
3 1761 08116739 7

HLÍDKA.

ROČNÍK XXIX.

SPOLUPRACOVNÍCI:

Antonín Bouček, Dr. Karel Černocký, František Gogela, Dr. Jan Hejčl, Antonín Hrůza, Dr. Karel Hubík, Dr. Tomáš Hudec, Alois Koudelka, Dr. Josef Kratochvil, Václav Kubíček, Bohumil Malý, Emanuel Masák, František Novák, Jan Pošvař, František J. Rypáček, Dr. Josef Samsour, Dr. Jan Sedlák, Louis Špaček, Dr. Richard Špaček, Dr. Augustin Štancl, Prokop Šup, Jan Tenora, Augustin Vrzal, Dr. Josef Vrchovecký, Dr. Pavel Vychodil.

V Brně 1912.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

OBSAH.

Ročník XXIX. Číslo 1.

HLÍDKA.

Město svatého Meny.

Podává Dr. Karel Hubík.

S velkými objevy nejstarší řecké kultury na Krétě lze srovnati nalezení a částečné vykopání nejslavnějšího poutního místa starokřesťanského v Egyptě. Jako o vyspělé kultuře, nádherných palácích a mocné vládě dřevních krétských panovníků se byly dochovaly nejasné a k víře nepodobné zkazky, a všecky stopy po nich byly zavýty a zaneseny, tak z toho poutního místa, jež bylo kdysi horlivě navštěvováno zbožnými poutníky z celého světa, jež svou nádherou, svým rozsahem a bohatstvím všecko široko daleko zastiňovalo, nezůstalo nic než četné hromady kamení pokryté pískem pouště, mezi nimiž jen potulný beduin hledal úkrytu; křesťanská noha po staletí netroufala si vkročiti na tato posvátná místa, a tak nedivno, že pomalu se zapomnělo, kde zářila „zřítelnice Libye“, kde stávalo „mramorové město sv. Meny“ — zapadlo úplně v zapomenutí.

I o světci tu uctívaném byly vědomosti naše u srovnání s významem jeho pranepatrné a také neprozkoumané. Svatyně větší a menší k jeho úctě vystavěné byly známy nejen v Africe — až v Aethiopii a Mauretanii, — ale i v Cařihradě, Římě, ve Francii (Arles), v Německu, kdež v osadě Kapellen u Kolína n. R. se na den sv. Meny dosud koná kolem jeho kostelíka průvod s hořícími svícemi. — Ale tato a jiná fakta byla jen jako disiecta membra.

Tu konečně způsobilo volání křesťanských archeologů, zvláště Strzygowského a Baumstarka, že kolébku umění křesťanského třeba

hledati ne v Římě, nýbrž na východě, kýžený obrat. Pod vedením známého archeologa Msgr. K. M. Kaufmanna utvořila se ve Frankfurtě n. M. výprava, jež si vytkla za úkol nalézti a prozkoumati ono nejslavnější a nejdůležitější poutní místo starých Egypťanů křesťanských. Snahy její byly korunovány neočekávaným zdarem. Šťastný objevitel seznamoval hned od počátku odborníky i širší kruhy s postupem a kořistí své namahavé práce v německých zprávách z r. 1906, 1907, 1908, jež zpracoval i po francouzsku (La découverte de sanctuaires de Ménas. Aléxandrie 1908), sestavil dokonce i Průvodce vykopaným městem (Der Menastempel und die Heiligtümer von Karm Abu Mina. 1909), nyní pak vydal první svazek monumentálního díla, jež pojednává systematicky o vykopávkách v městě sv. Meny: Die Menasstadt und das Nationalheiligtum der altchristlichen Aegypter in der westalexandrinischen Wüste. I Bd. Mit 613 Abbildungen auf 70 Tafeln in Heliogravüre und 32 Tafeln im Lichtdruck sowie zahlreichen Textbildern und Plänen. Leipzig 1910. — Cena 180 K.[1])

Výprava nemohla mluviti z počátku o zvláštním štěstí: třicet dní už trvalo jejich hledání v poušti záp. od Alexandrie, byli již unaveni bezvýsledným pátráním, když tu 7. července 1905 přišli k řadám nízkých táhlých pahorků zanesených pískem a známých pod jedním jménem „Bumnâ“ „Karm Abumnâ“. Leží na křižovatce karavanních cest z Alexandrie do oasy Sivy a z nitrijských pahorků do Barky a byly známy nejen beduinům, ale i mnohým učencům, kteří za vědeckými účely tyto kraje byli zkoumali. Nikdo však netušil, co se skrývá v oněch dvou jménech. Několik drobnějších nálezů přesvědčilo Kaufmanna, že stojí na zříceninách hledaného poutního místa. To dokazoval i název; neboť Karm Abumnâ jest vlastně Karm Abu Mina = „vinice otce Meny“ a druhé jméno „Bumnâ“ jest pouze zkrácenou zkomoleninou jména prvého. Místo bylo tudíž po dlouhém čase objeveno, ale pobyt dvou dní a všeobecné prozkoumání rozvalin stačilo, aby Kaufmanna poučilo, že vykopávání nebude tak snadné. Vrátil se tedy do Alexandrie, zotavil se ze zimnice, která poslední dobou jím zmítala, zařídil vše potřebné a začal koncem r. 1905 jsa podporován penězi boháčův i radou odborníků svou záslužnou práci.

Snaha jeho se soustředila na objevení srdce poutního místa, hrobky svatého Meny. Začátkem ledna 1906 bylo mu dopřáno vstoupiti v ona místa, kde před 1000 a více lety nesčetné zástupy lidu se

[1]) Průvodce Kaufmannův J. C. Ewald Falls právě také uveřejnil svou zprávu: Drei Jahre in der libyschen Wüste. Herder Freiburg i. B. 1911. Str. 341. Cena 8 M.

modlívaly k mocnému divotvorci. Ale v jak hrozném stavu se jim vše jevilo! Jen stopy zustaly po bývalé nádheře, jíž zbožnost křesťanu podzemní kryptu světcovu i mohutné chodby k ní vedoucí vyzdobila. Dle K. byla krypta puvodně přirozenou jeskyní, jíž obyvatelstvo už před Diokleciánem používalo k ruzným potřebám. Byla prostinkou ještě i tenkráte, když v ní poprvé ostatky sv. Meny spočinuly. Jak se tam dostaly? Kdo byl onen světec, jehož kult zde na opuštěném místě v krátké době celé město vykouzlil?

Do výpravy Kaufmannovy se vědělo o něm málo. Sotva však uveřejnil svou první zprávu, tu jalo se hned několik odborníku pátrati po určitých datech. M. Chaîne uveřejnil studii La vie de S. Ménas dans la littérature copte et éthiopienne, E. A. Wallis Budge vydal ethiopské a nubijské jeho životopisy (Texts relating to Saint Mêna of Egypt 1909), známý Hippolyte Delehaye řecký text životopisu sv. Meny. Arci nestačí ještě ani tyto práce, aby objasnily všecky záhady života světcova; nesahajíť zprávy tu uveřejněné svým puvodem leč asi do st. XIII., ale vykopávky Kaufmannovy ukázaly, že údaje v nich obsažené o městě sv. Meny jsou úplně správné. Z toho vyplývá, že spočívají na věrohodných pramenech starších a že i v životopisných datech dosud známých „životů" mnoho pravdivého sděleno.

Menas byl synem váženého, bohatého křesťanského Egypťana. Ztrativ v útlém mládí oba rodiče, stal se zvláštním řízením Božím vojínem a dustojníkem v Kotyaiu (Kutahiji) v Malé Asii v pluku „Rutiliů". Požíval všeobecné úcty a lásky pro své tělesné i duševní přednosti. Když pak Dioklecián začal pronásledovati křesťany, uchýlil se Menas nechtě se podříditi protikřesťanským ediktům císařovým do samoty, ale po nějakém čase povzbuzen byv zázračným viděním, dostavil se dobrovolně do Kotyaia v čas veřejných her a prohlásil ve stadiu před místodržitelem Pyrrhem a shromážděnými pohany a židy, že jest křesťanem. Po marných domluvách, aby se zřekl víry, po všemožných mukách, jež s neobyčejnou statečností snášel, byl konečně dne 11. listopadu 295 (nebo 296) sťat a tělo jeho na hranici spáleno. Několika zbožným a odvážným křesťanům podařilo se však svaté ostatky z ohně zachrániti. Když brzo na to byli vojínové — křesťanští — vysláni na výpravu do Egypta, vzali s sebou ostatky dustojníka — mučeníka, aby jim byl záštitou při plavbě i v boji. Skutečně sv. Menas osvědčil se mocným ochráncem. Když pak po ukončené výpravě se vraceli a přišli k jeskyni, kde se později zdvíhalo město sv. Meny, tu prý po delším odpočinku naložili dle zvyku schránku s ostatky

1*

světcovými na velblouda, aby je nesl dále. Ale ten se ani nehnul. Vložili je tedy na druhého, ale i ten zůstal nepohnutě státi. I poznali vojíni, že to jest ono místo, na němž sv. Menas chce míti své ostatky uloženy. I zřídili zde kapli a uložili zde svůj drahý poklad. To byl počátek poutního místa sv. Meny.

Zázraky, jež se tu udály, přivábily brzo veliký počet věřících a zpráva o nich donesla se až i ke Konstantinovi Velikému (306—337). On to byl, jenž prostý stánek ostatků sv. Meny dal bohatě vyzdobiti a nad jeskyní skvostnou kapli (confessio) postaviti. Ale malá tato svatyně ukázala se v krátce nedostatečnou a tak vlivem zvláště sv. Athanasia postavena byla nad hrobem basilika, již patriarcha alexandrijský Theofil za císaře Theodosia (379—395) vysvětil. Byla to trojlodní basilika se třemi apsidami na straně východní; od prostřední největší bylo přímo viděti do vnitř krypty. Na západním konci hlavní lodi — 38 m dlouhé — byl jeden pramen, z něhož zbožní poutníci čerpali zázračnou vodu, jak o tom svědčí dochovaný zde nápis — šestiměr — poutníka maloasijského: ΜΗΝΑ ΠΑΝΚΑΛΟΝ ΛΑΒΕ ΥΔΩΡ ΟΔΥΝΗ ΑΠΕΔΡΑ „Vezmi vzácnou vodu sv. Meny a bolest zmizela."

Z této svatyně vedly kryté chodby (kryptoportiky) do hrobky. Přese všecka bouřná staletí dochovalo se na stěnách množství nápisů řeckých — řečtina tu všude převládala — výmluvně hlásajících, s jakou důvěrou sem bylo putováno: ΑΒΒΑ ΜΗΝΑ ΒΟΗΘΗϹΟΝ „Otče (sv.) Meno, pomoz!"; ΜΝΗϹΘΗΤΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ϹΟΥ „Rozpomeň se na služebníka svého!" atd. Na jižní straně krypty byla zasazena těžká mramorová tabule, relief znázorňující světce v oděvu římského vojína, u nohou jeho po levé i pravé straně adorující velbloud. Pravice se zdvíhala jako by k žehnání, otevřená levice byla vztažena vpřed jako by chtěla dary rozdíleti. Výška obrazu 3/4 životní velikosti. Tu hořela světla dnem i nocí po celá století, odtud brán vzor pro zobrazení světcovo. Nyní však je pryč tělo jeho a všecky ozdoby, odsud i z basiliky nad kryptou; jen nepatrné zbytky smutně vyprávějí o bývalé kráse.

Za starých časů bylo arci jinak. V V. století stoupal nával poutníků, nestačil chrám, nestačil počet kněží a tak císař Arkadius (395—408) rozšířil stávající svatyni dále k východu postavením mohutné basiliky zasvěcené Matce Boží. Tato stavba ve formě řeckého tau T jest nejstarší dosud známý doklad pro basiliku s kupolí. Vykopávky Kaufmannovy dovolují nám učiniti si jen přibližnou představu o velkoleposti tohoto skvostu umění stavitelského; neboť zničení jeho bylo

tak dukladné, že nezůstal kámen na kameni. Příční lod na konci (transsept) 50 m. dlouhá a 20 široká měla ve středu 6 m hlubokou, 10·70 m. širokou apsidu, jež se 2 m. zdvíhala nad dlažbou ostatního chrámu. Před apsidou uprostřed příční lodi byla zábradlím ohrazena prostorná, téměř čtvercová místnost (šířka 11·50 m., délka 11 m.), v jejímž popředí se zvedal oltář. Nad ním se vznášel baldachin spočívající na čtyřech sloupech; za oltářem byl trůn pro celebranta a subsellia pro duchovenstvo, před oltářem a po jeho bocích místo pro chor — t. zv. schola cantorum. Svatyně byla na dvě poschodí, 56 mramorových sloupů se vzácnými hlavicemi podpíralo strop.

Jiný rovněž dosud nejstarší doklad ze stavitelství křesťanského objevil Kaufmann na západní straně ve spojení s chrámem náhrobním: je to samostatné baptisterium, křestní kaple, tvořící celek pro sebe; pochází z téže asi doby jako Arkadiova basilika a representuje úplně typ, který v pozdějších dobách pro tento účel býval běžným. K baptisteriu na jižní straně se přimyká prostorná stavba basilikální, v níž Kaufmann tuší „consignatorium“ t. j. místnost, kde nově pokřtění byli biřmováni; neboť, jak známo, ve starých dobách se udílelo biřmování hned po křtu.

Všechny tyto stavby, o nichž dosud byla řeč, tvoří jeden ohromný celek, jehož délka měřila více než 120 m. Táž nádhera zářila všude a dráždila později oko lupičův. Vše odnesli, vše prohledali, i hrobky — vznešených asi dobrodinců — v apsidě, nenechali tam ničeho, ani kostí pochovaných.

Tento komplex bohoslužbě zasvěcených budov byl na jižní a severní straně flankován obydlími pro mnichy (koinobia) a útulnami pro poutníky (xenodochia). Asi 80 m. severně od koinobií vznikla současně s basilikou Arkadiovou řada budov určených na koupel pro poutníky; k nim se přimykala zvláštní 20 m. dlouhá a 13 m. široká 3lodní basilika, jež má tu zvláštnost, že hlavní loď na obou koncích vybíhá v apsidu. Na jižní straně této basiliky byly dvě studně, do nichž se přiváděla voda z pramene v kostele sv. Meny. Jak četné nápisy a nádobky zde nalezené svědčí, čerpali tu poutníci také zázračnou vodu. Odtud se zase odváděla voda podzemními rourami do koupacích místností, do rozsáhlých vycementovaných bassinů — jeden z nich na př. měří 70 $\times$ 40 m. — a do kabin. Pod koupelnami bylo zařízení na ohřívání, jako vůbec ve starověkých lázních. Tu nemocní se koupávali a docházeli uzdravení. Hřbitovů bylo celkem pět, z nichž dva s prostornými svatyněmi, z nich zvl. vyniká basilika severní nekropole.

Jako svatyně čím dále tím více se rozšiřovala, tak přibývalo i praktických stavení, obydlí, dílen, sadů atd., poutní místo se rozvíjelo v město. Zvláště ve století V. a VI., zlaté to době úcty sv. Meny, vzrůstal počet obchodů, paláců, stavěly se hradby a od dob císaře Zenona (479—491) byla tu stálá vojenská posádka na obranu obyvatelův i bohatství tu nahromaděného. Jakého rozsahu dosáhlo město, lze uzavírati z té okolnosti, že nynější pole zřícenin stěží lze za hodinu na koni objeti.

Století VII. a VIII. značí počátek úpadku. Politické převraty se nedotýkaly privilegovaného postavení světoznámé svatyně, ale třenice náboženské zavdávaly kalifům podnět zasahovati do osudů posvátného města. Za kalifa Mutivekila r. 849 byla svatyně poprvé o své ozdoby oloupena; brzo na to bylo sáhnuto na poklad chrámový, dary atd. Dychtivost jednou probuzená se už nedala dlouho krotiti; kolem r. 1000 přikvačila zkáza na město sv. Meny. Ale ač již napolo v rozvalinách a z části peleší lupičských beduinuv, bylo navštěvováno — asi jako náš Hostýn po dobách cís. Josefa II — a naplňovalo úctou plachého poutníka. Zachoval se nám z prvé doby úpadku popis od arabského jednoho cestovatele, jenž umožňuje nám učiniti si představu o bývalé nádheře i o počínající zkáze. „Když opustíme Terenûti a dáme se cestou, jež vede do Barky a vůbec na západ, přijdeme do „Miny", jež se skládá uprostřed písečné pouště ze tří opuštěných měst, jichž budovy však dosud stojí. Arabové tu často číhají, aby olupovali pocestné. Viděti tu mohutné zedmi obehnané paláce, z nichž většina spočívá na klenutých arkadách. V některých bydlí mniši. I prameny sladké vody se zde spatřují, ale ty jsou málo vydatné. Odtud dospíváme ku svatyni sv. Meny, dlouhé to stavbě ozdobené překrásnými sochami a obrazy. Světla tu hoří bez přestání ve dne v noci. Na konci stavby viděti velký hrob a dva velbloudy z mramoru a nad nimi stojí muž, jehož nohy se opírají o obě zvířata; jednu ruku má otevřenu, druhou drží zavřenou. Tato postava, rovněž z mramoru, představuje prý sv. Menu. V témže chrámě spatřujeme sochy Jana, Zachariáše a Ježíše ve velkém mramorovém sloupu na pravo od vchodu. Před těmito sochami jsou dvéře, které však zůstávají zavřeny. Nacházíme tu i sochu Panny Marie zastřenou dvěma záclonami a sochy všech proroků. Mimo chrám stojí sochy, které znázorňují všemožná zvířata a lidi všech povolání; mezi jiným otrokáře s peněženkou v ruce. Uprostřed chrámu zvedá se stavba v podobě kupole, pod níž jest umístěno osm soch, které, jsou-li mé informace správné, představují anděly. Vedle

kostela stojí mešita, jejížto mihrab hledí k jihu, kamž se všichni moslimové shromažďují k modlitbě. Vše kolem stavby jest posázeno stromy ovocnými, zvláště mandlovníky a bobovníky, jejichžto sladké plody slouží k výrobě sirupu. Taktéž lze viděti četné vinice, z nichž se dodávají hrozny a víno do Egypta."

Tak onen neznámý cestovatel. Snadno lze uhodnouti, že tento stav nemohl už dlouho trvati. Nebyloť pomyšlení, že by křesťané úpící pode jhem Islamu byli mohli svatyni udržovati a povznášeti, musela tudíž propadati vždy pustější zkáze. Dle všeho však odehrál se v opuštěném městě ještě nějaký zuřivý boj, jehož výsledkem bylo naprosté zničení a rozmetání všech staveb, zahrad a vinic. Poušť zastírala ponenáhlu dílo spousty, až je úplně pod svým pískem pochovala.

Takový byl vznik, rozmach a úpadek druhdy slavného poutního místa svatého Meny.

Vykopávky, které sňaly staletý plášť zapomenutí jenom asi s osmého dílu dříve zastavěné plochy (40.000 m^2), překonaly svými výsledky očekávání nejen výpravy, nýbrž všech ostatních kruhů, jež se o ně zajímají. Město sv. Meny jest jediným svého druhu v starokřesťanském světě. Nedovedeme ještě zplna oceniti jeho významu, jednak poněvadž dosud schází druhý svazek díla Kaufmannova, jednak poněvadž bude potřeba ještě mnohých studií zvláště na místě samém. Ale tolik lze už říci, že obohacení největšího se dostalo dějinám křesť. umění stavitelského. Těm lidem nezdálo se býti nic těžkým a nemožným: mohutné, nádherné stavby posvátné i profanní, nad zemí i pod zemí to dokazují. Vidíme tu mladistvého dědice umění antického s takovou jistotou, smělostí a bohatostí vystupovati, že ani jedna z četných zde basilik není kopií druhé, nýbrž každá značí hodný krok ku předu. Touž rozmanitost pozorovati i v umění výtvarném, pokud ze zbytků lze souditi.

Vykopávky otevírají nám pohled i do všedního života tamějších obyvatelů. Velký počet rozsáhlých cisteren pochycoval vodu, která široko rozvětveným olověným potrubím byla po celém okolí rozváděna a umožnila na pokraji pouště povstání bohatých sadů a vzácných vinic. Všecka zařízení na zpracování vína se našla a kromě toho střepiny s účty za práci při tom vykonanou.[1]) Byly tu mimo jiné i

---

[1]) Podrobně o nich jedná *E. Drerup* v Röm. Quartalschrift 1908, str. 240—257. Jsou v kulturním směru nemálo zajímavé.

hrnčířské dílny, v nichž se vyráběly nádobky, ve kterých si poutníci odnášeli zázračnou vodu. Jsou podobny našim hostýnským „baňkám“ a nesou pravidelně tradicionelní obraz sv. Meny s nápisem ΕΥΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ „památka na sv. Menu“. Jejich rozšíření po celém kulturním světě jest vedle četných chrámů výmluvným svědectvím, z jak obecné důvěry se těšila úcta sv. Meny.

Nedlouho po objevení dostalo se tomuto poutnímu místu jména „starokřesťanských Lurd.“ Jistě, že se město sv. Meny staví po bok Lurdům nejen důvěrou, návštěvou, počtem poutníků, drahocennými dary — v tom jistě je předčí — ale především i způsobem zázračných uzdravování: jest to koupání, po případě umývání v docela obyčejné vodě; neboť ani v městě Menově nebylo léčivých pramenův, nýbrž, jak zkoumáním dokázáno, tekla všude obyčejná voda. Nelze tudíž uzdravení vodou sv. Meny prohlašovati za přirozený proces. Co se týká však divů na jeho přímluvu učiněných, tu čeká badatele ještě kus práce, aby z různých seznamův a životů vybrali, co historicky zajištěno.

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal.

Úvod.

Podivuhodná cesta lidského rozvoje, nesmírná složitost děl jeho ducha názorně, jaksi empiricky, svědčí o mimořádném postavení člověka mezi živočichy. Hojnost vynálezův a objevů, nejrozmanitějších, fantasii překvapujících soustav, velmi bohatá pokladnice jeho tvoreb v oboru umění, nutí pohlížeti naň jako na vyšší bytost. Kromě tohoto vnějšího svědectví o zvláštní ceně člověka o témž jasně svědčí vnitřní přesvědčení nejlepších lidí všech zemí, časův a národů; všichni projevují jasně mínění o zvláštní výši člověka, učí ho pravdě a dobru, snaží se o rozvoj ušlechtilých vlastností jeho rozumu, vůle i citu. Tak umění a věda jako plody mohutného ducha lidského zcela jasně potvrzují myšlenku o vznešeném postavení člověka mezi tvorstvem. Z věd a umění nejzajímavější jsou ty, jež mají za svůj předmět hlavně člověka samého. A mezi nimi jako věda i umění zároveň na prvním místě literatura má za předmět pozornosti své hlavně člověka, jenž jí poskytuje nejrozmanitější látky.

Mezi lidskými vlastnostmi a schopnostmi nejvíce pozornost vábí podstata člověka duchovní, jeho vnitřní svět. V něm pak zase nejcennější jsou otázky náboženské a otázky mravního řádu, základy jeho života. I tyto i ony svědčí o zvláštním postavení člověka, o zvláštnosti jeho existence mezi živými tvory. Tyto otázky mluví o jeho původu, o cíli jeho života na zemi, mají vliv na život lidský. A z plodů ducha lidského žádný nestýká se tak těsně se základními otázkami bytí, žádný nemá takového vlivu na život, jako literatura. To třeba říci o literatuře všech národů.

Ruská umělecká literatura však jako učitelka života zaujímá ve světovém umění zcela zvláštní místo, jak se všeobecně uznává ve vzdělaném světě. Za to ruská literatura zavázána jest hlavně veliké způsobilosti ruských spisovatelů, jasně kresliti život skutečný a v uměleckých obrazech představovati ruskou duši. A duše ta, jak známo, má velikou náklonnost oddávati se přemýšlení o tajemstvích bytí a o oněch otázkách, kterých nemůže si nepředkládati člověk, snažící se poznati sebe sama a dodati smyslu životu svému. Studovati ruskou literaturu, kreslící

skutečný život ruského lidu a jeho intelligence — znamená uvésti mysl v obor idealismu a vyšších otázek bytí.

V té příčině současný kritik S. Volžskij ve své knize: „Iz mira literaturnych iskanij" (Petr. 1906) správně poukazuje na to, že „ruská umělecká literatura — jest pravá filosofie, samobytná, znamenitá filosofie v barvách slova, zářící duhou myšlenky, oblečená v pleť i krev živých obrazův umělecké tvorby. Ruská umělecká literatura, odrážejíc vždy přítomné, pomíjející, dočasné, zároveň byla vždycky silna myšlenkou na věčné, nepomíjející. Téměř vždycky v hloubce její trvala ustavičná práce o nejdůležitějších, neumírajících, prvobytných problemech lidského ducha. S ‚proklatými otázkami' téměř nikdy se nerozcházela."

Těchto tahů, vlastních ruské literatuře v té neb oné formě, všímá si také západoevropská kritika. Uznáváť na př., že ruské literatuře jest vlastní snaha zahloubávati se v otázky náboženství a mravnosti. Západoevropská kritika v ruské literatuře vidí: 1. přísné stanovisko k společenským úkolům literatury; 2. uznání člověka mravní bytostí, odpovědnou před svým svědomím za své jednání; 3. názor na život jako na mravní problem dobra i zla, jehož rozřešení jest ve vítězství prvého. Kterýsi západní kritik se vyjádřil, že každý spisovatel ruský, chápaje se péra, jest „posedlý snahou vytvořiti své náboženství, svou mravnost, hledí odpověděti na otázky: K čemu a proč? Co dělati?" Slavný francouzský kritik, Melchior de Vogüé, správně poznamenává, že „ruští spisovatelé přemýšlejí o tom, co je skryto zrakům. Za viditelnými předměty a zjevy, které popisují velmi zevrubně, jsou zaměstnáni zvláště tím, co jest neznámo a o čem jsou pouze domněnky. Jednající osoby jsou zaměstnány myšlenkou na tajemství bytí, a byť i byly sebe více pohlceny dramatickými srážkami života, přece pozorně naslouchají šepotu abstraktních ideí." Jiný kritik francouzský za velikou přednost ruských spisovatelů má „soustrast s lidmi. A tato pravá, upřímná soustrast vyplývá z křesťanské lásky k bližnímu, která předpisuje milovati lidi v Bohu . . ."

Studuje s tohoto hlediska ruskou literaturu, Jak. Ktitarev ve své knize „Voprosy religiji i morali v russkoj chudožestvennoj literaturě" (1909) přichází k úsudku, že „ruská literatura má všeobecný tón kázání. Ona právě jest hlavně zaměstnána nábožensko-filosofickými otázkami. Idea Boha, křesťanský altruismus, útrpnost s člověkem, snaha zhladiti, zničiti příkré rozdělení mezi lidmi, zachrániti člověka, povznésti ho mravně, posloužiti jemu — toť její

první úkol“ (str. 9). A o poměru umělecké ruské literatury ke křesťanským idealům vyslovuje se takto: „Jako věda i filosofie ušlechťují rozum člověka, jsou mohutným podnětem k povzbuzení energie jeho o Bohu přemítajícího rozumu, vnášejíce nové světlo v pojímání Bohem zjevených pravd, zrovna tak umělecká literatura ušlechťuje city, jest mohutným prostředkem k povznesení idealismu a jeví se ustavičným pramenem a faktorem mravního pokroku člověčenstva, prohlubujíc a rozšiřujíc jeho mravní a aesthetické uvědomění. Jisté ušlechtění citu jest právě tak nevyhnutelno pro přijetí mravních idealů křesťanství, jako jest nezbytno jisté vzdělání rozumu pro pochopení bohoslovných úsudků. Toho ušlechtění citů právě poskytuje umělecká literatura. Jako za hrdinských dob poesie jasně představovala obrazy boje člověka za věčné idey rozumu, tak také nyní, v současné poesii, nalezneme jasné ideové boje člověčenstva. Není lepší cesty v duši současné společnosti, nežli skrze uměleckou literaturu ... Básníci jeví se přímými pomocníky a pokračovateli v díle prvních učitelů křesťanství. Jestliže tito učí nás lásce k Bohu, oni učí nás milovati a chápati Jeho svět, ... abychom, zkoumajíce tvory, postihli sílu a božství Tvůrce. Jestliže apoštolové i učitelé křesťanští učí nás milovati bližního, pak i básníci učí témuž“ (str. 282—283).

Tato myšlenka o učitelském úkolu poesie svědčí o příbuznosti poesie s náboženstvím; poesie, jsouc podle slov básníka Žukovského „náboženství nebeského sestrou pozemskou,“ svými vznešenými úkoly a původem obou od společného Otce nebes i země, jenž vložil poněkud větší částičku svého božského ohně v duši člověka-básníka, má značnou cenu v nábožensko-mravním vychování mladého pokolení i společnosti. Na tento význam ruské umělecké literatury a poesie pro vštípení křesťanského světového názoru poukazuje krásně prof. P. Světlov ve své práci: „Ideja carstva Božija v jeja značeniji dlja christijanskago mirosozercanija“ (1905), an píše: „Ve službě království Božího, království světla i dobra, literatura zaujímá jedno z nejdůležitějších míst. Rozšiřujeť naše vědomosti o životě i lidech správným vyobrazením lidského života, odhaluje i bičuje nedostatky společností a doby, jasnými barvami maluje nesčetné útrapy lidské i zlo života v jeho rozmanitých projevech, zvětšuje v nás pochopení lidského hoře a schopnost soustrasti, lásku k bližnímu atd. Jsouc netoliko prostě reprodukcí života, nýbrž ‚myšlením v obrazech‘, literatura je snadným a mohutným průvodcem ve společnosti vědecko-filosofických i náboženských ideí, a nejen ideí, nýbrž nálad a citů ..., jest v jedné

a též době také vyjadřovatelkou společnosti a veřejného mínění. Všecko to dělá literaturu velikou, mravně výchovnou a společenskou silou. Takovou literatura byla a nepřestává býti v životě ruského lidu. Práce ruského slova je taková, že nemůže jí nežehnati církev, toužící po království Božím na zemi; ona se koná v duchu zásad evangelia, v duchu pokoje a lásky k bližnímu. Šťastné spojení realismu s idealismem, snaha představovati život i skutečnost ve světle vyšších ideálův a evangelických zásad pravdy a lásky k bližnímu, zkrátka — nábožensko-mravní idealismus — toť zvláštní rys naší (ruské) literatury, jenž jí zjednal nebývalý vliv, pozornost a nejčestnější postavení v literatuře světové. Společným hlasem národů ruská literatura uznána za velikou mravní sílu, od níž očekávají obrození západní literatury, jež uvázla v materialismu a naturalismu. Nazývají ji ‚hlásáním evangelia a soustrasti‘, ba — ‚evangeliem soustrasti‘. Hlavní a téměř výlučný zájem u ruských spisovatelů soustředí se na vnitřním smysle zjevů života; od těchto pomíjejících zjevů života povznáší se k jich vnitřnímu významu. Hledání Boha, pravdy, rozluštění tajemství života prochází jako červená nit tvorbou spisovatelů... Všecko to dodává plodům ruského slova pečeť hluboké mravní vážnosti, filosofické hloubavosti, ba nábožnosti. Takoví jsou mnozí z našich spisovatelů. Duše jejich úplně upřena k věčnému, ba i tehdy, kdy tvůrčí fantasií poletuje ve sféře pozemského i obmezeného, nekonečné neustále stojí před jejich vědomím a jest měřítkem pro ocenění časného. Odtud právě také rozvíjí se tah provázející ruský idealismus a doplňující jej — pessimistický tón ruské literatury, zármutek a nespokojenost s pozemským pro živé poznání rozladu mezi idealem a skutečností. Odtud také toto pozoruhodné soustředění myšlenky na smrt. Ale tento pessimismus ruské literatury, kořenící se nikoli pouze v socialních, nýbrž i plemenných, slovansko-ruských zvláštnostech, nemá nic společného se zoufalstvím a duševní skleslostí, a správně nazván (francouzskou) kritikou ‚idealistickým ruským pessimismem‘; tento zármutek jest — živý stesk po pravdě, po Bohu, po lepším, spojený s hlubokou věrou v realnost dobra i v jeho vítězství, je to mučivá touha po pravdě i dobru, co nejrychlejším jejich vítězství nad zlem, touha po království Božím na zemi...“

Spojení umělecké literatury a zvláště poesie s náboženstvím i filosofií nepodléhá pochybnosti. „Za prvobytných dob člověčenstva básníci byli proroky“, praví Vl. S. Solovjev, nejlepší filosof ruský,

„a náboženská idea vládla poesií, umění sloužilo bohum.“ Všecka tak zvaná přirozená náboženství jsou zavázána za svuj obsah poetické tvorbě lidí, všecky jejich náboženské pověsti, všecka jejich mythologie je téměř výhradný plod básnické tvorby. V křesťanském pak náboženství, zvláště v Starém Zákoně jsou celé knihy plodem vysoké básnické tvorby, jež uměleckou formou podává vznešené náboženskomravní pravdy zjevení Božího. O zásadním spojení ruské literatury s náboženstvím a bohoslovím případně praví prof. Mich. Tarějev v knize „Istina i symboly v oblasti ducha“ (1905): „Ruská belletrie je potěšitelným zjevem v našem životě, nejvyšším plodem ruské tvorby. Je to práce ruského genia . . . mysticky vznešená a zahřátá soustrastnou láskou k pracujícím a poníženým. Má velikou cenu v otázkách náboženskomravních“ (str. 5.—6.).

Není tedy pochybnosti, že náboženské poznání člověka stojí v úzkém svazku s básnickým nadšením, a že proces osvojení si pravd toho neb onoho náboženství, nevyjímajíc ani křesťanského, je podporován schopností pronikati se básnickým nadšením. A proto poesie a umělecká literatura vůbec může osvítiti náboženskomravní otázky, může učiti žíti. A v té příčině je správné tvrzení předního literarního historika ruského S. A. Vengerova v článku „Osnovnyja čerty istoriji novějšej russkoj literatury“, že ruská literatura na rozdíl od západních literatur „nikdy se nezavírala ve sfeře čistě uměleckých zájmův a vždycky byla kathedrou, s níž ozývalo se poučující slovo. Všichni velicí činitelé ruské literatury v té neb oné formě byli umělci kazateli.“ (str. 27.).

V. N. Peretc ve své přednášce „O někotorych osnovnych nastrojenijach russkoj literatury“ (1903) jmenuje nejtypičtější zvláštností ruské literatury hledání ideálu, jímž proniknuta, hledání pravdy, která má obnoviti porušený ideální pořádek života duševního. „Ruský realismus živě reprodukuje skutečnost, ozařuje ji světlem ideálu a takovou láskou k člověku, o níž není zmínky u realistů evropských. Tento oduševněný realismus je živé vtělení touhy po světle a pravdě v každém, životem nepřesyceném člověku. Ruští čtenářové, vychovaní starými křesťanskými spisovateli, již byli zamilovanou jejich četbou, zvykli myšlence, že tento život se všemi jeho radostmi a bolestmi je jen slabým stínem skutečného života, slíbeného v budoucnosti, ozářeného světlem idealní svatosti Odtud ustálil se negativní názor na tento život a tesknota po jiném světě, po vtělení idealního obsahu našich snů v živé formy, touha tam, za meze

života vezdejšího. A tak Rusi ve svých nejlepších zástupcích trápí se hledáním . . . pozemského ráje, o němž snili také západní romanopiscové středního věku." A toho hledání ráje je snaha najíti onu hranici, kde božství splývá s člověčenstvím, očištěným od hříchu a dostihším plnosti svatosti, možné člověku. S touto věrou v království pravdy a s tímto hledáním pravdy spojena snaha po „učitelství." A nejtypičtějšími zástupci tohoto hledáni, této touhy po rozřešení nejvyšších otázek byti, otázek náboženství a mravouky jeví se zvláště básník Žukovskij, zakladatel realní školy ruské — Gogol, Dostojevskij a veliký spisovatel země ruské, L. Tolstoj. K nim se druží více méně zajímaví spisovatelé o otázkách nábožensko-mravních, jejichž prvním úkolem bylo — zachytiti vnitřní svět hrdin, dáti analysi jejich myšlenek, citův a jednání, vyobraziti záhyby nejtajnějších koutků lidského srdce, hledati pravdu, hlásati lidumilnost, snášelivost a útrpnost k padlým.

(P. d.)

Z finského písemnictví.

Podává Alois Koudelka.

Známo ještě, jaký před několika lety v celé vzdělané Evropě rozruch zpusobila nepatrná knížečka prvního za současných finských spisovatelů Juhani Aho-a „Katojainen kansani“ (Můj jalovcový lid), jež pro svou politickou tendenci přeložena do všech evropských řečí (i do češtiny). Od té doby vydal další dva svazky svých „Lastuj“ (Hoblovánek), drobných to črt, ba možno říci pastelů, provanutých láskou k rodné zemi a jejímu lidu. Z větších prací jeho (romanu) dlužno uvésti velkolepý obraz neboli správněji řečeno galerii obrazů z posledních zápasů pohanstva s křesťanstvím ve Finsku „Panu“. Tu krátký obsah: Panu, silný, vládychtivý, náružívý muž, ne bez falše, potměšilosti a zloby, když běží o dosažení jeho plánu, potře svého soupeře Reitu a jeho rodinu a prohlásí se místo něho jedině oprávněného za všemocného pohlavára a čaroděje kmenového na Korpijärvi v severním Karelsku. V Korpijärvi má své sídlo švédský fojt, nesvědomitý spustlík, a s ním se Panu skamarádí, čímž různých výhod jak pro sebe tak pro svůj kmen dociluje. Jednou k vůli takové výhodě vydá mu sličnou dívku, jež v domě jeho za otrokyni slouží, než Annikki vyskočí za jízdy fojtovi ze saní a vrhne se do šumícího vodopádu. Tím znepřátelí si Panu ženicha dívčina, básníka a pěvce Kuriho. Daleko horším nepřítelem však je Martin Olai, duchovní v Kontojärvi. Dávno už se svatým zápalem snažil se Olai vyhladiti pohanství ve své farnosti a křesťanství všude půdy pevné zjednati, Panu pak poznal už dříve neobyčejnou „čarodějnou moc“ toho hlasatele nového Boha a nové víry. Nicméně Martin Olai den ze dne více nahlíží, že křesťanství nemůže vážnějších pokroků učiniti, dokud pevných kořenů nezapustí v čeledi Panu-ově a dokud jeho moc nebude zlomena. A tož vydá se do doupěte samého lva spolu se synem Reitovým, taktéž na víru křesťanskou obráceným, a káže v domě P. novou víru. Ohnivá jeho slova o mocném a při tom láskyplném Bohu docílí u posluchačů mocného vlivu. Za to dá P. v noci zapáliti koupelnu, v níž Olai s Reitou přenocují, než oběma podaří se z plamenů uniknouti. I vrhnou se na posvátnou horu obětní, na níž P. zřídil ohyzdnou modlu a kdež přechovává své kouzelné a čarodějnické náčiní spolu s posvátnými hady, sochu povalí. P. však tajně modlu znova postaví, a oni s nepořízenou musí odtáhnouti. Ale P. žena je křesťankou, syna pak jeho uvede do křesťanství Reita. Hrůzoděsnými nočními čaroděj-

nými obřady otcovými, strachy před ním a duševními zápasy, jež v něm vyvolávají rozpory mezi starou a novou věrou, pomine se se zdravým rozumem a uteče se do fary. Také fojt zahyne šípem z Kariova luku, a tak pozbude P. i té opory — neboť nový fojt je zcela jiný člověk. Olai znova přijde a porazí posvátný strom na hoře obětní za přítomnosti obrovského davu lidu k oběti se shromáždivšího a káže mu po několik dní. Náhodou vzniklý požár stráví obětní horu se vším činem, jakož i P. stavení. Všechen lid na to dá se pokřtíti, „nový čaroděj" zvítězil. P. učiní poslední zoufalý pokus; pustí se k slavnému lapskému čaroději o prostředek na zničení kostela, usmrcení faráře a znovanabytí své bývalé moci. Aby faráře mohl se světa sprovoditi, musí P. dle rady lapského čaroděje otevříti rakev choti Olaiovy, jejížto smrti byl P. příčinou, jeden zub jí z úst vylomiti, chomáček vlasů jí ustřihnout a vše to do šípu vložit a jej pak na faráře vystřelit. Ale když P. v noci do kostela vnikne, padací dvéře od krypty otevře a do ní vstoupí, tu náhle zapadnou za ním dvéře. Vlastní syn jeho, jenž vše potaji byl stopoval, dvéře za ním spustí. P. je v pasti. Farář přichází a oznamuje mu jeho osud, že jako čarodějník bude v Aabo upálen.

Čtouce román ten bezděky vzpomínáte Kalevaly, tak názorně vylíčen v něm pohanský svět. Pravda, že P. není representantem původního finského náboženství, ježto k němu přičinil různé nižší živly od laponských šachmanů vypůjčené, nicméně ryzost jeho poznati můžeme z řečí a jednání Jormy a Kariho, přivrženců to starého pohanství finského. Umělecky podáno nejen sražení se pohanstva s křesťanstvím, nýbrž i povahokresba zástupců různých stran, různých odstínů nábož. života. Pro znalce finštiny lze mnohé kapitoly románu toho nazvati folklorickými a ethicko ethnografickými zlatodoly.

V dvousvazkovém románu „Kevät ja takatalvi" („Jaro a pozimí") máme zase vylíčení protiv mezi názory starých a mladých. Je to obraz z dob, kdy se v celém Finsku počalo jeviti mohutné probuzení, a to na poli duševního života přičiněním Snellmanovým a na poli náboženském působením t. zv. „Probuzenců" (heränneet). S úchvatně krásnou lícní prvního jara ve Finsku začíná román tak bohatý na skvostné obrazy přírodní. Jaro nastává v srdci finské mládeže, vzplanou zápalem pro nejdražší statky: pro osvobození Finska ze staleté poroby (švédské), pro plný vývoj finského lidu a uplatnění se jeho ducha ve všech oborech, najmě pro kulturní poslání Finů, s něž dosud nebyli pro zanedbávání a odstrkování své mateřštiny. Jedni zůstávají věrni

ideálu, že obrod Finska provésti se musí na základě bohatství v Kalevale obsaženého (Lönrot), kdežto druzí, hlavně hrdina románu, Antero, jenž od počátku sní o jakémsi splynutí starofinských, t. j. pohanských živlu s křesťanskými (Probuzencu), stále víc a více zabočují v směr čistě náboženský a posléze se zcela oddávají ponurému, úzkoprsému, ale citově bohatému a silnému pietismu. Jak pietismus tak i Snellmanem zastávaný směr hledí vláda násilně utlumit, ale na hrobě Robertově, jenž si jako mučeník vědy na ledových polích Laponska smrt uhnal, stojí pospolu pietisté a nacionalisté, již vlastně, — třebas každý z nich jinou cestou, — o totéž usilují a o témže díle pracují, o obrození totiž Finska a přes všechen nátlak času znova naděje probouzí se v prsou jejich; skvostná Thurkova řeč, — v níž se obrážejí přednosti finské povahy, dodává všem nové odvahy a nové radosti jako švitoření sýkorky, o níž se význačně praví: — V koruně jedle nad hlavami jejich znenadané zacvrlikal ptáček — — Jarní ptáče? — — Ne, byla to jenom zimní sýkora, pták, jenž ani za nejkrutější zimy jiné země nevyhledává, jenž spíše zkřehlý na zem padá, než by se někam jinam ze svého kraje uchýlil . . . a rovněž tak vesele cvrlinká v zajínovatělé bříze jako v jarním háji.

Povahy rom. hrdin jsou skvostně podány: dobrosrdečný, vlastně poctivý, ale slabý probošt, jehož nedostatek odvahy, pevnosti a ráznosti činí z celého jeho života a bytosti jednu jedinou lež; citlivý, poeticky snivý, ale poněkud nestálý Antero, jenž posléze nalezá v pietismu arci těžce vybojovaný a stále ještě ohrožovaný klid a pokoj; ohnivý Lauri, mnohem rozhodnější než probošt, ale přece jenom svého otce syn, víc impuls nežli síla; klidný, vzácný Robert, patricij s republikánskou duší, atd. Poněkud slaběji povedly se autoru povahy ženské.

T e u v o P a k k a l a (nar. 9./IV. 1862 v Oulu) má veliké srdce, jež plane a svítí soucitnou láskou a i když vstoupí do nejzapadlejších koutů městských, kdež bydlí odstrčení, uhnětení, osudem a tak zv. „lepšími třídami“ deptaní, ano i když prochází uličkami těch, jež slouží chtíči muže, padají paprsky jeho zlatého srdce na všecko, osvětlujíce to jasně a ostře, ale zároveň libým jasem to proměňujíce a útěchou zaplavujíce. P. není žádným pessimistou, trudnomyslnosť je ho daleka. Má hodně moc humoru, zvláštní porozumění pro děti a zálibu v nich a nadán jest oním optimismem, jenž vyznává: — Jest bídný a mizerný ten svět, ale přece jenom jest v něm ledaco vzácného, a my všichni jsme tu, by toho vzácného bylo pořád víc a více, špatného pak pořád míň a méně.

Už i v první práci P. znáti přednosti jeho. „Lapsuuteni muistoja“ (Vzpomínky z mého dětství) vypravují nám o několika žebravých hoších, kteří posléze nalézají práci a konečně i podpory se jim dostává, že mohou navštěvovati gymnasium, ano i na universitu postoupit. Jeden toliko z nich, nejživější, Antti, jemuž se zdánlivě nejlépe vedlo, ježto se mu dostalo místa nejprve v klubu a pak v obchodě bohatého, ale podlého kupce, stane se lumpem; „panstvo“ zůstává i tu věrno svému znemravňujícímu poslání; dávajíce hochovi pít vychovají z něho brzo pořádného ožralu.

Následující práce P. „Oulova soutamassa“ (Člunová plavba po řece Uleaské) líčí úchvatným způsobem nebezpečnou, klopotnou dopravu dehtu do Uleanborgu. O nějaké fabuli nemůže skorem ani řeči býti, hlavní věcí knihy jsou názorné, přirozeně pravdivé obrazy ze života a jednání, smýšlení a cítění těch srdnatých mužův a žen, skvostná naivnost těch selských dětí za jejich pobytu v U., svěží, jadrná řeč, jakou hovoří, a konečně líčeň přírody.

Do chat nejchudších z chudých vede nás P. ve dvourománu „Vaaralla“ a „Elsa“. Co chata? i ta je čímsi tuze vzácným pro ty výděděnce, neboť Wimpari a četná rodina jeho bydlí zprva v koňském stáji, právě prázdném. Ve čtvrti „Vaara“ (autor míní tím čtvrt Uleanborgu) bydlí rodiny dělnické, jejichžto osudy tvoří obsah obou těchto knih. Jest jim zápasiti s hladem, zimou, nejkrutší bídou, a přece žijí srdnatě a mužně, ba většina z nich vesele a plna důvěry v Boha. Nejvíce souží všechny ty, co obdařeni jsou dcerami, obava a strach, že ty nevinné dívky, jak dospějí, padnou za obět svůdnictví mladých „pánů“. Neboť páni, kteří i ve Finsku jsou „individualisty“ a již se — přirozeně — musí „vyžíti“, pokládají hezké dcery chudých za svou — právem náležející — kořisť, nebo jak se vyjadřuje starý mudrlant Nikkilä: „Vrahů jest mnoho a po jejich mínění pověst, čest a mravní charakter chudého děvčete nemají větší ceny, nežli stará rukavička, již s opovržením do kouta odhazujeme, pro niž nám svědomí výčitek nedělá ani na loži smrtelném; neboť to jest vše taková malichernost, že si na ni ani potom nevzpomeneme. Vrahové plíží se kolem našich dcer a hubí je jako svůj lup. Nic jich neznepokojuje, jim pranic nevadí B. přikázání, aniž se hrozí B. hrozeb.“ Ve stínu té hrozící příšery rostou ve „Vaaře“ děvčátka, nevědí o ničem, netuší ničeho ve své čisté, dobré, láskyplné prostotě dětské, žijí jenom svým hrám a svým malým a velkým žalostem a radostem. Uchvatně krásny jsou sceny z dětského života, jež činí většinou obsah „Vaarally“. V „Else“ roz-

víjejí se pak ta děvčátka v něžné, spanilé panny. Tu líčí autor mistrně roztomilý, snivý život vniterný dospívající ženy. Jak Elsa, tak i přítelkyně její Mari rozněcují touhu mladých mužu z „vyšších“ stavu. Aappo, student bohosloví a potom bohumilý pastor, svede Mari, jež chudera pak propadne úplně mravní zkáze. Elsa, jež právem pokládána byla za vzor panny, hýří s Jorim, kupeckým synem, v opojení blahé, mladé lásky, ale když Jori dosáhne, po čem bažil, ani za mák se o ni nestará ni o chlapce, jehož mu porodí. Elsa živí se se svým hochem poctivě a statečně v naději, že se Jori přece zase vrátí a ji za choť pojme. Ale toto! Jori zrovna jako Aappo ožení se s dívkou ze svého stavu. Elsa, jejíž srdce syn dotazováním se na otce byl rozedral, onemocní a zemře, synáček pak její u přítomnosti J. přijde do veřejné dražby a připadne tomu, jenž za jeho výživu nejméně žádá. Mari zatím odvážejí týmže vlakem, kterým A. se svou mladičkou chotí na své pusobiště jede, do vězení. Než tím nekončí román, nýbrž rozmluvou mezi Elsinou matkou a jejími přítelkyněmi. Za toho hovoru praví těžce zkoušená, ale vyzkoušená matka, jež dříve své bližní přísně posuzovala: „My chceme v lásce za všecky se modlit, i za ty, co pohoršení zpusobují“, a jedna ze žen na to: „Ano, modleme se i za ty, co nám zlé činí... Než daleka jest nás blíženecká láska, dokud se šlapaní navzájem šlapou. Kterak můžeme se tu nadívati lásky od těch, co po nás šlapou?“

Není mnoho romanů, v nichž by se tolik vroucnosti, síly a něžnosti, soucitu a lásky k chudině a potlačeného hněvu proti utiskovatelům a svůdcům pojilo s tak vznešenou, tichou objektivností a tak dokonalým podáním uměleckým, jako v díle tom. Rušivě jenom působí vystoupení Tuirovo jako očekávaného zachránce Elsina. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Od pana Václava Haugvice z Biskupic převzal panství búzovské o sv. Jiří roku 1546 pan Prokop Podstatský z Prusinovic. Sídlem jeho stal se opět hrad Búzov, ale městečko Loštice vystupovalo z celého panství nejvíc do popředí. Jak vypadalo zevně, možno si představiti z příležitostných záznamů v knihách městských, jež začínají rokem 1532.

Náměstí se zavíralo čtyřmi branami: malou se strany žadlovské a většími Mohelnickou, Závodskou a Hradskou. O bráně Hradské není sice památky v městských knihách, ale svědčí o ní zevnějšek obou rožních domů v těch místech. Z ulic připomíná se ty časy Mohelnická, v níž bylo kolem pěti domův, a Hradská nejhustěji osazená s dědičným mlýnem, jenž místo dříve panského při čísle 3 v Závodí byl vystavěn a vrchnostenského závazku zproštěn za Václava Haugvice z Biskupic. V poblízku mlýna tísnily se v malebném nepořádku chalupy, původní to jádro bývalé vesnice Loštic. Při čísle 83 stálo tam „dílo volejný“ s nadáním z roku 1533. Porůznu se zapisují menší grunty čili „zahrady“ v Loužku, kdež před nedávnem byl vymýtěn les[1]) a grunty za vodou nebo na Závodě a na Trávníku. Nejstarší je tam nynější číslo 31, tehda grunt Karbanovský. Ulička, kde od roku 1727 je židovská čtvrt, slula té doby Novosady, poněvadž se tu lidé nově osazovali a stavěli domky. V Žadlovské ulici stály čtyři domy. Cestu z náměstí ke kostelu tehda hluboký úvoz vroubily s obou stran zahrady. U kostela bylo kromě fary dosavadní číslo 33, 21, grunt Piráňovský dříve snad dědičná rychta číslo 20, šatlava, obecní šerhovna a špitál. Že o blízce kostela i škola stála, je nepochybno. Ve škole učili se chlapci i děvčata do desíti až 12 let. Nový majitel měšťanského domu č. 121 převzal s vdovou po zesnulém držiteli také povinnost, „čtvero sirotků pozůstalých do let desíti chovati, je jako své vlastní opatrovati, do školy k učení posílati a od nich platiti.“ [2])

Špitál byl v Lošticích od nepamětných dob. Hned roku 1534 „poručil jest Jiřík lazebník kout roli za vodou k špitáli loštickýmu.“

---

[1]) Loužek vysvětluje *Brandl*, Glossariam p. 136 jako malý luh, spíše však bude to místo porostlé hložím. Tratí s názvem Loužek, Hložek, Lůžek, Hložky, Hlůžek, Loužky, Hložec je na Moravě mnoho. V loštickém Loužku býval původně les. Ještě roku 1548 se zapisuje »roli, která se klučí v loužku.«

[2]) Kniby měst. XXXI. fol. 89. k r. 1560. Ze čtyr sirotků bylo jedno děvče.

Tato „role špitálská“ se téhož roku obcí pronajímá Janu Jenčovi s podmínkou, „když ten kus roli oseje, tehdy při každém sv. Martině má dáti 8 groší, a když úhorem leží, nemá nic dáti.“ [1]) Lázeň stála „za vodou“ při čísle 129. Z prvu bývala bezpochyby majetkem panským a z ruky páně rychtářským. [2]) Později lázeň přešla v držení obce, do jejíž duchodu platil lazebník kolem roku 1534 po 15 groších při sv. Jiří a při sv. Václavě. Roku 1539 v neděli květnou prodal ji úřad i s obecní loučkou s vůlí vší obce Janu Šturmovi za 90 zl. na závdanek 2 zl. a roční plat z ostatku po 2 zl. vždy při sv. Jiří. Spolu byl mu též oznámen lázeňský řád, podle něhož měšťané a řemeslníci mají se mýti za peníze po 2 denárech od osoby, jiní pak sousedé aby jemu dávali žoldu za sebe a za čeleď po půl věrteli rži při sv. Václavě a tolikéž při sv. Jiří; peněz nic ani od lázně ani od střihání. [3])

V takové podobě přejal Loštice Prokop Podstatský z Prusinovic. Aby obraz byl úplný, nezbytno načrtnout, co prameny — z těch dob ovšem nečetné a kusé — vykládají o zaměstnání obyvatel jakož i o jejich povinnostech a právech vůči vrchnosti.

Hlavním zřídlem výživy byla orba. Nelze stanovit, kolik orné země patřilo jednotlivým domům původně, když ves Loštice v první polovici XIV. století se stala městečkem a zbudovalo se nynější náměstí. Podobá se však pravdě, že majitelé domů ne-li všech tož aspoň rinkovních měli zprvu po jednom lánu dědičné půdy. Všech lánů poplatných bylo roku 1364 asi 40. [4]) Tyto lány se prodejem a děděním půlily i čtvrtily a části takto vzniklé připadaly novým osadníkům. Ti stavěli v zahradách, totiž v nejbližším okolí náměstních domů. Odtud slovou předměstní chalupy v zápisech „zahrady“. Loštický lán obnášel v polovici XVI. věku 48 staromoravských mír výsevu.

V době, kdy pan Podstatský ujal se městečka, zbývalo při rinkovních domech a při větších gruntech už jenom po čtvrtlánu dědičné země. Toliko 11 domů — předpokládaje, že jsou v městských knihách

---

[1]) Kn. měst. XXIX. f. 2. 3.

[2]) P. Jiřímu Tunklovi z Brníčka lázeň v Zábřehu nesla 5 hř. gr. ročně, kterýžto plat měšťanům a předměšťanům zábřežským odpuštěn r. 1480. *Prasek*, listinář selsk. arch. IV. p. CCXLI. — V Mohelnici příjem z lázně náležel farnímu obročí. V XVI. století patřila už i tam lázeň obci, jež z ní brala r. 1569 14 rýn.

[3]) Kn. měst. XXIX. p. 8.

[4]) Cod. dipl. Mor. IX. p. 252. *Houdek*, Loštice p. 35.

zapsány všechny kupy — uvádí se „s pololaní rolí dědičnou, nikomu nezávadnou.“ Mimo pole dědičné náležely k většině domů rinkovních a k některým gruntům čtvrti panské z nadání pana Václava Haugvice roku 1545. Na místě určených tehdejší listinou značných dávek přírodních začal se několik let potom z panských čtvrtí odváděť búzovské vrchnosti úrok peněžitý, a sice 4 zl. 6 groší z každé čtvrti místo dvou korců pšenice, tří korců rži, tří korců ovsa, jednoho korce ječmene a dvou slepic.[1]) Přirozeno, že vzhledem k povinné dávce přírodní později pak peněžité se prodávaly panské čtvrti téměř o polovici laciněji než dědičné.[2]) Ležely ponejvíc u nynější trati „na panském“, „v pohledech“ nedocházejíc Klímovy cesty a blízko rybníka doubravského. Některé z nich nebyly v jednom, nýbrž ve dvojím až trojím položení.

Svobody, jichž užívali měšťané loštičtí pod pánem Prokopem Podstatským, byly pamětihodny. Ze dvou trhů výročních byl nestarší trh o sv. Prokopě. Vznikl asi tím způsobem, že v den, kdy se slavila památka sv. patrona kostelního a lid z okolí v zástupech přicházel sem „na pouť“, sjížděli se do městečka řemeslníci a kupci se zbožím. Tak povstal v Lošticích první trh výroční nikoli zeměpanskou výsadou, nýbrž obyčejem[3]) a později teprv byl zároveň s druhým trhem, jenž se konal v den Zjevení Páně 6. ledna potvrzen bezpochyby od krále Jiřího. Čtvrteční trh týdenní se konal od nepaměti. O trhu chodíval krám od krámu rychtář ohledávat a přeměřovat lokte, závaží a jiné míry. Někde býval loket vsazen na radnici ve zdi.

---

[1]) První zmínka o platě místo přírodních dávek r. 1564. Dle tehdejších cen mohly se počítat 2 korce pšenice za 48 gr., 3 k. rži za 54 gr., 3 k. ovsa za 21 gr., korec ječmene za 10 gr. a 2 slepice za 4 gr. = úhrnem 138 gr. čili 4 zl. 6 gr. — Výminečně uvádí se r. 1583 panská čtvrt, z níž bylo ročního platu 5 R. 12 gr. a dvě slepice nebo místo nich 4 gr., ale v seznamě r. 1650 je plat ze všech 23 panských čtvrtí jen po 4 zl. 6 gr.

[2]) Roku 1563 stojí dědičná čtvrt 196 rýn. po 30 groších, v jiném případě 210 hřiven po 32 gr., kdežto panská čtvrt r. 1564 pouze 115 rýn., r. 1573 — 100 hř. — Mohelnické lány byly mnohem větší, téměř jednou tolikė jako v Lošticích. Prodávajíť se tam v letech 1576—1579 půlčtvrtlány průměrně po 290 hř. (hřivna = 32 gr.) Kn. měst. Moh. sv. III.

[3]) Ve výsadních listinách trhových, zejména z kanceláře krála Vladislava čte se pravidelně, že se trh povoluje »tak jako jiná města v markr. moravském svých jarmakův požívají z práva nebo z obyčeje.« Povstávaly tedy trhy buď výsadou zeměpanskou nebo právem zvykovým.

Obecní váhy propůjčovalo se za poplatek.[1]) V Lošticích bývalo podobně. Roku 1542 „koupeno v Olomouci na jarmarku funt, váha a loket a k tomu sme dali starú pečet rozdělati v menší, za to všechno dáno 3 zl. a 2 groše.“ [2])

Kromě pozemků v soukromém vlastnictví, jež zejména v trati „mezi vodami“ a „na lánech“ byly tehda ještě lukami, náležely značné polnosti veškeré obci. Říkalo se jim „na obci“. Kusy z nich drželi jednotliví sousedé za mírný roční plat.[3]) Též kusy lesa patřívaly kdysi obci, zvláště jeden v nynější trati „na chloumku“ a druhý na Bradlci počínaje od záhumení čísla 90 až k Ostré horce, ale za časů pana Prokopa Podstatského byly už vykáceny a klučily se v polní pozemky.[4]) Ostatní les všecek byl majetkem panským, ale sousedé loštičtí směli si z něho pro svou potřebu dříví bráti zadarmo. Ryby se chovaly ve dvou rybnících obecních — horním a dolním vedle sebe.[5]) Za rybolov říční od hranic moravičanských po cihelnu

---

[1]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. 438. 560.

[2]) Kn. měst. XXIX. p. 3.

[3]) K r. 1532 zapsáno: »Item Crha též k ubci dává 2 gr. platu, 1 při sv. Jiří, 1 při sv. Václavě« — »Kupla dává také 2 gr. z taj stodoly, kterú jest Zavřík postavil na ubci.« — »Jan Dymlů má dávati při sv. Václavě 1 gr. platu k ubci za ten kus, kterýž mu přidali obec k jeho roli.« — R. 1536 »Jakub Krejčí drží kout roli, kterýž jest u skály loštické a když ten kus roli osetý bude, tehdy při každým sv. Martině má dáti z ní 8 gr., a když ouhor, tehdy nic nemá dáti.« — R. 1538 »Item jest kout roli, kterúž drží Číž a z tej jest platu funt vosku, když jest na něm vozim, a když jař, tehdy půl funtu vosku.« — »Vašek Fetrnikl dává z toho kusa obecního, na kterémž stodolu postavil, při sv. Jiří 1 gr. a při sv. Václavě 1 gr.« Kn. měst. XXIX. p. 1. 2.

[4]) R. 1548 Jan Sládek dává si připsati roli, kteráž leží nad horním rybníkem a druhou kluč, kterouž klučí v Chloumku. Obec mu to dává k vypravování do 15 let, aby z toho dával ročně po 8 gr. při sv. Jiří. — R. 1557 úřad Vávrovi Vodičkovi na žádost jeho postupuje k užívání kus roli u Chloumku, kterouž vyklučil nebožtík Kuba a k tomu sobě má více přiklučovati podolí a z toho úroku platiti má po 6 gr. při sv. Jiří. — R. 1560 úrad loštický Vítkovi Černíkovu na žádost jeho pouští kout nad strání za Vašíčkovou zahradou (č. 90) k vyklučení a k užívání na ten způsob, aby z toho platil ročně k obci 6 gr. ve lhůtách pololetních. — R. 1564 obec uvádí Michalu soukeníkovi kus roli obecní v stráni k vyklučování za roční plat 10 gr. dědičně. — R. 1566 Jan Sládek odevzdal synu svému Petrovi kluč, kterouž sobě vyklučil nad strání. — Ještě r. 1644 slove kus roli u Horky »kluč«.

[5]) R. 1557 »stal se freimark s vědomostí a s povolením Jeho Milosti mezi obcí loštickou a mezi Mikulášem Skokanem, jenž dopřál kus zahrady své, na kteréž stavena jest šatlava a za to jemu obec zase pustila louku, kteráž jest pod Chloumkem nad

v místech nynější Vlčice odváděli měšťané vrchnosti plat. Robotou panskou nebyli povinni žádnou mimo práce ke stavbě neb opravě mlýna jakož i při čištění mlýnské struhy. (P. d.)

---

rybníkem vrchním k jeho dědičnému užívání na ten způsob, aby Skokan z ní platil k obci ročně po 6 gr. a má té louky užívati, pokudž voda nevytopí v ty prahy, jakž nyníčko založeny jsou a stavidla na to.« Kn. měst. XXIX. p. 55.

První zánik cistercienského kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Nový opat po smrti Vadianově již nebyl volen ani dosazen; zůstával v klášteře jen převor s několika mnichy. Nespokojenost tam vřela a nebylo pokojného života. Kanovník Lobenštejn obávaje se „pokřiku lidského" psal na honem na Mírov, aby tam bylo vypraveno 12 hejduků. Než písař mírovský Martin Púhonči nechtěl jich vypraviti bez ohlášení a oznámení kardinálovi, což úplně schvaloval kardinál 28. ledna 1605, a posílaje na Žďár listy, vypravil tam s nimi dva hejduky, kteří tam již měli zůstati; při tom svoloval, psal-li by potom Lobenštejn o odeslání více hejdukův, aby mu byli odesláni.[1])

V březnu 1605 odejel kardinál Dietrichštejn po smrti papeže Klementa VIII. do Říma do konklave a vrátiv se v červnu zanesen byl péčí a starostí o hájení Moravy proti vpádům Bočkajovcův. V nebezpečí celé země nebylo kdy zabývati se podružnými otázkami, a tak byl na Moravě celkem r. 1605 klid v jednání o klášter žďárský. Ale kardinál, když byl již zlomen odboj Žďárských a když byl již přijat za vrchního pána a fundatora, a když zároveň také — což samo sebou z tohoto skutku plyne — přestaly pro něho všecky obtíže a nesnáze u kanceláře České a tak i tam jeho právo fundatorské uznáno, přece aspoň v Římě pohnul záležitostí žďárskou a zahájil další vítězný postup. Tam totiž za svého pobytu informoval svého agenta Fabia Ursoliniho, jak si má dále počínati a čeho se podjati. Především byl zhotoven veřejný spis notářský o bulle ze dne 14. května 1601, jíž tehdejší papež Klement VIII. rozkazoval nunciovi v Praze, aby provedl vyšetřování o klášteře žďárském; spis tento zhotovil protonotář apoštolský Marcel Lantes 19. srpna 1605. Na snažné naléhání prokuratora kardinálova Fabia Ursoliniho vypracoval pak ještě půhon ke stanovenému dni, jímž byli vyzváni všichni interessovaní, aby podali námitky své proti tomuto rozkazu papežskému; kdyby se neohlásili, že bude proti nim rozhodnuto.[2])

Tak za nového papeže Pavla V. obnoveno bylo zase vyšetřování o klášteře žďárském. Nástupcem nuncia Spinelliho byl již Jan Štěpán Ferreri, biskup vercellský, jemuž z rozkazu kardinála Dietrichštejna

[1]) K.-a. archiv v Kroměříži, kopiář z r. 1605.

[2]) Zemský archiv v Brně. Žďár klášter. Lit. L. 5.

jeho prokurator Kamil Cataneus předložil 24. září 1605 onen notářský spis, a žádal ho, aby všecko vyšetřil, a bude-li shledána pravdivost údajův o klášteře žďárském, aby ve skutek vešlo přivtělení kláštera ke stolním statkům biskupství olomouckého. Nuncius na to obeslal před sebe visitatora řádového opata zbraslavského a převora a konvent kláštera žďárského. Dostavili se, jak nuncius píše, a nemohli nic závažného namítnouti proti papežské bulle. Nuncius tedy rozhodl další vyšetřování provésti a o pravdě údajů v bulle se přesvědčiti. Poněvadž však v Praze nebylo svědků, kteří by o tom měli býti vyslechnuti, delegoval nuncius listem ze dne 25. února 1606 převora u sv. Tomáše v Brně Basila z Karpineta, aby v měsíci po dodání listu tohoto obeslal a vyslechnul převora a konvent žďárský a také svědky kardinálovy. Kdyby převor a konvent chtěli svědky kardinálovy odmítnouti, aby svědky o tom do 15 dní vyslechnul. Všecky výslechy aby pak poslal se svým dobrým zdáním nunciovi co nejrychleji. Vyšetřování mělo za předmět totéž, co již nunciovi Spinellimu bylo uloženo vyšetřiti; jen roční příjem klášterní místo 1000 dukátů byl uveden ve 2000 zlatých českých.[1])

Převor svatotomský oznámil listem z 5. června 1606 mnichům do Žďáru, jaká komise jest mu nunciem Ferrerim svěřena. List došel do kláštera 13. června a způsobil obrněný protest, který byl zaslán převoru Basilovi 18. června. Mnichové popírali všecko právo a všecku autoritu nunciovu jakožto soudce nad klášterem a odmítali ho jakožto neoprávněného prohlašujíce, že žádné platnosti a moci nemá, cokoli v té záležitosti činil, činí a učiní. Prohlašovali jako až doposud vždycky tak jako sirotci a nedospělí, ježto jsou bez opata, že nemohou a nechtějí se do rozepře dávati s kardinálem Dietrichštejnem jako biskupem olomouckým a fundatorem kláštera žďárského, nýbrž že jemu raději slouží a všecku poslušnost a uctivost osvědčují, pročež že nezaslouženě je nuncius apoštolský obtěžuje a k soudu nutí. Prohlašovali dále, že bulla Klementa VIII. nemá již žádné mocnosti a platnosti, ježto již před provedením jejím zemřel jak Klement VIII. tak i nuncius Spinelli, jemuž osobně bylo svěřeno podle bully jednati, nikoli však nynějšímu nunciovi. Popírali správnost tvrzení nunciova, že by se kdy před něho na soud postavili, ježto neučinili nikdy nic jiného, než že písemně rozepři odmítali sebe omlouvajíce a protestujíce. Rovněž popírali pravdivost toho, že by bullou onou poručeno bylo, prokázaly-li by se některé údaje, aby klášter byl přivtělen ke stolním statkům

[1]) Original v archivě kláštera augustinského v Brně.

biskupství olomouckého; opak může se dokázati z originálu a z jiných listů zaslaných z Říma visitatoru řádovému. Předmět vyšetřování nespočívá taktéž na pravdě; a kdyby i snad něco málo z toho se dokázalo, nemohlo a nemělo by to býti na škodu a ujmu nynějším mnichům nebo klášteru: dřívější mnichové buď odešli nebo zemřeli, a klášter jest zreformován dříve ještě, než bulla byla vydána a poručení papežské o reformě klášterní vyplněno. Důchod klášterní nebude žádný dobře a slušně oceňovati na tak málo, jak se tuto cení, a 2000 zlatých nikterak by nestačily na vychování 12 řeholníkův a na uchování kláštera. Z těchto všech příčin žádali tedy mnichové žďárští převora Basila, aby je měl omluvena, když se nedostaví, což aby nepřičítal žádné jejich zpětilosti, a toto psaní jejich aby ukázal, kdež toho bude potřeba. Dodatkem ještě odmítali svědectví pekaře Václava Těšínského z toho důvodu, že nezasluhuje víry.[1])

Jednostranný a v podrobnostech nesprávný protest tento minul se ovšem cíle. Obrana mnichův opírající se o pouhé popírání a bezdůvodné tvrzení, že opak je pravdou, byla pochybena, a odmítavé stanovisko mnichů nedovedlo zastaviti vyšetřování, k němuž se kardinál Dietrichštejn dobře připravoval.

Ze Žďáru samého byl o všem zpravován jmenovaným pekařem Václavem Těšínským, jenž vyřizoval rozkazy a poručení kardinálova. Za to byl nenáviděn jak v klášteře tak v městečku. Když donesl do kláštera psaní kardinálovo, nechtěli ho potom z kláštera pustiti, protože se utekl ke kardinálovi. Tak zapověděl vrátnému propustiti ho sám úředník Mikuláš Vodička dokládaje, že by měl klášter zavésti. Těšínskému dávali také vinu, že komisaři, které kardinál na klášteře zanechal, tak dlouho tam zůstali; proto když konečně odjeli, dali ho do vězení. Nadarmo posílal k rychtáři žďárskému manželku svou, aby byl toho vězení prázden, rychtář jemu vzkázal, že není v jeho trestání, než že je vězněn na poručení p. převora a kněze Adama. A když manželka v klášteře prosila o propuštění manžela svého, vzkázali mu, koho jest sobě za pána vzal, k tomu aby se utekl. Těšínský utekl se tedy skutečně ke kardinálovi za ochranu proti úřadu žďárskému, a kardinál se ho zastal. Psanim z 20. dubna 1606 vytýkal Žďárským jejich tvrdošíjnost a zúmyslnou, nevážnou vzpouru a přísně nařizoval, aby se tomu chudému člověku takové věci, „příkořisti a špincování“,

---

[1]) Originál tamže.

„nevážné útisky a ublížení“ nedály. Posud tedy příkře stáli proti sobě kardinál a městečko Žďár, které zúplna bylo při klášteře.[1])

Schylovalo se k rozhodnému utkání. Kardinál Dietrichštejn pilně se staral, aby se opatřil svědectvími jistých osob, které by prokázaly, že jeho údaje jsou správny. Vyžádal si 7. června od Ladislava mladšího z Lobkovic patent úřadu hejtmanského markrabství Moravského, aby mu bylo dáno svědomí od jednoho každého, kohož by koli potřeboval, a aby poddaní byli ku jmenovanému času do Brna k svědomí propuštěni, zároveň pak žádal všecky many o svědomí listovní, když by kdo z nich byl o ně pohledáván, a o propuštění poddaných do Brna k svědomí; psal 8. června vládyce Václavu Vaculovi z Ekartovic a na svobodném dvoře v Polešovicích, jenž býval za času Ekharta z Šwoben správcem klášterním, aby vydal podle pořádku pod svým sekrytem svědomí, zdali vynáší klášter ročních důchodů přes 2000 zl. a kolik přes to, a že poddaní klášterští jsou na větším díle kacíři a odřezanci od církve sv.; posílal 8. června artykuly k svědomí p. Samuelovi Radošínskému; psal 15. června p. Vilémovi Dubskému, aby dal listovní svědomí, že opat Vadian sprosté lidi selské do kápí mnišských oblékl k uvítání nuncia Spinelliho; poroučel 7. června Žďárským, aby opatřili, aby osoby, kterých ze Žďáru potřebuje, v ten den v Brně do domu kardinálova se postavili a při sekretáři nebo kanceláři kardinálově očekávali na další oznámení, a potom také dosvědčili, co jim bude povědomo; psal dvakráte mnichům žďárským, po prve žádaje, ježto zajisté někteří ze služebníků, čeládky a poddaných jejich mají dobrou vědomost, „co se v tom a při tom klášteře za neřády a nenáležitosti dějí“, aby poručili ty, kteří by co takového věděli, postavili do Brna do domu biskupova k svědomí, a po druhé (17. června), aby postaveni byli tito poddaní klášterští: Mikuláš Vodička, úředník klášterský, Martin Kazda starší, Lorenc Nimrichter, rychtář, Řehoř Říha, písař a rektor, Václav Těšínský, měštěnín a pekař ve Žďáře, a Jan, vrátný v klášteře, který prve mnoho času za vodáka býval.[2])

K svědomí postavili se do Brna skutečně tito: rychtář žďárský Lorenc, který však v úředních aktech se jmenuje Rejmic, starší Petr Kalina, písař a rektor Řehoř Lisovský, úředník Mikuláš Vodička a

[1]) Svědomí k potřebě J. V. K. M. p. Františka z Dietrichštejna . . ., tamže. K.-a. archiv v Kroměříži, kopiář z r. 1606.

[2]) Kopiář z r. 1606 v Kroměříži.

pekař Václav Těšínský. Přísežný rychtář města Brna z dovolení purkmistra a městské rady vyslyšel je 19. června 1606 podle pořádku práva a sepsal o výpovědech jejich úřední protokol. Svědkové dosvědčovali, že dříve za opata Vadiana bylo v klášteře málo mnichů, kteří si časem do Žďáru vycházeli, nyní však že od nařízení svého visitatora řádněji se chovají a nikam nechodívají než do mlýna po potřebách svých, a „za nynějšího převora kněze Jana Trocheusa" bývá jich v klášteře po desíti, dvanácti i někdy víc, „kteří se řádně podle své regule chovají a služby Boží pilně vykonávají." Opat Vadian pro nedůživost býval časem na faře zvolské, kde také zemřel a pochován. Mnichové nevedli neřádného života a nedávali pohoršení; jen se stalo, že kněz Adam byl v městečku u pana staršího, a když už se vrátiti chtěl a na voze seděl, přišel trubač dolů s věže a zatroubil; stáli tam pacholata, jimž kněz Adam několik peněz dolů shodil, které sbírali. Poddaní klášterští však na větším díle nejsou náboženství katolického, ve Žďáře jsou sice katolíky úřední osoby a „skoro polovice poddaných,[1]) ale ve vsech skoro všichni jsou pod obojí. Za opata Vadiana žádali ho poddaní, aby je zanechal při augšpurské konfessi, a Jan Krumbach žádal o to též i kardinála. O důchodech klášterských nevěděl nic ani úředník Vodička, ježto prý toho neměl pod svou správou, nýbrž sám opat přijímal a spravoval všelijaké důchody peněžité i obilné.

Písemné svědomí poslal z Nového Města (dto 17. června) pan Vilém Dubský, v němž dosvědčoval o sedlácích v kápě mnišské oblečených při uvítání nunciově, a z Polešovic (dto 13. června) Václav Vacule z Ekartovic, jenž vyznával, že za dvě léta, co byl v klášteře, nikdy žádného roku důchody klášterské nevynášely 2000 zl.; klášter neměl mnoho přes 600 zl. platu stálého a běžných platů měl dosti špatně, tak že dosti málo zůstávalo, když se zapravilo vychování mnichů, stavení, opravy a všelijaké sbírky zemské i císařské; o poddaných pak dosvědčoval, že neví, jestli na větším díle jsou nekatolíci.[2])

[1]) Tak svědčil písař Řehoř Lisovský, ale starší Kalina a úředník Vodička dosvědčovali, že v městečku Žďáru na větším díle jsou katolíci.

[2]) Originály v archivě kláštera augustinského v Brně. — *Wolný* C. T. Br. II. 417 chybně uvádí 200 zl. místo 2000 zl. (P. d.)

Ody Šalomounovy.

Dr. TOMÁŠ HUDEC.

Ody Šalomonovy jest název spisu z literatury apokryfní, která mezi křesťany a křesťanskými sektami v prvním a druhém století po Kristu značnou měrou se rozmohla. Tyto pokoutní a často bludařské literární výtvory vystupovaly s takovým sebevědomím a s takovou smělostí, odvozujíce svuj puvod od apoštolů neb jiných vynikajících mužů, že leckde se jim podařilo vniknouti na čas v užívání úplně pravověrných křesťanských obcí. Velkou většinou ovšem je brzy postihl zasloužený osud: byvše vyloučeny z církevního užívání nebo zavrženy církví jako bludařské, upadly v zapomenutí a to v zapomenutí tak dokonalé, že u mnohých ani jejich názvy nám nebyly dochovány.

Apokryfy samy sebou jsou zajímavými doklady pro poznání náboženských prouduv a směrů v onom duševním prostředí, v němž i křesťanství vzniklo a se šířilo. Proto také novější věda, která s takovým úsilím se snaží objasniti a osvětliti historický vznik křesťanství, věnuje zvýšenou pozornost spisům apokryfním a pečlivě sbírá ony trosky literatury této, které se uchovaly jak v řečtině, tak hlavně v různých překladech východních literatur, na př. koptické, syrské, armenské.

Ani o Šalomounových Odách nebylo do doby nejnovější ničeho známo. Jen název sám přichází na čtyřech místech ve starokřesťanské literatuře. Předně je to Lactantius, který ve svém díle Institutiones divinae IV, 12, 3 uvádí tento citát: Salomon in ode undevicesima ita dicit: Infirmatus est uterus virginis et accepit filium et gravata est et facta est in multa miseratione mater virgo. Podle těchto slov měl Lactantius před sebou nějaké Ody Šalomounovy, které asi pokládal za spis kanonický a z nichž uvádí Odu devatenáctou. Jakého druhu však byl tento apokryf, jehož zde užil Lactantius, nikdo netušil.

Vedle toho název Od Šalomounových jest uveden mezi apokryfními spisy v Synopsis Sacrae Scripturae, mylně připisované sv. Athanášovi a pocházející ze 6. století, jakož i ve Stichometrii Nikeforově, pocházející ze století devátého. Na obou místech jsou uvedeny Žalmy a Ody Šalomounovy, a sice mezi spisy apokryfními. Žalmy Šalomounovy, počtem 18, jsou apokryfní spis z doby Pompejovy, tedy asi z roku 50 před Kristem; žalmy tyto jsou zachovány, o Odách však se ničeho nevědělo. Nikeforos ve své Stichometrii praví, že Žalmy

a Ody Šalomounovy mají 2100 stichu. Poněvadž žalmy samy mají dle rukopisů jen 950 stichů, zbývá, z toho 1150 na Ody, které dle toho byly obsáhlejší než žalmy. Vedle toho konečně gnostická kniha Pistis Sophia, uchovaná v koptickém textu, uvádí a cituje vedle starozákonních žalmu také celých 5 zpěvů pod názvem Šalomounových Od. Harnack ve svém vydání Pistis Sophie[1]) vyslovil mínění, že gnostický spisovatel ody tyto měl ve své Bibli Starého Zákona, které byl použil.

Rozmar náhody právě před několika lety znovu přivedl na světlo denní ony zapomenuté Šalomounovy Ody, o nichž mimo uvedená čtyři místa nebylo žádné památky ani stopy. Angličan J. Rendel Harris dostal, jak sám udává, někde poblíže Tigridu syrský rukopis řečených Od. Editio princeps vyšla dvě léta po objevení r. 1909 v Cambridgi pod názvem: The Odes and Psalms of Salomon, now first published from the Syriac version. Vydání Harrisovo obsahuje vedle syrského originálu anglický překlad a pečlivý komentář. Viděti tu flegma opravdového Angličana, který dovedl o tak zajímavém a duležitém objevu po plná dvě léta zachovat mlčení, až by mohl uveřejnit nalezený rukopis v pečlivém kritickém vydání, odpovídajícím všem vědeckým požadavkům!

Rukopis, jak jej Harris popisuje, jest asi 300—400 let stár; je sice poněkud hrubě, ale přes to pečlivě psán. Syrské písmo jest označeno samohláskami po způsobu nestoriánském, pozdější rukou připojeny jsou řecké samohlásky, jak jich užívají Jakobité. Rukopis má celkem 56 listu, jest však na počátku a na konci neúplný. Harris brzo poznal, že druhá, kratší část rukopisu, počínajíc od 32. listu, obsahuje Žalmy Šalomounovy v syrském překladě, a to 16 prvních žalmů, jakož i část sedmnáctého. Schází ostatek žalmu 17. a žalm 18., které dle rozměru rukopisu vyplňovaly ještě tři listy nyní scházející. Žalmy Šalomounovy však nejsou v rukopise čítány od 1. do 18., nýbrž mají čísla 43—60, z čehož jest patrno, že opisovatel s předcházejícími zpěvy je považoval za jedno dílo. Že ony předcházející zpěvy jsou ztracené Šalomounovy Ody, podařilo se Harrisovi brzo zjistiti, a to s naprostou bezpečností. Čtyři z Od Šalomounových, jež byly známy ze spisu Pistis Sophia, byly totiž též v syrském rukopise Harrisově. Pouze jedna v rukopise schází a sice ta, kterou spisovatel Pistis Sophie nazývá výslovně de-

[1]) A. Harnack, Über das gnostische Buch Pistis Sophia, Leipzig 1891. Cf. Bardenhewer, Geschichte der altchristlichen Literatur. Freiburg 1902, I. p. 328.

vatenáctou. Tedy tato scházející Oda musila býti mezi oněmi, jež stály na listech odtržených na počátku rukopisu, a sice byla to, jak se dá dle počtu stichů Nikeforových zjistiti, Oda první. Poněvadž autor Pistis Sophie první Odu dle rukopisu Harrisova nazývá devatenáctou, je z toho patrno, že i on považoval Ody i Žalmy Šalomounovy za dílo jednotné. Kdežto však v syrském rukopise žalmy, jichž jest jak řečeno 18, následují za Odami, v Bibli, jíž užito při Pistis Sophii, byl pořad opačný: Žalmy předcházely před Odami, tak že na Odu první připadlo řadové číslo 19.

Když v r. 1883 Bryennios objevil Didache čili Učení dvanácti apoštolu, starokřesťanský to spis z konce prvního nebo z počátku druhého století, tu objev tento přispěl neobyčejnou měrou k osvětlení poměrů a zřízení prvotního křesťanství. Když Harris zjistil totožnost nalezeného rukopisu se ztracenými Odami Šalomounovými, bylo přirozeno, že křesťanští učenci s napjetím a s očekáváním ihned věnovali největší pozornost Harrisovu objevu doufajíce, že i Ody Šalomounovy ozáří novým světlem některé zjevy nejstarší církve. V krátké době vyšla celá řada jak nových překladů zmíněných Od, tak i studií a pojednání o jejich obsahu a významu. První vydal Harnack obšírnou studii která zároveň s překladem od J. Flemminga vydána ve známé sbírce Texte und Untersuchungen. Jiný překlad vydali Ungnad a Staerk; zvláštní pozornosti zasluhuje překlad, který vydal v Revue biblique zároveň s důkladným filologickým komentářem J. Labourt. Nejnověji pokusil se W. Frankenberg přeložiti Ody ze syrštiny do původního jazyka řeckého, z něhož syrský překlad dle mínění většiny byl vznikl. Ze statí, jež projednávají obsah Od, uvésti dlužno studie od Gunkela, Spitty, Schulthesse a hlavně Msgra Batiffola, jež s překladem Labourtovým vyšla v Revue biblique 1911.[1]) Tím ovšem není nejnovější literatura ani vyčerpána ani ukončena. Čím dále, tím větší zájem spatřuje se všude pro nový Harrisův objev,

[1]) Ein jüdisch-christliches Psalmbuch aus dem ersten Jahrhundert. Aus dem syrischen übersetzt von Johannes *Flemming*, bearbeitet und herausgegeben von Adolf *Harnack*. Leipzig, 1910. — Msgr. *Batiffol*, J. *Labourt*, Les Odes de Salomon. Revue biblique 1910, 483—500, 1911, 1—59; 161—197. — *A. Ungnad* und *W. Staerk*, Die Oden Salomos. Bonn, 1910. — *H. Gunkel*, Die Oden Salomos. Zeitschrift für NT Wissenschaft 1910, s. 291. — *F. Spitta*, Zum Verständnis der Oden Salomos. Zeitschrift für NT Wissenschaft 1910, s. 193, 259. — *F. Schulthess*, Textkritische Bemerkungen zu den Oden Salomos. Zeitschrift für NT Wissenschaft 1910, s. 249. — *W. Frankenberg*, Das Verständnis der Oden Salomos. Gießen. 1911.

tam více dumyslu a práce vynakládají učené hlavy, aby rozluštily onu hádanku, která jim byla postavena v Šalomounových Odách.

Neboť Ody Šalomounovy jsou opravdovou hádankou! Text sám a hlavně obsah jeho poskytuje tolik záhad, že dosud třeba se spokojiti při vysvětlování Od pouhými domněnkami. Z domněnek těchto však žádná ani plně neuspokojuje, ani nedovede rozřešiti všech neznází, s nimiž se historická věda při výkladu Od setkává. Potrvá asi ještě dlouho a mnoho vědecké práce vyžádá, nežli kritika dospěje k jednomu úsudku o původu a smyslu tohoto zvláštního díla.

Dříve než se zmíníme o oněch ruzných dosavadních pokusech vyložit Šalomounovy Ody, třeba poukázat na jejich zvláštní charakteristický ráz. Jsou to nábožensko lyrické zpěvy podobné zevnější formou žalmům a pohybující se v obvyklém parallelismu členu, tak význačném pro poesii hebrejskou. V těchto zpěvech hovoří duše básníkova s Bohem. Ono „já“, jež zde mluví, není však básník sám, nýbrž, jak dobře poukazuje na to Batiffol, autor vkládá své výlevy do úst Šalomounových, jehož jméno zpěvy nesou. Šalomoun, který tu mluví, není však Šalomoun historický, nýbrž je to postava allegorická a symbolická: je to Šalomoun, který nyní dlí oslaven v nebesích u Boha a který je zároveň předobrazem a typem Krista Mesiáše. Tento symbolicko-typický ráz Šalomounovy osobnosti má za následek, že slova Šalomounova přecházejí leckdy ve slova samého Krista, aniž souvislost přechodu tohoto nějak naznačuje.

(P. d.)

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Zde v zemi jest málo, nebo téměř není již takových zámožných klášterův, o kterých lze rozumně za to míti, že by koupily předměty a drahocennosti nahromaděné, proto jedině na prospěch náboženského fondu byla zemím sousedním poslána tisknutá zpráva se žádostí, aby o prodeji byli zpraveni mimozemští biskupové, kláštery, patroni a fary a k němu pozváni.

Veřejná vyhláška nestala se však ani krajskými úřady ani novinami, čímž vyhnuto se všeliké oné publikaci, jaká se při veřejných dražbách obyčejně provádí.

c) k posvátným nádobám a kostelním předmětům byly připojeny z opatrnosti náprsní kříže a k nim příslušné prsteny ze zrušených praelatur, aby takovéto věci, které přece z největší části k duchovnímu používání slouží, opět do duchovních anebo aspoň ne do nepravých rukou se dostaly, s druhé strany však přece při zachování jejich formy na prospěch náboženského fondu, pokud možno, nejlépe byly prodány.

d) tento prodej, resp. záměna staly se zvláštní, z král. stavů zemských sestavenou komisí a měly zřejmý prospěch pro náboženský fond, ježto předměty na 44.735 zl. 52 kr. ceněné za 50.041 zl. 51 kr. byly prodány, tedy nad odhad o 5306 zl. více bylo strženo, jakkoliv i tento obnos o mnoho byl by býval větší, kdyby byl směl prodej veřejnou dražbou býti vykonán. Že však

e) nebyl k tomuto prodeji každý připuštěn, nejméně židé, má se za to, že právem a účelně se stalo, ježto tento prodej nebyl přímou veřejnou dražbou, nýbrž, jak to direktivní pravidla předpisují, prodejem pod rukou, a nepokládalo se konečně za vhodno, aby takovéto posvátné nádoby a kostelní věci, jakož i náprsní kříže praelatu ve své podobě židům byly prodány, a to tím méně, ježto tyto kříže, kdyby byly drahokamy musely býti vyloupány, mnoho by ze své ceny byly pozbyly, naproti tomu od duchovních vždy lepší prodej mohl býti očekáván, byly-li kříže prodány ve své původní podobě. Že naproti tomu

h) vedle duchovních osob, ještě osoby světské, a jak židé ve své žádosti uvádějí, snad i vetešníci, zlatníci a obchodníci, byli připuštěni, stalo se proto, že tyto osoby světské předstíraly, že mají k nákupu

od duchovních úřaduv a klášterů plnou moc, nebo se nabízely, že dodatečně plné moci předloží, a že nemohlo býti očekáváno, že by cizí, koupěchtivý biskup, praelát, nebo jiné vážené osoby osobně se dostavily a představily se samy, aby obdržely to, co chtěly si opatřiti. Za takových okolností prodej těchto klenotů pro malou konkurrenci kupců byl by mohl dopadnouti na značnou škodu náboženského fondu. A v tom záleží celý postup vykonaného prodeje.

Poněvadž však má býti v brzku konán druhý prodej takovýchto drahocenných nádob a paramentů, z části zbylých z prodeje posledního, z části nově přibylých, vyprošuje si gubernium pokorně instrukci, zda smí býti postupováno stejným zpusobem jako doposud, nebo jak se má při praktickém provádění vubec postupovati, při tom však dovoluje si svoje dobré zdání v tom smyslu vysloviti, aby i budoucně židé z nákupu takovýchto posvátných nádob, kostelních věcí a náprsních křížuv úplně byli vyloučeni, jednak pro obávaný posměch, jednak aby se vyhnulo podivu, jenž by mohl býti vzbuzen u křesťanů, naproti tomu, aby světské osoby křesťanské, zvláště ty, které se vykáží plnomocí od duchovních osob a úřadů, pro větší konkurenci jakož i aby předměty byly lépe prodány, beze všeho mohly býti připuštěny. Nemožno však ostatné nepodotknouti, že při tomto prodeji, třeba že se má státi jen pod rukou, má-li býti proveden na prospěch náboženského fondu, vždy jakýsi způsob vyhlášky jest nezbytný, aby koupěchtiví, jichž zde v zemi jest málo nebo vůbec žádní, ze sousedních zemí byli přivábeni a měli předběžnou zprávu o kvalitě a kvantitě věcí ke koupi nabízených.

Na toto podání duchovní filialní komise přišlo vyřízení z Vídně dvorním dekretem ze dne 26. dubna 1785, ve kterémž se praví, že při žádané zprávě z 10. března t. r. nejde o to, zda k tomuto prodeji mají býti připuštěni židé, nýbrž jen o to, zda se zemské gubernium při prodeji řídilo předepsanými direktivními pravidly a zvláště v této příčině ze dne 9. listopadu a 7. prosince předešlého roku vydanými dvorními dekrety. Dle žádosti, kterou podali židé, byli k tomuto prodeji připuštěni netoliko duchovní, nýbrž všichni vetešníci, zlatníci a kupci, kdežto přece bylo guberniu ještě předběžně dne 7. prosince minulého roku výslovně připomenuto, že nesmí býti prodej klenotů zrušených klášterů proti předpisům pravidel direktivních veřejně ohlášen. Naopak ve dvorním dekretu ze dne 2. května 1782 bylo předepsáno, že kostelní klenoty, posvátné nádoby a podobné věci jen „pod rukou“ k prodeji nebo k výměně zámožnějším klášterum mají býti nabídnuty.

K tomu bylo dále podotčeno, že se tak očekává, poněvadž není úmyslem tyto klenoty dáti veřejně dražbou prodati, ježto by to odporovalo předepsaným direktivním pravidlům, do nichž zemské gubernium mělo zevrubněji nahlédnouti a dle nich se co nejpřesněji říditi. Nebylo proto správno, že světské osoby, jako vetešníci, zlatníci a obchodníci, k prodeji kostelních věcí byly připuštěny, ježto předstírali, že k nákupu od duchovních úřaduv a klášterů měli rozkaz, nýbrž měli býti předem přidržáni, by dokázali svoje údaje, a kdyby důkazu nebyli mohli podati, měli býti z koupě vyloučeni. Neboť odporuje přímo nejvyšší vůli, aby posvátné nádoby světským osobám, leč byly-li by kostelními patrony, byly prodávány.

Zemské gubernium nepotřebuje žádného dalšího poučení, poněvadž již předpis obdrželo, a jen dále nahlédnouti má do dvorních dekretů, dne 9. a 13. května 1782 v této záležitosti zřetelným způsobem vydaných.

Očekává se tudíž, že gubernium bude budoucně přesněji nejvyšších předpisů dbáti a je náležitě plniti.[1])

Přípisem ze dne 11. května 1785 bylo toto nejvyšší rozhodnutí oznámeno od moravského gubernia též královskému zemskému právu s poukazem na nejvyšší dvorní dekrety z 9. a 13. května 1782, pak 9. listopadu a 7. prosince 1784, s podotknutím, že má býti sděleno také komisi od zemského práva ustanovené.

Zatím však vídeňští židé, poněvadž odpovědi na svou žádost dlouho nedostávali, podali dne 28. července 1785 císaři novou žádost,[2]) ve

---

[1]) K. 20. 15.

[2]) Ew. Majestät!

Unterzeichnete haben in Monat Märtz a. c. eine allerunterthänigste Vorstellung und Bittschrift eingereicht, wegen die öffentliche bevorstehende Versteigerung der beträchtlichen Klöster-Pretiosen in Brünn, dass eben die Judenschaft bei dieser sowie bei denen fürgewesten öffentlichen Versteigerungen zugelassen werden, welche sehr vieles gekauft und dem allerhöchsten Aerario einen großen Nutzen dadurch zugewachsen, den allerhöchsten Befehl um Zulassung bei gemelter Versteigerung allerunterthänigst gebeten, wir aber hierauf bis dato den allergnädigsten Bescheid noch nicht erhalten. Und da nun nach ganz sicheren Nachrichten in Zeit von 8 Tagen eben wieder eine grosse Juvelen Licitation alldort seyn wird, und nach hier eingelaufenen Partikularbriefe, sollen eben wieder zwar alle Handelsleute und Jubelier zu dieser Versteigerung jedoch mit Ausnahm der Judenschaft zugelassen werden.

Dieses veranlasst also mehrmalen die Unterzeichneten hiemit gehorsamst zu bitten, dass Ew. Majestät allergnädigst geruhen mögen in Ansehung der Kürze der

které poukazujíce k prvé své žádosti a k tomu, že dle bezpečných zpráv v 8 dnech má býti konán opět velký prodej klenotuv, a že dle došlých partikulárních listů mají býti opět všichni obchodníci a klenotníci, vyjímaje židovstvo, k této dražbě připuštěni, snažně prosí, aby císař, vzhledem na krátký čas, rychle vydal rozkaz, by ke zmíněné dražbě přístup jim byl dovolen.

Jako první, tak i tato žádost byla opět poslána guberniu moravskému s podotknutím, aby se řídilo dle předepsaných direktivních pravidel, jakož i aby vůbec mělo na zřeteli nejvyšší dvorní dekrety z 9. listopadu a 7. prosince roku předešlého a pak dekret ze 26. dubna roku 1785. Přípisem ze dne 10. srpna 1785 oznámilo gubernium také toto rozhodnutí zemskému právu k dalšímu vyrozumění komise k prodeji klenotuv od zemského práva zřízené.

Než ani nyní neustaly pokusy vídeňských židuv o připuštění k dražbě, neboť 6. září 1785 podali císaři třetí žádost, v níž tvrdí, že na velikou škodu fundančního fondu a k necti celého národa se stalo, že před 9 měsíci v Brně konána byla dražba klášterních klenotů, z níž jen židé byli vyloučeni, a prosí proto o vydání rychlého rozkazu, by se mohli budoucí dražby účastniti. [1])

Zeit, um den schleinigsten allerhöchsten Befell um Zulassung derselben bei gemelter Versteigerung allergnädigst ertheilen zu lassen. — Wien den 28. Julii 1785.

Ew. Majestät allerunterthänigst gehorsamster

Josef Wertheimer, Bernhard Erkeles, Aaron Leidersdorfer, Michael Simon, Cers Wertheimer, Josef Leidersdorfer.

[1]) Euer Majestät!

Zum beträchtlichen Schaden, des Stiftungsfondes und zur Unehre einer ganzen Nazion ist es geschehen, daß vor 9 Monaten zu Brünn eine Versteigerung der Kloster-Pretiosen für jedermann, bloß allein mit Ausschliessung der Judenschaft vorgenommen worden. Umsonst bemühten sich Unterzeichnete das zukünftige durch ihre Vorstellungen den der allerhöchsten Hofstelle diesfalls vorzubeugen, weil sie bis itzt an zwei Anbringen vergebens einen Bescheid verhoffet haben.

Da es nun sicher ist, daß nächsten eine ähnliche erfolgen solle, so bitten Unterzeichnete Ew. Majestät geruhen schleinigen Befehl zur Zulassung, wenn nicht aller doch wenigstens ihrer gnädigst ergehen zu lassen. Sie schmeicheln sich dieser mildesten Gewährung um so mehr als:

1mo sie bei den hier fürgewesenen Kloster Versteigerungen immer zugelassen wurden, den stärksten Ankauf der beträchtlichsten Stücke gemacht und sich immer geziemend betragen haben, dessen Zeugnis ihnen die hiesigen Komissarien nicht versagen werden.

Duchovní filialní komise obdrževši tuto třetí žádost k vyjadření, podala do Vídně zprávu ze dne 28 září, načež vydán byl 21. října 1785 dvorní dekret, v němž se v příčině žádaného připuštění žida Leidendorfera a jiných k dražbám klášterních a kostelních klenotů prohlašuje: „Jeho Veličenstvo ráčilo stávající v této věci direktivní pravidla znovu potvrditi, že totiž všechny kostelní klenoty, svaté nádoby a paramenty, které pro svoji větší cenu chudým kostelům nemohou býti přiděleny, majetným praelatům mají býti prodány nebo za jiné méně drahocenné nádoby, které však odhadnou cenou prvnějším se rovnají, zaměněny, zbývající klenoty sem poslány.

Všecko stříbro naproti tomu které takto nemůže býti prodáno nebo zaměněno, budiž odevzdáno do c. k. úřadů mincovních za náhradu vnitřní ceny. Zemské guberninm tudíž vyloučivši židovstvo z tohoto prodeje, jenž nesmí býti veřejně konán, zcela správně jednalo, a proto svrchu zmínění židé, se svojí žádostí sem podanou se odmítají.“ (P. d.)

2do führen sie den grössten Theil ihres machenden Ankaufs ausser Land und schaffen baar Geld dafür ins Land herein.

3ten sind sie anbietig die kaufende Stücke alsgleich zu zerbrechen und solche unkennbar zu machen, wodurch alle Besorgnis in Ansehung ihres Mitkaufs gänzlich gehoben werde.

Wien VI. September 1785.

Ew. Majestät allerunterthänigste gehorsamste

Aron Leidersdorfer, Josef Wertheimer, Josef Leidersdorfer, Michael Simon, Bernard Erkeles, Josef Trebitsch, Josef Lehmann.

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák.

Pro theologický soud o mistru Janu Husovi je spis jeho „de ecclesia“ nejdůležitější. Jednak jest vyvrcholením a souhrnem jeho názorův o církvi, jednak jest hlavním zdrojem žalob kostnických. Články, vyňaté z jeho polemiky proti Pálči a Znojmovi, mohly by zcela dobře býti v traktátu o církvi, ježto důsledně plynou z vět tam vyslovených. Jaký soud se pronese o traktátu o církvi, tak bude nutno souditi s theologického hlediska o Husovi a o jeho procesu kostnickém.

Hus sám dal ve spisech proti Pálči, proti Stanislavovi a proti osmi doktorům jakýsi kommentář svého traktátu. Od odpovědí na články kostnické zatím odezírám. Že by byl někdo z Husových stoupenců se vyslovil v této době o té otázce, není známo, ač bychom to čekali. Jesenicovy a Jakoubkovy odpovědi na „consilia pacis“ jsou příliš stručné, než aby dávaly nové nějaké světlo. Ukazují nanejvýš, že druhové Husovi s ním souhlasili.

Na straně katolické předložili oba vůdcové, Štěpán a Stanislav, již r. 1412 své názory soustavně. Onen ve spisku „Quia in equivocacione“, tento v traktátu „de Romana ecclesia“. Oba je pak r. 1413 vykládají blíže v polemikách proti straně Husově. Páleč v díle „Contra quidamistas“, Stanislav v „Alma et venerabilis“.[1]) Zde se již dovídáme také, jak soudí katoličtí mistři o Husově nauce. Ale nemnoho ještě. Neocenitelný však zrovna je v tomto ohledu Pálčův *Antihus* z r. 1414. Tam Páleč již Husovy názory rozebírá, potírá jeho důvody a theologicky podepírá nauku katolickou. Tato polemika jest pro bohoslovce i dějepisce tím pozoruhodnější, že sleduje Husa větu za větou na všech těch oklikách logických i bohoslovných, jimiž Hus hledí svému názoru zjednati platnost, a že zde proti Mistru Janovi mluví týž, jenž mluvil proti němu v Kostnici.[2])

Ale je zachován ještě jeden spis katolický, v této době proti Husovi napsaný. Je to obšírný traktát o církvi, jednající o ní nejprve positivně a potom polemicky proti Husovu traktátu

---

[1]) Loserth, Archiv 75, str. 344—361 a 391—413. Brodovo Contra obiectus Hussonitorum (ibid. 342—344) nepodává nic zvláštního.

[2]) Srv. můj článek Pálčův Antihus v Hlídce 1910 a zvláštní otisk.

o církvi. Obírá se tedy nejpalčivější otázkou a nejdůležitějším spisem Husovým, vyniká rozsahem a — pravím hned — i obsahem nad plody současné literatury bohoslovné a — zustal posud úplně nepovšimnut! Upozorňuji zde ponejprv na klenot české bohoslovné práce katolické z doby Husovy.

Autor spisu.

Na stopu spisu toho mne přivedly studie o Stanislavovi ze Znojma. V Truhlářově katalogu universitní knihovny pražské nalezl jsem při kod. 2032 (XI C 8) poznamenáno: fol. 180a—182b et 264a—265b Inicium Stanislai (de Znojma?) de ecclesia: Ubi sana fides non est[1]) a při kod. 2326 (XIII E 7): fol. 195a—252a (anepigr.) Stanislai de Znojma Tractatus de ecclesia. Ubi sana fides non est (finis desideratur).[2]) Když pak jsem pracoval o prázdninách r. 1909 v kapitulní knihovně pražské, shledal jsem[3]) týž spis, zdánlivě úplný, v kod. 66/1 fol. 7[1]a—192[2]b s nadp.: Incipit tractatus de ecclesia Mgri Stanislai de Znoyma, sacre theologie professoris, maximi zelatoris fidei katholice, a u rejstříku: Incipit registrum in tractatum de ecclesia editum contra errores Wiklephistarum et presertim contra errores Johannis Hus in quodam suo tractatu compilato, [et] in Bethleem in civ. prag. magne multitudini pronuncciato, per Mgrm Stanislaum de Znoyma reprobato. S podobným nadpisem jest v kod. C 66/2 fol. 1a—125b.[4]) Nahlednuv do spisu a vida jeho důležitost, byl bych jej rád opsal. Ale ježto kapitulní knihovna rukopisů ven nepujčuje a v Praze dlouhý traktát opisovati nebylo možno, odložil jsem vyplnění úmyslu. Snadno potom dle začátku jsem našel týž traktát v kod. lipském[5]) č. 2110 v opise XVIII. stol. a v krakovském č. 1761 fol. 1—176. Kodex krakovský byl mi správou zemského archivu moravského objednán do Brna, a tu se mi dostalo prvního překvapení. Text kapitulní a lipský není úplný! Je to prvá část spisu, více posi-

---

[1]) Truhlář, Kat. II. 138.

[2]) ibid. II. 239.

[3]) Dle otisku prvních archů katalogu, tehdy připravovaného, jejž mi p. kanovník Podlaha laskavě zapůjčil.

[4]) Patera—Podlaha, Kat. I. 285n.

[5]) Šimák, Bohemica v Lipsku str. 59.

tivní, druhá polemická chybí. Spis jest v kod. krakovském dobře dvakrát tak dlouhý jako v kapitulním. Ale — druhé překvapení — ani zde není úplný. Sahá jen po 20. kap. traktátu Husova, odpověď na poslední 3 kapitoly Husovy chybí. Nenapsal autor více? Či písař více neopsal? Ježto jsou další listy prázdné, je druhé podobnější pravdě.

Úplného textu nepodařilo se mi zatím nikde se dopíditi. Výpisky z něho našel jsem v kod. třebonském A 13 fol. 182a—205b[1]) a A 19 fol. 36a—79b.[2]) Leopold Wydeman, vikář kartuzie gaminkské, jenž počátkem XVIII. století opisoval traktáty Štěpána Dolanského pro Pezův Thesaurus anecdotorum IV/2, znal ještě jeden text tohoto spisu, ale kodex ten jest nezvěstný.[3]) Nelze tedy rozhodnouti, byl-li tam text úplný čili nic. Zatím se nutno spokojiti se spisem v tom rozsahu, jak jej máme v rukopise krakovském, a hledati dále.

Opisuje traktát z tohoto rukopisu, dožil jsem se ještě jednoho překvapení, řekl bych skoro zklamání. Všecky rukopisy připisují traktát Stanislavovi ze Znojma, a sloh a způsob zpracování neodporují tomu. To dodávalo traktátu v mých očích zvláštní ceny. Vedle úsudku Pálčova v Antihusu měli bychom tu svědectví nejlepšího českého theologa, jenž mimo to v Kostnici svědčiti nemohl, zemřev na cestě tam v Jindřichově Hradci.[4]) Ale spis sám mne poučil, že není Staslavův, nýbrž Pálčův.

Štěpán z Pálče již v Antihusu dovolává se na dvou místech spisu de ecclesia, jejž proti Husovi napsal. V hlavě VIII. praví, vytýkaje Husovi falešné citáty a důkazy: de falsa allegacione et racionibus . . . notorie sit convictus, ut magis evidenter in tractatu de ecclesia contra suum tractatum scriptum diffusius est deductum. A v hlavě IX., dotknuv se nauky o trojí církvi, totiž před-

---

[1]) Anepigr., v katalogu však připsány Stanislavovi.

[2]) Excerpty Křížovy, nadepsány: Stanislai de Znoyma de ecclesia contra Hus.

[3]) V úvodu dílu IV/2 p. XIII. zmiňuje se o pěti spisech Stanislava ze Znojma, jež prý jsou všecky v jednom kodexu kartuzie olomúcké (to může býti jen kodex brn. arch. zemsk. Cer. II. 303), a připojuje šestý: Tractatus prolixissimus de ecclesia »Ubi sana fides« in codice vix legibili cartusiae Gemnicensis, qui olim Pragensis fuit.

[4]) Nemaje vzhledem k souhlasnému svědectví rukopisnému o Stanislavově autorství pochybnosti, napsal jsem v Hlídce 1910 str. 2. pozn. 5., že Stanislavův spis o církvi znám a o něm hodlám pojednati. Tehdy jsem měl na mysli tento traktát, o němž tu píši.

určených, věřících a římské, dí: diffuse de illis ecclesiis in tractatu de ecclesia fere per decem capitula pertractavi errores tuos impugnando [1]) Že tu není míněn traktát „Quia in equivocacione", bylo mi jasno, ač jsem nevěděl ještě, dávají li excerpty Loserthovy z tohoto traktátu v Archivu 75 str. 340 až 342 správný jeho obraz. Soudil jsem tedy, že i Páleč napsal obšírnější spis o církvi, jejž třeba jest hledati. Mohl jsem sice, přirovnávaje Pálčovy odkazy v Antihusu k našemu spisu, poznati, že údaje rukopisné o jeho původci nejsou správny, ježto čeho se Páleč tam dovolává, zde jsem nalezal, ale přesvědčení o správnosti tolika souhlasných svědectví bylo tak silné a — přiznávám se — z důvodu uvedeného mně tak milé, že jsem toho závěru neučinil, třebas jistota moje byla značně otřesena, když jsem při opisování shledával celé kusy Pálčovy. Ale všechnu pochybnost odstranil konec hlavy XXX. našeho spisu. Zde mluví autor proti XIII. hlavě traktátu Husova a dokazuje, že papež jest hlavou církve. Potom dodává: Quod autem sit caput corporale, quia visibili conversacione coniunctus cum ecclesia militante, de hoc diffuse *scripsi in tractatu appellato Antihuss, ubi contra suum tractatum Quidamon replicavi.* [2]) Autorem Antihusa jest jistě Štěpán z Pálče, jenž se tímto odkazem hlásí zřetelně k svému autorskému právu na náš spis de ecclesia.

Svědectví rukopisná o původci spisu jsou tedy nesprávná. Jak asi vznikla? Spis byl nepochybně beze jména autorova a ježto byl příliš obšírný, byl málo opisován. V krakovském kodexu, jenž jest z rukopisného, posud známého materiálu nejstarší, není opravdu jména spisovatelova; ani pražský univ. Truhl. 2326 ho nemá. Teprve r. 1464 opisoval si náš traktát Jan z Krumlova (rukopisy kapitulní) a připsal jej Stanislavovi, protože celé části z jeho spisů „De Romana ecclesia" a „Alma et venerabilis" jsou sem pojaty. Možná také, že opisoval z exempláře, kde Stanislavův spis „De Romana ecclesia" předcházel neb následoval a připsán byl správně Stanislavovi; [3]) Jan z Krumlova pak autorství rozšířil i na druhý traktát. Kříž z Telče, jehož jsou výpisky v kod. třeboňském a pražském 2032, následoval již nové tradice.

---

[1]) Kod. lipský č. 177 fol. 160a a 167b. Cf. Pálčův Antihus v Hlídce 1910 str. 261 a otisk str. 23.

[2]) Kod. krakovský č. 1761 fol. 103²b.

[3]) V kod C 66/1 následuje za naším traktátem Stanislavův De Romana ecclesia.

Stanislavuv nejdelší spis o této otázce je tedy „Alma et venerabilis"; potom odešel Stanislav na Moravu a zde napsal obsáhlé dílo proti článkum Vikleřovým, polemisuje tak proti Husovi nepřímo. Proti útoku Husovu se nebránil a o církvi soustavně nepsal. Aspoň nám není žádný takový spis znám.

Páleč však, jenž žil někde v Čechách, nespokojil se jen říznou replikou na útočný spis Husuv, nýbrž napsal i tento vědecký spis o církvi, aby ukázal, jak celá stavba Husova spočívá na písku. První část napsal ještě před Antihusem, tedy asi v druhé polovici r. 1413, asi hned, jak se mu Husův spis de ecclesia (či jen prvá jeho část?) dostal do rukou. Druhá jest prací roku 1414. (P. d.)

Posudky.

Dr. Josef Kratochvil: **Úvod do filosofie.** Promberger, Olomouc 1901. Str. 152. Cena 4 K.

Po Durdíkovi nevydán dosud žádný český úvod do filosofie. Z němčiny bylo přeloženo podobné dílo Külpeovo, professora na universitě v Bonnu. Dílem Kratochvilovým šťastně mezera ta vyplněna. Předně rozebírá autor pojem vědy a definuje ji jako „poznání pořádkem duvodovým“ (str. 7). Jeho pojem filosofie je totožný s pojmem Durdíkovým. Filosofie jest „věda, jež na na základě výsledku ostatních věd jednotný názor světa sestrojiti hledí“ (str. 10). Uvádějí se také ruzné definice jiných filosofuv. Filosofie zkoumá základy každé vědy. Mané stává se každý vědátor filosofem, když se snaží vyvodit poslední dusledky té které vědy. „Každý odborný vědec, který povznáší se nad prosté sbírání materiálu a jeho popisování k myšlenkám vyšším, k dusledkum svých výzkumu, jest již filosofem. Bez filosofie byly by vědy odborné jen suché spořádání a popsání zjevuv; filosofie povznáší je výše a uvádí všecky poznatky jejich v soulad“ (str. 11). Pak se rozebírá poměr filosofie k náboženství, k umění a politice.

V druhé hlavě objasňuje autor puvod filosofie, poukazuje na příčiny vnitřní a vnější a odmítá náhled, že puvod filosofie dlužno hledat v pochybování, za mylný.

V druhém oddílu podává se vývoj myšlenky filosofické, předně vývoj filosofie orientalní, filosofie řecké, počátky filosofie křesťanské, vyvoj filosofie patristické, scholastiky a mystiky středověké a pak filosofie moderní, kde se mluví hlavně o Kantovi a jeho žácích. Spis. dí, že neprávem pohrdají někteří učenci filosofií, vidouce v ní, hlavně v historii její, veliký nesoulad; i v dějinách jiných věd prý nacházíme značnou disharmonii. Leckdy prý je disharmonie ve filosofii jenom zdánlivou a dá se uvésti na několik základních rozporův. Myslím, že nesoulad té které vědy není ani zdaleka tak velikým, aby mohl býti přirovnán k anarchii moderní filosofie. Mnohému modernímu mysliteli se nejedná o nový duležitý poznatek, nýbrž předně o originalitu, aby se dostal do dějin filosofie. Naprostý individualism jest kořenem zla. Právem dí Kratochvil, že „dnes vymazána je zásada autority z kanonu methody filosofické. Jména sebe zvučnější zustávají duchum hlubším jen pouhá jména. Na všech stranách ozývá se zřejmě touha po samostatnosti, po úplné volnosti“ (str. 121). I vážní myslitelé, jako Brentano, Gideon Spicker, Paulsen, Frischeisen—Köhler a jiní stěžovali si do této anarchie a těžce ji nesli. Kam moderní filosofie dospěla, lze poznat z toho, že jak o pojem filosofie, tak i o pojem pravdy se vedou tuhé spory. Berlínský professor Simmel píše, že pravda vůbec není ani přiměřeným pojmem, jímž se cena té které filosofie určuje. Různé systemy jsou prý jen charakteristickým výrazem typův osobnostních. Autor je

řesvědčen, že jen novoidealism může býti záchranou z myšlenkové narchie.

V posledním oddílu rozepisuje se Kratochvil o vývoji a snahách losofie české. *Dr. J. Vrchovecký.*

Český slovník bohovědný. Pořádají Dr. *J. Tumpach* a Dr. *Antonín Podlaha.* 17 seš. po 1.40 K. Nakl. V. Kotrba v Praze.

Nepříznivé poměry, jimiž trpěla a z části ještě trpí věda theologická v Rakousku, jsou známy. Nedostatečná výbava theologických ústavu, nedostatek vědeckého snažení, které je činily pouze ústavy na dchování duchovních správcu dle josefinské šablony, vyučovací řeč, nás do nedávna dvojnásob cizí, ty a podobné příčiny dusily a ještě usí čilejší rozmach theologické práce. Které z nich jsou vlastními říčinami a které následky, nebudiž tu dále vyšetřováno; že vespolek ouvisejí a se podmiňují, jest na bíledni. Z povahy vědy theologické nejužším smyslu (dogmatiky a morálky) také vyplývá samo sebou, e rozsah bádání je zde jaksi omezen a ukončen předmětem samým že další práce týká se jen prohloubení jeho vědami pomocnými; ale a právě je práce tolik, že jí nebude tak brzy dost, nejméně u nás, ž právě v oněch hlavních dvou předmětech jsme nejvíce pozadu. menovaný „Český (proč výslovně „český“?) slovník bohovědný“ řichází tedy theologii naší jako náhlé, nepřipravené překvapení, ale ohudík překvapení milé a vzácné, za něž oba neúmorní strůjcové ějtež upřímný dík.

Cena slovníku našeho spočívá v bohatství hesel i v dukladném ch celkem spracování: o těchto přednostech nebude asi pochyby, když se o jednotlivostech vyskytnou různé úsudky. Důkladné revisi odrobil dílo již p. P. Špaldák (v pojednáních akademie velehradské), ehož výtek netřeba li seslabovati, tož jistě ne sesilovati; našinec by si vl přál, aby hlavní zásady jeho byly již vytčeny v počátcích díla a le nich se bylo od začátku postupovalo, již k vůli souměrnosti. Soulase tedy s přísnými, až idealně přísnými a tedy as nedostižnými ožadavky jeho, odchyluji se od nich hlavně co do výtky „parcere patio“; šetřiti místem pokládám při naučném slovníku s praktickými koly právě za požadavek hlavní, nikoli za vadu. Bojím se, že nešetření ožadavku toho bude našemu slovníku — osudným; proč, nepotřebuji o známých zkušenostech dovozovati. V našich poměrech přijdou i admíru rozsáhlé, takořka monografické statě zatím asi vhod, ale elkovému postupu díla i orientaci budou na závadu. Přílišná povolnost této věci zavádí pisatele snadno k exkursím pro dílo orientační evhodným. A příslovnou „vzdělanost konversačních lexik“ třeba spíše otírati nežli podporovati.

S tím souvisí požadavek, aby příbuzná hesla byla spracována íce soustředěně. Týká se to na př. rozličných denominací filosofických, ěch rozmanitých -ismů, které scholastickým zvykem bývají příliš ozrůzňovány a skoro škatulkovány, ačkoliv jsou jen odstíny základích soustav aneb dokonce jenom nahodile odchylnými jmény stejné

věci, jež by vystačilo vysvětliti a při hlavním hesle najednou projednati; uspořilo by se mnoho místa a zbytečného opakování.

Bohatstvím hesel slovník náš vyniká daleko nad podobná díla a zaslouží v tom plné chvály; snad by některé, s bohovědou docela nesouvislé (zvláště mezi jmény!) mohlo i vypadnouti. Avšak tu konečně nějaký přebytek nevadí tolik, co by vadil nedostatek.

Literaturní poukazy, v díle toho druhu zvláště důležité, nejsou ovšem venkoncem stejnoměrně bohaté, ale celkem dostatečné, tak že vážnějších mezer nenajde se mnoho. Jako bychom v takovém slovníku neradi se potkávali s výlučnou jednostranností, jaká se na př. v polemické články snadno vloudí, tak ani by nebylo vhodno pěstovati zde t. z. vědecký „flanc“ hromaděním exotických a podřízených jmen z katalogů.

Doporučovati podnik tak nákladný a cenný podpoře co nejvydatnější snad již není ani potřeba; uvedl se do naší veřejnosti obsahem i výpravou tak čestně, že bude zajisté ozdobou každé, nejen kněžské knihovny.

M. A. Šimáček a jeho dílo. Napsal *Václav Dressler.* Sebrané spisy M. A. Šimáčka, seš. 158—161, str. 159—278. Nákladem „Unie“ v Praze 1911.

Na konec sebraných spisu Šimáčkových, v díle XX. po jeho vzpomínkách literárních, divadelních a j. podává V. Dressler rozbor děl jeho a několik poznámek životopisných.

Hlavní váha spisovatelské činnosti Šimáčkovy jest v povídce; verše i dramata jeho jsou významu podružnějšího. Náleží k nejsympathičtějším povídkářům českým, doplňuje obsažnějším a vážnějším realismem předchozí lumírovce; škola vlastního života, života práce nejen poskytla mu hojné látky, nýbrž vypěstila v něm i svéráznou uměleckou methodu, vážnou, přísnou, snad až pedanticky doktrinářskou. Hlavní náměty prací jeho vzaty jsou ze života měšťáckého a továrního; v obojím prožil mnoho vlastních zkušeností a měl proto na čem založiti obrazy své. Pojetí dějstva životního jest realistické, neklesajíc však v hrubý naturalismus, ačkoliv pokušení nebývalo malé; pod dojmem románu ruského a francouzského poddává se příliš determinismu prostředí. Ale cíle jeho přes to zůstávají idealními, a že jsou tak věcně a pevně založeny, neztrácejí se ve fantastice a působí tím zdárněji.

Studie Dresslerova jest pěkná, poučná, s láskou k osobě i práci umělcově psaná, tak jak předmět její zasloužil.

Ks. Józef Kruszyński: Historya Święta Starego Testamentu. Podręcznik dla klas wyższych szkół średnich. — Warszava 1911.

Příručka tato určená pro vyšší třídy středních škol, zasluhuje pozornosti. Spisovatel její jest professorem włocławského semináře a dokázal svou vědeckou zdatnost četnými články v „Ateneum Kapłańskiem“, jakož i jinými samostatnými spisy. Delší pobyt na Východě a ve Svaté zemi učinil jej zvláště schopným ku práci nikoliv snadné.

jakou je sepsání příruční učebnice Starého zákona. Poněvadž kniha jest určena pro vyšší třídy — u nás, jak známo, studium Starého zákona jest odkázáno do tříd nižších — bylo mu možno důkladněji pojednati o různých oněch otázkách, které se Starým zákonem souvisejí a jichž se tak často zneužívá k útokům na autoritu a hodnověrnost Písma svatého. Učebnice tato neobsahuje biblické anthologie, jak se právem u našich učebnic žádává, nýbrž předpokládá, že žáci již biblickou dějepravu znají, nebo že mají Písmo svaté sami v rukou; události Starého zákona jsou proto podány vždy pouze ve stručném obsahu. Kniha Kruszyńského obsahuje za to souvislé a pragmatické vylíčení dějin národa israelského před Kristem, a v tom právě spočívá její původnost a její cena. Autor nevyhýbá se žádné, ani sebe choulostivější otázce; snaha jeho se nese k tomu, aby absolvent střední školy měl úplné poučení o všem tom, o čem se dnes v oboru biblickém píše, nebo co jest předmětem sporů. Je to jistě jedině správná cesta k tomu, aby mladý člověk dovedl později v životě své katolické přesvědčení proti všem těm různým námitkám obhájiti Z bohatého obsahu třeba vytknouti jako zvláště zdařilé statě o hexaemeru (21—27), o babylonských zprávách o potopě (28—33), o původu polytheismu (57—62), o biblické chronologii (70—71), stručný, ale názorný popis Svaté země (72—78) atd. Poněvadž spisu tohoto rázu v naší literatuře dosud není, lze knihu Kruszyńského i našim pp. katechetům středních škol co nejlépe doporučiti. *T. H.*

*

V „Ludmile“ (r. XIII, sv.) vydal *Prokop Olšina* obrázek z rodinného života vojenského **„Tři dcery plukovníkovy.“** Bída, naděje, zklamání, klevety, pomluvy, úklady, samé malichernosti s velkými následky pro ubohé, stavem povýšené a zároveň k bídě ponižované, známý to, takořka inventární obsah lesklého života ve společnostech vojenských, jenž nám ze známých příčin jest pořád ještě jaksi cizí, právě proto obratnému vypravovateli mohl by býti velice vděčný. Děj naší povídky není bez zajímavosti, však schází propracování a uhlazení té kronikářské kostry; některé osoby také příliš mnoho deklamují. Kolik let bylo vlastně poručíku Tombé (str. 23.—23, str. 70—23)?

V náručí bolů nadepsána I. řada obrázkův *Aloisa Dostála* v „Zábavách večerních“ (r. XXXII, č. 7., dílo 180). Jsou to drobné obrázky nemocí a nemocných, skoro jako novinové lokálky, bez uměleckých nároků, ač by z některých bylo možno něco cennějšího sestrojiti. Třeba se vzdáti jednostranné charakteristiky a dbáti více vniternosti dějů zevně se odehrávajících.

Josef K. Šlejhar: **Maloměstská idylla.** Plačkovy knihovny sv. VI. Str. 269. C. 4·50 K. Manýry Šlejharovy jsou známy. Mluviti páté přes deváté o všem možném, láteřiti na všechny a na všechno, mudrovati třebas hodně dlouho o ničem, hromaditi silné výrazy pro nic a za nic — to všechno známe z dřívějších prací a vidíme i v těchto sedmi

kresbách, jež nazvány souborně maloměstskou idyllou, bez pochyby proto, že idyllami — nejsou; patří i to do skladiště Šlejharových duchaplností. Na straně 19. „Zvláště záchody ... byly pro jeho dojmy posvátné...“ Na str. 63. pochovávají „jemu“ matku pohřbem „první funusové třídy,“ tedy zajisté od něho objednaným, a toho používá Šlejhar, aby nadal těm valachům, hodnostářům, funebrákům, „bandě ministrantů“, slovem kdekomu; proč jí tedy nedal pochovati prostěji? Inu p. Šlejhar by si neměl na čem schladit žáhy. A takových ukázek by bylo na tucty. Malicherné otravování!

Jiří Mahen: **Díže.** Sto pros. Poznámky a fantasie. Plačkovy knihovny sv. 7. Str. 317. C. 4·80 K. — **Dvě povídky.** Str. 48. C. 90 h. Jiří Mahen (Ant. Vančura) dobývá si přes vážné námitky přízně obecenstva — na jevišti i v knihách. Práce jeho jsou někdy bizarní, ano i prázdné a nechutné, ale jindy zase syté a výrazné, procítěné a přiléhavým slovem dojímající. Počíná arciť jako mnozí moderní belletristé hlavně s dojmy materielními, ostrými, v drobných kresbách, i takto ještě mnohdy hodně neladných; jsou to drobty umění, někdy velmi cenné, ale není to ještě umění souladné, ulahodňující. Sbírku „sto pros“ (nečítal jsem jich) nazval „Díží“. Má to asi býti symbol. Stálo by za to, aby si jej domyslil a dle toho si počínal: ne všecko, co v díži jest a tak jak to tam jest, jest člověku ztravitelno, tedy ani vše, co v mysli básníkově kvasí a vře, nepatří na veřejnost. Platí to o předmětě i výraze jeho. Z ničeho něco vyvésti dovede jen jeden tvůrce; v umění lidském pokusy takové nemohou skončiti leč nezdarem — odtud tolik nabubřelých bezcenných tret v něm, jichž i sbírka Mahenova má dosť. Jeden vzorek takového týrání chcípajícího pegasa budiž tu poznamenán. Na str. 273. líčí se, jak chasník zachrániv z hořícího domu tři osoby snaží se ještě zachrániti starou kočku, ale uvázne s ní v plamenech. „Teď zvedl obě ruce nad hlavu a majestátně jako kněz při pozdvihování monstranci [kde pak tohle p. Mahen viděl?] — vyzdvihuje hrdina kočku do výše... Kdo neklekl, kleká a bije se v prsa.“ „Dejte mu Gnadenschuß,“ řekl by můj přítel, „ať se netrápí!“

Ze života náboženského.

Vrchní správní soud rozsudkem z 11. září 1911 rozhodl, že rodiče musí dáti své dítě pokřtíti, jsou-li křesťané (ať protest. ať katolíci), a to v téže církvi, jaké sami náležejí. Této povinnosti se nevyhnou, prohlásí-li se bez vyznání. Jen kdyby k jiné církvi přestoupili, následují dítky do 7 let za nimi. Rozhodnutí je totožné s jinými rozsudky už dříve vydanými. Opírá se o zákon kontessijní z roku 1868, jenž praví, že dítky přísluší k též církvi, k níž náležejí rodiče, jsou-li stejného vyznání, a jsou-li ruzného, tedy jdou hoši za otcem, dívky za matkou, nebylo-li smluveno při sňatku něco jiného. — Pokusy rodičů protináboženský naladěných ale z církve nevystoupivších anebo, jak u socialistů zvykem, prohlásivších se bez vyznání, opakují se stále znova, nechati dítky beze křtu. Úřady je nutí stále dusledně dáti dítky pokřtíti Nyní i vrchní správní soud znovu rozsudky nižších instancí politických potvrdil. — V jiných zemích, kde podobného zákona není, jsou rodiče svobodnější v té věci (ve Francii, Spoj. Státech) a proto také mnoho lidí zustává nekřtěných. Před tímto zlem je Rakousko zatím ještě chráněno.

*

„Motu proprio“ ze dne 9. října „Quantavis diligentia“ o půhonu osob církevních před světské soudy zavdalo zase podnět k četným nedorozuměním. V Německu v protestantských kruzích ozvali se první proti takové nepřípustné privileji kat. kleru. Německá vláda na dotaz v Římě, zdaž „motu proprio“ se vztahuje také na Německo, dostala z kurie odpověď, že nikoliv, ježto v Německu se vyvinul právní obyčej, jímž duchovní ve světských a obč. věcech podrobeni obyčejným soudům. V Sasku ministr kultu Beck interpellován byv o „motu proprio“, prohlásil, že dosud mu o něm není úředně nic známo, ale že saská vláda bude se zasazovat, aby dnešní stav zákonný byl zachován a že nepřipustí, aby podobné porušování zákona občanského a rovnosti i svobody občanské bylo katolíkům přímo ukládáno. Také v Rusku se tisk i úřední kruhy vyslovily proti „motu proprio“, vláda prý se vyjádřila, že i kdyby byla z Vatikánu požádána o intimaci (doručení biskupům k další vyhlášce lidu), že úkazu o soudech biskupum nedodá a nedovolí ho v Rusku vyhlásiti.

Něm. kanonista Dr. F. Heiner, přísedící řím. círk. soudu (Rota Romana), v čís. 1069 „Köln. Volksz.“ praví, že se diví, jak se najednou v něm. liberal. a protest. tisku vyskytlo mnoho obhájců nového „motu proprio.“ Sama poloúřední „Köln. Zeitung“ našla si kanonistu, který vyvrací vývody Heinerovy, dle nichž „motu proprio“ pro Německo a Rakousko neplatí. Musí prý platit i v obou státech. V Německu příslušný zákon, který zrušuje privilej soudní pro kat. duchovenstvo, vydán až 1879 a tedy netrvá 40 let, aby mohl vydržet právo proti církvi. A v Rakousku konkordát z r 1855 státem jednostranně porušen. Tedy prý nemohou ani výhody od církve popuštěné

státu trvati v platnosti. Zatím Dru Heinerovi už kurie dala za pravdu svým prohlášením k německé vládě. Dr. Heiner pak odpovídá, že „privilegium fori" v Německu odstraněno ne až r. 1879, ale ve všech státech něm. už mnohem dříve, se sekularisací koncem 18. a poč. 19. století. Tedy právo obyčejové trvá už přes 100 let všude. Pro Rakousko pak praví, že sv. Stolec dosud konkordátu nezrušil, uznává jeho platnost a tudíž i přes jednostranné porušení konkordát platí. Kurie nemá ve zvyku povolené výminky a dispense odvolávati, i když vidí, že smluvní státy ve všem smlouvy nezachovávají. Jen přijde-li k naprosté roztržce, jako poslední léta s Francií, pak se výhody konkordátu odebírají, což pap. Pius X. výslovně vyhlásil. U jiných států však toho vyhlášení nebylo! A jmenovitě ne u Rakouska. V Rakousku zůstává tedy v platnosti to, co konkordát z r. 1855 určil, a ten „privilegium fori" odstranil.

Nač prý se tedy motu proprio vydávalo, když nemá platit leda v Italii a tam prý ostatně už v r. 1859 „privilegium fori" též aspoň v markách (kromě Říma) odstraněno? Dr. Heiner praví, že „motu proprio" vzalo podnět nejen z processu Bricarelli-Verdesi, ale i jiných už dřívějších fakt. Na Italii se vztahuje, protože sv. Stolec stále slavnostně protestoval proti všem zákonům italským církevní práva rušícím, a tedy žádný zákon v Italii dosud nemohl proti církvi vydržet svého práva. Podobně je tomu v latinských republikách amerických, a ve všech zemích, v nichž není nic jiného stanoveno.

V Rusku pak mají právo dvojí. Král. Polské má zákony platné ještě z doby před 1830 a tu „privilegium fori" také už bylo odstraněno. Rusko pak má své vlastní zákony o soudech nad duchovenstvem pravoslavným i jiným, které sic „privilegium fori" plně neuznávají, ale jsou duchovenstvu přece výhodnější než na př. u nás.

Toto „motu proprio" už také divnou náhodou spleteno s aférou částochovskou. Macoch prý proto dosud před soud nepostaven, ježto z Vatikánu opírají se jeho vydání a souzení světským soudem. A nové „motu proprio" má prý i Macochovi pomoci. Neboť na naléhání polských kněží vydáno prý pap. Piem X. toto nařízení! Tak přinášejí „Národní Listy" podle ruského tisku. A samy jsouce neinformovány o dosahu nařízení litují, že církev takto bere za svou věc kněze-vraha a zločince a vydává se odiu i těch, kteří dovedou rozeznávati mezi zbloudilým jednotlivcem a celou institucí.

Stačí oproti takovým domněnkám uvésti obsah samého „motu proprio" — jež přikazuje, aby každý, ať je to kdokoliv, klerik či laik, když vyzývá osobu duchovního stavu před světský soud, vyžádal si k tomu napřed svolení duchovní vrchnosti její. — Toť vše, co „motu proprio" žádá a poroučí. Pravili jsme už minule, že tím dřívější církevní zákony značně zmírněny, či lépe řečeno zmodernisovány. Nestanoví se tím ani naprostá a všeobecná immunita kleru, nýbrž jen dovolení vrchnosti duchovní se žádá. Že tato vrchnost duchovní ve vážných případech dovolení dá, rozumí se samo sebou; a že v případech méně vážných bude hledět sama prostředkovat, to není na závadu,

naopak na prospěch společenského života, jehož okrasou sudilství jistě není. V případě Macochově se právě tomuto motu proprio stalo zadost (ač ještě nebylo o něm ani památky!), neboť i klášterní představený i biskup kališský vydali provinilého kněze. Při takových zločinech církev nemajíc policie ani brachialního práva, musila by tak jako tak sama vyzvati světskou moc o zakročení. Kdyby se šlo zcela i podle postupu středověkého (na př. jako to bylo s M. J. Husem), tu církev musila by požádati, aby jí stát zločince chytil, aby jí byl pomocen při vyšetřování, světské spoluvinníky zatkl, a kdyžby církev sama, úplně sama, svým církevním soudem vinu vyšetřila, k potrestání vinníka zase odevzdá jen rameni světskému. „Motu proprio“ z 9. října nestojí však na výlučné kompetenci soudů církevních, ono o nich vůbec nemluví, ba povšechnou kompetenci soudů světských mlčky připouští, jen předběžné svolení duchovní vrchnosti vyžaduje. Není to ani tatáž privilej, jakou mají poslanci, že bez svolení sněmovny soud nesmí poslance poháněti. „Motu proprio“ soudcům nic neukládá, a tudíž nevztahuje se na případy, kdy soudce ve jménu zákona musí zakročiti a zatknouti kněze dopadeného bez ohledu na svolení či nesvolení biskupovo (případ Macochův — a všechny případy zločinu a přestupku in flagranti). — Že podnětem k „motu proprio“ byl mezi jiným proces římský Bricarelli-Verdesi a volání kardinálů i papeže samého za svědky — a nikoliv žádost polského kleru nebo episkopátu — pravili jsme už minule.

Při této řeči o „motu proprio“ „Národní Listy“ obracejí se i na naše poměry a praví: „U nás není obyčejem, aby si veřejnost laická všímala všeho, co se děje v církvích. Nám proto není známo, že by papežská „encyklika“ (sic!), o které je řeč, byla v poslední době i u nás vyhlášena. Ale má-li se s ní věc opravdu tak, jak se dočítáme v ruských listech (!), nemohli bychom jinak, než svolati všecky občanské živly do boje proti této novotě, nebezpečné všemu zákonitému pořádku v lidské společnosti a ryjící propast mezi duchovními osobami katolické církve a jejími laickými příslušníky.“ Tato obava je tedy, jak pravíme nahoře, vyloučena a byla by vyloučena i kdyby „motu proprio“ u nás v celé váze platilo, už proto, že neznamená toho, čeho se neinformované listy domyšlejí.

Tato neinformovanost laických listů je vinou jejich i vinou církevních kruhů. Vinou listů samých, neboť redakci má záležeti na tom, aby byla o všem informována. A nemá-li odborníka, má se poptati — ale u nestranných lidí a takových, co to mohou vědět — ne v Rusku. Zvláště listy většího významu co chvíle posílají informovati se u znalců věci. Činí to „N. Freie Presse“, činí to „Zeit,“ měly by to činit tedy i „Nár. Listy“; takový interview o církevních věcech tak eminentně veřejného zájmu nepříčí se přece liberálnímu programu listu! Jmenujeme tu jenom „Národní Listy“, jelikož se tak nevěčně do věci zamíchaly a že jsou největším a nejlépe vypraveným denníkem, který něco obětovati může na své informace — ale týká se to i ostatní žurnalistiky naší, neboť „Naše Doba“ na př. nebo různé ty „Venkovy“

a „Čas“ psávají o církevních věcech našich stejně „neinformovaně“. — S naší strany by ovšem denníky naše měly v čas dostávati příslušné informace, aby aspoň svoje obecenstvo řádně mohly poučiti.

*

V pátek dne 15. pros. měla sněmovna první zkoušku z proticírkevního boje. Poslanec Malík, jehož nikdo nebere vážně, podal při rozpočtovém provisoriu návrh na zrušení § 111. obč. zák., jímž se sňatky katolíků ve státě našem uznávají za nerozlučny. Při řeči proti § tomu sekundoval mu chor žen z galerie paragrafem tím nespokojených; rozhodily letáky po sněmovně a volaly dolů, že chtějí muže, a přispěly tak k obveselení sněmovny, která zuřivého poslance nerada poslouchá. Při hlasování o návrhu v pátek sněmovna se rozdělila na dva tábory, jež byly divně složeny: ne z klubů, ale z jednotlivců. Proti návrhu hlasovali do muže křesť. sociálové němečtí, naši kat. národní, jihoslovanští a polští poslanci a agrárníci čeští, z německých liberalních stran většina jich utekla, utekl celý klub Malíkuv („všeněmci“). Sevřeně hlasovali pro návrh sociální demokraté, mladočeši, národní sociálové a moravští lidovo pokrokoví, pokud byli přítomni. Vypadlo pro návrh 177 hlasu a proti němu 198. Kolik by ze scházejících 141 hlasů bylo přičísti té či oné straně, dá se těžko rozsouditi. V jiném případě ti, kteří teď ze sněmovny utíkali, byli by možná zůstali. Zvláště z německých liberálních, nacionálních a radikálních poslanců mnozí nehlasovali s Malikem jen proto že to byl Malik. Kdyby návrh vyšel z vážnější strany, bylo by to s ním možná dopadlo jinak. Zatím však z vážných stran právě nikdo na takové návrhy nepomýšlí. Velké strany: německý klub, český klub, polský klub se považují za vládní a tudíž nebudou dávati návrhů, s nimiž by vláda nesouhlasila: stranou stojící křesť sociálové, Slovinci a Vlaši pak ze zásady nic podobného nenavrhnou Zbývají jen liberálové vídeňští a soc. demokraté; onino jsou spoutáni německým svazem a socialisté zatím rovněž vládám nechtějí působit obtíže. Není tedy pro kulturní boj zatím nálady nikde. — Nejsmutnějším zjevem při tom hlasování bylo chování zástupců české intelligence, mladočechů, že se propůjčili k demonstraci tak hloupého původu. I když by ostatně z liberálního stanoviska svého byli pro zrušení § 111., se stanoviska českého by měli býti pro zachování jeho. Protože podle svědectví všech států, kde rozvod a nový sňatek je do libovůle dovolen, stěžují si na sociální rozvrat, jaký tím je způsoben. A malý národ, který stojí stále v boji národním, kulturním a hospodářském s tak silným protivníkem, sotva si smí dovolit takové sociální experimenty. Tytéž mladočeské kruhy zahájily v Praze (z „osvětového svazu“) boj proti nemravné a zhoubné četbě. Schůzemi a brošurkami se staví proti ní, chtějíce chránit mládež před zvrhlostí a degenerací duševní i tělesnou. Když tedy na jedné straně je potřeba uzdy mravnostní — bude jí potřeba asi na všech stranách. Neboť marno jest ucpávat jednu díru před zátopou a ostatní nechat otevřeny. Záchranu může přinésti jen ucpání všech děr.

Že dnešní způsob uzavírání sňatku již je lehkovážný a pochybený, za to nemůže církev, tu by stát měl zakročit. Reformovat právo manželské je jistě na čase — ale „in radice“. Společnosť se tak skomplikovala, že starý jednoduchý způsob už nestačí a nestačí ani to, co církev Tridentinem zavedla (ohlášky, vlastní farář), a po ní státy přijaly. Nové poměry, žádají i dalších nových podmínek.

*

Před svátky vánočními ohlášeno nové „motu proprio“ o reformě breviře světského. Reforma zavádí se jako povinná od počátku roku 1913. Bude spočívati v nějaké úlevě a novém rozdělení žalmu, tak aby celý žaltář během týdne se odříkal a stejnoměrněji byl na dny rozdělen. Podrobnější zprávy příště.

*

V „Nár. Politice“ z 18. prosince stěžují si theologové pražští v otevřeném listě kard. Skrbenskému na správu alumnátu, že jim všechny časopisy a noviny zakázány, kromě „Echa z Afriky“, „St. Bonifacius,“ „Sv. Vojtěcha,“ „Růže dominikánské“ a „Ve službách Královny.“ — I „Museum bohoslovců československých“ jim odňato. V pražském alumnátě provádějí svědomitě „motu proprio“ proti modernismu (Sacrorum Antistitum z 1. září 1910), jímž zakázána bohoslovcům všecka četba nevztahující se na theologické studium. A vzali to do slova, jak to ani v Italii neberou, ač k vůli Italii rozkaz ten vůbec vydán. — Ostatně s tou duševní škodou to i při takovém zákazu není tak hrozné, kdyby správa alumnátu mladé lidi uměla jinak vědecky zaměstnat. Odebírání četiva zábavného a novinářského velké ztráty neznačí a vážné časopisy — jak víme ze zkušenosti i když je jich v semináři veliká řada, jako dřív bývalo — zůstávají buď naprosto nečteny, nebo čtou se pouze několika lidmi. — Při všem tom pak zůstává dovolení čísti vše, co správa anebo profesor za dobré uzná. Duchovní vůdcové alumnů teď za to sami mají mnoho čísti a výběr svým svěřencům předkládati, nikoliv, aby alumnové sami promíšeně četli cokoliv. Tak to zostřený příkaz proti modernismu chtěl. Ale zakázat prostě vše a dál se o mladé lidi nestarat, je stejně proti tomu příkazu, jako ponechat jim zvůli čtenářskou. V každém případě však, i kdyby se od představených poskytovalo sebe více, jest na pováženou — to znova připomínáme, ať komu vhod či nevhod — nenechati akademickým mladým mužům, kteří za nedlouho, snad za měsíc, za dva mají se státi vůdci lidu i vzdělanců (někteří jako administratoři snad vůdci samostatnými!), nenechati jim špetku svobody ani ve volbě naučné četby a držeti je v té věci až do poslední chvíle jako na provázku; takové paedagogii rozuměj, kdo můžeš!

*

Dne 12. pros. podal charv.-dalmatský poslanec (praváš) Ivo Prodan (farář a hist. spisov.) interpelaci, v níž stěžuje si na směšně malé funkční přídavky farářů za vedení úředních věcí jim od státu poskytované. Dnes funkční tento přídavek rozpočten podle duší, ale nesmí přesahovati 100 kor.; posl. Prodan žádá, aby nejnižší

míra funkč. přídavku byla 200 kor., a do výše přes tuto míru aby byl stupňován podle počtu duší.

Při jednání o zvýšení platův úřednických znovu se ozvaly hlasy i o zvýšení kněžské kongruy. Jednáno o tom i na konferenci biskupské, jedná o tom i tisk a to tisk různých stran. Jmenovitě agrární strana a její list „Venkov“ se této otázky ujaly, a v Čechách agrární poslanci převzali od kněžstva již 1028 peticí za zvýšení. Nejnižší plat dosud činí 1200, u nás 1400, kol měst 1600, v městech 1800 kor., kvinkvenálky po 100 kor. Zvláště chudě odměřeni kaplani 700 korun. Jedná se o 18.214 osob duchovních u všech církví (r. 1909), z nichž asi dvě třetiny, tedy 12 000, by doplňku potřebovaly. Doplněk tento zvyšující služné na úroveň dnešní době příhodnou činil by 4 až 5 mil. kor. ročně, kdyby se doplňovalo jako minule. Severočeské kněžstvo na konferenci v Mostě usneslo se žádati pro kaplany 1200 kor., pro faráře 2400 až 3000 kor. podle počtu obyvatel a 8 kvinkv. po 200 kor. — Pensi pak se započtením kvinkvenálek.

Ale vláda prý má už vypracovaný nový plán na doplnění kongruy. „Věstník katol. duch.“ (6.) uvádí jeho zásady. Při minulém zlepšení kongruy stát prý přidal i těm, kteří mají dobrá beneficia a zlepšení nepotřebují a proto pak těm, kteří ho potřebují, přidal málo. Při budoucí úpravě půjde se podle jiných zásad. Na farách ruralních (s pozemky) započítá se výnos nikoliv katastrální, ale skutečný, tedy třikrát až čtyrykrát vyšší. Započítají se fundace do fasse, od nichž se odrazí jen obnos diecesního nejnižšího stipendia. Štola a mešní stip. se počítati nebude, ježto na ni tak třeba pohlížeti, jako na diety úředníků; je to odměna za funkce nestálé a neurčitelné, s níž nemožno počítati. Za to se započítá byt, poněvadž úředníci a jiné stavy musí si byt platiti ze služného. Proto stát doplní jen takovou fassi, která podle těchto výpočtů nebude na kongruu dostačovati. Pak se přidá skutečně jen těm, kteří jsou na horších místech. Chce-li duchovenstvo větší pense, jako ji mají úředníci, ať si na ni připlácí, jako to i úředníci činit musí. Proto se zavedou, bude-li duchovenstvo žádati za to, i pensijní příspěvky.

„Věstník“ k tomu podotýká, že přísně vzato taková úprava byla by nejspravedlivější. — Ba možno se připraviti i na to, že bohatým beneficiátům bude uložena zvláštní daň na chudší bratry. Dosud vždy právě tato veliká beneficia byla největší překážkou pro úpravu malých. Poukazováno na to, že dohromady má církev majetku a důchodů dosti, jen ať se vše stejnoměrně rozdělí.

*

V konsistoriu papežském 27. a 30. listopadu, (od r. 1907 žádné nekonáno) jmenováno 18 nových kardinálů, takže počet na 44 zredukovaný zvýšen opět na 62, a do plného počtu schází jich jen 10. Podle národnosti je jich 35 Vlachů a 27 z ostatních národů. Rakousko má nyní 4, vlastně 5, země české samy 2, vlastně 3 kardinály (počítá-li se vratislavský kard. Kopp také k Rakousku a česk. zemím). Ze

jmenovaných 18 je pouze šest Vlachu. Papež Pius X. při svém nastolení měl 63 kardinálu, sám v prvním konsistoriu 1903 jmenoval 2, v konsistoriích 1905 a 1907 jmenováno 3 a 9 kardinálů a od r. 1907 osobně povýšeni 2 franc. biskupové za kardinály. Za dobu panování papeže Pia X. zemřelo tedy už 35 kardinálu a 34 znovu jmenováno.

*

V listopad. sešitě mnich. „Hochlandu" přináší Dr. J. Froberger úvahu o spojitosti dogmatu s náboženským životem. Je to jakási odpověď na essay „Die Bekehrung" polského katolického filosofa Dra Lutosławského, jenž v říj. svazku rozváděl poměr církve a dogmat jejích k vnitřnímu životu věřících, klada hlavní známku jednoty, souvislosti a příslušnosti ne do nauky, ale do mystické sourodnosti duší.

Z úvahy uvádíme povšechný a přehledný její počátek, jenž vyličuje všeobecný zájem o náboženské otázky. Třebas by v moderní filosofii počínala mizeti bázeň před metafysikou a spekulativní hloubání opět obliby docházelo, takže Windelband prorokuje Hegelově filosofii nové příští, má přece „intellektualismus" sám ve vládnoucích proudech málo sympatií. Je tomu tak především na poli filosofie náboženské. Shrnující pojmy, metafysická odůvodnění se úzkostlivě obcházejí, kdežto pozornost se stále více věnuje psychologickému zpytování o náboženském vědomí. Pragmatismem amer. filosofa W. Jamesa se stalo oblíbeným oborem moderního bádání studium náboženské životní působnosti a také novější protestantská theologie se pod vedením Troeltsche a Pfleiderera obrátila k náboženské psychologii. Ve spojení s tím stojí snahy psychologie národů, jež po Wundtovi chtějí založiti celou náboženskou filosofii na základě experimentalních poznatku z národovědy. Historické prohloubení těchto výzkumů náboženského vědomí hledá se dále ještě ve srovnávací vědě náboženské, takže se poslední dobou velmi rozhojnil materiál pro experimentalní psychologii náboženskou. Zájem o náboženský život v přítomnosti velmi silno vzrostl, a když Lucien Roure r. 1907 ve své knize „En face du fait religieux" mohl napsati, že ve Francii náboženská otázka všecky ostatní otázky ovládá a vlastně už jen jedinou velikou otázkou dne zůstává, tedy to platí v jistém smyslu o celém moderním světě kulturním.

Jakkoli však účast na otázkách náboženského vědomí a náboženského života veliká jest, od prvního vzruchu afrického animismu až k nejvyššímu květu křesť. mystiky, stejně velikou jest i nechuť k positivně určitým a jasně vymezeným náboženským názorům a církevním vyznáním. Život náboženský se odlučuje od náboženského poznávání a proti dogmatu klade se náboženský cit. Tu a tam pozírá se sic na dogma jako na rozumový nános dřevních náboženských nálad, ale mnohem raději se spatřuje v něm obmezení nebo dokonce překážka náboženského života.

Těžiště nábož. činnosti položeno takto do nábož citu, jelikož popřena úplně opravněnost nábož. pojmů a poznatků, anebo aspoň jen zcela podřízený význam jim přisouzen. Moderní pragmatismus totiž a moderní

psychologismus nepřekonal dosud positivistického agnosticismu, z něhož ony názory a snahy vyšly. Proto jest také velmi jednostrannou tato experimentální metoda psychologického bádání náboženského, poněvadž má zřetel jen na citový život a vylučuje nábož. poznání. Odporuje tím vlastnímu předpokladu, ježto přes stálé mluvení o pouhém experimentálním bádání přece jen o metafysický systém se opírá: totiž klade principielně nábož. působnost do vůle a citu. Kdyby bylo toto experimentální bádání důsledné, musilo by aspoň historicky nábož. poznání rovněž ve svůj obor zahrnouti. Takto však celý tento směr jest ovládán voluntarismem nové filosofie.

Tyto nálady a směry uchytily se také v katolickém táboře. Jmenovitě franc. filosofové Le Roy, Blondel, Laberthonnière se jim oddali a našli následovníky v Anglii a v Italii. Němečtí katolíci zůstali ušetřeni, protože znali dobře, kam přivedla podobná nábož. filosofie theologii protestantskou. Leč subjektivistické nálady nábožensko-citového života jsou v duchové atmosféře dneška tak hojny a vlivny, že i katolíci chtěj nechtěj musí se jimi obírati. Je to konečně potěšitelno, že otázky nábož. života jsou s takovým zájmem sledovány a že i krásná literatura už více než celé desítiletí je jimi zmítána až do hloubi, takže příští doba přinese ještě silnější literární ozvuk vší té náboženské touhy a nábož. zmítání; kdyby katolická věda už dříve se těmito proudy moderní filosofie byla důkladněji obírala a stanovisko k nim zaujímala, mohli jsme býti ušetřeni mnohých bolestných poblouzení. Tím více je nyní třeba vážně a pozorně se těmito duchovými snahami obírati.

*

Po vypuknutí války italsko-turecké, kdy zastavena funkce italské pošty v Turecku, přerušeno bylo všecko spojení též mezi Vatikánem a Tureckem. Turecko nechtělo doručovati ani listův od kurie římské poslaných, ani jí určených dopisů vydávati. Praerogativa protektorátu na Východě byla by určovala Francii k tomu, aby zastoupila nyní pro Vatikán poštu italskou. Ale papež po roztržce s Francií nemohl se obrátiti na ni a požádal Rakousko o převzetí poštovní dopravy. Rakousko ochotně žádosti vyhovělo a vatikánská korrespondence s tureckým východem jest od října expedována poštou rakouskou, která má, jak známo, v Turecku své vlastní úřady na čelných místech.

*

V arcibiskupství frýburském v Badensku zasedal koncem listopadu samosprávný církevní kongres, jenž upravoval výdaje církevní na trojletí 1912—1914. Věřící platí církevní náklad sami, stát přispívá jen 350.000 marek ročně. Náklad se rozvrhuje ve způsobě církevní přirážky k daním. Kongres zvýšil platy duchovenské; farářům nejmenší počáteční plat vyměřen na 2100 marek (dosud 2000 marek) a po 25 letech vzroste na 3300 marek, po 30 letech na 3600 marek (dosud 3200 a 3400 marek). Kurátům, kaplanům a administratorům zvýšena společná dotace, z níž jsou vypláceni, o 6000 marek.

*

O reformě řádu františkánského vyslovil se koncem listopadu bavorský provincial P. Bonaventura Blattmann tímto projevem: Stále se opakující mylné názory o proměnách v řádu františkánském nutí mě vystoupiti z reservy a prohlásiti: 1. Exgenerál P. Schuler nežádal sám o složení s úřadu. 2. Ani on ani rádcové jeho nepovažovali reformu řádovou za potřebnou. Návrh reformy vyšel odjinud a všecky překvapil. 3. Není pravda, že gen. Schuler vzbudil odpor proti sobě a spory v řádu vyvolal. Naopak jeho odchodu želeli všichni v Německu a i veliká většina členů řádu v Italii. 4. Dosavadní správa řádu s 12 definitory ze všech národů nebyla těžkopádnou, naopak ode všech za vhodnou uznávána. 5. Budoucnost ukáže, pokud se nová reforma osvědčí. Komise reformou pověřená není s prací svou daleko ještě hotova. 6. Reforma zmíněná není reformou kázně, ale pouze konstituce řádové.

Toto prohlášení naznačuje, jak nerada se německá provincie celé té reformě podrobuje a jak ji za násilí a urážku pokládá.

*

Na sjezdu katol. v Marmande ve Francii biskup Agenský osvětlil zvláštní poměry, jaké nyní zavládly v táboře katolickém ve Francii. Jedni podezřívají druhé, a jedni druhé ze zrady a odpadlictví viní. Francie má teď několik vrstev katolíků: nekatolické katolíky, obyčejné katolíky, katolické katolíky a nad těmi ještě nejkatoličtější. Ti kdo nejvíce zrádcují druhé, nemají k tomu obyčejně ani práva ani dostatečných vědomostí, aby mohli posouditi, kdo chybuje a v čem chybuje. Biskup jako spolehlivou stránku pravého stoupenství katolického označil skromnost, zdržování se všeho posuzování jiných a tiché plnění vlastních povinností.

*

Francouzští „Sillonisté“ byvše zakročením sv. Stolce strženi s cesty reformně-náboženské, přešli nyní k čisté politice. Vůdce a zakladatel „Sillonu“ adv. Marc Sangnier počal vydávati list „la Démokratie“ a zakládati kroužky politické. V listopadu konán v Paříži první sjezd této nové politické formace a obeslán asi 1000 delegátů. Sangnier na sjezdě prohlásil: Naše nynější cesta je volná, není na ní překážek a nebezpečných omylů jako dříve. Zmatek způsobený bojem mezi státem a církví leží mimo rámec našeho snažení. Nová naše liga není konfessijní; členové její mohou býti i nekatolíci. Když však církevní úřady vyhlásí nějaký politický požadavek, který by se náboženství týkal, vezmeme jej za svůj. — I z tohoto projevu nové organisace je patrno, že „Sillonisté“ chtěli býti a jsou i teď zcela nezávislí na vedení církevním. Staví se mimo organisace nábož. katolické. Chtějí na vyzvání spolupůsobit, ale vždy jako volontéři, ne jako řadové vojsko.

*

Když na minist. předsedu Brianda útočeno, že neprovádí zákona proti kongregacím, vymlouval se mezi jiným tím, že poslanci z rozlukové většiny sami přicházejí k ministrům a žádají o prodloužení a

povolení pro tu neb onu kongregaci. A nyní za nové vlády sám se přidružil k těmto orodujícím poslancům, prose za „malé sestry chudých“ v St. Etienne, aby se jim nekladly překážky v cestu při jejich humanitní působnosti. — Na rozpor mezi životem a politikou ve Francii se stále znovu poukazuje. Politika vedena hesly a theoriemi — jež na konec v životě nemožno provádět. Vyšlo li to z lepšího přesvědčení a rozumného nahlédnutí, či z politiky, těžko z dáli usoudit. Ale i politika je pravděpodobná. „Malé sestry“ dostaly letos od „Franc. Akademie“ cenu ctnosti. A byla to právě jubilejní cena. Letos totiž udělována právě po sté (od 1782.) Z řady „nesmrtelných“ byl to Henri Lavedan, jenž nadšenými slovy vyslovil uznání „malým sestrám“ (asi 400) za jejich obětavost u nemocných, kteří nikoho nemají na obsluhu. Za posledních osm let ztrávily „malé sestry“ u nemocných přes 120.000 nocí. Sestry založeny r. 1859. horským farářem z Cantalu. Jsou dnes nejpopularnější všech zbylých řádů ve Francii. Nemají nic, jsou živy tím, co jim kdo dá. — Za takovou konkregaci se přimluvit u vlády neznačí s „pokrokem“ se rozejít a ještě u lidu zvl. venkovského si získat přízeň.

*

Koncem listopadu počala anglik.-protestantská „National Church League“ (Nár. círk. svaz) agitovati po celé Anglii proti zavádění katol. mešních rouch do kostelů anglikanských. Toto uvádění mešních katol. rouch je prý první krok ku pokatoličení církve. A poněvadž biskupové nejen to dovolují, ale i přejí tomu, proto obrací se liga i proti biskupům.

Tak zv. „ritualismus“ v anglikánské církvi, to jest hnutí pro zavedení všech těch rouch, nářadí a obřadů, jaké má církev katolická, rozmáhá se stále více. Pohlížejí na ně s úzkostí stranníci protestantismu, a jmenovitě protestanti němečtí vidí, že anglikánská církev je vlastně už dnes pro protestantismus ztracena. Nikdy sic nebyla tak daleko jako evang. církve německé, ale tyto doufaly, že ji zvolna k sobě přitáhnou. Ale děje se naopak. Anglikáni se od německých protestantů odkláněji stále více a blíží se ke katolicismu. Evangelické kruhy německé a anglické obviňují vládu, že sama nadržuje ritualismu. V církvi anglikánské jsou dva směry ode dávna zřetelné — romanistický a evangelický. A liberální vláda nynější při obsazování všech míst biskupských a jiných prebend (kanovníků a proboštů) jmenuje vždy jen ritualisty. Evangelická strana nemá už skoro nikoho ve správě církve. Ona ovšem nemá ani lidí, kteří by se pro nějaký úřad hodili — z theologů na jejich straně znamenitějších lidí vubec není. Tak zv. „broad church“ (široká církev) evangelicky naladěná čím dál více skládá se jen z temných individuí, ze sektářských fanatiků, konservativců, kteří někdy řečmi svými nalákají lid za sebou. Ale „high church“ romanisující zabírá všecky světlé hlavy anglického světa.

Nejen Anglie, ale stejně i Spojené státy sev. amer. vykazují týž zjev pokatoličování. Na nedávném sjezdě methodistu pravil jejich biskup Selley: „Duch protestantismu klesá v Americe. Protestantismus

vymírá a za chvíli bude jen zjevem minulosti.“ „Vysíláme sic missionaře, pravil M. E. Watson, na všechny strany, ale doma ztrácíme více, než co za hranicemi Spoj. Státu získáme.“ — Bohatá amer. a evangel. „Extension Church Society“ věnovala nedávno katolíkům veliké sumy peněz na organisaci missií mezi černochy a Indiány. Z černochu 4 mil. nejsou ještě pokřtěny, něco je katol., a 5. mil. náleží jich různým sektám.

*

Ve Lvově počalo kněžstvo „národně-ruské“ strany vydávati unionistický orgán „Cerkovnyj Vostok.“ Vycházel letos čtvrtletně, příštím rokem bude vycházeti dvouměsíčně (cena 8 kor.). Otázkou unie zabývá se velmi horlivě a poněvadž je psán buď rusky, buď aspoň rusínština psána etymologickou a ne fonetickou abecedou (jíž Rusi nemají rádi), proto jeho vliv na ruské pravoslavné kruhy v Rusku samém mohl by býti pronikavější než kteréhokoliv dosavadního unionistického orgánu. Z obsahu nového tohoto zdatného bojovníka uvádíme zejména: Úcta Nejsvětětějšího Srdce a symboly Písma. — Prvenství sv. Petra a jeho nástupců. — Materiály k životopisu sv. Josafata Kunceviče — a mnoho drobných zpráv z unionistického ruchu a z ruchu náboženského v Haliči.

Protest duchovenstva stanislavské diecese proti lvovskému denníku „ukrajinskému“ „Dilo“ přece něco pomohl. Počátkem listopadu nastala změna v redakci, vedoucím redaktorem stal se redaktor z „Ukrainische Revue“ ve Vídni Kušnir. A obsah listu nezavdává už teď příčiny k takovým výtkám. Ba závodí nyní v obraně sjednocené církve s „Ruslanem“ (denník nové strany křesť. soc.), aspoň tím, že stopuje pozorně „pravoslavnou propagandu“ v Haliči.

Ale tím ještě duchové neusmířeni. Protest proti „Dilu“ vyšel ze skupiny kněží stojících za novou stranou křesť. socialní a jejím organem „Ruslan“. Proto svolán kněžími z národní strany sjezd do Lvova na 7. prosince. Sešlo se na 400 účastníků, kteří po debattách často velmi bouřlivých přijali sedm resolucí, v nichž se kněžstvo vyzývá: 1. aby pracovalo jen v duchu ukrajinském, 2. aby založilo Osvětovou Matici pro uvědomování lidu; 3. agitace pravoslavná v Haliči se prohlašuje za zhoubnou národně i politicky a vláda se žádá, by ji zamezila; 4. nová strana křesť. socialní se zamítá, ježto trhá tábor ukrajinský; 5. agitace radikálův ukrajinských se kárá, ježto vnáší do lidu zásady protináboženské a mravního i společenského rozvratu; 6. většina intelligence ukrajinské nenáleží do tábora náboženství nepřátelského a proto se nesmí odpuzovati, třeba s ní pracovati o tom, aby i zbloudilá menšina přivedena k rozumu a společné práci; 7. protestuje se proti stavění kostelův a kaplí latinských ve vých. Haliči a proti přetahování lidí z obřadu slovanského na obřad latinský přes ustanovení tak zv. konkordie z r. 1868, jíž všechna propaganda toho a onoho obřadu měla býti odstraněna.

Zvláštní jest resoluce čtvrtá, jíž se strana křesť. socialní potírá. Všichni tři biskupové rusínští ke straně této přistoupili — prý! A sjezd svou resolucí prý tím chtěl i proti jednání biskupů protestovati.

Teď by tedy duchovenstvo rusínské už bylo rozděleno na tři strany: staroruskou (rusofilskou, ruskou národní) a dvě mladoruské či ukrajinské: křesťansko socialní a národně-ukrajinskou. A to bez prospěchu pro náboženský život lidu. Neboť toho nemá v programu jako hlavní bod žádná ze stran těch, anebo pouze jediná křesťansko-socialní. Ale i ta seskupuje pouze „Ukrajince“ a tedy i tu bod ten obmezen politikou.

O propagandě pravoslavné píše se jak v „Dile“, tak v „Ruslanu“ nyní velmi rozhorleně a neunavně. Nynější ruch prý začíná jako ruch pravoslavný v letech 70tých a počátkem let 80tých. (1875—1882). Dnes pracují už ve prospěch pravoslaví tři haličtí rodáci v Žitoměři vystudovavší pravoslavný seminář, tam vysvěceni, a patriarchou cařihradským jako misionáři v Rakousku kanonisovaní (rakouská církev pravoslavná není vlastně autokefalní — ale také není nikomu podřízena, kanonicky by náležela pod pravomoc cařihradského patriarchy řeckého). Jsou to Ign. Hudyma, Iv. Ilečko a Maksim Sandovič. Hudyma pracuje už od r. 1902. Založil novou obec pravoslavnou v Záluči u Sňatyně; Ilečko v Cielaži a Sandovič v Grabě. A v Žitoměři na Volyni studuje ještě osm theologu z Haliče. kteří po vysvěcení vrátí se jako pravoslavní agitatoři mezi sjednocené krajany své. Úřady se propagandě této protiví, a také arcibiskup pravoslavný v Černovicích (Rumun Repta) nechce o zakládání nových obcí pravoslavných nic věděti a jejich samozvané správce duchovní (Hudymu, Ilečko a Sandoviče) odmítá, že od něho poslání nemají. Proto také Hudyma svou nově zřízenou farnost podřídil přímo cařihradskému patriarchovi. Že Rusko bude tuto propagandu hledět co nejvíce chránit, jest na bíledni.

V pátek 8. prosince počala ruská duma jednati o vyloučení osmi okresů z gubernie sedlecké a lublínské a utvoření z nich nové gubernie chlumské, odtržení jí od tak zv. „Kongresovky“ (králov. polského) a přidělení ke kyjevskému general. gubernátorství. Toto nové správní ohraničení děje se z důvodů konfesijních. Katolíci mají tím býti potrestáni, že přivedli úporné „sjednocené“ v roce 1905 ke katolicismu (tehdy ze 146.367 přestouplých v král. polském bylo jich z gub. lublínské 40·859 a sedlecké 93.124) a čeho pravoslavná církev nedosáhla od r. 1875, toho chce přece dosáhnouti v budoucnosti, aby totiž zustal katolikem jen Polák a kdo je Rus byl pravoslavným. A obyvatelstvo odtržených okresů Chlumska je většinou ruské (rusínské).

Správa „Národního Domu“ ruského ve Lvově vysvětluje obšírným zasláním v listech své zakročení proti Basiliánkám ve své budově, z níž je počátkem letošího školního roku dala vyklidit. Správa tvrdí, že byla docela v právu, poněvadž dům byl jejím majetkem; Basiliánky mají svou budovu jinde, a dum jim na zatím pronajatý chce strhnouti a na celém zahradním komplexu, na němž stál, vybudovati nové velké budovy. „Národní dům“ k vůli ústavu Basiliánek nemohl prý nechati ladem své veliké prostory stavební. Nějaké politiky prý v tom nebylo.

„Staatslexikon“ Görresovy společnosti byl přes dvacet let v Rusku zakázán pro svuj IV díl o Rusku jednající. Letos však censura ruská nahlédla, že dnes je podobná přísnost nemístná a od 11. září zákaz zrušila.

Sekce pro cizí vyznání v ruském ministerstvu vnitra vydala ke katolickým konsistořím oběžník, v němž je vyzývá, aby ve svých diecesích zakročili proti těm kněžím, kteří zakládají soukromé školky pro dítky pod záminkou vyučování katechismu. — Jedná se tu o kraje mimo 10 gubernií „carství polského“ ležící, kdež kněžstvo musí ve škole vyučovati náboženství po rusku, a aby polské dítky mohlo polsky vyučovati shromažďuje je pak mimo školu na katechismus. — Zmíněný úřad ptá se rovněž na „křesťanská cvičení“, na katechisaci v kostele, vyhražuje si, že o nich učiní teprv budoucně rozpořízení. Při tom chce znáti stáří dítek, řeč katechisací, osnovu vyučovací, trvání a saisonu jakož i kanonické základy, jimiž se katechisace kostelní řídí.

„Soukromé školy“ tvořily jednu z oněch 22 výtek, které revise katolických konsistoří v létě Ťaželnikovem provedená na světlo vynesla. Tyto školky a politická agitace, zařizování tajných klášteru a stálý styk s kláštery zahraničnými byly mezi všemi těmi výtkami nejtěžší, jež úřadům nejvíc dolehly na srdce. Proto začato nejdříve z nápravou ohledem „tajných školek“.

Prof. A. Bronzov ustrájí přehled proticírkevních a protináboženských zjevů za poslední dobu v ruském veřejném životě, bera příležitost od přednášek lidové university, jak je posuzuje „Kolokol“ (církׅ. konserv. orgán) z 30. listop. Lidové university totiž se zvláštní zálibou přednášely o darwinismu a podobných otázkách. Společnost ruská čím dál více „rudne“ a tutéž náladu by ráda vnesla do lidu. Na slavnostním zasedání Akademie umění na počest 200 letých naroz. (21. listop.) Lomonosova, ač zasedání předsedal velkokníže Konstantin, přece se přihodilo, že shromážděná společnost nadšeně zdravíc deputace universitní a vysokoškol. ústavů — začala syčet, když se objevily deputace „Nár. Svazu“ (polit. konserv. organisace), duchovní akademie kyjevské a pod. V letech 1905 a 1906 university státní žádaly za vyškrtnutí náboženství z předmětu filosofické fakulty, aby se předmět ten nahradil srovnavací historií náboženství vůbec. Toho sice nedosaženo, ale zato potichu se pracuje tím intensivněji. Bronzov upozorňuje na učebnice těmito profesory zpracovaué a státem schvalované. Jaká potom mládež se vychová a vzdělá takovými učebnicemi? Pak se přihází, co se přihodilo na panichidě (zádušní bohoslužbě) za Dobroljubova 30. listop. v „Psychicko-neurologickém ústavě“ — nikdo z přítomných studentu a studentek po celou bohoslužbu se nemodlil ani nepožehnal. A bylo mezi nimi na 200 absolventů z duchovních seminářů, a na 100 absolventek z diecesních dívčích škol. Jakou cenu mají duchovní školy střední, vycházejí-li z nich takoví absolventi?

Otázka „svobody svědomí“ v Rusku přivedena ke konci přijetím zákona konfessijního v říš. radě (vrchní sněmovna). Přijetí

zákona provázeno nespokojenými hlasy z prava i z leva. Přátelé „svobody protináboženské“ jsou nespokojeni, že svoboda přestupu není naprostá a že zvláště pravoslavná církev ohražena jest ještě různými výminkami. A církevní kruhy žalují, že „svoboda nábož.“ uzákoněna přes hlavu církve. Členové říš. rady arcib. Nikolaj a Arsenij žádali, aby poměr svůj k jiným vyznáním a odpad od pravoslaví a přístup k němu si pravoslavná církev sama směla urovnat, stát ať si vymezí svobodu ostatních vyznání mezi sebou jak chce, ale pravoslavná církev že nemůže dovolit, aby o náboženských věcech a jejich věcech vnitřních rozhodoval a usnášel se občanský sbor zákonodárný. Ale říšská rada nevyhověla ani pravým ani levým; zákon už prý je dosť dlouho probírán a se všech stran osvětlen, tak že netřeba o něm dalšího jednání ani v komisi říš. rady, kam ho levice znovu chtěla odkázat, ani v synodě anebo na „církevním sboru,“ o němž neznámo, kdy se sejde.

Jak se stalo, že po úkazu o svobodě svědomí (z 30. db. 1905) tak najednou počaly celé zástupy na západě i na východě odpadati od pravoslaví, pokouší se vysvětliti „Novoje Vremja“ z konce října. Ruský úkaz o svobodě svědomí prý byl lidu vyložen od různých agitatorů jako hotový carský příkaz vrátiti se k víře předků. A když se lid udiven tázal, jak že je to možno, tu prý mu řečeno, že car s carevnou také tak už učinili. A prostý lid dal se omámiti, a tak celé zástupy ač mnozí neradi, vraceli se k islamu, lamaismu, šamanství, židovství, protestantismu a katolicismu. A takovéto šálení lidu prý provozuje se dosud zvláště na východě a v Asii. Proto vyzývá list, aby oddíl cizích vyznání dal vyšetřiti věc a zakročil na obranu skutečné svobody svědomí. — V moskevské eparchii zřízeny ve venkovských farnostech missionářské kroužky, v nichž mají býti církvi pravoslavné vychováni stateční obranci a apologeti z lidu samého. Tedy něco podobného jako naše kursy různých organisací křesť. soc. — Také vláda (odděl. ciz. vyznání) zařídila poč. října kursy pro poznání islamu, aby vycvičila pro úřady v krajích s mohamed. obyvatelstvem zkušené znalce náboženství a zvyku lidových, kteří by úřadům byli radou a pomocí při správě, poněvadž jinak úřady narážejí často na nedůvěru a neochotu lidu, když bezděky proti jeho citům jednají.

Ruská vláda dostala prý dovolení od římské kurie — tak sdělují polské listy — že smí žádat, aby pobožnosti v kostelích katolických, mimo království polské, v Rusku samém konaly se také v jazyce ruském. Tím prý otevřeny dokořán dvéře poruštění katolíků v Rusku, kteří nejsou vyjma několik tisíc Rusové, ale Poláci, Němci, Litvíni a j. — Jedná se tu asi o Bělorusy, jimž Poláci v kostele vše upravují po polsku. Bělorusové jsou — praví Poláci — na to zvykli, svůj dialekt v kostele slyšeti nechtějí a rusky rozumějí méně než polsky.

*

O poměru a podobnosti mezi katolickým kultem a tibetským lamaismem píše zpusobem nejvýše zajímavým Günther Schulemann

ve svém novém díle Die Geschichte der Dalailamas, Heidelberg 1911. Slova jeho mají tím větší váhu, protože je pronesl odborník na slovo vzatý, jenž studoval a zná lamaismus z původních tibetských pramenův, a pak proto, poněvadž Schulemann ve svém úsudku jest ku katolické církvi naprosto objektivním. Rázně odsuzuje povrchnost různých cestovatelu, kteří ze zdánlivé zevnější podobnosti lamaistického kultu s katolickým hned vyvozují dalekosáhlé důsledky a zneužívají jich k útokum proti katolictví vůbec, ač o vlastní podstatě lamaismu žádné hlubší znalosti nemají. V nejnovější době, kdy tak zvaní učenci stále hledají a nalézají podobnosti mezi buddhismem a křesťanstvím, slova Schulemannova zasluhují pozornosti se strany křesťanských apologetů. Uvádíme je proto v překladu z uvedeného díla str. 75—82.

Mluvíme-li o podrobnostech, třeba pojednati také o onom thematu, které na tomto poli jest jediným svého druhu — o podobnosti mezi lamaismem a mezi projevy náboženského života katolické církve. Chceme tu pouze konstatovati věci, které, jak řečeno, zjistili i katoličtí missionáři a které též vynikající apologetové (Schanz, Apologie sv. 2., str. 78 a 79) bez obalu přiznávají. Je to hrubá nepřístojnost, když s nekatolické strany těchto zjištěných věcí se zneužívá ku záštiplným a beztaktním výpadům (jako na př. B Koppen ve známé knize „Lamaische Hierarchie“), nebo když podrobnosti ony se urážlivým způsobem bezmyšlenkovitě rozšiřují na ta nejposvátnější zařízení katolické církve (na př. na mši sv.), jak to činí Sven Hedin ve svém díle „Transhimalaya“. Dle mého mínění naopak obsahují právě ona zjištěná fakta podobnosti apologetický význam, kterého nelze podceňovati, poněvadž totiž dokazují, že zařízení v kultu katolické církve jsou potřebám lidského srdce dokonale přiměřena, a to tak dokonale, že lidé, kteří byli odkázáni sami na sebe, dospěli k úplně podobným projevům svého náboženského života.

Není žádného evropského cestovatele po Tibetu, jemuž by ony podobnosti nebyly nápadnými a také katoličtí missionáři kladli na ně vždy důraz. Oderico de Pordenone (1286—1331), slavný missionář z řádu františkánského, který kolem roku 1325 jako první Evropan navštívil Lhassu, vypravuje, že Tibeťané mají svého papeže (quod sonat Papa in illa lingua). Jesuitský kněz Andrada, který 300 let později pronikl do mNga ris, dí: „Kněží tibetští zpívají téměř naším zpusobem chorály a jejich chrámy podobají se našim kostelům.“ V jeho dopise P. Gamansu čteme: Ibi (in Lhassa) Sinensium et Tartarum magnus pontifex habitat . . ., de quo incredibilia prorsus scribere possem, si tempus suppeteret; hoc solum dico diabolum ibi ita Ecclesiam Catholicam aemulari, ut quamvis nullus christianus aut Europaeus ibi umquam fuerit, adeo tamen in omnibus essentialibus rebus conveniant cum Romana Ecclesia, ut sacrificium Missae cum pane et vino celebrari, extremam unctionem dari, matrimonium benedici, super aegrotos rogari, processiones institui, idolorum reliquias honorari, monasteria tam monachorum quam monialium inhabitari, more religiosorum cantari, in anno saepius jejunari, gravissimis mortificacionibus se affici, episcopos

creari, missionarios in summa paupertate nudipedes per illam desertam Tartariam usque in Sinas mitti. — Andrada zmiňuje se ještě o jiných podobnostech, a rovněž zprávy jeho nástupců jsou toho plny, především Georgiho Alphabetum Tibetanum 1762, kde kroj lamů srovnává se součástmi bohoslužebného roucha katolického, a krásný cestopis Hucův. Jesuitský kněz Grueber vysvětloval tento pozoruhodný zjev tím, že ďábel si v lamaismu vytvořil zpitvořenou podobu křesťanské církve.

Nyní přistupme k podobnostem samým. Mahâyânistická nauka o třech aspektech Adibuddhy, ba jednohokaždého Buddhy, srovnávána bývá s naukou o Nejsv. Trojici, a také trojitý klenot (Buddha, Dharma, Sangha) uvádí se s ní často ve spojení (O podobnostech Buddhovy legendy se životem Kristovým nelze nám na tomto místě pojednávati). Lamaismus má vyvinuté uctívání svatých, zná tak zvané Starší, učeníky to Buddhovy, a Pannu jako milosrdnou přímluvkyni; se zálibou pojednává o životě a činnosti mužů o církev zasloužilých v rozvláčných legendách, uctívá jejich ostatky, staví jejich sochy v chrámových budovách. Mezi klerem a laiky je přesný rozdíl. Duchovní se vzdělávají na universitách a klášterních školách, musí žíti v bezženství a dostávají více svěcení. Kněžstvo je rozděleno ve mnohé třídy dle důstojnosti, a širý kraj podřízený lamaismu rozděluje se na diecese, které zase jsou závislé od ústřední správy. Lamové nosí úplnou tonsuru a slibují jako mniši na západě chudobu a čistotu; podobně i jeptišky Kněží se oblékají přiměřeně svojí důstojnosti prostěji neb nádherněji. „Plášť Zákona“ lze srovnati s pluviálem nebo též mešním rouchem; neboť mešní kasule byla původně skutečný plášť halící celé tělo. Vysoví církevní hodnostáři nosí skutečné mitry, ovšem že též jiné pokrývky hlavy, jako hlavně špičatou čepici podobnou mnišské kapuci, u níž postranní části sahají až na záda. Dále patří k úboru Velikých lamů často pastýřská hůl a Huc popisuje šat nejvyššího kněze ze sKu-’bum praví, „že úplně odpovídá úboru katolického biskupa.“ (O. p.)

Věda a umění.

Česká akademie konala jako každoročně počátkem prosince (3. XII.) svou výroční slavnostní schůzi. Akademie měla vloni členů 244 (53 řádných, 52 mimořádných, 93 dopisujících a 44 z cizích národů). Umřelo loni 7 členů (V. Dušek, Al Strnad, L. Čech a Dr. Mourek, a z cizích: V. J. Sergějevič, Dr M. Sokolowski a R. Dareste de la Chavanne). Z knih byly vyznamenány: „Tóma Bojar“ od A. Sovy (1200 K), „Nocturno moře“ od Růž. Jesenské (800 K), „Epické básně“

A. E. Mužíka (800 K) a „Zlatá Venuše“ Frant. Langra (500 K). Hudebniny premiovány: „Bouře“ V. Nováka (2000 K), „Variace a Sonata“ Rud. Karla (800K) a „Idyllické scherzo“ Jar. Křičky (500 K). Z výtvarných uměn odměněny: „Poznání“ soch. Hanuše Folkmanna (800 K) a obrazy Jos. Ullmanna (500 K). První cena 2000 korun nechána pro rok letoší a loni neudělena nikomu. Z různých fondu vyznamenáni: drama Arn. Dvořáka „Král Václav IV.“ (1600 K!), sochařské práce Fr. Pankerta v Římě (1000 K), doc. B Macků v Brně za zdokonalení telegrafie bez drátu (1000 K), dr. Em Tilsch „Rakouské právo občanské“ (1000 K), sochař V. Amort za „Magdalenu“ (800 K), Karel Douša za studie k hist. hudby (800 K).

Z fondu Riegrova pro poctu zásluh uděleny loni čtyry ceny, za to příští udělování bude až 1914 za skutky obětavé hrdinnosti v letech 1911—1913. Pocta 4000 kor. udělena sl. Františce Farářové (pronásledovaná pro české školství a upadši v nouzi přece se ujala dívky choromyslné), 2000 kor. dětem po Janu Čaukovi obch. z Uh. Hradiště (jenž spolu se synem zahynul při záchranných pracích v povodni u Kunovic); 1000 K P. Ant. Hoffmannovi, koop. z Kr. Vinohrad (za vybudování sirotčince se 179 chovanci a péči o opuštěnou mládež) a 1000 K pí Marii Švejstylové (81 leté, která přes 50 let činna byla jako člen dám. opatrovnického výboru, každý rok na 1000 návštěv vykonala v příbytcích chudých, pečujíc o choré, o dítky, povzbuzujíc k sňatkům a legitimaci dítek). Francouzská cena ctnosti obnáší 6000 franků, cena ctnosti z Riegrova fondu je menší a bude se asi i na dále sbírat vždy po několik let a pak dělit vždy na více cen.

Jmění akademie koncem měs. října 1911 bylo: základní jmění 598 421 kor., fond reservní 33.055 kor. a různých 12 fondu mělo 847.415. Úhrnem tedy akademie spravuje jmění 1,478.891 kor. — tedy na půldruha milionu! Z fondů největší je fond národohospodářský (371.2000), který tvoří v akademii zvláštní oddíl, jakoby svou hospodářskou akademii pro sebe. Riegrův fond ctnosti má 51.871 kor. Velké jsou též fondy Síchův (117.759.), Havelkův (80 629 kor.) a Jul. Zeyera (70 492 K). V r. 1910 přibyly dva fondy Kubešův a Blechův, jimiž sesílen fond národohospodářský.

Příjmy akademie činí ročně 69.461 kor., z toho dostane každá ze čtyř tříd po 10.000 kor. a 29.461 kor. rozděleno na podpory listům, ústavům a osobám.

Jako hlavní práce budoucí oznámeny: „Slovník jazyka českého,“ jehož komise započala už činnost svou; „Soupis památek historických a uměleckých král. Českého,“ dosud ve 40 svazcích vydaný archeologickou komisí akademie, vydá se po německu; „Prameny čes. hnutí nábož. ve stol. XIV. a XV.,“ pro něž zvláštní komise zřízena; a upravení biologické stanice přímořské v Dalmacii.

*

Rozvířena opět kampaň rukopisná, která si vyžádala už i oběť života — dra J. L. Píče — ač souvislost zasvěcení popírají. Odkaz a fond na nové vyšetření pravosti rukopisů hnul četou přátel

obou památek — a začato v různých listech shledávati důkazy pro pravost jejich. V „Našinci" vystoupil posledně setník Žunkovič, v „Národní Politice" Dr. J. H. Píč. Polemika „Času" a „Nár. Listů" doplnila míru nervové rozruchy slavného archeologa. Tím ubyl z řady obránců jeden z dobře vyzbrojených.

*

V ruském „geografičeském obščestvě" v Petrohradě 8. října jednatel A. A. Dostojevský podával zprávu o letoších výpravách „zeměpisnou společností" zařízených. Výprav uspořádáno 10. Společnost připravuje už XI. mezinárodní zeměpisný sjezd, který se má konati 1915 v Petrohradě.

*

Ruští pracovníci o všeslovanském sblížení kulturním příštím rokem koncem května pořádají v Petrohradě prvý všeslovanský sjezd vědecký. A poněvadž hlavní duší podniku je prof. neurologie Vlad. Mich. Bechtěrëv, proto sjezd je zdravotně výchovný. Ruští členové sjezdu platí příspěvek, mimoruští neplatí ničeho. Mluviti možno ve všech jazycích slovanských. Přednášky hojné ohlásili Rusové, většinou lékaři, paedagogové, soc. politici. Z neruských lidí ohlášen zatím referát dra Vrat. Černého z Prahy (o turistice), ač Češi a Poláci se četně přednášek súčastní. Jelikož podle seznamu řečníku zastoupeny jsou pouze strany levé, budou se ruští konservativci a nacionalisté sjezdu asi vyhýbati. Už sám cíl sjezdu — veřejná, sociální a školní hygiena — vymyká se z kruhu, v němž činitelé konservativní se pohybují. Snad právě proto sjezd uplyne beze sporů.

*

Na římské výstavě umělecké ze sochařů vyznamenán jediný dalmatský (charv.) sochař Ivan Meštrović nejvyšši cenou 10.000 franků a vedle něho 9 malířů (Němci, Francouzi, Španělé a Vlaši). Srbové a Charvaté pokládají si to za veliké vyznamenání. Meštrović míní své dílo nyní vystavovat v různých městech slovanských, prvním místem vybrán Bělehrad. Dílo jeho představuje velikou řadu soch, karyatid a fragmentů zdiva z ideálního chrámu na Kosově poli, jenž ovšem sotva kdy bude státi, a kdyby se podle této idey stavěl, byl by to asi chrám — nebožský. Figury mají ráz dekorace divadelní, monumentalní, ale nikoliv chrámové, aspoň ne chrámu z dneška. Hlasy o umění Meštrovićově byly i v Římě rozděleny. Tak píše o tomto umění Meštrovićově Dr. Hans Barth v mnichovské „Kunst" (sešit 11.): „Srbský pavillon v chrámovém slohu assyrském vystavěný jest vlastně domenou Charvata Meštroviće, jehož zvláštní výtvary z části archaisticko-barbarské, z části michelangelovou pádností přeplněné představují slovanské pověsti, zejména boj Srbstva s půlměsícem. Jsou to ještě lidské ženy, tyto podivně formované Niobky, jež v bizzarních posicích na zemi dřepí, nad padlými lkajíce, anebo k hromadám usekaných údů svých hrdin se sklánějíce? A tito muži! Každý je skoro obscenní karikaturou Herkulovou! Onen attilovský vojevudce, jako tigr na monstrosním koni skrčený, sám vyšší přes-

první poschodí! Neuvěřitelná mohutnost tvořivá, umělecká prasíla, jejíž výtvory nezdají se býti určeny pro kulturně krotké evropské publikum 20. století, ale pro zvěrolid pradoby. Člověk si zrovna oddechne, když vyjde ze srbského pavilonu...“ A časopis „Die Kunst“ je orgán mladých, kteří už něco snesou, a rádi mají nové cesty! Ale za to Meštrović našel ochranu a útulek v mnichovské akademické „Die Kunst für Alle“, jež mu věnovala třetí číslo tohoto ročníku (1. listop.). O umění Meštrovićově tu hovoří Dim. Marinković. Také on praví, že Římané je přezvali „forza selvaggia“ — divošskou silou. A sám charakterisuje umění jeho takto: „Meštrovićův umělecký charakter kořeni zcela v jeho plemenné povaze, jeho pádnost a těžkost, jeho zvířecky mocná vášnivost, jeho truchlivost jsou tragicky mlčícím základem jeho plemenné duše. Nalezl pro své umění zvláštní styl srbsko-národní povahou podmíněný. Je to silná, ale primitivní duše lidová, již M. vyjadřuje, a proto jest jeho způsob tvorby archaisující, primitivní. Ale v tomto stylu čistě národní typ přetvořil v mohutné, skulpturální formy velkých linií. A tomuto stylu všecko obětuje; dojmům tohoto archaisujícího přísného stylu musí uhnouti drobné effekty krásna populárního; s nelítostnou důsledností zmocňuje charakteristické svých výtvorův a zcela ignoruje t. zv. krásno na mnohých! Není dekadent, ani pouhý virtuos techniky, jest pravý umělec jdoucí za vnitřní krásou; je dokonalý plastik monumentální, netvořící jen pro dekoraci. Jeho umění protiví se manýře, jež materiál proti jeho povaze impressionicky zpracovává, protiví se sesládlé bezvýrazné skulptuře moderní Italie. Nazpět k Fidiovi ve formě, v před za zvýrazněním, jest heslo jeho...“

*

Teprve za rozluky od církve pořádá Francie první mezinárodní výstavu náboženského umění. Za kondordátu kvetlo ve Francii po celé 19. století pouze kostelní — řemeslo. Dílny a továrny kol St. Sulpice přivedly to sice daleko ve vkusné úhlednosti a dekorativnosti, ale nikoli v umění. Pro továrnické zdobení kostelův a kaplí umění náboženské bylo bez práce a bez zakázek, dělalo leda šablony pro továrny. Výstava v Louvru umístěná však přece dokazuje, že ani v 19. století Francie nebyla bez náboženského umění. Co tu sebráno, skoro vše jest výplodem ducha francouzského: obrazy, řezby, rytiny, skelné malby, výšivky, krajky, ciselované práce atd. Francie a Belgie dodaly nejvíc, ba vlastně výstava jest jedině jejich. Ostatní mezinárodnost se zatím ztrácí. Nejlépe ještě zastoupeni jsou Němci. Benediktini beuronští poslali však jen fotografie svých obrazů. Schází zcela velkolepé umění ruské a pěkné nábož. umění polské.

*

Zlatý vítězný vůz krále Sobéského darovaný Vídní polskému hrdinovi po osvobození Vídně od Turků nalézá se dnes jako kazatelna na oltáři v protest. kostele v Raddaci u Štětína na býv. panství v. Kleistů, jichž předek generál krále Bedřicha Vel. ukořistěný vůz ve válce slezské od krále vyžádal jako kazatelnu pro kostel svůj. Vůz je úplně uchován (ve formě trůnu s baldachýnem), jen kola od něho

oddělána a stála za oltářem do r. 1806, kdy je Francouzi odnesli a Kleistova rodina marně se jich nazpět domáhala. Vůz stál Vídeňáky 3000 dukátů a velmi krásně pracován a zdoben. Pánem Raddace je dnes žid a tedy i patronem kostela.

Nu oslavu Soběského pojmenoval Gdanský purkmistr a astronom Hevelius (1611—1627) jedno souhvězdí v mléčné dráze štítem Soběského „Scutum Sobieskii," kterýžto název jediný z moderní historie se udržel v astronomii, všechna ostatní moderní jména vymýtěna (Sceptrum Brandeburgicum, Honores Friderici etc.) a vedle klassických a mythckých jmen zůstajo jedině „Scutum Sobieskii," ale to asi proto, že jméno Soběského vypadlo a zůstalo v užívání jen „scutum" — štít!

*

„Veliká katolická literatura žije v Německu: a my nevíme o ní skoro ničeho. Tak to nesmí nadále zůstati. Příslušníci téhož národa musí míti aspoň představu o obsahu cítění těch, kteří vedle nich dýchají a působí. Dosud platilo, že moderní člověk a rationalista („Rozumec") musí se varovati spisů z katol. nákladu vyšlých jako moru. Že musí? Což to není moderní, nekáže to právě zdravá ratio (rozum) znáti také cítění a snažení lidstva jinak uzpůsobeného, a je pochopiti!?" praví Max. Harden v „Zukunft" (č. 4.) u příležitosti knihy Anny Kraneovy „Das Licht und die Finsternis."

*

O české knize na Slovácku uherském píše nějaký dopisovatel Slov. L'udovým Novinám (50.): „Je pravda, že bychom měli čísti a i české knihy. O tom, že bychom jim nerozuměli, nemůže být ani řeči. Nebudeme jim rozumět, nebudeme-li jich čísti. Není tomu tak dávno, co s českými a náboženskými knihami a časopisy rozšiřovala česť boží v Košicích a celém okolí vdova apoštolského života Teresie Kunstová. Odbíralo tehdy v Košicích více lidí, zvl. ženských, „Školu Bož. Srdce Páně," „Květy Mar.," „Anežku" a j V jejím domě byla celá knihovna z ascetické a zábavné biblioteky brněnských benediktinů; výborné knihy od Vojt. Ruffera a tak říkajíc všecky od praž. knihkupců vycházející dobré knihy, jaké my Slováci sotva kdy míti budeme, ty ona všecky na čtení lidu půjčovala. Zemřela zbožně jako klášterní sestra před třemi lety. — České náboženské časopisy čítají někteří lidé u nás i nyní. Před čtyrmi roky nám založili maďaronskou „Našu Zástavu" psanou ne slovenčinou ale místním nářečím a to zkrouceným. Velkého vlivu tím listem nedosáhli, ale lid náš navyká i tím na čtení. A je to dobré, shání se pak po lepších knihách a časopisech a přistupuje do Spolku sv. Vojtěcha . . . Tento rok dostal jsem od neznámého nekolik českých knih, abych je rozdal mezi náš lid. Ovšem jsem si je napřed všecky přečetl, abych věděl, co mám rozdávat. Našel jsem, že polovic z nich je jenom na spálení a to jsem též učinil . . . Knihy dobré jsou nám potřebny a též vždy vítány. Otravu však, kterou si bratří Češi ustrojili, ať si jí užívají tami." — Patrno z toho dvojí: česká kniha, ovšem dobrá lidová, potřebuje na Slovensku kolportéra a nejlépe lidového. Sám horlivý čtenář byl by jím vždy nejlépe. Za druhé

— naše intelligence posílající knihy na Slovácko, nemá citu a taktu, aby věděla, co se hodí prostému lidu a co ne. Slabé ničí a silnější odpuzuje!

*

„Zlatá Praha“ z 1. prosince přináší novou domnělou podobiznu K. H. Máchy, pěvce Máje, nalezenou v Novém Městě na Moravě, výrobek to malíře Frant. Šíra (1804—1864). Arbes tvrdí, že Šír maloval Máchu; podobizna sama je prý zajímavé a rozkošné dílko našeho portraitisty a některé okolnosti nasvědčují, že by to mohla býti podoba Máchova, neboť se s tradicí o něm lépe shoduje, než dosavadní jeho podobizny, jaké za jeho věrný obraz pokládány. Tvář je mladistvá, bezvousá, vlasy černé, oči velké modré, čelo vysoké, tvář podlouhlá, plášť bíle nažloutlý přes ramena přehozený. Tak o něm vrstevníci také vypravovali. Podobizna byla vystavena na výstavce starých českých portraitu, již Manes v prosinci uspořádal.

*

Prof. würzburské konservatoře Hermann Ritter pokouší se už po několik let proniknouti v Německu s koncerty zcela nově sestaveného kvartetta. Dnešní kvartetto skládající se z prvních a druhých houslí, violy a cella prohlásil za naprosto nevhodné. Druhé housle nejsou žádným novým přírůstkem k prvním a neobohacují kvartett ničím novým. Viola a viloncello se neřadí organicky k houslím, jsou jen tradicí přibrány, mají své vady a nosový huhňavý ton ve vyšších polohách. Vzor kvartetta nástrojového musí býti nejpřirozenější kvartetto, smíšený sbor lidský. Tu se hlasy liší výškou i ustrojením. Výška sopranu, altu, tenoru, bassu je navzájem o kvintu od sebe. Ritter tedy sestrojil si k houslím, jež ponechal jako nejidealnější nástroj základní (se strunami g, d', a', e',) nové troje housle, úplně stejně dělané jako první, jen velikosti jiné a tudíž i jiného potažení, vždy o kvintu níže (c g d' a' — G d a e' — C G d a). Housle první jsou sopránem, housle druhé (o polovici větší) altem, housle třetí (dvakrát větši než první) tenorem, housle čtvrté (dvakrát větší než druhé) pak bassem. Koncerty s tímto novým kvartettem prý z počátku sic těžko proti hudebnímu konservatismu prorážely jako podivnůstka a theoretisující schválnost, ale kvartetto reformované prý přece jen mocným dojmem vítězí a zjednává si platnost.

*

Se zadostučiněním přijímají Poláci práci Šachmatova o prasídlech kmenů slovanských v orgáně neoslavismu „Slavjanstvo“ (tento orgán neoslavismu vědecky se nesoucí je dnes poslední, neboť více lidový „Mir Slavjanský“ už zase po dvou letech zanikl, konserv. slavjanofilské „Izvěstija“ rovněž zanikly a „Slavjanstvo“ samo ohlašuje, že zaniká též) Šachmatov má za to, že původně (v 7. věku) kmeny slovanské seděly tak, že jih zajímali na záp. Charvato-Srbi, na východě Rusi, sever pak Leši a Češi a kmeny jim příbuzné. Leši sahali při tom až po Volhu, jako Češi a příbuzní jim záp. Slované sahali až daleko k Rýnu. Na široko roztažená sídla slovanská začala se náporem sousedu

zúžovati na sev.-záp. a na jihovýchodě. Tam kmeny germanské, tu čudsko-tatarské se tlačily. Ony vytěsnily Čechy a různé vendské kmeny (polabské) až k Labi. Rusové a Charvati pak z jihu vytlačeni čudskými kočovníky tlačili se Charvati na jih do řecké a římské říše a Rusové zase na Lechy a zasedly v jejich sídlech v Podněpří horním a na Dvině. Roztrhli tak Lechy na dvě polovice, západní a východní, tato východní na Volze dlouho pak ještě měla vliv na vytváření dialektů ruských, až úplně v ruských kmenech zmizela. — Polský idealismus i s takovou reminiscencí národní vezme za vděk, právě jak i nám jest útěchou, vykládá-li ten či onen učenec, že jsme sahali až k Rýnu, Alpám a až k Baltu — kdysi v šeré dávnověkosti.

*

O mezinárodní abecedě hovořil „Anthropos“ v ročnících 1910 a 1911 několikrát. Na konec v posledním svazku ozývá se Dr. J. Boehmer proti všem těm pokusům, pravě, že známe asi 1000 ruzných zvuků v řečech lidstva a tu není ani možné ani vhodné pro všech tisíc zvuků sestrojovati jednu abecedu. A kromě zvuků jsou ještě i mnohotvárné přízvuky, pro které by třeba bylo nových značek a nesčetných kombinací jejich. Sestavovati v theorii pro všecky národy a řeči jednu abecedu nazývá hračkářstvím. Možno však a záhodno je prý zjednodušiti vlastní abecedu, a z té rozeznáváním zvukuv odlišných aspoň pro nejbližší národy a řeči doplniti ji novými zvuky. Tak by z němčiny vymýtil c, q, v, x, y, z. Za to třeba zavésti nové za ch, sch.

My Češi se svou abecedou — ač též nedůslednou a nedokonalou — jsme přece jen nejpraktičtější mezi evropskými národy, a díky předkům našim, nemusíme sváděti boje o písmena, jak oni. I cizí národy k naznačení zvuku ve vědeckém pojednání se k naší abecedě utíkají.

*

Moravský zemský výbor rozdělil dle návrhu poroty věru podařené (Viktor Dyk, Josef Holý a Dr. Miloslav Hýsek) své literární podpory takto: I. 1000 K Dru J. Herbenovi za (hodně již starou práci) „Do třetího i čtvrtého pokolení“, II. 800 K St. K. Neumannovi za rukopisnou (!) sbírku veršů „Kniha lesů, vod a strání“, III. 700 K Aloisu Mrštíkovi za povídku „Parlament“, IV. 500 K V. K. Jeřábkovi za povídku „Dílo saně“, V. 500 K M. Jahnovi za povídky „Kosatce“. Nejnápadnější jest, že anarchista Neumann cenu tak krotce přijal; že mu dána, za to on ovšem nemůže, ale prosím Vás — Holý a Hýsek, co chcete víc? „Klub přátel a umění“ má tu široké pole působnosti, aspoň pokud mu na ně budou lidé platiti. Především bude dobře, dostanou-li se do příští poroty zase takoví — znalci.

*

Pornografická belletrie bují v češtině již tolikou měrou, že se „při té drahotě“ mimovolně ptáte, kam se asi taková nadvýroba a to ne právě laciná, odbude. I lepší nakladatelství pražská přišla těmto plodům na chut; nedávný mravokárce Pelcl vydává paměti světoznámého zhýralce Casanovy, gymnasijní učitel je kommentuje a tak to jde vesele dál. Jako každý dům má svůj potřebný kout, o kterém se

jinak co nejméně mluví, tak i každá literatura má svoje stoky. Ale že česká belletrie, kolikostí svou dosti omezená, má výkalu tolik, jest jistě na pováženou. To pražské umravňování jaksi podivně se projevuje.

V Karlíně (pod protektorátem městské rady) a na Žofině uspořádány Osvětovým svazem protestní schuze proti krvavé a dráždivě sensační literatuře, kde řečnil Dr. Petr Zenkl. Z kruhů literárních již ozvaly se zase proti němu protesty, že hodnotil literaturu hlavně dle měřítka mravnostního, uměleckého dosti nedbaje. Jest ovšem nesnadno vyznačiti přesně meze, kdy umělecká erotika stává se pornografií, a jisto jest, že umělci budou hranici vždy strkati hodně od sebe k moralistům. Boj bude i dále jen osobní: vychovatelé a moralisté musejí říci: toto jest mládeži mravně záhubno, a patřiční činitelé musejí pak četbu takovou mravními neb kazeňskými, byť policejními předpisy zameziti. Dokud však pp. spisovatelé, i jinak vážní, budou si z „morálky" tropiti posměch, je všecko jejich volání po slušné četbě pokrytectvím. Když ne vyrábitelé, tedy poživatelé literatury musejí býti proniknuti vědomím, že i bohorovní umělci stojí pod zákonem mravním, jakožto lidé i jakožto umělci: Bůh dvojího lokte nezná. A dokud se nebude dle toho s nimi jednati, jsou všechny nářky a protesty marny — toť naše ceterum censeo, od jakživa zastávané.

*

Zemřeli: 24. listopadu Waclaw Karczewski (pseud. Maryan Jasieńczyk, * 1855), bibliotekář polské nár. hnihovny v Rapperswylu (ve Švyc.), spis. filos. histor. Jeho histor. román „Mieczek Wieliski" patří k nejlepším histor. románům polským. — 25. listop. Vincenc Melka (* 1836), český krajinář, soudruh Zvěřiny, zemřel v Sedmihradech. — 3. prosince Grz. ryt. Smółski (* 1843), nejst. pol. žurnalista vídeňský. — 9. prosince Nikola Christić (* 1818), od r. 1860 několikráte ministr a min. předseda v Srbsku, králům vždy do krajnosti povolný, konserv. a úzkostlivě poctivý, zemřel chud. — 10. pros. prof. V. K. Řehořovský (* 1849), český mathemat.-technický spisovatel evrop. jména. — 11. pros. Dr. F. X. Procházka (* 1854), čes. filos. belletrist. spisovatel. — 16. prosince Bronislav Loziński, žurnalista, soc. pol. spis. — 17. pros. Dr. Jos. Frank (*1844), politik chorv., vůdce strany práva. — 19. pros. prof. J. L. Píč (*1846), řed. arch. odd. mus. král. Čes., slovutný histor. a archeol. badatel, zastance theorie o dávnověkém bývání slov. plemen v nynějších sídlech už v prvním tisíciletí před Kr.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Rozpočtové starosti ohrožující už po několik let většinu sněmovní konečně zdá se našly statečnější hospodáře. Přistoupením českého klubu k většině vládní a za tichého spolupracovnictví i křesť. sociální strany německé není už ve sněmovně velké skupiny, jež by ohrožovala popularitu velkých stran, a tak přistoupeno odhodlaně k sanování té finanční bídy. Přijat prozatímní rozpočet se zmocněním nové výpůjčky 150 mil. kor. a počato projednávati daňové předlohy vládní. Poslanci angažovali se na všecky strany. Jedna deputace úřednická po celý listopad a prosinec chodila za druhou naléhat na zvýšení platů. Poslanci vidouce vlivné voličstvo před sebou (zvláště němečtí) ochotně se deputací ujímali, slibovali všemožné a vládu donutili, že platy úřednické značně přes původní plán zvýšila. Tak při zlepšování platu železničnímu personálu z původních 14 mil. vládou navrhovaných došlo se na 18, pak 21 a konečně navrženo 38 mil., ač vláda trvala na 21 mil. Toto přilepšení platí ovšem pro 220.000 úředníků, zřízenců a dělníků. Se zvýšením platů úředníkům a zřízencům státním, pro něž se zároveň zřizuje i služební pragmatika (55.366), s finanční stráží, s učitelstvem státních ústavů, s poštovními zřízenci a sluhy i dělníky státními jiných oborů, neboť na všecky má dojíti, dostoupí zvyšovaný obnos 50 mil., a v příštích letech za plné platnosti až 70 mil. korun.

Nynější ministr financí Václav ryt. Zaleski vzat ze zemanské šlechty polské. Není tedy z odborných finančníkův, ale uvedl se velmi vděčně — svou upřímností. Řeč jeho byla na černo nanesena a tak temné obrazy z finančního hospodářství státního byly dobrým úvodem ku příštímu rozpočtu. Vývoj státního hospodářství v minulém desítiletí (1902—1911) načrtal těmito rysy: Roku 1902 rozpočteny výdaje na 1690 mil. kor. Oproti 1901 bylo to o 34·8 mil kor. více. Výdaje stoupaly stále, roku 1903 o 42 mil. na 1732, roku 1904 o 11 mil. na 1743, r. 1905 o 40 mil. na 1783 a r. 1906 o 31 mil. na 1814 mil. korun. Ale nyní přichází náhlý skok r. 1907 o celých 262 mil. a překračujeme tak druhou miliardu (2076). Roku 1908 přichází sice zvýšení jen 72 mil. korun, ale za to r. 1909 už zas o 257 a r. 1910 dokonce o 394 a loni o 100 mil. Na rok 1912 se spokojujeme zase jen zvýšením o 35 mil. korun. A tak v pěti posledních letech se blížíme už k dovršení třetí miliardy (2916 8 mil. kor.), jež spolu s investicemi vojenskými, železničními, poštovní a rentovní půjčkou vystupuje na 3152 mil. kor.

Za takového vývoje rozpočtového byly přebytky účetní jen počátkem desítiletí. Zbyla totiž po zúčtování roku hotovost 20 mil. korun, roku 1902 — 12 mil., roku 1903 byl schodek 1 9 mil., roku 1904 zase zbytek 3 mil., roku 1905 však už 52 mil., a roku 1906 dokonce 178 mil., roku 1907 však už zas jen 44 mil. a roku 1908 jen 14 mil. korun. Ale rok 1909 přináší obrat: zůstává po něm deficit

88 mil. a po roku 1910 zas ještě 5·8 mil. korun. Rok 1911 neskončí snad už deficitem, ale přebytek nebude asi veliký.

Kromě vstoupajících výdajuv a klesajících přebytků vykazuje minulé desiteti i veliký vzrůst státního dluhu. Roku 1901 obnášel dluh státní 9066 mil. korun a přibývalo ho rok za rokem o 25, 95, 90, 138, 196, 234, 130, a roku 1909 o 771 a roku 1910 o 1366 mil., a letos do konce října o 132 mil. — tedy celkem přirostlo 3177 mil., takže musíme čítati dnes se sumou dluhů 12 243 mil. kor. V přírustku 3177 mil. je 1636 mil. korun na zákup drah soukromých, ale zbývá vždy jestě 1541 mil. dluhuv ostatních. Třeba však čítati, že dluhu skutečně přibylo od konce 1901 do října 1911 — 3600 mil. korun, v tom je tak zvané umořovací renty 423 mil., kterou se jen dluh jeden převrací v dluh jiný (umořitelný v neumořitelný), tou tedy dluhu nepřibývvá, nýbrž jen dluh se vyměňuje. Proto skutečný přírustek je sic 3177 mil., ale renty státní vydáno skutečně za 3600 mil. Tedy v desítileti tom připadá na každý den jeden milion zadlužení. Úrokové břímě už vzrostlo na na 425 mil. korun.

„Poslanecká sněmovna," pravil ministr případně „hrá roli útočníka na státní pokladnu, který jen a jen více z ní chce vychvátit, vládě samé zůstává jedině úloha státní pokladnu obránit!" Ministr odporučoval poslancům čísti každý den kursovní lístek, aby viděli, jak renta naše padá stále pro to, že se jí příliš mnoho nabízí.

Rozpočtový výbor a zpravodaj jeho (dr. Steinwender) praví, že se sic finance z r. 1909 na 1910 o něco zlepšily, hotovost vstoupla o 116·5 mil. kor., ale přece nová výpůjčka 235·5 mil., jež se ukázala nutnou (109 2 mil. vládou naznačeno na investice, sněmovna na návrh posl. Maštálky přidala k tomu 40 mil., na návrh posl. Korošce 3 mil. nouzové, renty umořovací 25·39 mil., a na zbrojení 57·8 mil.) Jako vlastní investice možno z toho čítati jen 113 mil. kor. a na záměnu renty 17·7 mil,, takže podle Dra Steinwendra zbývajících 104·5 mil. kor. jsou čistým utajeným deficitem rozpočtu.

Vláda naříz. císařským z 31. března 1911 učinila pokladní výpujčku 76 mil. kor. Jak se má sněmovna k tomu případu postavit? Je to poprvé, co se má vyslovit o svémocném dělání dluhů beze svolení sněmovny. Dosud císařská nařízení o rozpočtu nevyřizována. Sněmovna o nich nejednávala vůbec, jsouc obyčejně nevčasnou oposicí učiněna neschopnou k práci. Nařízení podobné z r. 1898. nejen rozpočet povolilo, ale i k výpůjčce vládu zmocnilo, ale sněmovna o tom nejednala. Jen oposice podala obžalobu na vládu, ale většina ji zamítla. Zpravodaj navrhuje absolutorium pro vládu (Bienerthovu) za svémocné vypůjčení 76 mil. kor., ježto většina byla ochotna je povolit, jen pro rozpuštění sněmovny nedošlo k formálnímu usnesení. Kárá však vládu, že vypůjčila 76 mil., ač pak vyzvedla jen 60 mil.; a ač r. 1920 na předvídaný schodek bylo o 38·3 mil. více povoleno, kterýžto deficit pak na konec jen na 6 mil. se ustálil, takže vládě mělo zbýti 32 mil. kor. z výpůjčky roku 1910.

Zpravodaj rozpočtový pro panskou sněmovnu Dr Plener, sám bývalý fin. ministr, rovněž naříká na zvyšování rozpočtu od poslanců, kteří nehledí na dostatečnost úhrady. Tak za 10 let minulých vzrostly samy správní výlohy státní o 500 mil., ale výnos daňový vstoupl jen 400 mil. kor. Potom ovšem přes to, že výnos daní vzrůstá, přece stále se nedostává, poněvadž se nikdy nepočítá s tím, co je k disposici.

Poslanci tedy vládě a vláda zase poslancům strkají vinu za neblahý stav finanční — konečně obojí jsou vinni, neboť rozpočty dělají společně.

Liberální tisk se zadosťučiněním přinesl zprávu kontrolní komise dluhu státního, která vyšetřujíc hospodaření vlády v roce minulém (1910) nespokojila se vysvětlením a omluvou vlády stran koupě jihoněm. paroplavební společnosti, nýbrž žádá znovu důvody, proč vláda nežádala povolení sněmovní na koupi tu, jíž zatížila stát 4·6 mil. kor. Koupě ta byla činem křesť.-soc. ministra obchodu Dra Weiskirchnera — odtud ta radost. Ale případ je poučný, jak se u nás jedná. Ministr vykoupí polo zkrachovanou společnost, ač majetek její má cenu 3 mil. kor., skoupí akcie její sumou 4·6 mil.! Koupě provedena pomocí dolnorak. eskomptní spol., a ministerstvo obchodu splácí jí ročně úroky z koupě té obnosem 205.995 kor. čili 4½%.

*

Jak už praveno — dlužení státu má neblahé následky, že státní renta stále klesá. Tím nejen stát připraven jest o veliké miliony, neboť musí dráže platiti výpůjčky své, ale také majitelé rent tím připraveni o veliké peníze. Při 12 miliardách státního dluhu už i malý pokles znamená velkou ztrátu pro majitele renty. A v minulých desíti letech pokles renty obnáší až 10%, to je tedy ztráta na rentě samé přes 1 miliardu. Nyní chceme zadati zase výpůjčku asi 300 mil. kor., při tak nízkém kursu renty (91) znamená to pro stát skoro 30 mil. škody, a nový pokles rent asi o 2%, tedy pro majitele oněch 12 miliard renty státní novou ztrátu čtvrt miliardy korun! Majitelé renty s úzkostí pohlížejí na lehkomyslné hospodaření státní a mstí se státu tím, že se od jeho papírů odvracejí. Banky mají obtíž i za nízký kurs rentu odbýti.

Za takového stavu věci není potom divu, že rentu stále vyvážíme — místo abychom vyváželi zboží a vydělávali tím a přiváděli peníze do říše. Potom ovšem i bilance platební se stále horší, neboť naše závazky vůči cizině stále rostou a přijdou-li pak taková léta jako několik posledních (ad 1907), kdy bilance tržní zustává pasivní, a zvl. takový rok jako letoší, kdy už do konce října narostla passivita tržní na 610 mil. kor., pak budí se bezděky obavy v myslích množství. Čtyry minulá léta měla tržební deficit (větší přívoz než vývoz) 1047 mil. kor., s loňským asi 700 milionovým bude to činiti skoro dvě miliardy. A při tom na 2650 mil. nových dluhů, z nichž velká část musila býti umístěna v cizině! Takovou situací zaraženy, uspořádali klub rakouských průmyslníků a klub rak. národohospodářů porady

a debatní večery. Nejvíce řečníku líčilo situaci černě, ač ji nazývali přechodní, mimořádnými okolnostmi zaviněnou. Sekční rada z min. obch. Dr. Rich. Schüler vinil novou celní politiku, nastalou drahotu, minulé uherské neúrody, konstellaci světového trhu, které přivedly k passivitě bilance obchodní. O platební bilanci pak pravil, že v letech 1892—1901 fin. ministerstvo vypočítalo, že naše platební bilance je aktivní, že zbývá ročně po zapravení všech platu do ciziny ještě ročně 16 mil. prumĕrem. Teď sice klesl tržební přebytek, ale zato stouply prý položky: ze zásylek vystěhovalcu, příliv cizinců a převoz cizího zboží, tehdy dávaly ročně 110 mil., teď na 250 mil. kor. ročně. Přece však toto zvýšení nevyváží tržebního deficitu 400 ba až 600 mil. kor. jak se dnes jeví. — Jinak však se na platební bilanci naši dívá Dr. Landesberger, který v témže klubu prumyslníku oproti Schülerovi dovodil: V desítiletí 1901 až 1910 klesl obchodní přebytek o 1500 milionů kor. oproti desítiletí 1891—1900 (klesl vlastně o 2139·5 mil. kor., neboť desítiletí 1901—1910 mělo přebytek tržební 1978·3 mil., a desítiletí 1901—1910 mělo už deficit — 191·2 mil.) Ale za to prý povznesly se naše příjmy z dopravy, z vystěhovalcu, z cizincu, jež v posledním desítiletí vynesly 2554·3 mil. oproti 771·8 mil. v desitiletí 1891—1900. Mimo to máme rúzné příjmy nepojatelné číslicí (účast našich lidí na podnikání v cizině). Zdá prý se tedy, že aktivita bilance platební se přece jen sesiluje spíše než seslabuje. Vyzvati se má vláda, aby opět vykonala šetření o jednotlivých položkách této platební závaznosti naší.

*

Ve své zahajovací řeči nový rektor techniky pražské Dr. Jul. Stoklasa pojednal o thematě, může-li chemie nahradit člověku dosavadní jeho živiny. Odpovídá, že chemie na to nestačí a že nikdy asi na to stačit nebude, aby sama člověku všecko k životu potřebné dodávala. I kdyby dovedla vyrobit bílkoviny i cukry a tuky a škroby k výživě potřebné, přece to ještě není všecko. Zvíře i člověk potřebuje ještě rúzných jiných hmot k budově těla: fosfor, síra, draslík, sodík, chlor, jod, fluor, křemík, železo, mangan, vápník, hořčík, hliník, a j. — a tyto nemůže bráti v chemických dávkách, ve formě mineralní, nýbrž pouze obsažené v organických sloučeninách rostlinných. Dnes mnohé nemoci se šířící mají původ svůj v jednostranné náhradě výživy rostlinné. A kdyby i chemické náhražky stačily, zbývá ještě něco: enzymy, které celý oběh látek podmiňují. Vytvoří chemie i tyto? To už by pak dovedla vytvořit živou buňku a živou hmotu, a rozluštila by tak záhadu, nad niž dosud nemůžeme se povznésti: podstatu života. „A poznání toho znamená sic poznání nejvyšší, triumf ducha lidského, poznání počátku i konce, poznání prapříčiny — ale také konec člověka“.

*

Polský národohosp. Stanislav Koszutski ve varš. spolku kupců pol. měl nedávno přednášku o vývoji král. polského v minulém desítiletí. Obyvatelstvo od 1897 do 1907 vyrostlo z 9,546.000

na 11,500.000 duší a r. 1911 čítá už 12,265.000 (bez vojska). V městech žilo 4,033.000 lidí čili 34·5%, před 25 lety jen 26%. Přírůstek obyvatelstva 1897 až 1909 obnášel v městech 36%, na venkově 22%, v celém království 26%. Prumysl čítal podle statist. komise varš. závodů r. 1897 5.000 s výrobou 505 mil. rub. a počtem dělnictva 244.000, v r. 1901 závodů sic byly 3.000 ale s výrobou 506 mil. a děl 293.000, a 1909 bylo závodu 3.300 s výrobou 700 mil. rublu a s děl. 336.000. Koszutski však udává podrobnější číslici: počet závodů 1909 byl 6717 s výrobou 710 mil. a děl 258.000. Selské hospodářství pak vyrobilo toho roku za 411 mil. rublů. Jednotlivé odbory průmyslové měly: textilní 1.000 závodů s výrobou 395 mil., železářský 1050 s výrobou 86 mil., hornický 308, papírnický 480. Mezi textilními závody bylo polských 111 (s výrobou 19 mil.), židovských 585 (94 mil.), německých 382 (150 mil.), jiných 15 (31 mil.). Mezi železářskými bylo pol. 650 (50 mil.), židovských 280 (17), německých 97 (19) jiných 22. Hornických podniků bylo 220 pol. (54 mil.), 64 židovských (42), 9 německých (13 mil.), jiných 15 (36). Papírny dělí se na polovici na polské a židovské. Všecky závody průmyslové náležejí podle národnosti: 3.300 Polákům (výroba 240 mil., dělníků 121.000), 5.540 židům (200 mil. a 107.000 děl.), 543 Němcům a 98 jiným (pospolu 270 mil. rublů výroby a 130.000 děl.).

Podobné statistiky my u nás nemáme, ač bychom jí více potřebovali a snad i více nad ní užasli. Bylo by ji u nás tíže zhotovit, ježto vrstvy národní se tak neliší u nás jako v Polsku.

*

Pomoc státní irským pachtýřům, aby si trvale zakoupili statek najatý r. 1885. vtělila se v Ashborne-Act, jímž vykoupilo se asi 7.500 pachtýřu — stát jim pujčoval na 4% v 49 letech splatný obnos kupní Vydával pozemkové akcie k tomu cíli, které však během doby klesly velmi v ceně. I vydán 1903 nový zákon výkupní Wyndhame-Act. Lhůta umořování trvá 68½ roku, úrok je 3¼%. Roční splátka musí býti menší o 20% než pachtovné, nebo o 10% bylo-li pachtovné stanoveno po r. 1896. Dnes už irští pachtýři vypujčili na zákup 56 mil. liber (1344 mil. kor.). Celý obnos může dostoupiti výše 100 mil. liber (2.400 mil. kor.). Větší polovice a vypůjčené sumy spadá po roce 1903, totiž 34 mil liber (816 mil. kor.).

Stěhování z Irska také poněkud ustalo, přebytečné obyvatelstvo ze zemědělských okresů irských odchází ovšem dále za prací — do Anglie a Ameriky. Irští pachtýři značně si polepšili nejen zákupem půdy ve vlastnictví, ale i změnou hospodářství, zaváděním užitkového dobytkaření, čímž se stali na půdě nezávislejší.

*

„Souchotě“ registrovanou nemocí se mají státi v Londýně. Lékaři budou povinni každý případ ohlásiti městskému zdravotnímu úřadu. Zdravotní úřad povede péči o nemocné a doufá, že tímto způsobem zabrání velmi dalšímu šíření nemoci. Nemoci ostatně už i teď v Anglii a zvláště v Londýně ubývá. V posledním desítiletí zmen-

šilo se poměrné číslo úmrtí na souchotě v Londýně o 33%, v cele Anglii o 14%. Zemřelo totiž v Londýně r. 1909 na souchotě 38.639 lidí a podle úmrtnosti z r. 1880 byl by měi býti počet případů 78.308.

*

Leroy Beaulieu známý národohospodář franc. ve svém listě „l'Economiste français" na základě posledního sčítání farem a odhadu ceny dobytka a plodin ve Spojených státech usuzuje, že Spojené státy v brzku přestanou býti živitelem Evropy (hlavně Anglie a Německa) a budou všecku rostlinnou a živočišnou výrobu potřebovati pro sebe. Výroba živin neroste tak jako obyvatelstvo. Dnes už obyvatelstvo měst (obcí nad 2500 obyvatel) tvoří 46·3%, před 20 lety činilo jen 36·1% všeho obyvatelstva. Roku 1920 budou i Spojené státy zemí více městskou než venkovskou, více průmyslově-obchodní než zemědělskou. Evropa by se měla zavčas ohlížeti po novém dodavateli. Vypadnutím Spoj. států z řady zemí zemědělského vývozu začneme dlouhou periodu drahoty potravin ještě vyšší než jakou dosud jsme poznali.

Školství.

Úprava platuv a služného, drahotní přídavek byly ve státě a zemích poslední dobou hlavní „školskou" záležitostí. A zůstanou jí asi i nadále. Neboť ani stát ani země nemohou býti s úpravou tou hotovy. Při projednávání služební pragmatiky stát do oněch 55.000 úředníků professory a učitele státních škol nepojal. Vysílány tedy k vládě deputace, v listech vytýkány požadavky a tužby jednotlivých kategorií. Vláda přislíbila vše, ale zvláště a později, jmenovitě prý suplentskou otázku upraví.

Vedle této nejpalčivější otázky, jež už léta se přetřásá a zvláště na slovanských středních školách stala se křiklavým socialním hříchem, jsou i jiné drobnější. Tak stěžují si „realisté" (odbor matem.-fys.), že jsou oproti „humanistům" (řeči a dějepis) v nevyhodě. Jsou za hodinu slaběji remunerováni, o 20 K na hodině ročně zkráceni; kromě toho jejich minimum a maximum hodin je o 2 hodiny vyšší než u „humanistů". Dříve prý to bylo na místě, kdy bylo mnoho úloh domácích a školních z každé řeči ukládáno. Ale teď už úlohy odpadly z veliké části. A nemá-li realista úloh (z matematiky byly též), má zase přípravu pokusů a vedení kabinetů, které dnes stojí mnohem

více práce než oprava úloh, neboť školy jsou apparáty a sbírkami mnohem hojněji opatřeny než dříve bývalo. Proto prý bylo by na místě srovnání obou odborů v práci i výhodách.

Professoři středoškolští nevzati proto do pragmatiky, poněvadž prý už i dnes jejich automatický postup je zajištěn a platy jich upraveny z dřívějška. Ale jejich postup zůstává na sedmé třídě, do tříd vyšších dostávají se jen řídké výjimky (ředitelé, inspektoři) a kromě toho nezapočítává se jim doba před zkouškou, takže proti právníkům jsou o dva až půl třetího roku zkráceni. Postupové poměry u úředníků právníků jsou prý mnohem příznivěji upraveny.

Jak vidět zanechala nám stará doba mnoho všelijakých „hierarchických“ škatulek, výjimek a stupínků předběžných, jichž nová demokratická doba nesnese. Dnes každý úřad stal se „massou“: kde bylo dříve několik lidí činno, jsou dnes celé tisícihlavé zástupy. A massy jsou vždy socialně citlivější, netrpělivější, rovnostářské. Co se hodilo pro rozstupňování a utřídění několika málo lidí, nehodí se pro celý mnohohlavý zástup. Tam mohlo býti kolik osob, tolik stupňů, tu však stupňů smí býti co nejméně, neboť množství stupně nenávidí, a jsou-li, pak jich chce málo a automatické.

V Čechách mají dnes zemský deficit 41·3 mil. kor., úpravou učitelských platů přibude pravděpodobně asi 31·2 mil. korun, takže příští deficity budou 72 až 75 mil. korun ze 130 mil. korun zemského nákladu. Obě strany už se navzájem obviňují, že protahují celou platovou reformu. Vinni jsou však pouze Němci; proto učitelstvo v Čechách také více v německých krajích se zdvíhá a bouří, vyhrožujíc socialn[í] a kulturní stávkou, že se nesúčastní kromě školy žádné práce v obci, spolcích, v národě.

*

„Celibát“ učitelek pohnul agitací i na Moravě. V Kroměříž[i] usnesly se učitelky ze tří středomor. okresů na dotazník o poměrec[h] učitelských jímž zemská školní rada sbírá potřebná data pro úprav[u] platu, napsati do rubriky o dětech: § 14. zem. zákona z r. 1905 zapovídá učitelce v činné službě zakládati si rodinu. — Tato maličk[á] demonstrace však otázkou tou sotva pohne. Zemská školní rada nebyl[a] pro celibát, vždyť ona před rokem 1905 sňatky učitelek dosti zhust[a] dovolovala a pro zákon r. 1905 podala dobrozdání ve prospěch vdanýc[h] učitelek. Byl to sněm zemský, jenž rozhodl. — Celibát učitelek j[e] v Rakousku pouze v českých zemích a v alpských zemích (vyjm[a] Krajinu, Štýrsko a teď i město Vídeň). Jinak ho ani rakouské an[i] uherské země neznají. Z ostatních států je v Německu, Italii, Franci[i] a některých jiných. Možno říci, že je všude tam, kde socialní boj [o] místo je prudčí, a není ho, kde boj ten je slabý nebo žádný. V našic[h] krajích neplatí ostatně jen pro učitelky ale i většinu úřednic ve služb[ě] veřejné. V Čechách je prý takto nuceno k celibátu 3010 učit. literních 3365 industrialních a 2068 úřednic; tedy 8½ tisíce žen jest pr[ý] manželství přímo zbraňováno. — Možno říci, že vedle těchto 8½ tisíc[e] jest jich mnohem více tisíc v jiných vrstvách neúředních, který[m]

manželství jest rovněž stíženo nebo znemožněno socialními podmínkami. A zrušením celibátu učitelek zhorší se ještě podmínky ony pro ty ostatní veliké tisíce! Zde nikoliv manželství učitelek, ale řádně upravené odstupné by bylo pravým socialním řešením.

*

Vytrvalou agitací v Praze docíleno toho, že na německé školy v Praze zapsáno letos už jen 232 českých dětí, vedle 1451 německých. Roku 1903 bylo ještě 1034 českých děti na školách německých! Letos pak Praha podnikla boj proti českým dětem z cizího obvodu. Ochotna jest přijímat německé děti do svých škol z obvodů předměstských, ač i v předměstích něm. děti mají své školy, ale české dítky chce zásadně vylučovat. Německá školní rada pražská, přese všecky protesty obce, přece i tyto české mimopražské dítky stále přijímala!

Od roku 1880 do 1910 vydal německý „Schulverein" na školy „obranné" v celém Rakousku 13,753.838 korun. Z toho v samých Čechách 6.264.344 korun. V Čechách tedy „obranná čára" jest nejintensivněji hájena!

*

V „Paedagogických Rozhledech" (listp. pros.) hovoří Dr. In. A. Bláha (o nějž nedávno takové boje vedeny v tisku denním realist. mladočes.) o náboženství na školách dívčích. Je toho náhledu že chybou je, vyučuje-li se náboženství u dívek stejně jak u hochů. Náboženské učivo se svými poučkami na intelekt apelujícími se hodí spíše pro hochy, ale nehodí se rozhodně pro dívky, pro něž je taková hodina prý hotovým mučením. Žádá pro dívky více citového a obrazivého podání, jež je pro jejich povahu vhodnější a jež jedině může ducha a mysl jejich zušlechtit. „Nesmíme se diviti, že z dnešních škol vychází tolik lidí nábožensky lhostejných. To snad není jen vina „pokrokových" profesorů a učitelů, jak někteří krátkozrací „paedagogové" myslí, nýbrž vina katechetů a jejich poměru k vyučování náboženství — když již nemám na zřeteli celou socialní atmosféru, z jejíž vlivu přece chovance vyjmouti nelze. Pravé tajemství náboženského působení jest otázkou osobního vychovatelského nadání, jest otázkou nikoli bystrosti dialektické a knižní, citátotvé učenosti, nýbrž vroucího, srdečného poměru katechetova k náboženství a souvislosti jeho vlastního, mimoškolského života s tou krátkou, ale pro náboženství důležitou hodinou ve školní síni. Pokud budou hodiny náboženství vyplněny mechanickou suchopárností, pod níž se ubohá mladá paměť těžko prohýbá, pokud se tu budou křížovati nenávistné blesky hněvivých polemik proti lidem, kteří se snad provinili, kteří se provinili jen tím, že se opovažují nosit na svých ramenou svou hlavu, pokud srdce chovanek nebude vzrušeno a zůstane nedotčeno sladkým proudem tepla, jaký vychází jen od osobnosti hluboko věřící a neporušitelně milující, potud jsou všecky náboženské hodiny zbytečným zatížením rozvrhu hodin." No ano, ale p. Dr. Blaha má nejméně práva sváděti vinu na jiné než na „pokrokové".

*

„Prúdy“, orgán slovácké mládeže, popisujíce ruch studentský v Pešti, radují se, že „Slovenský spolek“ a jeho literární odbor má nyní svou místnost, takže bude moci čelit kavárenskému a hospodskému životu mládeže slovenské a přitahovat ji. „Rozloučili jsme se snad už navždy s otravujícím a špinavým ovzduším náleven a můžeme se chytit znovu zbudování společenského života pešťské Slovače“. — Toto odhodlání je pěkné, jen nebude-li se týkat právě nejidealnějších členů mládeže! O pražské studující mládeži teď listy napsaly, že když policie po útoku dvou mladíků v rychlíku sev.-záp. dráhy na posl. Wolfsbergra jala se pohledávat všecky hampejzy a všecky zastrčené hospůdky, nalezla v nich nejvíce studentů od kvintánů nahoru až po vysokoškolské posluchače. A v Praze mají spolkových útulků a vzdělavacích útulků dosti!

*

Řečtina už skoro úplně vymizela ze škol anglických. Jen nejstarší university dochovávaly požadavek řečtiny u svých posluchačů. Letos však i staroslavná universita Cambridgeská od něho upustila žádajíc jen latinu a druhý jazyk buď řečtinu buď němčinu! Zbývá už jen jediná universita Oxfordská nejstarší a nejslavnější, která se požadavku toho přidržuje. Ale i tu už při dodatečné zkoušce z řečtiny nežádá víc, než co kandidát privátním studiem asi za měsíc si osvojit může — abecedu a hlavní tvarosloví. Střední školy proto také všecky už řečtinu vyprostili z učebných osnov svých. A oxfordští kandidáti musí tedy se zamhouřením obou očí býti zkoušeni, sic jinak by universita zůstala bez posluchačů. Zajímavým při tom jest, že právě Angličané vynikají klassickým bádáním, edicemi a pod. Bude tomu tak i dále?

V Prusku i střední školy jsou většinou konfessionelní. Ježto pak jsou privátní a veřejné, má Prusko několik kategorií škol: katolické veřejné a soukromé, evangelické veřejné a soukromé, židovské jen soukromé, simultanní veřejné a soukromé, a bez vyznání veřejné a soukromé. Všech středních škol je (r. 1906) 873, z toho pak je katolických 48 veřejných a 62 soukromých, evangelických pak 275 veřejných a 206 soukromých, 3 židovské soukromé, paritetních či společných 79 veř. a 42 soukr., bez vyznání (to jest i učitelé i žáci mohou býti jakéhokoliv vyznání!) 57 veř. a 101 soukr. Katolíci činí v Prusku 36·5% obyvatelstva, ale středních škol mají jen 12·5%. Žáků katolických je na všech středních školách 22.368 ze 170.941 čili 13%. I v krajích s katolickou většinou je žáků katolických jenom skrovná menšina. Jediné Porýní zásluhou škol soukromých, kde jsou dvě třetiny (1689 ze 2475) žáků katolické, má přes polovičku katol. žáků, 7450 ze 14.315. Ale Vestfálsko, Slezsko, Poznaňsko, Západní Prusy už mají jen menšinu katol. žáků.

*

Katol. posl. francouzský hr. de Mun poukazuje v denníku „Gaulois“ na to, že státní škola obecná ve Francii stále více upadá z nedostatku učitelů i dítek. Letos je státních

učitelův o 358 méně, učitelek o 1300 méně. Za to učitelů na katol. soukromých školách přibývá, přes to že mnoho řádových lidí, kteří místa učitelů zastávali, bylo vypuzeno. Učitelský stav není placen skvěle a vyžaduje v dnešních bojích o školu i velké osobní oběti. Na školách katolických tato obětavost nachází své lidi, stát jich však nemá pro své školy. A v tomto směru pujde vývoj dále, neboť rozumný člověk nenahlédne, zač vlastně se to má na státní škole obětovat, a v řadách zásadních odpůrců církví a náboženství bojovnost sice jest, ale obětovnosti není. Ti chtějí býti dobře odměněni — sic nebojují za své zásady a neobětují se. Také rodiče ač daněmi svými státní školu vydržují, přece ještě ochotně znovu přispívají na vydržování soukromých škol a své dítky do nich raději posílají.

„Petit Journal“ sám přiznává, že ze 36.000 obcí franc. je jich aspoň 19.000, které nemají žáků ve státní škole, a jsou to zvláště venkovské obce. A „Temps“ referuje, že počet katol. škol tohoto roku vyrostl zase o 130 (na 14.428) a žáků přibylo o 26.963 (na 960.712), kdežto žáků ve státních školách víc než o tolik ubylo.

Celkem vzrostlo v minulém školním roce žactvo svobodných škol (katol.) o 28%, žactvo laických (státních) škol o 17%. Při tomto „velikém úspěchu“ však dlužno podotknouti, že do katol. soukromých škol chodí úhrnem 960.712 dítek, do škol státních však 4,135.836 dítek. Dítky tedy rozděleny na pět dílů. Čtyry díly z nich zabírá stát a jenom jeden díl katolické školy! V národě tedy rozhodující vliv na výchov společnosti má a bude míti škola státní a nikoliv soukromá!

Při projednávání rozpočtu ministra vyučování ve Francii (koncem listop.) přijala sněmovna velkou většinou 352 proti 211 hlasům resoluční návrh, aby učitele na školách obecných napříště jmenovali ne polit. prefekti (okr. hejtm.), nýbrž školní inspektoři departementu. Tím se má odníti onen polit. vliv a nemravný terror, jejž prefekti nad učitelstvem prováděli. Učitelstvo má se tak odníti politice a vrátiti škole. Kdo hlasovali proti tomu, kdo nechtějí učitele pro školu ale pro politiku, byli socialisté a radikálové.

*

Státní rada italská (jako náš nejvyšší správní soud) prohlásila na stížnost města Benátek, že obce nemají práva dávat dítky vyučovat náboženství ve školní budově. Ale podle zákona na obci záleží, zdaž náboženské vyučování připustí či ne! Náboženství postranní cestou ze státní školy italské vyloučeno, neboť zákon školy dosud nezlaicisoval. Ministr vyučování Credaro vydal teď nový učební plán pro obecné školy, kterýž sestaven je tak, že vyučování náboženství nemožno vůbec do času školního zařaditi. Tak se tedy znemožňuje vůbec, i kdyby všichni místní činitelé pro ně byli, vyučování náboženské ve škole a odkazuje se do kostela!

Katolický spolek učitelský, jemuž loni přibylo opět 900 členů (celkem na 7000), protestoval na letoším svém kongresu proti tomuto znemožňování nábož. vyučování ve škole, jakož i proti

nařízení ministrovu, že ze státní strany nebudou sirotci přikazováni sirotčincům kontesijním, nýbrž jen moderním. Učitelstvo bez rozdílu stran založilo si sirotčinec s výchovem náboženským a protestuje proti tomu, aby ministerstvo se míchalo do rodinných záležitostí učitelstva.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. (Pozemní vojsko.) Ministerstvo války nařídilo, aby mužstvo vojenských hudebních sboru bylo vycvičeno ve zdravotní službě. Dův dem jest, že v boji za nynějších časů jest zapotřebí více nosiču a ošetřovatelu raněných nežli ve válkách minulých dob. Ještě v roce 1866 útočily voje na nepřátelské posice za zvuku vojenských hudebních sboru, které na tento zpusob pokročily s útočícím vojskem až do nejpřednějších linií. Při nynější změně válečnictví a boje, při automatických rychlopalných zbraních, kdy vojsko v krajině jsouc skryto bojuje v rozvinutých čarách, přežilo se již doprovázení utočících voju hrajícími vojenskými hudebními sbory. Tyto ponechají se za bitevní čarou. Aby za boje, nejsouce vyzbrojeny střelnou zbraní, nečinně nepřihlížely zápasu svých pluku, užije se vojenských hudebních zboru v boji k dopravě a ošetřování raněných. Tím sesílí se zdravotní sbor pluku o 41 mužů. Mužstvo plukovních hudeb vycvičí se ve zdravotní službě v plukovních kursech 12 hodin trvajících. 4 hodiny jsou věnovány theorii, 8 hodin praktickému výcviku. Přednáší se tělověda, poskytnutí prvé pomoci při úrazu a poranění, přiložení prvního obvazku, pomoc při zlomeninách, zastavení krvácení, doprava raněných s nosítky i bez nosítek atd. Ku konci kursu jsou vojenští hudebníci podrobeni theoretické i praktické zkoušce instrukčním lékařem před komisí skládající se z velitele pluku a 1 štábního důstojníka pluku. Počátek kursu ustanoví vždy velitel pluku.

O novém řiditelném motorovém balonu soustavy Stangel-Mannsbart byla uveřejněna data: Balonový obal jest zhotoven z neprodyšné diagonální látky. Obal jest 3 příčnými stěnami rozdělen ve 4 plynové komory. V každé komoře jest umístěn 1 vzduchový balonet o objemu 625 m³. Na zádi balonu připevněna jest vodorovná plocha, která udržuje balon v rovnováze, pod balonem nalézá se na zádi řidicí kormidlo. Jistota řízení balonu jest veliká. Pod balonovým obalem jsou připevněny 2 gondoly. Přední ustanovena jest pro vůdce vzducholodě, zadní určena pro cestovatele.

Obě gondoly jsou spojeny mustkem. V každé gondole umístěn jen 1 plynový motor, který žene 2 vzduchové šrouby pro pohon vzducholodě. Šroubu možno použíti jako ventilatoru k plnění balonetu v plynových komorách a výminečně k řízení balonu, kdyby kormidlo přestalo účinkovati. Na přídě balonu jest před přední gondolou upevněn řídicí šroub, taktéž jeden za zadní gondolou. Tyto 2 šrouby mohou říditi směr plavby vzducholodě a obraceti jej v každém směru. Motory mají 300 koňských sil. Délka obalu obnáší 91 m., největší šířka 12 7 m., obsah 8.150 m³. Pruměr křídel šroubu jest 4 m. Kromě kormidla, řídícího směr plavby na pravo nebo na levo, jest balon opatřen výškovým kormidlem pro vzestup nebo sestup balonu. Balon muže vystoupiti bez námahy až do výšky 2000 m nad povrch zemský, čímž jest jeho poranitelnost proti střelám pušek a děl nebo houfnic značně zmenšena.

(Válečné loďstvo.) Ku konci srpna t. r. konány byly v severní Dalmacii řízením následníka trůnu arcivévody Františka Ferdinanda vyloďovací manevry, jichž účastnilo se jak pozemní vojsko tak i válečné loďstvo. K těmto manevrům nebyli připuštěni žádní zástupcové tisku.

Ačkoli jest pobřeží severní Dalmacie plošší než jižní části, vystupuje v severní Dalmacii krasový útvar ve větším rozsahu než-li v jižní. Následek toho jest větší nedostatek vody a menší počet komunikací. Proto stěžuje terén v severní Dalmacii upotřebení, pohyb a zásobování větších vojsk a klade na zdatnost i vytrvalost jeho větší požadavky než-li v úrodnějších a schůdnějších krajinách.

Jak útočník tak i obránce měl k disposici části válečného loďstva i pozemního vojska. Loďstvo útočníkovo, pod vedením podadmirála Hanse, skládalo se ze 6 bitevních lodí rozdělené ve 2 divise. K jedné divisi patřily lodě: Arcivévoda František Ferdinand a Radecký po 14.500 tunách nosnosti, dále Babenberg o nosnosti 8.300 tun; druhou divisi tvořily lodě: Arcivévoda Karel, arcivévoda Bedřich a arcivévoda Ferdinand Max po 10.600 tunách. Tomuto pancéřovému loďstvu byla pro výzvědní službu přidělena křižní divise, složená z malých rychlých křižáků. Pozemní mocí útočníkovou, připravenou k vylodění na 4 dopravních parnících, byla kombinovaná horská brigáda, složená z celého pěšího pluku hraběte Jelačiče č. 79 (4 polní prapory), 1 čety hulánského pluku Mikuláš II, car ruský, č. 5, 1 horské baterie a příslušných pomocných oddílů. Této kombinované horské brigádě velel plukovník — brigádník hrabě Salis-Seewis. — Loďstvo obráncovo, pod velením kontreadmirála Chmelarže, bylo složeno z křižní divise (3 křižáky), několika torpédoborců a 4 podmořských člunů. Pozemní moc obráncova, pod velením generálmajora Babiche z Lovinacu, skládala se z 5. horské brigády (severní skupiny pěšího pluku hraběte z Lacy č. 22 o 2 polních praporech, rakouského zeměbraneckého pěšího pluku Šebeník č. 23 o 2 polních praporech, 1 škadrony jízdních dalmatských střelců, 9. horské baterie dělostřeleckého horského pluku č. 6 a příslušných pomocných oddílů)

Východištěm operací válečného loďstva útočníkova byl ústřední válečný přístav Pulje, pozemní vojsko útočníkovo bylo připraveno k nalodění ve Rjece. — Válečné loďstvo obráncovo křižovalo podél severního pobřeží Dalmacie, pozemní vojsko obráncovo bylo shromážděno u Benkovce v severní Dalmacii.

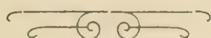
Dne 22. srpna převzal následník trůnu arcivévoda František Ferdinand v Pulji řízení manevrů a vstoupiv na vlajkovou panceřovou litevní loď „Arcivévoda František Ferdinand" vyslal v 8 hodin večer téhož dne křižní divisi na výzvědy a ohledání pobřežní k břehům severní Dalmacie. V 10. hodin večer následovalo pancéřové bitevní loďstvo útočníkovo v kursu mys Promotor-Quarnero-Rjeka. V noci z 22. na 23. srpna podniklo v průlivu Quarnero nepřátelské torpedové loďstvo, které o vyplutí panceřníku útočníkových v čas zvědělo, na tyto útok, který ale bdělostí posádek panceřníku útočníkových byl v čas zpozorován a odražen. 23. srpna z rána doplulo loďstvo útočníkovo do Rjeky, kde pod jeho ochranou bylo ihned započato s naloďováním kombinované horské brigády hraběte Salis-Seewise. Téhož samého dne o 1 hodině odpolední vyplulo panceřové loďstvo a parníky s naloděnou horskou brigádou v jižním kursu k pobřeží severní Dalmacie Po klidné 7hodinné plavbě zakotvilo loďstvo útočníkovo v zátoce Ljubci v severní Dalmacii, kterou již dříve výzvědná křižní divise útočníkova uznala za příhodnou k vylodění a našla od nepřítele volnou, o čemž bezdrátovou telegrafií zpravila velitelství pancéřového loďstva. V zátoce Ljubci počato bylo ihned s vyloďováním pozemního vojska pod ochranou válečného loďstva a na pobřeží vysazených námořníku. Vylodění, nejsouc nepřítelem rušeno, podařilo se úplně. Nejdříve vyloděni námořníci, potom pěchota, dělostřelectvo, jízda a ku konci pomocné oddíly vojska. K oklamání nepřítele demonstrovaly pancéřové bitevní lodě „Radecký" a „Babenberg" s křižníkem „Admirál Spaun" poblíž Nony, takže obránce byl o místě, v kterém útočník hodlá snad pozemní vojsko vyloditi, v nejistotě. Oklamání obránce zdařilo se úplně.

(O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 2.

HLÍDKA.

Ody Šalomounovy.

Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Zpěvy tyto jsou plny vzletných a často vysoce poetických obrazu. Ale obrazy ony jsou většinou neurčité, mlhavé, rozplývavé a někdy bizarni: težko zachytit určitou a konkretní myšlenku v tomto měkkém lyrismu, ba zdá se často, že autor zúmyslně volil výrazy obojetné a nejasné, jako by chtěl svou myšlenku spíše ukrýti než vyjádřiti. Jsou to čistě subjektivní hovory duše s Bohem, hovory, jež se většinou omezují na citové výlevy a ničeho jiného kromě sebe a svých citů si nevšímají.

Není pochyby, že Ody, aspoň v té formě, jak je máme, jsou dílem křesťanským: je tu zmínka o Kristu, jenž se též nazývá „Logos", „Syn", „Milovaný"; je tu narážka na jeho ukřižování, sestoupení do pekel a zmrtvýchvstání.

Na druhé straně však je to křesťanství neurčité a nejasné, křesťanství, jež se zásadně liší od onoho silného a jadrného křesťanství, jak je známe z evangelií, Didachy a jiných pravověrnýsh spisu. Není tu žádné zmínky o základních pravdách a myšlenkách, jež ovládaly celou duši prvých křesťanův: ani jméno Ježíš tu není uvedeno, není tu žádné zmínky o křtu, o eucharistii, o odpuštění, o hříchu, pokání, nápravě života, o příchodu Kristově k soudu, autor nezná žádné svátosti, žádné církve: není tu jedním slovem ničeho z toho, čím všechny literární památky z první doby křesťanství jsou přeplněny a takořka překypují.

Autor Od místo toho zná pouze a mluví pouze o vysvobození z blud světlem poznání, o poznání pravdy, která je světlem, živou vodou mlékem Božím, o udělení a dosažení nového, nesmrtelného života

Každému, kdo Ody tyto přečte, je brzy již ze všeobecného dojmu, kterým působí, patrno, že zpěvy tyto nevznikly v pravověrn křesťanské církvi, jak ji representují spisy Nového Zákona a díl apoštolských Otců, nýbrž že původ jejich třeba najisto hledat mim mohutně rozvíjející se proud orthodoxního křesťanství, a to v některém kroužku křesťanských heretiků. — Uvedeme některé z těchto Od, b čtenář sám si zjednal vlastní názor o jejich rázu. Ovšem třeba předem podotknout, že smysl syrského textu je namnoze nejasný a nejistý V tom shoduje se většina učenců, že syrský text je překladem z řeckého originálu. Syrský překladatel leckdy sám smyslu původního textu dobř nepochopil, že však překládal dle možnosti svědomitě, jest patrno, kdy srovnáme náš syrský překlad s překladem koptickým Od obsažených v Pistis Sophii; obojí totiž velmi dobře se shoduje. Že originál byl řecký patrno jednak z Pistis Sophie, kde v koptickém překladu podržen celá řada řeckých výrazů, jednak z toho, že některé obrazy opírají se o řecký text knih Moudrosti v Septuagintě. Leckde též dá se zpětným překladem do řečtiny zjistiti nejasný smysl syrského méně správného překladu. Ovšem, Ody jsou složeny v oné řečtině, jíž je přeložen Septuaginta, užívají semitských obratův a úsloví v hellenistické řečtin obvyklých. Z toho snadno se vysvětluje, že obsahují četné hebraismy a že někteří učenci byli na pochybách, mají-li se rozhodnout pro prvotn řecký neb hebrejský originál Od. Harnack sám nemůže se co d původní řeči rozhodnouti. Píše v té věci: „Co do původní řeči, ted je jisto, že Ody tyto jsou v semitském duchu skládány, ale to ješ nerozhoduje o řeči. Více padá na váhu, že v některých Odách se na lezají nejasná a obtížná místa, která se zpětným překladem do řečtin nedají odstraniti, kterých však též nelze přičítat chybám syrského př kladatele, poněvadž, jak víme, překládal věrně a s porozuměním V takových případech namítá se domněnka, že Ody byly hebrejsk (aramejsky?) složeny a že řecký překladatel nebyl s to všechny obtíž textu překonati, jak to konečně pozorovati i u Žalmů Šalomounových Nelogičnost a myšlenkové skoky, které se, třeba ne často, přece je častěji vyskytují, nejlépe se vysvětlí, předpokládáme-li hebrejský prvotn text. Přes to nemohu rozhodnouti se pro to či ono.“[1]) Připouští ted

[1]) Jüdisch-Christliches Psalmbuch, p. 105.

Harnack, jak vidíme, možnost, že řecký text, z něhož pořízen syrský překlad, je zase překladem puvodního hebrejského či aramejského textu.

Známý orientalista Hubert Grimme[1]) rozhodně hájí hebrejský text Šalomounových Od jako puvodní, ba dokazuje, že hebrejský originál byl složen rytmicky dle oné metrické theorie, kterou Grimme, jak předpokládá, v poetických částech Starého Zákona byl objevil. Jako argumentum ad hominem otiskuje na uvedeném místě hebrejský překlad Ody 19. a slibuje brzké vydání překladu od ostatních. Úmysl tento přeložiti totiž Ody do hebrejského jazyka, Grimme skutečně právě nyní provedl.[2]) — Zpětný překlad Od do řečtiny podává, jak již dříve bylo zmíněno, W. Frankenberg.

Z těchto sporuv o puvodní řeč Od jest patrno, že všichni kritici uznávají syrský text za překlad z řečtiny, a jen v tom se rozcházejí, je-li tento řecký text originálem, či zase jen překladem z textu prvotního hebrejského neb aramejského. Prozatím je těch nejasností, jež ztěžují slovní porozumění Odám, velký počet. Nejbližším úkolem kritické práce proto bude zjistiti, pokud to lze, slovný smysl jednotlivých Od a podati v dobrém překladu nutný základ pro další kritickou a historickou práci. Překlad Labourtův, třeba že úplně neuspokojuje a dosud uspokojiti nemůže, značně předčí dřívější překlady Flemminguv a od Ungnada a Staerka. Dle něho také hlavně překlad následujících Od je pořízen.

Oda 3.

(Počátek chybí.) . . . oblékám;
a údy jeho jsou při něm
a lnu k nim. On mne miluje;
nedovedl bych milovati Pána, kdyby On mne nebyl miloval.
Kdo může v pravdě pochopiti lásku, ne-li ten, jenž miluje?
Miluji Milovaného a duše má miluje jej.
Kde jest odpočinek jeho, tam jsem i já;
a nebudu cizincem,
poněvadž není nenávisti u Pána, Nejvyššího a Milosrdného.
Jsem sloučen s ním, neboť milující nalezl toho, jehož miluje.
Protože Jeho, Syna, miluji, stanu se synem.
Věru, kdo přilne k tomu, který neumírá,
bude také nesmrtelným;
a ten, kdo má zálibu v životě, bude žíti.
Takový jest duch Páně, bez klamu,
jenž poučuje lidi, by poznali cesty Jeho.
Buďte moudrými, rozumějte a bděte. Alleluja!

[2]) Theologie und Glaube, 1911, p. 11.

[2]) Grimme H., Die Oden Salomos syrisch-hebräisch-deutsch. Heidelberg, Winter. 1911.

Předmětem Ody je láska k Bohu Kdo miluje Boha, spojuje se s Bohem, stává se synem Božím, účastným nesmrtelnosti a věčného života. Slova „protože Jeho, Syna, miluji" poukazuji na křesťanský ráz této Ody.

Oda 4.

Nikdo nezmění Tvého svatého místa, Bože můj,
nikdo nezmění a neumístí jeho na místě jiném,
neboť nemá k tomu moci.
Svatyni Svou Jsi určil, dříve než Jsi učinil jiná místa.
Starší (místo) nebude zatlačeno těmi, která jsou mladší.
Srdce Své, Pane, dal Jsi Svým věrným;
nebudeš nikdy nečinným a nebudeš bez plodů,
neboť jediná hodina víry v Tebe je drahocennější
nežli všechny dny a (všechny) hodiny.
Kdo obleče se v milost Tvou a ukáže se nevděčným?
Neboť pečeť Tvá je známa,
a znají ji Tvojí tvorové,
zástupové Tvoji ji znají
a Tvojí vyvolení archandělové jsou jí oděni.
Ty Jsi nám dal společenství s Tebou,
ne, jakobys byl potřeboval nás,
ale my potřebovali jsme Tebe.
Pokrop nás rosou Svojí a otevři Své hojné zdroje,
které nám poplynou mlékem a medem;
neboť u Tebe není lítosti, abys litoval něčeho, co Jsi slíbil.
Konec byl Ti odhalen,
a co Jsi dal, dal Jsi zdarma:
neodnímej toho a neber nazpět.
Neboť Tobě, jakožto Bohu, vše bylo odhaleno,
a bylo od počátku před Tebou ustanoveno,
a Ty, Pane, všechno Jsi stvořil. Alleluja.

Oda tato, obsahu jinak mlhavého, důležitou je svým počátkem. Zde autor hájí, dle Harrise a Harnacka, autoritu chrámu jerusalemského proti chrámům mladšího puvodu, jako byl chrám v Leontopoli a snad i na hoře Garizim. Z toho dovozují, že autor byl židem neb aspoň křesťanem židovského puvodu. — Slova „pečeť" užívá se zálibou literatura gnostická. V jakém smyslu výrazu toho zde užito a co značí, zda milost či něco jiného, těžko stanovit. (P. d.)

Z finského písemnictví.

Podává Alois Koudelka. (Č. d.)

Santeri Ingman-a (1866) síla kotví v historickém románu a historické povídce. Ježto jsem už o jeho prvních delších povídkách „Hellaassa“ a „Aikansa“ v „Hlídce“ referoval, míním se tu zmíniti jenom o pracích jeho potom vyšlých. (To platí i o ostatních tu uvedených spisovatelích finských).

Juho Vesainen (román) uvádí nás do divoké, kouřem a plameny zničených příbytku lidových prosycené doby ke sklonku XVI. století, kdy obyvatelé severo-východně Botnického zálivu a ruští Karelci v ustavičných bratrovražedných bojích vězeli. Taktéž na konec XVI. věku, jenomže o několik let později a v jiných Finska končinách odehrává se děj románu nadepsaného Anna Fleming. — Anna, neteř a svěřenka Mikuláše Fleminga zamiluje se do mladého, veselého Němce, Hieronyma Birkholtze, komořího vévody Karla ze Södermanlandu Mocný maršálek a admirál Fl. odmítne nepatrného ženicha, jenž mimo to stojí ve službách největšího jeho nepřítele. Mladí lidé se však přece jenom scházejí, ale plod lásky jejich zemře, když ho matka v zajetí držaná porodí. Přese všecky rozkazy vévodovy, by Fl. dceru svou jeho obránénci dal, přese všecky pokusy a dobrodružství milencova, přece jenom Anny nedostane. Jako Karla Augusta agent vzbouří obyvatele kolem Botnického zálivu, súčastní se boje, ale upadne hned při vypuknutí vzpoury do rukou jednoho ze synů Fl., i je po delším zajetí od Anny, jež potom s ním prchne, v pravý ještě čas vyproštěn a před smrtí zachráněn. Tu zemře Fl. a Anně dostává se konečně želaného štěstí.

Mik. Fleming, nejpozoruhodnější snad to muž v historii Finska vystupuje tu v životní, třebas trochu sidealisované postavě před oči naše a zlé časy před finskou vojnou selskou a za ní podány jsou v zdařilých obrazích.

Historických povídek vydal Ingman dosud tři svazky, z nichž první řezván po první a nejdelší „Markéta“ a obsahuje kromě ní ještě tři kratší, druhý má název „Biskup Tomáš“ a třetí „Na vlnách štěstí.“

Kromě toho napsal Ingman celou řadu črt, obrázkův a novelek ze současného života rázu vážného a veselého. Pravý humor obestírá mnohdy i ponuré obrázky svým světlem a i zvířecí svět s jeho radostmi a žalostmi a se svým dost často tragickým losem přichází

ke slovu. Zejména patří sem: „Z reservní kasárny“, „Momentky z cest“, „Saaristosta“ (zvířecí bájky) a dva svazky „Ihtapuhteeksi“ (Zašeré hodinky). Napsal též dvě historické dramata.

Arvid Järnefelt (* 16. pros. 1861) je hlasatelem všelidské lásky. V prvním svém románu „Jsänmaa“ (Otčina) jedná o hnutí studentském v osmdesátých letech, a tu již důraz klade na lásku ke všem lidem. Základním pak tonem zvláštní knihy „Ihmiskohtaloja“ (Lidské osudy) je přemožení sama sebe, jež pravá láska předpokládá. Tu obsah. Na jedné lodi sejdou se: Pro národ a vlast nadšený Kröjer, dva mladí manželé z lepší společnosti a „probuzená“ Frýda, k níž ve snách pravil anděl Páně: „Frýdo, vstaň a připrav se na cestu, neboť s první lodí, jež od břehu odrazí, odejedeš; když přejde den a noc, tož vystup na tom místě, kde loď zakotví, a jdi do nejbližší osady a kaž tam království neb.“ Kröjer pracuje pak neunavně pro své ideje, ale když byl první pevné základy pro své dalekosenesoucí plány šťastně položil, je oklamán o možnost působení a umírá. Mladý, teď arci poněkud plešatý, sebevědomím nafouklý, nicotný Alarik, zamilovaný novomanžel z lodě, jenž mermomocí jmění choti své obětovati chce za panský statek, vidí brzo, jak se jeho bývalá zamilovanost zvrhá v odpor a přivede také svou Lyydi, že ho v některých okamžicích přímo nenávidí, až mu posléze v naprostém sebezapření po vůli jest, Alarik pak, jenž už dávno churavěl, mrtev k zemi klesá se slovy na rtech: „Ne, ne, přece statku nekoupím.“ Frýda pracuje pro království Boží, pokládána jest od svých za světici a divotvůrkyni, čím dále tím více se očišťuje ode všech pozůstatků svého „jáství“, až posléze zachvácena pochybnostmi a důvěrou v Boha odhodlá se po příkladu Páně po vodě kráčet, ale utone.

V třísvazkovém románě „Veljekset“ (Bratři) provádí autor zejména na nejstarším bratru tutéž myšlenku o sebezapření a předvádí manželstv jako vysokou školu tohoto nejvyššího vzdělání duše pro pravé sbratřen lidí. Čtyři bratři: Jan, Jindřich, Gabriel a Uuno, synové svobodo myslného pastora, zahnáni jsou osudem do světa; každý z nich jd svou cestou, první stane se duchovním, druhý studuje, aniž se definitivn některému oboru věnoval, Gabriel stane se strojvůdcem železničním ožení se s energickou dívkou z lidu, Uuno, nejsilnější ze všech, doděl se vysokého postavení ve státě, ale porážkou své strany pozbývá moc své. Také Jan složí svůj farářský úřad a stane se rolníkem a zříd školu pro děti dle svých zásad. Bratři ti velice se od sebe liší, al všichni až na nejmladšího mají nechuť k práci za kus vezdejšíh

chleba. Jsou idealisty, kteří jen to chtějí dělati, k čemuž je niterný hlas pudí a jimž shon za výživou jest — ohavností. Ale při vší různosti jejich snu, plánů a vlastností vedeni jsou všichni osudem k jednomu cíli: k poznání marnosti, nicotnosti a zhoubnosti všeho obeckého snažení Dvě cesty vedou k dosažení veliké mety: cesta dokonalosti a utrpení. Většina lidí vedena je touto. Metou pak jest: bratření všech lidí; všichni jsou děti nebeského Otce, stav a národnost, ano ani láska k vlasti nemá platnosti. Jednoho jen si přeje nebeský Otec, jak to vyslovil ústy Syna svého: „Milujte se vespolek,“ milujte všecky lidi jako otce, atd.

Má-li však k tomu dojíti, pak musí vyšší třídy vzdáti se vých výsad, musí „ve vší tichosti s ramen sedláků na zemi sestoupiti“, jak praví Jiří ke konci románu „Helena“. Znamenitý román ten podává mistrovským způsobem duševní vývoj šlechtičny a je plný hlubokých, arci velice „revolucionářských“ myšlenek. Právě proto netroufám si podrobněji podati obsahu, neboť nemohl bych se vyhnouti myšlenkám, nad nimiž by se snad někdo mohl farizejsky pohoršiti. Podotýkám jenom stručně, že z Heleny — atheistky a socialistky jednak vychováním jednak vlivem prostředí, v němž žije — stává se posléze věřící, lidumilná žena, a to působením svého prvního milence, jemuž po zradě, které doznává od svého druhého ženicha, socialisty Reinholda, ruky podá.

Myšlenka, v kterou „Helena“ vyznívá: Míti mnoho pozemkův a půdy, sám jich neobdělávati, nýbrž dáti je jinými obdělávati nebo dokonce bez obdělání je ponechati, je těžkou křivdou — myšlenku tu znova rozpřádá spisovatel v „Maaemon lapsia“ (Děti země). První a poslední kapitola jsou jakýmsi druhem předehry a doslovu. Vypravují o robotníku Janne Kinturi, jehož pán jeho ze stavení a pozemků vyžene a jenž pak, i o svých devět dětí oloupen, podělkuje, až znaven a opuštěn mezi cizími lidmi umírá. Obsah vlastního románu je krátce tento. Eduard, syn vysokého dustojníka, mešká právě na selském statku. Má se na venkově tělesně i duševně zotaviti, neboť vedl pustý život ve městě. A tu slyší věci, nad nimiž jeho sic šlechetně založená duše se bouří. Nájemce jest proti majiteli půdy bez práva. Stroje přicházejí do země a následkem toho lidé — o práci. Ani půdy obdělávati nemohou, ježto šlechtic z Rauhalahti nechává celé lány neobdělány a pronajati jich nechce, jde mu o to – lid — hladem dohnati, by mu pracoval za nic. Bohatý ten agronom je přítelem Eduardova otce a nejmladší dcera jeho Martta, jež má jednou ohromný

statek poděditi, zamiluje se šíleně do Eduarda a po vůli rodičů mileráda se s ním zasnoubí. Eduard jme se slovem a písmem ujímati lidu, než vida se jak od svého budoucího tchána tak i od jiných velkopansky odbývána, vrhne se znova do svého dřívějšího zbýralého života. Martta, jemu dost lhostejná, miluje ho opravdu ženským způsobem tím více právě pro hříchy jeho, stala se dávno jeho žačkou a když otec její znenadaní pro jakýsi zločin státní je poslán do vyhnanství, neví si rady. I vypraví svého šlechetného, dlouholetého přítele Wendella, jenž svou hlubokou, věrnou lásku k Marttě tlumí, hledat Eduarda. Wendell obratnými manevry vyláká ho z bordelu a ožení ho s Marttou. Teď se oba pustí do provádění svého programu. Ohromný statek ponenáhlu rozparcelují a nemajetným přepustí.

Názory Tolstého hlásá Järnefelt i ve dvou dramatech a to „Orjan oppi“ (Naučení otroka) a „Samuel Croëll“. Kromě toho uveřejnil dvě sbírky kratších věcí. První obsahuje většinou essaye, druhá má název „Elämän meri“ (Moře života) a je to sbírka vzácných bájek. Kromě „Ona a já“, jež provanuta je jemnou, něžnou vůní, zvláštního fantastického „Vypravování slepcova a hluchého“ a originelního novotvaru „Poslední večeře“ máme tu vpravdě poetickou povídku ze života psa „Virkku“. Dobrý pes je všecek lidskou pošetilostí roztrpčen a rozezlen a když konečně ve snu k smíru s lidmi dochází, trefí ho dávno mu usouzená koule. Ale rozhodně největší dojem na mne učinila povídka „Dítě světla a štěstí“. Za bouřlivé noci naslouchá v lese myší dvůr vypravování o člověkovi, o nejvelkolepějším, nejnádhernějším tvoru světa, jež se myším jeví býti bohem. Náhle zmocní se všech zděšení jedna z myší spatřila něco neslýchaného, při ohledání vyjde na jevo že je to — člověk. Po několikerém bojácném vykouknutí stanou se myšky drzejšími, vylezou na strom ponad nehybného člověka a po provaze spustí se mu na tvář, ramena, ruce a potom zase nahoru, aby si dukladně prohlédly, cože vlastně člověk je, to dítě světla a štěstí, o němž až dosud jenom mlhavou měly představu.

Podobnou, ač ne tak silně vystupující ethickou tendenci jako Järnefeltovy práce, shledáváme také ve spisech Santeri Alkio (*17. června 1862). Z jeho prací — obsažnějších povídek — po prvotinách „Teerelän perhe“ a podařeného povahopisného obrazu ženy „Eeva“ zasluhuje zmínky novela „Mennyt“ (Ztracený), výtečná studie psychologická.

Eero Laivurainen pokládán už jako malý pasáček za chytrou hlavu, když pak se stane pacholkem, zatouží ještě více po něče

vyšším, plnějším. Najde příznivce, kteří mu poskytnou peněžních prostředků ke studiím. Stane se učitelem. S pravým zápalem věnuje se pokrokovým snahám, najmě potírání alkoholu. Všude řeční a v čelo se staví, uchvacuje zejména mládež. Než brzo začnou ho jeho dluhy tlačit, má ženu a tři děti, mimo to vezme si ještě do domu svou starou matku a nemocnou sestru a má jenom 900 kor. r. č. ročního platu. Brzo cítí se bídným, zmořeným, mdle chabým, stává se také mrzutým, podezřívavým, podrážděným; začíná se mluviti, že má souchotě. Ale ještě více se mluví o jeho „svobodomyslnosti", a třebas se čím dále tím k živějšímu, věřícímu, byť i osvícenému křesťanství propracovával, přece mučí ho přísní orthodoxní pro jeho nevěru a mluví o jeho sesazení. I věřitelé ho sužují, nejvíce však ho trápí myšlenka, co že bude z jeho dětí. Choroba jeho čím dále se horší; jednoho pak dne vrátí se jeho žena od doktora a šeptá jeho staré matce, že tak ještě se dvě neděle nanejvýše vydrží. Náhodou to zaslechne a povídá si: „Ještě dvě neděle a pak je se mnou — konec."

Pestrý, drsně realistický obraz ze života sedláků a jejich pacholků a děveček podává „Palvelusväkeä" (Čeledíni). „Vězení je školou chudých" stojí na poslední stránce knihy. V povídce se nám ukazuje, jak mladý chasník, jenž už o osmi letech musil do služby, v opilosti málem vrahem by se stal, ale potom si umiňuje něčemu řádnému se přiučiti. Morálka na snadě.

Daleko pozoruhodnějším jest jeho dvouromán: „Puukkojunkarit" a „Muurtavia voimia" (t. j. Hrdinové nože a Lomivé síly). V onom líčí se „pustý" život jaký se vedl v polovici XIX. století v mnohých krajinách na jihu Botnického moře, kdežto v „Lom. s." se ukazuje, kterak v lidu se šířící pietismus a jak zejména hladový rok 1867 surovost a špatnost potlačují, lepším pak živlům k nadvládě dopomáhají. Umělecky cennější je první román. Kromě toho uveřejnil Alkio (pravým jménem Alexander Filander) množství drobnějších, částečně výtečných povídek a črt, většinou ze života lidu vzatých. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Z předchozího století pocházelo právo k odúmrti. Záleželo v tom, že mohl každý usedlý v závěti svůj statek libovolně poručit, v případě pak úmrtí bezzávětného nespadl statek na pána, jak bylo zemským obyčejem, nýbrž na nejbližší příbuzné a nebylo-li těch, připadl obci. Menší osady v okolí nabyly odúmrtního práva teprv během XVI. věku. Tak Havel Chudobín z Bařic a na Krakovci dává listem o středopostí roku 1526 dědičným poddaným v Újezdě — měl tam osm lánů, rychtu a dvě zahrady — právo k odúmrti, „aby mohli statky svými mohovitými i nemohovitými učiniti, vládnouti neb poručiti, komužby se jim zdálo a líbilo buďto za zdravého života nebo na smrtelné posteli. Kdyby kdo bez poručenství umřel, má pozustalý statek opatřit fojt a konšelé, a kdyby se k tomu statku ve čtyrech nedělích žádný z přátel neohlásil, má spadnout na pána.“ Současně osvobodil poddané z robot, za něž a za odúmrt mají ročně dávat z každého lánu po 8 gr. a z každé zahrady po 1 gr. o sv. Martině, z rychty pak 4 gr. a hus.[1]) Obci Páloninu pouští klášter kartuziánský roku 1552 odúmrt za celkový roční poplatek 2 zl. při sv. Martině.[2]) V Lošticích se snad za odúmrt z každého domu ročně o sv. Jiří odváděly pánu slepice.

---

[1]) Arch. zem. brněn. listiny mus. Františk. č. 331 sv. I.

[2]) Moravičanům týž klášter r. 1597 tak, že »každý člověk v tej dědině nynější i budúcí budú míti moc s statkem svým mohovitým i nemohovitým učiniti, dáti, poručiti buď za zdravého života aneb při smrti, jakž by se jim zdálo a líbilo. Za tu milost budou povinni ročně při sv. Martině skládat z každého lánu 4 gr. české, item ze zahrad 2 peníze (1 groš = sedm penízů), z každe krčmy 1 groš, z lázně 1 gr. a ze mlýna 2 gr. Zem. arch. brněn. listiny klášt kartuz. v Olom. E č. 3. — V XVIII. století platili v Moravičanech odúmrti sedlák po 7 kr., zahradník po 3 kr. 2 den a mlynář 7 kr. *Prasek*, Selský archiv IV. p. 253. — Osady náležité k panství mírovskému, zejména městečko pod Mírovem, vsi Mírovec, Žadlovice, Květina, Řepová, Krchleby, Hynčina, Maletín, Pobuč a Jestřebíčko dostaly r. 1582 od biskupa list na odúmrt s ustanovením, »aby každý obyvatel za zdravého života neb na smrtedlné posteli o statku svém zřízení a kšaft učiniti a statek svůj mohl poručiti a odkázati přátelům svým lidem hodným, komužby se jim zdálo a líbilo, ale však s tou vejminkou, aby ti, kterýmžby statek byl poručen, přes pole aneb jinam na cizí grunty toho, což by jim poručeno bylo nevyzdvihovali a nebrali«. Za to měl odvádět na zámek Mírov každý usedlý ročně po dvou a každý zahradník po jedné slepici. Arch. arcib. v Kroměř. kop. C. fol. 86.

Kdežto jinde míval sirotčí peníze za sebou pán, jelikož „podle starobylého práva sirotčí peníze každé vrchnosti k opatrování náležejí a v moci panské jsou, čímž mnohé vrchnosti sobě nemalé pohodlí činí“ [1]) — v Lošticích sirotčí jmění movité i nemovité spravoval dle výsadního listu obecní úřad, totiž konšelé s oběma purkmistry. Před nimi čili „před právem“ kladly se sirotčí splátky a podíly, oni účtovali, co sirotkum vydáno na šaty, na školu nebo na učení, činili pozůstalostní „rozdíly“ mezi sirotky z jedné rodiny a pujčovali sirotčí peníze pod úrok.[2]) Výjimečně s povolením páně svěřovali sirotky poručníkum na chování.[3]) Zápisy v těchto záležitostech — „registra sirotčí“ počínají rokem 1539.[4])

Pravidelně se museli sirotci „stavět“ na zámek búzovský. Podle zvyku zemského zustávali totiž menší a neduživí sirotci u matky neb u poručníka, zdraví větší a vyrostlejší, a sice po dvanáctém roku stáří byli povinni každoročně dostaviti se na zámek před úředníka páně; obyčejně o sv. Martině nebo kolem vánoc v určitý den v průvodu rychtáře. Úředník vybral napřed vhodné ke službám zámeckým a dvorským, ostatní pak buď ustanovil k řemeslu nebo propustil do služeb soukromých, vyjednav nejprve služné pro ně.[5]) Zápisy o tom vedla vrchnost. Výjimkou je záznam v knihách městských z let asi 1550, že „sirotek děvečka Manda nebožtíka Bartoně slouží u Mikuláše Žižka v Moravičanech, má jí Mikuláš dáti do roku 20 groší bílých a košile tři: konopní, bílenú a kúdelnú a dvoje třívé,[6]) botky jedny, vrkoč za

---

[1]) Z listu Bernarda ze Žerotína r. 1588, jímž městu Val. Meziříčí povoluje »aby ouřadové přísežní peníze sirotčí k sobě přijímali a v rejstra městská zapisovali«. *Domluvil*, Paměti města Val. Meziříčí p. 91.

[2]) R. 1563 s povolením Jeho Milosti pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic a na Bouzově Jiřík Cibulka zaručil sedmi rukojmími 16 hř. sirotčích, kteréž jemu ouřad loštický byl půjčil léta 1560, aby těch 16 hř. položil r. 1570. — Zápis bez datum: »Jeho Milosti pánu, totiž Jindřichovi Podstatskému půjčeno peněz sirotka Vitka Kováře 20 fl. Na to list pod sekrytem panským učiněn jest — ten v truhle obecní mají purkmistři.«

[3]) R. 1551 Jan Petrlíčka z Unčova s povolením J. M. páně přijímá od úřadu loštického jakožto ujec sirotka Žofku, již po třech letech má zase před úřadem postaviti a k tomu má Žofce koupiti sukna k sukni loket po 8 gr. a k plášťku koupiti má po 5 gr. a v těch šatech ji má úřadu postavit. Kn. měst. XXIX. p. 49.

[4]) Zejména v kn. měst. ve sv. XXXI. – Jiný svazek (XXVIII.) má nápis: »Léta Pánie 1565 v sobotu před památkou seslání Ducha sv. založeny jsou tyto registra, do kterýžto register má se zapisovati všelijaká spravedlnost sirotkom náležitá.«

[5]) Arch. český XXII. p. 85. 147. 202. 280. 300. 325. — XXIII. p. 469.

[6]) T. j. střevíce.

2 gr., pentlík, pás zač bude moci koupiti a rúšku lněnú. Za lonskú službu zůstává jí 15 gr.[1]) Za služby panské sirotci nedostávali nic, proto nezřídka se na zámek nedostavovali neb utíkali ze služby — „sběhli“. Odběhlý majetek takového sirotka, ať to byl dům nebo pole nebo peníze, přisvojila si vrchnost.[2]) I v Lošticích dálo se tak.[3])

Ženské siroty a vdovy nesměly se vdávat bez vrchnostenského svolení, k manželství je zadával búzovský pán. Výjimečně to činil městecký úřad.[4]) Jak obtížným břemenem bývalo stavění sirotků před vrchností, vidět v okolí Loštic z ustavičného snažení, zbýti se po zlém po dobrém této povinnosti. Losínští měli o tu věc dlouhý a tuhý spor se svým pánem, ale prohráli u zemského soudu.[5]) Litovelští ve stejné záležitosti se domohli jenom té úlevy, že pán smí bráti do svých služeb toliko sirotky přes 13 let staré, začež měšťané směli dvakrát do roka svobodně honiti v panském lese.[6]) Stavění sirotků však zůstalo dále. Měšťané mohelničtí měli sice jako loštičtí správu sirotčího jmění v moci, ale sirotky stavěli na Mírov. Teprv na zvláštní přímluvu hejtmana mírovského pana Hanuše Pavlovského z Pavlovic — darovali mu za tu přímluvu 200 rýn. — vyprosili si od biskupa olomuckého nadání, že „sirotkův žádných mužského i ženského pohlaví Nám ani úředníku Našemu mírovskému na zámek Mírov ani jinam stavěti povinni nebudou“, leč by který chtěl sloužiti dobrovolně, ten že může. „Za kteroužto milost a lásku jim prokázanou se 2000 rýn. dáti uvolili.“ [7]) Mohelničtí sirotci stavěli se potom každý rok při času nového léta před pana purkmistra a pány.[8]) V Lošticích sobě búzovský pán výsadu stavění sirotků ponechal ve své ruce.

Mimo to měla búzovská vrchnost právo, lidi jako z jiných osad svých tak i z městečka vypovídat nebo z gruntů propouštět na cizí panství. Dělo se to „listem zhostným“, bez něhož se nikdo nesměl

[1]) Kn. měst. XXXIII. Následujícího roku dostávala v jiné službě na rok 24 gr. a krom jiné výbavy ještě 3 fěrtochy.

[2]) Arch. český XXII. p. 290.

[3]) K r. 1565 poznamenáno při rozdílech sirotčích, že »těch 5 hř. které (na sirotka) připadaly, vzal jest Jeho Milost pán pro tu příčinu, že sloužíc u J. M. pána ve dvoře nedosloužil a pryč jest odešel neopovědouc se žádnýmu«. Kn. měst. XXVIII. fol. 7. 9.

[4]) V kn. měst. toliko dva příklady, a sice z r. 1561 ve sv. XXIX. f. 109. 110. Za propuštění ženských sirot a vdov k manželství braly vrchnosti poplatek zv. »čechelné« nebo »zdavní«. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 197—200.

[5]) Arch český XXII. p. 290 k r. 1581.

[6]) *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě p. 97 k r. 1581.

[7]) Arch. arcib. v Kroměř. kop. C fol. 202 k r. 1587 a kop. XXIV. fol. 23. 34.

[8]) Knih. města Moheln. XXXII. k r. 1594.

vystěhovat; listu zhostného pak neobdržel, dokud nevzal „odpuštění“ od vrchnosti, nezaplatil zhostné dávky a neosadil grunt člověkem hodným a vrchnosti příjemným. Když třeba Jakub kovář z Loštic r. 1557 chtěl se přiženit do Mohelnice, musel mohelnický pán biskup olomucký vyjednat nejprv jeho zhostění u pana Prokopa Podstatského, jenž pak kováře propustil do Mohelnice, „však na takový zpusob, aby jemu — panu Podstatskému kovář Jakub — ten grunt v Lošticích hodným člověkem osadil.“ [1]) Búzovskému pánu, když nastoupil panství, slibovali měšťané rukoudáním „člověčenství“ čili dědičnou poddanost, bez jeho vule nesměl nikdo býti přijat do obce, pán soudil větší přečiny a zločiny, rozhodoval značnější pře majetkové, do jeho komory plynuly pokuty soudní, s jeho povolením a někdy též za přítomnosti „urozeného pána“ děly a zapisovaly se kupní smlouvy v knihy městské, ročně pak obnovoval čili „sázel“ pán úřad.

Za Haugvicu pozůstával městecký úřad z fojta a z osmi konšel. Lze míti za to, že jako jinde tak i v Lošticích míval fojt od vrchnosti různé výsady a požitky, o nichž však nevíme zatím nic bližšího. Jisto jen, že dědičný fojt byl původně první osobou v radě a právním zástupcem vrchnosti, jíž byl vázán přísahou. Proto sluje „fojt přísežný“. V jeho rukou se soustřeďovala výkonná soudní moc. Úřad jeho dědíval se tam, kde byla rychta zákupní, když si totiž fojt koupil výsady a práva obecního soudnictví od vrchnosti, z otce na syna. Podřízené místo zaujal fojt všude tam, kde si obec koupila dědičné rychtářství a s ním jeho výsady a požitky od dědičného fojta. Tak město Jevíčko koupilo dědičnou rychtu roku 1464, Litovel roku 1483 za 390 kop groší, Uničov dvě léta později za 1030 kop, Mor. Třebová roku 1503 za 80 hřiven.[2]) Mohelnice nabyla dědičné rychty, k níž patřila jmenovitě lázeň, několik stánků ševcovských a pekařských, dva lány pole, luka a šestero jatek — dávno před rokem 1554.[3]) V Lošticích převedla obec dědičné fojtství na sebe kolem roku 1532, neboť tím rokem počínají knihy městské, které dosud více soukromě pro svoji a panskou potřebu byl vedl fojt.[4])

[1]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 196.

[2]) *Volný*, Mähren V. p 645. 150. 798. — *Kux*, Geschichte der Stadt Littau p. 57.

[3]) Arcib. arch. kroměř. kop. 12. fol. 2. Toho roku biskup Marek stvrzuje městu držení onoho rychtářství před dávnými časy kupem nabytého. Srv. *Volný*, Mähren VI. 2. p. 763. Hned v listině r. 1460 jmenuje se magister civium = purkmistr v pořadí před fojtem, kdežto v zápise z r. 1387 za fojtem. Cod. dipl. Mor. XI. p. 374.

[4]) Rok 1532 vyryt na městské knize nynější č. XXIX. — zápisy do ní začínají však teprv rokem 1534.

Tak za Prokopa Podstatského stali se prvními osobami v úřadě purkmistři. Purkmistrem býval už dříve vždy první z konšel, ale úřední jeho význam proti fojtovi byl tak nevalný, že se v zápisech obyčejně ani netituluje, pouze zřídka kdy. Tak třeba zapsáno k roku, 1535 neumělou rukou: „Polák hrnčíř jsa purkmistrem kúpil oči sklenný,[1] že máme fojta mladýho, obáváme se, že máme míti fojta starého, kterýž nemůže hledět, abychom jemu ty oči sklenné dochovali a jemu je dali, aby mohl ještě hleděti, jako dobrý nyní fojt.“[2]) Možná, že už tehdy zastávali tu hodnost pokaždé dva konšelé. Výslovně jmenují se dva purkmistři počínaje rokem 1543, ale pořád ještě první osobou v radě se píše fojt. Teprve roku 1555 ustupuje fojt v hodnostním pořadí za purkmistry. V době, kdy se o hodnostní pořad v sedání na sněmech zemských vedly tuhé osobní spory jak mezi pány tak mezi vladykami, nebylo toto pořadí v městských zápisech loštických jistotně náhodou, nýbrž předpokládá zmenšení úřední moci fojtovy a zvětšení moci purkmistrovské. Jaká předcházela tu domluva s panem Prokopem Podstatským z Prusinovic, není zaznamenáno v pamětech. Jisto jest, že to byl znamenitý ústupek se strany vrchnosti ve prospěch obecní samosprávy. Z právního zástupce vrchnosti stal se fojt výkonným ramenem městecké rady, dříve míval v radě první slovo, nyní vykonával její usnesení, ba rozkazy. S purkmistry, fojtem a konšeli zasedalo v radě devět členů. Každému z nich, zejména purkmistrům a fojtovi, náležel titul „pán“,[3]) všichni dohromady sluli „páni“ — „úřad“ anebo rada.[4])

---

1) T. j. brýle.

2) Kn. měst. XXIX. p. 178.

3) Na př.: »pan purkmistr Vita, pan Petr fojt.«

4) Práva i povinnosti Loštic vůči búzovské vrchnosti jsou tak popsány, jak výslovně nebo důvodným dohadem vysvítají z městských knih a jiných památek písemných. Omylným pramenem k tomu byla by »Obrana práv loštických« z roku 1697, o níž se bude více jednat později. Loštice dovolávají se tam jakési smlouvy s Jindřichem Podstatským roku 1570, z níž prý jde na jevo, že »ab antiquo předkové naši všechny šenky, hory, lesy, řeky, mlejny, mejta, odoumrt, přestuplíkův pokuty, nevěsty, vdovy a sirotky, ano i sousedův na cizí grunty propouštění vždy sami v své moci měli« (ne, že by jim tyto svobody byl pan Jindřich Podstatský udělil, jak píše *Houdek*, Loštice p. 40.). **Smlouvy v tomto znění nebylo žádné.** Obrana z roku 1697 dovolává se hořejší větou smlouvy dto v pátek před sv. Lukášem 1570 (bude o ní řeč na svém místě), ale vkládá do ní víc než je tam skutečně.

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Nicméně za nedlouho přece zaslán byl guberniu dvorní dekret[1]) ze dne 13. prosince 1785, v němž se oznamuje, že Jeho Veličenstvo poručilo, aby židé z dražeb svatých nádob a kněžských rouch pro zneuctění byli vyloučeni, ku všem ostatním klenotum, jako každý jiný kupující připuštěni.

Druhá tato veřejná dražba klenotů, k níž židé připuštěni býti si žádali, stanovena byla na den 12. prosince r. 1785 a opět ohlášena netoliko praelátům, kapitolám, kostelům bohatším na Moravě a ve Slezsku, nýbrž též zemským vládám v Uhrách, Čechách, Haliči a v obojích Rakousích, aby ji novinami, jakož i skrze tamní ordinariaty v širší známost uvedly s připomenutím, že ti, kdož k dražbě osobně se nemohou dostaviti, mají své zástupce písemními plnomocemi opatřiti.

Komissařům k dražbě vyslaným spolu bylo pak uloženo přípisem ze dne 21. září 1785, aby šetříce známých již nejvyšších předpisů, nikomu, kdo by sám nebyl oprávněn koupiti něco z těchto klášterních a kostelních klenotů, nic nevydali, nebude-li se moci vykázati plnomocí strany k takovému kupu oprávněné.

Dražební protokol této druhé dražby bohužel ve fascikulu K. 20 15 uložen není, proto uvádíme zde pouze jen seznam těchto klenotů dle jejich ceny odhadné.

Seznam

kostelních klenotův a paramentů z klášterů zrušených r. 1784 a 1785 k bezprostřední potřebě duchovních nebo kostelů vhodných a pro svou větší cenu k prodeji určených.

A) Klenoty a pontifikalní kříže.

Klášter Všech Svatých v Olomouci:

	Odhadnuto zl.	kr.
1. náprsní kříž s osmi chrisolithy a kristaly karmasinovaný, s prstenem	10	—
2. náprsní kříž z modrých kamenův a českými granáty posázený	1	30
3. pontifikalní prsten s ametistem	8	—

[1]) Es haben Se. Majestät zu befehlen geruhet, dass die Juden von den Versteigerungen der hl. Gefässe u. priesterlichen Kleidungen wegen der Verunehrung ausgeschlossen,

Klášter Louka:

	Odhadnuto zl.	kr.
1. krásný náprsní kříž, posázený 7 krásnými, do zlata zasazenými safíry a brilanty karmasinovaný	220	—

Klášter ve Fulneku:

	zl.	kr.
1. náprsní kříž, jehož střední kameny jsou kristaly karmasinované a 8 topasy, s prstenem k němu příslušným . . .	12	—
2. stříbrný kříž náprsní, kazivci a bílými českými kameny posázený	1	15
3. zlatý pontifikalní prsten s ametisty	6	—

Klášter Hradisko:

	zl.	kr.
1. starý náprsní kříž 8 ametisty posázený	1	—
2. ocelový, poněkud zlatem zdobený kříž náprsní	2	—

Klášter v Zábrdovicích:

	zl.	kr.
1. stříbrný pozlacený kříž náprsní s 8 modrými falešnými kameny, karmasinovaný routami, s prstenem, ozdobeným safirem a 2 routami	60	—
2. náprsní kříž stříbrný, pozlacený, emailovaný, granáty a routami posázený	14	—
3. náprsní kříž kristaly posázený, s prstenem	10	—
4. stříbrný kříž s velkými topasy, karmasinovanými routami, s prstenem, kristaly zdobeným	40	—
5. náprsní kříž se sedmi topasy a kristaly, s prstenem . . .	10	—
6. náprsní kříž stříbrný, pozlacený, s 9 topasy	5	—
7. náprsní kříž z massivního zlata 13½ dukát.	30	22½
8. náprsní kříž stříbrný, pozlacený, s 9 rubíny	3	29
9. náprsní kříž stříbrný, pozlacený, se 7 velkými a několika menšími ametisty posázený	2	—
10. náprsní kříž stříbrný, pozlacený, posázený devíti kazivci s prstenem	5	—
11. stříbrný, pozlacený pontifikalní prsten, topasy a kristaly zdobený	1	—
12. Agnus Dei s ostatky sv. Jana Nepomuckého	—	45
13. 2 pozlacené náprsní kříže se stříbrným, pozlaceným řetězem 3¾ lotů	2	48¾

zu jenen allen übrigen Praetiosen aber, wie jeder andere Kaufwerber zugelassen werden sollen. Fas. K. 20. 15.

Klášter ve Žďáře:

	Odhadnuto zl.	kr.
1. stříbrný kříž, práce filigranová, posázený modrými kameny, v jehož středu jest viděti obraz sv. Jana Nepomuckého, pod kristalem, routami karmasinovaným	34	—
2. křišťalový kříž do pozlaceného stříbra zasazený	1	30
3. zlatý kříž 4 démanty posázený	22	45
4. kříž, opatřený 7 modrými broušenými kameny a kristaly, za základ mající 7 ametistů	60	—
5. zcela stříbrný, pozlacený kříž, 4 ametisty posázený	2	—
6. stříbrný, pozlacený kříž, 7 ametisty a několika malými kristaly zdobený	1	—
7. měděný, pozlacený kříž, na modré pásce visící se stříbrným Spasitelem	—	30
8. velmi špatný stříbrný kříž, křišťaly posázený	—	30

Klášter ve Šternberku:

1. emailový náprsní kříž, zdobený 4 velmi malými rubíny a rovněž tolika nárožními mušlemi	12	—
2. náprsní kříž, zdobený dubletami, podobu ametistů majícími a menšími několika jinými kameny, s příslušným k tomu prstenem	38	—
3. pontifikalní prsten s topasem a 6 rubínky	7	—
4. malý stříbrný křížek	2	15

Klášter na Velehradě:

1. topasový, t. j. z topasů zhotovený náprsní kříž se zlatým řetězem $13^1/_3$ duk.	39	45
2. náprsní kříž, lemovaný modrými kazivci a kristaly s prstenem garniturovým	5	—
3. náprsní kříž na pozlacené mědi emailovaný	7	—
4. náprsní stříbrný pozlacený kříž s řetězem $4^1/_2$ lotů	4	30

B) Kostelní stříbro.

Klášter Všech Svatých:

1. velké staré ciborium 3 ℔ 13 lotů	188	5
při tom se nalezající safir a kameny	46	—
a zlaté růžičky 3 duk.	6	—

	Odhadnuty zl.	kr.
2. stříbrný, pozlacený kalich, emaily zdobený, s patenou 1 ℔ 26 lotů à 1 zl. 20 kr.	77	20
3. stříbrný, pozlacený kalich, emaily zdobený, s patenou 1 ℔ 26 lotů à 1 zl. 20 kr.	77	20
4. tři další pozlacené, emaily zdobené kalichy:		
1. 1 libra 22 lotů à 1 zl. 20 kr.	72	—
2. 1 libra $26^{1}/_{2}$ lotů à 1 zl. 20 kr.	78	—
3. 1 libra $27^{3}/_{4}$ lotů à 1 zl. 20 kr.	79	40
5. stříbrný, pozlacený pacifikál s partikulí z kříže, 3 libry $1^{1}/_{2}$ lotů	130	—
6. gotický relikviář stříbrný, pozlacený, 2 libry 9 lotů à 1 zl. 20 kr.	97	20
zlato při něm 4 duk. à 3 zl.	12	—
7. malý relikviářek 13 lotů à 1 zl.	13	—
8. malý relikviářek 18 lotů à 54 kr.	16	12
9. černý oltářní kříž stříbrem zdobený se stříbrným Spasitelem, 1 libra 25 lotů à 1 zl.	57	—
10. tři další oltářní kříže: 1. 2 libry 3 loty à 1 zl. . .	67	—
2. 1 libra $26^{1}/_{2}$ lotů à 1 zl. . .	58	30
3. 2 libry 2 loty à 1 zl. . .	66	fr.
11. 4 relikviáře se stříbrnými ozdobami: 1. 13 lotů à 55 kr.	11	55
2. 13 lotů à 55 kr.	11	55
3. 11 lotů à 55 kr.	10	5
4. 11 lotů à 55 kr.	10	5
12. pyramidy svatého Petra a Pavla se stříbrnou ozdobou a 2 stříbrnými orly, 2 libry 8 lotů à 55 kr.	10	5

Boskovičtí dominikáni:

	zl.	kr.
1. velká, obyčejnými kameny posázená monstrance 6 liber 11 lotů à 55 kr.	86	5

Klášter Louka:

	zl.	kr.
1. velká stříbrná monstrance, nepravými kameny posázená s melchisedechem 10 liber 1 lot à 1 zl. 15 kr.	401	15
2. 4 stříbrné, pozlacené kalichy s patenami:		
1. 2 libry $12^{1}/_{2}$ lotů à 1 zl. 12 kr.	91	48
2. 1 libra $26^{1}/_{2}$ lotů à 1 zl. 12 kr.	70	12
3. 2 libry 11 lotů à 1 zl. 12 kr.	90	—
4. 1 libra 31 lotů à 1 zl. 12 kr.	74	$41^{1}/_{4}$

Brněnští dominikáni:

	Odhadnuto zl.	kr.
1. 3 stříbrné kalichy s emaily a patenami:		
1. 1 libra 23 lotů à 1 zl. — kr.	55	—
2. 1 libra 28 lotů à 1 zl. — kr.	60	—
3. 1 libra 20 lotů à 1 zl. 5 kr.	56	20
2. stříbrné, pozlacené ciborium, jehož koruna posázena českými kameny, 4 libry 1 lot à 1 zl. 5 kr.	139	45
3. stříbrná, pozlacená monstrance, v podobě neposkvrněného Početí, 5 liber 10 lotů à 1 zl. 5 kr.	184	10
4. větší monstrance s podobou božského Otce na ní sedícího, 9 liber 29 lotů à 1 zl. 3 kr.	332	51
dobré kameny při ní	80	51
Melchisedech 6 duk. à 3 zl. 45 kr.	22	30
5. stříbrný, pozlacený pacifikál, Krista na kříži představující, 2 libry 5 lotů à 55 kr.	63	15
6. stříbrný relikviář, 1 libra 10 lotů à 45 kr.	31	30

(P. d.)

První zánik cisterciensкého kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Tato všecka svědomí doručena byla převoru svatotomskému Basilovi, který komisi nunciem mu svěřenou na 19. června 1606 do Brna ustanovil.[1]) Kardinál byl na ní zastoupen Janem Jakubem Wackerem z Wackenfelsu, scholastikem a officiálem, a Janem Lobenštejnem z Allenwertu, kanovníkem a kustodem v Olomouci.

Převor Basil zaslal všecka akta nunciovi a, jak kronikář kláštera sv.-tómského poznamenává, prokázal ve všem úkol poctivého a dobrého člověka, aby se nestalo nic na škodu kláštera žďárského a řádu cisterciensкého.[2]) Přiložil také zmíněný písemný protest mnichů žďárských, jímž mnichové upírali nunciovi pravomoc proti klášteru nastupovati. Proto nuncius pohnal znova převora a mnichy žďárské před sebe, aby jim ukázal a přečísti dal bullu, kterouž se tato moc dávala, a aby poskytl jim také příležitosti pronésti své námitky proti ní, proti jednání a vyšetřování samému, proti svědkům a výpovědím svědeckým. Dostavil se skutečně 7. července 1606 sklepmistr kláštera žďárského Adam jménem veškerého konventu — ale zastoupení jeho bylo zbytečné. Jen projevila se chabost a neoprávněnost protestu mnichů; nemohl ničeho namítati proti projednanému vyšetřování ani proti výpovědím svědeckým; na to ani čekati nechtěl, aby se mu ukázala bulla Klementa VIII.

Výsledek byl na jevě; nuncius Jan Štěpán Ferreri vážil všecek průběh vyšetřování a shledal, že údaje kardinálovy spočívají na pravdě. Prokurator kardinálův Kamil Cataneus žádal jej potom, aby tedy dle příkazu papežského jednal, a nuncius vyhověl; autoritou apoštolské stolice 29. srpna 1606 přivtělil klášter žďárský ke stolním statkům biskupství olomouckého s povinností pro kardinála, aby na klášteře choval 12 mnichův.[3])

Běželo ještě o svolení císařské, aby skutek tento úplně byl uzákoněn. Tenkráte nebylo již tolik odkladův a dlouhých průtahů.

[1]) *Janetschek:* Das Augustiner-Eremitenstift S. Thomas in Brünn 194 omylem vypráví, jakoby ta komise byla konána na Žďáře.

[2]) Letopisy kláštera augustinského v jeho archivě v Brně.

[3]) Zemský archiv v Brně; Žďár klášter, A, fasc. IV. č. 169 — originál na pergameně uprostřed porušený se zachovalou pečetí v kovovém pouzdře. — *Steinbach,* l. c. I. 260 vykládá zastupování Adamovo nesprávně.

Kardinál Dietrichštejn za tehdejších politických běhů stal se na dvoře císařském hlavním jednatelem pro Rudolfa II.; vzal na sebe důležité poslání k arciknížeti Matyášovi a vliv jeho stoupal, ačkoli těšiti se ještě nikterak nemohl z upřímného a trvalého zastání a důsledné, vytrvalé přízně u dvora císařského. Ještě 11. října 1606 psal kardinál Dr. Erasmu Heidelovi, že se nemůže dočkati žádné resoluce o klášteře žďárském, a již chtěl sám se vypraviti ke dvoru císařskému,[1]) ale konečně měl přece úspěch. Na prosbu jeho rozhodl se císař Rudolf II. dne 17. prosince 1606, aby přivtělení kláštera žďárského ke stolním statkům biskupským bylo potvrzeno, což měl kardinál pokládati za zvláštní milost. Téhož ještě dne oznamoval to z Brandýsa kardinálovi císařský komorník Filip Lang.[2])

Listina tohoto potvrzení císařova jest však datována teprve 2. ledna 1607. Podle ní vzhledem „na vzácné, bedlivé, věrné a platné služby" kardinálovy císař Rudolf II. mocí královskou v Čechách a jakožto markrabě Moravské vedle dovolení papežského na to daného přidal, připojil a přivlastnil klášter žďárský s městečky a vesnicemi s všelijakým příslušenstvím ke statkům stolním biskupství olomouckého, tak že od té doby biskup olomoucký volně a svobodně mohl užívati téhož kláštera s městečky, vesnicemi, s lidmi poddanými, platy, povinnostmi a vším jeho příslušenstvím jako jiných statků svých stolních. Jen podle podmínky v bulle Klementa VIII. učiněné vymiňoval rovněž císař, aby kardinál a budoucí biskupové olomoučtí „na budoucí věčné časy dvanácte osob řeholních bratří zákona cisterciennského, kteréž by jemu od téhož řádu vrchnosti a jistým téhož pana kardinála a budoucích biskupův olomouckých povolením dány a dobrého chování a pobožného života byly, kteříž by pod jedním převorem pod správou zůstávali a služby boží při témž klášteře žďárském vedle vůle a ustanovení předešlých fundatorův a řádu téhož zákona bez umenšení všelijakého vykonávali . . . v témž klášteře chovati a je slušným vychováním i jinými všelijakými potřebami k službě boží a jich vychování náležitými, jak by se s nimi v té příčině srovnal, tak aby při tom ostati mohli, opatrovati má". Přikazoval pak ještě týmž majestátem svým císař všem obyvatelům ze všech stavů království Českého a markrabství Moravského i jiným všem poddaným svým, aby kardinála jakožto biskupa olomouckého a budoucí biskupy při této milosti bez přerušení zachovali, žádných jim v tom překážek

[1]) K.-a. archiv kroměřížský, německý kopiář z r. 1616.

[2]) Originál v knížecím rodinném archivě Dietrichštejnském v Mikulově, fasc. 844.

nečiníce ani komu jinému činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti císařské a královské.[1])

Klášter žďárský přešel do nové fase života. Opatstvím býti přestal vlastně hned r. 1604 po smrti opata Vadiana, a od té doby měl nad sebou jen převora. Teď také tato záměna a degradace z opatství na převorství byla císařem stvrzena. A nad to i pravomoc převorova obmezena; nesměl přijímati sám do kláštera, koho by chtěl, a kolik by bylo třeba, nýbrž přijímal visitator řádový (vrchnost téhož řádu), a toto přijetí do kláštera bylo učiněno k tomu odvislým od povolení biskupova, při čemž počet řeholníkův obmezen na 12 osob. Fakticky dána byla tím všecka moc nad konventem klášterním biskupovi, a poměr řeholníků v klášteře k biskupovi nelišil se od poměru jiných kněží v diecesi k biskupovi, leda až na to, že biskup nemohl jich jinam podle své vůle a libosti přesazovati. Ano řeholníci žďárští byli pak ještě odvislejší od biskupa nežli kněží druzí, protože biskup byl, jenž jim měl slušné vychování poskytnouti; měl se s nimi v té příčině srovnati, ale poměr mezi smlouvajícími se nebyl stejný — převaha byla rozhodně na straně biskupově. Bylo na bíle dni, že taková odvislost řeholníkův od biskupa nebude do budoucnosti uvnitř v klášteře dobře dělati, a že nebude nouze o podněty k nespokojenosti a k výčitkám a stížnostem. Světlou stránkou takovéto úpravy kláštera žďarského na venek bylo však, že biskup měl přímější dozor a moc nad klášterem, že mohl životu neřeholnímu zbrániti a dbáti, aby z kláštera vznik měl dobrý příklad a hodné působení ve prospěch náboženství katolického. Nesmí se také podceňovati, že získán takto také veliký statek přímo biskupovi podřízený — což bylo znamenitým pokrokem věci katolické i výhodou při reformaci katolické. Na to upozorňoval sám kardinál Dietrichštejn. Hned 1. února 1607 vyslovoval v listě ke kardinálu Borghesovi naději a přesvědčení, že získá se náboženství katolickému několik tisíc duší, kterým posud, a to i s dovolením opatovým, bylo ponecháno na vůli, aby si věřili, co chtěli.[2])

Po tomto připojení kláštera ke stolním statkům biskupským nebylo již třeba kardinálovi dovolávati se práva fundatorského; byl tím skutkem vlastním skutečným pánem a dědičnou vrchností nad klášterním zbožím. Poměr klášterního statku žďárského k biskupu olomouckému nelišil se pak nijak od poměru každého jiného statku

[1]) Tištěno u Steinbacha, l. c. II. Urkundenbuch 243-246, datováno z Brandýsa nad Labem.

[2]) Archiv Vatic. Borgh. III. 45 c, f. 238; opis v zemském archivě v Praze.

ku své vrchnosti. Klášter — opat a konvent, nyní vlastně převor a konvent — přestal býti pánem svých poddaných a neměl již práva přijímati od nich slib poddanosti a člověčenství, nač dříve Žďárští takový důraz kladli na důkaz, že nepatří pod světskou pravomoc biskupovu — a biskup stal se bezprostředním pánem nad poddanými, kteří přímo jemu musili přísahati hold, poddanost a člověčenství. Poddaným vzata každá další možnost k brojení a odporu proti biskupovi. Zároveň uklizeny tím všecky nesnáze, jež s sebou přinášel dřívější poměr manský kláštera žďárského, a odstraněny všecky pochybnosti a námitky, že jest neplatná směna Karla minstrberského s biskupem Stanislavem Pavlovským, anebo že platí jen částečně.

Císař Rudolf II. listem svým z Brandýsa 4. ledna 1607 oznamoval také robotným rychtářům, konšelům i všem obcím městečka Žďáru a Horní a Dolní Bobrové a jiným lidem poddaným klášteru žďárskému náležejícím, že klášter se vším k němu příslušenstvím připojil na budoucí věčné časy ke statkům stolním biskupství olomouckého, a že poručil hejtmanu markrabství moravského Karlovi z Liechtenštejna, aby jak klášter se vším k němu příslušenstvím, tak i lidi poddané téhož kláštera uvedl v poddanost a poslušnost kardinálovi jakožto biskupu olomouckému. Při tom poroučel všem pod nemilostí císařskou i skutečným na hrdle trestáním, aby se v tom ve všem vedle nařízení zemského hejtmana poslušně zachovali, kardinála jakožto biskupa olomouckého i jiné budoucí potomky jeho biskupy olomoucké na věčné budoucí časy za pány své dědičné netoliko poznávali a měli, nýbrž také kardinálovi hned poddanost a člověčensví slíbili, a všecko, čím povinni jsou, beze vší odpornosti vykonávali.[1])

Na nový svůj stolní statek chystal se kardinál, jenž zatím dosáhl také vyplnění dávného přání svého, aby se stal tajným radou císařovým,[2]) již koncem ledna 1607. Psal 29. ledna úředníkům svým vyškovskému a oukvaldskému, aby koně své, které kardinál choval, dobře úpravně po rejtharsku i s pacholky vypravili tak, aby 2. února mohli býti na Kroměříži, odkud by pak doprovodili ho na klášter Žďár, kteréhož se i se vším příslušenstvím ujati chce k ruce své. Měli-li by někteří poddaní biskupští na těch panstvích koně k jízdě hodné, aby se tolikéž k té potřebě z poddanské lásky propůjčili a v týž den spolu s koňmi úředníkovými úpravně i s pacholky na Kroměříž vypravili; náležité

¹) Zemský archiv v Brně, Sbírka Bočkova č. 4624, kopia vidimovaná.

²) Stal se jím 10. ledna 1607.; originál v Mikulově v knížecím rodinném archivě fasc. 266.

vychování jak na koně tak i pacholkům poručí kardinál dáti. Úředníku vyškovskému připsal pak ještě, přechovávají-li se „tam na panství ještě nějací soldáti knechti, kteří by něco statečného a prve verbovaní, však ne jako nějaká louza sedlská, byli, aby je také toho dne poslal, že se chce s nimi domluviti, aby ho na Žďár doprovodili“.[1])

Kardinál vypravil se skutečně na Žďár hned začátkem února se značnějším branným průvodem; nedůvěřoval totiž ještě svým novým poddaným, kteří byli skoro napořád nekatolíci.[2]) Nedůvěra jeho byla však tenkráte zbytečna; buď vidělo se již, že každý další odpor jest marným, anebo právě ozbrojený průvod přispěl k tomu, že pokoj zachován. Kardinál byl uveden v držení tohoto svého zboží místodržícím úřadu hejtmanského Ladislavem mladším z Lobkovic.[3]) Mnichové se trochu vzpírali, ale přece slíbili poslušnost ve věcech zboží klášterského se týkajících.[4]) Poddané klášterní povolal před sebe kardinál na neděli Devítník (11. února). Dostavili se velikou většinou a byl jim oznámen majestát císařův, že klášter i se statky k němu příslušejícími jest postoupen k biskupským statkům stolním; potom byli poddaní konventem slavně zproštěni přísahy klášteru skládané a poručeno jim, aby vykonali kardinálovi hold, poddanost a člověčenství. Poddaní se již nezdráhali a přísahali přísahu jim uloženou tohoto znění:

„Já N. přísahám Pánu Bohu, Matce Boží a všem svatým a nejdůstojnějšímu a vysoce osvícenému knížeti a pánu panu Františkovi z Boží milosti sv. římského kostela tytule sv. Silvestra kardináli z Dietrichštejna biskupu olomouckému, královské kaply české hraběti, J. C. Mti. tejné raddě, též království a zemí J. Mti. dědičných protektoru, knížeti a pánu svému dědičnému a milostivému, že chci, mám a připovídám J. V. K. M. jakožto biskupa olomouckého za pravého dědičného knížete a pána svého jmíti, držeti a vyznávati, též J. V. K. Mti v náležitým, povinným opravdovým poslušenství, jak věrnému poddanému

[1]) K.-a. archiv v Kroměříži, volná akta z r. 1607.

[2]) Archiv vatik. Borgh. III. 45 e, f. 238 — opisy v zemském archivě v Praze.

[3]) Archiv kroměřížský, volná akta.

[4]) Archiv vatik. Borg. II. 326, opisy v Praze. — Hospodářství klášterní nebylo již před tím na dobré míře. Konvent kláštera žďárského nespravoval již ani daní císařských a zemských za několik terminův a nedbal na kolikero napomínání výběrčích zemských kraje brněnského. Proto kardinál žádal z Vyškova 17. listopadu 1606 p. Jana staršího Zahradeckého, ježto hofrychtíř manský pro dalekost cesty i z jiných příčin byl zaměstnán, a poroučel Karlu Jordanovi z Klausenburka, písaři manskému, aby se na statek klášterský pro nespravení takových zadrželých berní k ruce kardinálové uvedli a uvázali. (Kopiář z r. 1606.)

náleží, státi a in summa ve všem J. V. K. Mtí a i osobami od J. V. K. Mti mně představenými se říditi a spravovati a k žádné jiné vrchnosti mimo J. V. K. M. v potřebách svých se neutíkati. Toho mi dopomáhej P. Bůh všemohoucí, Matka Boží i všichni svatí.“[1])

Jen někteří z poddaných nedostavili se pro dalekost cesty. Kardinál nemoha na ně čekati pro jiné práce a zaměstnání, které vyžadovaly jeho odjezd, oznamoval jim a poroučel téhož dne 11. února, aby takové člověčenství a poddanost slíbili k jeho ruce jeho služebníkům a úředníkům Matouši Augustinovi Lejskému z Rozenpachu (Rosenbachu[2]) a Mikuláši Vodičkovi, jimž svěřil kardinál správu svého žďárského statku i poddaných na něm, a k nimž měli poddaní v nastalých potřebách svých útočiště mívati, jimi se říditi a spravovati a jim v náležitém poslušenství státi. (P. d.)

---

[1]) Archiv kroměřížský, volná akta z r. 1607.

[2]) Tamže; omylem psáno tuto: »z Klaczbachu.«

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

DR. JAN SEDLÁK. (Č. d.)

Obsah spisu.

Pálčův traktát má v kod. krakovském 45 kapitol. Text pražský univ. sahá jen po 10. kap. krakovského, pražský kapit. pak a lipský po 26. kap. téhož. Tyto dva poslední rukopisy mají také kapitoly číslované, ale čítají je jinak než krakovský. P rozděluje 1. a 22. hlavu K ve dvě, spojuje však vždy v jednu hlavy 3. 4. a 5., 10. a 11., 12. a 13., 20. a 21. a má celkem 23 kapitoly. L rozděluje také 22. hlavu ve dvě, spojuje 3. 4. a 5., 10. a 11., 12. 13. a 14., 15. a 16., 20. a 21. a má celkem 20 kapitol.[1]) Že číslování krakovské jest původní, lze souditi z uvedeného citátu Pálčova v Antihusu, že ve spise „de ecclesia“ pojednal o církvi předurčených, věřících a římské ve více než 10 kapitolách. To jsou v krakovském rukopise hlavy 3—16; v P by to byly hlavy 4—13, v L 3—9 (10), tedy nikoli více než 10. Také různost numerace v P a L je důkazem, že spojování hlav jest libovolné.

Jinak nemá text krakovský rozdělení žádného. Ale dle L a P lze jej dobře rozděliti na dvě části, z nichž prvá jde až po hl. 26. To doporučuje také obsah spisu a vztah jeho k Husovu traktátu „de ecclesia“. Tento díl totiž všímá si prvých 10 kapitol Husova traktátu, v nichž Hus předkládá positivně svou nauku o církvi. Hlava 11. Husova traktátu jest již úvodem k následující polemice proti „Consilium octo doctorum“, kteráž vyplňuje ostatek spisu (hl. 12—23). Páleč pak obdobně v prvých 26 kapitolách jedná o církvi positivně, všímaje si při tom spolu chybných vývodův Husových a potíraje je, a od hl. 27. polemisuje proti druhé části traktátu Husova. Dle toho podávám obsah spisu Pálčova ve dvou dílech.

Díl I.

V úvodu upozorňuje Páleč, že základem křesťanské spravedlnosti jest víra. A víra musí přijímati všecky články víry: kdo by i jen jeden zarputile popíral, byl by kacířem. Cestu bezpečnou tu ukazuje učení katolické církve, zvláště pak církve římské. Mnohé nauky Viklefovy již proto nutno jest zavrhovati, že tomu stálému

[1]) Číslovaných kapitol má 19, protože omylem klade dvakráte cap. V.

učení odporují. Nové pak dogma nesmí křesťan přijati, pokud mu není jasno, že s učením církevním se shoduje. Protože pak **Mistr Jan Hus** ve spise „o církvi“ mnoho nových dogmat předkládá, kacířských, bludných neb pohoršlivých, chce **Páleč** pro utvrzení víry a poučení věřících proti němu psáti.[1] Kde píše Hus správně, nebude ho snižovati, ale bludů jeho nebude šetřiti. Podrobuje se ve všem rozhodnutí církve katolické.

Buduje na základech položených ve spisku „de aequivocatione nominis ecclesia“ rozeznává Páleč **církev věřících** a **církev bezbožných**. Církev věřících pak jest dvojí: **hmotná** a **duchovní**.

V **hlavě** I. jedná Páleč o **církvi hmotné**. Je to chrám. V Nov. Zák. nepatří sice místo k podstatě modlitby, ale jest **ustanoveno**, aby se jím vzbuzovala zbožnost. Nesprávné tedy je tvrzení bludařů, že v křesťanství není třeba chrámů. Slova Kristova, pronesená k Samaritánce, ohlašují pouze konec bohoslužby starozákonní, a na poušti se modlil Pán, aby ukázal, že všude můžeme se modliti a že se máme při modlitbě varovati roztržitosti. To znamenají také jeho slova: vejdi do komůrky. Křesťané nestavějí chrámů, jako by jinde nebylo lze Bohu se klaněti, nýbrž aby úcta jeho byla volnější a důstojnější a aby se zde konala obět nejsvětější, kterouž, jak dokazuje St. i N. Zákon, není dovoleno slaviti jinde než na místech posvěcených. Zároveň se tu pečuje o náboženské vzdělání věřících, ježto se zde poučují o víře a mravech a povzbuzují, by si vděčně připomínali dobrodiní Boží.

Témuž cíli slouží i **obrazy, sochy a ostatky svatých**, jež moderní bludaři Viklefisté neprávem zavrhují, nazývajíce úctu jich modloslužbou a někde již z chrámů je odstraňujíce.[2] Vždyť nectíme hmotný předmět, nýbrž osobu, již představuje. **Starý Zákon** zapovídá obrazy jednak proto, že lid israelský byl příliš náchylen k modloslužbě, jednak také proto, že se Bůh nezjevil ještě v těle lidském a netrpěl

[1] Quapropter in hoc tractatu nova dogmata Mgri Johannis Huss in quodam suo tractatu »de ecclesia« intitulato, ex ordinacione sua in Betleem fere LXXX personis pronunciato, in quo quedam erronea, alia heretica et alia scandalosa continentur, sentenciis sancte romane ecclesie, sanctis doctoribus et sacris canonibus contraria, utcunque deus gloriosus dederit, impugnabo ad confirmacionem fidei tente ab antiquo et edificacionem fidelium .. (K fol. 1[2]b.)

[2] Huiusmodi autem picturas, ymagines, figuras et reliquias moderni heretici Wyklefiste reprehendunt, dicentes ydolatras qui talia venerantur, propter quod plures eorum de ecclesiis et capellis ymagines crucifixi et sanctorum reliquias eiecerunt. Sed stultitas est hoc erronea ymagines frangere vel contempnere vel reliquias sanctorum! Ibid. fol. 3[2]a).

ža nás, což si obrazy připomínáme. V Novém Zákoně nejsou obrazy bez významu, ježto nevzdělané poučují, city rozněcují a pamět osvěžují. Ovšem nutno prostý lid poučovati, že se neklaníme obrazu, nýbrž Kristu před jeho obrazem.[1])

Hlavu II. věnuje Páleč celou theologickému objasnění nauky o úctě obrazů. Dlužno rozeznávati úctu latrie, jež přísluší jen nejsvětější Trojici, tělu Kristovu a jeho lidské přirozenosti, poněvadž jest nerozlučně spojena s přirozeností božskou. Kříž, na němž Kristus pněl, a jiné ostatky Páně uctívají se latrií jenom pokud se uvažují ve vztahu k Pánu, samy o sobě však pouze úctou prostou. Dále jest úcta hyperdulie, jež patří tělu Kristovu a jeho lidské přirozenosti, pokud se uvažují o sobě, a Panně Marii, jež jako matka Boží vyniká nad všeliké stvoření. Konečně jest úcta dulie, jež se vzdává rozumnému tvoru, ať jest v životě tomto neb na věčnosti.[2]) Větší úcta než obrazům přísluší ostatkům, protože jest v nich duchovní vůně života a zásluh světcových. Ale věřící musí býti opatrni, ježto jsou mnohé ostatky falešné, ačkoli nehřeší, když uctívají takové ostatky bona fide, poněvadž se ta úcta týká osoby, jejíž ty ostatky domněle jsou. Biskupové však nechť bdí, aby se s ostatky nedály podvody, zvláště při sbírání almužen a podpor na stavbu chrámů.[3])

---

[1]) Páleč přiznává, že jsou v té věci zlořády. Kárá zvláště přílišnou důvěru v »obrazy zázračné«. Slova jeho jsou tu velmi důrazná: Nedum laici, sed superiores ecclesie errant in fide, estimantes aliquando aliquid virtutis divine inesse subiective in ymagine, et sic uni ymagini plus affecti quam alteri adorant ymagines in se, et est pessima ydolatria. Nam non est ymago adoranda in se vel quodcunque opus humanum, cum sit res insensibilis, non videns, non audiens nec intelligens, quod tamen plures laici et spirituales faciunt, miracula ymaginibus ascribentes, cum talis ymago non agit miracula, sed dyabolus occasione infidelitatis illudit plures putantes miraculum esse, ubi pura est decepcio. Et ista decepcione populus sepe multum cecatur, quia generacio adultera signum querit. Vnde contra decepciones predicandum est, que fiunt per certas ymagines, ubi fit illusio plus propter pecunias hauriendas quam propter religionem Christi in populis augendam (ibid. fol. 4[2]a).

[2]) Páleč rozšiřuje tu příliš pojem dulie, jež jest přece nejnižším stupněm úcty svatých. V důsledku toho pak praví: Sic enim papa vel rex vel prelati et officiales regis tali adoracione adorantur, que adoracio non debet eis abstrahi, eciamsi sint mali (ibid. fol. 5[2]b).

[3]) Zde se opět ozývají u Pálče tony reformní, jež by nemohly ostřeji zníti ani v ústech Husových. Píše: Verumtamen in promocione reliquiarum heu istis temporibus fit magnus abusus et scandalosus, cum questores et erumenarii reliquias alicuius sancti scienter menciuntur propter questum et indulgencias dant fictas et nimis largas. Et circa talia dyocesanus deberet diligenciam adhibere, tales graviter puniendo, ne fratres vel questores per mendacia sua homines simplices spoliarent et animam suam cum Juda

Jelikož tedy důvodem úcty ostatků jest svatost osob, jest ostatkům Páně: kříži, hřebům, kopí atd. vzdávati větší úctu než ostatkům svatých, a ostatkům P. Marie, třebas vzdálenějším, jako závoji, pasu atd., větší než bližším ostatkům (částem těla) jiných svatých. Důvod Viklefistů proti tomu, že totiž části těla jsou schopny věčné oslavy, roucho však nikoli, neplatí, ježto se při této úctě na prvém místě nehledí na látku, nýbrž na osobu. Takovou naukou odvedli Viklefisté lid, dříve věřící a zbožný, od úcty P. Marie a svatých a potírajíce obrazy a ostatky, hledí připraviti katolické chrámy o přední jejich ozdobu.[1])

V hlavě III. začíná Páleč jednati o církvi duchovní. Ta jest buď obecná neb částečná. Obecná je trojí: církev předzřízených, církev bojující zde na zemi a církev římská, to podle trojí milosti, jež je základem té trojí církve, totiž milosti předzřízení, milosti posvěcující (gratum faciens) a milosti darmo dané (gratis data).

---

dyabolo manciparent. Sciant enim fratres cum reliquiis mendicantes nunquam tantum prodesse fratribus elemosinam mendose exquirendo, quantum sibi ipsi obsunt in anima menciente vel aliis fratribus, quibus constat, ex consensu. Sciant eciam et vere sciant questores, quod per promociones suas mendosas si ecclesiam sancti Wenceslai vel alterius sancti totam argenteam edificarent, non in eo sanctum Wenceslaum honorarent, sed ipsum ex avaricia sua vel ex zelo non secundum scienciam mortaliter menciendo graviter inhonorarent (ibid. fol. 7[1]ab). — Jak se takové sbírky na stavbu chrámu dály, líčí Beissel ve spise Die Verehrung der Heiligen und ihrer Reliquien während der zweiten Hälfte des Mittelalters (Ergänzungsheft der Stimmen a M. L. 54, Freib. 1892). Sběratelé brali se s ostatky od fary k faře. Když se blížili, rozhlaholily se zvony, lid a klerus přijali sběratele slavnostním průvodem a světili den ten jako neděli. Kázalo se o cti, která se prokazuje Bohu a svatým zřízením kostela, slibovala se dárcům odměna Boží a odpuštění časných trestův a sbíraly se příspěvky. Že se při tom leckdy vyskytly zlořády, jest pochopitelno, a vrchnosti církevní nebyly k nim ve středověku netečny. Provinciální synody (mohučská 1261, trevírská 1310 a j.) hledí je odstraniti, sněm Lyonský r. docela takové obcházení s ostatky zapovídá. Ale na věci samé není co vytýkati. Nebylo to jistě méně důstojno Boha a svatých ideálů než když se na stavbu chrámů rozsílají po světě checky, pořádají loterie a chodí sběratelé s knížkou dům od domu.

[1]) Ideo talia dogmatisantes populum, prius fidelem et devotum, a reverencia beate virginis et aliorum sanctorum et a devocione circa veneracionem reliquiarum infideliter abduxerunt. Sicut enim honor, qui reliquiis exhibetur, illis principaliter, quorum sunt reliquie, exhibetur: sic ab opposito detraccio et iniqua obiurgacio contra veneracionem reliquiarum derogat sanctis, quorum reliquie fuerunt devote ab hominibus venerate (ibid. fol. 7[2]b). Derogantes imaginibus, picturis et reliquiis sanctorum errant graviter in honorem sanctorum et fidelium diminuunt devocionem ecclesieque materiali ornamenta precipua conantur subtrahere, ut ipsa sit sicut horreum vel stabulum, cum principalis decor ecclesie materialis et ornatus consistat in reliquiis, imaginibus et picturis (ibid. fol. 8[1]a).

Církev předzřízených jsou všichni předzřízení od počátku až do konce světa. Tato církev jest jedna jednotou víry, jelikož všichni, kteří byli nebo budou spaseni, jsou spaseni vírou v Ježíše Krista; jednotou křtu, jejž přijali skutečně neb virtuálně; jednotou milosti předzřízení, kteréž nemohou nikdy pozbyti, nebo také milosti posvěcující a jednotou hlavy, jíž jest Kristus sám. Církev tato jest po Bohu nejdůstojnější a proto se klade ve vyznání víry hned po sv. Trojici. Ale protože jest přece jenom stvoření, nesluší *v ni* věřiti, avšak jest věřiti, *že je* svatá církev obecná.[1]) V této církvi nikdo nezahyne, mimo ni nikdo nebude spasen. Ona jest ovčinec Kristův, o němž jest řeč v evangeliu. Jsou v ní lidé různí, kteří různými cestami hledí dojíti spásy. Různost stavů, jež tak vzniká, patří k úplnosti, kráse a dokonalosti mystického těla Kristova a neruší jednoty víry. Bloudí tedy Viklefisté potírajíce různost řeholí, jakoby se jimi jednota víry rušila.[2]) (P. d.)

---

[1]) Zde souhlasí Páleč s Husem ve dvou bodech: 1. že církví, o níž jest řeč v symbolu apoštolském, rozumí církev předzřízených a 2. že nedovoluje věřiti v ni. Prvé není správné; druhé se týká sporné otázky, jež r. 1412 před spory odpustkovými hýbala českou veřejností. Hus k ní zaujal stanovisko spisem »de tribus dubiis« a článkem »de credere« v traktátu »de sex erroribus«. Jan z Holešova psal proti němu. Také převor dolanský Štěpán potíral ve spise Antihus jeho názory. Pálčovi však zdají se důvody Husovy postačitelnými, jenom zdůrazňuje proti němu, že nutno věřiti, že jest církev. To je zde arci zbytečné. Neboť existenci církve, pokud jest řeč o církvi předzřízených, Hus přece nepopíral. Vůbec by se tyto výklady Pálčovy spíše hodily do nauky o církvi věřících, o niž skutečně běželo v onom sporu, jakž lze viděti z toho, že spolu probírána byla otázka, sluší-li věřiti v papeže.

[2]) . . . ista autem varietas statuum in ecclesia est ad complementum, decorem et perfeccionem corporis Christi mistici . . . Errant ergo Wyklefiste, qui propter varietatem ordinum et habituum impugnant religiones, cum ex hac varietate non distrahitur unitas religionis christiane (ibid. 10[1]b, 10[2]a). Také tato stať jest zde umístněna nevhodně, patří do nauky o církvi bojující.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL.

I.

Spisovatelé nové doby před Gogolem.

Tento tah ruské literatury, záležející v čistě organické snaze uských spisovatelů působiti svou činností na okolní život, hlásati v té eb oné formě, tím neb oním způsobem poučení, „slovem dojímati srdce dí," jak praví Puškin, bije do očí hned u prvních spisovatelů 18. stol., dy začala světská literatura ruská. Většina jich pěstovala ony způ- bby básnictví, jež poskytují možnost beze všeho přizpůsobení bez- rostředně působiti na okolí. Satira, bajka i komedie byly formy takové, chž spisovatelé se chápali, by se ozvali na potřeby běžného života. rvní básník nové doby ruské literatury, kníže Antioch Kantěmir 708—1744), jenž výborně znal klassickou poesii a různé její způsoby, ybral si k samostatné tvorbě formu satiry, by pohodlně působil jí ve nyslu lidumilnosti a spravedlivosti na obecenstvo. Mich. Vas. Lo- onosov (1711—65) užíval i lžiklassické ody, by šířil své idey užitku vzdělanosti. A největší básník 18. stol. Gavr. R. Děržavin 743—1816) spojil krásné písemnictví s oborem náboženství, napsav bboženskou vroucností dýšící Odu „Bůh" (1780), a to s tím úmyslem, nejen poučil krajany o velebnosti boží, nýbrž i odvrátil je od ná- bženského skepticismu, jenž se počal šířiti z Francie. Zástupcem eratury jako „učitelky a vychovatelky lidu" byl též největší drama- ký spisovatel doby té, Děnis Iv. Fonvizin (1744—92), jenž mládí byl přívržencem Voltairovým a ve svých komediích: „Bri- idník" (1766) a „Mazlíček" (1782) posmíval se přílišné, směšné llomanii v Rusku, nevzdělanosti statkářův, úplatnosti úřednictva, obouzel šlechetné city a šířil vznešené pojmy mravnosti, pravdy a bra ve vrstevnících. Nespokojen současným volnomyšlenkářstvím, čal idealisovati ruskou starobylost už v „Mazlíčkovi" a obrátiv k víře otců spisy Sam. Clarkea, jež přeložil, napomínal studenty, by neuráželi Boha ani slovy ani myšlenkami," ukazuje na sebe jako odstrašující příklad lehkomyslné svobodomyslnosti, za niž byl hromen na údech v tu dobu, kdy „opojen pýchou svých vědomostí, eně spoléhal na rozum". Podobně komedie Al. Sumarokova (1718

až 1777), Al. Ablesimova (1742—83), bajky Iv. Chemnicera (1745—84). byť i byly sebe nedokonalejší, co se týče literárního jazyka a nepatrné ceny umělecké, byly živou silou, jež obracela život k lepším, vznešenějším cílům. Základní zlo ruského života, nevolnické právo, jež bylo příčinou bídy, nevědomosti a utrpení lidu, směle napadl r. 1790 A. N. Radiščev (1749—1802) ve své knize „Putěšestvije iz Petěrburga v Moskvu". Přesvědčivě dokazuje, že nevolnictví je proti křesťanské lásce k bližnímu, jež poroučí milovati lidi v Bohu a upevňuje vědomí bratrství, volá:

„Zvířecký obyčej, jenž zotročuje podobného sobě člověka, označuje zkamenělé srdce a úplný nedostatek duše, rozšířil se po tváři země rychle, široko a daleko. A my, synové Slávy proslavení jménem i skutky, přijali jsme tento obyčej a k hanbě své zachovali jsme jej dosud... Vzpamatujte se, zbloudilí, obměkčite se, bezcitní, zničte okovy svých bratří, otevřte žalář otroctví a dovolte, aby vám podobní okusili sladkosti společného živobytí, k němuž jsou Nejvýš Moudrým připraveni podobně, jako vy. Oni rovně s vámi se těší z blahodárných paprsků slunce, mají stejné s vámi údy a city a právo užívati jich mají míti stejné."

Jeho duše, plna soucitu a útrpnosti, trápí se útrapami, jaké člověk působí člověku, i postavil otázku o osvobození sedláků mezi první starosti ruské intelligence. Kniha Radiščevova byla ohnivými písmeny napsané kázání o rovnosti lidí a zármutek člověka, překvapeného utrpením bližních i vášnivé volání po „útrpnosti s utlačenými".

Tak již v 18. století ruská literatura hleděla si učitelského úkolu v němž energičtěji pokračovali spisovatelé 19. století, kteří předn určili lépe cíl a význam spisovatelské činnosti. Tak N. K. Karamzi (1765—1825) určil veliký význam básnické tvorby, řka, že „básnictv ve všech zemích jest učitelem lidí, jich štěstím, všude srdce zahřával láskou." Ve článku „Čeho třeba spisovateli" (1793) K. za nevyhnutelno vlastnost spisovatelskou má schopnost povznésti se duší k vášni pr dobro, „chovati v sobě svatou, žádnými sferami neobmezenou touh po všeobecném blahobytu." Takto uznav vysoký mravní i aesthetick význam poesie, K. sám ve své sentimentální povídce „Ubohá Liza a v „Listech ruského cestovatele" snažil se působiti na c čtenářův, aby prolévali slzy utrpnosti nad poníženými a utlačenými viděli i v prostém lidu člověka. Jeho přítel básník Iv. Dmitrije (1760—1837) nazývá poesii „Dítkem nebe, byť i skláněla zrak sv k zemi", a míní, že „poesie, držíc se mravního cíle, rozohňuje p cnost, pro všecko příjemné a vznešené, opěvuje zmužilost určený

k nesmrtelnosti". A tak i sentimentalismus při všech jeho nepěkných krajnostech sbližoval literaturu se životem všedním a snažil se působiti na cit, i měl jistý lidumilný vliv na společnost.

Romantismus první promluvil v Rusku o ideálech a probouzel v citlivých duších vznešené snahy. Učitelský úkol vzal na sebe v osobě velmi sympathického básníka Vas. Andr. Žukovského (1783-1852), jehož veškera činnost nesla se tímto směrem. V tichém koutku svého skromného života vypracoval si Žukovský nábožensko-mravní životní názor, jenž proniká také jeho díla. Všecka jeho básnická činnost jest odrazem jeho blouznivě náboženské nálady; ve všem, co napsal, je mnoho teploty, upřímnosti a dobrých citů. K překladům svým volil si díla jen taková, jež odpovídala jeho srdci, náladě, vkládal v ně něco, co náleželo pouze jemu. A thema jeho originálních ballad byl zvláště zápas dobrého i zlého principu. Oblíbenou ideou jeho byla nábožensko-mravní myšlenka o Prozřetelnosti, která nás vede k dobru, myšlenka, že nepravost dříve nebo později dojde trestu, a že dobrý cit něžné pokory — je nejlepší zárukou lidského štěstí. Spisovatelé, kteří pochybovali o správnosti těchto citů, nebo byli k nim lhostejni, nevábili k sobě Žukovského, jenž měl rád, aby mravní myšlenka vystupovala na povrch. K balladám jeho s takovou mravní tendencí náleží „Dvanáct spících panen" a „Vadim", v níž provedena myšlenka o vykoupení přestupku pokáním i o odměně za lásku a pokoru. Tato báseň z r. 1810 jest nejucelenějším dílem Žukovského z prvních let jeho tvorby. Nábožensko-mravní idea s bohatým dramatickým hnutím je také provedena ve veršované pověsti Fouquéově „Undina", kde láska i pokora vítězí nad vášní, jež trestána za zapomenutí na povinnost. Táž myšlenka na připomenutí mravní povinnosti přiměla Žukovského k překladu Schillerovy „Orleánské panny." Náboženskou pokorou proniknuta zvláště dramatická báseň Halmova „Camoens" (r. 1839), báseň „Vybor Kresta" (1844) a široce založená báseň „Ahasver" (1852). V první ze jmenovaných básní Žukovskij vypravuje o stálosti, v níž nadšený a nábožensky naladěný básník snáší všecky rány osudu, všecka neštěstí pozemského života a zároveň vyjadřuje svůj osobní názor na povolání umělcovo. Ahasver pak jest v básni Žukovského hříšná duše, ztrápená nevěrou, jež touží po pokoji; a pokoj i spása jsou myslitelny pouze ve víře, ve víře v Krista, Jehož duše nevyznala. Nejsilnější místo této nedokončené lyricko-epické básně jsou stránky, kde vypravuje se o pokání a pokoře nepokojné duše Ahasverovy před všecko

odpouštějícím požehnáním víry. Své zamilované myšlenky o pokoře před vyšší vůlí, o vykoupení hříchu, odměně spravedlivých tušil Žukovský také v starých básních pohanských, jichž překladem v poslední době života se obíral. Tak přeložil „Odysseu“, „Nal a Damajanti“, „Rustem a Zorab.“ Jako tedy začal svou činnost slovy: „Buď vůle Tvá,“ tak jimi také skončil. Žukovský byl vůbec nejnáboženštější spisovatel ruský. Myšlenku na Boha ustavičně oblékal brzy ve formu veršů, brzy ve formu prosaických úvah. Bůh jest — cílem všeho, i cílem vědy a vůbec veškerého duchovního života. Všechen smysl vědy jest v tom, by nám pomohla pochopiti Boha. Bůh je též nejvyšší mravnost. Bůh jest pramen i konec náš, a není-li víry v Boha, není ani života. Jen víra navrací duši lidské ztracenou podobu boží, a v této víře jest veškera odměna spravedlivého.

Vysoký pojem měl Žukovský o povolání básníkově „Poesie je Bůh ve svatých snech země,“ praví, chtěje tím říci, že jako Bůh je plnost všech dokonalostí ve světě — splynutí dobra, krásy a pravdy — tak též poesie jest vtělení všech těchto velikých dober ve zvucích a konkretních obrazech. Nadšení básníkovo jest obcování vyvoleného člověka s Bohem, modlitba za lidi, tušení lepšího života. „Poesie,“ praví v básni „Camoens“, „nebeského náboženství sestra zemská, světlý maják, Bohem samým rozžatý, bychom ve tmě bouří života nezbloudili s cesty... A v básni „Ahasver“ jmenuje „poesii pozemskou sestrou nebeské modlitby hlasem Stvořitelovým.“ Básník má na zemi rozsévati dobro a náboženský cit. Nadšení básníkovo nazývá zjevením božím, poesii nejvznešenějším povoláním člověka; dobro a krásu měl za nerozlučny a básníka za učitele mravnosti a víry. Láska, přátelství, úcta ke ctnosti a vroucí víra křesťanská nalezly v Žukovském upřímného, nadšeného básníka. Vida, že ideálu zde na zemi nelze dostihnouti, Žukovský tesknil po lepším, tajném životě, pro pravém domově dobra a krásy. A hluboký základ pro tuto svou melancholii nalézal v křesťanství, doznav ve článku „O melancholii v životě i poesii“, že „melancholie je z nejzvučnějších strun romantické lyry, t. j. lyry naladěné po rozšíření křesťanství“, jež „odhalilo nám hloubku duše naší a uneslo nás v duchovní rozjímání, spojilo s vnějším světem svět tajemný, sesílilo v nás všecko duchovní . . .“ Poesie pak, snažíc se představiti lidem toto spojení dvou světů, vlévá nám útěchu, dává nám vznešené mravní naučení a sama stává se dílem náboženským. A o tomto poměru poesie k náboženství Žukovský vyslovil se takto:

„Praktický, činný život nestačí — duše žádá poesie a víry. Poesie přináší nebeské na zemi, víra povznáší od pozemského k nebeskému, božskému ... Bůh je pravda, k ní vede víra, jejíž cíl leží na oné straně života. Je-li poesie svatá, vede pozemským způsobem k témuž cíli, k Bohu a pravdě ... Jestliže víra nahrazuje nedokonalé, pozemské a poskytuje duši naší, co nám chybí — poesie zdobí život, zahřívá duši a sílí ji."

V článku „O mravním užitku poesie" (1808) Žukovský žádá, by básnictví nejen bezprostředně pobízelo ke ctnosti a šlechetným činům, nýbrž aby bylo

„ušlechtěním esthetických duševních schopností, fantasie, vtipu a citu. Ale básník nesmí drážditi fantasii na účet rozumu, nesmí vtipu vydávati na pospas slušné, nesmí velebením lásky chtíti sváděti k smyslnosti." Máť i básník „povinnosti jako člověk k Bohu i k vlasti i k spolubližnímu. Tyto povinnosti musí co nejpečlivěji plniti, protože se věnoval vynikajícímu svatému povolání. Každý čtenář jest oprávněn v básnickém díle podrobiti přísnému soudu nejen umělce, nýbrž i člověka. Běda básníkovi, nezdá-li se mu soudce mravů právě tak pozoruhoden, jako soudce umění."

Podobně vznešený pojem o básnictví pronáší Žukovský ve svých listopisech; tak na příklad píše, že

„den co den stává se mu poesie něčím vznešenějším. Neníť pouze zábavou fantasie — musí působiti na duševní život celého národu, a to se stane, užívá-li básník svého nadání k tomuto cíli. Poesie je jedním z vychovávacích prostředků národu ... Poesie je zrovna tak zjevením, jak jest ono zjevení boží, jež pozemský svět ušlechtilo poukázáním na věčnost; poetické zjevení musí jeho bytost na pozemské pouti ušlechťovati."

Proto Žukovský žasne nad nemravnými básníky a romanopisci, kteří stáhli poesii do louže nevěry a bahna nízké smyslnosti, nazývaje je nejhoršími svůdci lidu, an dí:

„Čteme-li tyto frivolní romány, nežasneme pouze nad nemravností obsahu, nýbrž i nad nemravností jejich spisovatelů ... Jak škodlivý vliv má to nejen na literaturu, nýbrž i na smysl pro umění a mravnost."

Zvláště přísně vyslovil se o činnosti německého básníka Heine, „tupitele vší svatosti, hlasatele všeho nízkého, odporného a prostopášného", drzého rouhače, jenž se hledí zalíbiti pouze „ctitelům prostopášnosti". S takového vysokého hlediska pohlížel Žukovský na básníka jako na pravého člověka, ctitele Boha, majícího působiti k vychování i vzdělání lidu. Co chtěl Žukovský jako básník, dobře naznačují slova, jež vložil v ústa mladého básníka Vasca v básni „Camoens":

Ne, nehledám zde štěstí, slávy plam,
však mocnou perutí si přeji být,
bych spřízněná mi srdce k nebesům
moh' povznášet, chci zorou být, jež dne
předchází vítězství; chci velikých
být roznécovač myšlenek a pravd
být hlasatel, lék duším nevěrou
zarmouceným a strážce opony,
jíž nebeský nám svět je zatažen,
bych časem zrakům lidí smrtelných
ji nadzdvihl a svatost života
jim ukazoval ve vší kráse nebeské —.
Toť povinnost a povolání mé!

Vrstevník Žukovského, bajkář Ivan Krylov (1768—1844), byl si dobře vědom mravoučného významu bajky, ač s jeho mravními názory nelze vždy souhlasiti. Nicméně bajkami svými Krylov značně přispěl k nápravě společenského a mravního života. Také Al. S. Gribočdov (1795—1829) svou geniální veršovanou komedií „Hoře z rozumu“ snažil se o nápravu vad a nedostatků, mravní hniloby sloupu státu a vysokého světa moskevského; vyvolal jí prudkou bouři nevole a hněvu ve vyšších kruzích, ale popohnal společnost ruskou na krásnou dráhu života lidského, k pravému pokroku a zdokonalování. Autor snažil se z ryzího vlastenectví očistiti společnost ruskou od pozlátka špatně pochopené osvěty západní a navrátiti ji ruskému národnímu duchu, prostotě a poctivé práci.

Nábožensko-mravních otázek v prvních básních největšího básníka ruského Alexandra Puškina (1799—1837) není; naopak básník byl velice lehkomyslný v mládí svém k citům těmto hlavně vlivem svobodomyslných idei francouzských 18. století, jež se těšily značné váženosti v jeho rodině i v kruhu známých. Přirozeností svou jsa náchylen k pocitům veselým a bujarým, nejraději pohrával si lehkomyslně svým ostrovtipem, obrážeje veselé životní a literární dojmy. Sám charakterisoval tuto svou tvorbu jako „rozmařilé zvuky šílenství, zahálky a vášní“. V jeho básních z mládí nalézáme také hojně rouhavých veršů, zlomyslných, jízlivých epigramů, dvojsmyslných slov, paskvilů nedůstojných poetického genia Puškinova, nedůstojných i člověka vůbec. Ale v druhé polovici dvacátých let u Puškina pozorovati „nejasnou touhu po čemsi dychtící duše“, nespokojenost hrou zlých vášní a světlými odrazy života v lehkomyslných obrazech a něžných zvucích. „Poznalť hlas jiných tužeb, poznal nové hoře,“ pochopil, že „krása má býti velebna“, že krása jest pouze znatelná forma dobra i pravdy

A takové kráse básník má sloužiti. Tu litoval a zříkal se lehkomyslných básní svého mládí. K jiným citům a názorům volalo ho nejen vědomí jeho geniálnosti, nýbrž i vědomí náboženské, které s nastoupením zralého věku se v něm vyjasnilo. Básník sice přiznává, že „na jihu ve vyhnanství bral hodiny skutečného atheismu", ale to nepodvrátilo víry jeho. Jeho dřívější nevěra byla spíše jen lehkomyslností mladickou než přesvědčením, i minula zároveň s ostatními lehkomyslnými záchvaty. Od té doby nezneužíval již poesie k osobním výpadům, v nichž nebylo ničeho ani geniálního ani křesťanského, i pochopil, co od něho žádá vznešené jeho povolání básnické a křesťanské přesvědčení. Ani tehdy nevybíral sice themat náboženských, křesťanských motivů, nicméně přece odhodlal se themat těchto se dotknouti r. 1824 v „Napodobeních koránu", z něhož vyvolil si několik motivů k oslavě Boha i modlitby. Vroucností náboženskou jest proniknuta již básnička „Klášter na Kazbeku" (1829), kde básník touží pozvednouti se „tam, v zaoblačnou výši, v sousedství Boha". Také na mravní otázky od druhé polovice dvacátých let, od doby, kdy byl vypovězen na statek otce svého, začal pohlížeti vážněji. V půvabném obraze Tatjany, jejíž láskou sobecký Oněgin kdysi pohrdl, bylo dáno jedno z nejvýznačnějších poučení pro život, jaké kdy podala ruská literatura. Uplynulo asi 90 let od té doby, co Tatjana odpověděla Oněginovi:

Já miluji vás, k čemu šálit,
však jiný jest už mužem mým,
já zraditi ho nemíním, —

a tato odpověď nepřestává dosud rozčilovati ruské čtenářstvo a zvedati v něm otázky mravního řádu. Obraz Tatjanin, jenž vtělil v sobě vědomí povinnosti, na vždy se vřezal v srdce Rusův. A tím Puškin, jenž horoval pro čisté umění, neobmezil se čistě esthetickou náladou a stal se učitelem života. A nejen stal se učitelem života, nýbrž v poučném charakteru literatury uznal její nejvznešenější povolání. Roku 1836 Puškin obírá se nápadně myšlenkou na smrt, objedná si dokonce hrob ve svjatogorském klášteře, kde záhy byl uložen k věčnému odpočinku. Raněn v souboji, smířil se s Bohem i odpustil protivníku svému jako křesťan; zemřel očištěn a mravně povznesen. V témž roce (1836) Puškin cítil potřebu, by poohlédl se po své činnosti literární a určil podstatu svého významu v dějinách ruské literatury. Píše báseň „Pomník", kde s velebnou prostotou beze lživé skromnosti mluví o své nesmrtelnosti, jsa jist, že sláva jeho nezajde, dokud neoněmí poslední pěvec na světě, že zvěst o něm proletí velkou, širou Rus. Zač však se mu dostane té velké cti?

A dlouho národu má paměť bude milá,
že dobrých citů vznět má lyra probudila,
že v krutém věku svém jsem volnost uctíval
a milost k padlým vyzýval.

A tak i Puškin, tato modla všech přívrženců čistého umění, v slavnostní chvíli svého duševního života nade vše cení v literatuře že učí žíti, probouzí dobré city a milost k padlým.

Tvorba geniálního nástupce Puškinova, Mich. Lermontova (1815—41) našla si definici v jeho básni „Žurnalista, čtenář a spisovatel“, kde básník pramenem své tvorby jmenuje svědomí. V básni „Básník“ Lermontov s ironií mluví o básníku, jenž „v náš zvrhlý věk utratil skvělý svůj úkol“, proměniv moc slova svého za zlato, a originálně srovnává básníka „zvrhlého věku“ s kinžálem, jenž kdysi zněl v odpověď na urážlivé řeči, nyní však visí na stěně jako hračka. I obrací se k básníkovi takto:

Tvůj verš se vznášel nad zemí jak boží duch,
hlas myšlenek tvých ušlechtilých
v čas bídy národní i slávy jímal sluch...
zdaž opět procitneš, proroku zlehčený?

Po mínění Lermontova má tedy básník sloužiti vyšším, šlechetným zájmům, má býti „prorokem“, jenž přes to, že současníci ho nepochopili a vyhnali, má konati své vznešené povolání „vyčítati lidu nepravosti . . . hlásati lásky a pravdy čisté učení“ („Prorok“, 1841).

Otázek náboženských Lermontov si mnoho nevšímal, nicméně mezi drobnými básněmi jeho nalezneme dosti veršů, svědčících o tklivé zbožnosti duše, jíž, jak dí v básni „Anděl“ (1831),

... na světě soužila tíž
tuh prahnutím divným kams výš...
jíž za rajský zvuk nemoh' náhrady dát,
rmut pozemských písní a chlad...

Takové básně, jako jsou „modlitby“: „Když v trudnou chvíli života“ (1839), „Rač nevinit mne mocný Bože“ (1829), „Já, matko Boží“ (1836), pak básně „Větnice z Palestiny“ (1836), „Mráčkové nebeští“, mohly vytrysknouti pouze ze srdce zbožného. Positivně nikdy Lermontov nevyřkl, več věřil, ale za to ve své poesii zanechal hlubokou stopu jasného vědomí a uznání nevyhnutelnosti vyššího světa, Boha i věčnosti. Přírodu nazývá vždy dílem Boha, jejž všude vidí, andělé jsou v jeho básních jako známé, živé bytosti; ve všem, co Lermontov napsal, je cítiti pohled člověka, vysoko se vznášejícího „nad hříšnou zemí“, člověka „nestvořeného pro tento svět“, jehož zrak ustavičně obrácen k jinému,

lepšímu světu, světu nadpřirozenému, jejž měl za svou pravou vlast, kdežto zemi za své vyhnanství. Lehko mu bylo jen tehdy, opakoval-li nějakou modlitbu, a vrásky s čela jeho mizely, viděl-li „v nebi Boha“.

Také nevlídná, nelaskavá musa „msty a zármutku“ občana-básníka Nik. Někrasova (1821—77) učila lidi soustrasti, útrpnosti s utlačenými a zbídačenými, probouzela v mocných tohoto světa pozornost k hoři a zármutku lidu. V básních toho druhu Někrasov podává obranu tendenční didaktické poesie, povolané sloužiti lidu, poučovati dav, naváděti jej k dobru. Tak dí v „Elegii“:

... Dokud lidé, bohužel,
poslušně jak na zkošených lukách před biči
stáda hubená, se v nouzi bídně plahočí,
oplakávat osud jejich, jim i sloužit
bude musa. Po čem lepším může toužit? ...
Davu připomínat, lid že nouzi, bídu tře,
kdežto boháč plesá, zpívá, hoduje
probouzeti mocných světa s lidem lítost,
lepšího co smyslí básníkova bytost?
Lyru bolu posvětil jsem lidu svému,
umru, nebudu snad ani známý jemu.
Avšak sloužil jsem mu — v srdci jsem tím spokojen,
třebas nepříteli zasadíš ran málo jen,
jdi přec každý v boj! A rozhodne boj osud!

A v básni „Musa“ dí, že milostná „Musa“ sladkých písní se mu nezjevila.

Však záhy rozpjala nade mnou křídla tmavá,
to Musa jinaká, nevlídná, nelaskavá,
ta smutná průvodkyně smutných chuďasů,
jen k strasti zrozených a k trudu zápasu,
ta Musa plačtivá, bolestná, zádumčivá ...
... mně píseň zpívala — a samý stesk a hněv
a věčná žaloba byl její prostý zpěv.
... Však svazek pokrevný a od malička pevný
rozervat nespěchal mi Musy anděl hněvný:
skrz hříchu bezdna mrákotná,
skrz blud a trud a hlad mě vedla samotna —
i naučila mne svých strastí kříže nésti,
a požehnavši mne psát o nich světu zvěsti.

„Veršem neobratným, nehladkým“ stavěl Někrasov na posměch lupce a škůdce, lkal nad hořem a utrpením cizím z lásky k lidu zbídačenému a hladovému, šíře k němu lidumilnost v kruzích, jež lidu si nevšímaly, bojuje za „ideál dobra i krásy“ (Matka). (P. d.)

Volební právo olomoucké metropolitní kapitoly.

F. Novák.

Od roku 1904, kdy olomoucký stolec arcibiskupský mimořádným způsobem byl obsazen, hovořívá se o nadepsané otázce a vyskytují se nejromantičtější nápady. K četným dotazům v té věci i u nás učiněným ať odpoví tento stručný přehled otázky. Nejapné ačkoli snad tendenční zprávy o coadiutoru cum spe successionis, jež tu a tam se vyskytly, byly nedávno na pravou míru uvedeny zprávou a skutkem, že „la Santità di Nostro Signore, Pio Papa X., è dignata di ellevare alla Dignità Cardinalizia l'Illmmo e Revmmo Monsignor Francesco Bauer, Arcivescovo di Olmütz“ (list státního sekretáře kardinála Merry del Val) a že se tak stalo „per sua intelligenza e norma.“ Tím mysli co do diecese (na všelijaké poplašné zprávy poslední dobou bohaté) zas uklidněny. Kanonická ona zajímavost — mát volební právo v celém Předlitavsku jen ještě metropolitní kapitola solnohradská — může tedy zcela klidně a nepředpojatě býti probrána.

*

Kanonická volba, kterou kapitola olomoucká určuje osobu svého arcibiskupa, jest nejzákonitějším způsobem, jímž arcibiskupský stolec obsazován bývá. Nehledíme-li k některým zvláštnostem této volby, které mají ráz privilegia, jest volba sama v podstatě své vlastním právem kapitoly, ovšem jen se stanoviska zákonodárství církevního, které kathedrálním kapitolám právo to od počátku 13. století výlučně přiřklo. Kdežto totiž Řehoř VII. úsilovně potíraje všeliké vměšování se světské moci do udílení úřadů církevních nevylučoval z volby biskupův ani kleru, který mimo kanovníky voleb se účastnil, ani lidu, jisto je, že po konkordátu Wormském (1122) klerus a lid znenáhla od voleb byl zatlačován, až konečně všeho, i nepřímého vlivu na ně pozbyl. Do všeobecného sněmu Lateránského IV. (1215) proces tento byl již ukončen; potomním právem dekretálním a právem světským s ním současným kanovníci kathedrálních kapitol uznávali se již samojedinými voliteli biskupů bez spolupůsobení kteréhokoliv jiného činitele.

V tomto prostředí povstala a s tohoto hlediska musí býti posuzována pergamenová listina z r. 1207, kterou Přemysl Otakar I. dává kanovníkům kathedrálního kostela olomouckého svobodně a bezpodmínečně svobodu voleb biskupův olomuckých a zakazuje, aby budoucí

nebyla mařena.[1]) Nelze tedy, jak se obyčejně mluví, tvrditi, že Přemysl Otokar I. udělil kapitole privilej, aby sama biskupa si volila: volba patřila k právům kapitoly, a sama listina předpokládá, že kapitola olomoucká již před r. 1207 biskupy volila, třebas ne vždycky svobodně a bez překážek se strany některých knížat.

Jest však jisto, že toto právo kapitoly olomoucké nabylo listinou velké pevnosti, zvláště pak i proto, že listina doznala potvrzení papeže Innocence III. téhož roku 1207. Ovšem pak rozumí se samo sebou, že kanovníci kathedrálního kostela olomouckého nedali si ujíti žádné příležitosti, aby se nedomáhali i v potomních dobách u knížat a králů potvrzení všech práv a výsad, jimiž kapitola byla nadána.

Ale jako měla kapitola olomoucká a její práva u mocných tohoto světa dosti příznivců, tak též nescházelo jí žádný čas nepřátel, jimž právě svobodná volba biskupa olomouckého byla buď nepohodlnou, buď sobeckým úmyslům jejich protivnou. Přece však dovedla kapitola olomoucká šťastně proplouti všemi úskalími a zachovati právo kanonické volby kanovníkům budoucím.

Snad největší nebezpečí hrozilo volebnímu právu kapitoly na sklonku 15. století po smrti biskupa Protasia Černohorského z Boskovic, kdy biskupství zprvu spravováno bylo administratory z kapitoly samé volenými (1482—1486), potom pak biskupem varadínským Janem Filipcem jako správcem stálým (1486—1492). Kanovníci po celý ten čas biskupa nevolili, a když Jan Filipec biskupství varadínského a správcování v Olomouci se vzdal, potáhl papež Innocenc VIII. právo obsaditi biskupství olomoucké jako beneficium provisioni apostolicae reservatum na sebe a Bohuslavu Hasištejnskému z Lobkovic kapitolou zvolenému potvrzení odepřev, biskupství olomoucké udělil kardinálu Ardicinovi de la Porta. Nový tento biskup toužil však příliš po životě klášterním a proto místa nepřijal a brzy potom zemřel. Zatím dosedl na trůn papežský Alexander VI., který opět z důvodu, že biskupství olomoucké je obročím papeži vyhrazeným, udělil je Janu Borgiovi, arcibiskupu monrealskému a několika biskupství ve Španělích a v Itali správci. Tenkráte bylo skutečně volební právo olomoucké kapitoly v nejhorších nesnázích, a Bůh sám ví, co všecko bylo potom Stanislavu Turzovi, kanovníku olomouckému do Říma poslanému, podniknouti,

---

[1]) »Libertatem etiam in Episcoporum electione quam quidam principes impedire solebant, canonicis ipsius ecclesiae secundum iura canonum libere et absolute concedimus, et ne in posterum irritetur, prohibemus.« (Originál v kapitolním archivě olomouckém.

než přiměl Jana Borgiu k resignaci, papeže pak ku propuštění volebního práva olomoucké kapitole (1497).

Tak tedy celých 15 let kathedrální kapitola olomoucká volebního práva nemohla vykonávati a nelze ani domysliti, co by se bylo stalo, kdyby Jan Borgia nebyl se biskupství zřekl. Vděčná kapitola zvolila Stanislava, ještě v Římě meškajícího, biskupem (1497—1540, nejdéle ze všech velepastýřův olomouckých).

Ve století 18. dostalo se volebnímu právu kapitoly nového potvrzení papežského r. 1777, kdy bylo biskupství povýšeno na arcibiskupství a kapitola kathedrální na metropolitní. Pokud bulla papeže Pia VI. o tomto povýšení jednající (neobyčejně těžkopádná!) kanovníkům přisuzuje volební právo a výslovně stanoví, že všecka práva a výsady přísluší kapitole bez všelikého omezení papežskými konstitucemi a pravidly apoštolské kanceláře (regulae cancellariae Apostolicae), má ráz privilegia; prohlašuje se jí totiž, že kapitole olomoucké i tenkrát náleží svobodně voliti arcibiskupa, když by nastal některý případ papežské reservace obecným právem církevním a zvláště zmíněnými pravidly apoštolské kanceláře stanovený.

Pokládal jsem za nutno krátce nastíniti dějiny volebního práva kapitoly olomoucké až do doby, kdy zdělány byly stanovy kapitolní za císařovny Marie Terezie (1772), poslední před dosud platnými stanovami z r. 1826; ale bez této historické vzpomínky jakkoliv kusé zdálo se nám přesné vymezení volebního práva kapitolního, jak je určují „Statuta Reverendissimi et fidelis Capituli metropolitanae ecclesiae Olomucensis“, vytištěná r. 1828 u Aloisa Škarnitzla v Olomouci, nedosti snadným.

Komu nyní přísluší voliti arcibiskupa olomouckého?

Dle § 1. kapitolních stanov pod titulem „Caput II. De electionibus, et quidem A. de electione Archiepiscopi“ má věrná kapitola metropolitního kostela v Olomouci před jinými zvláštní, třebas jinak kanonické právo, „quod pro omni emergente casu sedis archiepiscopalis vacantis plena gaudeat libertate habeatque integrum jus tam vocis activae quam passivae, ut tantum propriis suis suffragiis et nonnisi de proprio suo gremio eum, qui eorum optimus et praestantissimus esse censetur, in Archiepiscopum eligere, sicut et cum consensu regio de suo gremio, quin et extraneum postulare possit ac valeat.“

Z § tohoto jest patrno (pomíjíme tu ustanovení, jež s účelem tohoto pojednání nesouvisí), že metropolitní kapitola olomoucká

má právo svobodně voliti arcibiskupa, ať se stolec arcibiskupský uprázdní tím neb oním způsobem. Opírá se tu patrně statutum kapitolní o zmíněnou nahoře bullu Pia VI z roku 1777, v níž dává se kapitole neobmezené užívaní všech jejích práv a privilejí, tedy i práva výslovně v bulle uvedeného „canonice eligendi perpetuis futuris temporibus, quoties eandem metropolitanam Ecclesiam Olomucensem . . . quovis modo pastoris solatio destitui contigerit.“

Nemůže se tu tedy jen rozuměti uprázdnění stolce arcibiskupského způsobem obyčejným, úmrtím, nýbrž i resignací, a to ať dobrovolnou ať nucenou, jakož i kterýmkoliv jiným způsobem, i když by snad biskupství v některých případech stalo se beneficium reservatum provisioni Apostolicae. Bulla výslovně praví, že svobody a práva olomoucké kapitoly se vyjímají („omnino excipi“) ze všech zákonných ustanovení obecného práva církevního, užívání kapitolních práv jakkoliv zužujících.

Pravili jsme, že tímto přídavkem přistoupilo k právu kapitoly voliti arcibiskupa privilegium, voliti ho i ve případech, kdy právo obecné volební právo kapitoly suspenduje, a že se tímto privilegiem proti obecnému právu dotýkají právě zákony církevní a papežská ustanovení o obsazování církevních obročí, jež následkem způsobu, kterým se uprázdnila, stala se vyhrazenými (reservata), že jejich obsazení odnímá se kollatorům řádným a spadá výhradně, třebas mimořádně pod moc papežovu, ať reservace jest obecná nebo zvláštní. Zvláštní (r. specialis), kdykoliv papež vyhrazuje svému opatření určité církevní obročí, které pak stává se beneficium affectum, obecná (r. generalis) stanoví se zákonem obecně platným. Pokud jde o tuto poslední reservaci, míní se tu bully papežův Klimenta IV., Bonifáce VIII., Jana XXII. („Ex debito“ a „Exsecrabilis“), zvláště pak bulla „Ad regimen“ Benedikta XII. (1355), v níž shrnuty jsou reservace dříve stanovené, a konečně „regulae reservatoriae,“ jež dávali papežové po volbě úředníkům v apošt. kanceláři, aby se dle nich při obsazování obročí v podobných případech řídili.

Svobodná volba olomouckého arcibiskupa, jak ji má kapitola právo konati, hledí-li se ke kapitolním stanovám a k bulle papeže Pia VI. z r. 1777 nepodléhá žádným výjimkám, pokud ovšem privilej této nezávislosti kapitoly na zákonitých ustanoveních právě vzpomenutých trvá. Tím by ovšem byla též rozřešena otázka, která dala podnět k těmto řádkům, totiž: „Kdo by as obsazoval arcibiskupský stolec v Olomouci, kdyby se uprázdnil ještě za života arcibiskupa, který

v r. 1904 ‚sponte et libere‘ do rukou papeže Pia X. arcibiskupství olomouckého se vzdal.“ I v tomto případě jest metropolitní kapitola olomoucká oprávněna, aby volbu svobodně vykonala, a nemůže se z té okolnosti, že resignovavší arcibiskup v den volby ještě by žil, činiti nějakých důsledků proti právu kapitoly. Ale i kdyby neměla kapitola privileje Pia VI. z r. 1777, nebylo by lze tvrditi, že též nejblíže příští obsazení arcibiskupství olomouckého vykoná kurie, poněvadž resignovaný arcibiskup žije. V nižádném z textu shora citovaných nerozšiřuje se reservace papežská i na případ, o nějž se nám jedná. Zejména bulla Jana XXII. „Ad regimen“, která v r. 1904 mnoho se uváděla jako podklad pro zasáhnutí kurie do obsazení metropolitního stolce v Olomouci, nemá ani slovíčka, že by papež si vyhradil nové udělení reservovaného obročí, když by bývalý resignovaný držitel v době nového uprázdnění jeho ještě žil. A ještě méně bylo by lze odůvodniti takové zasáhnutí do práv a výsad metropolitní kapitoly olomoucké, má-li obsazení arcibiskupství olomouckého v r. 1904 podklad nikoli ve psaném právu dřívějších dob, nýbrž je-li projevem vůle papežovy v tomto určitém případě, který pominul bez dalších všelikých právních následků pro kapitolu a arcibiskupství. Ani za starých dob papežové v takových případech nevyhrazovali si obsazení biskupství resignací uprázdněných nejenom ve případě, kdy resignace se stala, nýbrž snad i po smrti biskupa, který po resignaci nastoupil, když by totiž resignans byl ještě na živu. Obvyklá rčení „illa vice“, „hac vice“, jimiž speciální reservace některých biskupství po resignaci jejich bývalých držitelů vyjadřovali,[1]) jasně ukazují, že udílí-li papež beneficium, jež si „specialiter“ vyhradil, udělením tím jest reservace vyčerpána a že nastupují opět pro beneficium a jeho obsazení právní poměry, které mimořádným opatřením papežským pro ten případ byly suspendovány.

Po našem soudu stalo se obsazení arcibiskupství olomouckého r. 1904 na základě zvláštního vyhrazení (reserv. specialis), jež tenkrát papež učinil, „vztáhnuv ruku“ (jak kanonisté se vyjadřují) následkem mimořádných tehdejších poměrů v arcidiecesi olomoucké na arcibiskupství a suspendovav pro ten případ právo i privilej metropolitní kapitoly. Toto mínění dá se lépe srovnati se skutečným stavem věcí a zvláště s okolností již několikráte dotčenou, že bullou Pia VI. z r. 1777 konstituce „Ad regimen“ Jana XXII. pozbyla pro obsazování olomouckého arcibiskupství vší závaznosti, a že tudíž jest nutno hledati pro

[1]) *Gillmann*, Resignation der Benefizien, Mohuč 1901, str. 115, pozn. 6.

akt papežský z r. 1904 jiný duvod, jiný podklad. Tímto pak právním důvodem jest „reservatio specialis“, ovšem pak pro „illa vice“. Papežská stolice má k ní právo. Třebas totiž i jí dlužno jest dbáti při řízení církve ruzných privilejí, jež předchůdcové na trůně papežském udělili, nemá-li pojem privilegia státi se prázdným slovem, přece zase nelze privileje pokládati za nesmrtelné a nezviklatelné. Mimořádné poměry, časy neklidné, obava o pořádek v církvi — všechno to a jiné může úplně oduvodniti jednání papežův, kdykoliv přes privileje mimořádným způsobem do správy církevní zasahují, ať úplně pomlčíme o radikální moci papeži příslušící, že totiž, i pokud se jedná o církevní obroči, moc jeho konkurruje se kteroukoliv jinou nižší mocí v církvi.

Tak se stává, že se privilegia autoritou, která je dala, buď úplně ruší, anebo aspoň na čas zastavují. Ale bez rozumného důvodu žádná zákonodárná moc práva někomu daného, třebas i ve způsobě privileje, ani neruší ani nezastavuje.

S toho stanoviska dlužno pak ovšem říci, že papež i v budoucích dobách může se rozhodnouti proti formě, v níž se řádným způsobem obsazuje arcibiskupství olomoucké. Mimořádné okolnosti podmiňují mimořádná opatření V Rakousku může se tak státi jenom za souhlasu s vládou vzhledem k § 3. zákona ze 7. května 1874., ř. z. č. 50.

Posudky.

České dějiny. Dílu I. část I. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha. Napsal *Václav Novotný.* (Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Kniha XXXVIII.) V Praze 1912. Stran 782 a XIV.

Po Moravanovi Fr. Palackém Moravan Václav Novotný! Rozvojem české university a středních škol našich za Palackým, Tomkem, Kalouskem, Gollem, Rezkem a j. vyšla pilná mladá generace hlavně z kritické školy Kalouskovy a Gollovy, zabrala stolice universitní a místa na jiných školách a jala se badati o dřevních i nových dějinách českých s horlivostí chvály hodnou a s výsledky znamenitými. Nad jiné vyniká tu professor dějin českých na české universitě Václav Novotný, důmyslný autor „Českých dějin", bedlivý pokračovatel Palackého a znalecký opravovatel monumentální jeho budovy o našich dějinách. Nové „České dějiny" našly v Novotném svého mistra. Z „Předmluvy" poznáváme ujištění, že autor na práci svou se připravil přísně vědecky a že si počíná úzkostlivě kriticky a svědomitě. Práce jeho vychází přímo z pramenův a opírá se ovšem o literaturu jednotlivým otázkám věnovanou, ale jest při tom úplně novým a samostatným zpracováním daného předmětu dle všech badání dosavadních. Autor zná a oceňuje všechnu příslušnou literaturu o svém předmětě, probadal nejen spisy a díla vědecká, ale i drobné i větší práce časopisecké i nepatrné příspěvky, kdekoli vytištěné. Díla i práce tyto váží kriticky, studuje a cení, vybírá jádro a rozvážně i přemítavě vystihuje pravdu, a kde dosavadní badání nemělo výsledku, dotýká se bystře problémů samých a vyznačuje nové cesty na řešení jejich. Hlavní důraz klade ovšem na dějiny vnější, politické, ale nezanedbává nikterak dějin vnitřních, kulturních. Kde užívá výsledku cizího badání, nečiní tak pouze jako referent, ale z důvodů založených na vlastních vědomostech a na přesné kritice pramenné. Nevyhýbá se otázkám sporným, nevyjasněným, ale považuje za povinnost, aby na ně položil hlavní důraz. Nové zpracování dějin českých jest všeobecná revise všeho badání dosud vykonaného, revise nutná, ale velmi těžká, svědomitá a odpovědná. Autor koná ji plně, vážně a jistě.

Jedna věc nás překvapuje poněkud nemile, že bystrý autor nemůže vypracovati celé dějiny sám, pravíme celé dějiny, poněvadž Palacký vypsal jen český věk starý a střední, totiž události po rok 1526, kdežto „České dějiny" nové mají dojíti až po rok 1848. Ale síla jednotlivcova snad nepostačuje na podnik tak veliký a obsáhlý. Jest však autorem naznačeno zřejmě, že maje vrchní redakci díla celého zachová přesně jednotného ducha a myšlenkový ráz společný. Proto vybral si spolupracovníky takových názorů, které se kryjí s názory hlavního ředitele. Novotný sám vypravuje dobu nejstarší až po konec války husitské a po vypuzení rodu lucemburského (do r. 1437), dobu krále Jiřího Poděbradského i dobu jagiellonskou (1437—1526) napíše prof. dr. Rud. Urbánek, první dobu habsburskou a zápasy nábožensko-

stavovské (do r. 1627) mor. archivář zemský dr. Boh. Navrátil a dobu novou (po r. 1848) univ. docent dr. Vlast. Kybal.

Dosud vyšla objemná I. část dílu I. a zabírá dvě knihy, první kniha (Čechy předhistorické) má čtyři hlavy, druhá kniha (Od vystoupení Slovanů do smrti knížete Oldřicha) má sedm hlav.

Hlava první knihy prvé (str. 1—28) má „Úvod" a úvahu o epochách dějin českých. V „Úvodě" praví Novotný, že vědecká historiografie naše souvisí velmi těsně s dějinami probuzení našeho a s osvícenským josefinismem a že význam obrozenských studií historických má zároveň pečeť kritickou. Oceňuje práci předních pracovníků tehdejších a pilných předchůdců Palackého, Magn. Ziegelbaura, Bon. Pitra, Mik. Ad. Voigta, Jos. Dobrovského, zakladatele kritického dějezpytu českého Gelasia Dobnera, Fr. M. Pelzla, Jos. Pubitschky a Jana Mehlera. Přechází pak na rozdělení dějin českých dle období, při čemž také se dotýká českých dějin Tomkových a německy psaných Schlesingrových i Bachmannových. Rozdělení navržené Palackým zásadně přijímá Novotný jako jediné vědecky důvodné, ale liší se od Palackého v detailech, jak vysvítá zřejmě na konci úvodu; neboť Novotný rozděluje první dobu dějin českých na šest oddílu (knih), první zabírá dobu předslovanskou, druhá počátky doby slovanské po smrt Oldřichovu (1034), třetí se končí rokem 1197, čtvrtá rokem 1253, pátá rokem 1306, šestá rokem 1346, kdy zemřel král Jan Lucemburský; smrtí jeho končí Novotný prvé období našich dějin, kdežto Palacký šel tu až po rok 1403. Novotný odchylku tuto odůvodňuje správně.

V hlavě druhé (str. 29—53) krátce naznačen rozdíl mezi historií a archaeologií; historie přijímá od archaeologie existenci diluviálního člověka v zemích českých a věří, že odtud nenastalo přerušení v osidlení našich zemí. (Jako v této hlavě i ve hlavách pozdějších sbírá vždy všechnu příslušnou literaturu: zprávy a zprávičky nejdrobnější.) Potom podány dějiny nejstaršího národa na půdě české, keltských Bojův a příbuzných Kotinů, kdežto Tektosagové nebydleli tu nikdy.

Hlava třetí (str. 54—145) zabírá dobu germánských Markomannův a Kvádů, markantní postavu Marobudovu (významná vložka je tu o Ptolemaiových zprávách; přidána k tomu Ptolemaiova mapa „Germania Magna") a války markomannské s Římany.

Hlava čtvrtá (str. 146—170) vyličuje Čechy za doby tak zv. stěhování národův a vystoupení Slovanův.

První hlava knihy druhé (str. 173—226) líčí vystoupení Čechův a knížete Sama; poznáváme tu pravlast slovanskou a kmenové rozdělení slovanské i povahu starých Slovanův a styky s cizími národy. Na straně 187 praví autor důrazně, že o Češích (v nynějších sídlech jejich) není ani zmínky před 6. stoletím, a zprávu opakuje znova na straně 198 slovy: „O vystoupení Slovanů v Čechách před koncem invase germánské, a tedy před 6. stoletím nemůže býti řeči," ale vystoupení jejich v zemích českých „určitě můžeme klásti do století šestého", a co je zajímavo zvláště, že první zpráva o Slovanech českých týká se Moravy. Vylíčeny tu styky a poměry Avarův a Slovanů, zpraco-

vána doba Samova, jehož říše základem svým v Čechách nezabírala území Slovanů korutanských, měla menší rozsah, nežli se soudilo dříve; bitva u Vogastisburka byla r. 631, nikoli r. 630, jak se psalo dříve. Na straně 226, zamítaje tvrzení o totožnosti Sama s Přemyslem, píše autor striktně: „Samo jest osoba historická, Přemysl náleží pověsti. Nelze obojího směšovati. O Samovi máme blízký a hodnověrný pramen, o Přemyslovi pozdní, zmatené pověsti.“

V druhé hlavě (str. 227—284) učiněn rozbor o báječné době české, a vylíčeny první styky s Karlovci. Hned s počátku praví rozhodně Novotný, že nejstarším kronikářem naším jest Kosmas, že legenda Kristiánova není kronikou a že není dílem z 10. století. Autor střízlivě a věcně rozbírá pověsti Kosmou zaznamenané, totiž pověsti o příchodu Čechův a o „zlatém věku“, o Krokovi a o dcerách jeho, o Přemyslovi, o dívčí válce a o Neklanovi. „Praotec Čech“ (str. 234) není ničím více, nežli „héróem epónymem Kosmou vymyšleným a nikoliv skutečným héróem pověsti“. „Zlatý věk“ „sotva může znamenati více než sdělení, jak si Kosmas sám podle své četby prvotní život Čechů představoval, a sotva lze v něm viděti ohlas pověsti.“ Vypravování Kosmovo o Krokovi „tkví v lidové pověsti“, rovněž dcera jeho „Kazi, jakožto skutečná osoba lidové pověsti dostatečně jest pověřena,“ ani jméno Tetky není výmyslem Kosmovým, kdežto Libuše „budeme se musiti, jakožto postavy lidové pověsti, odříci.“ Ale tím naprosto není ještě dokázáno, že by smyšlenkou Kosmovou bylo také vše ostatní, co vypravuje kronikář, také „o lidovém původu Přemyslovské pověsti pochybovati nelze“, „Přemysl jest postava pověsti, od pluhu k vládě povolaná,“ a hrad Pražský založen byl teprve po „sňatku“ Libušině a je tedy prvním hradem založeným sjednocenou mocí knížecí. Co se tkne „dívčí války“, pravdě nejpodobněji lze „snad problém řešiti tak, že máme před sebou starou, nikoli historickou, nýbrž starší, a snad dokonce prahistorickou pověst, již Kosmas pokusil se toliko lokalisovati“. Se jmény Přemyslových nástupců (Nezamysl, Mnáta, Vojen, Unislav, Křesomysl, Neklan a Hostivít) se patrně již setkal Kosmas a nevymyslil si jich, jmenovitě o Neklanovi a luckém Vlastislavovi reprodukuje Kosmas historickou pověst, jejíž základ zachován věrně. Za doby Kosmovy žila ještě paměť na doby staré, kdy v Čechách nebylo ještě „ústřední vlády, kdy vedle sebe sedělo několik samostatných kmenů vespolek se potírajících, až konečně knížatům kmene českého podařilo se utvrditi svou vládu nade všemi“. Vylíčeny výpravy franské do Čech r. 805 a 806, a na str. 280 připouští autor, že přes malý zdar těchto výprav, „některý kmen nebo někteří kmenové čeští, buď hned r. 805, nebo někdy potom, aby zabránili dalšímu obtěžování, poddali se Karlovi a slíbili poplatek.“

V hlavě třetí, značně obsáhlé (na str. 285—436) zpracována jest podrobně historie říše velkomoravské, jejíž dějiny vypsány od r. 822 až po pád její. Se jménem Moravanů (Marvani) setkáváme se po prvé r. 822 na sněmě frankfurtském, z čehož soudíme, že byli tehdy podřízeni vrchní vládě franské; od které doby, o tom není zpráv

Mojmíra smíme „považovati za prvního panovníka sjednocené Moravy, nebo aspoň převážné její části,“ a „nemáme jediného dokladu, že by byl křesťanem“, ale nebránil vnikání křesťanství na Moravu. Vypuzení Pribinovo z knížetství Nitranského se stalo mezi r. 833—838, nikoli 830, jak se mínilo dosud. Autor připouští, že r. 846 Ludvík Němec ustanovil knížetem Rastice (Rastislava), synovce Mojmírova, patrně již po smrti Mojmírově, nesesadil tedy Mojmíra samého. Autor dle nových hledisek líčí politiku Rastislavovu, obrací se proti názoru všeobecně ustálenému, že Rastislav chtěl hlavně zjednati nezávislost své říše na říši franské. Naopak všechny zprávy o Rastislavovi „dovolují, ano donucují nás pokládati Rastislava za politika znamenitého, ale ukazují zároveň, že tato stránka jeho činnosti nespočívala na sledování cílů, které obyčejně lákají silné individuality v poměrech podobných“, nehledal slávy v beznadějném heroismu, nýbrž „v reální politice, která poměrům jeho země odpovídala nejlépe“; není dokladu, že Rastislav pomýšlel na odtržení od říše franské. Rastislav „novou víru netoliko vyznával, nýbrž staral se také o její rozšíření. Rastislav ve světle pramenů neobjevuje se nám jako pouhý násilník, jen na hrubé síle hmotné moc svou zakládající, nýbrž jako muž politicky myslící a státnicky jednající. Dovedl se udatně brániti, dovedl — po znepřátelení — obratně zasahovati do záležitostí říše východofranské, ale dovedl také — a to bývá uměním největším — v pravý čas pokořením zjednati si klidu a míru. Muži jeho vlastností nemohl ujíti politický význam křesťanství. Zápasiti s Němci o porobu či neodvislost, o to mohl se pokusiti, a na chvíli i s úspěchem. Ale při vší rozsáhlosti a snad i vnitřní ucelenosti jeho říše, při všem nenáhlém úpadku říše franské, i radost z úspěchu musily kaliti obavy, bude-li trvalý. Uznání svrchovanosti německé zabezpečovalo snad pokoj zevní, ale nemohlo zabrániti stálému vsahování jich do vnitřních záležitostí jeho zemí. Měla-li býti Němcům odňata příležitost k stálému vměšování do věcí moravských a z něho namnoze vyplývající záminka k obnovovaným útokům aspoň seslabena, Rastislav musil státi v čele říše křesťanské. Jen tak lze, tuším, ve shodě s prameny správně pochopiti povolání bratří Solunských.“ A dále píše autor: „Jako nelze dokázati, že Rastislav pomýšlel na odtržení od říše východofranské a založení veliké říše slovanské, tak nelze dovoditi, že jí chtěl dáti samostatnou, o východní církev opřenou organisaci církevní.“ Autor má za to, že Rastislav „v tom svou dobu přečnívá. Nepokouší se o nemožnosti, nevyčerpává svých sil v naivním heroismu boje o mátohy, jehož konce musí býti zkáza, nýbrž hledí si cílů bližších a dosažitelných. Tradiční obraz Rastislavův se tím poněkud mění a snad i zužuje, ale stává se nejen významnějším, ale i zřetelnějším a věrnějším.“ Přecházeje přímo k apoštolování sv. bratří, praví autor, že Konstantin Filosof jako „snivá, ideální duše, hořící šlechetným zápalem pro vznešené myšlenky, oddal se činnosti vědecké, a je-li již příjmí, jehož si zasloužil, svědectvím, ve kterém oboru vynikl, lze k tomu doplňkem uvésti, že byl také filologický fenomén. Method zprvu věnoval se dráze úřednické a

zastával některé úřady, při nichž znalost slovanštiny jistě byla nezbytná. Ale záhy touha po životě kontemplativním, jež ho nikdy neopustila, odvedla ho do klidu klášterního". Původcem slovanské liturgie jest sám nálezce písma slovanského Konstantin, a měla účel praktický. Autor, třeba že nesouhlasí se vším, velmi si cení prací Snopkových o době cyrillomethodějské. O Velehradě, který nikterak nebyl totožný s Děvínem (o němž čteme na str. 864), přiznává autor, že „určitějšího nic nevíme, leda že tento hrad jistě ležel na Moravě". Správně je vylíčena zrada Svatoplukova na Rastislavovi. Svatopluk zradil knížete z pohnutek zištných a osobních a poskvrnil sebe. Jako s nového hlediska je podána charakteristika Rastislavova, tak také plasticky jest nakreslena povaha Svatoplukova. Autor staví Svatopluka do příznivého světla, a myslíme, že právem. Píšeť: „Svatoplukovi zpravidla bývá vytýkáno, že při vší udatnosti a chytrosti, při všem nadání a obratnosti neměl vyšších schopností politických, neměl smyslu pro ideálnější zájmy, neměl pochopení pro vyšší cíle. Ne však zcela právem. Svatopluk r. 872 byl vítězem na celé čáře, ale r. 873 nabízí a r. 874 zavírá mír, jímž uznává svrchovanost německou, ač tak, že podržuje značnou míru samostatnosti. Jakkoli nepatrným zdá se tento výsledek, přece nelze zapříti, že jím dosaženo všeho, co v tu chvíli bylo možno. Svatopluk pro tu chvíli stává se dědicem politiky Rastislavovy, ovšem za poměrů změněných a v okolnostech příznivějších. Jistě nebyl to strach, který ho přiměl k míru, nýbrž rozumná úvaha o budoucnosti . . . I jest . . . svědectvím vzácné politické schopnosti Svatoplukovy, že pojistiv si vítězstvími předcházejícími volnost vnitřní, hleděl si ji zabezpečiti i pro budoucnost, zjednav s říší východofranskou modus vivendi. Ale vzmáhající se potom úpadek sousední říše poučoval záhy, že snad takových ohledů nebude vždy potřebí. A jistě není důkazem nedostatku schopnosti, že Svatopluk toto poučení postřehl a že ho mínil užiti způsobem, který opravdu sleduje ideální cíle vyšší, třebas mu v cestě stály překážky velmi značné. Jedna z nich bývá pramenem výtky Svatoplukovi činěné, že nepochopil významu, jaký pro samostatnost jeho říše měla samostatná organisace církevní. Myslím, že i toto mínění žádá opravy — aspoň částečné." Autor to potvrzuje dalšími vývody. Autor se nevzpírá mínění, že sv. Method pokřtil knížete Bořivoje, ale klade křest teprve mezi léta 880—885, nikoli k r. 874 Methodovu cestu do Cařihradu, kterou důsledně popírá Snopek, autor pokládá za vykonanou, a to na pozvání samého Methoda učiněné z Cařihradu. Na str. 394 při skoně Methodově čteme autorův konečný úsudek: „S Methodiem odešel muž silné individuality, znamenité energie a velikých zásluh o rozšíření křesťanství mezi Slovany, jež ještě v době svého druhého pobytu na Moravě zvýšil překladem některých částí písma dotud nepřeložených." Při smrti Svatoplukově dodává autor k povahopisu Svatoplukovu: „Svatopluk náleží k těm význačným zjevům v historii, jež obdiv dovedou vzbuditi a také ho zasluhují. Nemáme arci příležitosti poznati Svatopluka jakožto panovníka ve vnitřní správě jeho říše a v jeho poměru k zájmům kulturním,

pokud o nich v té době lze mluviti — při jediné příležitosti toho druhu, v otázce církevní organisace a slovanské liturgie, úsudek dotud běžný bude nutno opraviti ne v neprospěch Svatoplukův — ale za to poznáváme v něm stkvělý zjev politika velmi bystrého, se všemi otázkami dne účtujícího a ze všech podle možnosti těžícího. Jeho smrt jest jedna z oněch příležitostí, kdy nutno se zamysliti o dějinách Slovanstva. Při vší nezbytné skepsi, kterou nezměnitelný proud vývoje dějinného vnucuje nám v otázce o možnosti vlivu individuality na průběh dějin, zjev Svatoplukův jest snad způsobilý aspoň poněkud touto skepsí otřásti. Pozorujeme-li celý jeho postup politický, to smělé blížení se k velikým cílům, tu duchapřítomnost v chápání okamžitých změn a tu pohotovost účtovati s nimi, to bezohledné sledování vlastního prospěchu bez přehlížení zájmu celku: pozorujeme-li to vše, skoro jsme na rozpacích, zda by vývoj dějin přece jen nebyl se dal cestou poněkud jinou, kdyby smrt Svatoplukova nebyla nadešla již nyní. Ne že by Svatopluk sám byl dovedl vývoj dějin zastaviti a obrátiti, ne že by jeho nástupce nebyl se pokusil o totéž, co by asi v daných poměrech byl učinil Svatopluk sám, ale že by Svatoplukovi nebyly v cestě stály ty překážky, které se v cestu nastavěly jeho nástupci . . . Než marno badati o tom, co se nestalo. Svatoplukovu velikost politickou zaručuje dostatečně, co se stalo, a pojišťuje mu to místo trvalé a stkvělé. A třebas o vnitřní stránce jeho vlády nemáme přímých zpráv, jedna okolnost dovede tento nedostatek vyvážiti. Svatopluk jest jeden z těch řídkých panovníkův, o jejichž vládě nejlepším svědectvím jest, že žili dále v pověsti lidové." A v pověstech těchto návrat Svatoplukův byl očekáván. Pád říše velkomoravské i knížete Mojmíra II., muže schopného a energického, důstojného nástupce otcova i dědice nadání válečnického, dle autora stal se jistě vpádem maďarským před r. 908, kdy již nebylo říše této vůbec, patrně padl Mojmír II. r. 906 nebo krátce před tím. „Nelze pochybovati," končí autor, že pád Moravy jest událost významu dalekosáhlého . . . Říše Svatoplukova . . . přirozeným vlivem okolností byla by se mohla a snad i musila státi protivahou „svaté říše římské německého národa", nicméně ve sjednocení všeho Slovanstva sotva mohla svůj úkol spatřovati a tím méně ho dojíti . . . Když potom Morava opět k Čechám připojena, jedna větev národa českého s ostatním se nespojila. Uherské Slovensko, někdy část veliké Moravy, k říši české již nepřipadlo. Rozdělení národa československého ve dva politické útvary jest jedním z následků vítězství maďarského, jehož potom nikdy již nepodařilo se trvale odčiniti . . . Morava potom téměř jako by zmizela z dějin. Po více než půl století není o ní jediné přímé zmínky v pramenech. Její úlohu přejímají opět Čechy." Dějiny nejslavnější doby země moravské nikde tak kriticky a přesně nebyly vylíčeny dosud, jako je vylíčil dle nových badání cizích a dle vlastních úsudků dějezpytných náš autor, který se jeví i rozmyslným a reflexivním pozorovatelem dějinného vývoje. *Fr. J. Rypáček.*

(O. p.)

Literární Morava v letech 1849—1885. Napsal *Miloslav Hýsek.* V Praze 1911. Nákl. vydav. družstva Mor. slezské Revue. Str. 312.

Spis po stránce chronologické velmi pilně zpracovaný. V části kritické čiší z něho ukrutné sebevědomí i prudká rabies anticlericalis nesoudná a neuznalá ku práci kněžské a konservativní, s níž ovšem všude a napořád se potkává a kterou proto ze zásady haní, aby ji zlehčil a snížil; tak akorát vhod známým proudům pražské filos. fakulty. Proto, transeat.

Friedrich Klimke: Der Monismus und seine philosophischen Grundlagen. Herder. Freiburg 1911. Str. 620. Cena 14 K 40 h.

Monismus má mezi moderními filosofy velmi mnoho přívrženců. Nálada monistická nabývá čím dál tím víc půdy. Mnozí učenci míní úplně vážně, že monistický světový názor jest jediným oprávněným a vědecky odůvodněným názorem na svět. Wundt dí, že budoucnost patří nepochybně monismu. Paulsen má za to, že monismus bude základem filosofie budoucnosti. Ratzenhofer tvrdí, že každý filosof musí státi na stanovisku monistickém, protože prý zásady zdravé filosofie vedou nutně k monismu. Dle Vettera staví jenom monism naše myšlení a jednání na pevnou půdu. Karel Joel píše: „Monism byl prvním slovem filosofie 19. století, monism jest také jeho posledním slovem, jak materialista Haeckel a něžněji a jasněji idealista Paulsen dokazují“ (str. 3.) Horliví monisté prohlašují také monism za nejúčinnější prostředek proti vší polovičatosti, neujasněnosti a bezzásadnosti moderní doby. Není divu, když autor praví, že monismus jest velmi nebezpečným nepřítelem theismu křesťanského, a že hlavně k monismu má pravá apologie brát především zřetel. — Autor kritisuje všechny systemy monistické, jichž je velmi mnoho. Monisté snaží se vysvětlit svět jediným konstitutivním principem, akcentujíce identitu bytí fysického a psychického. Rozcházejí se však různým pojímáním tohoto principu. Někteří tvrdí, že tímto principem jest hmota, jiní opět, že jest jím duch. Následkem toho vznikly různé systemy monistické, jako na př. monism materialistický, monism energetický, jehož zastancem jest Ostwald, evolucionistický monism idejí sil (Fouillée), dynamický monism Ferriho, kritický spiritualism Renouvierův, Machův monismus pocitův (Empfindungsmonismus), Avenariův empiriokritický monism atd. V každém z těchto systemů nacházíme mnoho odstínův. Materialistům působí mnoho obtíží problem hmoty, vznik zjevů psychických a dle různých hledisek vznikají různé monismy materialistické, jako na př. mechanický monism, dynamický monism, čistý dynamism, pyknotický monism a j. O Büchnerově monismu píše R. Eisler ve svém díle „Leib und Seele“: „Různé formy materialismu dávají si zde „rendez-vous“. Mechanický monism zná jen atomy a jejich pohyb; pojem síly prohlašuje za pouhou personifikaci. Dle jiných monistů jest hmota jenom centrem sil, tak že hmota se úplně ztrácí v pojmu síly. Některým jest hmota souhrnem smyslových dojmův. Byli učenci, kteří změnili pojem síly v pojem energie; z toho vznikl energetický monismus, jehož hlavním

representantem jest Ostwald. Dle něho není žádné hmoty, nýbrž různé formy energie. — Že Haeckluv monism je ze všech systemu nejnevědečtějším, v tom souhlasí všichni vážní myslitelé. Dle Chamberlaina jest Haeckelism mythologií; není ani vědou ani filosofií ani básněním, nýbrž mrtvorozeným „bastardem". — Monismus spiritualistický má hmotu za výtvor ducha. Právě tak jako monism materialistický tak i spiritualistický je rozvržen na ruzné systemy. Skoro všechny tyto systemy souhlasí v tom, že mimo myšlení není žádného bytí. Jedněm je podkladem všeho rozum, jiným slepá vule, jiným nevědomé nebo snad i fantasie (Frohschammer). Avenarius praví, že neuznává ani fysického ani psychického světa, že uznává to, co dokazuje jeho empiriokriticism. Tento monism prohlásil Ed. Hartmann za absolutní illusionism, absolutní agnosticism, theorii ignorance, bankrot poznání. Všechny systemy monistické jsou pouhým dogmatickým tvrzením beze všech dukazuv. Professor filosofie na universitě ve Vídni, Vilém Jerusalem, nazývá směry monismu hypertrofií pudu poznání. Reinke považuje monism za pochybený pokus pochopit svět. Otto Liebmann píše ve svém díle „Analysis der Wirklichkeit" o jednom monismu, co platí však o všech: „Es besticht, aber es beweist nicht; nimmt gefangen, aber bindet nicht; přemlouvá, ale nepřesvědčuje; pusobí rhetoricky, ale ne logicky." — Je-li svět identickým s absolutní bytostí, pak je sám absolutním, není závislým na příčině mimo svět a má příčinu svého bytí v sobě. Propast mezi absolutnem a nahodilostmi světa nedá se pouhou sofistikou překlenout. Prohlásit nahodilost a omezenost světa za pouhý klam, jest ovšem práce snadná, avšak nevědecká. Vším právem vytýká Klimke monismu, že prohlašuje svými názory nelogičnost a nemožnost principem bytí, že je proto velikou abstrakcí, odcizenou pravé skutečnosti, intellektuelní krátkozrakostí a filosofickou nemocí; monistům prý schází objektivní, kritický smysl, porozumění upřímné pro všechny stránky skutečnosti. Autor shrnuje svůj celkový úsudek o monismu ve slova: „Jako metafysický názor světový je monism ve všech svých formách neudržitelným. Jako methodologický postulát však není pouze možným, nýbrž nutným" (str. 591.)

Dr. Josef Adrian: Psychologie des christlichen Glaubens nach der Darstellung der hl. Schrift. Erfurt 1910. Str. 110. Cena 1 K 50 h.

V moderní filosofii jeví se jakási snaha všechno posuzovat se stanoviska psychologického, všechno psychologisovat. Psychologie rozšiřuje svůj obor stále víc a více, tak že málo která věda zůstala jí nedotčena. I náboženstvím, tímto universalním zjevem, zabývají se psychologové. Dle moderní filosofie rozhoduje ve víře jen naše já, vlastní vůle. Spitta píše ve svém díle: „Mein Recht auf Leben" na str. 198: „Nemám náboženství proto, poněvadž je pravým, naopak je pravým, protože já ho mám." Individuum je dle moderní filosofie neobmezeným soudcem ve věcech víry. A francouzský filosof Camille Bos dí, že nynější moderní věda považuje akt víry za pouhý proces života, v kterém platí zákony biologio a jehož kořeny prý sahají až

k samým základům organismu. Dle Bosa je božský princip víry v nás, v naší vůli. Autor kritisuje tento moderní směr a prohlašuje ho za zhoubný pro víru křesťanskou. Na základě Písma sv. podává pak psychologii víry křesťanské, vycházeje ze známého místa epištoly k židům 11, 1.: „Est autem fides sperandarum, substantia rerum argumentum non apparentium.“ Dokazuje se, že tím je ráz víry křesťanské jak subjektivní tak objektivní, jak psychologický tak metafysický správně vystižen. Pak probírá se víra ve St. a Nov. Zákoně, víra Panny Marie, apoštolův a jiných vrstevníků Páně, víra v církevním organismu, jehož potřeba se zdůrazňuje. Jsou učenci, hlavně protestantští, kteří míní, že pravá víra se úplně obejde bez církve učící, ano, že prý se víra v takové církvi rozvinout nemůže. „Božskosti víry,“ píše autor na str. 75, „není lidský zjev církve nijak na závadu, tak jako vtělení není na závadu božství Kristovu. Protože člověk je tvorem smyslověduchovým a společenským, jest viditelná, organisovaná říše víry psychologickou a paedagogickou potřebou.“ Zavrhneme-li církev učící, pak upadnem do individualismu, který by jistě byl pravou zhoubou pro víru křesťanskou. Adrian zavrhuje názor individualistů, kteří považují víru za akt pouze lidský a eliminují prvek božský. Hledá-li člověk ve víře prvky pouze lidské, pak jedná právě tak nerozumně jako člověk, který různé části živého organismu rozkládá a pak se pokouší opět jej sestavit, což se mu však nepodaří. Správně podotýká se na str. 101: „Der Glaube ist Lebensakt persönlich sozialtheopneustischer Natur, kein Produkt menschlicher Analyse und Synthese.“

Dr. J. Vrchovecký.

Al. Bukowski S. J.: Die Genugtuung für die Sünde nach der Auffassung der russischen Orthodoxie. Ein Beitrag zur Würdigung der Lehrunterschiede zwischen der morgenländisch-orthodoxen und der römisch-katholischen Kirche. Schöningh. Paderborn 1911. Stran 212. Cena 6 M.

Kniha obsahem zajímavá, tónem klidná a významem předůležitá. Tvrdí-li spisovatel v předmluvě: „upřímnou snahu o pojednání objektivní, o skutečnost se opírající dosvědčuje každá stránka“, pak to též svědomitě provádí. Chtěl v tomto díle podati ruským bohoslovcům pravoslavným věcnou informaci o učení katolickém.

Látka o zadostčinění za hřích rozvržena jest ve 4 hlavy: I. Nauka ruského pravoslaví o prvotním zadostčinění Vykupitelově. II. Nauka ruského pravoslaví o druhotném zadostčinění hříšníkově rozdělena ve dva oddíly: 1. O potřebě zadostčinění, aby ospravedlnění bylo dosaženo. 2. O potřebě zadostčinění po ospravedlnění dosaženém. O významu skutků, jež kněz za pokání ukládá (epitimie). III. Ruská pravoslavná polemika proti římsko-katolické nauce, že zadostčinění lze odpustky doplniti. IV. Stanovisko ruského pravoslaví vůči katolickému učení, že zadostčinění lze doplniti mukami v očistci.

Látku tuto spisovatel čerpá z bezprostředních pramenů rusko-orthodoxních. Cituje především z knih symbolických: z vyznání Petra

Mogily (Confessio Orthodoxa), z vyznání Dositheova, schváleného na sněmu v Jerusalemě r 1672 a z katechismu Filaretova uvádí i názory starších i novějších bohoslovcuv a konstatuje na konci každé kapitoly souhlas, po případě částečný rozpor mezi rusko-orthodoxní a katolickou naukou.

Ad I Strany prvotného zadostčinění Vykupitelova jest mezi symbolickými knihami a katolickou církví úplná shoda; totéž říci lze i o starších bohoslovcích pravoslavných, ač někteří vnesli do bohosloví svého prvky protestantské, na př. o dvoji poslušnosti Krista Pána, dále že byl Kristus Pán předmětem hněvu božího a že muky pekelné vytrpěl. Výtky nejnovějších bohoslovců, hlavně Světlova, vznikly hlavně z nesprávného pojetí nauky katolické. Důkladnější díla katolických bohoslovců zůstávají u ruských bohoslovců nepovšimnuta.

Světlov, jeden z předních dogmatiků, cituje učení katolické pouze z příručky „Lehrbuch der katholischen Religion für obere Klassen der Gymnasien von Dr. Ant. Wappler“. Text ze Summy sv. Tomáše sice uvádí, než místo blíže neoznačuje (str. 38). Požadavky Světlova, aby v díle vykoupení ethický moment byl více zdůrazňován a láska boží lépe uznávána, zasluhují i u katolických bohoslovců povšimnutí.

Že Kristus Pán za hříchy pokolení lidského skutečné a objektivní zadostčinění vykonal, všichni ruští bohoslovci pravoslavní až na Sergije (str. 24) za článek víry uznávají.

Ad II. 1. V nauce o přípravě na ospravedlnění knihy symbolické výrazu „zadostčinění“ výslovně neuvádějí; požadují však po dospělých úkony takové, jež jsou povahou svou kajícími. V témže smyslu se vyslovují i starší bohoslovci. Pokusy Theofana Prokopovicze, professora na kijevské akademii v letech 1711–16, jenž do ruského bohosloví zavésti chtěl nauku protestantskou o víře jedině ospravedlňující, byly rázně odmítnuty. Někteří, a to znamenití bohoslovci užívají obecně výrazu „zadostčinění“. Útoky proti katolické nauce, že třeba dospělému pokáním na ospravedlnění se připraviti, podnikají někteří bohoslovci v nejnovější době proto, poněvadž se mylně domnívají, jakoby příprava na ospravedlnění u katolíků záležela buď v přirozených zásluhách anebo v zevnějších skutcích člověka.

2. Strany zadostčinění, jež ospravedlněný konati má i když odpuštění hříchů dosáhl, učí knihy symbolické, že hříchy ve svátosti pokání nebývají dokonale shlazeny. Vyznání Dositheovo požaduje k úplnému shlazení hříchů nejen obrácení (μετανοία), nýbrž i dostičinění (ἱκανοποίησις), záležející ve skutcích kajících čili v „ovoci pokání“. Katechismus Filaretův stanoví za účel svátostných epitimií, aby „nepravost hříchů shladily“. I v prvé polovici 19. století nazývají se epitimie tresty a odplatou za hříchy (Věrouka Antonijova).

Od polovice téhož století začali ruští bohoslovci pravoslavní uváděti epitimie mezi spornými body s naukou katolickou. Popírají totiž až na Maltzewa vesměs, že by Bůh anebo církev kajícímu hříšníku ukládali nějaké tresty. Připouštějí sice tito bohoslovci, že hříchy ve svátosti pokání dokonale se neshlazují a že k dokonalému odpuštění

zapotřebí jest „hodného ovoce pokání“. Tímto však nevyrozumívají kající skutky, jimiž člověk tresty odpyká, nýbrž úkony ctnostné, jimiž lze úplného odpuštění hříchů docíliti. Svátostné epitimie mají prý pouze účel léčivý, aby lítost vzbudily a prohloubily.

Tak ovšem ocitá se novější pravoslavné bohosloví v rozporu jak se staršími bohoslovci tak s knihami symbolickými a zavádějí se takové názory, které základním naukám pravoslavné církve se příčí.

Ad III. Katolické učení o odpustcích, ač již z doby církevních sněmu Lyonského a Florenckého i pravoslavným rozhodně známo bylo, až do doby nejnovější se neuvádělo, a jako sporné. Přímo začal proti němu brojiti Makarij z toho duvodu, že ospravedlněnému netřeba pykati za časné tresty po odpuštění hříchů zbylé. Další útoky proti odpustkům jsou většinou čerpány z dogmatické bohovědy téhož bohoslovce. Co se mimo to namítá proti odpustkům, pochází z úplně falešného výkladu nauky katolické Odpustky uvádějí se v neváżnost vylhanými povídačkami a pomluvami o praxi odpustkové v církvi katolické. (Viz Malinovskij v pravosl. dogmat. bohosl., IV. díl str. 262 a u našeho autora str. 137. 1. pozn.)

Ad IV. Podati úplný obraz pravoslavného učení o stavu, v jakém duše od těla se oddělivši až do posledního soudu trvají, není tak snadno. Ony neurčité a odlišné názory, jež zástupcové východních církví na sněmě ve Florencii stran stavu duší po smrti pronášeli, vyskytují se i u ruských bohoslovců pravoslavných. Různá mínění o těchto duších nacházíme i v symbolických knihách. Za jedno jsou všichni pravoslavní bohoslovci v tom, že věřící na zemi mohou svou přímluvou zemřelým pomáhati. I ty duše, které hned po smrti nedospěly blaženosti věčné, mohou, než jejich osud se trvale rozhodne, skrze přímluvu věřících na zemi jí dosáhnouti. Tak může se státi pouze skrze přímluvu věřících na zemi, jelikož ony duše ničím nemohou svůj stav polehčiti. Satispassio buď výslovně neb aspoň nepřímo všichni pravoslavní bohoslovci zavrhují.

Tito rozcházejí se v názorech majíce stanoviti, komu a kterak ony přímluvy prospívají.

Většina opírajíc se o vyznání Dositheovo omezuje užitek těchto přímluv pouze na ty, kteří na světě všech těžkých hříchů sice litovali, než jich hodným ovocem pokání úplně neshladili; někteří je rozšiřují i na ty, kteří v těžkých hříších, vyjma ony proti Duchu sv., zemřeli.

Přímluvy prospívají tak, že pohnou Boha k milosrdenství se zemřelými.

I o stavu duší, jež dosud do nebe nevešly, různá mínění pronášejí, až na to, že hmotné tresty ohněm u těchto rozhodně zavrhují.

Někteří líčí stav těchto duší tak, jakoby se nijak nelišil od osudu na vždy zavržených. Jiní, ač nějakého středního stavu mezi nebem a věčným zatracením naprosto neuznávají, přece připouštějí, že jest stav jejich podstatně různý od onoho věčně zavržených. Někteří stav těchto duší nazývají výslovně prostředním.

Místo, kde duše po smrti na své vysvobození čekají, nazývají ruští bohoslovci pravoslavní hades. Význam tohoto slova jest různý. Jedni považují hades za totožný s peklem (gehenna). Většinou užívá se slova hades v širším a užším smyslu. V širším smyslu jest hades obydlím všech duší, jež věčné blaženosti nedosáhly. Toto pak jest jako nějaký žalář rozděleno ve více oddělení. V jednom z těchto jsou pouze ty duše, jež na své vysvobození čekají — hades v užším smyslu. — Někteří vynikající bohoslovci pravoslavní stanoví pro tyto duše třetí, od nebe i od pekla rozdílné místo.

Ruské pravoslaví souhlasí s římsko-katolickým učením potud, že některé duše, než do nebe vejdou, muky snášejí a v tomto stavu od věřících na zemi pomoci se jim dostává.

Rozchází se pak v tom, že dle římsko-katolické nauky duše těmito mukami zadostčiní a pro nebe se připravují, kdežto ruské pravoslaví tyto tresty za dostičinění nepovažuje a pouze prostředek, jímž vykoupeny býti mohou, totiž přímluvu věřících na zemi uznává.

Ruské pravoslaví jednohlasně sice popírá muky ohněm u duší, jež na své vysvobození čekají; než proto s naukou katolickou není v rozporu. Učitelský úřad církve nikde se nevyslovil authenticky o povaze trestů u oněch duší. *Dr. R. Špaček.*

Michel d'Herbigny, Un Newman Russe, Vladimir Soloviev (1853—1900). Paris, Beauchesne et Cie. 1911. Str. XVI, 336. C. 3·50 fr.

Dílo vydáno ve sbírce „Publications de la Bibliothèque Slave de Bruxelles" a seznamuje dobře cizinu se životem a názory velikého unionisty, jak od materialismu (Büchnerova) Spinozovým pantheismem prodral se k víře a nadšení pro království boží na zemi, jehož význam čím dále tím více poznával a oceňoval, až přes vlivy pravoslavného okolí dospěl k upřímnému katolicismu (18. února 1896 formálně přestoupil) a k zásadám unionistským. V posledním díle (Les trois Dialogues) téměř visionářsky líčí sjednocení církví pod Petrem II. proti antichristu na konci věků — dílo, o kteréž upřímně usiloval a pro něž jak osobností tak prácí svou mnoho vykonal, a ne bez výsledků vykonal, třebas ulekaná reakce právě teď proti katolíkům znova ještě více zuří; unie neprovedou spisovatelé ani missionáři sami, ale pomohou jí.

Ze života náboženského.

Ohlášená reforma breviře římského (jen tohoto, jiných druhů nikoliv) v konstituci apoštolské (z 1. listopadu 1911) „Divino afflatu“ (compositos Psalmos . . .) vyšla v 17. sešitu Act Apostolicae Sedis ze dne 20. pros. Konstituce sama velebíc žalmy jako modlitby církve nejpřiměřenější praví, že časem zaváděním nových a nových svátků žaltář sám přišel při hodinkách církevních ze zvyku a jen některé vybrané žalmy stále recitovány. Stěžovali si na to už před vatikánským koncilem a po koncilu znovu žádali za opravu breviáře. Nyní konečně k ní dochází, když komise pro úpravu žaltáře stanovená práci svou dokončila. V novém rozdělení breviře má se státi staré idei církevní zadost, aby totiž celý žaltář (všech 150 žalmů) byl za týden recitován. Nestane se to potlačením svátku, ač přece jen mnoho z nich bude nedělemi a feriemi (všedními dny) zatlačeno, ale rozdělením žalmů na jednotlivé hodinky a pak úpravou rubrik breviře a kalendáře. Breviř stane se závazným od počátku r. 1913. Závaznost jeho se nezmenší, ale zmenšuje se opět pensum čili rozsah ač jen neznačně, a všeliké hromadění se vylučuje. Ke konstituci přidáno 13 odstavců rubrik, podle nichž se má úprava příštího kalendáře říditi. Rubriky breviáře se neudávají, ty obsaženy budou v breviáři samém, který už vatikánskou tiskárnou vytištěn a odtamtud jej bude nutno všem knihkupectvím odebírati. Zda výlučně a pro vždy si Řím vyhražuje vydání jeho se nepraví, ale sotva to zamýšlí. Ze zvláštností, jež jsou zajímavější, uvádíme: den dušiček má (už od letoška) své hodinky zádušní a žádné jiné; padneli na neděli, slaví se v pondělí. Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota mají hodinky jako dosud. V neděli mše sv. bude vždy z neděle, i o neděle tak zv. malé, leda že by na tyto připadl nějaký svátek aspoň II. třídy. Také velké ferie a ferie 40 den. postu přijdou více při mši k platnosti. „Imperaty“ diecesní se neberou, jsou li denní orace aspoň tři. Překládání svátků, jež nejsou aspoň II. tř., úplně odpadá: tedy svátky učitelů círk. a svátky duplex maius, neslaví-li se týž den, mají jen vzpomínku, jinak odpadají. Tak zv. suffragia sanctorum se stahují v jedno jediné.

Na celé opravě je zřejma v tom oživení celého žaltáře a starých officií nedělních a ferialních i při mši snaha, učiniti breviř a bohoslužbu církevní mnohem rozmanitější, a přece při tom jednodušší! Na úpravu části breviře „proprium“ a „commune“ komise reformní bude zasedati ještě dále.

Francouzský liturgik Msgr. Batiffol u příležitosti reformy breviáře projednal význam oprav žaltářových v církvi (La Croix 28. XII.) a připomněl znamenitého horlitele pro tutéž opravu ve 14 století Radulpha de Rivo († 1404), jehož monografický životopis právě v Lovani vydán tiskem. Děkan v Tongres u Lutychu Radulf de Rivo na svých cestách do Říma všímal si starých liturgií a poznal, jak daleko se tehdejší doba byla odchýlila od staré liturgie

církve. I počal horliti pro návrat starého officia, v němž umístěno bylo všech 150 žalmu týdně — od 1. do 108 v nočních hodinkách, od 109 do 150 v hodinkách denních. Ale toto rozdělení už i tehdy bylo znemožněno. Byly to přečetné svátky, jež officium chorové učinily velmi jednotvárným, neboť vedle žaltáře při četnosti svátku vzniklo „commune“, jež žaltář úplně vytlačilo. Radulf volal proto ke starému zvyku všech 150 žalmu každý týden zcela se vymodliti. A k tomu cíli sestavil zvláštní kalendář, v němž připouštěl pouze jeden svátek týdně, ponechal totiž jen nejstarší a největší. Reformu svou zavedl aspoň do augustiniánského kláštera ve Windesheimu a jeho filiálkách, ale jinde se neujala.

Ale na opravu officia se pomýšlelo přece stále. Jenže renaissance myslila opravu zcela jinak. Pap. Leo X (1513—1521) dal vypracovati krátké „diarium“ modliteb v krásné klassické latině, a mělo býti zavedeno místo breviře. Vyšel až po smrti jeho r. 1536, ale papež Pavel III. ho neuvedl v život, neboť tradice církevní tu byla zcela opuštěna. Nově založená kongregace Theatinská počala pracovati znovu o reformě. Reforma měla se držeti tradice církevní. Koncil tridentský více zredigoval než zreformoval liturgické knihy. Proto o reformě pracováno dále ve smyslu zmíněném. Počet svátků ztenčen. Ponecháno 57 duplex a 30 semiduplex. Na 200 dní zůstalo tedy pro officium neděle a všedních dní (ferií). Tato reforma uvedena v život Piem V. Bylo to pro onu dobu činem velevýznamným. Bylať reformou, jež vady odstranila a staré krásné ponechala. Ale ztenčené svátky po Piu V. znovu se zaváděly. Každý papež zaváděl nové, a věřící rovněž odevšad o nové žádali. Znovu proto na reformu došlo za Benedikta XIV. Komise od něho k tomu určená počínala si tak radikálně, že by ze svátků skoro nic nebylo zbylo. Papež proto sám se chopil práce, ale než ji skončil, zemřel. A tak zůstalo vše do Pia IX., jenž rovněž o opravu žádán a přislíbil ji — ale za dlouhých pontifikátů Pia IX. a Lva XIII. oprava neprovedena, kalendář a officium však naopak zaplněno ještě novými četnými svátky.

Potíže reformátorů spočívaly v tom, že nechtěli měnit rozdělení žalmové, a neradi by byli vynechali svátky; tyto dva zřetele však stály proti sobě a nebylo možno je sloučiti: buď nové rozdělení, buď vypuštění svátků.

Ohlášená reforma vytkla si hlavní nejstarší zákon chorový: recitovat za týden všecky žalmy žaltáře. Této zásadě musí ustoupit vedlejší a pozdější tradice. Zásada tato uplatněna v římské liturgii; ve východní a v ambrosiánské jest jinak, tam celý žaltář rozdělen na 14 dní. K zachování této zásady především volávali reformátoři starší (sv. Benedikt, sv. Řehoř I. a sv. Řehoř VII.) do 11. století. Vrací se k ní jako hlavní i nová reforma.

Sloučení svátku s officiem ferialním, jež v nové reformě provedeno, měl už francouzský reformovaný breviř 18. století, jenž jen pro velké svátky, svátky P. Marie a mučeníků užíval starého rozdělení, jinak však ferialní žalmy s officiem svatých slučoval. Reforma tato jako

samovolná nebyla uznána a přijata. Ale nyní její prakse v hlavním znovu ožívá.

*

Z pražského semináře oznamuje se nám soukromě, že zprávy „Národní Politiky" (list p. kard. Skrbenskému) stran četby bohoslovců nezakládají se na pravdě. Tím lépe! Po našem soudu na přenesnadném „umění čísti" (= výběr i způsob četby) měli by si pp. bohoslovci mnohem více dáti záležeti než se děje. Belletrie co nejméně, a to jenom nejlepší. Politiky co nejméně, zvláště co nejméně novin, spíše ještě občasné přehledy. Tiskoviny směru ex professo protikatolického naprosto ne, atd. Otázky tyto částečně jsou věcí svědomí (prohibita, quia mala!), částečně pouhé paedagogiky; ale v každém případě nutna tu rozumná sebekázeň. Na mnohé škoda drahého času, byť i nebylo škodno; mnohé třeba a limine odmítnouti. Výběrem dobře řízeným tříbí se úsudek pro budoucnost. Pp. bohoslovci nechť nezapomínají, že mají sami se státi zástupci aneb aspoň šiřiteli naší literatury, vědecké i lidové, která daleko ještě není tam, kde by měla, a při tolikó intelligenci, která v kněžstvu našem jest, i mohla býti. Zvláště nyní v té záplavě boha- a duchaprázdných tiskovin českých dobrá četba byla by potřebným lékem. Zdravé náboženské četby na př. v národě nepoměrně málo se pěstuje, a přece o náboženství kde kdo se otírá: není tu také trochu příčinou zanedbávání její již v bohosloví?

*

Zajímavo jest rozhodnutí Soudu římského (Sacra Rota Romana) ze 7. července 1911 v 17 sešitě Act Ap. Sedis uveřejněné a týkající se případu až z franc. Tonkinu v čín. zadní Indii. Zajímavo je tím, že právní zásady římské přiloženy tu i na právní obyčej zcela jiného kulturního života, než jaký známe z Evropy. Jedná se o platnost manželství Jana Tien s Anežkou Kanh v křesť. katol. osadě Dong Kienu ve francouzské Číně. Podle tamního zvyku rodiče vybírají manželku synovi. A tak i Janu Tienovi otec vybral nevěstu. Jan ji nechtěl. Ale musil, otec ho přinutil. Ženich dával všemožně svou nechuť k nevěstě na jevo, ale na konec si ji vzal, jen že se jí vyhýbal a mladí lidé po několika nedělích se nadobro rozešli. Nevěsta vrátila se k rodičům, když viděla, že jí muž nechce. Stalo se v r. 1902, a r. 1908 Jan Tien požádal, aby manželství jeho prohlášeno bylo neplatným. Po uvážení všech svědectví a dokladů soud římský také manželství za neplatné prohlásil a to z důvodu, že syn byl ku sňatku donucen! Soud v důvodech udává, že manželství by stejně musilo býti neplatným prohlášeno, i kdyby Jan Tien a Anežka Kanh se byli tělesně stýkali, čehož v tomto případě nebylo. — Nucení přicházívá častěji u nevěsty, tu jest případ donucení u ženicha. Při donucení souhlas se pokládá za nedostačující, i kdyby vnitřní souhlas ten na straně ženichově byl, což ostatně se nedá dokázat — neboť „de internis non judicat praetor" — zevnější prokázané nucení bylo

by stačilo k neplatnosti — i u muže a i v poměrech a zvycích, jež rodičům dávají větší právo než u nás v Evropě!

*

Německý moralista prof. Dr. J. Mausbach v lednovém „Hochlandě“ počíná úvahu o nacionalismu a křesťanském universalismu, která se dotýká důležité a palčivé otázky denní, o kterou všichni klopýtáme a již mnozí jednostranně řešíme — ve všech národech. Vychází od pojmu, jenž jest velmi kolísavý, nejsouce jednohlasně ustáleny známky jednoty a příslušnosti národní. Národ v socialním ohledu stojí svou idealní více než realní existencí, svou nesorganisovaností za rodinou i státem, které jsou realnými individualitami. K vývoji národního citu v Evropě přispěla Napoleonova libovolná státotvornost a trhavost starých celků v Německu a Italii národní celek trhán — v Rakousku na podkladě národním právě vytvořil Illyrii a zanášel se znovuzrozením Polsky). Křesťanství odstranilo starou exklusivitu národní: člen jiného národa, barbar, nesměl býti považován už jako nepřítel, jako méněcenný. Všechny národy srovnány v hodnotě své, národní individualitu křesťanství povzneslo, ale nesetřelo. Dosud v universalní církvi, v katol. Římě platícím za typ mezinárodnosti či lépe beznárodnosti, má právě každá národnost své místo, své kolleje, své ústavy a propaganda víry jest obraz v malém této universalnosti církevní. Vychovávajíc děti všech národů světa, nevysílá je míchaně kamkoliv na působiště, ale zavazuje všecky chovance své, že po vysvěcení vrátí se ke svému národu. Toto hlásání bratrství národův a přece uplatňování individuality každého z nich zřejmo jest už od časův apoštolských v církvi. Zákony církevní nesou svědectví obojího, ale více ovšem druhého zřetele (jenž jest ostatně jen důsledkem prvého), neboť v životě národů nejčastěji tento byl porušován, když jeden národ opanovával nad druhým politicky a své nadvlády i v církevním životě zneužíval. Středověký ideal o dvojí moci a dvojí říši sice ztroskotal, ale nebyl namířen proti individualitě národů: mohla obstáti i jediná duchovní i jediná světská vrchní moc (císařů římských) při mnohosti národův. Ovládnutí demokratismu po revoluci francouzské je téměř totožné s probuzením národního vědomí. Ztlumení demokratismu a tím i národního hnutí na čas (do r. 1848) přispělo k tomu, že národní cit vzplanul pak tím ohnivěji a vedl pak i k přemrštěnostem, z nichž dosud nevybředl. Vývoj národní idey státní v Německu sleduje autor podle Meinickova „Weltbürgertum und Nationalstaat“ (1911, 2. vyd. v Mnichově. R. Oldenbourg. — 12·80 M).

*

Ve Vídni vycházející týdeník (od počátku r. 1910) „Oesterreichisches Katholisches Sonntagsblatt“ slouží od svého vzniku boji s „moderními“ proudy v katolictví. Německé listy pokrokovějšího směru katolického nestačí mu odpovídat a mu se bránit. Jsou to vždy dopisy ze zástění, zpoza rohu, jež ostře kritisují nedosti katolické lidi a směry. Dopisovatelé tohoto ducha jsou buď z německých nebo slovanských Alp a z Německa (z Bavor a z Porýní). List všímá si hojně věcí

slovanských ale i tu hlavně jako usvědčovatel zřejmého neb domnělého pokrokařství (hlavně mezi Jihoslovany a Poláky). V posledním čísle z 21. ledna vystupuje proti tak zv. „Kolínskému směru“ v Německu v dopisu z Dolního Rýna. V článku tomto nalézá se takovéto význačné místo: „Stoupenci kolínského směru jsou hrdi na svůj kulturní boj, na katolický střed, na svůj „Volksverein,“ na své „křesťanské odbory,“ slovem na všecky své organisace, jako kdyby to všecko bylo více než milost Boží a než papežství!“ Vytýká totiž, že se od papežství, od jednoty církevní odlučují, papežovy pokyny o hospodářské a politické organisaci odmítají, a jen na politickou organisaci a jednotu katolíků německých důraz kladen. Oproti tomu žádá „berlínský směr“ náboženskou jednotu. Kolínský směr posuzuje vše i věci víry se stanoviska politického, a všude jen o uplatnění politiky stojí. Berlínský směr však žádá, aby náboženství samo bylo vždy na prvém místě, aby ono pronikalo všechen život a všecky organisace veřejné. Jsou to dva různé názory, dvě různá stanoviska, jež dnes stojí proti sobě neslučitelně a na smrt nepřátelsky. Pronásledovaný a posmívaný a tupený směr je prý však směr berlínský, na nějž se kolínští dívají s vrchu, jako na něco podkulturního.

Velké listy stojí buď stranou anebo slouží směru kolínskému (Köln. Volkszeitung, Augsburger Postzeitung, Schlesische Volkszeitung jsou hlavní jeho orgány). Druhému směru slouží hlavně menší listy, týdeníky a měsíčníky. Francouzskému ovzduší už velmi blízký Trevír jest jedním z hlavních protivníků „Kolína.“ Vloni v říjnu založený týdeník Petrus-Blätter už svým názvem chce naznačiti tendenci svou, a snaží se dovésti katolické Německo blíže k Římu, od něhož se podle domnění mnohých odchýlilo. Jak se hlavně odchýlilo, naznačuje čís. 14. z 29. prosince, v němž nejmenovaný biskup misijní píše o tom zarmucujícím zjevu, že Německo už není římsko-katolické ale snad pouze německo-katolické (!!) Vždyť cokoli prý poslední dobou vyšlo z Říma, vždy se našli lidé, kteří ihned prohlásili — to nařízení, ta encyklika se nás v Německu netýká, to není pro naše poměry. Tak prý bylo s nařízením o církevní hudbě, s encyklikou o modernismu, a modernistická přísaha dlouho odmítána, že pro německé theol. professory se nehodí, že je odloučí od ostatních professorů universitních; předpisy o přijímání dítek odmítány, že nejsou pro naše kraje; pokyny o konfesionalitě spolků (aby jen katolíci s katolíky se spolčovali) pro Německo prý neplatí, ježto tam v hospodářských a sociálních záležitostech jsou obě konfese na sebe odkázány; motu proprio o privilegiu fori — o nepohánění osob duchovních před světské soudy — ihned ještě než Sv. Stolice promluvila prohlášeno za neplatné pro Německo, anoť prý se řídí jinými zákony, jež tu privilej už dávno odstranily. Nikoliv, prý není možno, že tento stálý odpor proti nařízením Říma vychází opravdu z katolického Německa, ale jistotně prý je dvojí Německo, jedno skutečně ještě římsko-katolické, opravdu Římu oddané ale v životě veřejném mlčící, a druhé pouze německo-katolické a ne už římsko-katolické, jež o Římu nic slyšet nechce!

Onen seznam „odmítnutých" dekretu římských doplňuje „Allgemeine Rundschau" (kolín. sm.) ještě několika neuvedenými: nařízení o křesťanském cvičení v neděli odpoledne, o hypotekárním nezatěžování jmění církevního a klášterního (dekret ten od biskupu německých vubec ani neohlášen!), nařízení o knežích funkcionářích ve spolcích úvěrních, zřizování sboru vigilantů, motu proprio o svátcích — při nichž při všech biskupové němečtí žádali za dispens v Římě, aby jich nemusili provádět, ježto pro Německo nejsou na místě.

Podle všeho mluví tu politické či spíše nepolitické „děti" a vubec „velké děti" o věcech veřejného náboženského života — jehož vedení se neúčastní a jejž přece mistrovati chtějí ze svých zátiší. Bylo by to divné, že by špatným byl právě ten příklad úsilné činnosti německých katoliku, podle něhož se dnes všecky katolické i četné nekatolické národy zařizují! Ale také možno, že politické a organisační hnutí katoliku německých už překročilo přípustné hranice, a že tato „protiakční reakce" je zdravým korrektivem od citlivějších lidí pro ty, kdož bojem denním ohlušeni stále dále se řítí a mnoho neuvažují.

*

Ve Francii takovým dotěrným usvědčovatelem nedostatečného katolicismu jest abbé Emanuel Barbier, jenž všude vidí panství liberalismu, demoliberálního katolictví, minimistického, neutrálního katolictví (že svádí náboženské projevy a požadavky na „minimum", že chce býti neutrální ve styku se světem). Místo pravých křesťanův a katolikův ovládají všude demokřesťané (demokratismus křesťanský), jenž se snaží odklerikalisovat všechen křesťanský život a odloučit jej od církve a Říma. Podotknouti třeba, že tento hlasatel pravého katolicismu dán v Římě 25. srpna 1908 na index se svými dvěma spisy: „Le progrès du liberalisme en France sous le Pape Léon XIII." a „Ne mêlez pas Léon XIII. au liberalisme". Spisy tyto vzbudily ve Francii i v Římě pohoršení veřejnými i skrytými útoky na zemřelého papeže Lva XIII. Abbé Barbier má svůj orgán „Critique du Libéralisme", v politickém ohledu royalistický a ultrakonservativní a protidemokratický, a příbuzný orgán „Critique de la Presse". Oba ty orgány přinesly nedávno obšírnou úvahu o věcech a osobách německých. Pro abbého Barbiera podezřelými jsou v Německu z demoliberalismu všichni biskupové až na dva (ti, kteří zřejmě drží s berlínským směrem), všichni vůdcové političtí: Dr. Bachem (odtud „Bachemismus", směr jeho orgánem „Köln. Volkszeitung" šířený), Hitze, Giesberts, Pieper, původové všeho zla, a od nich obelstěni staří páni: Brandts, Dittrich, Gröber, Marx, Roeren, Schädler, Spahn, Trimborn atd. Z politiků pravověrnými shledává jen Dr. Bittera, Fleischera a hr. Oppersdorffa (oposice v centru!). Také vědci u něho dostávají hojně censur z liberalismu, ani Hertlinga a Biederlacka nevyjímaje! — Vlastní kritická činnost Barbierova vztahuje se však na romanské země a na Francii především. Poslední akcí jeho, jež vzbudila protest, bylo označení semináře v Nizze (École Vianney) jako modernistické a veskrze liberální. Biskup nizský

Chapon se listem ku svému kněžstvu a k biskupům francouzským ohradil proti takovému podezřívání. Barbier uvedl listy chovanců a svědectví kněží z diecese samé. Proto biskup zakázal list Barbierův čísti a podporovati, všechen styk i písemný s ním zapověděl, a jej pro svou diecesi zbavil práva všech bohoslužebných úkonů (pro ten případ totiž, že by do diecese v Nizze přišel), dokud nedá náležité satisfakce.

*

Sděluje se, že Francie činí opět pokusy svým vyslancem u Kvirinálu, aby navázala diplomatické styky s Vatikánem. Ministerstvo zahraničí dostávalo od rozluky stále nepříznivé zprávy z východních zemí, že vliv francouzský upadá, následkem roztržky té, a na úkor Francie zmocňují se ho jiné mocnosti. Svatý Stolec Francii dosud formálně protektorátu neodňal, a také když bylo třeba použil ho i v době rozluky. Tak nyní za roztržky mezi Italií a Tureckem svěřil hájení zájmů katolických Italů Francii — jinak převzalo občanské zástupnictví Rakousko. — Zdá se také, že boje poslední dobu z Říma a Francie proti Německu a jeho katolicismu podnikané mají něco z tohoto pozadí a této motivace — je to řevnivost obou pomalu odstrkovaných romanských národů Italů a Francouzů, kteří dosud ovládali církev po celém jejím obvodě. Ale posledních dvacet třicet let pronikají Němci v církvi na všecka místa a do všech končin. Němečtí učenci a němečtí misionáři pracují na všech polích církve. Vliv německý se uplatňuje a mizí za to vliv živlu romanského, a poslední léta od 1902, od zákona rozlukového zvláště rychle mizí vliv francouzský. Není tudíž nemožno, že sama sebou zrodila se nálada napřed nechuti, pak stesku a konečně žaloby a podezření z toho odstrčení, jaké zmíněné národy na mnoze potkalo.

*

Dne 21. prosince na sezení sv. synodu vystoupil saratovský biskup Hermogen (známý konservativní přepjatec) s dokladem o protináboženském smýšlení ruských moderních spisovatelů. Citáty z Andrejeva, Gorkého, Kuprina, Merežkovského, Filosofova, Rozanova, Arcybaševa a Tolstého dokazoval, že všichni ti jsou vlastně šiřiteli sekty chlystů, co hlásají, že jest opravdové chlystovství (náboženský nihilismus a naturalismus). Ze třeba je tedy učiniti neškodnými a spisovatele žijící, jmenovitě první čtyři že nutno vyloučiti z církve. Podporovali žádost jeho prof. Skvorcov, mis. Vostorgov a Ajbazov. Odmítl však návrh jeho arcibiskup Volynský Antonij, také sice ultrakonservativec, ale při tom nejosvícenější z pravé strany církevní. Pravil, že od dob Puškina nebylo slavného literáta ruského, který by nebyl ve svých spisech vystupoval s notnou dávkou liberalismu. — Biskup Hermogen mimo to podal sv. synodu žádost, aby požádal ministerstvo vyučování, by všecky spisy Tolstého, nejen filosofické ale i belletristické byly vyloučeny ze škol, poněvadž i belletrie Tolstého krásnou svou formou šíří mravní a náboženský rozvrat.

Filosofické názory moderních ruských „hledačů Boha" („Bogoiskateli") Rozanova, Merežkovského a Šestova vydal B. Grifcov

pod názvem „Tři myslitelé“ („Tri myslitelja“). Charakterisuje Rozanova bohohledání jako odpad od křesťanství a přilnutí k pohanství; Merežkovského jakožto odpad od současné kultury a roztesknění po světlých obrazech Hellady; Šestova jakožto odpad od humanismu a hodnotění upřímného individualismu jakožto jedině uspokojujícího.

*

Nespokojenost s politickým takovým či onakým vystupováním náboženských stran jest i při velkém úspěchu jejich na snadě. Ba tím spíše, neboť široko rozvětvěná a k moci došlá strana snadno pak zplaní, nebo zneužívá moci. Stalo se to něm. křesť. sociálům, upadajícím pro vnitřní rozbroje. Boj zuřivý bojují stále proti sobě obě strany tyrolské (křesť. soc. a konservativní), nedávno, jak teprve si stěžuje „Slovenec“, ozval se proti slovinské katolické straně lidové vysoko jí samou ceněný básník a spisovatel Ksaver Meško ve „Slov. Braniku“ (liber.). — Strany a listy katolické v Čechách pak znovu po několikaleté součinnosti se načisto rozbily. Katol. konservativní a jedna část křesť. socialní seskupila se kolem nově vypraveného „Čecha“ a týdeníku „Nového Věku“, noví odpadlíci strany křesť. socialní pak počali vydávati deník „XX. Věk“ — v „Čechu“ praví o nich, že štědrostí a nákladem jistého bohatého pána, jenž deníku předepsal směr, jak prý viděti z jeho stanoviska vůči ruské protikatolické politice. Strana křesť. socialní se též slavně nového směru odřekla a funkcionáře z nov. směru odstranila. Boj počíná tu mezi stranami, jež politického uplatnění dosud nedošly, a pouze ideová stanoviska a snad více osobní a společenské zájmy je rozrůzňují. — Pronásledované pro podezřelost z modernismu „Meditace“ zanikly minulým rokem, až teď vyšly ve zvětšeném sešitě. Za to povstal nový měsíčník „Obrození“, jemuž směr a ducha vtiskují katol. spisovatelé laičtí Dr. Kratochvil, Bitnar, Pacovský. Vzorem nového měsíčníku jest katol. mnichovský měsíčník „Hochland“. — Po zaniknutí „Vaterlandu“ počal ve Vídni vycházeti týdeník „Oesterreich-Ungarn“, jehož jméno už je zároveň programem: konservativní černožlutý, hájící jednotu říše proti uherskému odštěpenství, pěstující v protiváze k Uhrám jihoslovanské zájmy — a představující ve vlastní úloze své rakouský „imperialismus“, t. j. snahy po zabrání nových území na Balkáně a v zámoří úsilno podporující (imperialismus takový podporován byl ostatně i něm. křesť. socialním tiskem.) A tu ojevil se současně veřejný proud protimírový, jemuž dáván liberalním tiskem špatný výklad. Vyšel z konserv. katol. kruhu proti ministru zahraničí, že odporuje zbrojení a ostřejší tonině, energičtějšímu postupu v otázkách zahraniční politiky. Vykládáno to jako podněcování proti Italii, jakožto intrika „Říma“ a „Vatikánu“ proti „Kvirinálu“, jakožto vyhrůžka a pomsta na Italii za její protipapežskou liberalní politiku. Ba líčeno vše jako tah za znovuzřízení církevního státu ve vhodnou chvíli dnes, kdy Italie je zabrána na dlouho pacifikací Tripolska! Ale vše to zatím jest jen mrzutá nálada imperialistů z vysokých konservativních a vojenských kruhů rakouských, že ministr nevyužitkoval ani lonského povstání katol. Malissorů v Albanii, ani

útoku Italie na Tripolsko, ba vloni dokonce se dal zastrašiti pohružkou Italie, že zabrání Albánie by považovala za casus belli, anebo za výzvu spoluvtrhnutí na druhý břeh nejen turecký, ale i rakouský! S církevním a náboženským ruchem vlastně ani z daleka tyto směry nesouvisejí. Ale příznačno jest, jak nerady liberalní kruhy tento ruch vidí, a jak všemi silami snaží se jej v očích veřejnosti zpříkřit. Že Rakousko na Balkáně a vůbec na východě vůči křesťanům, kterým přece mohlo a mělo býti nejpovolanějším protektorem, hrálo vždy úlohu prapodivnou, řekněme přímo tureckou, o tom není pochybnosti. Nezakročilo nikdy v jejich prospěch, i kdyby to bylo stálo jen nějaký přátelský pokyn, kdy od jiných mocností k součinnosti vyzýváno. Není tedy divu, že tato liberálnická, ba zednářská politika našich „státníků" skoro všech budí u cizích katolíkův opovržení, u našich pak rozhořčení.

Ostatně i jakékoliv jiné osamostatnění a činné vystoupení konserv. vrstev je trnem v oku. V Pešti zřízena katol. banka „Hungaria"; nutnost její vznikla z uložení velkých církevních fundací při úřadech diecesních, jež dosud z opatrování jejich a ze správy úroků z nich jen těžkosti měly. Zřizovány z nich soukromé pujčovny, jež na hypotheku do 60 až 70% hodnoty půjčovaly na šest procent, aby pěti procenty mohly dostáti úkolum fundace. Bylo-li nutno uložit fondy ve spořitelně místní na 3 či 4%, pak správa fundace závazkům nemohla z nízkého výnosu dostáti; stávalo se také často, že fondy vůbec ležely ladem. Vedle fondů jsou to veliké komplexy pozemkové, jež episkopát uherský poslední rok usnesl se dáti do drobného nájmu. Stát ovšem zřídil banku parcellační, ale bude v ní sledovati své cíle, a episkopát nechce, aby se statky církevními byla provozována taková či onaká politika. Banka má za akcionáře pět biskupuv uherských, několik šlechticů konservativních a prý „bohaté řády" francouzské, totiž vystěhovalé či vypuzené z Francie. Kapitál základní složen obnosem 2 mil., ale může dostoupiti 25 mil. korun. Polnosti arcibiskupství velkovaradínského, jež jest jimi nejvíce obdařeno ze všech biskupství uherských, už banka převzala a bude je v drobných parcelách pronajímati — Proti bance vystoupil hned při prvních počátcích jejich velmi rozčileně sám uherský ministr financí Lukacs. Potíral ideu, že by finanční operace mohly a směly míti ráz konfessionelní! Odříkal všecku podporu vládní, a sliboval zakročiti proti zneužívání církevního majetku! — Zdá se, že o ten církevní majetek nejvíce běží. Vymyká se takto najednou z rukou všelikým židovským pachtýřům a bankéřům a vymyká se též z činnosti parcelační banky státní, zahání se najednou zálusky konfiskační, neboť na drobné dílce pronajaté statky církevní dají se konfiskovat už jen pro ten lid, jenž na nich sedí! A různé ty státní konfiskace k vůli drobnému lidu se nikdy nepodnikají!

*

Z diecese celovecké ozval se hlas ve „Slovenci" lublaňském, že za poslední doby a zvláště za nové správy se slovinské fary obsazují na pořád německými kněžími, kteří ani s lidem ani s dítkami se do-

mluviti nemohou, a tak volky nevolky napomáhají germanisaci. Ale týž list přinesl vysvětlení toho zjevu, z konsistoře celovecké asi; že prý není v tom obsazování úmyslu, že se tak činit musí z nedostatku kněží slovinských. A „Čech“ pražský v dopise z Korutan rovněž tento smutný stav pastorace osvětluje: při 347 farách a 167 kaplanských místech působí v diecesi 37 kněží českých. Kněží tito došli sem hlavně v letech 80tých a 90tých. Roku 1891 mezi 18 novosvěcenci bylo 11 Čechů! Příliv českých kněží od nějaké doby ustal. Působí vesměs ve slovinských anebo smíšených místech a nemají na růžích ustláno. Sama horská krajina s roztroušenými horskými statky skýtá mnoho těžkostí, při pastoraci intelligence jest liberálnější než v kterékoliv jiné zemi a na českého kněze ještě pohlíží s tím větší nenávistí, že pomáhá dobře budit a organisovat slovinský lid. — Možno si tedy představit, jak by asi diecese jihoslovanské vypadaly bez této české výpomoci, neníť ona jen v celovecké, ale ve všech velmi hojná — datujíc se hlavně z let 80tých a 90tých, kdy domácí semináře českomoravské ještě bývaly přeplněny a množství kandidátu tedy odmítaly.

V redakci charvatského katolického týdeníku „Katolički List“, jenž jest jedním z nejlepších týdeníku katolických v naší říši, nastala změna. Dr. Pázman přenechal ji dru Svetoz. Rittigovi. Od „Katolického Listu“ oddělila se „Bogoslovska Smotra“, vědecký bohoslovný měsíčník, a osamostatnila se. — Sarajevský arcibiskup Dr. Stadler dal dne 21. ledna prohlásiti v kostele papežský dekret o zrušených svátcích, a tu v kostele samém ozval se protest proti tomu, list nemohl býti ani dočten a věřící vyšli ven. Dělnictvo pak v protestní schůzi prohlásilo, že ono od svátků dosavadních jakožto dnův odpočinku neupustí, že je má v pracovní smlouvě vyminěny. A když se i církevně slaviti nebudou, že žádá za ně náhradu. Odpor byl asi předem sorganisován a nevycházel z vrstev horlících pro slávu boží. Důvody protestu byly sociální a politické.

Napjetí mezi černohorským knížetem a kurií římskou pominulo jmenováním nového arcibiskupa v Baru v osobě knížeti milé; stal se jím dosavadní cetyňský katolický farář Nikola Dibričić; kandidát Vlach zprvu navrhovaný ustoupil.

*

V pravoslavné diecesi zaderské donucen biskup Dr. N. Milaš k odstoupení. A z pense jeho část se strhuje na uhražení schodku ve fondech diecesních, jenž povstal zpronevěrou bývalého správce fondu Joviče, potom bisk. Kotorského, jenž se zastřelil, když defraudace jeho na jevo vyšly. Dr. Milaše vinili, že on svou důvěřivostí má hlavní podíl na tom. Srbské listy vinily zase pravoslavné mnichy, že oni k sesazení Milašovu nejvíce působili, nemohouce mu zapomenouti, že je ze správy farní vystrkoval.

Mezi laickými členy srbského kongresu v Karlovicích a biskupy povstal spor o nový statut, zatím spor jest pouze v radě čili výboru kongresním. Patriarcha Bogdanovič na utužení moci biskupské dal statut změniti tak, že by ve věcech čistě církevních (ne majetkových

a ne školních) jako druhá instance rozhodoval nikoli výbor kongressu, jenž je smíšený, ale pouze synod biskupský. První instancí jest místní konsistoř. Kanonicky byl by postup ten ovšem správný. Ale srbská církev v Uhrách a Charvatsku měla i v tom směru dosud ten postup, že výbor kongresu a kongres byl jedinou nejvyšší instancí, jíž i patriarcha i biskupi byli podřízeni i v církevních věcech (správních). Rada změnu statutu schválenou už od vlády uherské nepřijala, nýbrž usnesla se proti hlasům tří členů biskupů, předložiti ji plnému kongresu. Ten změnu ovšem zavrhne podle dnešní nálady a dešního složení svého.

Koncem prosince svolal biskup z Niše v Srbsku sjezd svého kněžstva ve způsobě konference. Sešlo se na 80 kněží. Předčítal napřed biskup Domentian sám svou úvahu o nábož. výchovu dítek. Složeny veřejné účty z diecesního listu „Glas" a list zastaven. Selští faráři pozváni, aby chodili do svých okresních měst sloužit a při tom kázali v městě, tak že se i z venkova ukážou způsobilými pro město. Má tím býti selské duchovenstvo ponuknuto k větší dbanlivosti a vzdělávání se.

Mezi královstvím a knížectvím srbským (Srbsko a Černá Hora) najednou vznikla řevnivost a velká novinářská potyčka o obsazení biskupského stolce v Prizrenu v jihozápadním Starém Srbsku pod Šar-planinou (Šeré Hory) ležícím. Jmenován jím od patriarchy řeckého v Cařihradě Gavrilo Dožić, rodem Černohorec, bohosloví vystudovavší v Athenách. Patriarcha tím vyhověl dohodě se Srby z roku 1892, kdy ujednáno, že za biskupa v Rašsko Prizrenské eparchii vždy bude vybírán Srb, protože věřící diecese jsou skoro sami Srbi. Toto ujednání bylo zachováno i tenkrát. Jenže pominutím domácích rodákův a kandidátů patriarcha velmi mnoho lidí pohněval. Vláda turecká ostatně odmítla dáti rodáku Černohorci „berat" (potvrzení) na biskupskou stolici. A tak Dožić, prý kandidát Řeků a Rumunů, nečetných sic, ale vlivných, přece odstaven. Srbsko by nerado bylo vidělo rodáka Černé Hory v Prizrenu, neboť dosud biskupové tamní gravitovali k Srbsku a Srbsko myslí na ony končiny jako na svou „irredentu". Rodák černohorský by byl mohl přízeň obyvatelstva přivésti k Černé Hoře, k níž má Prizrensko i blíž, a kam tíhnou též více i albánští křesťané.

*

Návrat patriarchy katolických Armenů Tersiana z římského sjezdu do Cařihradu nebyl návratem triumfálním. Strana oposiční přivítala ho tak nepřátelsky, že musila ho chrániti policie turecká před jeho věřícími. A na svátky vánoční nesměl se opovážit vkročit do svého kathedrálního kostela. Laická strana volá, aby se vzdal, že ho nikdy neuzná a jemu se nepodrobí, teď teprv ne, když novou ústavu církevní šel si vypracovati do Říma se svými stoupenci a právoplatného shromáždění církevního pominul.

Saský princ Max přijel na obřad Jordánu (svěcení vody na Tři krále ve východním obřadě) do Haliče na návštěvu arcibiskupa Septyckého. Před tím uspořádal přednášky v semináři o významu a kráse východního obřadu. Princ jmenován professorem liturgie na theologické fakultě v Kolíně.

*

Počátkem ledna na pravoslavné vánoce konán ve Lvově sjezd kněží rusínských, na němž stoupenci Ukrajincu vystoupili proti straně křesť. sociální, již prohlásili za škodlivou pro národ, odsoudili rusofily, vyhlásili boj pravoslavné propagandě a radikálum a socialistum (Ukrajincum). Ke straně křesť. soc. přistoupili hned všichni tři biskupové rusínští, doufajíce, že spojí snad ona kněžstvo na dva tábory rozdělené, již se zuřivě nenávidí. A dosti kněží šlo za jich příkladem, více jich však zustalo dosud v obou starých stranách. — Pravoslavná propaganda v Haliči postavena pod policejní dozor. Pop Hudyma za odpravení pravoslavné bohoslužby v Zálučí odsouzen na 14 dní do vězení, že ji konal bez povolení okr. hejtmanství, v Telaži (Cielaž) lidé z kostela na vánoce vyhnáni četnictvem. — Pravoslavná propaganda je dobrou zbraní pro Ukrajince proti „Moskalofilům“ — Starorusům, proti nařknutí však se tito velmi rozhorleně brání. V diecesi stanislavské (rusínské) rozeslán z konsistoře oběžník, jímž uspořádána písemná anketa o rusínském tisku. Výsledky ankety už asi počátkem minulého roku podniknuté teď konsistoří uveřejněny. Úsudky jsou dosti shodné, ač různé stupněm odmítání nebo chvály. Rusínský tisk anketou tou zkritisován velmi přísně, vynikalo by z ní, že Rusíni vlastně vhodného a dobrého tisku vůbec nemají „Dilo“ hlavní deník Ukrajincu odsouzen jakožto protináboženský rad. pokrokářský orgán, horší ještě jsou radikálně socialistické lidové lístky „Hromadskij Holos“ a „Zemlja i volja.“ Odsouzeny „Prikarpatskaja Rus“ (deník), „Golos Naroda“ a „Russkoje slovo“ jako listy úmyslně šířící pravoslaví a k tomu konci i založené. Jsou to vesměs novější orgány nového tohoto proudu. — Organ staroruské strany „Halyčanyn“ (Galičanin, deník) už na 40 rok vycházející (dříve s názvy „Slovo,“ „Červonaja Rus,“ „Halyckaja Rus“) chce sice býti konservativním a katolickým, ale není, aspoň tímto ne a od let prý tajně i zřejmě šíří v lidu pravoslavnou náladu a proti episkopatu rusínskému stejně nenávistně vždy vystupoval jako „Dilo.“ — Na katolickém a náboženském podkladě stojí deník „Ruslan“ (organ strany křesť. soc.) a menší „Osnova,“ „Poslannyk,“ „Nyva“ a „Misyjonar.“ Ale o těchto zase kritika mluví jakožto o slabých, nedobře redigovaných, často se snižujících na úroveň nepřípustnou (o polemice „Ruslana“). V této kritice obráží se také už i stanovisko kněžstva diecese stanislavské, jež náleží většinou ke straně křesť.-sociální. Podotknouti dlužno, že za všemi deníky stojí kněží, a kněží se snaží též tyto deníky svých stran pokud možno učiniti nezávadnými. Ale vliv plný mají pouze v Ruslanu, méně už v Halyčanynu. Za „Prikarpatskou Rusí“ pak stojí jen úplně už k pravoslaví obrácení. Nejvíce z rukou a z podvlivu kněží vymklo se „Dilo,“ ale poslední čas i ono se začíná mírnit, a to prostě proto, že žádná ze čtyř stran (politické jsou jen tři) se bez kněží neobejde — leda socialisté!

*

Z diecesí katolických v Rusku přicházejí nové a nové zprávy o sesazování a stíhání kněží: tak poručeno sesaditi

faráře M. Glibovského v sandoměřské diecesi proto, že úřední dopis napsal polsky místo rusky; ve Varšavě poručeno odstraniti křest soc. dělnického pracovníka P. Godlewského pro akci střízlivosti. Arcibiskup varšavský s celou konsistoří stíháni proto, že neplatným prohlásili svazek manželský s Mariavitou, ženu katoličku pak dali sezdat s katolíkem. Po uznání Mariavitů za právoplatně ustavené vyznání zákon takového jednání nepřipouští. Zákon občanský žádá, aby Mariavité jako každé jiné vyznání byli považováni, a sňatky s nimi tedy jako jiné smíšené byly sic od katolíků za nedovoleny prohlášeny ale platnost jejich uznávána. Církev tu ovšem rozchází se s občanským zákonem — ježto nemožno dáti se za každý podobný případ odsuzovat, bude nutno hledati nějaké formální východisko. — Zmíněné dva první případy nutno doplniti v té střízlivé ohlášce ještě obrazem prostředí, sic jinak zvláště druhý zdál by se zrovna persekučním. Proti chelmské odluce, jež ostatně dosud neprovedena, ohlásili Poláci ve Varšavě nějakou veřejnou manifestaci, a sice nosit smutek, ale policie lidi se smutkem stíhala a pokutovala, i usmyšleno „nepít vodky.“ Vodka je státní monopol, tak se pokladně státní nejvíc uškodí. A policie opět počala stíhati všecky apoštoly takovéto „politické střízlivosti.“ Mezi nimi přistižen i P. Godlewski, který už i dřív hnutí střídmosti sic šiřival, ale teď se mu stala tato čistě sociální akce nebezpečnou. — Úřední přípisy nutno vyhotovovati v Rusku po rusku, to úřady neúprosně ode dávna už žádají. Samo sebou by se takové odsudky i jinde vyskytly bez úmyslu persekučního — ale v Rusku ten úmysl persekuční vyplývá ne se samého trestání fakta buď formálně buď materiálně protizákonného, ale z té přílišnosti trestu, kde jinde při dobré vůli by se to spravilo buď pouhým přípisem, výtkou nebo malou pořádkovou pokutou. V častých případech by si úřady jinde vůbec většiny „zločinů“ polských kněží nevšimly. Ale v Rusku je doba „odvety.“ Oba tábory polský a ruský (tu jen činovnictvo a „praví ruští lidé“ — národně konservativní strany) stojí proti sobě na smrt se nenávidíce. Rusi jako vládnoucí jsou častěji ovšem záští buditelé!

Ve vlastním Rusku mysl konservativních a církevních kruhů obrací se čím dál více proti nebezpečí hrozícímu víře od liberálních a socialistických vlivů. Úzkostlivost už vzbuzena a bude tudíž asi v budoucnosti dlouho se jeviti zvýšenou obranností a útočností na všecky strany: proti jiným konfesním a proti podvratným směrům. Katolíci se musí připraviti na delší boje, dnešní nálada tak brzy nepomine a veřejnost pravoslavná neprohlédne, že ve spojení s katolictvím by pro obojí věřící byla obrana proti vlivu protináboženskému snadnější. Prozíraví marně obě strany k tomuto vystřízlivění volají. A tak jsou obě spolubojující církve rozežírány ne pozvolna, ale úžasně rychlým tempem socialisty, „volnou myšlenkou,“ kteří v četném židovském živlu v Polsku i v Rusku mají oporu takovou, jako v žádné jiné říši.

*

O poměru a podobnosti mezi katolickým kultem a tibetským lamaismem. (Ostatek zprávy z č. 1.)

Vlastní bohoslužba jest výhradně věcí kněží. Církevní obřady konají se s velkou nádherou, s užíváním svěcené vody a kadidla, při čemž se užívá kaditelnice visící na třech nebo pěti řetízcích a svěcenou vodou se kropí, se žehnáními, responsoriemi, litaniemi, s pěveckými sbory hochů, s nádherně oblečenými kněžími, se zvoněním zvony, s hlučnou hudbou, s dlouhými recitacemi modliteb, zvoněním malým zvonem (tibetsky: Drilbu), s průvody, s processími, s exorcismy; užívá se též kalichu s tajemnou a posvátnou tekutinou atd. Laikové i klerici horlivě používají růžence, který čítá 108 zrn; zachovávají určité postní dny a doby a scházejí se časem ku společným modlitbám a meditacím (exercitie). Také jistý druh zpovědi je tam znám, požehnání vkládaním rukou jest ve všeobecném užívání. S novorozenci konají lamové ceremonii podobnou křesťanskému křtu, pohřižujíce jej třikráte do vody, za mrtvé konají modlitby. Úcta ostatků jest vysoce vyvinuta a pouti na slavná místa jsou v plném rozkvětu. Chrámové budovy svým plánem (jsou vícelodní, s postrannými kaplemi, časem se zvláštním prostorem pro oltář) mají podobu s chrámy křesťanskými a jsou přeplněny zlatem a drahocennými předměty. Votivní dary, korouhve a obrazy i sochy svatých visí a stojí dokola. Věčné lampy září před hlavním oltářem, jemuž každý věřící vzdává úctu hlubokým pokleknutím. Prostrace na zemi před chrámy jsou podobny těm, které i u nás zvláště zbožní lidé konají na př. v polských krajích. Kněží užívají při bohoslužbě řeči tibetské, která zůstává řečí církevní i v jiných netibetských zemích. Ohromný jest rozsah svatých písem, komentářův a pobožné literatury.

Většina lamaistů nosí při sobě amulety, obyčejně malá to kovová pouzdra z kovu, často z filigránu, v nichž se nalézají malé sošky Buddhy a která se úplně podobají těm, v nichž se u nás nosívají malé sošky pražského Jezulátka nebo sv. Antonína. — Tak lze nalézti podobnosti k velmi mnohým projevům katolického života v přítomnosti i minulosti, podobnosti, které se vztahují i na podrobnosti v legendách (na př. sv. Františka a Mi-la-ras-py), na ďábelské masky užívané při slavnostních hrách (středověké hry pašiové) a na jiné.

Přikročíme-li k vysvětlení všech těchto podobností, tu třeba nejdříve vyloučiti ony, které jsou patrně, jako na příklad posledně uvedené, zcela nahodilého rázu. Jiné opět jsou nutné zjevy, doprovázející každou hierarchii, jež vládne nad lidem, na příklad rozdělení kněžstva na četné třídy, správa diecesí, světské panství a nároky na ně, nebo jsou založeny v náboženském citu lidském. Sem náleží bezženství, posty, obět, úcta svatých a ostatků, modlitba za zemřelé, pouti, klekání atd. Pak nesmí se zapomínat, že mnohé podobnosti se shledávají také v japonském buddhismu; hlavně co do kněžského oděvu (štola, humerale a dalmatika), kajících skutků, obřadů při pohřbu je tento bližší katolické, řecké a anglikánské církvi nežli lamaismus. Již to je důkazem, že lamaismus sám o sobě nepřevzal všechny ony zvyky od západních církví. Z tohoto důvodu zdá se i poukazování na to, že

reformator lamaismu bTsong-kha-pa, jenž žil ve 14. století, měl za učitele katolického missionáře, málo pravděpodobným a nestačí také na vysvětlení podobností, nehledě na to, že novější zkoumání domněnky oné nepotvrzují, a nehledě též na obtíže, které vznikají, přisuzujeme-li takové přeměny jedinému poučení, jehož se dostalo reformatoru onomu jako hochovi. bTsong-kha-pa nezavedl žádných radikálních novot, spíše snažil se své novoty odvoditi z kanonických spisuv a starých podání. Bezženství, svěcení, vyznávání hříchu, tonsura, mnohé části kněžského roucha, spínání rukou, slib chudoby, život klášterní atd., vše to jsou starobuddhistická zařízení, mnohem starší než křesťanství, ovšem že jsou to také zařízení starého křesťanství. Svatozář a růženec jsou dobrými doklady toho, že zvyky a představy mohou vzniknouti úplně nezávisle od obou náboženství, tak že je těžko říci, kde jest jejich puvod. Co se týká soukromé zpovědi, která byla v lamaismu zavedena, aby se všeobecná shromáždění mnichu zjednodušila, tu s důrazem třeba vytknouti, že byla ve zvyku mezi mnichy i v buddhismu pâlijském. „Nikdo, na kom leží provinění, nesmí slaviti svátek“ (Mahâvagga II. 27). Vinník musí se nejdříve vyzpovídati a činiti pokání, v nejhorším případě musí při shromáždění tiše svou vinu sděliti sousedovi. Pro laiky jest v buddhismu zpověď všude fakultativní.

Bohatý rituál lamaistické církve pochází z největší části ze staré indické mantrajské školy a jest podnes zcela stejně v užívání v Číně a Japonsku: též modlitby za zemřelé jsou tam obvyklé. Obřad trojího pohřižování do vody nově narozených pochází snad od nestoriánův a byl prý nejdříve prováděn v Mongolsku. Co se konečně týká zvláštních obětních obřadů, především obřadu zvaného Ts'e-grub, který mnozí cestovatelé srovnávají s Eucharistií, tu nepochybíme, položíme li jeho původ až do času Padma-Sambhavy, jehož sekty vždy měly ve veliké úctě magické úkony v kultu. O kouzelníku tomto slyšíme, že pomocí Dhâranî dovedl proměnit krev v amritu, t. j. nápoj nesmrtelnosti. V jeho rodné zemi Kafiristânu smísily se buddhisticko sivaistické představy nejenom se zoroastricko iránskými, ale asi též s gnostickými a manichejskými. — Konečně při mnohých úkonech kultu, a to namnoze při těch, jež jsou nejvíce nápadnými, lamaismus v posledních stoletích vzal si za vzor katolický rituál, a tak se na příklad vysvětluje, že amulety a kaditelnice tak nápadně se podobají katolickým; vždyť i nynější dalailama ještě před příchodem anglické expedice měl oltářní náčiní zhotovené v Paříži! — Tím by byla většina podobností mezi lamaismem a katolickou církví vysvětlena, nebo aspoň ukázáno, kterým směrem třeba vysvětlení hledati. Jako ony zjevy, o nichž byla řeč, leží pouze na zevnějším povrchu, tak vůbec podobnosti ony nikde nejsou hlubšími, a mezi ideovým obsahem obou náboženství zeje obrovská propast, vyjímaje snad jedině ethiku a víru v odplatu po smrti.

Dr. H.

Věda a umění.

O nepoetičnosti rakouské šlechty zmiňuje se hr. Vojt. Šternberk ve své sbírce politických a kulturních essayův „Plaudereien aus dem Kometenjahr" — (Vídeň 1911 — Georg Szelinski). V úvaze o šedivé moravské aristokratce, romanistce Marii von Ebner-Eschenbach praví: „Rakouská šlechta dosud vydala málo básníkův a ještě méně básnířek. Mezitím ve francouzské aristokracii velcí spisovatelé a básníci byli na denním pořádku, a řekl bych zpříma, ovládli francouzskou literaturu. V Rakousku však aristokratičtí literáti zcela scházejí. Pochází to odtud, že rakouská společnost poetův si nejen neváží, ale jimi zpříma pohrdá, a já sám nemohu zapříti, že ač sám píšu, mám jakousi vrozenou nechuť ke všem škrabálkum. Skládání básní jest už samo sebou nearistokratickým. Pravdivý aristokrat zakrývá své city, nemluví otevřeně toho, co myslí (!?), aby nevzbudil pohoršení, a snaží se vzdáliti svou osobu z pod všeliké veřejné kritiky. Jsou to tři hlavní motivy společenského života šlechty. Poeta však odhaluje své srdce, mluví pravdu (!), podstupuje veřejnou kritiku a tím prohřešuje se proti oněm třem základním pravidlům aristokracie." — Toto odůvodnění nepoetičnosti v rakouské šlechtě bude sotva správné. Francouzská má přece společenský kodex stejný jako rakouská, a stojí ve svém společenském aristokratismu snad ještě výše a přece píše. Píše španělská, italská, polská, ruská šlechta, píše básně i romány. Jediná rakouská nepíše. Prostě proto, že Rakousko nemá velkého a jednotného kulturního života, a nemá ani jednotné šlechty. Jediná polská šlechta žije se svým národem — ale „rakouská" šlechta? Nejlepší její představitelé žijí mezi českým lidem — jako cizinci. A bez lidu či spíše na polovici s lidem, na polovici s cizími a míchanými národně vrstvami žijíce, nemají kulturního prostředí tak živého, aby je k tvořivosti podněcovalo. A nemají za sebou ani literarní tradice. Jsou „rakouští", a proto ani s německou literaturou z poza sloupů černobílých nesrostli. Jsou vojáky a úředníky. Snad i to, že k těmto povoláním především povoláváni byli, je od literatury vzdalovalo. Ač jinde (v Rusku, Polsku) jim to překážkou není a nebylo. — Je tu na rakouské šlechtě ostatně jen silněji vyjádřeno, co vidíme u všech germanských národů. Literatura jejich poslední časy úplně zdemokratisována — ale příčinu zjevu bylo by i tam třeba osvětliti. — My Češi bychom asi z té šlechtické poesie mnoho neměli!

*

Konec minulého a počátek přítomného roku přinesl několik významnějších jubileí literarních, takže listy denní i časopisy plnily se vzpomínkami a oslavnými články a korespondencí oslavencu. Nejvíce pozornosti věnováno Boženě Němcové (50tileté úmrtí 21. ledna). V panegyrik vždy v našem tisku jako hlavní zásluha vyniká liberalní

smýšlení. Tedy věc u umělce docela vedlejší, která s tvořením krásných děl nemá pranic společného a nijak dílu ceny nepřidá — naopak je-li příliš zřejma a tendenční, dílo kazí.

Při vzpomínkách na lidového „kronikáře“ K. Vl. Zapa (* 8. ledna 1812 — zemř. 1. ledna 1872), jenž zemřel nečekaně na návštěvě v Benešově a tam i pochován, nějaký jeho ctitel vytýkal v Nár. Listech Benešovanum, že hrob jeho i pamětní desku odstranili, takže na hřbitově památky po něm nezbylo; ale hrob nalezen.

P. Antonínu Norbertu Vlasákovi, faráři na Hrádku (* 10. ledna 1812 — zemř. 7. pros. 1901) věnováno v listech též několik vřelých vzpomínek jakožto historikovi a topografu českému, jenž osobně z pramenů sesbíral a popsal několik okresu kolem rodného svého okresu Vlašimského, a slaví jej takto jako nestora české topografie. Kar. Štětina v „Osvětě“ chválí na něm jeho vlastenectví, vřelou lásku k lidu, škole a knize, jeho pracovitost, obětavost, nezištnost, skromnost a neohroženost národní. „Byl knězem rázu Markova, Sušilova, Vinařického . . ., knězem veskrz osvíceným, bez zlaté mitry, ale se zlatým srdcem. Hleděl vždy, aby jeho osadníci nevyznávali učení lásky Kristovy pouze ústy, ale i dobrými skutky; nabádal k tomu živým slovem a předcházel sám dobrým příkladem. Ač nevynikal velikou výmluvností, kázání míval jak poučná tak zajímavá; látku k nim brával zpravidla ze „Skutků Apoštolských“.

V témže sešitě Osvěty (2., 1912) dokončuje A. Lauermannová-Mikschová svůj výklad korespondence Nerudovy a Světlé. Vloni (v seš. listop.) Čermáková-Sluková z dopisů těch prozradila jen nejidealnější a zahájila tak hojnou řadu úvah o styku obou literátů. V 1. a 2. svazku letoší Osvěty A. Lauerm.-Mik. však jde dále a prozrazuje více. Světlá nezůstala lhostejnou při útocích Nerudových; odváděla sice všemožně jeho vášeň od sebe, ale přece sama uvnitř vzplála. Ale neklesla — i když s mužem svým v r. 1862 měla bouře a mrzutosti pro zamilované výlevy Nerudovy, jež jí na páskách novin, obálkách knih a pod. posílal. Už byla odhodlána od muže utéci. Dr. Alb. Pražák v „Lumíru“ (2.) tvrdí, že se Nerudovi nabídla, že s ním bude žíti, ale aby jeli spolu do Paříže, kdež budou oba pracovat do úpadu, a kdyby i žebrat měla, že to pro něho a s ním podnikne.“ Ale Lauermannová v Osvětě tuto nabídku popírá. Nalezlo-li se cos takového po Světlé, byl to asi jen koncept listu, ale nikoli odeslaný list! Zachovalť se i druhý list Světlé, rovněž neodeslaný, v němž Nerudovi svou lásku přiznává. Tak kromě sestry důvěrnice (pí. Žofie Podlipské) nikdo o vášni Světlé nevěděl — a nevěděl o ní ani sám Neruda, tušil ji snad, ale nikdy se nedověděl o hloubce její vroucnosti. Když uhasl oheň jeho vášně, zůstala v jeho mysli na Světlou jen vzpomínka úcty a obdivu.

*

Starou několikrát už přetřásanou otázku, kdo byl Angelinou Musy Boleslava Jablonského — zda Antonie či Marie Pospíšilova (známého nakladatele dcera), řeší v „Naší Době“ (seš. 3., 4. a 5.)

Dr. Josef Pešek uveřejňováním listů Karla Tupého z noviciátu na Strahově bratrovi Marinu zasílaných. Listy ony před několika lety už ve výtahu veřejnosti podány, záhadu onu rozluštily. Dr. Pešek je přináší nyní doslovně se zachováním slohu i pravopisu.

Ve „Zprávách petrohradské Akademie Nauk“ v seš. 3. (ročníku 1911) nyní teprve vydaném přináší bibliotekář akademie Pavel K. Simoni počátek své studie o rajhradském rukopise „Martyrologium Odonis“ a jeho přípiskách cyrillicí psaných. Přináší zatím výsledky bádání starších slavistů, hlavně Sreznĕvského, jenž vyslán do Rajhradu V. Hankou roku 1840 — a odešel jako pochybovač o starobylosti přípisků (odpírá jim původ z IX. až XI. věku). Simoni sám upozorněn a vyslán do Rajhradu J. V. Jagićem, jenž náleží rovněž do řady pochybovačův o domnělém stáří rukopisu a přípisků jeho.

Boj o „rukopisy“ i po smrti Píčově má ještě nové momenty. Ale hovoří hlavně protivníci. Koncem roku vydala celá řada českých filologů, historikův a archaeologů prohlášení, že rukopisy jsou definitivně odbyty, aby jimi dále práce nemařena. A jednotliví z potíratelů jejich i samostatně vystupují. Jmenovitě se ohražují proti tomu, že by protivníci byli své důvody snášeli jen ledabylo z povrchních studií, sbírajíce z druhé ruky bez vlastního názoru. Ale právě v tom ohledu obrancové chystají a přinášejí stále nové doklady nedůkladnosti. Boj se tedy místo věci počíná týkati osob!

*

N. Bachtin referuje v „Literaturných Izvěstijach“ (Zprávách) o ustavení českého překladatelského spolku, uvádí jeho účel a stanovy, vynáší českou překladovou mnohostrannost a pečlivost a praví, že by i v Rusku takový spolek překladatelský měl se zříditi. Zvláště prý teď, co s Francií uzavřena literární smlouva a právo překladu vymíní si jednotliví vydavatelé. Vyjde-li první překlad špatný, nebude možno jej napraviti, dokud právo prvního vydavatele potrvá. V ruštině kromě obyčejných těžkostí překladatelských nastává ještě jiná s přepisováním cizích jmen ruskou azbukou. Tu často jedno a totéž jméno přepisuje se i v jedné knize dvojako, ba i vícerým způsobem. Ministerstvo vyučování vydalo sice návod pro přepis cizích jmen, ale jen učebnice se jím řídí.

Tytéž „Zprávy“ přinášejí převzatou poznámku o prvním bibliografickém záznamu v ruské literatuře. Nachází se v rukopisných „Kurantách“, jakémsi to druhu novin pro carský dvůr v 16. a 17. století zhotovovaných. Zápis týká se české historie, totiž proklínání císaře Ferdinanda II., jakým stíhal krále českého Bedřicha Falckého (zimního), jež vydáno v knize „Deductio nulitatum“ 5. června 1621 u knížete Oranienského v Haagu. Tedy před třemi sty lety první záznam ruský — falsifikovaného pamfletu! „Habent sua fata libelli!“

*

Krakovské vydavatelstvo „Ksiażka“ (knížka) vydalo čtyry svazky posmrtných děl literátky polské Marceliny Kulikowské, která 19. června 1910 se v Krakově zastřelila. Učinila tak z omrzelosti

života. Bližší příčiny podává vydaný nyní zápisník její, jenž dává nazříti v duši rozervané básnířky. Zápisník je kromě toho dokladem moderní prázdné, protože pouze o naturalismus opřené duše. „Prošla jsem vedle života. Cítila jsem jen muky hladu (duš.) a touhy. Nesplnilo se na světě mého nic!“ Poslední slova zápisníku jsou: „Já neumím žíti. Kdo neumí žíti, ať zhyne. Strašným, strašným je bol...“ Deset dní po těchto slovech vykonala svůj skon.

Polské malířky a sochařky mají svůj zvláštní spolek „artystek polských“. Na své schůzi v Krakově 21. l. usnesly se pořádati kočovné výstavky po městech polských, výlučně ze svého „ženského umění“ sestavené. Výstavek v cizině pak obesílati nebudou.

*

Slovinský historik prof. Dr. Gruden poč. ledna navázal na zájem obecenstva o Napoleonskou „Illyrii“ a přednášel o významu, jaké mělo obsazení Francouzů pro jihoslov. země. Dramatik F. Finžgar napsal totiž 4 akt. drama „Naša Kri“ (N. krev“), jež s dobrým úspěchem dáváno 2. ledna. Drama je historické a jedná v době franc. válek a tvoření „Velké Illyrie“ jihoslovanské. Dr. Gruden praví, že Francouzi vnesli sice mnoho novot a zdokonalených zařízení, ale že přece jen jihoslovanským zemím uškodili. Zavřením Evropy oproti Anglii zničili bohaté dříve město Dubrovník, jež se už od té doby nepovzneslo, zničili skoro i Terst. Také všecky kraje slovinské trpěly zvrácenou hospodářskou politikou francouzskou. Kraje alpské nebyly v očích jejich zemědělskými, ale průmyslovými, jež nutno živit přívozem odjinud. Robotu zrušili sice, ale jen zpola, nechtíce si úplně odpuditi šlechtu, beztoho jim málo příznivou. Zaváděli školství, reorganisovali správu, ale nejvíce těch hezkých věcí zůstalo na papíře, za to v život zplna uvedeny vysoké válečné kontribuce, jimiž země vyssávány. Odvody k vojsku násilím, a když mladí muži utekli do hor, posílání exekucí a dragonů do domu, konfiskace majetkové za neposlušnost přivedly lid namnoze k zoufalé obraně. Některé berní úřady francouzské („frankarie“ zvané) lid demoloval a vyplenil. Ze zoufalství počali lidé houfně putovati na svatá místa, prosíce za osvobození. Povstala tehdy nová poutní místa vedle starých.

V polovici ledna dávána v Záhřebě tříakt. veselohra našeho krajana Arnošta Grunda, komika král. divadla záhřebského — „Alaj su nas nasamarili“ — (Přece nás podvedli), na niž chválí kritika nevinnost a přece účinnost námětu a dobré dramatické provedení.

V Bělehradě počato upisovati na vlastní umělecký dům srbský, na nějž bohatí průmyslníci srbští Krzmanović a Vajfrt (z čes. pivovar. rodiny) darovali po 10.000 K.

Nad pražskou „Filharmonií“ opět bědují, že je blízka zaniknutí, nebude-li jí nějak pomoženo. Pražské obecenstvo si sice vydržuje velmi mnoho kabaretů, ale důkladný hudební sbor stále skomírá — v městě víc než půlmilionovém!

Plzeňský „Hlahol“ na oslavu svého 50letého trvání uspořádá 24. března pěvecké závody. Na závody předloženy tři sbory: Smetanův „Rolnická“, Palův „Má láska“ a Förstrův „Z rukou osudu“.

V Plzni v lednu uspořádána výstava obrozeni českého, sneseny všechny památky týkající se české historie literární a kulturní ve věku 18.

Ve Svatoborově „Pantheonu“ na Vyšehradě uložen J. L Píč jako čtvrtý český muž zasloužilý. Jsou tam dosud Tomek, Zeyer, Čech a Píč.

V „Moravské Orlici“ v prosinci a lednu bylo několik feuilletonů mladého moravského literáta Antonína Veselého proti zemské umělecké podpoře, jež vloni udělena St. K. Neumannovi, jemuž vytýká, že jako anarchista, jímž se prohlásil, nemá od občanské společnosti nic přijímat — a už zvláště jako literát z Čech přišlý neapelovat na podporu určenou moravským spisovatelům.

*

Zemřeli: 13. prosince 1911 Nik. Nik. Beketov (* 1826), slavný chemik ruský světového jména, zakladatel nové nauky v chemii (o srodnosti prvků). — 23 prosince N. N. Zlatovratskij (* 1846), ruský „národnický“ spisovatel, po Glěbu Uspenském v tom směru nejváženější. Vynikl až roku 1884 románem venkovským „Krestjane prisjažnyje“ (Sedláci porotci); Bogdan Lastavica (* 1885) srbsko-charvatský spisovatel. — 25. pros. Josef Braniš, ředitel české reálky na Kladně, umělecko-historický spisovatel český; Christo Danov, první bulharský literární nakladatel. — 1. ledna Sáva Chilandarec (z kláštera srbského Chilandar na Svaté Hoře Athosu), rodák z Kutné Hory, pův. Slav. Breuer (* 1837); v klášteře jako nejintelligentnější člen jeho zřídil znova knihovnu a archiv jeho a byl literárně činným srbsky, rusky, bulharsky, česky a německy. Řada jeho prací roztroušena po časopisech (Osvětě) Samostatně vydal česky a srbsky „Svatá Hora Athoská“, rusky a bulharsky „Krátká historie Sv. Hory“, srbskou Akademií věd přijaty a vydány: „Katalog rukopisu chilandarských“, „Dějiny Chilandaru“, „Dějiny postnice Sv. Sávy v Kareji“ a j. V Chilandaru ztrávil 30 let. (Zprávu podal Vl. Sís.) — 6. ledna Jos. Havlík (* 1840), český spisovatel-povídkář. Od něho libretto „Kostnice Sedlecká“ (opery Ostrčilovy); Konst. J. Križickij, žák Rěpinův, ruský malíř portretista a genrista. — 12. ledna Josef Rank (* 1833), na slovo vzatý slovníkář český; lásky k lexikografii nabyl u strýce svého Franty-Šumavského, rovněž slovníkáře českého. Jsou od Ranka velmi hojně užívané: Slovník česko-německý a německo-český. Slovník rusko-český a Slovník encyklopedický. — 18. ledna Mita Topalović, ředitel kůru v Pančevu (v srb. Uhrách), hudební církevní skladatel srbský.

Rozhled hospodářsko-socialní.

K obnosu 12.243 milionů korun dluhu státního, jež ministr financí v prosinci sněmovně jako děsivé číslo ohlásil, přibývá teď nových 200 mil., jichž výpůjčka od 29. ledna vyložena k úpisu. Tak nízkým kursem jako nyní nebyla dosud žádná z výpůjček korunové renty přejímána. Stát zadal skupině bank (tentokrát je jich už 31, v r. 1910 jich bylo jen 24) rentu po 90 za sto nominalní, a ježto kurs emisní (jejž platí obecenstvo) jest 90·25, ač kurs denní starých rent je 90·70, žádaly banky nějakou bonifikaci od státu za to, že vydělávají na nové rentě jen 0·25 hal. Stát slíbil hraditi jim rozdíl mezi oběma kursy (emisním a denním), takže renta pak převzata vlastně za 89·55). Předloni zadávána byla renta za 93·75, r. 1908 za 96·25, r. 1906 za 98·60, roku 1905 za 99, r. 1904 za 97·50, r. 1903 dokonce za 99·75, r. 1901 za 95 r. 1893 za 92. Proti letům 1905 a 1903, kdy stát zadával rentu skoro al pari, je to veliký rozdíl letos. Neklesl ovšem státní úvěr, ač i tu tvrdí, že trh je příliš rentami přeplněn a proto že klesají v ceně své. Klesla tedy záloha ve státních papírech a klesla jejich výnosnost u porovnání s papíry průmyslovými. Od zavedení renty korunové roku 1902 měla tato renta kurs různý podle toho, jak se jevil v průmyslu a obchodě ruch podnikavosti, silněji či slaběji. Odvracel se kapitál od prumyslu, pak ukládal se v rentách a ty stoupaly, obracel se k průmyslu, stoupaly hodnoty průmyslové a klesaly renty. V těch 19 letech (1893—1911) měly renty kurs nad pari, tedy přes to, sedmkrát, v letech 1895—1899 a pak v letech 1903 a 1905. Přes 99 byly v letech 1902, 1904 a 1906, přes 98 v letech 1900 a 1904, přes 97 v r. 1907, přes 96 v letech 1893, 1901, 1908, roku 1909 klesl kurs už na průměr 95. r. 1910 na 94, a v r. 1911 pohyboval se od 94 do 91. ale neklesl pod ně, rok 1912 pak počal 91·10, ale klesal dále až na 90·70. Od r. 1903 s malým zakolisáním v letech 1904/5 vidíme stálé postupné klesání renty. A v letech těch také možno konstatovati stálé ponenáhlé vstoupání zájmu výdělečného, ruch podnikatelský se stále vzmáhá. Dosáhl sice vrcholu v letech 1906 a 1907, ale i další leta až do letoška kapitál přece jen ochotněji se hrne do průmyslu, dopravy a obchodu, než do pevných ukládacích papírů ať státních, ať zemských, ať obecních. Nebylo by to tedy zlé znamení pro všeobecné hospodářství naší celé společnosti, kdyby se jednalo pouze o klesání kursu bez nutnosti vypůjčovat. Ani klesání kursu není sice dobrodiním, neboť majitelé rent ztrácejí tím na hodnotě svého jmění veliké obnosy, a tím neochotněji pak ukládají nové úspory do rent. Ale jedná se přece u většiny rentierů o zdánlivé ztráty. Dnes jmění v rentách uložené je níže oceněno, za několik let však snad zase vstoupne. Musí-li však stát za nízkého kursu vypůjčovat, pak uvaluje na příští generace veliká břemena dluhová beze svého velkého užitku. Stát vlastně teď potřeboval 177,580.000 kor.,

ale ježto místo 100 dostane jen 90 ba jen 89·55, musil vypůjčiti 200 mil. Zadluží se na 200 mil., aby dostal necelých 178 mil. kor. čili jinak renta zní na úrok 4 ze sta, stát však skutečně bude platit 4·45. Kdyby vypsal rentu na $4^1/_2$ nebo dokonce na 5 ze sta úroku, mohl by ji konvertovati, až by vstoupla vysoko, čili úrok prostě strhnouti za malou premii. Tak však ať renta i vstoupne, stát nebude ji moci konvertovati, poněvadž pod 4% jíti nemůže. Tak slabo zúročitelnou rentu by mu nikdo nekupoval. Úrok bude tedy věčně 4·45, ježto místo 177 nutno bylo vypůjčit 200!

*

Bilanci českého podnikání za rok 1911 podává ve svém lednovém svazku „Obzor Národohospodářský". V akciových podnicích v Rakousku bylo vloni uloženo nově 427 mil. K (nové podniky 118 mil., rozšířené 309 mil.) a z toho bylo českých a smíšených $100^1/_2$ mil. K (23 mil. v nových a $77^1/_2$ mil. na rozšíření) Také na počet české závody činily asi čtvrtinu všech: 12 ze 53 nových, 22 ze 84 rozšířených. Podle jiných pramenů, vedených až do nového roku, bylo založeno akc. spol. nových 64. Není pochyby, že český podíl ani v tomto dovršeném počtu není menší. Společností s ruč. obmez. založeno 452 s kapit. 83 mil., v tom 66 čes. s kap. $13^1/_2$ mil. — tu než účast česká je slabší, ač právě tento způsob podnikání by byl menšímu a drobnějšímu podnikateli českému přiměřenější. — České banky po zvyšování akciového kapitálu v letech 1909 a 1910, v roce 1911 nezvyšovaly ho už, leda živnostenská banka postoupila od 60 na 80 mil. K, a pražská úvěrní na rozhraní roku 1911—12 z 20. na 25 mil. Česká banka založena vloni jen jedna (agrární v Praze se 2. mil. K), německá též jen jedna, a jedna smíšená v Terstu. Za to založeny v loni dvě banky české v cizině: Uherskočeská průmyslová banka v Uhrách a Rumunská prům. banka v Bukurešti, ona s 2, tato s 10. mil. K kapitálu. Kapitál zvýšily banky v cizině s českými souvisící: osecká ze 2·5 na 5, a pešťská prům. ze 2 na 5 mil. K. Banky české tedy tím kapitál svuj rozmnožily o $34^1/_2$ mil. K. Za to staré banky české založily celou řadu filiálek (asi 20) v ruzných městech venkovských kromě Prahy a Brna.

Zakladatelská činnost bank českých byla vloni vynikající! Zřízena celá řada nových závodů za pomocí jejich, buď zcela nových nebo stávající už menší soukromé závody zvětšeny a proměněny v akciové. V „Národohospodářském Obzoru" vyjmenováno jich devět, ač řada jich bude asi větší.

Spořitelny české založeny vloni dvě (ve východních Čechách a na severní Moravě), svaz českých spořitelen objímá nyní už všecky české spořitelny z Čech a Moravy. Uloženo bylo v nich koncem 1911 na 730 mil. K, z toho 200 mil. v samé pražské městské spořitelně. Podle mezinárodní statistiky spořivosti z roku 1910 jest Rakousko s úsporami na jednoho obyvatele vypadajícími (212 K) na šestém místě. Před ním jsou Dansko (424), Švýcary (325), Německo (303), Norsko (294) a Švedsko (220); za Rakouskem teprve jdou Spojené Státy (187), Uhry (162), Francie (154), Anglie (134), Belgie (130), Italie (123),

Nizozemí (102) a Rusko (67). Spořivost jednotlivých národů jak tuto vytčena, jest jednostranná — ukazuje pouze na to, jak který národ ukládá hojně do spořitelen a záložen, ale nikoliv jak spoří a ukládá své peníze vůbec. Proto vynikají na prvních místech země většinou zemědělské, a takové, jež spořitelně dávají přednost před státní rentou a před akcií. Češi sami byli by asi nad výší Rakouska, jakožto národ zemědělský a drobnoprůmyslový, jenž rent a akcií užívá pořídku na ukládání úspor svých.

Silnější pronikání českého živlu mezi držiteli velkostatků bylo pozorovati vloni zvláště v Čechách. Všecky majetkové převody v tom ohledu sice nejsou známy, ale pokud známo, přešlo v české ruce devět panství ve výměře 8500 hektarů. Z rukou českých do německých přešly jen dva malé statky s výměrou 500 hektarů. Činí tudíž česká akvisice čistých asi 8000 hektarů.

*

V roce 1910 na návrh red. J. Hejreta uspořádána písemná anketa o vystěhovalectví Českou Národní Radou. Dotazník měl 9 hlavních a množství vedlejších otázek a zvídal: stav, příčiny a následky čes. vystěhovalectví, prostředky, jak mu čeliti, způsob, jak čes. člověka v cizině chrániti, ve styku s domovem a domovu ku prospěchu udržovati, o literatuře vystěhovalecké — a nejdůležitější akci v přítomné době pro vystěhovalce. Rozeslány dotazníky na velké množství osob, obcí a korporací, odpovědí došlo pouze 61 a to po opětovaných urgencích. Referát z nich sestavují Dr. Auerhan, red. J. Hejret a Al. Svojsík. V Osvětě (seš. 2.) uveřejněna první část referátu toho, odpovědi totiž na otázku prvou, druhou a třetí. Na první odpověděno, že statistiky soustavné je potřeba pro české vystěhovalectví, kdo by ji měl sestavovati, se hlasy dělí: země — obce — okresní hejtmanství — dráhy — čeští agenti v přístavech — soukromé osoby o věc se zajímající. Nejúčelnější ovšem by bylo svěřiti úkol ten obcím a zemi za pomoci polit. úřadů, drah a agentur přístavních. A i při tom všem možno je ještě uklouznutí jednotlivcu, ale jistě jen řídkých. — Za příčiny se udává: nedostatek práce, nízké mzdy, nedostatek pudy, zadlužení u rolnictva, drahota u dělnictva. Dále příznivé poměry práce v cizině, agitace agentu, hlasy známých do ciziny poznati nové země a národy, neštěstí rodinná, odvod, nestálost a toulavost. Pořadí příčin udává už i jich vážnost a význam.

Následky jsou: ztrácí se vlasti mnoho zdravých a silných lidí, ubývá jí lidí vzdělávajících, vlast vystěhovalectvím chudne. Upadá též tělesně i duševně, neboť do ciziny jdou lepší a schopnější. Odchází zvl. mnoho mužu, a socialní otázka ženská se tím zhoršuje. Škody snad nejsou tak velké, ježto mnozí se vracejí s novými zkušenostmi a nabytým majetkem. Sorganisováním našinců v cizině by se ztráty ještě zmenšily. Národní probuzení Ameriky prý probudí i naše vystěhovalce (— snad právě naopak, pohltí je!)

Prostředky proti vystěhovalectví: zvýšiti domácí příležitost ku práci, zlepšiti podmínky pracovní; rozvoj průmyslu a řemesel, parcelace

a kolonisace vnitřní, vybavení rolnictva z dluhů, větší vzdělání a uvědomění, socialní spravedlivost ve státě, zemi i obci, zlepšení poměrů zemědělského dělnictva. A také zdemokratisování Rakouska, odstranění všech privilejí šlechty, zrušení fideikomisů a zničení klerikalismu! Připojíme-li, že toto poslední udává p. Pelant, „cestující ve volnomyšlenkářství“, tedy se nikdo nepodiví. —

Celkem bude asi Česká Národní Rada po anketě právě tak chytrá jako před ní, aspoň v těchto přípravných otázkách, snad v organisaci diaspory samé podány nějaké nové a praktické i účinné návrhy — mohli a měli by je podat vystěhovalci sami, neboť ti nejlépe vědí, co jim chybí, a jak a proč tonou v cizím živlu. Malý nesamostatný národ vždy bude ostatně stěží zachraňovati své odloučené děti, a kultura velkých národů je pohltí do třetího pokolení vyjma zvláště šťastné okolnosti u jednotlivců. A nejšťastnějšími z okolností těch jest: sevřená masa krajanů v cizině; celé obce, celé kraje. Čím roztroušenější, tím slabší.

Školství.

Školská politika vězí dále na mrtvém bodě veledůležitého paedagogického momentu, totiž úpravy platův — od vysokých škol až dolů — k mateřským školkám a opatrovnám. Bez dlouhého debatování provedeno zvýšení platů ve Vídni. Vídeň na to má, aniž by musila valně přirážky zvyšovat. Ohromné množství centrál všeho druhu stahuje do Vídně tak veliké daně, že země i město z nich bohatě těží a přece příliš nezatěžují! Ale toto celkem rychle provedené zvýšení přece neuspokojilo. Kol nového roku jedna protestní schuze stíhala druhou — nebylyť všecky kategorie obmyšleny tak, jak si toho přály, zvláště učitelky protestovaly, že jejich přídavek jes menší a že zustávají v platu daleko za muži. Kromě toho venkovské učitelky dolnorakouské protestují proti svému „celibátu“, jenž ve Vídni zrušen, na venkově dolnorakouském však ponechán.

V Čechách projednávaná úprava platu rovněž vyvolává jen a jen nespokojenost. Měšťanské školy proti obecným, řídící proti podřízeným učitelům, a zase odborní proti neodborným se cítí zkráceni! A tak se sypou samé protesty a samé debaty a články, jak by to mělo býti. Největší protest obojího učitelstva — českého i německého — masy z celé země chystá se v brzku v Praze proti přetahování celé té úpravy. Komise nemohou býti s ničím hotovy a co usnese jedna, ne-

míní podporovati druhá. Školská by byla ochotna, ale finanční nemůže s místa a úřady obou. i když by už byly hotovy, nemohou do sněmu pro nár. politickou komisi, jejíž jednání se stále o zásadní rozpor obou národností rozbíjí. — A Morava rovněž nespěchá Strany v otázkách školských jsou zásadně tak rozbity a nejednotny, že k usnesení konečnému v tomto složení sotva dojdou a budou všechno jen odkládat. — V obromných masách demonstrovalo též učitelstvo haličské. Dne 14. ledna na 10.000 se jich sešlo ve Lvově, žen ani mužů (v Haliči jest učitelek skoro stejně mnoho!). Jelikož ani v Haliči nemají mnoho chuti do zvýšování platů, dokud musejí ještě asi ve čtvrtině obcí školy vůbec stavět a učitelů nových asi čtvrtinu ustanovovat, připadají na různé vyhýbavé návrhy. Jeden z nich jest, aby na vícetřídních školách ustanovováni byli učitelé jen s učitelkami ženatí, na jednotřídkách pak učitelky. Celibát učitelek v Haliči je zrušen. Též už z toho důvodu, aby rodiny učitelské lépe si stály i při malém platě. Jiný návrh jde za tím, aby zvýšení bylo povoleno jen menší, ale aby zřízen byl podpůrný fond, z něhož by se udílel přídavek v různé výši podle individualní potřeby toho kterého učitele, která by se každý rok zvláštní komisí vyšetřila. Ovšem oba návrhy jsou jen známkou ducha v poslaneckých kruzích, naděje na uskutečnění nemají.

Středoškolské učitelky polské měly v Krakově schůzi (21. ledna), na níž pí. Szafrańska žalovala, že ženy s filosofickou fakultou nemohou dostati míst, na mužských gymnasiích státních a zemských vůbec ne a také na ženských gymnasiích a jiných středních školách státních a zemských jsou professorky hůře postaveny než professoři. Na soukromé školy pak se tlačí professoři, zabírající si hodiny a předměty na více ústavech, a tak ubírajíce místa jiným. Schůze se usnesla, aby professorky byly na roveň postaveny s professory.

O vánocích sešli se též dalmatští učitelé do Splitu, aby tu bez rozdílu stran protestovali proti zanedbávání se strany obcí, země i státu. Učitelé dalmatští mají dva stupně platu: 840 K do zkoušky a 1200 K po zkoušce, mimo to přídavek bytový v městech 300 K, v sídlech obcí 100 až 200 K, na vsích nic. (V Dalmacii je totiž jen 86 obcí, každá obec spojená z mnoha osad, takže obce jsou vlastně podle našeho malými „okresy“.) Učitelky pak mají 80 procent platu mužského.

Na říšské radě podán bude poslanci českými, jak „Nár. Listy“ sdělují, návrh na úpravu školství mateřského. Školství to spočívá dosud ponejvíce na soukromých bedrách, dobrovolnými sbírkami jest udržováno. Měst a obcí, jež je na svůj účet přijaly, jest velmi málo. Školsví to je tedy také velmi neupraveno, osoby, jež se mu věnují, nijak ne zajištěny (leda svépomocí), kromě toho velmi slabě placeny, 300 až 1300 K nejvýš. Na tak bídně placená místa ovšem nehrnou se nejlepší síly a nemožno ani po nich žádati nějakou zvláštní kvalifikaci. Regulativ říšský, aspoň v zásadě, uznal školy mateřské už r. 1872 za potřebné — a to jak už tehdy názor na ně byl převrácený, nejen pro bohaté, ale i pro chudé rodiny. Ale přes to mateřské školy zůstaly jak byly

dílem dobročinnosti. Návrh proto požádá ministerstvo: aby mateřské školy přičleněny byly ke školám obecným, pěstounky aby připočteny byly ke stavu učitelskému; aby se pro ně zřizovaly dvouleté přípravné kursy a příprava ta aby byla závaznou; ať se pěstounkám vyměří jednotný plat a ať jsou zaopatřeny i na stáří; dítky, jež nemají v rodině dozoru ani výchovu náležitého, budou povinny chodit do školky mateřské; ze zkušených a osvědčených pěstounek ať se povolávají inspektorky jejich, zatím by stačila jedna pro celou korunní zemi.

Tímto návrhem, bude-li přijat, zvýší se opětně veřejný náklad na školství a výchov, zvláště, kdyby se stalo závazným, že v jistých místech (průmyslových) a v obcích s určitým počtem obyvatel (od 3000 či snad 5000 duší) mateřská školka jest ústavem povinným.

*

Anglické vychovávací zřízení, tak zvané „scouts“, o nichž nedávno jsme se zmínili, míní zaváděti též v Čechách. Myšlenka nepřiletěla ovšem přímo z Anglie, ale jako vše přes Německo. Tam se jí musili zanítit, aby ohlas našla i u nás. V Německu podle „scout-boyů“ (hoši harcovníci) si zařídili celou řadu takových spolků, nazývajíce je svými jmeny „Pfadfinder“, „Jugendwehren“, „Wandervögel“ a pod. Ve starší spolky těch jmen často vnesen teď nový zákvas anglický. Vláda německá, ráda vidouc toto cvičení mládeže, chce pomoci dobrovolné a svépomocné organisaci, a zřídí organisaci státní, pod názvem Jung-Deutschland, jež by spolky mládeže posílila a podnítila, ale jejich autonomie jim nevzala. A tomuto „Mladému Německu“ dává gen. v. J. Goltz na cestu to naučení, že musí býti vojenskou průpravou; že musí mládež sice tělesně vzpružiti, ale ještě více ethicky povznésti k jakési osobní ušlechtilé statečnosti, k té bojovnosti, která jest protivou bázně, nestatečnosti, neváženosti vlastních zájmův a vlastního národa; která sporu nevyhledává, ale vyvolané musí bez bázně rozřešit, která není práčstvím, ale mužným sebevědomím vlastní síly a povinnosti; která se nebojí odříkání, nehledá požitku a netřese se před těžkostí a strádáním, která však také vyzbrojena jest nejlepší zručností a věděním, jak těžkosti a překážky přemáhat. V brošurce k tomu cíli vydané praví doslova: „Výdělečnost a požitkářství, ty bují samy od sebe; nepotřebují umělého pěstování. Nadšení pro mužné ctnosti, které se předvedou mládeži v postavě jejích nejzamilovanějších hrdin, bezděky ji odvede od požívačného života, jenž bohužel už v časných letech u mládeže naší začíná převládat. Ono působiti bude proti rostoucímu materialismu, jenž, ať říká kdo co chce, národy neodvratně vysiluje (denervuje). Toutéž měrou, jakou který národ na majetku visí a svou hlavní kulturní úlohu vidí v tom jak co nejlaciněji nakupovat a co nejdráže prodávat, odvykne si a zapomene ve chvíli rozhodné heroicky jednat. Je to smutná pravda, již dobře uvažovat máme všecku příčinu. Vždyť už nám platí jedině to za státnické, co má na zřeteli pouze materielní prospěch. V poměru k ethickým a mravním přednostem výchovu mládeže pro obranu národní, ustupují přednosti výchovu odborně technického do pozadí.“

Snad je v tom mnoho pravdy. A ať jakkoliv dá se mládež odvésti od požitkářství a mravní chabosti, v niž zabředla, bude to vždy zdárná methoda. — Škoda, že my jako národ podřízený, nemáme na tomto vojenském cviku v ušlechtilejším slova významu tolik zájmu co národy samostatné. U nás vojsko pro žádný národ z mnohých příčin není oblíbenou institucí národní!

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. (O.) Teprve 24. srpna m. r. došly jak kontreadmirála Chmelarže tak i generálmajora Babiche určité zprávy, že útočník 23. srpna večer svoji pozemní moc v zátoce Ljubaci nerušeně vylodil. Jakmile se generálmajor Babich na základě došlých ohlášení svých výzvědných oddílů a loďstva přesvědčil o směru postupu brigády Salis-Seewisovy, postoupil ihned 24. srpna proti proti brigádě útočníkově. Téhož dne došlo mezi oběma brigádami na březích Dračce k boji, který zůstal nerozhodnut. Obě brigády zůstaly přes noc ve svých posicích a obnovily jestě před svítáním 25. srpna boj, který ačkoliv s obou stran byl houževnatě veden, nevedl k žádnému rozhodnutí. Na základě změněné válečné situace na hlavním bojišti v Chorvatsku a v Kraňsku obdržel 25. srpna v 9 hodin 30 minut dopoledne plukovník-brigádník Salis-Seewis rozkaz k ústupu k nalodišti v zátoce Ljubaci. Ačkoliv byla jeho brigáda zapletena v urputný boj s pozemními silami obráncovými, podařilo se plukovníku-brigádníku Salisu-Seewisovi v pořádku při stálém boji ustoupiti k zátoc Ljubaci, kde panceřové loďstvo útočníkovo svojí palbou z děl a strojních pušek zadrželo další pronásledování brigádou Babichovou. Pod ochranou loďstva byla brigáda Salis-Seewisova naloděna a odplula zase, jsouc provázena panceřovým loďstvem do Rjeky. — Na moři došlo 24. srpna k boji obou loďstev, v kterém prý podmořské čluny obráncovy dosáhly nějakých úspěchu. Slabší loďstvo obráncovo bylo ale odraženo a odplulo na jih.

Z řídkých officielních zpráv lze posouditi, že pancerníky při stálé bdělosti mají převahu proti torpedovému loďstvu. Ačkoliv bylo při vyloďovacích manevrech použito podmořských člunů i min, nepronikly dosud do veřejnosti zprávy o zkušenostech nabytých s těmito důležitými zbraněmi námořního válečnictví řádné zprávy. — Na souši dokázaly pozemní operace důležitost telegrafů (i bez drátu), drah, silnic a vůbec všech výzvědných a komunikačních prostředků, které jsou pro mobilní obranu pobřeží tak důležity. Pro obranu Dalmacie není proto k prospěchu, že toto království jest ohledně komunikačních prosředků zanedbáno.

Též nutnost organisace domobrany pro obranu pobřeží vstoupila znovu do popředí. Dva z dopravních parníků, dodaných uherskou výrobní společností, se prý neosvědčily. — Hlavní poučení vyloďovacích manevrů v severní Dalmacii ale spočívá v tom, že jen vlastní vítězné válečné loďstvo, které ovládá volné moře, může s úspěchem zabrániti každé akci nepřítelově proti pobřeží naší monarchie. Který nepřítel by mohl voliti za hlavní bojiště Korutany, Kraňsko a Chorvatsko, které válečné loďstvo by mohlo napadnouti naše pobřeží s úspěchem, lze lehko uhodnouti. Místo východiště útočníkova loďstva Pulje mysleme si Benátky, Anconu nebo Brindisi, naloďování pozemního vojska útočníkova děje se místo ve Rjece v Anconě, a pravý válečný podklad pro letoší vyloďovací manevry je dán. Panceřové bitevní loďstvo útočníkovo představuje asi přebytek starších bitevních lodí Italie, které by akcí vyloďovací mohly podporovati. Ostatní novější panceřové divise království italského vyrovnaly by se co do síly a výzbroje úplně našemu celému panceřovému loďstvu a hleděly mu zameziti přerušení vyloďování italských pozemních vojů v Dalmacii, v Chorvatsku, v Istrii, nebo v černohorských přístavech.

Pozemní vojsko: Nejvyšším rozhodnutím byl rozdělen železniční a telegrafní pluk, jsoucí posádkou v Korneuburgu (Dolní Rakousy) ve 2 pluky a sice v samostatný železniční pluk a v samostatný telegrafní pluk. Garnisonou obou pluků zůstane prozatím Korneuburg. Později má býti prý telegrafní pluk přeložen do Vídeňského Nového Města. Poněvadž nový zvýšený počet nováčků ještě povolen není, má telegrafní pluk jen snížený kádrový stav, kdežto železniční pluk podrží nynější předepsaný mírový stav. Po zvýšení počtu nováčků sesílí se mírové stavy obou pluků.

V doplňování jízdy dělostřelectva a ústavů rakouské zeměbrany nastaly větší změny. Čechy, Morava, Slezsko, Halič a Bukovina mají dodávati pro zeměbraneckou jízdu, dělostřelectvo a ústavy více mužstva než-li dosud, za to převezmou alpské země úplně dodávání mužstva pro horské pěší a střelecké pluky ustanovené k ochraně říšských hranic.

I za hranicemi vzbudilo značnou pozornost odstoupení šéfa generálního štábu, generála pěchoty svobodného pána Conrada z Hötzendorfu, který od podzimku roku 1906 stál v čele generálního štábu. Těše se neobmezené důvěře císaře pána a následníka trůnu, pracoval tento vynikající generál celou svojí energií k tomu, aby na základě svých bohatých zkušeností a schopností vybudoval naši ozbrojenou moc na moderním podkladě, provedl její reorganisaci, částečné rozmnožení na základě nového branného zákona a opatřil ji nejnovějšími pomůckami i vynálezy v oboru válečnictví. Za součinností jiných schopných generálů, zvláště dřívějšího ministra války generála pěchoty svobodného pána Schönaicha provedl za annekční krise v roce 1908 až 1909 v krátké době několika neděl ozbrojení armády strojními puškami a rychlopalnými děly, opatřil armádu nejmodernějšími vymoženostmi bez hluku a hladce provedl částečnou mobilisaci pro možnou válku s Ruskem, Srbskem a Černou Horou, nespouštěje při tom z očí ochrany

naší italské hranice. Conrad z Hötzendorfu těší se důvěře celé naší armády, která v něm spatřuje v budoucí válce svého vrchního armádního velitele. Vlastnoručním listem císaře pána co nejmilostivěji sproštěn úřadu šéfa generálního štábu, byl současně jmenován armádním inspektorem se sídlem ve Vídni a vyznamenán velkokřížem řádu Leopoldova. Dle všeho bude mu podřízen 1. armádní sbor (Krakov), 2. armádní sbor (Vídeň) a 3. armádní sbor (Štyrský Hradec), takže jeho armádní oblast bude dotýkati se jak ruské tak i italské hranice. Možné jeho vstoupení v čelo generálního štábu není v budoucnosti vyloučeno. Nástupcem Conrada z Hötzendorfu byl jmenován odborník na slovo vzatý polní podmaršálek Blažej Schemua, dosavadní sekční šéf v ministerstvu války, který větší část své služební doby ztrávil v generálním štábu.

Odstoupení Conrada z Hötzendorfu má vážné politické pozadí. S ohledem na sesílené zbrojení ostatních států naléhal na projednání nového moderního branného zákona, který měl tvořiti základ k reorganisaci a nutnému sesílení armády. Následkem neutěšených politických poměrů v obou státech naší monarchie a nepříznivých financí nepřišly mu vlády Rakouska a Uher vstříc, chtíce dříve urovnati politické rozepře v parlamentech. Dále poukaz val Conrad z Hötzendorfu na slabý stav našich posádek na italské hranici a na nedostatečná opevnění tamtéž, odůvodňuje svoje požadavky postupným hromaděním italského vojska v severní Italii a stálým budováním nových italských opevnění, strategických drah atd. v Benátkách, Lombardii a při Adriatickém moři. Poukazuje na tyto válečné přípravy, požadoval mocnější vojenské zabezpečení jižního Tirolska, Korutan a celého našeho pobřeží. Tyto svoje požadavky hleděl prosaditi Conrad z Hötzendorfu na nejvyšších místech. Tu vystoupil proti němu ministr zahraničních záležitostí hr. Aehrenthal, upozorňuje na to, že by Italie mohla býti nemile dotčena značným sesílením našich posádek v rakouských alpských zemích a budováním nových opevnění z naší strany. Ministr zahraničních záležitostí poukazoval k tomu, že Italie, jsouc nyní zapletena ve válku s Tureckem, vykládala by si naše vojenské přípravy na italské hranici jako nepřátelský akt, což by mohlo v Italii vyvolati odpor a zvýšiti napjetí proti Rakousko-Uhersku. Rozladění italské veřejnosti proti naší monarchii, citlivé zvláště nyní za války s Tureckem, mohlo by prý ohroziti trvání trojspolku a sesíliti činnost italské irredenty. Rozhodnutí nejvyšších kruhů padlo ve prospěch hr Aehrenthala, Conrad z Hötzendorfu nechtě za nynějších poměrů převzíti další zodpovědnosti, odstoupil, jsa patrně určen hráti ještě jednou vynikající úlohu v naší ozbrojené moci. Vítězství hraběte Aehrenthala bylo vítězstvím Pyrrhovým a mluví se o tom, že v dohledné době bude nahrazen rakousko uherským velevyslancem v Petrohradě, hrabětem Berchtoldem, který má provésti sblížení Rakousko-Uherska s Ruskem. Docílením dohody těchto obou císařství měla by naše monarchie severní hranici krytou a mohla by svoji vojenskou pohotovost obrátiti jen na jihozápadní a jihovýchodní hranici. Možná též, že na pokyn z Petrohradu neodvážily by se Srbsko a Černá Hora v případě války Rakousko-Uherska s Italií k brannému zakročení proti naší monarchii.

Tím by byly uvolněny asi 2—3 armádní sbory, které by za nynějších politických poměrů při srážce s Italií musely býti ponechány k ochraně hranic proti těmto královstvím. — Odstoupením Conrada z Hötzendorfu byla uspokojena skupina Košutova v uherském parlamentě, která vždy osvědčovala svoje sympatie Italii, socialní demokracie a zvláště — italské veřejné mínění, které vychvaluje hraběte Aehrentala jako zachranitele trojspolku. Pozoruhodno jest, že náš zahraniční úřad zpravil o odstoupení dřívějšího šefa generálního štábu svobodného pána Conrada z Hötzendorfu nejdříve — italského velevyslance vévodu z Avarny. Hrabě Aehrenthal, který svým projektem dráhy z Bosny sandžakem novopazarským do Mitrovice vzbudil nedůvěru Ruska k naší balkánské politice, který prosadil ničím neoprávněný odchod našich posádek z tohoto sandžaku a vzdal se jako zahraniční ministr ustanovení berlínské smlouvy o provádění pobřežní policie v černohorských vodách naším loďstvem, nejsa k těmto ústupkům proti Turecku a Černé Hoře žádnou ze spolupodepsaných velmocí berlínského kongresu vyzván, nemůže býti hrdým na pochvalu časopisů skupiny Košutovy, socialistických a italských listů, Mezi řádky italských časopisu lze však vyčísti, že po ukončení války s Tureckem přijde na řadu Rakousko uhersko. Tím se italští vlastenci pranic netají, že po Tripolsku nutno „vysvoboditi“ Albanii a bratry v Tirolsku, Přímoří a v Dalmacii. Italské oficielní kruhy jsou ve svých úsudcích nyní, po čas války s Tureckem, zdrženlivější. Zato ale zabývají se dalšími válečnými přípravami na souši i na vodě; tyto ale nesměřují k sesílení branných sil na bojišti v Tripolsku, nýbrž k zabezpečení italské hranice proti naší monarchii.

Německá armáda byla již dříve podělena šedými polními stejnokroji. Nyní natírají se lafety děl a houfnic i všechny povozy šedou barvou, aby je bylo těžko rozeznati v krajině. Též stany vyrábějí se místo z hnědožluté, ze šedé barvy.

Řiditelná vzducholoď soustavy Zeppelinovy č. IX. počala se zkušební plavbou; č. X. se dostavuje (unese 33 osob) a vydrží ve vzduchu, aniž musí přistáti, 12—15 hodin.

Italie zavede v armádě automatickou ručnici soustavy Terni (nazvané dle zbrojovky Terni, kde byla sestrojena). Nejdříve bude automatickou ručnicí poděleno všech 12 bersaglierských praporu na kolech, které jsou většinou posádkou v horní Italii. Tyto prapory budou též vystrojeny koly moderní soustavy.

Přístav Ancona na adriatickém moři byl prohlášen 1. července minulého roku za opevněné místo. Pobřežní tvrze vyzbrojují se moderními pobřežními děly největšího kalibru. Počátek učiněn byl u pobřežní tvrze Savio, která byla též z části přestavěna. Pobřežní baterie Carlo Cipelli, chránící vjezd do anconského přístavu, obdržela 6 rychlopalných děl proti útoku torpedových flotil. V Anconě zřízena velká skladiště uhlí a nafty. Přístav se prohlubuje, aby italské dreadnoughty mohly v přístavě všude zakotviti. Na pozemní straně má býti Ancona uzavřena novými pozemními tvrzemi. Dle všeho má Ancona a Benátky tvořiti protiváhu rakousko-uherského ústředního válečného přístavu Pulje,

opevněný přístav Brindisi má býti oporou italskému válečnému loďstvu v úžině otrantské.

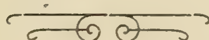
Francie. Pozemní vojsko: Rozvíření marocké otázky, při které lze zvláště pozorovati spor zájmů politických i obchodních Francie a Německa, dále činné zasáhnutí Španělska v Maroku a zakulisní působení obratné politiky anglické, uvedlo zase na přetřes možné upotřebení černošských pluků Francie v možné srážce s Německem na půdě Evropy. Francie, při největším napjetí svých válečných sil a při nejostřejším provádění přísných ustanovení branného zákona, nemůže proti Německu postaviti rovnocenný vojenský lidský materiál, protože nepoměr v počtu obyvatelstva obou velmocí jest vždy větší a větší v neprospěch Francie. Kdežto Německo má přes 60 mil. obyvatelstva, nedosahuje počet obyvatelstva vlastní Francie ani 40 milionů. Tím jeví se v Německu přebytek a ve Francii úbytek nebo jen malý přírůstek nováčků, potřebných k udržení mírového stavu, od kterého závisí zase stav válečný. Německo může si vždy pro mírový stav vybrati tělesně nejschopnější nováčky, kdežto ve Francii musí se sáhnouti i k méně schopnému lidskému materiálu, jen aby počet mírových formací nezůstal za bohatějším na lid Německem. Následkem těchto nepříznivých poměrů ozývají se ve francouzských vojenských i civilních kruzích vždy víc a více hlasy, poukazující na velký lidový reservoir francouzských kolonií v Africe. Mimo Alžír a Tunis, v kterých jest posádkou silný 19. armádní sbor a okkupační divise tuniská, je to hlavně Senegalsko a francouzský Sudan, odkud Francie pomýšlí vzíti lidský materiál pro zřízení nových vojenských oddílů. Možno jest, že by Francie při válce v Evropě upotřebila zase africké domorodce na bojišti evropském jako v roce 1870/71. Proti tomu ozývá se část francouského tisku, který píše, že kulturního státu Francie by bylo nedůstojno, aby francouzská vlast byla obhajována cizími kmeny Afriky; to jest prý jen úlohou čistokrevného Francouze. Vojenské kruhy Francie však odpovídají na to, že dostatečného francouzského mužstva se vždy více nedostává, takže stěží se může čistokrevnými Francouzy udržovati nynější mírový stav francouzských posádek ve vlasti.

Srbsko: Válečná správa objednala ve Francii 40 dělových a 10 houfnicových rychlopalných baterií, 150.000 šrapnelů, 35 milionů ručničních patron. V Německu objednáno bylo 30 000 opakovaček a 30 milionů ručničních patron.

Černá Hora. Pozemní vojsko: Italie darovala království černohorskému na jaře m. r. 1 baterii 24 cm. moždířů. Mimo tyto těžké moždíře darovalo království italské již v dřívějších letech Italii čtyři 21 cm. houfnice, 10 děl kalibru 12 cm., dvanáct moždířů 9 cm. a 15 cm., 3 baterie 9 cm. polních a 3 baterie 8 cm. horských děl s příslušným střelivem. Vyzbrojování Černé Hory dělostřelectvem jest namířeno proti Rakousko-Uhersku a Turecku.

Ročník XXIX. Číslo 3.

HLÍDKA.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

II.

Nik. Vas. Gogol (1809—1852).

Zvláště typickým zástupcem hledání ideálu a pravdy, snahy řešiti otázky vyššího řádu, otázky nábožensko-mravní, byl zakladatel ruského kritického realismu N. V. Gogol, jenž nejen v literatuře vubec, nýbrž i v divadle, jež podle mínění většiny určeno hlavně pro zábavu, viděl přede vším „kathedru, s níž možno říci světu mnoho dobrého.“

Byv zbožně vychován, G. již v mládí byl přesvědčen, že ho Prozřetelnost povolala, by vykonal něco velikého pro svou vlast i pro veškero člověčenstvo, a hledě vážně na své povinnosti od dětství, s opovržením pohlížel na ony své spolužáky na gymnasiu, jichž neznepokojovaly žádné otázky bytí. Neobyčejný úspěch, jakého se dostalo jeho prvním povídkám z maloruského života, „Večerům na dědince blízko Dikaňky“ (1831), přesvědčení toto v něm utvrdil. I byl odhodlán, že život svůj věnuje ve prospěch bližních a státu. A již tehdy překvapoval staré literáty Panajeva, Žukovského, Puškina a jiné hlubokým názorem na význam umění; nespokojovalť se olympsky klidným popisem života, nýbrž předkládal si mravní otázky, ukazoval na mravní zvrhlost, z níž tolik útrap pochází. Byl-li v pozdějším životě

nespokojen svým bezstarostným, veselým smíchem, jímž proniknuta jeho první díla, a tím, že v dílech svých předváděl větším dílem jen bídácké povahy a neuváděl ideálních osob, jež by povznášely duši a smiřovaly s životem, pak třeba říci, že mezi smíchem jeho vznešený ideál mravní sám pronikal před čtenářem jako instinktem citu požadovaný, jako kontrast ohyzdné skutečnosti, jíž se autor vysmíval. Gogol sám později v „Rozuzlení Revisora“ naznačuje, že skutečné umění též kresbou špatnosti směřuje k dobrému. Praví:

„Umění směřuje nezbytně k dobrému, buď kladně, buď záporně: buď že vystavuje nám na oči krásu svrchované dokonalosti, která je ve člověku, buď že se vysmívá ošklivosti všeho špatného v člověku. Vystavíš-li na oči všecku ničemnost, jaká je ve člověku, a vystavíš-li ji takovým způsobem, že každého z diváků zachvátí úplná k ní ošklivost, táži se: není to snad pochvala všeho krásného? táži se, není to snad pochvala dobra? . . . Neleží špatnost v tom, že nám ukazují ve špatné věci špatnost, a že vidíš, že špatná věc je špatná ve všech vztazích; nýbrž v tom leží špatnost, vystavují-li nám na oči špatnou věc tak, že nevíš, je-li zlá či nic; v tom leží špatnost, když dělají půvabným pro diváka zlo . .“ A v „Rozjezdě po divadle“ dodává: „Což positivní a negativní nemůže sloužiti témuž cíli? Což komedie i tragedie nemohou vyjádřiti touž vysokou myšlenku? Což všecky záhyby až do nejmenšího v duši člověka podlého a bezectného nekreslí již obraz čestného člověka? Což všecko to nakupení podlostí, přestupků zákona a spravedlivosti nedává již jasně věděti, čeho žádají od nás zákon, povinnost a spravedlnost? V rukou dovedného lékaře i studená i teplá voda léčí se stejným úspěchem jedny a tytéž nemoci: v rukou (skutečného) talentu všecko může býti nástrojem krásna, jestliže se jen řídí vznešenou myšlenkou sloužiti krásnu.“

Ostatně spisovatel sám jakoby druhdy byl unaven dobrosrdečným smíchem a popisem truchlivých, skličujících zjevů života, přerušoval své epické vypravování lyrickými výlevy, v nichž pronášel svůj osobní názor, projevuje tolik teplého citu, takovou hloubku lidskosti, že směšná historie přecházela v drama nebo ve tklivé vypravování, k němuž čtenář nezůstane lhostejným. Tak to vidíme zvláště v druhé sbírce jeho maloruských povídek, nazvané „Mirgorod“ (1835), plných truchlivého přemýšlení. Žertovné „Vypravování o tom, jak se pohněvali Ivan Ivanovič s Ivanem Nikiforovičem“ končí zvoláním spisovatele: „Teskno je na tom světě, pánové!“, jež vrhá stín na celou povídku. — Co srdečné tklivosti je ve vypravování o tichém životě „Starosvětských statkářů“! „Téměř každá z povídek Gogolových,“ praví Bělinskij, „je směšná komedie, která začíná hloupostmi, pokračuje hloupostmi, a končí slzami . . . A takový je život: nejprve směšno, potom smutno!“

Touž truchlivou náladou proniknuty zvláště t. zv. „petrohradské novelly“ Gogolovy, z nichž zvláště „Podobizna“ (1834) je výrazem jeho názorů na umění. Nalezámeť tu několik velmi zajímavých poznámek o významu a charakteru realismu v umění v onom poučení, jež starý umělec-malíř dává mladíkovi. V poučení tom vysvětluje se cíl a charakter reprodukce skutečnosti.

„Zkoumej,“ praví umělec k mladíkovi, „zpytuj všecko, cokoli vidíš pokoř všecko štětci; avšak uměj ve všem nalézati vnitřní myšlenku a přede vším se snaž vystihnouti hlubokou tajnost tvorby. Blažen vyvolenec, který ji zná. Jemu není nízkého předmětu v přírodě. V malicherných předmětech tvůrčí umělec je právě tak veliký, jako ve velikých; pohrzený předmět už není u něho pohrzeným, neboť jím prozařuje neviditelně krásná duše umělcova a pohrzený předmět už nabyl vznešeného výrazu, neboť se očistil ve výhni jeho duše . . . Představu o božském, nebeském ráji nalézá člověk v umění, a z této jediné příčiny umění převyšuje všecko.“ (Str. 330. Citujeme podle Ottovy Ruské knihovny).

Podle toho Gogolovi nestačí reprodukce „zjemnělých podrobností“ skutečného života, nýbrž nutno nad to idealem osvětliti obraz. Takto provedený obraz pak je dílem pravého umění, které okouzluje člověka, povznáší ho nad zemi. Dojem, jaký působí dílo, prodchnuté ideálem, popisuje Gogol v též novelle na str. 308:

„Čisté, bezvadné, překrásné jako nevěsta stálo před ním dílo umělcovo. Skromně, božsky, nevinně a prostě jako genij vznášelo se nade vším. Zdálo se, jakoby nebeské postavy, překvapené tolika zraky, na ně obrácenými, byly stydlivě sklopily krásné řasy své. S pocitem bezděčného úžasu pohlíželi znalci na výtvor nového, nevídaného štětce . . . Nejjasněji ze všeho patrna byla síla tvorby, která se tajila v duši umělce samého. I nejposlednější předmět na obraze byl proniknut jeho duchem; ve všem vystihnut byl zákon a vnitřní síla . . . Viděti bylo, že všecko, co vzato bylo ze světa vnějšího, umělec uložil napřed ve své duši a teprve odtud, z pramene duševního, vynesl to na světlo jako jedinou souzvučnou, velebnou píseň. I poznali jasně i nezasvěcenci, jaká nesmírná propast zeje mezi tvorbou a pouhou kopií přírody . . . A obraz zatím každým okamžikem zdál se býti vyšším a vyšším: jasněji a čarovněji odlišoval se ode všeho a proměnil se na konec celý v pouhý okamžik, v plod myšlenky přiletělé s nebes na umělce . . .“

Tento ideální element, o němž Gogol mluví v „Podobizně“, a jenž dodával vyššího osvětlení lidumilnosti a spravedlivosti jeho povídkám, vzbuzoval v čtenářích zármutek při pohledu na lidskou bídnost, i soustrast s poníženými a uraženými, i rozhořčení při pohledu na zneuctění obrazu Božího v člověku, při pohledu na všelikou

svévoli a utlačování lidí. Připomenu zde pouze episodu z novelly „Plášť". Mladí úředníci tropili si šašky ze starého Akakije Akakijeviče, ubohého úředníčka, i z jeho pláště; všecko trpěl.

„Jen když žert byl už opravdu nesnesitelný, když ho strkali do ruky, překážejíce mu zabývati se svou prací, říkával: ‚Nechte mne! Proč mi nedáte pokoje?' A cosi podivného obsaženo bylo ve slovech a ve hlase, jakým tato slova byla pronesena. V něm slyšeti bylo cosi takového, co vzbuzovalo soustrast, tak že jeden mladík, který nedávno vstoupil do státní služby, a který za příkladem druhých si dovolil stropiti si z něho smích, náhle se zarazil a od tohoto času jakoby se všecko před ním bylo změnilo a ukázalo se v jiné podobě. Jakási nadpřirozená síla odpudila ho od soudruhů, s kterými se spřátelil, pokládaje je za slušné, vzdělané lidi. A dlouho potom, v nejveselejších chvílích, představoval se jeho mysli maličký úředník s malou pleší nad čelem, se svými pronikavými slovy: ‚Nechejte mne! Proč mi nedáte pokoje?' A v těchto pronikavých slovech zněla jiná slova: ‚já jsem bratr tvůj!' I zakrýval si rukou tvář ubohý mladík a mnohokráte se zachvíval později v životě svém, vida, jak mnoho je ve člověku nelidskosti, jak mnoho je ukryto surové hrubosti ve zjemnělé, vzdělané uhlazenosti, ba, Bože, i v tom člověku, kterého svět pokládá za šlechetného a poctivého." (str. 336.)

Neobyčejně teplé, z hloubky duše vytryské řádky věnuje Gogol Akakiji Akakijeviči u příležitosti jeho smrti:

„Zmizela a ztratila se bytost, nikým nechráněná, nikým nemilovaná, nikoho nezajímající, . . . bytost, která snášela pokorně kancelářské úsměšky a která nevykonavši žádného nadobyčejného činu sestoupila do hrobu, ku které však přece, třebas před samým koncem života, zavítal milý host v podobě pláště, jenž oživil na okamžik bídný život její . . ." (str. 359.)

Takové dobré, lidumilné, křesťanské city probouzel G. v čtenářích, nabádaje k činné lásce k bližnímu. Tím dal G. ruské literatuře světlé heslo v jejím zápase za ponížené a uražené, ukázav, že zapomenutý Akakij Akakijevič je „bratr náš" a čtenáři pochopili, že tu dána formule veliké hloubky. Turgeněv v „Lovcových zápiskách", Dostojevskij v „Chudých lidech", Grigorovič v „Antonu Ubožákovi", Saltykov v povídce „Spletitá pře", N. D. Chvoščinská v povídkách o starých pannách z provincie, Někrasov v několika básních (Parádní podjezd, Selské děti, Pláč dětí, Železnice, Zelený klub, Korobejniki), Ostrovskij v dramatech „Chudá nevěsta", „Chudoba cti netratí" a j., po příkladu Gogolově chopili se obrany uražené lidské důstojnosti v ponížených a uražených. Petrohradské motivy Gogolovy rozvíjeli spisovatelé další. „Všichni

jsme vyšli z Gogolova ‚Pláště‘,“ praví Dostojevskij o sobě i svých současnících, již skutečně soustředili svou pozornost zvláště na „těchto maličkých“, ponížených a uražených. Toť velikou zásluhou Gogolovou.

Gogol však tímto ještě spokojen nebyl; hledal dále pravdu, hledal cestu, na níž by vyjádřil plnost toho, co se nakupilo v jeho duši. Ve „Spisovatelově zpovědi“, vydané později r. 1848., praví o tom:

„Uviděl jsem, že ve svých ranných spisech směji se zbůhdarma, bez příčiny, sám nevěda proč. Má-li se člověk smáti, raději už smáti se silně a nad tím, co skutečně zasluhuje všeobecného vysmání. V ‚Revisoru‘ odhodlal jsem se sebrati na hromadu všecku špatnost v Rusku, jakou jsem tehdy znal, všecky nespravedlivosti, jaké se dělají na oněch místech a v oněch případech, kde se požaduje od člověka více spravedlivosti, a najednou vysmáti se všemu.“

A skutečně v komedii „Revisor“ a pak v Mrtvých duších“ (1842), G. vysmál se hlouposti a ničemnosti lidské ve všech stavech, bičoval zneužívání úřední moci a úplatnost úředníků, nemravnost důstojníků, směšnost a hloupost t. zv. vyšších kruhů, projevil opovržení své kupcům, již jsou vesměs taškáři a pozbyli obrazu Božího. Když tím všecky vrstvy popudil proti sobě, zvláště představením „Revisora“ r. 1836, odebral se do ciziny, jsa přesvědčen, „že ne vůle pozemská řídí cestu jeho“ a že „lví sílu cítí v duši své.“ „Jedu do ciziny,“ psal Pogodinovi, „abych rozehnal tesknotu svou, abych hluboko promyslil své spisovatelské povinnosti, své příští tvorby.“

Jestliže G. vždy žádal od každého činné a obětavé lásky ve prospěch bližních, tím více požadoval od básníka, spisovatele, by prospíval vlasti, člověčenstvu. Píšeť: „Jsem spisovatel, povinnost spisovatelova však jest, aby podával netoliko příjemné zaměstnání rozumu a srdci: přísně bude trestán, jestliže z jeho děl nebude šířiti se prospěch pro duši a nezbude-li po něm ničeho k poučení lidem.“ Uznav, že spisovatel má poučovati jiné, povznášeti je a ušlechťovati, přišel k přesvědčení, že dříve musí býti sám čistý, šlechetný, pokorný, aby mohl snížiti se k „maličkým“ a „ubohým“, i zahloubal se v pozorování sebe sama, studoval, analysoval i soudil svou duši, aby se zdokonalil a mohl pak čtenářům předvésti vzory ctnosti.

„Vysvětlím ti také,“ píše Gogol v „Perepisce“, „proč jsem dosud čtenářovi nevystavoval zjevů těšivých a nevolil si za hrdiny lidí ctnostných. Hlavou jich nevymyslíš. Pokud sám aspoň poněkud se jim nepřipodobníš,

pokud vytrvalostí nedobudeš a mocí nevybojuješ v duši své několik dobrých vlastností, mrtvo bude všecko, ať napíše péro tvé, co napíše, a jako nebe od země, bude to daleko do pravdy . . ."

Aby sám se zdokonalil, hleděl se nejprve zbaviti svých nedostatků.

„Počal jsem obdařovati své hrdiny kromě jejich vlastních hnusností, svou vlastní ničemností. Stávalo se to tak: vzav svou špatnou vlastnost, pronásledoval jsem ji na jiném stavu i na jiném kolbišti, snažil jsem se, abych si ji představil v podobě úhlavního nepřítele, který mě bolestně urazil, pronásledoval jsem ji zlobou, posměchem a vším, co jsem popadl . . . Zbavil jsem se už mnohých svých nedostatkův, tím, že jsem je dal svým hrdinům, že jsem se jim u nich vysmál a přiměl jsem jiné, by se jim též smáli."

Gogol dobře sice věděl, že je třeba „mnoho duševní hloubky, aby spisovatel obraz, vzatý z opovrženého života," „nudnou, protivnou, odpornou povahu..." „ozářil a povznesl je za perlu tvorby"; ale poněvadž takové obrazy a povahy byly zjevy obyčejné, všední, a poněvadž on podle slov Puškinových měl zvláštní nadání jasně na odiv vystavovati všednost všedního člověka, proto v uměleckých dílech jeho nalézáme nejvíce takových obrazův a povah. Gogol však nemiloval mravních mrzákův, odporných zjevů, nýbrž tesknil po ideálu, toužil po dobru, hledal je. I usmyslil si v II. části „Mrtvých duší" předvésti ideální postavy, potěšitelné zjevy, poněvadž vyobrazení lidské bídnosti v I. části připadalo mu ne dosti poučným. I chtěl dáti vzory, positivní typy, které by ukázaly, jakým způsobem lidé mohou dosíci mravní dokonalosti. Odpověď na otázku, v čem záleží mravní dokonalost, jako člověk zbožný hledal ve sv. evangeliu a u otců církevních. Přísněji začal pohlížeti na sebe i na svou práci. V letech 1837—42 znova zpracoval „Podobiznu", pozměniv své theoretické názory na uměleckou tvorbu. V tomto novém zpracování vypravuje se, jak umělec seznal, že maluje osudnou podobiznu z vnuknutí ďáblova, i odebral se do kláštera, přijal řeholní šat a činil pokání. Když však ho požádal představený kláštera, by jim namaloval obraz na hlavní oltář, bratr-umělec odpovídá, že jeho štětec je poskvrněn, že musí dřív očistit duši svou, než by se dal do práce. I stal se poustevníkem, mrtvil tělo své, až posléze namaloval obraz, jenž klášterní bratry překvapil svatostí postav.

„Všichni bratři vrhli se na kolena před novým obrazem a pohnutý představený pravil: ‚Nikoli, nemůže člověk pomocí pouhého lidského umění vytvořiti takového obrazu: svatá, vyšší síla řídila tvůj štětec, a požehnání nebes spočinulo na práci tvé‘."

Přišed k myšlence, že „vznešené dílo umění převyšuje všecko, cokoliv je na světě, . . . že sestupuje na svět, aby přineslo všem pokoj a mír . . . vznáší se jako zvučnohlasná modlitba stále k Bohu,“ G. začal umění míti za čin náboženský, nejvyšší čin člověka na zemi, do něhož nesmí se pouštěti člověk hříšný, nýbrž musí dříve očistiti se jak onen umělec-poustevník, aby mohl vésti lidi ke ctnosti. A s tohoto stanoviska kajícího umělce G. začal pohlížeti na svá dřívější díla, jež mu připadala lehkomyslným smíchem nejen nad nedostatky, nýbrž nad celým člověkem. I jal se studovati duši lidskou a nalezl v Kristu klíč k duši lidské, v Tom, „Jenž je jediný dokonalý znalec duše lidské i od Něhož jediného mohl úplněji poznati duši.“ Strach před smrtí, který ho znova a znova pronásledoval, přiměl ho, by větší píli věnoval otázce náboženské. V listě k Smirnové projevil v době té přání, by všecky výtisky jeho dřívějších spisů zhořely, protože při spisování jich neměl vážného úmyslu poučovati. Téměř hotovou II. část „Mrtvých duší“, jejíž každá řádka i každý charakter byly „vymodleny u Boha“, přísně promyšleny, spálil 1845, protože neuspokojila spisovatele, jenž se chystal před soud, aby vydal počet z toho, jak užil talentu, Bohem mu svěřeného. Nebyl asi také spokojen svými ctnostnými hrdiny, poněvadž, jak sám dí, „život studoval v jeho skutečnosti a ne ve výtvorech obrazivosti“, ve skutečném životě však ctnostných lidí neviděl, a proto je musil vymýšleti fantasií. Spáliv tedy dílo své, kde chtěl uměleckými obrazy poučovati, jako neuspokojivé, místo poučení živými obrazy vrhl se na suchopárné poučování a vydal 1846 „Vybraná místa z dopisů s přáteli“, kde předložil mnohé vážné otázky, obraceje se filosofickými úvahami k svědomí čtenářův. Ale tu zapomněl na cestu, která by jej jako pravého umělce jistěji vedla ke skrytým hlubinám svědomí čtenářů, na jasné, živé obrazy, a pozbyl své dřívější síly. Nemohl však zanechati na dobro práce, již měl za svou svatou povinnost, za svůj čin ve prospěch člověčenstva, i znova psal druhou část „Mrtvých duší“, ale opět ji zničil 1852 ze strachu, že povinnost svou nevykonal tak, jak mu určil Tvůrce, jenž mu dal talent, že to, co tu napsal, místo užitku, aby lidi připravilo pro věčný život, bude míti na ně škodlivý vliv.

A přece v tomto II. díle, pokud se nám zachoval na nečisto vypracován, nalézáme případné kresby drobností, svědčící o neobyčejném pozorovacím talentě, skvostné popisy přírodní, jemnou charakteristiku a živé dialogy jednajících osob, zdařilou zápletku a rozuzlení, což vše svědčí o mistrovské ruce. I nad zdánlivě prosaickými motivy šíří duch

básníkův vánek mladistvé poesie a v suchoparných národohospodářských problemech rozvíjí ideální nadšení, vytrysklé z ušlechtilé lásky k selskému lidu a jeho práci, o níž ústy Konstanžoglovými pronáší enthusiastickou chvalořeč. Vytknuv falešnému modernímu osvětářství, jež vzbuzujíc v lidu touhu po přepychu a potřeby, přesahující jeho prostředky, chce nakaziti samy mužíky, volá:

„Chvála Bohu, že nám zbyl ještě aspoň jeden zdravý stav, který se neseznámil s těmito choutkami. Za to máme zkrátka děkovati Pánu Bohu. A rolník je u nás nejpočestnějším... Dej Bůh, aby všichni byli jako rolník... Už ze skutečnosti věkův dokázáno, že v rolnickém stavě je člověk mravnějším, čistějším, ušlechtilejším, vyšším. Neříkám, aby nikdo se nezabýval jiným zaměstnáním, nýbrž aby základem bylo rolnictví... Továrny se zařídí samy sebou a zařídí se zákonité továrny těch věcí, kterých potřebuje člověk zde každou chvíli na místě, a nikoli továrny všelijakých oněch potřeb, které seslabily nynější lidi..., které, aby se udržely a odbyly zboží, užívají všech hnusných prostředkův, svádějí a kazí nešťastný lid... šíří prostopášnost (str. 325).

Postaviv takto do ružového světla selskou práci první ze spisovatelů, dlouho před národníky Uspenským, Zlatovratským i hr. Tolstým, a poukázav na rozkoš, jíž člověk nabývá prací polní, jíž „rozmnožuje hojnost a blaho“ a napodobuje Boha, jenž si zvolil tvorbu za nejvyšší rozkoš, Gogol ústy Murazova napomíná vážně Čičikova, jenž dosud nepoctivým zpusobem nabýval peněz, aby se věnoval poctivé práci.

„Hlavní věcí není jmění, které mi mohou zabaviti, pro které lidé se soudí a zabíjejí druh druha, nýbrž to, čeho nikdo nemůže ukrásti a vzíti... Dotud nebudou lidé míti blaha pozemského, dokud nezanechají všeho, proč pronásledují a hubí druh druha na zemi, a dokud se nebudou starati o blaho duševní... Nemyslete na mrtvé duše, nýbrž na svou živou duši a dejte se s Pánem Bohem na jinou cestu .. Všecko bude marno, dokud nepocítí z nás každý, že právě tak jako za vpádu národův se ozbrojoval proti nepříteli, tak též má povstati proti nepravosti... Povinnost na každém místě čeká na člověka.“

Tím dal Gogol svým krajanům na konci své umělecké činnosti nejlepší napomenutí, jaké dáti mohl.

Od té doby G. začal důležité nábožensko mravní a filosofické pravdy předkládati čtenářům v podobě úvah a poučení, ale bez dřívější síly talentu. Ostatně „Vybraná místa z dopisu s přáteli“, „Razmyšlenija o Božestvennoj liturgiji“, „Avtorskaja ispověď“ kromě správných myšlenek o almužně, dobročinnosti, osobním sebezdokonalení, o návratu k pravému křesťanství a pod. obsahují

nesprávné domněnky Gogolovy o pravoslaví jako jedině pravém náboženství Kristově (dříve se choval G. snášelivěji ke katolictví), o nevyhnutelnosti nevolnického práva v Rusku a pod. Ale příkře obviňovací tón, jímž psány knihy poslední, vypínavost autora, předkládajícího svá poučení za neomylná, urazily i lepší jeho přátele: Žukovského, Pletněva, kníž. Vjazemského a j.

Změnu, která se s ním stala v polovici čtyřicátých let, G. vysvětluje vůlí „Toho, Jenž spravuje svět a s Nímž těžko zápasiti člověku", Jímž uveden byl po dlouhých letech k tomu, „nač už pomýšlel za svého dětství: že totiž určení člověka je sloužiti, a celý život náš je služba. Ale nesmí se zapomínati, že místo (úřad) přijato je v zemském království, bychom na něm sloužili Králi nebeskému, a proto třeba míti na mysli Jeho zákon. Jen tak sloužíce, můžeme vyhověti všem: zeměpánu, i lidu i zemi své."

Gogol měl vysoký pojem o umění, jež má napomáhati mravnímu vychování lidu. Ale tento pojem svůj rozvil v mystický ideál, kde umění překročilo by své hranice a změnilo se v asketické kázání.

Nicméně jeho pojem o mravně-vychovávacím úkolu literatury a kritický tón jeho spisů rozvíjel se u spisovatelů čtyřicátých let. Motivy kritického realismu spisovatelů těchto jsou: vyobrazení životní všednosti, tísnící mravní život, obrana lidí a celých společenských tříd, utlačovaných nemilosrdností a společenskými formami, poukázání na lidskou důstojnost i na práva lidské osobnosti v bytostech, okolnostmi života zastrašených, a konečně vyobrazení onoho vnitřního utrpení, jakého se dostává lidem, již poznali nepravdu života a nejsou s to, aby se s ní pustili v boj. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Nejvzácnější výsadou měšťanů loštických byly svobodné várky a svobodný šenk vína i piva na domech rinkovních. Búzov, kdež stál pivovar panský, neměl té výsady. Kolik bylo v Lošticích původně domů várečných čili „vejsadních", neudávají prameny. Považíme-li však, že majitelé „nákladníci" střehli svého práva žárlivě, dlužno předpokládat, že se během času počet ani nezmenšil ani znatelně nezvětšil. Bylo jich tedy při založení městečka 24. Později kdysi vznikly rozdělením čísel 14. a 51. dva nové domy náměstní — číslo 15. a 52. — jež oba nabyly várečného práva, kdežto měšťanský dům číslo 66 proměněný koncem XVI. století v radnici, pozbyl várečné výsady. Tak ustrnul počet várečných domů na čísle pětadvaceti.[1])

Pivovar byl nikoliv obecní, nýbrž soukromý při domě čís. 116. Z jednoho varu se odvádělo búzovskému pánu 16 denárů bílých, kterýžto plat vybíral fojt a čtyřikrát do roka nosíval na zámek. Za to byl pán povinen mlynáři loštickému platit tři zlaté ročně „od vody vedení trúbami do městečka Loštic a do pivovaru".[2]) Chmel se pěstoval doma. Pro panský pivovar búzovský byli robotní osadníci před rokem 1545 povinni oštěkávati chmel v panské chmelnici pod hradem a v Jeřmani.[3]) V okolí Zadlovic rostl chmel na divoko.[4]) Též v Lošticích

[1]) Důkaz, že domy č. 14 a 51 se kdysi rozdělily, plyne mimo jiné z té okolnosti, že z čísel 15 a 52 neodváděl se sutý desátek, kdežto ze všech ostatních domů rinkovních ano.

[2]) R. 1548 pohoní Prokop Podstatský z Prusinovic pana Václava Haugvice z Biskupic a na Hranicích, a tu jemu vinu dává »když jest mi prodával hrad Búzov s jeho příslušenstvím, že jest mi položil v registrech, kdožkoli v Lošticích pivo vaří, že jeden každý dává od jednoho varu platu 16 den. bílých a že ten plat fojt přijímá a přináší na zámek o sv. Urbanu, o sv. Bartoloměji, o sv. Klementu, o sv. Petru nastolení, a toho jest mi neoznámil, že z toho platu Jiříkovi mlynáři loštickému jest dával 3 fl. po 30 gr. za 1 fl. a 1 gr. 7 den. bílých počítajíc od vody vedení trúbami do městečka Loštic a do pivovaru v témž městečku, což já až podnes dávati musím, a tak mi ty tři zl. užitku z toho platu scházejí«. Půh. olom. XX. fol. 230. Měšťanům tovačovským povoluje r. 1504 Vilém z Pernštejna: »Co se pivovaru dotejče, jakož dávali po dvou groších bílejch od každej várky, ty jim pouštím, aby nedávali od várky než po půldruhém groší bílém.« *Ugwitz*, Z minulosti města Tovačova p. 29.

[3]) V Jeřmani jest dosud trať »na chmelnici«.

[4]) Dle robotního přiznání z r. 1750 odvádělo se z biskupské části vsi Žadlovic 2/8 korce divokého chmele pro vrchnost.

zapisuje se mezi pozemky domu č. 66 „loučka s chmelnicí“.[1]) Vařilo i čepovalo se „střídou“ podle pořádku dům vedle domu.

Podobně víno. Když za prvních let pana Prokopa Podstatského se zahnízdil v městečku co do nálevu vína nepořádek, jelikož jedni nade druhé načínali a víno dlouho čepované jim pak zvětrávalo a kazilo se, dohodli se roku 1557 měšťané u přítomnosti úřadu takto: „Co se vína sazení dotejče, žádný bez opovědi pana purkmistra sám sobě načínati nemá, a pan purkmistr povinen jest, pro starší poslati, aby s ním k sazení vína šli a hned mají tu nádobu ohledati, kterúž načíti chce, jest-li plná. Pakliby plna nebyla, nebudou povinni jí saditi leč jiným vínem doplníc, tehdy se posaditi může a od toho vína sazení ten kdož počne, povinen bude dáti ouřadu dva másy vína a 8 gr. — Co se pět věder vína a šest věder v jedné nádobě i vejš dotýče, to se také saditi může, krom čtyr věder a menších nádob — to se saditi nemá — avšak bez opovědi pana purkmistra nemá načínati jeden nad druhého, až na něho pořádka přijde. — Což se desítky vína dotejče šenkování, ten dávati má od toho dne, když se víno počne a sadí, až do dvú neděl a žádný na něho počíti nemá, leč by prve dvú neděl (víno) vyšlo, tehdy malú nádobu načíti můž, aby ty dvě neděle vyšly, potom jiný podle pořádku počíti můž. A kdožby kolvěk z toho pořádku a svolení vystoupil a v tom se nezachoval, na to pokládáme pokuty 1 kopu groší, ale raději to pevně a stále držeti slibujeme na potomní časy.“[2])

V důsledu této dohody a tržního řádu městeckého byl povinen nákladník než načal víno k prodeji, opovědět se u purkmistra, jenž přibrav k sobě starší k tomu zřízené, víno sadil čili stanovil prodejní cenu jeho. Na ten účel ovšem vína předem okusili.[3]) Vína se tehdy v Lošticích pilo hodně. Proto směla se pravidelně sadit a načínat pouze nádoba desítivěderní a trvalo právo výčepu pro ni čtrnáct dní. Vypilo-li se časem těch deset věder spíš, mohl nákladník k doplnění dvounedělní lhůty své načít nádobu menší. Neměl-li měšťan pohotově desítky vína, směl výminečně čepovat i z bečky menší, nejméně však aspoň pětivěderní.

---

[1]) R. 1573.

[2]) Kn. měst. XXXIII. p. 48.

[3]) Městský řád jihlavský z roku 1522 nařizoval o tom: »Víno kdožby načíti chtěl, má jeho ve čtvrtek ráno dva žejdlíky na rathaus přinésti. A starší vezmouce k sobě ty čtyry, kteří od obce voleni jsou, mají to víno saditi ne podle přátelství aniž drahoty vína, ale podle dobroty.« *D'Elvert*, Mährische und schles. Chroniken p. 41.

Konečně vyznívá mezi řádky ze zápisu, že měšťané loštičtí nebyli povinni čepovat víno panské. Jak ceněným právem byla tato svoboda, poznati z okolnosti, že oné doby jiná, mezi nimi pak i větší města v okolí, jako Šternberk, Úsov, Mor. Třebová, Jevíčko, Zábřeh a Šilperk byla zavázána ve prospěch vrchnosti čepovat ročně určité množství panského vína. Z takového závazku bývalo vykoupení drahé. Tak měšťany šternberské zbavil roku 1546 pán povinnosti čepovat dvanáct věder vrchnostenského vína.[1] Úsovští byli povinni „každého roku dreilink vína na svůj náklad přivážeti, a tu v Ousově jakž se jim uložilo na másy vyšenkovati". Když je roku 1565 zprostil toho závazku pan Albrecht Černohorský z Boskovic, podvolili se fojt, konšelé a všechna obec městečka platit mu ročně osm kop groší.[2]) Městu Mor. Třebové odpustil Jan z Boskovic dosavadní závazek, čepovati čtyřicet věder vrchnostenského vína, podobně za 450 zl. Zábřežským, kteří „povinni byli, každého roku při času masopustním dva drejlinky, to jest čtyřiceti věder vína, kteréž se jim s zámku dolů do města dávalo, vyšenkovati a za ně peníze vytržené na zámek donášeti a odvozovati."[3])

K původním osadníkům loštickým přibylo za panství Prokopa Polstatského živlu různorodého v židech. Právomoc nad židy, jež z počátku výlučně náležela zeměpánu, přešla koncem XV. století v ruce stavů.[4]) Stavové přáli židům, protože na nich mohli vymáhat velké berně a jednotlivé vrchnosti zavazovaly si poddané židy ke značným platům a dávkám.[5]) Proto si je páni rádi usazovali ve svých městech a městečkách.[6])

V Lošticích jest o nich poprvé zmínka roku 1544 kdy žid Beneš kupuje dům za 115 zl. K roku 1545 je zapsáno v knize městské, že židovku ženu jeho v úterý po sv. Bartoloměji lupiči obrali za Veselím. Jistotně byla kdesi za obchodem. Když búzovské panství roku 1546

[1]) *Volný*, Mähren V. p. 745.

[2]) Zem. arch. brněn. listin mus. Františk. č. 51. Dreilink = 20 věder staromor. čili 24 věder vídeň.; dle nynější míry 13·58 hl.

[3]) *Šembera*, Páni z Boskovic k r. 1572 a 1573 p. 58. 192. — O Jevíčku a Šilperku viz Volný, Mähren V. p. 646. 283.

[4]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 226.

[5]) *Kameníček*, l. c. I. p. 211. — *Čelakovský*, Příspěvky k dějinám židů. Čas. česk. Musea 1898 p. 387.

[6]) Při soudu zemském v Olomouci roku 1500 usneseno: »Židé nikdež ve vsech bydleti nemají, než ti kteříž by nelichvili než v městech a městečkách. Pakli by kdo proti tomuto ustanovení ve vsi židy chovati chtěl, to žádnému trpíno nebuď.« Arch. český X. p. 327.

přecházelo na pana Prokopa Podstatského, bylo židů loštických patrně tak málo ještě, že o nich není řeči v kupní smlouvě. Teprve pod ním začalo židů přibývat. Tlačilť se tou dobou židé sněmem vypovězení z Čech na Moravu.[1]) Leč ani tu jich někteří páni netrpěli.[2]) Král Ferdinand chtěl je vůbec vypudit i z Moravy, ale nedošlo k tomu pro odpor stavů, kteří nikoli snad z lásky křesťanské, nýbrž z osobního prospěchu žádali krále, aby zůstalo „jakž předešle bývalo".[3])

V těch letech pan Prokop Podstatský všestranně zisku dbalý ochotně přijímal židy za poddané do Loštic. Když si Beneš žid roku 1556 od olomuckého měšťana Cyriaka vypůjčil půltřetího sta zl., jmenuje se v zápise o tom už několik židů loštických. Přibyli do městečka jmenovitě z Prahy, ze Šternberka, z Krakova, z Uher a kdo ví odkud ještě. V Úsově bylo v prostřed XVI. věku již sedm usedlých rodin židovských.[4]) V Lošticích se usazovali vesměs kolem kostela, kdež nejen soukromí majitelé, nýbrž i obec sama jim prodávala místa k usídlení a stavění.[5]) Slove-li jediné stavení židovské upravené z bývalé šatlavy „kamenný dům", byly ostatní domky co do staviva jistě chatrné. Obyvatelé jejich živili se ponejvíc obchodem: prodávali ve svých krámcích koření a jiné drobnosti denní potřeby, kupovali obilí, ovoce, kůže a vlnu ovčí, chodili po vsích s tkaničkami, šátky a zbožím ozdobným, žid koňař dodával s výdělkem koně, žid mečíř sotva vyráběl, jistotně však prodával zbraně všeho druhu a v dalekém okolí nebylo výročního trhu bez židů loštických. Patrně už neplatilo usnesení sněmovní z let 1525, „aby židové řemesel nedělali, ani na trhu nebo jarmarku kupčili neb prodávali, poněvadž skrz jich kupectví křesťanům veliká ujma na živnostech jse děje."[6]) Roku 1556 Žalman, syn Davida

---

[1]) *Winter*, Kulturní obraz českých měst I. p. 204. 205.

[2]) R. 1547 byli židé vyhnáni z Třebíče (*Chlumecký*, Regesten der Archive p. 110), r. 1552 z Opavy, r. 1562 z Nového Jičína (*Beck*, Gesch. der Stadt Neutitschein p. 149). Karel vévoda minstrberský nechtěl za druhé polovice XVI. století židů ve Šternberce a zakázal jim pobyt na celém panství. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. 227,5.

[3]) *Kameníček*, l. c. III. p. 234. k r. 1558.

[4]) Arch. zem. brněn. odd. místodržit. I. 20 k r. 1569.

[5]) R. 1560 úřad loštický u přítomnosti pana Prokopa Podstatského prodává půl zahrady obecní vedle žida Beneše židovce Zuzaně za 30 hř. na závdanek 4 hř. a placení roční po 2 hř. — R. 1561 obec prodává zahradu obecní židovce Johanně za 54 hř. — R. 1563 se prodává Mojžíši židovi šerhovna obecní u kostela za 40 hř. — R. 1581 se zapisuje šatlava vedle špitále Jakubu židovi za 55 hř. na závdanek 5 hř., ostatek po 3 hř. ročně při sv. Václavě.

[6]) *Kameníček*, l. c. III. p. 230/2.

Uhra z Loštic vezl až do Kroměříže na trh ořechy a část jich u mýta zapřel, i byly mu sebrány.

Kromě židů-obchodníků byl v Lošticích ve druhé polovici XVI. věku žid sklenář, jirchář, vačkář a koželuh.[1]) Peníze zapůjčovali pod úrok nejen sousedům v místě, nýbrž i větším pánům.[2]) O stálém styku jejich s lidem svědčí jména: žid Šťastný, Lev žid hluchý, Dlouhý, Hošek, Ryšavý, Hadač, Abraham žid, jinak sedmilhář. Vlastně měli názvy starozákonní: Anděl, David, Isák, Israel, Jakub, Samuel, Šlauma, Žalman, Marek, Pinkas, Zachariaš. Za Prokopa Podstatského byl založen židovský hřbitov. Učinil totiž pán v neděli před sv. Dorotou roku 1554 smlouvu se židy a vyměřil jim hřbitov čili pohřeb na obci a z toho mají platit do důchodů obecních jednou v roce při sv. Jiří 4 gr. Když domácí žid umře, od „pohřebu" dáti má 2 gr. a přespolní 4 gr. na ratouz. Poplatky ty plynuly do jmění zádušního, jež tehdy spravoval obecní úřad.[3]) Na zámek Búzov mimo plat roční v penězích odváděli dávku koření.

Téhož roku 1554 dne 11. června dali sobě mistři řemesla ševcovského v Lošticích s povolením páně od unčovského cechu stejného řemesla vystavit cechovní články, k nimž Prokop Podstatský dne 24. srpna jim potvrdil ještě zvláštní závazný řád stran cechovních poplatků, pokut a prodeje zboží.[4]) Také hrnčířská pečet s letopočtem 1555 dokazuje, že búzovskému pánu záleželo na rozkvětu živností v poddaném městečku. (P. d.)

---

[1]) R. 1581 koželuh Žalman žid u vody prodal 8 koží hovězích vydělaných za 15 zl. a 10 gr. bílých.

[2]) Prokop Podstatský z Prusinovic a na Trnávce vypůjčil si roku 1578 od židů loštických 200 zl. A žadlovský pán, Stanislav Pavlovský z Pavlovic měl u žida Hoška v Lošticích zastaveno: kredenc stříbrný velký, 4 malé koflíčky stříbrné, 2 polámané lžičky, zlatý groš, 5 širokých tolarů, za 11 rýn. starých groší českých — na půjčku pak 400 R v zástavě u žida Eliaše zlaté i stříbrné skvosty, mezi nimiž zejména zlatý řetěz v ceně 200 rýn. Arch. zem. brněn. B. S. č. 9001 a při č. 12.195.

[3]) Smlouva se židy ze dne 4. února 1554 kn. měst. XXIX. p. 5. Až do r. 1753 platilo se z každého pohřbu židovského po 7 krejc. do kostelní pokladny loštické. Židovský hřbitov r. 1554 založený stojí dosud na původním místě — »židovské hroby«.

[4]) *Houdek*, Loštice p. 63. 64

První zánik cisterciensého kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Všichni poddaní slibovali, i vzdálení; jen ještě zůstali v březnu poddaní klášterští ve Chvalovicích (Kallendorf), kteří posud nebyli slíbili; proto zplnomocnil kardinál na místě svém opata louckého Šebestiana Chotěbořského, aby jemu Chvalovičtí holdovali a slibovali; výsady jejich a svobody sliboval kardinál ochraňovati a ještě více milostí přidati.

Kardinál odejel ze Žďáru v pokoji; boj byl dobojován, zvítězil na celé čáře nad klášterem i nad poddanými. Patnáctiletý zápas rozhodnut a po boji nová úprava všech dosavadních poměrů zahájena.

Nezůstalo ovšem bez reptání a nespokojenosti na straně poražené. Je vysvětlitelno a pochopitelno se stanoviska mnichů v klášteře, že se jim nepodobalo vpraviti se do nových poměrů. Skoro úplně samostatný statek klášterský stal se nesamostatným statkem biskupství olomouckého. Klášter přestal býti pánem milostivým a odkázán byl na milost jiného. Tuto ponižující záměnu těžko nesli v klášteře, a ký div, že propukala nespokojenost při sebe menší příležitosti, a že i maličkostmi nepatrnými dráždivě vyzývali nemilého pána svého. Ale na tom nebylo dosti; horší bylo, aspoň jak kardinál obviňoval mnichy, že popuzovali a pobuřovali poddané proti kardinálovi. Poddané nebylo potřebí dvakráte naváděti, aby zatoužili po starých zlatých časech, kdy měli úplnou svobodu svědomí, kdy volně vyznávali víru svou podobojí a lutheránskou. Nedávné pokoření poddaných a ztroskotání jejich nadějí rovněž živilo tužby jejich po dřívějším volnějším životě.

Do otázky náboženské, do provedení zamýšlené reformace katolické na panství žďárském položil kardinál těžiště dalšího svého jednání o klášter. Nelze pochybovati o tom, že vážně pomýšlel na to, aby poddaní na žďárském statku stali se katolíky. Byl nyní pánem statku, ale stavěly se mu do cesty překážky s té strany, odkud by se očekávati neměly. Kardinál přímo obviňoval jak u papeže tak i u kardinála Borghesa mnichy žďárské, že jsou hlavní překážkou při šíření víry katolické. Jsou zvykli býti pány; nechtějí se vpraviti do svých povinností ani změniti způsob života a falešně vmlouvají v lid naději, že se zase vrátí pod jejich panství. Taková domnělá naděje ničí obrácení lidu, neboť pod nimi každý si dělal, co chtěl, ježto pod-

daní nejen se zastírali svobodou svědomí, nýbrž měli také od jednoho předešlého opata obsáhlé privileje, aby si žili a věřili, jak by se jim líbilo. Mnichové o tom mluvívají u přítomnosti vlastních úředníků kardinálových a rozšiřují zprávu, že mají přípis z Říma, že bude brzy všecko napraveno. Tak pobuřují lid, že se kardinál obává vzbouření. Proto prosil 18. dubna 1607 papeže žádaje současně za přispění a pomoc kardinála Borghesa, aby uložil svým brevem mnichům, aby již na vždycky přestali se svými nároky, a aby nařídil nunciovi papežskému, aby byli všichni dosavadní mnichové přeloženi do jiných klášterův a zaměněni s druhými, kteří by se hodili k rozšiřování víry katolické a k nápravě dřívějších nepořádků v klášteře, kde panovala zvůle a svoboda neuvěřitelná a nebylo poslušnosti ani pokoje. O spokojenosti ani zdání; ačkoli mají víc než pohodlné živobytí, ježto se jim dává o každém obědě osm nebo devět rozličných jídel a vína, kolik chtějí, ačkoli by tím mohl býti spokojen každý bohatý prelát, přece nejsou spokojeni, ježto jsou zvykli poroučeti, žíti bez kázně řeholní a býti pořád napilí. Proto aby stížnostem mnichů, hádkám a nespokojenosti v této příčině učinil přítrž, žádal kardinál, by papež poručil nunciovi, aby přibral si dva opaty buď řádu cistercienského nebo jiného, kteří by společně ocenili a odhadli, kolik má spravedlivě dávati na roční vychování dvanácti mnichů [1])

[1]) Archiv vatik. Borgh. II. 326, lett. 14; III. 45 c, f. 232. — opisy v zemském archivě v Praze. — Požadavky a potřeby tehdejší v jídle a pití byly ovšem veliké. Tak píše kardinál Dietrichštejn 29. srpna 1607 všem svým úředníkům: »Poněvadž posavad znamenitý neřád při příjezdech našich na kterékoliv panství strany outrat od chlebův, masa, ryb, vína a piv i jiných všelijakých věcí, že se to tak veselo téměř bez počtu vydávalo, se spatřoval, protož chtíc to v lepší řád uvésti takto nařizujeme a konečně k zachování míti chceme, totižto, když tak na které panství přijedeme, aby ouředník neb písař důchodní ihned od hodiny příjezdu našeho poznamenali, s kolika vozy i osobami jsme přijeli, i jak dlouho tam zůstali, outraty bedlivě sepsali, cokoliv do kuchyně od mas neb ryb též másla, vajec a jiných takových věcí dáno bude, na to všecko aby kvitanci od kuchmistra, aneb kdo by na místě jeho tam byl, pokaždej vzali (krom tabule naše, na kterouž aby poctivě jak náleží jídla strojena i vína a pivo k ní s potřebu dáváno bylo). Čeládce a služebníkům našim aby ordinarie na den, jak se zde na Kroměříži dává, též dávána byla, na každou osobu po 1 libře hovězího masa se zasekávalo. Na přední služebníky naše po 4 pecinách chleba bílého a režného a 1 másu vína na den, polovice k obědu a polovice k večeři, druhým pak, jakožto kotčárům (sic), hejdukům, lukajům a k tej podobné čeládce každému týž na den po dvou řádcích chleba a po třech másích piva. Co pak se vína dotýče, kdyby našeho vína nebylo, aby zatím v městě, na šenku kde bude, co potřebí se vypůjčovalo, a když zase našeho vína přivezú, se oplácelo . . . (K.-a. archiv v Kroměříži, volná akta z r. 1607.)

Srovnáme-li tyto žaloby do mnichů v klášteře s nedávnými výpověďmi svědeckými o klášteře, shledáváme jistou nesrovnalost. V Brně před přísežným rychtářem chválil se tehdejší stav klášterní, kdežto teď kardinál Dietrichštejn líčí všecko temnými barvami. Snad žďárští svědkové nevědouce ještě, jak vyšetřování dopadne, z ohledu na klášter i na sebe nechtěli nic závažného proti klášteru vypovídati, snad kardinál jako upřílišoval, mluvě o výsadě na svobodné vyznávání náboženství, nadsazoval také v dalších údajích svých, — ale přece jisto jest, že klášterem vanul nepřátelský duch proti kardinálovi žehrající na nový řád, protivící se každému novému opatření v živém vědomí, že všem bylo ukřivděno. Na delší dobu byl zajisté poměr tehdejších mnichů ke kardinálovi nesnesitelný, a nejlépe by ovšem bylo zaměniti dosavadní mnichy žďárské za jiné, kteří by se novým poměrům přizpůsobili a jinak upravenému způsobu života uvykli. Lze však právem pochybovati o tom, že by bylo možno v jiných klášterech řádu cisterciensého shledati 12 řeholníků, kteří by volni a ochotni byli opustiti klášter svůj, v němž přece cítili se pod svým opatem voleným ze sebe jako řeholní rodina, aby potom v nesamostatném převorství byli vydáni na cizí milost. Čím dále od toho okamžiku, kdy klášter žďárský byl přivtělen ke stolním statkům biskupským, bylo zřejměji, že neudržitelno jest ustanovení, aby v něm zůstávalo 12 řeholníků cisterciensých, jež biskup povinen byl vychovávati. Toto ustanovení mělo v sobě hned v počátku zárodek rozkladu a konce, což další průběh světle ukazuje: řeholníci vymírali na klášteře žďárském bez náhrady jinými novými.

Žádosti kardinálově, aby určeno bylo, kolik má dávati ročně na vychování mnichů v klášteře žďárském, byl ochoten papež vyhověti, ale neměl ještě zprávy od svého nuncia pražského, jak byl v záležitosti žďárské vypověděl. Nuncius opomenul zprávu tu podati, ačkoli psal již kardinálu Dietrichštejnovi, že s rozsudkem jeho souhlasí kardinál Borghese, a že ujišťuje, že budou mnichové příkře odbyti a odmítnuti, přijdou-li se svými stížnostmi do Říma. Proto psal v té věci 28. května 1607 Dietrichštejn kardinálu Borghesovi, jehož ujišťoval, že nežádal si připojení kláštera žďárského ke svým stolním statkům biskupským ve svém zájmu, nýbrž ku prospěchu církve a náboženství katolického, aby se statky klášterní nedostaly do rukou nekatolíkův, ale dokládal, že nelze nic činiti, dokud kojiti se budou poddaní nadějí, že se zase vrátí pod vládu mnichův, a dokud dosavadní mnichové nebudou zaměněni za reformovanější. Při tom obnovoval dřívější svou žádost;

agent kardinálův v Římě podá o všem zprávu, a nuncius zajisté také tak učiní.[1])

Než záležitost tato vyřízena byla, uběhl ještě nějaký čas. Zatím se kardinál hleděl důkladně obeznámiti se všemi poměry na klášteře a na veškerém panství. Začátkem června 1607 přijel zase na Žďár: hlavní příčinou jeho příjezdu bylo, aby zabezpečil své statky klášterní, do nichž okolní sousedé po starém zvyku se vkládali a na škodu kláštera „nesousedsky“ si počínali.[2]) Zboží klášterského bylo drahně odcizeno a ocitlo se v jiných světských rukou, a proto kardinál učinil pokus, bylo-li by možno aspoň něco z odcizeného zboží nazpět obdržeti. Dožadoval se papežského breve, kterým by napomínali se držitelé a uchvatitelé zboží klášterského, aby je navrátili. Papež Pavel V. vydal skutečně 13. června 1607 breve k arcibiskupovi mohučskému a pražskému nebo k jejich generalním vikářům,[3]) aby uchvatitelé zboží klášterského všelikého druhu a způsobu, kteří způsobili tak stolním statkům biskupským škodu přes 50 dukátů, byli veřejně po kostelích napomenuti, aby do jisté lhůty, která jim bude určena, pod trestem exkommunikace navrátili a označili, čím jsou povinni.[4]) Byla to však jen theoretická výzva a pohrůžka, která prakticky neměla žádných účinkův a výsledkův.

V první polovici června asi týden pobyl kardinál Dietrichštejn na Žďáře. Měl tam nesnáz o hranice hlavně s p. Janem Zejdlicem z Šenfelda na Polné, jehož úředník Zikmund Šmidl Heniger z Eberka do gruntů kardinálových sáhal, na nich dříví kácel a uhlí pálil, a chtěl tedy vyjeti na hranice panství žďárského a polenského a tu věc spokojiti.[5]) Jiná péče jeho byla, aby na klášteře, jehož stavby byly již schátralé, zjednal potřebné opravy a stavby, které měl vyměřiti a ukázati stavitel biskupský. Smluven byl tedy mistr Petr Šeresa, zedník

[1]) Archiv vatikánský, Borgh. III., 45 c, fol 230 — opisy zemského archivu v Praze.

[2]) Kardinál stěžuje si do toho v latinském listě ze dne 30. března 1607 k úředníku svému žďárskému Matouši Augustinovi Lejskému z Rozenpachu, který mu podal pilnou zprávu o veškerém stavu panství. Zároveň mu ukládal, aby hleděl každou škodu činěnou od sousedů buď kardinálovi nebo poddaným v pokoji odvrátiti a urovnati; nepodaří-li se však přátelsky to spokojiti, aby ponechal kardinálovi další jednání. K.-a. archiv kroměřížský, Volná akta r. 1607.

[3]) Také z tohoto viděti neujasněnost, kterého arcibiskupa je biskup olomoucký suffragánem.

[4]) Steinbach, l. c. Urkundenbuch II. čís. CXLII, str. 246—248.

[5]) List kardinálův k p. Zejdlicovi dto na Žďáře 8. června 1607 a k jeho úředníku dto 12. června 1607. Volná akta v Kroměříži.

z Vel. Meziříčí, na takové dílo, které mělo býti započato již 18. června a mělo se mu dávati každého měsíce po 8 zl. mor., jeho staršímu tovaryši po 7 zl., jinším tovaryšům po 6 zl. a přidávačům po 5 zl.; kromě toho měl zedník Petr, kdyžkoli na klášter k dohlídání takového díla a stavení přijede, dostávati stravu a na koně obrok.[1]) Třetím památným a důležitým skutkem kardinálovým tehdy bylo, že z mocnosti své knížecí vysadil dosavadní městečko Žďár za město a udělil novému městu nové privileje a milosti.

Datum privilejí jest 11. června 1607. Ale toto jest vlastně datum, kdy — podle slov privilejí — předstoupili před kardinála „primator, purkmistr a starší s jinými spoluobyvateli i na místě vší obce města Žďáru i s lidmi na předměstí usedlými k témuž městu náležejícími" prosíce, aby jim potvrdil předložené privileje, obdarování a svobody, a také přidal jiné artykule prospěšné. Tak se byly časy změnily! Biskupu Stanislavu Pavlovskému nechtěli Žďáršti živou mocí předložiti svých privilejí, vrácení potvrzení svých výsad odpírali samému císaři Rudolfu II., — a teď předkládají své privileje, prosí za jejich potvrzení i za jiné milosti. O dřívějším odboji ani potuchy a jakoby ho nikdy nebylo; město koří se svému pánu, proti němuž druhdy tak sebevědomý a houževnatý kladlo odpor. Ovšem vedle beznadějnosti dalšího vzdoru působila při tom také reformace prováděná.

Kardinál vzal předložené výsady se svými radami v bedlivé uvážení a s nimi je přehlížel. Výsledek přehlídky byl, že předložené privileje nebyly potvrzeny; byly uznány „na větším díle a téměř na skrz za nedostatečné, nejisté, zatmělé a neplatné," pročež je kardinál všecky zdvihal, mořil a v niveč obracel. Za to na místo starých privilejí nadal, vysadil a vysvětlil Žďárským nové milosti. Nebyly však sestaveny a potvrzeny hned tehdy; kardinál odjížděje zanechal svému úředníku žďárskému, aby mu poslal poznamenané artykule, které by se měly vtáhnouti v privileje Žďárských, a když úředník tím prodléval, upomínal jej z Kroměříže 22. června. Teprve v srpnu byly na rozkaz kardinálův v jeho kanceláři kroměřížské nové privileje zhotoveny.[2])

(P. d.)

[1]) K.-a. archiv v Kroměříži, Volná akta 1607.

[2]) List kardinálův k úředníku žďárskému z 19. srpna 1607 v k.-a. archivě v Kroměříži, Volná akta.

Z finského písemnictví.

Podává Alois Koudelka. (Č. d.)

Kauppis-Heikki (vlastně: Heikki Kaupinen, narozen o 10 dní před Alkiem) napsal už jako pacholek (dnes jest učitelem v Kuopio) svazeček bájek (Tarinoita), k nimž se potom přidružily ještě další tři svazečky pod týmže titulem. Pátá sbírka má název „Tarinoita ja tapahtumia". V těchto sbírkách obsaženy jsou mnohé z nejlepších jeho prací vůbec. Jeho humor jest jakýmsi zamaskovaným bolem. Většinou líčí v nich lid a kraj své otčiny: Savolaxu. Z větších prací jeho byla povídka, vlastně řada dost volně a nešikovně sbrošovaných listů, ceny jen fotografické „Mäkijärveläset" (Lidé z M.). Ale již ve „Viiji" dobře ovládá formu povídky, ale tu a tam po stránce uměleckého podání ještě nedokonalé. Za to „Kirotuja työtä" (Proklaté dílo) lze už nazvati výbornou prací. Hrdinka, Anna Liisa, její matka, její lumpácký muž a ostatní osoby jsou znamenitě nakresleny. Zejména starý Malinen, Liisin otec, drobný, zlostný, poctivý a především na svou dceru tak hrdý muž je skvostný exemplář.

Zámožný rolník Risto Malinen učí sám své jediné dítě, Annu Liisu, psáti, o té době v jeho kraji dosti vzácné umění. Ježto jeho pacholci mají nevymáchanou hubu a v noci do ložnice děveček dostati se usilují, spává s nimi jeho dcera, tož poručí o cudnost své dcery starostlivý otec Anně nastěhovati se samé do komůrky, kdež může vše slyšeti, a pacholky propustí. Nový pacholek, Aapel, jenž před tím u kantora sloužil, umí psát, i učí tomu ostatní. O Annu Liisu ucházejí se mladíci houfně, ale otec všecky odmítá, a když se opováží v noci kolem okna jejího obcházeti, honí je karabáčem. Zatím Aapel právě za pomoci svého umění psacího zapřede s Annou Liisou známost, ta jest mu povolna. Uchází se o ni řádný, bohatý sedlák, ale ze strachu před otcem odbude ho, aniž mu pravé příčiny pověděla. Když konečně o ní otec zví, strhne se bouře. Pacholka zažene, Liisa dá život děvčátku, jež otec, co zatím dcera s matkou jsou v kostele, otráví, dav se mu napíti mléka s kostíkem. Radu ženinu, by dceru svůdci dal, s rozhorčením odmítne. Jeden z dříve odmítnutých ženichů znova se o dceru uchází, a Malinen mu ji teď dá. Je to však rolník až po uši zadlužený a nad to zahálce a chlastu oddaný. Malinen vezme otěže do rukou, ale vše, co má, pohltí zeťovy dluhy, až přijde i sám na buben. Anna Liisa jest

nucena uchýliti se se svým dítětem do chajdy k jedné ze svých bývalých děveček. Malinen žije, dře se dál, onemocní, umře. Napřed pokládal za „zlořečené dílo“, že dceru svou naučil psáti, v hodince však smrtelné myslí, že asi příčinou vší potomní bídy bylo mléko, jež dítěti dal vypíti.

Rovněž tak ponurou povídkou jest „Laara“, o něco světlejší jest psychologická studie „Aliina“, za to „Uran aukasijat“ (Průkopníci) — poslední práce Heikkia — jest plna obětavého ducha. Je to historie kočovního učitele, jenž u věrném plnění svého nepatrného povolání mnohého zklamání zakouší, ale tím jenom šlechetnějším, obětavějším, nezištnějším se stává, čím dále tím větším hrdinou osvěty.

Kauppis-Heikki jest největším umělcem mezi lidovými spisovateli; snažíť se podati věci z lidí tak, jak jsou, jest prost vší tendence. Jest rozený epik.

Drsným realistou jest kovář a sedlák Heikki Meriläinen jehož teprve o 25 letech jeho nevěsta naučila psáti. Hned první jeho povídka Korpelan Tapani učinila ho váženým finským spisovatelem. Je to prý autobiografie Mariläinena. Je to samorostlá práce, jakou se snad žádná jiná literatura na světě vykázati nemůže, na jejížto komposici a sloh knižné vzdělání nemělo ni nejmenšího vlivu. Po stránce umělecké arci není žádným veledílem, ale za to po stránce slovní — dialektické — obsahuje v sobě veškeré bohatství lidové řeči, takže i sami rození Finové musejí sáhati při čtení jeho k slovníku, a přese vše to tapají v nejistotě o smyslu mnohých slov a obratů. Kromě toho vydal ještě „Pietolan tytöt“, „Kahleeton vanki“. Jako Meriläinen, Alkio a Päivärinta líčí také Eero Sissala život lidu v severním Finsku. Vlastním jménem je mu E. Helin a žije teď jako kupec v Helsingforu. Chválí se zvláště jeho delší román Heikki Helmingas.

Ve sbírce nadepsané „Sivistä riveistä“ (Z nejnižších vrstev) uvedeni jsou kromě právě vyjmenovaných lidových spisovatelů svými příspěvky Nestor Niemelä, Jakke Honka, Emil Vainio a Liisa Tervo. S nimi spřízněn jest Emil Lassinen, jenž napsal celou řadu drobnějších povídek prostičkých a mravných, ale beze zvláštní umělecké ceny.

Selský lid líčí se zvláštní zálibou téměř všichni finští spisovatelé a spisovatelky, tak i Kalle Kajander (narozen 14. března 1862). Obsah jeho povídky „Kun talonpojasta tuli herra“ (Když se ze sedláka stal pán) jest krátce tento: Bohatého sedláka syn Joppi zdědiv po otci grunt, pije, hraje v karty, vede bláznovsky pustý život, chodí na hony, obcuje s pány a dělá sám pána. Když hotové úspory otcovy probije,

odprodává kus lesa po kuse spekulantům dřevařům, již vše šmahem kácejí, Joppi pak za peníze stržené vystaví si panský dům, dává hostiny, k nimž zve známé pány, sedláky opovrhuje. Žena, s níž se byl zatím oženil, statečně mu pomáhá utrácet. Brzo jim nestačí, Joppi dá se na spekulaci, pozbude však všeho, zadluží nejprve statek a posléze oň úplně přijde. Konečně padne obci na krk. V povídce předvádí spisovatel nejrozmanitější typy a postavy: sedláky, pacholky, děvečky, dřevorubce, voraře, spekulanty dřevem, kupce, úředníky, krčmáře atd. slovem: celý svět a všechno to nerozumné, nemilosrdné, zhýralé, surové, vypočítavé a bližního vykořisťující řádění předstupuje plasticky, makavě před nás — smutný, ale pravdivý obraz. Třebas autor co nejvíce se sedláky sympatisoval, přece povídka ta není žádnou tendenční prací, nýbrž uměleckým dílem podaným lidovou, výraznou mluvou.

Rovněž tak klidně objektivně držán jest druhý jeho román „Kunnanmiehiä“ (snad po česku: Obecní berani), v němž taktéž nemilosrdně realisticky odkrývá různé vady a nepořádky ve správě obce. Tu hrdinou je sedlák Ant. Jussila, jenž spolu s jinými pletichaři a taškáři vládne v obci a okrádá své spoluobčany. Pěkné drobnější práce jsou v jeho sbírce „Pahkakuppi y m.“ (Z březového lýčí hrníček a jiných povídek) a „Kertomuksia“ (Historky).

Kyösti Larin (5. června 1873), pravým jménem J. Kokko, vede své čtenáře na sever Finska. Debutoval povídkou z pietistického hnutí vzatou, potom vydal „Räisäspoika“ (asi: Lumpácký kluk), v kteréžto povídce líčí osudy sirotka, z něhož se vyloupne pořádný zloděj, ale proč? Na to odpovídá jiná osoba v povídce vystupující: „Myslím, kdyby s Antim zavčas správně se bylo nakládalo, dobře mu radili a k práci jej přidržovali, že z něho mohl býti řádný člověk.“ „V korunních lesích“ líčí bídu venkovského lidu tam v těch ledových končinách. Kdysi kvetoucí ves propadne naprosté zkáze, až lidé celí zoufalí opustí svou vroucně milovanou vlast a do Ameriky se vystěhují. A proč upadají do tak hrozné bídy, že si nemohou ani dopřáti ze slámy upečeného chleba? Jednak z nedostatku pravé podnikavosti a obezřelosti, hlavně však vinou úředníků, kteří jenom žerou a pijí, své povinnosti ledabyle plní a jen o to se přičiňují, jak by lid i s kůže sedřeli. Vždyť i v tak chudičkém kraji dostává pastor 15.000 marek finských (asi naše koruna) a pro vikáře (našeho kaplana) ještě 5000 marek! A což teprve státní činovníci! A nejpěknější při tom, že k provádění svých choutek mají od nepamětných dob svého Molocha, t. j. zákon. Poctivý, nevědomý venkovan, sedlák nemůže se ani hnout,

aby nepadl tomu Molochovi do pazourů. Ký div, že za takových poměrů ztrácí chudobný chuť k práci, že je — takořka hnán do náručí zločinnosti!? Povídka naše — jež byla poctěna první cenou zemskou — končí trpce, kousavě. Když totiž vyhladovělí vystěhovalci s rozdrásaným srdcem přibudou do města přístavního, by tam vsedli na loď, koná se tam právě s velikou slávou a nádherou a mnohým „mluvením“ slavnostní otevření nově dostavené dráhy ve prospěch — lidu. Autor zastává se lidu proti zákonům (tu především namířenými proti lesnímu pychu), vede si snad trochu strannicky, než děj a rozvoj povah v té znamenité tragedii tak jsou mistře zpracovány, že čtenáře přímo s sebou strhují.

Juho Reijonen (nar. 27. dubna 1855), známý i u nás z překladu, jest rodem Severo-karelan. Je to vypravovatel, s jehož knížkami rádi Finové za zimních večerů, kdy Meluzina kolem oken naříká, ke krbu zasedají. Vypravuje prostě, vroucně, jímavě, se skvostným, tichým humorem. Kromě sta drobných povídek, historek a črt (Kertoelmia, Uusia kertoelmia, Kertoelmia ja kuvauksia) napsal delší povídku „Vaihdokas“ (Podvrženec), jež obsahuje mnoho romantického, při tom však také mnoho výborného, tak na př. skvostné podání lidové pověry o podvržencích.

Skorem všichni finští spisovatelé zůstávají ve své otčině až na Jalmari Hahl-a, jenž si chodí do ciziny pro svoje náměty. Tak do daleké Persie (do 11. století) zavádí čtenáře ve svém obsažném románu Haoma a Anahita, jenž však přes veškerý vědecký aparát, jenž tu zpracován, nevyniká ani příliš tvůrčí fantasií ani uměleckým podáním. Lépe se mu již podařilo vystihnouti kolorit doby v „Ykskyläských snilcích“, jejichž hrdinou jest ideálně křesťanský mnich Alobrand, jenž žil za válek mezi mečovými rytíři a Livonci na počátku 13. století.

Volter Kilpi jest novorománský symbolista a náleží k nejmodernějším. Všecky možné „ismy“ najdete zastoupené v jeho pracích. V „Bathsebě“ vypravuje sám sobě starý král David svoje city a milostné zkušenosti s Betsabou. Jeho David jest veliký sektářský kazatel před Hospodinem. Napřed má k vám jako zažraný Nietzschean dlouhé sermony o posvátnosti své lásky, o směšnosti jakékoliv ethiky a o vznešenosti a velkoleposti „panské morálky“. Když pak se od něho Betsaba odvrátí, tu vás zase častuje Schopenhauerskými tirádami o bědnosti a žalostnosti všeho bytu. A tak to jde dále. Než aspoň řeč v Betsabě jest poměrně srozumitelna, kdežto v „Parsifalu“ provádí pravé kozelce s finskou řečí. Tu malou ukázkou dva výňatky: „Parsifal, prsa (maje) plná radosti a prsa plná zbožnosti, zmodrá křečovitě před

modrými květy a před děvami temných duší stane se třaslavě červenoprsným.“ (Tomu rozuměj, kdo dovede!) — Týž zcela v modré tony rozplynulý, modřetonovitý Parsifal mní se býti liliovou vůní v bleděsnivém chrámě Grálově!“ Poslední práce jeho nese název „Antinous“, ale není to historie sličného Bithynce, nýbrž historie nejmodernějšího člověka přejemné, ba přímo chorobné vnímavosti pro krásy přírody a umění a pro všecky ty tisíce dílem povznášejících, dílem drtících jevů života a lidské duše.

Taktéž pod vlivem Nietzscheanismu a novoromantismu stojí Joel Lehtonen, jenž svou v krásné próse napsanou básní „Ďáblovy housle“ hned všeobecnou pozornost na sebe upoutal. Hrdinou básně je selský syn, jehož předkové byli cikánského původu a od nichž zdědí divokost, touhu po svobodě a neobyčejnou sílu těla. S houslemi v ruce potlouká se světem, hýří, krade, pije a užívá světa až hanba povídat. Mezi jinými ženštinami padne na „nedotknutý květ“, Selii, zničí ji. Synáček, jehož s ní zplodí, vydaří se úplně po tatínkovi, i z něho stane se ožrala a lump. Je to tendečně fanatická negace a potupa mravní osobnosti. Je to píseň o lačné, nikdy ukojené touze duševně výše založeného člověka po všem tom „zlatém přepychu světa“. Cikánský houslista zná jenom jednoho pána: život, jen jedno přikázání: svou vlastní pochotnost, jedinký pouze cíl: všeho se zmocniti, čeho se zmocniti může. Do téže kategorie patří „Villi kuvitteluja“ (V. fantast). Ústy Villia káže nám spisovatel a maluje nám v něm apoštola pravé lidskosti. Jak ta lidskost Lehtonova vypadá, posuďtež sami. Villi, nebo jak mu spolukamarádi říkají „Divoký“, jest už svým rodem zatížen. Své mládí ztráví jednak v bídné stísněnosti, jednak v nevázaných prostopášnostech, při čemž arci učitelé vyšších škol, jež navštěvuje, parádují — jak toho móda dnes žádá — jako bídní a zlomyslní katané a trýznitelé mládeže. Potom se studií sběhne, částek pracuje v redakci jednoho časopisu, pak se po deset let courá světem, živě se hrou na citeru, dlužením, vyjídáním, ano i okrádáním svých přátel, nemysle na nic, než jak by vyprázdnil pohár rozkoše až na dno. Když se byl takto vyžil, ožení se se starší dívkou, které arci nemiluje, jež si však byla dlouholetou věrnou službou hezké jmění nashromáždila. Na její účet může dále vésti svůj umělecký(?) život. A to také udělá. Podvádí ji způsobem co nejhanebnějším, surově s ní nakládá, utrácí nejnesmyslnějším způsobem její peníze a nemá ani tolik síly, by si padouch prohnal hlavu kulkou hned, nýbrž čeká s tím, až se octnou na mizině. Ještě níže stojí „Mataleena“. Tu máte zase lumpa, jenž se jako všichni shora uvedení nadlidé hrozně rozhorčuje

proti všem „Otrokům morálky“, kteří si to za velikou čest pokládati musí, smějí li vydržovati takového přiživníka, jenž deklamuje o pýše Bohem a světem pohrdající, při tom však za skyvku chleba jiným paty lízati musí. Lethonův recept na opravdovského člověka zní: Naroď se z „děvky“, každý jiný způsob příchodu na tento svět jest šosáckým a opovržení hodným; vyžij se pak na útraty jiných s děvkami, opilci a zločinci, buď zapřisáhlým nepřítelem a ničitelem všeho toho, co jiní lidé pokládají za dobré, správné, svaté a šlechetné. Dělej vše, co jiným jest ohavností nebo hloupostí, potom bude z toho velikán velikánovič. A: deklamuj, deklamuj od rána do večera a od večera zase do rána o kráse světa a o svém bezedně hlubokém bolu a o svatosti a božství všeho toho, co jiným jest blátem a špínou.

Za to plnými, ušlechtilými tony zvučí nám života akkord v pracích Joh. Linnankoski-ho. Pravé jméno jeho jest Vihtori Peltonen. Narodil se 28. října roku 1869 v Askule. Svou literární činnost zahájil dramatem „Ikuinen taistelu“ (Věčný boj). Středem jeho jest Kain a jeho bratrovražda. Další prací jeho jest „Laulu tulipunaisesta kukasta“ (Píseň o květu ohnivě rudém) roku 1905 vydaná. Mladý muž poslouchá svých náruživostí a dochází smíru za svou provinu, jež se krutě na ním vymstívá, v dítěti, jež se mu narodí. Při nejlepší vůli nelze podati podrobněji obsahu této čarokrásné knihy. Poznamenávám pouze, že tím ohnivě rudým květem jest láska, ale i život, na jehož dalekých obzorech svítá šťastnější, vyšší člověčenství. Zajímavou povídkou jeho jest „Boj o Heikkiläský dvorec“. Dědička gruntu drží svého muže, jenž by jej rád prolumpoval, na uzdě, ale jest od něho posléze zavražděna, vraždu pak vyzrazuje její bývalý milenec podivně tajemným věru způsobem.

(O. p.)

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

DR. JAN SEDLÁK. (Č. d.)

O svatosti a obecnosti církve předzřízených mluví Páleč v hlavě IV. Svatá jest, ačkoli jsou v ní zlí, protože její forma, kterouž jest víra, jest vždy táž a vždycky svatá.[1]) Obecná jest, protože objímá všecka místa, veškeré časy i národy, protože má obecné zákony a prostředky svatosti,[2]) a protože jest v ní církev vítězná, část církve bojující i církev trpící. Z tohoto spojení všech předzřízených v jedné církvi vyplývá, že věřící na zemi mohou církvi trpící přispívati modlitbou i odpustky a svatí v nebi za nás orodovati (hl. V.). Tvrditi opak, jest blud valdský. Hlavou této církve není papež, protože se jeho moc nevztahuje ani na církev vítěznou ani na trpící; proto se také nenazývá apoštolskou. Co praví Hus v prvních dvou hlavách svého spisu o této církvi, lze schváliti až na to, že ji jmenuje apoštolskou.[3])

Ale mimo církev předzřízených nutno klásti církev bojující (hl. VI.), jež s onou není totožna. Písmo sv. zajisté užívá o církvi obrazů, z nichž jest patrno, že mnozí z členů jejích budou zavrženi (na př. o poli, síti, pannách atd.), což se nemůže týkati církve předzřízených. Jest pak církev bojující společnost všech pokřtěných, kteří 12 článků věří a svátosti přijímají.[4]) Ta jest jedna jednotou víry, zákona a svátostí; svatá, protože víra její a svátosti jsou svaté a protože má svaté členy — zlí v církvi nejsou učitelům církevním překážkou, aby ji nenazývali svatou (Řehoř, Jeronym); jest obecná, ježto má v sobě dobré i zlé, předzřízené i předzvědné, a jest apoštolská. Tuto církev zajisté apoštolové po smrti Kristově svým

[1]) Zase nelze s Pálčem souhlasiti. Vždyť v církvi předzřízených, jak on o ní mluví, jsou mnozí, kteří ani víry nemají! Měla-li by se nějaká forma stanoviti, nemohla by to býti leč milost předzřízení. Vůbec činí tato část díla Pálčova dojem, že Páleč povoluje příliš Husovi.

[2]) Opět vzato z církve bojující.

[3]) Et de ista ecclesia et partibus eius tribus loquitur Huss in suo tractatu in duobus primis capitulis, cuius sentencia ibidem posita approbatur preter unum punctum in 2. cap. D, ubi appellat illam ecclesiam esse apostolicam nichil probans (ibid. fol. 14[1]a).

[4]) ... talis erit multitudo omnium simul baptisatorum, credulitatem duodecim articulorum fidei habencium et communicacionem in eisdem sacramentis (ibid. fol. 15[1]a).

životem a učením pěstili, od nich mají původ její obřady a zvyky, jim byla poddána. Petr byl první její viditelná náměstná hlava a po něm jeho řádní nástupcové.

V tom právě jest kořen bludů Husových, že nechce uznati leč jedinou církev obecnou, kterouž je dle něho církev předzřízených. A důvodem jest mu, že prý církev věřících není svatá. Ale pak ani církev předzřízených není svatá, protože i v ní jsou zlí! Druhý pak blud Husův je, že vylučuje z církve předzvěděné. Vždyť přece předzvědění mohou býti a mnozí jsou ve stavu posvěcující milosti, kterouž nemohou míti od jiného než od hlavy Krista, a přijavše od něho nadpřirozený život, jsou dítkami Božími a tedy údy mystického těla Kristova, tudíž v církvi, ovšem ne v církvi předzřízených, ale v církvi jeho bojující.

To lze dovoditi také ze sv. Augustina, z něhož si Hus vybírá jen výroky, které se mu hodí.

Jeť dle sv. Augustina (hl. VII.) dvojí milost: milost předzřízení, jíž si nikdo nemůže zasloužiti, a milost posvěcující. Tato činí člověka Bohu milým a účastným jaksi přirozenosti božské čili dítkem Božím a uschopňuje jej dosíci blaha věčného. Předzřízeného stejně jako předzvěděného. Příčina pak, proč předzvěděný věčné blaženosti nedojde, jest, že v milosti posvěcující nesetrvá až do konce. Praedestinace sama o sobě nečiní člověka živým údem mystického těla Kristova, nýbrž musí k ní přistoupiti milost posvěcující. Milost posvěcující zase činí údem Kristovým toho, kdo ji má, třebas byl i předzvěděný.

Přirovnání Husovo (vlastně Viklefovo!), že jsou předzvědění v těle Kristově jako slina, hlen nebo moč v těle lidském, není správné. To přece nejsou údy těla lidského, kdežto předzvědění jsou pravými údy těla Kristova, tak jako předzřízení, protože milost posvěcující jest v obou stejná i podstatou i účinky. Vyskytuje-li se u sv. Otců někde podobný obraz, myslí se tím jen na konečné nesetrvání v milosti.

Rovněž bludné jest, co praví Hus ve IV. hlavě svého spisu, že může někdo býti spolu spravedlivým i nespravedlivým, spravedlivým milostí předzřízení a nespravedlivým co do milosti posvěcující. To jest naprosto nemožno. Milost předzřízení nečiní člověka spravedlivým a nedává práva jmenovati jej tak. Svatý Petr a Pavel, jichž se Hus dovolává jako příkladu, byli, když zhřešili, prostě nespravedliví.

Nejasnost v této věci způsobuje u Husa, že nejasně mluví o způsobu, jak jest někdo v církvi, a že si sám odporuje.[1]) V hlavě III. výslovně praví, že dvojako mohou býti lidé z církve svaté, buď dle předzřízení k věčné blaženosti nebo dle předzřízení k dočasné milosti. Dle toho jsou tedy předzvěděni, jsou-li v dočasné milosti, z církve svaté, což právě Hus se snaží popříti! V téže hlavě dí, že čtverý jest vztah lidí zde na zemi k svaté matce církvi, v hlavě V. však stanoví vztah paterý! Daleko jasnější a správnější by bylo, kdyby řekl Hus dle obecné nauky, že v církvi (pokud se mluví o církvi bojující) jsou lidé buď jen počtem nebo počtem a zásluhou. Počtem pouze jsou v ní ti, kteří mají víru. Neboť víra jest ve vztahu k životu božskému jako „materia informis" a tudíž prvním provázkem poutajícím s Kristem. Počtem a zásluhou jsou v církvi ti, kteří mají víru a lásku či milost posvěcující, jež je činí živými údy Kristovými. Láska zajisté či milost posvěcující jest formou, bez níž věřící jest jen suchým údem Kristovým. V tom smyslu lze také mluviti o dvojím rouše svatebním.

Z této nauky vyvozuje Páleč proti Husovi závěry: 1. žádný bludař nebo nevěřící není v církvi Kristově bojující; 2. praedestinovaný, pokud jest nevěřící, není nijak v církvi bojující, protože nemá ani víry ani lásky, třebas jest počtem v církvi předzřízených; 3. všichni věřící, nemající lásky, jsou v církvi a z církve bojující, ale jsou jako suché údy; 4. bloudí Hus, pravě, že Pavel byl rouhačem dle přítomné nespravedlnosti a spolu ze svaté matky církve a tudíž věřícím, Jidáš pak že byl v milosti dle přítomné spravedlnosti a přece nikdy ze svaté církve — neboť Pavel, pokud byl rouhačem, byl nevěřícím a údem ďáblovým, a Jidáš, pokud byl ve stavu milosti, byl údem svaté církve obecné. Do jakých absurdností zavlekla Husa nauka o jediné církvi předzřízených.[2])

Od hlavy VIII. až do XII. jedná Páleč o církvi římské Opíraje se o theorii, kterou Stanislav ze Znojma předložil ve spise

[1]) Igitur Huss concedendo predestinatum in mortali crimine existentem esse iustum, errat fatue et decipitur circa loycam et gravius deceptus circa distinccionem ecclesie, circa membra ecclesie et partes eius, sicut cecus palpitat, ponens varias distincciones ecclesie, in quibus sibi ipsi contradicit (ibid. fol. 19[1]a).

[2]) Ex istis ultimo elicitur error suus gravis in non ponendo istam ecclesiam sanctam universalem, alteram a prima ecclesia predestinatorum, quia oportet in plures errores incidere, ut ostensum est. Et non mirum, quia uno inconvenienti dato multa secuntur (ibid. fol. 20 [1]b).

„De romana ecclesia“ a znovu v „Alma et venerabilis“ a kterouž Páleč již v traktátu „De aequivocatione nominis ecclesia“ a v „Antihusu“ byl zpracoval,[1]) zabývá se proti Husovi čtyřmi otázkami: 1. o jednotnosti této církve, 2. o její nutnosti, 3. o jejím sídle a důstojnosti a 4. o její svatosti a obecnosti.

1. Jako jsou v hmotném ústrojí tělesném tři kruhy údů, sloužících duši, totiž kruh hlavy, rukou a nohou: tak v mystickém těle církve bojující jsou tři řády moci duchovní, totiž moc papežská, biskupská a farářská. Nejvyšší a obecná moc duchovní jest v církvi římské. Tuto církev vůdčí lze zase uvažovati jako mystické compositum, sestávající z hlavy, jíž jest papež, a z údů, jimiž jsou kardinálové.[2]) Papež má obecně a celkově rozhodovati ve věcech církevních, viditelně zde na zemi poučovati o všem potřebném ke spáse, autoritativně pásti všecky ovce Kristovy, odbojné kárati a trestati a bludy opravovati; kardinálové totéž činí částečně v jednotlivých případech. Poněvadž tedy v papeži je zdroj a náplň veškeré moci církevní, může a musí býti nazýván hlavou církve. Vždyť se tak nazývá i král pro svou moc světskou, nad níž přece duchovní moc daleko vyniká, jakž píše sám Hus, a v Písmě se i muž jmenuje hlavou ženy.[3]) Ježto pak tato moc předně a neprostředně přechází na kardinály, mohou býti zváni údy mystického těla církve římské Poměr kardinálů k papeži hledí Páleč dle Stanislava objasniti filosoficky poměrem smyslů částečných ke smyslu obecnému. Nejvyšší moci církevní jest podřízena duchovní moc

[1]) V dějinách dogmatu o církvi patří této theorii zvláštní místo. Je-li zcela původní, nelze arci apodikticky říci, pokud není scholastická literatura předchozí po té stránce dokonaleji prozkoumána. Ale pramene takového posud neznám.

[2]) To jest myšlenka Stanislavovi vlastní. Pokud se tím ústava církve katolické, jež jest »monarchia petro-apostolica« t. j. spravovaná nástupcem Petrovým a odvisle od něho nástupci apoštolův, uvádí na formuli: papež a kardinálové, není ovšem správná. Neboť nástupci apoštolů jsou biskupové. Ale Stanislavovi běží, jak také z vývodů Pálčových vysvítá, vlastně jen o papeže a na kardinály nazírá jako na rozšířený úřad papežský.

[3]) Pálčovi se zdá tato onomatofobie Husova směšnou a pošetilou. Píše: Et deridenda est ex hoc vesania Huss cum suis Wiclefistis, qui nullo modo volunt ad hoc consentire, quod papa est caput ecclesie romane vel eciam tocius ecclesie militantis, cum de rege vel viro respectu mulieris hoc oportet eos concedere . . . (ibid. fol. 23'a.) A poněkud dále: Que ergo fatuitas excerebrata Wiclefistarum - - negare papam esse et dici caput, cum sit ipse vicarius immediatus quoad officium Jesu Christi, in quo residet capitalis et fontalis plenitudo auctoritatis et potestatis ecclesiastice super terram, a quo fonte et capite sc. papa et eius potestatis plenitudine omnes alie fluunt potestates (ibid. fol. 23'b).

biskupův a té zase moc farářů [1]) Tak jest v církvi pořádek v úřadech církevních, jejž marně se snaží podvrátiti Viklefisté tvrdíce, že moc a důstojnost všech kněží je stejná.

2. Že je církev římská nutna, dokazuje Páleč, používaje opět Stanislava, dvěma důvody (hl. IX.).

Světlo víry, jež Kristus přinesl světu, musí se stále zachovávati a po světě šířiti. K tomu ustanovil Kristus Petra, jejž postavil v čelo ostatních apoštolů. Ježto však jest nutno, aby byl stále viditelně na zemi ten zdroj světla víry, odkud by se touže mocí a autoritou šířilo, trvá v nástupcích Petra a apoštolů, tedy v církvi římské. Jinak by záhy vznikly nesčetné bludy. Tvrzení Viklefistů, že k tomu stačí Písmo sv., není správné. Vždyť kdyby si každý mohl Písmo vykládati, jak by chtěl, a nebylo by nikoho, kdo by autoritativně mohl zakročiti a bludy zameziti neb opraviti, bylo by brzy plno rozkolův a zmatků.

Dále je třeba na zemi stále viditelného útočiště, kam by se věřící v pochybnostech víry mohli s jistotou obraceti a nalézati poučení. Kdyby byl Kristus takového útočiště své církvi nezanechal, bylo by nutno říci, že se o ni dosti nepostaral. A kde je to útočiště, ne-li v nástupcích Petra a apoštolů, v římské církvi? Co ona k věření předkládá, jest pravdivé a shodné s Písmem, ona nikdy se neodchýlila od apoštolské tradice,[2]) ježto jest ve víře řízena Duchem svatým.

---

[1]) Biskupům, kteří dle Pálče jsou nástupci 72 učedníkův a ve správě církve jsou »in regione manuum«, činí Páleč důrazné výtky: Sed heu episcopi presentis temporis aliud ex honore suscipiunt atque aliud officio exhibent accionis et ita ad penam suam episcopi vocantur, quia honoris nomen et non virtutis tenent vel laboris. Ministerium namque predicacionis relinquunt, sibi commissos non corrigunt, sed tacent; cum ad eos qui in pravis accionibus iacent, manum correccionis non extendunt, cottidie eis commissi per multas nequicias pereunt et eos ad infernum vident tendere negligenter Sed quomodo vitam alienam valent corrigere, qui propriam negligunt emendare? Rovněž farářům, kteří jsou »in regione pedum«, dává lekci: Similiter et presbiteri curati, qui plebi assistunt cottidie, possent facere multa bona, si veri essent pastores et non mercenarii, non sua querentes sed que sunt Jesu Christi. Sed heu terrena concupiscunt, humanam gloriam intenta mente captant et eo ipso quo ceteris prelati sunt, ad agenda quelibet maiorem licenciam usurpant et suscepte benediccionis ministerium vertunt in ambicionis argumentum; dei causam relinquunt, ad terrena negocia vacant et terrenis actibus implicantur . . . lupi de pastoribus fiunt . . . (ibid. fol. 24[a]a). Odpůrci Husovi nejeví se věru protivníky oprav v církvi!

[2]) Nec est ponendum in dubium, quin quamcunque sentenciam illa romana ecclesia tradidit christifidelibus ad credendum vel tenendum, quin illa sit vera et recta, consona sacre scripture V. et N. Testamenti, cum ipsa a tramite tradicionis apostolice nunquam errasse est comprobata (ibid. fol. 26[a]a).

Kristus zajisté za ni se modlil, aby nepoklesla víra její, a o ní řekl: Brány pekelné jí nepřemohou. Proto i učitel národů Pavel k vůli nauce vyhledal Petra, doznávaje tak, že jeho učebná moc nebyla rovna Petrově. Sv. Otcové i kanonické právo hlásají tuto nejvyšší moc římské církve.

Nerozumné jest tvrzení Viklefistů, že takovým útočištem ve věcech víry jest církev předzřízených. Vždyť beze zvláštního zjevení nemůžeme věděti, je-li kdo předzřízen. Ani obecná církev bojující nemůže jím býti, protože nikdy nebyla a nemůže býti celá shromážděna. Bez autority římské církve nutně vzniká nejistota a zmatek ve věcech víry, jež mezi Viklefisty již lze viděti.[1]) Že toho Hus a jeho stoupenci nechtějí uznati, nelze vysvětliti jinak, než že se obávají, aby jejich bludy nebyly touto autoritou odsouzeny. Ale tomu neujdou, třebas se opírají o moc světskou a dočasně triumfují.[2])

3. Sídlem hmotným této církve (hl. X.) jest Řím, protože tam Petr, jejž Kristus ustanovil hlavou, 25 let byl biskupem a tam byl ukřižován. Tak to dle učení sv. Otců zařídila Boží prozřetelnost, aby kde bylo dříve hlavní sídlo pohanského bludu, tam byl střed křesťanské pravdy (Quo vadis). Formou pak církve římské jest náplň duchovní moci. Tím se vysvětluje, že i když není osoby papežovy, římská církev trvá, neboť trvá ona náplň moci v částech svých v osobách kardinálů. Proto také římskou se může nazývati, třebas papež sídlel jinde. A protože tato moc jest milost darmo daná, zůstává i v papeži předzvěděném a zlém. Zlobou přisluhovatelů svátosti nepozbývají ceny. Odtud vysvítá spolu bludnost tří nauk Viklefistů: 1. že papež, je-li předzvěděný a zlý a tudíž úd ďáblův, nemá moci leč snad od císaře; 2. že biskup neb kněz, je-li ve hříchu smrtelném, neposvěcuje, neproměňuje a nekřtí; 3. že nikdo není biskupem neb prelátem, je-li ve hříchu těžkém. Bludy ty se příčí písmu sv. i zdravému rozumu.

(P. d.)

---

[1]) Disturbium magnum, quia variatis sentenciis in fide, que variacio iam per Wiclefistas nunc currit, multi christiani parti contrarie in fide seducti adhererent, si non esset auctoritas et potestas ecclesiastica super terram manifesta et sensibilis talia corrigendi (ibid. fol. 28[a]a).

[2]) Quod autem Huss et Wiclefiste nolunt subesse romano pontifici nec ponere romanam ecclesiam, non est alia causa, nisi quia de suis erroribus nolunt per aliquem iudicem in terris ecclesiasticum iudicari, ne seipsos et sibi confunderet adherentes . . . Quam condempnacionem volunt aufugere per potenciam secularem (ibid. fol. 28[a]b).

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Zatím aby při správě depositoria a klášterních kostelních klenotův a paramentů, jakož i při jejich prodeji, respektive záměně, bylo dosaženo ve všech zemích jednotného postupu, vydán byl dne 22. listopadu 1785 z Vídně rozkaz, že po vzoru vídeňském sestavena má býti také v Brně zvláštní instrukce pro depositní komisaře.

Gubernium však ve své zprávě dne 30. listopadu 1785 do Vídně zaslané[1]) vydání takovéto instrukce považovalo za zbytečné, za důvod uváděujíc, že již při dražbě dne 13. ledna 1785 konané zvláštní komisí zemským právem k tomu ustanovené byly klenoty prodány a velká část věcí kostelních k rozdělení vhodným chudým farám a lokaliím byla rozdána, jakož i že má býti další dražba a resp. záměna, k níž již jest připraveno, provedena dne 12. prosince a podobně i další podělení chudých kostelů.

Kromě toho připomínalo gubernium též, že při brněnském depositoriu není žádných zvláštních komisařů, nýbrž jen dva navzájem se kontrolující úředníci pod vrchním dozorem guberiálního rady Jana Františka Beera, kteří pod dvojím uzamčením nemají nic na starosti, leč jen přijímati a vydávati odvedené ze zrušených klášterů kostelní věci a klenoty, dále roztřiďovati, které z nich se hodí k prodeji nebo záměně nebo k darování chudým farám a lokaliím, jinak však nesmějí o své ujmě nic prodati nebo zaměniti, a proto také ani pokladny nevedou.

Prodej a záměnu, nikdy však jednotlivých kusů a za každé doby, nýbrž jen při určité a všeobecně oznámené dražbě, má na starosti zmíněná zvláště zřízená komise zemského práva, k jejímuž ustavení gubernium bylo pohnuto dvorním dekretem, v němž se poroučí, že od komisařů, kteří provádějí zrušení klášterů, nemají býti zároveň takovéto věci prodávány nebo zaměňovány.

Ježto však dvorní komise neuznávajíc důvodů těchto dekretem ze dne 18. prosince 1785 znova nařizovala, aby i v Brně, antě ještě celá věc není ukončena, byla instrukce pro depositorium kostelních věcí sepsána a k schválení zaslána, sestavena byla po vzoru vídeňské instrukce i pro depositorium brněnské takováto instrukce, jejíž podstatný obsah zněl:

1) Fascikl. K 20·15.

1. K uložení kostelních paramentů, posvátných nádob a ostatních kostelních rekvisit po zrušených klášteřích a zavřených kostelech jsou již určeny 3 světnice v bývalém bankovním domě v přízemí,[1]) rovněž tak vyžádána vojenská stráž, která dnem a nocí před domem státi musí. Tam musejí se odváděti a uschovávati všechny zmíněné kostelní rekvisity, a třeba pečovati, aby netoliko nebylo nebezpečenství jejich odcizení nebo zkažení, nýbrž aby také těm, kdož si je ke koupi nebo k záměně přejí viděti, v náležitém pořádku mohly býti ukázány.

2. Docházející rekvisity musejí býti převzaty dle seznamův od klášterních úředníků nebo krajských úřadů sestavených, a každý naskytnuvší se nedostatek nebo jevící různost ihned duchovní filiální komissi oznámena.

Aby pak 3. duchovní filialní komisse v příčině nutného převzetí a roztřídění byla zajištěna a zároveň také vše přehlédnouti mohla, musejí býti z těchto inventářů nebo specifikací sepsány hlavní inventáře dle předepsaného formuláře.

4. Po pečlivém roztřídění musí ihned přísežnými odhadci[2]) vykonáno býti ocenění každého kusu a ocenění toto jak v inventáři tak na cedulce ke každému kusu připojené poznamenáno. Seznam o tomto ocenění podepsaný od obou úředníků depôtních jako komisařů ustanovených, jakož i od odhadců předložen býti musí duchovní filiální komisi.

Poněvadž převzaté kusy dle pravidel direktivních buď pod rukou nebo dražbou prodány nebo roztaveny nebo za jiné zaměněny nebo také po obdrženém rozkazu chudým farám a lokaliím rozdány býti mají, musejí proto také vedeny býti 4 pomocné knihy nebo protokoly dle předepsaných formulářů.

5. Pod rukou jednotlivé kusy je dovoleno jen kostelům prodati a a musí v tomto případě vždy přiložena býti k budoucímu účtu podepsaná kvitance percipientova, co totiž přijal a co zaplatil, s pozname-

[1]) Nalezal se poblíž brněnské brány pod čís. 33.

[2]) Odhadci těmito s počátku byli: Josef Achbauer, měšťanský zlatník, Josef Richter, stříbrník, Josef Michale, obchodník. Tito ocenili z nařízení vrchního ředitelství komorních statků klenoty ze zrušených klášterů kartusianských a klášterů ženských. Odhad prováděli 8 neděl a 4 dny. Odhad zlata, stříbra a drahokamů páčil se 33 118 zl. $54^1/_2$ kr., odhad paramentů a prádla kostelního na 7355 zl. 23 kr. Jako odměnu dostali z každého zlatého 1 haléř. Později odhadci byli zlatník Josef Achbauer, stříbrník Karel Lacksampfer, pak ještě přibráni byli zlatník František Schenzl a stříbrník Jan Kaltenmarker, kromě toho dva mistři krejčovští Michael Leinensieder a Baltasar Harlacher. — V celku ocenili do r. 1786 věcí za 139.834 zl. 8 kr. $3^1/_4$ d.

náním kostela a čísla protokolu. Proto si mají komisaři dáti předložiti plnou moc od koupěchtivých s uvedením kusů, aby ukazováním klenotů neztráceli zbytečně času.

6. K veřejným dražbám, k nimž návrhy vyhlášek spolu se seznamem kusů k prodeji určených vždy předem duchovní filialní komisi ku schválení musejí býti předloženy, a od níž určeny budou vlastní dni prodeje, jakož i které kusy mají býti prodány, a od níž opatřeno bude i ohlášení, musí vedle obou komisařů ještě přibrán býti úředník knihovního úřadu, jenž při dražbě zápis vede jako oba komissaři. Tyto zápisy musejí býti ode všech tří podepsány a jeden exemplář s kvitancí o penězích komornímu platebnímu úřadu odvedených třetí den duchovní filialní komisi předložen. Při tom se komissařům ještě s největším důrazem ukládá o to pečovati, aby od vyvolavatele zboží k prodeji nabízené bylo tak ukázáno, by nikdo neměl příčiny ke stížnostem, ještě méně pak, aby stranickost se jevila. Také toho musejí komisaři dbáti, aby stranám žádané zprávy, týkající se váhy nebo jiných okolností, vždy určitě a přesně byly dány.

7. Naskytne-li se záměna, musí býti převzatý kus oceněn a o takových nových kusech zvláštní hlavní inventář sepsán, aby mohly býti také zvlášť ukázány; po té třeba při nich totéž šetřiti, co při předešlých bylo předepsáno.

8. Nádoby zlaté a stříbrné do c. k. hlavního mincovního úřadu k roztavení zaslané musejí býti zapsány do seznamů od komisařů společně podepsaných, ve kterých musí býti jak druh tak počet kusů vedle váhy jasně a přesně zaznamenán, a tento seznam musí býti k zásilce váhy přiložen. Než však takovéto kusy k roztavení vhodné budou odevzdány mincovnímu úřadu, musí býti pokaždé oznámeni učiněno duchovní filiální komisi a spolu zaslán seznam kusů k roztavení navržených, a musí býti na její schválení čekáno.[1])

9. V příčině rozdělení kostelních paramentů chudým kostelům musí býti vždy čekán rozkaz filialní komisse a nesmí býti žádný kus dán bez kvitance, v níž kusy musejí býti popsány. Při tomto rozdělení musejí však býti pokaždé oba komissaři přítomni.

---

[1]) Že i z Moravy mnoho zlata a stříbra do mincovního úřadu bylo odvedeno, toho důkazem jsou na př. ve fasc. k. 20. 15 uložené cedulky, jimiž z mincovního úřadu poukazuje se obnos 1701 zl 25 kr., 225 zl. 54kr., 887 zl. 26 kr, 959 zl. 43 kr. = 3754 zl. 59 kr., který dle nařízení gubernia z 13. dubna 1785 byl platebnímu úřadu komornímu odveden pro matici náboženskou. Podobně na př. z klenotů a obrazu milostné Matky boží žarošické, jež oceněny byly na 1693 zl. 23 kr, poslána byla část do mincovny k roztavení za obnos 631 zl. 44 kr.

10. Při vyloupání kamenů a perel je pokaždé nutna přítomnost obou komisařů, a třeba při tom používati všemožné opatrnosti, aby jak tyto, tak také předměty, z nichž byly vyloupány, přesně v protokolu byly vykázány. Jakmile je jistá jejich část pohromadě, musejí býti po předchozím roztřídění a odhadu v malých partiích nejvíce nabízejícím prodány. Vyloupání kamenů a perel nemají však komissaři nikdy o své ujmě vykonati, nýbrž pokaždé vedle oznámení kusů k vyloupání určených a příčiny, proč je nutno vyloupati, vyžádati si schválení duchovní filialní komisse.[1])

11. O docházejících jakož i vydaných penězích musejí měsíčně dle předepsaného formuláře podávati výkazy.

12. Rozumí se dále též samo sebou, že vše, co v předešlých bodech bylo předepsáno, oba komissaři společně budou konati; žádný bez souhlasu druhého nesmí nic prováděti a nařizovati. K bezpečnějšímu dosažení tohoto společného postupu a kontroly musejí býti schránky, v nichž kostelní rekvisity a klenoty jsou uschovány, vesměs dvěma zámky tak opatřeny, aby každý z těchto komissařů jeden klíč měl, a druh bez druha jednostranně nic provésti nemohl.

Ostatně povedou oba komissaři, poněvadž za všechno jednání stejně ručiti musejí, společně a v dohodě protokol exhibitorum, expeditionum a resolutionum, neméně inventáře, pak protokoly týkající se prodeje, záměny, roztavení a darování, dále deník a pokladnu a vůbec celou tuto věc. Na usnadněnou psaní protokolů, inventářů, úředních zpráv bude jim přidělen listovní, jenž od nich bude tou měrou záviseti, že oba za jeho práce a jiné chování budou ručiti.

Konečně očekává se od obou při tom skromné a shodné chování, aby nebylo příčiny, jim činiti výtky a vzniklé snad spory urovnávati nepříjemnými opatřeními.

Dne 28. prosince 1785 zaslána byla instrukce tato moravským guberniem do Vídně, načež, když byla předem prozkoumána dvorním úřadem knihovním, byla schválena dvorním dekretem ze dne 11. března

[1]) Že skutečně také vyloupání klenotů v Brně prováděno bylo, toho důkaz podává na př. prastará velehradská infula. Bylot duchovní komissí 11. října 1786 nařízeno, aby všechny perly z této infule byly odpárány, náležitě roztříděny, znalci oceněny a při budoucí dražbě prodány. Na infuli bylo: 1. 400 perel váhy $3^1/_4$ kventl. v ceně 66 zl. 40 kr. — 2. jiných perel $^{23}/_4$ kventl. v ceně 17 zl. 52 kr. 2 d. — 3. ještě jiných 1 lot $3^3/_4$ kventl. v ceně 48 zl. — 4. menších 4 loty 3 kvintl. v ceně 76 zl. — velice malých 22 lotů v ceně 20 zl. 54 kr. V celku oceněna celá infule na 294 zl. 22 kr. 3 d. Fasc. 7. 9. č. 22420/5446 de dato 3. novmb. 1786.

r. 1786.[1]) Na základě tohoto dekretu byli dosavadní dva úředníci při depositoriu, bývalý jesuitský bratr laik František Purketh a ingrosissta knihovního úřadu Augustin Němec, ježto již do celé záležitosti se vpracovali a ji dosud ku spokojenosti opatřovali, jmenováni komissaři skladu kostelních věcí a jiných nádob ze zrušených klášterů s roční remunerací 250 zl. z náboženského fondu. Zároveň pak jim uloženo, aby se ve všem přesně dle předepsané instrukce se řídili, realní kauci 400 zl. se vykázali a předepsanou služební přísahu složili. Vrchní dozor nad skladištěm dle přípisu gubernia ze dne 22. března 1786 podržel nadále gubernialní rada František z Beerů, jemuž komissaři měli podávati potřebné zprávy a v nutných a důležitých případech od něho vyžádati si poučení.

Týmže přípisem ze dne 22. března 1786 bylo gubernialnímu radovi Beerovi k dalšímu vyrozumění obou nově ustanovených komissařů spolu oznámeno, že nejvyšším dekretem ze dne 17. ledna 1786 bylo vydáno rozhodnutí, dle něhož židé při dražbách kostelních věcí mají býti vyloučeni jak ze zakázaného již nákupu posvátných nádob a kněžských rouch, tak také z nákupu krucifixův a oltářních antipendií, z oněch však nádob, jež jsou zhotoveny v podobě křížů, a z jiných stříbrných schránek, k jejichž koupi jako jiní koupěchtiví mají býti připuštěni, že mají býti relikvie, jsou-li v nich jaké, předem vyňaty; jakož i že dalším nejvyšším dekretem ze dne 16. února 1786 bylo prohlášeno, kterak se rozumí samo sebou, že náprsní kříže, na nichž není obrazu Spasitelova, prsteny a pastoralní berly praelátů židům při dražbě smějí býti ponechány.[2])

Od nově ustanovených komissařů Františka Purketha a Augustina Němce provedena třetí dražba kostelních a praelátských klenotů,

[1]) Fascikl 7. 9.

[2]) Fasc. 7. 9. Nr. 5197/1223: »Dem Herrn Mittelsrath wird hiemit zur Nachricht und weiteren Verständigung der Depot-Komissarien hiemit eröfnet, dass durch ein höchstes Dekret vom 17. Jänner dieses Jahres die Entschlüssung erflossen sey: wienach die Juden bey den Versteigerungen der Kirchensachen, wie von dem bereits verbotenen Ankaufe der heiligen Gefässe und priesterlicher Kleidungen, also auch von jenen der Kruzifixe und Altarantipendien auszuschlüssen, aus denen in Form von Kreuzen gefassten und anderen silberen Behältnissen aber, zu deren Ankaufe sie, wie andere Kaufwerber zugelassen werden mögen, die Reliquien, falls sich deren darinne befinden sollten, vor dem Verkaufe hinwegzunehmen seyen; dann dass mittels eines weiteren höchsten Dekrets von 16. des vorigen Monats erklärt worden: wienach es sich von selbst verstehe, dass die Pektoralkreuze, worauf das Bildnis des Heilandes sich nicht befindet, Ringe und Pastoralstäbe der Praelaten denen Juden in der Versteigerung kauflich hindangelassen werden dürfen.«

stanovená na 11. září roku 1786 a následující dny. Za tím účelem přípisem ze dne 22. června 1786 uloženo všem krajským úřadům, aby zaslanou jim tisknutou vyhlášku[1]) dražby této ve svém okresu ve všeobecnou známost uvedly, spolu pak též požádány zemské vlády v Čechách a v Haliči, dále místodržitelství v Uhrách a vláda v Dolních Rakousích, aby dražbu netoliko v novinách, nýbrž i jiným obvyklým způsobem ve svých zemích oznámily.

---

[1]) Vyhláška zněla takto:

Nachricht von dem mähr. schles. königl. Gubernium.

Veräusserung des nach denen aufgehobenen Klöstern einbezogenen Tafelsilbers und jenen Kirchensilbers, welches nicht unter die Gattung der unmittelbar geistlichen Gefässe gehöret.

Es ist beschlossen worden, das nach den im Jahre 1784 u. 1785 aufgelassenen geistlichen Stiftern einbezogene Tafelsilber, nicht minder auch jenes aus den Kirchen, welches unter die Gattung der unmittelbar geistlichen Gefässe nicht gehört, als z. B. Rauchfässer, Lampen, Messkannen, Altarleuchter und dergleichen mehr den 11. September laufenden Jahres und die darauf folgenden Täge den meistbiethenden hindan zu lassen. Es wird also auf diese Täge jeder Käufer, was immer für einer Religion in das Depôt der Kirchen und anderer Kostbarkeiten in das nächst der Brünner Thor sub Nr. 33 gelegene k. k. Bankalhaus in die Behältnisse zu ebener Erde um 9 Uhr zu erscheinen fürgeladen.

Brünn, 28. Juni 1786.

Cavriani.

Ody Šalomounovy.

Dr. Tomáš Hudec. (Č. d.)

Oda 6.

Jako ruka probírá se citerou,
a struny mluví,
tak mluví v údech mých duch Páně,
a já mluvím skrze Jeho lásku;
neboť ona ničí vše, co je cizí, a vše....
Neboť On jest pánem,
jako Jím byl v pravdě od počátku
a bude až do konce.
Nic nebude Jemu odporovati
a nic nepostaví se proti Němu.
Pán rozmnožil poznání Své
a s horlivostí se snaží, by poznány byly věci,
jež nám byly darovány Jeho milostí.
Dal nám chválu pro jméno Své,
Duše naše velebí Jeho svatého Ducha.
Neboť vytryskl pramen
a stal se proudem velikým a širokým;
zaplavil a zdrtil svět
a uchvátil jej ku Chrámu;
a překážky lidské nemohly jeho zastaviti
ani umění těch, kteří hráze kladou vodám.
Neboť přišel na celý povrch země
a všechno naplnil,
a pili všichni žízniví na zemi
a žízeň jejich byla utišena a ukojena,
neboť od Nejvyššího se jim dostalo nápoje.
Blaženi jsou proto sluhové tohoto nápoje,
ti, kterým Jeho voda byla svěřena;
ovlažili vyschlé rty
a vzchopili pokleslou vůli;
duše, jež byly na tom opustiti svět, vyrvali smrti;
údy kleslé posílili a vzpřímili;
dali sílu jejich chůzi
a světlo jejich očím.
Neboť každý je poznal v Pánu,
a žijí věčně trvající vodou živou. Alleluja!

Oda tato líčí asi allegoricky šíření víry Kristovy po světě. Obraz pramene živé a oživující vody, který se vzmáhá a šíří, až zaplavuje

celý svět, náleží k místům opravdu krásným. Z toho, že proud onen celý svět „uchvátil ku Chrámu“ odvozuje opět Harnack židovský původ této ody, neboť židé očekávali, že jerusalemský chrám v době Mesiášově bude středem všeho světa a všech národů. Lépe však vykládá Batiffol výraz „chrám“ nikoliv o chrámu jerusalemském, nýbrž symbolicky o chrámu nebeském. Sluhové — Pistis Sophie uchovala zde řecký výraz ‚diakonové‘ — jsou asi kazatelé evangelia, kteří živou vodu křesťanské Pravdy věřícím poskytují.

Oda 11.

Obřezáno bylo srdce mé,
a květ jeho se objevil
a milost tam vypučela,
a přineslo ovoce Pánu.
Neboť Nejvyšší obřezal mne Svým Duchem svatým;
odhalil ledví mé pro Sebe
a naplnil mne láskou Svou,
a obřízka Jeho stala se mou spásou.
Běžel jsem cestou v Jeho pokoji,
cestou pravdy, od počátku až do konce.
Přijal jsem poznání Jeho
a pevně jsem se držel na skále pravdy, kam mne postavil.
Voda mluvící přiblížila se k mojim rtům
z pramene Pána v hojnosti.
I pil jsem a opojil jsem se vodou živou, jež neumírá.
A opojení mé nebylo bez poznání,
ale opustil jsem marnost
a obrátil jsem se k Nejvyššímu, Svému Bohu.
Bohatým jsem se stal jeho darem,
opustil jsem bláznovství, jež sídlo má na zemi,
svlekl jsem je a odhodil od sebe.
A Pán obnovil mne rouchem Svým
a majetkem Svým mne učinil skrze světlo Své
a z výsosti dal mi pokoj neporušitelný.
I stal jsem se jako půda, která pučí
a kvete a přináší plody.
Pán, jako slunce nad tváří země,
osvítil oči mé, a tvář moje přijala rosu
a dech můj se radoval nad příjemnou vůní Páně.
Přenesl mne do Svého ráje, kde je bohatství rozkoše Páně.
I klaněl jsem se Pánu pro Jeho velebnost
a řekl jsem: Blaženi, Pane, kteří jsou štípeni do země Tvé
a ti, kteří mají místo v ráji Tvém
a rostou vzrůstem stromů Tvých
a z temnoty vycházejí do světla.

Hle, všichni jsou Tvoji výborní dělníci,
kteří konají dobré skutky
a odvracejí se od nepravosti ku Tvé laskavosti.
Odvrhli od sebe hořkost stromů,
když byli štípeni do země Tvojí.
A celý svět stal se jako zbytkem po Tobě
a věčnou vzpomínkou Tvých věrných skutků.
Mnoho místa jest v ráji Tvém,
a není tam ničeho neužitečného,
ale vše je tam plno plodů.
Sláva Tobě, Bože, rozkoši ráje, na věky. Alleluja.

Oda počíná obrazem známým již ze starozákonných proroků o obřezání srdce. Láska, poznání pravdy, živá voda, pokoj, světlo: to jsou hlavní předměty, které v odě této, jakož i v ostatních, stále v nových obrazích a nových variacích se opakují. Několik pěkných obrazů jako je obřezání srdce, nové roucho, jímž odívá Pán věřícího, štípení do půdy ráje, dodávají odě této jistého básnického půvabu.

Oda 19.

Pohár mléka byl mi přinesen
a vypil jsem je ve sladnosti líbeznosti Páně.
Syn je pohárem
a ten, z něhož mléko bylo dojeno, je Otec,
a ten, který dojil, je Duch Svatý,
neboť prsa Jeho byla plná
a chtěl, by mléko jeho bylo rozlito v hojnosti.
Duch Svatý otevřel ňadra Svá (Jeho?)
a smísil mléko z obou prsů Otce
a dal směs světu, aniž tento věděl o tom.
Ti, kteří je přijímají v jeho plnosti, jsou ti, kteří jsou po pravici.
Duch rozestřel křídla svá nad lůnem Panny,
i počala a porodila
a stala se matkou Panna s velikým slitováním.
Stala se těhotnou a porodila Syna bez bolesti;
a aby se nestalo ničeho zbytečného,
nežádala pomocnice při porodu za přispění.
Jako muž, porodila ze své vůle:
porodila Jej v příkladu (v radosti?)
měla Jej ve velké moci,
milovala Jej ve spáse,
uchovala Jej v laskavosti,
ukázala Jej ve velikosti. Alleluja.

Obraz, kterým oda počíná, jest opravdu orientálně bizarní. Mléko ono, které Duch Svatý vzal z ňader Otcových a v Synu jako poháru podává světu, jest opět poznání pravdy. Text ody je nejasný a hlavně v druhé části jistě na několika místech porušen. Dvě pravděpodobné konjektury jsou naznačeny v závorkách. Oda tato patří k těm nejdůležitějším z celé sbírky a to proto, že zde přece poněkud určitěji vyslovuje autor své křesťanské názory. Je to jednak víra ve tři Božské Osoby, jež tu patrně vystupuje do popředí, vedle toho také učení o panenství Matky Boží a početí Syna Božího z Ducha Svatého je tu dosti jasně vysloveno. Posledních šest veršů připomíná svou strofickou stavbou živě I. Tim. 3, 16. — Z ody této vzal též Lactantius svůj citát, o kterém byla na počátku řeč.

Oda 30.

Naplňte se vodou z živého pramene Páně,
neboť pro vás jest otevřen!
Přijděte všichni žízniví a vezměte nápoj
a odpočiňte sobě u zdroje Páně,
poněvadž je čistý a krásný a utišuje duši.
Neboť Jeho vody jsou mnohem líbeznější nad med,
a plásty medu včelího nedají se s ním srovnati,
protože vyplývá se rtů Pána
a ze srdce Pána jméno své má.
A přichází nekonečný a neviditelný
a neznali jeho, dokud nepřišel do prostřed nich.
Blaženi všichni, kteří z něho pili
a z něho se občerstvili. Alleluja.

Oda 37.

Rozepjal jsem ruce své k Pánu
a k Nejvyššímu pozvedl jsem hlas.
Mluvil jsem rty srdce svého,
i uslyšel mne, když hlas můj k Němu pronikl.
Slovo Jeho přišlo ke mně,
jež mi dalo plody práce mé
a dalo mi pokoj milostí Pána. Alleluja.

Oda 41.

Ať velebí Pána všechny dítky Jeho,
a pravda víry v Něho ať je shromáždí,
a dítky Jeho ať se Jemu ukáží:
proto zpívati budeme v lásce Jeho.

Žijeme v Pánu skrze milost Jeho
a život dostáváme skrze Pomazaného Jeho. —
Veliký den věru pro nás zasvitl
a podivuhodným jest Ten, který nám uštědřil ze své velebnosti:
shromažděme se proto ve jménu Páně;
ctěme Jej v dobrotě Jeho,
ozařme tvář svoji světlem Jeho,
a srdce naše ať přemítají o lásce Jeho dnem i nocí;
jásejme jásáním Páně.
Ať se diví všichni, kteří mne vidí,
poněvadž jsem z jiného rodu.
Otec pravdy rozpomenul se na mne,
On, Jehož jsem byl od počátku.
Jeho plnost zplodila mne
a myšlenka Srdce Jeho.
Slovo Jeho je s námi na celé naší cestě,
Spasitel, který spasí duše naše a neuškodí jim,
člověk, který se ponížil
a povýšen byl pro svou spravedlnost;
Syn Nejvyššího objevil se v dokonalosti svého Otce,
Světlo zasvitlo ze Slova, které v něm bylo od počátku.
Pravdivým Mesiášem jest jediný
a byl určen před stvořením světa,
aby navždy spasil duše pravdou Svého jména.
Nová píseň chvály od těch, kteří Jej milují! Alleluja.

Oda 42.

Rozepjal jsem ruce své a zasvětil jsem se Pánu:
rozpjetí rukou mých je toho znamením,
rozpjetí rozpjatého dřeva, kde vedle cesty visel Spravedlivý.
Byl jsem bez užitku pro ty, kteří se mne nezmocnili,
ale při těch jsem, kteří mne milují.
Všichni zemřeli, kteří mne pronásledovali,
ale vzývají mne ti, kteří ve mne věří, poněvadž žiji.
Z mrtvých jsem vstal a jsem s nimi a mluvím ústy jejich;
a pohrdli těmi, kteří je pronásledovali,
neboť vrhl jsem na ně jho Svojí lásky.
Jako rámě ženichovo na nevěstě,
tak jest jho mé na těch, kteří mne znají.
A jako stan svatební je rozprostřen u ženicha,
tak jest láska má nad těmi, kteří věří ve mne.
Nebyl jsem zavržen, i když se tak zdálo,
nezahynul jsem, třeba že mne odsoudili.
Peklo (šeol) mne vidělo a bylo přemoženo;
smrt vrátila mne a mnohé se mnou.
Byl jsem pro ni octem a žlučí,

a sestoupil jsem s ní, jak bylo (peklo) hluboké.
Sklonila nohy i hlavu,
protože nemohla snésti tváře mojí.
Konal jsem shromáždění živých mezi mrtvými
a mluvil jsem k nim rty živými,
tak že slovo mé nebylo nadarmo.
I spěchali ke mně ti, co zemřeli, a volali a pravili:
„Měj slitování s námi, Synu Boží,
a nalož s námi dle milosti Svojí!
Vyveď nás z pout temnoty
a otevři nám bránu,
abychom jí vyšli k Tobě.
Neboť zříme, že naše smrt se k Tobě nepřiblížila.
Ať dojdeme i my spásy s Tebou, poněvadž Tys naším Spasitelem.“
Já však slyšel jsem jejich hlas
a na hlavu jejich poznačil jsem jméno Své;
proto jsou svobodní a náležejí mně. Alleluja.

Poslední dvě ody 41. a 42. v tomto malém výboru uvedli jsme úmyslně v plném rozsahu, protože obsahují více látky než ostatní, z níž si lze učiniti poněkud jasnější představu o tom, co autor Od o Kristu věděl a věřil. V Odě 41. ku konci je patrno, že básník věří ve zplození Syna z Otce, v Jeho vtělení a mesiášskou důstojnost. Ba sám název ‚mesiáše‘ neboli ‚pomazaného‘ přichází na dvou místech v odě této. — Předmětem, který opěvuje oda 42. a poslední celé sbírky, jest smrt Spasitelova na kříži a jeho sestoupení do pekel, které je tu zvláště patheticky vylíčeno; Kristus, Spravedlivý, který umřel na dřevě kříže, jeví se tu jako vítěz nad peklem a smrtí. Ovšem i v těchto odách jeví se onen mlhavý a rozplývavý symbolismus ve slovech i v obrazech, který jakoby závojem všechny myšlenky a ideje básníkovy zahaluje do neurčitého polosvětla. (O. p.)

Posudky.

České dějiny. Dílu I. část I. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha. Napsal *Václav Novotný.* (Laichterův výbor nejlepších spisů poučných. Kniha XXXVIII.) V Praze 1912. Stran 782 a XIV. (O.)

V hlavě čtvrté (str. 437.—489.) vypravuje autor o počátcích křesťanství v Čechách po míru Boleslava I. s Otou Velikým. V hlavě této jako v hlavách předešlých nacházíme velmi mnoho pečlivých oprav historických. Kníže Bořivoj I. zemřel pravděpodobně déle před r. 890, a Svatopluk ujal se vlády v Čechách na ujmu synů Bořivojových Spytihněva I. a Vratislava I., kteří teprve po smrti Svatoplukově oporou o říši franskou uhájili svých práv, ale krátká vláda Svatoplukova urychlila v Čechách „centralisační process větší měrou, než by se asi bylo stalo bez ní." Spytihněv I. nedočkal se pádu říše Mojmírovy; zemřel nepochybně r. 905. Bratr jeho, značně mladší Vratislav I. skonal dne 13. února 921. Sv. Václav narodil se asi 907—908, kdy jeho otec byl již knížetem od r. 905, sv. Ludmila byla zardoušena v sobotu v noci ze dne 15. na 16. září, již po smrti Vratislavově, jen ze zištných a hmotných motivů Drahomiřiných. Vyličuje ráz vlády Václavovy praví autor, že „zbožnost, ač vyplývá z nejvlastnějšího nitra Václavova, není přece bez hlubokého pozadí politického . . . Měl-li se národ český udržeti, bylo mu nevyhnutelnou nutností, co kdysi již Rastislav dobře viděl, přilnouti záhy a úplně k víře křesťanské a hledati vyrovnání s říší německou. A není důkazem nepatrné prozíravosti politické, že Václav již tenkrát dovedl pochopiti, co jest nám po tisícileté téměř zkušenosti dějepisné patrno dnes." O poddání a poplatkovém slibě Václavově králi německému Jindřichovi I. r. 929 praví autor: „Nepochybně, ač mimo obnovení poplatku nic bližšího se nedovídáme, přijat již nyní plný lénní svazek, s nímž by Václav byl přijal i povinnost navštěvovati dvorské sjezdy Jindřichovy. Ať tomu však jakkoliv, jistě to bylo rozřešení v tu chvíli nejšťastnější, svědčící znovu o Václavově skvělém nadání politickém. Co nejrychlejší vyrovnání s říší, které v tu chvíli nebylo myslitelno jinak než podrobením se říši, bylo opravdu pro zabezpečení dalšího klidného vývoje nejpotřebnější. Řekl bych, že Václav již tím si zasloužil, aby se stal národním svatým . . ." Palacký a Kalousek líčí sv. Václava nadšeněji a ideálněji, Novotný střízlivěji a reálněji. Palacký chtěl svým epochálním dílem o dějinách našich buditi, vlastně utvrzovati probuzené vědomí národní. Novotný jako dějezpytec zbavuje některých těšivých illusí a pěkných kombinací, které lichotí národnímu citu; neboť nade všecko jest mu pouhá pravda historická. Smrt sv. Václava nastala z pohnutek zištných, osobních, z neúkrotné ctižádosti a panovačnosti bratrovy. „Přes to však bych ani momentu politického ani náboženského úplně nevylučoval," dí Novotný, jenž klade skon světce národního na pondělí

dne 28. září r. 929, nikoli na rok 935. Dle toho sv. Václav zemřel velmi mlád, tak asi plně dvaadvacetiletý. O vyrovnání knížete Boleslava I. s Otou Velikým r. 950 čteme u Novotného, „že vrchním dozorem nad Čechy pověřen byl bratr Otův Jindřich, vévoda bavorský." Bylo to jistě nejšťastnější rozřešení české otázky, byla to satisfakce podaná Václavovi. Tím dosaženo základní existenční podmínky našeho národa, rychlým splynutím s. říší zabezpečena jeho národní samostatnost. Závazky k říši tím převzaté byly sice břemenem dosti značným, ale převáženy byly výhodami ze spojení plynoucími, jimiž bylo především zevní pojištění před nepřátelstvím a znepokojováním se strany říše, která by své nároky dříve nebo později zcela jistě byla dovedla uplatniti za obět mnohem těžší. Lze snad říci, kdyby Čechy nebyly se v čas staly částí německé říše, že by později asi obyvatelstvo jejich bylo se stalo částí německého národa ... A pojištění národní, jehož tím nabyto, bylo provázeno jinou značnou výhodou, jíž tím dosaženo; byl tím zabezpečen samostatný vývoj vnitřní. A byla to výhoda tím větší, poněvadž v osobě Boleslavově dostalo se zemi naší organisátora schopného a povolaného. Jemu asi náleží zásluha, že položil základy k novému zřízení, které se potom dále udržovalo a vyvíjelo. Ovšem mluvíme-li o samostatném vývoji, neznamená to vývoj úplně neodvislý a bez cizích vlivů, a tedy v první řadě vlivů německých. Ale výhoda spočívala v tom, že recepce šla nyní dobrovolně, nikoli násilně, a cizí vlivy přejímány tak organicky a na prospěch celku."

V hlavě páté projednáno pak o vnitřním stavě země české za 10. století na str. 490.—553. Promluveno tu o základní jednotce společenské, rodině a rodě, o náčelnících rodových, o pastevcích a a polařích (autor zamítá názory Peiskrovy), o správním rozdělení země české, o kmenech (mimo známá jména kmenová zvláště připomíná Hbany [Chebany] v nynějším zněmčeném Chebsku), o správě podrobených kmenů (správní jednotkou byl hrad, nikoli kraj), o šlechtě rodové i úřednické, o zemanech, dědicích, otrocích, ministeriálech, dušnících, o rusticích originárních, o hospitech (hostech, osadnících), o hradčanech, o militech dvojího řádu, o povaze moci knížecí, o shromážděních (colloquia), o volbě knížat, o volbách biskupů, o obchodě, o mincích, („teprve asi z konce vlády Boleslavovy pocházejí české peníze"), o cestování, o povaze půdní, o rozsahu Čech, o hvozdě pomezním, o branách zemských a obchodních cestách. Hlava pátá jest pěkným a zhuštěným i výstižným rysem kulturně-historickým.

V hlavě šesté (str. 557.—680.) vypravuje o říši České za vlády tří Boleslavův až po opanování Prahy Boleslavem Chrabrým. Hned s počátku čteme (a tu Novotný se přímo opírá opačnému mínění Palackého), že Čechy byly lénem říše německé, ale zaujímaly vždy postavení výjimečné. „Výjimečné postavení českého vasalla jeví se zvláště v tom, že říše tímto nezískala žádných práv ve vnitřních záležitostech českých. Čechy byly léno vlastně úplně autonomní, český panovník nebyl nějakým úředníkem, nýbrž moc jeho plynula z jeho knížecího postavení, nikoli z propůjčení císařova, jenž tedy neměl

práva jakýmkoliv způsobem ji omezovati.“ Takovým vasallem byl udatný kníže Boleslav I., o němž čteme na straně 563., že brzy po porážce Maďarů na Lešském poli r. 955 dobyl na Maďarech Moravy. Palacký psal, že Boleslav II. potřel prchající Maďary na hranicích českých při Šumavě, kteréhož mínění nesdílí Novotný, nýbrž praví, že vítězná bitva Boleslavova s Maďary pravdě nejpodobněji byla někde na Moravě nebo na hranicích českomoravských. „Musíme-li přijímati zvláštní válku Maďarů s Čechy, přímá cesta do Čech vedla Moravou nebo z Moravy od Maďarů opanované. A je-li tomu tak, pak z války na Moravě stala se válka o Moravu. Boleslav užil nepochybně svého vítězství k opanování Moravy, dotud pod panstvím uherským úpící.“ A dokládá, že nelze nalézti vůbec nejmenšího dokladu, který by výslovně odporoval mínění o dobytí Moravy brzo po rok 955., že Boleslav k říši své připojil starou Moravu celou (tedy i s dnešním Slovenskem), a již před tím, před r. 950 (nežli se smířil s Otou Velikým), opanoval také polský Krakov. Vypsány jsou v hlavě této styky české s Polskem (Dobrava jinak Dubravka, přivedla chotě svého Měška ku křesťanství, a Poláci měli dříve biskupství nežli Čechové, již před r. 968 v Poznani), založení biskupství v Praze r. 973 (snažil se o to již Boleslav I.) za Boleslava II. a význam tohoto biskupství; zevrubně a pěkně vylíčeny jsou povaha a působení biskupa Slavníkovce, sv. Vojtěcha (do vypravování o tom vpletena je vložka o zvláštním a ojedinělém pomocném biskupovi moravském, který slul Vracen), panství Slavníkovo, dobytí Libice dne 28. září r. 995 (kníže Boleslav II. přítomen osobně, nikoliv syn jeho Boleslav III.). Tím dokončeno sjednocení země České pod panstvím Přemyslovským. Velmi případná jest charakteristika Boleslava III. Autor stává se částečně apologetou; praví o něm: „Mám za to, nechtěje v ničem zprávám ujímati víry, že v jeho osudu jest více tragiky než viny, že takovým, jakým byl, teprve se stal.“ Vylíčen konflikt s Vršovici, uvěznění Boleslava III. markrabím nordgavským Jindřichem, nastoupení Vladivojovo, povolaného jednosvornou volbou na trůn český z Polska, protože byl patrně po přeslici Přemyslovec, ale nebyl, jak se domníval Palacký, synem Dubravčiným. Pěkná a případná jest charakteristika Boleslava Chrabrého.

V hlavě sedmé (str. 681.—737.) vypsány jsou vláda Boleslava Chrabrého nad říší českou a panování Jaromírovo a Oldřichovo, založení kláštera Sázavského, a vykonán důkaz, že Měšek II., syn Boleslava Chrabrého, nebyl „Lenivý,“, jak ho nazývají pozdější letopisci, nýbrž důstojný nástupce otcův, ale neměl otcova štěstí. Vylíčeno dobytí Moravy Břetislavem na Polácích r. 1029, nestalo-li se to o něco dříve. Autor na str. 702. dokazuje (jinak soudil Dobner i Palacký), že ženatý Oldřich zmocnil se ženy Křesinovy, legitimního manželství svého nerozvázav, a měl s Boženou jediného syna Břetislava. Oldřich „jeví se vždy energickým a bezohledným až do ukrutnosti, ale také lstivým, úskočným a věrolomným;“ zemřel dne 9. list. 1034, nikoli 1037.

Na konci jsou tři doplňky, exkurs I. jedná o Hermundurech a Čechách, exkurs II. o chronologii válek markomannských, exkurs III.

o Langobardech a Čechách, pak jsou jiné doplňky, opravy omylův tiskových i věcných. Vhodný jest zevrubný rejstřík jmenný i věcný na str. 749.—782.

Do textu jsou vloženy 4 přílohy a šestnáct obrazův a reprodukcí (ukázky to kulturního stavu tehdejšího); na př. Ptolemaiova Germania Magna, úryvek mapy Peutingrovy, fresky, mince (nejstarší mince Boleslava I.), obraz lebky sv. Václava, přílba jeho a j.

Nové dílo o dějinách českých bude dílo veliké; jestiť rozpočteno na pět rozměrných svazkův (aspoň o padesáti arších každý svazek); první svazek o šesti knihách dojde do r. 1346, doba husitská zabere dva svazky (do roku 1627), doba nová opět dva svazky (do r. 1848). Jest zajisté přání všeobecné, aby zakladatel nového díla nepřestal vymřením Lucemburků r. 1437, nýbrž aby jako Palacký došel sám po rok 1526, bude-li ovšem zdraví a možnost; neboť jest opravdu důstojným nástupcem Františka Palackého. Dílo jeho, přísně kritické a eminentně vědecké dokazuje nezvratně, že nám v něm vyrostl dějezpytec vzácného talentu, obří píle a všestranného vzdělání. Vlast jeho, Morava, při tom získá velice, neboť si osudův jejích hledí velmi pečlivě, jak ukazuje vylíčení říše Velkomoravské i dalších dějů českých na Moravě až po opanování jejího Břetislavem. I v tom jeví se Novotný oprávcem starých názorův a jmenovitě také korrektorem dějin Dudíkových. Novotný umí velmi důmyslně rozlišovati světlo a stín, pravdu a domněnky, výborně charakterisuje osoby i události, přijímaje domácí i cizí výzkumy váží a cení je rozvahou a soudem pravého zpytatele i badatele, jest dějepiscem i dějezpytcem zároveň, a to opravdu dějezpytcem a historikem, jakým má býti každý ličitel dějin a osudů národních. Ani střízlivost jeho nezůstává vždy suchá, na mnohých a význačných místech cítíme vřelost a lásku a spravedlivý soud i lítost jeho, a mnohým vynikajícím i méně významným osobám dějin našich stává se nestranným obhájcem a vyzdvihuje osoby tyto, zbavené kronikářských a stranných pomluv, předsudkův i tendenčních zabarvení.

„České dějiny“ Václava Novotného doporučujeme vřele jako dílo, které se právem řaditi musí po bok nejznamenitějších prací historických.

Fr. J. Rypáček.

Dr. Max Ettlinger, Philosophische Fragen der Gegenwart. Kösel. Kempten 1911. Str. 304. Cena 6 K.

Kniha obsahuje různá filosofická pojednání, která uveřejnil autor v minulých ročnících něm. časopisu „Hochland“. Pojednání, z nichž některá jsou přepracována a rozšířena, netvoří žádného celku, jsou úplně samostatna. V prvním článku se zdůrazňuje veliký význam experimentu v psychologii, ale zavrhuje se též jeho přeceňování, jaké se jeví na příklad u Wundta. Zkusné bádání nemůže všech zjevů psychologických vyzkoumat, nýbrž jen nepatrnou část jejich. Správně podotýká Mercier, že někteří moderní psychologové pouhou empirií shrnují samotná fakta bez vůdčí ideje — bez přesného pojmu celku. Druhé pojednání seznamuje nás s pokusy ve zvířecí

psychologii a dovozuje, že právě systematickou prací v tomto odvětví vědy propast mezi člověkem a zvířetem co do intelligence se stává nepřeklenutelnou. I takoví učenci, kteří dříve byli toho náhledu, že podstatného rozdílu mezi němou tváří a člověkem není, na základě nejmodernějších pokusů tvrdí opak toho, Wundt n. př. dí ve svém díle: „Vorlesungen über Menschen- und Tierseele“ (1911), že nelze nijak u zvířat mluvit o intelligenci, jež by se jevila logickým myšlením. Téhož přesvědčení jsou z novějších učenců ženevský psycholog Claparède, Thorndicke, anglický zoolog Morgan a jiní. Thorndicke praví, že moderní věda má positivní důkazy pro starou pravdu, že opicím schází mohutnost rozumová. Právě tak soudí univ. prof. Camillo Schneider, přívrženec vývojové theorie avšak theista. V díle svém „Vorlesungen über Tierpsychologie“ píše, že nejnovější pokusy z tohoto oboru dokazují přesvědčivě zvláštní přirozenost (Sondernatur) člověka. — Velmi zajímavým je pojednání o mozku a duši. Zdálo se nějaký čas, že Wundt psychologickým parallelismem problem na vždy rozluštil. Busse však dokázal naprostou nedostatečnost této theorie. Dle doznání nejnovějších psychologu neodpovídají skutečnosti názory učenců, kteří učí psychologii bez duše. Proto vrací se mnohý k starému náhledu o duši jako nehmotné substanci. Jen tím, dí Ebbinghaus, lze všechny zjevy psychologické vysvětlit. Podobně píše i Münsterberg v prvním svazku díla: „Grundzüge der Psychologie“: „Die Tatsachen selbst legen es zunächst sehr viel näher, die Handlung als Wirkung einer körperlich nicht bedingten, schöpferischen Seelentätigkeit und die Wahrnehmung als eine freie geistige Reaktion auf den Gehirnreiz zu denken.“ — Z pojednání o Romanesovi vysvítá, jak nepředpojatý moderní přírodozpytec a filosof vědeckou cestou může dospět ku křesťanskému theismu. Významnými jsou slova Romanesova: „Dospěl jsem k názoru, že víra se stanoviska rozumu je ospravedlněna . . . Buď křesťanství nebo nic“ (str. 161). V poslední práci: „Altersweisheit neuzeitlicher Denker“ uvádějí se mnozí moderní filosofové, kteří v pozdějším svém věku — obyčejně okolo padesátky — jevili zvláštní sklon k náboženství a se snažili své názory uvést v soulad s učením křesťanským.

Dr. Franz Xaver Kiefl, Der geschichtliche Christus und die moderne Philosophie. Eine genetische Darlegung der philosophischen Voraussetzungen im Streit um die Christusmythe. Kirchheim. Mainz 1911. Str. 222. Cena 5 K.

Účelem knihy není zkoumat věrohodnost starověkých pramenů historických, které nám podávají zprávy o Kristu, a tak dokázat, že zakladatel křesťanství není osobou mythickou, — důkaz takový přenechává autor historikům — nýbrž prozkoumat filosofické předpoklady Drewsových námitek a poukázat na podobné prvky jeho theorie v moderní filosofii. Již pantheista Spinosa rozlišoval mezi historickým a dogmatickým Kristem. Tento mu byl božským myšlením, věčnou moudrostí, ústy božským, což bylo ovšem míněno pantheisticky. Na Kristu jako osobě historické dle Spinozy nezáleží — a nic by věci

nevadilo, kdyby i věda dokázala, že Kristus vůbec ani nežil. Právě tak je tomu i u Kanta. Co se v Novém Zákoně o Kristu píše, je dle Kanta pouhým básněním lidstva, v němž jsou všechny potřeby našeho náboženského citu soustředěny. Fichte prohlásil, že jen metafysické a nikoliv historické nás může spasit. Někteří pozdější filosofové šli ještě dále, jako na př. Feuerbach, který jak osobního Boha tak i Krista za illusi považoval. Protestantský theolog Tieftrunk budoval pak na těchto zásadách pantheistických a vyvodil z nich zásadu: „Jsme bohy naprosté svobody a autonomie, jen stupněm a nikoli podstatou od Boha, nejvyšší intelligence rozdílni.“

Naproti tomu zdůrazňovali někteří protestanté vší silou historičnost Kristovu, i když jeho božství popírali. Radikalní křídlo theologie křesťanské upíralo Kristu originelnost jeho názorů, kdežto mírnější strana tvrdila opak toho. K této mohli bychom počítati i kulturního filosofa Chamberlaina, jenž praví, že ve slovech Kristových se jeví nejsilnější vůle a nejjistější sebevědomí. Staví-li se Budha Kristu po bok, nebo vynáší-li se snad nad něj, pak se to děje neprávem, dí Chamberlain. Budha prý znamená stařecké zakončení vyžilé, na zcestí zabloudilé kultury; Kristus však je dle Ch. jitrem nové doby, vytvořil ze starého lidstva novou mládež a pod křížem vznikla na troskách starého světa nová kultura. — Kristus jako člověk nemůže však být předmětem náboženství, učení jeho má význam relativní, a proto na jeho existenci historické příliš nezáleží. — Dle Drewse vzniká náboženství věrou v ideje a nikdy ne v osoby historické; není jiné skutečnosti mimo čistou ideu; veliké události světové mají svůj kořen v idejích a nikoli v osobách — ergo je Kristus mythem. Planý apriorism Drewsovy theorie jest úplně zjevným. Foerster píše ve svém díle „Autorität und Freiheit“ (str. 81.) o knize Drewsově takto: „Je to kniha kritického theoretika, který pouhým myšlením filosofickým a svým kritickým úmyslem ztratil veškerý smysl pro živá znamení osobní reality . . . . (Drews) chce, aby celá postava Kristova nebyla ničím jiným než pouhým mythem, fantastickým vynálezem náboženského úmyslu; chce, aby nebylo žádného Krista, a tak stává se vůle otcem celé dedukce. Jen tak se dá veškerá umělkovanost jeho kombinací a výkladů pochopit.“ Drews posléze sám prohlásil, že jeho názor o Kristu je pouhou domněnkou.

Dr. Alois Schmitt, Der Ursprung des Menschen. Herder. Freiburg 1911. Str. 120. Cena 2 K 88 h.

Právem dí přírodozpytec Kohlbrugge, že naše vědění o vzniku člověka je malým bodem, na kterém učenci stavějí pyramidu se základnou ve vzduchu, tak že při nepatrném vánku se shroutit musí. Domněnkou je, že fylogenese se opakuje ontogenesí. Proto nazývá Steinmann základní biogenetický zákon domněnkou, s níž pravá věda nemá nic společného: Caenogenese a konvergence jsou příliš slabé zbraně. To uznává darwinista Kohlbrugge. Píšeť: „Takové zbraně jako caenogenese a konvergence jsou takovými, že jich každý muže použít,

kde se mu hodí, anebo může je na jiné straně vynechat, když se mu nehodí. Proto dokazují nejkrásněji, jak zcela nejistou je dosud stavba descendenční theorie. Jen dokud naše vědomosti byly nepatrnými, zdálo se nám být všechno v nejlepším pořádku.“ Čím více přírodověda pokračovala, tím jasněji se poznávalo, na jak slabých základech spočívá výrok, že člověk má předky ve zvířatech. Od pouhých domněnek k jisté pravdě je hodně daleko. Mutační theorie de Vriesova, která měla zachránit autoritu evolucionismu, pozbyla sama veškery vážnosti u pravých učenců a způsobila jenom větší zmatek. Správně praví autor: „Co tomu (učenci) je základním kamenem descendenční theorie, je jinému činitelem rázu podřadného a třetímu největším klamem minulého století“ (str. 44). Nepředpojatí učenci doznávají zcela upřímně, že původ člověka ze zvířete není žádným vědeckým výsledkem, nýbrž jen postulátem. „Pravá přírodověda může jen říci, že o původu člověka jak dle těla tak i dle duše ničeho neví“ (str. 105). — Naturalistický monismus působí v theorii poznání chaos; skepticism a relativism jeho ovocem. Verworn míní, že zákony myšlení vznikly selekcí. S toho stanoviska má Poincaré pravdu, když tvrdí, že nevíme, zda věda jest vůbec možnou, protože (ze zkušenosti) nemáme jistoty, zda zákony myšlení mají všeobecnou platnost. I v moralním ohledu působí naturalistický monism zmatek. Jest jisto, že tento světový názor je jen předmětem víry a nikoli vědeckou pravdou. Věda sama to rozhodla. „Ein Anschluß des menschlichen Stammbaumes an das Tierreich läßt sich nicht finden, ja derselbe wird immer schwieriger, je mehr unsere Kenntnisse fortschreiten. Sollte man da nicht der Anschauung huldigen dürfen, daß es einen solchen Anschluß nicht gibt?“ (str. 91). *Dr. J. Vrchovecký.*

Ze života náboženského.

V druhém letoším svazku „Act Apost. Sedis“ z 31. ledna uveřejňuje kongregace obřadní další dekrety týkající se reformy breviře, osvětluje dříve dané rubriky a podává podrobný návod k sestavení kalendáře. Na žádost několika biskupův, aby směli ve svých diecesích svěřit tiskárnám vydání nového breviáře, odpovídá kongregace, že si vydávání žaltáře vyhražuje pro sebe a pro svou tiskárnu, poněvadž stojí o to, aby vše bylo vydáváno pod jejím dozorem a její zodpovědností.

*

V pasovském měsíčníku Th. Böckl uvádí přehled poslední literatury o autorovi hymnu „Te Deum“, jejž pozdní legenda latinská připisuje sv. Ambrožovi; legenda ona ovšem už dávno opuštěna. Jedni

náchylni jsou považovati „Te Deum" za zpěv po proměnění zpívaný, v kratším ovšem znění — dnešní „Sanctus" — v tu dobu, kdy západní a východní obřad ještě stejny byly. Jiní připisují jej svatému Augustinovi, anebo spisovateli africkému kol 400. roku. Nemožno klásti vznik jeho za rok 500, poněvadž už r. 530 připomíná se jako známý a rozšířený. Ale nejpravděpodobnější domněnka je, že původcem hymnu jest biskup Niketas z Remesiany, města na balkánském poloostrově ležícího, nynější ves srbská Bílá Palanka. Žil kolem roku 400, zemřel r. 420, proslulý byl jako nadaný a dovedný básník a spisovatel. Mohl také v té době a na tom místě složiti hymnus sprostředkující mezi západem a východem, jihem a severem. Jako autora označuje ho důsledně tradice irská a anglická. A Irsko bylo v sedmém století snad nejpilnější literární školou církevní, „ostrov svatých", má tedy právo na důvěru ve zprávy své.

*

M. Meschler ve „Stimmen aus Maria Laach" (1. 2.) brání řád jesuitský proti výtkám poslední doby, která oblíbivši sobě mystické spisovatele středověku, vyčítá Jesuitům, že zničili mystiku, jelikož odvedli víru a náboženství od srdce a učinili je čistě rozumovými věcmi. Nová askese jejich byla pouze intellektualní a zahubila všechen ten život, jenž do té doby plynul z hloubky náboženského citu. Autor praví, že Jesuité i sami byli historiky a vykladateli mystiků, a mnozí z nich též sami mystiky byli, a jako vůdcové a rádcové duší nejednu duši mystickou vedli bez ublížení jejímu vzletu citovému. Výtka tato zakládá se totiž na faktu z historie řádové, když kolem roku 1578 ve Španělích žáci Alvarezovi jen jeho mystický způsob modlitby odporučovali a exercicie sv. Ignáce zavrhovali, general řádu Mercurian způsob Alvarezův sic neodsoudil, ale zapověděl zavrhovati exercicie a zakázal čísti mladým bratřím knihy mystiků: Taulera, Ruisbrocha, Herpa, R. Lulla, H. Suso, Gertrudy a Mechtildy a pod. jako škodlivé.

*

O polatinštění východního obřadu v církvi sjednocené u Rusínů přináší delší úvahu lvovský „Cerkovnyj Vostok" („Círk. Východ") v I. svazku 1912. Historický krátký přehled latinisace jest takový: Rusíni v 16 století zahrnutí v hranicích říše polské spojili se s Římem z části též proto, že poměry právní a kulturní ve východní církvi byly úplně zamateny a v úpadku. Východní církev tak jak byla nemohla obstát vedle dobře zřízené tehdy církve latinské. Sama ze sebe si pořádek vytvořiti neuměla, z Ruska ani z Cařihradu přijíti nemohl, neboť v obou říších byla církev východní právě tak slabá a neupravená. Přijali tudíž pravoslavní poddaní Polsky unii s Římem spolu s právem římským a s pořádkem zavedeným na sněmu tridentském. Při tom slavnostně bylo jim zaručeno, že obřad východní bude ve svém právu úplně ponechán. Ale bezděky s novým pořádkem počaly se louditi i do východního obřadu novoty západnické. Už na sněmě církevním v Zámostí r. 1720 se jednohlasně přijímají takovéto dříve

zavedené novoty, dotud ve východním obřadě nebývalé, jako tichá mše svatá (ve vých. obřadě mše svatá vždy je s chórem čili s lidem odpovídajícím knězi u oltáře), slavnost Božího Těla a j. A vedle těchto už dříve přijatých novot se zavádí: přidávání vody do vína, dítky se k sv. přijímáuí neberou a nepouštějí, zakazuje se otírat patenu hubkou (latinská církev učí, že tělo Páně jest i v nejmenší odrobince proměněné hostie, kdežto východní má za to, že jen v tom, co se jeví smyslu chlebem, v čemž už smysl chleba nerozezná, tam už tělo Páně přítomno není). A po zámostském sněmě latinisace pokračovala. Západní církev stála stále mnohem výše, a tak sjednocená se hleděla k ní povýšiti a přiblížiti, považujíc vše svoje za inforiornější. Úmyslně i bezděčně latinisováno dále a vloudily se konečně i takové zlozvyky, že jen velká nevědomost mohla je omlouvati, jako na př. až do nedávna od některých kněží přidávané po slovech slovanských „totoť jest tělo mé“ ještě i latinských slov „Hoc est corpus meum“ v tom domnění, že jen latina má sílu mysteriosní, nikoli však řeč liturgická slovanská. Když pak v polovici minulého století počalo se budit národní vědomí, tu mnozí, zaměnivše obřad za víru, počali s očišťováním obřadu odmítat i unii a připojili se znovu k pravoslaví. A s druhé strany Poláci rovněž každou snahu po odlatinštění obřadu počali prohlašovat za schisma! A mnozí leknuvše se tohoto křiku a onoho skutečného odpadu, nejen že nepracovali na očistě obřadu, ale ještě více hleděli se sjednotiti se západem i v obřadě, aby byli tím jistější. V těchto nesnázích žádáno za svolání sněmu církevního. I sešel se ve Lvově r. 1891. Odstranil některé latinismy (přenášení knihy na pravou stranu oltáře a j.), ale zase hned zavedl nové (užívání fialové barvy jako kajicné, zádušní mše, vyvýšení sv. Josefa nad Jana Křtitele, zvonky, monstrance). Ba na sněmu dokonce i debattovalo se o zavedení bezženství u kněží. A tak sjezd nepřinesl očisty, ani nezastavil směru očistného, ani směru latinisujícího. I po něm oba směry zase dále se potíraly a pracovaly každý o své ujmě. Usnesení sjezdu lvovského se nezachovávají ani od ordinariatů!

*

„Korrespondenzblatt“ přinesl v čísle 24. lonského a 3. letošího roku zvláštní stížnost na dnešní pastorační neúspěchy („Unser Unglück“). Neštěstím a vinou při této pastoraci prý je, že se ke katolíkům čítají lidé, kteří jimi nejsou, svátosti a obřady se jim vnucují, nedělá se rozdílu mezi horlivými i skutečnými a mezi zdánlivými katolíky. Proto vypadá prý to — ty zpovědi snoubencův a sňatky a pohřeby — jako pouhé úřední akty, pouhá pompa světská a ne jako svátosti a náboženské úkony. Proto v čísle 24. bylo řečeno, zavésti konečně jednou přísnou kázeň, buď celým katolíkem anebo nejsi žádným; plň všecky povinnosti věrně, anebo se k církvi nečítej! Tedy vylučování a odpírání svátostí! Autor měl za to, že touto přísností se mnozí z vlažných obrátí a věrní udrží, obec věřících bude menší, ale skutečně náboženská, a práce v ní nebude nadarmo vynakládaná. — V článku čísla 3. jiný autor přiznává sic všecek ten formalismus

úřední, k jakému kněz jest nucen v pastoraci, zvláště ve městech, ale vylučování vlažných ze společenství církve a rigorismu nebo puritanismu nedoporučuje. Takovéto přemáhání moderního pohanství bylo prý by anachronismem. Je-li srdce církve zdravé, musí míti sílu, aby do údův odumírajících vlilo nový život. Proto vedle zmíněného „neštěstí“ udává jiné a to, že duchovenstva farního jest málo a obvody jsou ohromné, tak že všechen osobní vliv přestává. Stát dovoluje všelijakým veřejným smetím zkázu mládeže a výchov její k požívačnosti. Proti tomu všemu, jako možnou nápravu, autor navrhuje: pastoraci od domu k domu; založení místních listů pastoralních, jež buď měsíčně, nebo od případu k případu vycházejí a čteny jsou už z místního patriotismu i tam, kam slovo duchovního jinak nevnikne; účinná kolportáž nábož. a obranných listů lidových („St. Bonifatius“ — v čes. osadách tedy „Sv. Vojtěcha“, „Kříže“ a „Marie“); častější přijímání dítek; listy pro školní mládež od 10 do 14 roků ve vydání co nejhojnějším a nejlevnějším (jako „Sv. Vojtěch“, spolu s ním snad jako příloha).

K tomu by bylo třeba podotknouti, že dnešní způsob života ze staré farní organisace vůbec vypadl a přerostl ji. Různé nové způsoby pastorační vymýšlejí se, aby jej postihly, ale bude tu třeba mnoho nového úsilí a všemožných pokusův, aby se věc podařila. Proti nemístnému rigorismu čl. 24. možno namítnouti, že nábožensky vlažní, indifferentní, ba i nevěřící byli v církvi a v obcích farních vždy za všech časů; vždy byli lidé, kteří pouze formálně souviseli s církví, aspoň v jistých dobách života. A tehdy, kdy velikonoční povinnost byla úředně závaznou u nás, byla práce pastorační snad lehčí, ale mrhání svátostí bylo jistě též časté!

*

Otázka svátků v Rakousku stále zůstává nerozhodnuta. Pouze biskupové Endrizzi a Jeglič obmezili svátky, ve Št. Hradecké diecesi sděleno, že zatím zůstane vše při starém. Ve vídeňském spolku inženýrů ohlásil nedávno jistý ředitel, že bez ohledu na rozhodnutí svátkové umluvili se svými dělníky takovou normu pracovní: žádný svátek v týdnu připadající se světit nebude, ale za to dá se dělníkům celou sobotu prázdno! Dosud měli jen v sobotu odpoledne prázdno, nyní tedy kromě toho i celé dopoledne. Tedy svátky se mělo ušetřiti pro práci asi osm dní, tu však povoluje se nejen těch 8 nebo celých 15 půldnů, jež se dosud o svátcích pracovalo (pracovalo se jen dopoledne), nýbrž celých 52 v roce! Ale továrně je prý to milejší míti všech 52 týdnů ničím nepřerušovaných, než po případě až i 15 svátky v prostřed přetržených. Jak vidět, obchodní a výrobní život má svou techniku a ani lonské římské obmezení svátků mu nestačí. Nestojí ani tak o pracovní den sám, jak o práci nepřerušovanou! Kdyby to zákon dovoloval, tedy by snad zavedl nejvýhodněji pro sebe 250 dní nepřerušované práce a ostatek roku volno!

*

Organ německého „modernismu“, nejen tak zvaného, ale přiznaného a refraktérního, Dra Funka a Dra O. Sickenbergra, „Das neue

Jahrhundert“ (dř. „Das XX. Jahrhundert“), přinesl v 6. a 7. čísle (z 11. a 18. února) článek „O katol. církvi a němectví v Rakousku“. Podepsán jest nějaký Deutsch-österreicher. A možno jej hledati snad mezi kněžími, nebo aspoň redaktory německými, neboť v církevních věcech jest obeznalý — aspoň ve statistice a personaliích i ve faktech poslední doby. Obviňuje církev v Rakousku a katolíky, že se staví všude proti němectví, nikde s ním necítí, nikde a nikdy pro ně nepůsobí. Naopak, že všecky semináře a všecko kněžstvo a kláštery v Čechách, na Moravě a skoro vesměs ve Vídni poslovanšťují. Výjimku má jen jedinou — zemřelého opata meleckého, Karla. Ale vše to, čím tento jako opat a poslanec působil, shledává jen v jeho liberalismu a v jeho příslušenství k něm. liberalní straně. Podobně chválí augustin. převora z Č. Lípy, Posselta, za jeho příslušenství k něm. liberalní straně, ale odsuzuje už tepelského opata Hellmera, protože se prohlásil za křesť. sociala. Jakož vůbec zásluha o němectví a práce pro ně možna je dle pisatele jenom v liberalní a nacionalní straně německé, ne však v nějaké zvl. křesť. socialní nebo konservativní a katol. lidové straně. Z klášterů milosti docházejí jen u Skotů, Seitenstetten, Melk a Kremsmünster se svými gymnasiemi. Také české a moravské kláštery nenacházejí milosti, ani Teplá, ani Vyšší Brod. Ovšem zcela se počeštily a tedy abominatio desolationis staly se kláštery Strahov, Křižovníci, Rajhrad, Starobrněnští Augustiniáni, všecky kapucínské a františkánské kláštery. Ba Rajhrad*) dokonce založil tiskárnu, v níž co se vydává, všecko proti němectví směřuje, a klášter starobrněnský dodal člena za redaktora brněnskému česko-katol. „Hlasu“, „nejsprostšímu to z deníků, který denně k bojkotu německých obchodníků vyzývá a denně proti všemu německému útočí.“ Pro týž „Hlas“ dostávají svůj díl i kanovníci prelát Pospíšil a Hodr a kard. olomoucký.

Celý dopis jest příznačný pro tak zv. furor teutonicus (označení řím. historika Tacita). V tak pokročilém stupni až k nepříčetnostem nedostupuje furor tento leda v radikálních vrstvách všeněmectva. Bude-li takovým nějaké „mladé katolictví“ německé v Rakousku, pak němectví tím zachráněno nebude, ale pochován bude navždy katolicismus německý. O ten ostatně listu „D. n. Jh.“ neběží.

*

O návratě Francie ke katolicismu, třeba zatím stydlivém a nesmělém, dějí se stále zmínky v tisku veřejném. Znovu rodí se

*) Das Benediktinerstift Raigern bei Brünn in Mähren, einst ein rein deutsches Stift, hat noch einen einzigen deutschen Priester, den Bibliothekar P. Maurus Kinter; auch ein sogenannter Deutscher, der für seine deutschen Stammesgenossen auch nicht ein einzigesmal die Feder in das Tintenfaß tauchte. [I namočil, a kolikrát, v tom se mu děje křivda; ovšem nic to nepomohlo, neboť nebylo proč.] Dagegen hat das Benediktinerstift Raigern seit 25 Jahren in Brünn einen tschechischen Verlag mit Buchdruckerei, welche mit zu jenen segensreichen katholischen Gründungen gehören, die dem Deutschtum in ausgesprochener Gehässigkeit gegenüberstehen — Že němectví brněnské se poslední dobou silno tuží, cítiti na všech stranách. Ale tak pitomě by přece psáti nemělo.

snahy obnovit vyslanectví při Vatikáně, církevní ústavy francouzské na Východě znovu se podporují ze státních peněz, doma stará zuřivost pronásledovačná také pomíjí; ministři a úředníci státní troufají si znovu do kostela, dokonce i v nějaké funkci (jako min. př. Poincaré za kmotra). Není to snad jen poznání, že v cizině, na východě se Francie bez vlivu církve neudrží v dosavadní své praerogativě — je prý to i myšlenkový obrat Je to zklamání nad výsledkem, jaký celá ta laicisace státu a školy přinesla — totiž ona úplná anarchie myslí, ideí i mravů, jež se náhle objevila a všecky vážnější lidi postrašila. Pařížský měsíčník „Études“ pojednávaje o nové knize Pavla Sabatiera „l'Orientation religieuse de la France actuelle“ („Náboženské postavení dnešní Francie“ — Paříž — Colin 1912) praví na konec svého článku: „Mnoho duchů je dnes ve Francii přivedeno ke studiu anebo aspoň k sympathickým úvahám o náboženských otázkách Tento návrat, posud jen nesmělý a potíraný opozděnými záchvaty rationalismu, jest jednou z forem, v nichž se projevuje zklamání a nepokoj nad výsledky akce řečené „laická“. Ve všech oborech: vědeckém, socialním, národním, výchovném lidé tuší a hrozí se toho úpadku nadějí skládaných kdysi do kampaně laické. Nikde a nic ze všech laických institucí nepodává perspektivy utěšené a posilující. Na nejméně se říci může, že zavládla všeobecná lhostejnost a ochablost. Není to ještě počátek obrodu náboženského a socialního: ale je to jeho nezbytná podmínka.“ — Sabatier sám ve své knize jest vysloveným modernistou a to katolickým, ač sám je protestant. Hlásá obrození Francie jen duchem katolickým, duchem té jednoty a bratrství, k nimž jen katolicismus vychovává, ale z celého katolicismu nechce také nic více, než co je potřeba k obrodu duší, vzlet, obětovnost, sílu, částečně i autoritu, ale přece při tom volnost ducha bez dogmatismu, bez připoutanosti k nějaké organisaci církevní. Tedy zase jakousi laicisaci i s jejím následkem, anarchií myslí a víry — jen že ne proti katolicismu, ale v něm! Na protestanta názor jinak dosti pěkný — ale v katolicismu nepoužitelný

9. února zemřel v Paříži pověstný abbé, kdysi karmelitán, Hyacint Loyson. Celou druhou polovici svého 85letého života se nalezav pod exkomunikací, zemřel obklíčen kněžskými zástupci různých vyznání křesťanských — jen kněze katolického tam nebylo. Již té doby, kdy v pařížské kathedrále Nôtre Dame, kde jako nástupce slavného Lacordaira po pět let konal adventní kázaní a kde koho uchvacoval, počala u něho krise svědomí. Rovnal-li se svému předchůdci uměním řečnickým, chyběla mu pokora onoho Lacordaira, jenž kdysi v téže kathedrále pochvalné projevy posluchačů odmítl slovy: „Slovu božímu netřeba vaší pochvaly, pánové.“ A Loysona právě řečnické úspěchy omamovaly a přiváděly z rovnováhy; čím více nabýval popularity, tím hlouběji upadal do liberalismu. P. Hyacint byl povolán do Říma ad audiendum verbum. Pařížský arcibiskup Msgr. Darboy byl však na jeho straně. Obviněný se ospravedlnil. V Římě dokonce konal opět postní kázání. Na kongresu míru r. 1861 řekl: „Jest očividno, že pod sluncem civilisovaného světa je místo jen pro tyto tři náboženské

společnosti: katolickou, protestantskou a židovskou.“ Byv vyzván generálem karmelitánů veřejně odvolat, neuposlechl a vystoupil z kláštera, jenž prý se mu stal „vězením duše“. Přes to nerozešel se ještě s Církví. Vyslovil se v tom smyslu pařížskému arcibiskupovi, žádaje, aby byl přijat mezi světské kněze jeho diecése. Ba za čtvrt roku projevil touhu vrátiti se opět ke karmelitánům. V tom však bylo prohlášeno dogma o neomylnosti papežské. P. Hyacint ho neuznal a tím vystoupil z Církve. R. 1872 oženil se v Londýně sňatkem civilním, nechtěje použiti ritu protestantského, s paní Merrimanovou, velmi intelligentní a ušlechtilé povahy. Jeho působením přestoupila k víře katolické, a to v době, kdy on ve své víře počal kolísati, takže ne bez trpkosti se táže svého manžela: „Já se stanu katoličkou, avšak až vstoupím do vaší církve, budete v ní ještě vy, Otče?“ Byla mu věrnou družkou až do své smrti, jíž ho o dvě léta předešla. R. 1873 byl pozván od starokatolíků ženevských, aby zorganisoval tamní církev katolicko-národní. Vyhověl jim a dal se od nich zvoliti za faráře. Brzy však litoval svého kroku a vzdávaje se místa, napsal vládě ženevské: „Duch, jenž vládne v katolicko-liberálním díle Ženevy, není ani katolický v náboženství, ani liberální v politice.“ Pak odejel do Paříže založiti tam církev gallikánskou. Pokus ten se mu nezdařil. Měl posluchače, ne však věřící. I vrátil se opět do Ženevy a kázal tam. Při tom zajížděl do Nizzy a do Paříže. Po smrti své manželky pomýšlel uchýliti se do řeckého kláštera. Vymluvili mu to. Dle svědectví přátel žil až do konce ve zvláštním stavu svědomí, jemuž běžná mluva prostě říká bona fides. Tvrdíval, že kdyby měl nejmenší pochybnost o tom, šel by se vrhnouti k nohám Svatého Otce! Lev XIII. pokusil se ho získati; bezvýsledně. Zatím odkládal Loyson dogma za dogmatem. Na konec věřil jen v jsoucnost boží, v nesmrtelnost duše a v odplatu života budoucího. Jinak žil prý stále v myšlence na Boha a věčnost, sleduje se živým zájmem osudy Církve a Francie. Ještě 11. ledna t. r. napsal: „Co se nyní děje v zákulisí náboženském a politickém, působí mně zármutek, neboť miluji Francii a Církev.“ A dva dni na to, tedy necelý měsíc před smrtí, napsal svému příteli: „Stav Církve katolické mne znepokojuje a zarmucuje více ještě nežli stav Francie; národové se snáze opět pozvednou nežli církve. A dále vyznávám, že byť i mně byla velmi drahá vlast pozemská, přece dražší je mi vlast duše a věčnosti. Bojuji proti chybám a přehmatům, jež zneucťují Církev, ale jen proto, že miluji Církev.“ A proto, mohl dodati, prováděl jsem ty ostudné kousky!

*

Navržená konečně pro Irsko samospráva — zvaná „homerule“ (home = domov, rule = právo) v agitaci Ulsterských unionistů a antipapistů přetvořena v heslo: „Home rule — Rome rule“. Protestanté irští náležejí k nejvíce nesmiřitelným. Samospráva katolického Irska znamená prý pro ně smrt, nikdy jí neuznají, nikdy se jí nepodrobí a parlamentu irského neobešlou, neustanou všemi prostředky ji ničit a pokoušet se o její odstranění. Na schůzích unionistů nyní pořádaných rozhazují se letáky, v nichž se praví, že, přijme-li anglický

sněm home rule a Anglie vydá protestanty irské většině na pospas, unionisté obrátí se na největší a nejvěrnější mocnost protestantskou, na Německo, a povolají je, aby ono hájilo zájmů protestantských, když Anglie je zradila. Leták končí voláním: „Sláva velikému národu protestantskému Němcům, který hodil Římu do tváře jeho dekrety: „Ne temere“ a „Apostolicae Sedis“! Vzhůru, vzbuďte se, protestanté Veliké Britannie! Pozor na sametovou tlapu Říma!“ Zdi v Belfastě co chvíle polepeny jsou plakáty, které, když nic jiného, hlásají aspoň: „Dolů s papežem!“ „Do pekel s papežem!“ a podobná hesla.

Protestanté se bojí samosprávy katolické, neboť mají zlé svědomí. Až do poslední doby roztahovali se po celém Irsku. V Dublině, hlavním městě Irska, skoro úplně katolickém bylo od r. 1853. 29 purkmistrů protestantských. V Belfastu, druhém velkém městě irském, v němž však jest jen třetina katolíků (asi 120.000 ze 300.000), nikdy starostou nebyl katolík. Katolíci v Belfastě nemají ani jednoho zástupce v radě přístavní; ze 437 městských úředníků je jich jen 9 katolíků, a z 1,720.000 kor. ročního služného dostávají katolíci jen asi 20.000 kor. Podle chudinského zákona je podporován jediný katolík, ač katolíci tvoří právě chudinu města a ač se ročně na chudinské podpory vydá čtvrt milionu korun. Ulster (severových. protest. cíp Irska) je dnes, jak praví sám doklad k zákonu, hnízdem, kde se rodí nejtemnější apoštolé náboženské nesnášelivosti a bouří nejen doma, ale po celé Anglii lid proti papistům. A ač se zdá, že tyto temné živly fanatismu jsou v menšině, přece mají veliký vliv. Ze 33 poslanců za Ulster v angl. sněmovně prohlásilo se jich 16 pro home rule, 17 proti němu. Z kompetence irské samosprávy vyňato všecko, co by mohlo sloužiti k povýšení katolicismu nad protestantismus. Výslovně už napřed prohlášeny neplatnými všeliké zákony a všeliká usnesení, jež by zaváděla nějakou nerovnost mezi konfesemi, nerovnost mezi občany pro náboženství a jakékoli odstrkování nebo přednosti dávání pro ně. Ministr orby v angl. sněmovně zvolal s ohledem na tyto kautely: Kéž bychom měli také v Anglii takovou rovnost a svobodu provedenu a zajištěnu!

*

„Hrvatska“ stěžuje si (čís. 69) na pomaďařování sjednocené diecese križevecké. Biskup sám je maďarofil, a stále nové kněze volá anebo aspoň přijímá ze sev. Uher, kteří z tamních sjednocených diecesí rusínsko maďarských odcházejí a hlásí se do lépe situovaných obcí charvatských. Také do semináře sjednoceného přijímají se stále noví alumni maďarští, a může se tak v nedlouhé době státi, že sjednocená križevecká diecese bude nejméně spolehlivou národně a slovansky právě pro svůj cizí klerus, ač obřadu slovanského!

Ve „Swiatě Słowiańském“ přináší Jan Magiera v únorovém sešitě popis osad polských v Bosně. Poláci tvoří skoro polovinu všech kolonistů bosenských, Rusíni asi pětinu. Nastěhovalo se do Bosny od 1890 do 1905: 1817 rodin, z nichž polských 830, rusínských 365, německých 231, českých 108, vlašských 97, maďarských 86. Jsou tedy Poláci nejčetnější. Proto se možná též stalo, že na ně katoličtí Charvaté

pohlížejí nevraživým okem. Duchovenstvo charvatské Poláků nemiluje. Z Martyňce, osady polské, konsistoř banjalucká vypověděla polské sestry Felicianky, a deputace osadníků, jež šla za ně prosit, surově odmítnuta; konsistoř vydala rozkaz, že kázaní polská se nedovolují, že se smí v obvodu diecese kázat a vyučovat jen po charvatsku. Kněžím z Haliče a odjinud z Polsky zakazán vstup do chrámů diecese banjalucké, ať už přicházejí jako misionáři, či jako kazatelé nebo zpovědníci. „Jak v Rusku! Skutečná tragedie v duši věrného syna církve, syna vždy nejvěrnější církvi Polsky! Jiné nábožnosti přivykl náš chłop doma, než jakou tu vidí. V Polsce zpívají zbožně „hodinky“, kázaní je dlouhé, v neděli jest odpoledne křesťanské cvičení, zpívají se odpoledne nešpory. Tu z toho všeho nic není. Kázaní sic bývá, ale jeho strava není nějak záživna polskému duchu, a pak je pouze chorvatské. Náboženské zvyky, jež lid polský tak ctí a chrání spolu s pobožnostmi, nenašly tu porozumění, ba ani svolení. Tak oplatky štědrovečerní prohlášeny za pohanský obřad. A není to jen tak holou náhodou, že sem tam nějaký dospělý umírá bez zaopatření, a děti že umírají beze křtu a vše to vinou . . . (autor nechce říci výslovně, že vinou charv. kněží). Němcům bylo lehčeji získati své kněze. Pohrozili, že přejdou k protestantismu, a to působilo. Také Rusíni se lehce svojich kněží domohli, a dnes už mají i generalního vikáře, neboť pohrozili zase pravoslavím. Ale Poláci neumějí hrozit, a čím by též vyhráželi — mariavitismem?!“ Rusíni a jejich sjednocená církev docházejí dokonce zvláštní ochrany a podpory, protože Charvati spoléhají na ně, že snad budou působiti na pravoslavné Srby a převedou je k unii. Co se však nejspíše stane, to bude to, že převedou k sobě Poláky, kteří cítí se s nimi nejpříbuznějšími, a znajíce se s nimi z domu, přejdou raději k nim, když více bližšího u nich naleznou než u Charvatů, a kromě toho zbaví se břemena velikých příspěvků farních, jaké z katol. latinské farnosti platit musí. — Vloni na podzim vyslán byl z banku v Łańcutě v Haliči emisař do Bosny, aby polské kolonisty vykoupil a přivedl zpět. Posbíral prý od nich podpisy na osvědčení, že vystupují z biskupství banjalackého. A sám osvědčení to zanesl do konsistoře, chtěje jim takto pomoci k lepším ohledům. Ale jen osadníkům polským přitížil!

V Pešti mezi zástupcem Vatikánu z nunciatury vídeňské a mezi uherskou vládou domlouvány modality o utvoření nové čistě maďarské diecese sjednocené v Hajdudorogu. Ale liturgie maďarská prý při tom povolena nebude. Jenom to vyloučení maďarských far v jednu správní jednotku.

Ve velkovaradínském rumunsko-sjednoceném semináři vyloučeno 16 rumunských kleriků pro neposlušnost; zprotivili se totiž zákazu, aby nemluvili mezi sebou rumunsky.

*

Pro odtržení školy od církve agitují pokrokoví Bulhaři macedonští, a pokrokovým jest mezi Bulhary tureckými dnes každý intelligent kromě popů. Však solunské „Pravo“ domáhá se nejen odloučení školy od církve a podřízení její obci, ale vůbec žádá reorgani-

sacicelého národního zřízení církevního. Národnosti v Turecku dosud orgnisovány jsou autonomně ve svých národních církvích, kromě církve vlastně není národnosti. Církev jest jejím nejvyšším výrazem, organisací, vůdkyní, správkyní i ochrankyní. Národnosti byly za této autonomie církevní dosti dobře uchráněny a svobodny. V rámci církve směly mnoho, čeho na př. my Čechové marně a dlouho jsme se musili domáhati na poli politickém. Tak jmenovitě školství bylo církví velmi hojně opatřováno. Ale moderní lidé nemohou snésti, že školství jest pod svobodnou církví a chtějí je raději pod nesvobodnou obcí. Jako církevní ústav měla škola od úřadů tureckých pokoj, obec už i tak turecký úřad stále tísnil, a bude-li školství jí svěřeno, bude míti politický úřad o důvod více proti obcím zakročovat. A slabé obce se neubrání tak dobře, jako silné církve. Turecká vláda dosud vždy uhýbala před pohrůžkou patriarchy řeckého. — Ale kromě toho, že dozor a vedení škol chtějí církvi odebrati, žádají také zdemokratisování správy církevní. V obci farní ať volí všichni občané správu kostelní, a vybírají duchovního svého, který je zřízencem farní obce. Farní obce vysílají zástupce své do synod diecesních, v nichž zasedají vedle duchovních pod vedením biskupa. Ale laický živel chce míti právo všeobecnou volbou dojíti i ku správě celé církve, rada exarchy rovněž ať se rovnoprávně skládá z duchovních a biskupů, jakož i z laiků. Laici chtějí tu míti i vliv jak na jmění a jeho správu v celé církvi, tak i na volby biskupův a na vedení hlavní kanceláře církevní. Týž duch věje ostatně, jak už jsme se několikrát zmínili, ve všech církvích východních, srbskou chorvatsko-uherskou počínajíc a ethiopskou končíc. V Cařihradě všichni vrchní správcové církevní mají s laickou praeponderancí stejné potíže, dnes však má největší sjednocený katolicko-armenský patriarcha, neboť proti tomu boj už celou silou propukl. Proti exarchatu bulharskému zatím se jen sbírají hlasy.

*

Polský biskup vikař varšavský Kazimír Ruszkiewicz jako předseda diecesního soudu v záležitostech manželských a kanovník Ant. Ciepliński jako defensor matrimonii odsouzeni byli na 16 měsíců do vězení, pro překročení říšských zákonův o právě manželském. Farář Mariavitův, kteří uznáni za církev rovnoprávnou s ostatními, sezdal, ač nebyl vlastním farářem snoubenců, dva venkovany k němu se utekší, protože rodiče nevěstě bránili — sezdal je bez svolení rodičů, bez dispense od příbuzenství, byli bratranec a sestřenice, sezdal je beze svědků tajně v noci, ač do té chvíle byli oba katolíky. A toto „manželství“, po mariavitsku uzavřené, kurie varšavská, když se manželé rozešli a oba ke katolicismu vrátili, prohlásila za neplatné a nic se netážíc úřadů, které si vyhradily kompetenci v manž. zálež. mariavitských, rozvedené znovu s jinými stranami sezdati dovolila. Kurie varšavská neudala nezákonný postup mariavitského faráře, ale za to mariavitský farář udal varšavskou kurii pro nezákonný postup ve věci, jíž sám zamátl. A soud varšavský odsoudil katolické hodnostáře, jak praví Poláci, na povznesení jména mariavitského, jež stále poslední dobou

upadá, přese všecku mravní i hmotnou podporu vlády. Katoličtí hodnostáři jednali sice církevně správně, avšak — znajíce situaci a zákony světské — zbytečně o ně narazili. Dojem z tohoto odsouzení ve Varšavě líčí haličské listy polské: „Nepřipouštěno ani ve snách, že by za formální chybu, stala-li se už jaká, když místo mariavitského faráře Siedleckého, posazeno na lavici obžalovaných biskupa katolického, soud přiřkl trest vyšší než domluvu nebo veřejné pokárání, nanejvýš snad několik dní domácího vězení! A tu odsouzeno biskupa na rok a čtyry měsíce vězení! Zaúpěla po celé Varšavě všecka svědomí, zaúpěla všecka srdce. Pocit solidárnosti s pronásledovanou církví byl všeobecný, bez rozdílu stran a přesvědčení. Silnější propagandy ve prospěch katolicismu si nemožno ani pomyslit. A otázka Mariavitů stanula před veřejností v celé své hrůze...“

*

V dumě ruské už od nového roku projednává se dále předloha chelmská a kalí poměr rusko-polský. Pro její druhé čtení našlo se v dumě 154 hlasů, proti 107. Osud její v podrobnostech i v celku jest přes to nejistý. — „Černí reformisté“, jak přezvána agitace mnicha Iliodora a biskupa Saratovského Hermogena, konečně úřady světskými i duchovními učiněni neškodni. Iliodor zavřen do kláštera na Urale a Hermogen sesazen a poslán do kláštera na sev. Rusi. Agitace obou obracela se totiž už i proti „bezbožnosti“ úřadů. Oba byli zřejmě „abnormalními přemrštěnci“.

Poč. února zasedal v Petrohradě sjezd „jedinověrců“ ruských té části rozkolu staroštěreckého, jež se v polovici minulého století spojila s pravoslavnou církví. Na rozdíl od ostatních rozkolníků dali jim pravoslavní pak jméno „jedinověrci“. Ale toto jméno přece jen není jim po chuti, a rádi by se jmenovali tak jak rozkolní jejich souvěrci. Na sjezdě proto usneseno, že přijmou název: „pravoslavní staroobřadci“, čímž se budou lišit od staroobřadců ruských i rakouských (krynických), ale přece s obojími budou míti jméno poukazující na jejich lásku k starému obřadu. O jeho zachování v původní neporušenosti také sjezd hlavně jednal, žádaje si škol jak nižších tak vyšších, aby se na nich mohly staré obřady a hlavně starý způsob zpěvů církevních cvičit, starým způsobem ikony malovat. Kněží staroobřadců pravoslavných, pokud nejsou v městech, jsou obyčejně jen polovzdělaní a proto vždy byli odstrkováni a pomíjeni, a biskupi jim vnucovali novověrce za děkany. Proti tomu se teď ohradili a jen tam, kde si toho budou přáti a kde už by opravdu nikdo písemností církevních z kněží staroobřadných vésti nemohl, spokojí se i s hodnostáři z pravoslavných novověrců.

Anglická výprava do Ruska měla mezi účastníky i čtyry anglikánské biskupy, kteří přišli jako neofficiální zástupci církve a neofficiální apoštolové myšlenky unie anebo aspoň sblížení církví. Vítání bylo ovšem všude srdečné a přátelské a mnoho o sblížení mluveno. Podařilo se za přítomnosti Angličanů ještě ustaviti i samostatný spolek ruský „Pro spojení východní a angl. církve“, jehož předsedou se stal úředník synodu N. N. Lodyženskij. Dosud v Rusku byla jen odbočka

spolku anglického „Anglican and Eastern Orthodox Churches Union“. Ale jako podmínku všeliké unie a všeho obcování určeno od pravoslavných i nejsmířlivějšího směru — jednota víry. A tu musí Anglikáni dojednotit, neboť ti jí nemají celé a neporušené. Anglikáni přišli i s tou poklonou, že pokládají vých. církev za pravou pokračovatelku a uchovatelku prvotní církve a nikoliv římskou církev. Ale nic jim to nepomohlo. Sblížení jim v Petrohradě nedávají laciněji než v Římě.

Věda a umění.

V „Časopise vlast. mus. sp. olom.“ (1. č.) zmiňuje se Fr. Pospíšil „rusalských hrobech“, známých u Jihoslovanů, a podobných jim hrobištích u nás. „Rusalie“ (prý „dies rosarum“) byly podobné našemu chodění králů o svatodušních svátcích. Družiny královské chodily ozbrojeny a potkaly-li se, nastalo jednání o podřízení slabší družiny, nebo nastal boj na život a na smrt. Na místě boje povstávalo pak „rusalské hrobiště“. U nás takové hrobiště už z nové doby máme u Lověšic u Přerova, kdež královské družiny se pobily r. 1819, při čemž bylo 8 mrtvých hned, pět zemřelo později a na 40 více méně těžce jich zraněno. Úřady na to zakázaly při jízdě králů střelnou zbraň a později (1835) i jakékoliv jiné ozbrojení. V našich krajích už známy jsou z lidového zvyku jen položertovné bitky mezi králi a o krále, nebo pouhé výplaty králů a sborů jejich. Podobně v Čechách; leda z Kaplice v již. Čechách známa jest z první polovice minulého století podobná řež, jaká se udála mezi Lověšickými a Moštěnskými. Jihoslovanské „rusalie“ s mečovými tanci zdají se nejen pozůstatkem z divokých dob pohanských, ale přímo jakýmsi zbytkem válečných her, zbytkem válečných toulek tlup ozbrojených, jaké vycházely loupit po dalekém a širokém okolí.

*

V gubernii Archangelské na severu Ruska, mezi kolonisty z Novgorodu pochozími uchovalo se přísloví, jak sděluje „Národ. Věstník“ (podle Markova z Charkov. Sborníku hist. fil. spol.) „mezi čachy a lachy“, znamenající prý: tam kdesi daleko. Dahlův sborník vykládá toto úsloví: všelijak, ledabylo. V pověstech Novgoroďanů prý jsou stopy o českém vlivu, o české poesii, jež pěje o kralevici české země, o „čachově“, „čachovinském králi.“

*

Popis života a působení posledního purkrabí českého Karla hr. Chotka (1783—1868) podává Václav Řezníček v „Časopisu musea král. Česk.“ Při dnešní rozjetosti politiky i financí v království působí

tento obraz autonomie české, nesené jedním ušlechtilým synem Čech, osvěžujícím dojmem. Chotek sám pilně psal si deník, takže zanechal po sobě několik svazků pamětí a zápisků. A přece autor praví, že pracně sháněl údaje o činnosti jeho z osobního podání, z veřejného tisku a zapisův úředních. Podle toho jsou zatím Paměti Chotkovy veřejnosti nepřístupny, ač už po půl století — veřejná činnost Chotkova skončila 1843 sesazením s purkrabství — přece patří události zaznamenané historii. Nedotýkají se už osob žijících.

*

O českých dějinách hr. Lützowa, přeložených do češtiny od uč. J. Davida (vyd. u Melichara v Král. Hradci), velmi nepříznivě píše Dr. H. Traub v „Časopise moravského musea“, vytýkaje jim velmi mnoho věcných nesprávností, tak že by dílo před vědou ani jako dilettantské nemělo ceny. Lützow, upřímný přítel národu našeho, jednostranně jsa informován, barví jak ve spisech tak v přednáškách hodně po protestantsku.

*

V „Čas. Matice Moravské“ přináší K. Rieger obraz působnosti moravského básníka, po otci německém, matce české, Vincence Furcha, rodáka z Krasonic u Telče (8. srp. 1817 — 5. ledna 1864). Probuzen Klácelem v Brně a Šemberou v Olomouci, Furch od moravských námětů (moravské pověsti, Hostýn, Velehrad) přecházi později k slovanským látkám: boji Slovanů v Uhrách, k jihoslovanským bojům, Polsce, Ukrajině a končí dramatickými sny o záhubě Polabanů. Autor přechází od sbírky ku sbírce a konstatuje všude nemohoucnost poetickou i ideovou u autora. I ve svých námětech a zálibách byl pouhým napodobitelem a epigonem českých básníků Kolára, Čelakovského, Vocela, Chmelenského a poesie lidové. Snad sám o sobě V. Furch, jako nepůvodní duch, nevyzývá ku shledávání a srovnávání vývoje svého. Ale v celé době, jež má sny a vznět všeslovanský jako charakteristickou známku, bude i Furch z učelivých synů doby své.

*

V 88. svazku „Sborníka“ ruské akademie (oddílu řeči a slovesnosti) zařazeny jsou práce slavistů E. F. Karského (Běloruské hovory); N. A Smirnova Vliv západu na ruský jazyk v době Petra Vel.; a A. N. Sobolevského různé statě z oboru filologie. Mezi 16 statěmi Sobolevského tři se dotýkají českých památek neb aspoň českého vlivu. Tak v církevních rukopisech XIII. a XIV. věku na jihozápadní Rusi vzniklých a uchovaných (překlad Dialogů pap. Řehoře Velik. a Nikodémovo Evangelium ze XIV. v.) V obou spisech ač psány cyrillo-method. jazykem církevním nachází se celá řada slov, jež možno vysvětliti pouze z češtiny. Autor zůstává pouze při tomto rozboru o původu zásoby slovné, do příčin a možností tohoto původu se nepouští. — Dále už zachází Sobolevskij při popisu katolických ruských překladů uchovaných ze XIV. století po královně polské Žofii, rodem z Ruska, a shromáždivší kol sebe v Krakově celý ruský dvůr. Konečně i králové litevští z rodu Jagielly hovořili rusky a více ruštině než

litevštině a polštině zvykli byli. Od krále pol. Kazimíra a ženy jeho Alžběty postavena 1478 ruská kaple v Krakově při kathedrále. V 15. století ani polská literatura náboženská nebyla hojná. Proto matka Kazimírova, zmíněná královna Žofie, dala přeložiti z českého překladu bibli na jazyk polský, neboť Češi už tehdy opatřeni byli hojnými překlady nejen bible, ale i jiných knih církevních. Sobolevskij praví, že královna Žofie jistě postarala se, aby česká bible přeložena byla i do ruštiny, vždyť ruské lidi kolem sebe měla a v ruské kapli se sama pochovati dala. V kodeksu Šaryšském z r. 1455, zvaném „biblí král. Žofie“ nachází se překlad všech knih bible vyjma „Píseň písní.“ Překlad „Písně písní“ však za to nalezen v ruském rouše z téhož XV. věku a jest asi částí onoho ruského převodu bible z češtiny. Množství českých slov do ruštiny převzatých je veliké. K rukopisu přiloženy jiné překlady, ale už přímo z latiny pořízené, a proto také už čistě církevním jazykem s ruskými vlivy. — Sobolevskij píše v tomto Sborníku také o rajhradském rukopisu, přikládaje dva snímky z něho. Sám osobně, jak praví, rukopisu neviděl. Posuzuje jej proto podle zpráv jiných. Snímky dal sám Sobolevskij posouditi ruskému palaeografovi J. J. Cholodňakovi, který usoudil, že rukopis psán je v karolinské době, ale ne jednou rukou. List 2. psán jedním méně zběžným písařem, list 70. však písařem, který v psaní úředních listin zběhlý byl. Písmo obojí však je starší než konec X. věku. Do té doby klade i cyrillský vpisek slova „latreia“. Text modlitby z listu 70. má dle Sobolevského v sobě stopy slov srbských, bulharských i ruských. Sobolevskij připomíná, že z konce X. věku známe ještě jeden podobný rukopis „Kodex Gertrudy“ zvaný, žaltář to latinský, který má též řecké a ruské přípisky. Žaltář tento, jak N. P. Kondakov praví, nejspíše náležel ženě vel. knížete Izjaslava Jaroslaviče, která byla rodem Polka, dcera Boleslava Chrabrého. Pisatel žaltáře musil býti obeznámen stejně s latinou i řečtinou, a Kondakov myslí, že to byl buď Němec buď Slovan. Týž Izjaslav poslal na hrob sv. Vojtěcha drahocenný pokrov z Dmitrievského kláštera v Kyjevě (jím 1062 založeného). Pokrov (koberec) je s ruským nápisem. Tím Sobolevskij míní dokázat, že ruští lidé a ruské písmo s nimi pronikalo na západ do střední Evropy už v XI. století, a že tudíž i na rajhradském rukopise takto se mohlo objeviti.

*

O otci Sávě Chilandarci posmrtní vzpomínku v „Osvětě“ píše Vlad. Sís, jenž získán jím za jeho pobytu na Moravě a v Čechách 1908, odešel za ním po ukončení gymnasia brněnského. Mezi jiným praví: „Nábožensky byl velmi střízlivý. Do kostela chodil spíše jen, aby nedával mnichům příčiny k nespokojenosti, kteří na něho vždy hledívali podezřívavě jako na bývalého katolíka. Jinak ale říkával, že je mnohem rozumnější pracovati než podřimovati v kostele (byl totiž otec Sáva Breuer činorodým člověkem a stále něco dělal, nemoha chvilky zaháleti). S mnichy se bez potřeby nedružil, což je zcela přirozené, ježto jsou to lidé bez nejzákladnějšího vzdělání, lidé, již mu

nikterak nemohli rozuměti. O. Sáva se také o nich vyjadřoval nepříliš lichotivě, nemoha nikdy zapomenouti na vyšší intelligenci mnichů katolických. Nechtěl také přijmouti nijakých mnišských hodností, jen aby mohl nerušeně žíti v ústraní, oddán své práci; ba odmítl i nabídku ruského synodu, jenž ho chtěl vysvětiti za biskupa pro pravoslavné Čechy v Rusku. Také o vyznamenání nikdy nestál. Když mu král srbský Petr při návštěvě na Chilandaru pravil, že je vyznamenán srbským řádem, odpověděl mu česky: „Nu dali mi to a já to přijal na památku."

*

U příležitosti jubilea 100letých narozenin Sama Chalupky (27. února 1812), slováckého básníka, píše úvodem F. Votruba v „Slovanském přehledě" o jubileích slováckých v tomto desítiletí: „Slovenská literatura, jedna z nejmladších, přichází v tomto desítiletí do období, v němž připomíná si stoleté narozeniny svých zakladatelův a prvých velkých básníků. Na minulý rok připadala památka Michala Milana Hodži, na letoší Sama Chalupky, Jonáše Záborského a Daniela Licharda, na rok 1915 Ludevíta Štúra a 1917 J. M. Hurbana, obou zakladatelů dnešní spisovné slovenštiny, a na rok 1820 největšího básníka Štúrovy školy, Andreje Sládkoviče. Chalupka náleží do skupiny básníků, kteří ve smyslu Štúrově a v duchu doby šli po stopách lidové písně slovenské, blížili se jí tonem i formou, tvořili v duchu jejím. Z nich literatuře vyrostli tu velcí představitelé: Janko Kráľ, Samo Chalupka a Jan Botto. Na druhém pólu, zasáhnut mohutnou vlnou současného romantismu, zasvitnuvšího na Slovensku prismatem poesie Puškinovy a Mickiewiczovy, stojí Andrej Sládkovič."

*

Při oslavě 200letých narozenin Bedřicha I. pruského, uspořádána v Berlíně výstavka památek po něm. Naproti podobizně Bedřichově pověšena podobizna carevny Kateřiny II. ruské, aby tím přivedena byla obecenstvu na paměť domněnka, že jsou to otec a dcera nápadnou podobností svou. Domněnku, že Kateřina byla dítkem Bedřichovým, vyslovil 1856 Sugenheim a po něm i Scherr opět se k ní přiklonil, posledně pak i Eugen Zabel ve svém díle o Kateřině II. se k ní přidává. Život a povaha matky Kateřininy toho nevylučují. Bedřich I. si ostatně osoboval vliv nad osudy Kateřiny II. a povahy obou jsou až příliš podobny ve velkých rysech i v malých zálibách osobních.

*

V „Českém časopise historickém" v posmrtných vzpomínkách na Dra. Píče, který ovšem k družině „Č. č. h." nepatřil, je též řeč o jeho obraně Rukopisu kralodvorského. Při tom prof. J. Šusta na konec uvádí dopis jednoho z těch palaeologů, k nimž Píč se uchýlil o úsudek o Rukopisech, totiž msgre Achille Ratti v Miláně. Tento Šustovi na dotaz, jaký soud vlastně Píčovi podal, praví v dopise svém, že Píč k němu přišel ve stavu zcela abnormalním, rozčilen a podivínský, a že mu tedy odpovídal jako člověku, jehož nechceme podrážditi, ale přece ani pravdy vyjeviti, ani lži užiti nechceme: totiž vyhýbavě.

Tamtéž brání prof. Dr. J. Pekař historickou školu Gollovu proti nařčení prof. Vančury, jenž v oslavném spise k 60. narozeninám Masarykovým vyvyšoval svého vůdce jako filosoficko-sociologického genia, který i české historii vykázal nové cesty, při tom pak porovnal jej s Gollem — Masaryka jako člověka demokrata, statečného borce a politika, s Gollem jakožto rozeným opportunistou a pohodlným kabinetním učencem. Prof. Pekař, jako žák Gollův, praví: „Mnohonásob vděčni musíme býti prof. Gollovi, že nejednal tak, jak jednal Masaryk. Kdyby Goll byl v době své soustředěné práce o výchovu vědecké generace historické na jediné universitě naší roztřišťoval svůj zájem politikou, nebo ‚socialisoval vědu‘ v extensích, nebo dokonce vstoupil mezi ‚povrhované‘ třídy dělnické a dal se zvoliti poslancem (co prof. Vančura chválí na Mas., nejnověji dokonce za zvláštní rys povahy a moravské příchylnosti mu započteno, že se „dal“ zvoliti na Moravě! jakoby měl všecky české mandáty k disposici), nestáli bychom my mladší historikové čeští v té síle a naději, jako dnes. Dnes pracuje se v oboru historickém u nás tolik a většinou dobře, jako v žádném kulturním centru této říše, náš časopis snese srovnání s velikými publikacemi odbornými národů sousedních, v této zemi jsme daleko vynikli nad domácí síly německé. Vše to je z velké části dílem Gollovým a vše to je zároveň velkým kusem národní práce. Kdyby všecky odbory naší university byly pro budoucnost tak opatřeny, mohli bychom si gratulovati. Naproti tomu nebylo by neštěstím, kdyby neplodnému životu politickému ubyla některá vynikající síla, nebo kdyby bylo méně extensních přednášek.“ — Masaryk si dovedl, jak praví prof. Pekař, založiti svou sektu, jejíž jest vrchní hlavou, a odtud jeho zvelebování u stoupenců jeho.

Polemika o zásluhy či nezásluhy prof. Dr. Masaryka vede se v „Čase“ a „Přehledě“ dále. Není to boj vražedný, jako někdy kol Masaryka zuříval, spíše tak kousek komedie, zatím jen knižní. Pozadí je toto: prof. M. jakmile přišel do Prahy, snažil se ovládnouti situaci — jakož se vůbec zdá povahou spíše agitační než učeneckou — a brzy ji ovládl, jmenovitě filosofickou fakultu ovládl pevnou rukou — řekl bych skoro „osedlal“, ale k tomu by se nehodila „pevná ruka“, již třeba zvláště vytknouti, neboť malý Masaryk byl prý kovářem. Tedy filosofickou fakultu a z veliké části též jiné dvě fakulty, a to ne pouze tím, že je angažoval vědecky — ne, také jinak. Docentura a professura na universitě jest pěkná a nám Čechům zvláště vzácná věc A o té Dr. Masaryk silno rozhodoval, jak v Praze, tak ve Vídni (nebylo ani schlubného žvatlání Macharova třeba, bychom věděli, že prof. M. má s „lépe informovanými“ [či vlastně informujícími] mocnostmi ve Vídni příznivé styky). Ký tedy div, že četní „bažanti“ po této přízni a jejím výsledku si jej všemožně nadcházeli a že při nadcházce té jeden gradus ad Parnassum tvořilo také ono někdy až nehorázné velebení vlastností, činův a zásluh Masarykových (jiný gradus tvořilo volnomyšlenkářství, losvonromství a odpadlictví). Nejeden ctitel skutečných zásluh jeho pomyslil si a také v tichosti řekl: že si M. tohle nezakáže! Ale toť byl

požadavek skoro nadlidský a prof. M. nadčlověkem není, snad ani nechtěl býti, jak ho jím dělali. Kokettování však netrvá věčně, jak známo, ani v oblastech vědy, zvláště když naděje přestala býti nadějí. Nastala trochu reakce, Dr. Vančura výrokem svým padl již do ní, přišel tedy v nečas, reakce se ozvala — a hle, i jiní troufají si již „odříkati se satanáše“. Na obou stranách, jako v boji, se sahá ke zbraním ostřejším a ostřejším. Nerozhodne-li tohle Machar, jenž, jak známo, i dějepisu znamenitě rozumí, bude s českou vědou věru zle.

*

Na nedostatek zájmu pro dějiny a dějepisnou belletrii stěžuje si K. Sedláček v „Pošumaví“, menš. orgáně jihočeském. Jako knihovník v knihovně se 600 svazky měl čtenáře ke čtení dějin Palackého a Lacinovy kroniky, ale nikdo jich nechtěl. Palackého ani z donucení nikdo nečetl, Lacinovu kroniku za rok jeden čtenář. V přenosné knihovničce asi 80 svazků měl Denisovy Čechy po bitvě na B. H., rovněž teprv po dlouhém přemlouvání získal i pro ně celé dva čtenáře!

Universitní nakladatelství Bursík a Kohout zastavilo vydávání Marešovy Fysiologie, která dospěla k 2. části III. dílu tedy asi do polovice. Zastavilo je pro nedostatek odběratelů! „Národní Listy“ o tom praví (25): Byla-li taková událost vysvětlitelna v polovici min. století, počínající kulturním životem českého národa, stává se dnes zlověstným znamením pro duchovní vyspělost již dosti hojného českého obecenstva přírodovědecky vzdělaného. Je to význačné, že unese národ obrovskou spoustu literarního smetí, ale neumí čísti dílo, jaké se i u velikých narodů objevuje jen po generacích, dílo, jehož vědecký, ale i literarní význam je prvořadý . . . Tu propadlo obecenstvo, ne autor.

*

Koncesí kinematografických je v Čechách 128, v Praze samé 20! Nedosaženo tím ještě poměrů německých, francouzských, anglických atd., ale i tak dosti ústavů na kažení očí, vkusu a mravů.

Po výstavce srbské a bulharské ženy uspořádána bude letos v Praze žen. spolkem výstavka polské ženy; je to pěkný jak kulturně hospodářský, tak slovansko vzájemný podnik, jaký těmito výstavkami se uskutečňuje.

V Kyjevě zakázána česká přednáška spis. praž. Hovorky, v Praze pak jako na splátku zakázala policie ruskou přednášku Viktorova z Moskvy (red. Mosk. Věd.) o Balkáně.

Dne 19. února slaveno 100leté jubileum narození polského věštce a básníka Zykm. Krasińského, nejmenšího v očích veřejnosti ze tří velikých věštců: Mickiewicz-Slowacki Krasiński. Snad proto, že Krasiński byl jen věštcem, kdežto oba ostatní pracovali i o námětech všeobecných. Malý zájem o Krasińského v Polsku samém byl snad příčinou, že do té doby nebylo plného a kritického vydání spisů jeho.

V Krakově pořádají esperantisté letos svůj mezinárodní sjezd a žádají, aby se jim hrálo divadlo v esperantu, a v kostele aby měli též kázaní a písně při mši v téže řeči!

Počátkem ledna konaly některé oddíly „Srbské Matice“ (lužické) v Budyšíně svou schůzi. V paedagogickém oddíle referováno o novém školském zákoně (v Sasku) a nutnosti, aby srbské hodiny (v řeči a psaní) byly na obecných školách pro všecky dítky závazné. Hudební oddíl jednal o srbské hymnologii, vydání nového „zpěvníku společenského“ a o velké pěvecké akademii, kterou by v zimě Srbové měli v Budyšíně uspořádati.

Srbští spisovatelé utvořili si počátkem roku svůj vlastní spolek. Účel spolku je stavovský a svépomocný. Spisovatelé prý totiž vidí (praví obnovené „Brankovo Kolo“ č. 1. — nyní jako půlměsíčník) že dosud při všech literarních podnicích, ať soukromých, ať národních a korporativních (Književna Zadruga, Matice Srbská a její Letopis, Velimirijanum a pod.) jsou vlastně jen podružným činitelem. Tak Književna Zadruga má 16.000 dinarů ročně osobního vydání, z toho však jen 2.000 din. jsou honoráře spisovatelům.

Z víc než milionového fondu Velimíra K. Todoroviče — „Velimirijanum“ — rozdělovány státní radou srbskou 13. února v obnosu asi 70.000 fr. podpory: třetina dána vědě a hospodářství; 8.000 fr. na vydávání starých srbských památek, 2.000 národop. museu, 2.000 fr. Dj. Stanojevičovi, aby svůj spis „Srbsko v obrazech“ dával za sníženou cenu, a mnoho podpor různým ústavům a stipendií žákovských.

*

Novými členy srbské Akademie věd na slavném shromáždění 19. února jmenováni: z domácích prof. Andra Stefanović, ze srb. charv. mimo Srbsko: sochař Ivan Meštrović, Tad. Smičiklas a Djuro Šurmin, prof. charv. university v Záhřebě. Ze Slovanů jmenován jen pol. prof. Rozwadowski. Z cizích národů: Arn. Denis, známý slavista a historik francouzsko-český ze Sorbonny pařížské, a novoyorský professor Pupin.

Bulharská „Společnost dobročinná“, takového asi úkolu a zájmu, jako naše „Národní Radu“, jmenovala 8. února svými členy čestnými ze sedmi slov. národů po jednom, z Rusů dva: Bechtěreva, známého uč. neurologa ruského, a generála Rudanovského. Z Čechů Dra Jar. Preissa (řed. Živnost. banky a red. N. L.), ze Slováků Pavla Országha-Hviezdoslava (jenž jmenován právě též členem maď. literární společnosti Kišfaludyho), z Poláků prof. Maryana Zdziechowského, ze Srbů prof Bož. Markoviće, z Charvatů prof. Šurmina, ze Slovinců Dra Tavčara (!), z Rusínů posl. Dra Markova (!)

Po vzoru naší „Světové knihovny“ vydávají Bulhaři svou „Vsemirnou biblioteku“, v posledním 50. svazečku jejím vyšly drobné povídky Svatopluka Čecha, „Razkazi“, v překladě Sp. Ganeva.

*

Počátkem února dáváno v Záhřebě s pěkným úspěchem hist. drama charvatského spis. dram. Milana Ogrizoviće Banović Strahinja. — Sarajevský světící biskup Ivan Šarić vydal sbírku básní svých, pod názvem Pjesme (Písně). Písně jsou náboženského obsahu a pěkné básnické formy. — Srbové a Charvaté ještě snesou i vlastenecké

písně. Mladý nadaný básník srbský — z Uher — Veljko Petrović vydal právě v Somboru své „Rodoljubne Pesme“.

Srbské divadlo bělehradské vydalo za rok 1910/11 tuto statistiku své činnosti: dáváno 242 představení a na nich 32 srbských a 81 cizích kusů. Nejvíce představení ze srbských kusů měly: Nušićova „Cesta okolo světa“ (17×) a „Koštana“ od Borisava Stankoviće (12×). Ostatních 30 kusů dáváno v 50 večerech. Z 81 cizích kusů bylo 43 francouzských (88 večerů), 14 německých (34 več.), 6 anglických (18 več.), 3 italské (8 več.), slovanských kusů dáváno: 5 ruských (17 več.), 1 polský (1 več.). Z jiných slov. literatur nic! Za to dávány z menších literatur: 2 maďarské kusy, 2 norské, 2 řecké, 1 rumunský, 1 španělský, 1 holandský. Srbský kus průměrně vynesl 628 dinarů za večer, cizí jen 593 dinarů. Celkem přijato 144.214 dinarů za saisonu, o 9000 dinarů více než rok před tím.

Bulharský dramatik Kiril Christov napsal veršovanou tragedii historickou, „Bojan Magesnikot“, jenž se dává s velikým úspěchem v Sofii. — Jiné nové drama bulharské zadal Eug. Mars, dr. 4 akt., „Božana“, ze současného bulharského života.

*

Zemřeli: 5. pros Alex. Sěrov (* 1865), slavný ruský malíř (podobizen). — 3. ledna prof. Frant. Koželuha (katech. v Prostějově), spoluzakladatel olomouckého vlst. musea a archeolog. spis. český. — 21. ledna Luděk Archleb, český povídkář a dramatik. — 21. ledna Jurij Nikol. Miljutin (* 1859), polit. hosp. spisov. a poslanec ruský. — 7. února Dmitrij Aleksějevič Miljutin, děd předešlého, spolupracovník s carem Alexandrem Osvoboditelem na výkupu lidu sel. z nevolnictví v r. 1861, a národohosp. spisovatel (* 1816).

Rozhled hospodářsko-socialní.

Při letoší valné hromadě banky rakousko-uherské 3. února zastoupeno bylo akcionářstvo české neméně četně, jako léta minulá. Nepřišlo však letos k nijakému boji s německou většinou, protože neobsazovalo se žádné místo v rakouské části správní rady. Byla proto valná hromada pěkným divadlem smíru a péče o společné dobro. Čeští řečníci tentokráte lámali kopí za lepší postavení úřednictva bankovního — ač je jen z malé, velmi malé části české a vůbec slovanské národnosti. „Slovenský deník“ pešťský vytkl při tom českým členům, že se zbytečně paktovali s uherskými akcionáři, aby v příštím roce spolu s Čechy volili podle jejich přání. Domluva ta je předně sama sebou marna, protože Němci mají absolutní většinu hlasů, a pak maďarští účastníci schůze nebyli oprávněni k nijaké dohodě a hned jak zpráva dostala se do veřejnosti, maďarské listy velmi ostře proti tomu vystou-

pily! A byl by div, aby vedoucí osoby finančního světa, které jsou před Litavou i za Litavou jedné a téže raçy krve, náboženství a politiky, v Uhrách byly s námi a v Rakousku proti nám! Slovácký list kromě toho praví, všecky ty naděje naše, co chvíli znovu se rodící, že možna jest nějaká dohoda Čechů s Maďary, ukazují jen, jak Čechové jsou naivní politici a jak Maďary málo znají!

České banky se najednou zakolísaly. Poslední leta pustily se za hranice vlastí českých se svými nahromaděnými kapitály (ovšem jen pražské banky tu míněny). Tvořily si filiálky a přibíraly pomocné ústavy cizí spojujíce se s nimi. Jihoslovanské země, Halič s Bukovinou, poslední rok i Polsko ruské, Uhry, Srbsko a Bulharsko přibrány. Všude byl v tom ostatně i chvalitebný směr obsaditi země slovanské a tak aspoň když už musí býti spoutány cizím kapitálem, spoutati je kapitálem příbuzného národa slovanského. V Uhrách a v rak. uh. Jihoslovanstvě mají investice našich bank ostatně i stejný emancipační úkol jako v našich zemích českých. Tu pak poslední měsíc začaly se trousiti obavy o ohromných ztrátách dvou českých bank, a sesypaly se na ně výtky, že se pouštějí do krkolomných spekulací a mrhají nebo aspoň ohrožují naš krvavě snesený kapitál. Jmenovitě bance českých spořitelen to zazlíváno, která také nejvíce riskovala. Zatím však se přece jen ukázalo, že banky naše z pohrom, které přehnány, vyvázly svou šikovností bez velké škody a tak obavy byly zbytečny. Ale výtky už zůstaly jakožto imperativní normativ našim bankám pro budoucnost daný od celé veřejnosti.

A přece výtky nejsou zcela správny. Táž veřejnost napřed svou slovanskou zaníceností a od r. 1908 zrovna příkazem hospodářsko-kulturní vzájemností, neoslovanstvím vháněla banky do zemí slovanských. Ovšem banky už své obchody začaly dříve. A také toto ideové hnutí neoslovanské by bankovní praktiky nebylo asi hnulo k investicím mezi Slovany. Byly tu jiné příčiny. Banky naše přišly k životu až v poslední době, kdy už průmysl německý v našich zemích byl široce rozvětven, kdy banky německé všecky nejlepší zdroje už opanovaly. V našich zemích banky naše nemohly už mnoho podnikat, leda velmi zvolna a velmi opatrně. A i tak zde už bylo možno jen pracných zisků se dočkati. A mladé banky by se byly rády vykázaly velkými zisky, aby mohly rozmnožovat kapitál svůj a lákaly akcionáře i vkladatele k sobě. Takových to obchodů výnosných nenašly však doma a šly za nimi tedy ke slovanským sousedům. Už před několika lety gener. sekretář banky rak. uh. Pranger varoval banky pražské před těmito exotickými obchody, tehdy to prohlásili za účinek závisti bank vídeňských. Snad to i tak z části bylo. Ale bylo v tom asi i prozíravé oko finančníka, který, stoje v ústředí hospodářského ruchu říšského, mnoho vidí a slyší

Týž gen. sekretář nedávno na schůzi odúčtovacího (clearingového) sdružení bank vídeňských pronesl napomenutí i k bankám vídeňským, aby se varovaly přeplňovati své pokladny směnkami finančními, to jest takovými, jež nejsou vydány na rychle prodejné zboží, ale na

těžko zpeněžitelné nemovitosti; směnky takové dlužno stále prolongovat, a jsou jen špatně voleným úvěrem, úvěrem z rozpaků u takových lidí, kteří hypotečního úvěru dostati nemohou. Byly tím míněny hlavně směnky vídeňských stavitelů, kteří, stavíce domy na dluh, stále směnkami operují, i když dům už stojí, a dluh na něm váznoucí měl by se proměnit v hypotheku. Stejně varoval před lehkomyslným úvěrem německé kruhy obchodně průmyslové řed. říš. banky Havenstein. Podnikatelský ruch jak viděti dosud neochabuje a už těžko nalézá úvěru solidní podnik, když kapitálie volné zabírá i veliká řada podniků lehkomyslně začatých.

*

„Obzor Národohospodářský“ přináší v únorovém svazku vzpomínkou zapomenutou brožurku B. Bolzana z roku 1847 v Praze u Jeřábka vydanou „Nová dobrá rada v nouzi Pražanům“. Jest to druhý spisek Bolzanův, neboť roku 1846 vydal první radu nouze a drahoty v Čechách, jak jí odpomáhati. „Nová dobrá rada“ je překvapujícím dokladem vzdělanosti a prozíravosti socialní, jakou kazatel a prof. B. Bolzano vynikal už v době před rokem 1848. Prostředky, které radí v r. 1847, namnoze platí ještě dnes za zdravé návrhy, a mnohé dosud neuskutečněny. Pro tehdejší dobu pak daly se uskutečniti i ty návrhy, jež dnes se zdají nemožny, jako jednota upravující otázku bytu, otopu a ošacení sama pro všecky chudé a dělníky a buď se srážky mzdy nebo z darů dobročinných náklad ten upravující. Hlavní prostředky proti nouzi shledává v tom, když se každému chudému práce opatří, příležitost k práci se zjedná tím, že se bude Vltava regulovat, kanalisace se provede a splašky se budou čistit a proměňovat v hnojivo, močály se vysuší, pole se zlepší a sklizeň se takto více než zdvojnásobí.

*

V předsednictvu rak. ústřední statistické komise přišel po dru. Rob. Meyerovi, minulém finančním ministru rakouském (ten nastoupil po dlouholeté správě dra. K. Th. Inama Sternegga), od loňska dr. Ernst Mischler. Dra. Mischlera předcházela dobrá pověst. První prací soustavnou předstoupil na veřejnost ve statistické ročence rakouské. Dnes takové příručky vydává každý stát, vlastně jeho statistický úřad, ovšem v různé formě, podle vžité tradice a zvyku. Ročenka rakouská vyšla teď (za rok 1910) po 29. Německo na rok 1910 už vydalo ji po 31té. Jak patrno Rakousko za Německem hned po dvou letech následovalo. Německá ročenka má 24 kapitol, rakouská 28. Zemský statistický úřad český roku 1909 vydal poprvé českou ročenku podobnou, ovšem jen Čech se týkající. Ročenky statistické zemské vydává i Halič (vl. dr. Pilat), ne však pravidelně, ale v delších obdobích po sobě. V Rusku vydává ročenku svou každé ministerstvo zvláště, při čemž ročenka ministerstva vnitra jest našim ještě nejpodobnější svým nejširším oborem. Letos a vloni vydala statistickou ročenku i statistická komise carství bulharského, velmi důkladně a přehledně pracovanou, takže hojností údajů (ne však hojností odvětví probraných) předčí

i ročenky západních států. Jako novotu zavedl dr. Mischler do poslední statist. ročenky rakouské (podle něm. vzoru) barevné diagrammy a tabulky. A hned na poprvé skutečně zajímavé a dosud málo známé poměry vystěhovalcké tu názorně představeny. Jest tu znázorněno rozsídlení vystěhovalců z Rakouska, Uher a Charvatska ve Spojených Státech Sev. Am. za léta 1900 až 1909, tedy v době nejsilnějšího stěhování z naší říše do zámoří. Podle toho v celém desítiletí nejsilnější byl východ Němců a Poláků. Češi stěhovali se v malém množství. Mezi národnostmi rakouskými tvoří nejmenší procento. Usídlovali se hlavně ve státech Texas a Nebraska, tedy ve státech zemědělských. Mají socialně snad nejpříznivější rozložení ve Spojených Státech. Jednotlivé národnosti jeví při svém usídlování už i svou povahu. Němci a Židé nejvíce usazují se v Novém Yorku, Židé skoro výhradně, Němci z velké části. Češi mají hlavním střediskem stát Illinois (s Chicagem), vedle něho pak Nový York, Ohio a Texas mají nejčetnější skupiny. Jinak jsou spolu s Němci ve všech státech Unie četněji zastoupeni než jiné národnosti. Ostatní národnosti: Poláci, Slováci, Rusíni, Jihoslované a Maďaři soustřeďují se ve státě Pennsylvania — v uhelných tamních dolech. Skoro výlučně to platí o Rusínech a Jihoslovanech, kdežto Poláci a Slováci přece jen menší částí usedli v Pennsylvanii a větší díl rozešel se po jiných státech, při čemž Poláci po Češích a Němcích jsou pronikavější než ostatní národnosti, usazujíce se ve větším počtu i v jiných státech.

*

V Římě při mezinárodním ústavě zemědělském vydává se trojí mezinárodní měsíčník zemědělský: 1. pro obilní statistiku, 2. pro zařízení hospodářsko-socialní (družstva, úvěr, pojišťování) a 3. pro techniku hospodářské výroby. Pro první dva měsíčníky jsou úřední prameny zdrojem. Ale třetí čerpá z odborných listů celého světa. A tu z českých a slovanských v Rakousko-Uhersku jako zdroj udány: „Cukrovarnické Listy“ a „Letáček“ (!?), polský „Rolnik“ a charv. „Gospodarski Vjestnik“ — a to jest vše! Vedle 43 německých!

*

Mnoho úvah vzbudilo překvapujíci vítězství soc. demokracie v Německu, která dobyla 110 míst, takže jest nejsilnější stranou, katolický střed, dříve sám nejsilnější, vždy od r. 1893 přes 100 poslanců čítající, klesl na 93 mandátů (jako r. 1878). Z druhých stran občanských počtem se mu žádná nevyrovná. Stojí nade všemi už tím, že skoro všech svých mandátů dobyl už ve hlavní volbě (81), kdežto ostatní strany dobývaly si svých mandátův až v užších volbách, tedy kompromisem s jinými stranami. Socialisté v hlavní volbě získali jen 64 mandátů. Střed sklamán hlavně ve městech: Kolíně, Düsseldorfě, Frýburku a Würzburgu Tu liberalové spojili se na konec se socialními demokraty. Byla tedy v Německu většinou táž situace, jako u nás na Moravě: spojení proti černému bloku všech protiklerikalních stran a proto to dopadlo jako na Moravě: občanské strany rozbity a vítězství odnesli socialisté. Pro tento směr liberalních stran vymyšleno

už i nové jméno: „anarcho-liberalismus“, jež v pojmu svém ovšem směru tomu od počátku přiléhá.

Při svém vítězství však socialisté němečtí přece mají jednu žalost: ve venkovských okresech nejen nepokračují, ale dokonce ztrácejí. Tak skoro všech těch jistých 81 okresů centra jsou venkovské okresy a socialistům, podle jejich vlastních slov, nemůže zatím ani napadnouti pokoušeti se o ně. Tak ukazuje Arthur Schulz v „Sozialistische Monatshefte“ na úpadek hlasů soc. dem. ve Východních Prusech. Vyjma okresy průmyslové, Královec a Tylži, ve všech ostatních okresích soc. demokratických hlasův ubylo. Mělať na vých. pruském venkově soc. demokracie hlasů r. 1898: 26.750, r. 1903: 31.966 a r. 1912 jen 21.874. Klesla tedy hodně hluboko pod léta dávno minulá. A k tomu třeba podotknouti, že venkov vých. pruský jest protestantský a protestantské kraje jsou vesměs oproti soc. demokracii slabší než katolické. Vinu toho Ant. Schulz shledává v příliš zuřivé a nepolitické (vůči venkovu) agitaci proti clům agrárním. Socialní demokracie měla tu dobře rozeznávat, jaká cla smí potírat a jaká ne Mohla se postaviti proti clům, na nichž drobný zemědělec nemá zájmu (cla obilní a jiných plodin), ale přece jen připustiti onu celní ochranu, které drobný zemědělec potřebuje, a to jest ochrana dobytčí výroby. Soc. demokracie prý vůbec nemá ponětí o poměrech na venkově a zemědělského nesamostatného člověka, čeledína, dělníka zeměd. úplně stotožňuje s dělníkem továrním a myslí, že jim pomůže jednou a touže cestou.

Hlavní vůdce tak zvaných revisionistů, praktického to křídla soc. demokracie německé, Dr. Ed. Bernstein, v témž organu svém žádá od strany, aby nyní pamětliva byla toho, že má statisíce hlasův od osob, které ke straně sic nepatří, ale které přece z důvěry ke straně hlasy jí daly, ježto od ní doufají splnění přání svých. Strana tak veliká, třeba nemá většiny a do většiny s jinými stranami též nepůjde, přece prý nesmí dělat doktrinářskou politiku, to je zásadní oposici proti všemu a všem, sic důvěry mas nepodrží si na dlouho.

*

Sebevražedná manie poslední měsíce rozzuřila se jaksi zvláště silně a to mezi mladšími lidmi, jakož vůbec poslední dobu lidé do 25 let tvoří největší díl všech sebevrahů. Obšírné studium Kroseho o sebevraždách v Evropě v minulém 19. století, udává počet sebevrahů statisticky dokázatelný na 1,300.000. A v tom jen druhá polovice století započítána zevrubněji, prvá kuse, jen s několika lety. Neboť statistika sebevražd vede se úředně v mnohých státech až od let 30tých, ba 50tých, a i tu nemůžeme na úplnost statistiky té před r. 1870 spoléhati. Takže možno bez chyby a nadsázky počet sebevrahů v Evropě v minulém století vzíti na 2 miliony duší, tedy tolik, co všecky války evropské ve století tom životů nezničily. Od r. 1840 počet sebevražd rozmnožil se o 400%, počet obyvatelstva evropského vzrostl jen o 60%. Poměrnými čísly dá se vyjádřiti vzrůst sebevražd ve Švédsku za celé století takto (po desítiletích): 32, 42,

60, 61, 67, 64, 80, 87, 107 a 147. V Prusku za devět desítiletí: 72, 86, 100, 105, 121, 128, 144, 201 a 200! V meklenbursku rovněž za devět desítiletí: 67, 92, 111, 130, 157, 162, 172, 179 a 211!

*

Říšská duma ruská přijala 24. ledna po několikaměsíčním projednávání zákon o závazném pojištění nemocenském pro dělnictvo a spolu i doplnila pojištění úrazové. Pojištění starobní vláda sice r. 1905 slíbila a i přichystala, ale návrh zákona vzat zpět. V roce 1906 a 1907 utvořena pro porady o zákonech dělnických zvláštní smíšená „rada práce", voleni do ní průmysloví zástupci i zástupci dělníků a sama vláda přibírala znalce sociology. Ale dělníci odřekli tehdy vyslati zástupce jsouce naladěni do zásadní oposice proti všemu, co vychází od občanského státu. Vláda přes to svolala několikrát „radu práce", ale když i průmysloví zástupci zákony její příliš zúžovali a odmítali, poradní tato instituce padla docela. Rusko tedy má nyní už dvoje všeobecné a závazné pojištění dělnické: úrazové od r. 1903 a nemocenské od r. 1912. Nemocenské podpory a pojištění dříve sice byly, ale nezávazné a to tak, že továrnami samými nesen náklad na nemocnice dělnické.

Tím tedy do řad států závazného pojištění dělnického přišel nový a jeden z největších. Od roku 1884, kdy poprvé na dráhu pojišťovací vstoupilo Německo (úrazovým závazným poj.), jest už myšlenka závazného pojišťování přijata všeobecně jako nutný doplněk dělnické ochrany a socialní péče státní, a nevzpěčují se už jí ani státy nejliberálnější v hosp. ohledu, Francie a Anglie, neboť i ty poslední léta nastoupily tutéž cestu. Zvláště léta 1910 a 1911 budou význačna, neboť tu nejen Anglie a Francie pojišťování zavedly, Rusko připravilo, ale i Německo znovu své pojišťování spravilo a doplnilo, takže opět stojí v předu všech států evropských. Rakousko, které v těch letech dalo aspoň projednati svou reformní osnovu soc. poj., zatím neshodou stran a tříd o způsobu pojištění starobního uvázlo na mrtvém bodě.

*

Předsednictva mor. zemědělské rady vzdali se hr. Jaroslav Thun a bar. Baratta, prý proto, že zemský výbor a sněm nepovolil žádaných subvencí. Zatím proklubává se, že oni páni nejsou tuze potěšeni hospodařením moravsko zemědělské rady a že s pořádky jejími nechtějí nic míti.

Školství.

U příležitosti sebevražd a různých útoků, jež se při půlročním rozdělování vysvědčení opět objevily, píše jeden paedagog polský ve lvovské „Gazetě Wieczorné“, že zastaralý a zbytečný system klasifikační je mnoho vinen, neboť on sám roztrpčuje mládež proti učitelstvu, ne tak ani přísnost a nespravedlivost profesorů, která je přece jen řídkým zjevem, zvláště dnes. — Poláci a Rusíni jmenovitě mají takových útoků a buntů a stávek školních obzvláště mnoho, více než jiné národy rakouské. Už sama společnost polská i rusínská je vznícenější a nervosnější, mládež je skoro vesměs městská, málo z venkova, příklad z ruského Polska a soužití s mládeží tam odtud přišlou, mnoho mládeže židovské vždy neklidné a příliš pohyblivé tvoří v polských školách — skoro vesměs gymnasiích — zvláštní atmosféru. Zmíněný paedagog polský myslí tedy, že by pololetní vysvědčení mělo zcela odpadnouti. Ať místo něho zaujme třetí konference, která sdělí rodičům nebo pěstounům žákovým neúspěch jeho za tím účelem, aby lépe dbali naň v druhém pololetí; ale žákovskou klasifikaci úplně v pololetí vypustí. Ale také koncem roku se rodičům vydá pouhá zpráva, je-li žák schopen postoupiti výše či nikoliv. Mohlo by tu leda se psáti velmi dobře schopen, schopen a neschopen postoupiti, ale nic více. Censury z jednotlivých předmětů dávaly by se pouze na vysvědčení na odchodnou, když žák přechází z jednoho ústavu na druhý a to k vůli druhému ústava a jeho informaci o žáku.

Tím by se ovšem zabránilo, že by žák v případě neschopnosti k postupu věděl, který profesor ho má za neschopna, a nemohl si na něm zlost vylíti. Ač i tu rozčilení by dal jistě výraz, a je-li už mládež taková, že se mstí, mstil by se na komkoliv, třebas i na nevinném. Proto by snad bylo nejlépe nechati žáky projíti všech osm tříd gymnasia a nedávati jim vůbec žádných zpráv, snad na nejvýš upozorňovati rodiče, aby lépe dbali na dítě své. Censury a úspěch žákovský by zůstávaly zaznamenány ve škole, a teprv když by se žák v životě někam hlásil, úřad, který žádá kvalifikaci podle předmětů, mohl by školu dotyčnou požádati o vypsání známek. Odchovanec školy by tak ani později svou podrobnou kvalifikaci do rukou nedostal, jen by měl vysvědčení, že navštěvoval a absolvoval tu či onu školu. V praksi životní potom obyčejně lidé nemívají úspěch, řídící se podle známek na vysvědčení, ale zcela jiný, řídící se jinými okolnostmi. Za to by škola mohla více péče věnovati výchovu charakteru na škole a skutečnému vzdělání žáků, když by nebylo tolik zkoušení a známkování.

O dosavadních výsledcích nového způsobu kvalifikace velice příznivě referuje ve Věstníku čes. profesorů V. Pajer z Kroměříže. Že odpadly zkoušky starého způsobu po lekcích, jest prý opravdovým povznesením úrovně a obzoru žákova. Získáno mnoho

času a žákům ušetřen ten strach, únava, ale také odňata příležitost k vynechávání lekcí. Za to profesor musí teď napjati všecky síly. Hodiny zkoušek byly pro něho dříve úlevou, dnes však každá hodina musí býti dobře připravenou, s napětím všech fysických i duševních sil vedenou. Autor praví, že v ustanovení podmínečného postupu, by žák mohl i s nedostatečnou pokročit, nenastalo snížení úrovně střední školy, jak se dříve obáváno. Podmínečný postup nevyskytuje se častěji nežli dříve postup s opravnou zkouškou. Žáci pak naopak velmi neradi jsou, mají-li pokročit do vyšší třídy s nedostatečnou známkou. Raději se podrobují celkové klasifikační zkoušce před koncem roku. Tato se koná před druhým odborníkem nebo ředitelem. Profesor vlastní je takto zbaven odia, že nespravedlivě žáka posuzoval. — Autor pokládá nové předpisy po tříleté zkušenosti za skutečný pokrok. Ale ježto napínají se novým způsobem vyučování přespříliš síly učitelovy, bylo by záhodno, aby se nepřipouštěla veliká přeplněnost třídy a aby počet hodin vyučovacích se zmenšil. Naproti této chvále však množí se hlasy, že nové předpisy jsou snad zdravé pro tělo žákovo — toho totiž, jenž prázdně ku zotavení použije, což nebývá pravidlem — ale ne pro ducha, totiž že studenti čím dál méně studují a čím dál méně vědí. Tedy ne pokrok. Tři hodiny vyučování po sobě prý i nejsilnějšího člověka unaví a vyčerpají úplně.

Jiný paedagog (český) upozorňuje zase, že závěrek roku položen velmi nevhodně — před prázdninami, kdy škola olupována je vedřinami a umdleností žactva o krásný čas i energii, jaká ke konečným zkouškám je potřebna. Proto by bylo lépe, kdyby školní končil jako občanský prosincem a počínal lednem. Prázdniny by pak padly do prostřed školního roku a mohly by slabším žákům poskytnouti příležitosti k nápravě během roku samého Tak mají školní rok zařízen částečně v Rusku, ale že by škola ruská proto nějak v úspěchu svém, v pořádku a spokojenosti mládeže vynikala nad naši, není nikterak viděti.

Takovéto formální reformy a změny sotva napraví věc, jejíž kořeny leží hlouběji, ať už je pokládáme pouze za fysiologický, či za náboženský a mravní rozvrat jedince a společnosti, či za obojí.

*

Proti usnesení kroměřížského sjezdu katechetů moravských, aby přeložena byla Mayova biblická dějeprava pro české školy, ozval se „Našinec“, „Vychovatelské Listy“ (Dr. Ot. Tauber), a ozývá se i „Křesťanská Škola“ pražská. Zmínění odpůrci žádají, aby pro české dítě byla pořízena i výběrem i duchem i řečí česká biblická dějeprava, kterou konečně už i máme Ale nelíbí-li se někomu dosavadní, ať přikročí k pořízení lepšího vydání, ale stálé to překládání z němčiny je nedůstojno vrstvy pracovníků, kteří mají sami mezi sebou tolik schopných lidí a také i času dosti, aby se samostatné práci věnovali. Možno li to přebírání z němčiny něčím omluviti, je to snad pouze obrázková výprava. Jinak ale úplně souhlasíme, že to stálé přelejvání z němčiny (a nejen ve školských věcech!) jest nás nedůstojno a většinou také zcela zbytečno, neboť mnohé přeložené věci za překlad nestály.

*

S o u b o r s t a v o v s k ý c h p o ž a d a v k ů s t ř e d o š k o l s k é h o u č i t e l s t v a shrnuje nějaký — T. ve „Věstn. čes. prof.“ (6) v takovýto pořad: neobsazovat místa na středních ústavech níže kvalifikovanými silami (na učit. úst. cvičnými učiteli); konkursy na uprázdněná místa ať se ihned vypisují, čtyřnedělní lhůty dodržují, a skupiny předmětů ať se neobmezují dodatky; ústav ať se rozdělí, když po čtyři léta je při něm aspoň pět parallelek; počet žáků ať je nejvýš 40 v nižší a nejvýš 30 ve vyšší třídě. Profesoři, kteří mají 60 let, ať jdou do pense, ale ježto čilé a zdravé pány k tomu nemožno přinutit, bylo by více dbáti o to u majitelů soukromých ústavů, aby nepropůjčovali hodiny pensionovaným profesorům, ale v první řadě povolávali nezaměstnané mladé síly učitelské. I realné skupiny ať mají nejvíce 17 hodin týdně jako filologové. Učitelům tělocviku ať se sníží počet hodin na 20, učitelům kreslení na 18. Pro pokusy v přírodopisu, chemii, fysice buďtež zaměstnáváni assistenti, aby profesor mohl se věnovati pouze výkladu. — Požadavky tyto jsou většinou v řadě postulátů říšským svazem prof. středoškolských vládě podaných. — Assistenti už i dnes ostatně na ústavech se zavádějí, ale je to ještě prekérnější postavení než u suplentů. Obyčejně jsou jmenováni assistenti pro přeplněné třídy a to po tak dlouho, dokud počet žáků neklesne pod 30, po př. pod 40. Jakmile se to stane, může assistent jíti, kam chce. Toho dne jest bez práce a bez chleba.

*

V „Paedag. Rozhledech“ Em. Havelka při posudku Layovy „Experimentalní Paedagogiky“ (únor) odporuje vývodům spisovatele že by e x p e r i m e n t — čili praktický cvik naučeného — byl vždy důkazem účinné a zažité látky. Lay uvádí výsledek, jaký daly pokusy vyzvědět na 14tiletých dítkách v jedné badenské obci, jinak spořádané a náboženské, v níž i škola i domov ve výchově náboženském dobře spolupůsobily, j a k a s i z a ž i l y u č e n í b i b l i c k é d ě j e p r a v y a k a t e c h i s m u. Dáno jim 14 otázek z biblické dějepravy a 12 otázek z katechismu. A tu prý ohromná většina odpovědí byla buď nesprávná nebo kusá nebo žádná. Tak prý na otázku: ve kterých případech vidíme Ježíše, jak rodiče své ctil a miloval, bylo jen 15 odpovědí správných, 46 neúplných, 97 pak chybných nebo žádných. Na otázku, jak smýšlel Kristus o bohatství, nedáno správné odpovědi žádné, neúplných 42, nijaké či chybné 116. Na otázku, jak poznáme své hříchy, odpovědělo doslova podle katechismu 76, 34 neúplně, 48 chybně nebo nijak; na otázku, co je pravá víra, dalo správných odpovědí 32, nesprávných 36, nijakých a chybných 99 dítek. — K tomu podotýká referent: Nelze e x p e r i m e n t a l n í p a e d a g o g i k u přijímati bez reservy, nelze ani v ní mluviti o nezvratných jistotách. Neznamená, když dítě nedovede z příběhu biblického nebo mravoučného ničeho samo vypravovati nebo dokonce napsati, že by již eo ipso tento příběh nevykonal či nemohl vykonati v cítění dítěte, tudíž i ve výchově určité poslání, že by na cit a vůli dítěte byť i neuvědoměle nepůsobil. Prvky a mravní složky toho příběhu mohou býti pevně uloženy v představách

a citech dítěte, mohou instinktivně působiti při pozdějším rozhodování dítěte, aniž si jich dítě bylo vědomo a dovedlo pramen jejich také v každém žádaném okamžiku souvisle reprodukovati. Nechci říci, že by experiment, pokud jde o výchov, byl vodítkem bezúčelným, tím méně, že by mne uspokojovalo dnešní mechanické, polovičaté, neujasněné a neživotné dření náboženských a dogmatických formulek, z něhož nemůže býti nic než otupení náboženského cítění, které právě má býti činorodou složkou při výchově mravním. Chci toliko upozorniti, že při náboženském a mravním výchově jest mechanický experiment paedagogický sice důležitým, nikoli však jediným a výhradným prostředkem zkušebným.

*

V korutanském sněmě lib. posl. dr. Steinwender pravil, že **měšťanská škola** jakožto přípravka živnostenstva a obchodnictva selhala a že by bylo lépe ji vůbec zrušiti; postupovalo prý se při zřizování poboček jejích dle předpokladu, že jako úřad jest pro úředníka, tak **škola jest zaopatřovacím ústavem pro učitele**. Mnohá zajisté!

Celibát učitelek teprve nyní zaveden v nejliberálnějším z liberálních kantonů, v curišském. Tedy klerikalismus ani liberalismus o tom, má-li býti celibát či ne (v klerikalní Vídni právě zrušen), nerozhoduje; důvody a protidůvody jsou jiné.

Vojenství.

Poměr Rakousko-Uherska k Italii a k Turecku. Válka italsko turecká přivedla diplomacii naší monarchie do rozpaků. K Italii nás váže spojenecký svazek, k Turecku poutá nás „přátelství" a velké obchodní zájmy, beztoho neobratností naší valně již poškozené. Italská veřejnost není zrovna nadšena spolkem italsko-rakouským, většina italského „lidu" spatřuje v naší monarchii nebezpečného konkurenta v moři adriatickém, na poloostrově balkanském (zvláště v Albanii) a vůbec na východě. Ačkoliv italské vůdčí kruhy snaží se dosud udržovati přátelství s naší říší, dokazuje spor italsko-turecký, že italská diplomacie by bezohledně vystoupila ze své nynější zdrženlivosti, jakmile by vystihla, že se nahodila příznivá příležitost docíliti nějakých politických a válečných úspěchův oproti Rakousko-Uhersku. Přes noc by se mohla změniti celá politická situace a náš přítel od včerejška by se stal naším politickým a válečným protivníkem. V útoku proti Rakousko-Uhersku byly by ihned svorni: italská vláda, italský parlament a lid. Že v zimě roku 1909, kdy naše monarchie konala poslední pří-

pravy k obraně proti Rusku, Srbsku a Černé Hoře, které státy postavily se příkře proti annexi Bosny a Hercegoviny, Italie připravovala mobilisaci na hranicích rakouských, nezůstalo neznámo. Válečnou srážku Rakouska s Italii lze oddáliti, ale ne zameziti. Dosáhne-li Italie vítězství nad Tureckem a získání Tripolska, bude tím žádostivěji upírati zraky na blízké pobřeží Albanie a Epiru. Kdyby snad tažení v Tripolsku a válečné akce na moři nebo i na zemi v moři egejském proti Turecku potkaly se přece jen s nezdarem, uchopí se Italie první příležitosti, aby napravila pošramocenou čest italských zbraní a docílila jinde diplomatických úspěchův a válečných vavřínů. Námořními operacemi u Prevezy, Valony, Drače atd. na pobřeží Epiru a Albanie ukázala Italie nepokrytě, kam míří aspirace její budoucí politické činnosti. Od dalších válečných akcí v adriatickém moři upustila Italie teprve na rozhodné zakročení našeho zahraničního úřadu, který spatřoval ve válečných podnicích loďstva vévody abruzzkého v moři adriatickém porušení dohody rakousko-uhersko-italské ohledně tureckých zemí při pobřeží adriatického moře coufla, sotva kdy ale odpustí naší monarchii toto rázné upomenutí na dodržení dohody.

Turecko dokázalo po svém obrození, že v tomto osmanském státě jest ještě hodně životní síly. Ačkoli z cizozemska stále byly vyvolávány nepokoje a povstalecká hnutí v různých částech rozlehlé říše turecké, přece konstituční Turecko vždy dosud potlačilo zbraní v ruce, nebo jinými prostředky, nepokoje a povstání ve vnitrozemí; provedlo pomocí pruského generalního polního maršala, svob. pána v. Goltz, reorganisaci a sesílení pozemní moci, angličtí admirálové vzkřísili turecké válečné loďstvo, finance turecké se urovnávají, kommunikace se rozšiřují, cizími kapitály vyvolávají se v život nové průmyslové a obchodní podniky, zanedbané školství se upravuje, nové přístavní práce se provádějí, slovem, Turecko chce vstoupiti mezi kulturní evropské státy. Toto obrození Turecké není ale mnohým velmocem a balkanským státům vhod a proto pracuje jich diplomacie, žurnalistika atd. o zamezení nebo aspoň zdržení vývinu Turecku na moderním podkladu. Nebude-li Turecko diplomatickou činností ostatních velmocí nakloněno k čestnému míru, bude státi Italii annexe Tripolisu ještě veliké oběti na lidských životech a sta milionů válečných výdajů, nemluvě ani o finančních ztrátách italského obchodnictva a průmyslnictva v zemích tureckých.

Turecko, ačkoliv na moři slábo a nemohouc se co do válečného loďstva měřiti se žádnou z velmocí, má mocnou pozemní ozbrojenou moc. Tato, jsouc moderně vycvičena a všemi válečnými prostředky opatřena, může v obraně s úspěchem čeliti útoku každé velmoci. V roce 1910 byla turecká pozemní moc reorganisována, sesílena a nově seskupena. Ačkoliv se k vojsku odvádí nyní též obyvatelstvo jiných vyznání náboženských, jádrem vojska zůstali vyznavači Mohamedovi, tvořící skoro 85% mužstva vojenských oddílů. Příslušníci ostatních náboženství nejsou seskupeni ve zvláštní oddíly, nýbrž zařaděni k mohamedánským oddílům. Důstojnictvo je skoro čistě mohamedánské.

Turecké vojsko jest následkem stálých mobilisací a válečných akcí v Albanii, starém Srbsku, Epiru, Armenii, Mesopotamii, Arabii a Tripolisu zvyklé boji. Mužstvo jest houževnaté, otužilé a udatné. Závadou rychlého soustředění tureckého vojska jest nedostatek drah, splavných řek a slabé válečné lodstvo, které žádné z velmocí by nemohlo zabrániti úplné přerušení mořské dopravy tureckých oddílů z Asie mořem černým, egejským, jonským, adriatickým a rudým. Turecko může nerušeně provésti přepravu asijských oddílů do Evropy jen v moři marmarském, jehož východy: Bosporus a Dardanelly jsou chráněny mocnými opevněními, podmořskými minami a válečnými loděmi. Na základě reorganisace z roku 1910 má nyní Turecko k disposici 43 pěších vojskových divisí a 13 jizdních brigád stálého vojska (Rakousko-Uhersko 34 pěších vojskových divisí a 8 jízdních vojskových divisí; Italie 24 pěsích vojskových divisí, 4 jízdné vojské divise a 8 skupin alpských střelců; Rumunsko 10 pěších vojskových divisí a 1 jízdnou vojskovou divisi; Bulharsko 9 pěších vojskových divisí a 1 jízdnou vojskovou divisi; Srbsko 5 pěších vojskových divisí a 1 jízdnou vojskovou divisi; Černá Hora 3 horské vojskové divise; Řecko 3 pěší vojskové divise), čítajících 460 praporů pěchoty, 200 škadron jízdy a 340 baterií (dohromady ve válce 450.000 mužů). — Turecká zeměbrana I. třídy je silná 39 pěších vojskových divisí; turecká zeměbrana II. třídy, která jest organisována zatím jen v evropském Turecku, je silná 19 pěších vojskových divisí. Mimo to organisovalo Turecko po způsobu ruských kozáků z kurdských a arabských jezdců 64 jízdeckých pluků, zvaných „Hamidie“, které patří k zeměbraně. Síla turecké zeměbrany páčí se odborníky na 580 praporů pěchoty a 278 škadron jízdy; dělostřelectvo obdrží zeměbrana přiděleno od stálého vojska. V asijském a v africkém Turecku pomýšlí vláda též na organisaci zeměbrany II. třídy, jejíž síla má obnášeti asi 500 praporů pěchoty (Rakousko-Uhersko má ve válce 15 pěších vojskových zeměbraneckých divisí a po reorganisaci uherské zeměbrany stoupne jich počet na 16, dále 1—2 jízdecké vojskové divise; Italie má 12 zeměbraneckých pěších vojskových divisí; Rumunsko 5 pěších zeměbr. vojskových divisí, Bulharsko 9 zeměbr. pěš. vojskových divisí, Srbsko 5 pěších vojskových zeměbraneckých divisí; Černá Hora a Řecko by teprve při mobilisaci ze skrovného přebytku válečných sil mohly sestaviti nějaké oddíly 2. linie). Mimo to má Turecko k disposici velmi silné četnictvo, domobranu a nepravidelné oddíly různých domorodých kmenů asijských a afrických. Vojenskou zdatnost těchto kmenů pociťuje nyní Italie v bojích před Tripolisem, Bengazi, Dernou atd. — Tato ozbrojená moc Turecka jest ale posádkou v celém osmanském státě, jehož území jest více než 5kráte větší nežli rozloha naší monarchie a poměrně chudé na moderní dopravní prostředky. Asi 90% území tureckého rozprostírá se mimo Evropu; v Evropě ale jest vojenské a státní těžisko osmanské říše. Proto jest evropské území Turecka vojensky silně obsazeno. V evropském Turecku jest tou dobou posádkou (mimo četná oddělení četnictva) 24 pěších vojskových divisí a 7 jízdních brigád stálého vojska a 37 země-

braneckých pěších vojskových divisí I. a II. třídy, jichž hlavní síly jsou seskupeny jednak v trojúhelníku Cařihrad, Drinopol a Rodosto, jednak kolem Soluně a podél drah Soluň—Skoplje a Soluň—Monastir. Část evropských vojenských oddílů má plný válečný, část zvýšený mírový stav. Tato ozbrojená moc dostačí úplně, aby udržela na uzdě balkanské státy a kryla nerušené shromáždění asijských oddílů Turecka v Rumelii, v Makedonii, Albanii a Epiru, které by teprve po několika nedělích mohly doraziti na bojiště evropské. Válečná pozemní moc polní armády Turecka páčí se asi na 1,200.000.

Italie má k disposici, jak již podotknuto, 24 pěších vojskových divisí stálého vojska, seskupených v 12 armádních sborů. Celé 4 divise z nich jsou nyní v Tripolisu, proti kterým bojuje 1 pěší vojsková divise tureckého stálého vojska, některé oddíly turecké zeměbrany a nepravidelné vojsko, složené z domorodců tripolských. Přes Egypt a Tunis docházejí do Tripolisu turečtí důstojníci a poddůstojníci, kteří organisují tamní domorodce po způsobu evropském, zbraně a střelivo, peníze a jiné zásoby. Z Tunisu a z Egyptu spěchá obyvatelstvo súčastniti se svaté války proti Italianům. Italské pozemní vojsko těžce zápasí o svoje udržení se v pobřežních městech pod ochranou lodních děl. Proniknouti od pobřeží do vnitrozemí potkalo se s velkým odporem tureckého vojska a Italové s velikými ztrátami museli ustoupiti k pobřeží. O vážnosti válečné situace pro Italii v Tripolisu svědčí povolání přes 100.000 italských záložníků do zbraně. Až nové posily dorazí do ohrožených pobřežních italských posic, podaří se snad Italům proraziti železný kruh, který je v pobřežních, chlolerou nakažených městech svírá. Skoro jedné třetiny italského stálého vojska bude zapotřebí k proniknutí od pobřeží do vnitrozemí nehostinného Tripolisu. Dlouhé a nákladné válečné tažení Italie v Tripolsku vyčerpá její finanční reservy, a když i konečně Italie Tripolsko podrží, bude museti delší dobu nechati v této zemi silné vojenské posádky a potřebovati klidu k osvěžení vyčerpaných sil pozemní i námořní válečné moci a nových úvěrů k doplnění vypotřebovaných válečných zásob. Tímto seslabením Itale trpí ale síla celého trojspolku, a ve válečné srážce trojspolku s trojdohodou nebyla by Italie, následkem válečného tažení v Tripolsku vysílená, rovnocenným spojencem Německa a Rakousko Uherska. — Proto usiluje diplomacie těchto států, aby válka italsko-turecká brzo skončena byla, zvláště kdy ruská diplomacie jest jata nedůvěrou proti Rakousko-Uhersku a Německu. Že tato nedůvěra Ruska existuje, o tom svědčí rozhodnutí ruské vojenské správy o přeložení 4 armádních sborů z vojenských oblastí Moskvy a Kazaně na hranice Rakousko Uherska a Německa. V posledních dnech teprve ukazují se známky, že stálé rozladění mezi Rakouskem a Ruskem má přestati (návštěva velkoknížete Ondřeje ve Vídni a j.). Ale ani důvěra naší říše v úmysly Italie nemůže býti veliká, poněvadž na jaře roku 1912 bude provedeno další sesílení posádek v oblasti 3. a 14. armadního sboru (Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Přímoří, Horní Rakousy, Solnohradsko, Tyroly s Vorarlberkem); s možným zřízením 17. armádního sborového velitelství

v Celovci nebo v Lublani možno též v dohledné době počítati s novým seskupením vojenských oddílu jak na jihozápadní, tak i na jihovýchodní a jižní hranici naší monarchie.

Jako člen trojspolku jest povinna Italie zasáhnouti činně v běh válečných událostí jen v případu války Rakousko-Uherska a Německa proti Rusku, Francii a Anglii. Pro případ války Rakouska a Německa proti Rusku, nebo Německa jen proti Francii, není povinna Italie svým spojencům přispěti. — Spojená loďstva Rakouska a Italie jsou slabší než-li středomořské eskadry Anglie a Francie dohromady. Tento nepoměr by se ještě více zhoršil v neprospěch náš a Italie, kdyby Turecko dalo svolení k proplutí ruského černomořského válečného loďstva Dardanellami do středozemního moře ve válce trojspolku s trojdohodou. Kdyby nepřálo na moři Rakousku a Italii zvláštní válečné štěstí, byla by jich loďstva zatlačena válečnými středomořskými loďstvy trojdohody do defensivy a zvláště dlouhé a otevřené pobřeží Italie bylo by těmito loďstvy vážně ohroženo. Následkem toho by musela Italie 3 armádní sbory se 3—4 mobilními (zeměbraneckými) pěšími divisemi, po případě též 1 jízdní vojskovou divisi pověřiti ochranou ohroženého pobřeží. Tato vojenská moc by scházela při rozhodných bitvách na pomezí francouzsko italském nebo na Rýně, poněvadž by Italie mohla proti Francii postaviti nanejvýše do pole 9 armádních sborů, 3 vojskové jízdné divise a 8—9 zeměbraneckých pěších vojskových divisí. — Francie, hledajíc na zemi ve válce rozhodnutí proti německé armádě, mohla by počítati též s podporou Anglie, která by mohla k ochraně levého boku francouzské armády vyloditi v krátké době v severní Francii. Belgii nebo v Nizozemsku 180.000—190.000 mužů stálého vojska, nehledě k tomu, že mocné válečné loďstvo Anglie by asi brzo zatlačilo slabší německé válečné loďstvo z otevřeného moře do vod pobřežních a přerušilo zámořský obchod Německa. — Proti postupu italských vojů do jižní Francie dostačily by vojenské síly armádních sboru v Marseille, Lyonu, Montpellieru a Alžíru s jich záložními oddíly, celkem 14—15 pěších vojskových divisí, které by se mohly opírati účelně o alpské opevnění Francie. Poněvadž zdatnost a výzbroj francouzské armády jest nejméně rovnocenná s armádou italskou, podařilo by se alpské armádě Francie asi zdržeti proniknutí italského vojska do jižní Francie na tak dlouho, až by padlo rozhodnutí ve prospěch nebo neprospěch Francie a Anglie na Rýně. Jediný prospěch Rakouska a Německa ve spolku s Italií jest, že váže italská armáda část francouzských válečných sil v jižní Francii a ve francouzském Savojsku, italské válečné loďstvo ve spojení s válečným loďstvem Rakouska středomořskou eskadru Anglie a Francie. Poněvadž Italie trpí silným vystěhovalectvím, které odvádí hlavně do Argentiny a do Spojených Států Severoamerických nejlepší síly obyvatelstva, bude se v Italii jeviti při všeobecné mobilisaci citelný nedostatek vycvičeného mužstva na doplnění válečného stavu. — Veliké důležitosti pro naši říši i pro Německo jest poměr k vojensky zdatnému Turecku. Obchodní zájmy Rakousko-Uherska i Německa v říši osmanské jsou veliké. Obě tyto velmoci mají velké peněžní sumy uloženy

v obchodních a průmyslových podnicích říše Turecké. Vývoz jejich výrobků do Turecka jest na čelném místě celého zahraničního obchodu obou států. Při válce Rakouska a Německa proti Rusku může Turecko zabrániti napadnutí Rakouska Srbskem a Černou Horou, v Zakavkazí vázati pak ruské voje kavkazské, po případě i části vojů kazaňské a kijevské vojenské oblasti. Ve válce Německa s Anglií může Turecko podél železnice z Damašku do Mekky v území mezi Mrtvým mořem a Maanem shromážditi jako spojenec Německa svoji pozemní armádu a proniknouti odtud k průplavu suezskému; nespolehlivé vojsko egyptské a slabé anglické posádky v Egyptě nemohly by na dlouho zadržeti postup tureckých vojů do Egypta a opanování suezského průplavu Tureckem. Ztráta průplavu suezského a Egypta znamenala by pro Anglii přerušení přímého spojení s Indií. Ve válce Rakouska s Italií krylo by spojené Turecko naší monarchii záda proti Srbsku a Černé Hoře, naše válečné loďstvo nalezlo by ve všech tureckých přístavech oporu při válečných akcích proti Italii a ve spojení s obrozeným válečným loďstvem Turecka vyrovnalo by nepoměr sil na moři mezi loďstvem naším a loďstvem italským. — Rakousko a Německo jsou nyní na rozcestí. Rozhodnou se tyto mocné středoevropské velmoci pro Italii nebo pro Turecko? Tuto otázku odpoví nám snad již nedaleká budoucnost.

Srbské vojsko. „Srbsko musí se proměniti“ — psal za annexe bosenské známý geograf a professor bělehradské university, Dr. Cvijić — „ve velký vojenský tábor.“ Mládé království namáhá se ze všech sil, aby si vytvořilo silné vojsko, jež by bylo s to uskutečniti veliké národní záměry. V poslední srbsko-turecké válce měli Srbové řadového vojska 4—5000 a na bojiště vyvedli 93.000. Po roce 1880 stav aktivy zvýšen byl na 15 praporů pěchoty. V letech pak devadesátých utvořeno bylo 20 pluku pěchoty (pluk o 3 prap.), 1 jízdní divise (4 pluky), 8 polního, 1 horského a 1 pluk pevnostního dělostřelectva. V takovém stavu bylo vojsko srbské za annexe Bosny i Hercegoviny.

Vojsko srbské dělí se na tři kategorie: I., II. a III. povolání národního vojska. I. a II. kategorie tvoří operační vojsko, III. slouží k obraně země. Služba v aktivním vojsku počíná po skončeném 21. roce a trvá v artillerii i kavalerii dvě léta a v ostatních druzích $1^1/_2$ roku. K III. kategorii náležejí mladíci od 18—20 let a všichni ti, kteří prošli I. i II. kategorií.

Dnes má srbské vojsko pro případ války celkem: 10 divisí (5 z první a 5 z druhé kategorie) a to z první kategorie 100 praporů pěchoty, 45 batterií a 5 jízdních plukův — a z druhé kategorie 75 praporů pěchoty, 5 pluků dělostřeleckéch a 5 jízdních — celkem tedy 175 praporů pěchoty (s doplňovacími asi 200), 90 batterií 5 divisí jízdních pluků, 16 setnin inženýrských, 1 samostatnou divisi jízdní (16 eskader), 2 jízdní baterie, 1 horský artillerijní pluk (9 bat.) a 1 pevnostního dělostřelectva. V tom všem bez III. kategorie a dobrovolníků je zahrnuto celkem 220.000 vojáků, s těmito kolem 300.000. Každý pěší i jízdní pluk má i své mitraileuské oddělení (4 stroj. pušky)

a celkem 180 mitrailleus. Do valky s Rakouskem r. 1909 mohli Srbi i Černohorci společně postaviti téměř 400.000 mužů.

Pěchota ozbrojena jest opakovačkami mod. 99. a 907., jež svými ballistickými vlastnostmi předčí pušky rakouské mod. 95. Model 907. jest vlastně jen zdokonalený modell 99. a náleží k nejlepším modellům opakovačky vůbec. Kalibr je 7 $^{m}/_{m}$. Dělostřelectvo má rychlopalná děla kal 7 cm. a to francouzské systemy. Rychlost výstřelů jest 25 nábojů za minutu. Jízda opatřena jest rychlopalnými karabinami a šavlemi modellu 95. l.

Důstojníci se vzdělávají v bělehradské Vojenské Akademii. Kurs trvá 4 leta Akademie je společná a vzdělávají se v ní důstojníci pro všechny druhy vojenské. Kandidáti musí míti nejméně 6 tříd gymnasia nebo reálky. Akademie tato dala Srbsku řadu dobrých důstojníků, kteří předčí naše demokratickým vystupováním, láskou k vojenství a všestranným vzděláním. Pro poddůstojníky pěší i jízdní mají Srbi školy v Bělehradě, pro dělostřelecké v Kragujevci, kde je též velká zbrojírna, a ženijní v Niši. Kurs trvá dvě léta a uchazeči musí míti 2—4 třídy střední školy. Poddůstojnický sbor srbský jest rozhodně daleko lepší než v sousedních státech.

V ohledu mravním stálo srbské vojsko vždy vysoko. Po nešťastné válce s Bulharskem mnozí počali podceňovati srbské vojsko, ale ono i v této válce podalo dosti příkladů chrabrosti a obětavosti. Dnes by příhoda slivnická dopadla jinak. Srbský voják je temperamentní, vytrvalý a skromný. Dustojníci zacházejí s nimi přátelsky a přes to vládne ve vojsku nejpřísnější disciplina. Jen politika a stíny minulosti působi na ni nepříznivě.

Čínská armáda. Ve východní Asii vzrůstá stále politické napjetí mezi Ruskem a Čínou. Japonsko zatím přihlíží válečným přípravám Ruska a císařství čínského, hledíc sobě zabezpečit vliv v jižním Mandžursku a potlačujíc bezohlednou přísností stále se opakující nepokoje ujařmených Korejců. Dle všeho dohodlo se Rusko s Japonskem o společný pozdější postup proti probouzející se Číně, v které povstává oběma těmto dřívějším protivníkům v boji o nadvládu na dalném východě v Číně nový a nebezpečný soupeř. Porážkou Ruska ve válce rusko-japonské vzrostlo značně sebevědomí žlutého plemene, Japonci a čínská intelligence počali pracovati dle určitého plánu na obrození Číny a vyvolali hnutí, které jest namířeno na podlomení evropského i amerického vlivu v císařství čínském. V poslední době obrátila se nenávist Číňanů zvláště proti Rusku, které jest Čínou podezříváno, že chce zabrati části čínského Turkestanu a Mongolska. Čínská vláda, bráníc se pod různými záminkami a stálými průtahy obnovení obchodních i konsulátních smluv s Ruskem, zbrojí a soustřeďuje velké masy vojska v Mandžursku. Při tom nespouští se zřetele činnost Ruska a Japonska v Mandžursku, majíc asi oprávněnou obavu, že tyto velmoci chtějí Mandžurska se zmocniti. Jitření čínského lidu roste, národ čínský pobádá vládu k válce proti Rusku a tak stojíme asi před brzkou

srážkou mocnářství čínského, teď republiky, se slovanským Ruskem, po případě i s velmocí japonskou.

Rozloha celého císařství čínského páčí se 16,035.480 km², vlastní Číny (sloučené v 19 provinciích) na 5,303.000 km². V celém čínském císařství bydlí 334,230.000 obyvatelů (30 na 1 km²), ve vlastní Číně 320,500.000 obyvatelu (60 na 1 km²). — Vojenský rozpočet, který nyní činí asi 60 milionů taelů ročně (1 tael = 3·6 K), vstoupne po provedení reorganisace pozemní ozbrojené moci císařství čínského na 92 milionů taelů ročně.

Stálé vojsko Číny doplňuje se dosud, následkem přechodu od zastaralé organisace armády k moderní organisaci na evropsko japonském podkladu, třemi způsoby. Pro starodávní části stálého vojska (vojsko 8 korouhví a vojsko zeleného praporu), se vojáci najímají a slouží při nich po celý život. — V roce 1902 byl vydán nový branný zákon pro doplňování polní armády, vycvičené a vyzbrojené po evropském způsobu. Tento branný zákon nespočívá na všeobecné branné povinnosti, nýbrž na najímání tělesně a mravně schopných dobrovolníků. Najímání dobrovolníku děje se zvláštními úředníky ve srozumění s krajskými a okresními úřady. Z přihlásivších se vybírají jen ten nejlepší materiál. Účelem tohoto zpusobu najímání jest, dodati polní armádě tělesně úplně schopné a mravně bezúhonné mužstvo, aby se pozdvihla vážnost vojenského stavu. — Podmínky přijetí do polní armády jsou: Stáří od 20—25 roku, výška těla v severních provinciích nejméně 1·59 m., v jižních provinciích nejméně 1·47 m. Přijatý voják musí býti z řádné rodiny, která jest místnímu mandarinovi dobře známou, musí býti úplně tělesně schopným, býti s to vyzvednouti 60 kg. závaží a musí při najímání vyjmenovati své předky až do třetího kolena. — Rodiče nebo nejbližší příbuzní najmutého vojáka jsou osvobozeni při polním majetku až do rozlohy 30 jiter od daní a mimo to obdrží měsíčně ze mzdy vojákovy 1 tael. — Z přijetí k polní armádě jsou vyjmuti: soudně trestaní, z trestu propuštění vojáci, kuřáci opia, tuláci a všichni, kteří se někdy súčastnili nějakého pozdvižení proti státním orgánům. — Služební povinnost trvá 3 léta v činné službě (Čang-yei-kun), 3 léta v I. záloze (Su-pei-ping) a 4 léta v II. záloze (zeměbraně čili Hopei-kiun). — Voják I. třídy obdrží měsíčního žoldu 4·5 taelu, II. třídy 4·2 taely. Ze žoldu zašle se měsíčně 1 tael jeho příbuzným, 1 tael platí za rýži pro měsíční stravu, 2·5 nebo 2·2 taelů zůstane mu v ruce. Záložník I. třídy obdrží měsíčně 1 tael, záložník II. třídy ½ taelu. Pro záložníky jsou určeny měsíční kontrolní shromáždění, při kterých se jim vyplácí jich žold. Až do 45. roku může každý voják na svoji žádost býti v pádu války zařaděn do vojska. — Záložníci I. třídy jsou povinni každého roku k měsíčním cvičením ve zbrani, záložníci II. třídy povolávají se každého druhého roku k měsíčním cvičením ve zbrani. Cvičení ve zbrani vykonávají záložníci v sídle prefektury, výzbroj a výstroj obdrží z mobilisačních skladišť. — Koňstvo čínské armádě dodává hlavně Mongolsko, kde pěstují se četná stáda otužilých a s málem se spokojujících koní.

Ozbrojená moc Číny prodělává nyní moderní organisaci na evropském podkladu. Instruktory jsou němečtí a japonští důstojníci. Jak bylo výše podotknuto, dělí se čínská armáda na starobylé a moderní vojsko. K prvému patří: 1. Vojsko 8 korouhví. V tomto slouží potomci Mandžuru, kteří začátkem 17. století podmanili si Čínu, dosadivše na trůn čínský svoji dynastii. Toto vojsko páčí se nyní ještě na 70.000—80.000 mužů, jest většinou vyzbrojeno starobylými zbraněmi, výcvik jeho jest nedostatečný a válečnický duch předků z něho úplně vymizel. Toto vojsko, které podléhá rozkazum císařských guvernerů, má se později přeměniti v 7—8 moderních pěších divisí. Vojsko 8 korouhví jest posádkou v následujících stanovištích: V provincii Šansi v Suiyuamu a v Kuli-hua-chengu; v provincii Šansi v Si-an-fu; v provincii Hi v Ta-chengu a v Hi-chengu; v provincii Fengtiemu v Ioholu a v Mukdenu; v provincii Chihli v Šan-hai-kuanu a v Mi-yuamu; v provincii Heilungkianru v Jizikaru; v provincii Kansuh v Lan-chon fu; v provincii Hupeh v Ching-chon; v provincii Šantungu v Tsing-chon-fu; v provincii Kiaungsu v Nakingu; v provincii Fukien ve Fu-chon; v provincii Chekiangu v Hang-chon; v provincii Kuangtungu v Kuang-chon; v provincii Sechnanu v Cheng-te fu; v provincii Huanu v Changša. — 2. Vojsko zeleného praporu, čítající asi 50.000 mužu, jest zbytkem stálého vojska. zřízeného uprostřed 17. století. Toto zastaralé provincialní vojsko má býti přeměněno v moderní posádkovou armádu, která má v říši udržovati pokoj a pořádek, obsaditi území podmaněných národů a kmenů, zamezovati lupičství, ochraňovati říšské hranice a kommunikace. Reorganisace vojska zeleného praporu jest již provedena v provinciích Šantungu a Kueichon. — 3. Pro mongolskou a tibetskou milici není žádných mírových kádrů. V pádu války počítá čínská vláda s použitím 220.000 mužu a jezdců mongolské a 74.000 mužů a jezdců tibetské milice. Tyto milice jsou většinou vyzbrojeny starými zbraněmi různých soustav. — 4 Gardy mandarinů, z části moderně vyzbrojené, páčí se na 47.000 mužů. Síla jednotlivých oddílu řídí se dle bohatství mandarina. — 5. V každé provincii jest asi 1.000—1.500 mužů policejního vojska pro vykonávání provincialní policejní služby. — 6. V každém sídle prefekta jest posádkou 10—20 mužu prefektovy stráže, sloužící k jeho ochraně a k policejním účelům. — Síla policejního vojska a prefektních stráží páčí se nyní asi na 50.000 mužů.

Organisace moderní polní armády a vůbec celé pozemní ozbrojené moci císařství čínského, která se nyní soustavně a svědomitě řízením německých a japonských dustojníku provádí, má do roku 1922 býti ukončena. Do tohoto roku bude míti Čína zřízeno: 1. Císařskou gardu (2 prapory pěchoty a 1 prapor policie), 1800 mužu, určenou k ochraně panovníkově. — 2. Polní armádu v síle 36 pěších vojskových divisí. ku kterým se později zřídí ještě 6 dalších pěších vojskových divisí Těchto 36 divisí bude míti v míru v roce 1922 asi 391.155 mužu, ve válce 678.395 mužů. — 3. Posádková armáda bude čítati v míru nejméně 50.000 mužu, ve válce asi 120.000 mužu. — 4. Policejní vojsko, prefektní stráže a četnictvo (které se zřídí) mají míti v míru

i ve válce 130 000 mužů. — 5. Tibetské a mongolské milice mají býti organisovány po způsobu ruských Kozáků nebo na způsob turecké kurdské jízdy. Jich počet bude obnášeti asi 280.000. — Mimo to má se z přebytečných záložníků (zvláště II. třídy) sestaviti jistý počet záložních vojskových divisí a jak již bylo podotknuto, má se vojsko 8 korouhví (70.000—800.000 mužu) má se reorganisovati v 7 8 pěších vojskových divisí. — Císařství čínské bude míti tedy v roce 1922 pro válku k disposici nejméně 1,200 000 evropsky vycvičených mužů, v nichž možno asi 900.000 mužů použíti mimo říšské hranice. Ostatní vojenské a policejní (četnické) oddíly zůstaly by asi jako posádky uvnitř říše.

Z polní armády jest již od konce r. 1910 úplně zřízeno 14 pěších vojskových divisí. Každá pěší vojsková divise polní armády skládá se ze 4 pěších pluků, 1 jízdeckého pluku, 1 pluku dělostřelců, 1 zákopnického praporu, 1 vozotajského praporu, 1 zdravotnické setniny se 6 polními nemocnicemi, 1 kolony pro stavbu mostů s příslušným materialem, 4 kolon se střelivem ručničním, 3 kolon se střelivem dělovým, 1 zásobovací kolony s potravinami na 4 dny, 1 telegrafního oddílu, 1 oddílu strojních pušek a 1 depot s remontami. Vždy 2 pěší pluky jsou sloučeny v 1 pěší brigádu. Valečný stav jedné pěší vojskové divise obnáší asi 20.000 mužů. — V r. 1922 bude míti Čína k disposici pro polní armádu 144 pluků pěchoty po 3 polních praporech (prapor o 4 setninách), 36 jízdeckých pluku po 3 polních škadronách. 36 dělostřeleckých pluků po 2 skupinách polního dělostřelectva a 1 skupině horského dělostřelectva (každá skupina po 3 bateriích, baterie po šesti dělech), 36 zákopnických praporů po 4 setninách (každá o 3 sekcích) a sice 1 pro mostařskou službu, 1 pro práce trhací s třaskavinami, 1 pro telegrafní, telefonní a signalní službu, 1 pro ostatní zákopnické práce, 36 vozotajských praporů po 4 setninách, které jsou určeny pro dopravu střeliva, mostního a zákopnického materialu, potravin, zdravotních potřeb atd., a 36 zdravotnických setnin.

Polní armáda jest vyzbrojena dosud opakovačkami různých soustav (německou opakovačkou soustavy Mauserovy vzoru 88 a 98, japonskou opakovačkou soustavy Muratovy a čínskými opakovačkami vyrobenými v čínských arsenálech dle německých a japonských vzorů, revolvery a automatickými pistolemi, strojními puškami soustavy Vickers-Maxim, polními a horskými děly různých soustav (rychlopalnými Kruppovými děly, rychlopalnými francouzskými děly soustavy Schneiderovy, japonskými děly soustavy Arisaka a staršími Kruppovými děly). U každé divise jest však jednotná ručniční a dělová výzbroj. Celá polní armáda má býti jednotně vyzbrojena moderní německou opakovačkou soustavy Mauserovy; dělostřelectvo bude jednotně vyzbrojeno buď rychlopalnými děly soustavy Kruppovy. Schneiderovy nebo japonskými rychlopalnými děly — Výstroj a oděv čínské polní armády, jakož i technické pomůcky jako u evropského vojska. Střih oděvu jest kombinace japonsko ruská. Na čepici jest upevněn říšský dračí znak. Pěchota má červené, jízda bílé, dělostřelectvo žluté, technické vojsko modré a zdravotní vojsko zelené výložky.

Poddůstojníci doplňují se z poddůstojnických škol, jichž je zřízeno prozatím 8 s 2500 žáky. Poněvadž se dosud poddůstojníků nedostává, povolává se asi $^1/_5$ najatých nováčků dříve k prvnímu výcviku ve zbrani; kteří se z nich po 5 měsíčním výcviku osvědčí, povýší se k desátníkům. Ale též i schopní z nováčků, kteří později vstoupili k vojsku, mohou býti po jich osvědčení se povýšeni na desátníka. Pro tento způsob doplňování poddůstojnického sboru jsou při každém praporu, při každé škadroně a dělostřelecké skupině, zřízeny poddůstojnické školy.

Důstojníci doplňují se nyní jen z vojenských škol. Vstup chovanců do vojenské školy mezi 15. a 18. rokem. Chovanci musí náležeti váženým rodinám a býti tělesně i duševně úplně schopnými; jinak musí vyhovovati ostatním přísným podmínkám pro přijetí do vojenské školy. Tito chovanci prodělávají nejprve 3 roky výcvik na kadetní škole, potom po složení zkoušky (s nejméně dobrým prospěchem) navštěvují 2 léta vojenskou střední školu. Po absolvování této vykonávají po 4 měsíce službu jako vojíni bez hodnosti a později jako pod důstojníci u zbraní, které si vyvolili. Po ukončení této 4 měsíční praktické služby u vojska, návštěvují 1 1/2 roku vyšší vojenskou školu. Po absolvování této školy jsou zase po 6 měsícu přiděleni u vojenských oddílů k praktickému výcviku jako dustojničtí zástupcové. Po ukončení tohoto výcviku skládají na vyšší vojenské škole dustojnickou zkoušku a kteří z nich zkoušku obstáli, jsou jmenováni podporučíky v polní armádě. Hodnost podporučíka lze tedy v Číně dosáhnouti mezi 22.—25. rokem. — Kadetní škola je zřízena v každé provincii, střední vojenské školy jsou zřízeny v Pekinku, Nankingu, Nuchiangu a v Sinanfu. Vyšší vojenská škola jest v Pekingu. Dosud vstupuje ročně do polní armády asi 700 nově jmenovaných podporučíků, po provedení reorganisace čínské armády vstoupne jich počet na 1500. — V pádu mobilisace jmenují se chovanci dustojnických škol předčasně podporučíky, když by ještě podporučíků scházelo, jmenují se při mobilisaci též nejschopnější poddůstojníci podporučíky. Dosud jeví se v Číně ještě nedostatek evropsky vycvičených důstojníků, kteří sotva stačí pro válečný stav polních a náhradních oddílu polní armády. Pro formace I. a II. zálohy se dosud evropsky vycvičených dustojníku nedostává, evropsky vycvičení důstojníci u posádkového vojska atd. jsou řídkou výjimkou. Císařská garda jest evropsky vycvičena a vyzbrojena, jsouc vedena evropsky vycvičenými důstojníky.

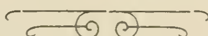
Každý dustojník, který konal nejméně 2 léta službu u vojska, může se hlásiti do válečne školy; do této mohou býti přijati dustojníci, kteří jsou velmi dobře popsáni a podrobili se s úspěchem přijímací zkoušce. Válečnou školu navštěvuje dustojník po 2 léta a když ji absolvoval s prospěchem, jest buď přidělen ku generálnímu štábu nebo upotřebí se co učitel na vojenských školách. — Mimo to jsou pro důstojníky všech zbraní zřízeny opakovací školy, v Tientsinu a v Paotindfu jest zřízeno po 1 lékařské vojenské škole, v Paotingfu jest též 1 zvěrolékařská vojenská škola, v Pekingu škola pro výcvik vojenských

intendantů, dále různé vojenské kursy (ku př. telegrafní). Ministr války posílá ročně důstojníky k výcviku též do Evropy a do Japonska. — Gáže: Divisijní generál 400 taelů, brigádní generál 250 taelů, plukovník 200 taelů, podplukovník 100 taelů, major též 100 taelů, setník 50 taelů, poručík 40 taelů a podporučík 25 taelu měsíčně (tael = 3 6).

V listopadu r. 1906 byl vydán čínským císařem rozkaz k utvoření moderního ministerstva války. To vzniklo splynutím úřadu pro vojenskou organisaci a kanceláře pro pěstování a dodávání koňstva armádě. Ministerstvu války jsou též přidělena oddělení generálního štábu a válečného loďstva, která mají se státi v pozdější době úplně samostatnými úřady. V čele ministerstva války jest 1 přednosta a dva jeho zástupcové. Ministerstvu války jsou podřízeny: staré i moderní vojenské oddíly, arsenály, dílny a skladiště, vojenské školy a vůbec všechna s vojenstvím související zařízení. Ministerstvo války dělí se v 10 oddělení. Nařízení ministerstva války provádí se v jednotlivých provinciích tamějšími vojenskými ředitelstvími. Vrchní dozor na vojenství v provinciích mají tamější místokrálové a guvernéři. Tito předávají část svých vojenských funkcí na nejvyšší soudní dvur a na účetní komoru příslušné provincie. Poněvadž tyto oba úřady nic z vojenských věcí nerozumějí, pověřují prováděním vojenských záležitostí vojenské a civilní mandariny. Vojenská provincialní ředitelství dělí se ve 4 odbory: v odbor generálního štábu, v odbor pro vojenský výcvik, v odbor pro organisaci vojska a v intendanční odbor. Dustojníky vojenských provincialních ředitelství jmenují místokrálové a guvernéři. Poněvadž tito jmenovali často neschopné osoby a neodborníky členy těchto ředitelství, má jich členy v budoucnosti jmenovati ústřední vláda v Pekingu. Mimo to mají býti jmenováni někteří čínští generálové generálními inspektory vojska. Ve válce prý budou vždy 2 vojskové divise sloučeny v 1 armádní sbor a několik armádních sborů v armády. (O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 4.

HLÍDKA.

Experimentální psychologie.

Dr. Karel Černocký.

Myšlení psychologické, ať opírá se výhradně vnitřní zkušeností nebo i úkazy provázejících je pochodu fysiologických, vždy postrádati bude jakési opravdovosti, které poskytovati muže každému bádání přesnému jen připoutání všech těchto jednotlivých zjevů a zákonu k zjevům a zákonům veškerenstva. Třeba tedy zvláštních úkonu a operací vědeckých, kterými tato souvislost přesně musí býti vyzkoušena a zjištěna.

Jestliže poukázala fysiologie na příbuznost pochodů psychických s pochody povšechného dění přírodního vůbec, třeba bylo ještě ujištění, že toto různé a různorodé dění můžeme také kdykoliv se zákony a s děním ostatního světa spřáhnouti. Tomuto úkolu slouží pokus.

Psychologie pokusná, jejímž skutečným zakladatelem stal se Fechner, ku které však podnět dal již Weber, objasnila již tak mnohou kapitolu života psychického právě tím, že uvedla ony děje ve strojenou souvislost s ději, jejichž průběh i zákonitost již dříve přesně prozkoumány a známy, tím způsobem pak analogicky určeny i ony zjevy psychické, dosud nevysvětlitelné.

Slovo „analogicky“ nesmí nás ovšem naplňovati nedůvěrou. Nemůžeme vůbec jakéhokoliv rozsáhlejšího poznání lidského jinak leč analogií nabýti.

Bádání přírodovědecké oddalo se již od Newtona mathematicky sestavujícímu a určujícímu vypočítávání a měření a nalezlo v theorii evoluční vděčné pole k posázení věd přírodních různým květem dosti pestrých theorií. Bylo tedy úkolem empirické psychologie, která tehdy právě se vyvíjela, prozkoumati methodou přírodovědeckou údaje, které zanechal sensualismus a empirismus. První, kdo tuto práci započal, byl Herbart. Jeho theorie mechaniky představ možno proto označiti jako první pokus těchto snah. Tento pokus a pak ono uvedení složitých pochodů psychických na jednoduché a základní, které provedl Beneke (Lehrbuch der Psychologie und Naturwissenschaft. 1833), uvedly psychologii v skupinu věd pokusných. Kdyby nebylo Herbarta a Beneke, snad byl by dospěl Fechner ku svému parallelismu psychologickému, avšak tento jeho theorem byl by snad zůstal tak nepovšimnut, jako geometricko-ideativní parallelismus Spinozův.

Předchůdci a učitelové, které Fechner ve své Psychofysice (II. 549) jmenuje, jsou v oboru pozorování psychofysického: Helmholtz, Dubois, zvláště však Weber, v oboru pak mathematických měr Bernoulli, Laplace, Poisson, Euler, Herbart, Drobisch, Steinheil, Poyson. Cesta, kterou ubírati se bylo všem experimentatorům psychologickým, od počátku byla od podráždění k pocitu a dále. Již Weber zabýval se tímto pozorováním, aniž sám však byl zákon nějaký stanovil. Jeho pozorování a měření týkala se většinou jen podráždění tlakem způsobeného. Webrovi byly pokusy více méně toliko jakousi zkouškou jisté vztažnosti světa zevnějšího k vnitřnímu. Jeho názor postrádá jakékoliv filosofické zaokrouhlenosti, která právě byla podnětem Fechnerovi. Názor panthe-istický — ačkoliv sám věří v osobního Boha — a panpsychický nedal mu ustáti na stanovení pouhé příčinnosti, nýbrž on hledal právě v této příčinnosti podklad a formuli, která měla nahraditi všechnu onu příčinnost mezi fysickým a psychickým, jakousi logicko-mathematickou operací.

Z počátku domníval se ovšem Fechner, že jest přímý poměr mezi popudem, podrážděním a pocitem, později však vzdal se tohoto zatímního názoru vubec, poznávaje, že ani změna energie fysické nenásleduje dle jednoduché souměrnosti kvantitativní, nýbrž že onen postup jest povahy mnohem složitější. Označuje jej větou: Jestliže roste podráždění dle řady arithmetické, přibývá pocitu dle řady geometrické; anebo jinak: pocit stupňuje se tak jak roste logarithmus podráždění. Tento svůj „zákon“ rozvádí Fechner nejen na počitky tlaku, nýbrž i sluchu a zraku.

I kdybychom veškeru platnost tohoto stanovení upřeli, přece nemohli bychom mu upříti zásluhy, že mělo dalekosáhlý vliv na veškeré bádání do budoucna. Třebas bychom onomu přesnému výměru dění tak subtilního a všemu měření málo přístupného upřeli všechnu opravdovost, přece nemůžeme nedoznati, že přivádí myšlení psychologické k zorným bodům, které nacházejí se mimo jeho subjektivnost, které překlenuly onen dvojí tok života zdánlivě vedle sebe probíhajícího neb do sebe vsíkajícího. Další postup psychologie nepodobá se proto již odměřování jakýchsi nutných výmětků života psychického, nýbrž onomu pozorování úsilí života, jaké provádí dnes na př. biologie. James nazývá experimentální psychologii mikroskopickou. K tomu přispěly zvláště také dále práce Al. Brina: „Die Sinne und der Intellekt“ 1855 a „Die Gefühle und der Wille“ 1859.

Methodou Fechnerovou propracovány později i jiné skupiny zjevů psychických. Helmholtz podává v „die Lehre von den Tonempfindungen“ 1863 a „die Tatsachen der Wahrnehmung“ 1878 moderní theorii poznávání smyslného a Hering stanovil přesné údaje o čití teploty a prostornosti, které osvítily bádání duševní jiným, mnohem zřejmějším světlem než názory a theorie nativistické. Život psychický jeví se tu více rozmanitým a složitým, než jak rozložen byl trojhranem method a škol pouze klassifikačních a popisujících, přece však proto tím opravdovějším, k celku vesmíru přiléhavějším.

Obor zkoumání a pokusů psychologických však ještě více rozšířen zavedením methody fysiologicky pokusné Wundtem. Pokusné srovnávání a měření, která dosud vztahovala se pouze na stanovení míry a poměru podráždění a pocitu, přenesena i na zjevy psychické od nich odvozené, jako pozornost, appercepci a associaci. Důkladnější poznatky neurologické (Wundt, Untersuchungen zur Mechanik der Nerven und Nervenzentren 1871—1876) podávaly vždy nová vychodiska ku zkoumání a pokusům. Konečně počali v Německu zakládati při všech fakultách filosofických laboratoria pro experimentální psychologii (v Rakousku — pokud mi známo, jest dosud laboratoř taková pouze v Budapešti). Tam shromažďuje se množství materiálu jednak statisticky upraveného, jednak zhruba načrtnutého, který sloužiti pak má jako podklad k další práci psychologické. Práce soustředěna a organisována bývá sjezdy pro experimentální psychologii spojenými s výstavou aparatu a sbírek. Letos koná společnost pro experimentální psychologii sjezd v Berlíně ve dnech 16. až 19. dubna.

Práci psychologie experimentální rozděliti možno na pokusy dvojího druhu. Jedny, které vztahují se na měření pocitů, zkoumání jednoduchých a jednotlivých představ, pocitů a projevů volních; druhé přihlížející k časovému trvání těchto prvků psychologických. První nazývají se psychofysickými a mají za podklad najmě zákon Weberův Fechnerem formulovaný; druhé, které psychometrickými nazýváme, mají více moment fysiologický a biologický na zřeteli. Kromě těchto dvojích třeba se však ještě zmíniti o jiném druhu pokusů, které výhradně ani mezi první ani mezi druhé nespadají a jakousi samostatnou třídu pracovníků zaměstnávají, jsou to: měření objemu vědomí, výkonů pozornosti, trvání stop vjemů smyslných, pokusy o vybavování představ associací.

Ovšem není možno popsati všechny ony svou rozmanitostí a zajímavostí tak význačné pokusy, ku kterým tak mnohý nezasvěcený až příliš skepticky přihlíží, třeba však uvésti jako příklad aspoň některé zásady pokusu druhu nejdříve uvedeného.

Každý pocit chová v sobě dva prvky: jakost a sílu. Pokusy psychologické mohou se ovšem vztahovati jen na sílu znění pocitového. Tato pak má dvě meze a hranice: prah vědomí a vrchol citlivosti. Úkoly měření jsou tedy dvojí: jeden spočívá v tom, stanoviti hodnoty hraničné (Grenzwerte), mezi kterými ještě pozorovati můžeme změnu pocitu, když podráždění se bylo změnilo; druhý úkol spočívá v tom, tyto pravidelné vztahy mezi podrážděním a pocitem, jak je v mezích stanovených pozorujeme, určiti a změřiti. Jelikož třeba při každém jednotlivém pokusu bráti v úvahu i individualitu pokusné osoby, musí ovšem každý pokus kromě svého zařazení do všeobecné zákonitosti vykazovati i zvláštní případnosti. Jest tu rozlišovati dvojí citlivost, naprostou a citlivost změny rozdílu, přihlížeti i k podmínkám, které tuto poslednější citlivost připravují a určují. Jsou to: pozornost a očekávání, zvyk a cvik, konečně pak únava. (O. p.)

Rozšířené osvobození přestaveb domů z důvodů asanačních a komunikačních v Brně.

(Zákony ze dne 13. dubna 1896, ř. z. č. 61 a ze dne 29. června 1906, ř. z. č. 131.)

J. Pošvář, c. k. finanční tajemník.

(Doplněk článku v »Hlídce« z roku 1908.)

Asanační zákon ze dne 29. června 1906 ř. z. č. 131, dle něhož se posuzují i přestavby uvedené v seznamu k zákonu ze dne 13. dubna r. 1896 ř. z. č. 61, přestane za 4 roky platiti a všecky včas nedokončené přestavby asanační budou podléhati jen všeobecnému zákonu osvobozovacímu ze dne 28. prosince 1911 ř. z. č. 242. Poněvadž je zcela možno očekávati, že stavební ruch bude chtíti využitkovati spíše výhody zákona asanačního, jenž v krátké době 18 let přináší majiteli přestavby asanační znamenitý dar ve formě úlevy daňové i přirážkové, než výhod zákona nového, který úlevu v 18 letech docílenou může poskytnouti teprve po dlouhé řadě let — dle starého stavu činí předpis celkový:

bez činžovních haléřů v 18 letech	159 K 29 h
dle nového bude činiti	433 „ 63 „
v 80 letech pak dle starého stavu	2548 „ 89 „
dle nového zákona	2261 „ — „

při základu 100 K čistého nájemného — zdá se býti na místě, aby veřejnost byla opětovně seznámena s hlavními ustanoveními zákona asanačního.

Rozdíl předpisů v 18 letech ze 100 K činže dokazuje jasně výhodu asanačního zákona, a jak se odborníci vyjádřili, nemůže celkový efekt, v době 80 let vykazující ve prospěch nového zákona zmírnění celkového předpisu o 287 K 79 h, nijak nahraditi stavební spekulaci výhody 18letého osvobození. Tato výhoda dala by se nahraditi z větší části tím způsobem, když by přestavby po zániku asanačního zákona byly prováděny ve formě domů s malými byty, ale tento způsob není pro vnitřní město Brno z různých příčin možno doporučiti, poněvadž drahé stavební místo a nepoměrně vysoké náklady stavební vylučují samy sebou nižší výnos domu, čímž jest řečeno, že přestavby ve vnitřním městě mohou poskytovati žádoucí rentability jen tehdy, zřídí-li se v nich nákladné obchodní místnosti a velké byty s nejmodernějším konfortem, a tím se přestavby tyto z charakterisování jako domy s malými byty (Kleinwohnungshäuser) úplně vylučují.

I dá se tedy s jistotou očekávati, že stavební spekulace, čítajíc s danými poměry jevícími se hlavně v poměru nabídky bytův a krámů s poptávkou po nich i při hospodárném si počínání v rozmachu přestavbovém, bude hleděti v posledních 4 letech, pokud to i technicky bude možno, výhody asanačního zákona v nejvyšší míře využitkovati, což povede asi k provádění přestaveb v tempu nejrychlejším.

Ač zákon asanační jest v platnosti již od roku 1906, přece zkušenost poučila, že, až na řídké výjimky, nedovedla se veřejnost seznámiti s ustanoveními jeho. Taková ale neznalost zákona vymstila se na pohodlných stavebnících a lze bohužel zaznamenati celou řadu případů, které pro strany dopadly velice smutně.

Již v roce 1908 přinesla „Hlídka" vážné upozornění na spletitá ustanovení zákona ze dne 29. června 1906 ř. z. č. 131 a mohla ovšem tehdy se omeziti jen na stručnou informaci, nerozbírajíc přesně obsah zákona, poněvadž tehdy nebylo žádoucí praktické zkušenosti.

Nyní, kdy již prakse dostatečně se rozvinula, buďtež zkrátka za účelem obeznámení se nejširší veřejnosti se zákonem uvedena nejdůležitější ustanovení jeho s poučením, co má strana podniknouti, aby se uvarovala škody.

První povinností každého, kdo chce přestavěti dům uvedený v jednom nebo druhém seznamu asanačních budov, jest se přesvědčiti o tom, v jakém rozsahu zákon dotyčnému domu 18leté osvobození poskytuje, resp. zda-li dům, který chce koupiti a přestavěti, jest v seznamech vůbec uveden. Poněvadž samozřejmě může zákon výhody osvobozovací z různých příčin, které zde uváděti nebylo by účelno, poskytnouti přestavbám, to jest náhradám za dům starý, jen v tom rozsahu, který odpovídá výšce a rozměru domu starého, rozhoduje tu:

1. Počet pater domu sbořeného

Byl-li tento přízemní nebo jednopatrový, přísluší 18leté osvobození nájemnému jen z přízení, prvého a druhého poschodí včetně sklepu (souterénu), není-li v něm ani jediného bytu; dílny, skladiště, obchody mohou se v souterénu zříditi a přes to se nepočítá tento za zvláštní etáž; což se uvádí proto, že byl-li starý dům přízemní nebo jen o jednom poschodí, přísluší 18leté osvobození jen třem nejnižším etážím (Geschossen); byl-li tedy ve sklepě zřízen byt, počítal by se tento za etáž a 18leté osvobození by bylo povoleno jen včetně prvého poschodí Ostatní patra s půdou mají pak jen 12leté osvobození.

Byl-li starý dům o 2 neb o více poschodích, přísluší celé přestavbě 18leté osvobození. Při tom se podotýká, že tu úplně stačí,

bylo-li třeba i jen jen jediné stavení z celého k domu patřícího komplexu o 2 neb o více poschodích.

2. Plocha, kterou starý dům zabíral, ovšem dvůr v ní nepočítaje. Souhrn starým domem zastavěné plochy zove se v zákoně zkrátka plochou výhody požívající. Její rozměr jest udán přesně v seznamech tím způsobem, že v seznamu k zákonu z roku 1906 v rubrice „popis“ je zevrubně uvedeno, z jakých stavení se každý dům skládá, v seznamu pak k zákonu z roku 1896 je sice uvedeno jen číslo domu, ale pod tímto jest rovněž veškerá k domu patřící stavení rozuměti.

Plocha všemi těmito staveními zastavěná tvoří pak t. zv. plochu výhody požívající, k čemuž třeba podotknouti, že jen ohledně domů v seznamu k zákonu z r. 1896 ř. z. č. 61 uvedených rovná se plocha výhody požívající celé staré ploše zastavěné, kdežto ohledně domů v seznamu k zákonu z r. 1906 ř. z. č. 131 uvedených nebyla ve všech případech stará plocha zastavěná nezkráceně převzata za plochu výhody požívající, nýbrž zákon tento vylučuje velice často z celkové plochy starým domem zastavěné některé její části a teprve zbytek v poslední rubrice seznamu zřetelně vyjádřený považuje za plochu výhody požívající. A kromě toho klade mnohdy ještě zvláštní podmínky v poslední rubrice seznamu naznačené.

Tato zkracování a podmínky jsou rozmanité povahy, a proto jest bezpodmínečně nutno, aby, kdo chce stavěti nebo předem si výhodu osvobození vypočísti, každý včas nahlédl do seznamu.

Plocha výhody požívající jest velmi často obmezena na př. jen na délku průčelí obytného domu a na hloubku 20 m od regulační čáry stavební počítaje, což znamená, že plocha výhody požívající rovná se tu jen rozměru plochy zabrané starou uliční obytnou budovou měřené od ulice k nově stanovené uliční čáře (Baulinie) a kromě toho ploše, pokud jest v hloubce 20 m od této nové čáry, počítaje směrem do hloubky, zastavěna. Plocha zastavěná ležící za čarou 20 m hloubky, jakož i plocha ležící sice v měřickém útvaru daném novou čárou stavební a hloubkou 20 m, ale nezastavěná, jsou z plochy výhody požívající vyloučeny. Toto omezení vedlo k mnohým nedorozuměním vzhledem na nedosti jasnou stilisaci zákona.

Význam pak plochy výhody požívající pro rozsah 18letého osvobození příslušných etáží, nebo celé budovy, spočívá v tom, že etáže budovy celé, mající nárok na 18leté osvobození, mohou toto nezkrácené

obdržeti jen tehdy, nebyla-li plocha výhody požívající plochou nově zastavěnou překročena.

Byla-li překročena, obdrží 18leté osvobození jen část nájemného etáží na tuto dobu osvobozených a sice v tom poměru, v jakém jest plocha výhody požívající ku ploše nově zastavěné. Příklad: nová stavba mimo přízemí má 4 patra, čili tedy 5 etáží, z nich jen tři nejnižší jsou na 18 let osvobozeny, poněvadž stará budova nebyla vyšší jednoho poschodí, činže z každé etáže činí 4000 K, plocha výhody požívající je 300 m², nově zastavěná je 400 m² velká. Bude tedy na 18 let osvobozena činže oněch tří etáží celkem 12.000 K v poměru jako 300 : 400, čili jen 75 % z ní, což činí 9000 K, zbytek z těchto 12.000 K, činící 25% a nájemné ze třetího a čtvrtého patra t. j. 3000 + 4000 + 4000 = 11.000 K, bude osvobozen jen na 12 let.

Byla-li stará budova aspoň o 2 poschodích, byly by všecky etáže, t. j. celý dům osvobozen na 18 let v poměru témže, čili z celkových 20.000 K činže by bylo 15.000 K na 18 let a 5000 K na 12 let osvobozeno.

Proto je dobře, přesvědčiti se zpředu o rozměru plochy výhody požívající a hleděti, aby nebyla překročena. Kromě toho je třeba dbáti dalších podmínek:

3. Nová budova musí býti tak vystavěna, aby odpovídla § 52. odst. první a § 76. odstavec druhý a třetí stavebního řádu pro Brno ze dne 16. června 1894 zem. zák. č. 63.

Byla-li na žádost stavebníka povolena vyšší stavba, než jak určuje § 52 odst. 1., anebo byl-li povolen menší prostor dvora, než jaký má býti dle § 76 odst. 2. a 3., jest pro takové stavby 18leté osvobození vůbec vyloučeno. Výjimka tu připuštěna jen při rohových přestavbách a to jen ohledně rozměru dvora, pak-li stavební úřad městský potvrdí, že bez odchylky od ustanovení § 76 stav. řádu pro Brno účelné zastavění plochy by jinak bývalo nemožné.

(O. p.)

První zánik cisterciensKého kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Těmito privileji dosavadní městečko Žďár vysazeno bylo za město, erb jeho polepšen vlastním erbem Dietrichštejnským, což bylo vyznamenáním nového města, a dovoleno pečetiti červeným voskem. Ale zvláštního povšimnutí zasluhuje způsob, jakým se to stalo. Kardinál Dietrichštejn učinil tak z mocnosti své knížecí; byl to způsob neobvyklý, nebývalý — jakoby byl nejvyšším, svrchovaným pánem města. Neohlížel se při tom na výhradní právo panovníkovo, neboť k regaliím zeměpanským náleželo povyšovati za město a jiné milosti udělovati. Ale kardinál, jenž měl veliké vědomí a domnění o svém knížectví biskupství kostela olomouckého, počínal si jako neobmezený pán moci nad svými poddanými opravdu zeměpanské, který podle svých privilejí a svobod a starobylých zvyklostí od nepamětných dob oprávněn jest i milosti jinak panovníkovi vyhrazené svým poddaným zadávati.[1])

Další artykuly privilejí Žďárských nabývají zvláštního významu výslovně projádřeným uzákoněním převahy náboženství katolického ve Žďáře. Způsob vybírati osoby úřední zabezpečoval, že městský úřad skládal se jen z katolíků, kteří přísahali starobylou zvyklou přísahu a po vyhlášení úřadu chodili na mši sv. do kostela. Aby pak město v náboženství katolickém stálo, povinni byli primator a úřad „v religii sv. a v poctivých chvalitebných mravích na sobě jiným oby-

[1]) Proti projevu svrchovanosti zeměpanské vyjádřenému povýšením Žďáru za město a některými jinými milostmi propůjčenými ozvaly se skutečně hlasy, že biskup na svých stolních statcích nemůže a nesmí městečko za město vysaditi, jemu mýto, jarmarky a trhy týdenní propůjčiti, ani dovoliti, aby pečetilo červeným voskem a erb jeho polepšiti, ježto to náleží k regaliím českého krále. Následkem toho prosil 1. července 1615 kardinál císaře Matiáše, aby potvrdil v těchto bodech privileje Žďárským od kardinála udělené, což císař skutečně učinil 16. července 1615 (*Drož.* Listinné památky 24). Než kardinál přes to chtěje odůvodniti a hájiti své jednání v této věci proti všem pochybnostem a podezřením, žádal hned 20. července 1615 kapitulu olomouckou, aby v archivě kapitulním shledali některé originály na tuto věc se vztahující, hlavně však diploma Přemysla jinak Otakara, v němž jest řeč o knížectví kostela olomouckého a o mnohých výsadách tohoto kostela, německé a jiné latinské privilegium krále Václava o mýtě, a aby mu poslali jejich ověřené opisy. Rovněž poroučel kardinál, aby podobné dokumenty zaslaly se mu z měst na panstvích biskupských a z kroměřížské kanceláře (K.-a. archiv kroměřížský, kopiář 59, fol. 161; Volná akta 1615).

vatelům k dobrému příkladu a služeb Božích pilni a bedlivi býti.“ Cechové měli míti korouhve a svíce neb postavníky své v kostele, na Boží Tělo a přes celý oktav choditi s korouhvemi a svícemi rozžatými před Velebnou svátostí, v neděle a svátky býti na celé mši sv. a při ní svíce rozžíhati; úřad, cechové a všecka obec byli povinni mezi nedělí k ětnou a velikonocí ke sv. zpovědi a přijímání přistupovati „pod pokutou mistrům kteréhožkoliv cechu řemesla zastavení a osobám z úřadu i jiným spoluobyvatelům téhož města a předměstí dostatečného kázní městskou trestání potud, pokudž by té křesťanské povinnosti správy nevykonali.“

Zajistiv takto kardinál Dietrichštejn podle přání svého a tužeb svých v městě náboženství katolické, o něž skutečně mu běželo, osvědčil se v jiných potřebách a požadavcích býti pánem milostivým. V ostatních artykulích dával poddaným moc kšaftovati, dal jim purkrecht Hammerfeld atd. pod plat, dovolil, aby si pivo vařili a v určitých vesnicích vystavovali, ustanovoval roboty po starodávném způsobu a obyčeji, dopouštěl šenk vína a sklad soli na radnici, potvrzoval tři jarmarky a vysadil čtvrtý, upravoval sirotčí řád, dovoloval usazovati se na gruntech cizích, ale napřed aby každý osadil grunt hodným člověkem a spokojil dluhy a jiné závady, a ustanovil, aby měli kromě panského také své mýto.

Z vděčnosti za ty milosti, určoval, aby každoročně na sv. Františka dali zpívati ve farním kostele mši sv., a po smrti kardinálově requiem ve výročí den úmrtí, a aby při těchto službách Božích úřad i všecka obec přítomni byli „pod pokutou těchto milostí a obdarování ztracení.“ [1])

Tak, možno říci, k obapolné spokojenosti urovnán konečně zápas Žďárských s vrchností; kardinál dosáhnuv cíle svého nevzpomínal odboje proti sobě zlým, nýbrž nakloňoval si milostmi poddané své; vzájemný poměr pozbyl své dřívější strohosti a trpkosti a uspokojil se a ulahodnil. Zadostučinění kardinálovo, že vyšel z dlouhého boje vítězem, projevovalo se jako tuto tak i na druhých stranách milostmi: 9. srpna r. 1607 potvrdil poddaným ze Svratky a Řečice nadání jejich na pustou ves Maníkov a na odúmrt; [2]) 25. září schválil osvobození dvoru Jiříka Vídenského z Českého Ostrova v Dobré Vodě; [3]) 4. října učinil nadání Vojnovu Městci a řemeslníkům tamějším vysadil společný cech. [4])

---

[1]) Steinbach l. c. II. Urkundenbuch str. 248—260; Drož, Listinné památky str. 14.
[2]) Zemský archiv v Brně, Sbírka Bočkova č. 4621.
[3]) Tamže, č. 4622.
[4]) Tamže, č. 4623.

Po třetí r. 1607 dojel kardinál na Žďár na konec září, aby zase srovnal a spokojil rozepře o hranice s některými sousedy svými,[1]) a ujal se panství radešínského, které byl 7. července od p. Samuela Radešínského z Radešovic za 6500 zl. nazpět koupil.[2]) Hospodářství jeho žďárské mělo zdárný průběh a s poddanými byl pokoj.

Pokoje však nebylo v klášteře a nevraživost mnichů proti kardinálovi trvala stále. Stěžovali si do násilí, kteréž se jim děje, doufali, že snad přece obnoveno bude jejich panství a podobnou naději živili u dřívějších svých poddaných. Ale zatím rozvrat v klášteře pokračoval neodvratně; neměli tam již ani představeného; nebylo převora.

Kardinál však nedbaje stížností mnichův, sledoval cíl svůj a došel splnění žádosti své dřívější v Římě projednávané. Pavel V. nařídil 3. listop. 1607 novému svému nunciovi v Praze, Antonínu Gaetanimu, arcibisk. v Kapue, aby předvolal před sebe dva opaty řádu cistercien. a s radou jejich aby stanovil, kolik má kardinál Dietrichštejn dávati na roční výživu a vychování 12 mnichů v klášteře; kdyby se opatové cisterciénští nedostavili, měl zavolati k tomu opaty řádů jiných. Nuncius vyzval tedy opata zbraslavského, jakožto visitatora řádu cistercienského, a jiné opaty téhož řádu, aby se před něho postavili a domluvili tu záležitost. Ale všichni odepřeli; ačkoli třikráte nebo čtyřikráte voláni byli, nechtěli přijíti a súčastniti se jednání vymlouvajíce se, že nemohou bez dovolení svých představených v té věci nic před sebe bráti. Přizval tedy sobě nuncius dva opaty jiného řádu a to opata emauzského a karlovského a s radou jejich určil, k čemu jest kardinál zavázán. Zhotoven o tom spis, který byl podepsán mnohými dožádanými svědky a nunciem stvrzen a zevrubně vytčeno, kolik mnichům podle obyčeje zemského má býti dáváno ročně jídla, šatův a jiných potřeb. Jak kardinál vyznává, bylo mnichům určeno štědře a nikoli skoupě. Toto stanovení a rozhodnutí bylo posláno visitatoru řádovému i mnichum žďárským, ale mnichové nechtěli ho přijati vymlouvajíce se, že jsouce bez představeného nemohou přijati toho dekretu.

Kardinál viděl v tom jejich tvrdošíjnost a zatvrzelost, na kterou si stěžoval u papeže i kardinála Borghesa, domáhaje se zároveň toho,

[1]) Rozepře o hranice měl kardinál hlavně s p. Zejdlicem na Polné, které trvaly kolik let. Ještě r. 1615 žádal kardinál císaře, aby nařídil při nejvyšších úřednících a soudcích zemských tehdy shromážděných v Praze při generalním sněmu, aby byly ze všech stavů dvě osoby k tomu obrány, aby na hranice jeli a spor porovnali; a kdyby nemohl býti porovnán, aby měli moc spravedlivou výpovědí právní strany poděliti (K.-a. archiv v Kroměříži, Volná akta).

[2]) Steinbach l. c. II. Urkundenbuch str. 260—262.

aby bylo uloženo mnichům, aby ustáli ode všech nároku na klášter a aby se vzdali všech klamných domněnek, že by kdy zase mohli vládnouti klášterem. Za dosavadních nesvorných a rozjitřených poměrů v klášteře bylo těžko pronikavější reformu náboženskou podniknouti a prováděti, ale přece poukazuje kardinál v listě k papeži ze dne 20. dubna 1608 na svou úspěšnou činnost mluvě o tom, že mnozí obyvatelé panství žďárského dílem jeho napomínáním, dílem příklady sousedních měst a jakoby celé země pohnuti začali se vraceti ku pravdě katolické víry a do lůna církve. [1])

Rozhodnutím, kterým určeno bylo, kolik má kardinál ročně poskytovati na vychování mnichů žďárských, byla vyřízena vlastně jen část žádosti kardinálovy, ostatní jeho žádost, aby dosavadní mnichové zaměněni byli za jiné, nebyla zodpovězena. K odpovědi ani nikdy nedošlo. K záměně řeholníků do kláštera degradovaného se řád cistercienský nepropůjčil, ano nebylo ani náhrady za mnichy zatím zemřelé. Zbývající mnichové zůstávali pak nespokojenými jako prve, žehrajíce na to, že se jim teď odměřovalo. Za takového stavu věcí další jednání o klášter vyvíjelo se již samo sebou.

Řádu cisterciensкému nebylo ovšem lhostejno, že žďárský klášter byl samostatnosti zbaven a že hyne a zaniká. Představení jeho se vzpírali proti všemu obmezování svobody klášterní a dovolávali se svého práva na klášter, o nějž se jednalo beze všeho jejich svolení a schválení. Veškerý řád i se svým generálem v Cisterci postavil se proti přivtělení kláštera žďárského ke stolním statkum biskupství olomouckého a nechtěl uznati ani jeho oprávněnosti ani platnosti, třebas již fakt sám hotov byl. Nastaly tedy „mnohé rozepře a právní processy.“ Jednáno bylo však tak, aby veškerá záležitost přátelsky se smluvila a porovnala. Kardinál Dietrichštejn svěřil všecko další jednání svému dlouholetému věrnému agentu Jakubu Oliveriovi, který měl dávati bližší informace jak papeži tak státnímu sekretářovi. Za řád cistercienský súčastnil se jménem opata cisterciensкého a opata celého řádu Mikuláše Boucherata podle zvláštního zmocnění generalní prokurator řádový Edmund Tiraquell. Od papežské stolice ustanoven byl Jan Garcia kardinál Millini, aby všecku rozepři vyšetřoval.

---

[1]) List kardinálův ke kard. Borghesovi z 20. ledna a 25. února, list k papeži z 25. února a 20. dubna 1608 (Archiv vatikánský, Borgh. III. 45 c., f. 207 a 209; Borgh. II. 326 lett 20 a lett. 21 — opisy v zemském archivě v Praze). Zemský archiv v Brně; Žďár klášter: Lit. L 5.

Těžiště všeho jednání bylo položeno do Říma, kde se jen zvolna pokračovalo; na Moravu odrážely se jen nepatrné záchvěvy. Důležité události r. 1608 zabíraly všecku pozornost i všecek čas kardinálův, jenž ocitnuv se v proudu politického jednání, neměl ani kdy, aby záležitost žďárskou popoháněl. Přece však, pokud mu bylo možno, staral se o své poddané na panství žďárském. Když tam v dubnu položil se se svým vojskem polní maršálek Tilly, vymohl kardinál poručení císařské, aby bez prodlení odtáhl jinam [1]) V klášteře vykazoval mnichům potřeby jejich úředník klášterský, jenž také skládal počty o všech vydáních klášterských. [2]) V červenci 1610 mínil sám kardinál přijeti na Žďár; psal o tom úředníkovi a poroučel, aby byl s počty na hotově; nepřijede-li, že oznámí, kam by s nimi měl přijeti za kardinálem. [3]) Již tehdy vypujčíval si také od poddaných peníze. [4]) Začátkem r. 1611, právě za vpádu Pasovských, ležel kardinál těžce nemocen v Olomouci; úředníkům svým již poručil, by poddané napomenuli, aby se za něho modlili. Ale i v nemoci pamatoval žďárských poddaných a nařizoval svému úředníkovi, aby pilně chránil poddané, kdyby jim nastávalo nějaké nebezpečí od lidu vojenského, a sám ujišťoval, že ochranou a pomocí lidí svých neopustí. Tehdy dobře se na panství žďárském hospodařilo; od sv. Jiřího do sv. Václava 1611 bylo příjmu 1899 zl. 4 gr. 2 d. [5])

Když byl kardinál Dietrichštejn zase ozdravěl, pomýšlel vážně na to, aby přece již jednou rozepře jeho s řádem cistercienským o klášter žďárský byla ukončena. Sám chtěl zasáhnouti a proto psal 17. června papeži, že sám zamýšlí přibýti do Říma, aby se postaral o konec rozepře. Za odpověď dostal však list od kardinála Borghesa, že papež soudí, že není toho třeba, ježto i bez jeho přítomnosti brzy se spor ukončí a to, jak doufá, ve prospěch kardinálův; při tom Borghese chválil pilnost a bedlivost Oliveriovu ve všem tom jednání. [6])

Průběh jednání dostoupil již k tomu, že řád cistercienský byl ochoten zříci se svého práva na klášter žďárský a schváliti přivtělení jeho ke stolním statkům biskupství olomouckého. Vlastně řádu již ani

---

[1]) Zemský archiv v Brně, Sbírka Bočkova č. 10.419.

[2]) List kardinálův k úředníku žďárskému z 20. srpna 1609 v k.-a. archivě v Kroměříži, Volná akta.

[3]) List kardinálův k úředníku z 18. června 1610, tamže.

[4]) K.-a. archiv v Kroměříži, kopiář z r. 1610.

[5]) Tamže, Volná akta; listy z 18. a 26. února 1611.

[6]) Archiv vatikánský, Borgh. I. 952 fol. 14, dto 16. července 1611 — opis v zemském archivě v Praze.

nic jiného nezbývalo. Od počátku rozepře byl řád v nevýhodě; octl se před hotovou událostí, potvrzenou jak papežem tak císařem, a žádný zajisté v řádě si nemohl tajiti, že těžko jest vzepříti se dvěma nejvyšším autoritám a vyreklamovati pro sebe odvolání jejich rozhodnutí. Řád sice nerad spřátelil se s myšlenkou vzdáti se svého sídla, svého majetku — ale zase na druhé straně, když kázala nutnost vpraviti se v nezbytnost, nezáleželo již ani řádu na tom, aby klášter, který de facto přestal býti jeho vlastnictvím, byl osazován řádovými řeholníky. V klášteře nebyli již pány, nýbrž byli jakoby v podruží, jimž se všecko odměřovalo; byl to tedy poměr, který vzbuzoval jen bolestné vzpomínky a nutkal sám sebou k odporu, poměr chorobný a nezdravý, kterýž raději je třebas s politováním opustiti, nežli v něm stále se trápiti.

Takové úvahy vedly zástupce řádového, Edmunda Tiraquella, že ujednal se zástupcem kardinála Dietrichštejna a kapituly olomoucké, Jakubem Oliveriem, u kurie římské dne 2. prosince 1611 jistou smlouvu a dobrovolné a dokonalé porovnání.[1]) Podle tohoto vysloven souhlas s připojením zboží žďárského ke stolním statkům biskupství olomouckého, místo vychování 12 mnichu cistercienských v klášteře žďárském mělo se platiti ročně řádu cisterciensкému ze statků stolních biskupství olomouckého 1000 tolarův, a mnichové z kláštera žďárského měli býti převedeni do jiných řádových klášterů.

Předběžná tato smlouva potřebovala ovšem schválení generalní kapituly řádu cisterciensкého a stvrzení papežského, aby vešla v platnost a závaznost. To však byl průtah již jenom formální. Agent kardinálův, Oliverio, rychle oznámil kardinálovi, že domluvena byla smlouva s prokuratorem řádovým. Kardinál Dietrichštejn byl z toho povděčen; klášter, který posud byl zmítán neklidem a nepokojem, přinášel mu mnoho nesnází a zaměstnání, kterých nyní mohl býti prázden. K tomu materialně vzhledem k dosavadním závazkům a povinnostem svým ke klášteru nabyl zase nové výhody. (P. d.))

---

[1]) Datum 2. prosince 1611 jest jedině správné; chybně tiskne Steinbach l. c. II. Urkundenbuch č. CXLV str. 262—263 den 2. prosince 1612, chybně cituje také Wolný C. T. Brn. II. 417 rok 1612. Viz zemský archiv v Brně, Sbírka Bočkova č. 4392. Omyl Steinbachův vysvětliti lze tím, že v předloze, které asi užil, a jež nyní jest v zemském archivě v Brně (Klášter Žďár Lit. A. č. 188, kde jest inserován list Boucheratův) skutečně — ačkoli nesprávně — jest napsáno 2. Decembris 1612. Jedině možná správnost data 2. prosince **1611** vysvítá jasně také z dalšího vývoje událostí.

Z finského písemnictví.

Podává Alois Koudelka. (O.)

Výborné, a to jak formou tak i obsahem věci obsahuje svazek novel, jež vydal r. 1903 ještě universitán Kyösti Wilkuna (nar. 4. května 1879) pod titulem „Novelleja". W. vidí, slyší, cítí a myslí vše s největší jasností a intensitou, názornost jeho podání je neobyčejna, druhdy nazvati ji možno přímo visionářskou. Patrný u něho vliv dan. spisovatele Jakobsena. Zejména mistrem jeví se býti v rozvoji duševních pochodů. Vytýkám tu najmě „Chůvu" a „Provedení rozsudku". Příšerně hroznou je novelka „Hrobař" a perlou sbírky „Ulla". Totéž platí o jeho poslední práci, delší povídce „Iksin elämässä" (Sám jeden).

Ze ženských spisovatelek finských první místo patří choti Helsingforského profesora (i u nás známého) J. J. Mikkoly rozené Winterové, ale píšící pode jménem Maila Talvio (nar. 17. října 1871 v Hartu). Debutovala sbírkou črt, náladových obrázků, jež případně pojmenovala „Viděné a pocitěné" (Nähtyä ja tunnettua"). Delší povídkou jest „Aili", jež po zklamání ve velkém světě, kamž ji zláká student Eero, vrací se na venek, kdež po boku prostého Pekky, jímž napřed pohrdla, nalézá štěstí své v kruhu chudých a nízkých, kteří tak velice lásky její potřebují. J. Aho napsal o této práci, že je teplá kniha z teplého srdce vytrysklá a teplým slohem napsaná. Potom následovala (dnes rozebraná) povídka „Kaksi rakkauta" (Dvojí láska). Z jejích románů, jež jsou důraznými protesty proti společenským zlořádům, prvním byl „Pimeänpirtin hävitys" (Zkáza černé chajdy). Hrdinou jeho jest Otto, jeden z erotických nadlidí (snad správněji: nadzvířat), jenž žije dle „panské" morálky: „Tvým je, co urvati můžeš." Otto svede nejprve matku, jež se však provdá za chudého pastýře, potom však zneuctí i svou z toho poměru vzešlou dceru a uvrhne ji do náručí heterství, arci neví, že je to jeho dítě. V „Muuan äiti" (Matka) šlehá autorka mrzký farizeismus „lepší společnosti," jež — tu matka — přivírá oči k mravní spustlosti členů svých, ano, ještě je jim v tom nápomocna, za to však se hrozně pohoršuje nad ubohými obětmi „mužských potřeb." Román „Juha Joutsia" je věčná tragika rozporu mezi mocným pudem přiroz. a mravními požadavky sebezáporu. Juha Joutsia vyrůstá ve společnosti lidí ven a ven zvrhlých a zkažených, ožralů, nemravů, taškářů, jimž trnem v oku jest jeho tichý, přičinlivý

život, než J. J. vychází z toho víru nejnižších vášní ještě více posilněn, zocelen, i stává se z něho tichý, silný, dobrý člověk. Takovou hrdinkou povahovou je také Kaarina v rom. „Louhilinna“. Je to vlastně hymnus na lásku k rodné hroudě, půdě.

Mezi sedláky vede nás také Marja Salmela (vlastně M. Stenrothova, nar. 25. září r. 1875) ve své nejznačnější práci „Taistojen teitä“ (Cesty zápasů). První selský majetník bohatého dvorce Teitto zmocnil se ho úskokem a podvodem a zavdal příčinu k podezření, že svého bratra zavraždil. Syn jeho, špinavý lakomec, kráčí dále důstojně ve šlepějích otcových a zplodí syna, jenž opět všecku čest svým předkům dělá. Ježto starý brzo pomateným se stává, dostává se synáček ještě mladý k veslu a obohacuje se podvodnými manipulacemi a odřihounstvím víc a více. Sic je to nafouklý, užvaný patron, jenž za cizí pije jako z holinky, hrává pilně v karty, v nichž vždy vyhrává, posléze pak uvede do domu svého farářovu dceru jako ženu, dovednou to hospodyni. Anna milovala za mlada pastorova syna, ale poněvadž se stal pietistou, ona pak jich vystát nemohla, rozešla se s ním. Pastorův syn vzal si stejně smýšlející družku, Annina pak mysl zhořkla a ztrpkla a v 36 letech provdala se za bohatého sedláka jedině z toho důvodu, by staropanenství ušla a váženého postavení nabyla. Než v té naději vidí se zklamanou, neboť kde kdo pohlíží na jejich dvorec s hrůzou, že prý tam sám rohatý hospodaří. Anna napřed míní proti klatbě na domě lpící bojovati, ale muž jí v té příčině není nápomocný, nýbrž ještě nešťastnější. Tu zatouží tím více po dítku, i dostane posléze děvčátko a potom a i chlapečka. Z malé Aninky stane se rozkošná dívka, jež se zamiluje do zeměměřiče, syna to bývalého milého matčina. Její však otec zaslíbil ji hrubému a surovému chlubilovi, Ollimu, a když ona o něm slyšeti nechce, uveřejní v novinách její zasnoubení s Ollim, aby ji k sňatku s ním donutil. Tu se Anna zblázní, aby teprve po letech z blázince byla propuštěna na duchu i těle nadobro zlomena. Krátce po svém z blázince propuštění zemře. Zatím dospěl její bratr Antti v řádného mládce. Rád by se dostal z dusného ovzduší svého rodného domu, a třebas že mu otec hrozí pro ten případ vyděděním, přece konečně upláchne a na cestách po Dánsku, Anglii a Americe uzraje za tuhých a krušných zápasů v zdatného muže. Postonávající otec je potom přece jenom rád, že se domů vrátí, nicméně dlouho se vzpírá jeho úmyslu pojati za choť dceru chudobného baráčníka. Když se Marta konečně přece A. chotí stane, má krušné postavení u starých

rodičů jeho, než konečně umírá otec, zatvrzelá mysl tchynina se obměkčí a stará kletba ustupuje radostnému požehnání.

Slečna Elviira Willmannova dosáhla pěkného úspěchu svým dramatem Lyyli, jež vrhá ostré světlo na mravní zkaženost mužů z lepší společnosti. Silný talent jest Aino Malmberg-ova, její knížka „Tien ohesta tempomia" (Narvané u cesty). Je to sbírka duchaplných obrázků, jež pro svou výtečnou satyru byly jako cosi nového ve fin. literatuře nadšeně přijaty.

Hilja Haahti, jež je znamenitou básnířkou, napsala obsáhlý román ze života židovského „Dcery israelské", v němž autorka projevuje neobyčejnou znalost poměrů, mravův a názoru žid. Utrpení židů jest s hlubokým soucitem líčeno a velice zdařile nakresleny jsou obě hrdinky, sestry: hrdá, silná, duševně vysoce vyvinutá Haijele a polodětinská Miriam, jež se dává vésti jenom svými pudy a potřebami svého po lásce prahnoucího srdce, jež se utíká k jakémusi polopověrečnému křesťanství.

Neobyčejnou rodinou je rodina básníka a učence Julia Krohna. Nejenom jeho syn Kaarle zdědil jako poeta a badatel otcova ducha, ale i dvě jeho dcery vynikly jako spisovatelky. Starší Helmi Setälä stala se známou svou krásnou povídkou „Kansan hyväksi" (Pro dobro lidu). Děj její spadá do doby posledního hladového roku ve Finsku. Hertta Ek-ova, dcera ovdovělého, na odpočinku námořního kapitána, hoří touhou něco pro dobro lidu vykonati. Kdysi milovala, ale byla ve svých nadějích zklamána. Kamarádské přátelství sblíží ji s mladým lékařem Antti Hammarem, jenž je zasnouben s mělkou a zpovykanou dceruškou generála Löfberga. Generál ten stojí v čele pomocné akce pro kraje hladem a bídou zamořené následkem neúrody. H. vstoupí k němu jako sekretářka do služeb, potom ale sama odebéře se do hladového kraje, kde všemožně pomáhá. Ale bída je tak hrozna a tak široce rozšířena, že si div nezoufá. Ke všemu vypukne ještě mezi dětmi šarlach. Tu se obrátí o pomoc k Hammarovi. H. sám se dostaví, neboť nahlížel už dávno, že se nevěsta jeho k němu nehodí, Herttu pak miloval. Než když jí lásku svou vyzná, odmítne ho, a teprve když sama, nakazivši se, upadne do nebezpečí života, vidí a také se z toho vyznává, že H. už dávno milovala. Smrt však odnímá lékaři právě nalezenou nevěstu z objetí. Umřela ve službách lidu a ve službách lidu působí H. dále.

„Surun lapsi" (Dítě utrpení) je historií neobyčejně něžné, milé duše ženské. Za zimní bouře přijde ke dveřím staršího už malíře zcela

malinké děvčátko, jež on, nemoha se ničeho o jeho rodičích dopátrati, přijme — arci jaksi nerad — za své. Brzo vyvine se mezi nimi poměr jako mezi dcerou a otcem. Z dívenky stane se 17letá panna, do níž se malíř zamiluje Potlačuje však v sobě lásky hnutí, jelikož se mu zdá nepřirozeným spojení starého už muže s dívkou sedmnáctiletou. Než i ona ho miluje, a když malíř v horečce, do níž upadne, své tajemství prozradí, je všecka blažena. Ožení se s ní, ale když ji jako muž obejme, zmocní se jí veliká hrůza. O takovém tajemství neměla nikdy ani tušení, a ukojení pohlavního pudu na vždy v ní cosi zlomí. Na neštěstí umrou jí obě první děti, jež by byly vše zase napravily, hned po porodu a při třetím i — matka. Kniha napsána ve formě denníku, jakož i následující povídka její „Mennyt päivä“ (Minulý den), v níž autorka zase líčí s touže znamenitou psychologií duševní život ženy.

Její sestra Pino Kallas (také Aino Suonio, nar. 2. srpna 1878) podává rovněž obrázky z duš. života ve své první sbírce novel „Kuloa ja kevättä“ (Podzimní a jarní kvítí). Ještě umělečtější jsou povídky její, najmě v druhém svazku „Meren tukaa“ (Z poza moře), jež vzaty jsou z Estonska. Jsou tam příšerné obrázky utrpení eston. lidu pod knutou němec. statkářů. K nejlepším věcem patří: Dramolet z doby Mikuláše I. „Bathseba Saarenmaalla“ (B. na ostrově Saari). P. baron, na němž záleží, má-li mladý kovář, podpora staré, neduživé matky, oblečen býti do vojensk mundüru nebo ne, napíše pro něho psaní, jež ho na 25 let vhečmá do císařského kabátu, aby se zatím velmožný pán mohl kochati s jeho mladou, hezkou ženou, jež celkem nic proti tomu nemá. Potom črta „Häät“ (Svatba), jejíž děj spadá do doby, kdy platilo ještě jus primae noctis.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Ostatně dochovalo se o panu Prokopovi Podstatském málo zpráv. Z toho, co známe, nepadá do vzájemného poměru mezi ním a Lošticemi ani stínu. Žili bezpochyby ve shodě. Že ze svých práv spíše popouštěl než tvrdě na nich stál, možno souditi z toho, že poddané k obhradí búzovskému patřící roku 1551 zprostil hlásky čili strážnické služby hradní za roční výkupné 26 zl. mor.[1])

Neshody jeho s okolními sousedy panskými týkaly se většinou rušení držby. A to bylo jen z počátku jeho panování. První rozepři toho druhu měl s nejbližším sousedem Loštic, pánem doubravským.

Na tvrzi v Doubravici seděli už přes osmdesát let páni Bitovští ze Slavikovic. Předek jejich Jan ze Slavikovic, jemuž zboží Doubravice bylo vtěleno roku 1464, zbudoval tam znova panské sídlo na bývalém tvrzišti. Přečkav svého syna Erazima, držitele statku bělolhotského, jenž roku 1480 nebyl už na živě, zemřel někdy před rokem 1490.[2]) Dědic jeho syn Záviše seděl tehdy po bratru Erazimovi na Bílé Lhotě. Byl v letech 1490—1495 sudím menšího, potom místosudím většího práva zemského v Olomouci.[3]) Po Bílé Lhotě psal se, i když dne 2. února roku 1509 zemřela mu matka, paní Kunka z Loděnice. Na Doubravici tudíž nesídlel. Teprve po jeho smrti roku 1525 rozdělili se synové Michal a Václav o dědictví otcovské tak, že z prodaného společně oběma statku bělolhotského obdržel starší Michal svůj otcovský podíl v penězích, převzal svobodný dvůr v Malé Slatince a získal později po Havlu Chudobinovi z Bařic zboží krakovecké, jakož i Vilímov od Joachima Zoubka ze Zdětína.[4]) Mladší

[1]) *Volný*, Mähren V. p. 220. Téhož roku Jan Jetřich Černohorský z Boskovic lidi své dědičné z městečka Úsova, ze vsí Police, Pistkové, Klopiny, Benikova a Hlivic, kteří povinni byli na hradě Úsově hlásného držeti a jemu platiti, zprošťuje této povinnosti za roční plat tři kop groší do panské komory. Arch. zem. brněn. odd mus. Františk. č. 51.

[2]) Půh. VI. p. 8. *Volný*, Mähren V. p. 346.

[3]) Arch. český VI. p. 534. X. p. 309—310. *D'Elvert*, Schriften XXIV. p. 661.

[4]) *Volný*, Mähren V. p. 833. zve Michala a Václava syny Erazima ze Slavikovic, ale dle Půh. olom. XIX k r. 1545 byl otcem jejich Záviše. Srv. l. c. V. p. 240. 229. zem. arch. brněn. B. S. č. 10.585.

— Václav převzal Doubravici.[1]) Sídlel tam i když roku 1538 kupem přešlo na něho poznovu zboží bělolhotské.[2]) Jsa otcem velmi četné rodiny hospodařil dobře a koupil buď roku 1546 nebo 1547 od Vratislava Lhotského ze Ptení městečko Lišnici s lukami slove bošinskými při potoku lišnickém. Byl tedy, když se jednalo mezi pány Haugvicem a Podstatským o prodej hradu Búzova, se tří stran sousedem tohoto panství. Nebyl-li tudíž pozván k domluvě, nelze v tom nevidět jakési napjatosti mezi ním a novým majitelem Búzova. A že skutečně byla, ukázalo se hned následujícího roku 1547.

Pohnal totiž pan Prokop Podstatský pana Václava Záviši Bitovského ze Slavikovic a na Doubravici před zemský soud, že pod svým starým rybníkem v Lišnici dal svévolně udělat na cizí panské půdě příkopu i hráz a že na gruntech pavlovských honil s tenaty zaječími.[3]) Když „páni nalezli: poněvadž Prokop Podstatský provodí, že lidé Václava Záviše z rozkazu na gruntech jeho pavlovských tenata zaječí léceli, povinen jest Václav Záviše Prokopovi to podle půhonu napraviti“ — nemeškal doubravský pán a při nejbližším soudu zemském odpověděl neméně než jeden a dvaceti půhony.

Zejména si stěžoval, že mu Jiřík Dvořák a Martin Kohútů syn z městečka Loštic přeorali hranice doubravské nad vrchním rybníkem jeho, — že Tomáš fojt a konšelé městečka Loštic poddaného jeho z Doubravice „sú svévolně vězeli a na mé slušné podání pustiti sú ho z vězení nechtěli“ — že Martin Dvořák ze Žadlovic „posekal otavu na gruntě, co rybník Fučík vytápí a tu jest otavu pobral,“ — že lidé žadlovského mlynáře Václava prolámali mu plot ve splavě rybničném, tak že mu tudy ryby ucházely, — Prokop Podstatský že honil s tenaty zaječími na gruntech lišnických ve stráni Zvolce, práva k tomu nemaje, — „že jest mi grunty své zapověděl a po tej zápovědi svévolně rozkázal jest lidem svým žadlovským tu bránku zadělati, kterúž jsem jezdíval na žadlovský rybník, kdež jest tudy cesta a stezka od starodávna bývala“, — konečně že Prokop nedbá smlouvy, podle níž pán búzovský a doubravský mají ročně mezi sv. Jiřím a sv. Duchem stavěti každý „čtyry člověky“ na cízení příkopy mezi grunty loštickými a doubravskými. Za svědky volal pan Bitovský před zemské právo

[1]) Syn jeho Jan koupil později část městečka Búzova, jiný pak — Vilém stal se pánem Loštic r. 1570, proto k lepšímu přehledu následuje rozrod pánů Bitovských ze Slavikovic na druhé straně.

[2]) *Volný,* Mähren V. p. 833. Půh. olom. XVIII. fol. 272.

[3]) Půh. olom. XX. fol. 92—93.

Rozrod pánů Bitovských ze Slavikovic.

Jan ze Slavikovic 1436 - 1490 †
m. Kunka z Loděnice † 2./II. 1509.

Erazim 1458—1480 †
m. Kateřina z Oprostovic

Anna 1466
m. Jan z Počernic

Záviše 1480— † 29./IV. **1525**
1. m. Ludmila z Lilče
2. m. Barbora z Doubravice † 1509
3. m. Marketa z Počernic † 1521

Michal Záviše 1526— † c. **1550**
m. Apolonie Sobišovská z Šinovic

Václav Záviše 1526— † **1553**
1. m. . . . . ze Zástřizl
2. m. Eliška Prakšická ze Zástřizl † 1568

Erazim 1557 †
m. Dorota Telická
z Kameničan

1. Záviše
2. Smil
3. Annička
† 1549

4. **Aneška**
† 1567
m. Erazim
Věznik

5 **Kunka**
1568
m. Hynek
Pavlovský
z Widbachu

6. **Jan**
1559—† 1571
m. Kunhuta
Kobylkovna

7 **Hynek**
1563 - † 1579
m Barbora
Zoubkovna

8 **Vilém**
1570—† 1595
m. Marianna
Křinecká
z Ronova

9. **Václav**
1569—† 15./III. 1582
m Zuzana Ederovna
ze Šťavnice

Tomáše, fojta loštického, Jakuba Kouta odtudž, Jiříka Pařízka, Matěje Maňáska, Šimka Koninova, Václava Mikesku, Martina Ruhle, Jana Škvůrka, Jana Školúda a Valentu, Kolcova syna.[1])

Drahnou dobu kvasily se vzájemné kyselosti mezi oběma pány sousedy, neboť ještě roku 1548 kázal pan Prokop na pana Václava Záviši Bitovského zapsati půhon, ža dal voziti ryby od rybníka svého žadlovského přes grunty Prokopovy v Žadlovicích, práva k tomu nemaje, — skončily však smírem a poklidem.[2])

S bratry Joachimem a Bernardem Zoubky ze Zdětína a na Haňovicích měl Prokop Podstatský tím časem nesnáze o mýto. Žalovali totiž bratři, že kdežto dřív od starodávna poddaní jejich na búzovské straně potoka haňovského neplatívali v Lošticích a v Bouzově žádného mýta, nyní pan Prokop dopouští od nich bráti mýto. Byli to poddaní ze vsí Chudobína, Sobáčova, Savína, Hradečné, Mírotína, Kovářova a Haňovic. Vozili do Třebové pšenici a z Třebové pivo. Jindy — roku 1548 — si stěžují bratří Zoubkové, že Prokop Podstatský nechce přiměti svých poddaných z Hvozdečka, by odváděli desátek faráři kostela sv. Martina v Mírotínku, takže tamnější obročí nemůže býti obsazeno.[3]) Patřil tudíž Hvozdeček ještě tehdy jako hned roku 1517 k farnosti měrotínské.[4])

Většího dosahu a pro Loštice důležité bylo jednání o stav moravičanský. Z řeky Třebůvky vedla se od starodávna voda zachycená stavem na gruntech loštických v ten způsob, že díl vody šel struhou na mlýn a rybník statku doubravského, díl pak na mlýn moravičanský, patřící klášteru kartouzskému. Když pan Václav Bitovský k dosavadnímu jednomu rybníku před Doubravicí dal někdy před rokem 1540 udělat druhý přezvaný Horní, bylo potřeba více vody.

Odtud vznikly rozepře mezi ním a převorem olomucké kartouze knězem Pavlem, že vody k potřebám doubravským se nebývale vyvozuje víc, „tak že času letního, též i zimního, když vody se umenšuje, mlejnem svým moravičanským mleti nemohou.“ Rozepře v pátek po sv. Václavě roku 1545 srovnána dohodou, při níž důvěrníci oběma stranama zvolení, jmenovitě Václav Haugvic z Biskupic, Albrecht Bukůvka z Bukůvky, Jindřich Kobylka z Kobylího, Arnošt Folkenhon z Glozku, Vratislav ze Ptení

[1]) Puh. olom. XX. fol. 123.

[2]) l. c. fol. 20 6.

[3]) Půh. olom. XX. f. 119. 227., XXII. f. 103.

[4]) Srv. *Volný*, Cirk top. olom. I. p. 567.

a na Lhotě, Matiáš z Hartunkova, místodržící písařství markrabství moravského, „řeku mimo městečko Loštice tekúcí při stavu v nově udělaném zhamovali, aby té vody k potřebě mlejnu moravičanského dva díly šly a panu Václavovi Závišovi třetí díl.“ Za tím účelem dali prořezat ve splavu v přiměřené výši okna. Na znamení, pokud a jak vysoko má voda jíti a se držeti, vbito jest při těchž oknech koloví železem okuté do země pro pamět a vědomost budoucích.[1])

Jiný stav — a ten právě dotýkal se zájmů loštických — byl rovněž na řece Třebůvce, ale v území moravičanském. Oddílel vodu do struhy pro tamější mlýn kartuzianský. Byl „z dříví a roždí kladený“. Každého roku z vesna, když ryby zvané podúství jdou na tření, otvírali služebníci a lidé búzovského pána stav šíři co mohl s lodí projeti. Otevřen zůstal po čtyři neděle, tak že ryby z řeky Moravy volně a svobodně mohly jíti proti vodě do Třebůvky.

Krátce před rokem 1550 zbudoval převor kartuzianský Pavel mlýn znova, poněkud opodál od bývalého, a při něm místo dřívějšího nový stav roubený s dubovým prahem na kolech do země vbitých. Novým stavem nemohly moravní ryby vzhůru, jak předešle od starodávna chodívaly. Ani trhati stav dřívějším způsobem nebylo lze. Tím dála se škoda panu Prokopovi i poddaným jeho z městečka Loštic, kteří drželi díl řeky Třebůvky pod plat.

Po mnohé různici došlo v úterý před sv. Bartolomějem r. 1550 prostřednictvím pánů Václava Bitovského ze Slavikovic a na Doubravici, Petra Bukůvky z Bukůvky a na Červené Lhotě, Joachima Zoubka ze Zdětína a na Haňovicích a Bohuše Kokorského z Kokor a na Laškově ke smlouvě, v níž rozvaděné strany byly srovnány. Kněz převor Pavel se uvolil v novém prahu dubovém „tři díly dáti vyřezati a vokno udělati a čtvrtý díl toho prahu od vody na kolí zůstati má,“ aby ryby z Moravy bez překážky mohly do řeky k Lošticům. Na jaře v čas tření má búzovský pán právo, poslat „služebníky nebo své poddané, aby to vokno tu, kdež jest prořezaný, v tom prahu odhradili a otevřeli, načež po vyjití čtyr neděl bez jednoho dne kněz převor zase bude moci ten stav sobě hraditi, jak se mu líbiti a zdáti bude.“ V těch čtyřech nedělích nesmějí ovšem Moravičanští od Moravy až ke stavu ryb lapati, čehož pán búzovský bude moci hájit

[1]) Opis smlouvy v registr. města Unčova. Nové porovnání rozepře mezi Pavlem převorem a p. Václavem Záviší Bitovským, jenž proti smluvám na své rybníky a mlýn doubravský bral více vody mlýnu moravičanskému na škodu, stalo se r. 1548. Arch. zem. brněn. B. S. č. 5642.

a bránit každému, jakž bylo dříve hájeno a bráněno. Aby pak ryby nešly do mlýnské příkopy, kdež je chytá mlynář, zahradí se po čas oněch čtyr neděl místo nedaleko Moravy poleny a lísami.[1]) Zařízení takto smluvené osvědčilo se po několik věků.[2])

Kdežto paní Kateřina Kropáčka z Nevědomí pocházela z rodu přísně katolického,[3]) byl manžel její pan Prokop Podstatský přívržencem jednoty bratrské, kteréž na svém statku Žeravicích dopřával útulku.[4])

Jsa pilným účastníkem sněmů zemských, byl roku 1542 zvolen výběrčím vojenské berně v kraji olomuckém, rok na to byl mezi zástupci stavů moravských na jenerálním sněmu koruny české v Praze.[5]) Roku 1547 spolu s jinými pány rozhodoval v majetkovém sporu mezi olomuckým biskupem a Janem starším z Ludanic a na Kounicích.[6]) Od roku 1550 jmenuje se v zápisech soudů zemských pravidelně prvním z vladyk; nenáležel ke stavu panskému, nýbrž jen rytířskému. Mezi staršími a mladšími rody panskými vznikaly začátkem druhé polovice XVI. století různice, v jakém pořadí mají sedět při soudě zemském. Přikazovalo se, aby „noví sedali pod starými rody panskými a nad staré rody aby se netřeli a vedle let sedali mezi sebú.“[7]) Podobně se dělo mezi členy stavu rytířského. Když se v této záležitosti pan Prokop Podstatský rozepřel s Janem Kropáčem starším z Nevědomí, nalezli roku 1553 páni na podání a poručení Jeho Milosti krále: „Poněvadž se nachází, že kdež jsou v soudu sedali a který z nich na letech starší byl buď vladyka nebo rytíř, že ten přední místo v soudu i ven z soudu držel, a oni jsou oba starožitného rodu, že povinni jsou se podle toho k sobě tak, jakž od starodávna bejvalo zachovati.“[8]) Tím přiřčena panu Prokopovi nejenom přednost před Janem Kropáčem, nýbrž i první místo mezi vladykami, jak je hned roku 1548 zaujímal a po rozhodnutí zaujal

---

[1]) Opis smlouvy v registr. města Unčova.

[2]) Ještě v XVIII. století čtává se v obecních účtech lošt. ročně položka, kolik se propilo »při trhání špuntu« v Moravičanech.

[3]) Její otec Jindřich zapsal se r. 1504 proti pikhartům. Arch. český VI. p. 294 Jeho bratr Jan byl kapitolním děkanem ve Vratislavě.

[4]) *Volný*, Mähren IV. p. 174. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 432. Bratr jeho Václav starší obdaroval pustý špitál v Podštatě s ustanovením, aby špitálníci přijímali svátost oltářní pod obojí způsobou. *Volný*, Círk. top. III. p. 185.

[5]) Arch. zem. brněn. Památky sněm. I. fol. 194. 203.

[6]) Listinář Selsk. arch. II. p. 32.

[7]) *Kameníček*, l. c. II. p 20 Arch. český V. p. 128.

[8]) Půh. brněn. XXXVII. fol. 232.

nesporně.[1]) Roku 1557 v březnu píše se Prokop Podstatský mezi zvolenci moravských stavů na jenerální sněm do Prahy ze čtyr zástupců rytířstva na místě prvním.[2])

Brzy potom ochuravěl. Dopisem v pátek den sv. Jana Křtitele roku 1558 uvědomuje soudce zemské, že „pro nedostatek zdraví svého, kterýž na mne Pán Bůh dopustiti ráčil, mezi Vaše Milosti a zvláště k vyblášení půhonů přijíti nemohu.“[3]) Zemřel dne 26. ledna r. 1560 a byl pochován v kostele loštickém. Zbudovalť si v něm rodinnou hrobku snad proto, že kostel byl zasvěcen křestnímu patronu jeho sv. Prokopu. Na mramorovém náhrobku, dosud zachovaném, je nápis:

LETA PANIE 1560 TEN PATEK PRZED HROMNICZEMI VMRZEL GESTI VROZENEI A STATECZNEI RYTIRZ PAN PROKOP PODSTATSKEI Z PRVSENOWICZ A NA BAVZOWIE, GEHOZTO DVSSI PAN BVOH RACZ MILOSTIW BITI.

(P. d.)

---

[1]) *Volný*, Mähren I. p. 84.

[2]) Sněmy české II. p. 812.

[3]) Zem. arch. brněn. B. S. č. 2596. Dopis vlastní rukou psaný je znamenán: »Prokop podstatskey z Prusenovic a na Bouzowie« a zpečetěn malou pečetí černou s dančími parohy, nad nimiž písmena: PZP = Prokop z Prusinovic I bratr jeho Václav st. pečetil r. 1541 černým voskem. *Prasek*, listinář Selsk. arch. V. p. CCCXIII.

Ody Šalomounovy.

Dr. Tomáš Hudec. (O.)

Všechny ody nesou patrně jednotný ráz. Vidíme všude stejný sloh, stejný způsob vyjadřování, stejný myšlenkový okruh, v němž se obsah všech od pohybuje. Jako přirozený důsledek vyplývá z toho, že všechny ody třeba připisovati jednomu a témuž autoru.

Proti společnému a jednotnému původu všech Od staví se Harnack svojí interpolační hypothesou. Dle něho Ody jsou původně dílem čistě židovským, teprve křesťanský interpolátor dodal jim různými vložkami a přídavky jakéhosi nátěru křesťanského, pod nímž však dosud původní židovský originál dosti patrně se jeví; k tomu prý interpolátor onen připojil některé ody, jež byl sám složil v duchu své předlohy. Harnack dokonce se pokouší ve svém zmíněném díle[1]) kriticky rozlišiti a stanoviti ony vložky křesťanského interpolátora. Než důvody jeho nejsou přesvědčující, a většinou kritici, na př. sám Harris a pak hlavně Batiffol, hájí s důrazem své přesvědčení, že všechny ody vyplynuly z jediného péra.

Při svém důkaze vychází Harnack z ody 4., která dle jeho přesvědčení obsahuje místa, jež mohl napsat pouze žid.

> Nikdo nezmění Tvého svatého místa, Bože můj,
> nikdo nezmění a neumístí ho na místě jiném . . . . .
> Starší (místo) nebude zatlačeno těmi, která jsou mladší.

Místo toto, podobně jako oda 6., kde mohutný proud „vše zaplavuje a uchvacuje ku chrámu," prý předpokládá, že chrám jerusalemský dosud trvá. Poněvadž pak křesťané z úst samého Krista věděli, že chrám zanikne, tu řádky ony, vyslovující přesvědčení, že chrám bude trvati věčně a nezměnitelně, mohl napsati pouze žid: tedy ody ony jsou židovského původu. Vycházeje z tohoto předpokladu, hledá Harnack v ostatních odách vnitřním rozborem části, které by mohl přiřknouti křesťanskému interpolátoru a které zase původnímu židovskému autoru.

Avšak na jedné straně uznává a musí uznati i Harnack jednotný slohový ráz všech od a musí proto utíkati se ke tvrzení, že křesťanský interpolátor křesťanské vložky složil úplně v duchu a rázu původního textu, který měl před sebou, čímž právě ona slohová jednota vznikla.

---

[1]) Jüdisch-christliches Psalmbuch p. 74-85.

Na druhé straně důvody, jimiž Harnack hledí svou hypothesu podepřít, jsou velmi vratké.

Dobře a právem poukazuje Batiffol ve své studii [1]) na to, že obě ona místa mluvící o chrámu, nemusí a nemohou býti vykládána o chrámu jerusalemském, nýbrž chrám dle obvyklého symbolismu, jenž vládne ve všech odách, má smysl duchovní, allegorický a značí svatyni nikoli pozemskou, ale nebeskou. Tím bortí se ovšem hlavní základ Harnackovy hypothesy o křesťanských interpolacích.

Části křesťanské Harnack vylučuje z Od obyčejně na základě toho, že se do kontextu nehodí nebo že činí kontext nesrozumitelným. Proti tomu však Gunkel poukazuje na to,[2]) že text syrský je velmi porušený, a že dosavadním překladům velmi málo se podařilo smysl textu původního na četných místech vystihnout. Z toho, že text někde nedává přesné logické souvislosti nebo že je nesrozumitelný, neplyne ještě, že se jedná o interpolaci, nýbrž že dosud se nám nezdařilo smysl originálu nalézti! Na základě toho i Gunkel se vyslovuje proti interpolační hypothese Harnackově.

Většina kritiků, vyjímaje Harnacka, při rozboru Od Šalomounových dospěla k tomu přesvědčení, že všechny ody mají jediného autora a to autora ovšem křesťanského. — Tu však vzniká otázka, jaké křesťanské okolí či jaká křesťanská církev neb sekta to byla, v níž Ody mají svůj původ. Že vznik Od třeba hledati mimo orthodoxní křesťanství v některém postranním sektářském kroužku, jest jisto a také všichni kritici v této věci jsou za jedno, jak už bylo na to poukázáno. Řeč Od, plná nejasného mysticismu a neurčitých allegorií, liší se zásadně od celé starokřesťanské literatury. Co do obsahu, neděje se tu žádné zmínky o těch základních pravdách a ideách křesťanských, které by ve spise pravověrného křesťanství nemohly býti pominuty mlčením. Mnohem obtížnějším jest však říci kladně, u které sekty Ody skutečně povstaly. Také kritici, kteří dosud Ody podrobili svému rozboru, vyslovují se v této příčině s největší reservou a své domněnky označují nanejvýš jako možné. Ovšem, že od toho, jak zodpoví se otázka, kterému směru mezi starokřesťanským sektářstvím třeba Ody připisovati, závisí přirozeně i odpověď na další otázky, kdy totiž a kde Ody byly sepsány.

Aby bylo lze aspoň s nějakou pravděpodobností určiti směr křesťanství, který Ody představují, třeba vybrati a sestaviti vše to,

[1]) Revue biblique 1911 p. 39.

[2]) Zeitschrift für NT Wissenschaft 1910 p. 295.

co Ody ve výrazech více neb méně určitých praví o Kristu a jeho vykupitelském díle. Jinými slovy: třeba především prozkoumati christologii a soteriologii Od a pak hledati mezi oněmi přerůznými sektami starokřesťanskými onu, které by Ody stály nejblíže.

Z nauky o Kristu vystupuje v odách nejurčitěji — pokud ovšem při jejich všeobecné nejasnosti slova toho lze užiti — jejich doketismus, t. j. učení rozšířené v různých sektách křesťanského starověku, že Kristus měl tělo nikoliv skutečné, ale pouze zdánlivé. Druhá stejně význačná známka Od je veliký důraz, který kladou na poznání pravdy, v němž vidí hlavní a jedinou cestu ku spáse. Na druhé straně není tu žádné řeči o utrpení a smrti Kristově, o vykoupení jeho krví, o svátostech, o eucharistii atd.

Doketismus a kladení podstaty vykoupení do pouhého poznání pravdy, jsou význačné známky různých systémů gnostických, jež vznikly v druhém a třetím století. Probíráme-li však ony systémy, jak nám je popisují sv. Ireneus, Epiphanius a Hippolyt, tu vidíme zase, že Ody nedají se vřaditi do rámce žádného z těchto soustav. Ody nedají se uvésti v soulad ani s gnosí Marcionovou, ani Basilidovou ani Valentinovou. Doketismus v Odách je úplně neodvislý od různých oněch gnostických spekulací, po nichž není tu ani stopy, ba které stojí s Odami často v přímém odporu.

Harnack, který rovněž přiznává, že v Odách není ničeho specielně gnostického,[1]) má za to, že Ody vznikly okolo roku 100. v některé židovsko-křesťanské sektě. Gunkel[2]) se domnívá zase, že autor Od patřil k některému ze synkretistických kroužků, které v době okolo prvního století v různých zemích východu, jako na př. v Egyptě, vznikaly a které mívaly své vlastní náboženské soustavy složené z různých elementů východních náboženství. Pro to, že Ody vznikly v prostředí takových kroužků, do kterých pouze zasvěcenci byli připouštěni, a které teprve nejnověji Reitzenstein[3]) uvedl v širší známost svými spisy, zdá se mluviti celá ona úmyslně mysteriosní řeč Od a výslovné vyzvání v odě 8. ku věřícím: „zachovejte mé tajemství!“

Pozoruhodnou je domněnka, již vyslovil Batiffol.[4]) Podle něho Ody Šalomounovy vznikly snad v prostředí oněch heretiků, proti nimž

---

[1]) Jüdisch-christliches Psalmbuch p. 103.

[2]) Zeitschrift für NT. Wissenschaft 1910 p. 326.

[3]) *Reitzenstein*, Poimandres. Leipzig 1904. Die hellenistischen Mysterienreligionen. Leipzig 1910.

[4]) Revue biblique 1911 p. 179-181.

bojuje opětovně sv. Ignác, biskup Antiochenský, ve svých listech. O bludařích své doby, kteří znepokojovali a v nebezpečí uváděli pravověrné křesťany, píše sv. Ignác mezi jiným takto. Trall. VI, 2: „. . . kteří předstírají Krista, aby spíše došli víry, podávajíce takořka smrtící jed s vínem a medem, a nevědomý požívá ochotně smrt ve zrádné rozkoši.“ IX, 1: Bludaři oni mluví nezmiňujíce se „o Ježíši Kristu, z pokolení Davidova, synu Marie, který se v pravdě zrodil, jedl i pil, v pravdě trpěl pod Pontským Pilátem, v pravdě byl ukřižován a zemřel . . .“ X, 1: „Jestliže zdánlivě trpěl, jak někteří bezbožní, to jest nevěřící praví, jsouce sami jen zdáním . . . . .“ Smyrn. I, 1: Vy věříte, praví k Smyrňanům sv. Ignác, v Ježíše Krista, „který v pravdě pochází z pokolení Davidova dle těla . . . ., který v pravdě se zrodil z Panny . . . v pravdě pod Pontským Pilátem a Herodem Tetrarchou byl přibit na kříž za nás v těle.“ V, 2: „Co mi kdo prospěje, když mne chválí, Pánu mému však zlořečí, nevyznávaje, že měl tělo . . . . V, 3. Jména těch, protože jsou nevěrci, nechci napsati.“ — Ze všech těchto míst je patrno, že má sv. Ignác na zřeteli dokety, kteří učili, že Kristus měl jen zdánlivé tělo a zdánlivě trpěl. Proti nim s takovým důrazem vytýká sv. Ignác, že Kristus v pravdě se zrodil, v pravdě trpěl a v pravdě na kříži zemřel. — Na jiných místech ve svých listech varuje zase sv. Ignác věřící před těmi, kteří učí žíti po židovském způsobu; tak Magn. X, 3: „nesluší se vyslovovati jméno Ježíše Krista a žíti po židovském způsobu.“

Zdá se skoro, a Batiffol je toho mínění, že tito judaisté nejsou různí od oněch doketů, o nichž mluví sv. Ignác na jiných místech, nýbrž že se tu jedná o jedny a tytéž heretiky, jejichž význačnými známkami byl současně doketismus i judaismus. A tu právě celý ráz Šalomounových od velmi dobře by se shodoval s tím, co sv. Ignác praví o řečených bludařích. Neboť vedle doketismu nesou Ody vyslovený ráz judaistický. Je to sice judaismus, který se opírá pouze o žalmy a knihy Moudrosti Starého Zákona a který je daleko vzdálen od tehdejšího officielního židovství, neboť nezná ani Zákona s jeho farisejským výkladem a tradicemi předků, ani obřadů a obětí, ani levitických očišťování a úzkostlivého lpění na liteře Zákona. Je to judaismus, který se vymanil z úzkého nacionálního nazírání židovského a který snad byl rozšířen v kruzích Essenů a Therapeutů. Je to však přece jen nepokrytý a jasný judaismus, jehož stopy vidíme v Odách.

Sv. Ignác byl biskupem v Antiochii a listy své napsal na cestě do Říma, kde r. 107 podstoupil mučednickou smrt. I to velmi dobře

se shoduje s tím, co se dá souditi o místě a době, kdy Ody Šalomounovy vznikly. Neboť kritici kladou většinou vznik Od buď do Egypta nebo pravděpodobněji do Syrie a to do doby kolem roku 100.

Prameny naše pro poznání nejstarších dob křesťanství jsou nadmíru kusé a nedostatečné a proto i domněnka Batiffolova, že totiž Ody Šalomounovy vznikly mezi heretiky potíranými sv. Ignácem, třebaže nepostrádá jisté pravděpodobnosti, přece jen zůstává pouhou hypothesou.

Jak patrno z oněch tří hypothes o vzniku Šalomounových Od, totiž hypothesy Harnackovy, Gunkelovy a Batiffolovy, nezdařilo se dosud původ nalezených Od Šalomounových vysvětliti uspokojujícím způsobem. A jak se zdá, tak brzy otázka ona také rozřešena nebude, leč by snad nové nečekané objevy objasnily temnou dobu nejstarší historie církevní a hlavně historii nejstarších křesťanských heresí.

O době, kdy Ody byly sepsány, řečeno již, že vznik jejich třeba hledati okolo roku 100. po Kristu. Jako terminus ad quem právem se stanoví rok 150. V době pozdější Ody vzniknout nemohly, protože ani bludaři nebyli by pojali mezi kanonické spisy Bible dílo vzniknuvší okolo r. 150, kdy kanon byl již ustálen; viděli jsme však, že jak Laktantius, tak i autor Pistis Sophie Šalomounovy Ody ve své Bibli měli. Mimo to v polovině druhého století doketismus nikde nevystupuje sám, nýbrž vždy jako součást gnostických spekulací, po kterých však v Odách není stopy. A konečně způsob vyjadřování a naivní obrazy, jaké vidíme na př. v proslulé odě 19., byly možné jen v nejstarší křesťanské době, nikoliv již po r. 150. — Tedy doba okolo r. 100 je nejpravděpodobnější, chceme-li určiti čas, kdy Ody vznikly. Harnack ovšem na základě své hypothesy klade židovský prvopis Od do doby před zbořením jerusalemského chrámu, dílo křesťanského interpolatora rovněž okolo r. 100.[1])

O místě, kde Ody byly sepsány, říci lze na základě judaismu v Odách se jevícího pouze tolik, že vznikly pravděpodobně buď v Palestině samé nebo v některém ze sousedních krajů Syrie neb Egypta.

Že Ody mají velký význam pro nejstarší dějiny křesťanské církve, netřeba dokazovati. Vždyť jsou literární památkou, jež původem svým sahá až do prvního století a jež nám zjevuje existenci křesťanských bludařů, o nichž dosud ničeho známo nebylo.

Význam Od, který sám sebou je nemalý, zvyšuje však poměr, v jakém Ody stojí ku čtvrtému evangeliu. Ody budou od ny-

[1]) Jüdisch christliches Psalmbuch p. 112.

nějška v otázce o vzniku evangelia sv. Jana dokumentem, jehož nikdo nebude smět pominouti mlčením. Výrazy a myšlenky Od jsou totiž ve velmi úzkém vztahu ku čtvrtému evangeliu. Pojmy a slova, jež jsou tak význačnými po evangelium sv. Jana, na př. poznání, pravda, živá voda, život, láska, světlo atd. tvoří též hlavní a podstatnou část terminologie v Odách, takže o vzájemné závislosti obou děl nemůže býti pochyby. Harnack píše: „Dieser Tatbestand stellt die wichtigste geschichtliche Erkenntnis dar, die uns diese Oden bringen.“ [1]) „Für die geschichtliche Erklärung des Johannesevangeliums ist ihre Entdeckung geradezu epochemachend.“ [2])

Ovšem že Harnack poměr Od Šalomounových ku čtvrtému evangeliu vysvětluje svým způsobem. Dle něho představují Ody náboženský směr ve starokřesťanské církvi, který došel výrazu a uplatnil se ve všeobecné církvi čtvrtým evangeliem. Čtvrté evangelium vzniklo později než Ody a i když není od nich přímo závislým, přece vzniklo z téhož ideového ovzduší, v němž dříve byly povstaly Ody.

Než tato hypothesa převrací skutečný stav věci. Uvážíme-li, s jakou zálibou gnostici používali čtvrtého evangelia pro jeho mystický nádech, srovnáme-li dále jasný a určitý ráz čtvrtého evangelia v nauce i ve vypravování s nejasnými a zmatenými náboženskými ideami Od, musíme dospěti k přesvědčení, že Ody vznikly později nežli čtvrté evangelium, z něhož ovšem autor Od převzal po způsobu ostatních bludařů různé myšlenky i výrazy. — Přirozený důsledek této závislosti je, že čtvrté evangelium vzniklo dříve než Ody, a jsou-li Ody napsány okolo r. 100, tedy čtvrté evangelium musilo zde již býti ku konci prvního století!

Kritika dosud nepronesla o Šalomounových Odách posledního slova. V každém případě však Ody znamenají nejen obohacení památek z doby nejstaršího křesťanství, nýbrž také rozšíření našich vědomostí o této tak důležité a tak málo známé době.

---

[1]) Jüdisch-christliches Psalmbuch p. 99.

[2]) l. c. 119.

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

III.

Spisovatelé čtyřicátých let.

1. Fedor M. Dostojevskij (1822—81).

Jestliže Gogol teprve v pozdější době literární činnosti své začal klásti důraz na nábožensko-mravní otázky, pak byl daleko v té věci předstižen F. Dostojevským, jenž byl nejvytrvalejším a nejnadšenějším učitelem a nejhorlivějším hlatatelem ideí těch.

Tento největší psycholog mezi spisovateli ruskými, jak všeobecně se uznává, vniká v samé hlubiny složitého života duše lidské, dotýká se jejích nejintimnějších strun a odhaluje před námi to, co se zde děje pod tím neb oním vnějším obalem člověka. Kritikové poukazují souhlasně na neobyčejnou jemnost jeho psychologické analyse, jež mu dává viděti v duši lidské takové skryté motivy, jež obyčejně unikají pozornosti lidí. Tuto vlastnost talentu jeho srovnává Av. Bulgakov se zvláštní schopností sluchu, rozeznávati nejmenší rozdíly hudebních tonův. A toto hluboké vnikání Dostojevského v lidskou duši přirozeně přivádí jej ve styk s otázkami nábožensko-mravními, s otázkami křesťanství. Křesťanství, jak byli přesvědčeni hned v prvních dobách, jest blízko přirozenosti lidské a odpovídá jejím nejhlubším tužbám a nejvznešenějším požadavkům. Z těch dob došla až na nás zásada: „anima humana naturaliter christiana,“ t. j. že duše lidská podle přirozenosti jest křesťanská. Jestliže první křesťanští spisovatelé objasňovali tuto zásadu cestou shody snah duše lidské a úkolu křesťanství, pak Dostojevskij doplňkem k nim představuje to v uměleckých obrazech. V dílech Dostojevského před námi neobyčejně jasně rozprostírá se vnitřní život mnohých lidí, i vidíme jasně, jak člověku jest nutno křesťanství s jeho tajemstvími k vyléčení zmatené jeho duše a upokojení jejích potřeb.

Hned v prvním díle svém, novelle „Chudí lidé“ (1845), projevil D. neobyčejnou sílu psychické analyse, směřující k tomu, aby v zastrašeném člověku odhalil vědomí lidské důstojnosti, ukázal v něm jiskru Boží, probouzel soucit k poníženým a nabádal k lidskému za-

cházení s nimi. Již tu jeví se také jeho ideal trpělivé pokory, světlého, očistného utrpení. A tyto vlastnosti svého talentu D. zachoval do konce své činnosti, ještě více je rozvíjeje. On miluje člověka celého, byť byl sebe hříšnější, a úchvatnými řečmi i uměleckými obrazy, jež se v dílech jeho střídají, hledí upoutati pozornost čtenářův. A čtenář přinucen hluboce dramatickými obrazy D., aby prožil sám díla jeho, obohacuje se duchovní zkušeností, uschopňuje se šíře pohlížeti na okolní život, litovati i milovati člověka, třebas i padlého. Ruský nejoriginalnější filosof V. S. Solovjev ve své řeči nad hrobem D. vyslovil se o tom takto:

„Dostojevskij miloval především živou ruskou duši i věřil, že jsme všichni sluhové Boží, věřil v božskou sílu duše lidské, vítězící nad všelikým vnějším násilím i nad všelikým vnitřním pádem. Přijav v duši svou všecku pozemskou zlobu, všecku tíži a sprostotu života i překonav všecko to nekonečnou silou lásky, D. ve všech svých dílech hlásal toto vítězství. Prozkoumav božskou sílu v duši, prorážející skrze všelikou lidskou slabost, D. přišel k poznání Boha i Bohočlověka. Jsoucnost Boha i Krista objevila se mu ve vnitřní síle lásky a všeobecného odpuštění a touž všecko odpouštějící blahodárnou sílu hlásal jako základ i pro vnější uskutečnění na zemi onoho království, po němž toužil a dychtil po celý život."

Když v letech šedesátých D. ne rozzloben, nýbrž smířen, věřící, vrátil se ze svého vyhnanství na Sibiři, kdež žil mezi nejhoršími vyvrheli lidstva, v nichž však také odkryl „jiskru Boží", ve tvorbě svých děl upadal až v chorobný stav, prožívaje muky svých hrdin a zakusiv sám muky pádu i nadšení očisty, dovedl litovati jako žádný jiný spisovatel ruský, dovedl těšiti, i působiti na čtenáře ohnivými slovy lásky, připomínajícími láskyplné řeči Spasitelovy k ženě cizoložné, k lotrovi a celníkům. Tím připomíná tvorba D. ony okouzlující stránky z evangelia, kde hříšnice z propasti nepravostí povznáší se k jemnému pojímání učení Spasitelova i mění se ve světici, jež vykoupila hříchy mládí těžkými mukami výčitek svědomí a touhou po čistém životě v pokoji se svědomím. Tuto téměř evangelickou potěšitelnost tvoreb D. připomíná prof. Kirpičnikov, řka:

„Dostojevskij jest nám utěšitelem ve chvíli zármutku i hněvu na sebe i na život, hlasatelem činné lásky, hluboké víry v člověka i světlé naděje v jeho lepší budoucnost. On jest básník-učitel, ukazující nám cestu pravdy a vyšší duchovní krásy."

Na touž blízkost literarní tvorby D. k přikázáním křesťanství o vzájemné lásce mezi lidmi, o odpouštění, o mravním obrození, poukazuje známý kritik Brandes:

„Dostojevskij jeví se v celém svém životě typickým křesťanem. Jeho díla jsou skutečný arsenál křesťansky pojatých charakterův a duševních stavů. Všecky jednající osoby v jeho dílech jsou nemocní, hříšníci nebo světci obojího pohlaví, a přechod ze stavu hříšníka k opačnému stavu, od hříšnice k světici a od tělesně nemocného k duševně zdravému děje se brzy cestou povolného očišťování, brzy náhle, v okamžiku, jako v novém zákoně druhdy bývá, že hříšnice jeví se v touž chvíli světicí...“

A Volynskij v knize „Borba za idealizm“ (1900) dí, že „D. hledí na člověka skrz náboženskou ideu... Všecko jde u něho od Boha nebo k Bohu...“

Avšak evangelickou mravouku nalézáme u Dostojevského v poněkud zkažené, neb aspoň jednostranné podobě. Neboť D. všecku svoji pozornost upřel na ony hlavy sv. evangelia, kde se mluví o kajícím se lotrovi, o celníkovi, o marnotratném synovi a ženě cizoložné. Ale mravní čistotu, kterou přec Kristus především žádal, málo D. předváděl ve svých romanech. Za to ovšem tím pečlivěji hledal perlu v blátě, boží jiskru v padlém člověku, dobro v hromadě zla.

A toto tíživé smíšení, tragické rozdvojení, boj Krista s Antikristem, ideálu Madonny a snah sodomských v duši člověka D. ustavičně předvádí v uměleckých obrazech. „Tu,“ praví D. ústy Dimitrije Karamazova, „ďábel zápasí s Bohem, a bojiště jsou — srdce lidská.“ Odhaluje duši lidskou až do tajícího se v ní „obličeje Kristova“, D. ukazuje vytrvalost jeho v duši naší, která ustavičně a instinktivně hledá tento obličej. Cesta tohoto hledání bývá často dlouhá a plná velikých bludů. Mimo to ukazuje se nám, jak sláb je člověk, ponechaný v tom sobě samému, vydaný na pospas osudu jinými, silnějšími duchem. Nepochopí-li člověk své hluboké potřeby, nevyzná-li se ve vyšších snahách, povstává proti Kristu, ale tento rozpor nedá se mu uklidniti. Byť člověk uvázl v sodomských snahách, byť se zatemnil v duši jeho obličej Kristův, třeba jen obličej ten před ním vystaviti, a duše lidská upírá se k němu neudržitelně se slzami pokání jako k jediné pravdě. A jen taková, utrpením nabytá pravda, jen námahou nad sebou dobytý Bůh je dle Dost. neocenitelným štěstím.

Vnikaje takto až na dno duševního chaosu, Dost. z otázek duchovního života vybral si zvláště otázky náboženství a mravnosti. „Jaký je smysl lidského života? Je-li v něm smysl vůbec? Jak smířiti utrpení člověka s milosrdenstvím Božím?“ — toť otázky náboženské, kolem nichž u Dost. se všecko točí. Ve středu všeho je Bůh, otázka o Bohu, a smyslu života. I je skutečně divno, že v tak bouřlivé, materialistické

a beznáboženské době, jaká byla v Rusku v letech šedesátých a sedmdesátých, D. napsal řadu děl, připomínajících jakousi náboženskou epopei. Náboženско-mravní otázky pronikají téměř veškeren obsah jeho děl, jsou téměř prvním úkolem, jednajícími osobami jeho románů. Zvláště v době materialismu, nevěry a náboženské lhostejnosti, kdy lidé byli pojati nezkrotitelnou touhou po statcích tohoto světa i po rozkoších a byli plni předsudků proti náboženství, D. chtěl ukázati, že pouze víra dovede takovou touhu držeti na uzdě, že víra je člověčenstvu potřebna nejen prakticky, nýbrž nevyhnutelna podle vlastností přirozenosti lidské, a že jí bude náležeti konec konců vítězství nade všemi pokusy lidí, zbaviti se její osudné nevyhnutelnosti. Ústy prokurátorovými v „Bratřích Karamazovech“ (díl III, str. 243. sl.) praví o oné době:

„Takové temné skutky skoro už přestaly býti pro nás hroznými. Náš návyk tedy musí buditi úžas a nikoli jednotlivý zločin toho či onoho individua Kde však jsou příčiny naší lhostejnosti, ba skoro našeho vřelého poměru k takým skutkům, k takým příznakům doby, které nám předpovídají budoucnost, málo hodnou závisti? Snad v našem cynismu, či v předčasném vyčerpání rozumu a důmyslu naší společnosti, ještě tak mladé, ale tak už sešlé? Či snad v tom, že mravní zásady naše jsou otřeseny až do základů, anebo konečně v tom, že vůbec snad není u nás oněch mravních zásad?“ Když uvedl několik případů hrůz bezuzdné zvůle a mravního úpadku, pokračuje prokurátor ve své řeči: „Možná, že se někdo ozve proti mně a zvolá, že jsem člověk chorobný a hysterický, vymýšlím si hrůzné klevety, blábolím, přepínám. Buďsi! A Bože, jak bych já první byl tomu rád! O nevěřte mně, pokládejte mne za nemocného, ale přece si pamatujte má slova; neboť je-li aspoň desátá a třebas jen dvacátá část mých slov pravdiva, — vždyť už to je úžasné! Pohleďte, pánové, pohleďte, jak se u nás střílejí mladí lidé! Bez sebe menších hamletovských úvah o tom, co bude tam, bez jakýchkoli příznakův o oněch úvahách, jako kdyby otázka o naší duši a o všem tom, co nás čeká za hrobem, dávno byla přeškrtnuta v jejich přírodě, pohřbena a pískem zasypána.“

Zde nalézáme motiv uměleckých děl D. V těchto silných slovech cítiti aroma doby, onen stav mravů, který ozbrojil myslitele k ohnivému kázání a umělce k tvorbě hlubokých tragických obrazu, které se střídají s filosofií náboženskou.

Základním kamenem náboženско-filosofického názoru D. je víra v jsoucnost Boží a v nesmrtelnost duše. „Pro pravé Rusy,“ praví D., „otázky o tom, je-li Bůh a je-li nesmrtelnost — jsou nejprvnější otázky.“ A tyto otázky předkládají a posuzují u něho lidé nejrozličnějších typů se všemožných stanovisk.

Položiv víru v Boha jako základ života ruského lidu, jenž dle mínění D. „obraz Kristův chová v čistotě pravdy Boží,“ spojiv zdařile přirozené vlastnosti psychologie slovanské s ideami Ježíše Krista, spisovatel dále hlásá, že bez idey nesmrtelnosti život nemá smyslu, nemá cíle. Na toto thema D. nakreslil typy Kirillova v „Běsech“ (1870), Hippolyta v „Idiotě“ (1868) a Ivana Karamazova („Bratři Kar.“ 1880) Všichni tito zavrhují nesmrtelnost a pokládají samovraždu za jediný východ z nesmyslnosti života. Neuzná-li se nesmrtelnost duše, pak je všecko dovoleno, není ctností, nastane mravní anarchie, nemožnost společného života lidí, nemožnost zdržeti od zločinů, nemožnost lásky k bližnímu. Názor Ivana Karamazova, jenž chce žíti pouze do 30 let a potom odhoditi nedopitý pohár, určitě vyřkl Miusov v cele Zasimově:

»Asi před pěti dny prohlásil (Ivan Kar.) slavnostně při debattě v jedné zdejší po většině dámské společnosti, že na celém světě není rozhodně nic takového, co by mohlo přiměti člověka, aby miloval svého bližního; že takového přirozeného zákona, t. j. aby člověk miloval člověčenstvo, — není vůbec, a že jestliže tady jest a byla dosud láska na zemi, že nebyla následkem zákonů přírodních, nýbrž jedině proto, že lidé věřili ve svou nesmrtelnost. Ivan Fedorovič připojil k tomu jako v závorkách, že v tom právě spočívá veškeren zákon přírodní, takže kdyby v člověku vyhasla víra v jeho nesmrtelnost, zmizí v něm ihned také netoliko láska, nýbrž i všechna živá síla, aby mohl vésti dále svůj život v lidské společnosti. A ještě více: potom prý už nic nebude nemravného, všechno bude dovoleno, i lidojedství. Avšak ani toho není dosti: ukončil tvrzením, že pro každou jednotlivou osobu, na příklad jako pro nás, kdo nevěří ani v Boha, ani v nesmrtelnost svoji, mravní zákon přírody musí se ihned změniti v pravý opak dosavadního náboženského zákona, a že egoismus třebas i ve spojení se zločinností musí býti netoliko dovolen člověku, nýbrž uznán dokonce za nezbytný, nejrozumnější a div ne za nejšlechetnější východ v jeho stavu . . .“

‚Dovolte‘, ozval se náhle Dmitrij Fedorovič, ‚abych dobře rozuměl; tedy zločinnost nejen má býti dovolena, nýbrž musí býti uznána za nejnutnější a nejrozumnější východ ze situace každého neznaboha! Dobře jsem rozuměl či ne?‘

‚Právě tak‘, odpověděl otec Paisij.

‚Jste opravdu přesvědčen, že by takové následky musilo míti pro lidi vymizení víry v nesmrtelnost jejich duše?‘ zeptal se náhle stařec Ivana Fedoroviče (Miusova).

‚Ano, to jsem tvrdil. Není ctnosti, není-li nesmrtelnosti!‘“

Víry v posmrtný život nemá ani Kirillov v „Běsích“. Je to „člověkobůh“, jenž svou vůli osobní staví za jediný zákon pro život svůj. Neuznávaje osobního Boha, ani nesmrtelnosti, zásad, jež jediné

mohou člověka smířiti s životem, Kirillov nahrazuje Boha i nesmrtelnost svou vůlí. Otázky o smysle života řeší v nejkrajnější subjektivnosti, váže si pouze toho, co schvaluje jeho „já", a o ostatní světový řád se nestará. Lidé trápí se podle jeho mínění na zemi tím, že bojí se onoho světa; kdyby prý se nebáli, mohl bý každý podle vlastní vůle zkrátiti života bezradostný sen. V jeho rozmluvě se Stavroginem vystupuje v popředí osobnost člověka, jenž za střed všehomíru uznává ne vůli Boží, nýbrž svou. Velice vypukle názor D. na takovou svézákonnost člověka vyjadřuje se v rozmluvě Kirillova s Verchovenským. Popírání Boha se všemi smutnými následky jasně odhaleno v tomto dialogu:

»‚Chlubíte se přede mnou (praví Vorchovenskij), jak se zdá, že se zastřelíte?' — ‚Vždycky jsem se divil, že všichni zůstávají na živu,' neslyšel jeho poznámky Kirillov. ‚Hm . . ., je to snad idea, ale . . .' ‚Mlč, opice, nepochopíš ničeho. Není-li Boha, jsem já Bůh.' — ‚Tomuhle bodu u vás nikdy nemohl jsem porozuměti: proč jste Bůh?' — ‚Je-li Bůh, pak veškera vůle je Jeho, a já z vůle Jeho nemohu. Není-li Boha, všecka vůle je má, a já musím projeviti svévoli.' — ‚Svévoli? A proč jste povinen?' — ‚Protože všecka vůle stala se mnou. Což nikdo na celé planetě, skončiv s Bohem a uvěřiv ve svévoli, neosmělí se projeviti svévoli v nejplnějším bodě? . . . Já chci projeviti svévoli. Třebas jediný, ale provedu ji.' — ‚I proveďte.' — ‚Jsem povinen sebe zastřeliti, protože nejúplnější bod mé svévole je — abych sebe sama zabil' — ‚Ale vždyť nezabíjíte vy jediný sebe; je mnoho samovrahů.' — ‚S příčinou. Ale beze vší příčiny, pouze ze svévole — já jediný . . . Já musím nevěru projeviti Pro mne není nad ideu, že není Boha. Člověk jen to dělal, že vymýšlel Boha, aby žil, nezabíjeje sebe; v tom jsou celé světové dějiny dosud. Já jediný ve světových dějinách poprvé nechtěl vymýšleti Boha . . .' Nepochopuji, jak mohl dosud atheista věděti, že Boha není, a nezabiti se ihned? Poznati, že Boha není, a nepoznati zároveň, že sám jsi se stal Bohem — je nesmysl, jinak jistě zabiješ sebe sama . . . Člověk proto byl dosud tak nešťasten, že bál se projeviti nejhlavnější bod svévole . . . Já však projevím svévoli, musím ujistiti, že nevěřím. Začnu a skončím, i otevru dvéře. I spasím. Jen to jediné spasí všecky lidi a v následujícím hned pokolení přetvoří fysicky. Neboť v nynější fysické podobě, pokud jsem přemýšlel, nelze býti člověku bez Boha dřívějšího nijak. Tři léta hledal jsem přívlastek božstva svého i nalezl jsem: přívlastek božstva mého je — Svévole! Toť vše, čím mohu v hlavním bodě ukázati nepokornost i novou strašnou svobodu svou. Neboť ona je strašna. Zabíjím sebe, abych ukázal nepokornost a novou strašnou svobodu svou.'«

Náhrada víry v Boha pokloněním se svému „já", zbožnění jeho nebo táž idea „člověkoboha" ještě názorněji odhaluje se Dostojevským v řeči čerta, jenž se zjevil Ivanu Karamazovu („Bratři Kar.," díl. III., str. 183).

„Podle mého mínění,“ praví čert, „není ani třeba nic rušiti, stačí, zruší-li se v člověčenstvu pouze idea o Bohu; toho je třeba přede vším se chopiti! Tím, tím je třeba začíti, — ó slepci, ničemu nerozumějící! Jedině, když se člověčenstvo od prvního do posledního odřekne Boha (a já jsem přesvědčen, že taková perioda nastane!) pak už sám sebou bez lidojedství padne všechen bývalý světový názor a hlavně i všechna bývalá mravnost, i nastoupí všecko nové. Lidé se spolčí, by vytěžili ze života všecko, čeho může poskytnouti, ovšem jistě na dosažení štěstí a radosti jedině v tomto zdejším, pozemském životě. Člověk se vypne duchem božské, titánské hrdosti a objeví se člověkobůh. Krotě každé hodiny všecky síly přírody vůlí svou a vědou, člověk právě tím bude pociťovati každé hodiny rozkoš tak vznešenou, že mu nahradí všechny bývalé naděje na rozkoše nebeské... Běží tedy nyní o to, je li vůbec možno, aby nastala někdy taková perioda, či ne? Jestliže nastane, všecko je rozřešeno, a lidstvo se zařídí definitivně. Ale poněvadž vhledem k zakořenělé hlouposti lidské neupraví se to snad ještě ani za tisíc let, proto je každému, kdo je si už nyní vědom pravdy, dovoleno, by se zařídil zcela tak, jak se mu líbí, podle nových zásad. V tomto smyslu je jemu ‚všecko dovoleno.‘ Ne dosti na tom: jestliže i ona perioda vůbec nikdy ani nenastane, tu, protože Boha a nesmrtelnosti přece jen není, novému člověku je dovoleno státi se člověkem bohem, a třebas jen jedinému na celém světě, a pak ovšem v této nové důstojnosti s lehkým srdcem smí přeskočiti všelikou bývalou mravní přehradu bývalého otroka-člověka, bude-li toho třeba. Pro Boha neexistuje zákon! Kde stane Bůh, tam už je místo Boží! Kde stanu já, tam ihned bude první místo... všecko dovoleno‘ a dosti.“

Proti smyslu života protestuje též nihilista Hippolyt v „Idiotě“. Srdcem sice připouští náboženství s jeho učením o odplatě i záhrobním životě, ale rozumem nedovede připustiti nesmrtelnosti a účelnosti, rozumnosti osobobního života, nemůže se smířiti s okolním pořádkem věcí, s odpory života, i přichází k popírání i Boha i nesmrtelnosti. Ale tímto popíráním ničí se všeliký mravní princip činnosti, láska k bližnímu jest bezúčelna, starost o zlepšení poměrů v okolním světě nesmyslna, i dospěje Hippolyt logicky k témuž principu: „všecko je dovoleno“. Chtěje se tedy zastřeliti, praví ve svém „nevyhnutelném vysvětlelní“:

...„Přes veškeru svoji snahu nemohl jsem si představiti, že budoucího života ani Prozřetelnosti není. Nade vše jest jisto, že vše to jest, ale my že ničeho nechápeme z budoucího života i z jeho zákonů. Avšak, když je to tak nesnadno a dokonce úplně nemožno pochopiti, budu snad zodpověden za to, že jsem neměl sil smysly pochopiti nepostižitelné? Pravda, oni praví, a již arci kníže (Myškin) zároveň s nimi, že tu třeba poslušnosti, že se má poslouchati bez posuzování, z pouhé mravnosti, a že za svoji pokoru obdržím jistě náhradu na onom světě. My příliš snižujeme Prozřetelnost,

přisuzujíce Jí své pojmy ze zlosti, že Jí nemůžeme pochopiti. Avšak opětně také, nemohu-li Jí pochopiti, opakuji, nesnadno i zodpovídati za to, čeho nelze člověku pochopiti. A je-li tomu tak, kterak mne mohou souditi za to, že jsem nemohl pochopiti skutečné vůle a zákonů Prozřetelnosti? Ne, lépe již zanechati náboženství... Zemru, zíraje přímo na pramen síly a života (na slunce), a nezatoužím po tom životě!“ (Idiot, část III, str. 109.)

Toto reptání na Boha, na člověka i na svět s jeho odpory, jež se vylévá z duše typů, protestujících proti věčným pravdám, jest obyčejné reptání člověčenstva, trápícího se proklatými otázkami v údolí zemském a prožívajícího duševní krisi. Dost. s útrpností vyslýchá toto reptání duše proti vlastním jejím základům a vede ji k mravnímu osvícení cestou jasného vyobrazení jejích chyb a pádů. Bez výčitky učí ji žíti a chápati život, jenž má jediný smysl v uznání Boha a nesmrtelnosti duše. To jsou oblíbené idey D.; je o nich tak přesvědčen, že nikterak se neobává uváděti důkazy různých popíračů pravd těchto ve vší ostrosti, neboť je přesvědčen o vítězství svých positivních názoru, že Bůh jest a že duše je nesmrtelna. Ať je lidé popírají, jen ať nejsou k nim lhostejni, ať jen lidé mravně neusínají, najdou Boha i nesmrtelnost. Není hrozno popírání Boha, nýbrž lhostejnost, jíž se třeba báti jako mravní smrti. Žije-li člověk uvědoměle, byť sebe více popíral Boha, přijde podle Dost. k Bohu, neboť není jiných východů.

(P. d.)

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Seznam předmětů při této dražbě prodaných uložen je ve fasciklu 7. 9. Poněvadž obsahuje však jen čísla položek, dále cenu odhadnou a vydraženou bez zevrubnějšího popisu jednotlivých předmětů, uvádíme tu jiný seznam, jenž obsahuje vlastní popis jednotlivých předmětův a jejich cenu odhadnou a připojujeme zároveň cenu, za kterou v dražbě byly prodány. Pro obsáhlost uvedeme jen některé předměty.

Seznam

veškerého v roce 1784 a 1785 zabraného stolního a praelatského stříbra, rovněž tak oněch kostelních klenotů, jichž možno použíti ke každé jiné, než k bezprostředně duchovní potřebě.

Klášter Zábrdovice.

Ex Rub. praetiosa:

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
2	13	zlatý prsten s erbem ve skle vyrytým 3 # à 2 zl.	6	—	9	24
—	14	zlatý prsten s vyrytým znakem kláštera 3¼ # à 3 zl. . . .	9	45	11	23
—	15	tompakový pozlacený prsten s prostředním kamenem růžovým, karmasinovaný kristaly	—	12	1	10
—	17	Zlatý řetěz 17 # à 2 zl. . . .	34	—	54	—
		Zlatý prsten s orientalním granatem, do něhož jsou dva kristaly vsazeny	3	—	5	—
—	18	zlatý řetěz 17¾ # à 2 zl. 45 kr.	48	48 kr. 3 ϑ	62	—
		Zlatý prsten, jehož prostřední kámen je safír a karmasinovaný 6 routami	16	—	36	3
—	19	jiný prsten ze zlata	1	30	6	12
3	20	Spona k pluvialu se sedmi kameny různé barvy	1	30	6	31
3	21	Stříbrná obětní tabulka s nápisem	1	50	2	51

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnutý: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	31	Stříbrná kropenka s kropáčem .	111	35	119	6
4	32	stříbrné pozlacené umývadlo s tácem k pontifikalní mši 5 lib. 3 loty à 1 zl. 15 kr.	203	45	206	12
		dto. dto. s tácem 4 lib. 4 l. 2 kv. à 1 zl. 10 kr.	154	35	166	—
		dto. dto. s tácem 2 lib. 12 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr.	82	52 kr. 2 ϑ	85	24
—	33	dvě velké stříbrné mešní konvičky s tácem 2 lib. 24 l. 3 kv. a 55 kr.	81	21 kr. 1 ϑ	89	2
—	34	Pár mešních stříbrných konviček s tácem 1 lib. 3 kv. à 55 kr. .	30	1 kr. 1 ϑ	32	33
		Pár mešních stříbrných konviček s tácem 1 lib. 9 l. 3 kv. à 57 kr.	39	39 kr. 3 ϑ	44	—
		Pár mešních stříbrných konviček s tácem 1 lib. 13. l. 3 kv. à 1 zl.	45	45	47	3
		Pár mešních stříbrných konviček s tácem 1 lib. 9 l. 3 kv. à 57 kr.	39	39 kr. 3 ϑ	41	—
—	35	stříbrný pozlacený tác 25 l. 2 kv. à 55 kr.	23	22 kr. 2 ϑ	29	21
—	36	stříbrný zvonek ku mši 12 l. 2½ kv. à 55 kr.	11	34 kr. 1½	12	20
5	39	6 oltářních svícnů 15 lib. 18 l. 2 kv. à 1 zl. 5	540	2 kr. 2 ϑ	582	—
—	41	stará kaditelnice 2 lib. 6 l. à 55 kr.	64	10	71	10
		k tomu stříbrná loďka 24 lib 2 kv. à 45 kr.	18	22 kr. 2 ϑ	20	1

Rub.: Praelátské stříbro.

5	45	31 párů nožů s vidličkami stříbrnými 5 lib. 18 l. 1 kv. à 55 kr.	163	23 kr. 3 ϑ	188	2
		12 párů nožů s vidličkami stříbrnými 1 lib. 16 l. à 55 kr. . .	44	—	54	30
		1 pár nožů s vidličkou stříbrnou 4 l. 2 kv. à 50 kr.	3	45	4	18

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	45	4 páry nožů s vidličkami stříbrnými 12 l. à 1 zl.	12	—	14	2
		8 stříbrných nožů a 7 vidliček 30 lotů à 55 kr.	27	30	34	—
6	46	47 lžic 4 lib. 18 l. 2 kv. à 55 kr.	134	17 kr. 2 ϑ	157	30
—	47	tři stříbrné kávové lžičky 2 lot. ½ kv. à 55 kr.	1	56 kr. 3½	2	30
—	48	dvě lžice na předkládání 13 lot. 3 kv. à 57 kr.	13	3 kr. 3 ϑ	14	15
—	49	podnos se dvěma skleněnými mískami a 2 solničkami 1 lib. 25 l. à 1 zl. 5 kr.	61	45	70	20
—	50	čtyři kulaté kredenční tácy 4 lib. 7 lot. à 1 zl. 5 kr.	146	14	155	10
—	51	velká konvice na kávu 2 lib. 10 l. à 1 zl. 5 kr.	80	10	85	30
—	52	dva malé stolní svícny 19 l. 2 kv. à 55 kr.	17	52 kr. 2 ϑ	20	35
		dva malé stolní svícny 22 l. 2 kv. à 1 zl.	22	30	25	35
—	53	2 rovné lžice k předkládání 21 l. à 55 kr.	19	15	21	59
—	54	6 vidliček stříbrných 21 l. à 40 kr.	14	—	18	40
—	55	24 malých desertních nožů, pak rovněž tolik konfektních vidliček 1 lib. 25 à 50 kr.	47	30	58	54
—	56	24 konfektních lžiček 1 lib. 3 lot. 3 kv. à 50 kr.	29	47 kr. 2 ϑ	35	59
—	57	velký podnos s dvěma cukerničkami, 4 mušlemi na sůl a pepř, schránkou na hořčici, s dvěma nádobkami na ocet a olej, pak 4 girendolami 8 lib. 11 lot. à 1 zl. 5 kr.	289	15	320	—
—	58	tři velké nádobky na sůl 24 lot. 1 kv. à 55 kr.	22	13 kr. 3 ϑ	26	—
7	59	stříbrný zvonek 5 lot. 3 à 55 kr.	5	16 kr. 1 ϑ	6	4

Klášter Louka.

Stříbro v provisoriatu:

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
16	160	stříbrné velké umývadlo s tácem 4 lib. 4 lot. à 1 zl. 5 kr. . . .	143	—	147	40
—	161	ovalní umývadlo se stříbrným tácem	128	22 kr. 2 ϑ·	142	10
—	172	stříbrný podnos, záležející z velkého spodního tácu, mísky na limony, dvou schránek na sůl a na pepř, dvou nádobek na hořčici s lžičkami, dvou schránek na cukr a skořici 20 lib. 23 lot. à 1 zl. 5 kr.	718	15	742	—
18	173	úplně stříbrný příbor, skládající se ze dvou velkých ovalních hrnců s příklopy, ze dvou velkých kulatých hrnců s příklopy, 4 malých ovalních číší s příklopy, 4 čtyrrohých mís, 4 třírohých mís, 4 velkých kulatých mís, 12 menších mís, 4 velkých ovalních mís na pečeně, čtyr malých, 84 talířů a 12 vidlic na drůbež, k tomu ještě pár nožů na krájení a vidličky .	6842	20	7021	20

Rub. Kostelní klenoty v praelátské sakristii:

21	195	stříbrná kaditelnice s loďkou 3 lib. 8 lot. 3 à 1 zl. 5 kr.	113	28 kr. 3 ϑ·	117	—
—	196	stříbrný zvonek 14 lot. à 1 zl. .	14	—	14	50
—	197	stříbrný ruční svícen 16 lot. 1 kv. à 1 zl.	16	15	17	54

Rub.: V horní sakristii.

22	203	malá stříbrná lampa 1 lib. 13 lot à 17 zl. 5 kr.	48	45	51	30
—	206	pár stříbrných pozlacených mešních konviček s tácem 1 lib. 16 kv. à 1 zl. 20 kr.	108	—	109	6

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	207	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 25 à 1 zl. 15 kr.	71	15	71	21
—	208	pár stříbrných mešních konviček starého druhu 2 lib. 9 lot. 2 kv. à 1 zl.	73	30	76	—
—	209	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 17 kv. à 1 zl. 20 kr.	108	—	108	3
—	210	stříbrná kropenka s aspergilem 2 lib. 21 kv. à 1 zl. 7 kr.	94	55	97	2

Klášter Všech svatých:

—	—	zlatý prsten s jednou větší a 2 menšími routami	30	—	61	—
—	—	zlatý, poněkud menší prsten s 3 routami	10	—	20	30
30	270	zlatý prsten, jehož prostřední kámen je ovalní safir s 2 malými brilanty	10	—	11	3
—	—	zlatý prsten, v němž střední safir jest karmasinován dvěma routami	7	—	8	15
—	—	zlatý prsten se středním kamenem chrisolitem	3	—	13	10
—	—	zlatý prsten s hlavou anděla antiqua	2	—		
—	—	zlatý prsten s vrytým znakem do kamene	3	15		

(P. d.)

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

DR. JAN SEDLÁK. (Č. d.)

Neprávem tedy (hl. XI.) horší se Hus na doktory v 5. hlavě svého spisu, že jmenují papeže hlavou a kněze význačnými údy církve, ježto prý životem svým dokazují opak, a nesprávně volá: Skutkům věřte. Může zajisté někdo býti velkým v církvi buď životem svým neb úřadem. Ale byť sebe více vynikal životem, nemá práva udělovati svátostí a naopak: kdo má svěcení a úřad, byť i života byl špatného, nepozbývá tím práv úřadu svého. Praedestinace zde nerozhoduje, nýbrž kanonické ustanovení. To ovšem nemá a nemůže býti omluvou špatného života kněží neb papeže — za ten je bude souditi Bůh.[1])

Rovněž nesprávně odpovídá Hus na konci téže hlavy na námitky, jež se činí proti jeho pojmu církve. Chybně tvrdí, že Jidáš nebyl pravým apoštolem Kristovým, chybně se dovolává toho, co řekl Kristus o velekněžích a fariseích Starého Zákona. Ti přece neměli nejvyšší náměstnou moc v církvi Kristově! Naivně odpovídá na námitku, že by pak věřící neznali církve, že prý ji poznají na věčnosti a zde že jest předmětem víry! Vždyť o to právě běží, aby věřící znali církev zde na zemi, aby jim byla oporou a útočištěm! A předmětem víry jest i tak; poněvadž osoby vidíme, ale duchovní moc jejich věříme. Stejně nevhodná jest odpověď Husova na druhou námitku, že by pak věřící neplnili svých závazků k církvi, neplatili desátkuv atd. Hus míní, že věřící plní své povinnosti, když těm, jež dle jejich života mají in confuso za údy Kristovy a za jeho chudé služebníky, poskytují živobytí. Dle toho by tedy svým duchovním správcům, jež mají za zlé, mohli desátky odníti a neplatiti nic anebo platiti jiným, jež by in confuso měli za dobré! A tu se ještě Hus odvažuje na konci tvrditi, že by z toho nevznikl žádný zmatek v církvi![2])

---

[1]) Sed tamen nec papa nec alii sui officiales sibi subordinati, qui sine caritate habent munus sanctum dei sc. potestatem et auctoritatem ecclesiasticam, se debent iactitare, sed videant, ut dicit Augustinus, qualem racionem sint habituri cum deo, qui sanctis non sancte utuntur . . . Nam etsi plenitudo potestatis ecclesiastice super terram pape sit altissima, cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum et ceterorum prelatorum potestates sint nimis magne, non tamen de illis debent gaudere, sed plus debent appetere et querere filii dei fieri, Christo se conformando in vita et de hoc plus gaudere (ibid. fol. 32^2b 33^1a).

[2]) Jak nevhodně tu Hus operuje s pojmem předzřízení a milosti, praví Páleč pěkně v závěrečné větě: Predestinacio vel gracia non est causa, ex qua et propter

4. Co se konečně týká svatosti římské církve, lze jí tuto vlastnost přiřknouti, i kdyby osoby papeže a kardinálů byly poskvrněny hříchy, protože ona duchovní forma, jež dává římské církvi bytí, totiž nejvyšší a zdrojová duchovní moc, v ní stále trvá a jest vždy svatá. Ve věcech víry, pro něž jest apoštolská stolice hlavně zřízena, nelze arci připustiti, že by se mohla odchýliti od Krista. Kristus zajisté, jenž skrze ni svou církev spravuje, nedopustí, aby uvedla věřící ve blud.[1]) Kdo by to prohlašoval i jen za možné, uváděl by v pochybnost veškeru autoritu římské církve, pochybnými by činil i evangelia a první sněmy církevní, jež odtud mají svou váhu, že jsou římskou stolicí schváleny.

Katolickou čili obecnou se zove římská církev, protože se její moc vztahuje na všecky věřící; to jest patrno z Písma St. (analogie s Mojžíšem) i N. Zák. Kdo se staví proti ní, jedná jako Kore, vzbouřivší se proti Mojžíšovi, a jest hoden týchže trestu.[2])

V hlavě XIII. připojuje Páleč k nauce o římské církvi zajímavou stať o sněmu obecném. Také obecný sněm, zastupující celou církev, může se nazývati římskou církví, protože bez autority papežovy nemůže pravý sněm obecný býti svolán neb aspoň neplatí jeho usnesení, pokud nebyla schválena papežem. Ale v mimořádných případech, vyžaduje-li toho potřeba církve, může obecný sněm býti pravoplatně svolán i bez papeže, na př. upadl-li by papež osobně v blud a nechtěl sněmu svolati, kdyby po smrti papežově nebylo žádných kardinálů nebo kdyby kardinálové nechtěli neb nemohli se k volbě sejíti; než i pak mělo by se vyžádati od nového papeže schválení toho, co bylo na sněmu ustanoveno.

---

quam sacerdos conficit vel administrat, cum tunc purus laycus posset talia exercere, sed auctoritas et potestas ecclesiastica sibi concessa ex ordine, ad quam christifideles debent respicere in suis prelatis, et non ad graciam predestinacionis vel presentis iusticie, quia ex hac existente vel non existente in prelato non dependet salus fidelium nec impeditur, sed ex sola auctoritate ecclesiastica . . . (ibid. fol. 35[1]a).

[1]) Své přesvědčení o infallibilitě nejvyššího učebného úřadu církevního projevuje Páleč slovy: Vnde ergo racionabiliter tenendum et credendum est, quod si papa vel aliqui cardinales et prelati in concilio generali vellent aliquam heresim determinare, quod Christus in illa forma mistica residens et specialiter ecclesiam gubernans taliter provideret, quod nunquam heresim illud concilium determinaret, si tamen ipsam aliqui ex concilio maxime intenderent determinare (ibid. fol. 36[1]a).

[2]) Páleč končí: Erubescant ergo Wicleffiste cum suo Hus, magistro inobediencie et auctore, qui romane ecclesie et sedi apostolice et ipsi domino pape, immediato et supremo vicario Jesu Christi, non verentur detrahere contra disposicionem rerum naturalem, contra ordinem racionis, sacros canones, sanctos doctores et scripturam sacram (ibid. fol. 38[1]a).

Pokud nebyly církevní poměry řádně upraveny, scházely se sněmy církevní častěji; nyní toho není tak často třeba, ale když se vyskytne v církvi nová důležitá otázka, má papež sněm svolati. Avšak ačkoli v některých případech jest sněm nad papežem a kardinály,[1]) přece nikdy nebyl a nemůže býti povolán, aby trvale vykonával správu celé církve, nýbrž schází se jen v případě potřeby k rozhodnutí určité věci.[2])

Hlavu XIV. věnuje Páleč vyvrácení sedmé kapitoly traktátu Husova. Aby se nemusil opakovati, opisuje celou kapitolu Husovu a dává k ní kolem textu nebo v parallelním sloupci poznámky, jimiž výroky Husovy opravuje, a odkazuje na dřívější hlavy svého spisu, kde o té věci byl pojednal. Tyto glossy (celkem 21) jsou mistrovským dílem polemického umění. Hus se pokouší ztotožniti církev římskou s církví předzřízených a o ní chce vykládati místa z kanonického práva, jež se uvádějí pro autoritu papežství. Pokus to tak smělý a neproveditelný, že bychom ho u Husa ani nechápali, kdybychom nevěděli, že je z Viklefa! Ale Páleč jej odbývá dokonale! Jde za ním odstavec za odstavcem, někde větu za větou, a ukazuje, jak uměle hledá Hus obtíže, kde jich není, jak násilně používá textů, jak mělce argumentuje.

Výrok Kristův „Na té skále vzdělám církev svou“ chybně vykládá Hus o církvi předzřízených. Neboť je-li skalou víra Petrova, pak církví jest rozuměti církev bojující, je-li jí Petr, pak je to církev římská, a na obojí splnila se slova Kristova „brány pekelné jí nepře-

---

[1]) Stať tato jest psána někdy na počátku r. 1414. Mluví se snad již o svolání obecného sněmu, a proto Páleč vkládá do svého spisu hlavní nauky, jeho se týkající. Pro nesnáze dobové jsou příznačny vývody Pálčovy, že může býti sněm svolán bez papeže, ježto »quod extra necessitatem fuit illicitum, in extrema necessitate fit debitum«, a výtky jeho, že někteří »male epikeizant, qui in aliquo predictorum casuum vel in summa necessitate ecclesie volunt omnia iura posita de concilio congregando nonnisi auctoritate pape precise ad literam conservare.« Věta: licet aliquando concilium in casu sit persona pape et collegio cardinalium superius nedovoluje souhlasiti s tím, co napsal *Fikrle* (Čechové na koncilu Kostnickém Č. Č. H. 1903), že Páleč ve svém Tractatus tripartitus názory, proslovené r 1412, pozměňuje ve smyslu konciliárních theorií a že z něho viděti, jaký převrat se udál ve smýšlení Pálčově. Změny nebo převratu nikde nepozorovati Co psal Páleč proti Husovi r. 1412/13, je stejně v Antihusu a De ecclesia, a Tractatus tripartitus (první dvě části jeho) jest jen novou edicí spisu De ecclesia Roku 1412 zmiňuje se Páleč o sněmu obecném jen krátce a nerozbírá poměru jeho k papeži (De aequivocatione . . Tract. II str. 99. n.), r. 1414 předkládá své mínění jasně a r. 1421 je poněkud rozvádí. Konciliární theorie nevylučuje autority papežské a nelze jí stavěti po bok nauce Husově.

[2]) . . nisi necessitate imminente ad certam materiam cognoscendam et decidendam. sicut patet per omnia concilia discurrenti, ad que non omnes fideles, sed solum prelati et doctores convenerunt (ibid. fol. 40[1] ab).

mohou“, protože obojí nemůže poklesnouti u víře. Uzavírá-li Hus z toho výroku Páně, že jest jen jedna církev, je to správné, ale to není církev předzřízených, nýbrž obecná církev bojující, a ta nevylučuje, nýbrž nutně žádá papežství. Dekrety, jež cituje Hus, mluví o církvi, jež jest postavena v čelo všem ostatním církvím — to přece je zřejmě církev římská a ne církev předzřízených! Možno ovšem říci, že „kdekoli jsou dobří, jest církev římská“, protože jsou poddáni její vládě a mají účast na milostech, jež ona uděluje. V tom smyslu i celá církev obecná může se jmenovati římskou. A nevadí, že dekrety ji nazývají „neposkvrněnou“ a „nebloudící“, kdežto papežové a kardinálové mohou hřešiti i blouditi. Bylo již ukázáno, v jakém smyslu ony tituly patří církvi římské. Když zpíváme „Tebe po okrsku zemském svatá církev vyznává“ a když se v kanonu mešním modlíme za církev, týká se to obecné církve bojující, nikoli církve předzřízených.

Tvrdí-li dále Hus, že původně církev římská je shromáždění všech věřících v Římě, jako antiošská neb korintská se jmenují dle místa, lze s tím souhlasiti, ale není pravda, že jest mezi nimi úplná rovnost — vždyť žádné jiné nebylo dáno prvenství leč římské. Stáří církve tu nerozhoduje, nýbrž moc, daná od Krista Petrovi. Druhý a třetí význam jména „církev římská“, totiž papež s kardinály a papež sám, je dle Husa výmyslem mistrův a nemá podkladu v Písmě.[1]) Toho by Hus nikdy nedokázal! Svatí otcové a učitelé si té církve vážili na výsost, jí přiznávali nejvyšší moc duchovní na zemi, a Hus o ní tak potupně praví: „capitur pro qualicunque papa cum cardinalibus“ a tvrdí, že se tak nazývá „propter fastum aut excellenciam pape pompantis aut complacenciam imperatoris.“ Avšak ne proto vyvýšena jest církev římská, aniž se církev obecná římskou jmenuje z důvodů, jež dále Hus uvádí, totiž že pohané jsou připojeni k církvi pod vládou Římanův a že v Římě bylo více mučedníků, zvláště Petr a Pavel, nýbrž proto, že jest v poslušenství římského papeže, jemuž dána jest moc ve sv. Petrovi, a má tak podklad v Písmě sv.

V XV. a XVI. hlavě jedná Páleč o církvi bezbožných. To je shromáždění zlých a nepravostných lidí, jako pohanů, židův a

[1]) Páleč tu nevytýká, že si Hus odporuje. Napřed usiluje výroky práva vyložiti o církvi předzřízených a nyní najednou ví o církvi římské, jenom že ji »vykroutili« »scolares«. Zdrojem tohoto odporu jest, jako i jinde v traktátu Husově, nedokonalá kompilace díla. Celá předchozí partie jest doslovně opsána z Viklefa (de eccl. ed. Society str. 86—88) a nyní přidává Hus myšlenky své. Či snad zase někoho jiného? Dojmu původnosti nepůsobí ani tato část.

špatných křesťanů, kteří odpadli od víry neb jednoty církve. Tato církev není tělem Kristovým, nýbrž ďáblovým. Hus sice dí v kap. VI., že i církev zlých může býti nazývána Kristovou „ratione creationis, beneficentiae et conservationis“, ale to jest již přílišné rozšiřování pojmu „hlava církve“. Hlavou zlých není Kristus, nýbrž ďábel. A jako byl Kristus pravým člověkem, pln jsa veškeré dobroty, tak objeví se na konci věků pravý člověk, jenž bude náplní veškeré zloby a na čas bude viditelnou hlavou církve zlých — antikrist. O takovém antikristu mluví kniha Danielova a písmo sv. Nov. Zák. Chybují tedy Viklefisté, kteří ta místa Písma sv. vykládají jen obrazně a mysticky, smysl slovný vylučujíce. Hrubého bludu pak se dopustil jeden z družiny Husovy, jenž veřejně na universitě hájil, že antikristem jest osoba v nejvyšší důstojnosti církevní postavena, totiž papež, a spis ten podal i theologické fakultě.[1]) A Hus sám na mnoha místech svého traktátu mluví podobně. Toto tvrzení vyplývá patrně ze snahy vymknouti se autoritě papežově[2]) a jest plodem otrockého následování Viklefa, jenž jim platí více než světci a kanonické právo.

V této části spisu používá Páleč vydatně traktátu „de antichristo“, jejž napsal Stanislav ze Znojma proti Jakoubkovi. Vývody Pálčovy, v čem jest protiva mezi Kristem a antikristem, a důkazy, že antikristem nemůže býti míněn papež, jsou ze Stanislava téměř doslovně. Protože jsem o traktátu Stanislavově pojednal obšírněji v „Hlídce“ r. 1907,[3]) stačí zde krátký náčrt obsahu nahoře podaný.

(P. d.)

---

[1]) . . sequitur . . error cuiusdam ex Wiclefistis, qui publice dogmatizare non erubuit et scriptum suum facultati theologice de hoc presentare, quod anticristus primo modo dictus pro una persona humana excellenter et capitaliter super omnes alias iniquas mala esset de religione et fide christiana in summa dignitate et auctoritate ecclesie Christi sedens, puta in principatu et dignitate papali et in hoc maxime domesticus inimicus Christi et ecclesie (ibid. fol. 49[1b]). Míněna je tu posice Jakoubkova o antikristu, jíž hájil v lednovém quodlibetu r. 1412. Pálčova poznámka, na oko nepatrná, že totiž Jakoubek podal svůj traktát theologické fakultě, jest hodna veškeré pozornosti. Z ní jest jasno, že Stanislav nepsal proti Jakoubkovi motu proprio, nýbrž jako mluvčí theologické fakulty, a že tedy napětí mezi fakultou a reformisty bylo již před sporem odpustkovým.

[2]) Páleč dodává: Non ergo ad hanc intencionem dyabolicam et pure anticristicam et dolosam et violenciam pro subsidio querentem accedat fidelis, sed dolens de vita mala in prelatis et principibus spiritualibus et secularibus fide teneat sentenciam supra dictam de persona hominis anticristi novissimis temporibus venturi (ibid. fol. 50[2] ab).

[3]) Vídeňský dv. kod. č. 4933, jehož jsem v onom článku následoval, klade traktát Stanislavův do r. 1413. Ale to je nesprávné. Napsán byl asi v únoru neb březnu roku 1412.

Posudky.

Encyklika J. S. papeže Pia X. Pascendi dominici gregis o učení modernistův. Přeložil a vysvětlil *P. Václav Smolík* C. SS. R. lektor v Obořišti. Podíl (1.) údů Dědictví sv. Prokopa na r. 1911. Č. LII. V Praze 1911. Str. 423. Cena 6 K 50 hal. Počténo cenou nadace Karlachovy.

Úvahy o modernismu a příslušných projevech římských náležejí takořka k nezbytnému inventáři katolické literatury posledních let, neboť bylo by již se stanoviska historického více než podivno nevěnovati pozornosti zjevu, jemuž sám Řím tolik pozornosti věnoval a věnuje. Literaturu českou v této věci vedle práce prof. Kachníka zastoupí čestně a tuším dostatečně jmenovaný spis P. Smolíka. Vylíčiv předpoklady protimodernistického okružníku onoho (8. září 1907), totiž události a nauky souborně modernismem nazývané, podává text i překlad okružníku a připojuje obšírný výklad nauk tam odsouzených. Dodatkem uveřejňuje některé další dokumenty s bojem protimodernistickým souvislé.

Zprávy o modernismu čerpány, jak přirozeno, většinou z druhé ruky, ale jsou spolehlivé a dostatečné. Rozbor příčin však mohl býti zevrubnější. Nemohu se tu pouštěti do podrobností, ale tolik upozorňuji, že nápadné rozšíření právě ve Francii, do nedávna tolik favorisované, a v Italii (!) dává pozornému pozorovateli tušiti velmi mnoho o pozadí a podkladě neblahých proudů těch. Půda, ovzduší, poměry politické, společenské, školské — moderně tomu říkáme prostředí — by leccos vysvětlily; zda omluvily, netroufám si říci, a netřeba se o to ani příti, jde jen o to, že události ony nenastupovaly tak přímočárně, jak se zdá, a že pragmatická historie musí se všemi závažnými činiteli počítati — ne quid veri taceat! Vysvětlilo by se také poněkud více, proč na př. bohatá literatura německá modernismem poměrně tak málo zasažena. P. spis. dí, že ujišťování takové „musí se přijímati s náležitou reservou“; no ano, ale mně jest imposantní literatura tato i přes některé ty modernistické výstřelky přece jen milejší než ono španělské na str. 41. uvedené „Bohu díky!“, neboť kde se vůbec nic nedělá, jako ve Španělsku (a Bůh opatruj, aby nebylo tak brzy i u nás!), tam ovšem nemožno ani modernisticky hřešiti. O našem českém modernismu nechce p. spis. vůbec mluviti, ze šetrnosti, dobře-li rozumím. Ale nač to? Proč tu klidně, in spiritu lenitatis, neříci pravdu? Ale pak ovšem pravdu celou!

Pracný překlad obsažného a obtížného okružníku je celkem zdařilý, též výklad bludů v něm odsouzených. V této (hlavní) části díla P. Smolíkova jest pěkný kus kritické práce theologicko-filosofické. To neb ono by jiný snad jinak pověděl, ale na tom tolik nesejde. Tak nezdá se mi správno, ani ve smyslu okružníku oprávněno zdůrazňovati tou měrou apologetiku starou proti nové; nová býti může, ano musí, chce-li co pořiditi (srv. na př. úsilovné pokusy o novou formulaci důkazů jsoucnosti boží a j.), aniž musí nebo smí býti modernistická.

Podobně má se věc se scholastikou: je stará scholastika, již třeba novými způsoby přednášeti, tedy učiniti z ní scholastiku novou (novoscholastika čili neoscholastika je zase něco jiného), tedy ji zmodernisovati, ale ne „modernismem“. Jméno toto, jež v historii soustav bude zavazeti, anoť žádné určité nauky neznačí, bohužel o naší opposici vyvolává příznak nemodernosti, t. j. zpátečnictví, jehož církev zajisté pěstovati nechce. O otázkách filosofických a biblických ostatně nepromluveno ještě slovo poslední; problemy historické zde, noetické onde nejsou ještě naprosto rozřešeny. Není to tak jednoduché, jako v nějaké učebnici.

Disciplinárním opatřením pro zamezení modernismu přisuzuje p. spis. velikou váhu a také si od nich mnoho slibuje (na str. 89. doufá, že „nebezpečí, které katolické víře hrozilo, šťastně je zažehnáno“ [oh, kéž by to bylo pravda!], připomínaje instituce proti modernismu diecesím nařízené). Nesmí se však zapomínati, že církev nesestává jen z alumnův a kněží, a že nynější člověk — vyhýbám se tu slovu „moderní“ — s větší žárlivostí než co jiného střeže si nedlouho nabytý poklad individuelní svobody od policejního nátlaku; p. spis. a všichni, jichž se týká, račte jen laické okolí své, i našeho smýšlení, trochu lépe studovati. P. spis. jest ještě velikým optimistou, a dobře tak; obhájce jím má býti, aspoň napohled. Nevím, jak jest v Čechách; zde na Moravě perspektiva není vábná, zevnějšek nesmí klamati. Na str. 373. (proti Tyrrellovi) p. spis. poukazuje na velikolepou reformní činnost sv. Klementa Hofbauera ve Vídni: „policie byla světci stále v patách, a střežila bedlivě každého jeho hnutí“. Avšak ono peruté „hier ist nicht gut sein“ pronesl světec nikoliv o vídeňské policii, nýbrž o vídeňské — konsistoři. Nevím, vhodně-li ve vědeckém díle napsáno (str. 193. a již také 44.): „Řím si zajisté dá veliký pozor, aby se před celým světem nekompromittoval; co píše papež veřejně — pro celý svět — o tom může s plným vědomím říci: quod scripsi, scripsi.“ Toť probůh rozumí se samo sebou, že nejvyšší pozemská instance svá pronunciamenta pečlivě dá připraviti, jako se rozumí samo sebou, že jich papež sám nepíše, psáti nemůže, fysicky nemůže. Vysvětlení, jež p. spis. dále o obsahu okružníku podává — zda-li totiž bludy tam odsouzené skutečně přednášeny či ne — stačilo úplně; jestiť vůbec u dogmatických výnosů zvykem neomezovati se na nějaké citáty, nýbrž vytýkati bludnou nauku s odvětvími i s důsledky, třebas právě nebyly všechny skutečně predneseny.

Na konec ještě kousíček modernismu, resp. antimodernismu. Spis byl (dle předmluvy) k dobrozdání podán z jara 1909, vyšel až teď, neboť „musel projíti rukama čtyř censorů, nad to pak též rukama censorů řádových.“ Zatím ovšem vyskytlo se mnoho nového, i „bylo tedy nezbytno, dodatkem aspoň stručně se o tom zmíniti.“ Řádová approbace datována 10. ledna 1911, konsistorní 1. února 1911. Otázka: měli censoři, kteří své „nihil obstat“ napsali, také ony dodatky před sebou, či uveřejněny tyto bez církevní approbace? V druhém případě by p. spis. — upadna do rukou některého ostřejšího referenta — mohl

nedobře pochoditi, a p. prof. Dr. Kordač, jeden z censorů, sotva by s tímto modernistickým obcházením zákona souhlasil, byť i bylo na novou revisi nových dvou let potřebí. Věc jest, jak vidno, velice důležitá, a my zde jsme na to již náramně přísní.

Cenný spis budiž všem, kdo se o vážné otázky tyto zajímají, doporučen. *V.*

Dr. Albert Lang, Vorlesungen über Christentum und Naturwissenschaft. Strassburg. Le Roux 1911. Str. 244. Cena 3 K 60 h.

Kniha obsahuje dvanáct přednášek pojednávajících o sporných bodech mezi věrou a přírodovědou. Předsudkem, a to dosti rozšířeným, je, že věda přírodní zaujímá vůči náboženství stanovisko nepřátelské, že učenec, zabývající se přírodou dospívá posléze k atheismu. Úkolem přírodovědy není rozhodovati o jsoucnosti Boží; tato otázka nespadá do jejího oboru a nemůže býti luštěna její methodou. Odhalovat fakta, vyčísti zákony z knihy přírody, toť úkolem přírodozpytců; svět smyslům přístupný jest jejich oborem. Otázky, přesahující smyslovou zkušenost, jsou otázkami filosofickými. „Dokud přírodozpytec zůstává přírodozpytcem, nemůže se dostati do sporu s náboženstvím“ (str. 4). Jen s nepravou přírodní filosofií může se dostati víra do sporu. Účelem Zjevení bylo poučiti lidstvo o pravdách náboženských a nikoliv o přírodovědeckých. O tom psali svatopisci jako synové své doby. Již sv. Augustin odporoval těm, kteří na základě Bible chtěli učiti přírodovědě, a zdůrazňoval vůči nim, že Bible není přírodovědeckou učebnicí.

Darwinismus, evoluční theorie a přírodověda nejsou totožné pojmy, je mezi nimi veliký rozdíl. Theorie evoluční těší se sice veliké oblibě moderních biologů. Ale právě v posledních letech ozývaly se ze samého tábora přírodozpytců hlasy, jež výslovně zdůrazňují, že jsme ještě velmi daleko od cíle, o němž se zastanci descendenční theorie již před padesáti roky domnívali, že je již dosažen (str. 61). R. 1902 napsáno v časopise „Biologisches Zentralblatt“ č. 6: „Pro znalce (für Einsichtige) jest darwinismus již dávno mrtev. Co se v poslední době v jeho prospěch uvádělo, není ničím jiným než řečí pohřební.“ Teleologický názor dříve šmahem zaujatými přírodozpytci zavrhovaný, přichází opět k platnosti. Nahlíží se stále víc a více, že mechanismus a teleologie nejsou protivami, právě tak jako jimi nejsou theismus a evoluční theorie. Tato jest bez ideje Boží hádankou nerozluštitelnou. „Právě přenesení myšlenky vývoje na veškerý vesmír nutí filosofického ducha, který zákona kausality nechce zapříti nebo zkomoliti, k přijetí intelligentní tvůrčí příčiny světové“ (str. 95). Naděje, že darwinismus bude posledním rozhodným trumfem proti křesťanství, zklamala; byla to jen illuse, s čímž se vážní učenci nijak netají. Reinke praví, že znalost přírody vede nevyhnutelně k ideji Boží. V přednášce „sub specie aeternitatis“ praví autor, že křesťanský názor světový převyšuje všechny ostatní jako věž, ať ho posuzujeme s kteréhokoliv stanoviska. „Sie allein (Weltanschauung) entspricht den Forderungen einer wahren Entwicklung, indem sie uns eine Höherentwicklung des Geistes in

Aussicht stellt, während alle modernen, antichristlichen Weltanschauungen entweder keine wahre Entwicklung kennen, indem sie den Naturprozeß zum ewigen Einerlei verurteilen oder der Weltentwicklung ein durchaus negatives, absolut pessimistisches Ziel setzen" (str. 220).

Dr. Gerhard Esser und Dr. Josef Mausbach, Religion, Christentum und Kirche. Eine Apologetik für wissenschaftlich Gebildete. Erster Band. Kösel. Kempten 1911. Str. 802. Cena 7 K 80 h.

Dílo není školskou učebnicí pro bohoslovce, nýbrž jest určeno pro vědecky vzdělané obecenstvo, jež si přeje časové a zároveň čistě vědecké zbraně pro pravdy křesťanské a to bez těžkopádných, zastaralých argumentův. V prvním svazku nacházíme pět obšírných pojednání různých autorů, z nichž každý ze svého stanoviska palčivé otázky objasňuje. Mausbach píše o náboženství a moderním světě myšlenkovém, Esser o Bohu a světě, Pohle o světě přirozeném a nadpřirozeném, Schmidt o prazjevení a Peters o náboženství starozákonním.

V pojednání o náboženství čelí se zvláště názoru, že náboženství nemá s poznáním nic společného, že je věcí citu a osobního prožití; ubývá mu též stále více zastancuv. Nějakým poznáním musí býti náboženské představy prozářeny. „Mravní představy bez vedení myšlenkového zdivočí právě tak jako náboženské představy, ano silnější, tajuplnější moc náboženství utlumí v takových případech hlas svědomí a staví na oltáře neřest místo ctnosti" (str. 4). Pádně se dále dokazuje, že náboženství není jenom věcí osobní, nýbrž také věcí celku. „Organický ráz náboženství je teprve ucelen, když k jednotě a tradici se přidruží autorita. Dokonalý organismus má své životní centrum, lidské tělo svou hlavu; tak jako občanská společnost, tak i náboženská potřebuje moc vedoucí a pořádek udržující" (str. 6). Bylo by ovšem věci na škodu, kdyby se vždy jen autorita zdurazňovala a i ve věcech podružných dovolávala. Před takovým přeceňováním varoval již v 16. století Melchior Canus, jinak skvělý obhájce papežské neomylnosti. Píšeť: „Ti, kteří úsudek papežův o kterékoli věci bez rozvahy a beze zkoušky obhajují, nepodporují a neupevňují vážnosti apoštolské stolice, naopak otřásají a ničí ji" (str. 92). Probrav některé protivné nauky zkoumá autor schopnost rozumu v náboženství. O agnosticismu několik let před svou smrtí napsal Hartmann významná slova: „Veškerý svět má neplodného agnosticismu dosti a všechna jednotlivá odvětví filosofická doznávají, že zaběhla do slepých uliček, z nichž jim jenom metafysika může ukázati východisko." A v té příčině souhlasí s Hartmannem i Spicker, Thiele, Dorner a částečně také Wundt, Paulsen, Külpe, Messer a Rehmke. Subjektivní idealismus dospěl v některých svých výběžcích k úplnému illusionismu. Zákony myšlení, pravidla mathematická nemají prý objektivní platnosti. Po případné kritice fenomenalismu Kantova, symbolismu, voluntarismu a pragmatismu vysvětluje se akt víry a poukazuje se na jeho vznik. V posledním článku — víra a samostatné myšlení — dokazuje se, že církev není na závadu svobodnému myšlení, pokud jest oprávněno a zustává ve

svých mezích. Katolíku vytkne víra určité stanovisko vůči nezdravým proudům, jež by jej snadno mohly přivésti na zcestí, a proto je mnohem lépe na tom než mnohý tak zv. volnomyšlenkář, který dnes přísahá na toho, zítra na onoho. „Denken wir an die seit hundert Jahren sich ablösenden Strömungen der Aufklärung, der Romantik, des Hegelianismus, Materialismus, Darwinismus, Historismus. Nimmt nicht der Katholik einen geistig höheren Standpunkt ein, wenn er solche Wogen des Geisteslebens vorüberrauschen läßt, ihnen den Wellenbrecher seiner Glaubensüberzeugung entgegenstellt? Ist man nicht soweit gekommen, auf Grund jener widerspruchsvollen Entwicklung den Verzicht auf alle Erkenntnis als der Weisheit letzten Schluß zu bezeichnen, die alte Wahrheit selbst zu entthronen“ (str. 127). Proto volá Nietzsche rozhorleně, vida děsnou disharmonii v moderním myšlení: „Nic není pravda.“

Esser kritisuje námitky moderních učenců proti důkazům jsoucnosti Boží a rozvádí vědecky důkazy svědčící pro existenci nejvyšší bytosti. Skvěle obhajuje osobnost Boží vůči monismu, prozřetelnost proti pessimismu, duchovou podstatu duše a její nesmrtelnost vůči psychofysickému parallelismu. U noetického důkazu podotýká, jak se Kant neprávem oslavuje, že zachránil čest vědy, zdůrazniv vůči empirismu nutnost soudu. „A žáci Kantovi naší doby? Dospěli tam, kde protivník idealismu, empirismus, rozkladu propadá. Duch lidský se svým zákonem pravdy považuje se za nahodilý výron vývoje, který i jinak se mohl utvářiti, k jiným zákonům myšlení dospěti. Je prý možným, že na jiných světech se nacházejí duchové s takovými zákony myšlení, jež našim odporují. Kantovcům jest nutnost myšlení náhodou. Stojíme před zničením pravdy. Modernímu pragmatismu je pravda jen funkcí; dělá se dle prospěchu“ (str. 230). Zcela správně píše při morálním důkazu, že veškeré snahy odůvodniti mravnost bez Boha se minuly s cílem a mnohé z nich končily popřením potřeby mravnosti. Morálka autonomní nemůže lidstvu vytknouti cíle vznešeného, všem společného — vše končí hrobem. „Žádné umění fantasie, žádný pathos pohřební řeči nemůže morálce nezávislé přes tuto odpornou propast pomoci, v níž všechny mravní ideály jsou pochovány“ (str. 239). Následuje-li po tuhých mravných bojích, po velikých obětech a heroickém sebezapření právě takové mlčení jako po nejodpornějších zločinech, pak jsou všechny mravní ideály klamem, nesmyslem. Monismus je názorem nevědecké zaujatosti. „Filosofie, která vychází z požadavku anebo k němu je puzena, že všechny protivy jsou jednotou, kráčí cestou smrti, zavrhuje zákon identity, macht das Denken zum Gaukelspiel, das Sein zum Schein“ (str. 264.)

Pohle pojednává o poměru světa přirozeného k nadpřirozenému; rozebírá nesprávné názory o zjevení, dokazuje, že zjevení lidské přirozenosti odpovídá. Důležitou je stať jednající o psychologii zjevení a o nábožensko-mravním významu jeho.

Petersovi jde o důkaz, že monotheism israelský pro svůj zvláštní ráz nemůže být jen výsledkem přirozeného vývoje. Tak zvaný baby-

lonský monotheismus, lze-li vůbec o ně mmluvit, jest úplně jiným než israelský. U Židů se zdůrazňuje náboženská zodpovědnost, čehož u Babyloňanů nenacházíme. *Dr. J. Vrchovecký.*

Dr. J. Bilczewski, Eucharistie ve světle nejstarších památek literárních, ikonografických a epigrafických. Z polského originálu podává Dr. J. Tumpach. V Praze 1910. Cyrillo-Metodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba. S četnými obrazy. Vzdělávací knihovny katolické sv. LI. seš. 1.—12. Cena K 6.—

Již v IX. sv. této knihovny vydána byla téhož na slovo vzatého spisovatele „Archaeologie křesťanská ve službách dějin církevních a věrouky,“ přeložená od Dr. Tumpacha. Předmět, o němž B. v LI. sv. pojednává, jest proti IX. sv. co do rozsahu užší, než co do obsahu bohatší a co do významu daleko důležitější.

„Účelem práce mé, dí spisovatel v úvodu, jest ukázati totožnost naší eucharistie s eucharistií prvních křesťanů. Chci s vědeckou přesností ukázati víru a eucharistické obřady doby předkonstantinské a oživiti tím v širokých vrstvách přesvědčení starých Otců a církví, které v nich žilo, totiž že eucharistie jest srdcem křesťanství, že přijímání eucharistické jest přípravou a úvodem k věčnému obcování s Bohem v nebesích“ (str. 8.)

Práci této dodává ceny trvalé ta okolnost, že spisovatel celý materiál umění a epigrafiky katakomb po tu dobu známý sebral a prozkoumal na samém místě jeho nálezu. Víru v nejsv. svátost dokazují tu i svědkové dogmatičtí hřbitovní, kteří převyšují nejednou svou vážností mnohého spisovatele církevního, a to proto, že jimi mluví často celá církev. (l. c.)

Spisovatel (až do r. 1900 univ. professor ve Lvově, od té doby arcibiskup tamtéž) rozdělil práci svou na 4 části. V I. probírá památky literární o eucharistii, jež nám podávají knihy N. z. a nejstarší spisy poapoštolské; ve II. má zřetel k pomníkům ikonografickým (freskám v katakombách, ploskořezbám na sarkofazích a j.); ve III. přihlíží ke starým epitafům a ve IV. podává na základě celého materiálu udaného přehledný a jednolitý obraz eucharistických obřadů tří prvních století (str. 9.).

Na konci připojen podrobný ukazovatel jmen a věcí, seznam vyobrazení a obsah. Tím stala se tato vědecky přesná monografie i na nejvýše praktickou stran orientace.

Český překlad pořídil Dr. J. Tumpach věrně a uhlazeně, takže se čte jako práce původní. Literaturu odbornou překladatel na mnohých místech případně rozšířil a doplnil, všímaje si všech příslušných prací v českém jazyku uveřejněných. *Dr. R. Špaček.*

Květena Hané. Základy zeměpisného rozšíření rostlinstva na horním úvalu moravském. Napsal *Dr. Josef Podpěra*, c. k. professor druhé české státní reálky v Brně. V Brně 1911.

Náš neúnavný pracovník na poli domácí květeny podjal se vděčného úkolu popsati květenu naší Hané, totiž vlastně krajiny v úvodí

Moravy od okolí Šumberka až k Napajedlům a od Vyškovska až na Hranicko a přes Holešov po Bečvu. Již sama poloha Hané jako poloostrova Podunají na severním úpatí Alp, ohraničeného horstvem karpatským a okruhem hercynsko-sudetským, dá nám tušiti, že obraz květeny na Hané, kde hranice květen různorodých se spojují, musí býti nejen floristicky pestrým, nýbrž i fytogeograficky zajímavým. Aby jeho rysy lépe vynikly, jsou také všecky zeměpisné, geologické a atmosférické poměry uvedeny i s potřebnými mapkami a přehledy. Prvky rostlinstva na Hané rozděluje autor na rostliny kosmotropické, circumpolární, rostliny starého světa, eurasijské, evropskosibiřské, evropské, meridionální, orientální a evropské alpinské; poučuje o rostlinných společenstvech, popisuje lesy, porosty stepní, travinné, skalní, vodní, pobřežní a advenní; jsou tu i nižší tajnosnubné, doplňujíce celek. Knize, která má 355 stran, připojeno je také sedm tabulek dle fotografických snímků s pohledy na různé krajiny a porosty. Dílo autora, jehož jméno i za hranicemi dobře známo jest, všem přátelům naší květeny vřele doporučujeme, zvláště pak do knihoven našich vzdělavacích účelů. *F. G.*

Ze života náboženského.

V květnu 1910 zrušilo české místodržitelství dvě usnesení obecní a městské rady v Liberci, jimiž učinila smlouvu se spolkem „Flamme“, že postaví krematorium v Liberci, a že město na ně věnuje 20.000 korun. Místodržitelství bylo toho názoru, že obec nemůže přispívati na věc v Rakousku dosud nedovolenou. Obec se odvolala ke správnímu soudu a ten 20. března rozhodl, že sice není dovoleno mrtvoly spalovat, ale přes to není zakázáno stavěti krematoria. Spalování mrtvol není samo o sobě nic hanebného ani nemravného, a kdyby se zavedlo, nic se tím dnešní řád společenský nezmění. Proto mohou se činiti opatření od obcí, jež by změnu zákonodárství dnešního připravovala, jen když se zůstane v zákonných mezích a zatím platný zákon se nijak neporuší. — Účinkovala při tomto rozhodnutí už asi nálada z Německa k nám přešlá. Neboť mají-li už některé německé státy a od lonska i nejkonservativnější z nich, veliké Prusko, spalování mrtvol zavedeno, možno očekávati, že i v Rakousku se nálada pro spalování ukáže. Rozhodnutí soudu má ostatně i v Rakousku už analogii. Když jsou dovoleny spolky, které smějí pro spalování mrtvol agitovati, proč by nemohla stát i krematoria a proč by jich obce samy neměly a

nemohly stavět nebo na ně přispívat? V roce 1909. vrchní správní soud o žádosti za koncessi pro krematorium ve St. Hradci rozhodl, že samo spalování není dosud v Rakousku dovoleno, že však otázka krematorií jako zařizování hřbitovů spadá úplně do kompetence obcí. Ihned po tomto rozhodnutí (21. února 1910.) vídeňský spolek pro spalování dohodl se s libereckou obcí, že zřídí tedy na pozemku městském takové krematorium; obec dá pozemek, a nad stavbou bude spolu rozhodovati, ale náklad zatím ponese spolek, obec jen přispěje 20.000 K, jakmile však se počne v krematoriu spalovat, po šesti měsících a po šestém případu spálení obec převezme krematorium a splatí spolku náklad vynaložený. — Krematorium tedy po rozhodnutí vrchního správního soudu bude zřízeno. Spolek se bude ucházeti o povolení, aby směl spalování začíti. Advokáti spalování hájí názor, že vláda má právo spalování povolit pouhým nařízením, že k tomu není třeba nijakého zákona a že tedy před říšskou radu není potřeba s tím chodit.

Je to tedy velmi jednoduchá politika. Postavit si krematorium, jehož stavba se konečně zakázat nemůže, a až bude krematorium státi, všemi možnými cestami naléhat na vládu, aby pro jednotlivé případy spálení dala dovolení pouhým nařízením, tak jako je dává dnes pro spálení mrtvoly v Německu. Dá-li dovolení pro spálení mrtvoly rakouského občana v Německu, proč by nedala totéž dovolení pro spálení její doma? Zůstanou aspoň peníze za spalování a cestu doma a nebudou se vyvážeti do ciziny! A přátelé spalování jsou vesměs z vysokých panských kruhů, budou tedy u vlády míti už jistý vliv a poslech. Je patrno, že už v Rakousku do první kremace nemáme daleko. Pro pány přibyl nový rozdíl od chuďasů. Pro tyto zatím spalování nebude! Přestane platit přísloví, že smrt a hrob vše vyrovná. Už nikoliv! Chuďas bude hníti v syré zemi, boháč se péci v nádherných palácích!

Nejen pro spalování mrtvol ale i pro známý požadavek zrušení nerozlučitelnosti manželské vede se z Vídně znovu oživenější propaganda. A na schůzích, jež častěji teď v rozvrácené křesť. sociální Vídni se pořádají, vystupují i řečníci ve jménu katolicismu, ovšem svobodomyslného. Vystupují v tom domnění, že jest možno ba i na církvi katolické dobýti si ústupu od tradice dvoutisícileté, že je nerozlučitelnost manželská pouze disciplinárním opatřením jako kněžský celibát, nebo že spadá pod pravomoc klíčů jako sliby řeholní, jež možno ze závažného důvodu rozvázati! Je to u laiků snadno vysvětlitelný omyl, že nerozeznávají mezi dogmatickou a správní zásadou církevní, z nichž ona je za věčnou, tato za dočasnou od církve prohlašována.

*

Denní tisk a to především liberalních směrů, které jsou velmi lačny po novinkách reformních v církvi, přináší čas od času zprávy o nových chystaných dekretech. Tak počátkem března šířila se pověst o dekretě svěcení kněžských se týkajícím, že by jím svěcení oddáleno bylo až na rok věku 28, studium bohoslovné prodlouženo.

a před svěcením zavedena byla katechetická a homiletická prakse; nejrůznější kombinace na to navazovány. V různých reformních návrzích v časopisech reformistů před léty se i podobné opatření nalézalo. Ale z Říma popřeli, že by se cos podobného chystalo. Za to však sdělil 13. března bruselský „Le Patriote“, že se v Římě připravuje veliká encyklika o disciplině kněžské vůbec, a že asi některé podrobnosti z ní byly zachyceny a podány převráceně. Bude to část nově opraveného kanonického práva, jež by se zatím předběžně vydala, jako dekret o sesaditelnosti farářů. Ale vydání toto prý dosud není jisto.

*

Týdenník římský „Correspondance de Rome“ nedávno velmi ostře a příkře a při tom tajúplně, jakoby z vyššího pokynu, začal vystupovat proti ruzným osobám a stranám v Italii i v cizině, šmahem celé kraje a diecese vině z modernismu. Jmenovitě „kolínský směr“ v Německu vzal si na mušku. Není divu tudíž, že noviny tohoto směru (a to je skoro všecek katol. denní tisk!) vzaly si zase na mušku zmíněný týdenník a jeho ředitele. A tu „Augsburger Postzeitung“ v čís. 49. přináší o mons. Benigni, jenž za listem Cor. de R. stojí, překvapující odhalení. Mons. Benigni byl úředníkem ve Státním Sekretariatě kurie římské. Přirozeně tedy mnoho ví a má mnoho vztahů z té doby k osobám vlivným ruzných zemí. Ale jakožto úředník Sekretariátu St. choval se často víc než podezřele a proto byl propuštěn. Byl zlým duchem v poměrech církve katolické na Rusi. Všecko zlé, co se poslední léta na polskou katol. církev svezlo, stalo se ne bez jeho rady. Milostivě povoloval zvůli úřednictva a ultrakonservativních živlu ruských, říkávaje: „Faites et après le fait accompli adressez vous à nous“. („Dělejte co chcete, a po hotovém skutku obraťte se na nás“ — my to totiž pak schválíme!). S jeho radou se stalo sezazeni biskupa Roppa ve Vilně, s jeho radou došlo i k vyloučení gubernie chelmské. On ujišťoval vždy, že Sv. Stolec se protiviti nebude. Po vyloučení ze St. Sekretariátu veřejně i tajně ryje proti úřadu tomuto a proti st. sekretáři kardinálu Merry del Val. Když netroufá si přímo, činí to nepřímo. Píše do oddaných sobě listů zahraničních a pak tyto projevy jako projevy světa katol. otiskuje. Nebije přímo do st. sekretáře, ale do osob jím ustanovených, proti opatřením od něho učiněným. Při tom odívá se v roucho přehorlivého ochrance církve a čistoty její. staví se na nejzazší rigoristické křídlo.

*

Samozvaní potírači **modernismu** nejsou ve vybírání prostředků příliš úzkostliví, jakož ani neostýchají se vystupovat proti biskupům, nunciům, ba i proti samému papeži, ovšem proti zemřelému (jako frc. abbé Barbier), kdyžtě proti panujícímu vystoupiti by bylo příliš smělým odkrytím celého toho zdroje horlivosti církevnické. Zato panujícího papeže a kurie římské využívají za reklamu. Vídeňský týdenníček Oesterr. Sonntagsblatt, jenž „čistí“ Rakousko i Německo, uveřejnil si své požehnání z Říma poslané, jako schválení celé činnosti. Při tom, jak mu vytýkají, přípis pap. sekretariátu zfalšoval, vložil si

místo napomenutí do něho pochvalu! — Abbé Barbier využívá noty, jakou biskup z Nizzy za to, že ho stihl suspensí pro svou diecesi, dostal od konsistor. kongregace římské, která mu totiž vytkla nesprávný formalní postup. Tuto „notu" bere a prohlašuje za schválení celého chování svého a za immunisaci všech svých útoků a pomluv. Biskupovi z Nizzy na 50 franc. biskupů však poslalo poděkování za to, že se ostře proti tomu slídiči ozval. — V boji o spolky odborové v Německu zda křesťanské pro všecka vyznání, či jen přísně katolické smějí býti, bojovník za berlínský směr („přísně katolický"), Raimund Bayard, používá rovněž požehnání papežského, jaké dostal za svou knihu, když ji poslal knihovně sv. Otce, jako schválení své strany a odsouzení strany protivné. A přece listem apošt. z 31. pros. 1910 výslovně prohlášeny papežem oba směry za připustné a dovolené.

Vybil se tu na povrch života zvláštní směr lidí, tvrdošíjných, neústupných těsnohlídků, lidí s úzkým obzorem, ale širokou osobivostí, o nichž platí známé vtipné dictum: „Und der König absolut, wenn er unsern Willen tut." Horlivost a poslušnost jejich jest podmíněna tím, že vlastní jejich autokracii stane se při tom zadost.

*

Na dotaz z Olomouce, jak si počínati při křtu, kdy dítě přinese pouze babka, aniž rodiče se o kmotry postarali, což se zhusta stává v rodinách dělníků, chuďasů a lidí odcizených od církve, odpověděla kongregace svátostná, že tu platí výnos propagandy daný r. 1816 Americe severní: „Není-li kmotrů, uděli se křest o sobě nezbytný bez kmotrů, kteří nejsou nezbytní." — Slavná forma křtu se tím neruší.

Mezi letošími svěcenci v Olomouci (34) nacházejí se pouze dva Němci, totiž aspoň z německých míst pocházející (ze Svitav a Benešova). Nedostatek německých kněží se tedy stupňuje! Ale i českých svěcenců ubývá. Před lety bývalo jich 50 až 60 ročně! Brzy i moravské diecese budou míti nouzi o kněze, jak už ji mají české a všecky alpské i jihoslovanské.

*

O sňatku evropského šlechtice s americkou milionářkou rozhodovala v prosinci minulého roku soudní Stolice římská. Čtvrtý sešit Akt Apošt. Stol. o tom uvádí: R. 1895 Anna Gouldova proti vůli rodičů vzala si ital.-franc. hraběte P. Boni de Castellane. Žili spolu 11 let, měli tři dítky. Manžel už od třetího roku po sňatku byl nevěrný, ale žena vydržela u něho až do r. 1906, kdy žádala o rozvod pro nevěrnost mužovu a civilně rozvedena znovu se dala sezdati s knížetem Zahářským, který proto přestoupil k protestantismu. Hrabě Boni žádal v Římě o prohlášení, že sňatek byl neplatný, protože nevěsta jeho prohlásila před svatbou, že ke katolictví nikdy nepřestoupí, aby se mohla rozezdat od muže, kdyby ji zradil. A hr. Boni uváděl svědka, že položila to jako podmínku sňatku. Anna Gouldova to popřela, že jí to ani napadnouti nemohlo, protože byla šíleně zamilována, leda že snad někdy v žertu to pravila. Komorná její pak sdělila, že

je to názor všech amerických dívek před sňatkem, že se rozezdají, nebudou-li šťastny. Matka hraběte též potvrdila, že Anna vyšedši s ní jednou ode mše ze zámecké kaple řekla jí velmi rozhodně, katoličkou se nikdy nestanu, nemohla bych se pak dáti rozvésti, kdyby mě muž zrazoval. Při sňatku však Anna Gouldova vyplnila všecky podmínky od ní katol. církví žádané. Soud odmítl, že by dokázáno bylo, že nevěsta postavila to jako podmínku sňatku, že se s mužem rozezdá, stane-li se jí nevěrným. V tom případě, kdyby to jako podmínka bylo bývalo položeno, byl by sňatek neplatný pro nedostatečný souhlas k manželství, jak je katol. církev pojímá. Jestli však to nevěsta vyslovila jen jak to slýchávala od kamarádek a jak sama si to představovala v nevědomosti o právních dusledcích sňatku manželského po katolicku uzavřeného, pak to nebylo nijakou závadou platného sňatku. „Error juris“ platnosti smlouvy neruší. Žalobce tedy odmítnut a sňatek i s mylným názorem nevěstiným uzavřený prohlášen za platný.

*

Velmi často se přiházející těžkost života manželského rozluštil soud kurie římské 11. ledna 1912. (Acta S. Sedis z 15. března.) Mína Harckova a Maxmil. Gärtner, oba protestanté, slavili 9. dubna 1901 sňatek před protest. pastorem v Lichtenbergu u Berlína. Gärtner po 3 letech sešílel a dán do blázince. Mína žádala za rozvod před soudem civil. a obdržela jej 25. dubna 1908. Přestoupila ke katolictví a 26. května 1909 v Lichtenbergu byla civilně oddána s Janem Häuserem, ježto farní úřad jich sezdati nemohl. Církev katolická musila prohlásiti první svazek manželský za právoplatný i před ní a rozvod civilní za neúčinný. Mína Harck-Gärtner-Häuserová zažádala nyní u bisk. úřadu, aby její první manželství prohlášeno bylo neplatným pro donucení ke sňatku. Biskupský soud v Osnabrücku sňatek prohlásil 24. června 1910 za neplatný, ale defensor (obránce manž sň.) se odvolal do Říma. Římský soud potvrdil výrok biskupského soudu v Osnabrücku Gärtner totiž vyhrožoval Míně, že ji zastřelí, že ji znetvoří, nevezme-li si ho A když mu vracela prsten, také se na ni vrhl a poškrabal ji. Mína, ač mu nebyla už nakloněna, ze strachu před ním k sňatku přece svolila. Všichni měli za to, že Gärtner jest schopen svou hrozbu provésti. Sňatek byl tedy pro nedostatek souhlasu se strany nevěstiny od prvopočátku neplatný. Nějaké pozdější přivolení, dodatečný souhlas vyjádřený soužitím po sňatku, římský soud odmítl. Přivolení to by musilo býti výslovné a nevěsta by musila vědět, že její sňatek jest neplatný od prvopočátku a že jej dodatečně potvrzuje.

*

Sv. Otec prý se zajímá o reformu kalendáře a má prý na mysli ustáliti Velkonoce a zjednodušiti svátkové pohyblivosti. Reformou touto má býti nejen splněno přání z kruhův obchodnických, už po leta hlásaných (na mezinárodních sjezdech obchodních komor), ale i doplněna reforma breviře a missálu, k nimž by se nezbytně pak družila. General „Camillianů“ (kongregace sv. Kamilla z Lelliu) P. Vido,

znalec otázky kalendářní, vyzván byl v únoru od sv. Otce, aby mu podal o celé záležitosti zevrubnou zprávu.

V našich rakouských diecesích svátková záležitost dosud není rozhodnuta. Nedávno v Solnohradské prohlášeno, že svátek svatého Jana Křtitele a místního patrona se zrušují a překládají na neděli, svátky ostatní však všecky zustanou zatím jak jsou. — Brixenský biskup v Tyrolích rovněž prohlásil, že zatím zůstanou všecky svátky, kdežto tridentský už před ním je prohlásil podle dekretu sv. Otce za zrušeny. Zatím se v tridentské diecesi dostalo zrušení svátkův i před světské forum. Nějaký stavitel v Meranu na 2. února nutil své dělníky do práce, že svátku už není; dělníci přišli, jen jeden nikoliv. Stavitel ho za to propustil. Dělník žaloval a žádal náhradu. A soud meranský rozhodl, že dělník má pravdu, že podle živnostenského řádu den 2. února jest v Rakousku dnem svátečním a zákonem občanským nic o zrušení dosud usnešeno nebylo. Papežské nařízení že může míti platnost pro svědomí, pro „foro interno", ale pro „foro externo", pro veřejnost a světský zákon ho není. Před tím platí dosavadní zvyklosti. — Episkopát rakouský prý pobídl vládu, aby otázku svátků podle dekretu papežského a podle přání lidu a zvláště poměrů rakouských upravila. V tomto ohledu by stát byl šel beze všeho za církví, jen kdyby byl v Rakousku dekret papežský býval vyhlášen s patřičným vysvětlením. Byla by dána tím možnost lepší: církev nezavazuje světit, ale také svěcení derogovaných svátků nezakazuje. Za několik let by se byl nový dekret vžil.

*

Brněnská obecní rada usnesla se 5. března jednohlasně o protestě proti prvnímu sv. přijímání sedmiletých dítek. Že to v městech rodičům působí jisté obtíže, jest jisto. Ale z toho důvodu slavná obecní rada nedemonstrovala! Jakož zde vůbec protestní usnášení obecní rady není na místě.

Němečtí katolíci spojení s Poláky, Slovinci a konserv. šlechtou českou utvořili všerakouský svaz katol. „Unie" a tato „Jednota" podala nyní prohlášení ku všem katolíkům, aby bez ohledu na národnost se přihlašovaly spolky katol. do jednoty, že podle přihlášek sestaví se pak předsednictvo Unie. Unie chce býti úplně rovnoprávnou pro všecky národy rakouské.

V Čechách se definitivně politický katol. tábor rozbil na tři skupiny: národně konservativní, křesť. socialní (starou) a lidovou křesť. socialní.

Dne 25. března protestovali černovičtí Rumuni proti odlučování Rusínův od společné pro Rumuny a Rusíny diecese pravoslavné v Černovicích.

Spory v duchovenstvu rusínském osvětluje poněkud brošurka bývalého redaktora mladorusín. denníku „Dilo" Mich Lozyňského. Lozyňský přiznává se, že on byl pisatelem článků, které byly nazvány rouhavými a urážkou Matky Boží a Krista Pána. Přiznává se k anarchismu. Proti protestům, jež se proti Dilu ozvaly,

hájil ho v „Širším nár. komitétě" v listopadě 1911 místopředs. Dr. Vladimír Ochrymovyč. Proti Lozyňskému postavil se vlastně jediný biskup stanislavovský Chomyšyn. Bylo to také v jeho diecesi, že kněžstvo se připojilo k protestní schůzi proti Dilu. Ale proti tomuto sjezdu duchovenstva stanislavovského z 10. října 1911 sešel se dvakrát tak četný sjezd duchovenstva ve Lvově 7. prosince pod předsednictvím kanovníka a posl. říš. Vojnarovského, a sjezd tento se postavil — praví Lozyňský, proti biskupům a proti klerikalismu. Naopak kněží klerikální ze sálu vyvedeni. Kněžstvo rusínské podle něho jde ve své převážné většině proti klerikalním biskupům, společně s pokrokovou skupinou národní a neostýchá se proti příkazu biskupů osvědčovati se i pro nejradikalnější taktiku strany ukrajinsko národní. Vymanění národního a politického života zpod jha a útisku církve rusínské nenaráží prý nikde na odpor většiny kněžstva národního, ba naopak neklerikalní kněžstvo rusínské tyto snahy pokrokového křídla podporuje. — Lozyňský má sotva pravdu, chce se tím způsobem jen ospravedlnit. Národní komitét jej přece z Dila propustil, redakci převzal konservativní Kušnir a Dilo se zavázalo na náboženství neútočit. Třenice o příslušnost ke stranám jsou mezi kněžstvem, ale jedná se tu jen o kulturu a taktiku národní, o niž jsou spory, nikoliv o postavení církve a náboženství.

Po dvouleté sedisvakanci zvolen nástupcem biskupa mostarského Františkána Buconjiće opět Františkán Alois Mišić, poslanec Mandićovy skupiny protistadlerovské. V Římě zatím přiměli stařičkého ale dosud ohnivého arcib. sarajev. Dra. Josipa Stadlera, aby se s Františkány smířil a přestal jim činiti potíže. Po smíření Stadlerově obě katol. skupiny se spojily a Františkáni dosáhli opět svého biskupského sídla v Hercegovině, jež od nepaměti spravují.

Chelmská předloha 28. února byla říšskou dumou ruskou pozměněna v ten smysl, že nová gubernie nemá býti odtrhována od Polska, ale jako jedenáctá má býti znovupodřízena generalgubernatorovi varšavskému. Komise dumy jednající znovu o předloze takto změněné 19. března usnesla se na tom, aby gubernie podřízena byla přímo ministru vnitra. Ani ke Kyjevu ani k Varšavě by tedy nepatřila. Jest ovšem otázka, zdaž duma vytrvá při svém názoru z 28. února.

Svatý Synod ruský ustanovil se na tom zříditi stálý výbor, který by připravoval materiál k budoucímu všeruskému sněmu (soboru) církevnímu. Car usnesení synodu z 12. března schválil a Synod pak 13. března stálý výbor ustanovil. Předsedou jeho jest finský biskup Sergěj, členy chelmský biskup Eulogij, volyňský Antonij člen říš. rady probošt Butkevič, t. r. Mich. Ostroumov, prof. petrohr. duch. akad. Iv. Sokolov a jednatelem úř. synodalní Step. Runkevič. Předseda má právo přibírati členy a znalce po libosti. Složení předběžné rady sněmovní je hodně z prava vzato a reformisté rušti, kteří si vlastně sněm církevní vymohli, budou takovými připravci „soborného" materiálu málo spokojeni.

Velkonoční (vlastně postní) zpověď a přijímání věřících činí ruskému duchovenstvu těžkosti a starosti nemenší než u nás: věřící totiž se stále vzdalují těchto povinností svých. Na sjezdu duchovenstva Kalužské eparchie uváděny jako příčiny: sbírky při zpovědi a sv. přijímání odpuzují věřící. To věčné sbírání v kostele hnusí se útlocitnému člověku a ještě více uráží chuďasy, kteří o každou kopejku tvrdě bojují. Mnohé odvádějí od zpovědi předsudky. První rok po svatbě obyčejně novomanželé říkají, že nejsou hodni chodit k přijímání(!), jiní bojí se pokání, bojí se, že upadnou v nové hříchy, bojí se, že jsou příliš hříšni a pod. zvrácené názory. Jinak se zpověď stává krátkou formalitou, když se nahrne knězi za jeden den na 300 kajícníků, nemůže tedy pro únavu a krátkost času s každým si dáti patřičnou práci při zpovědi a přijímání. A nepozorné odbývání obou svátostí pak mnohé odpuzuje a vlažnými činí. Raděno tudíž v kázaních častěji poučovat a vysvětlovat, aby názory mezi lidem se vykořenily, a zaříditi vše tak, aby úkon zpovědi a přijímání byl co nejdůstojnější.

*

Ke zprávě minulého čísla o vyloučení rumunských kleriků ze semináře velkovaradínského dostáváme zprávu od zasvěceného v poměry, že seminář Velkovarad. je vlastně římsko-katolický a že řecko-katol. klerici ho spolu používají a jsou v menšině. Oni jsou maďarští, tito obyčejně rumunští. Spor povstal pro 5 rumunských seminaristů, kteří vyloučeni byvše před rokem ze Szatmárského semináře z milosti přijati byli velkovarad. biskupem a nyní pro neposlušnost, která záležela ve sporech a nechuti k maď. kolegům, musili býti znovu vyloučeni. Vyloučeno týchže pět, 11 se přidalo. — Na zprávu o přecházení maď. kleriků a kněží do Charvatska do diecese sjednocené (Križevac), sděluje týž spravodaj, že v Kaločském semináři, kde několik kleriků pro Križevackou diecesi studuje, mají podmínku naučiti se do 4 let charvatsky a mají prý k tomu též možnost.

Věda a umění.

„Osvěta“ přinesla ve čtvrtém sešitě několik dopisů Boleslava Jablonského — Karla Eugena Tupého — z let 1868 až 1881. Jsou psány chirurgovi Milosrdných Bratří Fr. Melanovi Rejthárkovi, s nímž stýkal se B. Jabl. v Krakově a po odchodě Fr. Melana z Krakova do Prostějova, Vídně a Prahy mu častěji krátce psával. Dopisy neobsahují už pranic, co by literarní zájem budilo. — V „Naší Době“ dokončuje dopisy Jablonského a záhady o Angelině Musy jeho Dr. J. Pešek. Seš. 6. nepřináší už nových dokladu proto, že Ange-

linou byla Marie Pospíšilová. Dotýká se jen krátce otázky, zdaž i Marie Bol. Jablonského milovala. Její básně od 1838 až do 1843 uveřejňované by o tom svědčily, že snad i její cit byl hlubší. Ale Marie při tom rozplamenila prý také slovácké mladé spisovatele Hurbana a zvláště L. Štúra. Na konec však (r. 1845) vzala si rozhodného Němce Dr. Zeiska. Také starší sestra Mariina, Antonie Pospíšilová, milovala Bol. Jablonského, proto byly domněnky, že ona je Angelinou jeho. Táž byla však i Musou Tylovou a také J. B. Pichlovou.

V malé skromné literarní obci české v době předbřeznové, jak viděti, nebylo mnoho k tomu třeba, aby si kdo pojistil místo v historii literarní a dcerky jediného tehdy nakladatele českého byly už samo sebou v literatuře velkou potencí, zvláště když byly, jako Marie, hezké.

*

U příležitosti sletu sokolského budou v Praze odhalovat pomník Palackého, který po 14 letech konečně postaven. Vybráno proň prázdné náměstí, plné dolů a nezastavěné. Dosud zastavěno není a nyní vzniká debatta o to, má-li se zastavěti po všech stranách i po jižní a zakrýti tak vzhled na Emauzy a na Vyšehrad, či zůstati nezastavěno, aby charakteristické výhledy zustaly zachovány. Sochař a puvodce pomníku Sucharda je pro zastavění celého náměstí, neboť pomník prý byl myšlen pro náměstí uzavřené a ztratí svou působivost, bude-li náměstí jen dvojstranné. Ale přátelé staré Prahy a jejích rázovitých pohledu a s nimi i opat emauzský, jinak vynikající znalec umělecký, brání se před zastavěním jižní strany vysokými činžáky, jež Praze ničeho nepřidají, ale mnoho uberou.

Zeyerova „Marianská Zahrada“ dávána opět v plastickém předvedení na Strahově, zdokonalená opět a doplněná.

Dramaturgové Nár. divadla pražského Jar. Kvapil a Otakar Fischer poslední dva měsíce zasypáni výčitkami pro stranické ubližování zasloužilým literátum českým. Dr. Fischer zasedal v porotě o cenu Svatobora a byl proti tomu, aby přiřčena byla Jiráskovu dílu „Jan Hus“ a také to veřejně oznámil, že s tím nesouhlasil. „Zvon“ na to praví, že povážlivé by bylo pro Jiráska, kdyby oba staří praktici, ředitel dvou divadel Šubert a bývalý dramaturg Nár. div. Lier byli bývali proti němu, ale tak když jen Fischer byl, není to nic! „Přehled“ zase míní, že by to bylo povážlivé znamení právě pro mladého dramaturga Nár. divadla, pro jeho kritickou schopnost, kdyby se nebyl odvážil vystoupiti proti nedivadelnímu kusu Jiráskovu. — Proti J. Kvapilovi pak útočeno (F. A. Šubertem a K. Holým), že vrátil dvakrát Vil. Mrštíkovi nové drama „Anežka“, jež zadal Nár. divadlu. Mrštíka prý toto nespravedlivé a jak se mu zdálo zcela stranické odmítání roztrpčilo a spolu přivedlo k jeho konci. — Jaroslav Kvapil odmítá tuto záludnou výtku, pravě, že drama „Anežka“ vydáno bylo v Květech před několika lety Boženou Pacalovou, chotí Mrštíkovou a jím upraveno bylo pak zadáno Nár. divadlu. Ale jako slabé vráceno, jakož je vrátil i sám F. A. Šubert jsa dramaturgem vinohrad. divadla r. 1907. Mrštík opět drama přepracoval a v lednu letos zadal opětně.

Kvapil Mrštíkovi, s nímž praví byli osobní přátelé až do konce M. života, dramatu už nevrátil, ale přece mu vyslovil své pochybnosti o tom, že bude míti úspěch. Druhý dramaturg Dr. Fischer pak Mrštíkovi odepsal, on že na svou zodpovědnost dá drama provésti. Mrštík nalehal na to, aby mu drama přece tedy bylo vráceno, že nejde o život, ale jen o kus papíru. — Sám bratr Mrštíkův prý potvrzuje, že literární poměry nebyly příčinou konce Mrštíkova, ale osudný osobní omyl. Proti Holému pak praví, že Mrštíka velmi bolelo, že nedostal cenu zem. mor. výboru. A v porotě, jež cenu udělila literátu daleko za Mrštíkem stojícímu, byl — p. Holý. — Jaroslav Kvapil se brání velmi rozhodně, aby on v literární historii figuroval jako příčina smrti Mrštíkovy.

*

Prof. Sterzinger opětně se rozhovořil (v „Nár. Listech“ čís. 75) o svém navrženém spolku překladatelském. Přihlásilo se dosud na 200 členův, ale praví, že účel spolku nebyl pochopen správně se žádné strany. Nejvíce lidí si myslilo, že je to spolek zájmový, na ochranu a podporu překladatelů, jenž by jim vymáhal větší honoráře a získával nakladatele. Dr. Sterzinger vyvrací toto mínění, maje ve svém spolku na mysli především idealní ozdravění literatury překladové. A ozdravení potřebuje předně překladová kritika, a překládání samo a konečně i vydavatelství překladů. Při překladech působí zvučné jméno autora, překladatel jest vydavateli vedlejší, obyčejně hledí jen na láci překladu Ač i vydavatelé by nejlépe posloužili svým zájmům, kdyby se starali o překlady co nejlépe pořízené. Kritika překladu jest u nás jakoby vedlejší věcí. Tou zabývá se jen obchodní reklama nakladatele, a kamarádi překladatelovi. Poctivé stálé kritiky pro překlady vůbec nemáme. Jen náhodou někdy vyzdvihne se ze spousty překladu nějaký ten nepodařený a poukáže se naň. Ale při tom se najdou vždy lidé, zvláště jde-li o známější osobu, že překlad pochválí. A obecenstvo je tak úplně bezradno. Kdo umí cizí řeč, přečte si dílo v originalu a kdo jí nezná, musí nezbytně ku překladu sáhnouti, ať jest jakýkoliv. Kritika ovšem v našich poměrech by nesměla býti ani příliš přísnou, jelikož i nejlepšímu znalci cizího i mateřského jazyka se stává, že výraz nedobře vystihne, že poruší čistotu své řeči, sveden originalem, že mnohdy věcně original nedobře pochopí, když zabíhá v obor málo mu známý. — Konečně těch překladů vychází prý v české literatuře příliš mnoho, víc než je záhodno. — Do spolku překladatelů vybízí Dr. Sterzinger též nepřekladatele, kritiky, vydavatele, čtenáře, aby tak činili překladatelům jakousi protiváhu. Aspoň sto kdyby se jich přihlásilo k oněm dvěma stům, už by si sliboval od spolku takto složeného dobrý úspěch.

*

Vědeckou encyklopaedii jihoslovanskou (naučný slovník) chystá se vydávati záhřebská akademie charvatská. Předseda akademie Dr. Tad. Smičiklas do redakčního komité zve nejen charvatské a srbské, ale i slovinské a bulharské učence a literáty. Žádný z jihoslovanských národů nestačí sám — dnes aspoň ne — na puvodní

velkou encyklopaedii a bude tudíž rozumno, spojí-li se všechny pospolu. Azbukou píšících Jihoslovanů je sice více, dvakrát tolik, co latinkou píšících, ale při větší znalosti latinky mezi pravoslavnými, než azbuky mezi nepravoslavnými, jest latinka výhodnější.

*

V „Matici Hrvatské“ zmocnili se ode tří let vedení mladí literáti charvatští ve spolku spisovatelů zastoupení. Matice je spolkem, který rozšiřoval literaturu, a tedy činili si oni především nároky na to, aby ve spolku rozhodovali. Svůj „Savremennik“ povýšili na orgán Matice a učinili ho věstníkem jejím, zastavili starý její věstník. Tím pomohli svému passivnímu orgánu. Z podílů pak počali tak hojně obštědřovat členy, že podíly na to nestačí a dlužno každý rok přibírati z úroků základního jmění. „Hrvatska“ žehrá na to, že se takto maří matiční jmění na jeden jediný úkol, a v národě analfabetův úkol nejméně účinný, neboť knihy dávají se těm, kteří i bez podílu matičních by četli. Má za to, že by bylo místnější z jmění Matice zakládat školy, bojovat s maďarisací a analfabetismem lidu a za knižné podíly dávat jen skutečně vybrané spisy a zatím jen ve skromném počtu.

Putování charvatských literátův a umělců do Bělehradu a srbských do Záhřebu pro dotyčné znamená uznání v celém dvojdílném národě. Toto uznání umělcův a literátů na obou stranách stává se poslední léta častěji, nežli dříve kdy bývalo. Po Meštrovićovi, jenž nedávno v Bělehradě byl všeobecně oslavován, odebral se do Bělehradu hr. Iv. Vojnović, známý dubrovnický básník a dramatik. Na divadle dávali jeho dramata a on sám 16. března s jeviště Nár. divadla četl své nejnovější drama tříaktové „Gospođa sa suncokretom“ (Paní se slunečnicí) s velikým úspěchem. Jest nejen znamenitý básník, ale i výtečný předčítatel.

Ruský básník Konst. Dm. Balmont slavil 25 letí své literární činnosti. Hojný kroužek literátů (na 200) všech národů sešel se dne 19. ledna v Paříži kol něho, aby oslavil předního symbolika dekadenta ruského básnictví. Na pozdravy odpovídal Balmont čtyrmi jazyky, jež ovládá: rusky, polsky, francouzsky a švédsky.

Na dobrý pomysl přišel F. F. Fiedler, překladatel z ruštiny do němčiny. Známo je, že z dopisů literátům zasýlaných mnoho cenných věcí se potratí v jejich pozůstalosti. Aby se tomu předešlo, vybídl ruské literáty, aby mu posílali čas od času svou korrespondenci, že založí literární museum a sestaví ji a zkatalogisuje, tak aby pro literarní historii byl material zavčas zachován a sestaven. Sebral už na 9000. dopisů. Poslali mu Izmajlov sám 1108 dopisů. Karpov 956, Korinfskyj 693, Němirovič Dančenko 845, Barancevič 318 dopisů.

Spisovatel V. G. Korolenko, jako redaktor měsíčníku „Ruského Bohatstva“ odsouzen na dvě neděle do vězení za stať „Ljudi našego věka“ od Elpatjevského v roce 1907 uveřejněnou.

V redakci uměleckého měsíčníku „Apollon“ v Petrohradě scházející se mladí literáti dali si pyšný název „Básnická akademie“. Akademie mívá pravidelné schůze, na nichž se básně přednášejí od

autorův a hned kritisují, přednášejí se umělecko-kritické essaye a vede se debatta o nich. Především pak dbá se na původnost a krásu slova. Formu tříbiti jest hlavní úkol akademie.

Národní museum bulharské v Sofii se usneslo 24. února, že bude sbírati material pro sestavení archeologické mapy Bulharska. Ministr vyučování vyzývá okružníkem všecky členy archeologických spolků, všecky úředníky, professory, učitele, kněze a přátele starožitností, aby známé starožitnosti z okolí svého popsali, ofotografovali a poslali museu národnímu. Náklad že se každému nahradí a za věci k tisku vhodné vyplatí se honorář.

Vydání spisů Dickensových pro americké miliardáře pracováno na pergameně se skvostnými malovanými obrubami a miniaturami v drahých deskách, drahokamy, zlatem a stříbrem zdobených, zvazek přes 2000 dollarů, celkem 130 svazků za cenu 280.000 dollarů. Jubilejní vydání (17. ledna 100leté narozeniny Dick.) skoro za 1 a pul milionu korun! Který český literát vyjde kdy v takovém vydání?

*

Zemřeli: 20. ledna v Moskvě Evg. Evsigněvič Golubinskij (* 1834), prof. bohosl. akad., historik, od něho veliká „historie ruské církve“. — 22. ledna Vukol Mich. Lavrov, zakladatel „Ruské mysli“, již od r. 1879 do r. 1904 sám redigoval. — 30. ledna Nik. P. Ivanovskij, rus. spis. lékař., jeho „Patologická anatomie“ vyšla ve 40 vydáních. — 2. března Vilém Mrštík, český spisovatel.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Zemský sněm moravský uzavřel své letoši zasedání přijetím nových daní, jimiž se má z části aspoň sanovati deficit zemského hospodaření. Výnos jejich vystačí sotva na umořování a úrokování zemského dluhu (7·3 mil. K). — Česká komise finanční za to bojuje s vládou stále o své finanční plány, jež marně předkládá a projednává, když vláda k jejich většině přivoliti nechce. Zatím rostou běžné dluhy země české tak hrozivě, že sám finanční referent dr. Urban, který je z německé obstrukce, prohlásil nedávno v „Bohemii“, že finanční situace zemská se brzy už tak zadrhne, že země bude musit říci vídeňské vládě, aby to sama nyní převzala, čeho země už unésti nemůže. Tak se na konec zdá, jakoby Němci tu obstrukci prováděli ne z politických, ale z hospodářských důvodů, znemožnit finanční hospodaření země a přenésti je na stát. Snad je to i vedlejší účel politické obstrukce, jenž se jim teď sám sebou namanul. Oni by při tom zle nepochodili,

kdyby se zemské hospodářství Čech vedlo z Vídně. Ale to konečně by bylo jen dočasné. Ke zrušení zemské samosprávy v jedné zemi nemůže dojít, dokud trvá neporušena v jiných zemích. A zatím by si ji všecky země jistě velmi houževnatě bránily!

Z české finanční komise podniká se též spojený (od Čechů i Němců) útok na vládní opatření z r. 1910, že se podíl z osobních daní zemím od státu udělovaný má stanoviti jednou pro vždy na 12·81% výnosu daní těch. Do toho roku vláda osobní daň duchodovou dělila tak: brala si z ní obnos staré daně duchodové do r. 1898 s ročním přírůstkem 2½%; brala si z ní tolik, co obnášela sleva 15% z daně pozemkové a 12½% z daně domovní, jakáž povolována; zemím dáváno 6 milionu na rozdíl podle daně duchodové v nich vybrané; o zbytek se stát se zeměmi dělil. Tento zbylý zemský podíl z daně duchodové dělen pak mezi země podle výnosu realních daní. Toto počítání bylo sice složité, ale bylo by bývalo v mnohém ohledu v budoucnosti výhodnější Stát podíl zemím ze složitého onoho účtování vypadající stabilisoval v průměrné výši jeho na 12·81%. Země ostatní se s tím spokojily, ale Čechy se cítí zkráceny a protestují. Finanční komise předložila vládě o věci memorandum.

*

Městská spořitelna pražská dosáhla počátkem tohoto roku sumy vkladů 204·23 mil. korun, a zůstává tak v čele městských spořitelen rakouských, a je vůbec třetí spořitelnou podle výše vkladu (první je dolnorakouská spoř., druhou „česká spořitelna" od Němcu v Praze spravovaná!). Celkem mají rakouské spořitelny, jichž je počtem na 670, asi 6½ miliardy korun úspor. Poštovní spořitelna pak ještě vedle toho má na 700 mil. korun úspor. Na 1000 mil. kor. uloženo je v bankách, 1700 milionů kor. v záložnách obč. a na 800 mil. kor. v Raiffeisenkách. Takže veškerých úspor stojících volně k disposici v Rakousku jest přes 10½ miliardy, nepočítaje ovšem kapitál v podílech a akciích a reservních fondech uložený. Na jednoho obyvatele připadá úspory 370 korun.

*

O nedávné výluce kovodělníků a strojníků v Praze a v Čechách píše „Přehledu" inž. O. Klepal zajímavé podrobnosti. Žehrá na nevyspělost českého dělníka. Český dělník není disciplinovaný, necítí se závodem, nemá rozhledu o tom, co může býti a co ne, nesnaží se, aby zvýšením své výkonnosti získal si vyšší mzdu, vyšší mzdu žádá na úkor kapitálu a konsumentů. Často protiví se všemu pokroku. Tak na př. mědikovci nepřipouštějí strojové práce a při své ruční žádá každý k sobě pomocníka. Tento pomocník pak, praví inž. Klepal, je pravým pariou při svém soudruhu, který se počítá za dělníka-aristokrata. (Při sporu dělníků s továrníky byla také kladena podmínka, že takovýto pomocník nesmí býti od továrníka povýšen na místo mědikovce, i kdyby práci jeho zastal!) Toho v cizině není. Proto náš dělník přijda do ciziny musí se toulati z místa na místo, nevydrží, neboť naleză pro sebe příliš těžké podmínky práce (práci rychlejší, napjatější);

anebo bývá pro nedostatečnost a pozvolnost svou propuštěn. Už v Německu a zvláště v Anglii a v Americe jsou poměry zcela jinaké, zájem o práci a výkonnost i u dělníka značný, disciplina tuhá a stroj všude převládá. Inž. Klepal mluví tak ze zkušenosti více než 20letého pobytu v celé Evropě. Nevyspělými poměry doma jsou vinni i dělníci i mistři i inženýři i správy závodů samých. Často se říká z lehkovážnosti: co se budeme říditi podle Německa, šlo to u nás dosud dobře takto.

*

Ze stávky horníků („uhlokopů"), jež v Anglii počátkem března vypukla, rozšířilo se stávkové hnutí v dolech uhelných celé Evropy a přešlo i do Ameriky. V Anglii pak vláda hlavní požadavek dělnický o minimalní mzdě vložila v zákon, který přijat dolní sněmovnou 26. března 213 hlasy proti 48 hlasům dělnické strany. Dělnická strana žádala, aby do zákona vložena byla nejmenší mzda denní 5 šilinků (6 K) pro havíře a 2 šil. (2·20 K) pro pomocníka jeho. Vláda však nechtěla pro celou Anglii postaviti jednu sazbu, pravíc, že dlužno ji pro každý kraj domluviti zvláště. Tak má Anglie opět o jeden „socialistický" zákon více. Poslední léta socialisuje se velmi rychle, rychleji než všecky ostatní evropské státy, ač do nedávna měla nejkonservativnější dělnictvo. Konservativci dávají vinu vládě liberalní, že ona rozsocialisovala celou zemi a teď nemůže duchy vyvolané utišit.

Školství.

Po nějaký čas před valnou hromadou „Matice Cyrillo-methodějské" (10. března) v Olomouci, spolku, který chystá se založiti katolický ústav učitelský v Olomouci, vedla se debatta (hlavně v „Našinci"), nemá-li se raději zřídit akademie pro učitele, na níž by absolventi realek, gymnasií a učitelských ústavů za rok byli hotovi a učivo by bylo vyšší než na učitelských ústavech. Tak by už velmi záhy vyšli první žáci z akademie, kdežto bude-li se celý ústav zřizovat a snad i nižší přípravné třídy k němu, bude to po zřízení jeho trvat 8 let či aspoň 4 roky, než první učitelé vyjdou. Pro akademii se prohlásili Dr. J. Kratochvil, řed. J. Mezírka z Příbora a Dr. Ot. Tauber. Proti akademii pak Dr. B. Skácel a prof. Býňov z Prahy a Dr. A. Štancl. Uváděli proti akademii, že za rok nebude možno dobře vzdělat abiturientu na učitele a vštípit jim ještě kromě toho celou tu

řadu věd, jakou navrhováno, ale co hlavního, nebude možno za tak krátký čas utvrditi je v duchu náboženském. — Tento duvod jest asi nejplatnější, ač jinak by se myšlenka akademie pro abiturienty velmi zamlouvala, lépe nežli paedagogium čtyrleté.

Na valné hromadě sděleno, že roku loňského vzrostl počet členstva z 916 na 9492 v 57 odborech, a 22 odborů neposlalo výkazu, takže všeho členstva je přes 12.000 v 79 odborech. Jmění má Matice 175.255 K. Usneseno založiti zatím na paedagogiu v Bubenči (škol. bratří) deset stipendií, každé po 500 K, pro deset chovanců, kteří by zatím tam studovali, než ústav v Olomouci bude zřízen.

*

Dne 28. února podána sněmovně předloha o pragmatice služební pro profesory a učitele státních škol středních, na škole námořní, na vyšších školách obchodních a prumyslových a na učitelských ústavech. Nejvyššího platu 6.400 K dosáhnou profesoři těchto ústavů po 30leté službě (zvýšený o 200 K, zvyšují se totiž dvě poslední kvinkvenálky). Remunerace supplentům a assistentům se zvyšuje po 2, 4 a 6 letech vždy o 10%, a jsou-li na čas nezaměstnáni beze své viny, dostávají základní plat 1200 korun. Postup ze tříd platebních XI., X. a IX. se zvláště upravuje pro různé kategorie (podučitele, učitele, profesory) ustanovených.

„Věstník čes. profesorů“ je s pragmatikou nespokojen, poněvadž jen z části vyhovuje přáním pronášeným. Hmotné nové výhody jsou nepatrné: pro 10.000 učitelů a profesorů přináší se zvýšení o 988·000 korun tedy o 98·80 korun pro jednoho průměrem. Asi 2200 suplentům se totiž zvýší služné průměrně o 147 korun, za to 4500 mladším profesorům každému o 13·90 korun, asi 1500 profesorům starším o 151 korun průměrně.

Nespokojen jest Věstník zvláště z obmezováním osobní svobody a především svobody spolčovací, kritiky úředních příkazů, vedlejšího zaměstnání a pod., s přesazováním z vůle vlády a s vyhraženým právem povyšovati kromě automatického postupu. Mimo to prý předloha nic se neohlíží na sborový způsob služby professorské a má ustanovení stejná, jaká stačí pro úřady byrokraticky složené.

Proto prohlašuje referent „Věstníku“ V. Appelt: „Předloha je v nynější formě naprosto nepřijatelná a nepodaří-li se přiměti vládu, aby vyšla našim spravedlivým požadavkům vstříc, nezbude, než důrazně žádati, aby byla pragmatika odložena — ad calendas graecas.“

*

Šedesátiny známého Úlehly, řed. měšť. školy ve Strážnici, pokrokářské učitelstvo ve svém „Věstníku“ okázale oslavilo. O jeho zásluhách učitelskovychovatelských se tam mnoho nemluví a co se tam o nich mluví, je tak trochu slavnostního laku; oslava platí více protiklerikalnímu agitátoru. Jak zemský insp. F. Bílý tam obaleně podotýká, protekce z. insp. Royta (a mohl dodati: Lošťáka) přenesla Úlehlu přes leckteré služební úskalí a postrkovala jej výše, ne vždy právě způsobem úředně obvyklým. Týž z. insp. Bílý končí svůj oslavný článek:

„Jako Vymazal, i on, oba tito neobyčejní duchové, opravdové speciality moravské, patřili na universitu.“ Poklona tato vyvolala mezi učitelstvem, jež Úlehlu zná, všelijaké poznámky, jichž opakovati nechceme.

*

V Olomouci ustavil se spolek středoškolských katolických professorů; čítal hned při počátku 120 členů, většinou však katechetů.

*

Poslední měsíce přinesly velmi hojný ruch stávkový na školách. I když odpočítáme stávky v charvatských zemích a v Haliči, kde souvisely s přítomnou politikou, bylo jich přece nad obyčej hojně. Stávají se právě takovým obyčejným zjevem, jako stávky průmyslové! V Dol. Rakousích vypukly stávky dokonce jako odpor proti klerikalismu! Velmi časté jsou stávky ze solidarity, jež, jak známo, u mládeže jest velmi vyvinuta, takže se dnes veškeré právo trestati a kárati začíná stávati illusorním. A mládež i při té solidaritě jest nedůsledná, jednou se jednoho druha zastane, jiného však nikoliv, mnohých nikdy. Měří solidaritu podle osobního kouzla kollegů.

*

V pruské sněmovně reagováno na knihu soc. dem. Schulze „Die Schulreform der Socialdemokratie“: 12třídní škola, od 3. až do 15. roku, nejvýš 10 dětí v třídě, děti na státní útraty živeny a šaceny, mezi učiteli akademickými a obecními žádný rozdíl platu a pod. Náklad na takový systém by obnášel na 15.000 mil. mar. ročně!

*

V isterském městečku Kastav utvořili domácí zvláštní kartel, zvýšivše jednomyslně plat studentský na 54 K za byt se stravou. Studenti proto ohlásili stávku nejen škole, ale i městečku Kastvu, vyhrožujíce, že půjdou jinam, a 31 jich vystoupilo, když všecky žádosti o přeložení ústavu nebo ujetí se žáků u úřadů nespomohly.

*

Nizozemí má jako sousední Belgie a Francie dvoje školy: veřejné a svobodné. Veřejné jsou obecní a státní, svobodné jsou obyčejně náboženské, jak katolické tak protestantské. Stát jim dává od r. 1890 podporu. Školy veřejné měly r. 1890 žáků 454.926 a svobodné 159.145; r. 1910 měly veřejné žáků 563.438, ale svobodné už 320.488. Tam vzrostl počet jen asi o 108 tisíc, tu o 161 tisíc. Svobodným školstvím odnímá se obcím značné břemeno. U nás by zavedení škol volných rovněž značilo úlevu pro země! Ale „svobodné“ školy u nás jsou na všecky strany trnem v oku, pohlíží se na ně jako na výjimku a to trapnou, buď jen z trpké nezbytnosti zařízenou anebo jako na zvláštní politiku. Pravidelnou a oprávněnou součástí školství se nestaly. Máme to podle vzoru německého, kde jich též není, kde zaujala výlučné místo škola úřední a kde opravdu svobodné školy zatím třeba nebylo nikomu, ježto i veřejná je konfesionelní a pod dozorem církevním. Všecky jiné velké státy evropské dnes mají však už školství dvojí: úřední, více méně odcírkevněné, a pak soukromé

se vším možným přibarvením církevním i jinakým. U nás ani národní soukromé školy s ostatními soukromými spolu vzaté nedaly by ono procento, jaké zaujímá volná škola vedle úřední ve Francii, Belgii, Nizozemí, Anglii, Uhrách, Rusku. Všude ovšem má svobodná škola jinou historii i jiný motiv svého vzniku. Jako dědictví zdávna zůstala v Uhrách a v Rusku, tichou svépomocí je v Anglii, zdravou oposicí v Belgii a Nizozemí, nezbytnou sebeobranou ve Francii.

Vojenství.

Zvýšené zbrojení **Německa**, které má státi přes 100 mil. marků, jest podkladem k sesílení pozemní ozbrojené moci na takový stupeň, aby s čákou na úspěch mohla bojovati na dvou frontách současně, proti Francii a Rusku. Při nespolehlivosti Italie, jako člena trojspolku, navazuje Německo přátelštější styky s Ruskem a hledí umožniti sblížení Rakousko Uherska s tímto slovanským státem. Poněvadž Rakousko-Uhersko i Rusko uznávají, že nutno dohodnouti se o vyrovnání svých differencí a hledí (jak návštěva velkoknížete Ondřeje ve Vídni, ohlášená oplatná návštěva rakousko-uherského následníka trůnu v Petrohradě a zprávy o schůzce tří císařů dokazují) uvésti svoji zahraniční politiku v soulad, jest myslitelno, že se Německu časem podaří připoutati Rusko k trojspolku, po případě nahraditi Italii v trojspolku Ruskem. Docílením tohoto plánu uvolnilo by Německo svoje vojenské oddíly na ruské hranici a mohlo celou svoji pozornost věnovati obraně proti Francii a Anglii. Též Rakousko-Uhersko, majíc Ruskem a Německem záda kryta, mohlo by použiti svých branných sil na jihozápadní hranici, po případě ve srozumění s Ruskem a Německem na Balkáně. Zisk Ruska z docílené dohody s Rakousko Uherskem a Německem by byl, že by celou svojí ozbrojenou mocí mohlo podporovati tahy vlastní zahraniční politiky v Asii; naše monarchie a Německo tvořily by Rusku ochranný pás v Evropě proti západoevropským státům. Poněvadž ale v mezinárodní politice nejsou nikdy překvapení vyloučena, drží se Německo výroku prince Eugena Savojského, že nejlepším spojencem jest silná a dobře vycvičená armáda. Následkem toho sesílí Německo svoje pozemní zbrojení na ten stupeň, aby nadále zustalo jako první pozemní ozbrojená moc v čele evropských států.

Na moři lze očekávati další vyrovnávání sil se strany Německa oproti válečnému loďstvu Anglie, poněvadž německé vůdčí kruhy ani německý lid nezapomenou, že Anglie v létě minulého roku chystala

se k přepadu Německa na moři, aby se rázem zbavila nebezpečného obchodního konkurenta na světovém trhu. V poměru Německa k Anglii sotva asi něco změní nynější mírumilovná nálada v Anglii, poněvadž Německo nikdy se dobrovolně neodhodlá uznati námořní nadvládu Anglie, od jejíž blahovůle by po omezeném námořním zbrojení Německa byl odvislý zámořský obchod, a které by byly vydány při válečném konfliktu na milost kolonie německé v Africe, v Asii i v Australii.

Italie, která na moři ve zbrojení předstihla Rakousko Uhersko a v středozemním moři je vážným konkurentem Francie, chce též svoji ozbrojenou pozemní moc vybudovati v té míře, aby na souši mohla odraziti případný útok Francie nebo vésti s čákou na úspěch válku s naší monarchií. Kdežto proti Francii jsou vojenská opatření Italie více rázu obranného, jest povaha příprav vojenských, italským královstvím na naší hranici prováděná, offensivní. Italská válečná opatření v severovýchodních provinciích (hlavně v Benátsku a při moři adriatickém) jest ve zřejmém rozporu s mírumilovným ujišťováním Italie oproti Rakousko-Uhersku a staví v divné světlo spojenecký poměr království italského s monarchií habsburskou. Přípravy Italie směřují očividně proti Rakousko-Uhersku a vyburcovaly konečně i rakousko-uherskou veřejnost z její lhostejnosti, což jeví se z výroků mnohých politiků a členů parlamentů Rakouska i Uher a zvýšený zájem, věnovaný naší žurnalistikou událostem v Italii. Důsledkem sesilování italských posádek v horní Italii a budování nových italských opevnění na tirolské, korutanské a gorické hranici jest rozmnožování vojenských oddílů v oblasti 3. a 14. armádního sboru (Tirolska, Vorarlberska, Solnohradska, Horních Rakous, Korutan, Kraňska, Přímoří a Štýrska). Tak zřízeno 1. března t. r. velitelství 94. pěší brigády v Tolmině, 96. pěší brigády v Roveretu, 121. pěší brigády v Tridentu a 122. pěší brigády v Brunecku. V březnu t. r. rozmnoženy budou nově vojenské oddíly v oblasti 3. a 14. armádního sboru, následkem čehož zvláště 8. pěší vojsková divise (Bolzano) a 28. pěší vojsková divise (Lublaň) budou míti každá přes 20 pěších a mysliveckých praporů, takže bude nutno pomýšleti na nové seskupení vojenských oddílů v oblasti 3. a 14. armádního sboru. Uskuteční-li se zprávy o zřízení 13. italského armádního sboru v Trevisu, odpoví Rakousko-Uhersko na tento tah italské vojenské správy asi v krátké době postavením 17. armádního velitelství v Lublani nebo v Celovci, po případě zřízením nového (50.) pěšího vojskového divisijního velitelství (nejspíše v Tridentě). Že Italie není vybíravou v důvodech pro vyvolání válečného konfliktu, toho jest nám důkazem válka italsko turecká, ačkoliv nelze upříti, že po událostech marockých Italie byla ke kroku tripolskému skoro donucena, nechtěla-li propásti jedinou již příležitost ze severní Afriky něco urvati proti Anglii a Francii. V Tripolsku nedodělali se Italové dosud valných úspěchů a ačkoliv mají na bojišti 3 armádní sbory (ze 12) s asi 120.000 muži, má jich válčení více obranný než li útočný ráz. Od pobřeží pronikli nanejvýše na 20 km do vnitrozemí, většinou jest ale jejich anexe obmezena na pobřežní pruh, který mohou ovládati ještě lodní děla.

Při tomto pomalém postupu italské africké armády může trvati válka ještě měsíce i léta. Tripolsko, veliké 1, 033.000 km² (asi dvakrát tak veliké jako Německo), čítá asi 1½ milionu obyvatelů, po většině Berberův a arabských Beduinů; ve městech sídlí též Turci, Maurové, Židé a něco Evropanu. Mimo to bydlí v oasách přistěhovalí sudanští Negrové. Mohamedánské obyvatelstvo jest fanatickým vyznavačem prorokovým a následkem ukrutností Italianu proti těmto naplněno záštím. Náboženský fanatismus a zášť proti Italianům, kteří bez milosrdenství vraždili i ženy, spolčilo domorodce se slabou tureckou posádkou v Tripolsku, silnou asi 4.000 mužu. Tato ale tvoří kádr pro formace domorodců. Turečtí důstojníci a poddůstojníci cvičí a vedou domorodce po evropském válečnickém zpusobu, zbraně, střelivo, peníze a důstojníci přicházejí z Turecka Egyptem a Tunisem do vnitrozemí tripolského. Z vnitřní Afriky, z Egyptu a Tunisu přicházejí vždy nové tlupy bojovníků do tábora turecko-arabského, takže síla turecko-arabského vojska páčí se asi na 30.000 bojovníků, krajiny znalých, na tamnější klima zvyklých a moderními zbraněmi opatřených. V rozsáhlé zemi, která jest ale většinou neznámou pouští a stepí, kde pitná voda a palivo jsou vzácnými životními potřebami, kde není kromě velbloudů žádných kommunikačních prostředku, kde každý domorodec jest fanatickým a bezohledným nepřítelem, těžko rychle ukončiti válečnou kampaň. Když i italské vojsko bude časem, jak z nových mobilisačních rozkazů zřejmo, sesíleno na 150.000—170.000 mužu, musí se italští vojáci dříve tripolskému, ač poměrně zdravému podnebí přizpůsobiti a zvyknouti si na způsob válčení v tamějších pustinách. Pri tom nutno postupovati od jedné etapy k druhé a zabezpečovati si stále spojení s pobřežím; oddělení, jehož spojení s pobřežím bylo by přerušeno a nemohlo býti pravidelně zásobeno, jest vydáno v šanc smrti žízní a hladem. — Tímto italským válčením o Tripolsko jest trojspolek oslaben, protože čtvrtina italského stálého vojska jest vázána již nyní v Tripolsku, které pohltí velké sumy národního italského jmění. Pro Rakousko-Uhersko znamená válka italsko-turecká zisk proto, že Italie, jsouc nyní vázána v Tripolsku, musí se na čas vzdáti svých plánů na poloostrově balkánském, v moři adriatickém a vyhnouti se každé srážce s naší říší. Mohlo by se ale státi, že nezdarem v Tripolsku rozvášněný italský národ mohl by vládu strhnouti k válečným operacím v Albanii a v Makedonii, což by vedlo k následkům nyní nedozírným.

Francie zaokrouhlila po dohodě s Německem podřízením Maroka pod svůj protektorát svoje kolonialní území v severní Africe. Majíc ale stále na paměti možnou válku s říší německou, která v létě minulého roku následkem diplomatických rozporů mezi Francií a Německem ohledně Maroka republice francouzské hrozila, hledí uchovati svoji pozemní moc dle možnosti na stejné výši s Německem. Při tomto závodění ve zbrojení jeví se ale ve Francii vždy více nedostatek branců, následek to slabého přírustku francouzského obyvatelstva. Proto pomýšlí Francie využíti k sesílení pozemní moci lidský reservoir, kterého jí mohou poskytnouti vlastní kolonie v Africe. — V Calais má prý býti

zřízena ústředna aeroplánu, podél hranic Belgie, Německa, Italie a Španělska má býti rozmnožen počet aeroplánových přístavů. Stanice na belgických a německých hranicích mají dostati větší množství aeroplánů nežli ostatní. Dosud má Francie vycvičeno 175 důstojníku v řízení aeroplánů, kterých má býti použito ve výzvědní službě a v boji k vrhání bomb se vzduchu, jak to činí Italové v Tripolsku. Francie skládá velkou naději v používání aeroplánů ve válce a chce si uchovati převahu svého vzduchoplaveckého vojska, nelitujíc peněžních obětí pro toto technické odvětví moderního válečnictví. Německo ale nemíní zustati za Francií a tak začíná závodění obou těchto soupeřů ve výzbroji vzduchoplaveckých flotil, ku kterému druží se úsilovné zbrojení Německa na moři proti Anglii. Dosud ale kráčí Francie v čele vzduchoplavectví. Celé pozemní zbrojení Francie má za účel zachovati si rovnocennost válečných sil proti Německu. Na moři chce francouzská republika svoje středomořské válečné loďstvo udržeti vždy na té výši, aby se vyrovnalo spojeným loďstvům Rakouska-Uherska a Italie. Atlantické loďstvo Francie má za účel při válečné srážce s Německem zadržeti německé válečné loďstvo v úžině doverské a nabýti času pro svoje spojení s francouzskou středomořskou eskadrou v atlantickém oceánu. Kdyby Anglie bojovala proti Německu po boku Francie, což při nynějších mezinárodních poměrech nepochybno, zůstane francouzská středomořská eskadra v moři středozemním, aby společně s anglickou středomořskou eskadrou vázala válečné loďstvo Italie a Rakousko-Uherska. Mocné domácí válečné loďstvo Anglie s jejím atlantickým loďstvem převzalo by v tomto případu společně s atlantickým loďstvem Francie boj o nadvládu v moři severním proti válečnému loďstvu Německa.

Aby **Rusko** pro svoje vnitrozemí vynutilo si přístup k teplému moři, veledůležitý pro jeho zámořský obchod, volí nyní ruská politika směr nejmenšího odporu, totiž Persií k perskému zálivu a k indickému oceanu. Přístup k tomuto pobřeží střeží ale žárlivě dosavadní přítel Ruska Anglie. Tato dobrovolně nikdy nepřipustí, aby se Rusko usadilo při břehu perského zálivu a indického oceanu, poněvadž by to znamenalo ohrožení anglického panství v Indii. Jelikož též Německo postupuje Malou Asií a Mesopotamií podél bagdadské dráhy k perskému zálivu, musí Anglie v budoucnosti počítati v těchto světových končinách se dvěma mocnými protivníky: Ruskem a Německem. Směr ruské zahraniční politiky sledují též vojenská opatření, jevící se v posouvání celých armádních sborů nebo jednotlivých vojskových divisí od hranic Rakousko-Uherska a Německa do středu říše a do poříčí řeky Volhy, odkud vybíhají strategické dráhy do východní Sibiře, do ruského Turkestanu a k perské i turecké hranici v Zakavkazku. — Vojensky zajímavá jest organisace ruské mládeže po způsobu válečnickém, jež těší se přízni nejvyšších kruhů a účinné podpory státu, vojenských úřadů i soukromých kruhů. V srpnu minulého roku súčastnilo se parády v Petrohradě před carem konané přes 6000 mladíku z celé říše. Paráda před carem konala se v Petrohradě na Marsově poli.

Mladíci, škole odrostlí, stáli vojensky organisováni s hudbou a prapory ve 4 skupinách za sebou pod velením generála-poručíka (hodnost polního podmaršálka) Fluga, velitele 2. gardové pěší vojskové divise. Po přehlídce, carem vykonané, nastoupily ruzné oddíly k vojenským a tělocvičným cvičením, která car s dvorem, státními a vojenskými hodnostáři sledoval. Produkce obsahovala tělocvik dle vzoru našich Sokolu, boj v rozvinuté řadě, střelbu, tělocvik s puškami při zpěvu cvičencu, vojenské pohyby v semknutých řadách, obranu a útok proti jízdě, volná cvičení a cvičení na nářadí, šerm, jízdu na kole, prostocvik s tyčemi dle soustavy generála Vojčikova, výzvědnou službu dle soustavy anglického generála Baden-Powella, cvičení v setninách vedená mladíky, hasičská cvičení, řízení člunu na vodě, námořní cvičení a jiná. Car projevil svoji spokojenost s výcvikem mladíků a je pochválil. Při cvičení bylo přítomno mnoho diváků nejen z Petrohradu, nýbrž i ze vzdálenějších končin říše. — S vojenským výcvikem mládeže bylo nejdříve počato ve vojenské oblasti Oděsské. Při cvičeních petrohradských se mladické vojenské oddíly z této oblasti též nejlépe osvědčily. Žurnalistika přinesla velmi příznivou kritiku o vojenském výcviku mládeže a na základě příznivých výsledků petrohradské parády mají se ročně konati podobná veřejná cvičení vojensky organisované mládeže ve všech větších městech ruské říše.

Čína. Starodávné vojenské sbory nemají velké ceny pro válku a slouží dosud hlavně k policejním účelům. Tyto sbory nedostávají již žádných nováčků, lepší jich mužstvo upotřebí se pro vybudování moderních vojenských oddílů, starší a neschopné příslušníky těchto starodávných sborů chce vláda usaditi jako zemědělské kolonisty v podrobených provinciích, hlavně v severním Mandžursku a v Turkestanu. — Nátlakem politických poměrů ve východní Asii rozhodla se Čína vybudovati silnou moderní ozbrojenou moc, aby proti nárokům ostatních států (hlavně Japonska a Ruska) mohla po případě čeliti mocí.

V Turecku nováčci prý už přisahají sultánovi věrnost na souši i na vodě i ve — vzduchu. Tedy zcela moderně.

Ročník XXIX. Číslo 5.

HLÍDKA.

Rozšířené osvobození přestaveb domů z důvodů asanačních a komunikačních v Brně.

(Zákony ze dne 13. dubna 1896, ř. z. č. 61 a ze dne 29. června 1906, ř. z. č. 131.)

J. Pošvář, c. k. finanční tajemník.

(Doplněk článku v »Hlídce« z roku 1908.) (O.)

K vůli snadnějšímu přehledu stůjž zde úplný obsah těchto dvou paragrafů stav. řádu pro Brno.

§ 52. odst. 1. praví: „Obytná stavení nesmějí míti kromě přízemku více než čtyři patra, při čemž případný mezanin se má počítati za patro. Rovněž i částečně třeba jen vystavěné patro nejhořejší dlužno počítati za plné patro. Pododdělení přízemku mohou býti od stavebního úřadu pod podmínkou dovolena, jestli každé z obou takto povstalých pododdělení (dolejší i hořejší) bude míti nejméně 3 m. světlé výšky.“ Jakožto pododdělení přízemku lze považovati jen galerie, jaké vídáme v obchodních místnostech přízemních, nebo i místnosti jiné, ale všecky smějí býti přístupny z vnitřku přízemních místností, tvoříce s těmito jeden nerozlučný celek spojený vespolek vnitřními schody, takže z venku hořejší pododdělení přístupno býti nesmí, a mimo to nesmí hořejší takové pododdělení ležeti nad celou plochou pododdělení dolejšího, čili nesmí ono míti na žádný způsob povahu a rozměr patra zdvihajícího se nad přízemním pododdělením dolejším.

Je zde tedy dle osvobozovacího zákona povoleno, stavěti nanejvýš 4 patra, při čemž mezanin vždy, dále sklep (souterén) nebo půda, byl-li v nich snad zřízen **byt**, počítají se za patra; kdy za patro se považuje hořejší pododdělení přízemku, bylo právě objasněno. To znamená, že dům, třeba jen 4patrový (3 patra a mezanin) dle stavebního řádu počítá se dle zákona osvobozovacího za dum mající více než 4 patra, byl-li v souterénu nebo na půdě zřízen byt, anebo má li hořejší pododdělení přízemku povahu patra, a takový dum se pak z 18letého osvobození naprosto vylučuje.

§ 76. odst. 2. a 3. praví pak: „Při zastavování **jednotlivých stavebních míst** musí zůstati **nejméně 15%** veškeré výměry jakožto nejmenší míra nezastavěno a musí větší část toho připadnouti na hlavní dvůr (nebo i na zahradu). Dvory u domů mají se ve spádu vydlážditi a vtokem do kanálu s uzavírkou na vodu opatřiti, aby dešťová voda mohla odtékati.

Světlíky buďtež povoleny jen tam, kde se tomu nelze vyhnouti, k osvětlování a ventilaci vedlejších místností, a musejí, mají-li osvětlovati byty a kuchyně, při budovách nejvýš dvoupatrových míti nejméně 12 m.² základní plochy, kdežto při budovách vyšších čítati se má nejméně po 1 m.² základní plochy na každý běžný metr výšky světlíků. Mají li však světlíky osvětlovati pouze chodby, záchody nebo jiné neobydlené místnosti, dostačí pro ně při budovách nejvýše dvoupatrových plocha nejméně 6 m.², kdežto při budovách vyšších čítati se má základní plocha nejméně 0·5 m.² na každý běžný metr výšky světlíku.“

Při tom se podotýká, že oněch 15% minimálních musí zustati úplně volných a nezastavěných a není tedy dle osvobozovacího zákona naprosto přípustno, na př. dvůr opatřovati snad skleněnými střechami, i když by tyto měly otvory pro ventilaci atd. Každé porušení úplné volnosti plochy, která má zůstati nezastavěna, má za následek, že se takový prostor nečítá již za dvur, čímž přestavba ztrácí jednu z přísných podmínek § 6. zák. z r. 1906 ř. z. č. 151 a pozbývá tím 18letého osvobození.

4. Pokud zákon jinak snad v seznamu neustanovil, nutno všecky pod jednou položkou seznamu uvedené budovy zároveň, t. j. bez přerušení demolování, sbořiti a mimo to všem podmínkám i obmezením v seznamu uvedeným vyhověti.

5. Postoupiti po přestavbě uvolněnou plochu uliční (Rückrückungsfläche) urovnanou a prostou břemen obci brněnské buď zdarma

anebo jen ve výši 20%, 40%, 60% ceny dle toho, jak vysoký byl dům starý, a jak vysoká je nově zřízená přestavba. Poněvadž odstupní cena bývá a bude i na dále pravidelně obcí v dorozumění se stavebníkem upravena, odpadá bližší objasnění.

6. Přestavba, jakožto náhradní stavba za starý dům, musí býti ovšem provedena buď zcela neb aspoň částečně na oněch **stavebních** parcelách, na kterých stál starý dům v seznamech uvedený. Tyto stavební parcely stavení uvedených pod jednotlivými položkami seznamů tvoří dohromady jeden souvislý celek, a zovou se parcelami výhody požívajícími, což znamená, že přestavby neležící aspoň částečně v nich, nepovažuje zákon za stavby „náhradní" a nedal by jim 18letého osvobození, poněvadž dům nový stojící mimo parcely, na nichž stál dům starý, nemůže býti považován za jeho náhradu.

Žádost za osvobození přestavby na 18 let nutno podati dle zákona ze dne 25. března 1880 ř. z. č. 39 v 45 dnech po dokončení, ale vždy před nastalým užíváním. Pro jednotlivé díly domu zvlášť dokončené dlužno podati vždy žádost zvláštní.

Vedle obyčejných příloh (stavebních plánu, povolení ku stavbě a k obývání, vysvědčení o dokončení stavby neb jejích části, popis celého domu s činžovní fasí) musejí býti podány se žádostí tyto doklady:

a) Stavebním úřadem městským potvrzený plán půdorysu starého domu, v němž musí býti naznačen celý starý stav stavební, jakož i stav parcelový v době vydání zákona ze dne 29. června 1906 ř. z. č. 131 stávavší se všemi od té doby až do zboření domu snad nastalými změnami, ať ve stavbě nebo v parcelách. Tento plán musí souhlasiti s originálním plánem situačním, jehož jeden exemplář chová c. k. fin. zem. ředitelství v Brně za příčinou kontroly, a druhý nalézá se u stavebního úřadu městského. Proto je třeba, aby při zhotovení této přílohy bylo postupováno obezřetně a v souhlasu se zákonem, jakož i dotyčným originálním plánem. Přílohy neodpovídající těmto dvěma podkladům by byly straně vráceny k opravení. Tento doklad nutno již před zbouráním staré budovy zhotoviti.

b) Strana musí na plánu ad a) číselně vypočísti rozměr celé zastavěné plochy staré, jakož i rozměr plochy odpovídající dle zákona (seznamu k němu) ploše výhody požívající. Znázornění a výpočet plochy této musí býti proveden v souhlasu s ustanoveními seznamu a proto třeba pozorně do něho nahlížeti. Výpočet musí býti potvrzen městským stavebním úřadem.

c) Vyjádření obce brněnské, že tato z důvodu § 3. zákona ze dne 29. června 1906 ř. z. č. 131 nemůže činiti na stavebníka žádných nároku již ohledně postoupení uvolněné plochy (Rückrückungsfläche), a že tyto byly úplně uspokojeny.

d) Potvrzení městského stavebního úřadu o tom, že stavba byla **úplně** ve smyslu § 6. zák. ze dne 29. června 1906 ř. z. č. 131 provedena, a že podmínkám v něm kladeným bylo úplně vyhověno, takže není překážky, proč by nemělo býti povoleno 18leté osvobození pro dotyčnou přestavbu.

U rožáků pak, kde nebyl dodržen nejmenší zákonem stanovený nezastavěný prostor dvora (15% staveniště), nutno přiložiti potvrzení stavebního úřadu městského, že tato odchylka byla nutna, jinak že by bývalo bylo účelné zastavění plochy staveniště úplně nemožno.

d) situační plán nového stavu a číselný **výpočet** plochy celého staveniště, nově zastavěné plochy a plochy nezastavěné, aby bylo z toho patrno, zda-li oněch 15% bylo dodrženo, a kolik činí nově zastavěná plocha.

Plán i výpočet musí rovněž stavební úřad městský potvrditi.

e) Original vyřízení o vydání praejudicialního výnosu, o který snad strana před započetím stavby k zjištění, zdali a v jaké míře bude přestavbě přiznáno 18leté osvobození, zažádala, na což dle zákona má nárok.

Největší svízel značí právě naprostá nevědomost stran ohledně počtu a povahy těchto dokladu. I je v zájmu každého, aby si tyto doklady ad a—d opatřil včas, aby je měl po ruce, až podá žádost za osvobození u c. k. berní správy v Brně. Nestará-li se strana o to dříve, trvá pak mnohdy celé měsice, než si přílohy sežene, a vyřízení žádosti se tím jen zbytečně protahuje.

Je dobře, jestliže v případu spletitém zažádá strana o t. zv. rozsudek praejudicialní. Žádost lze podati u c. k. berní správy v Brně, a chce-li žadatel obdržeti již předem vyřízení případ úplně vyčerpávající, musí kromě stavebních plánů a povolení ke stavbě, — kteréžto přílohy nutno vždy přiložiti, — ještě doklady uvedené ad a), c) a d) předložiti, jinak obdrží jen vyřízení povahy všeobecné.

Ke konci ještě nutno na něco upozorniti. Jedná-li se o to, že na místě starého domu, bylo vystavěno více přestaveb, je žádoucno, při podání žádosti za osvobození býti poněkud opatrným.

Žádá-li se pro jednotlivé přestavby o osvobození nikoli v týž den zároveň, nýbrž v různých lhůtách, vyřídí se každá žádost dle

toho, kdy byla podána. O přestavbě, o jejíž osvobození zažádalo se nejdříve, rozhodne se bež ohledu na stavby či žádosti ostatní. I obdrží tato tedy při dodržení ostatních podmínek zákona úplné osvobození, pokud její plocha nepřekročila plochu výhody požívající, což se opakuje s každou po první žádosti nejdříve podanou žádostí druhou, třetí atd., pokud výhody požívající plocha nebude přestavbami vyčerpána. To znamená, že každou dřívější žádostí zkracuje se celková plocha výhody požívající o plochu dotyčné přestavby, a pokud se na přestavby, ohledně jichž bylo žádáno později, plochy výhody požívající už nedostane, obdrží ony jen 12leté osvobození.

Postupným podáváním žádostí v takovém případě může stavebník rozdělení plochy výhody požívající dle vlastního uvážení na jednotlivé přestavby docíliti. K tomu stačí, podá-li se každý týden jen jedna žádost.

Žádá-li se za 18leté osvobození pro všecky přestavby současné, rozdělí se plocha výhody požívající na jednotlivé přestavby dle poměru jednotlivých nově zastavěných ploch k celkové ploše její. V tomto případu by se mohlo státi, že by ani jedna z přestaveb neobdržela nezkrácené 18leté osvobození, proto zdá se býti vhodnější, bude-li ohledně jednotlivých přestaveb v takovém případu nikoli současně, nýbrž postupně pro každou zvlášť zažádáno.

Dle praxe může i při současně podaných žádostech strana si rozděliti plochu výhody požívající dle toho, jak se jí to nejlépe hodí, ale takové rozdělení nutno vždy c. k. finančnímu ministerstvu oznámiti, kterému ovšem přísluší definitivní rozhodnutí. Ale bude vždy lépe, rozdělí-li si strana plochu výhody požívající sama tím, že podá každou žádost v jiný den, kterýžto způsob je nejvhodnější a také nejjistější.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

V osobě Raskolnikova (roman „Zločin a trest“, 1866) D. předvádí jasný obraz bezpomocnosti člověka, jenž snaží se zaříditi život bez Boha. Mluví-li kdy Raskolnikov o Bohu, tedy tak, jak zvykl v mládí. Poněvadž pak R. provádí zločin s úmyslem, aby uskutečnil zásadu neobmezené svobody mravního jednání člověka, možno usouditi, že idea: „všecko je dovoleno, není-li nesmrtelnosti,“ proniká jeho osobu. Zachtělo se mu býti člověko-bohem, „napraviti přírodu“. Věří pouze ve svoji myšlenku, dle níž lidé dělí se na obyčejné, kteří jsou na to, by plodili sobě podobné, musejí žíti v poslušnosti a nemají práva překročiti zákon, i na neobyčejné člověko-bohy, kteří mají dar nadání říci ve svém okolí nové slovo, mají právo konati zločiny a přestupovati zákon.

„Zločiny těchto lidí,“ praví Raskolnikov, „rozumí se, jsou poměrné a velmi různé. Z větší části vyžadují ve velmi různých projevech zrušení přítomného stavu jménem něčeho lepšího. Ale potřebuje-li pro svou ideu překročiti třebas i přes mrtvolu, krev, tedy ve svém nitru, podle svědomí může dle svého mínění dáti si dovolení překročiti krev, — hledě ovšem k idei a rozměrům jejím.“ (I. část, str. 275.)

Od idey člověko-boha přichází Raskolnikov k vraždě staré lichvářky.

»Stařena je nesmysl,« myslil si se zápalem a prudkostí. »Stařena je snad i omyl, ale o ni neběží! Stařena byla jenom nemoc... Chtěl jsem co nejrychleji překročiti... Nezabil jsem člověka, zabil jsem princip! Princip jsem ovšem zabil, ale abych překročil — nepřekročil jsem, zůstal jsem na této straně.“ (I. 290.)

Pod vlivem vynalezené theorie R. překročí přes život člověka, zapomínaje, že každá lidská osobnost má cíl v sobě samé a že žádný člověk, tedy ani nenáviděná stará lichvářka není „veš“, kterou možno rozmáčknouti. R. dovoluje si na základě theorie své opovrhovati a ničiti jedny lidi, by netrpěli jiní, a ve jménu odporu k násilí sám se stává násilníkem. A stav se jím, ihned vidí, že upadl na dráhu, protivnou přirozenosti lidské. Všecko, ve jménu čeho jednal, jaksi najednou ztrácí proň význam; stává se mu lhostejným, trpí-li jiní či netrpí;

nejbližší lidé, sestra, matka, stávají se mu cizí, i cítí, že je odřezán od všeho lidstva, že není proň východu z čarovného kruhu než v úplném pokání nebo zničení sebe. D. tu opět ukazuje, že snaha, zaříditi se bez Boha, vede vždy k vraždě nebo k samovraždě a nikdy nedá štěstí onoho, jež je cílem oné snahy. Srdce R. otevřelo se teprve v trestnici sibiřské. A poněvadž hlavní vinou jeho byla hrdost, domýšlivost, musí za to trpěti, musí se především pokořiti, aby pochopil, že není pouze on v životě. Podle mínění D. Raskolnikov byl vinen tím, že rozuměl svobodě pouze jako nevázanosti náruživosti a možnosti dělati všecko, co se mu zachce. „Utrpení je veliká věc,“ praví Porfirij ve „Zločinu a trestu“ a tato myšlenka je zároveň oblíbenou myšlenkou spisovatele samého: jen cestou uvědomělého utrpení člověk očišťuje se od všeliké skvrny, od všelikého zločinu. Utrpení v očích D. jeví se počátkem spasení i pro nejzatvrzelejšího hříšníka. A tuto možnost uvědomělého utrpení D snaží se ukázati ve všech předvedených typech, poněvadž v ní vidí záblesk lepších snah duše lidské, jiskru výkupného ohně. Zvláštním tahem pravoslavného ruského člověka podle D. je, že uznává potřebu vykoupiti mravní nečistotu utrpením. I Dmitrij Karamazov i Raskolnikov vykoupili svůj život těžkým utrpením, splnili oblíbený požadavek D. vykoupiti vinu, trpěti za zločin, snésti odplatu za hřích, a tím očistiti duši svou. D. pevně věřil, že utrpení Bohočlověka vykoupilo svět, i učí ústy Duni, že Raskolnikov, „jda na utrpení, smývá tím už polovici svého zločinu,“ a ústy Soně, že „utrpení nutno přijati a vykoupíš jím sebe.“ O této potřebě vykoupiti hřích utrpením D. píše ještě v „Dněvniku pisatelja“ (1873): „Myslím, že nejhlavnější, nejzákladnější duchovní potřeba ruského lidu je potřeba utrpení ustavičného a neutuchajícího, všudy a ve všem.“

Tak D. ve všech svých nejdůležitějších dílech neustále provádí svou základní myšlenku, že popírání nábožensko-mravních základu života musí přivésti ke zničení života ve všech oborech, že zločiny vždycky se páchají na půdě ethického individualismu, projevu vlastní osobnosti vně rámcův a pilířů mravního pořádku. V „Zápiskách z mrtvého domu“ (1862) vězňové jsou podle mínění D. vesměs lidé bohatě od přirozenosti nadaní, a zločinci se stali proto, že nábožensko-mravní zásady, řídící jejich neobyčejné síly, zůstaly u nich na povrchu duše prázdnými zvuky, nevešly jim v krev, nebo že oni byli obklopeni mravní tmou, kde nebylo dobrých pojmův o dobru a zlu, o pravdě a lži.

Jako upřímně věřící křesťan, pevně věřící v Boha a v nesmrtelnost duše, bez kterýchžto zásad nelze položiti trvalých základů života, Dost. v celé řadě ohnivých řečí svých hrdinův dokazuje nemožnost zaříditi šťastný život na základě atheismu, socialismu a positivních věd. Atheisté chtějí povznésti člověčenstvo, ale sami zavrhují lásku k bližnímu. Tak neznaboh Ivan Karamazov dí, že „bližního nelze milovati ... Abstraktně ještě možno milovati a někdy též z dálky, ale na blízku téměř nikdy.“ Milovati bližního ovšem možno pouze při pojmu o člověku jako obraze Božím. To spojuje lidi v bratrský spolek jako dítky jednoho otce. A takový svazek jeví se pouze ve víře, na niž pouze možno položiti základ života. Ale atheismus, socialismus i vědy positivní ubíjejí mravní stránku v duši člověka.

„Žádný národ dosud nezařídil se na základech v ě d y a r o z u m u.“ praví D. v „B ě s e c h“. „S o c i a l i s m u s už v podstatě své musí býti atheismem, neboť prohlásil, že se zamýšlí zaříditi na základech vědy a rozumu výhradně. Rozum a věda v životě národů konaly vždy povinnost nižší a služebnou. Národové slučují se a pohybují se silou jinou, poroučející a panující, jejíž původ je neznám a nevysvětlen ... Je to síla nepřetržitého a neustálého potvrzení vlastního bytí a popírání smrti. Je to duch života ... princip aesthetický ... princip mravní, ‚h l e d á n í B o h a‘ — jak to jmenují nejjednodušeji. Cíl veškerého hnutí národů v každém národě v každé době jeho bytí jest pouze hledání Boha, Boha svého, a víra v Něho jako Jediného, Pravého ... Nikdy dosud nebylo národu bez náboženství, t. j. bez pojmu o dobrém a zlém ... Nikdy rozum nebyl s to, aby definoval zlo i dobro, nebo i rozdělil zlo od dobra, třebas přibližně, naopak vždy hanebně a k politování je smíchal. Věda pak dávala rozřešení pěstní ... Zvláště se tím vyznamenávala p o l o v ě d a, n e j h r o z n ě j š í b i č č l o v ě č e n s t v a, horší než mor, hlad a válka, neznámý do nynějšího století. P o l o v ě d a — to je despota, mající své žrece i otroky, despota, před nímž všecko se sklonilo s láskou a s pověrou, dosud nemyslitelnou, p ř e d n í m ž s e c h v ě j e d o k o n c e s a m a v ě d a a h a n e b n ě m u p ř i s v ě d č u j e ...“

Jaká skvělá obrana slov „anima naturaliter christiana“, vrozenosti náboženství, vlastního přirozenosti duše lidské! D. hluboko vnikl v duši lidskou a jasně uviděl mezi mnohými schopnostmi duše lidské — náboženský cit jako nejživější a nejvšeobecnější, a v umělecké řeči své ohnivě se ho zastává jako řídícího základu života. Polověda nechce uznati takového významu náboženství, ale skutečná věda nejen nevylučuje citu náboženského, nýbrž ještě jasněji a vážněji odůvodňuje náboženskou víru, která po rozumu D. je s to, aby obnovila národy.

Na materialistickém základě, jaký vidíme v socialismu, není možno život založiti. V theorii hlásá socialismus svobodu, rovnost a

bratrství, ale v praxi je despotický, vede k isolování, nikoli k sloučení lidí, vede k anarchii. Nemaje věčných, spojujících principů, netíhne k pravdě, dobru a absolutní lásce, nepodává duvodův, aby se jeden obětoval za druhého. „Zamýšlejí,“ praví D. v „Běsech“, „zaříditi se spravedlivě, ale zavrhše Krista, skončí tím, že svět zalijí krví, neboť krev volá krev.“ S nemilosrdnou ironií D. ústy Kirillova představuje podstatu hesla: „liberté, egalité, fraternité“. K bratrství, rovnosti a svobodě socialisté nutí, poněvadž, kdo nepřijme jejich principu, má zemříti. Tím učení socialistu v podstatě si odporuje. Hlásá svobodu, ale zároveň zotročuje svobodu lidské osobnosti. Socialista nejkrajnějšího druhu, Šigalev, v „Běsích“ navrhuje, jak zavésti ráj na zemi. Zapletl se ve vlastním učení, od bezmezné svobody přichází k bezmeznému despotismu. Jedna desítina lidí podle něho obdrží svobodu osobnosti a bezmeznou moc, ostatních devět desítin ztratí svobodu osobní, proměni se v stádo a budou žíti v pokorném, otrockém stavu, ve štěstí bezmezné poslušnosti. „Všichni otroci a v otroctví sobě rovni . . . Otroci musejí býti rovni: bez despotismu dosud nebylo ani svobody, ani rovnosti, ale ve stádě musí býti rovnost . . .“

Tento typ Šigaleva zvláště případně illustruje názor D. na socialismus a jeho neschopnost zaříditi šťastný život na světě.

Ztráta nábožensko-mravních idealu přivádí celý život ke konci: neboť tyto zjevy neslučují lidí, nýbrž je rozlučují.

„Vyšší třídy,“ praví D. ústy starce Zosimy, „přidržujíce se vědy, chtějí dosíci spravedlivého zařízení pomocí rozumu svého, ale už bez Krista, jak jindy činily, a vyhlásily už, že není zločinu, že není hříchu. Dle jejich názorů je to ovšem správné; neboť není-li Boha, jaký může býti zločin? . . Mají vědu, ale ve vědách obsaženo jen to, co podléhá smyslům. Avšak duševní svět, ona vyšší polovina podstaty lidské, jest úplně zavržen, vypuzen s jakousi vítězoslávou, ba s nenávistí. Svět prohlásil svobodu, zejména za posledních dob; co však vidíme v oné jejich svobodě? Jen otroctví a samovraždu. Neboť svět praví: ‚Máš potřeby, tedy je ukájej, neboť máš právě taková práva jako vznešenější a bohatší lidé. Neboj se ukájeti je, raději je rozmnožuj‘, takové je nynější učení světa. V tom právě vidí svobodu. A co vychází z tohoto práva na zvyšování potřeb? U bohatých osamocení a duševní samovražda, u chudých pak závist a vražda, neboť práva jim dali, ale prostředků na ukájení potřeb ještě neukázali. Tvrdí, že svět čím dále tím více se sjednocuje, sbližuje v bratrskou společnost . . . Ach nevěřte takovému sjednocení lidí! Rozumějíce svobodě jako množení a rychlému ukájení potřeb, kazí přírodu svou, neboť vštěpují v sebe množství nesmyslných a hloupých tužeb, návyků a blahových výmyslů. Žijí pouze proto, aby záviděli jeden druhému, aby vyhověli svému tělu a mluvili ne-

smyslné řeči . . . Lid věří tak, jak my věříme (t. j. Zosima a podobní jemu starci), a proto nevěřící horlivec u nás v Rusku ničeho nepořídí, byť byl srdcem upřímný a duchem genialní . . . Lid postaví se proti atheistovi a překoná ho . . . neboť onen lid nosí v sobě Boha.“ (Bratři Karamazovi, II. díl, str. 46—48.)

Lidem, padajícím na tvář před současnými vzdělanci, snažícími se býti bez náboženství, považujícími náboženské otázky za malicherné, Dost. dává na srozuměnou, že obmezujíce zájmy života, neobohacují, nýbrž kazí přirozenost lidskou. Takovým lidem bude třeba, aby zahlušili v sobě nejvyšší potřeby a ideály, vzdali se nejvyšších požadavků rozumu i srdce a dříve nebo později vydali se na pospas všem nahodilostem lidské svévole. Takovi by nalezli v uměleckých dílech D. „více pravé filosofie, než v mnohých svazcích professorů filosofie“, ujišťuje prof. S. Bulgakov.

Takto negativní stránka nábožensko-filosofického názoru D. záleží v tom, že bez Boha a bez nesmrtelnosti, pouze na základě lidských zásad, na zásadách přirozeného rozumu nelze zaříditi život; positivní pak stránka záleží v nadšeném hlásání, že třeba odhaliti v každém člověku křesťanské nábožensko-mravní zásady a provésti je v životě i zaříditi život výlučně na těchto zásadách. Základ k tomuto názoru leží v myšlence, že každý člověk nosí v sobě „jiskru Boží“, která časem sotva doutná, ale nikdy docela nezhasne. Cíl pak nábožensko-mravního rozvoje je — bratrství lidí, jehož lze dosáhnouti láskou, odpouštěním, osobním zdokonalením. Na zdokonalení jednotlivého „já“ závisí štěstí celé společnosti. Pročež bratrstvo podle D. není jen souhrn lidí, mechanicky spojených, nýbrž společnost členů nábožensko-mravního spolku, spojených duchovní příbuzností, láskou. Tak spojiti dovede lidi podle mínění D. pouze náboženství pravé, pravoslavná církev, která prý jediná neztratila skutečných tahů tváře Kristovy. Jediná víra, která podle D. obrodí svět, je pravoslavná a nositel její je ruský lid, jenž má v sobě všecky tahy této víry, tahy čistého obrazu Kristova. Církev katolická prý ztratila Krista, mechanicky podřídivši lidi zařízení papežství. Tu zašel D. do bludův, opakuje proti církvi katolické různé předsudky, jež rozšířil proti ní protestantismus a nevěra, jakoby katolictví znetvořilo učení Kristovo. Tak příkře vyslovuje se D. o katolické církvi v „Běsech“, kde „katolictví římské“ nemá už za „křesťanství“, poněvadž prý prohlásilo, že „Kristus bez království pozemského obstáti na zemi nemůže“ a tím prohlásilo antikrista i zničilo Západ; v „Idiotě“ příkře o katolictví pronáší se kníže

Myškin, řka, že „římské katolictví je horší než sám atheismus“; v „Bratřích Karamazovech“ máme celou legendu „Veliký inkvisitor“, již autor vložil v ústa nevěrce Ivana Karamazova a v níž ve fantastickém, místy až rouhavém, příšerném obraze rozvíjí předsudky o sesvětšení, odpadnutí katolické církve od pravého učení Kristova. Co se týče nádhery a vzletu dikce, je to snad nejskvělejší místo románu. V době nejkrutší inkvisice v Seville po upálení sta kacířů v přítomnosti krále, velikého inkvisitora i dvoru zjeví se Kristus přede vším lidem a kráčí láskyplně žehnaje mezi zástupy. Uzdraví slepého starce, vzkřísí dívku. Veliký inkvisitor, stařec devadesátiletý, vstoupí mezi zástupy, patří lhostejně na zázraky a konečně uvězní Krista. V noci Ho navštíví a táže se: „Proč jsi přišel překážet nám? Všecko jsi odevzdal papeži a všecko tedy záleží nyní na papeži. A proto raději nyní nepřicházej a nepřekážej, aspoň do času... Vždyť nemáš ani práva dodati něčeho k tomu, co bylo řečeno Tebou dříve.“ V dlouhé frásovité, pathetické řeči veliký inkvisitor dokazuje, že prý Kristus odmítnutím tří pokušení vlastně svůj úkol světový pochybil, že učení Jeho je pro svět velice čisté, příliš vznešené. Neměl zamítnouti, co mu zlý duch nabízel, měl sáhnouti po panství pozemském, aby vedl lidi, neschopné svobody, jako na provázku. „My jsme,“ praví inkvisitor, „dílo Tvé napravili a založili na zázraku, tajemství a autoritě.“ Ještě nadšeněji mluví pak o zdokonalení díla Kristova římským katolictvím a napomíná Spasitele, by jim nepřekážel, jinak hrozí, že ho upálí. Kristus všecko to mlčky poslouchá, pak přistoupí k velikému inkvisitoru a políbí ho. Inkvisitor otevře dveře žaláře a praví: „Jdi a nepřicházej již... nikdy, nikdy!“

Co zamýšlel D. touto ztřeštěnou smyšlenkou, je těžko říci: je to třeštění přemrštěné hlavy. Aleša Karamazov má církev katolickou za světovou říši, založenou na praobyčejné touze po vládě, po pozemském špinavém blahu, po porobení lidí, jimž Kristus dal duchovní svobodu svědomí, o niž prý je Řím připravil. Ivan Karamazov má církev katolickou za dílo velikánského hierarchického, v základu dobře myšleného podvodu. D. nepřidává se ani na tu, ani na onu stranu, ani svého názoru nepronáší.

Vyjmeme-li asi tyto, Dostojevským tak vášnivě opakované předsudky atheistův a protestantův proti církvi katolické, a pak některé nábožensko-mravní otázky, Dostojevským nedosti jasně osvětlené a propracované v duchu křesťanském, které snad měly škodlivý vliv na rozvoj idei Nietzscheových, můžeme celkem říci, že poučný obsah

v jeho spisech byl dobře, poctivě myšlen. D. zmužile postavil se v době materialistické a nevěrecké proti popírání Boha, falešnému liberálnímu osvětářství, jež rozšířilo podvratné snahy, ohrožující Rusko, proti bezbožné frivolnosti moderní filosofie, proti převrácenému učení socialistů, poukázal na bezměrnou domýšlivost mladší generace, na drzé opovrhování věrou, kázní a mravy jako na společnou příčinu vražd i samovražd, důtklivě připomněl Rusům staré náboženské a mravní ideály křesťanské, očistnou moc pokání, pokory utrpení a křížův, i odporučil ruské intelligenci, by sloužila lidu ruskému v duchu křesťanské lásky a pravdy, v duchu evangelia. Škoda jen, že stoje na půdě náboženství křesťanského, příliš výlučný duraz kladl na ony stránky evangelia, kde Kristus káže pokáním očistiti hříchy, a stejně nadšeně nemaluje půvabu čistoty, Spasiteli tak milé.

Zvláště nemile působí ve spisech Dost., muže jinak vesměs vážného, že volil nevhodné prostředky, by upoutal pozornost čtenářů; maloval† příliš hustými, sytými barvami odporné zločince, křiklavě popisoval hrozné výjevy, by otřásl zatvrzelým, lhostejným srdcem lidským, jež měl za největší překážku k nápravě, aby jen zastrašil lidi od podobných zločinů, polepšil, naklonil je k útrpnosti a lásce k padlým. Čtvrtina jeho jednajících osob je stižena duševními chorobami; záchvaty padoucnice a šílenství co chvíli odehrávají se před čtenáři; trapně rozvláčně popsané hnusné konflikty, vraždy a samovraždy plní jeho romány. Rány, výstřely, kaluže krve, předsmrtné stony, chrapot, zkřivení tváře předsmrtnými křečemi, celý arsenál křiklavých vnějších effektů je tu před námi. Příliš podrobné popisy mravní hniloby a výstřední zvrhlosti, šílených snů, zuřivých výjevů žárlivosti, sprostých pletich s postavami chlípníků, podvodníků, taškářů, padouchů všeho druhu dráždí a trápí obrazivost čtenářů. Zdá se, jako by D. chtěl čtenáře potrápiti děsnými obrazy, jež mučily jeho obrazivost. Jeho romány nejsou četbou pro mládež bujné fantasie, nýbrž pro usedlé muže, kteří snad jsou trápeni pochybnostmi náboženskými a mají předsudky proti víře. (P. d.)

Experimentální psychologie.

Dr. Karel Černocký. (O.)

Z uvedeného zřejmo, že pokusy toho druhu liší se valně i co do zpusobu, kterým ona stupnice dle zákona Weberova sestrojena bývá. Nejjednodušší z těchto způsobů jest ovšem způsob stanovení dle nejmenších patrných změn pocitů (Minimalveränderungen, Wundt). Podráždění jest stupňováno nepatrně, tak až rozdíl přibývání stává se patrným, uvědomělým. Jiný způsob pokusů psychofysických nazývá se zpusobem „omylů" (Fehlermethode). Čím menší je pozorovatelný rozdíl jednotlivých pocitů v našem cítění, tím menší musí býti také onen rozdíl podráždění, jehož nemůžeme už pozorovati, čítí. Doznává tedy osoba pokusná tím způsobem jistý počet omylů. I v tomto vyskytování se omylů stává jistá úměrnost, která napomáhá ku stanovení pravidelnosti v měření citlivosti rozdílů.

Pokusy tyto vyžadují ovšem přesnosti a bedlivosti až úzkostlivé, zaměstnávají velikou řadu adeptu této exaktní práce vědecké a naplňují více časopisů, jako na př. „Archiv für die gesamte Psychologie" vycházející za přispívání všech čelních psychologů celého světa v Lipsku. Práce psychofysická je jaksi prukopnická, přípravná, laikovi ztěží přístupná a chutná.

Za to snad tím více zajímavosti chovají v sobě pokusy psychometrické neboli měření trvání a vyznívání pochodů psychických. Nazývají se také pokusy reakcí (Reaktionsversuche), poněvadž se při nich měří a popisuje vyznívání podráždění od jeho počití až do účinku v reakci obsaženého, jevící se jako pohyb nebo úkon. Pak jako pokusy psychofysické mají povahu a vzezření pokusu fysických, tak mají tyto povahu a vzezření fysiologických a používá se k nim aparátu mnohdy velmi složitých. K předmětům těchto pokusu náleží předně úkon a děj poznávání vubec, děj rozpoznávání a rozlišování, děj volby mezi dvěma nebo více předměty, úkon associace, dále patří sem také zkoumání objemů vědomí a pozornosti. Základ k těmto pokusům položil Wundt ve svých: „Grundzüge der physiologischen Psychologie." Tak jako záznamy pokusů psychofysických sestaveny nacházíme v dlouhých sloupcích čísel a procent, tak zase záznamy psychometrického pozorování a posuzování jeví se nám často graficky sestaveny ve

tvarech rozličných čar a křivek v osnově nanesených. Tak jako prvnější vyžadují i tyto pokusy zvláště klidné a odměřené logičnosti myšlení, rozvážné uspořádanosti v postupu, obezřetnosti ve vyhledávání a posuzování nahodivších se překážek. Není tu automatického čítání, aby tu nebylo zároveň napjatého slídění po všech okolnostech a bystrého větření všech nepravidelností, které se mohou nahoditi. Pokusy těmi zabývají se práce školy mnichovské, Lippsovy, hlavně omylů geometrického nazírání se týkající, práce Ebbinghausovy, Müllerovy výzkumy paměti a Külpeho školy volných pochodů. A jistě pozoruhodným zjevem jest, že pokusů psychologických chopila se také novoscholastická škola v Löwen, kde Thiery a Mischotte vedou laboratoř pro experimentální psychologii. Kardinal Mercier, hlava školy té, v úvodě k psychologii doporučuje přimknutí její k biologii.

Tak jako moderní práce biologická vůbec týká se vystihování a srovnávání detailů a rozborů co možná nejkrajnějších a používá všech zjevu života vůbec, tyto pak třídí jen dle stupně jednoduchosti a seskupuje dle zřetele životní přizpusobenosti, tak chápe se i experimentální psychologie všech projevů života vůbec, ať na lidech či zvířatech pozorovatelných. Pro ni nestává rozdílů individuí, nýbrž toliko rozdíl zjevů samých o sobě. Jí třeba isolovati a ohraničovati jednotlivé oblasti a sídla úkonů. Čím jednodušší stavba, tím jednodušší úkony neb aspoň tím snáze pozorovatelné a pokusům přístupné, jako vůbec hlavní předností pokusů jest jednoduchost a cílem stanovení pravidelnosti a zákonitosti. Těmto podmínkám a potřebám v jistém ohledu zvláště vhodné jsou pokusy na zvířatech, jednak pro jejich namnoze jednodušší a rozmanitější stavbu tělesnou a proto snadnější přizpusobení pokusům, jednak že není tu nebezpečí omylů, jakým přístupny jsou pokusy s individui vyššího a složitějšího života psychického schopnými. Systematické a účelné pokusy se zvířaty dějí se teprve v době nejnovější a možno je zkrátka rozčleniti na trojí. Jedny, které omezují se na osamocení a ojedinění individua hned po zrození, mají hlavně na zřeteli, pozorovati vzrůst a vývoj fysický a jemu odpovídající postup vývoje jednotlivých vlastností psychických. Tyto jsou nejstarší. Již Preyer v knize: „Die Seele des Kindes, 1881“ zmiňuje se o nich. Podobně Pérez: „Über die vierzig ersten Lebenstage der Katze, 1881“. C. Lloyd Morgan, universitní professor v Bristolu, vykonal od r. 1890 již celou řadu systematických pozorování toho druhu na mladých ptácích.

Jiný druh těchto pokusů spočívá v tom, že jedinec postaví se do zcela jiného okolí, mezi zcela jiné podmínky životní a takto zkoumá

se vliv zevnějšku na postup a jakost života psychického. K těmto pokusům náležejí vedle velkého množství jiných známé práce Wasmannovy o hostech, kteří živí se mravenci a termity.

Jelikož, jak již zmíněno, nacházíme jistý stupeň života psychického podmíněný zase jistým stadiem fysiologické organisace, každému psychickému úkonu odpovídá jisté fysiologické ústrojí, tak že, změní-li se ústrojí, pravděpodobně se aspoň na nižších stupních změní i úkon psychický, možno provésti takovýmto způsobem řadu pokusů druhu třetího. Změniti nebo přepracovati ústrojí jest však nesnadno, proto nastoupila psychologie experimentální cestu opačnou; vnucuje individuu úkony a srovnává pak změny fysiologické se změnami psychologickými. Tak užívá na př. Pawlow zvláštní methody, aby vyšetřil bystrost a vzrůst smyslnosti u různých čtvernohých živočichů. Zkoumá hojnost a jakost slin ruznými podrážděními vyměšených. Podobně používají téže methody k účelům psychologickým Zeliony a Nicolai.

Konečně třeba se ještě zmíniti o pokusech, které za podklad mají zkoumání stavů uměle přivoděných, dílem abnormalních, o pozorováních na hypnotisovaných, o pracích Motla, Forela, Heidenhaina, Lehmanna a j. Práce ty mají však s experimentální psychologií skoro jen to společné, že užívají právě tak jako ona pokusů. Pro ni samu jsou však více méně jen jakýmsi zátiším, kde po uzavření denní bilance se psychologovi experimentálnímu naskytá příležitost přemýšleti o problémech budoucí práce a tržby.

Povšechný rozhled po dnešní psychologii experimentální podává nám asi obraz, jaký vidíme při zakládání nových drah komunikačních. Bedlivé zkoumání půdy a materialu, odhadování namanuvších se okolností a překážek, posuzování směru a cenění. Tážeme-li se po konečném cíli, k jakému tyto dráhy už dospějí, musíme se spokojiti pokrčením ramen, dosud nemožno všechny stanice, kterými procházeti mají, pojmenovati. Víme však, že je drah těch třeba k dalšímu postupu a rozšíření našich poznatku a k prozkoumání oblastí dosud neznámých. Víme, že bez nich uvázla by celá věda psychologická zase v stagnacích neúrodné a neplodné spekulace, nemůžeme však nedoznati, že dráhy ony samy nedostačí bez jistých popudů, které zkoumání samo po nich poháněti má a které jsou povahy a původu jiného než experiment sám. Tak jako neprospěšné je přeceňování pokusů samých od psychofysiků, tak tím více je podceňování jich těmi, kteří nosí prestiž ducha a duševna toliko vymalován na bojovných štítech svých. Nemožno také

neuznati a nepoznati na př. že spojení obou disciplin psychologie a pedagogiky státi se může jen po těchto drahách, jak se již také stává.

Jistě vůdčí a hybnou silou života psychického, myšlenkového, jsou a budou vždy idey staletou zkušeností své oprávněnosti a platnosti nabyté, duch podmínky a zákony tohoto života zkoumající musí však jíti po stopách zákonů mrtvých tento život tvořících, hledati jejich spojitost a souvislost, a toto hledání znamená pokus. Psychologie experimentální nemá nikterak úmyslu to, co dosud na životě psychickém odryto, popírati nebo rušiti, ona na to vůbec nemá nástroje ani zájmu. Tak jako psychologie moderní vůbec také ona jako její orgán a jakýsi účetní zároveň neutrácí jejího dosud nabytého majetku vědeckého, roztříděného a uloženého v různých systémech popisných, nýbrž vede a oceňuje drobnou práci, kterou závod ten vědecký znovu má býti obohacen. Ona nestará se o to, k jakým účelům onoho majetku nastřádaného se používá, zda náboženským či životním, jest cele zaměstnána svým vlastním programem a spokojena sobě vlastním úspěchem.

První zánik cistercienského kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal Jan Tenora. (Č. d.)

Jak napjatý byl poměr mezi kardinálem a mnichy žďárskými, poznati z toho, že kardinál nemohl se ani dočkati chvíle, kdy zbaví se svých povinností k nim, a kdy mnichové klášter opustí. Sotva že dostal zprávu, že je dohoda uzavřena, doufaje, že formální stránka dohody této bude co nejdříve v Římě vyřízena, nepokládal se již za povinna starati se o vychování mnichův a ošacení a poukazoval na nový závazek svůj k veškerému řádu cistercienskému místo dosavadního k mnichům žďárským. Kdyby jim úplně odepřel vychování, jehož jim posud poskytoval, neměli by v klášteře prostě co jísti ani čím se odívati. V této nezbytnosti vypravili se mnichové koncem února 1612 ke kardinálovi na Kroměříž a prosili ho, aby kardinál také na dále jim poskytoval vychování i ošacení, dovolávajíce se toho, že úmluva, třebas ujednána, není přece konečně stvrzena a vyřízena, a že se jim nechce, před tím klášter snad opustiti. Důvody tyto musil kardinál uznati a proto dopsal 4. března svému úředníku žďárskému, že sice není již vázán žádnou povinností starati se o vychování mnichů tamnějších, ale nicméně aby poznali jeho otcovskou blahovůli, aby staral se úředník jako doposud o jejich výživu, dokud nedojde stvrzení papežské, a vyžaduje li toho svrchovaná potřeba, aby oděv jejich byl opraven nebo znova zhotoven, dovoloval jim v tom přispěti mírným nákladem. [1])

Nedočkavost kardinálova musila obstáti ještě delší zkoušku. Kardinál domnívaje se, že vše záleží na svolení papožově, přehlédl, že dohoda prokuratora řádového, třebas se stala jménem řádu, přece musí ještě býti schválena na generalní kapitule řádové. To znamenalo nezbytně delší průtah. K tomu ještě přistoupilo, že bylo také třeba pro právní platnost v zemích našich císařského potvrzení smlouvy kardinálovy s řádem.

Papež své svolení dal brzy. Protektor řádu cisterciensḱého, kardinál de la Roche Foucalt, psal 5. května 1612 generalnímu opatu do Cisterce, že ona dohoda se stala se souhlasem, vůlí a schválením papeže Pavla V. [2])

[1]) K.-a. archiv kroměřížský, kopiář č. 29, fol. 9.
[2]) Steinbach l. c. II. Urkundenbuch č. CXLV str. 262—268.

Kardinál Dietrichštejn také dozvěděl se o svolení papežském a 29. září r. 1612 oznamoval to kapitule olomoucké dokládaje, že teď již očekává jen expedici tohoto svolení z kanceláře apoštolské. Ježto však k tomu potřebí je 2000 zl., žádal kapitulu, má-li nějaké peníze, aby mu jich dopřála; pojistily by se na statcích biskupských.[1])

Ale expedice bull papežských se zdržovala. Nepomáhaly urgence kardinálovy u papeže; nadarmo psal z Olomouce 14. ledna r. 1613 Pavlu V. prose, aby již dal vyhotoviti bully o Žďáře, protože průtahem by vzešly kardinálovi veliké škody, ježto mnichové se vzpěčují spíše klášter opustiti.[2]) Věc vázla tím, že nebylo ještě formální ratifikace dohody od generála cistercienského.

Teprve v květnu (dne 6.) byla dohoda předložena generalní kapitule řádové konané v Cisterci. Řád maje již jistotu, že papežské svolení dáno, a vida nezbytí, projevil souhlas s dohodou již domluvenou. Tento souhlas veřejně osvědčiti a vysloviti zbývalo již jen řádovému generálu, jímž byl opat v Cisterci Mikuláš Boucherat. Listina, jíž potvrdil a ratifikoval dohodu římskou, je datována 4. září 1613. Podle ní uznal generál řádový bezpodmínečně připojení zboží žďárského ke stolním statkům biskupství olomouckého podle bully Klementa VIII., dále zřekl se všeho práva na klášter a zboží jeho a zbavil kardinála a jeho nástupce všeho platu na vychování mnichů téhož kláštera. Za to bude však biskup ze statků stolních biskupských platiti řádu cistercienskému na vždycky ročně 1000 tolarů mor. čísla o dvou terminech, o sv. Jiří a sv. Michalu; platu toho mělo býti použito na vystavění semináře a hospice v Římě a na vychování dostatečného počtu mnichů řádu cistercienského, kteří by tam studovali filosofii a bohosloví; jmenovati je bylo vyhrazeno generálu řádovému, měli však býti mezi nimi tři z diecese olomoucké; pak li by jich odtud nebylo, měli býti vybráni z národa německého.[3]) Zároveň poroučel generál opatovi zbraslavskému a generalnímu vikáři v Čechách a na Moravě, Jiřímu Vratovi, aby, požádán buda kardinálem, převedl mnichy z kláštera do jiných klášterů, kde není dostatečného počtu mnichův, a rozkazoval mnichům, aby ze žďárského kláštera odešli, tak aby prázdný klášter na vždycky zůstal pod svrchovanou a svobodnou mocí a panstvím kardinála, jeho nástupcův a kostela olomouckého.[4])

---

[1]) K.-a. archiv kroměřížský, kopiář č. 39, fol. 46.

[2]) Tamže, opis regestu vatikánského.

[3]) »Ex natione germanica.«

[4]) Steinbach l. c. II. Urkundenbuch č. CXLV str. 262—268.

Uplynul rok 1613 a „přesvízelná" záležitost žďárská nebyla ještě ukončena. Teprve 27. ledna 1614 došlo kardinála poštou potvrzení a ratifikace dohody od generála cistercienského řádu. Znamenalo to zánik a konec cistercienského kláštera žďárského.

Kardinál netajil se radostí, že dávné očekávání jeho přece je splněno. Hned vypravil svého sekretáře Zwetlera s originálními listinami na Velehrad, kde se právě zdržoval visitator řádový,[1]) a žádal ho, aby co nejspíše úkol svůj vykonal a mnichy z kláštera žďárského jinam převedl. Visitator slíbil, že se tak stane do osmi dní. Druhého dne zvěstoval kardinál radostnou a vítanou tuto novinu kapitule olomoucké, od níž žádal půjčku 2000 tolarů, nebo kolik bude moci půjčiti; bude prý potřebí na nejméně 3000 tolarů, jak na vyhotovení apoštolských bull, tak na roční plat pro mnichy, jejž zamýšlel napřed vyplatiti, bude-li možno. Půjčku tuto sliboval kapitule ve dvou letech z důchodů panství žďárského najisto oplatiti.[2]) Než kapitula jako po prvé tak ani po druhé půjčky neposkytla.[3])

Rovněž vypravil kardinál svého radu a sekretáře Alfonsa Salinu k císařovi, aby také tam vymohl si potvrzení oné dohody. V českém přípise žádal: „Kdež aby takové mezi námi obojí stranú svrchupsané s jistým dovolením a schválením Jeho Svatosti papežské... zavřené a způsobené porovnání při budoucích z obojí strany našich potomkův (!) svůj průchod a pevnost jmíti a na věčné budoucí časy v neproměnitedlné stálosti zůstati mohlo, a tomu, nač se to porovnání naše vztahuje, od potomkův mejch budoucích biskupův olomouckých, vacante sede pak od děkana a kapituly nynější i budoucí kostela olomouckého bez odpornosti a umenšení dosti činilo, k V. C. Mti králi a pánu mému milostivému se utíkaje V. C. M. poníženě prosím, že svrchu dotčené porovnání z mocnosti své císařské a královské jakožto král Český a markrabě Moravský listem svým císařským a královským milostivě schváliti a na budoucí věčné časy potvrditi račte."[4])

[1]) Opat velehradský Ondřej Hortensius byl tehdy sesazen a za nového opata vyvolen Michal Cuculus, dosavadní administrator velehradský a opat sedlecký.

[2]) K.-a. archiv v Kroměříži, kopiář č. 39, fol. 101

[3]) Již r. 1613, protože byly biskupské statky značně zadluženy, žádal kardinál, jako všude jinde, také města, městečka, vsi a hamry panství žďárského o dobrovolnou kontribuci ročních 2 zl. mor. od každého usedlého na sedm let. Drož, Listinné památky 22. — Žďárští svolili, ale brzy postavili se proti sečtení osob osedlých a proti samé summě, kterouž by ročně platili. Suplikace jejich ke kardinálovi byla odmítnuta, ale byli ujištěni, že kardinál nedopustí na ně nic nového uvazovati. Zemský archiv v Brně, Sbírka Bočkova č. 10.420 dto 11. dubna 1613.

[4]) K.-a. archiv v Kroměříži, Volná akta.

Také hned 29. ledna děkoval kardinál generalnímu prokuratorovi řádu cistercienského, jímž byl tehdy P. Bartoloměj Jolii, za jeho veliké práce při skončení záležitosti žďárské. Oznamoval mu, že po žádosti kardinálově slíbil visitator, že do osmi dní rozkaz sobě daný vykoná, a odkazoval jej na svého prokurátora Olivera, jemuž již byl poručil jak o penězích za stvrzení papežské, tak i o platu řádu, který by se napřed vyplatil. [1])

Potom také psal kardinál dvakráte po sobě úředníku svému žďárskému, jak si má počínati, když teď mnichové budou z kláštera převedeni. Poroučel mu, aby jim propůjčil vůz a koně, aby byli dovezeni až tam, kam je pošle jejich představený, a aby uhradil náklad na tu cestu. Úředník však odpovídaje kardinálovi o jiných věcech, pomlčel úplně o mniších, což kardinál nesl nemile. [2]) Za to však obrátili se mnichové sami na kardinála a psali mu z konventu žďárského 31. ledna. Bránili se ještě v poslední chvíli. Dovolávali se svého slibu, jímž zavázali se Bohu a řádu, že na vždy zůstanou ve Žďáře, a proto, kdyby odešli, že se obávají, aby se neprohřešili proti svému svědomí, dokládali, jak jim bude odchod lítostný a slzavý, a konečně prosili, aby každému z nich dopřáno bylo vzíti si s sebou po jednom kalichu.

Kardinál odepsal jim z Mikulova 5. února. Konventu žďárského již neuznával, ježto všecko tam držel plným právem vlastnictví podle rozhodnutí jak papežova tak císařova a se souhlasem generalní kapituly řádové. Rozpaky mnichu vyvracel pak poukazuje na to, že není řeholním vzpírati se vůli představených, kteří jsou na místě božím; ostatně zajisté řeholní jejich představení řádně se postarají, aby na jiném místě v kázni řeholní podle pravidel zákona svého a podle professe své mohli Bohu až do smrti sloužiti. Aby však poznali nějaký doklad blahovůle kardinálovy, nařídil již před tím svému úředníku postarati se jim o povoz i o peníze na cestu, a teď ještě poroučí, aby na potěšenou jednomu každému řeholníku dalo se po šesti zlatých; ale aby se každému dalo po kalichu, toho neviděl příčinu, ježto, kamkoli dopraveni budou, všude budou míti svaté nádoby ke mši svaté. [3])

Brzy potom začátkem února 1614 dojel na klášter vraceje se z Velehradu visitator řádový Jiří Vrat. S ním přibyli zmocněnci kar-

---

[1]) Tamže, kopiář č. 39, fol. 102.

[2]) Tamže, kop. 39, fol. 104.

[3]) Tamže, kopiář 39, fol. 105.

dinálovi. Ještě v posledním okamžiku Vrat, jenž nerad podjal se úkolu svého, chtěl protestovati, ale pak ustoupil od toho, [1]) a odevzdal zmocněným klášter. Mnichové musili opustiti klášter, aby byli převedeni do klášteru cistercienských v Čechách. Odcházeli s lítostí a hněvem, s výčitkami, pohružkami a proklínáním. Kardinálovi veřejně láli, že jest uchvatitelem a zhoubcem kláštera a pronásledovatelem řádu a svolávali na něho boží pomstu. [2]) Byli to tehdy již jen čtyři mnichové, P. Michal Tèrbušić, P. Melichar Alodiatori, P. Kašpar a P. Baltazar. [3])

S jakou nevolí odcházeli mnichové z kláštera žďárského, dověděl se kardinál od svého úředníka žďárského. Hned psal z Mikulova 15. února visitatoru řádovému Vratovi, že by za tu sprostnost nejen zasloužili, aby se odvrátil od řádu cistercienského, jemuž jinak nakloněn jest, nýbrž i aby byli slušně potrestáni; než kardinál maje povýšenost svého jména a své důstojnosti za takovou, že nemůže takovými pomluvami býti potřísněna, nebude se mstíti a za zlořečení odplatí raději dobročiněním. Protože si tedy mnichové také naříkali, že mají sedraný oděv, osvědčoval kardinál, že není od toho, aby se jim po žádosti visitatorově ještě tentokráte nedalo na oděv sukno žďárské na náklad kardinálův; jen aby visitator oznámil, kolik sukna třeba, a kam ho poslati. [4])

Souhlasně psal kardinál úředníku žďárskému o témž, že povrhuje útržkami mnichův a nedbá na štěkot lidský, ježto se nestalo při přivtělení statku žďárského ke statkům stolním biskupským žádné násilí, nýbrž že zasáhla pouhá nejvyšší autorita a dobrotivá vůle jak papežova tak císařova. Mnichum aby dal ještě na oděv, až visitator dopíše, kolik; a když se tak stalo, poroučel kardinál 5. března zase úředníkovi, aby byly jim dány dva kusy bílého a jeden kus černého sukna. [5])

Tak začátkem února 1614 odchodem mnichů zaniknul cisterciensky klášter žďárský. Zbyly jen budovy, kostel a stavení klášterská,

---

[1]) Tamže, kopiář 39, fol. 107.

[2]) Tamže, kopiář 39, fol. 106, 107.

[3]) Steinbach l. c. I. 264 píše Therbussitz a dodává, že byl Chorvatem, pak stal se administratorem statku Slapu na zboží zbraslavském a r. 1624 převorem v Plasech; zemřel v Plzni. — P. Melichar byl podle Steinbacha z Uher a stal se r. 1628 farářem v Manetíně u Plas, kde také zemřel. — Jinak jsou nesprávná data Steinbachova, že r. 1612 smluvil se kardinál s Boucheratem, že téhož roku císař i papež potvrdili smlouvu, že začátkem r. 1613 byli mnichové ze Žďáru odvedeni. Rovněž další podrobnosti Steinbachem uváděné nejsou správné.

[4]) Kopiář 39, fol. 106.

[5]) Tamže, fol. 117.

zbyly jen památky a vzpomínky na řeholníky. Zůstali jen mrtví svědkové dřívějšího života v klášteře, a nad krajinou, bez tak od světa rušného odloučenou, jakoby ještě více než druhdy spočinulo lítostivé ticho.

Ale u veřejnosti nezůstal přece zánik kláštera bez ohlasu. Těžce jej nesl především řád cistercienský, který spatřoval ve skutku tom křivdu na sobě učiněnou a své pokoření, a neméně žehraly na to i jiné řády. V zániku kláštera žďárského viděly nepřízeň mocných tohoto světa k životu řeholnímu a obávaly se, že snadno může stihnouti také jiné kláštery týž osud. Když kníže církevní, kardinál Dietrichštejn tak jednal s církevním řádem, když ulomil přece ještě živou větev se stromu života řeholního, jaké teprve porozumění pro řeholy a kláštery možno očekávati od knížat a pánů světských? Když zánik kláštera žďárského byl pro kardinála Dietrichštejna vítaným přírůstkem statků biskupských a novým zdrojem větších příjmů,[1]) zda nebude to svůdným příkladem, aby také druzí ve zboží a statcích klášterských hledali pro sebe žádoucí kořist? Proto ozývaly se hlasy trpkých výčitek z klášterů proti kardinálu Dietrichštejnovi; takový ohlas veřejného mínění projevil nepokrytě opat strahovský Kašpar Kvestenberk, když se utkal prudkým bojem s kardinálem o visitaci klášterů premonstrátských. (P. d.)

---

[1]) Relace kardinálova papeži z r. 1613; Schmidlin: Die kirchlichen Zustände in Deutschland I. 180.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Zesnulý pán vypodobněn tam klečící před křížem s rukama složenýma, nad hlavou vidět rytířské brnění, dole pod křížem erb Podstatských — dančí parohy. Byltě rodinným znakem jejich štít modré barvy a na něm vzhůru proti sobě stojící danělové rohy bílé barvy o šesti parozích.[1] Vedle jest náhrobek paní Kateřiny Kropáčky z Nevědomí, jež přežila svého manžela o čtyry léta a zemřela r. 1564. Znakem rodu jejího byly tři lilie křížem položené přes sebe, jak jsou vytesány na hrobním kameni. Kromě toho zachovaly se znaky obou manželů v průčelí domu č. 13. v Lošticích a v Jevíčku na panském sídle jejich.[2] Nejstarší památkou na Prokopa Podstatského jest velký zvon kostelní, kterýž „za urozeného pana Prokopa Podstatského z Prusinovic a na Bouzově s povolením Jeho Milosti úřad městečka Loštic nákladem vší obce dali udělati u mistra France Ilefelda v Olomouci" roku 1550.

---

[1]) *Sedláček* v Čas. Mat. mor. 1893 p. 95. V té podobě spatřoval se znak bratra Prokopova — Václava st. Podstatského v bývalém zemském domě v Olomouci. Arch. zem. brněn. B. S. č. 2347. b. — Barvu štítu červenou chybně udává Paprocký, Zrcadlo f. 273. Taktéž chybně Král z Dobré Vody, Heraldika p. 330 »na červeném štítě stříbrné dančí parohy.« Odkud čerpal své tvrzení na str. 87, že Podstatští měli »daňka ve skoku na zlatě a modře děleném štítě,« neudává. — Názorné výkresy, jak vypadaly dančí parohy rodinného znaku Podstatských r. 1593 a 1629 v zem. arch. brněn. Cerroni geneal. č. 592.

[2]) Nynější »zámeček« vystavěný kolem roku 1559. *Czerny*, Mähr. Trübau 1904 p. 232. 237.

3. Jindřich Podstatský z Prusinovic.
(1560—1571.)

Pozůstalost a dědicové Prokopa Podstatského. — Úděly synů Jana a Prokopa — Dětřich Podstatský pánem Jevíčka. — Václav Podstatský na Podolí. — Jindřich Podstatský přejímá Búzov a Loštice. — Nejstarší zprávy o Žadlovicích. — Dva grunty kláštera Hradiště tamtéž. — Držitelé svobodných dvorů žadlovských. — Loštický pán Jindřich kupuje žadlovské dvory a statek Střítež. — Nová tvrz panská v Žadlovicích. — Postavení dolského mlýna. — Neshody Jindřichovy s Loštickými. — Násilné činy Jindřichovy v sousedství Loštic. — Loštické vzbouření o panské pivo. — Stížnost měšťanů k zemskému soudu. — Porovnání rozepře r. 1570. — Prodej Svánova, Stříteže a Žadlovic. — Jindřich Podstatský se žení a prodává Loštice.

Statky zůstalé po Prokopovi Podstatském z Prusinovic byly rozsáhlé. Byltě je zesnulý rozšířil přikoupením Studené Loučky, Svánova, Veselí a pustého Bušína od Dětřicha Lhotského ze Ptení.[1]) Před tím už prodal ves Lešnou. Věno paní Kateřiny dosud tam upsané jistinou 375 kop groší vložil na Loštice.[2]) Rovněž i nových 500 kop, jež choť jeho zdědila po sestře Mandaleně z Nevědomí. Získanou tím hotovost uložil koupí města Jevíčka.[3])

Všechno nemovité zboží nebožtíkovo připadlo pěti synům jeho. Jmenovali se Dětřich, Jan, Jindřich, Prokop a Václav. Druhorozený syn Bohuslav zemřel někdy po roce 1538 nedospělý a Tas, nejmladší syn, ještě před smrtí otcovou „jsouce v službě žoldnéřské v království uherském od Turkův zabit jest.“[4]) Sestru jejich Alinu měl za manželku Jakub Zdeněk Lhotský ze Ptení, jenž jí roku 1560 upsal na Křižanově 1250 zl. mor. věna. Po mateři paní Kateřině měla kromě toho 700 zl.[5]) Jak byla vyvěněna druhá sestra jejich Anna, nepraví se.[6])

---

[1]) Vloženo r. 1552. *Volný*, Mähren V. p 869. 781. Desky zem. olom. op. XXV. fol. 255. Svánov = Woyes. Stran Bušína zapsáno: »to což od pusté vsi Bošína a městečka Lišnice po rozdělení mezi Václavem Bitovským a Vratislavem Lhotským bylo pozůstalo.«

[2]) Desky zem. olom. op. XXV. f. 216. 217.

[3]) Vtěleno roku 1557. Desky zem. olom. op. XXVI. f. 12. 23: *Volný*, Mähren V. p. 630.

[4]) *Paprocký*, Zrcadlo f. 276.

[5]) *Paprocký* l. c. 332. — *Kratochvil*, Okres velkomezříčský ve Vlastivědě p. 230. Zemřela na Křižanově rok po svém manželu r. 1572. Vyobrazení krásného náhrobku jejího s erbem Podstatských v kostele křižanovském. *Kratochvil* l. c. p. 237. 240. 241.

[6]) Notizenblatt 1878 p. 51. — Blízce spřízněna s neb. Prokopem byla Kateřina z Prusinovic, choť Vratislava Lhotského ze Ptení na Vranové Lhotě

O zděděné statky se synové nebožtíka pana Prokopa nejprve rozdělili, brzy na to však se usnesli vládnouti jimi nedílně a společně v ten způsob asi, že po čas života měl hospodařit každý na části jemu původně přidělené.[1]) Jan Podstatský převzal Žeravice a statek rymický u Holešova.[2]) Vyžádav si krátce před smrtí od nejstaršího bratra Dětřicha dílčí list na svůj majetek, byl na podzim roku 1571 mrtev.[3])

Jeho bratr Prokop ujal po smrti otcově statek lechovský, k němuž náležel dvůr Lechovice a vsi Pavlov, Hrádnice a Lhotka s hájem Zvolkou a mlýnem v ní, jemuž se říkalo hájský nebo hejský.[4]) Nepodržev zboží dlouho, prodal je hned r. 1566 s dvorem v Pavlově nově budovaným,[5]) Erazimu Weizingerovi z Weizinku.[6]) Sám odešel na získané současně od Erazima Weizingera panství trnavské, po němž se hned roku 1567 píše.[7])

Nejstarší dědic Dětřich starší[8]) držel Jevíčko, kdež seděl hned roku 1561. Následujícího léta potvrzuje tam jako pán a držitel města cechovní artikule řemesla krejčířského.[9]) Stížnost lidí jevičských

---

r. 1532. Dcerou snad zesnulého byla Ludmila, provdaná kolem roku 1561 s věnem 2000 zl za vdovce Marka Weizingara z Weizingu, držitele manství zvolského. Arcib. arch kroměř. Repertorium Herrschaft Mürau p. 92. Jinou Alinu Podstatskou z Prusinovic měl za manželku Burian Drahanovský z Pěnčína.

[1]) Arch. zem. brněn. Kniha pamětí. Půh olom. XLV. f. 120 k r. 1568: »se nachází, že Jetřich starší, Jan, Jindřich, Prokop a nebožtík Václav mladší Podstatští bratří z Prusinovic po rozdílích statky svejmi zase se v nedílnost snesli.« Ještě r. 1561 se píše Prokop a r. 1562 Dětřich Podstatský po Búzově.

[2]) *Volný*, Mähren IV. p. 162. 173. 194.

[3]) Arch. zem. brněn. B. S. č. 2596 famil. Podstatský. V sobotu před sv. Havlem r. 1571 upomíná hejtman zemský, jako správce sirotčí pozůstalosti po † Janovi, p. Prokopa Podstatského z Prusinovic a na Trnávce o 4700 rýn., jež dlužil nebožtíku bratrovi.

[4]) Poprve v kn. měst. r. 1539 »Valenta mlynář z Háje dal jest 5 hř. k záduší našemu loštickému« Kn. měst. XXXI. p. 8. R. 1567: »Jiřík mlynář hejský — na mlýně hajském.«

[5]) »kterýž Prokop nově stavěti počal.«

[6]) Půh. olom. XXIV. fol. 261. Erazim se píše po Lechovicích v neděli po sv. Janu Křtiteli r. 1566, *Prasek*. listinář Selsk. arch IV. p. CCXXXIII.

[7]) Arcib. arch kroměř. kop. 0 fol. 60. — Půh. olom. XXV. fol. 25. — Erazim Weizinger koupil panství Trnávku r. 1564, postoupiv téhož léta o sv. Václavě manské zboží Zvoli s příslušenstvím biskupu Markovi. Arcib. arch. kroměř. 0 I. b. 4/4 5/2. Srv. *Volný*, Mähren V. p. 596. 782.

[8]) Slul starším od roku 1561 po smrti strýce svého, bratra otcova, Dětřicha na Moštěnici — na rozdíl od Dětřicha mladšího, nejvyššího písaře zemského, jenž byl synem jiného strýce, Václava staršího, a seděl roku 1565 na Počenicích, později na Roketnici.

[9]) Dto v městě Jevíčku den sv. Martina roku 1562. Orig. pergam. bez pečeti v museu reálky jevíčské.

proti němu rozhodl r. 1565 zemský soud v jeho neprospěch.[1]) Roku 1568 v pátek po nanebevzetí Panny Marie upomíná ho biskup na žádost vyšehorského kněze Stanislava, bývalého faráře v Jevíčku, o 5 zl., „které vy jemu spolu s pány bratřími svými povinnovati za jeho službu od sv. Jiří jminulého spraviti zanedbávali.“ [2]) Byl tehdy sudím menšího práva zemského v kraji olomuckém. Ještě v polovici r. 1570 zmiňují se o něm jevičské knihy městské, ale v pátek před sv. Duchem roku 1571 byl už mrtev, zůstaviv po sobě vdovu Elišku Herburtovnu z Fulštejna.[3]) Děti jeho, neznámo kolik a jakého jména, zemřely nedospělé.[4]) Nedlouho před tím než zemřel, vyžádali si na něm bratři Jan a Jindřich své dědičné podíly po zesnulém otci Prokopovi k samostatnému držení, jediný Prokop zůstal s ním v nedílu.[5]) Ujal se tudíž správy osiřelého statku po smrti Dětřichově z prvu nedílný bratr jeho Prokop, pán na Trnávce, za nedlouho však, když se mu před zemským právem nepodařilo prokázat nedílnost s nebožtíkem, bratr nebožce otce jeho Prokopa — Václav starší Podstatský z Prusinovic na Veselíčku a Vrchoslavicích.[6]) Ten roku 1574 nebo 1575 prodal Jevíčko Hanuši Haugvicovi z Biskupic a na Račicích, potomnímu hejtmanu markrabství moravského.[7])

Nejmladší syn Prokopa Podstatského Václav, na rozdíl od stejnojmenného strýce vrchoslavského zvaný mladší, ujal po smrti otcově A: půl městečka Bouzova — dolní stranu i s novosady v oboře postavenými a s mýtem, mlýn slove Podhradský s pilou a ves Hvozdeček, dále B: ves Hvozd s mlýnem, Lidmirov s dvorem tam nově skoupeným a ves novou se vším příslušenstvím.[8]) Sídlel na tvrzi v Podolí a

---

[1]) Zajímavý rozsudek v Půh. olom XI. f. 100—102.

[2]) Arcib. arch. kroměř. kop. 1568 f 158. Z dopisu vyznívá zřejmě, že Jevíčko držel ještě toho času Dětřich »s pány bratřími svými.«

[3]) Nejst- kn. měst. Jev. fol. 105. — Arcib. arch. kroměř. kop. XI. f. 163.

[4]) *Paprocký*, Zrcadlo p. 276.

[5]) Vysvědčuje o tom strýc jejich Václav st. Podstatský ve středu po hodu svatodušním r. 1571, »že týž Jetřich okolo čtvrti léta nežli se roznemohl, zastavil se u mne na Vrchoslavicích a mezi jinou řečí pověděl: ‚Pane strejče, již sme dobré dílčí listy dali s Janem a Jindřichem bratřími, než Prokop bratr můj žádá, abych s ním v nedílu zůstal a že by nerad, aby jemu statek ode mne odešel, poněvadž nemá dítek — i řekl jsem tak učiniti a s ním v nedílu zůstati.‘ — A já (Václav st.) jsem řekl: ‚Však jste bratři, nejlépe abyste se pěkně snášeli.‘« Arch. zem. brněn. B. S. č. 2596.

[6]) Půh. XXIX. f. 709. — *Volný*, Mähren V. p. 646 76 k r. 1572.

[7]) Dle Půhonů byl Václav st. pánem Jevíčka ještě r. 1574, rok na to již Hanuš Haugvic. Deskový vklad stal se teprv za několik let po smrti Haugvicově.

[8]) Oprav *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě p. 156: dolní strana Búzova nikdy neslula Lhotkou, p. 169: podhradský mlýn nestavěl Mikuláš Berger, p. 243: Nová ves stála hned r. 1567.

zemřel ne-li v roce 1564, tož brzy potom. Jevičskému faráři, knězi Stanislavovi, poručil 15 zl.[1]) Zůstala po něm vdova z rodu pánů Beskovcův a nedospělá dceruška jménem Anna.[2]) Jelikož tou dobou bratří Podstatští žili nedílně, rozhodl zemský soud, „že ten sirotek i statek po Václavovi zůstalej panu hejtmanovi k opatrování nenáleží.“[3])

Převzal tudíž pozůstalost Václavovu nejstarší bratr Dětřich, pán města Jevíčka, a prodal první polovici A. Erazimu Weizingerovi z Weizinku a na Vilimově,[4]) ostatek pak — část B — bělolhotskému pánu Janu Záviši Bitovskému ze Slavikovic, jenž smlouvou v pondělí po neděli smrtné a správním listem na Vilimově ve středu před nanebevstoupením Páně roku 1568 koupil od Erazima také polovici A. Spojil tedy Jan Záviše Bitovský oba díly v původní statek a ponechal jej svému synu Václavovi mladšímu Bitovskému.[5]) Podolí připadlo ke hradu Búzovu,[6])

Držitelem Loštic stal se po zesnulém otci Prokopovi Jindřich starší Podstatský z Prusinovic. Měl toho času něco málo přes 24 let, slul však starší, aby se lišil od svého bratrance Jindřicha, jenž byl synem Václava staršího, majitele Vrchoslavic.[7]) Mimo Loštice a část Žadlovic dědil po otci hrad Búzov s horním městečkem, farou, pivovarem a chmelnicí, vsi Jeřmaň, Blážov, Vojtěchov, Obectov, Milkov, Ospělov, Bezděkov, Kadeřín, Svánov, Kozov, části Veselíčka a Javoříčka, jakož i pustinu Olešnice, konečně pak Studenou Loučku, Svánov u Maletína, Veselí a pustý Bušín.

Nový pán — nové pořádky. Byl to mladý neposedný duch, milovník změny a ruchu, a proto stále činný. Kupovat, prodávat, zvětšovat, stavět, změňovat pozemky a statky jakoby si byl zvolil za životní svoji úlohu. Svou činnost v tom směru počal v Žadlovicích.

---

[1]) Arcib. arch. kroměř. k r. 1568 f. 158.

[2]) Provdala se později za Bartol. Rona z Kašic v knížectví opavském. *Paprocký*, Zrcadlo p. 276.

[3]) Půh. olom. XL. f. 120.

[4]) Půh. olom. XXVII. k r. 1567.

[5]) Půh. olom. XXX. f. 27. 28. Srv. *Volný*, Mähren V. p. 833. Václav mladší Bitovský ze Slavikovic stěžuje si roku 1565 před zemským právem, že statek sub A označený není mu dosud vložen v desky zemské. Půh. olom. XXXI. f. 36.

[6]) *Volný*, Mähren V. p. 215. Žádná z těchto proměn není vyznačena v zemských deskách. Vkládáť se tam statek mnohdy až některý rok po prodeji, třeba se zatím vystřídalo již několik majitelů neknihovních. Souběžně s řadou majitelů deskových jde četnější a úplnější řada majitelů skutečných, jež poznat jmenovitě z Půhonův a jiných památek zachovaných. Je to v dějinách města Loštic pro léta 1560 až 1581 okolnost důležitá.

[7]) Půh. olom. XXIX. f. 55. Tento Jindřich mladší zemřel roku 1578 třicetiletý. Arch. zem. brněn. art. Rymice.

Zprávy stran Žadlovic jsou zamotány v uzel, kterýž jen sledováním zápisů listinných a deskových od prvního počátku dá se uspokojivě rozvázat, aby ozřejměly vlastnické poměry jednotlivých částí osady. Dlužno takové části rozeznávati tři: majetek biskupský, zboží kláštera Hradiště a dva svobodné dvory.

Původní ves Žadlovice, obydlená hrnčíři, byla od nepaměti zbožím hlavního kostela moravského v Olomouci. Když se tam r. 1131 světil velechrám sv. Václava, byly mu Žadlovice se svými hrnčíři potvrzeny za vlastnictví nadační listinou biskupa Jindřicha.[1]) Soudní právo nad těmi osadníky prodal biskup Bruno r. 1273 dědičně mohelnickému rychtáři Heřmanovi.[2]) Patrně patřili už tehda ke stolnímu statku biskupskému, jehož jádrem stal se asi půl století později hrad Mírov. Kolem roku 1560 bylo tam šest usedlých, kteří drželi celkem dva lány pole, z čehož odváděli na Mírov ročně při vánocích úhrnem 16 slepic a 124 vajec při velikonoci. Nemajíce odúmrtí koupených, neplatili peněz nic, byli však povinni dodávat pro zámeckou kuchyni všechny potřebné hrnce, vyjímaje hrnce polévané a pernice. Za starodávna byly to hrnce vlastní výroby, nyní je sedláci na ten účel kupovali z Loštic. Robotním závazkem jejich bylo, na panských lukách u Moravičan pod doubravou trávu posečenou roztřísati, vysušiti, zhrabat a v kopy klásti dle potřeby, ploty plésti, pracovat pěšky kdykoli se jim rozkázalo při stavbách, chodit na hony a drva dělati.[3])

(P. d.)

---

[1]) »Sadlovici tota, in qua sunt figuli.«

[2]) Cod. dipl. Mor. IV. p. 107.

[3]) Arch. arc. kroměř. Urbář 0. VIII. b. č. 2. 3. 1.

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Kostelní stříbro:

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
31	276	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 17 l. à 1 zl. . .	49	—	50	—
—	—	pár stříbrných konviček s tácem 1 lib. 20 l. à 1 zl.	52	—	52	15
—	—	pár stříbrných konviček s tácem 1 lib. 22 l. 2 kv. à 1 zl. . .	54	30	55	—
31	276	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 21 lot. 2 kv. à 17 zl.	53	30	53	40
—	—	pár stříbrných konviček s tácem 1 lib. 21 l. à 1 zl.	53	—	53	30
32	277	malá stříbrná lampa 1 lib. 24 l. 2 kv. à 1 zl.	56	30	116	—
—	—	malá stříbrná lampa 1 lib. 26 l. 1 kv. à 1 zl.	58	30		
33	285	dva malé stříbrné obyčejné svícny 24 lotů à 1 zl.	24	—	24	30
—	288	stříbrný pozlacený tác se skleněnými, stříbrem okovanými mešními konvičkami 2 lib. 3 l. à 1 zl. 5 kr.	72	35	76	10

Rub. Praelátské stříbro:

34	294	velký stolní podnos s cukerničkou a nádobkou na hořčici, s dvěma skleněnými, stříbrem kovanými konvičkami na ocet a olej, 4 nádobkami na sůl s podnosem uprostřed, na němž je míska na lemony a 8 mísek pro zadělávané 7 lib. 8 lot. 1 kv. à 55 kr.	212	53 kr. 3 d.	231	1

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	295	velké sur tout moderní, nahoře podnos s mískou, pak 4 mušlemi na konfekty, nádobka na hořčici a cukr, dvě skleněné, stříbrem kované nádobky na ocet a olej a 4 nádobky na sůl 8 lib. 2 kvent. à 50 kr.	313	45	255	3

Klášter Hradisko.

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
39	352	čtyři malé oltářní svícny 11 lib. 5 lot. à 1 zl. 5 kr.	386	45	395	—
40	356	tři stříbrné podstavce 4 lib. 6 l. à 55 kr.	122	50	151	—
		k tomu náležející 3 stříbrné svícny 16 lot. 2 kv. à 1 zl.	16	30		
—	360	pozlacený 'lavoir s tácem 4 lib. 8 lot. à 1 zl. 12 kr.	163	12	176	—
—	362	pár stříbrných konviček s tácem 1 lib. 20 lot. à 1 zl. 5 kr. . .	56	20	58	8
		pár stříbrných konviček s tácem 2 lib. 22 lot. 1 kv. à 1 zl. 5 kr.	93	26 kr. 1 ϑ	100	59
41	270	dvě prostřední vásy 4 lib. 26 lot. 2 kv. à 1 zl.	154	30	317	42
		dvě prostřední vásy 4 lib. 31 lot. à 1 zl.	159	—		
—	371	dvě kaditelnice 5 lib. 15 lot. à 1 zl. 5 kr.	189	35	237	1
		k tomu loďka a lžička 31 lot. à 1 zl.	31	—		
42	372	kropenka s kropáčem 3 lib. à 1 zl.	96	—	97	34

Rub.: Domácí stříbro.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	376	stříbrný podnos se stříbrnou deskou, pod níž 4 velcí orlové a nad ní v ozdobě mušle na lemony, svícen,				

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	376	nádobka na ocet, olej, hořčici a cukr, jakož i čtyři mušle a dvě lžičky na hořčici 12 lib. 26 lotů 2 kv. à 57 kr.	389	58 kr. 2	435	—
—	377	velký hrnec na polévku s figurami a s tácem 11 lib. 3 l. à 1 zl. 5 kr.	384	35	770	39
		velký hrnec na polévku s figurami a s tácem 10 lib. 25 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr.	374	17 kr. 2 ϑ		
—	378	dvě velké stříbrné mísy 4 lib. 2 kv. à 57 kr.	122	4 kr. 2 ϑ	281	13
		dvě velké stříbrné mísy 4 lib 4 l. à 1 zl. 5 kr.	143	—		
43	379	pět menších stříbrných mís 7 lib. 19 l. à 55 kr.	222	45	245	—
		tři menší stříbrné mísy 4 lib. 10 l. 1 kv. à 1 zl. 5 kr.	149	46 kr. 1 ϑ	158	30
—	384	17 talířů rosetových 14 lib. 9 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr.	495	37 kr. 2 ϑ	1155	10
		23 talířů rosetových 19 lib. 28 l. 2 kv. à 55 kr.	583	27 kr. 3 ϑ		
—	389	hladký podnos na lemony 3 lib. 13 l. 2 kv. à 55 kr.	100	22 kr. 2 ϑ	103	1

Residence na Svatém Kopečku.

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

55	514	dvě stříbrné hlavy andělů 1 lib. 10 lot. 2 kv. à 50 kr.	35	25	36	38
—	519	stříbrná lampa 11 lib. 18 l. à 50 kr.	308	20	326	30
		stříbrná lampa 8 lib. à 50 kr. .	213	20	240	—
		stříbrná lampa 7 lib. 8 l. à 1 zl. 5 kr.	251	20	270	3
		stříbrná lampa 2 lib. 5 l. à 50 kr.	57	30	65	30
		stříbrná lampa 2 lib. 18 l. à 50 kr.	68	20	74	—
57	533	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 16 l. à 50 kr. .	40	—	46	20
		pár stříbrných konviček s tácem 1 lib. 14 l. à 50 kr.	38	20	43	45

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	538	stříbrný pozlacený lavoir s párem konviček a s dvěma tácy 4 lib. 16 l. à 1 zl.	144	—	165	30
—	539	zlatem a dobrými perlami protkaná mitra	86	—	124	—
—	542	stříbrná obětina představující město Lipník s třemi figurami, totiž Matky boží, sv. Jakuba a sv. Floriana 4 lib. 4 l. à 40 kr.	88	—	94	—
—	543	stříbrná obětina představující klášter Hradisko 1 lib. 13 l. à 40 kr. .	30	—	33	—
—	544	stříbrná lampa 2 lib. 24 l. à 50 kr.	73	20	78	—
		stříbrná lampa 1 lib. 14 l. à 50 h.	38	20	42	1

Jihlavští Dominikáni.

66	634	malá stříbrná lampa tepané práce 20 l. à 1 zl. 5 kr.	21	40	24	2
—	635	malá stříbrná pozlacená lampa v podobě okřídleného srdce s řetízkem 1 lib. 6 l. à 40 kr.	25	20	32	10
—	636	malá stříbrná pozlacená lampa ve dvou řetízcích 1 lib. 4 l. 2 kv. à 40 kr.	24	20	29	10
—	637	větší zcela stříbrná lampa tepané práce s třemi řetízky 9 lib. 28 l. à 50 kr.	263	20	305	59
—	638	menší kostelní lampa tepané práce s 3 řetízky a s tolikéž hlavami andělů 3 lib. 2 kv. à 55 kr. .	88	27 kr. 2	96	10
—	644	373 větších a menších obětin 13 lib. 19 l. à 30 kr.	217	30	227	3

Klášter ve Šternberku.

Rub.: Domácí stříbro.

75 727 stříbrný podnos, záleží ze stříbrné desky, ze stříbrného podstavce s pěti mušlemi, s miskou na lemony, čtyř

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
		svícnů, nádobkou na hořčici a cukr, pak ze dvou stříbrných do stříbra zasazených nádob na ocet a olej 8 lib. 5 l. à 1 zl. 5 kr.	282	45	295	30
—	728	dva malé hrnce s příklopy 3 lib. 4 l. à 1 zl. 5 kr.	108	20	114	4
—	729	dvě velké dlouhé mísy s držadly 6 lib. 10 l. à 50 kr.	168	20	203	—
—	730	dvě prostřední mísy s držadly 8 lib. 30 l. à 50 kr.	238	20	286	15
—	731	čtyři menší bez držadel 7 lib. 20 l. à 50 kr.	203	20	240	3
—	732	dvě větší mísy bez držadel 5 lib. 2 kv. à 50 kr.	133	45	151	—

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

78	767	stříbrná lampa 4 lib. 12 l. à 40 kr.	93	20	100	—
—	768	stříbrná kaditelnice 2 lib. 9 lotů à 50 kr.	60	50	70	6
—	769	stříbrné pozlacené staré umývadlo 4 lib. 19 l. à 1 zl. 8 kr. . . .	166	36	176	3
—	772	šest oltářních stříbrných svícnů 10 lib. 30 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr.	379	42 kr. 2	381	6
79	776	164 obětin 5 lib. 5 l. à 36 kr.	99	—	107	3
—	777	pár z části pozlacených mešních konviček s tácem 1 lib. 4 l. à 50 kr.	30	—	36	—

Klášter Fulnek.

Rub.: Domácí stříbro.

81	795	stříbrný podnos, záleží z desky, velké mísky na lemony s baldachinem, 8 mušlí na zadělávané, schránky na cukr a hořčici, pak 4 schránek na sůl 8 lib. 12 lotů à 40 kr.	178	40	180	30
—	796	dva hrnce na polévku s tácy 5 lib. 20 l. à 1 zl. 5 kr.	195	—	207	3

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
82	799	čtyři stříbrné stolní svícny 2 lib. 26 l. à 50 kr.	75	—	91	40

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

83	814	velká stříbrná ampule 9 lib. 1 l. à 1 zl. 5 kr.	313	5	338	30
		malá stříbrná ampule 1 lib. 8 l. à 1 zl. 5 kr.	43	20	53	11
		malá stříbrná ampule 1 lib. 10 l. à 1 zl. 5 kr.	45	30	54	59
—	815	stříbrná kaditelnice s loďkou 2 lib. 7 l. à 1 zl. 5 kr.	76	55	92	3
—	816	pár stříbrných měšních konviček s tácem 1 lib. 2 l. à 1 zl. . .	34	—	38	1
—	819	šest stříbrných kostelních svícnů 9 lib. 20 l. à 10 kr.	51	20	61	3
—	821	čtyři malé svícny z dobrého stříbra 2 lib. 1 l. à 1 zl.	65	—	67	—

Jevičská residence.

89	847	pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 7 l. à 40 kr. . .	26	—	28	—
		pár stříbrných mešních konviček s tácem 1 lib. 6 l. ½ kv. à 1 zl. 3 kr.	40	1 kr. 3½ ϑ	43	—
—	848	pár stříbrných svícnů 19 l. 3 kv. à 57 kr.	18	45 kr. 3 ϑ	19	45
—	849	kaditelnice s loďkou 2. lib 11 lotů à 40 kr.	50	—	52	—

(P. d.)

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

V dalších kapitolách (XVII—XXII) pojednává Páleč o základu církve. Ježto Hus v hl. VIII. tvrdí, že základem církve jest víra, hovoří i Páleč nejprve o víře, o článcích víry a symbolech. Potom odpovídá na otázku, jsou-li křesťané povinni všecky články věřiti explicite. U duchovních správců rozumí se to samo sebou, ale u prostých věřících není to všeobecně možno. Nestačí však ani jim pouze víra obecná, nýbrž mají aspoň hlavní články znáti explicite, ostatní pak věřiti implicite. A duchovní mají o to pečovati, aby poddaní jejich byli ve víře dobře vycvičeni.[1])

Husovy vývody o víře jsou nepřesné a podezřelé. Žádá, aby katolík věřil všeobecně katolickou církev a v ní implicite všecko, co jest v ní obsaženo. To je správné, ale nutno pak dodati, že v katolické církvi nejvyšší učebnou moc má církev římská, a kdo její autoritu popírá nebo zatvrzele i jen jeden článek víry odmítá, jejž ona předkládá, jest kacířem. Ale ovšem, toho Hus a jeho stoupenci nechtěli a nechtějí přiznati;[2]) jim jest katolickou církví shromáždění všech předzřízených nebo vlastně jen jejich hlouček. Rovněž formule: „věřiti o Kristu vše, co on sám chce, by se o něm věřilo“ a „ve smyslu, jaký žádá Duch sv.“ jsou neurčity. Nutno doplniti: dle nauky sv. Otcův a učitelů církevních a dle učení katolické t. j. římské církve. Jinak by se jimi mohl omlouvati každý bludař, jakž to ukazuje zkušenost

[1]) Nedostatky v této věci kárá Páleč, an píše: Hoc est ut plurimum negligencia prelatorum, qui ad hoc suos non artant subditos et informant, cum tamen de eis curam susceperunt pastoralem. Deberent enim suos subditos in hiis tribus: Pater noster, Ave Maria et Credo in deum per se vel suos diligenter examinare. Si forent adulti, deberent conscribi per prelatum et a communione excludi, nisi infra tempus eis deputatum ista addiscerent, ymmo vocando eos festivis diebus deberet cum eis per se vel suum vicarium fideliter laborare. Si autem forent pueri aliquid horum ignorantes, deberet eos suis parentibus et patrinis commendare diligenter et frequenter, ut suos pueros cum omni diligencia in tribus prefatis punctis informarent. Si enim salutem animarum per hunc modum pastores negligunt procurare, qua fronte, ymmo qua insania eam operari sub eterna dampnacionis pena spoponderunt? (ibid. fol. 51[1]ab.)

[2]) O vytáčkách Viklefistů ve sporech r. 1413 mluví Páleč jako Stanislav v Alma et venerabilis a používá ho z části doslovně.

poslední doby v otázkách o transsubstantiaci, primátu a j. Tu pak odpovídají Viklefisté krátce: To nechce Kristus, aby se o něm věřilo, toho smyslu nevyžaduje Duch sv., a všem bludům jest otevřena brána do kořán.

Nebezpečné je také, co praví Hus v téže kapitole svého spisu o bullách papežských a církevních zákonech, že se jim nemá věřiti, leč pokud se zakládají na Písmě, ježto prý papežové často klamou a mohou klamati jiné. Bully papežské zajisté, týkají-li se věcí právních, jsou omylu podrobeny, a tu třeba jest apoštolskou stolici lépe informovati; není-li však omylu, nutno pokorně se podrobiti. Ve věcech víry jsou vynesení papežská vždy ve shodě s Písmem, ale předkládají nezřídka, co v Písmě není výslovně — i tomu sluší věřiti. Popíraje tuto pravdu bloudí Hus a v blud uvádí své stoupence, jež v tábor jeho vede buď láska k osobám, kteréž mají za svaté, ježto jsou prosty hříchů těla, lakoty a pýchy vnější, ač poskvrněny jsou pýchou vnitřní a šíří bludy; nebo bázeň před světskou mocí, jež Husa podporuje, nebo naděje na povýšení neb nenávist ke kleru katolickému, jenž jest od nich zostuzen, protože je napomíná, by se odvrátili od bludů.[1])

Co se tkne základu církve, o tom mluví písmo sv. různě. Prvotním a hlavním základem církve nazývá se a jest Kristus Pán sám nebo jeho víra; mimo to však mluví písmo sv. o druhotném základu, jímž jsou apoštolové a jejich pravá nauka a moc svazovati a rozvazovati. Mezi nimi měl první místo Petr a má po něm papež a v tom smyslu byl Petr a jest po něm papež základem, na němž zbudována jest od Krista církev, druhotně a náměstně. Marně snaží se Hus v IX. kapitole to popříti, vykládaje, že Kristus slova „na té skále vzdělám církev svou“ pronesl o sobě. A není pravda, že to odporuje evangeliu, výkladu Augustinovu a rozumu. Zcela nemístno jest uzavírati z toho, že by byl papež důstojnější, než Panna Maria,

---

[1]) . . . istis temporibus multi a fide sunt aversi . . ., quidam ex amore personarum, quas reputant sanctas, quia a peccatis carnis, avaricia et superbia extrinseca eorum estimacione sunt immunes, non perpendentes peccata spiritualia, que sunt graviora, et superbiam interiorem, qua de se nimis presumunt, ypocrisim et errores, quos publice seminant verbo et in scriptis . . . Alii ex timore propter potenciam secularem, quam sibi illi attraxerunt . . . et alii ex spe promocionis, quia iam habent ludum in manibus promovendi et amovendi sinistre et inique accusantes . . . Alii autem ex invidia cleri alterius partis, quam ipsi fetere fecerunt coram populo, ut Judeos plus diligant quam presbiteros et clericos eis non adherentes . . . (ibid. fol. 59'b s.)

neb vládcem andělův a roven Kristu. Vždyť tu běží o nejvyšší úřad ve viditelné církvi bojující, a to o náměstný úřad! Rovněž k Janu Křtiteli nelze ho přirovnávati.[1]) Tvrdí-li dále Hus (Viklef), že důvodem, proč Kristus ustanovil Petra po sobě vůdcem, byla Petrova víra, pokora a láska, jimiž vynikal nad jiné apoštoly, jinak že by ho byl Kristus neprozřetelně ustanovil, nelze s tím souhlasiti. To by byl Kristus také jednal neprozřetelně, když zvolil biskupem Jidáše! A mohl by se z toho činiti závěr, že papež, nenásleduje-li Petra v těch ctnostech, není papežem. Hus také skutečně tento závěr činí, tvrdě, že nikdo nezaujímá „vere et acceptabiliter" místa Kristova neb Petrova, nenásleduje-li ho ve mravech, a že jen pod tou podmínkou dostává se papeži moci od Krista, bude-li ho ve mravech následovati. Než to jest veliký blud, jenž by ve zmatek musil uvésti celou lidskou společnost.[2])

Moc klíčů, jež patří k základu církve, je trojí: autoritativní, přednostní a služebná. První přísluší jedině Bohu, druhá Kristu-člověku a třetí jest v církvi. Rozumí se jí duchovní moc v církvi.

Duchovní moci dostává se každému knězi při svěcení základně (clavis ordinis), ale platné vykonávání jí přísluší jen tomu, kdo obdržel pravomoc od představeného (clavis iurisdiccionis). Klíč svěcení nemůže býti odňat, protože kněžství vtiskuje nezrušitelné znamení; klíč pravomoci však může býti omezen neb zcela odňat. V účincích jeví se tato moc dvojitou: má totiž rozeznávati (clavis sciencie) a rozhodovati (clavis potestatis). Než ačkoliv je žádoucno, aby vědění předcházelo a proto biskupové nemají světiti neschopných,[3]) nicméně je-li takový ustanoven, má duchovní pravomoc.

---

[1]) Nec tamen ex eo quoad vitam (Petrus) fuit dignior matre Christi nec rector angelorum, quia hoc est inpertinens, sed quoad officium ecclesiasticum fuit persona dignissima in ecclesia militante et sic caput, non principale, sed caput eius vicarium et sic sponsus fuit ecclesie, capitalis principalis et veri sponsi Christi supreme vices tenens, habens supreme potestatem in terris ligandi et solvendi . . . (ibid. fol. 65^{2}ab.)

[2]) Dobře tu kárá Páleč Husa, že nesprávně jmenuje papeže »vicarius Petri«: . . . non vicarium Petri, sicut Huss asserit . . . et in hoc falsum dicit, cum quilibet papa quoad officium ecclesiasticum sit non minoris sed tante auctoritatis et potestatis vicarie, quante fuit Petrus, habens illam auctoritatem et potestatem non a Petro, sed a Christo solo sibi in Petro concessam. Ideo non vicarius Petri, cum sit secum equalis dignitatis et potestatis in officio ecclesiastico, sed successor eius in potestate et sede et Jesu Christi vicarius est appellandus (ibid. fol. 67^{1}ab).

[3]) Důrazně napomíná tu Páleč biskupy: Cum ergo ministerium sacerdotale et presertim pastorale racione clavium omnibus aliis ministeriis sit excellencius, nobilius

Odmítnuv na konci hlavy XXII. některé námitky Viklefistů proti nauce o moci klíčů, poukazuje Páleč v hl. XXIII. na bludy, jež o téže nauce napsal Hus v kap. X. svého spisu.

Předně nerozeznává jasně klíče svěcení a klíče pravomoci a naznačuje tak blud, jemuž zřejmě učí jeho stoupenci, že každý kněz dostává při svěcení klíč pravomoci, když biskup ordinandům praví: Přijměte Ducha svatého ... a Jdouce do celého světa kažte ... Proto také, nemajíce ani řádné ani delegované pravomoci, zpovídají, káží a jiné funkce konají.

Dále praví, že Bůh dává, zmenšuje neb odnímá pravomoc dle potřeby církve svaté, nevyznává však, že to činí papež; výslovně toho sice zde nepopírá, ale později v hlavě XX. to popírá zřejmě a skutkem to ukazuje, ježto, jsa vyobcován, káže, mši svatou slouží a zpovídá. Připouští sice, že jest pravomoc u některých kněží spoutána, ale tu myslí, jako jinde, kněze svatokupce, smilníky, lakomce a j.

Za třetí tvrdí, že duchovní moc jest u všech kněží stejná a že svěcení míst, rozhodování v důležitých otázkách atd. jest vyhrazeno papeži neb biskupům jen z lakoty. Pro toto tvrzení uvádí Hus i církevní zákony, ale necituje jich úplně a pomíjí celé řady zákonů jiných, jež jsou zřejmě proti němu.[1]) Apoštolové měli sice všichni moc svou neprostředně od Krista a v podstatě stejnou, ale odcházeje se světa, ustanovil Kristus nad nimi a nad celou církví hlavou Petra. Nástupce Petrův, papež, má proto jediný pravomoc nad celou církví, biskupové mají ji ve své diecesi a faráři ve svých farnostech. Pravomoc ta může duchovní vrchností býti omezena co do osob neb místa.

---

et utilius ac maxime necessarium, episcopus ordinator erit omnibus iniquior, deo angelis et hominibus detestabilior, qui sacerdotem ordinat, nisi quem ad huiusmodi ministerium, quantum possibile est humane fragilitati, ydoneum et habilem fuerit perscrutatus. Et cavere debent episcopi, ne oves corporales vel suos porcos preferant animabus redemptis Christi sangwine precioso, pro quibus Christus fatigavit se laboriose, morti eciam ignominiose se exponens, ut non maiorem diligenciam adhibeant pastorem ovibus et porcis quam pastorem animabus ordinando ... Qumodo ergo audeat talem in presbiterum ordinare vel in pastorem preficere animabus tanto precio redemptis, qui ex ignorancia claves applicare nesciens plus mortificaret quam vivificaret in pascendo? (ibid. fol. 69[1]ab)

[1]) Iste falsarius canonum esset merito puniendus, qui canones respuens quedam auferendo et quedam inferendo sub nomine canonum introducit, quibus erroris sui commenta muniret et ad decipiendum mentes fidelium virus mortiferum infunderet (ibid. fol. 72[2]a).

Kdo to popírá, podvrací všechen řád církevní. Tak vskutku činí Viklefisté, ježto jako o jubileu rozhřešují vyobcované, vrahy kněží, svatokrádce, odpadlíky, zběhlé řeholnice, autory posměšných listů, rouhače proti odpustkům a ostatkům a jiné, na něž nemají pravomoci.[1])

(P. d.)

[1]) Et cum ab aliis sacerdotibus in partibus vel in Praga in hiis casibus non absolvuntur, omnes ad eos confluunt. Et quidam ex Wiclefistis, necessitatis articulum mencientes, quia alii eos nolunt absolvere sine pecunia, omnibus undecunque veniant non beneficium absolucionis, cum non absolvant, sed absolucionem pretensam impendunt (ibid. fol. 75'b).

Posudky.

Hypnose und Willensfreiheit im Lichte der neueren Forschung. *Dr. med. Wilh. Bergmann*, Hamm (Westf.) 1912.

„Svoboda vůle vlastně spočívá v tom, že schopen je člověk postaviti proti jednomu motivu z představy vzniklému jiný. Jakmile však ztrácíme moc nad svými představami a nejsme s to ony představy vyvolati, které chceme při svém jednání sledovati, nemůže býti řeči o svobodě vůle. Otázka svobody vůle souvisí takto přímo s otázkou představ“ (145). Pak je obrazotvornost vlastně středem tohoto dějiště (145). Chorobnými a abnormalními stavy, k jakým náleží také hypnosa, ochromí se tato činnost; obsah a objem vědomého dění se zmenší, tím že představy protivné se utlumí a vypadnou. Nastává jakási nevšímavost a nevědomost. Pozornost puzena jistým vyhraněným směrem, tím, kde nacházejí se představy vsunuté hypnosou. Tyto nabývají vlastností chtění, kterémuž pak už žádná překážka v cestu se nestaví a postaviti nemůže.

Auktor shrnul hezkou řadu jevů, filosofické neb ethické závěry k nim však namnoze scházejí. Tyto stávají se však právě proto tím nalehavějšími zvláště čtenáři, který umí i mezi řádky čísti!

Dr. Karel Černocký.

Dr. Nikolaus Paulus, Protestantismus und Toleranz im 16. Jahrhundert. Herder. Freiburg. 1911. str. 374; cena váz. 7 K 68 h.

U některých učenců setkáváme se dosud s názorem, že reformace byla bojem o svobodu víry a svědomí. Autor dokazuje mnohými výroky reformatorů, že tomu tak není. Místo tolerance nacházíme u nich nejkrajnější nesnášelivost. Především zabývá se Paulus Luthrem, uvádí hojné citáty z jeho spisů, dokazuje, že Luther vyzýval světské panovníky, aby katolickou bohoslužbu zakázali, a sám ji znemožňoval, kde jenom mohl. R. 1523 nazval v kázání na první neděli adventní mši sv. věcí horší než všechny vraždy, krádeže, cizoložství a žádá, aby knížata, starostové, radové a soudcové kněze přísně trestali, opováží-li se sloužit mši. Návodem reformatorovým stalo se, že mše, kázání a zpověď násilím byly v mnohých krajích potlačeny. I vůči israelitům byl Luther velmi nesnášelivým. Synagogy a školy židovské měly být spáleny; rabínům se mělo zakázat vyučování; israelité prý nesmějí veřejně Boha chválit, jemu děkovat a to pod ztrátou života; jejich modlitba je prý klením a rouháním. — Luther byl intolerantním i vůči novým sektám, které z jeho učení vznikly. Vrchnost je prý ve svědomí zavázána bludaře trestat a sice i smrtí, s čímž i Melanchthon souhlasil. Tohoto fakta nepopře žádná věda. Protestantský historik

Vilém Köhler píše ve svém díle „Reformation und Ketzerprozess“ na str. 26. „Trest smrti pro kacířství jako kacířství byl tím se strany lutherské nejautoritativnějším místem legitimován“. Podobně dí i protestant Zahn: „Luther byl právě tak intolerantním jako jiní reformatoři“. S upálením Servetovým Melanchthon nejen že souhlasil, vyjádřil se dokonce, že Ženeva tím dala budoucímu pokolení zbožný příklad. V šlépějích Lutherových kráčeli i jeho žáci jako Justus Jonas a jiní v Sasku, Justus Menius v Durynkách, Urban Rhegius v Brunšviku, Jan Brenz ve Württembersku a jiní. V protestantském Sasku bylo velmi mnoho „kacířů“ upáleno. Intolerance protestantská slavila pravé orgie v Dansku a Švedsku. V této zemi byla konverse po staletí pod trestem smrti zakázána. Intolerance v Anglii stala se přímo příslovnou. Objektivní bádání souhlasí s Döllingerem, který již r. 1861 napsal v té příčině významná slova: „Historicky není nic nesprávnějším než tvrzení, ze reformace byla hnutím pro svobodu svědomí. Právě opak toho je pravdou“. (str. 365.)

Dr. *Xav. Frant. Novák.* Kněžské problémy. Ve Vídni. Nákladem vlastním. R. 1912. Str. 390. Cena 3·50 K.

Nejsou to snad jen problémy, které jen kněze zajímají; mnohé z nich zajímají každého vzdělance, zvláště které se probírají v prvních kapitolách, jednajících o Bohu, víře, vědě a o církvi. Význam víry v Boha jak pro jednotlivce tak i pro celek jest neocenitelným a ztráta této víry nedá se ničím nahradit. „Bez Boha tma vůkol nás. Tma vzhledem k cíli života.“ „Moderní člověk, který zapomněl klekati před Bohem, srdcem svým marně byl k tomu veden, aby klekal před přírodou. Hledal v přírodě odpovědi na tajemství života, léku od nemoci . . . Srdce lidské marně hledá Pána, ale příroda jest jen služka.“ Neštěstím moderní filosofie jest naprostá autonomie rozumu — individualism. Následkem toho vznikají stále nové systemy, jež si v základních bodech odporují. Právem vytýká autor moderní filosofii, že jest odervána od organického spojení s celkem, lidstvem a životem. Zabývá se zhusta spekulacemi úplně planými, bezpodstatnými. Jaké naděje se do ní kladly a jak nás zklamala! „Dnes již procitáme z tohoto vědeckého opojení. Dnes již nikdo neočekává od vědy spásy“ (str. 62). Pod čarou citují se případné výroky filosofa Ludvíka Steina (Philosophische Strömungen der Gegenwart“ str. 311): „Nahlížíme dnes po století, že věda není posledním . . . slovem. Proti své neuhasitelné žízni po vědění čerpáme mořskou vodu, jejíž slaná vlastnost žízně nejen že neuhasí, nýbrž vždy znovu dráždí. Das Exempel der Welt geht nicht restlos auf in Physik und Chemie. Ein Residuum bleibt, ein Unableitbares, ein Unerklärbares.“ Z novějších filosofů nebyl moderní vědou a kulturou nikdo tak zklamán, jako Nietzsche: „Jak pohlíží na kulturu naší doby filosof?“ táže se a hned odpovídá. Jestliže pomyslí na všeobecný chvat a vzrůstající rychlost pádů, na to, jak již nedovedeme ani rozjímat ani vůbec prostě myslit, pak se mu zdá,

jakoby postřehoval známky kultury vydané na zahynutí a vyvrácení... již se staví národ proti národu a touží navzájem se potříti. Ve vědách není ani míry ani cíle, ale vše chno ponecháno slepé náhodě... Nikdy nebyl svět víc světem, nikdy chudším na lásku a dobrotu... Jako chladný den zimní, tak to na nás leží, a naše přebývání jest na vysokých horách v nebezpečí a strádání... kam oko dohlédne, nevidí leč pustou a tvrdou tvář přírody" (str. 80). Do rozervanosti moderní filosofie stěžovali si mnozí jiní učenci, hlavně Paulsen, Eucken, Natorp, Saitschick. Další kapitoly jednají o reformě, pessimismu, revoluci, celibátu, o právu a poslušnosti a duchovním životě, obsahují mnoho krásných myšlenek, a proto zasluhuje dílo vřelého doporučení.*)

Dr. J. Vrchovecký.

* * *

V Pelclových „Chvilkách" uveřejňuje *O. Orlická* „Románky z pošty", jak sama praví, „spíše dokument než román". Rozpustilé telefonistky, záletní úředníci a pod., dokumenty to známé, v různých situacích už líčené; zdali to již koho z nich polepšilo či odstrašilo? Marta Vernerová, lilie v tom kalu, podlehne konečně též žádostivému kontrolloru, vypůjčivši si z úřední pokladny pro bratra, lumpáckého důstojníka, peníze, počítajíc prý jistě, že jí je druhého dne dopoledne, bude prvního, před revisí vrátí, ačkoliv ze zkušenosti mohla již věděti, že nevrátí, ani zítra ani kdy jindy. Spis. operuje mnoho moderními requisity mravního vysvětlování a omlouvání. „Příčina, pravá a základní příčina jeho povahy slabé a lehkomyslnosti tkvěla hlavně ve špatné výchově, v rozmazlení, a tak ani dnes nebyl tolik vinen jak by se na první pohled zdálo" — rozumuje Marta o svém cynickém bratříčkovi (srv. str. 43) a sahá proň na úřední peníze: takovými a podobnými sentimentálnostmi na nepravém místě se dokumenty nezlepší!

Dívčí román Dcera komediantova od *Barbory Mellanové* (Ludmila 1912, 2) vypravuje příběhy obecního sirotka po zemřelé komediantce a uprchlém komediantu. Ujme se jí zámožná paní z Prahy, dá ji vychovati a uvede ji dokonce do šlechtické rodiny za nevěstu i ženu; tedy romantiky dosť. Poměr paní radové a nevlastní dcery, která oné stále překáží o sirotka se starati, nevylíčen pravdivě; vždyť jako majetná macecha se na ni ohlížeti nepotřebovala! Sloh jest málo rázovitý: vše tu mluví slohem uhlazeným (ač ne vždy správným), na př. str. 35: „dostal bych cosi k jídlu?" a j.), děti, venkovanky, služky (str. 49: „Lenča provedla neblahý kousek", žaluje služka na děcko!) všichni stejně; zvláště u dětí nepřirozená dikce taková zaráží. Někdy (22, 92) jsou rozmluvy mezi známými osobami vypočteny na to, by se čtenář s minulostí jejich seznámil, což též nepůsobí pravděpodobně; aspoň ne v té čisté výpravné stylisaci.

*) Zajímavo jest, že dílo napsáno ve Vídni, ordinariátní censurou post varia discrimina rerum opatřeno v Litoměřicích, tištěno ve Vyškově a prodává se v Hradci Králové. Habent sua fata libelli et — scriptores!

Jindřich Š. Baar ve sbírce povídek Z duchovní správy podává několik pěkných obrázků z venkovského života. Nejlepší nyní náš povídkář ze stavu kněžského umí bystře pozorovati a poutavě vypravovati, i když příběhy samy sebou zdají se nebo i jsou bezvýznamnými: p. spis. totiž pracuje umělecky, nespokojuje se pouhým kronikářstvím nebo moralisováním, jež nutno již přece jen překonati, má-li to býti opravdu práce literární. Nadpis „z duchovní správy“ snad leckoho zmýlí, jelikož obsah s duchovní správou všude úzce nesouvisí. Ale toť vedlejší.

Ve stínu bitvy u Slavkova nadepsal *Čeněk Kramoliš* svůj historický román, v němž na pozadí památné bitvy nakresleny osudy nešťastné lásky dvou mladých lidí z panství bučovského. Ze žárlivosti vehnán mladý úředník představeným svým do vojska, v bitvě raněn a za mrtvého prohlášen, z nemocnice však, od raněného důstojníka francouzského požádán, odjíždí jako zajatec do Francie, aby se stal správcem jeho šlechtického statku a nabyl nějakého majetku. Před nabídkami ovdovělé zatím majitelky utíká ke své lásce domů, kde však zvěděv, že ona po dlouhém beznadějném čekání se zamilovala do francouzského důstojníka a zmizela, zastřelí se. — Děj románu vypravován velmi poutavě, ba napínavě, v částech vojenských i v drobnokresbě událostí soukromých; sloh je správný (str. 231 „políbíc dceru, vzala“, několikrát „madamme“ 204 „na rovině řeky Marchy“) a plynný.

Ze života náboženského.

„Spalování mrtvol“ vneseno do veřejnosti všemi možnými formami rozvířené agitace. V poslanecké sněmovně podány počátkem března dva návrhy zákonů skoro úplně stejných. Jeden Dr. K. Švihou a českými poslanci (mladočes., nár. soc., soc. dem., realist.), tedy svobodomyslností českou všech skupin vyjma agrárníky, druhý známým židovským žurnalistou vídeňským E. V. Zenkrem, s nímž se podepsali soc. demokraté něm. a čeští a znovu nár. sociál moravský (Konečný) s Masarykem, a několik liberálů německých. V navržených zákonech se zavádí možnost spáliti mrtvolu, když si toho žádal nebožtík; poslední vůle svéprávných a příčetných osob nad 16 let věku může býti projevena písemně, nebo ústně před třemi svědky, či i jinak z názorů nebožtíkových zřejma. Podniky spalovací ať pořizují a vedou obce:

K dovolenému spálení žádá se vedle poslední vůle nebožtíkovy vysvědčení lékaře o příčině smrti a potvrzení obhlédače mrtvol, že není příčiny pro podezření smrti násilné. Oboje toto potvrzení může vydati i jeden lékař mrtvolu prohlédnuvší. V čase epidemií smějí se mrtvoly spalovati i když není poslední souhlasné vůle nebožtíkovy, ale ministr vnitra a spravedlnosti musí dáti výslovné povolení, aby se všeobecněji spalovalo. Obce mohou spáliti mrtvolu, když ji pochovávají na svůj náklad i tehdy, nežádal-li toho nebožtík, ale nikdy proti jeho výslovné vůli býti jen pohřbenu. O spálení vede se záznam a protokol úředníkem městským, a popel v pevně uzavřených skřínkách se poznamená týmže číslem a jménem, jaké v záznamu uvedeno. Skřínku s popelem si mohou vzíti pozůstalí, nebo se uloží v síních a hájích zvláště k tomu připravených, nebo v zemi či nad zemí pohřbí.

Pro uzákonění možnosti spalovací sbírají se podpisy a v samé Praze prý jich sebráno už do polovice dubna přes 40.000. Kromě toho město Praha samo chystá se k postavení krematoria, jen jak spalování bude povoleno. Hřbitov olšanský už nestačí a Praha zařizuje nový velký hřbitov až u Hostiváře a Malešic na černokostelecké silnici. Na novém tomto hřbitově má býti vyhraženo též místo pro spalování a spálené.

V přidaných k návrhu Zenkrovu důvodech se praví, že spalováním získá se veliká úspora místa i peněz. Dnešní hrob postačí prý pro 20 až 30 skřínek s popelem a spálení prý v Paříži stojí jen 3 franky, kdežto pohřbívání stojí nejméně (jako v Berlíně) 9 marek! V Německu bylo do loňského roku 25 krematorií a sotva Prusko přijalo zákon o spalování, postaveno ihned 22 nových. V Rakousku už roku 1903 přihlásilo se 37 obcí na schůzi spolku přátel „Plamene“, mezi nimi pak byla tato česko-mor. města: Praha, Bubeneč, Žižkov, Smíchov, Choceň, Jablonec, Hlinsko, Kolín, Pečky, Polička, Liberec, Žatec, Prostějov, Olomouc, Nový Jičín, Mor. Ostrava, Opava. — Církve pak, ani katolická, ani evangelická, ani židovská synagoga, nemohou proti spalování uvésti žádný příkaz božský ani dogma, pro pohřbívání jest jen biblická tradice. Tak odůvodňoval totiž spalovací zákon v Prusku ministr vnitra, a jeho vyvrácení pochybností po stránce náboženské, hygienické a právní i trestní přináší i návrh Zenkrův. Už tehdy však odůvodnění vlády pruské nazváno velmi slabým, a v samé pruské sněmovně rozprášeno. — Agitace spalovací získává města tím, že jim slibuje, že zbaví se těžkostí se hřbitovy, a „Urnenhainy“ že mohou býti i parky uvnitř měst, krematoria mohou státi kdekoliv uvnitř města, rozvoj a šíření měst nebude poután žádnými ohledy. To by ovšem platilo snad v tom případě, kdyby spalování bylo povinné pro všecky mrtvoly. Ale má-li býti jen fakultativní, a na víc zatím nemožno ani pomysliti, pak městům starostí neubude, naopak přibude. Budou potom míti náklad a starosti dvoje, s pohřbíváním a spalováním.

*

Německý archeolog staro-křesťanský z římského ústavu histor. Anton de Waal popisuje v dubnovém svazku „Hochlandu“ způsob

hostin za doby Kristovy, hlavně pokud se umístění a polohy osob dotýče, a zvyků při hostině zachovávaných. Z jeho líčení vyniká věrnost popisu evangelického a smysl evangelií o poslední večeři se pěkně rozvíjí. Pozdější obrazy poslední večeře nezobrazují ji správně. V prvních stoletích, kdy ještě týž způsob stolování se uchovával, byly obrazy příliš primitivní, a měly na zřeteli symbolické znázornění, a později už nebyla stará forma stolu známá. Autor upozorňuje, že se málo zření bere k té okolnosti, že hostina se dělila ve dvě části: coena a symposion; jídlo vlastní a po něm řekli bychom podle našeho volná zábava po jídle při sklenici. Při tomto druhém oddílu služebníci už odcházeli a stolovníci zůstali sami. Děkovací zpěv paschalní (hallelujah — žalmy) vykonán po jídle, při symposiu byla pronešena velekněžská řeč Kristova, protkaná otázkami apoštolů. Víno míchalo se velmi silně s vodou, až tři čtvrtiny vody a jedna čtvrtina vína. U stolu kulatého se leželo na levém boku v polokruhu na nízkém obloukovém divaně; první osoba opřena o lehátko, jímž divan v levo končil; nohy visely volně v zadu s divanu, a byly bosy nebo obuty v lehké sandály. Vzduch přesycen byl výpary a vůní lampiček, v nichž pálen vonný olej, proto prý apoštolové vyšedše z dusného večeřadla na horu Olivetskou, byli ospalí a nemohli se spánku ubrániti. Po hostině mužů jedly teprv obyčejně ženy, neměly-li už zároveň přichystánu večeři v nějaké vedlejší místnosti. Možno si myslit, že matka Ježíšova a matky a ženy apoštolů, pokud byly přítomny v Jerusalemě, také tímto způsobem buď zároveň vedle, nebo po apoštolech v tomže večeřadle stolovaly. — Autor uzavírá svou stať: Jistě že pobožnost věřících ničeho neztratí ze své vroucnosti, když si zpřítomní poslední večeři Spasitelovu ne podle nepravých a falešných obrázků a domněnek, ale podle pravé podoby hostin, jak se jedině v době Kristově konaly, a jaká též v evangeliu líčena. Kdyby nám někdo ukázal pravou podobu Spasitelovu, jistě že by srdce naše rádo se vzdalo těch illusí, pod nimiž si ho dosud zobrazovalo. — Přece však obraz podle známých obyčejů představený má v širokém obecenstvu větší působivost, než sebevěrnější obraz dávnověký.

*

V „Hist. Polit. Blätter“ Görresovy společnosti probírá A. v. Ow. v řadě článků (Osiris und Isis) náboženské názory Egypťanův a Babyloňanů z doby před Kristem: o bohu otci, o jeho synu vykupiteli lidí, z panny počatém, o synu člověka utrpením svým svět spasivším, o „slovu“, jež bylo od počátku u Otce a skrze něhož vše učiněno; o všech těch nápadných podobnostech ideí i názvů náboženských, jež se pak v křesťanství rozvinuly. Podobnost tato jest uměle vyhledanou, neboť jsou to idey a výrazy vybrané z veliké spousty jiných, jež o těchže bozích egyptských pronešeny a které celému kultu jejich dodávají docela jiný ráz, než s jakým se shledáváme v křesťanství.

*

Vydavateli „Přehledu Revuí“ nelíbí se provádění „Marianské Zahrady“ Zeyerovy na Strahově v obrazech plastických a nazývá

celý podnik ten „uměleckým komediantstvím“. Klerikálové prý snižují tím jen jedno z nejlepších děl Zeyerových. Žádá, aby příbuzní Zeyerovi zakročili proti tomu. A když příbuzní toho neučiní, má prý národ na to právo. „Nechá si ten národ náš líbit tohle? Nezakřikne naše veřejnost takovéto darebáctví, jež pod rouškou umění vykrádá naši literarní produkci? Když začínají se Zeyerem, nepřišli by postupně i s ostatními jen trochu se jim hodícími literáty? Zde musí někdo promluvit. Uvidíme, kdo bude prvý!“ — Prvý tedy už promluvil, p. Přemysl Plaček, ač i v jiných listech, najmě realistických a pokrokových, vloni už podnik nepříznivě posuzován, zvláště když vloni i letos těšil se úspěchu. A proto jest podniku přáti hodně mnoho zdaru a podpory.

*

Koncem dubna svoláni poprve na dvoudenní poradu do Vídně delegáti spolků katolických, které dosud se k „Unii“ katolíků rakouských přihlásily. Jednací řád „Unie“ šetří práva všech jazykův a národností rakouských a bude tudíž v praksi i dobrým pokusem a ukázkou pro řešení spletitých jazykových problémů v Rakousku, jež se vždy snadno řeší, ovládá-li jedna velká idea, ale zaplétají se, jakmile idea padne a vyrostou malicherné místní a osobní zájmy. Potřením tak zv. křesťanských sociálů německých, jež jim stále více hrozí, dostane se snad na povrch v katol. řadách rozumnější a slušnější proud. Zdá se, že organisace Unie zavčas přichází a bude sbírati rozbité trosky v jeden lepší šik.

*

„Piův spolek“ pro podporu katol. tisku měl šestou výroční schůzi v polovici dubna ve Vídni. Má 134.000 členů, v prvním roce svém 1906 počal se 44.826, v r. 1907 už měl 75.653 členů, r. 1909 zas už 102.977 členův a r. 1910 125.330 členů. Přírůstky členstva bývaly první leta větší než nyní. Poslední rok 1911 už zvlášť ochabl. Členové rozděleni do 902 skupin, v brněnské diecesi je z nich 18 skupin, v olomucké 19. Nejvíce skupin mají německé alpské země D. a H. Rakousy, Solnohradsko a Tyroly. Slovinská Krajina má skupin více než Morava nebo Štyrsko; ale Morava zase má skoro tolik skupin co Čechy (Čechy 43, Morava se Slezskem 41). Příjmy spolku obnášely vloni 129.637 K, a za celých šest let 827.000 K, to však jen v ústředí, polovička příjmů zůstává na venkově mimo Vídeň a Dol. Rakousy. „Vaterland“ a „Reichspost“ dostaly podpory 376.278 K. — „Vaterlandu“ to nepomohlo, ale „Reichspost“ své čtenářstvo zpateronásobila.

*

O výkladě Mat. 16, 18 (primát Petrův) rozvířil znova boj Hugo Koch, jenž chtěje známý tradiční důkaz primátu papežského podlomiti praví, že Cyprian, tedy velmi důležitý svědek, právě v těch otázkách ve svém výkladě onoho místa primát popírá. Z různých stran vývody jeho vyvráceny. Nejlépe, zdá se, objasnil spornou otázku tu Dr. K. Adam v Tübing. Quartalschrift (1912, 1. 2.), poukázav na platonský ráz spekulace Cyprianovy, dle níž nazývá Petra typus unitatis, sacramentum ecclesiae v realním, tvůrčím významu, tak že všechny

částečné církve sice mají stejnou plnost moci, ale podstatná a nezbytná ratio unitatis jejich, jež je činí jaksi církvemi a částmi Církve, jest právě v Petrovi, v moci klíčův jemu udělené. Koch sice prý správně poukázal, že v africké církvi nikoli primát t. z. iurisdictionis, nýbrž ordinis zřetelně vytčen, ale chybně odtud odvozoval zápor primátu, co vlastně bylo a jest jen jinakým způsobem odůvodnění jeho, způsobem, jenž jedině odpovídal směru Cyprianovu a předpokladům, z nichž vycházel.

*

V názorech o sv. Pavlu a jeho listech připravuje známý berlínský prof. Deißmann zásadní obrat, jejž ohlašuje novým spisem svým (Paulus. Eine kultur- u. religionsgeschichtliche Skizze). Dle něho bádání paulinské octlo se na scestí, i nutno vrátiti se od papírového Pavla k historickému, ke stanaři z Tarsu, ne učenému exegetu a vzdělanému dogmatikovi, nýbrž bohatýru zbožnosti, lidovému kazateli a duchovnímu správci, jehož listy nejsou učenými spisy prakřesťanského dogmatika, nýbrž příležitostnými projevy o životních otázkách mladých štěpnic křesťanství. Nutno prý konečně odhoditi předsudek, jenž vědeckost biblicky cenil dle toho, kolik textu prohlásil za nepravé. — U nás se sice o takových věcech nebádá, ale protestanté naši pilně opisují a šíří pilně právě nejradikalnější takové německo-protestantské „Unechtheitsverdikte". Nuže zde mají od souvěrce svého znova rázný povel: nazpět k tradici!

*

V díle „Methodischkritische Beiträge zur Geschichte der Sittlichkeit des Klerus" na konci středověku vyvozuje Dr. Josef Löhr zásady o posuzování mravnosti dle psaných pramenů, proti nimž i u nás přes výstrahy vážných dějepisců tendenčně se chybuje. Nespolehlivé jsou satiry, mravokárná kázání, reformní spisky, stížnosti a pod., byť i pocházely od sebe hodnějších lidí. Proč, jest na snadě: nadsázka jest jejich hlavní zbraní. Ani úředních zpráv visitačních a reformních nelze šmahem nekriticky následovati, z téhož důvodu. Nejjistějšími jsou úřední neinteressované záznamy a údaje o skutečných událostech a trestech. Tak shledal spis. ve velkém archidiakonátě xantenském v 15. stol. ročně u 400—650 kleriků 5, tedy asi $^5/_6\%$ přečinů, jichž teprv pak za reformační zdivočelosti přibývalo. Vzhledem k tomu pak, že do zápisu z pravidla nepřicházejí ctnosti a dobré skutky, nýbrž právě přestupky, slušný pozorovatel neodhodlá se snadno odsudky rozšiřovati v hanopisy o celé době a celém stavu, jak se napořád děje. Třeba se uváděly určité „dokumenty", není tím dokázáno, že jsou pravdivé, a jsou-li pravdivé, dokazují právě jen to, co praví.

*

Tridentinská forma při uzavírání sňatku jako nezbytná podmínka platnosti byla dekretem „Ne temere" ještě zostřena. Ale i před ním její defekt často činil sňatky neplatnými. Nedávno jsme uvedli případ z Říma samého, kde jí nedbáno, či lépe nevyznáno se v okolnostech. Poslední svazek „Acta S. Sedis" 14. dubna přináší rozsudek soudu

římského, jímž se prohlašuje manželství na letním bytě uzavřené za neplatno. Dcera důstojníka franc., jenž s rodinou sídlel v Paříži, v r. 1902 provdala se za syna generálova, v malém místě diecese Turské. Ani nevěsta ani ženich neměli tam své domicilium, ač tam měli stálé byty, nevěstini rodiče najatý domek, ženichovi svůj vlastní zámek. Matka nevěstina s dcerou bývala tam 6 neděl až 2 měsíce každý rok, ženichovi rodiče jen někdy a náhodou krátký čas. V roce sňatku, jenž byl koncem září, přijela ženichova i nevěstina rodina v červenci na svá sídla. Nevěsta sama až den před sňatkem. V dubnu totiž utekla z domu z Paříže, když jí rodiče bránili, a urovnávala své záležitosti v Poitiers a pak v Paříži. Také ženich přijel až před sňatkem z garnisony v Castres (diecese Albi). Z místa, kde bývaly obě rodiny stále, přišly ohláškové listy, ale žádná delegace pro faráře St. Avertinského, kde rodina nevěstina byla na letním sídle. Nikdo o delegaci nežádal, ohláškové listy byly osm měsíců staré (svatba se chystala v Paříži už v únoru), a farář sezdávajícímu kaplanovi, který měl pochybnosti, pravil, že byl u biskupa Turského a že je vše v pořádku. Biskup turský ovšem jako nevlastní biskup snoubenců neměl co pořádat u nich. Manželství v roce 1907 civilně rozvedené prohlášeno r. 1910 pařížskou kurií za neplatné a rozsudek i římským soudem 12. ledna 1912 potvrzen.

*

Zasnoubení exkomunikovaného vůdce italské moderny, dnes už apostaty Romola Murriho s norskou feministkou Lundovou vzala si „Naše Doba“ za příležitost k rozboru jeho politicko-náboženských názorů. Diví se, jak odchylny jsou tyto názory od programů křesť. socialismu a modernismu u nás, který zůstal týmž, co kterýkoliv jiný směr klerikalní (církevnický). Je-li však s politikou Murriho referent „N. D.“ ještě poněkud spokojen, v jeho náboženském reformismu zalíbení nenalézá. Jest mu příliš katolickým, jeho náboženskost a mravnost jest vědomě katolická. „Jeho katolictvím se vysvětlí, proč neměl a nebude míti hlubší vliv na moderní formulaci náboženských a mravních problémů. V katolicismu není půdy a porozumění pro jeho navrhované reformy. V jeho mezích volá po volnějším vzduchu a jasnějším světle v celku marně. Mimokatolický svět, ať protestantský, ať jinak orientovaný nábožensky a mravně, nemůže jeho snahami býti zúrodněn, i když by k nim pociťoval plnou a vřelou sympatii. Protestantský a volný myslitel by souhlasně vytkli, že Murri zůstává katolickým církevním i tam, kde uvádí v pohyb moderní síly ducha v protivě k církvi a v kritice církve. Protestantskému modernismu stojí v popředí a ústředí osoba Ježíšova. Ta však katolickému Murrimu není středem ani jako historický problém, ani jako náboženský činitel. Jemu hlavním problémem jest řešení rozporu mezi náboženskou a občanskou společností v románských katolických zemích.“ — „Naší Době“ jest vždy protestantismus na výši doby. Protestantský modernismus pravda že mnoho převrátil a rozvrátil v církvích, zvláště německých, toho katolický modernismus nezpůsobí, ať Murriho, ať kohokoliv jiného. Ale

je snad přece mýlkou vinit z toho ty ubohé modernisty, že jsou slabí, že nerozvrací své katolické církve tolik, co modernisté protestanští. Není tu snad příčina jinde? Není v životní síle samého katolicismu a katol. církve? Murri by byl tím méně způsobil, kdyby byl zašel dále. Právě to bylo viděti na celém tom modernistickém hnutí: bylo silné a získávalo stoupence, dokud bylo církvi katolické nejblíže a v ní samé — čím se více od ní vzdalovalo, tím více ztrácelo síly a přitažlivosti — až na krajní mezi apostasie zůstali jen jednotlivci bez stoupenců, po případě s přívěskem podobných rozbitků, jak jsou sami.

*

V „Acta curiae episcopalis Brunensis“ (1912, 5) ukládá se za konfereční otázku nauka o praedestinaci a podává se myšlenkový postup, zakončený těmito slovy: „Aby tuto pravdu zkrátka vyjádřili, někteří auktoři užívají věty „předurčení k věčnému zavržení je podmínečné.“ Aby však v mysli žáků ani z daleka nevznikla myšlenka, jakoby byla reprobace antecedenter ad praevisa demerita ať už positivní nebo jen negativní, nebudiž výrazu „předurčení k věčnému zavržení“ vůbec užíváno, ani s přídavkem je „podmínečné.“ Jak známo, odpíráno již teď brněnskou censurou povolení spisům, jež tento dogmatický výraz obsahují.

*

Na sjezdě anglických svobodných církví — tak zv. nonconformistů — v březnu usneseno oslaviti 250leté jubileum odtržení od církve anglické všeobecnou agitací za odstátnění církve anglikánské (parlament právě schválil odstátnění čili rozluku církve ve Walesu) a za vydobytí všech svobod, jakých ona používá, i pro ostatní církve. Návrh na spojení s anglikánskou církví byl krátce zamítnut, církve nonconformistů nemohou se sloučiti s církví sacramentalní (svátosti uznávající a jmenovitě svátost svěcení kněžstva), která stále více se kloní k římské.

*

Výkladem § 2. zákona z r. 1872 proti Jesuitům vydaného bavorská vláda zle pobouřila „veřejné mínění“ liberalního a protestantského Německa. Výkladem tím se celá síla zákona maří. Prusko totiž dávalo § 2. takový výklad, že Jesuita v Německu kromě tiché mše svaté nesmí nic jiného jako kněz konati. Bavorsko pak nyní svým výkladem § 2. praví, že zákonu se neprotiví ani jiné funkce kněžské, jako výpomocný kněz může Jesuita i zpovídati i kázati i konference apologetické a socialní konati, třebas i se zpovědí a přijímáním spojené, jen když nežije řádově a nekoná exercicie a missie. Toto dvojí jest hlavně zákonem zakázáno. Nová vláda bavorská pod předsednictvím známého katol. učence a posl. středu v. Hertlinga na dotaz o svém výnosu prohlásila, že nevyšel z její iniciativy, ale byl už dřívější vládou připraven. — Nejmenší maličkosti života nábožensko-církevního vyvolávají už veliké vření a ozvy ve společnosti. Je to svědectví veliké citlivosti, ale — protináboženské. Stejná podrážděnost jest u nás v Rakousku na poli národnostním, jaká se jeví v Německu na poli nábo-

žensko-církevním. Všeliký život a práce se za takových poměrů stává nesnesitelnou, neboť boje přesahují už míru, na jaké by sloužily za vzpružení a podnět nové energie.

*

Ruská duma před svým skončením (na podzim vyprší její lhůta) dostává proticírkevní a protikonservativní povahu. Je to zejména střed — oktabristé, strana na základě manifestu ze 17/30. října utvořená — který se přiklonil nyní více na levo. Vláda, pravé strany a církev officielní totiž stoupence strany této několikrát v jejich přáních opustila, a tato se staví za to proti nim. Tak říšská rada nepřijala zákon o staroobřadných obcích církevních — na zakročení oberprokurora Sablera a to mu nemůže vůdce oktabristů, moskevský magnát Gučkov odpustit. Do nově (21. března) utvořené „rady předsoborné" nedostal se žádný oktabrista, a odtud nová rozmrzelost. Strana vyzývá proto ruskou společnost k utvoření zvláštní organisace ze všech stran, jež by pojednávala o církevních záležitostech se stanoviska laiků. Má to tedy býti druhá „předsoborná rada", a to, jak se říká, „vzdororada".

Když „prolítly" zákony oktabristům milé, nechávají tito zase „proletět" zákon, po němž touží nacionalisté a církevníci: chelmskou předlohu. Už koncem března zamítla duma přistoupiti ke 3. čtení předlohy. Předloha byla totiž po druhém čtení vrácena komisi a tam znovu opravena ve smyslu pravice. A teď většina dumy se k ní nechce znáti. Koncem dubna znovu duma odmítla zabývati se předlohou, že prý má jiné důležitější věci projednávat. Ale většina už byla jen 87 proti 83. — Předsoborná rada složena tedy vesměs z lidí od oktabristů na pravo se řadících (okt. jsou mírnými liberály, tak asi jako naši Staročeši, po př. mírnější Mladočeši) a došla souhlasu v kruzích církevně-konservativních. Už i „Cerk. Věstnik" od letošího roku zatočil více na pravo, opustil svůj starší reformní směr akademiky podporovaný, a jako akademický organ je organem akademie umírněné a zkrocené. Během posledních tří let profesoři liberalnější z duchovních akademií vesměs popropouštěni a ostatní se umírnili. — Rada předsoborná měla už předchůdce v „předsoborném příství,", předsborová sezení, která v roce 1906 v několika sekcích probrala hlavní otázky všeobecného církevního sněmu se týkající — otázky více vnější: zastoupení, kompetence, způsobu jednání atd. Rada předsoborná má materiál bývalého „příství" probrati, protříbiti a doplniti. V tehdejším kollegiu bylo přece několik moderních lidí a mnohé návrhy a názory uplatnily se v pracích přípravných. Nynější rada bude tedy tříbit — zatím se prý církevní život už jinak ustálil, život nestojí, ale vyvíjí se, a tomuto vývoji třeba se přizpůsobiti. Bouřlivost, překotnost potuchla, spíše se už objevila přemrštěnost v pravém směru (mnich Iliodor a jeho příznivec biskup Saratovský Hermogen), co žádáno dřív, dnes už se nežádá, vlastní církevní tábor je ukázněn a umírněn. Před pěti lety většina kleru a laikové byli za jedno a chtěli spolu bok po boku bojovati za svobodu církve, zatím se přesvědčili, že té svobodě obojí jinak rozuměli —

a rozešli se. Proto rada předsoborná je skutečně jen církevnická, klerikalní, podle našeho, a ona politickou stranou středu organisovaná vzdororada je liberalní a laická. Dnes církev ruská není svobodná, drží nad ní a na ní ruku stát, ale po přání laických reformatorů by se nestala svobodnější, shodili by z ní ruku státu, ale dosadili spoluvládu farní obce, tedy širokých vrstev lidu a občanstva. A tato nesvoboda se zdá kněžím a biskupům nebezpečnější a těžší než je nesvoboda dnešní pod vedením státu. Vždyť vedení toto je obapolné, církev má vliv a to velký na stát, a dovoluje i státu vliv na správu církve. A je tak zabezpečenější. Zvláště že stát se propůjčuje i za ochránce, bojovníka a mstitele jejího — aspoň proti katolicismu dosud v každém případě: v katolících — Polácích — mají oba stejného „nepřítele". Jinde už shoda zájmů není toliká (proti luteranismu na př.) a církev pravoslavná se musí bránit sama. A také výsledky této její vlastní obrany vidět — převažování racionalisujících sekt, jež statisíce z lidu jí odvádějí.

Na schůzi předsoborné rady 19. dubna, jež byla první pracovní schůzí, jednáno o reorganisaci synodu, o zřízení patriarchátu a jeho pravomoci; probrány při tom ústavy všech východních řeckých a slovanských autokefalních církví a podle nich bude i složení ruského sv. synodu upraveno; jednáno dále o zřízení nových biskupství v Rusku. Rada dostává stále množství dopisů z obecenstva od duchovních i laiků, s návrhy všeho druhu, a slibuje, že všechny návrhy, budou-li dobrého ducha, uváží a přivede k uplatnění.

Věda a umění.

Po loňském suchém a horkém létě, jež od nás přešlo i na jižní polokouli, odvážili se znovu objevitelé na jižní točnu a dosáhli jí oba dva — Nor Roal Amundsen a Angličan Scott. — Amundsen 20. října sestoupil z lodi na ledové bariéře moře Rossova a uraziv skoro přímým směrem 1400 kilometrů, 14. prosince octl se na polu jižním, na plošině ledem věčným kryté, asi 3000 metrů vysoké a pojmenoval plošinu tu „zemí krále Hakona VII." Amundsen užil psů, saní a Eskymáků za průvodce. Scott používal koníků malých a motorových saní. Dne 3. ledna došla zpráva, že dospěl na 87° 32', takže už je blízko točny. Vyšel západněji než Amundsen, maje uraziti 1660 km. a jda po cestě angl. důst. Shackletonem v r. 1908/9 konané (až k 88° 23' = 179 km. od polu), urazil do 2. ledna 1370 km., takže mu zbylo ještě urazit 290 km. Amundsen měl počasí příznivější, za slunečného

dne teplota byla 23° pod nulou, Scott zažíval až i 70stupňové mrazy — v době letní! — a ohromně prudké sněhové vánice. — Divnou náhodou se tedy opakuje i u jižní točny, co u severní — rovněž dva objevitelé najednou jí dosahují. Tam u severní Cook a Peary po celý rok pak trvali v nepřátelských polemikách, až první ustoupil; tu už rovněž povstávají kyselosti, ač Scott sám ještě se nevrátil; vytýkají Amundsenovi, že neměl bráti Scottovi prioritu, když viděl, že první před ním vyjel k témuž cíli!

Nyní už z obou pólů sňato kouzlo, jež tolik odvážlivců vábilo. Zbytečně často na výpravy ty vynaložené peníze a síly budou nyní ukládány jen do vědeckých výzkumů. Či jako let přes la Manche — stanou se i polové dostihy sportem povolaných i méně povolaných?

Jeden důkaz více, že člověk všechno dokáže, jen když vytrvá.

*

Na hvězdárně Cartuja u Granady zhotoveno vloni 321 obrazů slunečního povrchu z tolika též dnů. Časopis „Ciel et Terre“ popisuje podle těchto obrazů činnost slunce v roce minulém. Slunce vyznačovalo se vloni velmi malou skvrnitostí. Pozorováno jen 52 nových skvrn za celý rok, kdežto v letech 1910, 1909, 1908 a 1907 bylo skvrn 99, 150, 176 a 246. Je tu zřejmé klesání od maxima r. 1907 k minimu roku 1911/12. Plocha skvrnami pokrytá zabírala 17.251 miliontin, čili malé dvě setiny povrchu slunečního, kdežto v r. 1910 zabíraly skvrny 62.937 miliontin. V prvním půlroku skvrn bylo více, ale zvláště jasné bylo slunce v druhé polovici loňského roku, kdy skvrny zabíraly jen 4414 miliontin, čili jen necelých 4½ tisícin povrchu slunečního. Skvrnitější byla jižní polovice sluneční, jasnější pak severní polovice jeho. Pozorováno totiž v r. 1907 až 1911 nových skvrn na jižní polokouli sluneční 136, 102, 88, 73, 22 a na severní jen 110, 74, 62, 26 a 19.

*

Pro vysvětlení svráskovatělé tváře zemské nalezena, vlastně znovu uvedena překvapující příčina. Země se následkem odlivu a přílivu zpozďuje ve své rotaci, den se dlouží; tím však se i ploskost země zmenšuje, tedy země se natahuje ve směru své osy. Tak povstává celý system — loxodromický — záhybů na povrchu zemském. Objem rovníku se zkracuje, poledníky se zdlužují. I velmi malá úchylka už stačí na mohutnou vrásku zemskou (La Geographie: A. Pécsi).

*

Záslubou Táborského, který zprostředkoval Rusku znalost našeho umění (aspoň slovem) a nám zase ruské poněkud vyložil a přiblížil, vznikl přece jen jakýsi živější styk mezi oběma uměleckými světy. A tak v Manesově pavilloně pod Petřínem došlo teď o Velkonoci k výstavce ruských mladých umělců kol „Miru Isskustva“ (Svět umění) seskupených. Dokázali Praze, že umějí i v Rusku malovat — po francouzsku! Že dovedou se nadchnout pro všecky nové — isty a — ismy, jaké Paříž plodí. Jistý český přední kritik umělecký praví, že my Čechové jsme bohudík už dále, že už jsme tyto nemoci prodělali a

přestáli. Což však by musilo nebýt tak tuze dlouho, vždyť ještě vloni hrozila se a vtipkovala Praha nad výstavkou nejmladších, odštěpenců od Manesa. Jsme tedy stále recidivní.

Za to „staří i mladí" upřímně se radovali ze svěžího a českého umění Alšova, jež mistr u příležitosti svých šedesátin sebral a vystavil v Rudolfinu. A u příležitosti těchto šedesátin Alšových oživlo znovu i staré umění mistrova rodného kraje — vnučka českého loutkaře Matěje Kopeckého, dnes 70letá v Praze žijící A. Kopecká, která v „Merkuru" před vybranou společností hrála koncem dubna „Fausta" a „Dona Šajna" se svými loutkami po dědu ještě zděděnými; žel, že to byly hry takořka z nouze, na opatření chleba aktérce.

V literárním přehledu „Zlaté Prahy" odsuzuje se ve čtvrtém vydání vyšlý „Román českého kněze" od J. Baara, jako strojený a schválně křiklavý obraz, jenž prý neukazuje ani nic typicky kněžského, ani typicky českého. — Není ostatně divu — život kněze popsati tak, aby se dnes líbil — jest opravdu nejen uměním, ale i štěstím! A snad to vůbec nesmí býti přítomný život kněžský, ale ten z idealní usměvavé doby našeho „probuzení!" Ti dávno setlelí dobráčkové kněží vlastenci už nebojují s nikým, ničemu neodporují, nikomu nekážou — a proto jsou milí, ti co bojují, kážou, pastorují, jsou nepříjemní. A pak publikum ze zásady nemá rádo nešťastné kněze! To není, jak praví referent, typické. Ba ne!

*

Ve Vídni pořádána velmi hlučná anketa — kinematografická. Svoláni na ni ředitelé kinematografů, bioskopů, elektrických divadel, a jak všelijak se jmenují, zřízenci, inženýři jejich, průmyslníci toho oboru, zástupci obchod. komor, ředitelé divadel, umělci, lékaři, zástupci spolků konkurrenčních a výchovných i osvětných, paedagogové, policejní a soudní znalci. Kinematografy obviňovány a souzeny, že šíří nemravnost a zločinnost v mládeži. Bránily se, vyčítaly divadlům ještě větší nemravnost. Při 1 milionu návštěvníků za loňský rok ve Vídni jen dva případy zločinnosti dokázány. To prý jich jinde při tolika lidech bývá více. Ale obviňovatelů bylo tolik, skoro všichni mimo majitele kinematografů, že tito konečně neprotivili se censuře jakkoliv přísné, jen ať je rychlá, důsledná a rozumná. Lékaři konstatovali dráždivost v samém způsobu obrázku (rychlá akce, rychlý spád děje, žádný výklad, žádné psychologické osvětlení, pouhá animalita zobrazená), nezdravost pro oči nanejvýš zhoubnou, paedagogvé a kriminalisté konstatují všeobecné znemravňování, osudnější tím právě, že přístup do těchto divadel je snadnější, lacinější, v kteroukoliv dobu denní. Ale na úplný zákaz se nikdo neodvážil pomyslit. Ať trvá nebezpečí všeho druhu, jen když obchod netrpí.

*

Osnovatel literarního musea z dopisů spisovatelům posílaných, F. F. Fiedler vydal právě ve prospěch podp. fondu spisovatelů knihu „První literarní kroky" (Moskva, 1912, str. 265 cena 1 rubl). Rozeslal totiž autorům ruským dotazník s 25 otázkami, jimiž systema-

ticky se jich dotazuje na první literarní pokus jejich, motivy, okolnosti, výsledek a úspěch jeho. Odpovědi poslalo mu 54 spisovatelů ruských a sdělení jejich jsou namnoze velmi zajímavá.

Sestra rus. spis. Ant. Čechova (M. P. Čechová) vydala „sbírku dopisů“ bratra svého, z nichž tryská humor a vtip, a vyznívá stále známá Čechova „tajná nemoc“, jak on jí říkal, nedostatek peněz. Nedostatek pronásledoval ho od studií, sám na své síly dodělal gymnasium a lékař. fakultu, a jako lékař i později jako slavný spisovatel bojoval stále s peněžní tísní. Čechova nazývají mistrem epistolarního slohu.

Wolfovy „literarní zprávy“ přinášejí podobiznu Luisy Tlučhořovy, překladatelky ruských děl do němčiny, rodilé Češky, bývalé české učitelky, nyní překladatelky při řed. státních drah ve Vídni. Řada překladů jejích z ruštiny jest ku podivu hojná a překlady vesměs pilné a svědomité.

U příležitosti 75leté památky Puškinovy smrti (29. ledna — 10. února 1837) vzpomínáno opětně jeho významu pro Rusko. Filosof essayista V. Rozanov v Nov. Vremeni v článku „Vozvrat k Puškinu“ (Návrat k P.) praví, že Puškin je stále moderní. Goethe prý už pro četbu dnešního mladého pokolení je zastaralý, už jeho ideím nerozumět, ale Puškin se svým poetickým realismem je stále svěží a jímající. Žádá, aby vydána byla rodinná anthologie z jeho spisů, jež by i cenou i obsahem každé rodině přístupna byla, ať čistým duchem jeho se opět celé generace vzdělávají. — Na pomník Puškinův v Petrohradě sebráno dosud 137 885 rublů. V Moskvě má už pomník od r. 1880.

Gribojedova cena dramatická rozdělena letos na dvě premie mezi M. Gorkého („Vassa Železnov“) a Leon. Andrejeva („Gaudeamus“).

Literarní podpůrný fond spisovatelů ruských vyplatil vloni 490 podpor sumou 31.130 rublů. Důchodu měl 88.709 rublů. Výdajů bylo 85.121 rublů. Pro vdovu po Nekrasovu sebráno 2360 rublů redakcí „Ruského Slova“, zemstvo Novgorodské uvolilo se ročně vypláceti jí podpory 360 rublů.

Na výstavce tisku 28. února v Petrohradě vystaveno 32.361 tisků za r. 1911, o 3500 více než za r. 1910. Rusky tištěno bylo 25.526 (79%), nerusky 6835 (21%). Periodického tisku bylo 2543 čísel (1908 : 2028), z toho ruských 1905 (1498), neruských 638 (530). Oproti roku 1910 bylo i časopisův i novin značně více: časopisů 1536 oproti 1494; novin 1007 oproti 897. Pro lid bylo vydáno 1898 čísel přerůzné četby zábavné i poučné. Aviatika, jež dnes je modou doby, měla r. 1908 jen 2 čísla, r. 1909 už 53, r. 1910 pak 97, ale r. 1911 zas již jen 53.

Varšavský biskup zakázal čísti, kupovati a jakkoliv podporovati mlado-agrarnický (volnomyšl.) list polský „Zaranie“ (Jitro), který v polské mládeži a hlavně venkovské, mužské i ženské, veliké vření proticírkevní a protináboženské vzbuzuje a proti němuž katol. polský tisk už po několik let marně polemicky pracoval. Církevní klatba snad u Poláků ještě pomůže, ač ani u nich už a ani na venkově není, co bývalo.

Veřejných knihoven podle L. B. Charkiny je v Rusku 633, v Anglii 733, ve Spoj. Státech 1126. v Rusku evropském jest knihoven 509, v Polsku 46, v Sibiři 34, na Kavkaze 35. V mosk. gubernii samé je 37 veřejných knihoven. Fundace bibliotek jsou nepatrné. Na 237 knihoven se nakládá ročně kolem 600 rublů. Největší knihovnou veřejnou jest vilenská, mající na 200.000 svazků, pak odesská a charkovská po 140.000 svazcích; ve všech knihovnách je 7 milionů svazků. Knihovny Spoj. Států mají přes 50 milionů svazků.

„Československá jednota“ na valné hromadě (14. dubna) sdělila, že v minulém roce podporovala 55 slovenských studujících stipendiemi na českých školách (po 10 K měsíčně), 70 synků rolnických umístěno na zimních hosp. školách českých; při jednotě zřízen minulého roku stálý národohospodářský odbor; letos zřízeno bude 29 nových knihoven na Slovensku; v Uher. Hradišti na obchodní škole zřízeny budou slovácké paralelky.

U Gebethnera a Sp. v Krakově vydal Antoni Potocki dvousvazkovou literarní historii současné Polsky: „Polska literat. współczesna“. Díl první zabírá leta 1860—1890, díl druhý 1890—1910. První třicetiletí označeno jako hnutí socialní: „kult zbiorowośći“, druhé dvacítiletí jako hnutí individualní: „kult jednostki“.

Velmi pohnutý boj vedou nejen umělečtí kritici, ale i široká veřejnost o sochařské dílo Szymanowicze „Pochod na Wawel“. Mladý umělec polský zhotovil ohromnou skupinu soch, představujících celou historii Polsky, a zcela novým způsobem je rozložil — tak jako zástup na náměstí, vedle sebe i za sebe. Skupina ta v bronzu odlitá má býti umístěna na zdi v nádvoří restaurovaného královského hradu v Krakově, Wawelu. Novotáři jsou nadšeni novým pokusem, nebývalou dosud disposicí sochařského díla (umístěním soch za sebe v rovině!), ale vážná kritika se tomu protiví, že by to Wawel hyzdilo, a historikové tvrdí, že v tom historie polské nepoznávají, nejsou ani pravé momenty historie polské vybrány, a historické osoby samy nejsou k poznání.

*

Pojednou v tisku začalo vzpomínání na povinnosti k literátům a umělcům našim. Nechali jsme prý pro neurovnané hmotné poměry sebevražedně zhynout Bozděchovi, B. Knüpferovi a teď prý i V. Mrštíkovi; za Vrchlickým do Domažlic pořádají se prý celé výpravy z Prahy, ač z nich radosti míti nemůže, ježto mysl jeho je zatemněna, místo toho však by zlepšení jeho materielního postavení bylo více žádoucno. A prekerní postavení životní zaujímá celá řada našich literátů a umělců, jmenovitě těch, kteří jiného důchodu leda ze své práce nemají! Je to sice trpké — ale ani u zámožnějších národů nemají literáti a umělci na růžích ustláno. Strindbergovi Švédi pomohli také až na smrtelné posteli, našel se nakladatel, jenž odkoupil všecky spisy jeho za čtvrt milionu korun, až už autor toho čtvrt milionu nemůže použít. Jsou i v bohaté Anglii a Americe spisovatelé dříve slavení, kteří umírají v zapomenutí a nedostatku. Mnoho záleží též na osobnosti

samé, o mnohého je zbytečno, o jiného nemožno se starat. A dokud literát a umělec žije, jest obyčejně tolik, co každý jiný smrtelník, má své kroužky, své známé, své boje, své nepřátele, své pevné úvazky, své zvláštnosti, jež život jeho činí všední, nebudící tolik pozornosti, aby široká veřejnost byla vyburcována. A ta musí býti vyburcována!

*

Výrobou apparátů pro psychologická zkoumání (srv. článek Dra K. Černockého v t. č.) zabývá se firma Spindler u. Hoyer v Göttingen, která již četné laboratoře vyzbrojila, tak v Rakousku: Ústav pro experimentální psychologii v Hradci, filosofický seminář ve Lvově, zemský ústav léčebný pro choromyslné v Solnohradě. I duchovní akademie v Petrohradě — což pozoruhodno — opatřena apparáty téže firmy.

*

Dne 12. dubna připadly stoleté narozeniny ruského spisovatele Hercena, pro svůj svobodomyslný směr z Ruska vyobcovaného. Vydával ve Švycarech od 1855 do 1870 svůj „Kolokol" („Zvon"), vzbudivší onu zasněnou generaci ruskou plnou neživotných ideí, jimiž dosud i děti generace té laborují, jenže ne už jako idealisté, ale denervovaní sensualisté.

Charvati 16. dubna slavili stoleté narozeniny isterského buditele terst. biskupa Jurje Dobrily. Dobrila sám rodák isterský z Charvatů a selského venkova živým slovem i písmem mluvil k lidu svému první slova útěchy a osvěty. Jeho modlitební kniha: „Otče! Budi volja tvoja" byly snad první charvatskou knihou, jež se dostala do rukou slovanského člověka na Istrii.

*

Zemřeli: 1. dubna Osman Djikić v Mostaru, redaktor „Samoupravy", básník srbsko-charv. (narozen 1879) velmi nadaný a vřele vlastenecký básník (sbírka „Pobratimstvo"); 4. dubna Josef Kořán (*24. září 1838 v Nevěsicích u Mirovic v Č.), žurnalista čes. a historik; red. Korunu, Pokrok, Hlas Národa, Slovník Naučný. Dopsal Zapovy Kroniky díl IV. a V.; 15. dubna Bozoboj Rucović, srb. herec rodem z Kotoru, zemřel v Bělehradě. Přeložil hojně ital. dramat do srbštiny.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Při každé vhodné i nevhodné příležitosti uvědomuje si společnost naše své nepřiměřené složení: málo výrobních sil, mnoho administrativních a pomocných. Při projednávání zákona o zvýšení platův úřednických a o nové pragmatice služební vracela se stížnost tato stále v řečech zástupců všech stran. Reforma správy, zahájená už ustavením zvláštní komise, myšlenku tu vnuká i těm, kteří jinak svým vlastním rozhledem by se k ní nedopracovali. — A také při projednávání jiných předloh zákonných vždy někde vyvstanou obavy a výtky, že tvoří se nové zbytečné funkce pomocné, že se nové administrační práce bez potřeby přidává, že rostou řady úřednické. A celý vývoj společnosti ubírá se tím směrem, že opravdu stále takovéto pomocné lidi k administraci přibírá, více než může rozvoj těžení hospodářského a výroby vlastní snésti. — Nedávno na schůzi spolku inženýrů a architektů ve Vídni usneseno provolání k veřejnosti, že stavy úřednické jsou přeplněny a nepřehledné řady nových čekatelů se připravují, kdežto výrobní povolání mají nedostatek lidí. Střední školy v roce 1881/82 vypouštěly v Rakousku 65.878 absolventů, a v roce 1911/12 už 154.067. To je vzrůst 134procentní. Vývoj společnosti takovýto vzrůst administrativních sil neodůvodňuje. A absolventi středoškolští, toť sami čekatelé úřednických míst. V Rakousku už dnes na 4 výrobné lidi připadá 1 úředník nebo voják. Německo jest aspoň dvacetkrát průmyslnější a obchodnější Rakouska a připadá tam jedna vysoká technická škola na 6 mil. obyvatel, v Rakousku však už na necelé 4 mil. duší! Za pouhého sluhu v nějakém státním a zemském úřadě či jinde hlásí se sta kandidátů, za zřízence s pensí, za podúředníky všech druhů je vždy tolik uchazečů, že je to až ku podivu. A zatím v průmyslu a obchodě schází nadaných mladých lidí, kteří by svou pílí a schopností domohli se přece ne horšího postavení než takový drobný státní či zemský sluha a zřízenec!

Ale tu inženýři a architekti přehlížejí, jaký je dosud rozdíl mezi postavením obyčejného dělníka a i mistra továrního a mezi postavením třeba posledního definitivního zřízence a sluhy. Ta definitiva a ta pense zde dělají ty divy a ty rozdíly v oblibě A život průmyslový se vyvíjí týmže směrem, všecky ty boje posledních dob vedou k témuž cíli.

„Ale jednotlivé pracovní smlouvy není už,“ praví mnich. prof. Lujo Brentano u příležitosti zákona o minimalní mzdě v Anglii. Není totiž už jednotlivý dělník nucen smlouvati, on ani smlouvati nesmí se zaměstnavatelem, nýbrž smlouvu za něho uzavírá jeho odborová organisace. Její moc vystupuje v jeho prospěch a chrání jeho slabost hospodářskou a socialní před křivdou. V době cechovní chráněn byl zaměstnavatel ve svých právech před dělníky svými, kteří nemohli na jeho místo nastoupiti ani, když snad lepší práci dovedli než on.

Liberalismus rozbivší cechy osvobodil tuto sílu podnikatelskou a dovolil uplatniti se každému. Jen že brzy se způsob práce převrátil. Stroje zničily práci individuelní a zavedly práci hromadnou, neosobní. Při stroji nebylo třeba osobní schopnosti, dělník zastoupiti se dal kýmkoliv jiným. A čím více bylo nabízejících se k tomuto zastoupení, tím cena práce více klesala. Individuelní uplatnění u dělníka v moderní továrně nemělo smyslu, naopak nastoupilo znehodnocování práce jeho. Mezitím co zaměstnavatelé drželi se zásady liberalismu o sebeuplatnění každého jednotlivce a povýšili ji za přirozený nedotknutelný zákon, dělnictvo počalo proti zásadě této se vzpouzeti, spojovalo se, vidouc, že ne po jednotlivu, ale jen ve sboru se uplatní. Teď nebylo už potřeba chránit mistra, podnikatele, ale dělníka. Voláno po zákonech ochranných, až konečně od let šedesátých minulého století po velikých bouřích počínají státy zavádět zákony ochranné, zákonný pracovní pořádek. A dělníci sami stále pevněji se pojíce druh k druhu počínají i jiné podmínky práce stavěti pod ochranu silnější veřejnosti a organisace. Tak zvanými tarifními kollektivními smlouvami určuje se všecek poměr dělníka k zaměstnavateli celou organisací, pro všecky stejně a staví se pod ochranu úřadů. Na konec dělník domáhá se téže výhody pro práci svou, jako má ostatní zboží skládající se ve výrobní náklad celého výrobku. Továrník vše ostatní má za pevné ceny (nájem, dodávky suroviny atd.), jen mzda měla zůstati pohyblivou podle konjunktury se řídící. Dělník měl risiko konjunktury nésti na sobě. Požadavek minimalní mzdy je takovýmto zpevněním mzdy dělnické. V Anglii sice zavedena min. mzda jen pro hornictví a jen na zkoušku tří let. Ale ani v jiných odborech ani po třech letech nedá se zadržeti její zavedení a trvání. Zárukou, že hromadná smlouva námezdní se dodrží i se strany dělnictva, nemůže býti jednotlivec a jeho majetek, ale organisace sama. Ta ručiti může a má za dodržení smlouvy ode všech jednotlivců, na nichž si poslušnost může vymoci. — Mnichovský národohospodář vidí tedy v této socialisaci, v této nevolnosti procesu hosp. nikoli totéž, čím byla spoutanost za doby cechů, ale zřejmý pokrok: neboť zákon zde dán na ochranu těch, kteří neměli volnosti hosp. pohybu, a nechává při všem tom přece ještě velkou volnost hosp. sebeuplatňování podnikateli, čímž pokrok k lepšímu a iniciativa dostatečně zabezpečena.

Vůdce německých revisionistů Ed. Bernstein ve svých „Sozialistische Monatshefte“ přiznává předsedovi angl. min. Asquithovi pravdu, že se bránil, aby do zákona byla vložena už minimalní mzda 5 šilinků (6 K) denně. Byli pro to tři členové kabinetu jeho (L. George, Ed. Grey a Sidn. Buxton), velká část strany liberální, část majitelů dolů a celá strana dělnická to žádala jako nezbytnou podmínku smíru. Ale Asquith nepovolil a zvítězil se svým návrhem. Není prý to buržoasní zatvrzelost, jak to nazvali; a naopak ne všecko, co lidový předsudek žádá, už je správné a zdravé. Odpor Asquithův se ostatně docela dobře srovnávd s názory socialistických theoretiků německých. Marx-Engels svého času nazval zavedení určité minimalní mzdy za

dnešního kapitalistického pořádku „theoretickým nesmyslem“, a protivili se tomu, aby dělnické strany francouzské vzaly minimum do svého programu. Určiti minimalní mzdu a neurčiti při tom minimalní ceny výrobku, znamená ukřivditi některé z obou stran: buď dělnictvu, buď konsumentům. Pro jedny doly v Anglii je mzda 8 šilinků ještě přiměřená a doly při ní skýtají ještě zisk, pro jiné již 5 šilinků jest na hranici nevýnosnosti. Proto také vytčeno ve sněmovně majiteli dolů Markhamovi, když hájil určení 5 šil. minima, že se mu nejedná o přání dělnictva, ale o to, aby několik slabších těžařstev uhelných ubil. Není prý sice velkou výhodou, že trvají nevýnosné podniky, ale lépe je, je-li podniků více, neboť málo silných podnikatelů spojí se snadno v syndikát a to je pak teprv nevýhodou pro dělnictvo i konsumenty. Určení minimalní mzdy může se státi zákonem jen v hrubých obrysech, neboť pro velkou říši a pro delší čas se určení pevné výše stává illusorní, ježto životní úroveň a nákupní síla peněz v čase i místě je velmi rozdílna a měnliva.

*

V 5. seš. Osvěty dokončena zpráva o anketě uspořádané o českém vystěhovalectví a úpravě jeho. Už jsme se o ní zmínili. Anketou touto český národ předešel anketu státní o vystěhovalectví, která uspořádána ve Vídni v ministerstvě obchodu v druhé polovici března. Ovšem že obě ankety pojednávájíce o témže předmětě, měly každá své zvlášní stanovisko: státu jedná se o ochranu hospodářsko-právní a spolu též o přilnulost vystěhovalců ke staré vlasti, a prospěšnost jejich domovině, — česká anketa o tytéž zájmy dbala, ale se stanoviska národního českého. Proto probírala celý soubor otázek mnohem podrobněji. Co u státu teprv anketa měla na jisto postavit, to pro českou anketu se rozumělo samo sebou: chrániti-li totiž jen zámořské vystěhovalce, či také vyšlé lidi do sousedních států. Většina členů ve státní anketě byla pro úřad vystěhovalecký hájící zájmy všech, kteří vyjdou z hranice říše, ať do sousedství, či do zámoří. Pro české stanovisko jest už dáno samo sebou starati se i o ty, kdož vyjdou z vlastního českého národního obvodu — do něm. území. do nečeských zemí rakouských, do Uher, Charvatska, Bosny, tím více pak o ty, kdo vyjdou do zahraniční ciziny a do zámoří. Jaký by to měl býti úřad jenž by se staral o čes. vystěhovalce, česká anketa nerozhodla: zda veřejný, či soukromý, zda zvláštní kolonisační úřad, či dnešní rozšířený odbor Nár. Rady České, zda výbor dnešních ústavů podobných, spolků domácích i zahraničních, a bank v tom směru pracujících. — Rozřešení této otázky bude ovšem dáno samo sebou, utvoří-li stát v brzku ten úřad vystěhovalecký a kde a jak jej zařídí. Pak bude zřejmo, v čem a jak jej dlužno s našeho národního stanoviska doplniti. Správně při tom některými odpověďmi poukázáno na to, že soukromý ústav nebude moci mnoho úkolů na sebe bráti, poněvadž nebude míti prostředků pro širokou a pronikavou akci.

*

Ve statistice vystěhovalecké Spojených Států za rok 1910/11 (od 1. července do 30. června) nalezáme jen 9823 Čechů a Moravanu, ale za to 21.415 Slováků a to mezi 159.057 vystěhovalci z Rakousko.Uherska. V nejsilnějších letech vystěhovaleckých (1906, 1907) nestoupala účast česká nad 20.000 duší. Národ český k tomuto zámořskému vystěhovalectví americkému dodával z naší říše nejmenší procento Všeobecné číslo přistěhovalců do Spoj. Států činilo 878.587 duší proti 1,041.570 v roce předešlém (1909/10). Také návrat ze Spoj. Států byl hojnější: vrátilo se z Ameriky 295.666 lidí proti 202.436 v roce před tím. Přírůstek populace Spoj. Států v přistěhovalectví obnášel 1910/11 jen 512.085 osob proti přírustku 818.619 osob r. 1909/10.

*

Bojuje se dále proti českým bankám — v národě samém. Vzrostly náhle a přerostly široké massy, přerostly i přes názory intelligence, a přes vlastní potřeby české. Utvořením tří nových filiálek průmyslové banky na Moravě: v Hodoníně, Vyškově a Litovli vzburcovalo se úřednictvo spořitelen a záložen, které protestuje proti filiálkám v tak malých městech, kde banka vlastních obchodů bankovních najíti nemůže a jde pouze na sháňku vladů, které takto odluzuje místním ústavům. A místní ústavy venkovské peněz potřebují na lepší úkoly samého venkova, než na jaké je dnes banky vydávají: úkolem venkovských ústavů (i malá města zahrnuta) jest udržovati český majetek pozemkový a domovní i jiný v českých rukou a získávati nový, zásobovati úvěrem hypotečním ohrožené držitele a ochotné kupce jeho. — Bankám se vytýká kromě toho všecko možné: jsou nevšímavy k českým podnikům, nezískávají národu, co by se mu snadno získati dalo, nabídky pozemkův a statků, nabídky podniků hrnou se z českých a smíšenýhh obcí, výkřiky o pomoc a záchranu, ale banky jsou hluchy. Nekoupily Popprovo panství valašské (zněla jedna výtka), ač vládnou miliony a sty milionů národního majetku! Ve svých filiálkách v místech smíšených a ohrožených podporují více Němce a židy, židy mají za konsulenty, a dokonce i německé úřednictvo zaměstnávají v německých městech, jen aby německou klientelu neurazily. Banky dokonce nedávají ze svých tučných zisků nic na účely národní!

Většina těchto výtek je svědectvím, s jak naivním publikem mají české banky co činit! Na banky strkáme vlastní svou neschopnost a nepodnikavost. Naši lidé hartusí na banky, aby kupovaly závody a velkostatky! Jakoby banky mohly své peníze ukládat pevně do všemožných objektů výnosných i nevýnosných, jaké se jen kde naskytnou. A věru mnoho by toho nepokoupily a zůstaly by trčet, neboť všecek kapital jejich byl by brzy vázán. A co pak s nimi budou dělat, samy to všecko povedou a budou spravovat? Není li v českém obecenstvu člověka, který by nabízené objekty chtěl koupit a měl pro koupi aspoň tolik prostředkův, aby úvěr jej směl a mohl v ostatním podepřít, pak jsou banky bezmocny. Ony mohou a mají ovšem takového člověka vyhledat. Takovou povinnost mají banky u nás. Jinde takoví lidé sami vyhledávají banku! Stejný důvod má i obchodování s Němci a židy.

Naše banky dnes mají totiž tolik kapitálu, že obchod se samými českými lidmi proň nestačí, aby byl výnosným, musí obchodovati i s nečeskými lidmi. Pro obchod s bankou potřeba ostatně i jisté vyspělosti, jíž má začasté cizí podnikatel více než český, který z primitivních poměrů vyrostl a v nich zůstal. To už při své hojnosti úspor kapitálových nesmíme pokládati za hřích, když kapitál náš i u cizích lidí se snaží vydělávati. — Že naše banky dělají chyby, a snad více chyb, než široké obecenstvo tuší, je samozřejmé při tom bankovním vývoji našem: jsouť to vlastně samá novorozeňátka. A zkušenost a vystříhanost se musí dlouho pracně sbírat, a nezřídka i draho platit! K těmto nepříležitostem mladých ústavů — náleží i to vzájemné škorpení a sočení mezi nimi — jsou to jejich Flegeljahre! Svaz, k němuž vloni raženo, měl se tento měsíc utvořiti, ale rozbil se. A kdyby se byl sjednotil, nic by to prý nepomohlo za dnešní nálady!

Školství.

Návrhy na přeložení konce roku školního z léta na zimu se opakují. Zakončení roku před prázdninami je prý pro žáky velmi nevýhodné: únavou z tepla, vycházkami do přírody lákáni, mohou se méně intensivně věnovati studiu a doplňovací zkoušky, po případě opravné zkoušky v této době před prázdninami a po nich jsou pro ně pravé martyrium. Právě před tak důležitým terminem, jako je konec roku, celá škola, i učitelé i žáci, ochabuje a zakončení roku stává se tak čímsi bezvýznamným. Kdyby byl konec roku školního položen do prostřed února, bylo by to mnohem účelnější. Stalo by se to prostě přeměnou charakteru obou běhů a obou vysvědčení. Zimní běh je sám sebou vážnější a pilnější. Žáci by intensivněji dokončili rok, a výsledek byl by pro ně lepší. Prázdniny by pak ležely uprostřed roku školního mezi prvním a druhým během. Učivo téhož roku by jimi bylo rozpůleno a mezera dvou měsíců mohla by slabým žákům po prvém běhu vydatněji posloužiti ku doplnění scházejícího, než dnes, kdy po slabém prvním běhu bez oddechu a bez zastávky hrne se učivo druhého běhu. Mezi školním rokem v únoru mohla by býti malá přestávka 3 dni až týden, v níž by se administrační práce a nový zápis žáků vykonaly.

Konec roku v této zimní saisoně byl by už i proto dobrý, že ztroskotavší žáci nechtějící se věnovati dále studiím, snadněji by nabyli nového zaměstnání s otvírajícím se jarem, než je to možno v létě a na podzim za mrtvější pracovní saisony.

*

Spolek katolických professorů středních škol založen konečně o velkonocích v Olomouci. Pražský professorský Věstník mu nemůže přijít na jméno, což by bylo pěkným svědectvím o jeho potřebnosti. Orgánem budou „Vychovatelské Listy“. Zdař Bůh!

*

Cvik paměti v jednom odboru učebném působí příznivě na výcvik její vůbec, tedy i pro odbory ostatní, tok že memorování, na něž — ač jest vlastně podstatou všeho učení — mnohdy nemírně se žaluje, není neužitečným mučením, nýbrž opravdovým a trvale prospěšným učením. W. H. Winch, jenž pokusy své konal v obecných školách londýnských, podotýká k tomuto výsledku ještě zajímavou věc, že cvikem paměti mechanické zlepšuje se stejně, ba i ještě více pamět věcná. Rozumí se samo sebou, že i tento cvik, jako každá práce, má své rozumné meze u mládeže, ale má-li se tato něčemu naučiti, nelze jí práce té ušetřiti.I není dobrým učitelem ani vychovatelem, kdo ji chce zprostiti této práce, nijak jinak nenahraditelné. Možno ovšem i nezbytno jest ji usnadňovati, ale nikoliv odstraňovati, neboť domnělé takové lidumilství by se právě na chovancích vymstilo. Přibývající nechuť k práci třeba překonávati jinak než neodůvodněným ubíráním práce.

*

V „Sokolském věstníku“ se šíří o novém anglickém druhu sportovního výchovu, o „scautech“. Praví, že národu našemu je to nepřiměřený způsob výchovu, protože nákladný. Táboření v lesích a na venku a cviky v takovém autonomním životě daleko v boží přírodě, mohou si dovoliti jen lidé, kteří mohou si takový pozemek najati, kteří se mohou od domu bez ujmy svého výdělku odloučiti. Celé to zařízení takové obce autonomní někde daleko v lesích není myslitelno bez velikých finančních prostředků. A jednotlivci z našeho národa jsou rádi, vystaví-li si prostý dům, zřídí sál s nářadím a večer po práci i cvičenci i cvičitelé na chvíli se v něm shromážditi mohou! I při tomto prekerním způsobu cvičby přece prý český sport dobývá si uznání všude a vytvořila se zvláštní česká škola gymnastická. — Na scauty prý národ český nemůže pomýšleti, aspoň prý ne jako na všenárodní způsob výchovu.

A přece! Zábavy našich venkovských kluků — ovšem na tom zdravějším posud venkově — nejsou nic jiného než ten anglický „scauting“, pravdať bez systemu a návodu, ale za to často s pořádnou „výplatou“ cvičenců, „scautboyů“, když jejich autonomie zachází příliš daleko. Také ta anglická methoda s nebe nespadla. Naši paedagogové v oživení našich lidových a dětských starodávných her a zvyků našli by též osvědčený prostředek všeobecně výchovný. A jak vhodný a potřebný právě pro dnešní dobu! Ale tak všecko to utíká — do hospod a „spolků“ — a dnešní cvičba a výchov u všech stran a směrů bez těchto dvou prostředků, které vždy spolu souvisejí, nedá se ani mysliti! Vypadá pak všude podle toho!

*

Pro sjezd eucharistický vydalo provolání 28 katolických akademických spolků vídeňských, z nich 4 slovanské, jeden italský a ostatní německé.

*

Ve „Stráži Polské“, krakov. měsíčníku, píše professor Česlav Odrowąž-Pieniążek o mládeži polské z království. Za bojkotu školního v království sta a sta studentů polských polských přicházelo do Krakova a žádalo o přijetí do tamějších gymnasií. V jednom z nich přihlásilo se ke zkoušce přijímaci do IV., V. a VI. třídy 54 žáků z království; hoši od 15 do 18 let. A tu se ukázalo, že jedině dva z nich četli Mickiewiczova „Pana Tadeusze“, ani jeden z nich neuměl vyjmenovati po řadě krále z rodu Jagiellova — nejslavnější to serie králů polských — ani jeden z nich nevěděl tolik z historie polské, co zná v Haliči dítko na venkovské škole! Ale za to všichni rozuměli politice, v endecii i sedecii byli doma (N. D. = nár. demokr. strana, S. D. = soc. demokr.). A prof. Odrowąž vzpomíná, jak v Haliči od prvního rozboru Polsky až po r. 1868 nebylo jiných škol, než německé, jak všecko úpělo pod duchem policejním, Lvov a Krakov byly více německé než polské, a přece co to vlastenců a horlivých pracovníků polských vyšlo ze škol těch! V království útisku politického nebylo, leda až po r. 1830, a ani tehdy ještě ne, nýbrž až po r. 1868 škola polská ustala a nastoupila ruská místo ní. Avšak i potom život mimo úřad a mimo školu byl čistě polský. A přece jakou mládež na konci tohoto 50letého útisku shledáváme v království. To není mládež podobná té, jaká byla po 100letém útisku politickém a kulturním v Haliči r. 1870! — „Děti nejsou tím vinny, ale vinni před národem, před historií, před budoucím pokolením jsou ti, co dovolili jim tak se rozvydřiti a sami se poddali pod komando této mládeže!“

*

Proti časté změně učebnic vydalo ministerstvo vyučování 18. března nařízení, jímž káže, aby se knihy učebné bez potřeby neměnily, kniha jednou schválená má zůstati aspoň 5 let v užívání. Změna schválené učebnice se dovolí, jen bude-li toho vyžadovati nastalý zatím pokrok vědy nebo methody učebné. Učitelské sbory nesmějí žádati o schválení učebnice, již vydal někdo ze sboru nebo nadřízeného úřadu. Schvalovati se budou příště nové knihy a pomůcky jen do konce dubna, takže od května už bude míti ředitelství školy a rodiče žákův i nakladatelé přehled o změnách pro příští rok nastávajících.

*

Na sjezdě učitelstva uherského, na němž zastoupeno bylo na 10.000 učitelův a jenž žádal o úpravu platův a postavení svého, pozdviženo hlasu též proti nedůstojnému učitelstva systému maďarisačnímu, jenž podle nařízení Apponyiova pokutuje staré a zasloužilé učitele pouze pro neúspěch maďarisační činnosti nemaďarských dítek. Učitelé žádali za zrušení tohoto nařízení a ohlásili, že nebudou déle trpěti, aby byl kdo špatně kvalifikován pro neúspěšnost maďarisační. Dítky ať se učí každé ve své národní řeči.

*

Ruské ministerstvo vyučování, aby zamezilo častou změnu učebnic, přikázalo, že učebnice ve škole přijatá před třemi lety nesmí se odstraniti, a že žák musí dokončiti kurs po téže učebnici, po které jej začal, leda že by opakoval třídu. Usnesení o změně učebnice musí býti vyhlášeno před letními prázdninami; učitel, který přeje si učebnici změnit, musí se zavčas obrátiti na radu paedagogickou, s udáním důvodů věcných, proč tak chce učiniti.

*

Vrchní správa kantonu curyšského odmítla návrh senátu fakulty filosof. a vysokoškolské komise, jímž se známému spis. a paedagogovi Fr. Försterovi mělo dostati místo docenta paedagogiky na curyšské universitě. V základních názorech Försterových jeví prý se dosud takové kolísání, že nutno za to míti, že nemá dosud vnitřní jasnosti ve svých názorech, jaká se nutně předpokládá u docenta paedagogiky. Pražská německá universita jej jednohlasně na návrh Dra Höflera volala 1908 do Prahy, neviděla tedy nějaké nejasnosti v něm, neviděli jí ani profesoři curyšské university, ale zpozorovali ji neodborníci ve vrchní vládě kantonalní! Tato protestantská přísnost církevnická, jež se postavila proti protestantovi přejícímu katolické myšlence, je upřímnou zásadností, na jakou se vlády katolických států nezmohou! Jen že při této zásadnosti je curyšským církevníkům horším člověkem věřící protestant katolicismu přející, než liberální a nevěřící učenci, protivníci katolicismu i protestantismu, kterým se ve jménu svobody vědy odporu nečinilo.

*

Na schůzi ředitelů středních škol ruských v Petrohradě jednáno o mimoškolní četbě žákovské, a prohlášena za nutnou; míněna ovšem četba belletristická a to knih vypůjčených ze školní knihovny. Žádáno za rozšíření seznamu knih do žákovských knihoven připuštěných.

*

V ruské horní sněmovně projednán byl v druhé polovici dubna zákon o obecném školství v zimním zasedání dumou vyřízený. Komise horní sněmovny zvrátila rozumné usnesení dumy v § 16., aby v jinonárodních školách bylo vyučováno jazykem dítkám srozumitelným. Komise opět obnovila ruštinu jako jediný a hlavní jazyk vyučovací na všech obecných školách. A změny této zastávala se též vláda. Ale horní sněmovna 20. dubna přijala přece § 16 v redakci kníž. A. D. Obolenského: „V místech, kde děti do školy vstupující nehovoří rusky, první dva roky může učitel při vyučování užívati mateřského jazyka dítek, aby jim objasnil čeho třeba a pokud toho třeba při vyučování.“ Při tom přijat i doplněk člena ř. r. D. I. Pichny, aby ve školách obecných maloruské a běloruské děti byly od prvního roku vyučovány po rusky. Za to však vrchní sněmovna zavrhla § 17., jímž duma dovolila obyvatelstvu jinonárodnímu nepatrnou autonomii školskou, spolusprávu školy s úřady státními.

*

Bulharské učitelstvo mělo na Velký Pátek a Bílou Sobotu ve Staré Zagoře a v Trnově své výroční paedagogické konference. Při

tom pronikl duch socialistického učitelstva bulharského, zvláště v Trnově. Učitelstvo po konferenci na Bílou Sobotu uspořádalo si večírek s taneční zábavou, mezitím co lid konal v kostele vzkříšení. Při tom přednášeny kuplety a výstupy, vysmívající se úkonům „zatemnělého lidu“ a „ožralých popů“. Když se to lid dověděl, vtrhlo, hlavně obchodnictvo vracející se z chrámu, do místnosti a policie musila chránit učitele před rozzuřeným lidem; pod její ochranou se učitelé a učitelky vzdálili a rozesláni domů. — Vypuzení učitele z osady, vzpoura lidu proti učitelům jsou v městech a vsích bulharských velmi hojným zjevem poslední léta. Učitelstvo bulharské asi chová se příliš dobře socialisticky, ale velmi zle paedagogicky.

*

Mohamedánskou školu — mekteb — popisuje Hugo Piffl ze Sarajeva v „Časopisu pro Orient“. Malí muslimani od Číny po Senegambii a od Uralu až po Zanzibar učí se všude stejně a vyučí se všude stejně — totiž ničemu! — Nejjednodušší způsob učení je: nováčkovi dá se koran do ruky, přečte se mu první řádek (v arabské nesrozumitelné řeči) a s pomocí staršího kollegy tak dlouho to opakuje, až to umí z paměti. Po prvním řádku přijde druhý, třetí, a konečně se takto naučí pilný školák „přečíst“ celý koran. Pokročilejší metoda užívá slabikáře o několika listech. Na prvním listě ve 30 čtvercích je 30 písmenek, na druhých listech jsou ve čtverci vždy čtyry písmenky: souhláska uprostřed a tři samohlásky kol ní. Spojováním písmenek se slabikuje. Proděláním toho slabikáře je učení dovršeno a začne čtení koranu jako shora cvičeně. Poslední rok v mohamedánských školách bosenských zaveden (ne ovšem ve všech) jakýsi druh moderní čítanky, po evropsku od pokrokového moslimského paedagoga složené. V mohamedánské škole není obrazů, ani pomůcek, není tam lavic, leda v městech a pokročilých školách. Na venkově sedí se na patách na zemi. Jen „svatá kniha“, koran, mívá pult, na němž leží, ale někde ani toho není a drží se tedy na kolenou. Každý žák čte sám sobě a hlasitě a každý své a všichni najednou! Učitel sedí na své sofě (často bedně jen pokryté nějakou rozedranou pokrývkou), kouří a pije kávu a o žáky se mnoho nestará, jen nejnápadnější chyby poopravuje. A při tom kázeň je možno říci vzorná — ač toto úmorné čtení trvá několik hodin, dítky sedí jako úkropečci na svých místech a čtou a čtou! V poledne žáci vykonají předepsané mytí (nohou, rukou, hlavy, nosu, úst a uší) a předepsané modlitby, žáci mající blíže jdou domů na oběd, ostatní zůstanou ve škole a požijí, co si přinesli (chléb se sýrem a cibulí), chvilku se proskotačí, ale skotačení dětí mohamedánských není nic podobné kouskům našich dětí. Mohamedán od dětství je vychováván k vážnosti a klidu a sebevědomí a ani jako dítě nedovolí si rozpustilosti. O jedné či o dvou počne vyučování znova jako dopoledne až do nešpor, do „ištindije“, jež se vyvolávají z minaretu v zimě o půl páté, v létě o 5. Prázdnin není, pouze v měsíci postu „ramazan“ je vyučování jen dopolední: Mohamedán po celý den nic nejí a nepije, leda až po slunce západu, a tu by malí žáci ve škole celý den ne-

vydrželi. Škola trvá tři až čtyry leta u nadaného, méně nadaný žák chodí do „mektebu“ i deset let. Vyšší škola po mektebě je „rušdija“ a učí se na ní nejen čtení, ale i psaní — ovšem zase jen téhož koranu (dřevěnými péry!). Ještě vyšší školy jsou „mekteb iptadaije“, taková už rovná se skoro naší — obecné škole! Kdo projde obyčejný mekteb a nějakou vyšší a chce jít na kněze mohamed., vstoupí do „medressy“, kde už je přijat do internátu, bydlí, jí i spí v „medresse“ samé; kdo chce na sudího, musí se vyučiti „svatému právu“ — „šeri“ — a jde proto do šerijatní školy. — Dítky, které se dobře vyučí koranu z paměti, dostávají čestný titul „hafiz“, který smějí připojovati ke jménu svému (hoši i dívky). Že slovum koranu v cizí řeči bosenští mohamedáni nerozumějí, ani kněze a sudích nevyjímaje, (ač tito aspoň smysl znají), není nic divného. A i věda kněze a sudího přes obor koranu nesahá a ve všech ostatních vědách jsou naprostí ignoranti.

Dnes ovšem mají už mohamedáni bosenští svou intelligenci a to namnoze velmi „pokrokovou“, která už prošla středními a vyššími školami po evropsku zřízenými.

Vojenství.

Ochrana říšských hranic v Rakousko-Uhersku a v Italii: Při vypuknutí války jest důležito, aby říšské hranice byly zajištěny jak proti nepřátelským vyzvědačům a výzvědným oddílům, tak i proti vpádu nepřátelských pohraničních posádek, které by mohly nejen rušiti mobilisace v pohraničí, nýbrž i působiti veliké škody přerušením nebo zničením komunikací v pohraničním okruhu. Proto hledí si všechny státy zajistiti vojensky svoji hranici. Někde se tak děje vojensky organisovanou finanční stráží a vojenskými oddíly (v Italii), jinde pohraniční stráží (v Rusku), v některých státech jest touto službou pověřeno četnictvo a stálé vojsko nebo zeměbrana (v Rakousko-Uhersku, Francii a v Německu), někde též používá se k tomu účelu pohraničního obyvatelstva současně s oddíly ozbrojené moci (v Turecku a v Bulharsku). Poněvadž často vypukne nepřátelství náhle a bez předcházejícího vypovězení války, musí míti oddíly pověřené ochranou hranic vyšší mírový stav než-li vojenské oddíly vzdálené od říšských hranic, aby dostály své úloze v prvé době i bez mobilisovaných záložníků, kteří mohou ku svým pohraničním oddílům doraziti teprve v 1—2 dnech, aby je uvedli ve stav válečný. Účelným rozložením vojenských oddílu, které jsou pověřeny ochranou hranic, a přidělením záložníků, náhradních záložníků i zeměbranců z nejbližšího okolí jich

posádek, možno uvedení pohraničních oddílů na stav válečný provésti v kratší době. Hrozí-li nebezpečí nepřátelského vpádu nebo byla-li vyhlášena mobilisace, povolají se tito neaktivní příslušníci telegraficky, telefonicky nebo optickými i akustickými signály do zbraně a ve 2—6 hodinách jest pohraniční obyvatelstvo z pohraničních posádkových skladišť vyzbrojeno i vystrojeno a pohraniční oddíly jsouce tak uvedeny na válečný stav, mohou uzavříti hranici a přenésti ihned válku do nepřátelského pohraničí. Pro domobrance podél říšských hranic bývají v některých státech uloženy zbraně i výstroj buď v četnických stanovištích nebo u obecních úřadů, jindy ve vojenských posádkách nebo v místě státních úřadů. — Oddíly, pověřené ochranou říšské hranice, musí býti stále v pohraničním pásmu, jehož ochranou jsou pověřeny. Jich služba vyžaduje přesnou znalost krajiny, obyvatelstva a přilehlého území sousedního státu. Z tohoto důvodu doporučuje se též, aby s ohledem na znalost krajiny a rychlou mobilisaci odvádělo se k oddílům ochranou hranic pověřených většinou mužstvo z pohraničních krajů, které následkem svých styků se též vyzná v území sousedního státu. Kromě této pohyblivé pohraniční ochrany slouží k zadržení nebo i k zamezení postupu nepřátelských vojsk pohraniční opevnění, uzavírající hlavně komunikace (silnice, horské cesty, železnice, splavné řeky a kanály atd.). Tyto slouží též za oporu pohraničním ochranným oddílům.

Jak již bylo řečeno, obstarává v naší říši podél italských hranic ochrannou službu četnictvo a vojenské oddíly. Též finanční pohraniční stráž má býti u nás vojensky organisována a podřízena ministerstvu zeměbrany, tvoříc tak protiváhu vojensky organisované pohraniční finanční stráži Italie. Po způsobu italských alpských střelců, jichž má království italské 8 pluků (z nichž č. 5 v Miláně, č. 6 ve Veroně, č. 7 v Belluno a č. 8 v Cividale jsou rozloženy podél našich hranic) byly též u nás zřízeny horské pluky pověřené ochranou hranic. Každému pluku alpských střelců jsou přiděleny baterie horského dělostřelectva a oddělení strojních pušek. Obyčejně se počítá na 1 prapor alpských střelců 1 horská dělostřelecká baterie a 1 oddělení strojních pušek.

V Rakousko-Uhersku psaly některé časopisy, zvláště německé a maďarské směru „Neue freie Presse“, o tak zvané vojenské straně, která prý chce vyvolati válku s Italií a křižuje stále mírumilovnou sbližovací akci rakousko-uherské diplomacie, směřující k urovnání všech sporných otázek mezi Rakousko-Uherskem a Italií. Vojenské strany v Rakousko-Uhersku vůbec není a poukazují-li naše vojenské kruhy na hromadění italského vojska a budování opevnění v horní Italii, dále na stavbu strategických drah v Lombardsku a v Benátsku a na stavby válečných lodí v království italském, žádajíce obranná opatření se strany naší říše, činí jen svoji povinnost. Kdežto italská žurnalistika zaznamenává každé hnutí našich vojenských sil, věnují naše čelnější časopisy vojenským záležitostem království italského poměrně malou pozornost. — V roce 1911 byl poměr vojenských oddílů pohraničních tento: Proti 82 pěším, bersaglierským a střeleckým praporům, 57 škadronám, 54 polním bateriím, 4 jízdním bateriím, 15

horským bateriím a 3 setninám na kolech Italie v Benátsku a Lombardsku mělo Rakousko-Uhersko v naznačených alpských zemích k disposici 57 pěších, mysliveckých a střeleckých praporů (u 3 mysliveckých praporů bylo po jedné setnině opatřeno jízdnými koly), 8 škadron jízdy, 12 polních a 13 horských baterií. — Ačkoliv na podzim minulého roku počala Italie válku s Tureckem, nevzala pro tažení v Tripolsku ani jeden vojenský oddíl z výše uvedených italských provincií. Teprve když byla nucena poslati do Tripolska značné nové posily ku konci minulého roku, dostaly též některé lombardské a benátské vojenské oddíly rozkaz k mobilisaci a k odjezdu do Tripolska. Aby ale tyto oddíly byly nahrazeny, bylo nařízeno královským dekretem ze 7. prosince 1911 zřízení nových oddílů.

Stálé překážky a odklady v projednávání nového branného zákona, které se hlavně činí se strany maďarské, zdržují přirozený vývin naší ozbrojené moci a ohrožují vůbec velmocenské postavení monarchie. Dokud ale nebude nový branný zákon projednán a zvýšený kontingent nováčků přijat, lze těžko pomýšleti na reorganisaci naší ozbrojené moci, na zřízení projektovaného nového armádního sboru se sídlem buď v Lublani nebo v Celovci, který by tvořil protiváhu v našem pohraničí oproti vojenským opatřením Italie. Politikové maďarští, sledujíce svoje sobecké záměry pracují buďto vědomě na oslabení habsburské monarchie v cizím zájmu, nebo nevidí ve své stranické zaslepenosti, že rozvratem monarchie habsburské by Uhry ze svého významu vůbec ztratily, klesnouce jako samostatný stát na úroveň balkánského státu. Kdož ví, nedojde-li v rozhodujících kruzích jednou trpělivost a nedočkáme-li se parcelace Uher, změny uherských základních zákonů na podkladě národnostním a lidovém, po případu přeměny našeho dualistického soustátí ve spojené státy rakouské, v kterých by společná ozbrojená moc jako státní nutnost byla vůbec úplně vyloučena ze zápasů politických stran. V jejím zájmu a v zájmu naší staroslavné habsburské monarchie jest, aby ozbrojená moc netrpěla stranickými boji jednotlivých politických skupin v parlamentech, které podlamují zbytečně základy našeho soustátí, ochromujíce hospodářský rozmach říše a pracují jen do ruky našim nepřátelům. Žádnému z národů Rakousko-Uherska neprospěl by rozvrat našeho soustátí a jeho přeměna v několik malých státečků, které by byly hříčkou diplomacie sousedních velmocí: Italie, Německa a Ruska a od těchto závislé. Snad část našich Italů cítila by se šťastnou připojením ku království italskému a snad nekatoličtí Němci hleděli by docíliti svého spasení v Německu; ostatní národové Rakousko-Uherska mohou svoji existenci udržeti jen v mocném, ale spravedlivém Rakousko-Uhersku, pro které jest též převážná většina dynasticky a rakousky smýšlejícího obyvatelstva německého a italského. Mocné, hospodářsky i vojensky silné a ku všem národům stejně spravedlivé Rakousko-Uhersko mělo by časem přitažlivost na balkánské státy nynější i budoucí, které snad jednou v evropském Turecku se utvoří. Přitažlivost velmoci Rakousko-Uherska mohla by vésti k sloučení všech balkánských států v balkánský spolek

pod vedením dynastie habsburské, v kterém by Rakousko-Uhersko hrálo dominující úlohu jako Prusko ve spolkové říši německé. Tímto přirozeným směrem musí si naše monarchie raziti svoji cestu do Asie a Afriky, kdyby i v budoucnosti naše plány na Balkáně se měly křižovati se zájmy jiných velmocí. Udržení balkánského poloostrova i za cenu válečné srážky s některou velmocí jest životním zájmem naší monarchie v budoucnosti. V Německu, v Rusku nebo v Italii nemáme co hledati a naše monarchie nikdy nebude pomýšleti na výbojnou válku s těmito národnostně scelenými státy. Proti těmto směřují z naší strany jen obranná opatření. — Spřátelené Německo, které má již dosti katolických Němců, Poláků a Elsasanů, sotva v dohledné době změní svoji spojeneckou politiku oproti Rakousko-Uhersku, svého jediného věrného spojence v Evropě. — Rusko sleduje svoje dalekosáhlé cíle v Asii a jen při dalším postupu naší monarchie na Balkáně směrem k Cařihradu jest srážka s Ruskem nevyhnutelna. Jedině snad proniknutí Ruska, po zlomení odporu Anglie, k perskému zálivu mohlo by uvésti ruskou politiku směrem do Indie a k indickému oceanu a vyrovnati rozpor o Cařihrad. V Haliči a v Bukovině Rusko sotva co hledá; má svých Poláku a Malorusů (kteří se chtí uplatniti jako zvláštní národ se spisovnou maloruskou řečí) více než-li dost. — Švycarsko jest neutrálním státem. — Jedině v Italii, tomto nespolehlivém a nebezpečném sousedu, jeví se vždy silnější touha po jižním Tyrolsku, Goricku, Terstu, části Kraňska, Istrii, chorvatském Přímoří a po Dalmacii, dále po tureckých zemích Albanii a Epiru. Ať dopadne válka italsko-turecká jakkoliv, po jejím skončení bude italský lid ještě s větším důrazem vyzývati vládu, aby svoji zahraniční politiku vedla směrem aspirací vznětlivého italského národa, kterému tane před očima veleříše Římanů. Při sebe větší mírumilovnosti a zdrželivosti Rakousko-Uherska, které vůbec nepomýšlí na žádný výboj proti Italii, k této srážce útočící italské politiky s obranou politikou naší monarchie dojde. My máme v Rakousku Italianů již dosti a netoužíme po jich soukmenovcích z království. Italie chce ale sjednotiti všechny Italiany. Italská irredenta pracuje nejen v Rakousku a na adriatickém pobřeží Turecka, nýbrž i v nejnovější době ve švycarském kantonu Tessinu, opatrně i na Maltě, ve francouzském Savojsku, v Nizze, na Korsice i v Tunisu. Poněvadž mocná Anglie a silnější než Italie republika francouzská nerozumí žádným žertům a potlačí ihned bezohledně každý italský irredentistický projev, vystupuje italský irredentismus tím sebevědoměji v Rakousku, kde ze samých ohledu na italského spojence a na italskou veřejnost se irredentismus nepotírá s tou bezohlednou rázností jako na Maltě, ve Francii i v nejnovější době ve Švycarsku. Italie, která trpí zřízení pomníku útočníkovi na našeho nejjasnějšího mocnáře (pomník byl zločinci Oberdankovi v Benátkách již odhalen), nezasluhuje nižádného ohledu z naší strany. Jaké vzrušení a jaké bouře by způsobilo v Italii, kdyby na rakousko-uherské půdě byl zřízen pomník útočníkovi na krále italského! Úvodní články italských časopisů, schůze a demonstrace italského lidu, kravaly před našimi

konsuláty byly by toho následkem. Naše časopisy přinesly o odhalení Oberdankova pomníku buď nepatrné noticky nebo tento beztaktní čin Italianů — prostě svému čtenářstvu zamlčely.

Co se týče rychlého soustředění vojsk, potřebných k ochraně hranic nebo k náhlému útoku na nepřátelské pohraničí, jest Italie oproti Rakousko-Uhersku ve výhodě. V Benátsku i v Lombardsku jest hojnost železnic i dobrých silnic (z nichž mnohé Rakouskem kdys vybudovány!), které podporují hromadnou dopravu vojska na ohroženou hranici. Aby tato komunikační síť byla doplněna, staví Italie v rovině hornoitalské (pádské i benátské) nové strategické dráhy a v pohraničních Alpách na naší hranici další horské silnice. — Poněvadž jest italské válečné loďstvo silnější rakousko-uherského, může též ochraňovati lodní dopravu italského vojska ze střední a jižní Italie mořem adriatickým do Benátska. Tato doprava by mohla býti zamezena teprve po rozhodném vítězství našeho slabšího válečného loďstva nad silnějším válečným loďstvem království italského. — Do roku 1905 měla Italie na hranicích rakouských jen jedinou moderní panceřovou tvrz, nyní jich jest podél naší hranice 36. Benátky, které tvoří s pevností Veronou hlavní oporu italského vojska v Benátsku, jsou opevněny 10 pozemními a 12 pobřežními panceřovými tvrzemi, kromě četných polopermanentních a polních opevnění, která se teprve v pádu mobilisace sesílí. Ve Veroně a v Mestre jsou vzduchoplavecké stanice, kde jsou umístěny řiditelné balony a aeroplány. Italská pohraniční stráž jest vojensky organisována a vojenské pohraniční oddíly Italie mají zvýšený mírový stav. Aby se mohlo soustředění italské polní armády nerušeně na pravém břehu řeky Livenzy, po případu dolním toku řeky Piave provésti, jest kryto toto území v levém boku proti Tyrolsku opevněními u Pieve di Cadore, Agorda, Primolana, Asiaga a Arsiera. Pruh pohraničí od Venzone před Udine a Palmanuova k adriatickému moři má býti též opevněními uzavřen.

Z italské strany ztěžují tyrolské, korutanské a gorické Alpy proniknutí italského vojska do Rakouska. Alpy naše mají ale poměrně málo komunikací, hlavně dráh. Poněvadž rychlé soustředění vojska, potřebného k ochraně hranice, závisí od komunikačních prostředků, jichž v našich alpských pohraničních zemích nadbytek není, musí Rakousko buď nové komunikace (hlavně železnice) v těchto zemích vybudovati, nebo vložiti do nich silné posádky se zvýšeným mírovým stavem, které by byly s to ochrániti na tak dlouho naši hranici, než-li z vnitrozemí přibudou další vojenské posily. Mimo to nutno naše pohraniční opevnění naproti Italii sesíliti. V Tyrolsku jsou mimo méně důležité přechody a údolí naproti Italii hlavně uzavřeny moderními tvrzemi: Stilfser Joch, horské sedlo Tonale, přístup od Lago d'Idro do Judicarie, severní pobřeží Lago di Garda pevností Rivou, údolí řeky Adiže, údolí řeky Brenty, přístupy do horního údolí fleimského a přechody z Benátska do údolí pustertalského. Opevněné ležení Trident jest ústřednou jižního obranného systemu, tvrz Franzensfeste zabraňuje přístup z jihu k Brenneru. V Korutanech jsou to hlavně

opevnění Malborgeth, Raibl a Predil, která chrání vstup z Italie do území kolem Villachu (Běláku); Goricko jest mimo jeho severní části poměrně málo pohraničními opevněními chráněno. — Výborné finance království italského, národní sjednocenost Italie a politická prozíravost italského parlamentu dovolují tamější vládě a vojenským kruhům podniknouti všechny nutné kroky na ochranu říšské hranice. — U nás ale rozhárané politické poměry, neurovnané finance a národnostní i stranické boje, dále rivalita Uher a Rakouska zabraňuje provádění vojenských reforem, vývin ozbrojené moci a zabezpečení říšských hranic. Naše časopisy, které by měly obyvatelstvu otevříti oči, většinou zamlčují zprávy o přípravách Italie nebo jim nepřikládají váhy, starajíce se více o stranické boje. Poměry v rakouském i v uherském parlamentu jsou neutěšené. Schází vůbec energická ruka, která by v tento chaos rázně zasáhla a přivedla naši monarchii do pravých kolejí. Nynější politická rozervanost oslabuje celou monarchii a neprohlédnou-li ještě za včas zástupcové lidu, mohlo by se i na naší monarchii uskutečniti pořekadlo: „Koho Bůh chce zničiti, toho raní slepotou!“ Jen zaslepenost a stranická vášnivost některých poslaneckých skupin oslabuje stále naši monarchii.

Na Balkaně. Makedonská misie, vedená univ. prof. Miletičem, koná svou pouť v posledním desetiletí po druhé. Poprve objížděla evropské dvory r. 1903, kdý po celé Macedonii i Starém Srbsku planulo strašné povstání bulharské, mající ráz spíše protisrbský i protiřecký než protivládní a jež vyvolalo protipovstání se strany Řekuv a Srbův. Bratrovražedné boje čet trvaly pak až do r. 1908, kdy byl vztyčen prapor míru mladotureckým převratem, inscenovaný Turky k odvrácení evropské intervence. Revoluce mladoturecká, odklidivší hamidský absolutismus a r. 1909 Abdula Hamida samého, zatlačila revolucionáře srbské, bulharské i řecké do zálohy. Bulhaři však nezůstali dlouho nečinni; netrvalo ani rok, a bulharské čety objevily se opět a bulharský revoluční komitet zahájil novou akci — mezi ostatním i podlé, systematické vraždění bývalých srbských vojvodu.

Třeba říci několik upřímných slov o tom bulharském revolucionářství v Makedonii. Až dosud věří se tomu, o čem veřejnost evropskou ujišťuje srbský tisk, že totiž úkolem povstaleckých čet v Makedonii je chrániti domácí, bezbranné obyvatelstvo od násilí turecké administrace, od přehmatuv okresních kajmakamův i od zločinuv askerských i zaptijských. Skutečně takovou úlohu mívaly někdy makedonské čety povstalecké, rekrutované jako kdysi hajducké čety srbské i bosenskohercegovské z domorodých nespokojenců, již byli násilností tureckou přinuceni utíkati se do hor, aby pak zorganisováni v čety se zbraní v rukou bránili a mstili čest svou i svých rodných. Od té doby však, co převzali revoluční hnutí makedonské ve své ruce bulharské komitety, revolucionářství toto nabývá rázu politického stavíc se ve služby officiálního Bulharska. To se stalo hned po založení exarchátu bulharského r. 1870, ale hlavně pak po osvobození Bulharska ruskou zbraní r. 1878.

Církevní svoboda, jíž se Bulharům dostalo ve formě exarchátu, znamená pro „bulharství“ mnoho. Maje svobodné pole k své činnosti mezi Slovany v celém evropském Turecku, exarchát záhy přivedl na svou stranu dobrou polovici makedonských Slovanů, již ochotně vystupovali z nepřátelského Slovanům patriarchátu a vstupovali v populární exarchát, neohlížejíce se na to, že se tím současně i v ohledu národnostním podrobují jakési novotě. Turecká administrace totiž nepřiznávajíc nijakých národností v Turecku, prohlašuje všechny patriarchisty za „Řeky“ (Romaiky, Rumely), a proto také exarchisty opět prohlásila za Bulhary. Tak se stalo, že se více než 50% makedonských Slovanů, představujících vlastně samostatnou jednu národnost slovanskou, jež jen činí přechod mezi Srby a Bulhary, pobulhařilo, což ovšem přišlo zcela vhod mladému Bulharsku, obrátivšímu záhy pozornost na Makedonii. Přes to však přece jen ještě asi polovina Makedonců zůstala věrna patriarchátu a právě v této polovině počínala dospívati konkurrenční propaganda srbská. Toho ale Bulhaři, opilí úspěchy slivnickými z r. 1885, nemínili nikterak trpěti a proto použili nového prostředku pobulhařovacího, t. j. zorganisovali čety v čele s bulharskými důstojníky nebo placenými vojvody domácími, jež pak vyhrůžkami i násilím jaly se vnucovati slovanským patriarchistům exarchát a tím i bulharskou národnost. Srbi a Řeci nezůstali odpovědi dlužni, chopili se z nutnosti jisté zbraně a tak r. 1903 rozvířily se po celé Makedonii i Starém Srbsku bratrovražedné boje, jež pochopitelně nemohly domácímu obyvatelstvu přinésti nijakého užitku. Takovou akci ovšem třeba co nejrozhodněji odsouditi. Srby možno snad ještě omluviti, že byli k zbrani donuceni vyzývavou expansí bulharskou, ohrožující vážně jejich interesy, ale Bulhaři se nemohou omluviti ničím: oni spáchali na Slovanstvu největší zločin, ubili jeden slovanský národ. Následky revoluční akce v Makedonii jsou smutné: národnostní ráz makedonských Slovanů je do základů zkažen a dnes celý ten nešťastný národ představuje jakousi měkkou, pružnou massu, jež se může hnísti dle toho, v čích rukou se nalézá, buď ve formu „bulharskou“, nebo „srbskou“. Za peníze nebo terrorem možno dnes celé kraje pobulhařovati nebo posrbovati. Škodlivý pak vliv častého střídání „národnosti“, jež se formuluje na poli církevním i školním, nejlépe se vidí v kažení původního jazyka, místy tak blízkého staroslovanštině a dnes nepodobajícího se ni srbštině ni bulharštině, nýbrž jakési nepěkné směsi obou. Obzvláště pak nechutná je směs tato v jižní Makedonii, kde převládá vliv hrubého, nekulturního jazyka bulharského.

(O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 6.

HLÍDKA.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Dva selské grunty s polem na dvě popluží náležely v Žadlovicích k nadání kláštera Hradiště blíž Olomouce bezpochyby od jeho založení roku 1078, jakožto dar olomuckého knížete Oty.[1]) Výslovně uvádí se toto zboží mezi statky klášterními v listině krále Vladislava z roku 1160.[2]) Byly to dvory nikoli svobodné, nýbrž kmetcí čili selské. Ochranné právo čili opravu nad těmito dvěma grunty měl od starodávna búzovský pán.[3]) Oba klášterní poddaní statku, jenž hned roku 1532 možná že slul Opactvo,[4]) odváděli za tuto ochranu búzovskému pánovi ospy, kury a vejce.[5]) V obvodě Opatstva v trati „na Bu-

[1]) *Teige*, Zpráva o pramenech kláštera Hradiště (Věstník král. české spol. nauk r. 1893 p. 21. 22. 52. 53.). — *Wekebrod* v rukopisných poznámkách (c. k. studijní knih. olom.) uvádí, že dle nadační listiny z r. 1151 daroval dva dvory v Žadlovicích klášteru Hradišti olom. kníže Ota III.

[2]) Cod. dipl. Mor. I. p. 271.

[3]) Vtělujeť se búzovské panství roku 1481 »se dvěma dvory v Žadlovicích, kteříž od starodávna k Búzovu příslušejí.« Určitěji klade se při prodeji v letech 1494 a 1546 »v Žadlovicích na dvú člověkú oprava, kteříž od starodávna k Búzovu přísluší.«

[4]) Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy mor. II. p. 583. Počátkem 17. století jmenuje se v městských knihách lošt. už pravidelně Opatstvo neb Opatsko.

[5]) R. 1571 vkládá Jindřich Podstatský prodaný r. 1568 tvrz-dvůr Žadlovice »s platem, ospy, kurami a vejci od lidí žadlovských, poddaných kněze biskupa olomuckého a ode dvou opravních, kteří klášteru Hradišti náleží.« Desky zem. olom. op. XXVI. fol. 130.

dině“, stávala již tehdy panská krčma.[1]) Název podnes běžný nepochází od uherského hlavního města, nýbrž jest názvem trati.[2]) Když v letech kolem 1580 byla nedaleko postavena nová krčma, nevědělo se již o původním významě názvu „na Budině“ a odvozoval se název ten nesprávně od města Budína. Vzhledem k tomu přezděno nové krčmě „Pešt“.[3])

Třetí součást nynějších Žadlovic tvořily v polovici čtrnáctého věku dva svobodné dvory. Majitelem jejich byl roku 1356 Mareš, příjmím Holý. Na jednom z nich sídlel, na druhém — menším čili dolním — upsal své choti Kunce 25 hřiven věna.[4]) Byl roku 1368 mrtev a vdova po něm, druhá choť jeho Kateřina, znovu provdaná za Jakoubka ze Želetic, zastavila své věnné právo na dvoře búzovskému pánu Benešovi z Wildenberka s podmínkou, že nevlastní děti její mohou kdykoli vyplatit zástavu ve 30 hřivnách.[5]) Nejstarší ze synů nebožtíkových Jindřich věno skutečně vyplatil a stal se tak neobmezeným pánem obou dvorů.[6]) Jedno z těchto popluží zvané dolní koupil roku 1378 od něho Pešek ze Stavenice s knězem Velíkem, oltářníkem na Vyšehoří.[7]) Dědic Peškův, Staněk ze Stavenice, prodal dvůr snad bez podílu kněžského, jenž byl později puštěn osadníkům na lhotu, čímž vznikla Lhota farářova, — roku 1382 Smilovi z Kunstatu, pánu lišnickému.[8])

Druhý dvůr — horní — s mlýnem a dvěma podsedky prodal Jindřich ze Žadlovic s bratrem Ondřejem a sestrami roku 1373 panu Benešovi z Wildenberka, majiteli Búzova, od něhož dal si vtěliti za šest let po tom zeman Hošek dvůr poplužní, mlýn a tři zahrady.[9]) Když panství búzovské roku 1382 koupil markrabě Jošt, přešlo naň neznámo jakým způsobem též toto zbožíčko žadlovské, od něho pak darováním na pana Procka z Wildenberka, jenž je roku 1385 vyžádav

---

[1]) Půh. olom. XXIX. f. 495. k r. 1563.

[2]) Podobně jako je trať Budina v okrese boskovském (Vlastivěda p. 171), kunstatském (Vlastivěda p. 149), brněnském p. 185, Za budinou v okrese velkomezříčském p. 250. 461 a valašsko-kloboučkém p. 220.

[3]) První zmínka r. 1581.

[4]) Desky zem. olom. I. č. 444.

[5]) Desky zem. olom. I. č. 1102.

[6]) l. c. II. č. 566.

[7]) l. c. III. č. 442.

[8]) l. c. IV. č. 269.

[9]) l. c. II. č. 382. III. č. 601.

si povolení markraběte, jakožto dvůr s mlýnem, podsedky, lesy a jiným příslušenstvím prodal rovněž Smilovi Kunstatskému z Lišnice.[1])

Kam se poděl Jindřich ze Žadlovic, není známo. V letech 1388—1389 byl poručníkem své sestry Markety, vdovy po rychtáři Vicenovi, s níž společně byl prodal rychtu v Dolanech kartouzskému konventu tamtéž za 28 hř.[2]) Téhož roku 1389 byl spoludržitelem zboží v Bohuslavicích, jež po něm zdědil později bratr Ondřej.[3]) Podpisova se tehda Jindřich řečený Žadlovec ze Žadlovic, ačkoli bývalé dvory jeho byly v rukou lišnického vladaře Smila z Kunstatu, jehož syn a dědic Boček věnoval vyšehorskému kostelu 2 hřivny platu ze Žadlovic.[4]) Syn Jindřichův Hynčík dal si — patrně dle někdejšího sídla otcovského pod hájem Zvolkou — přídomek z Freiwaldu a byl v letech 1406—1421 zástavním držitelem hradu Hoštýna s příslušenstvím, z něhož uvádějí se jmenovitě vsi Kosov a Drozdov.[5])

Stejnojmenný syn Hynčíkův Henrich z Frýwalda nabyl zase jakýmsi způsobem — bezpochyby zástavou — jednoho ze žadlovských dvorův, odkudž roku 1437 pohnal hoštýnského držitele Markvarta ze Zvole, že mu pobral v Žadlovicích za 24 hř.[6]) Ke dvoru patřil roku 1447 též mlýn.[7]) Téhož roku jest o Henrichovi s Freiwalda zmínka, že byl purkrabím na Búzově[8]) a že koupil s chotí Kateřinou dvůr s pěti čtvrtěmi lánu v Pacově jakož i zboží se dvěma kopami ročního platu a svobodnou rychtou v Ješově, kdež ostatek vsi náležel bratru jeho Bohuňkovi, purkrabímu na Třebové.[9])

Dědicem anebo jen nástupcem Henricha z Frýwalda na dvoře žadlovském jmenuje se k roku 1464 Šebor ze Žadlovic, jehož

---

[1]) l. c. IV. č. 551.

[2]) Cod. dipl. Mor. XI. p. 334. 466 88. Pečet jeho dobře zachovalá v listinách klášt. kartouzského v zem. arch. brněn.

[3]) Desky zem. olom. VI. č. 106. VII. č. 508.

[4]) l. c. VI. č 520. 623.

[5]) Půh. I. p. 175. 283. 286. 316. 328. II. p. 525. 556. 557. — Cod. dipl. Mor. XV. p. 397. — Palacký, Dějiny VI. p. 353.

[6]) Půh. III. p. 472. 474.

[7]) Desky zem. olom. X. č. 723.

[8]) Půh. III. p. 681.

[9]) L. c. p. 570. 681. 666. — Desky zem. olom. X. č. 720. 777: Bohuněk bydlel roku 1460 v Unčově, kdež r. 1464 se jmenuje fojtem, prodav své zboží v Pacově. Půh. IV. p. 327. 336. 352. Desky zem. olom. XI. č. 326. Roku 1480 byl mrtev. Zůstala po něm vdova Anna a syn Jan, jenž roku 1485 prodal fojtství obci unčovské. Půh. VI. p. 63. 100. 122. *Volný*, Mähren V. p. 150.

lišnický pán Procek z Kunstatu pohnal před zemské právo ze 20 kop groší a 50 zl., „že mi drží dvuor v Žadlovicích a postúpiti mi jeho nechce a svého vzíti, což na něm má upsáno." Srovnali se však mimosoudně v lednu následujícího roku.[1]) Jak, nevíme. Jisto jen, že oba dvory s mlýnem pozbyly během času výsady svobodnické, proměnily se ve grunty purkrechtní čili poplatné a zůstaly při statku lišnickém až do roku 1546, kdy z rukou společného majitele Lišnice i Búzova připadly k panství búzovskému.[2]) Při lišnickém statku zbyl ode dvorů žadlovských pouze rybník.[3])

Při smrti Prokopa Podstatského seděl na menším dvoře Pavel Černohorský, na horním větším dvoře, k němuž náležel mlýn zvaný hajský, Václav Horčička. Jiný mlýn, zvaný žadlovský, držela vdova Margita mlynářka.

Jindřich Podstatský na Búzově neměl stání. Rodinný zámek búzovský dle podání vyhořel kolem roku 1556.[4]) K tomu přidaly se snad i neshody s bratřími. Napřed se otcovskými statky podělili, potom však usnesli se vládnout jimi společně. Z té příčiny se bratří Prokop a Dětřich starší v letech 1560—1562 píšou na Búzově.[5]) Jindřichovi,

Rozrod zemanů z Podzvolky:

Mareš Holý ze Žadlovic
1356 m. Kunka. — 1368 vdova Kačna.

Jindřich Žadlovec, 1373—1389.	Ondřej, 1373—1407.	Marketa 1373—1389, m. Vicen z Dolan.
Hynčik z Freiwalda, 1406—1421.		

Henrich z Freiwalda, 1437—1447. m. Kateřina.	Bohuněk, 1446—1466. † 1480. m. Anna.
	Jan z Freiwalda 1480—1485.

[1]) Půh. IV. p. 446.

[2]) Při Lišnici uvádějí se v deskovém zápise r. 1480 Žadlovice »což tu mého jest« — r. 1490 v Žadlovicích »dva dvory a mlýn i k čemuž tu právo mám« — roku 1494 »ve vsi Žadlovicích, což k Lestnici přísluší« — kdežto při vkladu Búzova roku 1546: »ve vsi Žadlovicích, což k Bouzovu přísluší.«

[3]) Půh. olom. XX. fol. 93. 206.

[4]) *Pinkava*, okres litovelský ve Vlastivědě p. 156. Téhož roku píše se Prokop Podstatský v Půhonech »na Lošticích«.

[5]) Dne 28. září 1560 byl »slovutný Prokop Podstatský z Prusinovic na Bouzově« jedním ze tří poslů císařových, kteří jeho jménem zavírali kupní smlouvu se

jenž chtěl hospodařit zcela samostatně, úmysl bratří stran nedílného držení nebyl po chuti.[1]) Proto hned na druhý rok po smrti otcově ubytoval se v Lošticích.[2]) Jelikož však i panský dvůr městecký byl mu málo, chtěl si zbudovat nové sídlo panské v Žadlovicích.

Za tím účelem skoupil týmže časem oba dvory tamější, jeden s lískem — patrně Zvolkou — od Václava Horčičky za 1100 hřiven velkých na závdanek 180 hř. a na placení roční po 22 hř., druhý od Pavla Černohorského za 310 hř. na závdanek 70 hř. a placení roční po 10 hř. při sv. Jiří.[3]) K hajskému mlýnu takto získanému přikoupil Jindřich mlýn žadlovský „pode dvorem" od Margity mlynářky za 380 zl. zavdav na to 20 zl. a zavázav se ostatek platit ročně při sv. Václavě po 10 zl.[4]) K zaokrouhlení hranic koupil od Václava Lhotského ze Ptení dvůr a ves Vranovou za 4500 zl.,[5]) roku pak 1565 taktéž od něho za 4000 zl. statek střítežský, k němuž náležela ves Střítež s dvorem a vsi Svinov i Vacetín s příslušenstvím.[6])

Jeden z koupených dvorů žadlovských přestavěl Jindřich ve tvrz a usadil se na ní. Ne-li dříve, tož v letech 1565—1568 dojista sídlel tam pravidelně, časem pak v Lošticích. Jako jiné tvrze tehdejší byla i žadlovská tvrz bezpochyby obehnána příkopem a kolovým plotem čili srubem. Později se popisuje „tvrz od kamene a dříví dobře vystavená."[7])

---

stavy o hrad Špilberk. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 611. Rovněž na soudu zemském r. 1561 »Prokop Podstatský z Prusinovic na Bouzově«. Desky zem. olom. op. XXVII. fol. 27. Také Dětřich st. ještě 11. listopadu 1562 v cechovní listině řemesla krejčovského v Jevíčku se píše na Bouzově.

[1]) Dětřich st. Podstatský z Prusinovic a na Jevíčku vyjádřil se nedlouho před smrtí, »že nechtěli bratří jeho Jan a Jindřich, než aby s nimi dílen byl a že jest již s nimi oběma dílen a že jest listy dílčí jim dal.« Arch. zem. brněn. B. S. č. 2596. famil. Podstatský k r. 1571.

[2]) Roku 1561 v pondělí před proměněním Krista Pána (4. srpna) děje se zápis do knih městských u přítomnosti »urozeného pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic a na Lošticích«.

[3]) Kupní smlouvy ve čtvrtek po sv. Duše a v neděli den sv. Petra a Pavla 1561. Mezi svědky kněz Vít, farář loštický. V obou se píše Jindřich »na Lošticích«. Kn. měst. XXXI. fol. 92. 93.

[4]) Kupní smlouva v neděli po sv. Prokopě 1561. Kn. měst XXXI. fol. 94.

[5]) Desky zem. olom. op: XXIX. fol. 296. Deskový vklad tohoto kupu stal se teprve roku 1586, kdy Jindřich Podstatský dávno již nebyl majitelem Vranové.

[6]) Smlouva dto v úterý den sv. Jana a Pavla (26. června) 1565 na Búzově. Místo prodavatele pečetí Prokop Podstatský z Prusinovic. Jindřich se píše na Lošticích. Arcib. arch. kroměř. kop. O. fol. 60. — O. I. b. $^5/_3$.

[7]) V pozůstalosti Stanislava Pavlovského z Pavlovic r. 1622. Arch. zem. brněn. B. S. při č. 12.195. V matrice loštické slove »arcula« t. j. hrádek.

Lidé loštičtí museli proti svým výsadám Jindřichovi vozit ke stavení cihly, písek, vápno, dříví a jiné potřeby a robotovat při stavbě, což jim ovšem vhod nebylo.[1])

Jiným kamenem úrazu bylo současně postavení Dolského mlýna. Vystavěl totiž Jan, syn Humlův, před tím nájemce panského mlýna v Moravičanech, svým nákladem, ale na popud a se svolením páně Jindřichovým mlýn přezvaný „na dole".[2]) Pánu plynul z něho znamenitý užitek. Byltě mlynář dolský dle vzoru mlynáře městeckého, jenž odváděl na Búzov koliksi vepřů, povinen platiti vrchnosti ročně ve dvou lhůtách 24 zl., dávat čtyry slepice a krmiti také vepře, a sice čtyři, „vsadíc je na krmík při času svatého Václava má je krmiti tři až do konce masopustu, a čtvrtého na sádlo až do Zeleného štvrtka".[3]) Stav i struha patřila svobodně ke mlýnu „na časy věčné" — „krom lapání ryb: toho Jan mlynář i potomci jeho všelijak aby prázdni byli."[4])

Obec loštická na rozkaz páně při novém mlýně vyměřila kus trávníku k dědičnému užívání, začež měl mlynář odvádět při sv. Jiří a při sv. Václavě po pěti groších bílých dědičného platu k obci a k záduší do kostela dávat ročně „věrtel pěkné mouky pšeničné ku posluhování."[5]) Mlýn podobně jako městecký byl dědičně majetkem mlynářovým, ale proti městeckému vzácnější.[6]) Přirozeně jím městecký mlýn utrpěl, měšťané však zprvu neříkali nic, teprve později, když přibylo sporných otázek, nesli nelibě, že bez povolení a souhlasu jejich byl vystavěn „na obci", totiž na půdě obecní, nikoli panské.[7])

---

[1]) R. 1579 Prokop Podstatský z Prusinovic a na Trnávce, té doby držitel Loštic, vymáhá na svém bratru Jindřichovi před zemským právem svědectví »co jest mu o tom vědomo, když tvrz Žadlovice stavěti dal a budúc toho času v držení městečka Loštic, že jsou jemu lidé loštičtí k tomuž stavení cihly, písek, vápno, dříví a jiné potřeby vozili a k tomu stavení robotovali.« Půh. olom. XXIX fol. 455.

[2]) Jan Humlův jmenuje se mlynářem loštickým hned před sv. Jiřím roku 1562. *Prasek*, Organisace práv Magdeb. p. 118. 128. Nestál-li mlýn už tehdy, stavěl se.

[3]) Ani na sebe při tom nezapomínal mlynář: roku 1576 měl vepřového dobytka 18 kusů. Půh. olom. XXIX. fol. 129.

[4]) Nadační list o tom Jindřich Podstatský z Prusinovic a na Žadlovicích vystavuje na Lošticích v úterý po sv. Matěji (27. února) 1565 se svědeckými pečetmi Jindřicha Kobylky z Kobylího a na Německém Podolí a Petra Bukůvky z Bukůvky a na Lhotě. (Červené). Originál pergam. v měst. arch. lošť. Pečet Kobylkova schází.

[5]) Zápis dto den sv. Bartoloměje (24. srpna) 1564. Kn. měst. XXX. f. 1.

[6]) Městecký prodává se r. 1552 za 100 hř. po 32 gr. — kdežto dolský r. 1566 za 500 zl. po 30 gr.

[7]) V nadační listině mluví pan Jindřich o půdě jako své vlastní: »jemu sem místo na gruntě svém slove na dole k stavení mlejna pustil« a »zahradu sem k témuž mlejnu vyměřiti rozkázal a mocně dědičně dal«.

A různých neshod jiných během času vyskytlo se několik. Jindřich Podstatský zdráhal se proti starodávné povinnosti platit obci vodáka k vedení vody z rybníčka do města; osazoval úřad městecký libovolně nedodržuje času a nehledě ku vhodnosti osob jím volených; zřídiv za městečkem nový dvůr panský v místech nynějšího čísla 88 potřeboval k němu pozemků ve vhodném položení — nabízel tudíž sousedům za jejich pole své kusy panské, a když mu jich nepostoupili dobrovolně, učinil směnu násilím a mocí. Městskému mlynáři Václavu Horčičkovi a jeho nástupcům potvrdil sice nadání Václava Haugvice a zavázal se listem pod pečetí svou „dříví ke všem potřebám a opravám toho mlejna v lesích svých dávati na časy budoucí,“ [1]) jelikož však vářeční měšťané mleli u něho slad, chtěl pan Jindřich, aby z každého násypu odváděla se mu dávka sladu, což prve nebývalo. [2]) Nešetře práv obce k odúmrti přisvojil si pán některý statek, jehož majitel umřel bez dědiců — nebyl-li to dokonce dům rinkovní. Mimo peníze, jež dlužil obci, [3]) bral k sobě Jindřich peníze sirotčí, jejichžto správa patřila úřadu, nebo si takových peněz vypůjčoval, ale splácet jich nedbal. [4]) (P. d.)

---

[1]) List dto. na Žadlovicích ve čtvrtek po neděli cantate 1566. Půh. olom. XXIX. f. 187. XXVII f. 424.

[2]) Tak asi lze vyložiti sporný bod, jenž r. 1570 byl vyřízen ve prospěch Loštic ustanovením: »sladův od mlynáře aby bráno nebylo.« V Brně třeba do r. 1437 odváděly za 2 měřice sladu z každé várky měšťanské do sladovny markraběcí. (*Šujan*, Dějepis Brna ve Vlastivědě p. 164.) Jevičtí zavázali se r. 1572 dávat vrchnosti místo dřívějších platů z každé várky věrtel sladu (*Volný*, Mähren V. p. 646.) Podobné dávky byly hned r. 1525 na panství potštýnském a litickém. (Arch. český XXII. p. 62.) V Litovli sypalo se z každé várky půl měřice sladu purkmistrům. (*Kux*, Gesch. der Stadt Littau p. 185.)

[3]) Ke dni 13. září 1569 je zapsáno v Kn. měst. »dal J. M. pan Jindřich Podstatský z Prusinovic a na Bouzově Štěpánovi synu † Jana Nevzala 8 hř., potom se těch 8 hř. vyraziti má z těch cedulí (t. j. z dlužních úpisů), kteréž ouřad loštický na jeho Milost pána mají.«

[4]) »Jeho Milosti pánu Jindřichovi půjčeno peněz sirotka Vítka kováře 20 fl. Nato list pod sekrytem panským učiněn jest, ten v truhle obecní mají purkmistři.« Kn. měst. XXVIII.

První zánik cisterciensKého Kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal JAN TENORA. (Č. d.)

Po odchodu mnichů ze Žďáru dal tamější úředník kardinálův zinventovati vše, co po nich zůstalo. Věcí zvláště cenných sotva však bylo v klášteře, paramenta aspoň byla úplně rozedrána a děravá. Na rozkaz kardinálův byla zaslána do Brna, aby byla opravena. Na místo mnichů poslal kardinál do kláštera kaplana, aby tam duchovní správu vedl a služby boží konal. Na začátku neměl ani v čem sloužiti, nebylo paramentův. Úředník dopsal tedy kardinálovi, ale dostal za odpověď, že nejsou ještě slušně opravena, zatím aby si kněz vypůjčil od farního kostela. Zároveň oznamoval kardinál, že v brzku dojde tam ještě jeden kaplan.[1]) Tak byla duchovní správa v klášteře žďárském obstarávána světskými kněžími, kteří měli býti dva. Že tak do Říma navrhoval sám kardinál, když se vyjednávalo o převedení mnichů do jiných klášterů, patrno z pozdějšího ustanovení papežské bully. Ze světských kněži v klášteře žďárském byl v září 1615 nemocen kněz Adam Polonides, jehož bratr byl farářem v městě Žďáře.[2])

Odchodem mnichů zaniknul ipso facto klášter, ale právní stránka při tom nebyla ještě dojednána. Do té doby nebyla dohoda mezi kardinálem a řádem cistercienským ani papežem ani císařem písemně stvrzena. Snažně jednal kardinál na obou místech o potvrzení, ale znova zase naskytaly se obtíže a překážky. U dvora císařského nebyli srozuměni s ustanovením dohody, že by kardinálův roční plat 1000 tolarů měl býti obrácen do Říma na seminář a hospic a na studující řeholníky řádu cisterciensého. Než to byla záležitost podružného významu, u níž kardinál projevil svůj souhlas s náhledem císařského dvora, a tak v květnu 1614 byl zaslán kardinálovi z kanceláře císařské opis konceptu císařského potvrzení, aby jej přehlédl a poopravil. V něm bylo změněno ujednání kardinálovo potud, že ročních 1000 tolarů nemělo

[1]) K.-a. archiv v Kroměříži, kopiář 39, fol. 126; list kardinálův k úředníku žďárskému z 22. května 1614. — Dne 26. září vypovídal kardinál farářovi v Želeticích faru a oznamoval mu, že jej ustanovuje od sv. Havla kaplanem v zámku Žďáře; jméno neuvedeno. Kop 39, fol. 137.

[2]) Tamže, kop. 39, fol. 167; list k úředníku z 10. září 1615. O tomto faráři v městě Žďáře nemá zmínky Wolný C. T. Brn. II. 397.

býti dáváno na studie cistercienských v Římě, nýbrž mělo býti obráceno na studie cistercienských v království Českém a v zemích k němu připojených. Kardinál koncept tento pilně přehlédl a jen na jednom místě opravil. Pak poslal jej 17. května proboštu olomouckému, aby jej oznámil veškeré kapitule, a kdyby snad shledali, že má býti něco opraveno, aby to napsali kardinálovi v témž exempláři co nejrychleji, buď zítra nebo nejpozději pozítřku, aby ona smlouva bez odkladu byla potvrzena.[1])

Probošt Martin Václav odepsal hned o letnicích 18. května, že s mnohými kapituláry přečetl zaslaný opis konceptu, a že neshledávají nic jiného za hodno zmínky, nežli to, co již sám kardinál opravil. Jen ještě se jim zdálo, ač budeli kardinál toho náhledu, vytknouti určitěji a výslovně, že ke statkům stolním biskupství olomouckého má se připojiti všecko příslušenství kláštera žďárského jak v království Českém, tak v markrabství Moravském.[2])

Když zredigovaný opis konceptu císařského potvrzení byl navrácen, nebylo již průtahu. Potvrzení císařem Matyášem bylo dáno, a datum jeho zůstalo takové, které již bylo na opise poslaném kardinálovi: v Linci 9. května 1614. V něm smlouva s generálem řádovým potrzena, ale o platu kardinálově řádu 1000 zl. ročních ustanoveno: „však aby ta summa na cvičení v literním umění mládeže řeholní od kardinála a budoucích biskupův anebo kapitoly olomoucké ne do Říma posílána, nýbrž visitatorovi téhož řádu v království Českém a zemí k němu připojených a od něho potom dáleji podle nařízení našeho i budoucích králův Českých a markrabuv Moravských, kam by měly v těchto zemích zdejších na učení obrácené bejti, dávána byla.“ [3])

Déle však trvalo, než si vymohl kardinál bully papežské z Říma. Zase v dubnu 1614 domlouval se kardinál s kapitulou olomouckou o půjčku 2000 tolarů, dokládaje, že potřebuje těch peněz, aby byly bully u římské kurie expedovány,[4]) ale bylo mu ještě dlouho na ně čekati. Opětně psával o nich svému agentu Oliveriovi projevuje naději, že již ta věc bude skoncována,[5]) ale Oliverio nemohl než jen opakovati, že jich nelze ještě vymoci; v Římě zasahoval do vyjednávání také

[1]) Tamže, kop. 39, fol. 125.

[2]) Tamže, Volná akta.

[3]) Zemský archiv v Brně, Žďár klášter Lit. A čís. 175 originál český na pergameně. Tamže také vidimovaný tramsumpt, a kopia pod Lit. L. 6.

[4]) K.-a. archiv v Kroměříži, kop. 39, fol. 114; list z Mikulova z 21. dubna 1614.

[5]) Knížecí rodinný archiv v Mikulově č. 342, kncept ze 17. dubna 1614.

vyslanec krále francouzského, ale byly průtahy u datarie.[1]) Konečně byly toužebně očekávané bully vydány; datovány jsou 17. října 1614.

První bullou potvrzoval Pavel V. připojení kláštera žďárského ke statkům stolním biskupství olomouckého za známých již podmínek. Kardinál jménem svým i svých nástupců měl platiti roční plat 1000 tolarů, který nesměl býti nikdy nijak zkrácen a omezován žádnými poplatky a příspěvky, jak by se koli jmenovaly a nač by se koli ukládaly, a který musil vždy úplně, staniž se, co staniž, býti zaplacen prokuratoru řádovému k tomu zvláště zmocněnému; platu toho mělo býti použito na vystavění semináře nebo hospice v Římě a na vychování tam mnichů řádových studujících filosofii a bohosloví, ale tak, aby generál volbu jejich měl, při čemž aspoň tři měli býti z diecese olomoucké, anebo, nebylo-li by jich odtud, z národa německého; seminář nebo hospic měl pak vždy zůstati pod pravomocí generála cistercienského nebo jeho zástupcův. Plat ten měl platiti kardinál a jeho nástupcové z polovice o sv. Jiří a z polovice o sv. Michalu neb aspoň ve třiceti následujících dnech; kdyby ve lhůtě té nezaplatili, upadnou v trest interdiktu — nesmějí do kostela — který jen v nebezpečí smrti může býti prominut. Kdyby však po těchto třiceti dnech ještě půl roku v interdiktě tom zatvrzele trvali, potom mají býti jako biskupové suspendováni a zrušeno má býti připojení kláštera ke stolním statkům biskupským na vždycky a klášter má býti do svého původního stavu vrácen. Také upadl-li by kdo z nich do pokuty interdiktu a suspense, měl býti tento trest veřejně oznamován v kostelích o svátcích a nedělích, když se sejde více lidu na bohoslužby, kolikrátkoli by za to žádáno bylo od oněch mnichů neb jejich představených, dokud by nebylo mnichům úplně zaplaceno a dosti učiněno.[2])

Druhá podobná bulla z téhož dne, ale kratší, potvrzuje dohodu mezi kardinálem a řádem cistercienským, nemá však zmínky o výhrůžce interdiktem a suspensí.[3])

---

[1]) Tamže, č. 342, výtahy z listů Oliveriových ke kardinálovi z 26. července a 2. srpna 1614.

[2]) Kopia porušená a proto částečně nečitelná v mor. zemském archivě v Brně, Sbírka Bočkova, č. 4625. Doplniti však ji lze z originálu transumptu Oktaviana Raggia, protonotáře apoštolského, jehož datum jest v Římě 6. července 1639, v němž inserována. Jest v zemském archivě v Brně, Žďár klášter A č. 184.

[3]) Originální bulla na pergameně v zemském archivě v Brně, Žďár klášter A č. 172. Inserováno také v transumptu vidimovaném od Ignáta Novohradského z Kolovrat a kapituly sv. Petra v Brně ze dne 17. března 1615. Zem. archiv v Brně, Žďár klášter A č. 188.

Třetí bulla z téhož dne vydána byla přímo kardinálu Dietrichštejnovi. Je také kratší a neobsahuje tolik podrobností jako první; poukazuje na bullu druhou právě zmíněnou, a také nemá klausulí o tom, že nesmí ten plat býti nijak zkrácen, ani nač má ho býti použito, ani o interdiktu a suspensi. Za to však se ukládá kardinálovi, aby v kostele dřívějšího kláštera žďárského ustanovil dva vhodné kněze, kteří by tam stále přebývali a služby boží konali; jim měl kardinál poukázati slušnou výživu ze statků klášterních a poskytovati jim vosk, olej, paramenta a jiné potřeby bohoslužebné, také měl klášter a kostel opraviti a v náležitém stavu udržovati. Ježto pak kardinál platil z vlastních peněz všecky výlohy jak za sebe tak také za řád cistercienský při dlouhém jednání o dohodu, povolil také papež po jeho žádosti, aby si ty výlohy srazil z ročního platu, který měl řádu odváděti. [1])

Toto povolení papežovo bylo zajisté příčinou, že přese všecky pohrůžky první bully, neodváděl kardinál ročního platu řádu cistercienskému hned, tak jak by měl odváděti; o placení napřed není také již ani zmínky. Ano první placení protáhlo se více než o půldruhého roku. Za to však kardinál od sv. Jiří 1614 nesrážel si ničeho. Dne 14. června 1616 bylo v Praze na Malé Straně v domě Václava Viléma Popela z Lobkovic vyplaceno hotově 2000 tolarův opatu zbraslavskému Jiřímu Vratovi, jako řádovému prokuratorovi za dobu od sv. Jiří 1614 až do sv. Jiří 1616. [2])

Tak bylo i po právní stránce všem požadavkům učiněno zadost a zánik kláštera žďárského r. 1614 spečetěn.

Dodatkem budiž ještě připojeno, kterak zase přestal býti statek žďárský statkem stolním biskupství olomouckého.

Dne 5. ledna 1615 koupil kardinál pro sebe jako své vlastní dědičné zboží statek chropyňský od Šebora Pražmy z Bílkova za 154.000 tolarů mor. čís. [3]) Oznámil to hned papeži Pavlu V. radostně, že podává se mu příležitost pracovati na novém statku pro církev katolickou, a sliboval, že v této své práci neustane. Osvědčoval, že

---

[1]) Originál na pergameně poněkud porušený v zem. archivě v Brně, Žďár klášter A č. 172b. Opis v pozůstalosti Dobnerově sv. 50 v Praze v klášteře Piaristů. Tamže také listina (v Brně originál, v Praze kopia), kterou dává se generalnímu prokuratorovi od generála řádového moc, domáhati se platu ročního od biskupa olomouckého.

[2]) Originál kvitance Jiřího Vrata ze dne 14. června 1616 v zemském archivě v Brně, Sbírka Bočkova č. 4392.

[3]) Jinde se udává 150.000 kop.

statek ten získal neméně pro papeže, jako pro sebe, a papež aby to tak považoval. Za tento list děkoval papež 28. února 1615.[1])

Jakmile kardinál koupil statek chropyňský, hned pojal úmysl, aby jej směnil za statek žďárský, tak aby biskupský stolní statek žďárský stal se vlastním dědičným statkem kardinálovým a dědičný vlastní statek kardinálův chropyňský aby se stal stolním statkem biskupství olomouckého. Vyjednával o tom s kapitulou olomouckou, ale jak 13. listopadu 1615 psal p. Janu Divišovi z Žerotína, nestalo se tehdy ještě „žádné dokonalé urovnání o freimark na statek žďárský a chropyňský.“ [2])

Než kardinál pomýšlel na to vážně a se vším úsilím. Asi začátkem srpna 1615 předložil záměr svůj stolici papežské, a to netoliko jménem svým, nýbrž i jménem kapituly olomoucké. Podával podrobnou informaci: statek chropyňský hraničí těsně na kroměřížský stolní statek biskupství olomouckého, kdež jest nejstarší biskupská residence. Biskupové snažili se již před tím statek chropyňský koupiti a připojiti ke statku kroměřížskému, a to hlavně z těchto příčin: aby měli zvláště dříví, jehož jest u statku chropyňského hojnost, ale u kroměřížského znamenitý nedostatek, tak že by biskupové v málo letech musili svou residenci jinam přeložiti; posud biskup musí ryby, zvěřinu a jiné potraviny a krmivo pro koně pro svůj dvůr z daleka ze svých statků na velikou obtíž lidí poddaných dovážeti neb odjinud kupovati — a toho všeho jest velmi hojně i s nadbytek na panství chropyňském; kromě toho je tam velmi vhodný pivovar, jehož výnos se ještě zvětší, když odtud pivo budou bráti jiné biskupské a některé kapitulní vesnice v sousedství; dosavadními nezbytnými robotami ke Kroměříži, zvláště dovážkou dřeva, jsou poddaní ode dávna velmi obtíženi, tak že svá políčka sotva kdy mohou volně obdělávati, byli by však takových prací ušetřeni, kdyby se dříví z chropyňských lesů po Moravě plavilo; tato řeka častěji se vylévá a břehy kroměřížské strhuje a chropyňským přidává, tak že odtud mezi biskupem a chropyňskými pány bývaly rozepře; pánové tito mohou také snadno z biskupského mlýna kroměřížského vodu svésti, tak že nemálo výnosný mlýn byl by zúplna k ničemu; když už se ani nemluví o výborných pastvách a velmi úrodných polích chropyňských, vždycky největší význam mělo sousedství oněch míst a očividná výhoda pro biskupa, jíž rovné nebude v celé

[1]) Originál v knížecím rodinném archivě v Mikulově č. 342.

[2]) K.-a archiv kroměřížský, kopiář český z r. 1615.

diecesi, kdyby se připojil statek chropyňský ke kroměřížskému. Pomine-li se teď příležitost, nenastane tak snadno jindy. Rovněž jest na Moravě zákon, že chce li biskup v markrabství koupiti nebo držeti nové statky, musí ze svých dosavadních biskupských statků tolikéž odprodati a musí je do zemských desk vložiti, odkudž vymazány jsou statky v nově koupené, nebo jistě musí z nich před zemským soudem odpovídati. Teď však naskýtá se žádoucí způsob, aby mohl býti připojen chropyňský statek ke kroměřížskému: záměna stolního statku biskupského žďárského za chropyňský dědičný statek kardinálův. Záměna tato byla by výhodou pro biskupství: žďárský statek je tři dni vzdálen, chropyňský je sousední, žďárský vynáší sotva šest až sedm tisíc tolarů, chropyňský však kolem 10 000; proto aby chropyňský statek vymazán byl z desk zemských a vtělen mezi statky biskupské, a naopak aby zapsán byl statek žďárský za dědičné zboží kardinálovo do desk zemských; roční plat 1000 tolarů řádu cisterciensкému z bývalého kláštera žďárského platil by se však z důchodů biskupství olomouckého. Kardinál při tom osvědčoval, že není snad veden osobními nebo rodinnými zájmy, nýbrž že jedná na prospěch biskupství, a proto žádal jménem svým i kapituly papeže, aby ustanovil buď sám, nebo skrze svého nuncia za příčinou úplného poznání této věci některé rozšafné a hospodářství rozumějící osoby, kteří by buď společně s císařskými komisaři — neboť císař jako král Český a markrabě Moravský musí také s touto směnou souhlasiti, jakož i stavové moravští — anebo zvláště se přesvědčili o ceně, užitcích, právech, výhodách a příslušenstvích obou statků, kteří by místa oboje a účty prohlédli, srovnali, prozkoumali a o všem papeži podali obšírnou a věrohodnou zprávu. Potom papež ať sám rozhodne, co by bylo kostelu olomouckému na prospěch.[1] (O. p.)

---

[1]) Tamže, kop. 39, fol. 163—165; list je nedatován, ale zaraděn je po 23. červenci a před 21. srpnem 1615.

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

2. Dmitrij V. Grigorovič, Ivan S. Turgeněv, Alex. Iv. Hercen, Alex. Vas. Družinin, Mich. V. Avdějev, Iv. Al. Gončarov, Alexěj F. Pisemskij, Nad. Chvosčinská-Zaiončkovská, Sergěj Tim. Aksakov, Al. N. Ostrovskij, Pav. Melnikov-Pečerskij a j.

Jako Dostojevskij ve své lidumilné náladě snažil se 1845 svým městským úředníčkem Makarem Děvuškinem vštípiti ruské společnosti přesvědčení, že i ten nejposlednější úředník je také člověk a náš bratr, tak jeho vrstevník Dm. V. Grigorovič (1822—99) svými povídkami „Vesnice“ (1846) a „Anton Ubožák“ (1847) hleděl probouzeti sympathie k ujařmenému lidu venkovskému, ukazuje v mužíkovi člověka. Obě povídky vynikají jemnou propracovaností detailův, ale trpí okatou tendenčností a sentimentálností, kterou ještě více hřešil autor v romaně „Rybáři“ (1852) a v povídkách „Pachatnik a barchatnik“ (Oráč a fintil, 1860), „Opuštěný“ a „Čtvero ročních počasí“, Oráč“ a j. Nicméně jmenovanými povídkami ze života venkovského, jakož i povídkami ze života vyšších kruhů (Pan Svistulkin, Kaučukový hoch, Akrobati dobročinnosti) Gr. probouzel lidumilné city k prostému lidu. Ještě sentimentálnější jsou povídky Marka Vovčka (Marie Al. Markovičové, nar. 1830, † 1907), jimiž se snažila vzbuditi soustrast s hořkým osudem ukrajinskéko lidu; zvláště dojemně popsán život nevolnic „krěpaček“, nad nímž čtenáři se čtenářkami prolévali hojně slz.

V Ivanu S. Turgeněvovi (1818—83) kritika dávno uznala nejlepšího vyjadřovatele nálady a ideí ruské společnosti, vykladatele jejího vnitřního života. Již v první době své tvórby T. jevil úctu nikoliv k silným, energickým, ale hrdým, bezcitným lidem typu Pečorinova (v románě Lermontova „Hrdina naší doby“), nýbrž naopak k obětem jejich, slabým, „zbytečným“ lidem, oklamaným, ubohým, zasluhujícím však právě proto útrpnosti. Turgeněv v mládí v chladné rodině nezakusil něžné lásky mateřské, a proto po lásce prahnoucí srdce jeho přilnulo k prostému nevolníku v domě rodičů, Fedoru Ivanoviči Lobanovu; a právě tato náklonnost k prostému selskému člověku pro-

budila v duši maličkého Turgeněva blahosklonnost a účastenství k trpkému osudu selského lidu i přispěla k zničení staleté propasti, jež ležela mezi ním, jako synem ruského statkáře, vládnoucího nevolnými sedláky, a mezi tímto zotročeným lidem. Vida, jak bezcitně zacházelo se v jejich domě s nevolníky, dal Hannibalskou přísahu, že „se nikdy nesmíří s nevolnickým právem“ a přísahu tu začal plniti 1847 uměleckým slovem v řadě povídek, sebraných 1852 ve sbírku „Lovcovy zápisky“. Téměř všech 25 povídek věnováno popisu těžkého osudu prostého lidu, daného v otroctví nemilosrdných statkářů. Za tehdejších poměrů nemohl T. zcela otevřeně malovati nevolnictvím utlačené sedláky, kresliti duší otřásající obrazy utrpení lidu, malovati zhuštěnými barvami a krví, ale jemná kresba přírody a trpkého života lidu působí, že čtenář dvojnásobně cítí barbarství nevolnického práva, jež kazilo nejen otroky, nýbrž i pány. Tito jsouce zvykli žíti na útraty nevolníků, z dlouhé chvíle, z lenosti hýří, jsou na obtíž jiným i sobě, jsou pro svět „zbyteční“, poněvadž zapomněli na základní zákon lidského pokroku, „práci“. A k té autor nepřímo vybízí statkáře, ukazuje, jak právě práce činí z prostých rolníků, mlynářů, rybářů, hajných lidi potřebné, užitečné pro lidskou společnost. Bez srdcervoucích výjevů a křiklavých effektů T. probouzel v duši vyšších tříd upřímnou lítost k neštastnému osudu lidu, umělecky popisuje nezasloužené utrpení, jakého zakoušeli nevinně trpící nevolníci.

Mezi těmito utlačenými nevolníky nalézáme světlé osobnosti, šlechetné duše, s mocným citem mravním, jehož nemohly zahlušiti ani všecko drtící vliv prostředí, ani nehody a zkoušky života, potlačující všecko čisté a světlé. Čím odpornější jsou okolnosti, v nichž žijí, tím ušlechtilejší jejich duše. Tak v „Kasiánovi z Krásné Meče“ autor předvedl typ, půvabný čistě organickou, vrozenou duchovní krásou a velebností. Neobyčejně něžná láska k přírodě a ke všemu živému, vrozený odpor k vraždě živé bytosti, mystická bázeň před prolitím krve, aby někomu nezpůsobil bolest, jsou charakteristickým tahem Kasiána s jeho vysoce politickou duší, s vysokými mravními zásadami. Mysl jeho ustavičně je zaměstnána řešením otázky, jak žíti podle svědomí, jak Bůh káže, jak „spravedliv má býti člověk.“ Otázka o vnitřní pravdě života nedává mu pokoje; hledaje svatou pravdu-matičku, po níž teskní lepší lidé na Rusi, prošel skoro celou Rus, ale vidí, že „spravedlivosti není v člověku.“ Tím vznešenější je duchovní jeho krása, že okolní mají ho za podivína, jurodivého. — Podobně půvabný v mravním ohledu je typ hajného Fomy, jemuž

přezděli „Birjuk". V jeho duši je ustavičný boj mezi plněním povinnosti k pánu a soustrastí k zajatým zlodějům dříví. Takové typy učí čtenáře viděti v nevolníku člověka, učí ho úctě k prostému lidu. Car Alexander II. sám prý řekl spisovateli, že od přečtení „Lovc. zápisek" neopouštěla ho myšlenka na nutnost osvoboditi sedláky z nevolnosti.

Snad nejvýmluvněji odsoudil T. nevolnictví v povídce „Mumu" (1852), kde se zřejmou nenávistí kreslí umíněnou statkářku a s něžnou lidumilností a teplou útrpností popisuje trpký osud ubohého němého mrzáka, jehož život se soustředil v lásce k psovi, jejž vychoval. Novella „Zájezdný hostinec" (1852) kreslí hluboce sympathický obraz sedláka Akima s právě křesťanským tahem všeobecného odpuštění, pokání za nahodilý hřích, pokory, nezlobivosti a modlitby. Poctivý a hodný Akim přiveden k zoufalství nevěrností své ženy a taškářstvím jejího svůdce, připraven o ovoce své dlouholeté práce, nejprve chce zapáliti hostinec, potom však odpouští ženě a odchází na pout, aby si vyprosil odpuštění hříchu. Také tu nevolnictví se statkářkou vystaveno v nepříznivém světle.

Svými „Lovcovými zápiskami" T. učil hluboké úctě a lásce k prostému lidu, vštěpoval myšlenku, že mezi ujařmeným lidem jsou lidé, kteří mravními vlastnostmi a životní energií předčí i nad lepší zástupce vzdělané společnosti čtyřicátých let, nad „zbytečné lidi", „Hamlety Ščigrovského újezdu", „Rudiny", „Lavrecké" a j.

Zatím byl T. za nekrolog Gogolův vypovězen na svůj statek, odkud odejel do Paříže, kdež od té doby téměř nepřetržitě bydlil až do smrti. V cizině stal se z něho „západník" povrchně liberálního směru, jenž koketoval se západním osvětářstvím, horoval pro ideály svobody, štěstí, lásky a pokroku, ale nikdy hlouběji nevnikl v kontrast liberalismu s positivním křesťanstvím. Rád kreslil pověru a náboženský fanatismus ruských sekt („Pes", „Podivná historie"), ale pravoslavné náboženství hraje v jeho povídkách nepatrnou úlohu. Přes to však mluví s vážností a úctou o víře, hrdinském sebezapření a pokoře Žofie v „Podivné historii" (1869), u níž „slova nerůznila se od skutků." Když se jí cestující Ch. táže, věří-li zázrakům, odpovídá nadšeně: „Ovšem, že věřím... Jak by bylo možno v ně nevěřiti?.. Nutno jest jenom víru míti a — zázraky se stanou... Začátek víry je sebezapření... pokora. Ano. Hrdost lidskou, pýchu, vysokomyslnost, toť třeba vykořeniti ze základů.. Vy jste se sám zmínil o vůli, tu právě třeba zlomiti." A když se jí Ch. ptá, věří-li v možnost, vy-

volávati mrtvé, vrtí hlavou, že ne. „Neboť," přidává vysvětlení, „duše mrtvy nejsou, jsou nesmrtelny a mohou se vždy objeviti, kdy se jim zachce." Aby však člověk přišel ve spojení se světem duchů, nestačí, aby se dal vésti jen popem, nutno vychovatele, jenž by sám hrdince ukázal, „jak se má obětovati." A tato dívka tak nadšené víry hledala vůdce a našla ho v jurodivém, odporném bláznu, jejž lid měl za světce, „Božího člověka."

Jak působí náboženství na mysl prostého lidu, jenž klaní se před svatými obrazy, přijímá svátosti, chodí do kostela, T. zřídka ukazuje; za to ku podivu mile působí „lidová legenda" „Živé ostatky" (1876). Vypravuje se tu, jak čistá, ze života se veselící dívka z lidu, sotva dospěla v nevěstu, spadla se schodiště a beznadějnou nemocí vidí všecky sny své zkříženy, upoutána jsouc na osamělé lože, a s trpělivostí křesťanské světice snáší, co na ni nebe seslalo. Víra a modlitba, vroucí zbožnost ke Kristu a jeho svatým ozařují tento obraz utrpení bývalé krasavice, jež nenaříká, nestěžuje si, a s jemným úsměvem vypravuje o svém osudu synu své bývalé paní, jenž náhodou k ní zabloudil. Je spokojena Bohem a lidmi, své utrpení přijímá jako dar z ruky Boží. Mnohým lidem je hůře než jí; ona aspoň vidí a slyší a nemá nebezpečenství zhřešiti, jež hrozí lidem zdravým. Větších hříchů není si vědoma, přece však chce se zpovídati, než přijme tělo Páně.

„Anebo si odříkávám modlitby," pokračovala Lukerja. „Jen že jich mnoho neumím, modliteb totiž. A potom nač mám Pána Boha stále znepokojovati? Zač ho mohu prositi? On ví sám lépe, čeho je mi potřebí. Seslal mi kříž — miluje mne tedy. Tak totiž tomu musíme rozuměti. Přeříkám Otče náš, Zdrávas, akafist (chvalozpěv) všech v soužení postavených a opět si ležím... Ano, zpívám písničky, staré písničky chorovodní, sváteční, hádací, všelijaké... Jen tanečních už nezpívám. V nynějším mém stavu by se to nehodilo." I ve snách mívá zbožné touhy, i zdá se jí, že vidí Krista, jenž jí podává ruku: „Neboj se, praví, nevěsto má okrášlená, kráčej za mnou; budeš v mém království nebeském chorovody voditi a písně rajské zpívati." Nebo „zdá se mně, že tatíček a matička hluboko se mně klanějí... I ptám se jich: Proč se mně klaníte, tatíčku a matičko? Inu proto, povídají, že se tak trápíš na tomto světě, neulehčila jsi jen své vlastní duši, nýbrž i s nás jsi sňala veliké břímě. I nám je nyní na onom světě volněji. Za své hříchy jsi už odpykala; nyní snímáš naše hříchy..." Když se jí syn statkářčin optal, nemá-li nějaké přání, odpověděla: „Ničeho nepotřebuji, jsem spokojena, chvála Bohu... Leda, hleďte, pane, měl byste vaši paní matičku požádati, zdejší sedláci jsou chudi — kdyby jim slevila aspoň část obroku... Pomodlili by se za nás Pánu Bohu."

Tklivý obraz nešťastné Lukerje působí neobyčejně světlým dojmem. Osud sehrál s ní zlý žert; L. zmrzačena neklesla na duchu, nýbrž pod vlivem utrpení vyjasnila se její duše. Vnitřní svět její ozářen hlubokým náboženským citem, neoblomnou věrou v posmrtný život, v to, že tam, v novém životě, bude zbavena utrpení a dostane se jí odměny v nebi. Je to vzor skromnosti a sebeobětování, zahřátého živou láskou k bližnímu. Její světlý názor světový prozrazuje duši ušlechtilou, očištěnou útrapami.

Ač T. nerozešel se na dobro s positivním křesťanstvím, přece uvnitř asi propadl nevěrecké lhostejnosti. V „Básních v prose", kde pronáší mnohé duchaplné myšlenky o nejvyšších otázkách člověčenstva, nikdy se nezmiňuje o náboženských otázkách; o Kristu jen jednou se zmiňuje, že Ho viděl ve vesnickém kostele, „ale obličej Jeho byl ve všem podoben všem ostatním obličejům lidským." V dopise k svému příteli, básníku Polonskému, z r. 1876. nepokrytě praví, že „víru mohamedánskou v poměru s křesťanstvím nepovažuje za nižší druh náboženství, za něco menšího, nýbrž obojí jako dva druhy jedné a téže soustavy." Když 1875 syn spřízněné mu Marie Miljutinové u zkoušky dostal thema vylíčiti „Světový názor Turgeněvův podle jeho děl," a matka žertem žádala, by T. sám něco o tom řekl, odpověděl:

„Takovou otázku jednoduše odmítnouti nebo humoristicky pojati, bylo by snadno, ba i přirozeno... Ne méně přirozeno a upřímno bylo by vysvětliti: To ví Bůh! Vždyť já sám neznám vlastní tváře... Chci zde krátce poznamenati, že jsem hlavně realista a zajímám se nejvíce o živou pravdu lidské fysiognomie. Jsem lhostejný ke všemu nadpřirozenému; nevěřím v žádnou absolutní bytost, ani v žádné systemy, miluji svobodu nade všecko a jsem poesii přístupný, pokud mohu souditi. Všecko lidské je mi drahé.."

Jestliže z těchto slov malé jasnosti nabýváme o světovém názoru T., pak hlubší vědomosti o něm nepodává ani konec novelly „Faust" (1855), kde se praví:

„Než skončím, ještě ti pravím: tohoto přesvědčení nabyl jsem zkušeností posledních let: život není žert, ani zábava, život také není potěšení... život je trudný úkol. Odříkání, odříkání ustavičné — toť jest tajný smysl jeho, jeho rozluštění: nikoli nesplnění zamilovaných myšlenek a tužeb, nechať jsou jakkoli vznešeny, ale plnění povinností: hle, oč má člověk pečovati. Nespoutá-li se řetězy, železnými řetězy povinnosti, nedojde — aniž by upadl — na konec své mety.."

Štěstí, smysl života podle T. není tedy v lásce, v ukájení vášní, nýbrž v plnění povinnosti. Povinnost jako stín objevuje se s otevřenou náručí před Věrou ve „Faustu“, když chce lehkomyslně shoditi se sebe pouta povinnosti, — povinnost zavírá v „Šlechtickém hnízdě“ (1858) za Lízou bránu klášterní a zahání sny volné lásky. Přirozený náboženský cit Lízin vlivem zbožné chůvy Agafje nabyl širokého rozvoje. Ta jí vypravovala o životě Panny Marie, poustevníků, mučeníků, jak hledali spasení, trpěli hlad a nouzi. To zapadalo v duši vnímavé Lízy,

»a obraz všudy přítomného, vševědoucího Boha s jakousi sladkou silou vtěsnával se do duše její, naplňoval ji čistým, zbožným strachem a Kristus stával se jí čímsi blízkým, známým, div ne příbuzným. Agafja naučila ji také modliti se... Všecka proniknuta citem povinnosti, bázní, aby nikoho neurazila, se srdcem dobrým a tichým milovala všechny, ale nikoho zvláště; jen Boha milovala nadšeně, ostýchavě, něžně“ (str. 347—348.)

Láskou k Bohu proniknuta celá bytost Lízy, jí osvětluje se její nálada, myšlenky, světový názor, jednání, cit povinnosti. A Líza podrobuje se tomuto citu povinnosti tak, že jemu obětuje všecky své radosti, naděje na osobní štěstí. I žije tak, aby nikomu nezpůsobila utrpení, nezavinila něčího neštěstí. Proniknuta zásadami učení Kristova, má citlivé svědomí a přísné měřítko mravní, jímž měří vlastní činy i jednání jiných. Vidouc mnohé křivdy a nespravedlivosti na světě a nejsouc bytostí „z tohoto světa“, ani nejsouc s to, aby bojovala se špatností světa, ani aby se jí podrobila, odchází ze světa do kláštera.

Ve všech t. zv. milostných románech (Asja, První láska, Šlecht. hnízdo, Faust, Jarní vody) s aesthetickým vkusem a mravním citem T. vyhýbá se lehkomyslným kresbám milostných dobrodružství, zůstává vážným. S čistě uměleckého stanoviska T. neschvaloval kresbu špíny a oplzlosti, tak že milostné romány jeho nelze nazvati nemravné v základní myšlence, tendenci a provedení. Ač jeho názory neodpovídají požadavkům křesťanské dokonalosti, přece zachoval hlavní tahy přirozeného zákona. Hříchu, nepravosti neidealisuje a popisuje-li nízké vášně, ukazuje, že činí lidi nešťastnými a že lidé musejí zakládati své štěstí na něčem vyšším, chtějí-li vykonati svůj úkol na světě. (P. d.)

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Klášter Hradisko.

Ex Rub.: Pontifikalie z prelátské kaple.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	911	stříbrné pozlacené velké umývadlo s konví 3 lib. 27 l. à 1 zl. 12 kr.	147	36	153	—
—	912	podobný tác s dvěma mešními konvičkami 2 lib. 16 l. à 1 zl. 20 kr.	106	40	107	11

Rub.: Světské stříbro.

—	926	Tak zvaný Vídeňský stříbrný podnos, záleží ze stolu, na němž massivní stříbrný podnos s mískou na lemony, a různými menšími figurami, čtyrmi skleněnými stříbrem kovanými nádobkami, dvěma nádobkami na hořčici, dvěma na sůl a pepř, dvěma mušlemi na koření a čtyřmi svícny, 24 liber, 20 l. à 1 zl. 5 kr.	853	40	884	—
—	927	dva stříbrné hrnce na polévku s příklopy a s tácy 21 lib. 7 l. à 1 zl. 5 kr.	735	35	741	—
—	928	4 garniturové svícny 4 lib. 22 l. à 1 zl. 5 kr.	162	30	165	3
—	929	dva obyčejné svícny 1 lib. 11 l. 2 kv. à 1 zl.	43	30	45	10
—	933	stříbrná konev na kávu 2 lib. 1 l. à 55 kr.	59	35	64	30
		stříbrná konev na čaj 27 l. à 57 kr.	25	93	26	33

Klášter Velehradský.

Klášterní stříbro.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	981	Velký podnos s mískou na lemony, nádobkou na cukr a hořčici, čtyřmi svícny, 4 nádobkami na sůl a velkou stříbrnou deskou 11 liber, 12 l. à 1 zl. 5 kr.	394	20	417	—
—	983	dva stříbrné podnosy, z nichž každý sestává ze stříbrné desky, mísky na lemony, nádobky na cukr a hořčici, dvou skleněných stříbrem okovaných nádobek a dvou nádobek na sůl; první váží 2 libry 11 l. à 1 zl. 5 kr.	81	15		
		druhý váží 2 lib. 16 l. à 1 zl. 5 kr.	86	40	179	—
—	985	umývadlo s konví 2 libry 19 lotů à 1 zl. 5 kr.	89	55	93	3

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

—	1018	pár stříbrných pozlacených mešních konviček z tácem 28 l. à 50 kr.	23	20	26	1
—	1019	pár stříbrných pozlacených mešních konviček 1 libra 13 l. à 55 kr.	41	15	44	—
		pár stříbrných pozlacených mešních konviček 1 libra 28 l. à 55 kr.	55	—	59	1
—	1022	dva prostřední oltářní svícny tepané práce 8 lib. 4 l. à 1 zl. 5 kr. .	281	40	298	11
—	1023	dva menší oltářní svícny 2 libry 5 l. à 1 zl. 5 kr.	74	45	80	1
—	1025	velká stříb. lampa 9 lib. à 1 zl. 5 kr.	312	—	355	—

Vranovští Pavláni.

Ex Rub.: Kostelní stříbro.

—	1065	172 velkých a malých stříbrných obětin 10 lib. 26 l. à 36 kr. .	207	36	231	3
		17 velkých a malých obětin 2 lib. 7 l. à 50 kr.	59	10	61	20

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	1065	5 velkých a malých stříbrných obětin 1 lib. 26 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr.	63	22 kr. 2 ϑ	67	1
		zlaté srdce 5 # à 2 zl. 45 kr.	13	45	16	10
—	1077	dvě velké vásy na květiny 4 lib. 29 l. à 1 zl. 5 kr.	170	5	183	1
		dvě velké vásy na květiny 4 lib. 29 l. à 1 zl. 5 kr.	170	5	183	3
		dvě velké vásy na květiny 4 lib. 24 l. à 1 zl. 5 kr.	164	40	174	—
—	1078	čtyři menší oltářní svícny tepané práce 6 lib. 16 l. à 45 kr. . .	156	—	171	—
—	1079	velká lampa 8 lib. 23 l. à 55 kr.	255	45	278	3
—	1080	dvě prostřední lampy 7 lib. 10 l. à 1 zl. 5 kr.	253	30	267	3
—	1081	menší lampa 2 lib. 16 l. à 1 zl. 5 kr.	86	40	97	41
		„ „ 1 lib. 18 l. à 55 kr.	45	50	50	—
		„ „ 1 lib. 22 l. à 45 kr.	40	30	50	—
—	1082	velká kostelní lampa 8 lib. 13 l. à 1 zl.	269	—	274	—
		menší kostelní lampa 3 lib. 4 l. à 1 zl. 5 kr.	108	20	114	11
—	1083	stříbrná kropenka 2 libry 22 l. à 1 zl. 5 kr.	93	10	97	40
—	1084	stříbrná kaditelnice s loďkou 4 lib. 5 l. 2 kv. à 1 zl. 5 kr. . . .	144	37 kr. 2 ϑ	156	—
—	1101	pár stříbrných pozlacených mešních konviček s tácem a zvonkem 2 lib. 21 l. à 1 zl. 12 kr.	102	—	119	1

Jaroměřičtí Serviti.

Ex Rub.: Stříbro a jiné klenoty.

—	1627	dvě lampy stejné velikosti a práce 6 lib. 1 l. à 50 kr.	160	50	177	—
—	1628	dvě menší lampy 4 lib. 28 l. à 50 kr.	130	—	147	—
—	1629	stříbrná kaditelnice s loďkou a lžičkou 3 lib. 8 l. à 1 zl. . . .	104	—	106	30

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
—	1631	pár stříbrných pozlacených mešních konviček s tácem tepané práce 1 lib. 6 l. à 1 zl. 5 kr. . . .	41	10	43	10
—	1635	39 obětin s řetízkem 2 lib. 27 l. à 36 kr.	54	36	71	21
		1 obětina 11¾ lotu à 1 zl. 5 kr.	12	43 kr. 3 ϑ		
—	1639	velká stříbrná koruna z loretánské Matky boží 1 lib. 12 l. à 50 kr.	36	40	38	20

Klášter Žďárský.

—	1660	tři páry stříbrných svícnů 10 lib. 21 l. à 40 kr.	227	20	260	—
		pár stříbrných menších svícnů 2 lib. 14 l. à 50 kr.	65	—	72	—
—	1662	stříbrná lampa podoby srdce v koruně 3 lib. 12 l. à 50 kr. . .	90	—	102	—
—	1663	dvě jiné lampy v podobě okřídlených srdcí 3 lib. 4 l. à 40 kr.	66	40	80	3
—	1665	7 stříbrných andělů 3 lib. 22 l. à 50 kr.	98	20	108	3
—	1673	kaditelnice s loďkou a řetízkem 3 lib. 21 l. à 50 kr.	97	30	112	20

Brněnští Dominikáni.

—	1852	pár stříbrných pozlacených mešních konviček s tácem 3 lib. 10 lotů 2 kv. à 1 zl.	106	30	113	59
—	1853	stříbrná kaditelnice s loďkou 2 lib. 29 l. à 40 kr.	62	—	75	3
		stříbrná kaditelnice s loďkou 2 lib. 19 l. à 50 kr.	69	10	83	7
—	1857	velká stříbrná lampa 8 lib. 16 l. à 50 kr.	226	40	271	—
		stříbrná lampa 4 lib. 12 l. à 50 kr.	116	40	139	6
—	1859	dvě malé lampy 2 lib. 8 l. à 50 kr.	60	—	66	—

Brno 26. září 1786.

V celku oceněny všecky věci při této dražbě na 48.733 zl. 57 kr. ¾ kv. a prodány za 52.131 zl. 24 kr.

Po této třetí dražbě, konané, jak již zmíněno, dne 11. září 1786 a následující dny, vydáno bylo 19. prosince téhož roku nařízení,[1]) že stávající v jednotlivých zemích depositoria kostelních paramentů mají přestati a úplně býti vyprázdněna. Za tou příčinou mají býti všecky předměty vhodné pro lokalní kaplanky a fary beze všeho odevzdány Ordinariům dle poměru velikosti jejich diecesí k dalšímu rozdělení prostřednictvím dekanátův.

Co se týče zlatých a stříbrných klenotů, mají býti všude roztaveny a perly a drahokamy ihned dražbou prodány.

Toto nařízení bylo oznámeno olomouckému arcibiskupu, brněnské kapitole, úřadu knihovnímu, jakož i depotním komisařům, kterým spolu dán od gubernia dne 27. prosince 1786 rozkaz, aby roztřídili předměty ve skladišti uložené, pokud hodí se pro fary a lokalní kaplanky, pak ony klenoty zlaté a stříbrné, jež mají býti roztaveny, dále perly a drahokamy, které mají býti dražbou prodány, a neméně ostatní nádhernější paramenty, které na rozdělení jsou příliš drahocenné a jen do rukou duchovních mohou býti prodány, a o každém druhu co nejdříve spolehlivý seznam sestavili. (P. d.)

[1]) Fasc. 7, 9.

Jakoubkův traktát remanenční.

Dr. Jan Sedlák.

Z theologických nauk Viklefových první se šíří v Čechách nauka remanenční, jež tvrdí, že ve svátosti oltářní zůstává po proměnění podstata chleba a vína. Již mistr Mikuláš Biceps potírá toto učení [1]) a Štítný jest jím uváděn v pochybnosti. Největší český theolog Stanislav ze Znojma pokusil se dokázati, že nauka ta jest pravověrná a pokud není dána jasná definice církevní, že jest dovoleno aspoň býti neutrálním k remanenci a transsubstanciaci, ale byv proto obviněn u arcibiskupa Zbyňka, odvolal a doplnil svůj spis tak, že jest obranou katolické nauky transsubstanciační. [2]) Také Hus byl v Kostnici viněn, že hlásal nauku remanenční, a obvinění to zůstalo mezi články, dotvrzenými svědky, ačkoli pravdivost jeho Hus popíral rozhodně. Nápadno je zvláště, že v obšírných polemikách předkostnických nečiní Páleč té výtky Husovi, ačkoli Hus nešetří učitele svého Stanislava a útočí naň pro minulé jeho poblouzení ve víře o svátosti oltářní. Zcela bez viny však v té věci Hus dle Pálče není: všichni stoupenci jeho jsou prý tím bludem nakaženi. [3]) Tak tvrdí Páleč ve spise proti Husovu traktátu „de ecclesia“ a opakuje v rozmluvě s Husem v Kostnici, dávaje vinu kázáním Husovým, neudává však, jak daleko tu sahá vina Husova. Před soudci Husovými toho Páleč netvrdil, omezuje se jen na články, vyňaté z jeho spisův.

Jest toto tvrzení Pálčovo pravdivé? Byla vskutku nauka remanenční tak všeobecně od českých bohoslovců přijímána a hlásána? Posud jsme pro to neměli žádných literárních dokladů, z čehož arci neplynulo, že by Páleč pravdy neměl. Vždyť mohl blud se ozývati jen v soukromých rozmluvách a v kázáních! Jako stoupenec remanence znám byl pouze mistr Jakoubek ze Stříbra, o němž v žalobě pánů katolických proti Rokycanovi r. 1445 se praví: Jacobellum, qui tenuit remanenciam panis et hoc tenendum disci-

---

[1]) Srv. Flajšhans, Předchůdcové Husovi ve V. A. 1905 str. 170—175.

[2]) O vzniku a osudech remanenčního traktátu Stanislavova srv. moji rozpravu »Eucharistické traktáty Stanislava ze Znojma« Brno 1906.

[3]) Doc. p. 110; Páleč prý Husovi řekl: »Omnes, qui sermonem tuum visitaverunt, sunt infecti ista heresi: Substancia panis materialis remanet in sacramento altaris.«

pulis pro testamento reliquit.[1]) Dokladem toho jest Jakoubkovo vyznání o svátosti oltářní, kdež jasně předkládá a obhajuje nauku remanenční. Toto vyznání, dosud neuveřejněné, zní:[2])

Po praciech mých mnohých a nesnázích těžkých, kteréž sem měl pracuje usiluje, aby svátost velebná těla a krve Jezu Krista v přijímání hodném pod spůsobú obojí starým i mladým byla rozšířena, v tom ačkoli od mnohých jiných, ale však zvláště od kněží, mistruov a mudrákuov maje překážku velmi těžkú a chytrú: opět těchto dní přinucen jsa voláním, žalobami a pomlúváním osob rozličných o sobě, duchovních i světských, nětco chci o té svátosti velebné krátce vyznati a pověditi.

A najprvé pravím a vyznávám pevně a beze vší lsti držím, že v té svátosti na oltáři velebné jest Kristus celý a Kristovo tělo pravé vším božstvím a člověčenstvím, cele a úplně, bytem svým pravým a přirozeným, týmž kterýmž se jest narodil z drahé Panny Marie a kterýmž dnes sedí na pravici Boha Otce. Jemužto Kristovi
241a v té svátosti ode všech křesťanuov věrných / poctivosti a klanění, které na samého Boha sluší, má se díti. A ještě nad to nade všecko věřím to všecko při té velebné svátosti, což chce Kristus, aby při ní a o ní věřeno a držíno bylo a k čemuž jest úd Kristuov křesťan věrně zavázán, aby držal a věřil z víry pravé křesťanské. To všecko držím úplně a pevně vyznávám.

Druhé také tato svátost velebná vidomá, čitedlná, bílá, okrúhlá, lámá se atd., jenž po posvěcení zuostává, z písma jistého zákona božího a jiných svatých chlebem se nazývá. Neb Pán Ježíš v svém čtení o té najdóstojnější svátosti svého těla nazývá ji chlebem, ne ku potupě ani ku pohanění, ale k zvelebení a řka: Chléb, kterýž já dám vám za život světa, tělo mé jest. A sv. Mat. a sv. Mar. a sv. Luk. ti tři evangelisti i sv. Pavel jednostajným duchem všem budúcím věrným tu najdóstojnější svátost, ježto jest boží tělo, s velikú počestností opět ne ku potupě ani ku pohanění, než nám k zvelebení v pravé pravdě chléb nazývá, řka, že Pán Ježíš na večeři vzal jest chléb a jej lámal a požehnal
241b a učedníkuom dával řka: Vezměte a / jezte, toť jest tělo mé, ježto za vás bude zrazeno. Ale i ještě po požehnání tu svátost dóstojnú, v nížto jest pravé boží tělo, chléb v pravdě nazývá řka: Kolikrátkolivěk jísti budete chléb tento a kalich píti etc. Aj vidíš, že tu svátost, ježto po požehnání zůstává, v nížto jest pravé boží tělo všem budúcím věrným, nestydí se chlebem nazývati, ne na potupu ale k zvelebení. Též opět když o tom dí: Ktožkoli bude jísti chléb tento a kalich píti etc. a opět: Zkus sám sebe

[1]) Cf. Nejedlý, Mládí M. Jana z Rokycan v ČČM 1899 str. 532—534.

[2]) Znám je ve čtyřech rukopisech: v Mikulovském I 48 fol. 168a—169b, Rajhradském č. 417 fol. 240^b—242^b, Pražském kapitulním B 28 fol. 87a—87b a Gersdorfském 8⁰ 7 fol. 168—170. Uveřejňuji je z rukopisu Rajhradského.

člověk a tak z toho chleba jez etc. Ej vidíš, že tu svátost několikrát důstojnú, kteráž zůstává po požehnání, v níž jest pravé tělo boží, chlebem nazývá, v tom pravdu dí a ne křivdu ani lež. Tedy tak jest v pravdě, že tu po posvěcování chléb zuostává, ne takový tak v sobě jako mezi pekaři, ale již posvátný a důstojný. A v tom rozumu Ducha sv. mluvíc i kladu jako sv. Pavel o tej svátosti duostojné: Chléb, kterýž lámáme, zdaliť není účastenství těla Kristova, opět Duchem sv. nedí ku potupě té svátosti velebné, po požehnání nazývaje ji chlebem.

A tak také k témuž sv. Augustin mluvie o té velebné svátosti k lidu i dí: / Chléb tento, kterýž vidíte na oltáři posvěcený skrze slovo 242a
boží, tělo Kristovo jest. A jinde na jiném místě dí: Což se vidí, chléb jest, což víra ukazuje, chléb ten jest tělo boží.

A v témž rozumu věrném křesťanském Ducha sv. tu svátost duostojnú po požehnání v pravdě nestyděli se jmenovati chlebem staří světí již po posvěcení mocí slova božího, v němžto jest pravé tělo boží plné božství: Dyonizius, Ignacius, Jeronimus, Crisostomus, Damascenus i jiní světí i stará církev sv., i všickni věrní potomní do dnešního dne mají tak věřiti a nestyděti se také tak jmenovati tu svátost v tom rozumu křesťanském Ducha sv.

S kterýmižto svatými i já zůstávaje k nižádné potupě, ale do dne smrti velebiti chci tu předrahú svátost, s nimi vyznávám, že tu chléb zůstává, kterýž jest to v pravdě a přítomně tělo boží. A na tom sluší sprostně zůstati nechajíc nových vtipuov, o nichžto velicí mistři v školách dělé se, ježto sprostní slyšíce to dvojení vtipuov těch zacházejí v veliké pochybení a vrtkání ve vieře.[1])

A ktož by kolivěk řekl, buď mistr Marek aneb ktokoli jiný, že by to byl blud, což je napřed povédíno, ten by starým svatým plným Ducha sv. i staré církvi svaté blud / na tom připisoval a na tom by sám bludil. 242b

A tak se skonává o velebné svátosti těla syna božího mistra Jakuba kazatele betlemského.

Jak viděti, hlásí se zde Jakoubek s důrazem k nauce remaneneční. Ale Jakoubek napsal již dříve traktát, nauky této ...ající. To víme z akt sněmu kostnického, jenž v 16. článku ...vé proklamace proti Čechům[2]) káže spáliti knihy Jakoubkovy a mezi ...imi jmenuje také: „tractatus editus per ipsum de rema...encia panis post consecracionem in altari“. Tohoto traktátu nelze totožňovati s Vyznáním. Předně proto, že kratičké vyznání nezasluhuje ...ázvu traktátu. Pak proto, že vyznání je z doby pozdější. V úvodu ...řipomíná dlouhé práce Jakoubkovy pro utraquismus, na konci pak ...aruje před táborskými názory pikartskými a ohražuje se proti těm,

---

[1]) ps. nevěří.

[2]) Hardt, Magnum conc. Const. IV col. 1514/15 1518 19.

kteří tuto nauku kaceřují. To ukazuje jasně na polemiku Příbramovu s Englišem. Konečně mám pro to jiný, zcela jistý důkaz. V rukopise mikulovském I 24 fol. 186a cituje kdosi (Engliš?) pro remanenci Jakoubka a píše: Mgr Jacobellus in suo tractatu de remanencia panis scribit, quod post prolacionem verborum sacramentalium virtute divina panis in altari existens et manens, quem frangimus, secundum quandam predicacionem non ydempticam, sed tropicam et figurativam est vere et sacramentaliter..." [1]) Toho citátu ve vyznání Jakoubkově není, ba v době, kdy vzniklo vyznání, nemůže ani býti, protože jest v něm viklefovské mudrování, jež dalo původ pikartství, a to Jakoubek ve vyznání zavrhuje.

Jakoubkův traktát „de remanencia" existoval již r. 1417 a je zcela rozdílný od jeho Vyznání.

Tento důležitý traktát, jejž bylo dosud nutno míti za ztracený, podařilo se mi objeviti. Pátraje po rukopisu Příbramova spisu „Professio fidei", uveřejněného Cochlaeem, a tuše jej dle inc. „Confiteor antiquam fidem" ve víd. kod. dv. 4302 fol. 310a—334b, prostudoval jsem tento traktát i shledal jsem, že je to traktát eucharistický, hájící remanenci, a dle citátu mikulovského, jenž tu fol. 310b je doslovně, mohl jsem jej určiti bezpečně jako traktát Jakoubkův.

Stůjž zde nejprv obsah spisu. Jakoubek vychází od výroku písma sv. Act. II., že věřící trvali „v lámání chleba" a slov Pavlových: „Chléb, kterýž lámeme, není-liž účatenství těla Páně." Z toho uzavírá, že se láme na oltáři chléb a že tudíž chléb po posvěcení zůstává. To je tedy víra katolická a apoštolská, jíž není dovoleno pro nějaké klatby a hrozby knížat kněžských popříti. Tento chléb jest po posvěcení v pravdě a svátostně tělem Páně „secundum quandam predicationem non ydempticam, sed tropicam et figurativam". V rozhodnutí sněmu církevního za papeže Mikuláše II. proti Berengariovi jasně je to vysloveno a svatí Otcové (Eusebius, Augustin, Ambrož, Fulgenc Jan Damašský, Anselm, Hilarius) tak učí.

Proti tomu se namítá, že mnozí znamenití učitelé hlásají opak Jakoubek uvádí jejich výroky a odpovídá: Někteří z oněch svatých učitelů chtějí jen říci, že podstata hmotného chleba ustupuje do pozad (sopitur) v úvaze věřících, ne že úplně mizí. Jako když uctíváme obraz mizí nám látka, z níž je zhotoven, nebo jako mizí dobra světská pře

[1]) Dál utrženo.

nebeskými a jako jsou ničím hříšníci proti spravedlivým. Tak jest člověčenství Kristovo jaksi accidens jeho osoby, ač v sobě jest podstata, šat nebo bohatství jest accidens člověka. V tom smyslu se praví, že případky chleba ve svátosti oltářní trvají o sobě bez podmětu, totiž v úvaze věřících, a aby se nemyslilo, že je tělo Páně těmi případky dotčeno. Dle těchto zásad snaží se Jakoubek vysvětliti pro sebe sv. Otce, Jeronyma, Ambrože a zvláště Anselma, ba i název transsubstantiace, a odpovídá na námitky z Hugona, Augustina, Řehoře a Bernarda.

Namítá-li se dále, že Kristus slovy „Hoc est corpus meum“ „Hic est calix sangwinis mei“ jasně naznačil, že tu není jiné podstaty než podstata těla a krve Páně, odpovídá Jakoubek, že zájmeno ukazovací nutno vztahovati na podstatu chleba a vína, ježto věty ony nejsou identické, nýbrž tropické.

K potvrzení své nauky dokazuje dále Jakoubek, že případky nemohou býti bez podmětu. Sv. Augustin to tvrdí a pravdivost Boží toho žádá. Jinak by dle Jakoubka to byl podvod, kdyby Kristus byl dal tělo své ve zdánlivém, ne ve skutečném chlebě. Když prý se Duch sv. zjevil v podobě holubice a podstata Ducha sv. nevylučovala podstaty holubice, nevylučuje ani zde podstata těla Páně podstaty chleba. Mimo to nelze prý říci, kterým případkem je svátost oltářní.

Na konec připojuje ještě Jakoubek autority z Písma a sv. Otců, zvláště z Paschasia, pro remanenci.

To jest krátký obsah dosti obšírného spisu Jakoubkova.

Po stránce dogmatické překvapuje traktát svou smělostí. Stanislav ze Znojma mluví v traktátu remanenčním mnohem opatrněji. Používá nesmělého „videtur“, soudí, že nauka opačná není definována, a uzavírá, že je dovoleno býti neutrálním k obému učení. Jakoubek však tvrdí remanenci apodikticky jako článek víry, sofisticky odmítá všecky důkazy pro přepodstatnění, ba hledí ten výraz vyložiti ve smyslu remanenčním, útočí na katolickou nauku jako na identifikační, vytýká jí, že učí zničení podstaty chleba, a předkládá řadu autorit, svědčících dle něho pro remanenci.

Podkladem jest oběma, Stanislavovi i Jakoubkovi, Viklef. Ale kdežto Stanislav jej zpracovává samostatně, jsou v Jakoubkově traktátu celé části pouhým opakováním Viklefa. Výklad, jímž hledí ujíti nepohodlným autoritám katolickým, kteréž praví, že podstata chleba nezůstává, totiž že prý nezůstává v úvaze věřících, ježto prý před tělem Páně ustupuje do pozadí (sopitur), jest u Stanislava i Jakoubka převzat

z Viklefa. Ale Jakoubek si nad to osvojil celý apparát filosoficko-theologický, jehož použil Viklef, i útočný způsob dokazování, jímž se zvláště v této otázce Viklef vyznamenává.

Ba více! Následuje Viklefa, dává se Jakoubek strhnouti k výrokům, jež i skutečnou přítomnost Kristovu ve svátosti oltářní činí pochybnou. Mikulovský citát, nahoře uvedený, je toho dokladem. A není jediný. Jakoubek několikrát opakuje, že věty Kristovy „Toto jest tělo mé" a „To jest kalich krve mé" jsou locutiones tropicae. [1]) Jakoubek ovšem skutečné přítomnosti Kristovy popříti nechtěl, jako jí nepopíral Stanislav, jemuž také proklouzlo nebezpečné slůvko „figurative". Ale to jest právě osudné při českém viklefismu, že jeho stoupenci jdou za anglickým mistrem příliš důvěřivě a nekriticky a nemají nebo aspoň nepoužívají dosti bystrosti a opatrnosti vědecké, aby promyslili, kam jeho věty vedou. Jen tak lze pochopiti, že mohl Jakoubek, tolik proniknutý opravdovou úctou ke Kristu svátostnému, přijati z Viklefa nauku remanenční a opakovati i jeho důkazy, jež v sobě tají pikartství a důsledně k němu vedou. Však se také Táboři později právem dovolávali tohoto traktátu Jakoubkova a Jakoubek, jsa touto smutnou zkušeností poučen, varoval pak před mudrováním a napomínal k prosté víře!

Z řečeného jest patrno, že pro dogmatický vývoj v Čechách nalezen jest v remanenčním traktátu Jakoubkově důležitý článek. A již to má cenu pro historika. Ještě významnější však jsou pro dějepisce doba a okolnosti vzniku traktátu.

Spis Jakoubkův existoval již roku 1417, kdy jej odsuzuje sněm kostnický. Napsán však byl jistě o několik let dříve. Vždyť léta 1414—1417 jsou u Jakoubka vyplněna činností pro kalich a nelze si mysliti, že by se neozval nějak ten požadavek i v našem traktátu eucharistickém, kdyby byl v té době býval psán. Zatím tu není o něm ani zmínky. Mimo to bylo by bývalo neopatrným hájiti tak rázně remanenci v době, v níž mezi bludy Husovými ve výpovědích svědků ten článek se vytýká na prvém místě. Nutno tedy vložiti náš traktát před r. 1414.

Chceme-li dobu určiti blíže a přihlédneme-li za tím účelem k obsahu spisu, najdeme tu dvě narážky časové. Jakoubek praví: Ježto jest

---

[1]) ... panem ... dicunt esse corpus Christi vere sacramentaliter et non ydemptice (l. c. fol. 311a) .... in hac proposicione sacramentali »Hoc est corpus meum« indendit eciam tropicam locucionem atque predicacionem (l. c. fol. 325a) ... sic quod ipsum figurans sit tropice et sacramentaliter vere ipsum figuratum corpus Christi (l. c. fol. 325b) ... sunt proposiciones tropice et non ydemptice (ibid.).

remanence víra katolická a apoštolská, „videtur sequi, quod non propter aliquas excommunicationes nec aliquos terrores coram principibus sacerdotum hec apostolica fides est neganda, sicut nec huius fidei katholice contradictorium a christifidelibus propter domesticos inimicos subdole adversantes est concedendum“ (fol. 310ab). A dále: „Ex quo supradicta sentencia sit fides domini nostri Jesu Christi et suorum apostolorum ceterorumque sanctorum, tunc nullus pontifex romanus, nulla communitas posterior in ecclesia militante quantumcunque numerosa habet potestatem decidendi, decernendi et statuendi contradictorium predicte fidei infringibili christifidelibus ad tenendum“ (fol. 311a). Druhá narážka dala by se vztahovati na zavržení článků Viklefových Janem XXIII. počátkem r. 1413. Ale tu není známo, že by bývalo v Čechách nějaké větší hnutí, týkající se svátosti oltářní, že by pro bludné učení byly pronášeny klatby, bludaři byli nuceni odvolati a domácí nepřátelé že by byli na tu nauku útočili. Ve spojení s citátem prvým může se týkati i druhý pouze r. 1408. Tehdy papež Řehoř XII. přísným listem, poslaným do Čech, vytýkal, že se blud o svátosti oltářní šíří, shromáždění národa na universitě zavrhlo, ač dosti dvojsmyslně, články Viklefovy, mistr Matěj z Knína byl pro nauku o remanenci pohnán před arcibiskupský soud a donucen odvolati a někteří jiní byli vyšetřováni, arcibiskup pak na synodě svatovítské znovu prohlásil dekret proti remanenci. To jsou okolnosti časové, jež předpokládá traktát Jakoubkův. Tedy asi na konci r. 1408 nebo na počátku r. 1409 (quodlibetum Knínovo a řeč Jeronymova!) napsal Jakoubek tento spis remanenční, v době prvého odboje Husova proti arcibiskupovi Zbyňkovi, patrně z opposice proti arcibiskupovi, tak jako Hus v téže době ze stejného motivu napsal o eucharistii traktát „Impugnantibus“, v jehož první části temperamentně hájí větu „eucharistie jest chléb.“ To jest pozoruhodné! Nemusil býti traktát „pomocníka Husova v evangeliu“ Jakoubka pokládán za kommentář k traktátu Husovu? Nebo jím snad byl skutečně?

Ještě jednu zajímavou věc shledávám v Jakoubkově spise. Druhá část jeho traktátu, v níž potírá důvody pro nauku katolickou uváděné, jest vlastně polemika proti druhému katolickému eucharistickému traktátu Stanislava ze Znojma,[1]) jehož však nikde nejmenuje. Jakoubek ve víd. dv. kod. 4302 fol. 313b—314a = Stanislav ve víd. dv. kod. 4308 fol. 211a—212b (kap. IV.) Úvod jest

---

[1]) Cf. Sedlák, Eucharistické traktáty Stanislava ze Znojma. Brno, 1906.

poněkud upraven, autority jsou úplně opsány, pouze Tomáš Aq. vynechán. Jakoubek proti Stanislavovi staví jako základ 10 poznámek a pak vyvrací jeho autority jednotlivě (fol. 314a—324b). Potom opisuje Stanislavův důkaz z kap. V. fol. 214ab na str. 324b[1]) a potírá jej na str. 325a—327a. Positivní část Jakoubkova spisu má pouze 4 listy (310a—313b) a na konci připojené autority 8 listů (327a—334a), ostatní vše je polemika proti Stanislavovi, tedy víc než polovice traktátu!

To nutno uvážiti. Stanislav, první hlasatel remanence, nauku svou odvolal a spis jeho, druhou částí doplněný, byl nejmocnější obranou katolické nauky. „Mladí" v táboře českém s ním nesouhlasili. Jim je remanence článkem víry. Jakoubek přijímá thesi Stanislavovu za svou, vyslovuje nauku Viklefovu bez obalu a tvrdí, že ani hrozbami ani vyobcováním nesmí se dáti věřící od ní odvrátiti. Aby pak důvody, jež podal Stanislav proti ní a jež „domácí nepřátelé" často uváděli, remanentistů nemátli, má Jakoubek za nutné přímo se obrátiti proti nim. Původce jich obecně známého jmenovati nebylo třeba a nebylo ani vhodné.

Tento fakt vrhá zvláštní světlo na stálé ubezpečování Viklefistů, že „v Čechách bludaře není", a ukazuje, jak upřímné bylo odsouzení článků Viklefových r. 1408 a jak pravdivé prohlášení arcibiskupovo. V otázce tou dobou nejdůležitější staví se pomocník Husův po bok Viklefovi a prohlašuje nauku jeho ve smysle jejím bludném za dogma, ba potírá obranu katolického učení, snad právě v té době, kdy autor její šel s Pálčem do Říma hájit pravověrnosti své a pravověrnosti Čech. A Hus později osměluje se tvrditi, že v nauce o svátosti oltářní nikdo hůře nebloudil než učitel jeho Stanislav!

---

[1]) Jenom úvod pozměňuje a přidává závěr. Či měl Jakoubek původní znění druhého traktátu Stanislavova, od našeho spojeného traktátu poněkud odchylné? Snad přímo z přednášky Stanislavovy? Nápadné jest, že kde má dnes Stanislav ‚aperte patet‘, cituje Jakoubek ‚videtur‘, v němž odpůrci Stanislavovi viděli pochybnost.

Posudky.

Das Lebensprinzip. Ein historischer und systematischer Beitrag zur Naturphilosophie. *Dr. Jacob Koschel.* Köln 1911.

Projevy živého, sebou působícího (Selbstbetätigung) vysvětlovány vždy i dle metafysických hledisk a to ovšem různě. Skutečné úkazy jisté uspořádanosti a účelné přizpůsobenosti byly vždy předmětem obdivu, který naváděl ku stanovení skrytých sil jako principu tohoto dění. Tou byla i t. zv. životní síla staršího vitalismu (aristotelicko-scholastického). Jeho zástupci byli Haller, Wolff, Blumenbach, Treviranus, Joh. Müller a Liebig.

Proti tomuto názoru postavily po exaktnosti toužící vědy přírodní názor mechanistický. Děj přírodní je těsně sevřen řetězem příčin a účinů na sebe narážejících a sebe navzájem vzbuzujících. Neznámá veličina v rovnici tohoto dění není síla ani princip, nýbrž neznámý t. j. nepozorovaný popud, příčina. Praotcem mechanismu je Descartes. Mezi novějšími přidržují se mechanismu Haeckel, Weismann, Bütschli, Roux, Albrecht, Kassowitz a Hertwig.

Jako hlavní argument proti mechanismu uvádí — jak se to obyčejně děje — auktor propast mezi organickým a neorganickým. I ta okolnost, že podařilo se chemikum již některé živé látky sestrojiti, činí vysvětlení mechanismu neudržitelnějším ještě. Jestliže ku sestrojení těchto látek třeba bylo intellektu experimentatorova, pak musíme tušiti, že v organickém nachází se také něco, co tuto synthesu přivádí, něco, co mimo organismus má svůj původ. Krystalisaci možno považovati toliko za něco organickému dění podobného, ne však s ním totožného. Pro praplození pak nemáme ani jediného positivního dukazu.

Od theorie mechanismu rozlišuje t. zv. theorii stroje (Maschinentheorie), která má rozdíl mezi organickým a neorganickým, živým a neživým, za daný. O původu rozdílu netřeba přemýšleti. Je třeba toliko organické, živé dle daného a skutečného sestrojení popisovati a vysvětlovati, kterak z daného tvoří se nové. Tak na př. třeba srdce jako pumpu, oko jako tmavou komoru posuzovati.

Rozdíl onen mezi živým i neživým však nespočívá jen ve výměně látek a sil, jak oni tvrdí, v celém trvání, které organismus sám působí, nejen v tom, že stroj potřebuje jiné do něho vnesené síly (intellektu) ku svému udržování, nýbrž rozdíl mezi oběma je i v celém vzezření, stroj tíhne ku setrvačnosti, organismus k rozštěpení. Hlavním odpůrcem theorie stroje je Driesch. Známkou stroje je, že každá jeho část jest jen jistého úkonu schopna, vývojezpytem však dokázáno, že buňky třebas organem určité výkonnosti byly stvořeny, přece nejen tyto výkony, nýbrž i jiné přejímati mohou. Otázka o původu stavby stroje je tím tedy toliko posunuta.

Obě theorie mechanistické nemohou tedy teleologie organismu popříti ani samy dle svého vyložiti.

Proti nim staví tedy auktor novovitalismus jako dostatečný výklad životních projevů. Nejzávažnější průkopníci jeho jsou Ed. v. Hartmann, botanik Joh. Reinke a biolog Hans Driscli. Reinkeho dominanty a Drischovy entelechie (psychoidy) jsou však jen mrtvé útvary pojmové, za kterými skrývá se však agnosticismus. Proto vrací se auktor k Aristotelovi a scholastice a nazývá principem životním formu všeho ve smyslu této filosofie scholastické. Tím, čím je plán v hlavě stavitele stroje, který bez něho nemůže ani povstati ani činným býti, tím je onen princip životní organismu, v něm je základ i podklad souladnosti jeho zřízení i účelnosti jeho působení. Princip životní je idea, myšlenka, která je organismu vtělena, v látce uskutečněna. Organismy jsou samy sebou činné a sebe samy uskutečňující idee (125).

Problém náleží mezi ony, které v době a dějinách filosofie přítomnosti pozbývají svého vnadidla. Rozpadáváním se všech věd přírodních a exaktních na podrobná a odborná bádání mizí jistě čím dále tím více dozírnost a dostižitelnost podobných problémů. Jestliže však objevují se pod nápisem přírodovědeckých poznatku pokusy o jejich rozluštění, pak hledí se na ně buď jako na sport, kterým osvěžují, soustřeďují či rozptylují se duchové umdlení prací vědeckou, anebo jako na historické turnaje na odiv obecenstvu pořádané jednou tou, podruhé jinou společností s jistým programem, kterých užívá se mnohdy i jako reklamy a propagandy.

Práce je psána pečlivě a posloužiti může dobře k orientaci o problému uvedeném. *Dr. Karel Černocký.*

Lev Borský, Bedřich Nietzsche. Vývoj jeho filosofie. V Praze. 1912. Str. 222.

Účelem knihy jest vylíčit vývoj filosofie Nitzscheovy. Napřed se podává kratičký životopis a pak se probírají různá jeho stadia filosofická. První období bylo metafysické a rámec jeho tvoří metafysika Schopenhauerova. V tomto rámci je ovšem mnoho disparatních prvků — aesthetická filosofie Wagnerova, svět hellenský a j. Jak končí toto stadium? „Úplným shroucením se a opuštěním toho, v čem viděl náš filosof po deset asi let nejvyšší své ideály, smysl nejen života svého, ale života lidstva. Kritiku tohoto stadia obstaral Nietzsche tak důkladně a zároveň tak břitce v následující své periodě positivní, že bychom jí — přes svůj naprostý nesouhlas s metafysickým stadiem Nietzschovým — nemohli provést řízněji už z úcty k pozdější jeho filosofii“ (str. 53). Pak se probírá období vědecké a uvádějí se díla filosofova sem spadající. Horoval-li dříve nějaký čas pro umělce, volá nyní: „Umělec není vůdcem života“ (str. 64). Avšak ani věda nedovedla Nietzscheho uspokojit; viděl skoro všude jenom negativní výsledky. Bojoval-li Nietzsche v tomto období ostře proti morálce, pak bojoval v dalším ještě víc. Soucit, který dle Schopenhauera je nejvyšší, jedinou ctností a základem všech ostatních, je dle N. nebezpečnějším než nějaká neřest. Ideálem je mu nadčlověk, jehož hlavní zásada zní: „Nešetři svého bližního“ (str. 94.) Ostatní názory tohoto

stadia vystihuje autor slovy: „Dle něho (Nietzscheho) není ani duch ani rozum ani myšlení ani vědomí ani duše ani vůle ani pravdy, všecko fikce neupotřebitelné. Nejde prý o subjekt a objekt, nýbrž o jistý druh zvířete, dařící se jenom za jisté relativní správnosti, hlavně pravidelnosti svých vjemů“ (str. 140.). Toť vlastně naprostá negace vědy. Pajan, kterým autor na posledních stránkách filosofa nadčlověka velebí jako osvoboditele života — „že proklamoval jako první a jediný filosof hodnoty života; že očistil život ode všeho hanobení a snižování; že zavěsil do stejné výše oprávněnost jeho a jeho hodnot jako nový ideál nad lidstvem; že mu vrátil dobré svědomí vyžíti svůj pozemský život cele a plně bez výčitek svédomí, bez pocitu hříchu a méněcennosti“ (str. 218. d.), toť plané fráse, nemající žádného významu. Nietzscheův nadčlověk nemůže být nikdy ideálem lidstva. Vážní učenci tvrdí, že Nitzsche odsoudil své názory svými slovy: „Tento myslitel nepotřebuje nikoho, kdo by ho vyvracel; vyvrací sebe sama.“ Jiní opět míní, že by byl Nietzsche, kdyby temnota duševní ho nebyla obestřela, svého nadčlověka sám podrobil žíravé kritice právě tak, jak bezohledně kritisoval svá dřívější období.

Dr. Georg Sattel, Begriff und Ursprung der Naturgesetze. Schöningh. Padernborn 1911. Str. 252. Cena 7 K 20 h.

Pojem zákonů přírodních není pojmem ustáleným; podle toho, jak pohlížíme na přírodu, mění se také pojem jejich zákonu. Jinou definici podávají idealisté, jinou empiristé; dle posledních má zákon přírodní platnost objektivní, dle prvních pouze subjektivní. Mnohým přírodozpytcům je zákon přírodní subjektivní formulí, umělou abbreviaturou, pouhou etiketou, jak dí Mach. Dle tohoto učence má pojem zákonů přírodních cenu jenom ekonomickou. Po patřičné kritice nesprávných pojmů, z nichž mnohé badání v přírodě činí nemožným, dospívá autor k názoru, že zákon přírodní je úsudkem cum fundamento in re — pojmem subjektivně-objektivním. — Důležitou je druhá část díla, jednající o vzniku zákonu přírodních. Pouhým konstatováním těchto zákonu se myslící člověk nikdy neuspokojí; bude stále pátrat, jak vznikly. Mechanismem se jejich vznik nedá vysvětlit. Tyto zákony nejsou naprosto nutnými; místo nich mohly být jiné. Příčina toho může být jen v bytosti, která je nad zákony přírodními. Marně se namáhá moderní filosofie odbyt otázku po vzniku zákonu přírodních jako metafysickou a proto prý nerozluštitelnou. Reinke nazývá náhled, dle něhož pro vysvětlení záhad světových netřeba kosmické intelligence, protože prý i bez ní se přírodními zákony vše vysvětluje, velmi krátkozrakým. Rudolf Otto nazývá zákony přírodní hádankami ve formulích „Rätsel in Formeln gebracht“. Du Bois Reymond dí, že vysvětlovat záhady světové zákony přírodními je surrogatem vysvětlení. Zákony se samy nijak nevysvětlují — potřebují skutečného podkladu, jímž nemůže být ani Schopenhauerova „nevědomá vůle“ ani Hartmannovo „nevědomé“, tím méně Hegelova prázdná idea neb Frohschammerova světová fantasie neb Noiré-a „dunkle Ichheit des Alls“. Zákony pří-

rodními jeví se myšlenka, vůle a všemohoucnost Boží. Jen theismem lze vznik jejich vysvětlit. Zákonnost a idea Boží se nijak nevylučují, nýbrž doplňují. Bez Boha zůstanou zákony přírody věčnou záhadou. Zcela správně píše autor na str. 245. „Die Naturgesetze, die Wirkformen alles Bestehenden, der Charakter, die Natur und das Wesen aller Erscheinungen rufen nach ihm (Gott) als dem Schöpfer, der sie gründet und hält, sie ruhen auf ihm als der Kraft, die sie bildet und speist, und rühmen ihn als die bewußte Weisheit, unendliche Macht und Vernunft, als deren Gebilde sie herrschen. Zákony přírodní jsou ve své železné přísnosti skalopevným důkazem pro osobního Boha“. — Kniha vyšla ve sbírce „Studien zur Philosophie und Religion“, kterou vydává Dr. Remigius Stölzle, professor filosofie na universitě ve Würzburgu.

Dr. Rudolf Eucken, Können wir noch Christen sein? Veit. Leipzig 1911. Str. 236. Cena 4 K 32 h.

V předmluvě objasňuje spisovatel své osobní stanovisko k problémům náboženským a praví, že ho již v mládí velmi zajímaly. Později, když vědecká práce se stala jeho povoláním, snažil se zájem o náboženství potlačit, avšak nepodařilo se to. Při pracích filosofických se mu otázky náboženské zrovna vnucovaly. Nyní, kdy boj o tyto problémy se na celé čáře rozpoutal, považuje i on za svou povinnost, přispět k vyjasnění nynějších rozervaných poměrů. Eucken praví, že nenávist proti křesťanství se vzmáhá den co den, a přece prý musí každý nepředpojatý uznat, že křesťanství je dosud nesčíslným duším jedinou spásou a útěchou v bouřích životních, že je bohatým pramenem obětavé lásky a svědomitého plnění povinností, a že dosud jsou mnozí odhodláni pro pravdy křesťanské žít a zemřít. V dřívějších dobách se proti křesťanství také bojovalo, avšak odboj tento nenabyl nikdy takových rozměrů jako nyní. Je tento stav normálním? Autor dí, že jím rozhodně není, neboť cenné prvky moderní vědy se dají se základními pravdami sloučit. Naturalism, jehož zásadním odpůrcem je Eucken, nemůže nikdy vyplnit mezery, kterou vyplňuje náboženství. Proto se žádá úplná změna veškerého pozemského života, jeho prohloubení a zakotvení osobnosti a společnosti v nadzemské skutečnosti. Co se týče názoru autorova o podstatě křesťanství, emancipoval se od mínění liberálních theologů protestantských, kteří měli ideál čistě pozemský. I v jiných důležitých bodech emancipoval se od theologie protestantské, hlavně v ideji o vykoupení. Toto má ráz ethický, dí Eucken, a nikoli intellektualistický, jak mnozí theologové protestantští od dob Hegelových měli za to. Následkem toho prohlásil Ritschl hřích za věc pouhého vědění, který jedině nedostatkem rozumu bývá zaviněn. Velikou zásluhu si dle Euckena získalo křesťanství tím, že veškerou bolest života vezdejšího zušlechťuje. — Kultura, která se zabývá jen tímto světem a vše ostatní prohlašuje za illuse — „Daseinskultur“ ji nazývá autor — ničí nejen náboženství křesťanské, nýbrž každý duchovní ráz života, a proto nikdy lidstva neuspokojí. Co se

v moderní vzdělanosti stalo opravdu velikým, stalo se prý působením a přičiněním křesťanství. — Eucken nepovažuje náboženství za věc čistě subjektivní bez církevní autority; zdůrazňuje její potřebu: „man muß sie (die Religion) entweder der Verflüchtigung preisgeben oder das geistige Vermögen und den Wahrheitsbetrieb der Individuen übermäßig schätzen, um eine Kirche entbehrlich zu halten“, (str. 137). V posledním odstavci píše autor: „Naše otázka byla, zda dnes ještě můžeme být křesťany“ a odpovídá: „Naše odpověď je, že nejenom že můžeme, nýbrž i musíme“ (st. 236.). Žádá se však, aby se křesťanství dále vyvíjelo; víc naděje skládá do katolicismu než do protestantismu, o němž prohlašuje, že je vývoje neschopným. Na stránce 229 neprávem se vyčítá církvi, že se přidržuje takové soustavy světové, jež moderní přírodovědě odporuje. *Dr. J. Vrchovecký.*

Dr. William Mackenzie, Alle Fonti della Vita. Genova 1912. A. F. Formiggini, editore. Str. 387.

Práce Mackenziova jest zajímavým pokusem o harmonické pojetí světa a života po stránce vědecké a filosofické na podkladě biologickém. Mohou výzkumy biologické objasniti poněkud naše pojmy o individuu, osobitosti, vědomí? Mohou nalézti kategorie logické, ethické a esthetické podklad ve zjevech života? Toť problém, který se snaží náš autor rozřešiti na základě nejpositivnějších výsledků současné vědy, v níž silně převládl směr protimaterialistický, snaha nahraditi pojetí přírody čistě mechanické vysvětlováním teleologickým a idealistickým.

Autor klade proti dynamickému pojetí fakt biologických pojetí statické, ježto příroda spěje netoliko k stálé změně a proměně druhů, ale též k zachování typických jednot, z nichž se skládají. Ba tato snaha zachovávací, jež se vysvětluje ve prospěch jednotlivých členů živoucího světa, jest tak důležitá, že Mackenzie neváhá viděti ve formě individuální „l'espressione tipica della nostra vita“ (typický výraz života). Po genialním rozboru podivného zjevu měnivých rodů, uzavírá, že jest patrný „un progressivo apparente spostamento nella importanza reciproca dell' una o dell' altra generazione, a favore della generazione agama“ t. j. jinými slovy stále větší převaha individua nad druhem.

Stačí tento závěr, aby podal pevný podklad k hodnocení osobnosti lidské? Jdeme-li k pramenum života, člověk poznává, že má „beni propri“ (statky nezávislé od druhu), že v životě socialním není pouze důležité rozmnožování tělesné, nýbrž i práce, ježto vedle plodění dětí rodí se „nekonečné plody duševní, jež přečkávají efermerní bytí jednotlivců“.

Zůstaneme-li však při biologii, statky a individuum, jež je vyzískává, jsou čímsi vztažným a přechodným. Individuum jest výtvor přírody, jež na jedné straně zachovávajíc formu jednotnou, snaží se na straně druhé ne méně energicky, aby přinutila jednotlivce v typy stále příbuznější.

Individuum jest tedy „časná částečka celku" a pojem osobnosti stává se „altrettanto fluido quanto quello d' individuo, al quale nulla di decisivo viene aggiunto dal fatto psichico caratteristico dell' uomo". To značí tedy asi dle mínění autorova, že individuum a osobnost zdají se vymykati definici a že i když připustíme kvality psychické, jakožto základní atribut života, přece problém není rozřešený.

Podstata života nám uniká. „Nomi, sempre e soltanto nomi! Al di là dei nomi, resta il microcosmo insondabile, l'officina misteriosa della vita, nella quale la scala degl' individui sembra discendere all' infinito, senza che ivi mai possiamo trovare un punto di riposo al nostro pensiero inutilmente affaticato." Slova, pouhá slova a tajemství života zůstává nerozřešeno, jest kratičký obsah tohoto povzdechu autorova. Jest přesvědčen, že nynější vědecká methoda jest nedostatečná k rozřešeni záhad životních, a cítí potřebu vrátiti se k intuici „l'intuizione immediata, radicante nella profondità dell'io". Ve vědě prý není všecko pravda, co se tvrdí, avšak pomocí intuice můžeme přece poněkud blížiti se k idealu harmonie pravdy, krásy a dobroty.

Celý obsah knihy dal by se shustiti v tato krátká slova autorova: „Ogni particella della natura vivente è umana, in quanto l'uomo come ogni altro vivente è particella della natura" (str. 273.). — Spis Mackenziův jest vskutku zajímavým zjevem: Přírodozpytec poznávaje nevhodnost nynější t. zv. vědecké methody vrací se k filosofii, snaží se o synthesu vědy a filosofie. Neobává se intuice, ba naopak v ní vidí pronikání přírody, osvětlení provisorních pravd vědeckých. Všímaje si co nejpodrobněji positivních zjevů nezastavuje se u nich, nýbrž snaží se spekulací filosofickou proniknouti až do vnitř věcí.

Nápisy jednotlivých kapitol jsou: I. Le generazioni alternanti; II. Alla ricerca della persona; III. L'unità biologica; IV. Energia psichica e teleologica; V. La morale della natura; VI. Vita ed estetica degli abissi.

Dr. Jos. Kratochvil.

Ze života náboženského.

O zrušených svátcích (listem apoštolským z 2. července r. 1911) docházely do Říma takové spousty dotazův a žádostí a všelijakých proseb z různých stran světa, že sv. Stolec uznal za vhodno přesným prohlášením učiniti konec všem podobným nespokojenostem. „Congregatio Concilii" („Sbor koncilu" — trid. totiž) v listě o svátcích ze dne 3. května 1912 (Acta Sedis Ap. z 10. kv.) prohlašuje o všech těch přáních a zvláště o přání uchovati svátek Božího Těla ve čtvrtek po N. Trojici, tyto tři všeobecné zásady:

1. Uváživ změněné okolnosti doby papež, jako jeho předchůdci činívali, vyškrtl některé dny sváteční z přikázaných dní („sub praecepto“), tím však nezakázal, že v ty dny nijakých slavností býti nesmí; naopak chce Jeho Svatost, aby i v ony dny ve chrámích konaly se bohoslužby pokud možno stejným způsobem. Úmyslem Jeho Svatosti bylo zbaviti věřící v ony dny těžkého závazku býti na mši svaté a zdržeti se práce služebné; a to proto, aby zmenšena byla příležitost ku přestupování zákona a zmenšeny byly případy pohoršení odtud vznikajících. Duchovní správcové vyložíce věřícím tyto úlevy, ať při tom neopomenou je povzbuzovati, aby i v tyto dny návštěvou chrámův a jinými zbožnými skutky Boha a svaté jeho uctívali.

2. Aby pak věřící ku slavení těchto svátků zrušených pobídnuti byli, tímto listem se všem biskupům uděluje co nejširší moc dispensovati od postu ujmy i zdrželivosti vždy, kdykoliv by půst padnouti měl na tento zrušený svátek, pokud se ještě věřícími slavnostně slaví.

3. Také se dovoluje, aby slavnost Božího Těla mohla se konati i ve čtvrtek s průvody a slávou obvyklou, ač den ten zasvěceným svátkem už není. „Contrariis quibuscunque non obstantibus“ končí list obvyklou formulí: „jakékoliv odporující tomu okolnosti nic neplatí“!

Všecka a jakákoliv usnesení biskupů a sněmů místních nezmění už nic na listu apošt. z 2. července 1911. Svátky v něm vyjmenované jsou na všecky časy zrušeny, tak totiž, že jejich sváteční závaznost přestává. Slaví li se či neslaví, je věcí místního zvyku, ale i když se slaví, je to bez závazku pro jednotlivce: není zavázán pod hříchem jíti na mši sv. a nekonati prací služebných. Závazku svátečního pro ně nikde v celé katolické církvi není — tedy ani u nás ne — a žádný biskup nemůže závazku toho už svou mocí obnoviti. Ale při tom těmto dnům dána ještě i privilej svátků — dispens od postu v ty dny, jako bývá v závazné dny sváteční. Dotazy už snad přestanou. Každý si může ve dny 2. II., 25. III., 5. VII., (v Čechách 16. V. a 28. IX.), 8. IX., 26. XII., v pondělí velkonoční a svatodušní a ve čtvrtek Božítělový činiti, co chce, světit nebo nesvětit, je to jeho pouhá dobrá vůle. Tázat se na to zvláště, není teď proč. Byl už nejvyšší čas, aby rázné slovo toto bylo promluveno, sice byl by chaos už nesnesitelný. Smutno ostatně dost, že nebylo hned prvého rozkazu papežského bez vytáček a oklik uposlechnuto, rozkazu tak časového a praktického. To v jiných věcech bývají „horlivci“ daleko poslušnější a ochotnější!

*

Německými benediktiny beuronské kongregace zřízen za spolupůsobení kongregace montekassinské (působením pap. Lva XIII.) r. 1884 missijní klášter v St. Ottilien v augsburské diecesi v Bavořích, k němuž pak připojen klášter ve Wipfeldu ve würzburské diecesi. Kláštery tyto obsadily celou řadu missijních stanic v německé Africe a poslední leta v Číně a v Japonsku, P. Dominik Enshoff ze St. Ottilien podává v „Historisch-Politische Blätter“ (1. kv.) zprávu o náboženském hnutí v Japonsku. Hnutí toto je zajímavo tím, že vychází z podnětu státního, jest to tedy úřední náboženské hnutí. Před

„sluncem“ kultury evropské, jež zmodernisovala Japonsko v posledních 50 letech, rozprchnul se náboženský vliv obou domácích věr, šintoismu a buddhismu. Nezůstalo nic než dynasticko vojenská tradice, která udržuje lid a stát v jakémž takémž pořádku. Ale mravnost na autoritě hlavně a poslušnosti zbudovaná počala spolu s mizením náboženského vlivu poklesat a klesla tak povážlivě, že státníci počínají býti starostlivi o příští národa. Nemělo-li tedy náboženství vlivu na udržení mravního zákona, pokusil se o to stát sám a císařovým jménem podepřen vydán mravní zákonník. Jen že tato státní morálka zůstala bez vlivu ještě více než pobledlý buddhismus a šintoismus. I dosazena vládní komise, která měla zkoumati jednotlivá náboženství asijská i evropská, a rozhodnouti, které je pro Japonsko nejvhodnější, a to že by stát potom svým vlivem zavedl a podporoval. Výsledek komissního šetření autor nezná. Za to však přináší zprávu podle japonských časopisů o anketě náboženské svolané vládou na podnět viceministra vnitra Tokonami. Do ankety pozváno 15 zástupců šintoismu, 50 zástupců buddhismu a 7 zástupcu křesťanských církví v Japonsku známějších. Zástupci všech církví byli ovšem rození Japonci. Byly to hlavně pravoslavná ruská církev a církve i sekty anglicko-americké. Katolického zástupce nebylo. Máť katolicismus nejméně přívrženců a je nejchudší církví japonskou, proto se naň ve veřejném životě zřetel nebéře. Na druhé schůzi ankety od 68 zástupců přijata jednohlasně resoluce: že se všecky sekty pokusí o očištění nauky náboženské, aby pokrok lidu a národa co nejvíce podporovaly; že žádají, aby stát podporoval svými úřady náboženské snahy, aby tak zavládla jednota mezi státem a církvemi a výchovou, jíž se obě strany věnují. — Autor lituje, že není dostatek prostředků, jaké mají anglikansko-protestantské církve a sekty k disposici, aby se i katolicismus mohl rozšířiti v Japonsku, jehož půdu tolik mučeníků katol. už před 300 lety skropilo. Poněvadž se v Japonsku šíří nauky náboženské hlavně tiskem, je především tiskové agitace potřebí a tu by i výdělkový závod dobře pochodil, kdyby se odhodlal knihy a brožurky katolické rozšiřovati. Mohly by se i v Evropě tisknouti (čínsky nebo japonsky) a formou lidu a intelligenci japonské přístupnou vykládati nauku katolickou. Autor doufá, že by katolicismus Japoncům nejlépe se zamlouval.

*

Trojsvazkové dílo Jesuity Hartmanna G r i s a r a o Lutherovi vloni vydané staví se jako veliký pokrok klidné historické práce proti Lutherovi dominikána Jindřicha Denifle (z r. 1904). Grisar je psychologičtější, Denifle dogmatičtější — Denifle polemisuje, vyvrací, Grisar vysvětluje vznik Luthera z okolí a poměrů; nenadsazuje na žádné straně, je obezřetným, ale i přísným historikem a hlavně tímto, a tak dociluje smířlivějšího dojmu — pokud to u Luthera a povahy celého díla jeho možno jest. Zdá se jakoby Grisarovým dílem katolické Německo povědělo vše, co možno vědět a říci o muži v nábož. ohledu pro Německo nejosudnějším — a řeklo to tentokrát „sine ira et studio“. Ale snad právě proto dílo jeho nebude populárním. Protestanté se na ně

odvolávat nebudou, ježto jest katolické, a katolíkům bude zcela odlišné od dosavadního názoru a hovoru o Lutherovi a reformátorech 16. stol. Mnoho brošurkových legend o Lutherovi z katol. strany šířených vyvrací a odsuzuje jako lehkomyslné nepravdy a upřílišená, neprokázaná podezření.

*

Obliba středověkých a jim nejbližších mystiků, kterou vidíme vzrůstati uprostřed neutěšených poměrů náboženských a mravních, svědčí o přirozené touze „duše přirozeně křesťanské“ vybřednouti z otroctví hmoty a časnosti. Neradno však a pokroku nebezpečno jest jíti s oním proudem, jenž obzvláště si libuje v jednostranných estheticko-pantheistických rysech mysticismu onoho, zanedbávaje pevnou naukovou podlohu, dualistickou, osobnostní. Pantheismus, monismus a quietismus jsou úzce spřízněny; osobní pokrok v nich nemá místa, a učí-li jej monisté, činí tak nedůsledně proti své soustavě. Sám Luther se svou fiducialní věrou a naukou o bezmohoucnosti člověka (duše jest mu mrtvým mořem, solným sloupem sodomským) navázal vlastně na neplodnou část mystiky, a k thesím svým veden byl spisem toho druhu (Theologia Deutsch). Přeceňovati a jednostranně pěstovati tuto kontemplační stránku bylo by nepsychologické a opravdové nábožnosti škodlivé.

*

Mezinárodní sjezd zednářský konal se právě v Římě, v sídle vrchní hlavy zednářstva. To je totiž tak malicherné, že chce svou hlavu míti právě v Římě. A po dlouhých snahách prosadilo to, že římská stará šlechta odstrčena od hodnosti starosty města a na primátorský stolec povznesena hlava zednářstva, Nathan, z národa vyvoleného. Ku sjezdu vydán seznam loží a členů. V seznamu uvedeno 22.480 loží s 1,768.627 členy. Z evropských států není loží v Rakousku a v Rusku, kdež francmaçonerie jakožto tajný spolek je zakázána. Členové ovšem jsou i v těchto zemích, ale patří k ložím vedlejších států. Podle seznamu je dnes zednářstvo vlastně organisací anglosaskou. Anglie se sev. Amerikou a Australií má 19.381 loží s 1,619.977 členy. Země romanské, které jsou nejnešťastnějším rejdištěm zednářstva, jím rvány a štvány, jsou už mnohem slaběji organisovány, mají jen 2219 loží se 106.708 členy. Z toho většina členstva jest v latinské Americe, menšina v románské Evropě. Na ostatní země Evropy a světa ostatního připadalo by už jen 810 loží s 92.942 členy, z čehož zase většina jest v Německou (514 loží s 55.501 členy). Ostatní naši sousedé jsou zastoupeni: Švýcarsko 34 loží se 4000 členy, Uhry 72 loží s 5186 členy, Srbsko 1 loží s 55 členy, Rumunsko 9 loží s 250 členy. „Golos Moskvy“, který tuto statistiku přinesl, praví, že jest falešná, jen pro nezasvěcené přibarvená. Že se mu do rukou dostala statistika tajná, jen vyšším „bratřím“ určená, a v té že je členstva mnohem více, všude skoro dvakrát tolik. V severní Americe samé čítají zednáři 3,850.000 členův. I po té zlepšené statistice je zednářstvo dnes spolkem anglosaským a více americkým než evropským. V Americe také už není tak výlučně židovským jako v Evropě.

K hrdinským kouskům anarchismu patří v posledních letech i vražedné útoky na kněze — úplně neznámé. Šíří se to s nenávistí protináboženskou, která k takovému šílenství pozdvihne ruku člověka ne zrovna anarchisty. Počátkem května v Galerii Viktora Emanuela v Milaně odpoledne za bílého dne a za největší návštěvy nějaký neznámý, elegantně oděný mladík, skolil nožem a na zemi několikrát střelil do kněze Della Valle. A utíkaje od místa činu, střílel do obecenstva, dvě osoby zranil lehce a třetí těžce. Za příčinu svého činu udal, že kněží šíří temnotu. Ten tisk, z kterého k tomuto přesvědčení došel, jak patrno šíří za to zář takovou, že lidé klesají z ní za bílého dne ve veřejných místnostech mrtvi k zemi. — Pařížští „apači", stejně jak činívali a činí dosud „expropriatoři" ruští, chlubí se rovněž anarchismem a rev. socialismem a vyznávají, že k němu došli beznáboženskou a protináboženskou výchovou ve společnosti a škole (Tisseau a Nollot). — Socialismus románsko-slovanský touto velikou dávkou zuřivosti protináboženské rozeznává se také velmi patrně od klidnějšího socialismu (třebas též většinou atheistického) germanských a anglosaských zemí. — Pešťské bouře nedávných dnův, ač byly zaranžovány socialismem pro dobytí všeobecného volebního práva — obrátily se také proti kostelům a klášterům, a jen síla vojska a policie a pak to, že ve čtvrtích města bouřemi nejvíce zpustošených není chrámů, bylo příčinou, že přestalo se na pokusech. — Nejsmutnější při všech těchto protikulturních nelidských zjevech je to, že tisk, a právě nejrozšířenější tisk, zjevů takových nestigmatisuje, neodsuzuje, ohřívajíc na každém revolučním plamínku svou stranickou polívčičku.

*

Opět v Olomouci založil se ve svátky svatodušní nový katolický stavovský spolek, totiž spolek katol. žurnalistů českomor. Olomouc svým horlivým ruchem stává se znovu opravdovou metropolí cyrillomethodějskou pro naše české země.

*

V 9. čís. „Korrespondenzblattu f. d. kat. Klerus Oe." uveřejněn informativní článek o boji církevních úřadů (duchovní správy) s přepjatými snahami ústřední komise pro zachování památek, která poslední dobu svou předlohou o uměl. památkách vnesla příliš musealního ducha do správy a záležitostí chrámových, osobujíc si přílišnou všemohoucnost a výhradu nad každým předmětem kostelním. Nejtvrdší místa předlohy sice už ve výboru panské sněmovny zmírněna. Přes to trvá snaha v poslanecké sněmovně dáti původní znění obnoviti. Duch musealního konservatorismu, ruch památkový stal se všeobecnou módou a sílí čím dál více, zhusta bez ohledu na vlastní úkol předmětů. Proto autor vyzývá diecesní konservatory a všechen klerus, aby na všech svých konferencích tuto otázku projednávali a takovéto požadavky stavěli: 1. Kněžstvo uznává cenu ochrany památkové, je vděčno za dobré rady znalců z ústř. komise; 2. ale směrodatnou je proň jeho diecesní vrchnost, která je chrání; proto bude vstříc vycházeti s důvěrou diecesním konservatorům od biskupa ustanoveným a jejich pokynům se podrobí, ježto

každému knězi starobylý zákon církevní o ochraně památek už svěcením ostiariatu vštípen jest slovy: „providete, ne per negligentiam vestram illarum rerum, quae intra ecclesiam sunt, aliquid depereat“: „hleďte, ať žádná z kostelních věcí vaší nedbalostí porušení nevezme!“ — Vyzývá spolu kněžstvo, aby se dorozumělo s poslanci a informovalo je o správném a spravedlivém stanovisku církve, a požádalo je, aby přísně střežili, co nařizovací cestou bude uveřejněno o organisaci ochrany památkové, ježto prý tam nahoře vítr nadouvá silno plachty „omnipotence“, o jakou se ústřední c. k. komise uchází.

V brněnské diecesi právě jmenováni pro všechna děkanství kněží konservátoři.

*

Ve „Slov. Lud. Nov.“ (18.) hořekuje kdosi nad poměry ve slovácké diecesi báňsko-bystřické. Vyšel po desíti letech nový schematismus (diecese má jen 221.224 katol. a 112 far) a ze schematismu toho vyzírá i celý duch správy diecesní. Na stolci báňskobystřickém seděl kdysi slavný biskup Št. Moyses a ten vymohl u svaté Stolice za patrony diecesní sv. Cyrilla a Methoda. Od jeho smrti však už se jich nevzpomíná a nynější správa nezná už jiného patrona než jaký býval před Moysem — sv. Františka Xav. Biskup (Radnai Wolfgang) je členem výboru spolku sv. Ladislava. Spolek tento jest obranným a pomocným národním spolkem pro rumunské čagauce (maď. kmen v Rumunsku osedlý). A přece 80% v diecesi je Slováků (ost. Němci) a Čagauce nemá p. biskup ani jednoho pod svou správou. Ale ve výboru, ba ani ve spolku sv. Vojtěcha p. biskup není; p. biskup toho spolku ani nedoporučuje svým věřícím, ač je to jejich jediný katolický spolek, ale na spolek čagauců dává sbírati po diecesi každý rok. Ve schematismu uvedena u far jména německá a latinská, ale slovácké ani jediné. Při udávání řečí ve farnosti je slováčtina na místě posledním i když jest řečí většiny obyvatel. Maďarština jest už na místě prvním v Báň. Bystřici, v Březně, Hronci, v Slov. Lupči, Zvoleni, v Nové Báni, v Přívize, v Krupině i v Tur. Sv. Martině. Mezi bohoslovci je 32 Slováků, 7 Maďarů, 32 Němců podle jména soudíc. Značná část far není obsazena, jsou na nich pouzí administratoři, jsou to vesměs roduvěrní Slováci, a to i na nejbídnějších farkách horských. „Jestli Párvy šlehá lid věřící a svoje kněžstvo karabáčem, pak biskup Vlk (Wolfgang) tichým utajeným úsilím dusí v kněžstvu poslední jiskerku ducha, roduvěrné kněze odlučuje od slovenského lidu, ožebračuje a otročí hmotně, jako máloktorý satrapa své poddané. Ve Spiši (bisk. Párvy) i v Báňské Bystřici žijeme ve třetím vyhnanství babylonském.“

*

V Uhrách konají se určitou neděli v roce sbírky po kostelích na katolický tisk. V Pešti je družstvo katol. tisku a jeho předsednictvo rozděluje lidový haléř takto po diecesích sebraný mezi jednotlivé katol. listy. Předsedou družstva (čestn.) je kaločský biskup Jan Černoch. V nedávné schůzi předsednictvo se usneslo, peníze z diecesí slováckých sebrané rozděliti na třetiny; jednu dáti katol. tisku maďar-

skému a dvě třetiny katol. nepolitickému tisku slováckému a to podle svého uznání. Slov. Lud. Noviny vytýkají tomuto usnesení, že i z toho mála, co lid slovenský nasbírá na svůj tisk, dávají třetinu ještě tisku maďarskému, který je hojně od velmožu kleru všech diecesí a od lidu svých diecesí podporován. Třebas má nepoměrně důležitější úkol a silnější nepřátele než katol. slovácký tisk, přece z té trošky slov. sbírek si nikterak nepomůže a ani práva na ni nemá. Pro tisk slov. pak by sbírky ty byly vydatnou podporou. Spišská diecese na př. ač nejchudší, obětovala svými oferami katolickému tisku roku 1910 2923 kor., a r. 1911 1667 kor., z bohatších diecesí sešlo se jistě více. Témuž listu nelíbí se, že výbor dle svého uznání listy podporované vybírá a že jen nepolitické míní podporovati, kdežto u maďarských podporuje i politické. — Navrhují proto Slov. L. Nov., aby si Slováci utvořili zvl. katol. tiskový výbor, který by samostatně sbíral na slov. katol. tisk.

Výbor „spolku sv. Vojtěcha" (druh „dědictví" vydavatelského) pro Slováky uherské měl 20 května schůzi, na níž se usnesl vydati nejdřív z Písma sv. Nový zákon ve čtyřech svazcích vázaných; vydá se ve 40.000 exemplářích, takže kromě podílů svatovojtěšských přijde ještě 10.000 ex. do prodeje všeobecného. Od letošího roku budou se konati valné schůze svatovojtěšské po různých městech slovenských. Pro letošek vybrán Ružomberk, město s 12.000 obyvatel, sídlo faráře Hlinky, jenž za obyvatelstvo se zaručil, že s radostí uvítá návštěvníky u sebe. Tím se svatovojtěšské schuze stanou katolickými manifestacemi, jež budou budit jedno město slovácké po druhém.

*

Appellace, již podala odsouzená kurie biskupská ve Varšavě proti rozsudku v záležitosti neuznaného sňatku mariavitského, projednána dne 23. května a skončila odsouzením o něco mírnějším, ale neméně drakonickým. Biskup Ruszkiewicz odsouzen na 4 měs. vězení, ale soud žádá pro něho o „milost" sesazení místo vězení; notář konsistorní Roszkowski na rok, ale cestou milosti má dostati jen 4 měsíce; farář Plaskowski dostal 3 týdny, cestou milosti mají se snížit na dva týdny, „bigamičtí" manželé venkované mají býti zcela osvobozeni. Nemilosrdným zůstal soud v rozsudku svém nad kanovníkem Cieplińským, který jako defensor matrimonii nese před úřady hlavní vinu, že platnost sňatku mariavitského nehájil!

Ve Varšavě přestal vycházeti katolický denník polský (jediný té barvy) „Dziennik Powszechny". Zanikl nedostatkem odběratel. Nechtěl ho nikdo čísti, že je hrozně fádní. Praví o tom lvovský „Przegląd", sám konservativní: „Redakce denníků katolických nacházejí se na celém světě v tom těžkém postavení, že o mnoha věcech vůbec nesmějí psáti. Odtud povstává takovýto poměr: obecenstvo řekne „denník je fádní" a redakce odpovídá: „zpronevěřili bychom se svému programu a své zásady bychom zašlapali, kdybychom chtěli nastoupiti dráhu paškvilů, pornografie a honby za sensací, jež je souznačna s honbou za skandalními historkami." Z tohoto dilemmatu „Dziennik Powszechny" nevyšel vítězem a klesl."

Úsudek tento ovšem není zcela případný a úspěch katol. a konserv. tisku z jiných zemí je důkazem, že to jde udržeti si čtenářstvo i bez paškvilů, chronique scandaleuse a bez pornografie. Slušný tisk všech stran se hledí bez oněch nabídek udržeti.

V Krakově konán v Sokolovně(!) 19. kv. sjezd pro polský tisk katolický. Sjezd byl zároveň druhým sjezdem katolíků polských za předsednictví praesesa katol. Rady Dr. Wicherkiewicze. Řeči ve prospěch tisku byly velmi výmluvné a nadšené, ovšem ve prospěch tisku dobrého a slušného V debatě žádáno jmenovitě ze ženské strany, aby tisk všemožně podporoval hnutí protipijácké a nabádal ke střídmosti a zdrželivosti v každém ohledu. V resoluci přijaté se praví: Druhý sjezd katolický v Krakově prosí lvovský „Związek dziennikarzy“ (Svaz novinářů), aby užil celého svého vlivu v tom směru, aby redakce neuveřejňovaly kroniky policejní, vyhýbaly se zprávám o zločinech, a ve zprávách ze soudní síně, jen výjimkou podávaných, obmezily se stručným podáním.“ — Zvláštní známkou sjezdu — a to jistě známkou moudrosti a obezřetnosti, jest, že sjezd nehoroval pro zakládání zvláštních katol. listů, ale vyslovil se, že má právo žádati, aby veškeren tisk polský byl katolický a jako katolický se choval, a obecenstvo samo aby mužně hájilo katolických citů svých a protestovalo proti nemístným nebo urážlivým zprávám v tisku a na nakladatele působilo vracením a vypovídáním listů nenapravitelných. Snad v Polsku i takto se dá mnoho docíliti — jinde a u nás už sotva. Ale u většiny listů, ani mladočeských nevyjímajíc, i u nás by takové upozorňování snad přece jen pomáhalo. Ovšem z řad abonnentů a čtenářů!

Dne 9. května po pětiměsíčním projednávání, jež nebylo bez divných přeměn, přijata v ruské dumě 156 proti 108 hlasům předloha vládní o vyloučení „Chełmszczyzny“ z král. polského. Nová tato rusko-polská gubernie nepřidělena, jak puvodně žádáno, k jihozápadní Rusi — gener. gubern. kyjevskému, ale přímo ministru vnitra podřízena, čímž se vlastně na ní mnoho nemění, jak sami Poláci přiznávají; neboť i dnes polské gubernie ovšem prostřednictvím gener. gubernátorstva varšavského ministru vnitra podrobeny jsou Jest ovšem ještě otázkou, zdali vyjde předloha ta a jaká vyjde z porad „říšské rady“ (vyšší sněm). — Při té příležitosti „St. Petěrburskija Vědomosti“, organ kn. Uchtomského píše: Komu bylo potřebno vyloučení „cholmščiny“? Potřeba místo odpovědi tuto otázku přestaviti takto: Komu potřebno bylo rozdělení pravoslavné diecese cholmskovaršavské na cholmskou a varšavskou? Když po ohlášení svobody vyznání počalo obyvatelstvo pravoslavné přestupovat na katolicismus, duchovenstvo pravoslavné zvyklé pásti stádo Kristovo za pomoci policejní knuty, obávajíc se pomsty katolíků od pravoslaví se odloučivších, k němuž jen násilím a podvodem byli připsáni, sebralo se s arcibiskupem chołmsko-varšavským (Jeronym) a vikářem jeho (Eulogius) v Cholmě a usneslo se vyslati delegaci do Petrohradu, aby vláda zabránila, by všecko pravoslavné obyvatelstvo sedlecké a lublínské gubernie nepřešlo na katolicismus. Delegací tou pověřen biskup. vikář Eulogius. A ten

v Petrohradě vymohl ne podporu pravoslaví, ale novou diecesi! Žádal, aby 350 farností pravoslavných na Sedlecku a Lublínsku bylo od Varšavy odtrženo a ve zvláštní diecesi spojeno a sebe jako znalce poměrů navrhoval za biskupa. Arcib. varšavský když se dověděl o výsledku delegace svého vikáře, ze žalu nad intrikami jeho onemocněl a v brzku zemřel. Nyní tedy, kdy „Cholmščina“ je novou samostatnou diecesí a samostatnou gubernií, což oboje biskup Eulogij svou politikou dokázal a pro sebe přichystal, měli by sv. Synod a vláda, praví St. P. Vědomosti, povážiti, že takový politický agitátor se naprosto nehodí za biskupa a už docela ne na tak horkou půdu, a přesaditi ho někam do vnitra Rusi!

*

Proti novému statutu pravoslavné církve srbské v Uhrách a Chorvatsku, jejž si proti sněmu usnesla synoda biskupská v Karlovcích, protestují velmi hlučně srbské obce jihouherské, které na církevní sněm volí obyčejně radikály, holdující laické nadvládě v církvi srbské. A nový statut má právě tuto laickou nadvládu, která ovšem i vládě byla nepohodlna, zkřížiti a znemožniti.

O smíru mezi řeckou patriarchií a exarchií bulharskou mluví se čím dále hojněji. A Řekům stal se novou záminkou pro udržení dosavadního panství svého. Kde proto exarchisté se počínají v obcích doposud patriarchistických hýbati, volají je ke smíru a tichu, aby vody Řekům nekalili a neničili tak začaté dílo (tak se stalo při obsazení kláštera Rozině a stavbě exarch. kostela v Dojraně v Macedonii). — Dne 22. května požádal exarcha bulharský vládu tureckou za uznání plné konstituce církve bulharské, totiž aby si směla volit synod (biskupský) a svolávat „mirskou“ (laickou) radu církevní, jak to má řecká patriarchie zařízeno. Vláda turecká na zakročení patriarchy řeckého toho doposud nedovolovala, a tak bulharská církev byla sic autokefalní, ale bez kanonické organisace, jak jest v pravoslavní církvi zvykem. — Vláda bulharská vyvracela nedávno zprávy tiskové, že zamýšlí církev v Bulharsku odtrhnouti od exarchatu v Cařihradě. Vláda praví, že ani ona ani nikdo v Bulharsku o odtržení obou částí církve od sebe neusiluje, naopak o pevnější sloučení jejich. Jeť to jediný úvaz, jenž představuje a též tvoří jednotu všeho národa bulharského.

*

„Předsoborná Rada“ ruské církve pravoslavné, připravující předlohy reformy ruské církve pro budoucí veliký sněm církevní, dospěla do polovice května k ustálení zásad o správě církve ve dvou nejvrchnějších instancích: všeruském sv. Synodě a diecesní správě. Reforma správy církevní zpracována jest radou v mírném duchu zlatého středocestí, a při všem tom zvláštním sborovém charakteru církve východní, přece jen po duchu a zásadě i katolicismu blíž. Předsoborná rada hledí odstranit nadvládu státu a církev usamostatnit. V diecesi pak odstraňuje přemoc biskupskou a zavádí diecesní kollegium (radu) biskupovi k ruce, nepodobnou našim kanovnickým sborům. Svatý

Synod skládati se má příště ze 12 členu; z nich šest bude stálých (z metropolitů braných), šest bude dočasně k sezení volaných z venku (z biskupův) a to řadou. Dosud bylo čtyry až pět členů synodu a povolávání jejich záviselo na oberprokuroru; budoucně stát nebude míti na povolávání členů vlivu — aspoň ne tolikého co dnes. Synodu předsedá patriarcha, hodnost, jež se v Rusku má obnovit. Pravděpodobně, že jím bude dočasný petrohradský arcibiskup, ač by pro svobodu církve ruské bylo lépe, kdyby i patriarchu i synod usídlila v Moskvě a nikoli v úřednickém Petrohradě. — Biskupové budou míti k ruce diecesní radu, skládající se z předsedů jednotlivých úředních oddělení konsistoře. Tato rada spolu s biskupem bude projednávat záležitosti správní, vyznamenání a pod. Sněmy duchovenstva diecesního budou míti širší kompetenci, nejen hospodářské věci ústavů kněžských budou rozhodovat, ale i pastoralní záležitosti a missijní. Tyto však vždy jen pod předsednictvem biskupovým.

Sv. Synod urovnal v posledních sezeních platy biskupu. Většina biskupů ruských má své příjmy diecesní, po př. klášterní, ale byly diecese, jež ani těch, ani oněch duchodů neposkytovaly, jmenovitě pro vikáře-biskupy. Sv. Synod má na doplnění tato biskupské kongruy 200 000 rubluv a ustanovil služné biskupů doplniti z ní na 6000 rublů (přes 15.000 kor.) a služné vikářů na 3000 rublů. Kde jsou příjmy vyšší, ponechává je v užívání celé.

*

Počátkem května odhlasována dolní sněmovnou předloha Mac Kenny o odstátnění církve anglické ve Walesu v Anglii. Noviny to nazvaly odluku státu od církve. Je to sice skoro totéž, ale přece pro Anglii a Wales znamená to zcela něco jiného, než na př. rozluka francouzská. Je sice i v Anglii odstátnění církve heslem radikalně-demokratickým, heslem strany liberalní a bojuje proti tomu konservatismus anglický. Ale jen pro Anglii samu (v užším slova smyslu, skládáť se Anglie ze čtyr hlavních provincií: Anglie, Skotsko, Wales a Irsko), kdežto v ostatních částech už to není totéž. Anglikánská episkopalní církev r. 1662 slavnostně za státní a jedinou prohlášená proti všem zatím se zrodivším sektám, a je také pronásledující policejní mocí státní, má většinu jen v Anglii samé, nikoli však v ostatních částech. Všude jinde představovala policejně státní nadvládu menšiny nad většinou. Nejtrpčí tento poměr byl v Irsku, ježto tu stála dokonce protestantská nepatrná menšina proti katolické většině a ovládala ji politicky, majetkově i církevně! Proto Gladstone r. 1869 jako nejpalčivější bezpráví pro Iry odstranil nejdřív toto církevní nadpraví a odstátnil anglikánskou církev v Irsku. Wales je sice téže kmenové a národní příslušnosti co Irsko, jsou to kelto-ibeři, pozustatek starých iberských kmenů, které před Latiníky a Germány držely západní Evropu (Gallii, Velkou Britanii a Španělsko s Portugalskem). Zustaly jich malé zbytečky na nejzazším severozápadě Španělska a Francie a na jihozápadě Velké Britannie. Mluví sice všichni skoro obyvatelé walesští též anglicky, ale přece se Anglosasy necítí, nýbrž Kelty.

Irové zůstali katolíky, Walisové však jsou vesměs protestanté, ale sektaři, nonconformisté. Na státní církev anglikánskou pohlíželi jako na policejní zřízení anglické. A ona jim též do nedávna byla, o lid se nestarajíc, jeho řeči nerozumějíc, pouze desátky vybírajíc. Teprv poslední doba všeobecné demokratisace přiměla i státní církev všímati si lidu. Ale to už bylo pozdě a lid k polepšenému kleru státnímu už nepřilnul a nenávidí státní církev jako dřív. — Odstátnění bude tedy také politickým získáním Walisu, kteří zatím jiného národního požadavku nestavěli. Přijetí návrhu provedl vl. ministr Lloyd George sám Walis a největší demokrat v nynějším liberalním kabinetě, často i socialistou a revolucionářem nazývaný od konservatistů. On také provedl, že počátkem roku jmenován byl správcem církevního oddělení a tedy záležitostí státně církevních Mac Kenna, sektař a nikoliv člen státní církve — pro hrůzu a pohoršení pravověrných Anglikánů. A tento Mac Kenna nyní odstátnění též vypracoval a navrhl. Sestává ze dvou částí: církvi bere se státní úřední charakter a bude jako ostatní sekty, beze všech privilegií; a z vyvlastnění. Desátek odpadá a statky církevní a důchody jejich budou spojeny ve zvláštní školní a charitativní fond, ovšem pokud nejsou pro zbývající obec anglikanskou potřebny. Dnes důchody církve činí 260.000 liber šterl. (6¼ mil. korun), z těch 87.000 plyne z vlastních statků anglik. církve. Vyvlastní se tedy ročních 173.000 důchodu, a to po částech, jak duchovenstvo anglikanské bude vymírati a odstupovati.

Věda a umění.

V Petrohradě sdružil se spolek mladých básníků ruských, jenž se nazval „cechem poetu". Jal se vydávati svým nákladem knihy členu. Vyšly dva svazky „cechu": Anny Achmatové „Večer" a M. Zenkeviče „Dikaja Portira". Tisknou už i jiní členové cechu své sbírky básní (Vl. Bestužev, Vl. Narbut, E. Kuzmina-Karavajevá, Serg. Gorodecký, D. Verchonstinský, M. Kuzmin, O. Mandelštam, M. Moravská a j.).

Kroužek starších i mladších básníkův a básnířek ruských, nazvaný „Večery Slučevského", na svých měsíčních schůzích předčítá vždy celou řadu nových prací členu svých. Na večeru 23. března předčítalo své nejnovější básně na 20 básnikuv a básnířek.

Na schůzi 24. března pořádané „neofilologickým spolkem" v universitní budově v Petrohradě na počest K. B. Balmonta, jeho 25leté básnické činnosti, pravil o významu jeho pro ruskou poesii F. D. Ba-

tuškov: Balmont rozvil svuj talent právě v tu dobu, kdy prorokovali smrt poesii veršované. Na thesi o „degeneraci rytmu“ on odpověděl nejen rozmanitostí, ale hotovou orgií rytmickou; vytvořil řadu básní podivně hudebních, zpěvných, v prose nenapodobitelných; obnovil alliteraci a přivedl k dokonalosti soulad verše s jeho obsahem; svým zjevem spasil poesii před úpadkem a dodal jí nové síly a čarovného lesku. V poesii Balmontově je sice i část, která padá s časem, co vzbuzeno bylo duchem doby a podmínkami stranického boje esthetického, ale jest v ní i silné jádro objevené a trvale věčné pravdy.

V Moskvě počali M. Gorkij, J. Bunin a j. vydávati nový „tlustý“ žurnál belletristický pod názvem „Zavěty“ (Tradice). — „Ruská Mysl“ od let osmdesátých v Moskvě, jakožto organ liberálních zemcuv a národniků vydávaná, stěhuje se od léta do Petrohradu.

Vojensko-historická společnost míní vydati na pamět vítězství ruského nad vpádem Napoleonovým 2 miliony exemplářů brošurky o Borodinské bitvě s podobiznami všech vlivných činitelů tehdejších. Jeden milion bude rozdán vojákům, druhý milion lidu.

Němci, tak bohati literaturou národohospodářskou, překládají si i z ruštiny učebnice národohospodářské. V Lipsku vyšel právě překlad M. Nachimsona knihy P. Maslova: „Teorie národního hospodářství — úvod do politické ekonomie“. Překlad jest asi pořízen ze známosti a německým překladem autor má vejíti do širšího vědeckého světa evropského. Na dračku šly „Přednášky o národním hospodářství“, jež měl býv. předseda minist. S. Jul. Witte před velkoknížetem Michalem Alexandrovičem. V měsíci došlo k novému vydání.

Oberprokuror Svatého Synodu Vl. K. Sabler přípisem k ordinariátům upozorňuje na to, že do knihoven farních a diecesních pro duchovenstvo a pro lid smějí na „církevní náklad“ býti kupovány knihy jen náboženskému vzdělání duchovenstva a lidu sloužící, ne však jiného obsahu. Tedy ne belletristika, všeobecně poučné věci atd.

Literarní persekuce stihly: vydavatele petrohradského V. V. Vodovozova za překlad Hugo a Stegmanna „Spravočnaja knižka socialisma“ (rok vězení), P. A. Morozova za sbírku básní „Zvězdnyja Pěsni“ (rok vězení) a Gorbunova, zástupce nakladatelství moskevského „Posrednik“, za vydání Tolstého „Kruhu četby“ (na rok vězení!). Poslední dva výroky schváleny už i kasačním soudem! Při tom však svobodně propuštěná kniha Kuprina „Jáma“ v překladě německém v Mnichově skonfiskovaná. Politicky jsou na Rusi velmi přísní — v mravním ohledu už všelicos propustí! Merežkovskému skonfiskovala censura při pohraniční prohlídce (jel z ciziny domu) jeho nový, na nečisto načrtnutý román „Car Alexander I.“ a nevydala mu ho; až prý za rok či dvě léta, a to jen, bude-li práce nezávadná! — Viktor Gomulicki, básník polský, odsouzen ve Varšavě na rok do vězení za předmluvu k dílu „Pod Stoczkiem“.

Na četné ruské literáty doléhá hlad a nouze, znamení bezúčasti širokého publika pro belletrii. Podnikají se proto hojné sbírky. Dramaturg

Viktor Ryžkov navrhl v petrohradském tisku, aby čtenáři novin uložili v neděli za číslo nedělní, které v neděli nevyjde, těch 2 či 5 kopejek na hladovící literáty, čtenář novin podstoupí tím malou obět, ale učiní-li tak všichni, seberou tím značný fond podpůrný. — E. Nagrodská navrhuje literarní kolek 1, 2, 3, 4, 5 kopejek ve prospěch fondu spisovatelského. Kolky by se nalepovaly na knihy: na knihu v ceně 50 kop. 1 kop., v ceně 1 ruble 2 kop., v ceně 2 rublů 3 kop. atd. Tak by každý kupující tuto malou obět kolkovou nesl pro strádající literáty.

V Petrohradě utvořilo se nakladatelské družstvo spisovatelů, jež vydalo svůj „První Sborník“ (str. 291, cena 1·50 ruble). Ve Sborníku uveřejněny práce: román A. Tolstého (mladý spisovatel sensačního úspěchu) „Chromoj barin“, a drobné povídky Iv. Bunina, Sergěev-Cenského, Iv. Šmeleva; a básně V. Brjusova, Veresajeva, Sologuba a A. Fedorova.

Na VII. konkurs Ostrovského, na němž se dávají prémie nejlepším, života schopným dramatům, sešlo se 109 divadelních her, ale žádná neuznána za hodnu premie. Pouze 5 akt. drama „Rejn“ od Al. Iv. Jastrebova vyznamenáno čestnou zmínkou!

Ruské obecenstvo čtoucí jest velmi nestálé. Vyzdvihne najednou nějakého spisovatele, díla jeho jdou na rozchvat, ale brzy naň zase zapomíná a přechází k novým. Tak už dnes zastaral v Rusku docela Gorkij, nikdo se neptá už po Leonidovi Andrejevu; nedávná oblíbenost Sologuba, Kamenského, Kuzmina je ta tam. Dnes jdou na odbyt Amfiteatrov a Kuprin, a ještě více spisovatelky Verbická a Nagrodská. A už noví literáti počínají zatlačovati i tyto. Jsou ovšem literáti stále moderní — ti, jimž už osud popřál slávy klassiků ruské literatury: Turgeněv, Dostojevskij, Tolstoj, Gončarov, Pisemskij, Melnikov, Čechov — a u příležitosti 25letého jubilea úmrtí stal se hojně žádaným Nadson.

Z 25.526 děl vloni po rusku vyšlých (v Rusku) bylo z belletrie 1167 děl v 6,677.847 exemplářích (r. 1910 vydáno 1235 děl v 5,091.172 exemplářích), sborníků 642 v 3,207.918 ex., sebraných spisů 476 ve 2,068.779 ex., dramat 572 v 1,122.592 ex., liter. histor. 353 děl v 1,131.073 ex., dětské literatury 928 děl ve 4,919.026 ex., lidových děl 1898 ve 20,907.630 ex., spravovědných děl 749 ve 2,518.417 ex., kalendářů 278 v 11,568.955 ex., paedagog. děl 562 v 940.847 ex., národohosp. 119 ve 203.125 ex., právnických 357 v 751.005 ex., historických 464 ve 2,266.995 ex. Polských děl vyšlo 1164 v 5,694.946 exemplářích, maloruských 242 v 765.316 ex., židovských (novo- i starožidovských) 965 děl ve 2,619.610 exemplářích. Rusko zaujímá mezi světovými říšemi třetí místo svou hojností tisku. V roce 1910 bylo totiž vydáno děl v Japonsku 34.730, v Německu 31.281, v Rusku 29.057. Spoj. Státy jsou daleko až se svými 13.470, Francie s 11.266, Anglie s 10.804, Italie se 6788 vydanými knihami.

V jednom z dubnových čísel „Nov. Vremene“ petrohradského píše nějaká matka, že užasla, když její osmiletá dcerka jí přišla s otázkou,

co je to zhýralost a prostitutka. Dočtla se toho „v knize pro děti“ od „Vjačeslava Fausek-a“ sepsané (vydání 1909), kde líčí se pověstné uličky velkoměsta s jejich obyvatelkami! Nás zajímá na té zprávě jen to divné jméno: Václav Fousek! Ten divný umravňovatel mládeže ruské má příliš našské jméno. Snad to není opravdová česká „pokrokovost“ na Rusi?

*

Inž. V. Rosenberger vynalezl novou světovou řeč, jejíž učebnici vydal právě v Curychu pod názvem „Reform neutral“. Odporučuje ho i jeho vynález slavný ruský jazykozpytec a slavista Baudouin de Courtenay. Také esperanto pochází z Ruska (z Varšavy).

*

V Moskvě budují „dům umělců“, svépomocný laciný pensionát pro 150 osob, v němž za 10 rublu měsíčního nájmu možno si po 20 letech svou světnici získati ve vlastnictví. Za příplatek měs. 2 rublů získává si i obsluha a za nových 10 rublů i celodenní strava. Pouhá světnice může postačit, ježto ostatní je všem společné (salony, síně, koupelny, kuchyň, jídelny atd.) Přihlášených 150 umělců a spisovatelů bude tvořit společenstvo, jemuž dům bude připsán.

*

Prof. duchovní akademie kijevské V. Eksempljanskij byl zbaven místa, že ve sborníku „O náboženství Lva Tolstého“ nazval Tolstého „vůdcem lidstva, živou výčitkou našemu křesťanství a buditelem svědomí křesťanských národů“, kteří nikdy neuznávají za učitele pravdy těch, kteří mluví jménem Kristovým, ale nemluví to, co on učil.

*

V týž rok, kdy česká spisovatelka Božena Němcová hladem vysílená a pološlbá umřela, založen spolek „Svatobor“ pro podporu spisovatelů — o čtyry měsíce později — 17. května 1862. Letos slaví své 50leté jubileum. První větší odkaz spolku věnovaný přišel od kněze 1865, od liběchov. děkana Filipa Čermáka Tuchoměřického (33.310 korun). Největší dosud legát spolkový jest odkaz Riegrův 150.000 korun. U kolébky „Svatobora“, jemuž uloženo heslo „pomáhej, osvěcuj, pamatuj“ — stáli přední mužové tehdejší Palacký, Rieger, Purkyně a Brauner. Už první rok měl 158 členu a sebral 5000 zlatých jmění. První rok postavil pomník Václ. Hankovi na Vyšehradě a udělil dvě stipendia, Jos. Koláři (500 zl.) a Janu Nerudovi (400 zl.) Dnes má Svatobor jmění 941.778 korun, v tom obsaženo 30 různých fondů buď podle dárce, nebo podle účelu (pomníku, ústavu) nazvaných. Z tohoto jmění daroval „Svatobor“ za těch 50 let podpor chudým spisovatelům, jejich vdovám a sirotkům 303.983 korun, průměrně 6014 korun ročně. Na oslavu zesnulých vydáno 94.969 kor. (1899 kor. ročně v průměru); na studijní a cestovní stipendia vydáno 109.370 kor. (průměrně ročně 2185 kor.) a v cenách za spisy spisovatelům rozdal 145.810 kor., z fondů na to určených. Celkem tedy vydáno 654.132 kor. v ročním průměru 13.082 korun. Počátkem ovšem roční vydání byla

malá a stoupají do značných ročních sum (přes 30.000 kor.) v letech nynějších. V některých případech s nelibostí poukazováno na to, že odměny z nadání kněžského dány spisovatelům a spisům nepřátelským.

*

Na valné hromadě (13. května) „Společnosti Musea král. Čes.“ přivedena na přetřes záležitost rukopisná a pozůstalost prof. Píče. Dr. Kryštůfek navrhl, aby posudky cizích znalců, jež si zemřelý dr. Píč vyžádal v cizině o rukopisech, byly buď tiskem vydány nebo veřejně vyloženy, aby je výbor mohl v „Památníku Píčově“ otisknouti; dále aby správa musea zřídila komisi, která by se znovu ujala práce nad prozkoumáním rukopisů a spor o pravost jejich konečně palaeograficky, chemicky, estheticky a gramaticky rozhodla; pak aby sbírky dra. Píče byly zachovány v tom stavu, v jakém je zůstavil a v jeho duchu aby byly doplňovány. První návrh jedině byl přijat, druhé dva navrhovatelem odvolány, když předseda i jiní řečníci prohlásili společnost musejní za nekompetentní na zřízení komise, ježto věc ta náleží spíše akademii nebo české společnosti nauk; a když o sbírkách Píčových předseda slíbil, že budou s pietou uchovávány a doplňovány. Z usnesení valné hromady vyjdou tedy tiskem posudky znalců něm., franc., italských od prof. Píče vyžádané a to v překladě i v originale. — Ježto v akademii mají rukopisní „nevěrci“ většinu, vyjde z akademie sotva komise ku prozkoumání jejich. A „společnost nauk“ při svých menších fondech bude sotva moci patřičný náklad na to věnovati.

*

Dne 7. května sešly se akademie slovanských národů v Petrohradě ku společné poradě, aby se uradily o soustředění společných prací vědeckých z oboru slovanovědy a kultury vůbec, aby si zřídily nějaký ústřední sbor, jenž by mohl jmenem jich všech podnikati a počínati důležitější díla, svolávati schůze a sjezdy a slavistiku také na venek společně repraesentovati.

Letoším rokem slaví bělehradská akademie věd své 25leté jubileum, založena roku 1887. Za trvání svého vydala 224 svazky vědeckého, hlavně lidovědného a dějepisného obsahu.

Vědecká akademie petrohradská, r. 1724. Petrem Velikým založená, má býti reorganisována a bohatěji státem nadána. Zákon příslušný 6. května v komisích dumy (škol. a rozp.) dojednán. Zákonem rozmnožuje se počet členů akademie, a i ženy mají míti právo na členství. Také v úřednictvo akademie mohou býti ženy přibírány za týchže podmínek a s týmiž právy jako muži. Dotace státní zvyšuje se pro příští rok z letoších 401.761 rublů na 1,007159 rublu. V tom jsou personální výlohy 631.080 rublů, na podniky vědecké 47.000 rublů, na spisy 75.000, ale při tom na tiskárnu ještě zvláště 109.945 rublů. Správa celé akademie stojí 121.934 rublů, tedy 12% všeho nákladu.

O svátcích svatodušních otevřena v Bělehradě jihoslovanská výstavka umělecká. — Na závodech pěveckých v Paříži súčastnilo se z Rakouska jediné pěvecké sdružení učitelů praž

ských a dobylo první ceny mezi 182 zápasníky sbory. — 24. května na pravoslavný svátek sv. Cyrilla a Methoda oslavovalo Bulharsko 150leté jubileum vydání historie bulharské od mnicha Chilandarského O. Pajsije, knihy to, jež první probouzela národ bulharský k sebevědomí a životu. — České spolky divadelních ochotníků sdružují se v okresní jednoty, 26. kv. zřízeno opět 7 nových okrsků; vrcholem organisace je „ústřední matice divadelních ochotníků českých." Účel sdružení je vzájemná mravní pomoc a vzájemné povznášení. — Jemné básnické drama ve verších, 3aktové, napsal polský dramatik Ignacy Nikorowicz pod názvem „W gołebniku" (V holubníku), jež s pěkným úspěchem potkalo se ve Lvově 8. kv. — Na slavnostní schůzi akademie krakovské (23. kv.) jmenováni noví členové domácí i cizí; z fondu Barczewského akademie přiřkla veliké ceny histor. právnickému dvojsvazkovému dílu dra. Przemysława Dąbkowského (Prawo prywatne polskie) a z děl uměleckých obrazu Jacka Malczewského „Nevěřící Tomáš". Při tom zpráva akademie uboleává, že v malířství polském se neobjevuje děl větší koncepce, dramatických scén, historických velkých obrazů, dnešní umělci na velkou práci se neodvažují. A jistě významno je, že dnes mezi pol. malíři stojí nejvýš náboženský malíř Malczewski.

*

Pamět, jakožto tvůrkyně veškerenstva, přichází již také na řadu, po rozumu (panlogismus), vůli (voluntarismus), citu (emotionalismus), obrazivosti. W. Moede líčí „mnemický obraz všehomíra" tak, že pamět jakožto pojem příčinný a účinný, totiž jakožto síla udržovací a obnovovací představuje, chceme-li ji zpodstatniti, světového ducha (duch dle Lassona jest prý věčná pamět věcí) anebo věčnou souvislost hmoty ve všech útvarech jejího vývoje, až k nesmrtelnosti, jež prý by touto všepamětí byla zaručena. Tedy zase nový názor světový, mnemismus.

Proti názvu „názor světový" namítá strassburský prof. von der Pfordten (Deutsche Revue 1912, 5), že jest jednostranný utkvívaje příliš na intuici a kontemplaci, tedy v jakémsi neplodném esthetismu. Navrhuje název Weltauffasung, přísně rozumové chápání světa a sebe v něm, jež ovšem i obrazivosti a intuice používá, ale její výsledky zpracovává a přes ni logicko-ethicky pokračuje k Weltgestaltung, k utváření sebe a okolí. Wo Buddha herrscht, ist alles heute wie vor Jahrhunderten; wo moderne Denkart waltet, wechselt alles mit unheimlicher Schnelligkeit, a mocnost, jež pořád k vytváření pudí, jest — náboženství. Žádné náboženství nebylo nikdy pouze věcí citu a nemůže býti, jelikož sebevědomí a osobnost jest jednotná. Man kann nicht Religion, Kunst, Politik und Moral gleichsam in gesonderten Rocktaschen mit sich herumtragen, um nach Belieben und Gelegenheit in eine zu greifen. Ucelený názor světový nemůže se spokojiti vědou, jak si ji představuje positivismus a materialismus — ostatně sám nedůsledně, neboť ani on se nespokojuje pouhým zjišťováním, nýbrž pokračuje k vytváření, a to nejen ve smyslu naivně esthetickém, pří-

jemného ozdobného a zábavného bydla, nýbrž ethickém; opravdový, činorodý vědecký názor světový zakládá se pouze na ethice, na snaze o ideál. Goethe hat nuter so vielen geistvollen ein grundfalsches Wort gesprochen; wer Wissenschaft und Kunst hat, der hat Religion, wer nicht, der habe Religion, neboť ony nedávají samy plodného názoru světového, leč s pohnutkami ethickými. Ethika jeho rozhoduje prý, jest-li myslitel spiritualistou či materialistou, optimistou či pessimistou, dualistou či monistou, theistou či pantheistou, rationalistou či empiristou, indeterministou či deterministou, neboli jak už Fichte řekl: Jakou filosofii si kdo volí, záleží na tom, jakým kdo je člověkem.

Tamtéž upozorňuje P. Rohland, jak nepříznivě v dějinách působil kulturní a technický rozmach na mravy a tím i na osudy národův. Assyrové hynuli mravně i životně jsouce na vrcholu technické vyspělosti, Egypťané, Řekové a Římané taktéž. Pohádka tedy učí: materialistický směr vědy a umění vede k záhubě, od níž uchrániti mohou jen ideály ethické ve vědeckém a technickém snažení. Jak u nás o ethickou stránku vzdělaného dorostu na školách (technických, průmyslových, obchodních) jest postaráno, víme dobře, a cítíme už také; pocítíme však brzy ještě více. Že prahloupé machařiny o antice, té lesklé ubohosti a bídě starověku, mohly naši intelligenci tak elektrisovati, aniž od znalcuv antiky po zásluze odbyty, jest jen důkazem mělkého studia staroklassického, přese vše verbalie a realie, ale pohříchu také neblahým znamením do budoucna.

*

Na magdeburském sjezdě německých nakladatelu novin 18. května t. r. usneseno jednohlasné představenstvem pusobiti co nejdůrazněji k tomu, aby zprávy ze soudní síně nebyly psány s drážďivou pikanterií, zvláště o věcech pohlavních a pod. V zájmu vážnosti soudnictví prý také jest, aby se zprávy ony nešířily o případních sporech mezi soudci a obhájci při líčeních. U nás se o tom jednalo též už kolikrát, ale bez výsledku. Jediný „Hlas“ úmluvě kdysi uzavřené dostál až nadbytečně, an rubriky té vůbec nepěstuje; naše listy jiné a konservativní vůbec počínají si tu celkem správně, ačkoli se tím u sensacechtivého davu hmotně poškozují, jehož choutkám listy liberálnické v té věci velmi ochotně slouží, šperkujíce zprávy své co nejpikantněji podrobnostmi třebas i vylhanými, jen když to táhne. Bojují ovšem také proti krvákům, ale myslí tím jenom ty druhé, sebe ne. Že ostatně právě jejich právníci také nejvíce se u soudruhů přičiňují, aby jednání bylo co možná sensační a pro obecenstvo pohoršlivé, jest vůbec známo.

*

Zemřeli v březnu: Marie Georgievna Sulima-Dmitrieva, cestopisná spisovatelka ruská (o Sibiři, Sachalině, severním Rusku). — 14. března znamenitý fysik ruský P. N. Lebeděv. Známý svými prácemi po celém učeném světě, byl sesazen v Rusku s professury na mosk. universitě pro svou „neblahonaděžnost“ (podezřelost politickou) a jen soukromá dobročinnost umožnila mu další výzkumy laboratorní. —

3. dubna Anna Pavlovna Filosofova, iniciatorka ženského hnutí na Rusi. — 7. dubna J. J. Ivaňjukov, národohosp. spisovatel ruský, historik doby nevolnictví selského, prof. petrohradské university. — 12. dubna Mich. Mich. Berezovskij, slavný cestovatel ruský (*1842) po Asii. — 13. dubna Nikolaj Korniljevič Pimoněnko (* 1862), ruský malíř genrista. — 19. dubna hrab. Marie Nikol. Tolstá (*1830), sestra hr. Lva Tolstého, u níž při svém útěku se zdržel v Šěmardinském klášteře. Žila tam v opatrování, před smrtí přijala pak závoj. — 21. dub. Adam Dobrowolski, básník a žurnalista polský (* 1882). — 25. dubna sebevraždou skončil dramat. spisovatel a žurnalista ruský Aleksander Ivanovič Kosorotov. Jeho veselohry „Vesennij Potok“ a předsmrtná „Mečta ljubvi“ (Sen lásky) měly pěkný úspěch. Byl v deníku „Nov. Vremja“ a „Rus“. — 26. dubna v Paříži Anna Pajaková, polská malířka genru podobiz. i krajinomalby (*1854). — 27. dubna ve Varšavě Waclaw Rolicz-Lieder, básník polský (* 1866). Vydával subtilní básně své jen pro přátele, znechucen první kritikou. Napsal mluvnici arabštiny, jedinou v polštině, jsa vášnivým filologem. — 4. května Memnon Petrovič Petrovskij, ruský slavista (překladatel z češtiny do ruštiny), professor slavistiky na kazaňské universitě. — 17. května v Chicago ve Spoj. Stát. Sev. Amer. zemřel P. Václav Kočárník, rodem (1845 8./3.) z Kutné Hory v Čechách, jenž o 18 letech přešel do Ameriky a vstoupil ve Sv. Vincenci v Pennsylvanii k benediktinům a byl tak po nynějším opatovi českých benediktinu Karlu Jaegrovi druhým americkým benediktinem českým. Pastoroval v Nebrasce mezi čes. krajany a potom v Chicagu už v novém čes. klášteře sv. Prokopa, kdež byl do r. 1899 převorem. Byl svého času nejlepším českým řečníkem v Americe. V letech osmdesátých a devadesátých vydal mnoho povídek pro lid puvodních („Háta Septouchová“, „Genovéfa“, „Vidění ve vánoční noci“, „Cesta po Italii“) a přeložených. R. 1899 hrozilo mu oslepnutí, ale přece šťastnou operací zase poněkud zraku nabyl. Poslední léta 1911 a 1912 strávil v nemocnici trápen srdečními záchvaty, jimž i podlehl. — 19. května Boleslav Prus (Alexander Głowacki) nar. 1846, po Sienkiewiczovi dnes nejváženější belletrista polský. Jeho kulturní feuilletony v „Tygodniku illustrow.“ byly zároveň krásnými apoštolskými epištolami k národu a intelligenci. — 21. května Nadko (Natko) Nodilo (*1834) člen záhř. a bělehr. akademie, od 1874 prof. záhř. university, slavista a historik charv., jeden z buditelů dalmatského annexionismu (vědomí příslušnosti k charv.) v letech šedesátých; sepsal „Bájesloví Srbu a Charvatu“ a jiná díla ze středověkých dějin. Náležel k liberálům starého rázu.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Otázky úvěrní a finanční dostaly se do popředí starostí veřejných. A vyplývají z nich starosti palčivé, jež vedou už k otevřeným bojům a půtkám jednotlivých těles o úvěr soutěžících. O finančních starostech státu a zemí ani nemluvíc, ty už trvají neztenčeně po několik let. Dostaly se konečně do nové fase: „malého finančního plánu“, jenž je důkazem stále větších rozpaků státu a stále více se množících nemožností řádnou nápravou financí najednou odpomoc státu i zemím zjednati. A také proti malému finančnímu plánu (zvýšení daně lihové a daně důchodové) zdvíhají se protesty. Průmysl jmenovitě nechce, aby daní důchodovou jednostranně byly zatíženy jen jisté vrstvy a ostatní plán finanční aby se na neurčitou odstavoval. Rozpočet na běžící rok ani do konce prvního pololetí nebude vyřízen a vláda si dává schvalovati nové provisorium na II. pololetí. Sněmovna však ani nijakých jiných důležitějších prací nevyřizuje, rozplývajíc se v malicherném hašteření stran.

Na poli úvěrním stýká se dokonce více zájmu než při finančních plánech vlády a boj je tam ještě živější. Státní renta klesla až na 89, rakouská i uherská, jsou si nyní kromobyčejně blízko cenou, jen 20 hal. (0·22%) jest rozdíl. A stát zdá se zcela bezmocným v tomto směru, aby svůj vlastní úvěr a své vlastní renty povznesl. Ozývají se sice stále nové pokyny a napomenutí od ředitelů státních bank, úvěr řídících ve jménu státu, hned v Německu (Havenstein, Gwinner), hned u nás (Pranger), hned v Uhrách. Upozorňují na nezdravý rozvoj úvěrový, na nemožnost další prosperity průmyslové při rapidním dosavadním novopodnikání. Ale marně. Průmyslová a obchodní konjuktura se nekalí, přese všecka protivná proroctví. A obecenstvo našedši zálibu pro bankovní formu, opouští všecky ostatní způsoby ukládací Stát, jmenovitě u nás, spoutal po roku 1873 podnikání i bankovní obchody hojnými obmezeními a víc nežli kde jinde postavil se za hlavního kontrollora úvěru. Ale pozvolna, jak se poměry znovu vyvíjely a v zájmu veřejnosti potřeba bylo uvolňovat v zájmu podnikání, ba i podporovati všemožně podnikavost obecenstva v zájmu státním, počal stát jmenovitě banky novými a novými svobodami a právy obštědřovat. Tak bankám dovoleno přijímati vklady na knížky a vklady operovati stejně jako s vlastním kapitálem; dovoleno jim vydávati založené obligace a tak stát sám přiváděl jim novými cestami úspory publika, které se pak odvracely od dřívějších způsobův ukládacích v rentách státních a bezpečných spořitelnách. Dnes to stát cítí i na sobě samém, cítí to spořitelny a záložny (samy Raiffeisenky české na Moravě podle zprávy sjezdové měly vloni o 17% vkladu méně). A tyto tedy podnikají soukromě i veřejně, jednotlivě i hromadně boj proti silným svým soupeřkám.

Vkladová akvisice je zlobou dne, která kalí mír na tolika stranách. Posledně i dvě pešťské banky, mající filialky ve Vídni, žádají o privilej vkladovou — a nebude se jim moci odepříti, ježto vzájemnost Uhrám zaručena. A uherské banky s úrokovou mírou smějí a mohou jíti výš než vídeňské. Tyto ostatně sbírají podobnou politikou kapitál v našich zemích, ba i v Haliči.

*

Dr. Alfred Mayer, jeden z našich dobrých hospodářských kritikův — ale ne pessimistu — v „Národohospodář. Obzoru“ (květen) táže se, jsme-li schopni udržeti se na dosavadním hospodářském rozmachu a předesílá obraz tohoto našeho rozvoje velmi utěšený. Praví: „Že jsou naše hospodářské úspěchy posledního desítiletí, posledního pětiletí skutečně nadmíru značné, ba překvapující, jest nesporno. Zjišťujeme-li, že dostupují vklady v českých ústavech třetí miliardy (3000 milionů) korun oproti pouhým 4 miliardám v celém království uherském s 20 mil. obyvatel a oproti 6 až 7 miliardám v království italském se 34 miliony obyv. — že máme na 2200 [2300!] českých Raiffeisenek, na 1000 záložen, že dovršujeme svou síť spořitelní; uvědomíme-li si, že dostoupí vlastní prostředky českých bank letošním rokem úctyhodné sumy, téměř 300 mil. korun, že máme dnes v Živnostenské bance skutečnou velkobanku, jež bude bohdá za málo let čítati se k největším bankám evropským; projíždíme-li dále českým krajem a shledáváme-li, jak krásně vzrůstá prumysl v českých městech a s ním i česká města sama a shledáváme, že není to již jen průmysl cukrovarský a pivovarský, nýbrž že máme již i velmi značný průmysl textilní, strojní, průmysl strojů hospodářských, průmysl truhlářský, keramický, chemický, koželužský, cukrovinek, zboží uzenářského, náhražek kávy, škrobní, lihu a j.; shledáváme li, že rostou nám četné závody i v různých odvětvích specialních, zejména v Praze, o nichž se nám do nedávna ani nezdálo, že činíme pokusy, třeba ne vždy šťastné, i o založení vlastní industrie uhelné, železné a papírové, v nichž jsme nejvíce pozadu; pozorujeme-li, že přichází v posledních čtyřech letech téměř každý měsíc nový velkostatek do rukou českých, kdežto opačného pohybu téměř ani není a že nabýváme podobně půdy na některých místech své jazykové hranice i v pozemkovém majetku drobném; uvědomíme li si, jak celý náš hospodářský život v Praze i na vekově živě a rušně bije, jak poměrně snadno umísťujeme nyní rok co rok 100 až 120 mil. kor. průmyslových a bankovních papíru, sumu to, jíž nedávno ještě neměla roční emise celého Předlitavska; vzpomeneme-li si konečně radostných číslic posledního sčítání lidu v Čechách a na Moravě, o nichž musil prohlásiti i sám prof. Rauchberg (známý svým výkladem statistiky ve prospěch Němců), že svědčí o zlepšení hospodářských poměrů v území českém a o zhoršení v německém — tu nemůžeme ani při skepsi sebe hlubší neuznati, že nejsme ve svém celku aspoň již národem pouhých služebníkův a úředníku, národem chudým a nepodnikavým: nýbrž že jsme národem, jenž dosáhl již určitého stupně obecného blahobytu, určitého stupně hospodářské podni-

kavosti a výbojnosti, krátce národem, jenž nemá zámožnost svou již jen ve svých hlavách a rukách, jako do nedávna, nýbrž nyní již i ve svých kapsách..." K další kritice naší drobnopodnikavosti, dosud v tomto svazku nedokončené, vrátíme se pro její případnost příště.

*

Národohospodářský spisovatel, vloni z min. obchodu na českou techniku brněnskou, jako professor nár. hosp., přesazený, dr. Karel Engliš, měl 18. května v úřednickém spolku brněnském přednášku o drahotě a příčinách jejích. S přesností a hloubkou sobě vlastní probral řečník toto skoro už otřepané thema a přinesl tak přece mnoho zajímavých ohledů do složité soustavy hospod. a socialních činitelů život veřejný a v něm zjev drahotní utvařujících. Příčiny drahotní rozděluje na všeobecné a zvláštní. Není příčinou drahoty nedostatek štědrosti přírody. V 30 letech, 1880—1910, obyvatelstvo Evropy vzrostlo o třetinu (33%) a obyvatelstvo světové o 23%, ale světová produkce pšenice vzrostla o 60%, žita o 33%, ječmene o 50%, kukuřice o 80%. Příčinou není zkrácení doby pracovní, neboť je prokázáno, že přes kratší dobu pracovní výkonnost jednotlivého dělníka stále vstoupá. Ubývá však vlastních výrobců. V letech 1890—1900 přibylo obyv. v Rakousku o 9·44%, ale výrobních osob jen o 4%, za to úředníků a svobodných povolání o 26%, obchodníků o 23%, osob v zemědělství činných dokonce ubylo o 3%, v prumyslu pak jich přibylo jen asi o 9%. V boji o vyšší důchod, jejž všecky třídy vedou, podle moci a síly jednotlivá třída dříve, jiná později dosahuje zvýšení důchodu. Ale za zvýšením duchodu následuje ihned ještě vyšší zdražení výrobku nebo služby její. Také velika těžba zlata (r. 1890 jen 24·6 mil. liber, r. 1909 však 92·1 mil. liber) způsobila klesnutí směnné hodnoty peněz. Amer. nár. hosp. Ashley odhaduje zvýšení cen zbožových ve 20 letech na 23%, ale klesnutí ceny peněz jen na 6%. Tedy vina aspoň za část zdražení padá na hojnost zlata. — Mění se potřeby obyvatelstva, městský život zvyšuje poptávku po mase a pšenici, je celkem jednotvárnější v mnohých životních potřebách. Důchody různých tříd neztravují se stejně: malé důchody se prožívají cele, veliké nikoliv. Tak se zdražují pak předměty právě pro nejnižší vrstvy nejvíce. Vstoupne-li poptávka po obilí, nebo nastane-li úbytek jeho o 1 desetinu, ceny vstoupnou o 3 desetiny, vstoupne-li úbytek o 2 desetiny, ceny o 8 desetin, úbytek o 3, ceny o 16 desetin. Z dalších příčin uvádí: socialní politiku, úbytek dobytka, špatně sorganisovaný dovoz, clo obilní, malou výnosnost pozemkovou pro nedosti pokročilé intensivní hospodaření, kartely a spekulace. Drahota není zjevem pouze evropským, ale po celé skoro zeměkouli se rozšířila. Nejtísnivější není ani v Evropě, ale v Asii a v Japonsku!

*

19. května založen v Brně křesťansko-socialní svaz českých živnostníků na Moravě, ve Slezsku a v Dolních Rakousích (předs. Bakala z Holešova).

Školství.

Dr. H. Traub podává v „Osvětě“ (5.) referát Demlův z roku 1871, kdy sněm moravský měl dvoutřetinou českou většinu, o potřebě zříditi nových 18 středních škol českých na Moravě: šest niž. reálek, šest vyš. reálek a šest vyšších gymnasií. Při tom ještě český národ na Moravě zkrácen by byl oproti Němcům o 24 středních škol a 3 hospodářské. Zemská gymnasia měla býti zřízena: v Jihlavě, Znojmě, Žďáru, M. Ostravě, Boskovicích a zemské reálky ve Velkém Meziříčí, Zlíně, Olomouci, Vyškově, Prostějově, Zábřeze a Brně. — Ale návrh školské komise byl odročen a zem. výboru uloženo, aby s obcemi dotyčnými vyjednával. Po pádu Hohenwartově přišel Auersperg, s ním něm. centralistická vláda, na Moravě nové volby a něm. centralistická většina na sněmu s takovýmtéž zem. výborem, tak že odročený návrh už nadobro odstaven. A tak zůstaly zatím na Moravě české školy střední, jak v r. 1871 už byly: šest gymnasií (z nich 4 nově právě zřízeny Přerov, Hranice, Valaš. Meziříčí, Třebíč), reálky dvě (Prostějov a Telč, rovněž právě zřizovány) a 3 hospod. školy (Ivančice, Přerov, Valaš. Meziříčí); učitel. ústav jeden (Brno). Při tom na něm ústavě učitel. v Olomouci byli tou dobou samí Češi! Žáků českých bylo na obou čes. gymnas., brněn. (6 tř.) olomuckém (5 tř.) 608, na hospodářských školách českých 53 žáků. Ostatní školy ovšem žáků dotud neměly. Na německých školách za to bylo: na 13 gymnasiích mezi 2231 žáky žáků českých 867 (v Kroměříži, Strážnici a Příboře měli Češi většinu!); na 8 německých reálkách mezi 2340 žáky 830 českých (většina českých žáků byla na obecní brněnské a kroměřížské reálce). Studovaly tedy v 1871. roce ještě dvě třetiny českých lidí na německých školách a jedna třetina na českých. Od toho roku ovšem rozvojem nově zřízených šesti českých středních škol (státních) se poměr převrátil.

*

Debatty o prázdninách vedou se v tisku dále. „Spornými“ jsou ovšem jen počátek a trvání prázdnin. Tedy velké „paedagogické“ otázky! Pojí se k tomu ještě i možnost přeložení konce roku. Nejvíce se zamlouvá pp. debattérům, aby prázdniny vždy počínaly 30. června a končily 30. září, aby ubozí rodičové mohli se na to zařídit a už s tím počítat! Poslední léta při tom stále měněném počátku a konci nevěděli, co počít. — V žádné debattě se však ani z daleka nenaznačuje, že celé ty prázdniny jsou vlastně paedagogickým a socialním hříchem na těch mladých lidech, když se mysl jejich v prostřed formálního výcviku nechá znovu okorat a zdřevěnět, a když se v době největší vnímavosti duševní na 160 dní v roce nechá úplně nepoužitých! Této doby nezaměstnanosti používá studenstvo nejvíce k allotriím. Vychází

ze školy jednostranné, i ti nejpilnější. nedovzdělané, jen s nejnutnějšími poznatky — celé obory důležitých životních a společenských vědomostí ani se ho nedotkly! A nebylo to možno, poněvadž škola sotva stačí probrat svou kusou osnovu: a to od obecné, tedy od 7 let počínajíc, až do konce střední — do 20 let. Po 14 let pro duševní vybavení člověka nejdůležitějších necháno ho polozaměstnaného A to ještě s tou tradiční domněnkou rodičuv i žáků, že se mu dostává všeho, čeho potřebuje!

O neúspěchu dnešní školy střední se také často mluví. Svádějí to na „přetíženost" (ještě také! — ale možná je, když se ve 200 dnech má prodělat, co jest určeno na 360 dní), na špatné methody, na špatný materiál, na degeneraci, na nevšímavost a neúčast rodiny a pod. Ve víd. týdenníku „Oesterreich-Ungarn" prof. Ot. Hesse z Berlína hovoří o „Schulelend" v Německu na středních školách. Ministerstvo vyučování v Prusku poslední léta svými výnosy pořád ubírá ze starých obtíží a úkolů (školní práce, matury, zkoušky půlroční a roční, zkoušky partií a pod.), a přece po těch úlevách stav se nemění. Žáci jsou jednak stále více nervosní, jednak stále méně vědomostí si odnášejí, a praktikové si stále více stěžují, že materiál mladých sil je čím dál bídnější. Otto Hesse shledává vinu toho v přeplněnosti škol, jež narůstají v mnohých místech na obrovská tělesa se 600, 700 až 800 žáků, jichž nemožno už vůbec řídit. 151 škol středních má v Prusku přes 500 žákův. A také v jednotlivých třídách je žáků příliš mnoho. Polovice všech tříd nižších měla přes 30 žáků, třetina přes 40, a pětina přes 50 žáků. Posunul se též význam školy střední. Dnes prý v Prusku se chodí do střední školy jen proto, aby si tam žák vyseděl právo jednoročnictví! V roce 1885 připadlo na 1000 mladíkův od 10 do 20 let středoškoláků 43, r. 1910 už 59. Počet mladíků 10 až 20letých ročně vstoupá (v populaci) o 1·49%, ale počet středoškolských žáků ročně v posledních 25letech rostl o 3·23%. — Nemyslíme, že pravou příčinou jest přeplněnost tříd, ale spíše ta přeplněnost, že studuje příliš mnoho neschopných, a že ubývá kázně i sebekázně, totiž píle.

O účinku střední školy na duchovní život znamenitých lidí uspořádal nedávno anketu písemnou Alred Graff. Vydal její výsledky v knize: „Schülerjahre: Erlebnisse und Urteile namhafter Zeitgenossen". Jsou zastoupeni literáti, učenci, státníci, umělci, žurnalisté atd. z Německa, Rakouska a Švýcarska. Úsudek jejich platí tedy o škole všech těchto tří státův. A skoro žádný z nich školy nechválí. Známý sociolog Sombart praví: „Můj pobyt ve škole byl mukou, stálým smutkem pro mne i mé učitele." — Psycholog Forell praví, že škola byla pro něho žalářem, robotárnou; naši učitelé byli našimi přirozenými nepřátely; reformu školy vidí v odstranění zkoušek z matematiky (!) a starých řečí, a v lepším výběru učitelů. — Víd. spisovatel Heřman Bahr praví: „O svých letech školních musím říci, že to byla nejsmutnější léta mého života, jediný odstavec, jehož bych znovu prožíti nechtěl!" — Sochař Art. Kampf praví: „Když mám těžký strašný sen, pak se mi zdá vždy, že jsem ve škole. Škola nám zanechává trpkost v duši na celý život.

Napřed se v ní trápíme sami, pak vidíme trápit se v ní naše děti. Kdybych měl ještě jednou znovu žít, budu se modlit, aby muj život nezačínal dětstvím, ale od konce gymnasia!"

Snad takováto anketa byla právě nejnevhodnější. Vynikající mužové, zvláště umělci a literáti, lidé citoví, bývají vždy jednostranně nadaní. Každé disciplinování člověka — a škola jím musí býti — jest ovšem nepříjemé, ač ne všem stejně: tichému, přizpůsobivému méně, živému, odbojnému duchu více.

*

Němečtí professoři-slavisté byli opětně u ministra vyučování (7. kv.) v deputaci požádati ho, aby neustanovoval na německých školách jiných sil než německé slavisty. Ne tedy rodem Čecha na učení češtině! V boji o místo a o živobytí se snadno i na zásadu reformní paedagogiky zapomene, jež při moderních řečech žádá rodilého krajana té řeči.

Lvovská universita slavila 29. května jubileum 250letého trvání. Rusíni domáhali se na vládě, aby tím dnem zřízena byla ve Lvově rusínská universita, vládou už jim jinak slíbená. Proti zřízení rusínské university ve Lvově, sotva o něm počato do opravdy jednati, počaly se ve Lvově ozývati protesty všeho druhu: obecní rada, žáci a posluchači, do Vídně šly celé deputace polské! A pak se pořád Poláci horší, když se jim vytýká, že Rusíny utiskují.

*

Ve Vídni zavedeno bylo na některých obecných a měšťanských školách na zkoušku od 1. června vyučování jen dopolední, aby se vyhnuli tak zv. „hitzferiím". Od letošího roku žádáno, aby zařízení to bylo všeobecné, neboť prý se osvědčilo. Hodin při tom mnoho odpadnouti nesmí, a zvláště žádná náboženská, z počtu a řeči.

Pro dívčí lycea vydáno nové nařízení reorganisační. Budou rozdělena na dvě větve: šestitřídní a osmitřídní. Společný jim bude podklad 4třídní, od něhož jednou stranou odbočí dvoutřídní vyšší škola, druhou stranou čtyrtřídní vyšší realné gymnasium. Učební osnova nižších čtyr tříd bude podle toho změněna.

*

V Bosně dosud jen 17% dětí chodilo do školy. Chystá se tedy novým správcem ryt. Bilińským zákon o všeobecné povinnosti školní, jímž by se též zřídila škola obecná v každé obci, kde je aspoň 40 dítek školních. Zatím ovšem na to stačiti nebudou ani síly učitelské ani finance bosenské. Proto plán ten možno provésti leda v dalekých letech.

Početně školství v zemích jihoslovanských zastoupeno takto: obecných škol je v Bulharsku 4660, v Charvatsku 1582, v Srbsku 1350, v Bosně 405, na Černé Hoře 120; měšťanských škol je v Bulharsku 293, v Charv. 56, v Srbsku 5, v Bosně 3, na Černé Hoře 1. Stát nejposledněji z turecké poroby osvobozený, Bulharsko, nadán školami nejlépe.

Ruské ministerstvo vyučování pro příští rok zavádí na školách v Rusku i pro židovky obmezení návštěvy školní do urči-

tého procenta (podle počtu obyv.) Dosud procentové obmezení platilo jen pro žáky židy. Je to znamení, že i počet studentek židovských se hrozivě vzmohl.

Na bulharské vysoké škole v letoším letním semestru zapsáno 2106 posluchačů. Na historicko-filologické fakultě 222 mužů, 334 žen (mimoř. 37 mužů, 79 žen); na fysicko-matematické fakultě 209 mužů, 115 žen; na právnické fakultě 980 mužu, 11 žen (mimoř. 115 mužu, 4 ženy). Žen je tedy na škole vysoké 543, víc než čtvrtina celého počtu.

Ústřední Matice školská podle poslední zprávy měla příjmů 1,007.838 K a vydání 1,156.273 K. V příjmech je 50.621 K úroku z kmenového jmění, za známky 22.080 K, z obětin a pohlednic 20 950 K, za poslané použité věci a odpadky (známky, staniol, vlasy, korek) 11.832 K. Členové odborů složili 503.875 K. Mimo odbory sebráno 308.820 K. Subvencí zemských bylo 77.875 K. Kromě svých vlastních škol Matice podporuje ještě 70.243 K školy místní. — O vydržování a podpoře škol menšinových ozývají se i hlasy pochybovačné, stojí-li totiž výsledky u všech těch škol za oběti na ně vynaložené. U národu hospodářsky slabého mělo by se zajisté pilněji uvažovati, než u nás se děje, o jakési rovnováze mezi investicemi výnosnými a nevýnosnými. Heroicky obětovný romantismus je sice krásná věc, ale kdyby vedl k ožebračování, pozbyl by i krásy.

*

Měření duševní práce, jakkoli teprve v začátcích, zjistilo již přece zkusmo některé zajímavé a pro výchov důležité zjevy. Na př. o poměru práce tělesné a duševní: tělesná námaha po práci duševní neosvěžuje, po obojí třeba odpočinku, jelikož při obojí opotřebuje se táž zásoba energie v psychofysickém ústrojí; mylně tedy počítán tělocvik za osvěžení po učení. Současná práce duševní a tělesná do jisté míry se podporují (pochod za hudby nebo příjemného hovoru, hlasité, s pohybem mluvidel spojené učení nazpamět a pod.)

Vojenství.

(O).

Akce srbská, třebas že celkem i nepřipravovaná, měla od roku 1903 do r. 1908 větší úspěch než akce bulharská. Srbské čety, vyznamenávající se vojenskou kázní i vlasteneckým zápalem, vítězily na celé čáře — a možno směle tvrditi, že kdyby nebyl přišel r. 1908, byla by celá téměř Makedonie dnes „srbská". Prohlášení však konstituce Mladoturky odstranilo rázem vnější příčiny i důvody k revolučním akcím a bylo nutno složiti zbraň. Srbi ji složili bez váhání a

k své škodě oddali se nečinnosti. Za to Bulhaři dovedli využíti příměří to daleko lépe. Nejprve zorganisovali a připravili novou akci povstaleckou, dále pak oklamali chytře Srby uzavřevše s nimi smlouvu: že totiž oni zřeknou se svých nároků na celé Staré Srbsko, že tedy zruší tam všechny své školy pod tou podmínkou, že totéž učiní Srbi na jih od Šar planiny. Srbi svolili a také skutečně vyklidili celou Makedonii, Bulhaři však zanechali i na dále všechny své střední školy ve Skoplji, jež přechází do jejich rukou, a i obecné školy na severovýchod od Skoplje do samých hranic království srbského. A konečně korunovali Bulhaři svou „mírovou akci" značným úspěchem, jímž je rozhodně jejich sblížení s Řeky, neboť tak zbaveni jsou vážného nepřítele na jihu, ohrožujícího jim stále týl.

Dnes již mají Bulhaři vše hotovo k novému povstání, jehož jediným cílem je beze vší pochybnosti dokázati Evropě, že ni ústavní Turecko není s to zavésti mír a pořádek v nespokojené Makedonii, nýbrž že je nutna autonomie, jež by byla jaksi prvním krokem k bulharské annexi této země. Úkolem pak profesoru Miletiča a Georgeva jest odvrátiti pozornost Evropy od těchto zadních plánů bulharské politiky.

Předpovídati politické události na Balkaně jest ovšem nejméně možno. Ale to je jisto, že v krátké době vzplane opět celá Makedonie a Albanie, což bude míti nemalý vliv na vývoj politických událostí celého Balkanu. Dnes už se ví, že ni Srbi nebudou déle mlčeti k událostem makedonským a čety srbské jsou už hotovy překročiti hranici. Bylo dokonce již několik srážek. Vše to ovšem přichází zcela vhod Italii, ježto právě takové nepokoje mohou snadno vyvolati srážku Porty s královstvími balkanskými a o to také italské politice jde. Dnes totiž, kdy v Italii národní nadšení pro válku chabne a kdy smiřovací pokusy Ruska rozbíjejí se o neústupnost Porty, Italie počíná obraceti své oči k malým královstvím balkánským a kvirinálská diplomacie počíná se domlouvati s Bělehradem, Sofií i Cetyní o společné válečné akci, jíž by se dostalo Turecko do dvojího ohně a bylo nuceno kapitulovati. Úspěch nového kroku Italie jest ovšem ještě pochybný, ale v Turecku se již připravují pro každý případ. Nedávno ministr vojenství Mahmud Šefket paša přivezl z Asie čtvrt milionu anatolských záložníku a obsadil jimi hranice bulharské i srbsko-rakousko-černohorské. Podobně jeví se nepokoj i ve Vídni.

Italské válečné operace proti Turecku v egejském moři. Válka italsko-turecká, trvající už 8 měsíců, nepřinesla Italii žádoucího rozhodnutí. V Tripolsku, kde království italské vylodilo přes 120.000 mužů, zastaveny následkem panujících veder a pískových vichřic další válečné operace směřující k postupu do vnitrozemí; italská anexe tripolského území obmezuje se jen na několik pobřežních osad a italské vojsko odvážilo se od pobřeží do vnitrozemí nanejvýše na 20 km. Většinou ale sahá vláda Italie v tripolských pobřežních osadách jen na dostřel lodních a pevnostních děl. Nehostinné vnitrozemí Tripolska a veliká parna donutily italské vojsko k dočasné nečinnosti a teprve na podzim t. r., kdy se klimatické poměry zlepší, má počnouti rázná

ofensiva italské pozemní branné moci proti vojům turecko-arabským. Zatím opevňuje Italie dobytá pobřežní města, organisuje svoji správu a buduje přístavní stavby v Tripoli, Benghasi, Tobruku a v Derně. Záliv Tobruk, jsa silně opevněn, stal se oporou italského válečného loďstva. — Turečtí důstojníci v Tripolsku využili plně pomalý postup italské anexe a zorganisovali vojenskou obranu Tripolska tak, že i na podzim potká se italská ofensiva s rázným odporem tripolských arabských kmenů, kterým spějí na pomoc souvěrci z Egypta, z Tunisu i z dalného Sudanu. Turecké pravidelné vojsko v Tripolsku, ani ne 5000 mužů silné, jest sesíleno asi 35.000 arabskými bojovníky, kteří jsouce vyzbrojeni moderními zbraněmi a vycvičeni tureckými dustojníky v evropském válečnictví, jsou — ve spojení s nehostinnou a pustou krajinou, dále s nezvyklým pro Italiány podnebím — vážnou překážkou v dosažení ctižádostivých italských plánů.

Italská veřejnost stává se stále netrpělivější, nespokojenost s vleklým válečným postupem roste v Italii den ode dne, veřejné mínění naléhá na ráznější vedení války v jiných částech turecké říše, poněvadž válečné výdaje rostou do nekonečna a jelikož značný italský vývoz do Turecka jest následkem války úplně přerušen. Při tom klesá kurs italské renty a dosud velmi dobré italské státní finance začínají přece již pocitovati nepříznivý vliv 8 měsíční nákladné války. Též s ohledem na nevyjasněnou mezinárodní situaci a na rozmrzelost mnohých států, trpících obchodně válkou italsko-tureckou, ráda by Italie rázně a šťastně ukončila neblahou válku, která jí dosud sice žádných rozhodných úspěchů nepřinesla, hrozí ale za to království italskému otřesením státních financí, nemluvě o možných sporech s jinými státy a o očekávaném propuknutí nepokojů v Italii, kde socialní demokracie agituje proti dalšímu trvání války.

Všechny tyto okolnosti donutily království italské k přenesení války do asijského a evropského Turecka, aby byla osmanská říše donucena uznati italskou anexi Tripolska a uzavříti brzy mír. Při tom ale Italie přehlíží, že kdyby Turecko i anexi Tripolska uznalo, že tripolské arabské kmeny povedou obranu vlasti proti italskému vpádu na vlastní vrub dále. S ohledem na Araby, kteří obývají nejen Tripolsko, nýbrž i Arabii, Syrii a Mesopotamii, nemůže Turecko na nynější italské podmínky přistoupiti. Tím dnem, kdy Turecko by anexi Tripolska uznalo, poštvalo by proti sobě všechny Araby a vzbudilo odpor proti sultanovi-kalifovi v celém mohamedánském světě. Povstání Arabu proti Turkům a boj o kalifát byly by ale provázeny dalšími vážnými otřesy tureckého panství, zvláště v evropském Turecku a na tureckých ostrovech moře egejského, obydlených převážně řeckým obyvatelstvem. Následky těchto povstání proti panství tureckému jevily by se v možném zasáhnutí balkánských států v boj proti Turkům, a řevnivost evropských velmocí, zvláště těch, které mají v Turecku vážné zájmy, mohla by vznítiti všeevropskou válku. (O. p.)

HLÍDKA.

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Když nařízení toto bylo provedeno, vykonána byla dražba předmětů k prodeji určených po obvyklé vyhlášce ve dnech 26., 27. a 28. února a 1. března r. 1787. Dva dražební protokoly uloženy jsou ve fascikulu 7./9. První z nich obsahuje seznam oněch klenotu, které dne 26. února 1787 veřejnou dražbou byly prodány každému koupěchtivému. Druhý obsahuje seznam drahocenných duchovních nádob a paramentů, jež dne 27., 28. února a 1. března 1787 bezprostředně duchovenstvu byly prodány. Budiž nám dovoleno opět uvésti z obou těchto protokolův aspoň některé předměty:

A. Protokol dražební

oněch klenotů, které v kostelním depositoriu dne 26. února 1787 veřejnou dražbou každému koupěchtivému byly prodány.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
31	272	dobré kameny z ciboria 4 kar. à 14 zl.	56	—	75	30
		safír koupil Gottang	1	—		
42	374	diamantky z melchisedecha $1^1/_{16}$ karátu à 14 zl.	14	52 kr. 2 ϑ	21	—
		k tomu příslušné rubínky koupil žid Paroch	1	40		

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
83	812	dobré kameny z pacifikalního relikviáře $2^{2}/_{4}$ kar. à 14 zl., koupil Lackstampfer	35	—	47	—
107	1041	Dobré perly z Velehradské infule 400 perel $3^{2}/_{4}$ kv., koupil Jung	66	40	92	—
		ovalovité perly $2^{3}/_{4}$ kv., koupil Lackstampfer	17	52 kr. 2 ϑ	30	—
		jiné perly 1 lot $3^{3}/_{4}$ kv. koupila Valburga Botoner	48	26 kr. 1 ϑ	101	—
		menší perly 4 loty 3 kv. koupil žid Falkper	76	—	180	10
		zcela malé perly 6 lotů 1 kv. .	62	30	115	—
		infule k vypálení, atlasová podšívka a nepravé skleněné kameny koupil Peschel z Bučovic	2	—	9	7
109	1076	dobré kameny z monstrance a z melchisedecha $2^{3}/_{8}$ kar. à 18 zl.	42	45	50	50
111	1098	dobré perly kolem sanktuaria z monstrance $1^{1}/_{8}$ lotu à 10 zl., koupila Majerová z Vídně . . .	20	15	90	—
116	1148	modře vyšívané roucho Matky boží se zlatými krajkami, koupil Rosenberger	6	—	10	40
116	1154	bohatě vyšívané roucho Matky boží se zlatými krajkami, koupil žid Peretz	10	—	13	20
158	1686	dobré kameny z melchisedecha $3^{1}/_{16}$ karátu à 18 zl.	55	7 kr. 2 ϑ	90	11
322	3798	trojnásobná šňůra dobrých perel smíšených s granáty, koupil Israel Herz	10	—	15	3
329	3871	třináct skleněných kostelních lustrů koupili milonický farář a Jung .	46	—	98	10
395	3956	dobré kameny z melchisedecha $1^{5}/_{16}$ karátu à 14 zl., koupil Josef Hauptmann	18	22 kr. 2	25	30
—	4075	dobré kameny z křížku $4\frac{1}{2}$ karátů à 24 zl., koupil Gottang . . .	102	—	130	6

Hlavního inventáře str.:	Hlavního inventáře číslo:		Odhadnuty: zl.	Odhadnuty: kr.	Prodány: zl.	Prodány: kr.
346	4076	routy z monstrance a melchisedecha 11 1/4 karátu à 14 zl., koupila Bauerová z Vídně	157	30	244	30
—	4077	brillanty 1 3/4 kar. à 40 zl. . .	70	—	81	—
—	4078	dobré kameny z melchisedecha 2 3/16 karátu à 18 zl., koupil Jung	39	22 kr. 2	62	—
355	4149	bohatě zlatem protkané roucho Matky boží s červenými květinami a podšívkou, koupil Israel Herz .	10	—	28	2
357	4162	modré hedvábné bohatě zlatem protkané roucho Matky boží, nahoře a dole s úzkými zlatými portami koupil žid Paroch	7	—	12	1
358	4170	bílé zlatem a stříbrem protkané roucho Matky boží; koupil Mojžíš Rausnitz	10	12	11	9
—	4172	bílé zlatem a stříbrem bohatě protkané roucho Matky boží se zlatými krajkami, koupil žid Kolliner . .	6	—	19	11
388	4576	dobré kameny z melchisedecha 3 11/16 karátu à 14 zl., koupil Jung	51	37 kr. 2	66	—
—	4577	dobré kameny z relikviáře 4 kar. à 16 zl., koupil Dom. Hauptmann	64	—	71	—
391	4644	zlámaná monstrance z mědi, pozlacená, záležející z 8 kusů, koupil Herrmann z Vídně	2	—	2	52
392	4650	pozlacená měď a mosaz sebraná po zlámání rozličných relikviářův a křížů, koupili Simon Josef a Schamschl	[illegible]	45	15	40
—	4655	dobré perly z ciboriového pláště koupil Aron Löbl	2	—	10	31

V celku oceněny všecky věci při této dražbě na 1351 zl. 8 kr. 1 ϑ prodány za 2275 zl. 38 kr. 2 ϑ.

V Brně 17. března 1787.

B. Dražební protokol

oněch drahocenných duchovních nádob a rouch, které dne 27., 28. února a 1. března 1787 bezprostředně duchovenstvu byly prodány.

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
32	278	stříbrný pozlacený kalich s patenou 1 libra 26 lotů à 1 zl. 29 kr., koupil litovelský farář	77	20	81	10
63	598	silně pozlacený kalich s emailovanými obrazy s patenou, 2 libry à 1 zl. 15 kr., koupil koryčanský farář	80	—	82	30
67	656	stříbrný pozlacený kalich s patenou 1 lib. 27 l. à 1 zl. 20 kr., koupil děkan z Doubravníku	78	40	79	40
96	954	stříbrný pozlacený, emaily a dobrými kameny posázený kalich s patenou 1 lib. 23 1/2 l. à 1 zl. 5 kr.	60	7 kr. 2	75	—
		dobré kameny koupil farář z Nákla	3	—		
114	1092	tři kanonické tabulky 4 lib. 7 l. à 1 zl. 5 kr. koupil znojemský děkan	146	15	158	—
261	3033	celý ornát s květinami ze zlata a hedvábí vetkanými, se zlatými portami, záleží z kasule s příslušenstvím, z 1 pluvialu, pak 2 dalmatik se střapci a příslušenstvím; koupil farář z Velké Byteše	90	—	165	—
—	3034	karmasinově červený ornát s květinami ze zlata a hedvábí vetkanými, se zlatými polovičními portami, záleží z kasule s příslušenstvím, pluvialu, ze 2 dalmatik se střapci a příslušenství, koupil kojetínský farář	150	—	178	—
262	3036	tři kasule z hedvábné bohatě stříbrem protkané látky s příslušenstvím à 10 zl., koupili bystřický farář a žďárský děkan	30	—	139	—

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
300	3526	červeně sametový, bohatě zlatem protkaný ornát se stříbrnými portami, záleží z antipendia, z pluvialu se střapci, 2 dalmatik, 1 kasule s příslušenstvím ke kalichu ze 2 štol a 2 manipulů, koupil syrovický lokal.	66	—	166	—
318	3722	6 bohatě zlatem vyšívaných červeně sametových kasul se zlatými portami a příslušenstvím à 15 zl., koupili slatěnický farář, prostějovský děkan a nákelský farář	90	—	431	—
327	3838	9 zlatem protkaných kasul se zlatými portami s příslušenstvím à 10 zl., koupili nivnický farář, brněnský arcikněz, zbraslavský a valčský farář	90	—	537	30
335	3956	stříbrná pozlacená monstrance se zbylým karmesirováním melchisedecha 7 lib. 25 l. à 1 zl. 5 kr., koupil litovelský farář	269	45	280	—
367	4316	ornát z látky zlatem protkané, záležející z kasule s příslušenstvím, ze dvou dalmatik s příslušenstvím, z pluvialu se stříbrnou sponou, koupil ivančický děkan	80	—	161	—
—	4317	tři k němu náležející kasule s příslušenstvím à 19 zl., koupili ochozský, zbraslavský farář a žďárský děkan	48	—	165	30
368	4318	ornát z látky zlatem protkané s kasulí, s příslušenstvím, s 2 dalmatikami, s pluvialem se stříbrnou sponou, koupil opavský děkan .	110	—	203	—
—	4319	pět k tomuto ornátu náležejících kasul s příslušenstvím à 20 zl., koupili lysický, prostějovský, nakelský a slatěnický farář . . .	100	—	367	—

Hlavního inventáře str.:	číslo:		Odhadnuty: zl.	kr.	Prodány: zl.	kr.
375	4450	stříbrem a zlatem bohatě protkaný s jemnými portami, záleží z kasule s příslušenstvím, ze 2 dalmatik se střapci, z pluvialu s mosaznou sponou kcupil baron Schönowitz	108	—	243	—
389	4604	stříbrný pozlacený kalich s emaily s patenou 2 lib. 9 l. à 1 zl. 5 kr.	79	5	87	—

V celku oceněny všecky věci při této dražbě na 5685 zl. 19 kr. 3 ϑ a prodány za 11622 zl. 20 kr.

Vojtěch Gruber, účetní rada.

František Purketh, Augustin Němec, komisaři kostelního depositoria.

V Brně 17. března 1787. (P. d.)

Experimentální pedagogika.

Dr. Karel Černocký.

Pokusy psychologické se svými závěry praktickými vedly bádání k tomu, upotřebiti nabytých zkušeností i v jiných vědách duchových. Třebas data a čísla experimentální psychologií uvedená nebyla s to ozřejmiti ještě a upraviti všechny druhy objevů dušeslovných tak, aby z nich sestavena býti mohla určitá a nová pravidla, přece dala podnět k tomu, aby jich užito bylo jako návodu k pozorování zvláště těch oborů věd, které vývoj života duševního na zřeteli mají. Je to předně pedagogika.

Mají-li pokusy psychologické význam všeobecně kulturní, mají pokusy pedagogické význam odborný a zvláštní. Jsou li pokusy psychologické jakýmsi upotřebením zkušeností biologických a fysiologických ku zkoumání zjevů psychických vůbec, jsou pokusy pedagogické jakýmsi připnutím pravidel a měřítek experimentální psychologie k zásadám vyučování a vychování.

Experimentální pedagogika jakožto theoretická soustava není dávná. Ona objevuje se současně s počátky paedologie (nauky o dítěti) asi od desíti let. Paedologie (Chrisman 1896, Schuyten 1899) našla svojí theoretickou žízní puzena pramen, z něhož nástrojem či nádobou exp. psychologie nabývá poznatků pro potřeby praktického výchovu. Roku 1879 uveřejnil Sikorskij, ruský psychiatr, první experimentálně pedagogickou práci. Snažil se stanoviti stupeň únavy tím, že srovnával počet omylů a chyb, kterých dopouštějí se školní děti ve vyučovacích hodinách dopoledních a odpoledních. K dalšímu postupu a vývoji popud dali hlavně Binet, Schneider a Pfeiffer. R. 1899 uveřejněna první zpráva pedagogické laboratoře v Chicagu, jednající hlavně o poměru tělesných zdatností k duševním vlastnostem. Roku 1904 byl první sjezd pro exp. psychologii a založen časopis: „die experimentelle Pädagogik“ (Lay-Neumann). Od té doby pak zřízeno více laboratoří a universitních stolic pro exp. pedagogiku. Pro nás zvláště důležitými jsou práce prof. Neumanna, Brahna a Sterna v Lipsku.

Výchov a praxe učitelská měla a má vždy své zákony, kterých nabyla dlouholetou zkušeností, a s těmi chce počítati i pedagogika nová. Avšak tak jako každá věda spočívá ve výkladech, třebas zatím hypo-

thetických, tak třeba i této nové vědě zásady stávající vysvětliti a odůvodniti, důsledky a sporné názory prozkoumati a vyhraditi. K tomuto zkoumání jistě třeba pokusů čili zkoušky. Exp. pedagogice nejedná se tedy o to, bořiti, co staletá zkušenost postavila, nýbrž budovu prohlédnouti, míry a poměry stavby prozkoumati a z nich zase jiné všeobecné zákony vyvoditi, kterých k dalšímu zdokonalení a rozšíření třeba. Jestliže řídil se dosud vychovatel jistými pravidly všude a vždy tam, kde naskytla se mu táže skupina zjevů psychologických, pak záleží nové exp. pedagogice na tom, tyto skupiny rozložiti na prvky, jakoby jednotlivá čísla systému číselného, každé jednotlivé o sobě pozorovati a zkoumati, vyvoditi onu formuli, kterou operují zkušení pedagogové udáním ceny každého jednotlivého činitele v jich shluku. Ovšem že těší se a doufá exp. pedagogika poznati při této práci a sestaviti ještě pravidla nová, tak účelná jako byla a jsou ona stará. Tímto rozložením skupin zjevů pedagogické práci vytčených a označených činí exp. pedagogika zároveň možným jich zúmyslné zase sestavení a seskupení a to v různých a daných okolnostech. Nové tedy uplatnění a vyměření.

Jestliže pedagogika dosud sloužila více výchovu skupin a poznala, že tento výchov naráží často na tvrdé skořápky vlastností jedincu, doznala potřebu individualisace, pak má exp. pedagogika svojím rozdrobením znaků psychologických této snaze účinně přispěti. Pedagogika stará vycházejíc od duševních nadání člověka a jejich různorodostí se zjevy světa ostatního učila zříti pravidla sklonu ducha lidského a udávati tomuto sklonu předmět činnosti; pedagogika exp. ohlíží se zpět po příčinách a popudech těchto sklonů a jednak vysvětluje jimi tento sklon sám, jednak učiti chce důležitosti a výběru těchto popudů. Proto poutají ji zvláště ohledy na podmínky, okolí, vztah a součinnost se životem dění přírodního vubec a jeho zákony assimilace, rozčleňování, sdružování a součinnosti (korrelace) zvláště. Jejím základním zjevem je reakce, tak jak byla jím dříve teprve associace.

W. A. Lay (Experimentelle Pädagogik, Leipzig 1912) rozděluje obor experim. pedagogiky na trojí: individualní, přírodní a socialní. K prvnímu počítá dědičnost, nadání a různé změny ve vývoji. Schopnosti dětí jsou jiné než dospělých, nejen stupněm, nýbrž i jakostí. Dítě není tím, čím dospělý jen v menší míře. Počasí, povětrnost, teplo a zima, krajina a obydlí samo mají na duši i tělo vliv (přírodní). Práce mimo školu, odpočinek, pohyb a požívání zvláště alkoholu musí přivoditi jisté podmínky a změny vývoje (sociální).

Pole moderní pedagogiky, jak zřejmo, značně rozšířeno. Leč nám jedná se zatím jen o princip a methodu pokusnou samu o sobě.

Jako exp. psychologii tak ani exp. pedagogice není zatím úkolem podávati poučky methodické ani ne vychovatelské, nýbrž rozebírati skutečné děje; a východiskem, jak již řečeno, jest reakce. Obrazem a rámcem, ve kterém se její zkoumání dějí, je t. zv. oblouk reflexní od podráždění k projevu a úkonu. Oblouk ten, který zdál se jednoduchým a skoro mechanicky vysvětlitelným, nabývá čím dále tím větší zajímavosti. Čím více přibývá poznatků biologických, tím pestřejším a složitějším jeví se, tím stává se jakost odpovědi na popud kvalifikovanější. A jestliže mají objevy jeho podrobností a jakostních růzností význam pro exp. psychologii, pak mají ho tím více pro exp. pedagogiku, které třeba nejen měřiti a popisovati, oceňovati jakosti všeobecné, nýbrž i upotřebitelnost jich pro jisté cíle pedagogické. Uplatňovati tyto poznatky a aplikovati je na jisté požadavky společenské a kulturní. Exp. pedagogika musí s nálezy exp. psychologie počítati, avšak ona musí ještě sama jiné pokusy strojiti, které vlastním zájmům napomáhají.

Ať jsou theorie o vztahu duševního a tělesného jakékoli vždy předně všímati si pedagogice tělesné vyspělosti a zdatnosti dítěte. Jestliže již dávné přísloví praví: „mens sana in corpore sano“, pak třeba tohoto pravidla zvláště dbáti v oboru pedagogiky. Doba zrání a květu je choulostivější než vyspělosti. Kapitola tato, která dříve více méně toliko za podružnou byla považována, vstoupila nyní do popředí. Není tu bezúčelným ani měření objemu a tvaru lebečného, celé vzezření čili habitus tělesný vůbec a založení smyslových ústředí zvláště. Celkový stav tělesný možno měřiti ergografem, jakých už více za tím účelem sestrojeno. Však tak, jak možno při každé práci a úkonu tělesném pozorovati jisté úsilí, s kterým jsou konány, tak možno v jich trvání pozorovati jistý rytmus, kterým výkony po sobě následují. Vidíme na př., že ne všechny dítky stejně rychle, pravidelně a vytrvale tytéž úkony provádějí. Není tu ani vždy přímého poměru mezi silou tělesnou, nýbrž mnohdy tím více podmíněn postup ten symetričností ústrojí. Tak jako na př. pravá ruka za mnohem dovednější a vyškolenější platí než levá, ač tato přednost vlastně jen zanedbáváním levé zaviněna bývá, tak možno pozorovati a usuzovati pro všechna ústředí smyslová, která podvojně v organismu založena jsou, na jistou úměrnost a součinnost ve společných úkonech. Ani dvě stejné oči nevidí na př. totéž týmže způsobem. Ovšem čeká tu badatele práce úmorná, vyžadující píle mravenčí.

Tak jako má exp. pedagogika s exp. psychologií společný typ reakce, od kterého vychází, tak má s ní společný úkaz prahu a bodu, kterým podráždění stává se patrným samo o sobě a patrným stává se jeho stupeň, přibývání a ubývání. Čím větší význam mají data ta pro exp. psychologii s hlediska vývoje zpytu duševního úkonu vůbec, tím větší mají zase význam pro exp. pedagogiku se zřetelem na připnutí jednotlivého konu psychického k ostatnímu konání individua. (Četná data toho druhu obsahují E. Neumann: Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik I., Leipzig 1911, neb R. Schulze: Aus der Werkstatt der experimentellen Psychologie und Pädagogik, Leipzig 1909).

Jestliže pro exp. psychologii padá na váhu více vyznívání pocitových kvalit a rozbor jejich prvků samých, pak posuzuje pedagogika jich obsah a sklon k obsahům jiným. Mezi jinými jsou to předně pocity vnější: doteku a tlaku, bolesti, tepla a zimy; pak vnitřní: polohy, úsilí, pohybu samého. Rozmachem moderní biologie nabývají zvláště tyto kapitoly experimentálních věd duševslovných širokého pole a rozmanité formulace. Jejich záznamy tvoří látku k dalším pozorováním a posuzováním součástek psychického života, jeho vývoje, školení a výchovu.

Jsou to kapitoly, které teprve moderní psychologie psáti počala a které právě proto do pedagogiky vepsány býti mají. Třebas znala na př. pedagogika již dříve význam hmatu pro výchov slepých a vytvořila pravidla k jich vyučování, vykazujíc výsledky skvělé, přece jedná se nejen o případy ty samy o sobě, nýbrž i o vztah jich k ostatním úkazům a zjevům více méně abnormálního anebo nepravidelného chápání. Vidíme-li na př. děti při naslouchání živě a různě gestikulovati, výraz obličeje měniti, různé polohy těla vyhledávati, pak přivádí nás to nutně na myšlenku, že stává nejen mezi zrakem, sluchem a jich ústředím nervovým, nýbrž i ostatními středisky organickými jisté spojení, že nestačí nám k výkladu fysiologickému toliko t. zv. oblouk reflexní, nýbrž že je třeba hledati ještě jiné souvztažnosti organické a jim odpovídající psychické. Pak třeba šetřiti těchto ukázek a zkoumati, jaký je vztah mezi různými pocity a cítěním vůbec jako výrazem životnosti.

Ku zkoumání pocitů užívá exp. pedagogika t. zv. methody vjemů (Eindrucksmethode), cítění pak posuzuje dle projevů (Ausdrucksmethode). Kromě uvedených projevů mimiky a pantomimiky třeba měřiti a posuzovati změny rytmu tepen a žil, dýchání a vyměšování žlaz. Právě tak jako v psychologii exp. vůbec. Připoutanost života psychického a jeho podmíněnost na okolnostech a podmínkách fysiologických nejeví se nikde tak zřejmou jako právě v tomto oboru psychologického bádání.

Pokus je zde tím přístupnější a důležitější, čím jsou ony podmínky naléhavějšími. Bývá-li vychovateli a učiteli pravou pochoutkou, ale i odměnou pozorovati, kterak z toho a dle toho, co svým žákům podal, vyrůstá poznenáhlu pyramida nejen vědomostí, nýbrž i psychických zdatností a vyspělostí, pak radost ta musí býti tím větší, jestliže tím důkladněji odhadovati může všechny podrobnosti této stavby ducha, když pokusem přesvědčil se o skutečné ceně a trvanlivosti vykonaného.

Bylo by však nespravedlivým a utrhačným domnívati se, jakoby práce výchovná spočívala jen v planém experimentování nebo míti za to, že exp. pedagogika vidí v dětech jen předměty pokusné, a právem mohla by se exp. pedagogice vyčítati její illusornost pro život a kulturu zvlášť. Tak souditi bylo by totéž jako zatracovati moderní medicinu proto, že třeba jí nejen léčiti a pomáhati, nýbrž své poznatky také kontrolovati a posilovati pokusy, které dějí se bez ujmy zdraví a poškození zájmů lidskosti proto, že snaha po prohloubení znalostí o působení a bytí živého organismu nemůže jinde nalézti svých předmětů a uskutečnění jako právě zase v organismu živém. Těm, kdož by měli obavy toho druhu, budiž k útěše, že pokusy ony nevyžadují žádného utrpení a působí dětem samým radost, anebo alespoň budí jich zájem pro praktické používání podmínek životních. Pak nesmělo by se důsledně užívati ve škole ničeho na zkoušku, ani nových method a učebnic, které mnohdy mnohem více zla natropí než dobra. Jedná-li se tu o dobro a blaho svěřených, pak jedná se exp. pedagogice o to tím více, jelikož chce podati pravidla výchovu všeobecného. (O. p.)

Náboženske-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Turgeněva jmenovali „lovcem okamžiku“, jenž první uhodl změny v náladě ruské společnosti a dovedl zachytiti sotva se rodící nové směry a proudy v životě společenském. Nakresliv v celé skupině povídek společenský typ „zbytečného člověka“ slabé vůle, zástupce pokolení čtyřicátých let, příliš oddaného reflexi, sebeobviňování, mluvícího pěkná slova, ale neschopného k živé činnosti, v „Šlechtickém hnízdě“ dosti věrně zachytil dva společensko-politické proudy a názory čtyřicátých let, jež hrály duležitou úlohu v dějinách rozvoje ruské společnosti, totiž slavjanofilství a západnictví. Když válka krymská (1853—1856) ukázala v pravém světle slabiny soustavy Mikuláše I., začalo obrození ruské společnosti a později bouřlivá doba nihilismu i „chodění v lid,“ Turgeněv dosti nestranně jako pravý umělec odhaloval temné stránky těchto nových „povětří“, zachvátivších rozbouřené moře. Neboje se nespravedlivých výčitek davu, otrocky se sklánějícího před novými proudy myšlenkovými a snažícího se idealisovati nové lidi a nová hesla, Turgeněv směle odhaloval nezdravou podstatu okolního ovzduší, snaže se zbaviti vlast škodlivých směrů. Ač T. sám byl liberálem a koketoval s falešným osvětářstvím západním, přece když počátkem let šedesátých v Rusku nápadně začalo se šířiti učení materialistické, popírající Boha, vyšší idealy, neuznávající duchovního principu ani v člověku, ani v přírodě, zavrhující psychickou stránku v citu k druhému pohlaví, lásku k rodičům, cit přátelství, hluboký cit náboženský, — v Bazarovu, hrdinovi „Otců i dětí“ (1862) nestranně ukázal na temné stránky nihilistického světového názoru, vedoucího mládež k znemravnělosti, požitkářství, zavrhování vší autority, k revolučnímu radikalismu, jenž všecko boře, násilím a spiknutím chtěl podvrátiti dosavádní řády společenské. Světový názor Bazarova, jenž mravně-náboženské zásady zavrhuje jako nepotřebné haraburdí, opovrhuje mužíkem, chladně a bezcitně odpovídá na tklivou lásku starých rodičů, zavrhuje lásku synovskou i lásku k ženě, kouzlo umění, nenávidě statkářův užívá jejich pohostinství, — má málo

vábných stránek a neslibuje pro budoucnost užitečného pracovníka. Ještě nepřízniveji vyslovil se T. o hnutí šedesátých let v „Dýmu" (1867), poukázav, že nihilistický názor neuspokojuje vnitřně ani těch, již jej hlásají. Obraz revolučního hnutí, aktivní propagandy a „chodění v lid" v sedmdesátých letech minulého století T. nakreslil v „Novině" (1876), ale zde projevuje jaksi mnoho sympathie s pokrokovým hnutím, s radikály a buřiči. Slepě věře západnímu liberalismu, který on měl za alfu i omegu vší vzdělanosti, místo aby ukázal na křesťanství, jako na učení, v němž nalézá vyrovnání autorita i svoboda, upadl v blud, maje za to, že jen špatně pochopené učení západních filosofů vedlo v Rusku k nihilismu s jeho výstřednostmi.

V posledních letech Turgeněv oddal se ještě více než dříve strachu před smrtí, a strach ten vnukal mu fantastické přeludy, chorobné obrazy. Ve tvorbě jeho znamenati dech hrobu, chorobnou fantastičnost. Kdežto však básníci, obracející se k nadpřirozenému světu, buď se pohrouželi ve svět ten nadobro, naladujíce se k upřímné víře ve svět ten, nebo úmyslně proti zjevum nadpřirozeného světa stavěli obrazy reální skutečnosti, Turg. se svým skepticismem zůstal nerozhodnut: zval sice čtenáře, by za ním šel v tajemný svět, ale sám neřešil veliké otázky a záhady smrti až do svého konce.

A tak tento duchaplný vypravovatel se vším kouzlem svého uměleckého slova zřídka blíží se ve spisech svých k výšinám křesťanského idealu i nechává rozum i srdce naše nenasyceno. Laškovně provádí nás labyrinthem cest tohoto světa, časem zrovna nad propastmi mravní zvrhlosti, ale zřídka povznáší se k výšinám, kde život ruského lidu spojuje společné podání církve východní a západní.

V krásné studii své „Don Quijot a Hamlet" T. jemným básnickým citem vnikl v tato mistrovská díla světové literatury a vidí ve zpitvořených tazích komické škrabošky šlechetný ideal španělského ducha lidu s jeho čistotou, vérou a snahou po vyšších ideálech; a tento ideální obraz se mu lépe zamlouvá než skeptický, nevěrecký duch moderního světa, vtěleného v Hamletu. Turgeněva dojímá zvláště smrt Dona Quijota, před níž hrdina odmítá naději na nová dobrodružství, prosí za odpuštění a chce býti zase „dobrým Alfonsem", jak ho kdysi jmenovali.

„Toto slovo je podivu hodno," dodává Turg. „Ano, jen toto slovo má význam před tváří smrti. Všecko pomíjí a mizí, nejvyšší postavení, moc, všecko objímající geniálnost, všecko rozpadá se v prach — jenom dobré skutky zůstávají, jsou trvanlivější než skvělá krása sama. ‚Všecko pomíjí,' praví apoštol, ‚jen láska sama trvá věčně.'"

Jaká škoda, že za tímto projevem duše v pravdě křesťanské následovaly projevy falešné náboženské lhostejnosti. Skvělé romany T. mohly by býti daleko cennějším prostředkem k poučení mládeže. Iv. Turgeněv byl hlavním zástupcem západnického idealismu v ruské literatuře čtyřicátých let, směru, jehož hlavním tahem byla smělost v theoretických úsudcích a nedostatek upotřebení jich v praxi, jehož podstatou byla snaha zbaviti se těžké skutečnosti současné s jejím nevolnickým právem, rodinným tlakem a prodejností úřednictva. Býti lidumilným k sedlákům i ke členům vlastní rodiny a poctivým ve službě, toť ideálem lepších lidí, nositelů evropské osvěty. Ale hrdinové tehdejší byli spokojeni většinou krásnými slovy, vnější vzdělaností, byli náchylni spokojiti se illusemi a měli v sobě řádnou porci romantismu.

K témuž duševnímu hnutí západnickému jako Turgeněv náležel známý publicista i agitator ruský v cizině Alexander Iv. Hercen (1812—70), jenž nejzdařileji a nejvypoukleji vyobrazil ve svém romaně „Kdo vinen?“ (1847) „zbytečného člověka“, hrdinu čtyřicátých let, v Beltovu. V něm spojeny všecky hlavní tahy pokrokového muže čtyřicátých let, vzdělání, občanská poctivost, odhodlanost nezištně sloužiti vlasti, smělý rozum, rovněž však neschopnost jednati s lidmi, neschopnost užiti v praxi značných schopností, nedůvěra v sebe. Beltov nedostane se k žádné činnosti, až se do něho zamiluje manželka jeho přítele, učitele Kruciferského, jehož rodinné štěstí Beltov milkováním se s jeho ženou zničí. Vzájemného poměru manželů, který v této době také Pisemskij uvedl na přetřes, příkře vystoupiv proti nerozlučitelnosti manželské a citu povinnosti věrnosti manželské, Hercen měkčeji se dotýká a idea věrnosti u něho vítězí. Případně ukazuje H. v románě svém na znemravnělost, nečinnost a převrácené vychování vyšší společnosti, v jejíchž rukou jsou osudové říše, a vysvětluje, jak všecky pokusy o pravý pokrok již v životě rodinném a vychování se ztroskotávají, jelikož tu není vyšších ideálních snah. V romaně nalezáme zárodky beznadějné filosofie Hercenovy, jejímž zlým geniem je slepá náhoda. Sběhem nahodilých událostí trpí jednající osoby, ač nikdo není vinen, zničeno štěstí všech v základě hodných lidí.

Když Hercen psal roman, byl propadlý nadobro mělkému západnickému liberalismu a atheismu. Ještě koncem let třicátých, nalézaje se poprvé ve vyhnanství, vlivem své příští manželky, zbožné sestřenice N. A. Zacharjinové, přiznával se, že „s láskou k ní hltal modlitbu a stal se křesťanem“ a s přítelem básníkem Ogarevem vrhal se na kolena před Ukřižovaným; ale později pod vlivem učení francouzských soci-

alistů Saint Simona, Proudhona, Fouriera a „vědeckého realismu“, positivismu západního, popíral Boha a uznával jen „náboženství pozemské, bez Boha, bez nebe.“ Propadnuv materialismu a vzdáliv se do ciziny 1847, zřekl se umělecké tvorby a věnoval se jen politickým otázkám, jež v jeho očích zastínily idey nábožensko-mravní. Velkoruská obščina i mužík — to bylo, od čeho Hercen později očekával „spasení nejen velkoruského národu, nýbrž i všech slovanských zemí, Evropy, světa.“

Téhož r. 1847, kdy Hercen vydal svůj roman, v časopise „Sovremennik“ uveřejnil Alexander Vas. Družinin (1825—64) novellu „Pavlinka Saksova“, kdež rovněž dotýká se vzájemného poměru manželů, předváděje vedle sympathického, pracovitého, vážného a rozumného úředníka jeho lehkomyslnou ženu, již manžel vysokomyslně odpouští pád její. Mravně slabou hrdinku autor namaloval ve svém nábožensko-mravním indifferentismu takovými okouzlujícími, poetickými barvami, že povrchní čtenář nepozoruje skryté tendence. s níž D. hleděl nevěrnost manželskou vznešené společnosti učiniti — sympathickou. Liberální morálka!

V příznivém světle vystavil (1852) typ střízlivého, praktického úředníka Ivanova Mich. Vas. Avdějev (1821—76) proti zvrhlému Pečorinovi čtyřicátých let, Tamarinovi, ve stejnojmenném romaně a v dalším silně tendenčním romaně „Úskalí“ (1860) pod vlivem G. Sandové hlásal novou mravouku — „volnost lásky“, bojuje prý proti „despotismu rodinnému“. Hrdinka druhého romanu, Taliňka, jako „počestná“ (v novém smyslu slova) žena ohlásí dobrému a pracovitému, ale staršímu již manželovi, že se zamilovala do jiného, mladšího. Rozšafný manžel s příkladnou šlechetností propouští ženu — bez rozvodu, — by šla za miláčkem, a když se v milenci zklamala, s touže šlechetností otvírá jí náručí, všecko odpustiv. Dle tohoto receptu hodný a počestný muž nemá brániti lásce své manželky k druhému, miluje-li ji, a nabaží-li se „počestná“ žena jiného, má jí odpustiti, vrátí-li se zase k němu. Jen takovému praktickému manželovi a takové „počestné“ ženě platí sympathie spisovatelova.

Ještě jasnějšími představiteli západnického praktického realismu v ruské literatuře než Družinin i Avdějev byli Gončarov a Pisemskij. Tento praktický realismus v západní vzdělanosti nejvýše si váží rozumné pracovitosti německé. Jestliže Turgeněv předváděl jako hrdiny idealisty, více méně otevřeně bojující s hnusnou skutečností, v duševním i mravním vztahu povýšené nad dav, byť i neschopné k užitečné činnosti, Gonč. i Pis., Druž. i Avdějev vidí zásluhu člověka ne v ideálním

snažení, nýbrž v praktické činnosti, dovednosti přemáhati obtíže života a dosáhnouti určitého cíle. Idealisté v očích jejich jsou směšni, jako Alexander Adujev u Gončarova, nebo Kalinovič v rom. „Tisíc duší“ u Pisemského. Charakteristickým tahem positivních postav v jejich romanech, Saksa, Ivanova, Sokomlina („Úskalí“), Petra Adujeva, Štolce a Tušina je opatrnost, střízlivost a slušné sobectví, jež jim mají zjednati sympathii čtenářů. Praktická činnost jejich, úřednická nezištnost a přesnost nese se pouze k osobnímu úspěchu, k obohacení se a služební karrieře; energie jejich nemá vnitřního obsahu, nezná nábožensko-mravních idei. K těm jsou hrdinové sami i jejich auktoři lhostejni.

Když 1847 nejobjektivnější a nejčistší umělec z koryfeů ruského romanu, Ivan Al. Gončarov (1815—91) vydal první svůj roman, „Obyčejná historie“, proslulý kritik Bělinský ihned dobře rozpoznal, že „G. je básník, umělec a nic více... nemá ani lásky, ani nepřátelství k osobám vytvořeným, ony ho netěší ani nezlobí, on ani jim, ani čtenáři neuděluje žádné poučení... G. ze všech nynějších spisovatelů samojediný blíží se idealu čistého umění.“ G. skutečně co nejrozhodněji odmítal od sebe titul moralisty, nicméně však také on je přesvědčen, že „umění má také vážný úkol — totiž dovršovati vychování a zdokonalovati člověka. Ono právě tak jako věda něčemu učí, varuje, přemlouvá, vyobrazuje pravdu, ale má jiné cesty a prostředky: tyto cesty jsou — city a fantasie. Umělec je též myslitel, ale nemyslí prostředečně, nýbrž obrazy. Správně namalovaný výjev nebo zdařilá podobizna působí mocněji než všeliká mravouka, vyložená v sentenci!“ Přese všecku objektivní nestrannost, s níž G. maloval obrazy, čtenář dovede určiti autorovu sympathii s jedněmi, antipathii k druhým.

„Umělec,“ míní G. v „Literárním večírku“ ústy professorovými, „nemá ovšem strkati své osoby v obraz, naplňovati jej svým ‚já‘ — to je pravda. Ale jeho duch, fantasie, mysl, cit — mají býti rozlity v díle, by dílo to bylo živým duchem vytvořené tělo, ne však věrná kresba mrtvoly... Živý svazek mezi umělcem a dílem jeho má pozorovatel nebo čtenář cítiti. Oni téměř pomocí citu autorova kochají se obrazem.“ Když jeho oblíbenému hrdinovi, Oblomovu, Penkin odporučoval velkolepou báseň, kde věrně předvedeny „živé zrovna portrety,“ Oblomov nechce jí čísti, protože tam „není pochopení života a soucitu, není toho, čemu se říká humanita,“ není tam slyšeti neviditelných slz... Vylič zloděje, padlou ženštinu, nadutého hlupce, ale na člověka při tom nezapomeň. Kde je zde jaká lidskost? Pouze hlavou chcete psáti? Myslíte, k myšlence není třeba srdce? Ne, myšlenka

svého oplodnění dochází láskou. Podejte ruku padlému člověku, byste jej pozvedli, nebo trpce nad ním plačte, hyne-li, ale neposmívejte se mu. Milujte ho, mějte při něm na paměti samy sebe a chovejte se k němu jako k sobě — pak budu vás čísti a skloním před vámi hlavu. Vyličují zloděje, padlou ženštinu, ale na člověka při tom zapomínají... Člověka, člověka mně podejte... Vyvrhnouti (prý nutno hříšného člověka) ze středu občanstva! To znamená zapomenouti, že v této nehodné nádobě byl kdysi vyšší základ života, že je to zkažený člověk, ale přece jenom člověk, to jest vy sám. Vyvrhnouti jej! A jak jej vyvrhnete z kruhu člověčenstva, z lůna přírody, z milosrdenství Božího?" (Oblomov, I. 28. a 29.)

Lidskosti tedy má učiti spisovatel. Bohužel však sympathie G. samého náležela dobrosrdečně aesthetickému epikureismu, rozumnému užívání pohodlí a hmotných výhod, statků života, jež skytá civilisace, jež si zjednáme prací. Gončarov tedy vidí smysl života v práci a v plodu práce, pohodlí. Na otázku Oblomova v stejnojmenném romaně (1857), „nač se trápiti po celý svůj věk?" odpovídá G. ústy svého positivního hrdiny Štolce, muže neumorné práce: „Pro práci samu, pro nic více. Práce je forma, obsah, život a cíl života, aspoň života mého." Práce jako cíl života, toť cíl positivních typů jeho romanů, strýce Petra Adujeva v „Ob. hist.", Štolce a Tušina ve „Strži" (1868). Proto hned v prvním romaně G. zachytil první záblesk „poznání nevyhnutelnosti práce v středním úřednickém kruhu v Petrohradě, skutečné, nikoliv routinové, nýbrž živé práce v boji se všeruskou stagnací," známou ruskou leností, duševní ospalostí, sentimentalností a romantickou blouznivostí. Méně oblomovské lenosti, romantismu a více praktické činnosti — toť, čeho je v Rusku třeba, jak mínil G. A jménem též rozumné, ale všední, úzkoprsé praktičnosti a podnikavosti, jež nemá vyšších idealů kromě osobního úspěchu hmotného blaha, vysmál se G. v Oblomově známé ruské lenosti a střednímu statkářstvu na Rusi před reformou. Vzorem, který tu představil Rusum před zraky, je mu pracovitý a podnikavý Štolc, jejž spisovatel takto popisuje:

„Štolc byl vrstevníkem Oblomova... Byl v úřadě, vystoupil z něho, zabýval se svými záležitostmi a dosáhl toho, že měl dům i peníze... Je v neustálé činnosti... Při tom vyjížděl i do společnosti i četl; kde však k tómu všemu nabral času, to ví sám Bůh. Zbytečných pohybů nedělal... Jako v jeho organismu nebylo ničeho zbytečného, tak i v mravním směru svého života hledal rovnováhu praktických stránek s jemnými potřebami duše... Pršelo-li, rozepjal deštník, t. j. trpěl, pokud trval zármutek, ale ani tu netrpěl s malomyslnou pokorností, jako spíše se vztekem, hrdě a trpělivě všechno snášel jen proto, že příčinu každého

utrpení přičítal sám sobě a nevěšel ho jako kaftan na cizí hřeb. Každé radosti pak těšil se jen jak utrženému na cestě kvítku, dokud mu v ruce neuvadl, a nedopíjel nikdy číše až do oné kapky trpkosti, která leží na dně každé rozkoše. Nalézti prostý, t. j. přímý, realní názor o životě, bylo neustále první jeho snahou... Nejvíce se bál obrazivosti, tohoto průvodce o dvou obličejích, s přátelskou tváří na jedné a nepřátelskou na druhé straně, přítele, čím méně věříš, a nepřítele, s důvěrou-li usneš při sladkém jeho šepotu. Bál se každého blouznění... Stál urputně na prahu tajemství, neprojevuje ani víry dítěte, ani pochybností nadutého hlupce... Zrovna tak pilně a ostražitě jako na obrazivost dával pozor i na srdce... Jeda na koni citu, nepřekročil tenounké meze, oddělující svět citu od říše lží a sentimentálností, svět pravdy od světa směšného... Zdrženlivost, s jakou se vystříhal všech záchvatů, umění nevyjíti z mezí přirozeného, svobodného stavu duše, pronásledovali mnozí příhanou, zároveň však závistivě a s obdivem jej ospravedlňovali právě ti, kteří horempádem letěli do bláta a ničili život svůj i cizí. Nevěřil poesii vášní, nedal se unášeti bouřlivými jejich výbuchy a ničivými jejich následky, ale usiloval o to, viděti ideál života a lidských snah v přísném pojímání a správě života... Říkal, že normálním určením člověka je... prožíti beze všech skoků a donésti nádobu svého života až do posledního dne, beze všeho zbytečného prolití jediné kapky a že rovnoměrné a volné planutí ohně lepší je než bouřlivé požáry, ať už v nich plane jakákoliv poesie“ (str. 183—187).

(P. d.)

První zánik cisterciensкého kláštera ve Žďáře r. 1614.

Napsal JAN TENORA. (O.)

Papež přistoupil na tento návrh a vydal 1. prosince 1615 bullu, ve které opakují se všecky údaje kardinála Dietrichštejna o výhodách ze záměny statku chropyňského, a kterou papež svěřil apoštolskému nunciovi u císařského dvora Placidovi Marrovi, biskupu v Melfi, aby podle vytčených údajů pilně vyšetřil poměry obou statkuv, a přesvědčil-li by se, že údaje kardinálovy spočívají na pravdě, a že záměna bude na zřejmý prospěch biskupství a na užitek a výhodu kostela olomouckého, aby k ní svolil a směnu tu apoštolskou autoritou dovolil.[1]) Bulla dodána byla kardinálovi na Kroměříži 11. února 1616. Kardinál hned poslal její opis nunciovi žádaje ho, aby mu oznámil, kdy a kde vezme před sebe buď sám nebo skrze své zástupce tu komisi. Chtěl totiž k ní postaviti svědky a listinami prokázati, že žádost jeho podaná apoštolské stolici spočívá na pravdě, a že záměna ta bude na veliký prospěch a užitek biskupství.[2])

Nuncius pro přílišnou vzdálenost míst a pro nedostatek zdraví a jistá jiná zaměstnání subdelegoval k té komisi opata zábrdovského Benedikta Waltenbergera a převora u sv. Tomáše v Brně Jana Vincence Barnabaea.[3]) Měli vyslechnouti svědky, přeslyšeti průvody a duvody o pravdě údajů kardinálových a shlédnouti a vyšetřiti oba statky. Tito komisaři shodli se, že započnou 14. března 1616 své vyšetřování v Kroměříži. Proto volal tam kardinál svého úředníka žďárského spolu s Mikulášem Vodičkou a ještě s jinými osobami, kteří by o všem hospodářství, o užitcích a důchodech ve Žďáře měli jistou vědomost, aby po složení přísahy podali o všem světlou a dostatečnou zprávu.[4])

Současně 4. března 1616 psal kardinál olomoucké kapitule, že za svého zástupce při té komisi ustanovuje svého světicího biskupa Jana Křtitele Civalliho, aby byl při výslechu svědkův a přeslýchání průvodův, a aby podle svého svědomí vyslovil buď souhlas se zamýšlenou záměnou nebo nesouhlas a odpor. Vyzýval pak také kapitulu, aby si rovněž vyvolila dvě nebo více osob, které by splnomocnila k té komisi;

---

[1]) Originální bulla na pergameně v zemském archivě v Brně, Žďár klášter, A č. 173.
[2]) K.-a archiv v Kroměříži, kop. 39, fol. 196, dto. Kroměříž 12. února 1616.
[3]) Originál na pergameně v zemském archivě v Brně, Žďár klášter, A č. 176.
[4]) K.-a. archiv v Kroměříži, kop. 39, fol. 198, dto. Brno 4. března 1616.

jim bylo by vyhrazeno úplně svobodné rozhodnutí buď pro záměnu nebo proti ní, kdyby se jim neviděla býti se zřejmou výhodou pro biskupství. Sám kardinál, aby nebylo žádného podezření, nechtěl se nikterak osobně účastniti při tom jednání a vyslovoval se, neuskuteční-li se záměna ta, že bude úplně spokojen se svým statkem chropyňským. Téhož dne udělil svému světicímu biskupovi jako svému zplnomocněnému plnou moc při všem jednání.[1])

Opat zábrdovský a převor svatotómský přesvědčili se při své komisi, že obmýšlená záměna jest vskutku výhodna pro biskupství a podali v tom smyslu apoštolskému nunciovi relaci a zprávu. K ní přiložili soupis ročních důchodů jak stálých tak běžných a některých nejistých z obou panství, ocenili je a shledali, že cena statku chropyňského jest o 63 272 zl. větší než statku žďárského.[2]) Prospěch pro biskupství ze záměny obou statku byl tedy očividný, a tak záměna byla jménem papežovým od nuncia schválena již 29. března 1616 z Prahy.

Zbývalo však ještě, aby konala se komise nařízená od císaře jako krále Českého a markrabí Moravského. Než teprve v červnu nařízeni byli od císaře za komisaře probošt olomoucký Martin Václav z Greifentala, Karel Podstatský, Jan Jiří Humpolecký z Rybenska a prokurator královské komory, aby vyšetřili, bude-li záměna ta výhodna pro biskupství. Kardinál oznamoval to z Prahy 21. června 1616 olomouckému proboštovi dokládaje, že jest mu jedno, bude-li záměna schválena nebo zamítnuta, jen žádal, aby mu zpráva o výsledku komise byla poslána ještě do Prahy, aby mohl sám osobně uspíšiti vyřízení. Komise snad zkrátka může věc odbaviti; pan Podstatský vyzná se již v tom, tak že nebude asi třeba nové revise u chropyňského statku. Kardinál když již dal svůj souhlas, bude se starati i s vlastní svou škodou, aby to bylo vyřízeno. Jen ještě upozorňoval, že je třeba, když bude relace od komisařů podávána, aby kapitula znovu prosila císaře, aby souhlasil se záměnou.[3])

U císařského dvoru nepotkávala se totiž záměna s obecným souhlasem. Naskytli se, kteří byli proti ní a rozhodně usilovali, aby nebylo k ní svoleno. Ale kardinál Dietrichštejn měl v té věci vlivného příznivce a přítele v kardinálu Khleslovi,[4]) a tak docílil uskutečnění

[1]) Tamže, kop. 39, fol. 198 a 199, dto. Brno 4. března 1616.

[2]) Tamže, regest z archivu nunciatury vídeňské; zemský archiv v Brně, Žďár klášter, Lit. L 5, a A č. 176 (originál).

[3]) K.-a. archiv v Kroměříži, kop. 39, fol. 208, dto Praha 21. června 1616.

[4]) Tamže, kop. 39, fol. 209, dto. Praha 23. června 1616.

svého záměru. Komisaři císařští dosvědčili, „kterak by statek chropyňský jakožto blíž Kroměříže ležící pro mnohé podstatné příčiny a potřeby k biskupství olomouckému mnohem příhodnější a příležitější byl nežli statek žďárský, i také víceji důchodův nyní vynášel", a proto císař Matyáš, ježto ta směna byla také papežem schválena, mocí královskou v Čechách a jakožto markrabě Moravské povolil 7. července 1616 ke směně, aby statek žďárský za statek chropyňský směněn a tento k biskupství olomouckému za stolní statek zcela a zúplna připojen, statek pak žďárský kardinálovi z Dietrichštejna, dědicům a budoucím jeho, za zpupné a svobodné dědictví postoupen a do desk zemských království Českého i markrabství Moravského vložen byl. Zároveň byl statek žďárský osvobozen od placení 1000 tolarů řádu cistercienskému, ježto odtud povinností tou byly zavázány ostatní biskupské stolní statky. [1])

Tak poslední vzpomínka na klášter žďárský odloučena byla od statku žďárského, závazek připomínající zánik kláštera byl přenesen na jiné statky, které neměly přímé účasti na osudech klášterních. V klášteře Žďáře samém nastaly změny; prelatura byla pozměněna na zámek majetníka panství a erbem Dietrichštejnským ozdobena; odtud také jméno se měnilo: přestával býti klášter Žďár a nastupoval zámek Žďár. Klášterní statek žďárský byl sekularisován. — Pak Šimon Kroczer (potomně ze Schönsberka), biskupský hospodářský rada, dal strhnouti díl rozsáhlé budovy konventní a zbudoval z kamení toho několik set krokův od bývalého kláštera železné hamry. [2]) Ale tehdy dlouho nehospodařilo se přímo pro kardinála Dietrichštejna; od sv. Václava 1617 pronajal kardinál jako jiná svá panství také panství žďárské. [3])

V náboženském ohledu za bezprostřední vlády kardinála Dietrichštejna utužovala se na panství žďárském reformace katolická. Již r. 1616 koncem března a začátkem dubna vyžádal si z Brna od rektora kolleje jesuitské jednoho kněze a dva jeho druhy (socios), aby v městě a na panství žďárském konali křesťanská cvičení a udělovali svátosti. [4])

---

[1]) Steinbach, l. c. II. Urkundenbuch č. CXLVI. str. 268—271. Originál je v zem. archivě v Brně, Žďár klášter, A. č. 177.

[2]) Tamže, l. c. I. 264.

[3]) K.-a. archiv kroměřížský, Volná akta z r. 1617. — Již dříve byl kardinál nespokojen s hospodářstvím žďárským. Dne 9. května 1615 vytýkal úředníkovi, že jeho velikou nedbanlivostí a nepilností hospodářství, obzvláště pak pivovar, k ztenčení se přivozuje, také že při nynějším odvozování počtu špatnou summu peněz proti předešlým časům odvedl, což se se zprávou jeho o hospodářství učiněnou nesrovnává. (Tamže, český kop'ář z r. 1615.)

[4]) Tamže, kop. 39, fol 198 dto Brno, 4. března 1616.

Ježto však missie tato zustala asi bez výsledku, zakročil kardinál přísně; zapověděl poddaným navštěvovati bohoslužby protestantské, zakázal podávati pod obojí způsobou a oddavky protestantské, ano 27. ledna 1617 poručil svému úředníku žďárskému, aby vypověděl z panství všecky poddané, kteří by se do šesti neděl nestali katolíky; za důvod tohoto strohého jednání uváděl, že posud dělal všecko, aby je od kacířství odvedl, že také jesuity tam povolal, ale že poddaní stali se ještě tvrdošíjnějšími. Zvláště 867 obyvatelů města Žďáru trvalo v zatvrzelosti, a byli většinou odhodláni i život obětovati, než by se byli odřekli vyznání svého protestantského. Za takových poměrů nedocílili mnoho missionáři jesuitští, kteří r. 1617 opět působili na panství, přece však některé přesvědčili o pravdě katolické víry.[1])

Ostatek budovy klášterní osazen byl později — asi až po bitvě na Bílé hoře[2]) — řeholníky; nebyli to však mnichové cisterciensští, nýbrž Františkáni, které tam kardinál uvedl. Zřídili si tam konvent pode jménem „ad fontes" i s noviciátem.[3])

Bývalé cistercienské klášterní zboží, které od r. 1616 stalo se zpupným dědičným statkem kardinála Dietrichštejna, obsahovalo na Moravě tato místa: město Žďár s kostelním podacím a mýtem, tvrz Radešín s pivovarem a šesti chalupníky, městečka Bobrová Horní (s kost. podacím) a Dolní, vesnice: Bobrůvka (s kost. podacím), Bohdalec, Bory Horní (s kost. podacím), Branišov, Dobrá Voda, Jiříkovice, Hodiškov, Jamné, Hlinné, Kotlasy, Křižinkov, Kaly, Lhotka, Mirošov, Nová Ves, Obyčtov (s kost. podacím), Olešínky Horní a Dolní, Podolí, Počitky, Pokojov, Račice, Radňovice, Rožinka, Rozměrov, Řečice, Slavkovice, Svratka (s kost. podacím), Sazomín, Sklenný, Vysoké, Vatín, Zvola (s kost. podacím), vzdáleny byly Hrušovany, Kučerov (s kost. podacím), Chvalovice, v Zaječí kost. podací a jeden poddaný; pusty byly vesnice: Babín, Radomín, Milikovice a Vetla; v Kobylí byl dvůr, desátky vinné a obilní byly z Kobylí, Pavlovic, Zaječí, Pouzdřan, Chvalovic, Nové Vsi, Radňovic, Dolní Bobrové, Slavkovic, Petrovic; náleželo pak ke zboží ještě všecko příslušenství („s lidmi

[1]) Kroess: Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu, I. 886. — Wolný C. T. Brn. II. 417.

[2]) Datum posud nejisté; rozhodně však není pravda, že by snad hned r. 1614 byli Františkáni do Žďáru uvedeni. Nebyli tam ani 1617, ježto kardinál ve své relaci do Říma se ani slovem o tom nezmiňuje (Schmidlin, l. c.), a okolnost, že panství žďárské bylo pak pronajato, také nenasvědčuje tomu, že by se tam byli Františkáni usadili. V korrespondenci kardinálově předbělohorské neshledal jsem rovněž o tom ani zmínky.

[3]) Steinbach, l. c. I. 264.

usedlými i neusedlými, s platy stálými i běžnými, robotami koňskými i pěšími, s dvory, rolemi oranými i neoranými, osetými i neosetými, s vinohrady, se zahradami, štěpnicemi, loukami, pastvami, pastvištěmi, s horami, s doly, s dolinami, s vrchovištěmi, s lesy, s háji, s chrastinami, s křovinami, porostlinami, s lovy, s hony, s čížbami a všelijakou jinou myslivostí, s mlýny, s krčmami, s rybníky, s rybništěmi, s vodami tekutými i netekutými, s řekami, s potoky, s břehy, s ryb lovením, a summou se všelijakými velikými i malými užitky a požitky, kterými se koli jmény jmenovati mohou, s mezemi, s hranicemi a se vším plným právem a příslušenstvím, kteréž k tomu někdy klášteru, a již nyní zboží a statku žďárskému, od starodávna v svých mezech a hranicích náleží.“) Toto zboží na Moravě bylo vloženo s povolením všech čtyr stavů markrabství při sněmu obecním v pátek po svatém Bartoloměji (= 25. srpna) r. 1617 držaném kardinálovi do desk zemských.[1]) V království Českém bylo toto klášterní zboží: klášter (zámek) Žďár, městečko Vojnův Městec, stará tvrz, a vesnice: Polnička, Strčanov, Škrlovice (Škřelovice), Světnov, Počátky, Radostínek a Hamry. Toto zase všecko dal císař Matyáš r. 1618 skrze relatory své vepsati a vložiti kardinálovi za pravé a svobodné dědictví do desk zemských království Českého.[2])

První zánik cisterciensého kláštera ve Žďáře neměl však dlouhého trvání; již r. 1638 koupil řád cisterciensý opět panství žďárské[3]) od kardinálova dědice knížete Maximiliana Dietrichštejna za 146.000 zl. rýn., a r. 1639 po 25letém vyhnanství zase uvedeni byli tam mnichové cisterciensští; klášter cisterciensý ve Žďáře obnoven a trval tam, až byl zase 4. října 1784 zrušen. Skutkem provedeno bylo pak zrušení kláštera 22. října 1784.

---

[1]) Vklad statku žďárského kardinálovi je v zemských deskách brněnských kvatern 31, fol. 7 (kniha p. Viléma z Roupova), v opise kvatern 31, fol. 27—29. Wolný C. T. Brn. II. 417 vynechává tvrz Radešín s pivovarem a šesti chalupníky, chybně uvádí: Birnbaum (Hrušky) místo správného: Hrušovany (něm. Rohrbach), chybně píše: Jammy místo Jamný, Radonín místo Radomín. — O desátek z Petrovic smluvil se kardinál 21. září 1617 s p. Vilémem Dubským. Steinbach, l. c. II. 272.

[2]) Kvatern trhový »Karafilatový« z r. 1618. Zemský archiv v Brně, Žďár klášter, Lit. L, č. 6. Vesnic uvádí se tu těchto sedm, kdežto ve svých žalobách dřívějších Žďárští udávali v Čechách 6 vesnic klášterních; snad Počátky jsou totožny s Počítky, nebo snad díl této vesnice náležel k Čechám a druhý díl k Moravě.

[3]) Ale bez vzdálených osad Kučerova, Hrušovan, Křižinkova, Chvalovic a bez desátku z Pouzdřan a Zaječí a podací kostelního v Zaječí. Wolný l. c. 418.

Elektrické dalekovidění.

Antonín Hrůza.

Roku 1910 přinesly některé cizozemské listy zprávu, že podařilo se Rosingovi, profesoru na technologickém ústavu v Petrohradě, zhotoviti po více než patnáctiletém bádání přístroje, kterými lze pomocí elektrického proudu viděti do dálky, takže pozorovatel ku př. v Brně mohl by přihlížeti nejen divadelnímu představení v Praze nebo ve Vídni, ale mohl by i jinak uviděti vše prostorově vzdálené, pakliže by své elektrické oko dotyčným směrem nařídil. Neboť Rosing tvrdí, že těmito přístroji lze pozorovati jakýkoli pohyb v ulicích vzdálených měst, že lze jimi kontrolovati ku př. cestující osoby, když do nádraží nebo do vlaku vstupují a uvádí, že i hlubiny moře jsou jeho aparátem viditelny. Neméně jimi prý viděti i pohyb vojska na vzdálených bojištích, v nepřátelských táborech a pevnostech, továrníci a správcové úřadů budou moci přehlédnouti ze svých úřadoven místnosti závodu a kanceláří, nebude již s potížemi spojeno vyhledávání potopených korábů na dně moře, čili jinými slovy: přístroje pro elektrické dalekovidění (elektroteleskopie, television) budou pro oko pozorovatele tím, čím je člověku za rozmluvy telefonem apparát telefonový.

Bohužel že ode dne, kdy byla zpráva tato uveřejněna, žádný z odborných listů neotiskl výsledky pokusů, jimiž Rosing hodlal překvapiti širší veřejnost, a tak nezbývá, než zprávu tuto zařaditi do nemožností, jichž moderní elektrotechnika dosud nepřekonala, ač mnozí badatelé četnými pokusy v tomto směru podniknutými — s vyloučením arci veškerého planého slibování — snažili se záhadu vidění elektrického pilně řešiti, při čemž ovšem výsledku Rosingem slibovaného nedocílil žádný z nich.

Úprava Rosingova pozůstávala ze dvou stanic, spojených navzájem čtyřmi až šesti vodiči; jedním z těchto vysílají se kinematografické obrazy s rychlostí frekvence čtyřicetinásobné za vteřinu. K tomu použil Rosing dvou zrcadlových skupin otáčejících se kolem os skloněných k sobě v úhlu 90°. Zrcadla vrhají obraz na kouli, jejíž dolejší polovina jest potažena záporně nabitou vrstvou natria (N^a, at. v. 23·—) nebo rubidia (Rb, at. v. 85·45), jichž elektřina se účinkem světla vybíjí. Toto vybíjení sděluje se kondensatoru ve přijímadle. Při

otáčení zrcadel přivádí se zároveň střídavý proud do elektromagnetů, na nichž tvoří se chvosty paprsků kathodových, které účinkují na přenášení obrazců. Otáčením skupin zrcadlových vyvozuje a zprostředkuje se zároveň kolísání paprsků světelných různé intensity, tedy jasného světla až tónů temných, což děje se s úžasnou rychlostí až milionkrát za vteřinu. V přijímadle objevují se variace paprsků současně a v témž rychlém pořadí, takže oko nemůže postřehnouti jakéhos přerušování a vidí jen ucelený obraz.

Rosing nazývá kouli a zrcadla fotoelektrickým článkem a praví, že od dokonalosti jeho závisí především všecka výkonnost a spolehlivost celého zařízení.

Pokusy s dalekovidností zabývali se dále Francouzové G. Rignoux a A. Fournier v La Rochelle. Zhotovili přístroj, v němž proudy elektrické působí prostřednictvím cel selenových na galvanometry se stinítky, jež pokrývají malá zrcadélka. Každé ze zrcadel je tak postaveno, že vrhá světlo pouze jediné lampy na ten bod obrazu, který jest v souvislosti s dotyčnou celou; tyto body ve svém souhrnném skupenství dávají pak celý obraz.

Dobrého vidění docílili tito vynálezci s písmenami z tuhého papíru, které přilepili přímo na selenové cely. K dokonalejšímu převedení obrazců použili dále kresby na pocínovaném plechu, kterou vrhli silnou čočkou na plochu přístroje podávajícího.

Tento aparát nazýval se telefot a bylo třeba ku spojení obou stanic toliko dvou drátů. Zvláště vhodnou úpravou kolektoru k vysílání různých proudů do linie prostřednictvím náležitě adjustovaných relais čili přenášečů docílili dále zužitkování magnetické polarisace světelných paprskův. Účinkem střídajících a měnících se intensit proudových ve zvláštní cívce, kterou procházel světelný paprsek, podařilo se jim zprostředkovati až 30.000 bodů za vteřinu.

Přijímadlo obou Francouzů pozůstávalo z kolekce četných zrcadel, která se otáčela synchronicky s kolektorem stanice vysílací. Elektrické značky do přijímadla docházející mění se tu ve značky světelné, které jsou zachycovány kolekcí zrcadel, která otočí se desetkrát za vteřinu; rychlost tato postačuje, dle soudu vynálezcův, aby byl oku sdělen dojem jednotnosti obrazce.

Roku 1909 vystoupili v Paříži bratří Andersenové s přístroji, jimiž dle zprávy některých listů (zvláště dánského „Politiken“) bylo lze viděti jak pohyb předmětův a osob, tak i barvu obrazův. Ku zprostředkování této viditelnosti sloužily přístroje podobné telefonům,

aniž bylo třeba použiti k tomu úprav podobajících se více méně přístrojům telautografickým nebo fototelegrafickým. U dalekovidů Andersenových převádí se světlo ve všech toninách z přístroje do přístroje, jež lze dle potřeby spojiti zvláštním přepínačem s telefonovým vedením, tak že jest možno zvuk nebo světlo do linie vyslati; mohou se tedy osoby telefonem hovořící nejen navzájem viděti, ale mohou si také ukázati předměty, o nichž rozmlouvají, jako jsou vzorky zboží, peníze, listiny, různé nástroje atd.

U přístrojů bratří Andersenových promítne se obrazec do fotografické komory, za jejíž temnou deskou běží po dvou kotoučích nekonečné pásmo, které jest opatřeno otvory příčným směrem upravenými; rozteč jejich a šikmost osy a řad řídí se velikostí obrazce a věrností, jak má býti viděn. Otvory těmito zdotýkají se jaksi za pohybu pásma všecky body obrazu; světelné nárazy, které otvory propouštějí, soustřeďují se čočkou za komorou na selenovou celu, která mění dle intensity paprskův odpor elektrického proudu, jehož variace převádějí se příslušným vedením k přijímadlu.

Toto pozůstává z projekčního aparátu, ve kterém pohybuje se obdobně pásmo týchž rozměrů jako ve vysíladle. Pronikající paprsky tímto pásmem promítají se objektem na stinítko, když byly dříve prošly světelným variatorem. Vzájemnou funkcí jak variatoru tak i pásma osvětlí se přiměřeně každý na stinítko dopadající bod, čímž všecky body obrazu nebo předmětu okáží se v přijímadle a sice každý v době necelé dvacetiny jedné vteřiny.

Zařízení k převádění různých tónů barevných má ve vysíladle hranolek a kotouč s výřezy, kteréž součástky se umísťují mezi čočku a celu selenovou. Paprsek, vycházející z proděravěného pásma, se hranolkem lomí a rozkládá, tak že toliko jednotlivé složky vidma působí na selenovou celu. V přijímadle nalézá se těsně před filtrem světelným (pásmem) deska, která se otáčí a má na svém okraji průhledné vložky z barevných skel v pořadí a zabarvení slunečního vidma. Tento kotouč je spojen s nekonečným pásmem, s kterým se otáčí touž rychlostí jako podobné zařízení ve vysíladle.

Protože pak otvorem v proděravěném pásmu vysíladla může světelný paprsek teprv tehdy dopadnouti na selenovou celu, když výřez v desce octl se ve dráze stejnobarvé složky vidma, kdy se také v téže chvíli skleněný proužek kotouče v přijímadle nalézá ve dráze paprsků, stává se viditelným každý bod obrazce jak ve své intensitě tak i ve svém zabarvení.

Bratří Andersenové jsou syny sedláře z Odense v Dánsku a pracovali o vynálezu svém po více než osm let, než zadali jej o patentování ve Francii, kde také jisté konsortium peněžní tento vynález využitkovati hodlá.

O zhotovení dalekovidů pokoušeli se dále Lux a po něm Arnošt Ruhmer z Berlína, který přístroj svůj demonstroval r. 1909 na světové výstavě v Bruselu. Zařízení Ruhmerovo pozůstávalo z pětadvaceti článků světelných, tedy z plošek čtverečkových, které tvořily větší čtverec o stranách 5 × 5. Osvětlil-li nebo zatemnil-li se ve vysílači některý z těchto obrazců, tu změna tato byla ihned patrna i na obdobném čtverci v přijímadle, které tedy reprodukovalo každé chvíle různé tóny světla působící ve vysílači. Pokud je známo, dělo se osvětlování jednotlivých čtverečků příslušnými žárovkami za součinnosti cel selenových. Při tom uzavřel elektrický proud v průchodu svém selenovou celou zvláštní relais, které vyšle do linie střídavý proud o určitém počtu period. Přijímadlo má pro každý čtvereček rovněž vlastní resonanční relais, zladěné na týž počet period, které odpovídají proudu osvětlujícímu dotyčný čtverec ve vysílači. Toto přijímací relais přivede pak světelný proud k svému čtverečku; osvětlí-li se jich ve vysílači více, tu dotyčné proudy vyhledají si příslušná relais přijímadla a osvítí také dotyčné obrazce.

Výkonnost tohoto zařízení závisela hlavně na rychlosti, s jakou cely selenové s dotyčnými relais reagovaly na účinky světelné, jim sdělované. Ruhmerovi podařilo se překonati vleklost působnosti cel selenových a tím zdokonalil přístroj svůj, že mohl z Bruselu do Lutychu sdělovati obrazce geometrické.

Velikost obrazce a přesnost vidění souvisí s počtem period proudu elektrického a s počtem selenových cel. Ruhmer zamýšlel zhotoviti přístroj o 10.000 selenových celách, kteréhož počtu by bylo třeba k vidění obrazce plochy as 250 cm². Ku každé cele však by bylo třeba proudu o jiném počtu period, tedy proudu jiné frekvence a je tudíž vybudování podobného přístroje nejvýš obtížné, protože by tu musilo býti 10.000 různých zdrojů proudových.

Úprava těchto rozměrů stála by tedy asi šest milionu korun.

Knothe navrhuje pro zařízení dle principu Ruhmerova změnu v ten způsob, aby ve vysíladle byla komora, ve které místo fotografické desky by byly umístěny selenové cely. Každou z nich pak připíná do okruhu proudu bateriového přes indukční cívku, jejíž druhotný ovin jest veden k velké Röntgenově rouře, nalézající se v přijímadle. Leč

Knothe také připomíná, že i toto zařízení jest nesmírně drahé pro množství vedení, velký počet indukčních cívek a selenových cel.

A. A. Campbell navrhuje k řešení dalekovidnosti použití dvou chvostů kathodových paprsků, jež třeba vychylovati synchronicky změnou magnetického pole dvou kolmo k sobě upravených elektromagnetů. K tomu je třeba, aby proudy k posílení magnetů měly charakteristiku proudů střídavých a aby byly různé frekvence. Chvosty paprsků musí jak ve vysíladle tak v přijímadle přejíti aspoň desetkrát za vteřinu a též synchronicky obraz, který se má viděti, při čemž chvost v přijímadle padne na citlivý světelkující štítek, aby při změně světelné intensity bylo docíleno viditelnosti této změny také v přijímadle.

Zařízení toto nemělo by kromě strojů k vytvoření střídavých proudů nijakých pohyblivých částí, abstrahujeme-li od pohyblivosti nehmotných paprsků záporných elektronů. Ku spojení obou stanic bylo by třeba toliko čtyř drátů jako vodičů, po případě pouze tří s použitím země.

Campbell však praví, že jde tu pouze o princip, který má býti toliko vodítkem a podkladem k dalšímu bádání v tomto směru.

Elektrické dalekovidění nepřiblížilo se tedy dosud přes četné a více méně i zdařilé pokusy a objevy k oné dokonalosti, požadované od prostředků, kterými si lidé prostřednictvím elektrického proudu sdělují projevy své inteligence a které, mají-li se státi užitečnými a přístupnými všem vrstvám a třídám společenským, musí býti vedle jednoduchosti také laciné.

Řešení elektrického dalekovidění zůstane tedy ještě asi po drahnou dobu tvrdým oříškem; ale lze přece jen doufati, že pokusy uvedené nejsou poslední a že pole toto přiláká nové a nové badatele, až podaří se uskutečniti ideál bratří Andersenův, aby telefonující spolu osoby mohly se také navzájem viděti. Nelze upříti, že objev tento nezůstane bez vlivu na způsob života lidského a že bude podporou také průmyslu a obchodu a že doplní tak citelnou mezeru v našem moderním dopravnictví, jemuž jiskra elektrická dopomohla k rozkvětu dřív netušenému.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Též o sirotky v panských službách bývaly nevole. Jelikož se s nimi nakládalo špatně, utíkali z nich.[1]) Pohoršení působilo, že siroty ženské vracívaly se někdy z panské služby s úhonou panenské poctivosti. — Roku 1560 zažádal pan Jindřich Podstatský na prosbu loštických mistrů řemesla tkalcovského v Unčově u cechu stejného řemesla o sdělení cechovních obyčejův a řádu za tím účelem, aby v Lošticích mohl býti zřízen podobný cech. Ale toť jakoby jediný světlý kus z panování Jindřichova. Jinak nasbíralo se mnoho látky hořlavé a chyběla pouze jiskra, aby vzplanul oheň nespokojenosti. A jiskra vyšla z ruky pana Jindřicha samého.

Byltě povahy snadno vznětlivé a násilné. Roku 1562 dal biskupským poddaným v Žadlovicích rozmetati plotky při obecním trávníku a sháněti s něho dobytky, zranil hospodáře Mikuláše Kolčavu, jenž tam ryl, a mocí vynutil na něm 4 tolary pokuty. Marně mu několikrát o to psal v dobrotě biskupský ředitel statku na Mírově. I dopsal mu sám biskup do Loštic z Olomouce na Zelený čtvrtek: „Urozený vladyko, příteli náš milý! Zprávu toho jistú jnáme, kterak byste proti nám a chudým poddaným Našim žadlovským bezděčně nepřátelstvím a nesousedstvím se mstili... A když se vám od ouředníka Našeho mírovského píše, ten odpovědi od vás dosáhnouti nemůže, což jest Nám do vás s nemalým podivením, ježto se toho od předkův a držitelův toho statku ani za nebožtíka otce vašeho těm chudým lidem nedílo. Protož . . . za odpověď psaní abychom se věděli jak zpraviti žádáme.“ — Leč ani biskupovi neodpověděl pan Podstatský. „Z dlužné povinnosti“ vůči

---

[1]) Patrně náležel Jindřich Podstatský k pánům, o nichž r. 1610 stížně se píše: »Již vrchnost nyní taková jest, že pod způsobem ochrany vezme sirotka, káže nejprv grunt jejich prodati, peníze do truhlice vezme, oni pak budou míti nouzi ve dvoře, siroteček pak bude choditi bos, nahý, svítaje zadkem v otrhané košilici a potom, nemoha pro nouzi vyseděti, jde ze dvora pryč — tožť jeho spravedlnost zapsána v rejstřích pánů.« *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. p 542. — Že bývalo podobně s loštickými sirotky i na Búzově, dá se vytušit ze zápisu r. 1565: »Co se tkne Matouše sirotka po Tomáši Krejčím pozůstalého, těch 5 zl. které naň připadaly, vzal jest jeho Milost pán pro tu příčinu, že sloužíc u něho ve dvoře nedosloužil a pryč odešel neopověděv se žádnému.«

poddaným pohnal jej biskup k zemskému soudu. I psal konečně Jindřich, aby jej z půhonu propustil. A když biskup odpověděl, že ho na ten čas propustiti nemůže, vytkl mu žadlovský pán dopisem z Loštic, že „nešetří dobrého sousedství“. [1]) Patrně náleželo k dobrému sousedství se strany Jindřichovy činit násilí cizím poddaným, se strany pak biskupovy, toto násilí beze slova přijímat na vědomí.

Prudce utkal se s moravičanským farářem Martinem roku 1566. Dozvěděl se totiž, že kněz Martin o něm složil „nějaké písně“. I zajel Jindřich s bratrem Prokopem lechovským a s mnoha služebníky ve středu po památce sv. Pavla na víru obrácení [2]) ze Žadlovic do Moravičan a chlubil se pak, že když nenadále na faru vkročil s dobytou šavlí tureckou, že se ho kněz Martin lekl tak velmi, až mu jídlo z úst a nůž z rukou vypadl. Na stížnost kněze moravičanského měla věc dohru před zemským soudem v Brně, kdež se o ní jednalo na půl druha roku. Vrátiv se po prvním stání odtud pan Jindřich vyjádřil se o moravičanském faráři, že když mu pan hejtman o něho o toho šelmu domlouval, ofukl prý se na pana hejtmana a skoro mu prý lhářů nadal, a tu prý pan hejtman se před ním lekl, až se zatřásl. [3]) Takový byl Jindřich Podstatský z Prusinovic.

Velmi citelně zasáhl měšťany loštické, když počal v městě čepovat pivo ze svého pivovaru búzovského. Vařilo se tam pro potřebu vrchnostenskou a pro krčmaře poddaných vsí. V Lošticích měl búzovský pán toho času čtyři domy várečné a sice nynější čísla 64, 65, 66 a pravděpodobně číslo 115. Podle zřízení zemského směl šlechtic provozovati várečné právo jen z toho domu, na kterém bydlel sám osobně a to jen tehda, když přišel pořad na něho. [4]) Dědičný pán loštický, prodav začátkem roku 1568 žadlovský stateček s tvrzí nově postavenou, přesídlel úplně na zámek búzovský. V Lošticích už osobně nebýval. Ačkoli tedy na panských domech neměl várečného práva, osoboval si je přece. Ba chtěje panské pivo búzovské výhodně odbyt, dovážel je na šenk do Loštic. Marně Loštičtí poukazovali na dávný zvyk, dle

[1]) Arcibisk. archiv kroměříž. kop. IV. fol. 41. V. f. 168.

[2]) T. j. 30. ledna.

[3]) Půh. olom. XXIV. f. 124. 198. 199. — Arcib. arch. kroměř. kop. VII. f. 162. 171.

[4]) Ze smlouvy mezi stavy moravskými r. 1436: »Žádný pán ani měštěnín nesedě sám v domě v městě tom nemá žádných šenkův vinných ani pivních vésti k svému užitku ani hospodáře jeho, leč se chce v městský řád dáti.« Arch. český V. p. 430. Řád tento se týká vlastně královských měst, ale ve sporu loštickém rozhodl i zemský soud ve prospěch městečka se zřetelem na tento článek.

něhož se cizí pivo v městě nesmělo v městě čepovat. Bylo to životní otázkou várečných domů. Jistotně stěžovali si měšťané na příslušných místech, ale vyřízení prodlívalo. I bránili se mocně proti moci. Když jednou zase dovezeno panské pivo z Búzova, shlukli se, prostříleli sudy a zničili celý náklad. V odvetu ráz na ráz přijel Jindřich Podstatský, zbořil jatky na náměstí a spálil je. Stalo se to někdy koncem roku 1569.[1]) Na jaře i v zimě toho léta „sněhové byli velicí, trvali až do Veliké noci a obilí na větším díle vyleželi. Odtud draho přišlo.“ [2]) Tedy časy nedobré.

Troud nevole dosud doutnající po násilném činu páně vyšlehl plamenem. Cestu k zemskému soudu znali Loštičtí dobře a že tam i páni mohou prohrát, vědělo se. Nedávno před tím se stalo po právu lidem z Postřelmova, kteří tam byli stížně vznesli proti své vrchnosti Bedřichovi staršímu ze Žerotína, že je utlačuje nebývalými robotami. [3]) Mladší písař městský Martin byl pověřen úkolem, sestavit prosebnou stížnost čili suplikaci. Za to byl od pána z městečka vypovězen a bydlel v Mohelnici. Na žádost páně Jindřichovu psal biskup Vilím Prusinovský Mohelnickým, co naň „urozený vladyka pan Jindřich Podstatský z Prusinovic a na Bouzově, ujec náš milý vznesl, kterak by u vás v městě nějaký Martin, mladej písař, kterýž z Loštic, protože proti němu lidi jeho bouřil vypověděn jest, v podružství byl a se přece v tom proti témuž panu Jindřichovi Podstatskému spokojiti nechtěl, nýbrž jemu lidi bouřil suplikací jim spisujíc, a toho že vy jemu na nejednu žádost jeho přetrhnúti se zbraňujete. Protož vám poroučíme, že témuž písaři poručíte, aby se v takovým předzevzetí svým pod skutečným trestáním spokojil a více takových suplikací poddaným jeho proti němu nespisoval.“ [4])

Leč stížná suplikace o desíti bodech byla zatím už podána zemskému hejtmanovi. Větší soud zemský, k němuž příslušela, zasedal v Olomouci o sv. třech králích a o sv. Janu Křtiteli. Písemné stížnosti poddaných projednávány jen tehda, byl-li na nich podepsán plným

[1]) Ústní podání o vzbouření Loštických zachovalo se na domě č. 115.

[2]) *D'Elvert*, Mähr. und schles. Chroniken, Paměti města Prostějova p. 348. Bylo tehdy v letech 1567—1570 po celých Čechách a Moravě velmi draho. *Winter*, Kulturní obraz českých měst II. p. 255. 256.

[3]) Porovnání rozepře ze dne 4. července 1567. *Prasek*, Listinář Selsk. arch. IV. p. CCXLIII.

[4]) Dto na Kroměříži v den sv. Markyty (13. července) 1570. Arcib. archiv kroměříž. kop. X. fol. 108.

jménem netoliko ten, kdo je vedl, nýbrž i kdo je spisoval. [1]) Obecné sněmy zemské usnášely se za každé příležitosti, že poddaní mají si stěžovati na útisky od vrchnosti u zemského hejtmana, který vyšetřoval pravdivost údajů v přítomnosti tří neb čtyr osob stavu panského nebo rytířského. Byla-li shledána vina při vrchnosti, měl zemský hejtman s přísedícími právo, srovnat obě strany. Provinila-li se vrchnost podruhé, byla pře odkázána soudu zemskému. [2])

K zemskému soudu se dostala i loštická záležitost. Z poručení soudců zemských se dostavily obě sporné strany, pan Jindřich totiž a z Loštic městecký úřad se staršími obce, na tvrz Dřínové. Tam se konalo přelíčení, jež skončilo smlouvou v pátek před sv. Lukášem roku 1570. [3]) Smlouvčími byli páni: strýc Jindřichův Václav starší Podstatský z Prusinovic a na Vrchoslavicích, dvorský sudí knížete biskupa olomuckého, Mikuláš starší z Hrádku a na Dřínovém a Jan Cedlar z Hofu a na Pačlavicích. [4])

Loštickým stížnostem bylo všestranně vyhověno. Zejména se zavázal Jindřich, že stran odúmrti zůstaví obyvatele městečka podle listu nadačního. „Strany vedení vody jakž se jim od starodávna vodívala, má se jim vodák chovati ode pána, aby jim docházela a oni mají rybníček opravovati, aby v něm voda byla jakž předešle.“ A roli žádné že jim od nynějška neodejme ani nesmění bez vůle jejich. Sladův od mlynáře bráti nesmí, když se Loštičtí zachovají podle smlouvy od pana Václava Haugvice a robotovati budou při opravě městeckého mlýna a při cídění struhy k němu. Obnoviti úřad „když by rok vyseděli, jakž prve bejvalo,“ náleží pánu, smí však úřad osadit jen „lidmi nepodezřelejmi.“ [5]) Peníze sirotčí, které pán k sobě

[1]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. pr. 540. 547. Archiv český XXII. p. 226.

[2]) Usnesení sněmu v Brně r. 1557. *Kameníček*, l. c. III p. 182. *Brandl*, Glossarium p. 299.

[3]) Dne 13. října.

[4]) Smlouva se zachovala jen v několikerém opise. Nejpřístupnější se čte v kn. měst. XI. p. 496—498.

[5]) *Brtvín.* r. 1540 ve svém návodě o správě lidu poddaného píše, že má vrchnost sázeti do rady takové, »kteří by se k tomu hoditi mohli« — totiž »lidi bohabojné, hodnověrné a ty, kteří pravdu mluviti smějí, ne mordéře, loupežníky nebo jiné cizoložníky.« Archiv český XXII. p. 118. Srv. XXIII. p. 221. — Práva Brikcího z r. 1536 chtějí, aby nebyl za konšela člověk zlopověstný, ani ten, kdo příliš žádostivě hledí svého užitku, ani člověk příliš mladý a mnohomluvný, jenž neumí zachovati tajemství, konečně pak, aby otec se synem, bratr s bratrem ani test se zetěm nebyli

přijal a ujistil zápisem, má položit, aby obec neobtěžovali ti, jimž takové peníze náleží. Ostatně může sirotky bráti do panské služby „podle listu," má však o to poroučet, aby siroty ženské se navracely poctivě ze služby. Slepice mají se pánu dávati taktéž podle listu výsadního.

Dva nejdůležitější stížné body, totiž o dovozu panského piva a postavení mlýna dolského již před tím rozhodl zemský soud. Co z potazu pánů soudcí byl pověděl stranám pan Pertolt z Lipého a na Krumlově, nejvyšší maršálek království českého, vloženo do smlouvy na první místo. „Poněvadž od dávního času za jiných pánů pivovar u Bouzova postaven byl a nedávali do Loštic na šenk žádného piva, že od pana Jindřicha také se tam piva dávati nemá," může však ve svých domech náměstních pivo vařit a čepovat — ovšem v pořadí s ostatními nákladníky. Jelikož pak, když mlýn na obci pan Jindřich postaviti dal, nic k tomu neříkali a platy od několika let brali, má mlýn zůstati na dále a ten plat z něho má jim docházet jako prve. Zbořené jatky však má pan Jindřich neprodlévaje postaviti znovu.

O tom všem dali páni smlouvčí vyhotovit a zpečetili dvě stejné smlouvy a vydali každé straně po jedné.[1]) Konečně „o některé jiné artikule menší sdělány jsou mezi stranami cedule řezané."[2])

Tak nastal klid, ale pana Jindřicha Loštice už netěšily. Pomýšlel na prodej. Bylť se zatím někdy v těch letech stal samostatným pánem otcovského podílu svého. Prodal tudíž bez závady asi roku 1567 vsi Bezděkov a Veselí spolu se statkem Vranovou, dále pak Studenou Loučku se Svánovem u Maletína Valerymu Hepnarovi z Frankenberka.[3]) Určitý je zápis o statku střítežském. Koupil jej od pana Jindřicha roku 1567 za 3825 zl. na tolařích a groších českých biskup Vilém Prusinovský za peníze města Mohelnice, kteréž

---

v úřadě přísežných. Jindy zase stávalo se, že vrchnost dosazovala v úřad konšelský lidi sobě milé a ponížené, kteří ovšem nemili bývali obci. *Winter*, Kulturní obraz českých měst I. p. 643. 61. Tak asi lze vysvětlit výraz: »lidmi nepodezřelejmi.«

[1]) Originál smlouvy psané na papíře měli Loštičtí ještě r. 1637, kdy si jej dali vidimovat od městské rady v Jevíčku. Kn. měst. XI. p. 547.

[2]) Cedule řezané t. j. zápis v jednostejná slova na dvou listech, jež dole stejnými zástřihy byly vyřezány. Každé straně doručeno po jednom listě. V případě sporu donesly obě strany své listy, jež co do písma, slov a zástřihů musely souhlasit, aby byly průkazny.

[3]) *Volný*, Mähren V. p. 187. 188.

užívalo zboží onoho mimo hony a lovy jakožto statku manského hned po trhu a zaplacení.[1])

Do smlouvy o statek střítežský pojati též hrnčíři loštičtí, jimž byl Jindřich Podstatský dříve už dal zápis, aby mohli na gruntech svinovských bez překážky a bez úplatku bráti hlínu „železnici". I ujednáno při kupní domluvě v Kroměříži, že mají hrnčíři prokázat své právo jako starobylé. Což když učinili, dal jim biskup Vilím na přímluvu pana Jindřicha výslovné povolení k tomu.[2]) Jako zvláštní rys povahy loštického pána zasluhuje zmínky, že se dal neméně než devětkrát upomínat, ba i před zemský soud pohnat, aby dal vložiti do desk správní list na statek střítežský.[3]) A vůbec rád zapomínal na dané slovo: slíbil a nesplnil. Několikrát měl o to jednání před zemským právem.[4])

Roku 1568 v neděli první svatopostní prodal Jindřich Burianovi Drahanovskému z Pěnčína, biskupskému řediteli statků na Mírově, dvůr Žadlovice, k němuž dle vkladu deskového patřilo: tvrz, dvůr Žadlovice s polem, mlýnem při dvoře a s lískem Horčičkovským, díl pusté vsi Lechovic s platem peněžitým, s ospy, kurami a vejci od lidí žadlovských, poddaných knížete biskupa olomuckého a dvou opravních, kteří náleží klášteru Hradišti při Olomouci.[5]) Sobě nechal prodavatel ze žadlovského statku jen dva kusy roli jdouc od Loštic k Lišnici.[6])

Posléze došlo i na Loštice. V masopustě roku 1571 slavil pan Jindřich Podstatský sňatek s Kunhutou Ráječkou z Mírova.[7]) Svatební veselí vystrojil mu v neděli a v pondělí po sv. Pavlu na víru obrácení

---

[1]) Což jim biskup Stanislav r. 1583 potvrdil. Arcib. arch. kroměř. kop. C. fol. 106. Kupní smlouva o statek střítežský dto na Kroměříži ve čtvrtek po svatém Jiří 1567. List správní ve středu po třech králích 1568. Kop. E fol. 12. P. fol. 57. O fol. 60. VIII. fol. 107. XVIII. fol. 15. Takto se doplňuje udání *Volného,* Mähren V. p. 603 o Svinově, Stříteži a Vacetíně.

[2]) Listem dto sv. Bartoloměje 1567. Arcib. archiv kroměř. kop. P. fol. 76. List otištěn z opisu: *Houdek,* Loštice p. 63.

[3]) Naposledy roku 1580. Arcib. arch. kroměříž. kop. XVII. fol. 176. Půhon olom. XXX fol. 32.

[4]) Půh. olom. XXX. f. f. 151. 177. XXVII. f. 488. XXIX. f. 570.

[5]) Půh. olom. XXIV. f. 407. Desky zem. olom. op. XXVIII. f. 130. Srv. *Volný,* Mähren V. p. 253. 866. Díl pusté vsi Lechovic, totiž pozemky z ní drželi biskupští sedláci žadlovští a odváděli z toho plat a přírodní dávky na Búzov podobně jako dva sedláci opatští.

[6]) Jiné rčení: »ode vsi Žadlovic k městu Mohelnici jdouc na pravé ruce ležící.«

[7]) Dle *Paprockého* Zrcadla p. 276. 342. dcera Haška Ráječkého z Mírova a Jany Zoubkovny ze Zdětína.

v zámku kroměřížském biskup Vilím Prusinovský, s nímž byl Jindřich spřízněn. Psával mu biskup s oslovením „ujci Našemu milému.“ V tytéž dny konalo se na zámku zároveň svatební veselí pana Matiáše Žalkovského ze Žalkovic. Jeho dceru Alinu měl za manželku Jindřichův bratr Prokop. Biskup zve okolní panstvo, „že k těm svadebným veselím přijedete a je s jinými pány přáteli okvasiti pomůžete.“ [1]) Koncem téhož roku nabyly Loštice nového pána. Zamýšlený prodej urychlily poměry rodinné. Zemřeliť Jindřichovi během toho léta bratří Dětřich pán jevičský a Jan na Žeravicích. K jednání o dědictví po nich bylo potřeba peněz. Ty kynuly z prodeje. Ještě v sobotu před obětováním Panny Marie [2]) se v knihách městských zapisuje kupní smlouva jakási „s povolením Jeho Milostí pána Jindřicha Podstatského“ — za několik dní potom prodal městečko Vilímu Závišovi Bitovskému ze Slavikovic a na Lechovicích. [3]) (P. d.)

---

[1]) Arcib. arch. kroměř. kop. XI. fol. 11 nn. Je to pro dějiny biskupa Prusinovského charakteristická drobnůstka. Matiáš Žalkovský byl »sekty pikhartské následovník« (kop. XXIV. f. 16) a Jindřich Podstatský, jak později vysvitne, příznivcem víry, která se zatím sice nepřiznávala zřejmě k protestantismu, ale katolickou nebyla jistě. A přece biskup Vilím stýká se s oběma pány a jinými téhož vyznání přátelsky. Zajisté že z taktických důvodů leckde přimhouřil oko, by potom jinde s tím větším důrazem a výsledkem mohl uplatnit své vlivy.

[2]) Dne 17. listopadu 1571.

[3]) Půh. olom. XXIX. fol. 45.

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Pak jedná Páleč o tom, jak se jeví moc klíčů v praxi (hl. XXIV—XXVI). Především ve svátosti pokání, jejíž tři části: lítost, zpověď a dostiučinění rozebírá. Hus v kázáních chyboval hlásaje, že lítost sama stačí ke spáse, a nepřipojuje žádných omezení. Také nápisy v kapli betlemské trpí tou chybou.[1]) Tím způsobil u věřících nevážnost ke zpovědi. Bludné je také učení Husovo, že kněz ve svátosti pokání hříchů neodpouští, nýbrž pouze oznamuje kajícníkovi, že jsou mu hříchy odpuštěny. Autority, které k tomu cíli dal Hus napsati v Betlemě[2]) a jež uvádí také v X. hlavě spisu „de ecclesia", nedokazují jeho tvrzení. Obecná nauka církevní je, že kněz odpouští hříchy na místě Božím služebně. Páleč tu probírá, hlavně dle sv. Augustina, paterý způsob odpuštění hříchův a dokazuje, že i kajícímu je třeba vyznati se knězi a jeho soudu se pokorně podrobiti.[3]) Chybná nauka Husova dala podnět k veřejným výtržnostem, že věřící křičeli při kázání na kazatele: Lžeš, knězi, neboť jedině Bůh má právo dávati odpustky a hříchy odpouštěti, vy máte jen ohlašovati, že jsou odpuštěny neb zadrženy!

K moci klíčů patří dále právo vylučovati z církve, o němž Hus v X. hlavě svého traktátu vůbec se nezmiňuje, snad proto, že sám exkommunikace nedbá a druhé navádí, by jí pohrdli.[4]) Však se

[1]) ... pluribus laycis istam impressit presumpcionem, ut dicerent: Quid multum indigemus confiteri mortali sacerdoti, quando summo sacerdoti corde contrito confitemur? Vnde quod pro sola contricione ipse Huss ita arduis allegacionibus disputat, disputacionem per auctoritates pro confessione oris obmittendo, videtur pro non fienda confessione oris velle illam senteneiam inculcare ... (ibid. fol. 76^2b.)

[2]) ... in parietibus Bethlehem atramento descripsit et ad studendum sacerdotes de sua potestate irrisorie invitavit. (ibid. fol. 78^1a.)

[3]) Non sicut iam seculares faciunt Viclefiste, qui contra sentenciam sacerdotum seipsos communicare non verentur, ymmo asserunt se racionabiliter posse et velle corpus Christi violenter trahere de manibus sacerdotum, si eis ad eorum arbitrium ipsum corpus Christi concedere denegarent. Sed quis audivit talia, dic rogo, facta? Sed non est mirandum, quia hoc a suo rabi Huss didicerunt ... (ibid. fol. 82^1b)

[4]) Cur hoc, nisi quia excommunicacionem ab homine latam non pensas et ad vilipendium tue sortis complices inducere voluisti? Quod et factum est, qui altis vocibus in castro Pragensi et in aliis ecclesiis civitatis Pragensis tue et ceterorum denuncciacioni tibi in hac parte coniunctorum sepissime reclamarunt. (ibid fol. 83^1b.)

také v listě jednomu příteli přiznává, že jej anglický mistr Richard povzbuzuje, by kázal nedbaje klatby.[1]) A Hus to vskutku činí, hlásaje a prováděje tak vzpouru proti autoritě církevní.[2])

Ovšem nemůže kněz používati moci klíčů libovolně. Jeť jen příčinou nástrojnou, i je třeba 1. jeho řádné disposice, 2. přípravy přijímacího a 3. moci Boží. Že tedy církevní moc klíčů jest někdy bez účinku, toho vinu má buď přijímací, nemá-li lítosti a pevné vůle již nehřešiti, nebo kněz, když z hněvu neb lakoty odsuzuje nevinného. Ale stižený musí nevinu svou dokázati před církevním soudcem, ne jako Hus, jenž stále se dovolává své neviny a citace nechce poslechnouti. Rovněž bez účinku jest použití moci klíčů, nemá-li kněz pravomoci a nepoužívá-li jí dle řádu církevního. Tak činí Hus a ostatní Viklefisté, ježto rozhřešují i exkommunikované, neukládají jim buď žádných skutků dostiučinění [3]) nebo jen nepatrné a nedbají reservátů.

Způsob, jímž útočí Hus na plnost církevní moci klíčů na konci hlavy X. spisu, jest malicherný a nesprávný.[4])

Díl II.

Podav positivně nauku o církvi, ovšem vždy se zřetelem ke spisu Husovu, obrací se nyní Páleč proti polemické části traktátu Husova. Páleč tu vždy opisuje oddíl nebo celou kapitolu z Husa a vyvrací ji buď v následující hlavě svého spisu nebo v marginálních poznámkách. Tato část jest vzor ušlechtilé apologie katolické církve a její nauky.

---

[1]) Presertim tuum scriptum te de hoc convincit, in quo manu propria uni amicorum tuorum scripsisti inter cetera hec verba: »Habeo literas de Anglia et presertim unam bonam epistolam, quam fidelibus Christi et specialiter michi scripsit Richardus Witz, presbyter magistri Johannis Wicleff, confortando nos, ut sine advertencia censure fulminacionum predicemus efficaciter verbum dei.« Zde nám zachoval Páleč cenný fragment neznámého listu Husova. Korrespondence Husova s Richardem jest jinak známa. (Cf. Doc. p. 12—14, Höfler SS. II. 210 212.)

[2]) Toto místo je skoro doslovně z Antihusa.

[3]) Odvolávali se na Krista, jenž ženě hříšnici pouze řekl: Již nehřeš.

[4]) Zde se končí text Pražský, Lipský i Mnichovský. (Clm. 5835 fol. 110a—256a) slovy »teste beato Augustino ubi supra«. Není tedy text Mnichovský nejdelší, jak se dohadoval referent B. v Č. Č. H. 1912 seš. II, jenž mne naň upozornil.

V kap. XXVII. odmítá Páleč vývody Husovy o předstírané moci církevní (hl. XI).[1]) Vytýká mu, že předstíranou nazývá moc hříšníků, omezuje tak moc církevní jen na dobré. Kárá jej, že jmenuje papeže šelmou, jíž se klanějí všichni, kdož bydlí na zemi. Ono místo z Apokalypse, jež tu uvádí Hus, jedná přece o antikristu! Či chce Hus tvrditi jako jeden jeho druh (Jakoubek), že antikristem jest Jan XXIII.? Vykládá-li je však ve smyslu mystickém, pak antikristem spíše může býti nazván on a jeho druhové než papež.[2]) Jemu zajisté byla dána po 42 měsíce moc, že se ho neodvážil nikdo z praelátů dotknouti, jemu se klanějí jeho druhové, on způsobil pronásledování kněží, z nichž mnozí svatí usmrceni, mnozí zneuctěni a vyhnáni, tak že se neosmělují hlavy pozvednouti.[3]) Někteří tím trpí za své viny,

[1]) Napomíná napřed: Attendite, fideles christicole, iuxta doctrinam salvatoris Mat VII. a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intus autem sunt lupi rapaces. Et hic est falsus propheta Huss, qui adducens scripturam false et inpertinenter quasi in vestimentis ovium venit, intus autem est lupus rapax, cum adducit scripturam non ut doceat, sed ut fallat (ibid fol. 88[1]a)

[2]) Et si illa verba Apok., sic ut supra positum est allegata, de anticristo mistico vellet intelligere, tunc non de papa, sed de ipso et suis coapostolis verius possunt intelligi. Ipse enim et sui coapostoli iam fere per 42 menses i. e. per medium quartum annum habuerunt potestatem regnantes et dominantes, ita quod nullus prelatorum in eos manus audebat extendere et a suis sequacibus Huss tamquam illa bestia adoratur, cum omnibus prelatis ecclesie per totam christianitatem et papa et omnibus doctoribus abiectis et vilipensis ipsum reputant scienciorem et sanctiorem, dicentes: Quis similis bestie et quis poterit pugnare cum ea? (ibid. fol. 89[1]b.)

[3]) Páleč v tom spatřuje dílo prozřetelnosti Boží, jež tak za hříchy trestá, a napomíná k reformě: Sed in hoc tempore tribulacionis nullus sic ingemiscat, quasi finis seculi instet. Oportet enim hec fieri, sed nondum statim finis. Non miremur, non murmuremus, quasi tribulacionis nostre causa in nobis non fuerit, sed flagelli huius percussionem merente iniquitate nostra multiplici sc. avaricia, superbia, gula, luxuria, symonia subortam estimemus; consolati tamen divine sapiencie subtilitate, ex malis bona sciente et volente deducere in salutem fidelium, recte sub hoc flagello se habencium, speremus hanc tribulacionem a deo iuste permissam, sed in necessariam opportunamque ecclesie reformacionem occasionaliter convertendam (ibid. fol. 89[1]b). A dále důrazně a dojemně spolu povzbuzuje: Eya ergo episcopi, prelati, plebani et sacerdotes singuli in Bohemia degentes . . . convertimini ad dominum, penitenciam agentes super iniquitate et vitam vestram emendetis, pompam superfluam in equis, familia et vestitu deponentes, symoniacam heresim abhorrentes, plurаritatem prebendarum non habentes, unde cultus divinus minuitur, pauperes spoliantur et fidelibus mala exempla dantur. Videte, ne corpora vestra graventur crapula et ebrietate et omnino ut concubinas non teneatis . . . Cavete, ne pro sepultura, confessione, ordinacione aliquid importune exigatur et ne tabernas visitetis, ludos alearum et taxillorum quoslibet et venaciones non exerceatis, sed singularis decor continencie victu, ritu vos perornet et vestitu . . .

jiné chce Bůh utvrditi v dobrém a cestou utrpení k sobě vésti. Nechť se tedy nedají odvrátiti od pravdy ani lstným přemlouváním ani násilím ramene světského!

Dále vytýká Páleč Husovi, že popouzí věřící, by moci papežské odporovali, a odmítá jeho tvrzení, že ti, kteří špatně žijí, smýšlejí nevěrecky o sedmi svátostech. Zde Hus nerozlišuje víry živé od víry informní. Tuto poslední mohou míti i největší hříšníci. Nevěrecky však smýšlejí o svátostech, kdo o nich smýšlejí jinak než svatá církev, jako Hus a jeho stoupenci.[1])

Tvrdí li Hus na konci hlavy, že roztržka vznikla z toho, že kněží Kristovi kázali proti hříchům kněžstva, je to nepravdivé. Dávno již, kdy Hus ještě nebyl na světě, kázali slavní kazatelé v Čechách proti svatokupectví a jiným hříchům duchovenstva, ale protože nebloudili ve víře, nevznikla roztržka. Protože pak Hus a jeho stoupenci učí bludům Viklefovým a nechtějí souhlasiti se zavržením jeho článků, nechtějí uznati primátu papežova a podrobiti se jeho příkazům, odtud jest nyní roztržka v duchovenstvu českém.[2])

V následující hlavě (XXVIII.) odmítá Páleč útoky, jež činí Hus na papežství v kap. XII., a jako Hus tu opakuje věci v první části vyslovené, tak opětuje i Páleč své vývody dřívější nebo se na ně prostě odvolává. Hájí větu, že ke spáse jest nutno býti poddánu římskému biskupovi, ukazuje, jak jest Kristus jedinou hlavou církve, jedná o jménu „nejsvětější" a poctách vzdávaných papeži. Obsah tu arci ne-

---

Non sitis officiales plus fisci quam Christi, ut subcamerarii, purgravii, forestarii etc. (ibid. fol. 90[1]ab). Nestaví se jistě proti Husovi pro jeho snahy opravné ten, jenž takto mluví. A duch pokory a lásky k církvi, jenž vane z jeho slov, jest hybnou silou veliké pravé a trvalé opravy. Nedostatek pak toho ducha je zárodkem nezdaru každé takové snahy a poškozením církve, jíž se mělo přispěti.

[1]) Výtky, jež tu činí Páleč Husovi dále, jsou skoro doslova stejny s tím, co má arenga k Antihusovi. Jenom přidává, že kdežto mistři bohosloví ve své radě Husa nejmenovali, aby nebyl zahanben, on je zde všecky uvádí jménem, i ty, které si přibrali, a jednoho z nich nazývá Merda (fol. 91[1]b). To byla patrně Šimonova přezdívka, a ne Venda, jak mají Opp.

[2]) ... quidam ex illo clero multos ex eisdem articulis asserunt habere veritatem, unde et plures ex illis in scolis publice esse veros et catholicos determinaverunt, unus autem ex eis dux eorum dixit pluribus fide dignis, quod negare non poterit, quia vellet omnes preter unum tamquam veros et catholicos defensare (ibid. fol. 91[2]a). To Hus?

může podati jasného obrazu o upřímnosti, ráznosti a bystrosti, s jakou Páleč boří umělkovanou stavbu Husovu.[1]) (P. d.)

[3]) Jak střízlivě nazírá Páleč i při obraně na církevní poměry, viděti z toho, jak mluví o úctě papeže. Pro důstojnost jeho patří mu titul »nejsvětější«, jenž nic nepraví o jeho mravech, ale papež má se snažiti, aby takovým vskutku byl. Úcta se mu vzdává ne pro pýchu — má být pokorný jako Kristus — nýbrž aby věřící projevili svou oddanost náměstku Kristovu. Ostatně přílišné pocty mají býti odstraněny: papa prostraciones superfluas et genuflexiones coram se fiendas una cum emendacione pallii frequenti et registracione assidua deberet verbis b. Gregorii et exemplorum adductorum stimulatus temperare (ibid. fol. 95'a).

Posudky.

Dr. W. Koch, Religiös-wissenschaftliche Vorträge. Vierte Reihe. Der Glaube an Gott, den Schöpfer und Vater. Bader. Rottenburg. 1911. 50 str. Cena 1 K 10 h.

Brošurka je dalším pokračováním apologetických přednášek, určených pro akademickou mládež. V prvních dvou přednáškách pojednává se se stanoviska vědy učení Páně o Bohu-Stvořiteli a víra v Boha-Tvůrce. Článkem víry je jen, že Bůh svět stvořil a nikoli, jak ho stvořil. Touto věrou nemůže ani filosofie ani přírodověda otřásti; nemohou dokázat věčného trvání světa tím méně, že tvůrčího aktu nebylo třeba. „Co nám praví věda o záhadách světových a čeho nám nepraví? Věda rozšířila náš zrak do nekonečna... Ale i kdybychom měli všechny poznatky z přírody... a znali všechny zákony, stáli bychom teprve před velikou, neproniknutelnou záhadou. Proč je vlastně svět? Proč je takovým, jakým je? Věda nezná žádné odpovědi na tuto otázku. A kdybychom znali všechny prvky s jejich vlastnostmi, jak se svět z nich skládá... stáli bychom opět před velikou hádankou: proč tak a ne jinak?" (str. 12.) Věda sama k životu nestačí. Není se svým bádáním u konce, a je otázka, může-li vůbec až ke konci dospět. „Co víme, je mnoho, čeho nevíme, ještě víc. Nemůžeme toho, co nám budoucnost přinese, ani dost málo vypočíst, jako povětří... Tápáme ve tmách... potřebujeme víry..." (str. 35.) Víra nesmí míti jen ve vůli, v citu a v praktické potřebě svůj základ, i před forem rozumu musí se ospravedlnit. Otázka — proč jsem na světě — vnutí se každému myslícímu člověku. Nechcete-li této otázky udusit prázdnými požitky nebo ničivou prací, jež otázkám životním vzdoruje, ochromující resignací nebo souchotinářskou skepsí, ironií šibeničního humoru a aesthetikou života, pak zůstává hledajícímu rozumu jediné východisko z chaosu záhad světových, ona cesta, která končí u Ježíše Krista, a jen jediná odpověď pro náš rozum: Věřím v Boha, Otce všemohoucího" (13. str.). Případně líčí se význam této víry pro jednotlivce a celek Víra v Boha-Otce je uspokojením nejhlubších tužeb naší vůle. „Lidstvo toužilo vždy, jak dějiny všech náboženství dosvědčují, horoucně po užším spojení s Božstvem, i když se mu někdy tak vzdáleným a tajůplným býti zdálo. Otce hledalo na všech cestách, který by ho slyšel, střežil a vedl. Čím více vzdělanost a náboženství stoupalo, tím mocnější byla tato tužba" (str. 35.). Božské ovzduší ovane nás v evangeliích; tak vznešených pojmů o Bohu nikde nenacházíme. Poslední přednáška jedná o modlitbě, zdůrazňuje její veliký význam a vyvrací různé námitky proti ní.

Dr. Fritz Tillmann, Das Selbstbewußtsein des Gottessohnes. Münster. Aschendorffsche Buchhandlung. 1911. Str. 84. Cena 1 K 20 h.

Nejakutnějším problemem týkajícím se Krista není jeho existence, jak Drews a jiní učenci téhož názoru mají za to, nýbrž otázka prastará: Quid vobis videtur de Christo? Byl Synem Božím, či snad pouhým člověkem téže přirozenosti jako my? Nejpádnější odpověď na tuto otázku dává nám Kristovo sebevědomí. Jím poznáváme jeho božskou přirozenost. Božské sebevědomí Kristovo září z každého slova, které promluvil, z každého skutku, který vykonal. Liberalní kritika, která popírá božství Kristovo, musí buď všechny historické prameny N. Z. odstranit anebo místo přirozené interpretace jasných výroků Páně užít slovní tortury.

Pojem „syn Boží“, vyskytující se v knihách starozákonních a mimobiblických, se přesně vysvětluje a porovnává s pojmem v knihách novozákonních. Když mluví Kristus o sobě, mluví jako o synu Božím katexochen, jediném svého druhu, a nikoli o dítku Božím, jakým jest každý člověk. Nikdy se Kristus svým poměrem k Bohu-Otci nepostavil na roveň ostatním lidem. Jeho zvláštní sebevědomí jako Syna Božího jeví se především jeho učením. Nemluví nikdy jako zástupce Boží à la Mojžíš. Jest jisto, že to, čeho Kristus pro sebe žádal, patří jen výhradně Bohu samému. „Kdo smí od svých spoluobčanů žádat, aby ho víc milovali než otce a matku, že se proň všechno má opustit? Nikdy nemluví jménem Božím... Also gerade in dem tiefst religiösen, in dem innersten Verhalten des Menschen zu seinem Gott, in dem Aufbau und der Gestaltung seines sittlichen Lebens ist Jesus völlig an die Stelle Gottes getreten... All das, was in eines Menschen Mund Wahnwitz und Gotteslästerung wäre, das hat er als etwas so Einfaches, Natürliches ausgesprochen, als verstehe sich das Unerhörte und Unbegreifliche ganz von selbst, so sicher, selbstbewußt und bestimmt, als könne es gar nicht anders sein“ (str. 57). *Dr. J. Vrchovecký.*

S. A. Vengerova Cobranie sočinenij. Sv. I. Geroičeskij charakter russkoj literatury. Petrohrad 1911. Str. 205. Téhož Očerki po istoriji russkoj literatury. 2. vyd. Petrohrad 1907. Str. 492. Téhož Literatury ruské rysy základní. Se studií Vítězové či poražení? Přel. G. Šuran. „Chvilek“ číslo 58—61. V Praze 1912. Str. 87.

S. A. Vengerov má pověst předního ruského literárního historika. Na svůj úkol připravoval se vážně, pilně sbíraje materialy k dějinám ruské literatury novější doby. Tak vydal šest svazků „Kritiko-biografičeskago slovarja russkich pisatělej i učenych“, „Istočniki slovarja russkich pisatělej“, sbírku „Russkaja poezija“ s kriticko-životopisnými články, obsahující díla ruských básníků 18. stol., sbírku „Russkija knigi“ se životopisnými daty o autorech, studie o Turgeněvovi a Pisemském, a redigoval „Polnoje sobranije sočinenij V. G. Bělinskago.“ To všecko bylo jen jaksi přípravou k hlavnímu dílu: „Obščij očerk istoriji novějšej

russkoj literatury", jehož úkolem bylo podati všeobecný obraz literarně společenského hnutí v druhé polovici 19. století. Uznávaje za základní tah ruské tvorby literarní její těsný svazek se životem společenským, s toho stanoviska Vengerov popisuje běh literarní evoluce za posledních 60—70 let, aniž se pokouší dáti jednotlivé charakteristiky spisovatelů samých. V té příčině čtenář marně by se snažil z jeho „Obš. očerku" čerpati vědomosti o významu jednotlivých spisovatelův i jejich spisů. Tu nezbude než sáhnouti k „Očerkům novějšej russkoj literatury" od Skabičevského, zpracovaným a rozšířeným v češtině A. G. Stínem. Jmenovaný „Obščij očerk" zaujímá pouze 25.—163. str. v záhlaví jmenované knihy „Očerki", v níž na prvním místě je článek „Osnovnyja čerty istoriji novějšej russkoj literatury", přeložený prof. Šuranem a rozšířený statí o modernismu „Pobědităli ili pobězděnnyje?" („Vítězové či poražení?") z I. sv. „Sebraných spisů". V týchž „Očerkách" otištěny ještě články o N. Gogolovi jako spisovateli-občanovi, o Bělinském a K. Aksakovu. V I. sv. „Sebraných spisů" nejvíce místa zaujal článek „Geroičeskij charaktěr russkoj litěratury". Ve všech jmenovaných článcích všeobecné povahy z I. sv. „Sebraných spisů", jakož i v řeči, pronesené 22. října 1912 při oslavě 100letého jubilea „Spolku milovníků ruské slovesnosti" v Moskvě, nedávno vydané v brošuře „V čem očarovanije russkoj litěratury?" Vengerov objasňuje svůj názor všeobecný na rozvoj novější ruské literatury za posledních 60—70 let. A tu poznáváme ve Vengerovu bezpodmínečného velebitele nové ruské literatury, nadšeného „heroickou povahou" a „kouzlem" jejím i za posledních let. Bezmeznou láskou k ruské literatuře a úctou k ní naplněna každá řádka těchto článků. Ruská literatura podle mínění Vengerova jest něco takového, od čeho „srdce tluče a hlava hoří." Mysliti, že pramen kouzla, kterým již sto let působí ruská literatura na čtenáře, jest pouze v jejích čistě uměleckých přednostech, v čistě aesthetické dokonalosti, byl by hrubý omyl. Pramen „kouzla" toho jest v ideovosti a mravní čistotě, jak tvrdí Vengerov. Již Puškin za základní úkol literatury měl probouzení citů dobrých. Od té doby mravní úkol vždycky stál v popředí ruské literatury, která se jeví Vengerovu „harmonickým spojením umělecké krásy a mravní síly, širokého rozmachu a tesknoty po idealu." Ruská literatura v lepších svých zástupcích vždy bojovala za pravdu a spravedlivost, vždy se starala o ponížené a uražené, povzbuzovala k hrdinskému sebeobětování a k boji s nespravedlivostí, v čemž jest pramen jejího „kouzla" a hrdost ruského ducha. Tímto názorem Veng. proniknuty jsou všecky práce jeho.

Ale Vengerov právě tak jako Skabičevskij a nejnověji J. Aleksandrovič („Istorija novějšej russkoj litěratury") i G. Kogan („Očerki po istoriji novějšej russkoj litěratury") jsou příliš jednostranně doktrinářští liberáli, kteří velebí a uznávají pouze radikalně-revolucionářské snahy v literatuře a společenském životě, přeceňují radikalní činitele a mlčením neb opovržením pomíjejí konservativní

spisovatele. Vengerov jest u vytržení nad činností radikalů Hercena, Dobroljubova, Černyševského, Pisareva, G. Lavrova, N. Michajlovského a Gorkého, kdežto zběžně zmiňuje se o slovutném kritiku slavjanofilského směru Grigorjevu, nepříznivě zvláště posuzuje činnost publicisty M. Katkova, nezmiňuje se ani o nejslavnějším filosofu, publicistu a básníku Vsev. S. Solovjevovi a pod. Zvláště do očí bije, že P. Jakuboviči-Melšinovi, básníku a belletristovi zcela podřízeného řádu, a Gorkému věnuje více pozornosti, než některým koryfeům ruského romanu, Dostojevskému nebo Gončarovu a Lěskovu. Také z časopisů ruských velebí pouze radikalní Sovremennik, Otečestvennyja zapiski a Russkoje Bogatstvo, o konservativních se ani nezmiňuje.

Myšlenka S. Vengerova, že ruská literatura byla vždy kathedrou, s níž se rozléhalo poučné slovo, že vždy hledala pravdu a toužila po hrdinném skutku, což dodává nehynoucí krásy nejlepším výtvorům ruského slova, je sympathická a důsledně provedena jím zvláště v informativních studiích povšechného rázu, jako v přeložené stati „Literatury ruské rysy základní“. Studie tato celkem zdařile otvírá výhled na vyznačnější zjevy ruské literatury a charakteristickou její zvláštnost, jíž liší se od literatur západu. Avšak V. příliš lpí na své myšlence a snaží se — ovšem beze zdaru — provésti myšlenku svou tam, kde jí provésti nelze, kde není pro ni podkladu. Větší část brošury „Chvilek“ od str. 301—82 zaujata je totiž překladem studie S. Vengerova „Vítězové či přemožení?“, kde chce ukázati platnost svých thesí také na ruské literatuře posledních let, na ruském modernismu. Vengerov uznává, že původní ruské dekadentství hledělo svésti ruské společenské vědomí s jeho základní dráhy hledání pravdy, hledělo vytvořiti apotheosu sobectví, sladké požívání života přikrýti praporem neoduševnělého zbožňování principu „krásy“, setříti rozdíl mezi dobrem a zlem, prohlásilo zásadu amoralismu. Ale vlny osvobozenského hnutí v polovici prvního desítiletí 20. stol., jak pokouší se dokázati V., náhle prý obrátily dekadentství v opačnou stranu, dodaly mu nového zbarvení, vrátily je k dávným heroickým tradicím ruské literatury. A tak prý modernisté ruští neobjevili se vítězi, nýbrž přemoženými. Odtud název stati. Ale důkazy, jimiž se V. snaží přesvědčiti, jako by „ruské pokrokové hnutí“ nebylo „protináboženské“, to, co mluví o zbožnosti Bělinského, Černyševského, Dobroljubova, svědčí jen o zmatku pojmův autora samého. A co tvrdí o návratu „nových směrů“ do starého řečiště, o synthesi modernistického slohu se starým obsahem, hledáním pravdy, jest rovněž nepřesvědčivé. U starších modernistů Minského, Merežkovského, Sologuba, Balmonta i Brjusova není znamenati oné proměny, na niž poukazuje Vengerov: zůstaliť až dosud dekadenty, lhostejnými k dobru i zlu, „stejně slavícími Boha jako Satana,“ a mluví-li o hledání Boha, je to neupřímné, jak nedávno prohlášeno o Merežkovském. Názor, že amoralismus starších dekadentů je cizí pozdějším modernistům Blokovi, Andr. Bělému, Vjač. Ivanovu, nemá základu. Spisovatelé ti píší tak nejasně, že si z nich

čtenář může vybrati, co chce. Ostatně žádný z těchto spisovatelů nenapsal nic, co by bylo skutečným vkladem v dějiny ruské literatury, a Vengerov je přecenil, když psal svou studii, a nyní by sotva opakoval, co kdysi napsal, skládaje v ně veliké naděje. Chtěje za každou cenu i v literatuře posledních let ukázati správnost své myšlenky o učitelském úkolu ruské literatury, přeceňuje též L. Andrejeva, jenž nyní v Rusku pozbyl všeho kouzla, a ti, kdo ho dříve tak velebili, stydí se, že si z nich dělal blázny ve svých spisech.

Je-li tedy studie „Literatury ruské rysy základní“ značně cenna, doplněk její „Vítězové či přemožení?“ nepodává nikterak správného pojmu o povaze současné literatury ruské.

A. V.

Erlebnisse und Erinnerungen von *Josef Scheicher.* VI. Band (Schlußband). Aus dem politischen Leben (3). Wien und Leipzig. Karl Fromme. Str. 447.

Upozornivše kdysi na zajímavé vzpomínky Scheicherovy, můžeme i dnes opakovati chválu jim vzdanou. Silná, význačná osobitost p. spisovatelova jeví se i ve vzpomínkách politických v upřímném úsudku, ať mluví o sobě či o jiných. Není snad úsudek ten vždy správný, ale za uváženou stojí vždy. Názory jeho o věcech a osobnostech církevních jsou známy, a sotva co závažného proti nim lze namítati, leda že jsou někdy nepříjemny a radikální; ale kdo dějiny rakouské politiky náboženské zevrubněji stopuje, nemůže než buďto mlčeti nebo nadávati. V národnostních otázkách snaží se Sch. býti theoreticky spravedlivým, ačkoli němectví sedí mu příliš silno v týle, aby to dovedl. Čechů zvlášť nemá rád, snad má s nimi nepěkné zkušenosti; některý výrok v předešlých svazcích nepovznáší se však nad úroveň tuctového Vídeňáka. Politicky představuje se Sch. jako demokratický proletář v nejušlechtilejším slova smyslu. Jest však pochybno, možno-li s jeho ideologií politiku vůbec dělati; drobnou práci ovšem znamenitě. Tak i paměti jeho obsahují politiky poměrně vlastně málo, ač jí věnovány tři svazky; je to více drobnokresba osob, zhusta zcela bezvýznamných, snad nanejvýš pro krajany zajímavá, kdežto hybné síly, zákulisí, vlivné osobnosti často zůstávají neosvětleny. Nechuť Scheicherova k vyšším stykům jest osobně pochopitelná, politicky třeba sice též vysvětlitelná, avšak — nepolitická, u poslance rozhodně nemístná. Něco jiného jest obava a výtka Scheicherova, že styky takovými demokratie, na př. křesťansko-socialní, se pokazila v „Hofpartei“; to jest arciť možno a u slabších povah i pravděpodobno, ale nepotřebuje hned už býti byzantinismem, najdou-li se pravé osobnosti, jež by vyšším napolo vyšly vstříc, napolo však je donutily také sestoupiti. Scheicher takovou osobností nebyl a nechtěl býti. Viděti také ze vzpomínek jeho, že do nejvážnějších událostí politických nebyl zasvěcen a snad o to ani nestál; stává se to, pokud víme, mnohým, i přičinlivým jinak poslancům, zajisté však ne na prospěch jejich, ani věcí, jež zastupují. Nedostatek této t. z. „vyšší politiky“ jest v úvahách Scheicherových citelný; proti nedávno vyšlým pamětem na př. Plene-

rovým nebo Przibramovým — jinak jich nepřirovnávajíc — je to prostičká kronika omezených sousedských poměrů. Přečastá opakování, v tomto svazku pak líčení sněmovních a pouličních kravalů poněkud unavují. Jinak i zde známý humor Scheicherův propukává místy starou silou. Není na př. možno nezasmáti se, jak charakterisuje dva (polské) finanční ministry (str. 66): „Korytowski ist gefallen, weil oder trotzdem er Optimist in höchster Potenz war. Er hat uns im Reichsrate die Zähne wässern gemacht. Alle Kassen seien halbvoll, jubelte er. Das erfüllte mit Freude. Später kam der geistreichste und liebenswürdigste aller Staatsmänner, die ich je kennen gelernt, R. v. Biliński . . . Er sagte im Grunde dasselbe dem hohen Hause, was sein Vorgänger gesagt hatte. Nur drückte er sich etwas verständlicher aus, er sagte: die Kassen seien halbleer!“

Ke svazku tomuto přidána podobizna Sch. Upřímná, výrazná tvář zdatného, poctivého bojovníka (na obraze tomto nemá Sch. kněžského kolláru). V knize jsou narážky na chystané dílo jeho von den armen Brüdern, o kněžích. Bude zajisté sensační.

Ze života náboženského.

1. ledna 1912 Propanganda znova zakazuje podporovati orientálce na různé prý potřeby katolíků východních žebrající, leč by se vykázali novým dovolením Propagandy samé. Jak známo, potloukají se tu a tam a našimi zeměmi různí dobrodruzi, obyčejně židé, vykazujíce se všelijakými klikyháky jako dovolením svých duchovních představených a opovažují se i jakési obřady vykonávati, aby tím spíše podpory vymámili což se jim přese vše zákazy přece zhusta podaří.

Poslední svazek (10.) „Acta S. Sedis“ z 31. května přináší schválenou formuli pro svěcení stříkačky hasičské od kard. pražského pro celou pražskou církevní provincii vyžádanou. Formulář dosud v pražské diecesi užívaný doplněn a kongregací obřadní schválen

V tomtéž svazku odpovídá kongregace indexní na otázku předloženou, zda biskup má censurovat knihu ještě jednou, jež má vyjíti v jeho diecesi ač už v jiné diecesi, v níž žije nebo k níž náleží spisovatel její, byla církevně censurována a schválena. Odpověděno, že censura nová není potřebna a biskup, v jehož diecesi kniha se tiskne, může se spokojiti s censurou biskupa, jemuž autor je poddán.

Ovšem že schvalovací výrok censora se připojí na titulní list knihy. Není tím zakázána dvojí censura, není tím autorovi dáno právo odmítati censuru v místě tisku s důvodem, že už kniha je jinde censurována. Z odpovědi to aspoň nevysvítá. Odpověděno totiž kladně pouze na otázku předloženou: smí-li biskup propustiti bez censury knihu jinde již censurovanou. Smí tedy, ale nemusí. Ježto však podle dekretu Sacr. Antist. z r. 1910. každý autor musí svá díla (ovšem díla de fide vel moribus) předkládati svému biskupovi a nemá práva je předložiti cizímu k censuře, je druhá censura nevlastního ordinaria zřejmě mimo zákon. NB dřívější zákon, že censura má býti od censora místa tisku, změněn („Officiorum ac munerum“ 1897), že censura náleží Ordinario loci, in quo publici iuris fiunt (libri), tedy kde se rozšiřují. Jak viděti, není ani teď ještě zákon zcela přesně vyložen, neboť vysvítá pouze, že biskup smí přestati na censuře jiného biskupa, není však z odpovědi oné jasno, smí-li také spisovatel bez obav další procedury vydati knihu jedním biskupem povolenou, či má-li pokaždé žádati ještě znova o potvrzení, že onomu prvnímu „nihil obstat“ opravdu ani zde, v jiné diecesi „nihil obstat“! A to jest ovšem pro katolickou vědu velice důležito.

Soud římský v záležitostech manželských rozhodoval v únoru otázku o platnosti manželství ze sňatku civilního. Rozsudek ve zmíněném 10. svazku Akt sv. Stolce uveřejněn. Elsasanka Schmittová vzala si v Argentině 1898 nějakého protestanta Schmitta, domnívajíc se, že je katolík. Vzali se civilně, ale Schmittová naléhala na církevní katolický sňatek, jelikož nevěřila, že civilní sňatek je také platným mažełstvím. Schmitt však po katolicku sezdati se nechtěl a žena zase ne v protestantské církvi. Tedy se rozvedli civilně. Schmittová se pak vdala znovu za nějakého Machina, rovněž civilně, protože ji farář, slyše že už byla civilně vdána, odmítl. Zažádala tedy, aby soudně před církví její první civilní sňatek prohlášen byl neplatným. I usuzováno takto: dekret tridentský „Tametsi“ se na Argentinu nevztahuje, proto sňatky i bez formy trid. uzavřené jsou platny. Rovněž dekret Pia X. „Ne temere“ z 2. srpna 1907 se na sňatek před rokem 1908 uzavřený nevztahuje a proto i proti tomuto dekretu by sňatek obstál v platnosti. Ale nutno v úvahu vzíti nauku církve o sňatcích civilních. Sňatek civilní, je-li víc než právní doplněk sňatku církevního, je-li aktem od státu prohlášeným za jediné a samostatně platné opatření, a zároveň jako takový je prohlášen státním zákonem za rozvížitelný, nemůže podle církevního práva býti aktem, jenž vede k platnému manželství. Neboť uzavírá se jím smlouva, jež se protiví přirozenému právu a náhledu o manželství (nerozvížitelném) a protiví se názoru církevnímu o manželství. Sňatek civilní rozvížitelný sám sebou tedy za jakýchkoliv jiných právních podmínek může vésti jen k neplatnému manželství. V zemích, kde Tridentinum nebylo prohlášeno, třeba však při občanském sňatku v ohled bráti subjektivní mínění snoubenců. Myslí-li, že sňatek občanský uzavírá platně jejich manželství a sami mají úmysl manželství podle přirozeného práva uzavříti, je manželství jejich tímto právem stvrzeno a tedy i občanský sňatek platně uzavřen. (Po dekretu „Ne

temere“ pro katolíky a čisté sňatky už to neplatí.) Pro zmíněný případ Rozalie Schmittové-Machinové však v rozvahu vzat názor německý o civilním sňatku. Civilní sňatek v Německu prohlášen původně jen jako dodatečná právní forma civilní, ale vyvinul se úkon samostatný, neboť snoubenci nejsou nuceni doplniti úkon civilní úkonem církevním. Stát i svému úkonu civilnímu připisuje plnou platnost manželskou. Ježto Německo Tridentinem vázáno není, sluší i tu o civilním statku rozlišovati: uzavrou-li jej dobře v nauce své vyučení katolíci, kteří znají jeho neplatnost před církví, pak sňatek občanský pro ně platného manželství neuzavírá. Katolíci liberalní, o nauky církve své se nestarající, jakož i nekatolíci, myslí-li, že sňatek civilní stačí k uzavření právoplatného sňatku, uzavírají i civilně manželství své právoplatně. I tu totiž nastupuje právo přirozené. Rozdíl se tu činí mezi sňatky církevními nekatolíků, které také jsou rozvížitelny, a mezi sňatky občanskými. Sňatek církevní nekatolický je přece platný i když církev nekatolická dovoluje jej rozvázati. Tato rozvížitelnost je totiž bludem nekatolické církve, který sňatku křesťanskému, v církvi oné právoplatně uzavíranému, nijak neškodí. Sňatek je tedy platný, rozvod je neplatný! Při sňatku civilním osob dobře informovaných ani manželské soužití nepotvrzuje platnosti jeho, ač jinak stačí pro praesumpci práva přirozeného. V případě Schmittové-Machinové prohlášeno toto použití za mylné svědomí dotyčné ženy: myslila, že se to smí, třeba svůj sňatek, dokud církevně nebyl potvrzen, neměla za platný. Proto její první civilní sňatek prohlášen neplatným a připuštěna k novému sňatku církevnímu.

Svazek 11. týchž „Akt Sv. Stolce“ přináší výnos kongregace svátostné (z 3. června 1912 „Non raro accidit“), v níž dává se z vůle sv. Otce **všeobecná dispens všem sňatkům** dodnes uzavřeným s překážkou pocházející z cizoložství s pokusem sňatku manželského, (dokud první svazek manželský rozvázán nebyl), jakož i pro všecky budoucí sňatky, které s touto překážkou uzavřeny budou. V důvodech praví se, že zřídka se za dispens od této překážky žádá, když se uzavírá sňatek nový po smrti prvního manžela či první manželky, nebo po právoplatném rozvodě prvého manželství. Jedná se však jen o dva případy, jež tvoří polehčující okolnost pro provinilé: že první manželství bylo totiž uzavřeno, ale nedokonáno (ratum non consummatum), anebo že manžel či manželka prvého manželství byli nezvěstni, domněle mrtvi. V obou těchto případech tedy vlastně nebylo svazku nerozvížitelného, a vina je jakoby jen formalní, nečekání na výrok církve, až první svazek rozváže, nebo za rozvázaný smrtí druhé polovice prohlásí. Proto aby takovéto nové sňatky, které jinak jsou ve všelikém ohledu správny, touto tajnou nesprávností netrpěly, jednou pro vždy se dispensuje od této překážky tím, když se povoluje rozvod manželství sic uzavřeného, ale nedokonaného, anebo už tím, že se dává povolení k novému sňatku. V těchto dvou případech se tudíž o dispens žádati nemusí.

*

Francouzský měsíčník „Rome“ (v Paříži) přináší ve svazku květnovém a červnovém popis cesty 350 francouzských dětí prvních komunikantů do Říma a jejich přijetí v Římě. Nesli album se 115.000 podpisů prvních komunikantů francouzských, kteří své první sv. přijímání obětovali za papeže. Pout dítek konala se ve velkonočním týdnu. Papež se všemi mluvil, slzy hojné mu po celou audienci tekly po tvářích dojetím nad prosbami a přáními malých poutníků, jaká mu přednášeli. Audience prvních komunikantův italských každoročně konané jsou už zjevem obvyklým, také i návštěvy dítek po prvním přijímání z jiných měst italských. Avšak Francie první jako cizí země vypravila své první komunikanty letos poprvé a to hned v počtu velmi značném! Veliký dojem, jaký návštěva tato zanechala v srdcích účastníků a zvl. francouzské kolonie římské, umožněn jest jak tradicí tak blízkostí národní Francie s Italií i možností se dorozuměti.

*

V historickém čtvrtročním Archivu východní Sicilie (Archivio Storico per la Sicilia Orientale II. svaz.) přináší historik sicilský Biagio Pace nový úsudek o básnířce sicilské Elpis (Elpes, Elpida), jíž připisují se tři hymny, hymnus na Řím a dva hymny o svatém Petru a Pavlu, z nichž jeden dosud se zpívá v oficiích sv. prvoapoštolů Petra a Pavla: Aurea luce et decore roseo; Janitor caeli; Jam bone pastor Petre; Doctor egregie Paule jsou čtyry známé strofy dosud užívané z hymnu o 6 slokách. Hymnus na Řím je o 3 slokách, jiný hymnus petropavelský o 8, s doxologií o 9 slokách. Po básnířce zachoval se pouze nápis náhrobní, v němž Elpis sama v dvojverších popisuje původ, život a konec svůj. V nejstarších opisech tohoto nápisu nezachovala se však nijaká zmínka, kde byl hrob, a kde žila a vdána byla Elpis a kdo byl její manžel, o němž mluví. Až pozdější zprávy jmenují Boëthia jako manžela jejího. Jedni kladou místo do Padovy, jiní do Říma. Z Boëthia činí pozdější legendy lidového filosofa a senátora Boëzia od Theodorica pronásledovaného. Autor vyvrací tyto pozdější zprávy. Rozhodně mylná je domněnka o Padově. Možno li s určitostí jakousi souditi o místě básnění Elpidina, tedy může to býti nejspíše Řím sám. Tomu nasvědčují i hymny jí připisované na Řím a na sv. Petra a Pavla. Hymny samy, jak jí v různých rukopisech z pozdního středověku jsou připisovány (Aurea luce až v praž. rukopise z XV. stol.) nejsou původní, nýbrž jsou přepracovány, ale poukazují i dikcí i obsahem svým na jeden pramen, asi jednu společnou báseň, Řím a jeho prvoapoštoly oslavující.

Zajímavo, že právě k těmto hymnum a k památce sv. Petra a Pavla církevní tradice pojí jméno básnířky Sicilianky a podle jména snad vůbec původu řeckého!

*

Lhůtu na opravu breviáře určenou vyřkla kongregace obřadní ve svém oběžníku z 15. května poslaném všem biskupum a představeným řeholním. Vybízí je v tom listě k revisi místních officií, tak zv. proprií diecesních a řadových, pokud se totiž lekcí historických

týká. Čtení životopisná mají býti porovnána s původním textem a podle něho opravena. „Naleznou-li, že dějiny dnes v officu čtené od textu původního kodexu a od správné tradice v něčem se odchýlily, mají se vynasnažiti, aby původní a věrné vypravování obnoveno bylo ... Není třeba při tom spěchati: myslíme, že lhuta 30 let nejméně bude nutná, než se celá reforma břevíře ukončí.“

To znamená, že dnešní pokolení se už té reformy nedočká. Jedná se totiž o přehlídku čtení, neboť jinak v rozdělení žaltáře reforma už provedena. Překvapuje, že reforma dějepisného čtení zvláštních světců diecesních a řádových má se provésti jen tím, že se čtení srovná s původním textem před staletími stanoveným. Tím by naděje na kritické přepracování historií často na první pohled „zbožně zbásněných“ musily býti odloženy. Starožitnost a věrnost legend ze stara zachovaných postavena tu jako hlavní měřítko. Úchylky od nich jsou sic dovoleny, ale musí býti dobře odůvodněny. V tom jedině snad by spočívala možnost kritického protříbení.

V nejjižnějším nizozemském městečku Vaals (Valkenburg u Cách) dokončeny budou letos práce na díle zvláštní křesťanské piety — na stavbě a výzdobě katakomb, zhotovených úplně věrně podle katakomb římských. Dílo povstalo zásluhou majitele lomů kamenných u Vaalsu (Jan Diepen), jenž ve vybraných podzemních chodbách a jeskyních v měkkém žlutém pískovci s pomocí umělců vlámských (Dr. arch. P. J. H. Cuyper), německých, italských a francouzských dal upraviti věrný obraz nejvzácnějších a nejpamátnějších míst z katakomb římských. Když vloni navštívil místo ono znalec katakomb a starožitností římských Mgr. Wilpert, z řím. hist. ústavu, pravil, že očekával sic jen hračku, že však našel dílo veliké mohutnosti a zbožnosti, jež vyrovná se nejlepším partiím z katakomb římských. Do podzemí vede 70 až 100 schodů a chodby jsou na 2 hodiny dlouhé.

*

Pařížské „Études“ přinášejí v prvním červnovém svazku z péra svého žurnalisty J. Boubée přehled života církevně politického v naší říši. Vzata k tomu příležitost ze zářijového sjezdu eucharistického. Autor je dosti dobře informován o ruchu ve stranách vídeňských a v zemích rak. německých. O jiných národech nemluví, leda mimochodem. Nesprávné mínění má v tom směru, že myslí, že jednota katolického ruchu v Rakousku dá se navázati nejen mezi Němci a Poláky a Čechy, ale i mezi Rakušany a Uhry. O tuto jednotu dosud se nikdo ani valně nepřičiňoval, protože je zhola nemožna. Autor pravděpodobně Uhry klade na roveň s Čechy v odporu proti Vídni a Němcům. Mluvě o neúčinnosti a rozbitosti ruchu katolického v Rakousku, praví: „Kdo nějaký čas prodlí v Rakousku a z blízka pozoruje osoby a věci, je velmi překvapen nepoměrem, jaký všude vidí mezi hlubokou živoucností katolicismu a nedostatečností jeho zevnější účinnosti. Je tam hojně pokladů víry a podivuhodné lásky, ale sama akce křesťansko-socialní je posud v mnohém ohledu mdlou. A mnozí

lidé za tento nepoměr a neúspěch viní ba i klerus. Snad v některých krajích říše bohatství způsobilo ochabnutí horlivosti kněží světských a řeholních. Ale v celku klerus chápe svou missi a vynasnažuje se vyplniti ji zcela důstojně. Čeho více je litovati, to jest, že není povolání kněžského v mládeži třídy měšťanské, která skoro vesměs nakažena je liberalismem nebo aspoň náboženskou pohodlností. Ale hlavní příčina nemoci, jíž churaví mnoho katolických podniku v Rak.-Uh., jest onen nedostatek jednoty, tak zkázonosný všude pro věc Boží a pro horlivost duší. A jednotě této především brání řevnivost národní.“ Na to hovoří o zamýšlené „Unii“ a praví o ní: „Plán ten je krásný, velmi krásný. Ale není to ideál až ke snu se blížící? Možno doufati, že nikoliv.“

Ovšem my zblízka vše pozorující musíme ke jmenovaným příčinám dodati i jiné a neméně závažné a jednou z nich je: nedisciplinovanost a neumělost organisační vůbec, což zase souvisí s mladostí lidové kultury a nedávností občanského vývoje našeho.

Mezitím co v Rakousku se snaží a to úspěšně doposud o „Unii“ — rozvírá se v Německu, tomto vzoru dosavadním všech zemí, čím dál hlubší propast mezi oběma směry kolínským a berlínským. Dříve jen na dělnické organisace se rozpor ten vztahoval, dnes však už zasáhl i do politického a i do kulturního života: prou se dělnické odbory, prou se politici, prou se literáti — o to, kdo je lépe katolickým. Zvláště berlínský obrací se poslední dobu hojně do Říma a při každé vhodné i nevhodné příležitosti dává si od sv. Otce žehnati a schvalovati činnost svou. Ta ovšem sama v sobě chvalitebná doznává přirozeně od sv. Otce povzbuzení a díku. Ale odvážil se berlínský směr i dále: dlouhou přípravou lidí a celého prostředí v Římě, od r. 1907 zvl. příznivého, jal se osočovati směr kolínský a „odbory křesťanské“, a tak na konec k deputaci berlínského kongressu kat. spolků dělnických o svatodušních svátcích sv. Otec přímo vyřkl nesouhlas na adresu kolínského směru řka: „Souhlasím s Vámi a uznávám Vás i vší snahou budu zásady vaše podporovati. S těmi druhými nesouhlasím, nezavrhuji jich, neboť to není mojí věcí, ale jejich zásad, které jsou falešné, neschvaluji. Když vyjmeme hospodářskou stránku života z vlivu náboženského tak, že náboženství už nebude pronikati celého člověka a celé organisace, musí z toho vzniknouti osudné následky. Tím zpusobem se dojde k beznáboženskosti, co znační vyloučení náboženství cestou krátkou odevšad.“ Toto nejsilnější místo z řeči papežovy a vůbec celého jeho projevu berlínský směr také plně využitkoval. Biskupy německé to zarazilo, že by takové zasažení přes jejich hlavy do náboženského života německého na zakročení laiku Sv. Stolec byl zamýšlel, i obrátili se do Říma o vysvětlení. A tu papežský vyslanec v Mnichově Msgr. Frühwirth zaslal tisku 19. června vyjádření sv. Stolce, že papež přeje si, aby mrzutý a škodlivý spor mezi odbory ustal, aby obě strany všecku další polemiku zastavily a ponechaly sv. Stolci, aby duležitou otázku tu ve srozumění s biskupy prozkoumal a přiměřený směř vytknul.

Tak od 20. června zdržují se německé listy skutečně všeliké polemiky, spokojujíce se pouhým referováním o průběhu a vývoji celé záležitosti. Ale polemiky a důvodění tisku kolínského a berlínského směru bude dobrým dokumentem otázek náboženských a hospodářsko-socialních a otázky o vzájemném zasahování obou oborů. Sotva se kde podobný spor vyvine, zásada sama však zajímati bude jistě i jiné země.

*

Počátkem června ustavena v Kolíně nad Lab. nová česká katol. strana, s názvem konservativní. Je to tedy už třetí formace letos. Napřed se odštěpila frakce lidově-křesť.-socialní, a nyní strana konservativní. Tato je pansko-šlechtická, ona opět demokratická; střed, od něhož se obě odštěpily zůstává nejsilnější, co se stoupenců týče a také officielní stranou zatím — ale všecko katolické hnutí v Čechách tím nadlouho pochováno. Aspoň než jednota se obnoví!

Ježto přišla letos opět řada na theologickou fakultu, aby ze sebe volila rektora, uspořádána opět obvyklá agitace za vyloučení theologické fakulty z university. Rektorem pak zvolen člen filosofické fakulty, která vůbec vystoupila s novým nárokem, aby se rektor nevolil každý rok z jiné fakulty, ale aby se hodnost střídala podle počtu posluchačů: aby v osmiletí nejsilnější fakulta filosofická měla rektora třikrát, fakulty právnická a lékařská dvakrát a theologická jednou. Podle dnešního poměru volebních období už by to tak bylo, ježto před čtyřmi lety theologická fakulta vůbec odstoupila a letos byla odstrčena; jediný prý volič z právnické fakulty radil šetřiti starobylého zvyku, jiný (též právník) odevzdal prázdný lístek. Poněvadž místo ní po dvakrát nastoupila filosofická fakulta tedy to vypadne samo sebou tak, že filosofická v osmiletí bude zastoupena třikrát, právnická a lékařská dvakrát — a theologická? vůbec bezpochyby ani jednou. Na volbu tuto lze pohlížeti všelijak: jako na starobylý obyčej nebo jako na výraz poměru mezi fakultami nebo jako na obchod (taxy!) nebo jako na výraz vzájemné zdvořilosti a kdo ví jak ještě. Vzhledem k tomu, že na žádné universitě dosud tak nepostupováno jako na české, měli bychom my Čechové v této „pokrokové“ akci prioritu; či snad lépe nazvati to prostě specificky českým hulvátstvím? Jak chcete.

*

Letos v září (24.) připadne 50leté výročí smrti slavného slovinského kazatele, paedagoga a vlastence biskupa M. Slomška. Biskup ten v tehdejší době slabosti národa náleží mezi první buditele slovinské.

V Bosně nastalo veliké znepokojení hierarchie všech tří konfessí. Nejdřív donucen k odstoupení mohamedánský vrchnosta církevní „reis el ulema“ (23. května), který vládnoucí straně mohamedánské se docela znechutil. Teď pak při návštěvě Bilińského, správce Bosny, rozhněvali se katoličtí biskupové — hl. arcibiskup Stadler, že nedáno jim mezi deputacemi a honoracemi při uvítání první místo, ale že postaveni za pravoslavné. Katolická hierarchie se k uvítání nedostavila: lítost však, kterou nad tím vyslovil správce Bosny, urazila pravoslavné biskupy a metropolita sarajevský Lětica se také ihned

poděkoval ze svého úřadu. Na přivítanou nového správce zajisté příliš těžké poměry, když se prohlásil věrným synem katolické církve. I když mohamedáni klidněji to snesli, ale pravoslavní nesou toto vyznání trpce a nevidí v něm znamení nestranné vlády v budoucnosti.

*

V poslední době, praví Slov. „Ludové Noviny“ (č. 25), zavádí se u nás v některých biskupstvích ten nepochopitelný obyčej, že biskup na visitaci a při biřmování k lidu ani slova nepromluví, za to při hostinách se pak velké řeči pronášejí k pánům a židům! Ovšem k lidu by se musilo mluvit slovácky, k pánům se mluví maďarsky. A maďarština a „vlastenectví“ nade všecko. Němé biřmování se konalo koncem května a počátkem června v obcích kol Baňské Bystřice. Maďarští biskupi už nemají jako sv. Apoštolé dar jazyka!

Pravoslavnou propagandu v Uhrách prohání uherská vláda zcela po husarsku. Ne ovšem z lásky ku katolické unii, ale z politické nechuti. Pravoslavný kněz Alexěj zatčen a zavřen, sedláci rusínští k pravoslaví přestoupivší obviněni z velezrady a z agitace pro cizí říši. A soud také v pouti do Kyjeva, v pravoslavné bohoslužbě a jmenování „carově“ (jež berou za vzpomínku ruského cara a ne rak. uher. císaře!) v liturgii tyto zločiny velezrádné skutečně nachází.

Ale ne o tomto pronásledování Rusínů v Uhrách, které v brzku povede k úplnému vyhubení kmene, nýbrž o méně povážlivém pouhém stranickém škorpení v Haliči a v Bukovině vydali provolání k Evropě poslanci z pravice ruské dumy. Propagandu haličskou nafoukla na ohromně velikou záležitost strana ukrajinská, chtíc tak zadati poslední smrtonosnou ránu straně staroruské „moskalofilské“. Propaganda tato po návštěvě Bobrinského sesílena a snad se i sorganisuje pomocí Ruska a stane se opravdovým nebezpečím. Ale dosud jím nebyla. Křik s propagandou tou způsobený byl snad i psychologicky odůvodněn, měl slabému napadenému dodati více odvahy proti silnému útočníku a tohoto zastrašiti, aby se neodvažoval. Policejní moc haličských okr. hejtmanů jest ostatně silná dosti, aby počátky učinila neškodnými a polská ochota proti Rusku bude ještě dlouho bez mezí a hranic. Kněží staroruští ve svém „Cerk. Vostoku“ bojují proti tomu stálému osočování „Ruslana“, „Dila“ a „Nivy“, jakoby oni byli příznivci a podporovatelé této propagandy schismatické. Brání je i „Galičanin“ a „Prikarpackaja Rus“. Naopak obviňují ukrajinskou stranu, že svým lžikatolicismem sama nejvíc bude vinna, obrátí-li se lid znechucen od sjednocené církve ku pravoslavné. Stává se to už i teď, že prý Ukrajinci bez pochopení a lásky k východnímu obřadu jsouce vychováváni, odbývají obřady východní spěšně a ledabylo, za to, co lidu odejmuli v obřadu východním, doplňují dodatky z latinské církve převzatými.

Zde stojí proti sobě dvojí mínění: jedni tvrdí, že lid sám žádá o pobožnosti na způsob latinských a odvrací se od východního obřadu; druzí pak (rusofilové) tvrdí, že lid těžce nese zanedbávání obřadu východního a přídavky latinské k němu a že tím spíše pak dává sluchu

agitaci pravoslavné, která přichází k němu s tvářností čistoty a původnosti obřadní.

*

„Civiltà Cattolica“ v listě z Ruska hovoří v čísle z 15. června o úsili ruském dostati do katolických chrámů všude mimo samo království polské ruský jazyk. Tam konečně na Bílé Rusi i na Volyňsku, Podolsku a Kyjevsku byl by k tomu jakýsi důvod, ale ne všude, nýbrž jen tam, kde věřící nejsou aspoň z části polské národnosti, nýbrž náležejí buď k Malorusům nebo Bělorusům. Ale vláda tytéž pokusy opětuje i v království nutíc kněze aspoň v úředním styku k ruštině a vyhledávajíc stále více záminek, aby se mohla míchati do záležitostí církevních. Časopis slibuje, že Sv. Stolice nedopustí, aby odvěčná práva náboženská a národně jazyková byla Polákům odebrána.

*

Za účelem pokojného spolužití protestantů s katolíky v Německu navrhuje jesuita Duhr, aby se dohodli na těchto zásadách a je u veřejnosti uplatňovali: 1. Obojí jsou právně rovni, vyjimečné zákony nedovoleny. 2. Proti neznabožství, nemravnosti, vykořisťování a pod. postupují společně. 3. Konfessijní polemika omezuj se co možná na bádání vědecké, zvláště 4. vyhýbej se nadávkám a nepravdám. 5. Víc než dosud zdurazňuj se v životě i v tisku, co obě strany pojí, totiž víra v Krista a první zákon křesťanský, láska křesťanská.

*

Zednáři v republice argentinské poslední dobou značně se rozmnožili i zadali proto o státní uznání. Byli vládou odmítnuti, z těchto asi duvodů. Zednáři, dí výnos, hledí si jen zájmů svých členů, čímž poškozují ostatní. Zavazují své členy brojiti proti svobodě vyučování (!), aby duchovenstvo vyloučili ze školy. Zednářstvo je protikřesťanské, republika argentinská jest ústavou vázána, křesťanství chrániti. Zednářstvo dává svým členům politickou volnost, ale zavazuje je, voliti zas jen zednáře. Je to stát ve státě, ačkoli stát zpotvořený. — Že zednáři budou se vládě za tyto, ovšem zcela pravdivé poklony strašně mstíti — a oni to umějí! — rozumí se samo sebou.

Věda a umění.

Munificencí monsg. Lehnera, faráře na Král. Vinohradech a histor. uměleckého badatele i spisovatele, založeno v Praze první velké umělecko-historické museum. Monsg. Lehner věnoval na ten účel celé své jmění, všecky své sbírky, svou knihovnu i zásobu spisů svých dosud nerozprodaných. Už jedenkrát cosi podobného zamýšlel, ale nebylo obcí-

přijato. „Čech" k daru peněžnímu (100 tisíc K) podotýká, že v katolickém obecenstvu vzhledem k nedostatku kostela na Vinohradech se posuzuje nestejně.

*

Fr. Langer, autor „Zlaté Venuše", chystá v Nár. divadle pro svatováclavské dni premieru svého dramatu Sv. Václav. Je to opravdu ostudné, že národ tak svou historií zapálený a tolik si na ní zakládající nestvořil si dosud ani jediného oblíbeného a dobrého dramatu historického. Jsme zvědavi podaříli se to Langrovi na Sv. Václavu, o něhož se též Vrchlický bez úspěchu pokusil.

*

V Praze konán koncem května (25. až 28.) sjezd archeologický za účasti asi 70 učenců. Čestný předseda jeho prof. L. Niederle pravil, že sjezd je úvodem a odpovědí na sjezd něm. archeologu ve Výmaru, kde má býti řešen problém o slovanských hrobech v Německu, o slezsko-lužických polích popelnicových. U nás je označují za slovanské, v Německu za germanské nebo jiných národu. Archeologové, kteří se nemohou rozhodnouti pro nepravděpodobnost této domněnky, nechávají ve 4. a 5. stol. po Kr. na svých mapách východní a střední Germanii raději prázdnou. Pro výmarský sjezd připraven tedy v pracovní sekci příslušný materiál a výklad k němu podle české školy. Z nejzajímavějších přednášek byl výklad řed. K. Mašky z Třebíče o Moravě předpotopní a o nalezených v Předmostí figurkách lidských vřezaných do kosti mamutí. Figurky tyto jsou obdobné s Aurignackou kulturou a podobny jsou figurkám v Belgii nalezeným. Má za to, že to byly malé modly stavěné u ohňů na domácím ohništi. Prof. Purkyně podle podoby údolí našich řek a jmenovitě podle údolí vltavského stupňovitě vytvořeného tvrdí, že podoba našich krajů vytvořena byla 4 dobami ledovými se 3 dobami meziledovými. V těchto meziledových dobách to bylo, kdy ve vlastech našich spolu s člověkem žil nejen medvěd a sob, ale i slon a tygr a jiná jihozemská zvířena.

*

Sjezd slovanských akademií 20. května v Petrohradě konaný, za účasti ruské, české, chorvatské, srbské a bulharské akademie, — polská jediná scházela — usnesl se zříditi svaz slovanských učených společností a k akademiím do něho připustiti i učené společnosti a učené Matice slovanských národů, pokud se budou hlásiti. Vedení svazu svěřeno ruské akademii petrohradské. Zatím svaz má jmenovaných svrchu 5 členů. Všeobecné schůze pořádány budou aspoň jedenkrát za 3 leta. Všeobecné shromáždění přijímá nové členy a vyřizuje všecky důležité věci, řídící akademií zatím připravené. V řízení svazu se akademie nemusí střídati a tedy pravdě podobně řízení svazu zůstane i na příště nejsilnější akademii petrohradské. Není tedy naděje, že by i polská se v brzku přidala.

Nejmladší akademie bulharská, ve svých zprávách (Spisanie na Bolg. Akad.), jež počala letos vydávati, přinesla už mnoho velmi cenného, historického, přírodnického a národopisného materiálu. V posledním III. svazku Dr. G. J. Kacarov vyličuje starobulharský zvyk

zaklínati se na meč, zvyk známý z dopisu papeže Mikuláše k bulhar. caru Borisovi. Byl to zvyk pohanského bojovného národa, a křesťanští panovníci ve styku s Bulhary, Hunny, Maďary i pohanskými Slovany často přistupovali na jejich způsob záslibu, poněvadž se přesvědčili, že barbaři takto lépe slovu dostojí.

Už několikrát zmíněný tu Dr. G. Cenov badatel předcyrillomethodějský, nedávno v řeči o počátcích bulharské (staroslověnské) literatury dovozoval — známý už jeho názor — že jsou starší r. 860 o několik století. Jeho názorem a dobře doloženým jest, že pověst o sv. Cyrillovi vynálezci písma slovanského a překladateli sv. Písem vztahuje se na biskupa maced. Cyrilla v 6. století žijícího.

*

Na výstavku jihoslovanskou v Bělehradě koncem května uspořádanou sešlo se 1200 děl uměleckých. Srbská vláda a město Bělehrad zakoupili každý za 15.000 děl ze všech čtyr „národů" jihoslovanských.

„Matice Polská" dovršila 1 milion knih svého lidového vydání. „Sám Pan Tadeusz" Mickiewiezův rozprodán ve 160 000 exemplařů. Loňský rok vydáno 18 svazků ve 177.000 exemplářů.

*

Teprve teď i našimi novinami kolují zprávy o fantastických nadějích, jež lidem na prodloužení života dává chemik Mečnikov z Pasteurova ústavu pařížského. Jsa stoupencem nejhrubšího evolutionismu člověka ze zvířete považuje t. z. tlusté střevo za bezúčelný a škodlivý zbytek zvířecí a za pařeniště škodlivých, ničivých mikrobů, jež kdyby se podařilo zneškodniti — nejjistěji s celým tlustým střevem — život lidský by do neurčita prodloužilo. Mečnikov, proti duchu Pasteurovu, šíří materialismus svůj s bezohledností theoretického fanatika, a lidstvo, jež degeneraci svádí na vše možné, jenom ne na své chyby, chtivě očekává od Mečnikova nějaký ten životní elixir.

*

Zemřeli: 4. června Tereza z Wysockich Pražmovska (* 1842), spisovatelka polská velmi plodná, přísně katol. názorů, ušlechtilé nábož. tendence v povídkách a románech svých. — 10. června Anton Aškerc (* 1856) básník slovinský, svými balladami a epickými básněmi z prvních let, dokud byl knězem (později odešel z úřadu kněžského a byl archivářem města Lublaně), na první místo v poesii slovinské kladený. — 11. června Penčo Slavejkov (*1866) nejlepší z básníků bulharských. — 12. června Zigmund Winter, český spisovatel historický a kulturní. — 12. června Dr. Alfred Ludwig, prof. university pražské, orientalista (psal i česky). — 17. června Hanuš Schvaiger (* 1854), český malíř genrový a církevní. — 24. června Bohuslav Kroupa, český malíř starší generace (* 1838).

Rozhled hospodářsko-socialní.

Parlament rakouský už zas ani zatímní rozpočet v čas nevyřídil a tak i při prozatímním státním hospodaření máme ex lex. A tato prozatímnost už se prodlužuje až i na celý rok! Bídné hospodaření a i bídná forma. Té ubohosti není v žádném okolním státě, ani ve formě ale ani ve věci, což jest jistě důležitější. Rozpočet letoší předložen s deficitem 145 mil. korun, jež byly opatřeny výpůjčkou. Bylo to ovšem většinou v mimořádném rozpočtu, ale jen neprávem: železniční materiál beze všech novostaveb železničních patřil by do řádného rozpočtu železničního a z něho by se měl opatřovat. Státní dluh vystoupil v červnu letošího roku na 12·6 miliard korun, v čemž rakouské polovici náleží 11·3 miliardy. V tom má říše 3000 milionů dluhů železničního. Letos dluhu přiděláno 358·5 mil. kor. vypuštěním nových rent a bonů. Ježto však se tím umořuje 215 mil. kor. starého dluhu, je skutečný přírůstek 142·6 mil. kor. — Anglie končí rok (30. června) přebytkem 156 mil. korun a min. financí navrhuje, aby 96 mil. korun věnováno bylo na umoření dluhu státního, 25 mil. kor. na doplnění rozpočtu lodního, a ostatek na urovnání cesty pro sociální pojišťování v nezaměstnanosti, jež 1. červencem, má vejíti v platnost. — Německo svůj říšský rozpočet 3152.67 mil. mar. skončilo rovněž s deficitem 97·5 mil. marek (v mimořádném rozpočtu) a má už 3000 mil. dluhů pokladního (Rakousko jen 190 mil. K). Dluhu stálých má říše 4523·7 mil. marek, v tom 303·6 mil. za říšskou železnici 1895 kilometrů dlouhou. Státy německé svůj letoší rozpočet 6082·8 mil. marek končí rovněž deficitem 301·35 mil. kor., ovšem též v mimořádném rozpočtu, a kasovních dluhů mají 691 millionů marků. Pevných rentových dluhů je 14.879·6 mil., v tom však je železničního dluhu 11.112·6 mil. za 54·705 kilom. drah státních (stálý celkem 16.235·9 mil.) Celý dluh států i říše německé tvoří tedy 19303 milionů marek (vedle 991 mil. kasovního dluhu v tom za dráhy 11.416 milionů.) — Ruský ministr financí uveřejňuje s pochvalou rozpočet říšskou dumou a radou vyřízený a zlepšený. Duma zvýšila totiž daňové položky o 30 mil. rublů, snížila za to vydaje o 16 mil. rublů. Ministr financí mínil obrátiti 100 mil. rublů na umoření státního dluhu, ale duma svými úsporami zvýšila obnos ten na 149.15 mil. rublů. Při tom ovšem obnos 100 mil. vzat jest z hotovosti pokladní, to jest z přebytků let minulých. Je však zásluhou ministerstva i dumy, že nastaly tyto přebytky, ač stát rok co rok staví nové dráhy státní, letos na stavbu nových drah věnováno opět 110 mil. korun — a ne na dluh ale z běžného státního příjmu! Oplaceno tedy 149 mil. a do státního majetku vloženo 110 mil., takže celý zahospodařený obnos rovná se 260 milionům rublu, čili 660 milionů korun!

*

V anketách kartelových, jež od konce února se konají, probráni už nejtěžší „hříšníci“. V únoru to byl cukerní kartel, v březnu lihový a petrolejový, v dubnu pivní, v květnu mléčný a uhelný, v červnu cementový a železářský. V širokém obecenstvu nejrozhlášenější byly cukerní, uhelný a železářský. Tento zvláště sloužil za pravzor vyděračného kartelu. Vždyť držitel kartelu toho, ředitel pražské železářské společnosti mohl ve společnosti té rozdávati dividendu až 40 procentní. Týž trpce v anketě podotkl: když před lety pražská železářská společnost dávala dividendu 6 procentní, ač železo bylo dražší než dnes, nikdo na ni neukazoval, dnes však, kdy železo prodává laciněji než tehdy, ale dividendu platí kolem 40%, všichni na ni prstem ukazují. To prý je prumyslová nepřízeň a závist obyvatelstva zemědělského a maloživnostenského. Vysoká dividenda společnosti nespočívá prý v tom, že zdražila svuj výrobek, ale zjednodušila svou výrobu, zmenšila výrobní náklad, využitkovala všechny vymoženosti a všechny odpadky a počínala si vždy a všude po obchodnicku. Před lety byl prý železářský průmysl rakouský zanedbaný, z posledních v Evropě, dnes patří mezi vzorné a je řízen lépe než železářský průmysl anglický! Jelikož stále v anketě bylo dotazováno, v jakém spojení jest náklad surového železa se ziskem železářův a náklad tento různě udáván, žádali zástupci kartelu, aby utvořena byla komise, která by prozkoumala na místě prohlídkou knih, k čemuž železářské společnosti své obchodní knihy propůjčí, jaký jest náklad na materialie při výrobě surového železa. Ježto však surové železo do obchodu nepřichází, nýbrž už nějak zpracované, je toto konstatování nákladu výrobního jen theoretické hodnoty. Při zboží jmenovaných kartelů zdražení v posledním desítiletí vykazují: vstouply ceny piva, mléka, uhlí. Kolísají ceny: cukru, lihu a petroleje a klesly ceny cementu a železa; letošího roku v době ankety vzestupnou cenu měly však všecky tyto druhy zboží. U železa však jen surovina klesla v ceně, kdežto železo obyčejné jak v obchodě přichází (prutové, plech, nosiče) v ceně vstouply: prutové železo od 1902 do 1912 vstouplo z 15·10 kor. na 18·85 kor. (nejvýš r. 1907/8: 21·50), plech hrubý z 18 na 26 kor., nosiče z 19·80 na 22·50 kor. Kartely namnoze sváděly vinu drahoty na obchod (uhlí, mléko, pivo, železo) na jeho neorganisovanost a kořistnost.

*

Z německých listů zazněl děsivý výkřik o ubývání přírostku obyvatelského. Příležitost k tomu zavdal asi nářek francouzský, neboť ve Francii zpozorovali, že vloni měli úbytek obyvatelstva 34.869 duší. Ve Francii promille porodů kleslo už až pod 20. Takového poklesu v Německu sic dosud není, ale novináři svedeni byvše k porovnání čísel z celé řady let, byli přece překvapeni Z 42·6 porodů v r. 1876 klesl počet porodů na tisíc obyvatel v r. 1905 na 34 a do 1911 kleslo promille to už pod 30. Totéž pororování možno učiniti i v Rakousku. V letech 1870 až 1880 byl u nás počet porodů také kolem 40, ač stále asi o jedno promille menší a klesl v r. 1909 na 33. Tedy rovněž poklesnutí. Ale naříkati nad tímto jediným zjevem není správno. Při

tom menším čísle porodu jest přece přírůstek obyvatelstva větší než byl při počtu porodu velikém. Od roku 1872 do 1888 byl přírůstek roční (vyjma dva roky 1875 a 1876) vždy pod 10 osob na 1000 obyv. Ale od roku 1889 jest přírustek vždy na 10 promille, a dosáhl nebývalé v Rakousku výše 12·6 ‰ (v r. 1901). Byla totiž úmrtnost do r. 1885 stále vysoká nad 30‰ (od 30 do 39!) Od roku 1886 však už trvale klesla pod 30 na tisíc a zastavila se poslední léta už blízko nad 20 ‰. Počet sňatků rovněž klesl během té doby 1872 až dosud skoro s 10 ‰ na pouhých 7‰. To znamená velikou změnu ve složení společnosti, v níž počet neženatých lidí hrozivě vstoupá. Ale týž zjev jest všude na západě zřejmý; čím více se země poměšťují a průmyslnějí, tím více přichází z módy ženiti se. Muž toho nemá potřebí a často nemá k tomu dlouho možnosti. Muž i žena vycházejí lépe osamělí, neboť moderní život je osamostatnil duševně i hmotně.

*

V Berlině založen spolek proti nadvládě židovstva (gegen Überhebung des Judentums). Orthodoxní židé na schuzi berlinské totiž nedávno prohlásili, že místo dosavadní obrany židovsstva má nastoupiti jeho vzdor (Schutzjudentum — Trutzjudentum), a že v zájmu jeho nutno odstraniti křesťanský stát. Onen spolek tedy chce potírati panovačné choutky židovské, jež, jak dí, uplatňují se nejen v politice a hospodářství, nýbrž i v literatuře, umění, divadle, vědě, školství, právnictví, v otázce dělnické i ženské — slovem, všude. U nás, jak známo, práci židovskou obstarávají za židy realisté.

Školství.

Zemská školní rada v Čechách se „polepšila". V sezení dne 11. června zvrátila své usnesení z r. 1910, v němž byla zamítla žádost, aby na měšťanských školách byla podle potřeby místní obě pohlaví přijímána a spolu vyučována (jedná se hlavně o přijímání dívek na chlapecké měšťanky). Ale přece zemská školní rada česká nešla ani tentokrát tak daleko jako moravská. Povolila koedukaci pouze na tři leta na zkoušku, kdežto na Moravě je společné (až do jistého procenta) vychovávání dívek s hochy neobmezeno.

Z Korutan, kde je sic u vlády v zemi strana liberalní, ale snad už liberalismus nejstřízlivější, poněvadž v Rakousku nejstarší — ozvali se proti měšťanským školám jako zcela zbytečným a pochybným. Proti přidaným čtvrtým třídám pak vyslovuje se samo obyvatelstvo, přestává

prostě do nich žactvo dodávat. Od zavedení těchto čtvrtých tříd klesla průměrná návštěva jejich na polovičku.

Ozývají se hlasy, žádající vůbec za sjednocení školy: škola střední, která jest průpravou k dalšímu odbornému vzdělání, ať jest pouze jedna; dvojí školství, realné a gymnasialní, jest prý vlastně mrhání sil finančních i lidských. Hlavně na finanční stránku tohoto zjevu poukazuje G. Herlt v týden. konserv. „Oester. Ungarn". Dnes prý vidíme v městech i pomenších dvě či tři školy různého typu vedle sebe: třeba pro ně různých budov, různého vedení a organisace a žádná z nich snad nemá žáků přespříliš. Jedna jediná škola by byla hospodárnější místo tří (gymnasia, realky a měšťanky). Jedna budova by přišla laciněji než tři, a učební síly by se rovněž lépe využitkovaly. — Tu by však povstala ona jiná nepříležitost, totiž že by školy byly obromné, tisícové (počtem žactva), v nichž paedagogické vedení není možné, jak doličoval v témže listě nedávno referent berlínský Ot. Hesse — viz 6. číslo.

Vláda zavádí postátnění a stabilisování okresních školních inspektorů v některých zemích: přijato státem vydržování inspektorů okresních ve Slezsku, Dolních Rakousích, Solnohradsku, Krajině, Tyrolích a Dalmacii. S Korutany kdež už dříve inspektoři postátněni byli (nejliberálnější země rakouská jde tentokrát zase v čele!), má tedy nyní 7 zemí rakouských inspekci škol obecných stabilisovanou a státem placenou. Pokrokové učitelstvo Slezska, Dolních Rakous a Solnohrad, a nejmíň tak pokrokové jako naše v Čechách a na Moravě neprotestuje.

Nejdéle měla nábožensky zachovalé učitelstvo Halič. Ale dnes i tam už je silný proud „pokrokový", třebas zatím byl jenom menšinou. Na nedavném sjezdě polských „postepowců" („postup" = „pokrok") přijat dlouhý řád bodův o reformě školy obecné v Haliči, aby byla v pravdě národní a čisté charaktery vychovávala, a mezi těmito body praví 3.: „Aby se mravní výchov povznesl, sjezd žádá, ať se nucená cvičení náboženská odstraní, náboženství samo jako předmět vyučovací ať je neobligatní ať se za to zavede skutečná náboženská snášenlivost a rovnoprávnost všech vyznání." A 8. bod žádá: „Sjezd vyslovuje se proti nucené docházce školní mládeže na mši svatou ve všední dny, jakož i proti účasti mládeže v průvodech a slavnostech církevních." — Konservativní listy se hrozí těchto usnesení a dávají si aspoň naději, že snad to nebyli vůbec učitelé, co tyto resoluce navrhovali a schvalovali, ale obyčejní politici „postępowcy!" Ovšem že tato naděje je zcela klamná.

Velmi rázně zachází bulharská vláda se svými socialisty v učitelstvu. Stíhá přísně každý projev neposlušnosti a nemravnosti. Volná láska mezi učiteli a učitelkami, jakmile obyvatelstvo se nad tím uráží a pohoršuje, je příčinou sesazení obou. A případy tyto jsou velmi časty. Socialistický deník „Kambana" („Zvon") vyčítá vládě, že učitelstvo v celých zástupech utíká od školy a hledá si zaměstnání v jiných oborech. Vládní list na to odpovídá, že toto čištění stavu učitelského v Bulharsku jest jen s prospěchem školy lidové.

*

Uherská vládá zakládá dvě nové university v Debrecíně (celou) — theol. fak. bude protestanská, a v Prešpurku (tři fakulty, bez theologické). Tím dostoupí počet universit na 4, s Charvatskem na 5. Rakousko s nově přislíbenými universitami (částečnými) vlašskou a rusínskou bude míti 10 universit, poměrně tedy více než Německo, kdež jedna připadá na 3·1 mil. obyv., v Rakousku už na 2·9 mil. obyv. V Uhrách s Charvatskem potom bude připadati jedna universita na 4 miliony duší. Poláci zakládají si svou vysokou školu v Americe v Cambrigi. Škola ta bude jako Americké „college“, střední a vysoká spolu. Tím Poláci nabývají čtvrtou universitu, či lépe pátou vysokou školu (i se lvovskou technikou). Při 20 milionech Poláků jedna připadá na 4 mil. duší. V Rusku jest ale universita varšavská ruskou.

*

O poměru humanismu k exaktním vědám přednášel mathematik Henry Poincaré ve vídeňském spolku přátel humanistického gymnasia. Pravil, že vědy humanistické předně rozborem vět a slov učí vnikati do přesného smyslu výroků, učí myšlenky pořádati a přesně vyjadřovati; jmenovité překladem z jiných řečí nebo do nich tříbí se cit pro význam slov a výroků, jenž i mathematikovi jest nezbytný. Básnictvím a dějepisem tříbí se smysl pozorovací, cvičí se znalost lidí a člověka, jíž potřebí každému, kdo správně o lidech souditi neb na svědectví jejich se odvolávati chce, cvičí se obrazotvornost a schopnost dohadovací, jíž exaktnímu vědci jest potřebí. Konečně ani on nemůže se ve svém bádání nechati vésti jen ohledy přímé užitečnosti, nýbrž má jíti za vědeckou pravdou k vůli ní samé, jak humanistické studium nabádá.

*

Soutěže krásy s odměnami začínají pořádati už i mezi dětmi! Jako na výsměch všem zdárným i nezdárným experimentům vychovatelském nové doby má ještě i tento nemrav považován býti za výchovný. Soutěže takové u dospělých, ovšem hlavně ženských, v nejnevinnějších případech mohly by ještě býti uznány aspoň za výstavu pěkných toilett, jež mohou konečně z části býti zásluhou vkusu majitelek, jsou-li potřebné peníze. Ale dítě, jemuž moderní paedagogikou odňaty odměny za skutečné zásluhy, totiž píli a zvedenost, má tu odměňováno býti za něco, zač naprosto nemůže, a tím povzbuzováno býti k ješitnosti a pýše nad přednostmi osobně nevydobytými, z části pak zcela bezcennými. Tak již v útlém věku má se živiti nejen fintivost, nýbrž i nelidská nadnášivost a bezcitnost k méně šťastným druhům a družkám. To zajisté naší t. z. demokratické době nejméně svědčí!

Vojenství.

Dreadnoughtové doky jednotlivých velmocí: Jak válečné, tak i obchodní lodě budují se vždy ve větších rozměrech. Lodě o nosnosti 24.000—32.000 tun nejsou již vzácností. Aby se mohly na těchto lodních kolosech provésti různé přestavby, opravy, prohlídky lodního trupu a jeho čištění, musí jednotlivé státy stavěti potřebné doky vždy o větších rozměrech. Zvláště v době válečné jest pro válčící státy předůležito, aby měly dostatečný počet doků o velkých rozměrech, v kterých by dreadnoughty a invincible, které v boji porouchány byly, v nejkratší době staly se zase pro válečnou akci schopnými. Proto hledí státy, mající ve svazku válečného loďstva dreadnoughty a invincible, již v míru podél ohroženého pobřeží ve válečných přístavech připraviti potřebné doky o největších rozměrech pro svoje pancéřníky.

Rakousko Uhersko nemá dosud žádného hotového doku pro své dreadnoughty, ačkoliv již první z nich v červnu m. r. byl spuštěn na vodu. Ve stavbě jest ale plovoucí dok, určený pro ústřední válečný přístav Pulji, který pojme lodě o nosnosti až do 32.000 tun. — Náš spojenec, Italie, má k disposici pro své dreadnoughty 2 suché doky (t. j. vystavěné v přístavu na pevnině) Oba jsou mimo adriatické moře a proto rozšiřuje se suchý dok benátský, aby též v adriatickém moři měla Italie k použití dreadnoughtový dok. — Druhý náš spojenec, Německo, jest doky dreadnoughtovými velmi dobře zásoben. 2 suché dreadnoughtové doky má k disposici ve válečném přístavu Kielu, 3 suché dreadnoughtové doky ve Wilhelmshavenu. Howaldtovy lodnice předaly kielskému říšskému arsenálu v červnu t. r. plovoucí dok, který může pojmouti lodě až o nosnosti 40.000 tun. Privátní loděnice Blohn a Voss v Hamburku má k použití plovoucí dok pro lodě o nosnosti 35.000 tun, císařský plovoucí dok v Bremerhavenu té pojme lodě o nosnosti 35.000 tun. Ve stavbě jsou 2 suché dreadnoughtové doky v Bremerhavenu a 1 plovoucí firmy Vulkán v Hamburku. Jak viděti, má Německo svoje dreadnoughtové doky soustředěny, s ohledem na možnou srážku s Anglií nebo Francií, v severním moři. Kielských dreadnoughtových doků lze snadno ze severního moře dosáhnouti mořským kanálem císaře Viléma, spojujícím ústí Labe s Kielem. — Soupeř Německa, Anglie, má na jižním pobřeží 3 doky v Devonportu, 1 vládní v Portsmouthu a 1 privátní v Hebburnu pro svoje dreadnoughty a invincible. 6 privátních dreadnoughtových doků jest umístěno výše na severovýchodním a severozápadním a západním pobřeží Anglie. Vláda staví dva plovoucí doky pro lodě v nosnosti 32.000 tun (jeden pro Portsmouth, druhý pro Sheerness) a 4 suché doky (v Portsmouthu, Haulbowline, 2 v Rosythu) a projektuje stavbu 5. suchého doku při ústí řeky Humber. — Francie má k disposici 1 suchý dok v Cherbourgu a 2 v Bisertě (Tunis), 4 jsou ve stavbě nebo v přestavbě na

pobřeží atlantickém, 5 jest ve stavbě a v přestavbě na pobřeží středozemního moře. — Spojené Státy Severoamerické mají k použití krom několika privátních dreadnoughtových doků 5 suchých vládních doku. 4 jsou ve stavbě. — Japonsko má pro svoje dreadnoughty a invincible 4 vládní a 1 privátní dok. — Rusko dosud dreadnoughtových doků nemá. — Plovoucí doky mají tu výhodu, že jest možno je dopraviti z jednoho přístavu do druhého.

Italské válečné operace proti Turecku v Egejském moři. (Č. d.) Poněvadž přenesení italských válečných operací na albánské a epirské pobřeží potkalo se s rázným odporem rakouské diplomacie, hleděla Italie v Arabii podnítiti povstání proti Turkům. Náboženská páska se ale osvědčila silnější, nežli nenávist Arabů proti Turkům, a mimo zničení několika zastaralých a malých tureckých válečných lodí v Rudém moři a bombardování arabských pobřežních měst nedocílila italská akce v Arabii žádných dalších úspěchu. Bombardováním přístavu Beirutu v Syrii byly poškozeny obchodní zájmy neutrálních velmocí, hlavně Francie. Podrážděná mluva francouzských časopisů, které vůbec od doby zadržení a prohlídky francouzských parníkův italskými válečnými loděmi nejsou Italii valně nakloněny, zastavila další operace italského válečného loďstva na pobřeží Syrie.

Nyní zkouší Italie svoje válečné štěstí v moři egejském, kde obsadila bez všelikého odporu turecký ostrov Astropalii, bombardovala turecké budovy a zničila tureckou pobřežní loď v přístavu Vathy na ostrově Samu, přerušila kabelové spojení ostrovů Limnu a Chiu s tureckou pevninou a podnikla nezdařený útok na ústí Dardanell do egejského moře, při kterém byl prý zničen italský panceřový křižák Varese (spuštěný na vodu v roku 1899, o 7.350 tunách nosnosti a o rychlosti 20 námořních mil v hodině); dle jiných zpráv měl tento zničený křižák býti totožný s Francesco Ferruccio (spuštěný v roce 1900, o 7350 tunách a o rychlosti 20 námořních mil); trosky jedné z těchto sesterských lodí našly prý se v zálivu Mudros na ostrově Limnos. — Další těžká ztráta stihla prý italské válečné loďstvo na tripolském pobřeží u Lidi Said, kde panceřová bitevní loď Re Umberto (spuštěna v roce 1888, o 13.893 tunách a o rychlosti 18 námořních mil) byla při vyloďování vojska vržena příbojem na úskalí a se ponořila. Italská vláda dementuje všechny tyto nehody, ač již dokázáno, že dříve dementovaná ztráta 2 italských torpedoborců na tripolském pobřeží ukázala se býti přece pravdivou. — Nejnovější válečná událost v egejském moři jest obsazení Rhodu a vypovězení všech Italů z Turecka, kromě kněží a části dělnictva. — Turecká vláda ujistila velevyslance velmocí, že i kdyby Italie obsadila všechny ostrovy v moři egejském, setrvá na svém stanovisku a turecké veřejné mínění i lid je s vládou zajedno. — Turecko má jen malý námořní obchod a válečnými operacemi v egejském moři utrpí zase jen obchod neutrálních států, hlavně Rakousko-Uherska, Ruska a Anglie. Dle všeho chce Italie velmoce donutiti poškozováním jich zámořského obchodu k nátlaku na Turecko, aby toto uznalo italské podmínky míru. Italie, která uvědomila velmoci,

že do 1. června provede blokádu všech tureckých přístavů v egejském moři, zamezí tímto skoro veškeré námořní spojení Turecka s ostatními státy. — Možné ale, že velmocem dojde přece trpělivost a že vystoupí rázně, ale ne proti Turecku, nýbrž proti — Italii.

Turecko jest v egejském moři poranitelné jen na 3 místech: ve Smyrně, v Soluni a v Dardanellách. — Ve Smyrně, která je železnicemi spojena s vnitrozemím maloasijským, soustřeďuje se zámořský vývoz i dovoz ze západní části Malé Asie. — Soluň, jsouc spojena železnými drahami s Monastirem, se Srbskem (odbočka ze Skoplje do Mitrovice) a s Cařihradem, tvoří obchodní bránu do Makedonie a průvození stanici do Srbska. — Dardanelly chrání přístup k Cařihradu a do Černého moře.

Italské válečné lodě objevily se před ostrovem Chios, přeříznuvše telegrafický kabel, tento ostrov s maloasijskou pevninou spojující. Možná, že Italie se pokusí o obsazení tohoto ostrova, utvořic na něm základnu pro operace proti Smyrně. Blokádou Smyrny nebo útokem na tento přístav utrpí hlavně mezinárodní obchod, poněvadž turecké paroplavební společnosti obmezují se skoro výlučně jen na pobřežní dopravu. Vjezd do smyrenského přístavu, který jest až skoro na nejvýchodnějším konci hlubokého smyrenského zálivu, chrání starý kastel Sandžak Kalessi, pobřežní baterie a minová pole. Opevnění by nemohla dlouho odolati střelbě italského loďstva; větším nebezpečím pro italské lodě byly by podmořské miny. Že tyto v zálivu smyrenském kladeny jsou, nasvědčuje zničení parníku Texas explosí miny (dle jiných zpráv střelbou pobřežních opevnění), který nedržel se přesně kursu lodivodem strážného parníku naznačeného. Kdyby i italské loďstvo proniklo přece až k samé Smyrně, bez vylodění velmi značných oddílů pozemního vojska nemohla by Italie se Smyrny samé zmocniti, poněvadž Smyrna sama má za posádku celou pěší vojskovou divisi redifů (asi 18.000 m.). Smyrna je spojena železnicemi s vnitrozemím a proto Turecko může v krátké době kolem Smyrny soustřediti několik vojskových divisí. Akce italského loďstva by se mohla tedy omeziti jen na bombardování Smyrny, kterým by byly ale velice vážně dotčeny zájmy neutrálních států, hlavně Rakousko-Uherska, Francie, Německa a Anglie. (O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 8.

HLÍDKA.

Poznámky k první obraně Husově.

Dr. Jan Sedlák.

První žaloby na Husa byly podány arcibiskupovi Zbyňkovi roku 1408 někdy v červenci od duchovenstva pražského. Duchovenstvo stěžuje si, že Hus 1. v kázání vinil z kacířství všecky, kdož za duchovní úkony vymáhají plat, nerozlišuje, zda se to děje před úkonem nebo po něm; 2. že řekl, že by nechtěl zemříti s tolika obročími jako Všerub a 3. že v kázání dne 16 června 1408 mluvil popudlivě proti kleru.

Obrana Husova, kterouž odpověděl na tyto výtky, jest uveřejněna v Docum. p. 155—163. Jak o ní soudili souvěkovci, toho dokladem jest nám list Jana z Rakovníka Husovi. Rakovník o ní píše: *Responsio quidem non clara facie, sed dyalectica velata calligine offertur aspectibus.*[1]) Vytýká tedy Husovi, že odpovídá nejasně, že dialekticky odpověď svou zatemňuje.

Obšírnější kritiku první obrany Husovy nalezl jsem ve dv. kod. víd. č. 4483, kde fol. 176b—177a jsou žalobné články, 177a—179a Husovy odpovědi a po kraji poznámky některého současníka, Husovu obranu posuzující.

K první odpovědi Husově na první článek, že totiž nic neřekl Hus před veškerým množstvím lidu, protože toho dne nebylo veškeré množství lidu v Praze, podotýká kritik, že je to nedustojná dětinská vytáčka, jež v posměch uvádí ctihodné muže.

---

[1]) Cf. můj článek list Jana z Rakovníka Husovi, otisk z Hlídky 1909 str. 17.

Ke druhé odpovědi upozorňuje, že sněm Tiburský zapovídá bráti peníze za svátosti a tedy prodávati a kupovati je, čehož nikdo nečiní, ale nezapovídá přijímati odměnu za práci u příležitosti udělování svátostí a z ní žíti. Vždyť dle slov Kristových hoden jest dělník mzdy své a dle sv. Pavla kdo oltáři slouží, s oltáře jest živ.

Podobně lze odmítnouti třetí odpověď Husovu, že zmíněný sněm nerozlišuje, zda „před" nebo „po" se berou peníze. Sněm zapovídá vůbec prodávati svátosti a proto netřeba mu rozlišovati. Obdoba, jíž pro sebe používá Hus, že by pak i Kristus byl mluvil proti určení svaté matky církve, když pravil „Totoť jest tělo mé", nerozlišuje, zda před posvěcením či po něm jest chléb hmotný, jest nesprávná, ježto Kristus dostatečně rozlišuje slovesem „jest". Evangelický kazatel měl by přece prostě věřiti slovům Páně!

Na Husův citát z Innocence zdůrazňuje kritik, že Innocenc III. v uvedeném kanonu mluví o lakomcích a svatokupcích. Kde není lakomství a svatokupectví, tam nezapovídá vykonávati zbožná práva církve svaté.

Ke čtvrté odpovědi Husově, že kněz, má li živobytí, jest povinen zdarma vykonávati duchovní správu, přisvědčuje pisatel, ale kolik jest kostelů s takovým jměním, aby stačilo pro živobytí kněze i podporu chudých!

Rovněž kanon „Ad apostolicam" zakazuje toliko mrzké vymáhání platu. K jasnému porozumění církevních zákonů třeba studovati jich výklady, jichžto se mají kazatelé přidržovati, aby nezpůsobili zmatek. Sám Hus přiznává, že často kázal, že jsou věřící pod smrtelným hříchem povinni postarati se kněžím o životní potřeby. Proč by se tak nemělo díti při udělování svátostí?

Na první obranu Husovu ke druhému článku náš kritik neodpovídá. Souhlasí tedy patrně s Husem, že Všerubova mnohoobročnictví nelze schvalovati.

Ke druhé obraně však odmítá vzhledem k Viklefovi Husův citát „Nesuďte a nebudete souzeni". To se týká jen tajných chyb, o zjevných bludech Viklefových však souditi a je odsouditi jest nutno. A ježto Viklef zemřel v bludu o svátosti oltářní, tedy lze souditi, že jest zavržen. Chraň tedy Bůh, aby si některý křesťan přál býti po smrti tam kde Viklef!

K odpovědi Husově na třetí článek praví pisatel glossy, že výměr Husův, co jest kázati „excessive", totiž že je to kázati „lživě, lstivě neb se strachem", jest neúplný. Výstředně káže také, kdo

přílišným neb neopatrným káráním duchovních věřící proti dobrým kněžím popuzuje a je snižuje.

Nikdo neupře, že náš kritik glossuje obranu Husovu mírně a velmi případně. Nemluví z ní žádná nenávist proti mistrovi, jenom výroky jeho se uvádějí na pravou míru. Co Jan z Rakovníka řekl všeobecně, že totiž Husova odpověď jest nejasná, to náš autor ukazuje v jednotlivostech a odstraňuje onu nejasnost. Povšimnutí zasluhuje narážka na nauku o svátosti oltářní. Více takových současných hlasův usnadnilo by značně soud o dogmatickém vývoji Husově.

Podávám tu zajímavé ony poznámky doslovně.

[Glossae ad primam apologiam Johannis Hus.]

Ad primum, quia nichil coram omni multitudine dixi... Indigna auditu gravi, quia puerilis zophistrie responsio. „Qui enim zophistice loquitur", maxime spiritualis, „odibilis est"[1]) deo. Eciam sic deridere videtur honorabiles aliis et metuendos viros, quos benigne, humiliter et reverenter tractare et docere deberet.

Ex concilio Triburiensi Dictum est solere in quibusdam. Verum est pro hiis omnibus, sed non de hiis. I. Cor. 9:[2]) „Qui in sacrario etc". Pro enim significat venalitatem, de vero debitam oblacionem ad sacraria, quam iure minister sacramentorum recipere et hinc vivere potest. Num 18:[3]) „Omnia, que offertis etc". Mat. et Luc. X.:[4]) „Dignus est mercenarius etc". et principaliter I. Cor IX. Quid autem presens canon iste facit predicatori, cum per dei graciam speratur nullus ministrorum nunc manifeste sacramenta vendere, sed debitam mercedem pro labore annexo postulare et petere, ut sic predicacio inanis et frustra perturbans videatur esse, quod predicatori prudenti utique esset vitandum.

Tunc Triburiensis s. synodus... Ibi Triburiensis synodus nichil intendit de ante et post, quia simpliciter venalitatem sacramentorum symoniacam detestatur et prohibet, que ut sic simpliciter pro omni tempore est dampnabilis, quod notat ista preposicio „pro".

---

1) Eccli. 37, 23.
2) v. 13.
3) v. 29.
4) Mat. 10, 10: Dignus enim est operarius cibo suo; Luc. 10, 7: Dignus est enim operarius mercede sua.

Hoc est corpus meum ... Verbum „est“ prima sui simplici significacione habet predicacionem essencialem, qua panis et vinum sunt corpus et sangwis Christi essencialiter, ad quod directe sequitur panem materialem non esse. Nam alias si esset, non esset corpus Christi essencialiter. Vnde verbum „est“ distingwit sufficienter. Credendum tamen esset simpliciter predicatoribus, si sunt ewangelici.

Si quis etc. ardore avaricie ... Hoc verbum canonem distincte exponit de avaris et symoniacis, pro quibus cautela canonis datur principaliter. Nam alias ubi avaricia et symonie sequela non timeretur, liberrima veritas liberrime sive ante sive post instrui et moneri posset, et hoc pia eciam intencione sc. amore iusticie vel necessitatis indigencia. Pura veritas autem est pia iura ecclesie facere et docere. Et pietas patet per apostolum I. Cor. 9 et per ewangelium Mat. et Luc. X dicente domino Jesu ipsa veritate: „Dignus est mercenarius mercede sua“.

Si sacerdos etc. Secundum hunc canonem si que ecclesie tam pro ministris earum quam pro pauperibus sufficiunt, verum est (quod) de ipsa sufiiciencia vivere debent ministri sacramentorum; et sic adhuc erit, quod de iure sacramentorum vivent. Et si recte pauperes aspiciantur, paucissime in tantum divites erunt ecclesie, que ad utrumque sint sufficientes. Vel canon intelligit de clericis propria habentibus. XVI. q. 1. principaliter canone Quidquid [1]) etc. bene ibi Jeronimus de predictis.

Ad apostolicam pravas exacciones prohibet i. e. inportunas.

Multa capitula etc. Apparatus et gloze distinctissime canonem et sacre scripture capitula exponunt et ut sic a spiritu sancto necessario et utilissime provise sunt distincto, bono et vero intellectui veritatis. Predicatores ergo, qui sacras scripturas predicant, similiter lucidissime exponere debent, ne secus confundant.

Gratuite sub pena peccati mortalis, quod non tantum est ius positivum, sed id superat eciam gracie racione. Ewangelium: [2]) „Serve nequam, omne debitum tibi dimisi etc.“ Eciam necessaria providencia est de sacramentis iure donare et accipere. Ewangelium: „Dignus est mercenarius mercede tua“, quod racione laboris non tam gracie quam debiti est (Rom. cap. 4 [3]).

---

[1]) c. 68. Quoniam quicquid.

[2]) Mat. 18, 32.

[3]) v. 4: Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum graciam, sed secundum debitum.

Nolite iudicare etc. Verum est secundum Augustinum de non manifestis. Nam alias manifeste hereses Viclef debent omnino iudicari et condempnari.

Stultum est argumentum . . . Contra arguitur, quod in heresi de sancto sacramento mortuus est, ergo ut sic locus eius in inferno esset. Precaveat omnipotens deus ergo, ut alicuius christiani anima in loco Viclef esset!

Excessive enim predicare est . . . Excessive eciam videtur esse, ubi reprehensione nimia vel incauta clericorum boni presidentes vilescunt et subditi contra eos insolescunt, quo modo fit confusio et perdicio karitatis mutue, quam oportet predicacione et aliis omnibus factis secundum Augustinum precipue custodire et instruere precipue predicatoribus Christi.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl.

Veškerá věda katolická tkví nejhlubšími kořeny v písmu sv. Tím se stává písmo sv. nesmírně důležitým předmětem pro všecky obory bohosloví, a každý ať více či méně zdařilý pokus porozuměti písmu sv. vrhá celé proudy světla do nejrůznějších odvětví bohoslovných. Kdo by si troufal odvážiti všechen význam objevů klínopisných pro katolickou vědu? Nevzpomínám ani biblistiky, poněvadž se to zde rozumí samo sebou, ale poukazuji na dějiny sociologie a ethiky, na liturgii a posvátné umění, na apologii a srovnávací vědu náboženskou, na dogmatiku a na konec i na didaktiku náboženství, všecko to získalo a ještě získá z památek zachovaných mezi Eufratem a Tigridem. Obrovská je tedy kořist za posledních 90 let z těchto krajin, obohativši a osvětlivši výsledky starší už egyptologie. V době nejnovější se však hlásí ještě jiné kraje, jiní zašlí národové dosud málo známí ze starověku, že i oni podají výklad k obyčejům, dějinám a jménům v písmě sv. Dnes nejzajímavějšími jsou Arabové; stali se tak důležitými hlavně objevy našeho krajana Němce z Čech, Eduarda Glasera.

Vývoj tohoto velkého muže, nazvaného od O. Webra genialním, jest velezajímavý. V severních Čechách v dědině Deutsch-Rust spatřil světlo světa ze selských rodičů 15. března r. 1855. Teprve třináctiletý přišel na nižší reálku do Chomutova. V šestnácti letech najdeme jej v Žatci v obchodním kontoře. Ale dlouho zde nevydržel, žízeň po vědě jej hnala do Prahy, kde bez veškeré podpory chtěl ukončiti studia reálná. Škola mu, dychtícímu po vědě, nestačila, pěstoval vším úsilím italštinu, španělštinu a angličinu, až zdraví si uškodil. Domácí paní jeho neutajila svého strachu o svěřence třídnímu professoru, a ten se ho konečně ujal, aby dostatečně zaopatřen svým studiím mohl žíti. Glaser se stal domácím učitelem v předních rodinách pražských a těšil se blahobytu na tolik, že mohl někdy i kavárny navštíviti a pročísti zajímající jej časopisy. Kdysi jej upoutala zpráva o Livingstonových cestách v „Ausland“ a v Glaserovi zavzněla silná touha zcestovati cizí kraje, prozkoumati je a popsati. Svůj ideal chtěl ihned uskutečniti. Prvním krokem k tomu se mu zdála známost arabštiny a

astronomie. V obojím byl samoukem a proto nedivno, že tato intensivní studia jej připravila o všechen čas a Glaser, dosud výtečný žák, ve studiích vlastních povolil. Vznikly mu z toho různé nepříjemnosti a konečně i trapné výstupy s professory, které skončily odchodem Glaserovým z reálky. Břemene nemilého se zbavil a začal ihned cestovatelskou činnost. Pěšky dorazil do Paříže. Než Glaser byl dosti soudným, aby poznal svou nedostatečnost ke hlubší vědecké činnosti, proto se vrátil opět do Prahy skončit studia reálná. Po nich vstoupil na polytechniku pražskou. Zde studoval hlavně mathematiku, fysiku a geodesii, na universitě poslouchal arabštinu a to s pílí neobyčejnou a nadšením nevšedním. Roku 1875 navštívil opět Paříž pěšky, aby se súčastnil zeměpisného sjezdu. Na polytechnice pobyl 3 roky, rok ztrávil na vojně, po vojně jde do Vídně poslouchat arabistu Wahrmunda, jemuž dochoval vzpomínku nejlepší. Konečně po tolika bojích o denní chléb se mu podařilo státi se elevem na hvězdárně a pak assistentem. Glaser byl uznáván už tehdy za schopného zemězpytce, neobyčejného znalce arabštiny a proto není divu, byl-li vyzván súčastniti se za Rakousko mezinárodní výpravy prozkoumat Kongo anebo s Dr. Holubem odejíti do jižní Afriky. Glaser odmítl obojí. Za to navázal roku 1881 styky s vídeňským docentem D. H. Müllerem, jehož specialitou byla jižní Arabie a její dávnověké dějiny, jež tušil z nesčetných třebas dosti kusých nápisů. Pro Glasera byl Müller zjevením ozřejmujícím mu vlastní budoucí poslání. Glaser se také odhodlal prozkoumati zaniklé a záhadné říše v jižní Arabii, a mezi tím, co Müller mu sháněl potřebné prostředky, přijal místo domácího učitele v rodině rakouského velevyslance v Tunisu, v kraji tedy čistě arabském. Zde pobyl až do roku 1882, kdy odplul do Alexandrie a odtud do Hodeidy na jihozápadní břeh Jemenu v Arabii. Glaser se za tu dobu seznámil s veškerým životem arabským, dialekty arabské mnohé mu nebyly již cizími, jen prostředků na cesty bylo málo. Müller mu vymohl po vládě rakouské celých 1250 zl. Šťastnějším byl už v Paříži u akademie nápisů, která od časů Halévyových obracela svůj zřetel k jižní Arabii a uvědoměna o Glaserovi prostřednictvím Müllerovým poskytla mu 6000 fr., ovšem s podmínkou, že kořist z této expedice připadne jí.

Zatím se chvěl Glaser zimnicí v Hodeidě a ještě více o nutný ferman pro cestu tureckou říší. V tolika neznázích se ho opravdu velkodušně ujal správce tureckého Jemenu Yzzet paša pozvav jej do svého sídla Sany. Sana se stala Glaserovi východiskem pro čtyry bohaté ale také životu nejvýš nebezpečné cesty, z nichž přivezl dosud

nejcennější material pro dějiny jak staré jižní Arabie tak Arabie moderní, osídlené různými kmeny kabilskými a arabskými. Na západ a severozápad zamířil nejprve, a výsledek byl: 276 nápisů, zajímavé místopisné a národopisné poznatky. Ale prostředky byly vyčerpány, Glaser musil na konec otevříti obchod, aby si zjednal pomoc ku návratu do Evropy, a nebýti šlechetného Yzzeta paše, nebyl by se mu návrat vůbec podařil. Ale tak dostál skvěle podmínce položené od francouzské akademie nápisů, jíž odevzdal všechnu těžce získanou kořist: 276 nápisu, 20 rukopisů arabských; množství starožitností a národohospodářských zvláštnůstek zpeněžil sám, aby r. 1885 s podporou rakouského ministerstva ve výši 800 zlatých a některých svých přátel znovu v Hodeidě přistál. Na severovýchod a na jih od Sany až do Adenu se bral na této druhé cestě. Zafar v rozvalinách, kdysi hlavní město říše Himjerské, tehdy navštívil a nápisy zde nalezené mu z části vymezily hranici mezi Himjerskem a říší Sabejskou. Glaser si pořídil otisky 125 nápisů, sesbíral množství kamenův opatřených nápisy minejskými obsahu po většině náboženského, jež ještě dnes s přesností úplnou pochopen není. Kameny tyto zůstaly vzácnostmi musea londýnského. Mimo tyto archeologické objevy získal Glaser 250 rukopisův arabských, vykonal vzácná pozorování zeměpisná a národopisná a načrtal celé spousty kartografických poznámek. Po Glaserových věcech nastala poptávka, a Glaser ve své skromnosti a nadšenosti pro vědu se jich zřekl za dost malý peníz. Stal se majitelem nějakých 30.000 zl. a s těmi se vydal r. 1887 na cestu třetí. Marib a jeho vzácný násyp ku velké údolní přehradě byl cílem jeho cesty. Sem z Evropanů vnikl jediný Francouz Halévy v letech 70tých, přestrojený za jerusalemského žida, a co viděl, a jen běžně opsal a popsal, podávalo nad míru lákavé pole nejbujnější fantasii badatelův. Glaser chtěl býti rytířem vysvobozujícím myšlenky zašlých věků ze skamenělých jejich říší. Nebezpečenství při tom zkusil až příliš mnoho. V arabském přestrojení táhl se icrifem Maribským ze Sany brzo jako fekíb, t. j. kněz a učitel, nebo jako Kadhi Husein ben Abdallah el-Biraki (Pražan) „s pevnou důvěrou v Boha a s plným vědomím celého nebezpečenství, do něhož se dal," jak sám píše, do krajů skoro neznámých a neprozkoumaných. Do Maribu dorazil bez většího nebezpečí, byť stále mu bylo bojovati s nejrůznějšími slídiči, tušícími v něm hned křesťana, hned žida nebo Turka, brzo zase vyzvědače a nebezpečného kouzelníka. V Maribu byl za všecka utrpení měrou nejplnější odměněn. Spatřil obrovský násep, otiskl jen z něho 400 nápisu nesmírně důležitých pro kulturu předislamskou,

prozkoumal rozvaliny v Maribu, Mirwathu, Sawwaně a Tzalmě. Glaser tonul ve štěstí, zápisky jeho znějí jásotem nejčistší radosti. Rád snesl několikeré nebezpečenství, které ohrožovalo život jeho na cestě zpáteční. Glaser unikl smrti jen zvláštním řízením Božím.

Glaser byl nadšeným arabistou jak málo kdo, odtud jeho odvaha. Arabie se mu stala druhou vlastí, s ní cítil, její bohatství jej lákalo, krásy její jej vábily. Neunikla mu chlouba Arabie, kadidlo, myrrha a gumma, ba zavezl mnohé exempláře těchto stromů do Evropy. Střetl se na svých potulkách s mnohými kmeny a zachytil jejich nářečí. Ještě východněji od Maribu chtěl se dáti, ale nebylo peněz a tak spěchal do Evropy se 632 novými sabejskými a minejskými texty a 346 arabskými rukopisy. Skontroloval kromě toho na svých cestách staré arabské geografy. To byl zisk ze třetí cesty, skvělý nad míru a přec i jej provázelo vědomí: Míti peněz dostatek, mohl jsem vniknouti až do srdce staré minejské říše. „Sami pohlaváři kmenů z těchto krajin přišli pro mne do Maribu, ale já musil odříci pro nedostatek peněz.“ Tak si stýskal Glaser hlavně po cestě třetí. Je to těžká obžaloba na ministerstvo vyučování v Rakousku. O nepatrnou podporu, kterou Glaser splatil s obrovskými úroky, se musil bíti, co zatím se vyhazují miliony na zbytečnosti, a tisíce se věnují někdy obyčejným mluvkům. To Glasera roztrpčilo. Cizina chápala význam jeho prací, za to vlast ho neuznávala, a to jej bolelo.

Roku 1892 najdeme Glasera na poslední cestě do Arabie. Tentokráte se mu dostalo největší podpory a to 8000 zl. od pražské společnosti ku podpoře německé vědy. Ale v Arabii jižní panovala válečná nálada. Z Adenu se tedy bral na sever a poněvadž sám nesměl do Djaufu pro ustavičné bitky, vycvičil si celou tlupu beduinu, aby mu proslídili všechny možné zříceniny a v nich otiskly našlé nápisy. Za to objevil Glaser sám na této čtvrté cestě říši starou a kdysi mocnou, o níž se vědělo jen z knih, že vedle Meanu, Saby a Hadramautu byla nejmocnější na jihu Arabie, říši to katabanskou. Na 100 otisků našel v řeči katabanské, z těchto dnes teprve jen některé prostudované vrhají už vzácné světlo na náboženské dějiny nejstarších Semitu. Glaser našel rukopisy, jakých dosud nikdo z východu nepřivezl, nastřádal tolik látky zeměpisné, archeologické, mluvnické a byl na nejlepší cestě zhotoviti důkladnou a úplně spolehlivou mapu jihozápadní Arabie dnešní i staré, kdyby byli přátelé mu mohli poskytnouti, čeho potřeboval. Glaser byl obtížemi a neporozuměním uštván, ustavičné bez plného výsledku provázené pokusy mu zhnusily na konec i pobyt v Arabii

samé. „Je to poslední cesta arabská, kterou konám,“ psal příteli B. Hommelovi do Mnichova. Roku 1894 se vrátil, 251 arabských rukopisů až z 10. a 12. století po Kr., nádhernou sbírku popsaných kamenů, četné skulptury, menší starožitnosti a peníze přivezl. Všecko to je dnes v museu vídeňském jako poklad vzácný chováno.

Glaser sám se však uchýlil do Mnichova, kde chtěl zpracovati své cestopisy, prostudovati nápisy a napsati asi velké dějiny staré jižní Arabie. Část ze všeho provedl a je rukopisem, ale větší část jeho sbírek dříme ještě v bednách, čekajíc na tak nadaného arabistu a znatele všech věd pomocných, jakým byl Glaser, neboť týž r. 1907 zemřel zkornatěním cév. Byl ještě dosti mlád, ale nuzné mládí, tolikeré zklamání v letech mužných, zrovna gigantický boj, kterým si razil cestu do zámkův a zřícenin v jižní Arabii, zač se mu dostalo dosti často výsměchu a pohrdání i z míst, odkud nejméně se tak díti mělo, to vše podlomilo jeho život. Trpkost ze života se mu vloudila dosti často i do péra a mezi řádky přísné vědy způsobila ostrou polemiku, přecházející někdy až do bičující ironie skvostného humoru. To jest něco, co se na Glaserovi nelíbí ani Dr. O. Webrovi, jeho obdivovateli a žáku. Ale svět a život jej takým učinily. Smrt jeho vše ovšem vyrovnala a ozářila světlem smíru, neboť Glaser zemřel smířen i s největšími odpůrci.

(P. d.)

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. VRZAL. (Č. d.)

Touto výpiskou po našem rozumu illustrován G. i jeho literarní činnost. V činnosti jeho oblíbeného Štolce není nic idealního. Mravní motiv Štolcův i jiných strojených, bledých, neživých, positivních typů G. — rozumná, všední praktičnost — bývá pravidelně smrtí ideálů, vyšších snah; i uvázli v hmotařství, v materialních výhodách, jež i Gončarov měl před zrakem, nevida vyššího cíle života. Jsa proti všem „skokům", ve všem odměřený G. miloval klidný pokrok, boje se, aby při náhlých převratech nezmizelo nejen špatné, nýbrž i to, co bylo dobrého v životě. Proto ač sympathisoval s „novým", přece vážně káře Marka Volchova ve „Strži", že jda za novým, dopustil se přehmatu. „Nevěře poesii vášní", G. vyhýbal se popisům kluzkých dobrodružství, špinavých výjevův, urážejících mravní cit a slušnost, prozrazuje i v tom umělecký cit pro míru.

Případně vytkl už Aleksandrov r. 1877. v článku „O vospitatělnom značenii pověstěj Turgeněva i Gončarova", že G. nepředstavil život ve světle vyšších ideálův a idealistům vlastně se vysmál jménem „střízlivého názoru na život." Byť se snažil sebe více idealisovati praktického Štolce, jenž veškeru energii vynaložil pouze na na osobní prospěch, zbohatnutí, přece pokus jeho skončil smutně. Jen sloužení vyšším cílům, hledání čehosi vyššího, tak vlastní lidské přirozenosti, může dáti smysl a obsah životu. V energii Štolcově mimo sobectví není vnitřního obsahu, lásky k jiným, vyšších snah. A nejdůležitější otázka pro člověka, otázka náboženská, jako by proň neexistovala.

Méně umělecky střízlivou všednost, zvláště odporné její stránky popisoval a stejně lhostejný k vyšším idealům náboženství a mravnosti byl Alexěj F. Pisemskij (1820—81), jenž podobně idealisty zbavoval sympathických tahův a představoval je prostě komickými nebo mravně zbankrotělými, proti nim však za vzor stavěl rozšafné sobce, praktické snaživce, již dovedou i poctivost zachovati, i hadí chytrostí prospěchu svého dosíci. Takového střízlivého praktika vyvedl P.

v romaně „Tisíc duší“ (1858), kdež proti ctižádostivému, mravně zbankrotělému idealistu Kalinoviči, jenž šlechetné své snahy prodal za bohatství a karrieru ve službě, postavil před čtenáře praktického úředníka Bělovina, jenž i karriéru udělal i bezúhonnou čistotu zachoval. Zdá se, že v romaně tomto spisovatel, jindy chladně objektivní, ve chvíli upřímnosti vysvětlil svůj subjektivní názor na život, vyložil kus vlastní psychologie, an s takovým nadšením a přesvědčivostí mluví o neodolatelnosti lidské snaby po pohodlí a statcích života, jakoby byl přesvědčen o správnosti praktického pessimismu „zkušených“ lidí, kteří cynicky hledí dokázati, že idealy jsou hloupostí, jen rozkoše, Wein, Weib und Gesang jsou věc, jež nepodléhá pochybnosti. Píšeť Pisemskij:

„Musím říci, že komfort měl pro mého hrdinu vždycky veliký význam. A pro koho ostatně ze solidních, rozšafných a vzdělaných mladých lidí naší doby nemá tohoto významu? Autor došel k přesvědčení, že pro nás, děti současného věku, láska ... sláva ... světové ideje ... nesmrtelnost — ničím nejsou vedle komfortu. Všecko to má v uších našich význam nahodilý: jen on stojí v popředí naší dráhy ve své nesmírné přítažlivé síle. K němu tíhnem vším svým úsilím. On jediný jest naším ideálem — jemu v obět přinášíme všechno, co jest nám drahého, i kdybyste jemu k vůli odervati měli nejpodstatnější část svého srdce, zpřetrhati hlavní jeho arterii, třeba zkrvaveni, přece aspoň o kousek blíž se dostanete k podnoží zlatého telete! K vůli komfortu uhoní si lidé v těžké práci i souchotě! K vůli komfortu celá desítiletí se krčí, klaní se, kroutí svým svědomím! K vůli komfortu opouštějí lidé své rodiny, svou vlast, objíždějí kolem světa, tonou, umírají hladem na stepích! K vůli komfortu čistým i nečistým způsobem domáhají se lidé dědictví; k vůli komfortu se dávají upláceti a dopouštějí se na konec i zločinů!“ (Tisíc duší, str. 149—150.)

Tak skeptik tento a pessimista, jenž chtěl říci pouze „pravdu bez mravního jádra,“ objektivně kresliti všední špinavou skutečnost, s cynickým smíchem a s bezcitnou střízlivostí zavrhoval moralisující cíl umění a neměl positivních idealů, jednostranně kresle lidi se stránky nižší přirozenosti jejich a cíl, smysl života vida jen v pohodlí, proti němuž není mu ničím nesmrtelnost, idey světové. Jestliže ve výboru námětuv a výběru hrdin odráží se často duševní a mravní osobnost spisovatelova, pak tomuto „provincialnímu falstafovi“ — jak říkali Pisemskému — a přihrublému cynikovi dařily se kresby falstafského rázu, v nichž odrážely se jeho přirozené, nevázané náklonnosti. — R. 1847 kdy v Rusku začali přetřásati „ženskou otázku“ a začali hlásati „svobodu srdce“, mladý tento náružívý milovník žen vystoupil s tak příkrým protestem proti manželství, že censura nepropustila „pro

nemravnost" jeho povídku „Bojarština", kde autor ohnivě hlásal volnost lásky. Ve svých povídkách ze života lidu v době, kdy ostatní spisovatelé vášnivě protestovali proti nevolnickému právu, nikde jménem lidskosti hlasu svého proti němu nepozvedl, za to připisoval své falstafské náklonnosti lidu tomuto, jenž jest u něho plný nezkrocených vášní a ustavičně jenom láskou se obírá. Jen v dramatě „Hořký osud "(1859) správněji, s idealní stránky charakterisuje život lidu, ač volí většinou také jen stinné stránky jeho. Vůbec P. napořád maluje jenom negativní stránky mravů, podvody, lži („Lháři" r. 1864), úplatkářství, předvádí duševní i tělesné mrzáky, padouchy, lícoměrníky, ač sám v posledním romaně „Zednáři" (1878) právem uznává, že „obraz života lidského představuje nejen světlé obrazy, libě vonící čistotou srdce, nýbrž hemží se postavami nevábnými a odpuzujícími," že však zároveň nesmí se popírati, „že na každém spisovateli leží neodvratná povinnost, aby napínal všechno úsilí, by odhalil i v neúhledné skupině lidí některé krásné duševní vlastnosti." Přes to však autor vyhýbal se kresbě šlechetných osob, a jediná zdařilá dobrá osoba u P. jest Nastěňka v rom. „Tis. duší". A tak čtenář při četbě jeho spisů musí se broditi kalem a špinou a nikde téměř nevidí světlejšího zjevu, idealnější postavy, jež by povzbudila v něm chuť k životu, idealnějším snahám. Jediným dílem P. s hlubokou mravní ideou jest „Hořký osud", kdež autor více se zahloubal v život lidu a v rozuzlení dramatu, na které měl vliv herec Martynov, ukázal, že žádnými osudnými okolnostmi nesnímá se s člověka odpovědnost za jeho činy. V jiných dílech P. jest pouze realista, zde osvítil idealismem pravdu života. Hrdina kusu, mužík Ananij, v rozčilení zabil dítě, které jeho žena měla se statkářem. Když však úředník ho přemlouvá, by hleděl ulehčiti trest svůj a vyložil o poměru své ženy k pánu, praví:

„Já vím jenom tolik, že můj hřích pouze na mne padá, a nikdo jiný tu vinen není... Můj hřích jest větší než jich všech dohromady, a trest svůj sobě ulehčovat nějak si nepřeju. Pomoz mi jenom Bůh s trpělivostí jej snésti, a poněvadž jsem hotov i muky smrtelné přijmouti, snad za to aspoň maličko odpustí moje veliké prohřešení." A když jej odvádějí do vězení, klaní se všem: „Odpusťte mi, křesťané pravoslavní... nevzpomínejte mě špatného zlým, a pomodlete se za mou duši hříšnou." (Cituji dle překladu V. Červinky ve „Svět knih.")

Konec tento svědčí o jemném citu a vkusu pravého umělce, jenž realismus spojuje s idealním pojímáním života. Škoda, že to bylo u P. jen — vzácnou výjimkou.

Stinné stránky rodinných dramat i poměrů venkovského statkářstva kreslila přední spisovatelka ruská Naděžda D. Chvoščinská-Zaiončkovská (1825—89), známější pod jménem V. Krestovskij (pseudonym). V prvních dílech, sebraných pod společným záhlavím „Provincija v staryje gody“, Chv. probouzela zvláště soucit s postavením ruských dívek, „starých panen,“ žen i matek v rodinách venkovského statkářstva i úřednictva. Nalezneme tu celou gallerii „ponížených a uražených,“ jako jest Anna Michajlovna ve stejnojmenné novelle (1850), Nastasja Petrovna (Zkouška, roku 1854), Annočka ve „Stojaté vodě“ (1858), Klaudie Jakovlevna ve „Volné chvíli“ (1856), dvě staré panny v „Bratříčkovi“ (1858) a. j. Ale sloh i forma těchto prací trpí nedostatkem uměleckosti; lepší je roman „Poslední jednání komedie“ (1856) a zvláště drobná perla mezi prácemi první doby činnosti její, „Ze svazku dopisů, vhozeného v oheň“ (1857), plná hlubokého soucitu s cizím hořem.

Ozývá-li se v prvních dílech Chv. soustrast s poníženými, v době společenského hnutí od r. 1860. vystupuje v popředí nevole, trpkost a sklamání nad nesplněnými nadějemi. Satirický prvek hraje zde značnou úlohu. Hrdina „Shledání“ (1860) Tarnějev píše povídky, ač nemá naděje, že by dovedl něco napraviti, zlepšiti, ale „připadalo mu, že vyjadřuje se, koná aspoň část své povinnosti již tím, že nemlčí.“ Nehledá „dílo obrovské,“ věnuje se skromnému úkolu, jenom když může jej konati z přesvědčení a s dobrým svědomím. Podobně na drobnou práci, věnovanou k podpoře onoho kroužku, v němž kdo žije, jako na úkol života pohlíží Odojev („Mezi přáteli“, r. 1877). „Pracuje v malíčkém kroužku, pamatuj, že tento kroužek je — člověčenstvo. Každý oře na kousku pole; vidí — vedle na blízku, v dáli oře druhý, oře třetí, všichni zároveň, společně, každý za všecky, pole pak je společné, a hledíš — celé je zoráno.“ A skutečně nikoli v rozměrech práce, nýbrž v jejím určení vidí spisovatelka to, co dodává životu pravého smyslu, ceny, povznáší život. Třeba tedy, by člověk konal, co může, byť to bylo sebe menší, protože práce ušlechťuje. V době, kdy Turgeněv ústy Solomina v „Novině“ vystoupil hlásaje „malíčkých děl,“ povolné, ale neustálé práce kulturní, práce nepatrné, zdánlivě nevděčné pro mikroskopické výsledky, ale tvořící základ blahobytu lidu, také Chvoščinská hlásá „drobnou práci“ ve prospěch bližního. Proto ve velmi nepříznivém světle maluje lidi, štítící se práce drobné. Podle jejího mínění špatné povahy vyvíjely se hlavně za nevolnictví ve vrstvách statkářských, kde pod vlivem nevolnickým zahálka se

považovala za výsadu vyvolenců, práce — za dědictví prostého lidu. Originální je dělení lidí na dvě kategorie v zápiskách hrdiny romanu „První boj“ (1869), privilegovaného vyvolence Sergěje Nikolajeviče, typu, protivného idealům spisovatelky samé. Tento sobec, jenž vášnivě touží pouze po požitcích, ignoruje povinnosti k bližnímu a nenávidí práci, potlačiv v sobě mravní cit a všecko lidské, se zvláštní zálibou popisuje vlastní mravní ničemnost a upřímně má sebe za hrdinu, jenž vysoko povýšen nad jinými. Sergěj Nikolajevič má sebe za „vyvolence“ a člena nevelké, ale mocné skupiny, jejíž nároky mohou býti vyjádřeny formulí: co nejméně práce, co nejvíce požitků, volnosti, cti, rozkoše, úspěchů. Všecko to má jim, „vyvoleným lidem,“ obstarati společnost lidská; čeho jim ona nedává, to vzdělaný vyvolenec smí si vzíti, užívaje „všech prostředků, jež mu přijdou pod ruku.“ Vyvolenci jsou „světlem společnosti,“ jíž „nedopouštějí uváznouti v prostřednosti, rozvíjejí její vkus, její fantasii, vzbuzují její potřeby, důstojné vyššího povolání člověka. Oni popohánějí síly a průmysl; těmito lidmi bohatnou státy ... Oni nutí k práci, jejich zásluhou činnost lidu jest v plném proudě. Tyto koleje železnic, tyto tisíce obydlených stanic, tyto výstavy, divadla, zdokonalení — všecko, všecko vzbuzeno onou touhou po požitku, jíž vložila příroda v prsa vyvolených lidí ... Tito lidé jsou — bohy, všecko je pro ně, protože bez nich není ničeho.“ Žádaje od života jako povinné daně jeho šťavnatých plodů bez vlastní práce, která pro vyvolence se nehodí, ježto „otupuje tělesně i duševně,“ hrdina „Prvního boje“ jest prost dotěrných požadavků svědomí, i nenahlíží, že by něco mohlo tížiti jeho svědomí. Vždyť on jest jako svícen, stojící nad jinými a svítící jim. „Mé pojmy,“ volá, „jsou následek citu spravedlivosti, vlastního každému vzdělanci. Žehnám svému vychování, že je ve mně upevnilo a rozšířilo. Jsou lidé — snad i většina — samou přírodou odsouzení k zatemnělosti. Rodí se s hrubými nervy, s hrubým tělem, s drsnou koží, se zatvrdlým rozumem. Jim patří pluh do ruky! A což já jsem z počtu takových lidí? V elegantní něze sílí schopnosti... Lež a blud je, že se vytvořovaly prácí. Jakou prácí? Tělesnou? Což třeba příkladů, že tělesná práce činí hrubým a otupuje i duševně i tělesně? Či tak zvaná přísná, vážná práce duchovní? Nevrlá, bezradostná bytost, odsuzující tři čtvrtiny pozemských požitků, jednostranně mající soucit jen s utrpením — to má býti člověk?“

A hrdina na konci svých zápisek volá hrdě, že obstál v boji s blouznivci, kteří se snažili, aby hnuli jeho srdcem a vysvětlili mu nezbytnost poctivé práce!

Také životem zkažený hrdina „Velké medvědice“ (1870—71) Verchovskoj chce si bez práce zjednati to, čeho máme dobývati bojem, namáhavou prací, jež jest hlavním prvkem života. Když omlouvá svou nečinnost tím, že nechce „pohřbiti se v maličkostech,“ hrdinka Katěrina snaží se ho povzbuditi k práci, třebas i drobné. „Nemluv mi o neobsáhlých silách, o hrdinských činech — není hrdinských činů! Každý má své drobné dílo, i dej Bůh, aby je poctivě vykonal! Vždyť celý vesmír je z nekonečně malých jednotek! A jak je to pěkné, jak dobré! Již při pouhém pomyšlení dech se krátí, každý z nás jest prášek, kapka, zvuk, malý svět v tomto půvabu; bez nás, ať jsme jací jsme, bez našeho ubohého díla — je společné dílo neúplné. Ničí práce není malicherna, nikdo není ojedinělý, všichni jsou si rovni, všichni svobodni.“

Třeba tedy poctivé, byť i drobné práce, jež jest hlavním prvkem života, a nikoli sobeckého užívání plodu cizí práce — toť, čemu chce učiti Chvoščinská. Třeba bráti práci, která jest právě pod rukou, ať je těžká nebo lehká, velká nebo drobná, vynikající, obrovská nebo skromná, a konati ji svými silami jako část harmonického celku. Spisovatelka vybízí k dílům lásky a sebeobětování, přístupným každému.

Thema drobných povídek ze sedmdesátých let, sebraných v „Album“ (roku 1879), byly proměny slabých povah, karriéristův, odpadlíků, kteří zaměnili liberalní sny a vzněty za střízlivou starost a osobní štěstí. Jaký zmatek však byl v mravních pojmech spisovatelčiných v letech osmdesátých, viděti z toho, že od obvinění bankrotu liberalismu šedesátých let dospěla v posledních pracích ke ztotožnění idey pravdy s programem buřičův i terroristů. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

4. Čtyři majitelé Loštic z různých rodův.

Panský majetek v Lošticích roku 1571. — Vilím Závišc Bitovský ze Slavikovic s rozrodem. — Zprávy z jeho ročního vladaření v městečku. — Zvláštní rys jeho povahy. — Jan Cedlar z Hofu kupuje Loštice roku 1572. — Prodej panských domův a dvorských pozemků. — Cedlar hodným pánem loštických poddaných. — Neklidné tříletí za Prokopa Podstatského z Prusinovic. — Jindřich Podstatský správcem pozůstalosti Prokopovy a znovu pánem Loštic.

Loštice byly panu Bitovskému postoupeny s týmiž právy a v týchže mezích, jak jich užíval Jindřich Podstatský. Zejména přešly v majetek nového pána čtyři domy rinkovní se zahradami, poli, lukami a s právem svobodných várek i svobodného šenku vína i piva v nich.[1]) Dále mýto, „kteréž se v tom městečku od starodávna dává a vybírá," dvůr panský na předměstí loštickém[2]) se zahradami a staveními při témž dvoře ležícími, z nichž jedno bylo nynější číslo 90, tehdy zahrada Vašičkovská a konečně židé osedlí i neosedlí s povinností dávati pánu koření. Vářeční měšťané jsou povinni z každé várky od vody dávati vrchnosti po 16 denárech bílých, hrnčíři, mající právo brát hlinu železnici u Svinova a na Masnicích, odvádějí plat a hrnce, masaři přepouštěný lůj, mlynář Vlček z dolského mlýna a Horčička z městeckého, při němž i Loštičtí od starodávna jsou povinni robotovat, kromě platů krmí pro pána vepře.

Tak postoupeny Loštice. Pro sebe a dědice svoje vymínil prodavatel dva kusy roli od Loštic k Lišnici jedouc patřivší kdysi ke dvoru žadlovskému, kus řeky od dolského stavu po Kamenné mosty a podle tehdejšího zvyku[3]) i rodinnou hrobku čili pohřeb v kostele loštickém.[4])

---

[1]) Panskými domy byly toho času č. 64, 65, 66 a snad 62. Dům dříve panský č. 115 prodal Jindřich r. 1571. Zdali a kdy koupil dům č. 62. nevysvítá z městských zápisů, jen ústní podání o něm praví, že to býval panský dům. Jindřich r. 1571 prodává Loštice »i s těmi čtyrmi domy v rinku, kteréž jsem já koupil, kteréž — což jest komu za ně dlužno zůstalo — doplatiti mám a jich osvoboditi.«

[2]) Nynější číslo 88.

[3]) Kolář, Českomoravská heraldika I. p. 130.

[4]) Desky zem. olom. XXIX. fol. 3. 27.

Sám sídlel dále na zámku búzovském. Že své povaze zůstal věren, ukázalo se hned za některou neděli po prodeji. Zajal totiž Jana masaře z Loštic, držel ho několik měsíců v tuhém vězení na hradě a vzal od něho 30 rýn. bez 10 groší pokuty neprávem. Jindy zas poručil své čeledi, Matěji kováři loštickému bráti z milíře v loštickém boří dříví a na vozích odvážet. Vilému Závišovi Bitovskému „na nejedno psaní a slušné podání" stran toho neodpověděl. Musel tudíž odpovídati při právě zemském.[1])

Nový majitel městečka narodil se a vyrostl v nejbližším okolí Loštic na tvrzi doubravské. Byl synem Václava Záviše Bitovského ze Slavikovic a jeho manželky Elišky Prakšické ze Zástřizl. Otec Václav držel mimo zděděnou ves Doubravici též statek bělolhotský a městečko Lišnici. Zemřev roku 1553 byl pochován v Olomouci u Jesuitů v kostele sv. Bernarda.[2]) Z četné rodiny patnáctičlenné zbývali při jeho smrti po meči jen čtyři synové: Jan, Hynek, Vilím a Václav.[3]) Nejstarší Jan Záviše rozmnožil zděděné zboží bělolhotské přikoupiv od Dětřicha staršího Podstatského a Erazima Weizingera část búzovského panství po Václavu mladším Podstatském z Prusinovic a na Podolí. Vilím Záviše držel po smrti otcově spolu s bratrem Hynkem až do plnoletí bratra Václava Doubravici.[4]) Sám vládl městečkem Lišnicí, jehož obvod zvětšil roku 1568 přikoupením sousedních Lechovic od Erazima Weizingera z Weizinku.[5]) Když Jan Záviše Bitovský v den sv. Ludmily roku 1571 zemřel, stal se mocným poručníkem sirotčího jmění Hynek, jenž svěřil z něho dolní polovici Búzova s Hvozdečkem a Lidmirovem bratru Vilímovi.[6]) Vládl tedy Vilím Záviše Bitovský značnou državou v blízkém sousedství, když se na sklonku léta 1571 ujal správy městečka Loštic.

Loštice samy měl nedlouho — právě jediný rok toliko. Proč je tak brzy prodal, zdali z té příčiny, že mu nenesly tolik co čekal nebo že měl mrzutosti s poddanými nebo z jakých vůbec příčin, není zřejmo. Později — roku 1579 — když už nebyl dědičným pánem Loštic, vymá-

---

[1]) Půh. olom. XXVII. fol. 424.

[2]) *Paprocký*, Zrcadlo p. 346.

[3]) Půh. olom. XXVII. f. 318. Arch. zem. brněn. Cerroni: Monumenta sepulcralia I. 79. p. 405.

[4]) Půh. olom. XXIV. f. 199. XXX. f. 32.

[5]) Půh. olom. XXIV. f. 199. 464.

[6]) Arch. zem. brněn. Monum. sepulcr. p. 404. Půh. olom XLV. f. 178. do desek vloženo Vilímovi r. 1572. Volný, Mähren V. p. 215.

háno na něm svědectví „že jsou ty časy Jan Patáčků, Jakub Glugar a někteří jiní, ty časy poddaní jeho (loštičtí) protiv nému se neposlušně a nepoddaně chovali a některý osoby z týhož městečka před pana hejtmana a pány soudce sobě vyžádali a s ním se soudili.“ [1]) Jelikož však není jiné zprávy souhlasné, nelze tvrdit nějakých rozepří s jistotou. Z toho, že proti dřívějšímu zvyku i malé kupy, na příklad v ceně 50 hřiven se zapisují do knih městských „s povolením jeho Milosti páně“, dalo by se soudit, že nebývale zasahoval do záležitostí obecních, což k oblibě nepřispívá.

Určitě ví se jenom, že v Lošticích nesídlel. S Pavlem Pálkou, měšťanem na č. 55 směnil jeho louku ležící za Kamennými mosty při louce markrabské a dal mu za ni louku na lánech. Téhož léta 1572 v sobotu po sv. Kateřině dne 29. listopadu prodal Loštice Janu Cedlarovi mladšímu z Hofu a na Pačlavicích. Smlouva trhová zavřena na Lechovicích. Smlouvčími byli žadlovský pán Burian Drahanovský z Pěnčína a bratr Vilímův Hynek na Krakovci. V neděli před novým letem téhož roku odevzdán novému držiteli list správní na městečko Loštice „na pergameně celý, dokonalý a neporušený se šesti rukojměmi a sedmi visutými pečetmi,“ jak jej byl, jsa k tomu půhonem donucen od Viléma Záviše vystavil Jindřich Podstatský z Prusinovic.[2]) List správní zněl na Viléma Záviši Bitovského ze Slavikovic a na Lechovicích, jenž odevzdávaje list Janu Cedlarovi připojil k němu „dobrou vůli“ čili postupní listinu na statek loštický.[3])

Dvě léta potom prodal Vilém Bitovský dvur Lechovice s Pavlovem, Hrádnicí a Lhotkou Jindřichovi staršímu Podstatskému z Prusinovic a na Bouzově,[4]) a koupil od Dětřicha staršího Podstatského, onen čas na Roketnici, panství malenovské.[5])

---

[1]) Půh. olom. XXIX. fol. 456.

[2]) Půh. olom. XXVIII. fol. 184.

[3]) *Volný*, Mähren V. p. 215 tuto dobrou vůli nečetl a neuvedl proto Jana Cedlara mezi majiteli Loštic. K dobré vůli přivěsili pečeti vladykové Jan Miňovský z Lazník a na Ührcích, Václav Hyzingar z Hyzinku a na Vilímově, Jiří Havíř z Vážan, Burian Drahanovský z Pěnčína a na Žadlovicích, Hanuš Borš z Falknova a Zikmund Bubůvka z Bubůvky a na Červené Lhotě.

[4]) Půh. olom. XXVII. fol. 198. XXIX. fol. 315. 332. Smlouva trhová v Olomouci v sobotu po navštívení Panny Marie 1574.

[5]) Půh. olom. XXX. k r. 1580. Smlouva v pondělí před sv. Václavem 1573. list správní dto na Roketnici ve čtvrtek po sv. Václavě 1574. Srv. *Pašek*, Paměti Malenovic p. 53.

Zajímavo je, že se rád zakládal. Jednou — bylo to v době, když kupoval Loštice roku 1571 při čase sv. Václava — založil se s Prokopem Podstatským, pánem na Trnávce o dvě bečky vína nebo 20 kop groši, že rybník doubravský je dvakrát toliký jako rybník pěčkovský. K měření měli se společně dáti najíti v Pěčkově v pondělí před sv. Martinem „beze všech a všelijakejch vejmluv“ pod propadením základu. Vilím nepřišel a propadl tudíž základ. Roku 1577 slavilo se u něho v Malenovicích na zámku svatební veselí jeho neteře Johanny s Janem Vojenickým z Vojenic. Při té příležitosti založil se Vilím se ženichem, že se také ožení do roka neb aspoň ukáže pannu, která se k tomu přizná, že jej bude mít za manžela. Byl si tak jist anebo tak dobře naladěn, že vsadil 200 rýn. proti 100 rýn. Ale neoženil se ani panny neukázal a prohrál sázku.[1]) Později teprve pojal za choť Mariannu Kříneckou z Ronova.[2])

Jan Cedlar mladší, syn Václava Cedlara, byl s Bitovskými spřízněn.[3]) Koupiv roku 1572 Loštice, zůstal na dědičné tvrzi v Pačlavicích. Přirozeno tudíž, že se hleděl zbýti nemovitostí, jichž osobně nemohl spravovat. Hned následujícího léta prodal panský dvůr za městečkem se čtvrtlánem roli za 400 hř. velkých a nynější chalupu číslo 90, tehdy zahradu Vašičkovskou při témže dvoře za 200 hř.[4])

Podobně prodal téhož léta i své domy rinkovní, totiž „dům Budichovský“ nynější č. 66 „se čtvrtí roli v troje položení jakž jiné panské čtvrti jsou a loučku s chmelnicí“ za 500 hř. — „dům Pavlištkovský“ č. 65 s dílem louky na lánech a čtvrtí roli dědičné za 600 hř. bez závdanku toliko na plat roční po 10 hř. o sv. Jiří, konečně roku 1576 „dům Bosákovský“ č. 64 se čtvrtí roli a loukou za 700 hř. na závdanek 20 hř., ostatek po 12 hř. ročně o sv. Jiří. Čtvrtý panský dům rinkovní — pravděpodobně č. 62 — byl bezpochyby neobydlen, roční splátky pánu z něho nešly, proto není o něm na ten čas zmínky v knihách městských.

Kde stával původní dvůr panský, jehož pozemky všechny pan Václav Haugvic roku 1545 byl pustil loštickým sousedům, není

---

[1]) Půh. olom. XXVII. fol. 368. XXIX. k r. 1579 XXXII. fol. 307.

[2]) R. 1586 Půh. olom. XXXII. fol. 371. *Paprocký*, Zrcadlo p. 346.

[3]) Kateřina Cedlarka byla první ženou Hynka Bitovského ze Slavikovic a na Krakovci. *Paprocký*, Zrcadlo p. 346. Jinak Paprocký »o rodě pánuov Cendlaruov« nemohl se doptati žádných zpráv (p. 375.) V Půh. se píše r 1535: Cendler, Cendlar. R. 1575 Czedlar. O Pačlavicích *Volný*, Mähren IV. p. 362.

[4]) Velká hřivna po 32, malá po 28 groších. V Lošticích se počítalo vůbec na velké hřivny, v sousedních Moravičanech na malé.

známo.[1]) Loštickému pánu zbylo však i potom ještě asi 130 staromoravských měřic polností, k nimž Jindřich Podstatský z Prusinovic přikoupil od předměšťana Kutáčka grunt v místech nynějšího čísla 88 a zřídil z něho nový dvůr. Jan Cedlar prodav dvorské stavení s příslušnou čtvrtí roli, ostatní dvorské pole — čítalo se ho deset čtvrtlánů — Loštickým nejprve pronajal, roku pak 1576 oddal deseti sousedům tyto čtvrtlány „aby jeden každý své roli tak, jakž sou to mezi sebou rozdělili, jako svého vlastního dědictví užívali.“ Každý z nich měl tudíž „moc míti, kdykoli grunt jeho s vůlí pána svého k prodaji přišel, tu roli s gruntem svým prodati.“ Z každé čtvrti měli ročně platit jemu i budoucím držitelům městečka po 6 zl., polovic o sv. Jiří, ostatek o sv. Václavě.

Noví majitelé panských čtvrtí byli zejména: vladyka pan Hanuš Borš[2]) z Falknova, Holej Haveldů, Jakub Škvůrek z č. 13, Tomáš Piráňů z č. 20, Jan Dvořák z č. 53, Prokop Vašatků z č. 65, Tomáš Štěrbů z č. 110, Bartušek řezník z č. 119, Pavel písař z č. 120 a Adam chromý na gruntě „u mostu“ č. 126.[3]) Oproti čtvrtlánům „starým“, kteréž byl pustil Lošticům Václav Haugvic roku 1545, sluly čtvrti puštěném panem Cedlarem nové. Některé z nich byly v trati „na chloumbu“ k Žadlovicům.

Jestliže té doby pan Cedlar už pomýšlel prodat Loštice, přispěl svým dílem k rozhodnutí též búzovský soused, pan Jindřich Podstatský. Chystaje se k prodeji a nemaje Loštic ještě v deskách zemských, narazil Cedlar při žádosti o vklad na obtíže, jelikož nejvyšší komorník, pan Zachariaš z Hradce a na Telči, nechtěl uznat správního listu z r. 1571 s postupním prohlášením Vilíma Bitovského. Teprve na zakročení soudců zemských vešly Loštice panu Cedlarovi roku 1575 v desky zemské.[4]) Ode vkladu platil 31 zl., jež mu byl povinen hradit pan Jindřich Podstatský. Nechtěje po dobrém, byl k tomu donucen soudně.[5]) Za to použil nejbližší příležitosti, aby panu Cedlarovi nezůstal dlužen spravedlivý púhon. Dolský mlynář, Jan Vlček,

---

[1]) Dvůr, o němž se zmiňuje *Houdek*, Loštice p. 36 byl později založený a roku **1783** zrušený dvůr obecní.

[2]) Jindy se psává Bés.

[3]) Listina dto na Pačlavicích v úterý po památce seslání Ducha sv. 1576 s pečetmi vystavovatele a pánů Jana Procka ze Zástřizl a na Haňovicích a Sigmunda Bukůvky z Bukůvky a na Červené Lhotě zachovala se jen v opise v arch. měst.

[4]) Půh olom. XXVIII. fol. 184. Desky zem. olom. XXIX. f. 3. 27.

[5]) Půhon olom. XXIX f. 45.

pásl mu jednou v jeho lechovském lese Rudlině „osmnáctež dobytka svinského," poddaní pak a služebníci Cedlarovi z Loštic chodili mu v Podolí, v Pavlově a v Jeřmani přes grunty jeho, „kudy cesta ani stezka spravedlivá nebyla" : nemeškal tudíž búzovský pán pohnat o to loštického majitele Jana Cedlara.[1])

Loštičtí sobě pod vládou páně Cedlarovou libovali. Později když už Loštic nedržel, žádáno na něm svědectví, „že jsou lidé loštičtí proti němu se nepoddaně a neposlušně chovali a bezpotřebně se s ním v soudy dávali a zvláště Jakub Gluga, ty časy fojt Loštický, jak se jest proti němu neposlušně choval, tak že jest jej od městečka z gruntů svých vykázal." [2]) To se patrně vědělo z pověsti a z doslechu — bylo-li tomu tak skutečně, nelze udat. Jistotně však Loštičtí neradi slyšeli, že mají pana Cedlara pozbyt, dvojnásobně pak neradi, že se mají dostat pod Prokopa Podstatského z Prusinovic a na Trnávce. Znali ho dobře jakožto bratra bývalého pána svého Jindřicha z těch dob, kdy seděl ještě na Lechovicích.[3]) Nynější poddané v Trnávce utiskoval nemírnými robotami. Zvláště Podhradský rybník od něho založený nebyl jistě zřízen bez nuceného jejich přispění. I pole odnímal mocí svým osadníkům.[4]) Když se rozneslo po sv. Martině roku 1577, že trnavský pán Loštice koupil skutečně, vyjádřil se Jakub Gluga, tehdejší fojt, měšťan na č. 51, k panu Cedlarovi vyčítavě: „Co jste nás tomu tyranu prodali, kterýž prve lidí svých zloupil, že nemají nač sobě útrat udělati!" [5])

(P. d.)

---

[1]) Půhon olom. XXIX. fol. 129.
[2]) Půhon olom. XXIX. f. 456.
[3]) V letech 1560—1566.
[4]) Brünner Wochenblatt 1826 p. 42.
[5]) Půhon olom. XXIX. p. 456.

Holandské písemnictví.

Podává [1]) Alois Koudelka.

Při sestavování bilance z holandského písemnictví za rok minulý třeba vyznati, že skoro všichni spisovatelé snažili se podati věci opravdu vážné; má to však také svůj rub, — ze všeho čiší přílišná snaha po učenosti; viděti, že spisovatelům holandským schází jak odvaha vytvořiti, podati něco nového, tak i jemný smysl pro humor. Na poli krásné prózy znáti, že hlavní její zástupci L. Couperus, L. van Deissel, Scharten-Antink a van Eckeren jaksi jsou na roztazích a vážkách, mají-li holdovati glorifikaci individualismu nebo kollektivismu (blahu a dobru mas), mají-li se rozhodnouti pro franc. realismus či pro umění. Nemalá vina všeho toho spadá na překladovou produkci, jež u národa tak malého roste jako povodeň.

I. Divadlo.

Jako první — aspoň časově — orig. dílo dramat. hol. dlužno uvésti Hermana Heijermasa, „Beschuit met Muivjes.“ Autor nazval práci svou „rodinnou událostí.“ Titulem (— nelze česky jen tak podati —) naráží se na hol. obyčej a zvyk, dle něhož bývají při narození dítěte domácí, příbuzní a známí častováni suchary (beschunit), jež posypány anýzovými zrny (muisjes). Tu máte krátce obsah té komedie de moeurs: Prosper Bien-Alimé otevře rodinný pensionát. Výlohy se zařízením a otevřením spojené jakož i stálý neúspěch pohltí nepatrné jmění, jež příbuzenstvo jeho pracně shromáždilo. Hrozí mu žebrácká mošna. Trapné výjevy předvádí nám rodinu v boji o udržení se nad vodou, Prospera pak jako domýšlivce, bručála neuvěřitelného. Než tu najednou objeví se deus ex machina, bratr Pr., jenž byl před 30 léty odešel z otcovského domu, vzav s sebou také skoro všechno jmění svých rodičů, a po celou tu dobu nezvěstným byl. Ale hned při první návštěvě náhle skoná. Najdou u něho svazek cheků. Naši hladovci už už se vidí dědici ohromného jmění. Než tu máš! ukáže se, že milý bratr Perrit krátce před nastoupením na cestu do vlasti z Austrálie

[1]) Použito hlavně práce J. Lhoneuxa »Le mouvement littéraire hollandais en 1911.«

se oženil, takže majetek jeho připadne dítěti vdovy, dítěti, které se teprve má naroditi. To se však dovědí, až když byli Perritovi co nejnádhernější a nejnákladnější pohřeb vypravili. Od té nastává srážka mezi vetřelkyní, ženou Perritovou — samodruhou, a mezi hladovými příbuznými. Rozuzlení: dítě se narodí před časem a mrtvé, a tak — svou matku vyděďuje. Jak už z toho náčrtku patrno, jedná se tu o schátralou rodinu měšťanskou a hamižné spory a hádky o dědictví. H. osvědčil i tu svůj bystrý pozorovací talent, a to tak možno nazvati řadou fotografických momentek. Kritika (van Hall) vytýká mu nedostatek originality (poukazujíc tu na franc. podobný kus „Les corberaux" Henri Becque-a) a dramatické síly a přílišný sklon k vulgárnosti a fraškovitosti. Na jevišti však měl kus veliký úspěch. H. je miláčkem hol. obecenstva.

H. C. J. Roelvinck-ová prvina „De Gordel (pás) van Hippolyta" je fantasií (v 5 dějstvích) na boj Theseův s Amazonkami. Zklamala kritiku, jež se tázala: Je to parodie či mytolog. vypravování? má či nemá hlubšího významu? Chválila výpravu, vytýkala však autorovi jeho hledaný sloh deklamační. Mnohem příznivěji přijala druhý kus jeho „Freuleken" (Urozená slečna). Je to výkrojek z venkovského života hol. v 18 stol. Věrně podány osoby, situace i řeč, ale zápletka dram. neprovedena, t. j. není s dostatek odůvodněna. Hrdinka zastupuje svou nebožku matku, řídíc celou domácnost barona van Avelink. Zavádí všude pořádek a pokoj, smiřuje svého bratra a je nápomocná své tetě v udržování „bon tónu", smyslu pro autoritu, atd. Zkrátka a dobře dobude si srdce všech kolem a zejména sousedního šlechtice, Imana van Aerschot. Když už se s ním chce zasnoubiti, stane se bezděčnou svědkyní výjevu, nevinného jinak „flirtu", ale podezřelého rázu, mezi van Aerschoten a mladou dívkou na zámek přijatou. Nemá zkušenosti životní, nezná také lidského srdce, je to taková urozená slečinka velkého srdce, velké dobré vůle, ale bez slitování a ohledu. Se sňatku sejde.

O paní Rolandové Holst van der Schalke lyrickém dramatu „Vzbouřenci", jež předváděno dosud jenom od diletantů „ku vzdělání (?) socialistů", možno říci pouze, že v Holandsku lze „dávati na jevišti vše, co vypadá jako dialog."

Básník J. L. Walch napsal bibl. tragedii „Judas Ish-Karioth". Jidáš ošklivý a ode všech odstrkovaný rozhodne se prodati svého Mistra za 30 stříbrných, aby si za ně koupil lásku Maří Magdaleny. Maří

však očištěna svou úctou ke Kristu nejenom nechce býti po vůli Jidáši, nýbrž přímo ho žene k zoufalství vynášením Pána a tupením zrady. Kritika praví: Autor neobával se zpracovati lásku nad míru ožehavou, ale třebas tak učinil s náležitou (?) úctou a poesií, přece nepodařilo se mu ani vyzvihnout ani prohloubiti vypravování bibl.

Rafaela Verhulsta „Semini's Rinderen" jest pozoruhodná práce, — (však byla také poctěna cenou v Belgii), — jež uvádí na jeviš... ...enutý kus historie města Anversu. Kolem lásky skorem krvesmilné mezi Idou a Guntherem rozvíjejí se příšerné přímo výjevy, ale naprostý nedostatek dějové jednoty, jakož i přílišná ctižádost napsati shakespearské drama neuspokojují ni čtenáře, tím méně diváka.

II. Básně.

Předem třeba se zmínit o novém vydání děl J. Winklera Brinse. W. Brins (Prins) narodil se r 1849 v Tjalleberdu a po studiích stal se professorem v Anglii. Napsal pod pseudonymem K. Brandt několik románu, jež zustaly však bez povšimnutí, teprvé třemi svazečky básní vydaných v letech 1885 — 1887 dobyl si jakési slávy. Brins je ciselérem sonetů libozvučných, upřímných dojmu, ironických bez krutosti. Zemřel roku 1906. Byl stoupencem něm. Körnera a angl. Shelleyho. „Praeludien" P. C. Bontensa lze nazvati breviřem duší přečistých a nad míru delikátních, jež si upřely neprozraditi všecko tajemství svého nitra. Poslední sbírka básní Heleny Swarth-ové „Avondwolken" (Večerní mraky) nese se týmž tónem teskně zádumčivým — ať už v osobních refleksích anebo v jejích rozmluvách s Bohem — jako předešlé!

Z mladších mezi nejslibnější třeba zařaditi P. N. van Eijck-a. Poslední sbírka jako nese nadpis „De Sterren" (Hvězdy). Těmito hvězdami jsou spisovateli — je symbolistou, ale místy nedosti jasným, — což nemalou vadou jeho básní, — Bůh, sláva a láska. Po nich touží, k nim nesou se jeho aspirace. Je to básník tužeb.

Jiným slibným talentem jest A. Roland Holst, jehož sbírka Veršů (Verzen) je rázu ryze lyrického. Zvláštním zjevem je S. Bonn. Je to básník lidový, jenž druhdy veršuje hůře než Hans Sachs, jenž kašle na symbolismus nebo plastiku, než přece nelze ho jen tak přehlédnouti. Tu a tam problesknou myšlenky opravdu velkolepé a úchvatné, najmě v oddělení (sbírka celá nazvána: „Een bonte Vlucht") „Básně o děcku."

Jana Brins-e „Tochten“ (Výpravy) překvapily příjemně i tam, kde se dotýkají věcí nejvšednějších. Znamenitý krajinář poeta. Jako „paysagistu“ uvádím z mladých ještě W. Kalmu.

III. Roman.

Pan a pí. Scharten-Antikovi vydali již celou řadu pozoruhodných romanů. Poslední práce jejich (původně v měs. „Gids-a“ uveřejňovaná) zove se „De Vreemde Heerschers“ (Cizí vládci). Těmito vládci jsou Němci, kteří se vdírají v cizí kraje (spisovatelský párek žije u ital. jezer — tam také dějiště rom.), zmocňují se obchodu, průmyslu atd. — slovem všeho, co vynáší, a vykořisťují domorodé obyvatele. Jiným zajímavým a pozornosti zasluhujícím živlem v romanu jest přitažlivost, jakou Amerika na italské obyvatele působí svými vysokými mzdovými platy. Do toho vpletena lokální řevnivost mezi rodinami Magzů a Taddeiů, nevalně čistá láska pí. Meyerové. Jednotlivosti podány co nejvěrněji a nejpoutavěji, ale celek postrádá jednolitosti jak děje tak i času.

Gerard van Eckeren-a „Annie Hada“ (Život ženy) je sice pozoruhodné, ale ne očekávané mistrovské dílo jeho. Jelikož i holandská literatura nachází se teď v krisi sexualismu, proto také v. Eckeren obral si podobnou látku za předmět svého posl. románu. Postavil si totiž otázku, ale odpovědi na ni nedal: Co má dělati žena, jež od přirozenosti náchylna jest k bouřlivé vášnivosti a dobrodružnosti a jejíž manžel, věrný a hodný, ale takto pod ní (jak by ne, když má ony vlastnosti!) stojící, nedovede upoutati ani srdce jejího ani rozumu? První polovice romanu slušná, druhá co do naturalismu pranic nezadá v tom ohledu pověstným romanům francouzským. Máte tu — jak obyčejně — samé zatížené typy, jediným pěkným charakterem jest babička hrdinčina, prostá, zbožná, mírná a poctivá osoba, slovem žena starého ještě ražení, jež odsuzuje všechno dnešní sobectví a horečnost.

Louis Couperus vydal ve třech svazcích jak svoje povídky, tak i feuilletony různého obsahu v denních listech (jako Groot Nederland a Vaderland) uveřejňované. Svazek „Korte Arabesken“ obsahuje kromě 5 povídek dva krátké článečky o životě na italské rivieře. V „Antiek Tourisme“ líčí spisovatel cestu, kterou za časů císaře Tiberia do Egypta podnikl římský patricij z císařské rodiny, jemuž uprchne milovaná otrokyně, by se tam dopátral tajemství jejího útěku. To poskytuje spisovateli příležitosti k studiu společenského a rodinného života v Egyptě

za jeho úpadku. V jistém ohledu připomíná „Antiek T.“ pověstnou Afroditu P. Louysa, místy zase překypuje disertacemi zpola filosofickými, zpola historickými. „Antieke Verhalen“ jsou povídky různého obsahu. Jedna z nich, „Dva bůžkové lásky“, jest reprodukcí jedné z Boccaciových novel přeložené do Egypta, v jiné zase líčí se útrapy vyobcovaného z vlasti Ovida, kdežto „Smrt Vestina“ předvádí nám smrtelný zápas posledních representantů zrušeného kultu.

Novellen van Ignatia Lubeley (je to pseudonym sesterské dvojice Engelbertových) je sbírka historických povídek, jež vzaty jsou z XVIII. století a vynikají oduševněností a láskou k věci, a prostým, jímavým slohem. Jsou pak názvy těch tří povídek: „Une demoiselle du XVIII. siècle“, „Historie Karoliny z Widelu“ a „Z úzkého kruhu před sto lety“.

Cyriel Buysse líčí dojmy a příhody z cesty své automobilem po Francii ve svazku „De Vroolijke Tocht“, kdežto jeho „Stemmingen“ obsahují řadu náčrtkův a obrázků, zajímavých pro poznání vlámské duše.

„Liefdes Tuschenspel“ G. van Hulsen-a chválí kritika pro zevnější klid s psychologickou hloubkou spojený. Romanem tím přiblížil se autor Potgieterovi a klasikům XVII. století.

Jacques van Looys-a „Vonderlijke Avanturen van Zebedeus“ jest prý obsahem i formou bizarním dílem, jež přes mnohou zajímavost a originálnost přece neuspokojuje a také k pravému porozumění mnohého vysvětlení by vyžadovalo.

„De Ruige Hoeve“ (Asi: Zanedbaný dvorec) J. Eigenhuis-a prohlašuje Harpelo v měs. „Onze Euvr“ za kousek nefalšovaného umění domácího. Je to selský roman, jehož hrdina Kors Grundel po mnohých překážkách (pochází ze schátralé rodiny) propracuje se a vzdělá na řádného člověka a konečně s H. Boouterseovou svou vlastní domácnost si založí. Z péra E. vyšly ještě povídky (rom.) „Mladý farář“, „Filosof“ a jiné.

„Voor twee Levens“, roman Anny van Gogh-Kaulbach-ové mohl by se také nazvati „Manželství mezi umělci“. Tu jeho obsah: Ada Warstek-ová má veliké nadání malířské; kamarád jejího bratra a milý též druh její je zase rozeným hudebníkem. Ada a Rudolf zamilují se, žijí pospolu — arci neoddaní — a pak se rozejdou. Rozluka stane se zcela dobrovolně, když Ada zpozoruje, že by Rudolf byl šťastnějším s jednou její přítelkyní. Kritika naprosto odsoudila tuto práci a to právem. Ada není skutečnou — živou — osobou, nýbrž abstraktní a idealní malířkou, kdežto R. je kus domýšlivce. Kromě toho v celém

spolužití obou hrdin nevyskytne se ani jedinká srážka, jedinké nedorozumění. Tu jediným motivem hybným „umění", pro ně Ada žije s R., pro ně ho zase opouští, ale odpovídá-li to skutečnému životu, jiná jest otázka.

„Naar het levend Model" J. Reyneke van Stuwe je dalším pokračováním, t. j. rozvojem a vývojem jednotlivých povah a osob, jež byla autorka svým čtenářům představila v dřívějších romanech o rodině a domu Aarů, proto také vedlejší titul zní „De Kinderen van Huize ta Aar." Při vší prostnosti a přirozenosti slohu a správné charakteristice nepodává roman ten nic nového ani zvláštního.

Marie Schmitzové „Uit Uren van Verlangen," jest nekonečný žurnál duše s jejími tužbami a dychtěním po dobru a spravedlnosti a jiných chvályhodných věcech, ale víc nic jiného. Za to André de Ridder svými „Gesprecken met den wijzen jongeling" („Hovory s moudrým mladíkem") chtěla býti hlubokou, a zatím — osvědčila se býti pravým toho opakem. Rady, gesta a činy jejího moudrého jinocha svědčí o tom, že to zcela všední osůbka, jež se jenom domýšlí čímsi vyším býti.

Pí. Carry van Bruggen — de Haar, jež dosti šťastně před několika lety před širší publikum předstoupila sbírkou povídek (Ve stínu) a divadelním kusem (Poblouzení), vydala vloni roman ze židovského prostředí „De Verlatene" (Opuštěný), jenž zklamal, poněvadž karakteristika a odůvodnění děje oproti rámci, do něhož zasazeno, skorem se ztrácí. Krátký obsah je tento: Od otce, vlastní tragické postavy, odvracejí se jeho čtyry děti, dva synové a dvě dcery, tím, že se pozvolna židovstva zříkají, až on posléze jako opuštěný umírá. Předností knihy jsou episody, najmě popis židovských zvyku.

IV. Liter. historie. — Kritika.

Kritiku pěstují arci popředně revue, nicméně přece tu a tam objeví se i samostatně vydaná kniha. Nejcennější v tom ohledu jest krásný životopis (Het Leven van Mr. Jacob van Lennep) slavného romanopisce hol. Lennep-a z péra Dr. J. Dijserincka, jakož i příspěvek ku charakteristice Anny L. Bosboom-Toussaintové. Autor píše z osobní znalosti a píše věrně, aniž kde sama sebe strkal do popředí.

Vzácnou monografií je Dr. A. J. Luyt-a „Klikspaans Studenton typen." Všeobecně málo kdo v Holandsku věděl, že Kneppelhout (pseudonymem Klikspaan) snil před tím, než se stal jedním z nejslav-

nějších humoristů své doby (1850), o vydobytí si vavřínů jako franc. spisovatel, uveřejniv asi 9 svazků básní ve francouzském jazyce. Narodiv se r. 1814, uveřejnil r. 1839 — tedy u věku 25 let — své studentské typy, jediné, ale mistrovské dílo v hol. jazyce. Luyt probírá hlavně práci autorovu v jejích vztazích s prostředím, dobou a obdobnými pracemi lit.

Abbé de Quidt pověřen jsa životopisem a rozborem prací nejslavnějšího z hol. básníků (v poslední době) Guida Gezelle, zhostil se svého úkolu vpravdě se vší chválou. V témže díle rozbírá J. Wineler styky a vztahy mezi G., vlámským partikularistou a protagonisty hnutí frýského v Holandsku. Hugo Verriest posléze vzdává zasloužený hold prostému umění svého mistra. Název díla: „Guido Gezelle, zijn Leven en zijne Werken.“

Prof. Ščharpé zahájil Jan van Ruysbroeckem (van de VII. trappen) sbírku textův a studií o vlámštině středověku. Započato se „Sedmi stupni lásky k Bohu“, jež jsou přeužitečným úvodem ke studiu toho velikého mystika. Podán tu díla R. kus, jejž měly toliko veliké knihovny.

Vlámský spisovatel A. de Cock, jenž přes dvacet let už vede redakci malé lidopisné revue „Volkskunde“, sebral v jeden celek práci šestnáctiletého hledání a porovnávání: přísloví a lidová úsloví o ženách, lásce a manželství. Práce jeho uložena ve svazek o 300 str., jež plny jsou vysvětlivek a srovnání s jinými jazyky. Knihu lze dostati pod titulem „Spreekwoorden en Zegwijzen over de Vrouwen, de Liefde en het Huwelijk“.

Experimentální pedagogika.

DR. KAREL ČERNOCKÝ. (O.)

Každý, kdo pokusil se přemýšleti o tom, odkud naše poznání smyslné, ví na př. o tak zv. optických klamech, kterým skutečnost mathematicky a geometricky určenou nesprávně odhadujeme, určujeme a pojímáme. Tyto okolnosti jistě stojí za to zkoumati, kde nachází se pramen těchto smyslů, a tu již dávno před oficielním založením exp. psychologie a pedagogiky konaly se pokusy, které ovšem nemohly míti ráz čistě spekulativních dohadů.

Tak jak všechny představy jsou složený z dojmů různých smyslů, tak na př. i představy téhož smyslného ústředí podmíněny jsou součinnosti různých tomuto ústředí náležejících složek fysiologických. Kdyby bylo možno představy jednotlivým smyslným ústředím odpovídající isolovati a teprve jejich výsledky slučovati, pak neměli bychom asi nikdy ani relativně oprávných představ o světě mimo nás a naše poznatky byly by mnohem kusejší než jsou. Proto třeba při každém tom dojmu jednotlivých smyslů jedny výkony druhými kontrolovati a vysvětlovati. Kterak pak se to může státi jinak než pokusem?

Představy prostorné a časové, představy tvarů a sledu a z nich odvozené představy a pojmy souvislosti a příčinnosti nejen že vyvíjejí se poznenáhlu a různě, nýbrž svojím zjevováním se sdružují jistou zvláštní skupinu jiných představ. Učitel a vychovatel tak často nechápe jisté druhy dětské nelogičnosti myšlení, chápali by však, kdyby nalezli onen pramen tak mnohých nedůsledností dětských v těch okolnostech, které jich soudnost utvářeti počaly. Odchylné vnímání tvarů, barev, tónů, rušené pojímání zvuků zaviněno bývá často notorickými vadami organickými. Vychovatel ušetří si někdy mnoho práce a možnosti tímto objevem. Toto poznání vede ho jednak k důkladné revisi method, jednak k přesnějšímu pozorování vlastností psychických a jich rozvoje. Třeba však k němu zase mnohých pokusů účelných a zvláštních. Možno předejíti zavčas tak mnohé skoky a nesrovnalosti, kterými pedagog připravuje se o chuť a radost při své práci; uvarovati se sklamání, která ve vývojné práci stávají se tím osudnějšími čím méně bývají často zřejmými.

Správce hvězdárny v Greenwichu Maskelyne, sděluje ve zprávě roku 1795 uveřejněné, že svého pomocníka Kinnebrock-a propustil,

poněvadž si osvojil nesprávnou methodu pozorování. Viděl totiž hvězdy vždy půl až celou sekundu později než on. Tomuto nešťastnému assistentovi dostalo se zadostučinění teprve o mnoho let později německým hvězdářem Bessel-em, který srovnávacími pozorováními dokázal, že údaje dvou pozorovatelů nikdy přesně se neshodují, že každý v jistém způsobu od druhého se odchyluje, tak že všechna jeho pozorování o jistý stupeň od druhého se liší. Bessel nazval tento zjev „osobní rovnicí" (Persönliche Gleichung), aniž ho vysvětliti se snažil. (Schulze l. c. 125).

Methoda, kterou pozorování tehda se řídilo, byla tak zv. methoda očí a uší. Pozorující čeká vstoupení hvězdy do rovného obzoru v dalekohledu a počítá při tom údery sekund hodinových a stanoví pak, při kolikátém úderu hvězda křížkem na tečce dalekohledem naznačeným prošla.

Aby se nesrovnalostem „osobní rovnice" předešlo, zavedena byla jiná methoda, t. zv. methoda „očí a ruky". Tlukot hodin pominut. Pozorující tlačí na knoflík elektr. vedení, které současně v pohyb uvádí psací přístroj dotud, až hvězdu spozoruje. Psací přístroj zaznamenává při tom čáru, dle které později doba trvání od podráždění a uvědomění může se měřiti.

Třebas má tento případ s exp. pedagogikou málo společného a jest čistě psychologický, přece má nám ozřejmiti poněkud problém reakce psychologické se zřetelem na pochod uvědomování a vědomého konání. Z uvedeného případu zřejmo, že reakce první, oční a ušní methody, byla zdlouhavější či složitější než reakce druhá, methody očí a ruky. Jak zřejmo, třeba tu v oblouku reflexním dohadovati na nestejné množství a různou jakost stanic přechodních, kterými se podráždění jako pochodu fysiologickému bráti. Stanice a dráhy ony třeba považovati za svézákonný komplex podmínek fysiologických, tyto pak třeba jednak exp. psychologií vyzkoušeti a oceniti, jednak zase třeba jich upotřebitelnost k potřebám pedagogickým — uvážiti a stanoviti. To znamená shrnouti a popsati veliké množství materiálu a tento pak ještě tříditi.

Zásady a prvky těchto pokusů označeny v pojednání o exp. psychologii. Pedagogika používá hlavně trojího druhu pokusných method: t. zv. methody grafické: trvání časového průběhu i nástup volné činnosti jsou současně přístrojem zaznamenávány. Obraz grafický podává tu jakýsi tvar exodu volné činnosti. Jiná methoda jest tak zv. registrující, tedy jako zaznamenávající: Nástup reakce není označen

křivkou na papíře, nýbrž na zvláštním hodinovém stroji. Obě methody však odpovídají pedagogickým úkolům méně nežli třetí tak zv. methoda vsunování (Einschaltungsmethode). Jestliže jsme se již jednoduchými pokusy obou prvnějších způsobů přesvědčili o době nástupu reakce, můžeme pochod ten pak komplikovati, můžeme na př. mezi proud a volný pohyb, který by jinak ihned následoval, vsunouti děj rozpoznání podráždění neb volby. Tak obdržíme delší doby reakce. Odečteme-li od této celé doby dobu jednoduché reakce, shora uvedenou, zůstane nám doba, kterou můžeme značiti jako dobu rozpoznávání volby. Tyto pokusy jsou jednak konkretnější jednak pedagogice samé účelnější. Rozpoznávání a volba vyžadují a znamenají samy sebou vyšší stupeň psychické činnosti než jaký obsažen v reakci svalové či přirozené, a pedagogice jedná se předně o stanovení pravidel a stavby nabývání obsahů psychických a ne jako psychologii o hledání zákonů průběhu života psychického vůbec. Pokusy tyto jsou ukázkami a příklady souvztažnosti vyšších pochodů psychických, kterými se pedagogika na předním místě zabývá, a proto nejčastějším a nejpraktičtějším typem pokusů pedagogických vůbec.

Stálým sdružováním týchže komplexů psychických stávají se však jisté reakce pak mechanickými a ústřední soustava nervová uvolňuje se tak od napjetí, které by jí pak ku každému dalšímu pokusu bylo přichystati a vynaložiti.

Vzpomeňme si na př. na učení ve hře na klavíru. — Takto usnadňují a upravují pak nabyté zkušenosti cestu a stávají se pomůckami k novým a složitějším. A tu zase naskytují se pedagogice dvě důležité otázky. Kdy nastalo ono mechanisování a za jakých podmínek, a pak, kdy má s ním začíti pedagogika.

I zde nasadila moderní pedagogika své snahy a žádá od výchovu větší účast na výkonech proti dřívější, která spojovala se více vnímáním a chápáním podávaných vědomostí. Tělesné výkony, které zařizuje, mají význam nejen pro tělesnou zdatnost chovancovu, nýbrž ony jsou duležitým součinitelem pro výcvik volné činnosti a uvádění její do předepsaných kolejí. Na tento moment nesmí však praktický pedagog zapomínati. Jinak stává se výchov ten jen tlumením jistých vlastností a nadání duševních, hypertrofickým pěstěním zmužilosti na úkor vyšších ideálních vloh.

Tato cvičení mají zvláštní důležitost pro cvičení pozornosti, kterou pedagogika všech časů, jak samozřejmo, považovala za hlavní podmínku vyučování. Pedagogika exp. však chce měřiti i obsah pozornosti. Chce

věděti, kolik jednotlivých představ a prvků představových může vůbec pozornost pojati na jednou, tak že všechny zřejmými ještě zůstávají, a kolik jich pojmouti dovede v jednom okamžiku. Tak jako učitel od jakživa vždy má kriteria pozornosti na př. výrazu tváře; tak pedagogika moderní tato jen doplňuje a v řadný vztah uvádí. Pozorování experimentatora nacházejí tu vděčné pole působnosti proto, poněvadž myšlenkový a představový obsah dítěte není tak strnulý a dohromady vpjatý jako u dospělého. — Není tu dosud ani zájmů životních ani vodítek ideových. Známá těkavost dětská naráží tu jednak na jisté odpory, jednak nachází a shlukuje se kolem jistých opor, kterými dochází k tvorbě obsahů vědomých.

Není možno dosud stanoviti všechny úkoly a methody exp. pedagogiky co do zkoumání vyšších pochodů psychických zvláště ne v krátké studii. Možno toliko naznačiti směr, kterým se bere, a vytknouti hlediska, ze kterých na práci tu patřiti třeba. Dlužno však ještě podotknouti některé zjevy, o které se výzkum opírá. K těm patří dále také t. zv. assimilace, způsob doplňování představ a sdružování. Čím jest tato schopnost činnější a účinnější, tím snáze nastává také vnímání nových představ, tím však snáze také bývají naskytnuvší se představy měněny a znetvořovány. Čím bohatší poklad stávajících, tím dříve nadíti se možno pojetí stejnorodých jiných. Avšak tak jako všude, odpovídá assimilaci i zde dissimilace, rozštěpování a odštěpování jako výsledek únavy. Únava sama a její stupeň, jak přirozeno, nachází též v exp. pedagogice zvláštní methody měření. Baade rozeznává t. zv. methody počítání, diktování, opisování, doplňování a slučování. Únava sama dokumentuje nejvíce závislost duševních na fysiologických emocích, měnitelnost a přístupnost psychofysiologického celku podmínkám energetickým a biologickým, podává proto nejmarkantnější příklady pokusů.

Se zkoumáním stupně a působení únavy souvisí dále jiná důležitá kapitola exp. pedagogiky, výzkum paměti, kterou nazývá se obyčejně schopnost představy uchovávati a v daném okamžiku vybavovati. Jelikož však o nějakém uschovávání dle způsobu fysiologických energií nemůže býti v psychologii řeči, jedná se tu jen o představy nebo prvky vědomí, které s podobnými podmínkami a podklady fysiologickými nastupují. Pochod vzpomínání pak sám o sobě náleží mezi děje assimilační.

Dle toho rozeznává i exp. pedagogika methody rozpoznávání a reprodukce samé. První spočívá v tom, že zkoumáme, o kolik se jistá představa po jisté době pozměnila. Nejlépe k tomu použíti podráždění

jednoho druhu, které možno stupňovati, tak na př. barev. Za minutu, sekundu neb až za několik dní tážeme se na př., zda jest ta barva, kterou ukazujeme, téže sytosti jako ta, kterou jsme dříve ukázali. Bernstein užíval jiného způsobu. Ukázal řadu obrazců kreslených, po chvíli pak představil zkoumanému tabuli s podobnými a těmitéž tvary a tázal se po rozpoznávání viděného. Methody reprodukční užívá se hlavně ku zkoumání zákonů paměti při tvoření řad představových. Ebbinghaus, který nejvíce těmito methodami se zabýval, udává jako míru zdatnosti paměti číslo, kolikrát třeba delší řadu slov opakovati, aby v paměti utkvěla.

Jestliže všechny vědy pokusné žehrají po sytosti různých případů a příkladů, pak nejmladší z nich, ta která vlastně teprve žíti počala, ve své dychtivosti po nich mnohdy až směšnou se zdá zvláště těm, kterým schází smysl pro pozorování psychologická a jich důležitost pro kulturu světovou a náboženskou. Proto však exp. pedagogika již nepozbude ani své vážnosti ani nenechá nabytých poznatků ladem ležeti. Třebas si vědoma jest svých nedostatků, přece nepozbývá ani chuti ani naděje. Ani pověrečné hledání elixiru životního a zlata nebylo bez užitku pro vědy, zvláště chemické. Exp. psychologie a pedagogika, které nehledají východiska života duševního, nýbrž jej pozorují, jeho pohyb, zákony a podmínky popisují, třebas nebudou s to nikdy rozluštiti základních záhad psychických, přece budou pomáhati chápati jich pusobení. Vychovatel vyšedší ze školy exp. pedagogiky bude ve svém kruhu působnosti pánem, ne nájemcem, který nucen vždy jen držeti se umluveného, ne cizincem a poutníkem, který nucen vždy dříve dívati se na tabulky u cest, aby pak mohl ukazovati cestu a vésti. Jeho vystoupení ponese prestýž ducha, který „kam chce věje."

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Odpovídaje dále (v hl. XXIX) na vývody o vzniku jména papež, jež Hus v kap. XIII. opisuje z Viklefa,[1]) připouští Páleč, že dříve byli tím jménem označováni biskupové všichni, ale později vyhrazeno jest biskupu římskému pro jeho obecnou moc a autoritu. Tvrditi, že vlastně přísluší to jméno těm, kdož vynikají svatostí života, jakož činí Hus, je těžký blud. Pak by P. Maria, sv. Jan Křtitel a jiní světci byli papeži! A biskup římský, jenž by nebyl svatý, nebyl by papežem! Stejně nesprávný jest výrok Husův, že jméno to značí vlastně onoho biskupa, jenž nejblíže, nejvýše a nejpodobněji následuje Krista ve mravech. To bychom pak nevěděli, kdo jest papežem! Praví-li dále Hus, že nazývati papežem každého, kdo jest přijat západní církví za biskupa římského, je zneužívání toho jména, jehož nelze odůvodniti z Písma, ukazuje jasně, že popírá vůbec papežství. Kristus přece ustanovil hlavou své církve Petra a moc ta musí trvati v církvi stále; osobu, kteráž má býti nositelem té moci, určuje církev v různých dobách různě dle platných předpisů. Žena nebo zjevný bludař nemůže býti papežem, také antikrist ne, myslí-li Hus onu osobu, jež má přijíti na konci věkuv. Označuje-li však tím názvem osobu, jež žije Kristu protivně, nutno trvati na tom, že jest papežem, protože mravní život nerozhoduje o duchovní moci.

Co dí dále Hus, že moc papežská vznikla z rozkazu císařů Konstantina a Foky, jest nesprávné. Moc ta byla dána Kristem Petrovi a trvala v jeho nástupcích; za papeže Silvestra byla ovšem od císaře Konstantina povznesena z ponížení, v němž žila, byla vyvýšena a majetkem obdařena. A papež Silvestr neměl důvodu, aby tomu odporoval, ježto tento stav jest přiměřený významu římské církve,[2]) ani císař Konstantin tím nezhřešil, jakž praví Viklef a jeho stoupenci, nýbrž zasloužil si korunu slávy věčné.

---

[1]) V Opp. tento odstavec jest vynechán.

[2]) Et revera (Constantinus) racionabiliter ista reduxit in privilegium, non hec de novo statuendo, sed institucionem Christi factam in principe apostolorum Petro sicut capite et collegio aliorum apostolorum sicut corpore spiritu sancto movente et informante ad effectum et in palam posuit, sancivit et privilegiavit (ibid fol. 99[1]ab).

V další hlavě (XXX) potírá Páleč polemiku Husovu proti šesti bodům doktorův. Věty ty jsou implicite v Písmě, explicite pak v církevních zákonech a tudíž podepřeny autoritou církevní, nad niž není větší. Neprávem tedy tvrdí Hus, že je doktoři smyslili, nemajíce žádné opory v pramenech Zjevení. Ale Hus ovšem věří více Viklefovi, jenž ty pravdy potíral, než církvi [1]) a bloudí buď nevědomky nebo věda, že bloudí, opakuje stále svá tvrzení, aby se ospravedlnil před svými. Ale prvé těžko jest předpokládati u toho, jenž se má za jediného učitele v Israeli!

Páleč dále vyvrací jednotlivě bludné věty Husovy, jimiž Hus útočí na články doktorů. Především o papeži. Bludná jest věta, že „žádný papež není hlavou církve vedle Krista"; bludné tvrzení, že „se nemá věřiti, že kterýkoli římský papež jest hlavou kterékoli částečné církve svaté, leč by ho Bůh předzřídil"; bludný výrok, že doktoři nedokázali, že papež jest hlavou církve svaté, a že by napřed museli dokázati, že Kristus není hlavou tělesnou. A důvody Husovy jeho vět nedotvrzují.

Námitky Husovy proti následujícím třem bodům doktorův spočívají na falešném předpokladu, že církví jest rozuměti shromáždění předzřízených, a argumentace Husova jest často chybná nebo aspoň podivná. [2])

---

[1]) Zde připisuje Páleč onen výrok o článcích Viklefových výslovně Husovi: quas ita Huss veneratus est dicens, quod in omnibus sentenciis suis Viclef contra sacram scripturam nichil posuisset et quod vellet articulos suos ab ecclesia condempnatos defensare, sicut de hoc sunt testes copiosi.. A důrazně napomíná Husa: Tempus igitur esset sibi cessare a talibus et digitum imponere ori suo, quia durum est sibi valde contra veritatis stimulum recalcitrare. Ubi est rubor et verecundia, quod audet scripto suo mendaciter asserere, quod illa puncta sex nec in scriptura sacra nec in canonibus sunt fundata, cum tamen oppositum constet toti communitati christiane et toti ecclesie catholice? Ubi est rubor et verecundia, quod illas veritates catholicas quoad omnia sex puncta ignorat improbare pertinenter, deficiens in racionibus in scriptura et canonibus? (ibid. fol. 101²b)

[2]) Páleč tu opisuje v hl. XXXI. celou XIV. kapitolu Husovu a činí k ní marginální poznámky. Jak již nahoře bylo řečeno, jeví se právě v těchto glossách Páleč mistrem obranné polemiky. Obsahu arci podávati nelze. Na fol. 106¹a dovolává se Páleč po druhé svého spisu Antihusa: Per hoc autem non negat, quod omnes sacerdotes sunt veri sacerdotes officio, sicut hoc est ostensum in tractatu alio dicto Antihuss cum solucione plena istarum auctoritatum. A na fol. 106¹b po třetí: de hoc vide diffuse in tractatu Antihuss dicto, ubi iste error reprobatur.

Útoky Husovy na pátý a šestý bod doktorů theologie odráží Páleč v hlavě XXXII. a XXXIII. Vysvětluje, v jakém smyslu užili doktoři slovesa „musí“ ve větě „k řízení církve . . . musí trvati takoví zjevní a praví nástupcové“, mluví o pohoršení, jež dává Hus,[1]) a ukazuje, že třebas jest Kristus postačitelnou hlavou církve, přece ke správě církve je třeba viditelné hlavy náměstné. Na zřízení první církve nelze se ve všem odvolávati. Ačkoli sv. Augustin více prospěl církvi než mnohý papež, přece neměl nejvyšší moci církevní. Že by všemohoucí Bůh mohl ustanoviti jiné nástupce apoštolů, toho doktoři nepopírali, tvrdili pouze, že v nynějším zřízení církevním není jiných než papež a kardinálové. Že prvenství papežovo vyplynulo z moci císařovy, lze říci o moci jeho světské, ale co do moci církevní je toto tvrzení Husovo hrubý blud. Co uvádí Hus proti dotaci církve, dalo by se říci také o moci císařské.[2]) Ostatně Viklefisté hlásají chudobu jen ústy, sami však se honí za obročími.[3])

Důvody, jež má Hus ve druhém díle XV. hlavy proti povýšenosti moci papežské, jsou z části nevhodné, z části pošetilé a bludné.[4]) Konec

---

[1]) Vytýká, že nauky své hleděl Hus rozšířiti netoliko kázáním a spisy, nýbrž také tajnými poselstvími k šlechticům, paním a řeholnicím, aby je pro sebe získal: suorum contemptuum cumulum et errorum multiplicans predicando, publice colloquendo et scribendo, occulte apostolos suos hincinde mittens nobilibus militaribus, mercatoribus, plebeis mulieribus et deo dicatis virginibus inculcare sollicitus fuit . . . (ibid fol. 107²a)

[2]) Jednaje o majetku církevním používá Páleč obrany Jakuba z Nouviona z r. 1408. Zde se opět ozývají v jeho spise tony směle reformní; píše: Nec tamen ex hoc intendo abusus prelatorum opes possidencium quomodolibet defensare . . . Ex hoc enim fateor, quod statibus ecclesiastice prelature tante divicie, delicie et honores, reverencie, potestates, dominaciones annexe conspiciuntur, iam fatuus et sapiens, puer et senex, boni et mali, habiles et inhabiles, a minimo usque ad maximum omnes per phas et nephas ad status ecclesiasticos anhelant, simoniam committunt, discordiam seminant, celum et terram movent, ut ad eos perveniant et in eis permaneant, proch dolor non considerantes nec apud se semel discucientes, quanta et quam ardua habentibus tales status agenda incumbant, in quibus eterne dampnacioni suberunt, si fuerint negligentes . . . Istos abusus possent et deberent papa et episcopi vigilanter amovere, qui populo dei et ovibus Christi prepositi sunt pabulum ministrare (ibid. fol. 111¹b).

[3]) . . in seipsis illum statum non exemplificant, cum pociores apostoli eorum per se habeant reditus et provisiones, alii autem eorum hortacione et consilio ingerunt se de collegiaturis et beneficiis aliorum violenter, sicut probacio est experiencia cottidiana« (ibid. fol. 112²a).

[4]) Zde má Páleč zase jen marginální glossy.

pak kapitoly, kde rozeznává duchovenstvo Kristovo a antikristovo,[1]) chtěje naznačiti, že on a jeho stoupenci jsou duchovenstvo Kristovo čili evangelické, dýše nezměrnou pýchou a tvrdí opak pravdy. Právě Husova strana, odmítající autoritu církevní a nechtějící uznati pravd katolických, může býti nazvána duchovenstvem antikristovým.[2])

V hlavě XXXIV. opisuje Páleč první díl XVI. kapitoly Husovy a v hlavě následující jej vyvrací. Podrážděn tím, že jej Hus na začátku kapitoly výslovně jmenuje, píše Páleč útočněji a osobněji. Tím obrana jeho, jež tu theologicky nepodává nic nového, nabývá historické zajímavosti, protože se dotýká leckdy věcí osobních a událostí současných.

Z nevážnosti proti papeži vinili doktoři Husa právem, protože nedbaje zákazu církevního, vykonával úřad kněžský a byv citován před soud papežův se nedostavil.[3])

Že chce míti Hus soudcem jediné písmo sv., to není lež, to dosvědčuje Hus sám, an v následujícím dí, že chce míti soudcem Boha, apoštoly, učitele církevní a obecnou církev — tedy ne církev římskou, aniž kterého řádného soudce církevního, a ježto onino soudcové jeho zde na zemi soudu nekonají, tedy pouze písmo sv.!

Rovněž není lží tvrzení doktorů, že Hus vykládá Písmo dle své hlavy. Vždyť článků Viklefových se zastávaje a pravdy, doktory předložené, odmítaje, jak jinak může vykládati písmo sv. než po svém? Nauka o remanenci, o antikristu, o církvi, o primátu a j. nejlépe ukazují, jak libovolně Hus a jeho druhové vykládají Písmo.

Také není lživou třetí výtka doktorů, že totiž Hus nedbá slov Deuteronomia 17, kdež místem, kam v pochybnostech jest se utíkati, nelze rozuměti než Řím. Vždyť skutky Husovy to dokazují zjevně! Římu se podrobiti nechce a z výroku Lyrova dovozuje, že může Řím blouditi, čímž autoritu jeho vůbec podvrací! Jak nerozumně tu jedná Hus! Vždyť odkud má kněžství a autoritu duchovní? Přece z Říma, z katolické církve! Jak tedy může hlásati, že Řím bloudí a on samo-

---

[7]) Ostatně doslovně opsáno z Viklefa de pot. pape str. 332 n.

[6]) Opět se Páleč dvakráte dovolává svého Antihusa: »Taceo de factis, que faciunt contra legem Christi manifeste, de quibus scriptum est in tractatu Antihuss appellato« (fol. 115^{1}a) a »Sed ille est error nimis grossus et heresis magna, sicut deductum est in replicacione et in tractatu Antihuss dicto per raciones et scripturas (fol. 115^{2}a).

[5]) Druhové jeho prý řekli: Kdyby poslal papež plný vůz bull, nepřiměje nás těmi bullami, abychom se dostavili (fol. 118^{1}a).

jediný že nebloudí?![1]) Odvolávati se na velekněze a fariseje, kteří odsoudili Krista, jest směšno; rovněž na poblouzení apoštolů nelze poukazovati, ježto se stalo ještě před jich utvrzením. A smělost veliká jest, jestliže Hus na omluvu své neposlušnosti uvádí Daniela, Nikodema a lotra na kříži, kteří se nepodrobili soudu množství. To by napřed musil dokázati, že jest sám tak nevinen jako oni a soud církve že jest tak nespravedlivý jako onen![2]) Vždyť kdyby byl poslechl, nebyl by se odchýlil od žádné pravdy!

Nepravdivě podkládá Hus doktorům, že nechtějí míti Písmo soudcem — vynechává slovíčko „pouze." Neprávem jim vytýká, že chtěli na radnici podpis přítomných. Chtěli, aby odsouzení článků Viklefových bylo jednohlasné nebo aby se ukázalo zjevně, kdo je proti odsouzení, a proto žádali podpisů odporujících. Husovi druhové odporem svým schůzi rozbili. Však blízký sněm Kostnický Viklefa jistě odsoudí autoritativně. Tam nechť jdou ho hájit.![3]) (P. d.)

---

[1]) Cesset ergo Huss romanam ecclesiam oblatrare sibi errores sepius impingendo sed pocius se errare cognoscat et sibi errores imponat, quando cum romana ecclesia in quacunque materia catholica, ubi altera pars contradiccionis catholice est credenda, non concordat (fol. 122[1]b).

[2]) ... innuens ... se consimilem casum habere, eo quod pape et cardinalium sentencie non acquiescit. Sed dicat: Qualis est comparacio Huss de heresi accusato, ymmo iam pro heretico declarato, ad Christum, qui errare non potuit? Item si cathalogo supra nominatorum vellet annotari, deberet esse innocens cum Suzanna vel Christo et illam innocenciam declarare, quia eundem colorem haberet quilibet hereticus protervus et obstinatus sue excusacionis, qui dum condempnatus nollet obedire, diceret cum Daniele, Nicodemo et latrone nolle se plurimorum sentencie consentire ... (fol 123[2]b).

[3]) Et si tunc ex ordinacione consilium factum pro condempnacione articulorum XLV fuit dissipatum, ubi illi condempnacioni dudum facte per tres famosas communitates et tunc replicate pauci contradixerunt, quos doctores ad id denunciandum scire voluerunt et ideo interscripcionem eorum petiverunt, iam concilium in Constancia maioris auctoritatis et vigoris celebrabitur — ibi vadant et condempnacioni Vicleff tamquam heretici pestiferi et XLV articulorum contradicant et illam condempnacionem impetant tamquam falsam! ... Sed tunc spero per ecclesiam errores illi una cum Vicleff eorum apostolo dampnabuntur ... (fol. 124[1]b).

Prodej věcí movitých a zvláště klenotů ze zrušených klášterů za Josefa II. na Moravě.

DR. JOSEF SAMSOUR. (O.)

Dostaly-li se oněmi čtyřmi dražbami mnohé cenné klášterní a kostelní věci, zvláště četné skvosty namnoze vzácné ceny umělecké, do rukou nejméně řečeno nepovolaných, stalo se tak měrou ještě větší, když uděleno bylo firmě Dobruškově výhradné právo kupovati předměty ze zrušených chrámův a klášterů. Majitelkou firmy této byla vdova po bohatém nájemci tabáčního obchodu v Brně Šalomounu Dobruškovi, Šendel Dobruška. Davši se pokřtíti se syny svými, přijala na křtu jméno Kateřiny. Tušíc ze zrušených klášterů bohatou kořist, přestěhovala se již r. 1781 z Brna do Vídně, načež se svým synem Františkem Tomášem ze Schönfeldu, známým tehdy básníkem, podjala se obchodu s klášterními a kostelními klenoty.

V prvních letech neměla ovšem firma Dobruškova výlučného práva na nákup těchto klenotů, než počínajíc r. 1788 dovedla ponenáhlu nákup tento úplně do svých rukou dostati. Hned 12. ledna [1]) zmíněného roku 1788 vydáno bylo rozhodnutí císařské, že drahokamy a perly mezi kostelními klenoty se naskýtající mají býti ponechány židovce Šendel Dobrušce a jejímu nejstaršímu synu Tomášovi, kteří v této příčině mají býti považováni za jednu osobu, za cenu odhadnou s přídavkem 10 ze sta za hotové a za dovolení, by je beze cla mimo zemi směli vyvážeti, a to tím způsobem, aby ihned znalci slušný a nestranný odhad těchto klenotů byl proveden, a jakmile Dobrušková nebo její syn převezmou některou partii, hotově za ni bylo s přídavkem 10% zaplaceno. Odhadcům při tom s důrazem byl uložen svědomitý a slušný postup při odhadu s podotknutím, že při nesprávném, na škodu náboženského fondu vykonaném odhadu odškodněná na nich se provede, tam však, kde by odhad vykonali nad jeho pravou slušnou cenu, že budou povinni podržeti příliš vysoko odhadnuté zboží sami. Guberniu bylo spolu nařízeno, by se dle tohoto nejvyššího nařízení ihned co nejpřesněji řídilo, s poznamenáním, že v příčině cla prostého vývozu tohoto zboží, čeho třeba, se zařídí.

[1]) Fascikl 7, 9.

Výnos tento vzat byl c. k. guberniem moravským na vědomí s podotknutím, že ač v době přítomné není zásoby kostelních předmětův, a ještě méně drahokamův a perel, přece v případech, jež by se budoucně naskytly, bude naň vzat náležitý zřetel, a že gubernium proto zařídí vše potřebné.

Dostavši takto do svých rukou právo kupovati klenoty a perly, firma Dobruška v brzku postoupila dále. Předložilať císaři žádosť, aby s ní učiněna byla smlouva o převzetí všech kostelních klenotů. Na rozklad dvorní komisse, vydal císař již 19. února toto pamětihodné rozhodnutí:[1])

---

[1]) Nebude snad od místa uvésti je v doslovném znění:

In einem an Se Majestät bezeichnetem Gesuche hat Katharina Dobruska und ihr Sohn Thomas Schönfeld gebethen, mit ihnen über die Abnahme der kirchlichen Präziosen einen Vertrag einzustossen, und auf den hirwegen erstatteten gehorsamsten Vortrag haben Allerhöchst dieselbe nachstehende Entschliessung zu ertheilen geruhet.

Mit der Dobruskaischen Familie ist ein förmlicher Kontrakt sogleich zu errichten, da er zur Sicherheit beider Partheyen, besonders aber der Subkontrahenten dieser Familie dienen muß, und dazu ist der Kammerprokurator beizuziehen. Zu diesem Kontrakt haben die Bedingnisse folgende zu seyn: daß nämlich

1. Alle Präziosengeräthschaften ohne Ausnahme von was immer für Name so nicht allein in Geschmuck, sondern in allen denjenigen Geräthschaften bestehen, welche nicht als lediges Gold un Silber in das Münzamt gegeben werden, oder zur Vertheilung an die neuen Pfarreyen und Lokalkaplaneyen bestimmt, und an die Bischöfe vorschriftmässig vertheilt sind, oder gleich vertheilt verden sollen.

2. Die Präziosen und Geräthschaften des ganzen geistlichen Fonds sollen darunter verstanden seyn, also gehören auch dahin ohne Ausnahme, welche sowohl in gesammten deutschen als hungarischen Erblanden jetzo schon vorhanden sind, oder noch durch vielleicht neu erfolgende Aufhebungen sich jemals vorfinden werden; dadurch hören also alle Depositorien und Lizitazionen von geistlichen Effekten von nun an gänzlich auf.

3. Damit die Schätzung dieser Präziosen billig sey, und nicht die Lizitations- sondern die wahren kaufmännische Preise gesetzet werden, so müssen die Schätzmeister zu einem gleichen Preise und Aufgabe von 10%, wie der Contrahent Dobruska, wenn sie ihn überhielten, zu Übernehmung derselben angehalten werden, weil sonsten dieses nur zum Spiel diente, um wiederum all diejenigen Inkonvenienzen, Verzögerungen und Beköstigungen der Depositorien und Lizitationen, neuerdings aufleben zu machen, welche doch hiedurch auf einmal und für beständig beseitigt werden.

4. Die Brechung dieser Präziosen, welche Zeit und Personale kostet und die Gefahr der Veruntreuung, der Verschleppung und der Vertauschung neuergings darbietet, ist zu unterlassen, ausgenommen in jenen einzelnen Fällen, wo die Schätzmeister und die Übernehmer Dobruska mit den Preisen nicht können übereinkommen, und über den Werth eines oder des andern Steines ein wichtiger Unterschied entstehet, jedoch sind immer alle heilige Gefässe so zu verunstalten, nemlich entzwey zu brechen, oder zu

S rodinou Dobruškovou budiž učiněna hned smlouva. Hlavní podmínky této smlouvy nechť jsou tyto:

1. Všecky klenoty bez výjimky jakéhokoli jména, jež nezáleží jen z ozdobných věcí, nýbrž ze všech těch předmětů, které se neodvedou jako ryzí zlato a stříbro do úřadu mincovního, nebo které nejsou určeny k rozdělení pro fary a lokalní kaplánky a dle předpisu biskupům nejsou rozděleny nebo se nerozdělují, mají býti odevzdány firmě Dobruškově.

2. Tím mají se rozuměti všechny klenoty a předměty celého duchovního fondu, tedy také všechny ty, které již nyní jsou v zásobě ve všech německých jakož i uherských zemích dědičných nebo snad ještě novými zrušeními v zásobě budou. Tím přestávají všechna depositoria a dražby duchovních předmětův úplně.

3. Odhadci musejí klenoty, jestliže je přílišně odhadli, za cenu od nich udanou s příplatkem 10 procent sami převzíti.

4. Lámání těchto klenotů, jež vyžaduje času a personálu a skýtá znovu nebezpečenství zpronevěry, zašantročení, záměny, musí přestati, vyjímajíc ony případy, kdy odhadci a přejímatel Dobruška nemohou se o ceně shodnouti a o ceně toho neb onoho kamenu rozpor vznikne; než všechny posvátné nádoby mají býti tak znetvořeny,

---

biegen, um allen Mißbrauch zu vermeiden, ohne jedoch alle Steine einzelweis aus selben auszubrechen.

5. Sollen alle Präziosen dieser Kathegorie nicht einzelweis, sondern alle zusammen von der ganzen Monarchie dieser Kompagnie, die Kräfte genug dazu hat, gleich sobald möglich übergeben werden, und um bei Außerlandesschaffung alle Anstände bei den Mäuten zu vermeiden, so ist auf jedes Stück das Amtsinsiegel zu drucken.

Auf diese Art ist der Kontrakt gemeinschaftlich mit der Dobruskaischen Familie gleich zu entwerfen, und hier vorzulegen, um sodann zur baldigen Übergabe der sammentlichen Effekten und Präzionen schreiten zu können.

Infolge dieser allerhöchsten Entschliessung wird der niederösterreichischen Landesregierung unter einem verordnet, den Kontrakt zu entwerfen, und zur Erholung der höchsten Bestättigung hieher zu übergeben. Von dieser getroffenen Einleitung wird demnach das Gubernium zur mittlerweiligen Benehmung mit dem Beisatze Nachricht gegeben, daß demselben von dem geschlossenen Vertrage eine Abschrift zur Nachachtung ehestens werde zugesendet werden.

Immittelst hat das Gubernium von den alldort vorhandenen kirchlichen Präziosen und Geräthschaften ein Verzeichniß sammt Schätzung hieher einzuschicken, und damit von Zeit zu Zeit so oft eine weitere Parthie vorhanden ist, fortzufahren, damit diese Verzeichnisse der Dobruska zu ihrer Maßnehmung hierlandes hinausgegeben werden mögen.

Wien den 19. Hornung 1788.

totiž zlomeny nebo ohnuty, aby všemu zneužití bylo zabraněno, aniž však drahokamy jednotlivě z nich byly vylámány.

5. Všechny klenoty této kategorie nemají býti jednotlivě, nýbrž všechny pohromadě z celé monarchie pokud možno ihned odevzdány této kompanii, jež má k tomu dosti sil. Aby pak při vývozu mimo zemi při mýtech byly odstraněny všechny obtíže, má býti každý kus opatřen pečetí.

Tímto způsobem má býti společně s rodinou Dobruškovou návrh smlouvy ihned učiněn, a zde předložen, aby se mohlo přikročiti k brzkému odevzdání všech předmětův a klenotův.

Dle tohoto nejvyššího rozhodnutí nařizuje se spolu dolnorakouské zemské vládě, aby návrh smlouvy učinila, a sem k nejvyššímu potvrzení předložila. O tomto opatření vyrozumívá se gubernium k zatímnímu postupu s podotknutím, že mu bude opis učiněné smlouvy co nejdříve poslán. —

Zatím nechť gubernium zašle sem seznam všech kostelních klenotův a předmětů spolu s odhadem, a čas od času, jakmile je další partie pohromadě, nechť pokračuje v zasílání těchto seznamův, aby mohly býti firmě Dobruškově k jejímu dalšímu zařízení dodány.

Několika dalšími výnosy po té bylo toto nejvyšší rozhodnutí ještě vysvětleno a doplněno. Tak dekretem ze dne 5. května 1788[1]) bylo nařízeno, že všechny předměty, byť i byly sebe horší, mají býti ponechány firmě Dobrušce a jejímu synu za týchž podmínek jako klenoty, a že proto budoucně nemá býti konána žádná další dražba kostelního nářadí.

O měsíc později, totiž 6. června 1788,[1]) vydáno bylo nařízení stanovící, že do smlouvy, jež má býti s rodinou Dobruškovou o převzetí kostelních klenotův a předmětův uzavřena, mají býti také pojmuty klenoty a předměty zrušených církevních bratrstev. Není-li v zemi obratných a zámožných odhadců, mají býti tyto klenoty bratrstev s řádnými seznamy a s oddělením fondu, k němuž náležejí, zaslány do Vídně, aby byly odevzdány rodině Dobruškově.

Vlastní smlouva s Kateřinou Dobruškovou a jejím synem Františkem Tomášem ze Schönfeldu byla uzavřena po rozumu dvorní resoluce ze dne 13. října 1788 teprve dne 30. října, a to na dobu 12 let. Do smlouvy této pojmuty byly všechny ozdobné předměty, všechny

---

[1]) Fasc. 7/9.

drahokamy, perly, klenoty, všechno nářadí bez výjimky, jakéhokoli jména a druhu, i předměty upevněné, ať pocházejí ze zrušených klášterů, kaplí nebo bratrstev, vyjímajíc ty, jež jsou určeny k rozdělení, a vyjímajíc ryzí zlato a stříbro k roztavení pro mincovní úřad určené. Smlouva vztahovala se na všechny německé a uherské země dědičné s jedinou výjimkou Nizozemí a rakouského Lombardska.

Převzetí klenotů ve Vídni se nalezajících mělo býti provedeno do tří měsíců po předložení seznamu, klenoty v jednotlivých zemích musely býti převzaty do čtyř měsíců ode dne obdržení seznamu. Mešní roucha, kostelní prádlo, vůbec všechny ony předměty, jejichž převezení zemská vláda neshledávala pro náboženský fond příliš nákladným, měly býti do hlavních měst dovezeny, tam oceněny a přejmuty. Ostatní předměty těžké váhy a větší délky, zvláště pak předměty ze dřeva a ušlechtilého kovu, měli kontrahenti na místě, kde se nalézaly, převzíti. Odhadci museli celou partii, kterou firma Dobruška považovala za příliš oceněnou, sami převzíti, aniž mohli co vyloučiti; na druhé straně neměla kompanie Dobruška práva vybrati si jednotlivé kusy, nýbrž musela převzíti nebo odmítnouti celou partii.

Na usnadněnou manipulace přípisem ze dne 23. prosince 1788 na žádost Dobrušky a jejího syna ze Schönfeldu zaslány byly gubernia dva opisy předložených od nich tabulek, s rozkazem, že do nich, nebo budou-li od rodiny Dobruškovy dle jejího vyjádření tyto tabulky vytisknuty a guberiu zaslány, do těchto zaznamenány býti mají klenoty a předměty, jež právě jsou na skladě. S podpisem odhadců měly pak tyto tabulky [1]) počínajíc prvním dnem budoucího měsíce ledna, a odtud, naskytne-li se nový přírůstek, po uplynutí každého měsíce, od odhadcův odevzdány zřízenci rodiny Dobruškovy!

---

[1]) Vzorce těchto tabulek byly tyto:

A. Seznam a odhad

klenotů v depositoriu v __________ r. 17 koncem měsíce __________ se nalézajících, které dle smlouvy po rozumu dvorní resoluce ze dne 13. října s paní Kateřinou Dobruškovou a jejím synem Františkem ze Schönfeldu dne 30. října 1788 uzavřené mají býti prodány.

Čís.	Jméno zrušeného kláštera, kostela, kaple nebo bratrstva, odkud klenoty vzaty	Krátký popis	Váha		Cena odhadná		Peněžitý obnos s 10 proc. přídavkem	
			libra	lot nebo karát	zl.	kr.	zl.	kr.

Než již 26. ledna 1789 změněn byl dekret ze dne 23. prosince m. roku tím způsobem, že tyto tabulky neměly býti od odhadců zřízencům rodiny Dobruškovy doručovány, nýbrž od zemských vlád s podpisem odhadců každý měsíc dvorní komissi zasílány, aby pak od ní rodině Dobruškově byly odevzdány.

Ježto však v ustanovenou dobu předepsané seznamy firmě Dobruškově nebyly ode všech zemských vlád zaslány, podala firma stížnost císaři spolu se žádostí, aby všem zemským vládám bylo vážně uloženo:

1. Že veškerá zásoba (ne však, jak se posud dělo, po částech v libovolných partiích) má býti ve formě tabulek z nejvyššího místa schválených bez odkladu zaslána, dále

2. Že dle smlouvy, vše bez výjimky, i to, co je uvnitř a upevněno, má býti firmě vydáno. To však v některých zemích že nezdá se býti dostatečně známo, kde dle doslechu zvony, věžní hodiny a knihy jiným se prodávají, a mají býti proto i tyto předměty pokaždé do tabulek nářadí zařazeny.

3. Ze mají zemské vlády, bude-li tam ještě další klášter nebo chrám zrušen, po každém tomto zrušení nejdéle do 14 dnů vykonati inventuru a odhad klenotův a nářadí a pak předepsané tabulky nejdéle do měsíce zaslati.

Na tuto stížnost a žádost vydán byl dekret ze dne 14. dubna 1789,[1]) kterým se guberniu pod nejtěžší zodpovědností ukládá, aby nařízení ze dne 26. ledna t. r., po jehož rozumu předepsané tabulky každým měsícem mají býti zasílány, co nejpřesněji bylo šetřeno.

1. Kromě toho však mají klenoty a nářadí nikoli po částech, jak se od žadatelův uvádí, nýbrž v celku s celou zásobou do tabulek býti zaznamenány, aby jak dvoru, tak i rodině Dobruškově najednou

B. Seznam a odhad

předmětů v depositoriu v __________ r. 17 koncem měsíce __________ se nalézajících, jež dle smlouvy po rozumu dvorní resoluce ze dne 13. října s paní Kateřinou Dobruškovou a jejím synem Františkem Tomášem ze Schönfeldu dne 30. října 1788 uzavřené prodány býti mohou.

Čís.	Pojmenování zrušeného kláštera, kostela nebo kaple, odkud předměty vzaty	Krátký popis	Cena odhadní		Peněžitý obnos spolu s 10 proc. [illegible]	
			zl.	kr.	zl.	kr.

[1]) Fasc. 7/9.

bylo známo, kolik jich v zemi vůbec je. To však nepřekáží, aby tyto klenoty a nářadí přece na části nebyly rozděleny, což se spíše i budoucně díti má, poněvadž rodina Dobruškova dle smlouvy je povinna, nikoli jednotlivě si je vybrati, nýbrž v celých partiích převzíti.

Nebylo-li by tou dobou v zemi žádných klenotův a nářadí, musejí přece tabulky k zdejší vědomosti a k poučení rodiny Dobruškovy prázdné a nevyplněné od měsíce k měsíci nezbytně býti zasílány.

2. Musí vše, jak smlouva předpisuje, tudíž i ty předměty, jež jsou upevněny, kontrahentům býti odevzdány. Rozumějí se tím tudíž rovněž zvony a věžní hodiny, pokud nejsou k vlastní potřebě pro nové fary a lokalní kaplánky nezbytny, naproti tomu nejsou v ní však zahrnuty knihy, které dle stávajících předpisů mají jinaké určení.

Proto mají také zbývající zvony a věžní hodiny do měsíčních tabulek býti pojmuty.

3. Není žádné závady, aby nebylo vyhověno žádosti rodiny Dobruškovy, a proto po vykonaném novém zrušení kláštera nebo kostela má býti provedena nejdéle do 14 dnův inventura a odhad klenotův a nářadí, které pak mají býti do nejbližších měsíčních tabulek zaznamenány. Vše to musí gubernium co nejpřesněji provésti, a tím se vyhnouti nemilému trestu, jejž by si způsobilo, kdyby nedbajíc těchto rozkazů rodině Dobruškově podnět k odůvodněné stížnosti zavdalo.

Vzavši na vědomí tento dekret gubernium poznamenalo jen, že jak nejvyššímu místu bylo oznámeno, v přítomné době není zde v zemi žádné zásoby takovýchto kostelních předmětů, leč co se naskytne při zavíraných čas od času kostelech a kaplích, a co nemůže býti rozděleno chudým a novým expositurám; proto také nebyly zaslány měsíční výkazy.

Jak z této a dřívější odpovědi gubernia patrno, nebyla od roku 1788 zásoba klášterních a kostelních skvostů na Moravě veliká. To se vysvětluje odtud, že nejpřednější a nejbohatší kláštery moravské byly již roku 1784 zrušeny a vzácné jejich skvosty ještě před uzavřením smlouvy s rodinou Dobruškovou jednak ve veřejných dražbách prodány, jednak k prodeji do Vídně zaslány. Jen předměty z menších a chudších klášterů od roku 1788 zrušených jakož i z kostelů a kaplí od této doby zavřených dostaly se firmě Dobruškově. Tak na př. odvedeny jí byly, pokud z akt vysvítá, klenoty ze zrušeného kláštera františkánského v Kroměříži odhadnuté na 226 zl. 50 kr., za něž s 10% přídavkem zaplaceno 260 zl., dále předměty ze zrušených kostelu a kaplí olomouckého, znojemského a hradištského kraje v cel-

kové ceně odhadné 133 zl. 48 kr., za něž s přídavkem 10% zaplaceno 148 zl. $10^{8}/_{10}$ kr.

Z pojednání přítomného, k jehož konci jsme dospěli, zajisté vysvítá s dostatek, kterak sta a sta předmětův umění klenotnického, kterých z části po staletí k bohoslužbě bylo používáno, nebo které jako zřídka používané předměty vzácné ceny umělecké po celé věky od klášterův a chrámů pečlivě byly uchovávány, na vždy bylo ztraceno. Bezpočetné nádoby bohoslužebné ze zrušených klášterův a kostelů, kalichy, monstrance, kříže, o jejichž ceně umělecké nemůže býti pochyby, putovaly do mincovny císařské nebo se dostaly do rukou nepovolaných za cenu nepatrnou. Náboženský fond byl takto o tisíce, desettisíce, snad statisíce připraven. Vláda ve Vídni byla ovšem v těžkém postavení. Nahromadily se celé zásoby kostelních předmětův a přece bylo málo dobrovolných odběratelů; katolický lid bál se církevních trestů, jež na zneužití duchovních nádob byly stanoveny. Co měl také obyčejný člověk počíti s kalichy, monstrancemi, ciboriemi a podobnými věcmi? Též v občanských kruzích scházelo vedle chuti k takovýmto nákupům potřebných hotových peněz v této době hospodářského převratu, aby si koupily starožitnosti a poklady umělecké. Proto dostaly se tyto předměty až na malé výjimky ponejvíce do rukou židovských, od nichž pak zašantročeny byly do ciziny, ponejvíce do Berlína.

Posudky.

Hermann Muckermann S. J. Grundriss der Biologie. Erster Teil: Allgemeine Biologie, Herdér. Freiburg.

S prospěchem vezme přítel přírodnictví do rukou knihu, v níž každý řádek svědčí nejen o výborné stilisaci a odborném přírodovědeckém, ale i o hlubokém filosofickém vzdělání autorově. Vedle Wasmannovy „Moderní biologie“ nečetl jsem knihy vědecké tak jasně a logicky a věcně psané, jako jest Muckermannův „Grundriss der Biologie.“

Jest sice pravda, že kniha jest určena pro širší kruh čtenářů a při tom předpokládá znalost velmi četných terminů odborných, zejména z oboru chemie, jež autor jen zřídka vysvětluje; avšak dnes, kdy přírodní vědy, zvláště vědy biologické v literatuře tak bohatě jsou zastoupeny, možno již nějakou alespoň znalost základních pojmů přírodovědeckých právem předpokládati.

Účelem knihy jest podati krátce a jasně orientaci o nejdůležitějších faktech a zjevech přírodních, povzbuditi ku přemýšlení o problému života, rozmnožiti a filosoficky prohloubiti naše poznatky o přírodě vůbec.

Látku, kterou chce autor vyčerpati v pěti dílech, rozvrhuje následovně: V prvním díle jedná o všeobecných zjevech přírodních a jich příčinách, podává stručný přehled o vědách biologických, jasně a srozumitelně vystihuje chemismus ústrojného těla, stavbu buňky, dráždivost plasmy, výživu a množení buněk a zakončuje zajímavou statí o původu buňky a o vzniku organismu vůbec. Druhý díl, který v krátké době vydati hodlá, bude obsahovati pojednání o těle ústrojenců a o problému vývojovém; další díly pojednání o biologii vícebunečných organismů rostlinných a živočišných a o nervstvu a organech smyslových těla lidského. Podotknouti dlužno, že každý díl jest pro sebe uzavřeným celkem. Kdo má zájem pro přírodu, kdo chce se informovati o otázkách nade výsost zajímavých a důležitých, tomu kniha Muckermannova bude pomůckou a příručkou neocenitelnou. *C. Hercík.*

Dr. Felix Emmel: Wundts Stellung zum religiösen Problem. Ein Beitrag zur Religionsphilosophie der Gegenwart. Schöningh, Paderborn. 1912 str. 118. cena 3 K 60 hal.

Novější myšlení není vůči náboženství již úplně zaujato, nepovažuje ho za věc odbytou. Dokladem toho je vedle Euckena také Wundt, jehož nazval Külpe moderním Aristotelem. Náboženství je Wundtovi zjevem universalním — všude je v minulosti nacházíme, národů bez náboženství dosud nebylo. Problem náboženský není pouze problemem historickým, nýbrž především problemem psychologie národů.

Studium psychologie individuelní k rozluštění této otázky nestačí. Wundtovi není náboženství jen přívěškem mravnosti; priorita patří, praví, náboženství a ne mravnosti. Náboženství je dle Wundta „více méně uceleným názorem světovým." Poněvadž k názoru o světě bez metafysiky se nedostaneme, nezaujímá Wundt vůči metafysice odmítavého stanoviska, uznává její nepostrádatelnost a tím se liší od jiných filosofův. Úkolem metafysiky je výsledky jednotlivých věd shrnouti v celek, a takové transcendentní doplnění skutečnosti je „příkazem vědeckého myšlení" (System der Philosophie. 3. Aufl. I. str. 204.) Wundt upadá však do osudné chyby tím, že nepovažuje metafysiku za vědu. Poslední příčina je mu nepoznatelnou právě tak jako Spencerovo „unknowable". Materialism zavrhuje se zásadně, protože zjevy psychické nikdy nemohou vzniknout pouze z fysických sil. Základ světa je duchový; vůle je dle Wundta pravým podkladem všeho bytí. Svět je stálým vývojem jednoduchých jednotek vůle k složitějším formám vůle celkové. Základ světa není světu immanentním, sic by příčina a účinek byly totožnými; tím se prohlašuje W. proti pantheismu. Mimo to žádá se, že základ světa má být přiměřeným mravnímu ideálu. — V nejdůležitějších bodech světového názoru Wundt kolísá; vyjadřuje se málo přesně, a tak se stalo, že nacházíme o něm různé sobě odporující názory. Klimke počítá Wundta mezi agnostiky, Volkelt mezi pantheisty, König mezi panentheisty a Eisler mezi theisty. A různé citáty dávají hned tomu hned onomu za pravdu. Dle autora vede Wundtova metafysika prý skutečně k theismu, dodává však, že se asi nejedná zde o úplně vědomý theism. „Es ist vielmehr wahrscheinlich ein subjektiv nicht gewollter Theismus, der sich aber trotzdem aus dem objektiven Befund der Wundtschen Mataphysik mit Notwendigkeit ergibt" (str. 99.)

Mravní idea má býti dle Wundtovy filosofie doplněna ideí náboženskou; mravnost potřebuje náboženství jako podkladu. Názory, že náboženství a mravnost jsou totožny nebo že náboženství je pouhým přívěškem mravnosti, se zásadně zavrhují. Toto doznání je velmi významným a to právě v nynější době, v které se již skoro všeobecně mezi učenci mělo za to, že morálka autonomní opanuje časem úplně pole. Ovšem ani v té věci není Wundt dusledným; ve své „Ethice" žádá odloučení mravnosti od náboženství. *Dr. J. Vrchovecký.*

* * *

„Dědictví svatojanské" mezi podíly na r. 1912 vydalo povídku *Vlasty Pittnerové* „Selská pýcha", obraz ze života lidu žďárského, vlastně, až na nějaké místní drobnosti, ze života lidu selského vubec. Známá rodinná bolest, přiženování a přivdávání mezi rodinami nestejné zámožnosti, a vyplývající odtud nesnáze a neshody hrají v povídce hlavní úlohu. „Selská pýcha", jež u hlavní postavy starého Tondla nezdá se mi dosti prokázána (str. 191) za příčinu tolikč strasti, jest někdy skutečnou pýchou, někdy železným zvykem, někdy chybou, někdy předností a nutností. Příběh jest obratně zosnován a plynně vy-

právěn. Čeština však jest místy hrozná (chybně klade se napořád zájmeno „tento“ místo osobního, přes to mluvili, končící přechodníky přít. místo min. a j.).

V „Ludmile“ vydal *V. Š. Kronus* pět kreseb z lidu, „Z pohorských chalup“ Převládá v nich nálada veselá, jak ji venkovští vtipkaři umějí pěstovati; některé, hodně již omšené vtipy jsou však jaksi násilně do dějů vpleteny a neprospívají charakteristice. Humor jest vůbec vzácné koření a nedá se vynutiti! Na str. 129: „nebyl to jen svátek vladaře, nýbrž skoro všech dražických občanů, neboť všichni se nazývali Františkové“ a následující poučení i vtipkování o křestních jmenech (Jakub — Kuba — Koby — kobyla, Matěj nikdy nebude míti Filipa atd.) je tak nechutné, že se jeho otištění opravdu divím. Po francouzsku nepíše se Marchal (102), nýbrž Maréchal, poměli místo pomněli (132) a j.

Od všedně burleskního rázu povídek divně odráží se melancholicky nabubřelý úvod: „Dumám . . . Příroda zalitá přizelenalým svitem měsíce, šeptá pobožně slavičči ukolébavku večera. — — — Vím, vím, že posílají mi svým luzným třpytem pozdrav sladké útěchy, když s natrpklým úsměvem, se srdcem ověnčeným trny, uplván nepřízní, vleka tiše kříž na svou Golgatu — —“

„I nerouhaj' se Pánubohu!“ řekla by panu spis. na to jistě některá z jeho babiček, a právem. Kritik pak nemůže než dodati, aby se velikými slovy vůbec neplýtvalo.

Ve sbírce „Za městskou zdí“ podává známý „rector scholae“ *Čeněk Tonder* několik zdařilých, veselých i vážných příběhů z 15. a 16. stol. českého. Staročeské, smíme-li tak říci proti nynějšku, staročeské pití, hašteření, soudnictví, muzikantství, husitské boje v drobném, námluvy a pod. jsou pestrým obsahem kreseb těchto, jimiž se p. spis. hlásí ke svým „patronům“, Winterovi a Zíbrtovi, jak ve volbě látky, tak i v barvitém, šťastně přejatém neb napodobeném slohu starších památek; jim oběma také knížka „konferována“. „O tempores [tak], o mores!“, „post nubilla [tak] Phoebus“ citují latiníci její.

Ze života náboženského.

Biblická komise zpracovala evangelium sv. Marka a sv. Lukáše a shrnula výsledek kritiky své — která jako církevní výrobky obyčejně stylisována je ve formě negativní, odmítající bludná tvrzení, částečně však i positivní formou, schvalujíc mínění správná. Odpovědi biblické komise podepsány známými biblisty Fulg. Vigouroux a Laur. Janssens; onen Francouz ze St. Sulpice v Paříži, tento benediktin německý. Přináší je seš. 12. Act. S. Sedis ze dne 1. července pod datem 26. června. O spisovateli, času sepsání a historické věrohodnosti obou evangelií sestaveno 9 vět, o vztahu prvních tří evangelií (synoptičnosti jejich) 2 věty. Podle svého obsahu věty znějí:

1. Dosavadní tradice Církve a její důvody stačí, aby nezvratně se za to mělo, že Marek, žák a vykladatel Petrův, a lékař Lukáš, pomocník a průvodčí Pavlův, jsou autory evangelií jim připisovaných. 2. Také posledních 12 veršů v XVI. hlavě evangelia Markova (konec evangelia) pochází od něho samého. 3. Vypravování Lukášovo o dětství Kristově, o andělu na hoře Olivetské a o krvavém potu, nejsou pozdější přídavky cizího původu, nýbrž od samého Lukáše pocházejí. 4. Některé řídké rukopisy vkládají chvalozpěv Magnificat v ústa sv. Alžběty, jest to omyl a státi jest na tom, co mají četné a věrohodné rukopisy ostatní, což i ze souvislosti je pravdě podobnější, že chvalozpěv ten vyplynul z úst P. Marie. 5. Třeba za to míti, že první evangelium bylo Matoušovo, druhé Markovo, třetí Lukášovo, v tom pořadí vznikla, a tato dvě nepovstala před řeckým překladem Matoušova evangelia, které tedy v hebrejském i v řeckém vydání je prvním. 6. Nesmí se čas sepsání klásti až do doby po vyvrácení Jerusalema, a ani se tvrditi nesmí, že by Lukáš byl psal své evangelium právě v době obležení, jak z některých slov příliš určitě znějících se domnívají. 7. Třeba za to míti, že Lukáš jako autor Skutkův Apoštolských evangelium své sepsal před dobou, jíž Skutky končí, před skončením sv. Pavla v Římě. 8. Třeba za to míti, že jak tradice tvrdí, Marek psal podle vypravování Petrova, Lukáš podle vypravování Pavlova, a nikoliv podle různých pramenů a zpráv ústních či písemných. 9. Třebas očitými svědky všeho nebyli, jsou oba evangelisté věrohodní ve všech vypravováních, a nesmí se tvrditi, že by mnohé věci, v nichž se zdají rozcházeti, byli psali podle pozdějších pověstí a byli vkládali každý své osobní názory a názory pozdějších křesťanů místo pravých slov Kristových a pravého vypravování obou apoštolů. 10. Při výkladu rozcházejících se míst všech tří symoptiků mají exegeti úplnou volnost. 11. Není však dovoleno odkazovati všecka tři evangelia na dva nějaké původnější prameny ani jakousi sbírku „řečí Páně.“ —

Tímto prohlášením biblické komise dána direktiva vykladačům písma sv.; tu shrnuto jen to, co i dosud nejvážnější exegese katolická

tvrdila a pro co má i přese všecky pochybnosti nové kritiky přece jen platné a pevné důvody. Věty v prohlášení uvedené nejsou dogmatické, jsou pouhým úsudkem vědeckého sboru, ale přece nejvyšší autoritou pověřeného, neboť papež prohlášení komise biblické prohlédl, schválil a jako direktivu uveřejniti přikázal. — Komise biblická tím, kromě povšechné direktivy o Písmě a o inspiraci jeho, blíže projednala dosud: žaltář Davidův a první tři evangelia. Tedy knihy největší důležitosti a také v církvi nejužívanější.

Kongregace sv. Officia vydala ze dne 21. června datované tři dekrety týkající se manželské překážky „disparitas cultus". Kongregace na dotazy z církevní prakse prohlašuje jimi, že dispens od této překážky se neudílí, leda když všem podmínkám a kautelám žádaným od církve (výchov dětí katolický a svoboda vyznání u katol. strany) se vyhoví. Dispens udělená v případě, že podmínky nesplněny nebo odepřeny, jest neplatná a manželství uzavřené jest neplatno a diecesní soud nebo biskup sám může neplatnost tuto vyhlásiti, není potřeba k tomu rozhodnutí sv. Stolce. — Třetím dekretem se poukazuje na to, že před dekretem „Ne temere" (z 2. srpna 1907) často faráři při smíšeném sňatku (mezi katol. a nekatol.) spokojovali se „materielní passivní assistencí," vyslechli manželský souhlas snoubenců i z cela vzdorných a] o přísluhu katol. faráře nežádajících. Dekret „Ne temere" ustanovil, že farář musí žádat o tato prohlášení snoubenců. Nyní pak kongregace officia opět praxi ulevuje, a neukládá, aby snoubenci smíšeného vyznání byli vyzváni k prohlášení svého souhlasu, stačí, když jakkoliv jej projeví v přítomnosti farářově.

O neplatnosti manželství násilím uzavřeného rozhodla S. Rota římská 1. května v případě Barbory Peter s Janem Nagy v diecési Kaločské v Uhrách. Otec Barbory, přísný a nestrpící odporu, vybral dceři své ženicha; ač viděl, že tato ho nechce a svůj odpor mu dává na jevo, přece jen sňatek přichystal a dceru dal oddati s Nagym. Tento když viděl, že žena ho nemůže vystát, po 18 měsících od ní odešel a dal se civilně s ní rozezdat. Barbora zažádala o prohlášení neplatnosti u církevního soudu. Zajímavo na tomto případě jest následující: jedná se o sňatek prostých lidí. Nagy byl krejčím, Peter byl malým zemědělcem. Snoubenci byli tedy chudí a prostí lidé. Otec Peter dceři nevyhrožoval, ta se mu ostatně neodvážila odporovat. Byla děvčetem 16letým, matka jí proti přísnému otci též neobránila. Děvče před oltářem řeklo ano, ženich se nastěhoval po svatbě do domu Petrových. Barbora odporu svého proti mužovi se nezbavila, ale o neplatnost manželství zažalovala až po smrti otcové. — Tedy historie v nesčetných případech se na venkově přiházející — končící však buď smírem snoubenců, přivyknutím nebo utrpením té či oné strany až do smrti. O platnosti svého sňatku nejsou v nejmenších pochybnostech, a kdyby i o všem poučeni byli — neuvěří a nepřiznají neplatnosti svého manželství, zvláště mají-li už dítky a jsou-li majetkově k sobě připoutáni. Řeknou si prostě, teď už je pozdě — „svobodnými" už nemůžeme být! Názor lidu na našem venkově se tu odchyluje od názoru a práva církevního a nutno

přiznati, že jest konečně tento lidový názor, třebas právně a kanonicky chybný, přece životně správnější a socialně prospěšnější.

*

Francouzský biskup Charles de Cormont vznesl na svého kanovníka Jos. Lahitton a jeho dílo „La vocation Sacerdotale“ („Povolání kněžské“) žalobu do Říma. Nesouhlas o některých názorech v knize pronesených nemohli si doma rozhodnouti. Sv. Otec jmenoval zvláštní komisi na prozkoumání díla. Ta dílo shledala zcela nezávadným a shledala správnými i ty myšlenky, jež biskupa de Cormont tak zarážely: totiž 1. že na svěcení nemá nikdo práva dřív nežli ho biskup svobodnou svou volbou k tomu vyvolí a povolá (nějaké domnělé vnitřní povolání mu nedává nároku!); 2. že povolání ku kněžství nespočívá v nijakém vnitřním snažení ani nutkání od Ducha sv. kněžskému stavu se věnovati; 3. naopak že se nežádá nic víc na osvědčenou povolání toho, než aby osoba biskupem připuštěná měla pravý úmysl spolu s vhodností přirozenou, s milostí Boží a svědectvím dobrého života.

Z tohoto sporu patrno jest, jak asi biskupové francouzští v dnešní smutné době církve katolické počínají se kloniti k rigorismu a třebas nouze o kandidáty kněžské ve Francii byla ve všech diecesích veliká, přece ještě i tu toužili by přijímati jen opravdu Bohem povolané a nadšené, dosavadní přirozenou praksi při výběru kandidátův obviňujíce asi z nedostatečnosti.

*

Řezenský biskup v. Henle jako člen panské sněmovny bavorské poslal členům sněmovny této rozklad o monismu v odpověď na ohražení monistů, které Monistenbund poslal panské sněmovně jako odpověď na řeč minist. předsedy Dra sv. p. Hertlinga z 30. května tohoto roku. Dr. Hertling pravil, že „vývoj“, jímž dnes věda kolem sebe hází, ničeho nám nevysvětluje ani o počátku ani o konci světového běhu a nemůže tudíž býti posledním a rozhodným slovem, ani základem světového názoru.

Vývojová nauka přenesena byvši na pole náboženské a duševní, zplodila leda v širokých vrstvách skepticismus, který všude uznává jen přechod a vývoj v právu i mravech a tudíž nic trvalého a pevného nepřiznává. Jako ohražení poslal sekretariát „Monistenbundu“ Unoldovu brožurku s programem o svém snažení na informaci pánům pairům, dokládaje, že jeho snahou není nijaké bořivé a ničivé učení, nýbrž cílem že má, aby stále pokračující věda stala se základem názoru světového a životní moudrosti. — Biskup řezenský von Henle rozebírá nyní tuto vědu a vyvrací domněnku, jakoby světový názor min. předsedy Hertlinga a názor křesťanský byl v rozporu s vědou; praví, že ve svazu monistů dnes kromě několika lékařů a tuctových přírodozpytců není takořka většího jména vědeckého; pravá věda přírodní a všecka opravdová filosofie bez výjimky je mimo tábor monistický a zřejmě proti němu. Lidé bez filosofického vzdělání a bez hloubky ducha nemohou pro společnost a lidstvo zastupovat vrchní tribunal vědecký a teprve už ne filosofický. A monisté nemají nijaké právo mluviti jménem vědy německé, která není v jejich táboře.

Prof. geologie a paleontologie W. Branca píše (Deutsche Revue 1912, 6) rázně proti monistům na obranu Boha, ducha a náboženství. Monisté, za jichž vůdce kromě starého mluvky Häckela nechal se divným způsobem zlákati výtečný fysik Ostwald, mají prý už asi 14 rozmanitých odrud, ale přes to považují toto nové století za své. Z Brancových poznámek některé: Přírodověda nemůže dáti názoru světového, neboť jí náleží zkoumati pouze jednu, smyslovou stránku věcí. Eine naturwissenschaftiche Weltanschanung ist ein unmögliches Ding, ebensoviel wie ein Halb-ganzes. Sebevědomí jest nevývratným důkazem, že je duch, o němž i přírodověda může říci a dokázati, že není hmotný. Říci, že je to pohyb molekulí, jest jalová frase, při niž ani původce její nic rozumného si pomysliti nedovede: pohyb je změna místa, nic více; kdo pak tím chce vysvětliti vědomí? Je prý to (zvýšená) chemická energie, avšak kterou lze zase proměniti v původní; proč nelze myšlenek proměniti zpět v chemickou energii? či řečník, jenž davy elektrisuje, provádí v nich také jen pohyb molekulí či chemickou energii? A Häckelova „Zellseele“ je jako nebožtík bathybius jen vytáčka z nouze, aby duchový princip byl položen někam hodně do temna hluboka, kde ho nikdo nemůže kontrolovati, a na něm pak už vesele mohlo se fantasírovati dále. Že ducha nevidíme, necítíme atd., je právě taková námitka, dí Branca, jako že nejnadanější pes o filosofické práci svého pána nemá potuchy. Omezená hmota nemůže ze sebe vyvésti neomezeného obsahu duchového. (Tento svět nemůže být věčný, protože by světla nebeská již dávno byla dosvítila.) Náboženství jest duševní poměr člověka k Bohu. Kdo je chce vymýtiti neb i jen vědou nahraditi, nemá o něm ponětí. Auch der irrtümlichen Annahme muß ich hier wiedersprechen, als ob alle Männer der Naturwissenschaft notwendig Atheisten sein müßten und wären. Das ist durchaus nicht der Fall. Es ist nur nicht jedermanns Sache, mit solchen das innerste Leben betreffenden Dingen vor die Öffentlichkeit zu treten.

*

O domněnkách, kde ve jménech různých národů ve Starém Zákoně jmenovaných skrývají se snad Řekové hovoří prof. Dr. Paul Riessler v „Tubinském čtvrtletníku“. Nalezá narážky u Ezechiela, Isaiáše a také v žalmech a hledá v narážkách a jménech (Javan, Rahab a jiných) Řeky, zvl. ostrovany Cypru, Krety a j. Také Filištínští zdají sa mu původu řeckého, nebo aspoň pod vlivem kultury řecké stojící. Jméno jejich snad pro zpřízněnost se jménem Pelasgů by prý tomu nasvědčovalo. — Kapitola tato zůstane asi velmi chudá, ač by historickou kontrolou souběžných dějů židovských a řeckých, současně dotčených, přinesla mnohý nový důkaz věrohodnosti Písma.

*

„Hledání Boha“ jest u nás, pochybnou zásluhou pražských filosofů-odpadlíků, silně diskreditováno, neboť na těch cestách politické protestantsko-židovské charlatanerie, kterými oni jdou, Bůh není a býti

nemůže. Německý universitní prof. pražský Christ. v. Ehrenfels, zdá se, má poněkud vyšší ponětí o úkolu tom. Nedávnou přednáškou ve vídeňské filosofické společnosti přidružil se k četným mužům vážné vědy, kteří samostatným přemýšlením problemu přiblížiti se snaží. Předseda oné společnosti, víd. prof. Jodl, známý materialista, uvedl přednášejícího výrokem stejně nechutným jako hloupým, tak asi ve slohu našich pokrokářů, nač prý chce obhajovati Boha, když jej obhajuje státní návladní?! Náboženství prý jest věcí citu a ne vědy atd., jak ty otřepané vytáčky znívají. Ehrenfels přiznal se, že byl třicet let monistou a agnostikem, nyní však vědeckým přemítáním, prý zajisté neméně vědeckým, než je atheisté předstírají, přišel k poznání, že názory ty jsou mylné. Dle zákona příčinnosti a Darwinovy domněnky o přežívání nejschopnějšího měl by prý člověk o budoucnosti (z příčin!) více věděti než o minulosti (reversibilita přírodního dění); zatím jest irreversibilita skutkem a — problemem. E. myslí totiž, že z účinku *b* nelze jistě souditi o příčině *a*, ona by mohla býti také *c* neb j. Zde zdá mi se býti mezera v důvodech jeho, jež ostatně bude možno teprve dle zevrubnějšího písemného výkladu jeho prozkoumatii. Všechno předmětenstvo představuje se nám dle E. jako množství útvarů, tvárností (Gestalten), statických neb kinetických. Dle přírodního pravidla však přecházejí tyto (dokonalejší) stále v ony, méně dokonalé; opačný postup, zdokonalení, pokrok není zdůvodněn v zákoně přírodním a jest proto problemem metafysickým. Řádu světového pak vysvětliti nedovede leč theismus, dle E. však nikoli náš th. kreatianský, nýbrž jeho th. dualistický, v němž naproti Bohu vševědoucímu atd., ale ne všemohoucímu, stojí stejně věčný chaos v nekonečném odporu. Úpadek jest působen tímto, pokrok oním; člověk má pak s věčným oním tvořitelem spolupůsobiti. Tento strohý dualismus starověku obnovuje E. hlavně proto, aby vysvětlil moc zla ve světě, známou tu záhadu a v životě tomto asi nevysvětlitelnou; že jí nevysvětluje ani jeho absolutní dualismus (naproti našemu relativnímu), jest samozřejmo, an trpí nedostatky ještě většími než problem sám. Věčnost a nezávislost hmoty naproti duchu příčí se rozumu lidskému nejen z důvodů methodologických — pud vysvětlování jednotného — nýbrž hlavně ontologických — náhodnost a omezenost hmoty, jíž nijak oddisputovati nelze. E. skončil přednášku výzvou, pracovati o pokroku, i když ovoce nejeví se hned ve světě tomto; kdož prý může říci, neobjeví-li se v jiném, vyššímy zákony řízeném? A proto, vece, věřím v Boha a důvěřuji v něj!

Není radno prorokovati, ale u E. mimovolně vtírá se přesvědčení, že na tomto dualistickém názoru přestati nemůže. K úspěšnému „hledání Boha“, jak už častěji tu podotčeno, nevede sensacechtivá všetečnost nebo sháňka po effektních paradoxech, nýbrž osobní svědomitost a upřímná snaha, jíž u vývoduv Ehrenfelsových přese vše slabiny jeho theorií nelze nepozorovati. S tajemstvími pak bude tu každému počítati, neboť nekonečnost úplně chápati není nám dáno.

*

Jako na zajímavosti, jež v letní prázdné saisoně přišla právě vhod, smlsnul si světový liberální tisk na řeči benátského patriarchy kard. Cavallari proti neslušné ženské modě. Káral na této modě obnažené ruce a ramena, hluboký výstřih a přilehavý skroj, což vše nikterak prý nesvědčí o stydlivosti dnešních modních žen, naopak každou takovou podezřívat nutno ze svůdnictví. Mnohé listy proti tomu rozhorlení praví, že je bezúčinné, protože moda se zakřiknouti nedá, má svůj zákon vývoje, jemuž podlehá, a výstřelky tohoto vývoje (jako nedávné kalhotové sukně) společnost moderuje sama. Ostatně církevní hodnostáři, připomíná „N. Fr. Presse", mívají někdy prazvláštní názory o neslušném. Uvádí zákaz anglikanské církve vzatý ze slov apoštola Pavla, aby dámy nechodily prostovlasé do kostela, jak se před lety stalo zvykem, když nastala v létě moda choditi na letním bytě co nejvolněji a nejprostěji, tedy bez klobouku a bez šátku. — Dámy italské snad překročily míru, jaká se dosud aspoň v kostele vždy zachovávala, neboť kard. Cavallari hrozí, že neslušně oblečené nepřipustí ani při přijímání k stolu Páně, ani při biřmování jako kmotry nebo biřmovanky. V tom ohledu u nás útlocit žen přece jen je zdravější, těch aspoň, které chodí do kostela a v té době, když jdou do kostela.

*

Korrespodenzblat přináší v několika článcích nadepsaných „klerikalismus" stížnosti z různých stran nasbírané proti všelikému podivínství v názorech a jednání kněží. Je tu dotčeno i staromodní pohodlí pánů stavících se proti horlivosti mladých kněží, proti častějšímu sv. přijímání, jehož nedají ve svých farnostech zavádět. Často ne oni, ale jejich služební duchové! A naopak zase otrocké lpění na liteře předpisu, i kde to není potřebno nebo možno, stíhání spolubratří pro odchylky oděvu, koláru a pod.

Muž, který vynalezl slovo „klerikalismus", prokázal dnešním žurnalistům „neklerikalním" neocenitelnou zásluhu. Za to heslo schovají i nejnelidštější štvanice a jsou přece pořád nevinni. Co potitulují klerikálním, proti tomu už mají samo sebou právo vystupovat jakkoliv a bezohledně. Nikdy to není jednání protináboženské, protilidové o protinárodní, neboť je to jen protiklerikální. A dnes jest už klerikálním všecko: církevní i necírkevní, s klerem i bez kleru, co jen z daleka dotýká se víry a náboženství. Tak nazvali i dvě veliké náboženské manifestace těchto prázdnin, hostýnskou korunovaci obrazu Matky Boží, i eucharistický sjezd vídeňský „klerikální parádou." A proto už mohou bez urážky náboženství psáti proti obojímu. A činí tak žurnalisté všech stran a odstínů: od socialistů počínajíc, přes radikály, realisty, pokrokovce, národ. sociály, až po „aklerikální" mladočechy a „také věřící" agrárníky. Tedy listy stran, které mají ve svém programu boj proti všemu náboženství, i ty, které mají jen boj proti církvím, nebo proti církevním stranám politickým, nebo i jen proti zpátečnictví a nepokrokovosti bez dotýkání se církví samých a samého náboženství. Dnes by každý list pokládal sobě za ublížení své cti, kdyby na první vykřiknutí z kterékoliv strany zůstal

pozadu a nepřidal se. Strana sama a příslušníci strany a její program mohou býti sebe nevinnější — ale redaktory mají všecky stejně vychovány a nakaženy manií protiklerikální. Viděti to u vážných listů, které ze zásady neštvou proti církvím ani náboženství (je to z nekonservativních listů českých a morav. ostatně jen jediný), že ani z těch některý člen redakce časem nemůže se ovládnouti. O eucharistickém sjezdu vídeňském z německých listů jen socialistické a z občanských jen bezvýznamné zmiňují se v předběžných poznámkách uštěpačně. Velké listy liberální buď mlčí nebo klidně referují. Když totiž členové císařské rodiny a vysoká šlechta postavily se v čelo příprav a půjdou i v čele manifestace eucharistické, mají listy ony i chytrosti tolik i tolik taktu, aby aspoň mlčely, a pak se přičiní referovat sine ira et studio. Tato chytrost velkého liberálního tisku německého (prostá to chytrost židovská) jest i z jiných případů už známá, a často jest nám litovati, že náš liberální tisk aspoň tohoto dusítka nemá ani nehledá.

*

Listem papežským ze dne 4 června poslaným katol. patriarchovi armenskému v Cařihradě Terzianovi XIII. prohlásila se sv. Stolice velmi rozhodně proti laickému pokusu v armenské církvi zmocniti se správy církve. Sněm církevní koncem roku 1911 do Říma svolaný a odsoudivší pokus ten laickou stranu jen více podráždil; prohlásila Terziana za zrádce národa a nepustila ho vůbec do kathedrály ani na vánoce ani na velikonoce. „Pročež všecko — praví se vlistě — co v této bouřlivé době proti rozkazům sv. Stolce, proti ustanovením sv. kanonů učiněno a usneseno bylo, rozhodně odmítajíce úplně neplatným a neúčinným prohlašujeme vše, co tam proti právům církve ustanoveno bylo: „radu správní“ prohlašujeme za schismatickou, její členy a všecky odpůrce práv církevních za propadlé trestu vyobcování z církve vyhlašujeme.“ Rada správní na tento list papežský poslala do Říma rozklad, že nikterak nemá úmyslu proti právům církve vystupovati, že se cítí povinna úctou a poslušností sv. Stolci, že však nemůže uznati usnesení nezákonného sněmu v Římě, že očernění a osočení patriarchovo odmítá a žádá, aby byla připuštěna ke správě materielních záležitostí v církvi, neboť záležitosti tyto nejsou jen kulturní, ale i čistě občanské (školy, chorobince a jiné dobročinné ústavy), do vlastních církevních věcí víry a discipliny a kultu se týkajících rada administrativní že nikterak zasahovati nechce. — Pravoslavná část Armenů používá rozporu tohoto, aby přivedla Armeny katolické k myšlence, navrátiti se k pravoslavné církvi. V té správní rada bude beze všeho povolena a nikdo se nebude nad ní pozastavovati. — Turecká vláda přidala se na stranu správní rady, viní patriarchu Terziana z různých protistátních zločinů, jež proti němu z římského sněmu vyvozuje. Není v tom pouze nechuť Turecka k italskému Římu, s nímž vede válku, ale i nechuť liberální vlády turecké ke katolictví vůbec vssátá ve škole liberalismu západoevropského.

K arabské pravoslavné církvi antiochijské připojila se stará odloučená církev Jakobitů — s diecesí Sadadskou a biskupem

Petrem, čítající v Syrii několik tisíc přívrženců. Připojení provedeno před velikonocí v Emesse.

V polovici června svedli členové vyšší sněmovny ruské v komisi nový boj o „gubernii chełmskou“. Ale komise bezohledně odmítajíc všecky návrhy a opravy přijala zákon vydělující. Debata vedena o to, zda se má vydělovat obyvatelstvo ze sedlecké a lublínské gubernie v novou cholmskou podle národnosti či podle vyznání.

Z prvu mělo býti měřítkem vyznání, ale poněvadž tu by gubernie byla příliš malou a smíšenou, vzata národnost. Vláda navrhovala vyloučit ze starých gubernií 758.408 obyvatel: 304.885 pravoslavných, 310.677 katolíků, 114.410 židů a 28.436 protestantů. Duma zvýšila počet vyloučených na 896.316 obyv., v tom pravoslavných 327.322, katolíků 404.633, židů 135 238 a protestantů 20.123. Podle národnosti duma napočítala z nich 463.901 Rusů a 268.063 Poláků. Vláda chtěla ve starých guberniích ponechati ještě 46.000 pravoslavných. V žádné způsobě nebude tedy nová gubernie ruskou a pravoslavnou. Podle náboženství bude míti katolíků nejvíce, skoro polovici, pravoslavných jen velkou třetinu, podle národnosti Rusů jen polovici, Poláků třetinu.

Ruská společnost horlitelů pro sblížení s anglikánskou církví po návštěvě anglické, na jaře s takovou slávou v Petrohradě a Moskvě vykonané, umínila si počíti ihned s novou propagandou idey té. I povolala z Anglie F. V. Pullera, aby přednášel před ruským posluchačstvem o své církvi. Po čtrnácte dní četl Puller své lekce, v nichž vychvaloval čistotu anglické církve řídící se naukou prvních století a ve všech základních pravdách schodující se s církví katolickou a pravoslavnou. Od katolické liší se pouze tím, že odloučila se od Říma. Reforma anglická za Jindřicha VIII. neznamená prý to, co reforma Lutherova v Německu. Anglie nikdy Lutheranismu nepřijala ani se jemu nepřiblížila uchovávajíc si čistou víru katolickou ve všech podstatných částech. Rev. Puller náleží ovšem k tak zvané „vysoké církvi“, ke směru katolisujícímu; měli by v Rusku slyšet někoho ze „široké církve“, ze směru protestantského a užasli by, jak možno s takovou církví pomýšlet na sblížení. Předsedou horlitelů těch jest arcibiskup Eulogius z chelmské církve, prot ikatolický bojovník a zachránce ruského pravoslaví na Chelmsku!

*

Apoštolským listem ze dne 8. června utvořena v Uhrách nová diecese sjednocená, o níž a jejích přípravách už dříve jsme referovali. Je to diecese Hajdu-Dorožská, podřizuje se ostřihomské jako svojí metropoli, kam ostatně patří i dvě staré diecese, z nichž se nová vyděluje. Do nové diecese přidělují se z prešovské sjednocené (rusínská) 8 far, z mukačevské (rus.) 70 far, ze Samošujvárské (rumunská) 4 fary, z velkovardské (rum. a rus) 44 far, a z blažské (rum.) 35 far a k tomu sjednocená farnost v Pešti (rus. rum.). Celkem má nová diecese 162 far, z nichž 126 vyděleno ze sousedních a tvoří tedy jakýsi za-

okrouhlený celek, kdežto 36 leží daleko přes jiné diecese. Proto také pro 35 far blažské diecese (v Sedmihradech) ustanovuje se zvláštní vikář biskupský, neboť přímo z Hajdu-Dorogu nemožná jich spravovati. Podle toho bude nyní v Uhrách sjednocených diecesí sedm. Tři z nich prešovská, mukačevská a hajdudorožská patří k provincii ostřihomské, 4 tvoří samostatnou provincii blažskou (Fogaráš, Alba Julia) totiž blažská, velkovaradská, samošujvárská a lugošská. V této provincii bude ještě nyní jeden vikariát, ale náležející k ostřihomské provincii. Farností bude míti Prešov: 182, Mukačov 309, Hajdudorog 162, Blaž 672, Velký Varadín 123, Lugoš 154 a Sámošské Nové Město 498. Zřejmo, že nebyla rozlehlost okolních diecesí příčinou utvoření nové. Vyrovná se Blaž dosud čtyrem nejmenším diecesím sjednoceným, majíc sama skoro třetinu far sjednocených v Uhrách a Sedmihradech a dvě druhé velké po ní společně druhou třetinu. Jako příčina zřízení nové diecese udává se zjednodušení pastorace ve farnostech téhož jazyka — maďarského, které toužily po tom býti osamostatněny. Byl jim též proti mysli bohoslužebný jazyk staroslovanský. Dostávají nyní rozkaz konati bohoslužbu jazykem starořeckým. Z bohoslužby vlastní třeba maďarštinu naprosto vymýtiti a dává se kněžstvu lhůta k tomu do tří let, aby se staořečtině s dostatek přiučilo a knihy bohoslužebné přizpůsobilo. Pobožnosti lidové budou se konati maďarsky, po případě jiným jazykem lidovým, ježto přiděleno k nové diecesi několik far čistě rumunských a čistě rusínských (list apošt. sám udává ony tři, tyto dvě). Ale rumunských a rusínských věřících je více, žijíť ještě ve značných menšinách ve mnohých nedomaďařených obcích. Máť nová diecese ve stř. Uhrách 183.833 věřících a z nich jen 146.476 Maďarů, ostatní jsou Rusíni a Rumuni. Ve vikariátě sikulském je 19.495 věřících a z nich 16.845 Maďarů a 2.650 Rumunův. Tam tvoří nemaďarská menšina 20·3%, tu 13·6%. V Římě je nová diecese, jako všecky sjednocené, podřízena Kongregaci de Propaganda Fide (Propagandě). Staré diecese neustupují nové ničeho ze svých statků, fundací a privilegií. Novou diecesi příjmy musí vesměs vybaviti stát uherský (náboženská matice). Platí pak biskupovi 40.000 kor., na kancelář biskupskou 12.000 korun a vikáři sikulskému 10.000 kor. Kanovníků bude šest a budou od státu dostávati podle hodnosti a stáří od 4.100 kor. do 6.200 korun ročně. Právo pro diecesi jmenovat vždy kandidáta uděluje se králi uherkému, papež jmenovaného potvrzuje.

Tak skončila konečně záležitost už dlouhá léta od konce života pap. Pia IX. (od let šedesátých) uherskou veřejnost rozčilující. Útoky na Řím, že se poddal maďarisačním choutkám, nejsou správny. Co Maďaři po Římu chtěli, toho neučinil — neutvořil bohoslužebného maďarského jazyka! Přistoupil jinak jen na faktické poměry, jaké se od staletí ve středních Uhrách vytvořily. Obce nové diecesi přidělené nejsou pomaďařény všecky, některé jsou původem maďarské kolonie v 16 a 17 století přetažené k unii; jiné byly už během 17 a 18 století zmaďarisovány. Jen malá část převrátila národnost svou v minulém století. A i kdyby to byla sama recentní maďarisační práce, jakmile

se obyvatelstvo samochtíc a otevřeně hlásí k maďarské národnosti, kurie nemůže nic dělat proti tomu. Neměla moci maďarisaci zabránit, ač jí bránila svými příkazy pastorovat lid v řeči jeho. Ale poměry politické byly silnější než církev. Církev teď nemá práva trestat politický zločin neuznáním výsledků, kdyžtě dnešní maďarští věřící osobní viny nemají, a ona stejně se musí starat o jejich spasení, jak u jiných. O menšiny pozůstalé v nové diecesi postaráno je stejně, jak o menšiny v jiných diecesích smíšených: církev přísně stojí na tom, aby ani jedna jediná ovečka nebyla pomíjena proto, že je jinonárodní. Pro celé skupiny jinonárodní bude nový biskup povinen ustanoviti kněze jazyka lidu znalé, což je všude beze zvláštních příkazů v církvi katolické samozřejmé. Nebude tedy ani příští biskup moci proti tomu jednati, zvláště když v listě apoštolském výslovně se přikazuje, aby v jednotlivých farnostech mimo bohoslužebnou řeč zůstala řeč ve farnosti dosud obvyklá. Rumunům zvláště se křivdy neděje, ježto pro ně i bohoslužebný jazyk zůstane týž — starořecký, jaký dosud měli. Pro Rusíny, i kdyžby uvedena byla řečtina místo slovanštiny, ač se to nepřikazuje, bude to méně nebezpečno, než dnešní zavádění liturgické maďarštiny! A právě zákazem této liturgické maďarštiny poměry ve sjednocené části severovýchodních Uher ozdraví. Když agitace pro liturgickou maďarštinu z těchto čistě maďarských obcí vymizí, anebo jen (ač vždy jako akce protizákonná a proticírkevní) na diecesi vysloveně maďarskou se obmezí, nebude v diecesích národně čistě slovanských (prešovské a mukačevské) a čistě rumunských — ostatní čtyry diecese — míti žádného podnětu a příčiny a snadněji lid může jí čeliti.

Podle znění listu apoštolského viděti, že Řím ani se od Maďarů napáliti nedal, že o poměrech dobře zpraven byl, a ustoupil jen v tom, kde spravedlivě ustoupiti bylo.

*

Jihoslovanské diecese naříkají na nedostatek kněží, jenž už v nich trvá ode dávna, kdežto v našich a sousedních německých počal teprv hodně později. V terstské diecesi tento nedostatek v resoluci na nedávném sjezdu kněžstva přijaté svádějí spolu na špatné postavení kněze, jenž v chudém přímořském lidu není materielně zajištěn, a v osobním, společenském i politickém pokoření a pronásledování kněze též není zvláštní lákadlo. — V lublanské diecesi podle letošího katalogu bylo 33 far ze 299 neobsazených. A z míst kaplanských 103 místa nemohla se obsaditi. K disposici jest na 420 kněží v celé diecesi a schází 160 kněží — tedy skoro třetina!

Uherská vláda odváživši se na občanské svobody Charvatska, odvažuje se teď i na církevní autonomii Srbův uhersko-chorvatských. Autonomie církevní mezi Srby už několiknáct let je příležitostí k velikým stranickým bojům. Strany politické uplatnily se i tu a „radikálové“ bojují se „samostalci“ o nadvládu. Tito jsou konservativnější, onino demokratický živel. Před desíti asi lety ovládli radikáli kongres církevní a jako každá radikální strana činívá, dali hned pocítiti

episkopátu svou moc, zabrali se důkladně ve správu církevního jmění, takže vloni z toho povstalo několik processu pro zpronevěru, když „samostatná“ strana opět se zmohla a počala probírati hospodářství radikálně-pokrokové. Většina kongressu církevního už po několik let se nemohla shodnouti s biskupy a synodou bisk. a vládou a tak sněm stále bez výsledku uzavírán. Uherská vláda hrozila už i dříve zakročením, nepřijme-li sněm pořádku od ní navrženého. Většina radikální stále obviňovala biskupy z povolnosti vůči vládě, ze zadávání práv církevních, ze zadržování církevního majetku. Duchody patriarší a biskupské měly býti kontrolovány a většinou sněmu, vlastně sněmovním výborem rozdělovány, jen část měla přijíti na osobní potřeby patriarchy a biskupů, ostatní mělo se odevzdávat správě církevní na potřeby kostelní a školské i dobročinné. Také klášterní hospodářství mělo býti podobně upraveno; podle usnesení sněmu z r. 1908 jen polovice důchodů plynouti měla na potřeby bratří, polovice však na všeobecné účely církve a národa. Dozor a vedení škol církvi mělo býti odebráno a svěřeno učitelstvu a školní radě sněmem volené. Podle chování radikálů v Uhrách měli tuto stranu ostatně za provokátory maďarské. Rekrutovali se radikáli většinou z Uher, kdežto z Chorvatska volena strana umírněnější. A také teď, když se poměry začínaly opět očišťovat a rozumnější a politicky vyspělejší lidé z Chorvatska docházeli na vrch ve správě církevní — vláda maďarská přichází a ruší autonomii církve srbské. Nedávno poslán P. Jovanović jako královský komisař na prohlídku účtů autonomních. Rozpočet církevní autonomie minule nebyl schválen, komisař dal si tyto odmítnuté účty předložiti a žádal i všecky doklady k nim, na což nemá práva. A výsledek přehlídky oznámen 26. července v úředním listě: zákon o organisaci diecesní, o správě škol srbských a o volbách do církevního sněmu se zrušují, místo nich (platily jen provisorně, než se sněm usnese na nových, o nichž i stále hádka byla mezi biskupy a laiky, mezi konservativci a demokraty) zavádí se starý statut z let před vyrovnáním uherským (1865). Podle zrušeného zatímního statutu sněmovního (z r. 1871) volilo se do sněmu církevního 25 duchovních (7 biskupů mělo samo sebou právo v něm) a 50 městských zástupců. Podle zákonů z let 1864, 1865 a 1868, sněm sestávati bude z biskupů, 30 kněží a 60 laiků. Vláda odůvodňuje tento krok, že strany užívaly církevního jmění na podporu stranické politiky. Podle starého statutu vláda a biskupi jí povolní mají větší moc nad samosprávou a to je pro ni asi hlavní důvod odporučující. Církevní kongressy srbské vedly si čím dále sebevědoměji — a nechtěly dokonce ani připustiti, aby královský komisař je zahajoval — maďarsky, a zpráv svých nechtěly ani v překladu maďarském předkládati.

*

Znovu došel častochovský klášter k řeči. Převor Justin Weloński propustil nedávno pět klerikův z kláštera pro nezpůsobilost a nedostatek povolání. Klerici obrátili se k liberálnímu tisku polskému i ruskému, a obojí má chuť vzíti je v ochranu — bez obavy, že vnu-

cením klášteru nehodných vychová v něm nové Macochy. Přijdou-li úřady ruské na pomoc, ale nezdá se, pak by ovšem před polskou společností zase věc jejich byla ztracena!

Přemyšelský biskup sjednocený Čechovič suspendoval Michaela Jurčakěvyče, faráře z Černé, za šíření pravoslaví mezi svými věřícími. — Proti pravoslavné propagandě zostřily teď bdělost svou církevní i světské úřady. — V „Przeglądě Powszechném," měsíčníku jesuitů polských. P. Urban z T. Jež., u nás z Velehradských sjezdů známý, hovoří o pravoslavné propagandě v Haliči a vyšetřuje na ní vinu obou stran rusínských: staroruské (rusofilské) i ukrajinské. Vinu nesou obě: staroruská přímo i nepřímo: svou propagandou kulturního spojení s Rusy mate lid, neobezřetnými slovy uvádí je v názor, že víra sjednocená a pravoslavná je jedna, že ruské pravoslaví a ruská církev není nepřítelkou sjednocené, ba naopak že katolicismus latinský obřad je vlastní jejich nepřítel; svým hájením východního obřadu, odmítáním všech latinských novot se tento názor a tato nechuť ke katol. církvi nejen v lidu, ale i v kněžích samých vychovává. — Ukrajinci jsou vinni tím, že místo o náboženství, starali se o politiku a národnost, dovolili pro politickou spřízněnost, aby se jim po venkově rozpanošil radikalistický atheismus a socialismus. A lid těmito směry odvrácený od sjednocené církve a přece neuspokojený, obrací se pak tam, kde vidí, že lépe a pevněji věří! — Jsou to tedy sebrané důvody, jimiž obě strany rusínské samy se dosud obviňovaly jedna druhou.

V loni basilianský list „Missionar" rusínský, žádal aby na vydržování a vychování missionářů sjednocených pro roztroušené po světě unity odkládala rusínská společnost nějaký fond, z něhož by se missionáři mohli vychovávati a po světě podporovati. A v loni už do domu misijního přijato 13 hochů. — „Polská Gazeta Kościelna" ukazuje na tento případ a praví, že Poláků je jistě více roztroušeno po světě, a dosud na takovouto missii pro ně nikdo nepomyslil. Pastorace diaspory ponechána je náhodě. Jesuité a Františkáni polští (z Haliče) poslední dobu činí sice co mohou. Ale mohou to činiti jen nahodile a nesoustavně. A přece ze 131 klášterů haličských se 1716 kněžími už by se dala sestaviti veliká skupina pravidelných missionářů. Ale školy missionářské jest Polákům potřeba. Neboť missionář pro své dílo mezi diasporou polskou musí býti jinak vychován (už i ve znalosti jazyků) než dnešní obyčejný kněz polský. — V tom ohledu my Češi a naše česká diaspora v cizině jsme jeste hůře opatřeni.

*

Pokus o smíření řecké církve s bulharskou, k němuž Bulhaři sami se nabídli a v němž Rusko v květnu rovněž chtělo sprostředkovati, se nezdařil a tisk bulharský ani řecký nepřikládá tomu významu! Toť zlé znamení pro obě církve! Tak athenský „Partis" praví, že doba, kdy schisma povstalo, měla jiné názory a dnešní též má jiné. Tehdy prý veškerá politika se uzavírala v církevních a dogmatických zájmech. Dnes však život se rozvinul a osamostatnil (od

církve), politika má své čistě občanské zájmy a dogmatické rozpory jí nevadí. Přátelství a spojenectví politické mezi Bulharskem a Řeckem je i přes to možné a žádoucí. Řecko celé bez rozdílu si přeje, aby patriarchát neshody urovnal, ale není li to dosud možná, Řecku to nijak nevadí, aby nevyhledávalo s Bulhary politického přátelství a spojení. Dnes prý ottomanské nebezpečí je silnější než jakýkoliv zájem církevní a národy křesťanské nesmějí náboženskou a církevní řevnivostí mezi sebou se seslabovati, nýbrž bez ohledu na různost církevní společně postupovati. Tyto rozpory církevní, jak se během doby vyvinuly, tak také časem samy zaniknou.

„Novoje Vremě“ petrohradské vyslalo svého referenta k cařihradskému patriarcovi řeckému i k exarchovi bulharskému, aby je vyslechl v záležitosti zrušení schismatu bulharského (řecká církev vyhlásila nad odtrženou bulharskou církví r. 1878 vyobcování a prokletí). Patriarcha Joachim tvrdil o sobě, že jest přítelem smíru, že byl proti exkomunikaci bulharské církve od počátku, že radil k smírnému narovnání, ale jeho hlasu neslyšeno. Je i teď přítelem smíru, a byl by to nejšťastnější okamžik jeho života, kdyby k němu došlo. Ale praví, že nerozvážně se k smíru nesmí přikročit, sice že by neměl dlouhého trvání. Jelikož se jedná o rozdělení kompetence obou církví, věc se musí dobře projednat. Řecká církev nemůže trpět, aby v témže městě sídlil řecký a bulharský biskup, aby v Cařihradě byl exarcha vedle patriarchy, tedy dvě hlavy dvou autokefalních církví; to se protiví církevním zákonům. — Také exarcha Josef I. prohlásil, že touží celou duší po smíru, a že Bulhaří učiní, co jen bude možná, bez ublížení své národní samosprávě a národní zabezpečnosti. Turecká vláda už se po druhé pokusila smířiti obě církve spolu. Dříve Řehoř VII., patriarcha řecký, vypracoval návrh organisace církevní řeckobulharské a podal turecké vládě, a ten se exarchovi lépe líbí než dnešní návrhy. Bulhaři musí žádati, aby ještě k dnešním sedmi biskupstvím macedonským dostali dvě nová, jedno pro Odrinsko, druhé pro pobřeží buď v Dedeagači nebo Gümüldžině. Pod patriarchou řeckým dnes žije ještě asi 150.000 duší slovanských (připsány jsou k řeckým diecesím). Také mezi Bulhary žije něco Řeků, ale mnohem méně. A tento otroušený živel brzy zanikne. Jakmile staří dnešní vymrou, příští pokolení už splyne s Bulhary. Pozdrží-li se tedy ještě čas dělení obou církví po smírné dohodě (dnes se bojovnou soutěží rozdělily), budou Bulhaři ve výhodě Pro stanovení národního rázu diecese mělo by se stanoviti, že většina dvoutřetinová rozhoduje o národnosti biskupa. Exarcha bulharský sám by v Cařihradě zůstati mohl jako biskup nesídelní a spolu stálý člen synodu. Tyto ústupky bulharské církve jsou tedy značné! Vzdává se jimi úplně své dnešní autokefalnosti. — Ale prý jen pro Makedonii. V Bulharsku samém má církev se státi autokefalní. A z tohoto hlediska by ovšem nastalo pak roztržení církve. Sofijský synod nechce totiž dopustiti znovuzřízení řeckých stolců biskupských v Bulharsku (ve Varně, Plovdivě a j.) A za to žádají Řekové.

„Novoje Vremě“ samo od sebe dodává, že Rusko je nejvíce vinno tím, že schisma vzniklo, má se tedy snažiti o to, aby se též zažehnalo. Dnes prý je k tomu nejpohodnější čas, aby diplomacie začala toto smiřovací dílo.

V Bulharsku samém povstaly poslední měsíce boje o jednotu církve, o niž liberáli počali tvrditi, že je ohrožena samou hierarchií bulharskou, která prý by ráda se vybavila z pod svrchovanosti exarchy cařihradského. Tak vůdce liberálů Dr. Radoslavov napadl biskupa z Varny, že v liturgii opovážil se vynechati už i jméno exarchovo! Radoslavovu se asi přihodilo totéž, co i našim liberálům často se stává, že najednou je jim v církvi .něco novým. To co činí církev bulharská od počátku už po 40 let, to ho najednou překvapilo! Synod bulharský ve svém Církˇ. Věstníku brání biskupa i praksi církve jako zcela správnou. Sv. Synod také vylíčením celého jednání od r. 1894 s exarchou o utvoření jednoho synodu a jedné rady pro Bulharsko i Makedonii vyvrací nařčení, jakoby on byl proti jednotě. Nechtěla jednotný organ pro obě církve v Cařihradě míti vláda turecká.

Věda a umění.

Tam kde naše „Hlídka literární“ roku 1894 přestala, změnivši se v apologetický měsíčník „Hlídku“, počíná opět v Praze mladá katolická obec literarní. Ponechán i starý název leda s dodatkem, „Hlídka literární a umělecká“. Že se hlásí k týmže tradicím a témuž úkolu, zřejmo z úvodního slova, zřejmo i z Baborova článku, v němž působnost a obsah staré „Hlídky literarní“ oživuje a rozebírá. Nová „Hlídka lit. a uměl.“ je čtrnáctideníkem, redaktorem a vydavatelem jest Vilém Bitnar. List jest, jak z prvních dvou čísel patrno, veden svěže a má pevný program před očima; hlavní váha obou čísel spočívá v podávání přehledův o hnutí, osobách a myšlenkách v literatuře a umění. Přehledy upraveny pečlivě a rozmanitě. První číslo omezeno bylo na české věci, druhé už přináší soustavné přehledy ze slovácké, polské a francouzské literatury. — Přejeme novému pracovníku na našem poli literarní a umělecké kritiky mnoho úspěchu, obliby a — dlouhého života.

*

Vzpomínku na utrpení vlastenecké na Moravě v roce 1848/9 přináší prof. Jos. Bartocha v „Časopisu Matice Moravské“ (seš. 3.): K dějinám „Lípy Slovanské“ v Uherském Hradišti. Uher. Hradiště bylo totiž druhé město, kde spolek „Lípa Slovanská“, po vzoru pražské, vznikl v prosinci roku 1848. První „Lípa“ na Moravě

založena byla v Olomouci. Vedle Olomouce a Uher. Hradiště byla jen 4 města na Moravě, jež k tomuto odvážnému pokusu přistoupila (Kojetín, Kroměříž, Vel. Meziříčí a Nové Město). Podnět k založení „Lípy“ v Hradišti dal Dr. Al. Pražák, pozdější ministr, na sněmě kroměřížském poslanec za okres hradišťský. Členů měla 26, a na prvním sjezdě „Líp“ v Praze v prosinci 1848 byla zastoupena (34 z Čech, 2 z Moravy) Ludvíkem Hráským. Členové „Lípy“ byli zuřivě německému úřednictvu v Hradišti trnem v oku a mládeži předmětem posměchu. Po rozpuštění sněmu kroměřížského (7. března 1849) za nastalé reakce byli všelijak pronásledováni, práva spolková omezena, mladí lidé vyloučeni, projevy zakázány, „Lípa“ zůstala jen čítárnou. Ale i takto měla býti vzata do vyšetřování (pro spálení nějakého německého obrazu) a proto členové se raději tiše sami rozešli koncem července r. 1849. — Podobné zprávy z historie našeho obrození čtou se dnes jako pohádka a jsou důkazem sesílení a občanského vývoje našeho, jenž už podobné poměry naprosto znemožnil.

*

„Moravská Orlice“ počíná v č. 155 uveřejňovati řadu portrétů mladších literátů českých. Prvním v řadě jest Karel Rožek, učitel na dívčí měšťance v Žižkově u Prahy (* 1876 v Pardubicích). Už jako venkovský učitel v Orlických horách počal vydávati belletr. orgán „Srdce“, jenž měl seskupiti kolem sebe mladé literáty, odpürce dekadentské raffinovanosti, jež tehdy koncem let devadesátých a počátkem 20. století v české literatuře stala se všeobecnou modou. „Srdce“ po několika letech zaniklo, ale Rožek zůstal si věren, podávaje prostě psaná, silná myšlenkou, hlubokým pojetím a vážností práce díla románová, povídková i dramatická. Jest prý z mladých literátů nejčtenějším a nejoblíbenějším autorem. (Jeho romány: Petr Suk, Smích, Pád, Zápas pokolení, Trosečníci, Zbytečný život, Rozsévači — ponejvíce z venkovského života. Povídkové sbírky: Ze vsí i samot, Propastmi duší, Deset povídek o manželství a milování, Dvě povídky o práci. Dramata: Červ, Samot chorobné květy, Absolvo te, Podzimní svítání, Bílí ptáci, Dobrodinečkové, Vítězství Srdcí, Veliké oči, Naše babička. Verše: Pomsta neznámé viny, Návrat.)

*

Velmi pěknou vzpomínku Františku Douchovi v „Osvětě“ (8.) věnuje K. Mašek pod názvem „Zapomenutý překladatel Shakespeara“. Před třemi lety, kdy připadla (3. listopadu 1909) 25letá památka jeho úmrtí a před dvěma lety (31. srpna 1910) stoletá památka narozenin, vzpomenuto jména Douchova přece jen v mnohých listech, jeho práce oceněna, význam jeho zhodnocen, a ubohý pracovitý život ochuravělého (ztratil hlas) a pensiovaného kněze, šíře odhalen. K. Mašek vyličuje hlavně jeho práce a snahy shakespearovské, jež započal a k nimž ponukl a sám nejpilněji ruky k dílu přiložil. Mimochodem dotýká se nepřízně, s jakou se Doucha potkával „nahoře“ a u „Čechovy strany“ právě pro své práce a zároveň asi pro svou v sebe uzavřenou podivínskost. Hlavním úrazem pro něho bylo to, že překládal a psal pro

divadlo, ba i do divadla chodil, s herci se stýkal. Útulek nalezl jen v chudém klášteře minoritském u sv. Jakuba, také několik šlechticů bylo jeho příznivci, brávali ho na léto na své zámky, aby sloužil mši svatou. Když na cestě s nějakým šlechticem stavil se ve Vídni v letech šedesátých a žádal konsistoř o dovolení, aby směl sloužiti mši svatou, připojila konsistoř podmínku: „Spectacula ne adeas“ (ať nechodíš do divadla!) — a právě dávali Shakespeara! I ta práce překladatelská byla mu ztrpčována literáty, kritiky, nespokojenci, chudostí poměrů české literatury, a dokonce i spolupracovníky. Bolestně si stěžoval aspoň na Dra Čejku, že porušil úmluvu, již překladatelé Shakespearovští mezi sebou učinili a překlady si rozdělili, a přeložil mu drama Romeo a Julie, jež jemu připadlo a jež už r. 1842 byl přeložil a r. 1847 jako první vydal, a pak znovu pracoval o jeho zdokonalení a nové vydání jeho pořídil r. 1857. Dr. Čejka úmluvu a dané slovo porušil a r. 1861 v komisi Řivnáčově vlastní překlad, horší Douchova, vydal (nákladem F. Náprstkovým). Skoro třicet let psáti musil Doucha levou rukou, nemoha pravou pro písařskou křeč.

*

Třetí sešit „Českého časop. historického“ věnován je ve své hlavní části docela Palackému, počíná oslavnou řečí prof. Pekaře 28. června v Pantheoně musea čes. přednešenou, přináší Kroftovo vylíčení vztahů mezi Palackým a Gindelym, Kratochvílovo pojednání „Palackého titul stavovského historiografa a státní rada“ (císař titul a úřad ten neschválil r. 1828 a státní rada stíhala Palackého, když se s tím titulem v Bavorsku r. 1831 podepsal!) a krátkou vzpomínku Chaloupeckého „Palacký v archivu roudnickém“. Literárně i vědecky důležitou a novou jest práce Kroftova: líčí vlastně Gindelyho a ne Palackého, ale líčí celý ten vývoj ducha a práce historika českého, jejž Palacký sám určil za svého pokračovatele, jak se vlivem Palackého vyvíjel a jak v duchu svém ducha a názory Palackého nejlépe zobrazoval. Gindely narodil se 3. září 1829 v Praze, z otce uherského Němce, matky Češky a už v dětství svém obě řeči českou i německou ovládal. Vychován v německých školách necítil německy, neboť v r. 1848 nacházíme jej v národní gardě — ale první jeho učitelská a spisovatelská činnost vinou poměrů přirozeně byla německá. Vychován přísně katolicky doma i od hlavního učitele svého Bavoráka Höflera, nikdy ve spisech svých netajil se věrností svou ke katolicismu, ale přes to psal nestranně a s láskou líčil české kacíře a odbojníky proti této církvi. Ale líčil-li s láskou „České bratry“, neměl přece jen rád luterství a často to dával na jevo ve spisech svých; proto své sympatie docela už odnímá utrakvistům českým 16 století, poněvadž se stotožnili s luterstvím. Přes to však jak praví Krofta, právě tento upřímný cit náboženský, který zavrhuje veškero násilí u věcech víry, a prostý smysl pro spravedlivost, jenž mu nedovoloval schvalovati násilí u jedné a odsuzovati je u druhé strany, učinil Gindelyho vysoce nestranným historikem. Stanovisko Gindelyho k snahám a požadavkům evangelických stavů českých a vůbec k náboženským zápasům ohromné většiny národa českého

bylo daleko spravedlivější, klidnější a osvícenější než stanovisko, jež před ním k téže době a témuž hnutí zaujal Tomek. V roce 1870 a 1871 po prohlášení neomylnosti papežské byl však Gindely tímto dogmatem velmi pobouřen a roztrpčen proti Římu.

Gindely od r. 1861 až do r. 1881 zachovával také pracovní plán, jejž mu Palacký jako svému pokračovateli navrhl. Vykonal všecky ty předběžné práce, jež mu Palacký určil, než počne s pásmem historie české od r. 1526. Ale práce ty Gindelyho zmohly a vyčerpaly, takže se už k vlastnímu pokračování nedostal. Surovost české žurnalistiky, na niž s Palackým už i dříve si stěžovávali v dopisech svých, vyrazila Gindelymu péro z ruky. Česká žurnalistika právě po vyjití IV. svazku jeho „Českého povstání" v r. 1880 vyhodila Gindelyho z národa. V únoru toho roku podepsal s českými docenty a profesory memorandum, aby zřízena byla česká universita, a když rozdělení se chystalo, byl na Gindelyho podniknut českou žurnalistikou s několika stran útok úžasně prudký a surový. Tehdy padlo brutální slovo o „cikánovi, který své nečisté ruce vztahuje na na skvělé zjevy českých dějin". — Gindely zůstal pak na universitě německé, ač nemečtí kollegové proti němu protestovali, že nedopustí počešťování německé university. Ale Gindely zůstal „a tak se stalo, že česká veřejnost a zvláště mladší generace jala se pohlížeti na Gindelyho jako na německého učence. Nesprávnost této představy z hořejšího výkladu — praví autor — vysvítá zajisté dostatečně. Gindely přece byl jen náš a jeho dílo patří českému dějepisectví. A neposlední zásluhu o to má Palacký."

*

Dodatkem k podzimnímu nádhernému číslu angl. uměl. listu „The Studio", jež obsahuje „Peasant Art in Austria und Hungary" („Selské umění v Rak. a Uher.") v mnoha vyobrazeních se slovním doprovodem Angličanky v Rakousku žijící Mr. A. S. Levetus, praví ředitel zdejšího průmyslového musea Julius Leisching ve „zprávách" téhož musea (č. 4), že dosud vlastně nevymezen pojem „lidového umění", a že pod heslem tímto sbírá a udává se zboží co nejrůznotvárnější. Lidovým uměním prý by se mělo nazývati jen to co lid sám koncipuje a svým intencím vhodně obrábí a přizpůsobuje, nikoliv to, co už vzniká rukou řemeslnou na zakázku venkovskou, podle vkusu venkovského, Má tedy za to, že za lidové umění možno bráti skutečně jen, co nacházíme na venkově hodně daleko před rozvojem práce řemeslné. Nebyl to tedy stroj a továrna, jež v 19. století umění lidové zatlačily, ale už i řemeslná šablona a napodobování cizích vzorů ve stoletích minulých podle povahy toho kterého řemesla dříve či později se vyskytnuvší (už i v 17., 18. století i dříve).

*

V letech 1904 a 1905 počala pro ruské památky umělecké po venkově nebezpečná doba. Selské bouře, zvláště pozdější (1906 a 1907) rozbořily dvorce a zámky panské, nešetřily nijakého uměleckého předmětu, byl-li panský. Páni sami opouštěli nakvap sídla svá,

nechali je se vším co v nich bylo, zpustnouti a pustnou namnoze dodnes. Jiné věci odvlečeny, prodány, odneseny do ciziny. Ale i jinak na ruském venkově hyne mnoho památek, neboť není pro ně pochopení, a je-li pochopení, není peněz na udržení a zachování jejich. Sv. Synod a vláda petrohradská sice vydali už některá nařízení na ochranu památek, ale přes to vidělo se potřeba účinnější pomoci. A tak vznikla před třemi lety v Petrohradě „společnost na ochranu památek“, která drobné památky a umělecké předměty sbírá a shromažďuje, veliké a stavitelské památky konservuje a uchovává. A tak vloni už opraven a opatřen proti zničení Baturlinský dvorec, kdysi hrabat Razumovských, počato s opravou nejkrásnější stavební památky církevní, kláštera ruského Ferapontova, jež letos se dodělává. Společnost rozdělila se na různé komise (pro světstké, pro církevní památky atd.), z nichž církevní komise dostala od sv. Synodu dovolení letos v červnu po ruských kostelích uspořádati sbírku na své práce, když sebrané mezi přátely starožitností 4000 rublů na dokončení samého díla s Ferapontovým klášterem nestačily.

*

Na „hudebním týdnu vídeňském koncem června pořádaném předváděno hudební umění všech rakouských národů ve svém celém vývoji. Při tom český vývoj hudební zastoupen byl dvěma pouze čísly: Smetanovým Daliborem, Dvořákovou symfonií „Píseň bohatýrská.“ Čeští kritikové stěžují si proto, že zastoupení české vypadlo jen jako pro jméno, ale Čechy předvést a ukázati vlastně nemínili!

Gabriela Zapolská, herečka a spisovatelka polská, organisovala pro 10 haličských měst (mimo Lvov a Krakov) společnost divadelní, jež pro ta města bude stálým jejich divadlem.

Ruské a polské noviny odhalily tajemství slávy a věhlasu Ilji Mečnikova, ruského lékaře v Pasteurově ústavě v Paříži. Mečnikov je puvodem žid, ale popravoslavil se, v ústavě místo pracného bádání pustil se do fantasií a do obchodů (s jogurtem) a pod. Nejbližší jeho kollegové se mu smějí, ale spisy jeho jdou na dračku a překládají se do všech jazyků.

Zahřebské divadlo uspořádalo 23. června selský den. Pro okolní selské obce v Záhřebu vyhradilo toho dne odpolední představení a hrálo pro ně „Hasanaginicu“ zcela zdarma. Selské okolí záhřebské se také dostavilo a divadlo zcela vyplnilo, zvláště mládež selská byla hojně zastoupena.

Dne 6. (19. července) připadlo ruské literatuře stoleté výročí narozenin ruského románopisce Gončarova — slavného autora „oblomovštiny“, zhnilé slabosti a nerozhodnosti při celém pokladu krásných ideí i fondů materielních.

Tolstoj stále ještě hojně zabývá ruskou veřejnost. Mnoho se o to přičiňuje i jeho rodina, zvláště lakotná a hrabivá žena jeho. — Dum Tolstého v Moskvě v Chamovnikách přešel ve vlastnictví města — stará statkářka vytáhla i hřebíky ze zdí před odevzdáním. —

V minulém roce, prvním posmrtném roce Tolstého, vydáno v Rusku spisů jeho posmrtných i jiných 4,253.660 exemplářů, za jediný rok tedy rozšířeny spisy jeho tak, že na 18 lidí připadá jeden exemplář. Při ohromné negramotnosti v Rusku je to tudíž rekord rozšířenosti a oblíbenosti spisovatelské! — Do musea Tolstojského přichází stále tolik materiálu, že úřednictvo v museu zaměstnané není s to jej zpracovat a zastavilo vydání „Izvěstij („Zpráv“) společnosti musea Tolstého;“ místo měsíčně, vydá je ročně v objemném svazku, aby materiál mohl býti lépe řaděn a tříděn.

Ruská Akademie umění slaví letos 150 let svého založení.

*

O léčebném užitku lázní lékařská věda nemá ještě určitého úsudku. Zdali i v tomto jako v jiných případech užitečná praxe ode dávna předbíhá souhlasnou theorii, není zjištěno, aspoň ne tak, jako zjištěna jest vniterná léčivá síla nerostných vod; toliko nejnovější studium radioaktivních součástek vnáší do otázky trochu světla.

Jednu stránku léčebného pochodu vysvětliti se snaží slavný fysik Will. Ramsay. Skutek, že takových vod s větším úspěchem užívá se v lázních samých než doma — i když odečteme příslušnou dietu, pohyb atd. — přiměl jej zkoumati zevrubněji léčivé prvky pramenů v lázních Bathských, i domnívá se, že rozdíl léčivosti spočívá v prvku, jejž nazývá niton, prvku to silně radioaktivním, světlo vysílajícím, když byl shuštěn, avšak při tom právě silně se rozkládajícím. Ve čtyřech asi dnech od načerpání vody z ní docela mizí, přecházeje v jiné částky. Tím objevem by byla poražena theorie o pouhé autosuggesci léčivých účinků koupelí, ale také usnadněna umělá výroba léčivých vod, jež i nyní se již provádí, na př. prý částečně u selterské a j., aniž ovšem léčivé síly původní se dosahuje.

*

Zemřeli: 16. května v Novgor. gub. v Opečenském Posadě zemř. poslední z cechu spisovatelů „národníku“ Pavel Vladimirovič Zasodimskij (* 1843). Zlatovratskij jej o něco předešel. Zasodimský nebyl tak slavný a oblíbený jako druhové jeho — oba Uspenští — Naumov a Levitov. Rozvláčný Zlatovratský a Zasodimský byli už nejslabšími. Počal 1868 povídkou „Grěšnica,“ nejlepší dílo jest „Chronika sela Smurina.“ Více obliby získal si dětskými povídkami, jež náležejí k lepšímu v ruské literatuře. (Zaduševnyje razskazy — Byvalščiny i zkazki — Děduškiny razskazy i zkazki). — 1. června A. M. Zolotarev (* 1853), vojenský statistik a spis. ruský velmi plodný. — Alex. Nikolajevič Almedingen, zakladatel prakt. chem. školy ruské zv. Lomonosovy, učený spis. chemického oboru a zbožoznalství. — 2. června Marya z Płažków Baranowska (* 1884), nadaná polská spisovatelka (novelly, dramata). — 27. června Josef Anýž, žurnalista český (vedoucí red. „Nár. Listů“). — 28. června Josef V. Sládek, čes. básník (zvláštní školy „Lumírovců“) a dovedný překladatel z angličtiny (pře-

ložil znovu celého Shakespeara.) — 30. června Dr. Albín Bráf, min. a prof. ve výslužbě, český politik a národohospodářský spisovatel a učenec. — 1. července Milovan Milovanović, předseda min. srbského, politický a historický spisovatel srbský.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Pro vyrovnávací práce českého sněmu, vedle vlastní komise vyrovnací, ustanovena vloni v září i finanční a školská komise. Školská komise měla vypracovat úpravu platův učitelských a finanční zase sanační plán, jež by stačil na zažehnání starého deficitu i na úhradu nových výdajů s úpravou učitelskou spojených. Po dlouhých poradách ve finanční komisi, v níž členové čeští a němečtí častěji se shodovali mezi sebou než komise sama s vládou, podal referent komise, Dr. Jar. Preiss, obsažnou zprávu o stavu financí a o nových možných daních, jimiž by se důchody zemské zvýšiti daly. Na letoší rok deficit zemský řádný obnášel 28·7 mil. korun, mimořádný 10·5 mil. kor. Dluhů má země 139·5 mil. kor. (koncem r. 1911). Vedle toho však má za dobu obstrukce velikou sumu vybraných záloh a zatímních výpůjček a nutných nákladů, jež do konce roku tohoto dostoupí obnosu 90·2 mil. korun. Koncem roku naroste takto hrozící potřeba zemská na 105·6 mil. kor., takže nezbude než celý obnos tento opatřiti výpůjčkou zemskou. I když se méně náhlé obnosy vypustí, bude nutno vydlužit si 90 až 95 mil. korun. Za nynějšího nedostatku peněz a nechuti obecenstva peněžního k papírům státním, zemským, obecním, bude nutno zvýšiti míru úrokovou ze 4 na $4\frac{1}{2}$%, jak učinila v loni i země Morava. A i při tom zůstane ještě kursová difference asi 10 mil. korun (za dlužených 100 mil. dostane se skutečně jen 90 mil. kor.). Úrokové břímě vyroste pak o nových 4 a 5 mil. kor. ročně. Některá část těchto úroků placena už i dnes z onoho nezaloženého dluhu. K letošnímu deficitu 28·7 mil. přibudou tedy bez haliře příjmů nové vydaje, 2 až 3 mil. nových úroků a tak český deficit příštího roku vyroste samo sebou na 31 mil. korun Na sanaci tohoto schodku navrhuje se, jako dříve už o tomto mluveno: zvýšení údělů státních (vládou slíbené), přenesení a odvalení některých břemen zemských a nové daně. První prostředek dal by roční plus 36 až 37 mil. kor. (vedle dosavadních 9 mil. kor.) a později 40 až 42 mil. kor. Druhý způsob zmenšil by náklad zemský o víc než 7 mil. kor. Konečně třetí cesta, kdyby byla úplně podle návrhu Preissova provedena, přinesla by nových příjmů 7·8 až 8·2 mil. korun. Tak by tedy s největším využitím všech možných cest rozpočet zemský se zlepšil o 51 až 52, v nejlepším případě o 57 mil. korun. Jelikož k deficitu 31 mil. korun, jenž za rok se očekává, nutno přidati 18 mil. korun

nákladu (nejmenšího) na úpravu platův učitelských, jest patrno, že by celý finanční plán komise i svou nejnižší položkou 51 mil. kor. stačil úplně na náhradu schodků i zvýšeného nákladu spolem činících 49 až 50 milionů korun.

Tato hojnost důchodů zemských, jaká by z celého sanačního plánu vyplývala, jest však velmi pochybná: Nejistý jest úděl zvýšený z líhu, tedy 4 mil. kor., nejisty jsou skoro všecky navržené „úspory“, neboť spoléhají na tom, že převezme stát náklad místo země (tedy 7 mil K) a z nových daní nejista je zemská dávka pozůstalostní, neboť stát se jí protiví (2 mil. K) a z některých nových daní musí země poskytnouti patřičný podíl obcím a okresům (daň z přírůstku, hudební). Dá se tedy z celého plánu očekávat nejvýš asi 40 mil. K, takže 8 až 10 mil. K zůstává ihned první rok po takovéto sanaci nekryto!

A přirážky zvýšovat (dnes jsou 55%) není chuti. Tu země musí míti lítost s poplatníky, protože stíháni jsou vedle přirážek zemských ještě i obecními a okresními. Průměr přirážek v Čechách činí pro všecky autonomní korporace 127·6%.

Morava není ostatně lépe postavena, spíše hůře. V tom jsou Čechy a Morava opravdu „věrné sestry“ — založený dluh moravský jest už dnes dokonce vyšší než český, obnáší 144 mil. K. V poměru k počtu obyvatelstva a poplatnictva svého nebudou Čechy ani po té chystané 100 milionové vypůjčce tak zadluženy jako Morava. Těch příštích 240 mil. K dluhů pro Čechy naní daleko tolik co pro Moravu jejích dnešních 144 milionů. Vyjma Korutany má také Morava největší zvýšení rozpočtu v posledních osmi letech, Korutany 75%, Morava 73%.

Velmi nepříznivě vylíčili postavení zemských financí v Krajině dva politikové, Šuklje a Mandl. Praví, že schodek na rok 1912 při rozpočtu 6,683 326 narostl už na 1,658.814. Přirážkami a daní země sbírá ročně jen 2,430.000. Dluhů má země 20,385.688 a zatímních ještě k tomu 1,537.054. Na příští léta dlužno počítati s deficitem 2 mil. K, přirážky dnešní vynášejí všeho všudy jen 1·5 mil. Ovšem má Krajina velmi nízké přirážky: 40% a kromě daně pivní nemá jiné zemské dávky. Není tedy situace její tak hrozná. Proto také lidová strana u vlády v zemi jsoucí připisuje oba finanční výklady stranickosti jejich pisatelů. — Země dnes vůbec mají 90 mil. K deficitu dohromady při 380 mil. K nákladu — tedy celkem 24% — celá čtvrtina zem. vydání se nedostává!

Společné hospodaření, jak ve státě, tak v zemích a obcích, stojí před otázkou: má-li vůbec na sebe bráti tolik úkolů, jež draho a neprakticky i neúčelně opatřuje — či má-li je se sebe svrhnouti a přenechati přemnohé z nich soukromé péči a dobré vůli a iniciativě samého občanstva. Došli jsme brzo na hranici zveřejňování různých opatření společných. Toto zveřejňování, ač je teprv na začátku, už společnost div nezadusí. Je dvojí možno: buď jsme počali se zveřejňováním příliš brzo, dokud ještě síly poplatné na to nestačí, svedl nás příklad bohatší ciziny; anebo přichází vše to příliš draho a prospěch daleko převyšuje oběti.

*

V čítárně „Dělnické Akademie“ v Brně jsou vyvěšeny tyto časopisy: Akademie (revue socialist.), Rudé Květy, Světozor, Hum. Listy, Kopřivy, Slovanský Turista, Časopis turistů, Turistický Obzor, Fotografický Obzor, Zvon, Volná Myšlenka, Volná Škola, Středa, Cvičitelské Rozhledy, Tělocvičný Ruch, La Cultura, Příroda a Škola, Akvaristický Obzor, Krása našeho domova, Pražská lidová Revue, Odborové sdružení československé, Ženský Obzor, Finanční Listy, Lučebník, Český Truhlář, Český Interieur, Stopa, Věstník vzorkařů, Zájmy kovodělníků, L'Asino. „Rovnost“ v č. 167. vřele napomíná svůj dorost, aby místo pitek a karbanu používal čítárny. Avšak nelze upříti, že tato čítárna ducha poskytuje příliš málo vzdělání.

Školství.

Na schůzi správního výboru spolku českých professorů v Praze v červnu konané mluveno bylo o antagonismu mezi spolkem, vlastně vedením a Věstníkem jeho a mezi řediteli škol středních. Ředitelové utvořili si svůj vlastní spolek. Od r. 1908 kdy zmocnili se vedení spolku pokrokoví (realisté), ředitelé prý provádějí abstinenci, do schůzí spolkových nechodí a založili si svůj vlastní spolek. Na schuzi té káráno všecko to tříštění a dovoláváno se jednoty stavovské, jež je nutná, přes malé a nahodilé osobní a politické nesrovnalosti a neshody. Vytýkáno Věstníku paušální obviňování a podezřívání ředitelů. Jeden přítomný ředitel žádal, aby spolek snažil se soustředit všecko středoškolské učitelstvo bez rozdílu hodnosti a přesvědčení náboženského a politického a proto i rozdílů těch u členů svých šetřil. Na to jednatel odpověděl, že spolek nesmí přihlížeti jen k počtu členů, že musí především pracovati o morálním prohloubení a výchově pevných charakterů! — (Což pak pánové jsou ještě tak nemorální a bezcharakterní, že potřebují doplněk takového výchovu.) — Pokladník si stěžuje, že z odborů nedostává nijakých příspěvků; zvláště Morava prý zůstává mnoho dlužna! Zlé znamení pro přichylnost členstva ke spolku za nové správy.

*

V pražských „Pedagogických rozhledech“ v náboženské rubrice docházejí k slovu stále autoři, kteří se domáhají reformy náboženského výchovu a volají, jak praví ref. Zachoval v červencovém čísle, nikoliv „náboženství ze škol“ — ale „náboženství do škol“. Neboť dnes prý tam toho naboženství není, je tam konfessionelní cepování, ale nikoliv náboženský výchov. Až prý se uvede do školy pravé náboženství, konfesse ze školy utekou samy, a nebude jich třeba vypuzovat! Toto nové náboženství k žádné církvi neupjaté bude si

všímati všech náboženství, bude stopovati vývoj jejich, vývoj snahy člověkovy hledati Boha a povznášeti se k nadzemskému, bude v srdce vštěpovati pravé náboženské cítění a ušlechtění. Tuto novou náboženskou nauku prý měly zavésti vlastně školy evangelické. Ale také i jejich konfesionalismus je vlastně klerikalismus a církevnictví. Tak přece jen bude musiti katolická většina tuto reformu provésti! Musí prý se však k tomu bohužel dostati pustou negací, vyvolávanou útlakem a úpadkem katolicismu!

Německý evangelický Bund pro země rakouské usnesl se koncem června na protestu proti závaznému vyučování náboženství na školách pokračovacích. Že prý povinné a nucené přidržovaní k náboženství nemá výchovné moci. Pouze dobrovolné přilnutí k náboženství může míti blahodárný vliv na žáka. — Podle toho by se měla odstraniti asi i povinná návštěva školy, když nucené přidržování ke škole nemá výchovného vlivu! Ale právě proto se nucený nábož. výchov žádá, aby učitel náboženství měl příležitost působiti na všechny chovance tak, aby dobrovolně přilnuli k náboženství O získání té příležitosti se jedná. To ostatní už je věc osobní působnosti toho kterého paedagoga. Nemá viny na neúspěchu nucenost, ale paedagogická nedostatečnost anebo zevní vlivy, jichž sebe lepší osobní působení nemůže v jedné nebo dvou třech chvilkách týdně přemoci.

V září ve Vídni chystá se mezinárodní sjezd pro křesťanský výchov.

*

Proti realným gymnasiím vystoupili nedávno profesoři na Ostravsku. Aby se totiž realky nepřetvořovaly v realná gymnasia, že humanistických absolventů máme mnoho, realistů méně. A pro realisty stává v Brně vysoká škola technická, pro gymnasisty však druhá česká universita, kdož ví, kdy bude! Humanistickou intelligencí prý už národ je přesycen, kdežto technických sil stále jest ještě nedostatek (?).

Na realkách je naše české žactvo už i dnes po německém nejsilnější. Ze všech gymnasistu rakouských je Čechů 19%, ze všech, realistů však 31·5% Je to na účet Poláků, Rusínu, Slovinců, Charvatů, kteří reálek buď vůbec nemají, nebo jen velmi málo. Přes to však i my máme dosud více gymnasií než reálek. Gymnasií českých je 64, reálek jen 44. Professorů gymnasijních (českých) je 1148 (z nich 349 supplentů), reálních 1048, (z těch rovněž 349 supplentů).

*

Zajímavou otázku nadhodily polské listy: Proč prý studovaná mládež ze selského rodu nemá vlivu zpětného na venkov, ale kamsi ve společnosti jakoby se ztrácela? A odpovídají si na otázku tu, že selská intelligence netouží zpět po venkově, netouží po tom povznášeti venkov k sobě, ale sama se vtláčí do městské společnosti a často raději v ní poslední místo zaujímá, než aby vévodila. A v této městské společnosti hrá podřízenou, ubohou úlohu společensky pouze

trpěných lidí. — Tento problem u nás není takový, jako mezi Poláky a Rusy — kde stavy značně se dosud od sebe odlišují a intelligence přesně rozeznává mezi sebou, odkud kdo vyšel.

Koncem července měl bulharský „Sojuz“ (svaz) učitelský svou valnou hromadu, jež skládala se z třídenních divokých scen a sporu mezi neutralisty (52 delegátů) a socialisty (76 delegátů). Socialisté majíce většinu usnášeli na sjezdu stále socialistické projevy, jichž neutralisté (měšťáci) nechtěli připustiti. Došlo to tak daleko mezi oběma tábory, že jednotlivé sbory učitelské (na školách výše organisovaných nebo v celých městech) vylučují kollegy protivného tábora a nechtějí jich na místa uprázdněná připustiti.

*

Školský dozor duchovních, u nás dávno zrušený, v některých částech Německa trvá a znamenitě se osvědčuje, což ovšem nevadí, aby se proti němu nebrojilo, „ze zásady“. Proto bavorští duchovní škol dozorci sestoupli se v odborný spolek s vlastním orgánem (Die christliche Schule), v němž pěstují otázky methodické a vychovatelské, uznávajíce, čehož na př. u nás příliš málo si všímáme, že ne úřad sám, nýbrž jen osobní vzdělání a zdatnost uzpůsobuje k obtížnému povolání školdozorskému. Nestačí tu povšechná schopnost vychovatelská, jež ostatně také není tak častá, jak se myslí, a jen mnohou pílí a zkušenosti vyspívá, nýbrž potřebí také dovednosti neb aspoň znalosti didaktické, jíž prostě nutno se naučiti, theorií a zkušeností. Je to více méně rutina, ale potřebná, a nedostatku jejího nenahradí nejlepší nadání paedagogické, kdežto znalost její pomůže přes leckterý nedostatek paedagogický, aspoň u povrchního pozorovatele, což mladí adepti paedagogiky dobře vědí a využitkují, zhusta proti knězi a jeho vyučování.

*

K pohřbu J. V. Sládka podotýká pražský „Zvon“: „Nápadno bývá poslední dobou při pohřbech čelných našich lidí, že abstinuje akademické studentstvo. Proč? . . . Bylo by to ovoce nějaké kultury, která zvlažnila tuto jarou krev a proměnila v syrovátku lhostejnosti, již do pohybu uvede pouze match na Letné a která nás mermo nutí nepočítati pro příště při událostech národního cítění a jeho projevech s její účastí? Taková chasa bude kdysi uboze vypadat u Marathonu!“

Vojenství.

Italské válečné operace proti Turecku v Egejském moři. (Č. d.) Důležitý makedonský přístav Soluň jest proti útoku se strany mořské lépe opevněn než-li Smyrna. Soluň sama jest zastaralou pevností s kostelem. Pobřežní tvrze a baterie jsou ale moderní. Nánosy řeky

Vardar, která na severozápadním pobřeží zálivu soluňského ústí do egejského moře stala se východní část soluňského zálivu pro lodě o hlubším ponoru nepřístupnou a následkem stále se měnících písčin též menším lodím nebezpečnou. Proto vjíždějí lodě do zálivu soluňského poblíž západního pobřeží poloostrova Chalkis, kde jest moře dostatečně hluboké. Vjezd do soluňského přístavu jest chráněn 2 velikými opevněními a sice silnou pobřežní baterií Mikra Point a rozsáhlou tvrzí Kara burun; obě opevnění byla v roce 1897 rekonstruována a jsou vyzbrojena pobřežními Kruppovými děly a houfnicemi. V posledních měsících byla do Soluně dopravena pobřežní Kruppova děla a houfnice nejnovější soustavy a zřízeny byly na západním pobřeží poloostrova Chalkis nové baterie. Záliv soluňský jest též uzavřen minami. V přístavu kotví turecká panceřová loď Feth-i-bulend (nosnost 2.800 tun, výzbroj: čtyry 15 cm. děla a šest rychlopalných 7·6o cm. děl). — Nyní jest tedy záliv chráněn asi 50—60 těžkými pobřežními děly a houfnicemi, minovými polemi a 1 panceřovou lodí. — Soluň jest sídlo armádního a sborového velitelství, má velmi silnou posádku a jest spojena s vnitrozemím železnicemi; tyto podporují rychlé soustředění tureckého vojska v Soluni, kdyby Italie pomýšlela na útok proti tomuto přístavu. Poněvadž jest Soluň se strany mořské lépe chráněn nežli přístav smyrenský, musela by Italie počítati při válečné akci před Solunì s většími ztrátami lodního materiálu. S ohledem na silnou tureckou posádku a rychlé její sesílení z vnitrozemí není obsazení Soluně Italií bez současného vylodění velmi značného množství italského vojska myslitelno, poněvadž italské vojsko by u Soluně narazilo ihned při vylodění na nejméně 2 pěší vojskové divise (asi 36 000 mužů). Makedonie jest horkou půdou, kde není mnoho zapotřebí, aby vypuklo povstání. Jakmile by toto nabylo větších rozměrů a Turecko ho nemohlo rychle potlačiti, donutí lid v Bulharsku, Černé Hoře, v Řecku a v Srbsku vlády k zakročení a celý Balkán promění se v jedno bojiště. Potom ale nezůstane též Rumunsko nečinným a velmoci, zvláště Rakousko-uhersko a Rusko, budou v zájmu svých důležitých politických a obchodních aspirací na poloostrově balkánském též nuceny, zbraní v ruce řešiti otázku balkánskou. Před těmito důsledky válečné akce v evropském Turecku, která by mohla vyvolati všeevropskou válku, snad přece italská politika stane se zdrženlivější a nesadí hazardně všechno na poslední kartu.

Nejcitlivějším bodem Turecka v egejském moři jest úžina dardanellská, sprostředkující mezinárodní plavbu z egejského moře k Cařihradu a Bosporem k černému moři. — Dardanelly tvoří 33 námořních mil dlouhý a průměrně 2 námořní míle široký průliv mezi evropským poloostrovem Gallipolí a Malou Asií. Hloubka průlivu kolísá mezi 45—100 m, voda proudí průměrnou rychlostí $1\frac{1}{2}$ námořní míle za hodinu směrem z moře marmarského do egejského moře; při silném větru obnáší proudění až 5 námořních mil (zvláště v soutěsce Tšanaku). Evropské pobřeží úžiny tvoří strmé a většinou holé vrchy, asijský břeh jest zalesněný a posetý obdělávanými poli. Spád evropského břehu

jest většinou příkrý, asijský břeh jest nižší a podél asijského pobřeží rozprostírají se leckde mělčiny a písčiny. Plavba úžinou dardanellskou jest bezpečná. V noci vyznačena jest vodní cesta četnými majáky a zkušení lodivodové provedou bez pohromy lodě úžinou. Dardanelly jsou stále oživeny loděmi všech možných států. Hlavně převládají lodě několika anglických společností, lodě rakouského Lloydu, francouzské společnosti Messageries Maritimes; dále lze velmi často viděti v Dardanellách parolodě německých a ruských společností a před válkou italsko-tureckou byly hlavními sprostředkovateli zámořského obchodu Italie s Tureckem a státy černomořskými vůbec parolodě Navigazione Generale Italia. — Dardanelly jsou na základě 2. londýnské smlouvy z roku 1841, dle pařížského traktátu z r. 1856 a berlínské kongresní smlouvy z r. 1878 pro válečné lodě všech států uzavřeny a přístupny jen válečným lodím Turecka. Turecká dopravní policie v Dardanellách jest v tom ohledu velice přísnou a dovoluje i obchodním lodím neutrálních států proplutí Dardanell jen ve dne. Válečné lodě neutrálních států obdrží jen vyjímečně k proplutí Dardanel nebo Bosporu zvláštní povolení turecké vlády, ale vždy jednotlivě.

První turecká opevnění datují se z roku 1462, kdy sultán Mohamed II. rozkázal vystavěti pobřežní hrady v Dardanellách. R. 1659 dal velkovezír Achmed Köprüli dardanellská pobřežní opevnění sesíliti. V letech 1864—1877 byla tato opevnění přestavěna, doplněna a nově vyzbrojena. Za války řecko-turecké roku 1897 byla dardanellská opevnění nově sesílena a vyzbrojena. Později byly dardanellské tvrze a baterie věšinou přestavěny dle plánů belgického inženýrského generála Brialmonta a vyzbrojeny těžkými Kuppovými pobřežními děly, houfnicemi a moždíři. Od začátku války italsko-turecké byla dardanellská opevnění rozšířena a z cařihradského arsenálu bylo do Dardanell zasláno množství střeliva, moderní pobřežní děla, houfnice a moždíře, podmořské miny, torpeda a technické pomůcky, jako elektrické osvětlovače, přístroje na měření vzdáleností, telefony atd. Turecké válečné loďstvo kotví u města Maidos v dardanellské úžině, poloostrov gallipolský jest obsazen četnými tureckými vojenskými oddíly, v trojské nižině a u Tšenak Kalessi jsou veliké tábory tureckého vojska.

Překážky, které se staví v cestu italskému útoku na Dardanelly, jsou veliké a jen s velmi těžkými ztrátami mohla by Italie proniknouti k Cařihradu. Při vjezdu z moře egejského do úžiny dardanellské jsou již oba břehy uzavřeny opevněními, jichž účelem jest zameziti nepřátelským lodím přístup do úžiny a umožniti výpad tureckého válečného loďstva z Dardanell do egejského moře. Na evropském břehu střeží vjezd do úžiny přestavěná žulová tvrz Sedd il-bahr (vyzbrojená patnácti rychlopalnými děly kalibru 15 *cm* a osmnácti 10 *cm* rychlopalnými děly) a pobřežní baterie Eski Hissarlik a Ak Tabia (každá s 12 těžkými Kruppovými děly o kalibru 24 *cm* až 28 *cm*); nad nimi na návrší stojí tvrz Ertogrul (s pobřežními 28 *cm* až 30·5 *cm* děly a 28 *cm* houfnicemi). Na asijském břehu zamezuje přístup k Dardanellám žulový zámek Kum Kalessi (vyzbrojený jako tvrz Sedd il-bahr), 2 pobřežní

baterie a tvrz Orchanie (výzbroj skoro taková, jako na evropském břehu). Celkem ovládá přístup z egejského moře do ústí Dardanell, které zde jest asi 3.700 *m* široké, 110—120 děl a houfnic. Dle francouzských zpráv jest vjezd uzavřen mínami. — Avšak i dále, kde se průliv šíří, jsou silná opevnění na obojím břehu, moderně zřízená. — Turecké loďstvo, kotvící u města Maidos skládá se ze 2 pancéřových bitevních lodí po 10.000 tunách, 3 pancéřových pobřežních lodí s nosností 9.000 tun, 8 moderních torpedoborců a 8 moderních torpedových člunů; podmořských člunů, které by mohly vydatně dardanellskou užinu brániti, Turecko dosud nemá. V cizině zakoupila turecká vláda aeroplány a řiditelný balon, kterých má býti hlavně použito při obraně Dardanell.

Námořní operace italského loďstva proti Dardanellám mohly by býti provedeny trojím zpusobem: 1. zničením pobřežních opevnění jich bombardováním a současným odstraněním minových polí; 2. kombinovaným bombardováním tureckých opevnění italským loďstvem a současným útokem vyloděného italského vojska na týl dardanellských opevnění; náhlým a rychlým projetím úžiny dardanellské spojeným se současným bombardováním tureckých opevnění při plavbě a současným proražením plavebního kanálu minovými polemi. — Ve všech 3 případech musí italské loďstvo počítati nejen s odporem pobřežních opevnění, nýbrž i s bojem proti tureckému loďstvu.

Když nový italský vrchní admiral Viale 18. dubna bombardoval turecká opevnění Sedd-il-bahr a Kum Kalessi při ústí do egejského moře, vystřelily italské lodě celkem 310 ran v úhrnné ceně 620.000 K. Touto střelbou byl v tureckých opevněních zabit jen jeden kůň a proražena střecha kasáren , což by nesvědčilo o nejlepším výcviku italských dělostřelců. Tureckou střelbou byl prý vážně porouchán pancéřový křižník Varesse (dle jiných zpráv pancéřový křižník Francesco Ferruccio), jehož trosky byly nalezeny na pobřeží ostrova Limnos.

Možná že Italie, nemohouc dosíci žádných rozhodných válečných úspěchů proti Turecku, míní rozšířením válečných operací na moře egejské učiniti nátlak na velmoci, aby sprostředkovaly ukončení války, kterou vlastně trpí nejvíce mezinárodní obchod. Italie, cítíc se slabou k vítěznému ukončení války, opakuje starou svoji hru z roků 1848/49, 1859 a 1866, hledíc přispěním nebo zakročením jiných státu dosáhnouti uskutečnění svých cílů. V Turecku ale stýkají se všeevropské zájmy a bez svolení velmocí nemůže Italie v evropském a v asijském Turecku vystupovati tím způsobem, jak by byl její úmysl. To bylo viděti při italských operacích v moři adriatickém a před Beirutem. Čím déle válka italsko-turecká bude trvati, tím větší bude nervosita italského národa a tím větších škod utrpí mezinárodní obchod v Turecku. Dosavadními minimalními úspěchy Italie vzrostly houževnatost a odpor Turecka, jakož i sebevědomí mohamedánského světa. Proto není velmocem za lehko zprostředkovati žádoucí mír, protože podmínky míru oběma válčícími státy stanovené se daleko rozcházejí.

Rakousko-uhersko: 5. červencem t. r. vstoupil v platnost nový branný zákon, znamenající značný úspěch vojenské správy. V uherské poslanecké sněmovně potlačil hrabě Tisza bezohledně oposici, která zdržovala projednávání nového branného zákona; sněmovna magnátů schválila nový branný zákon po krátkých debatách. Rakouské poslanecké sněmovně nezbývalo, po rychlém projednání branného zákona v Uhrách, nic jiného, aby beze změny též přijala zákon již v Uhrách schválený. Naše panská sněmovna též nečinila žádných obtíží a po saukci panovníkově vstoupil tento nový branný zákon 5. červencem t. r. v platnost. Na tak rychlé projednávání branných předloh nebyly ani zákonodárné sbory, ani veřejnost připraveny. Vše odehrálo se rychle, skoro ukvapeně, bez věcného projednání. Zákon z 5. července r. 1912 ohledně zavedení nového branného zákona, jak úřední titul zní, vložil vojenské správě velikou pravomoc do rukou. O tom přesvědčí se obyvatelstvo teprv, až se tento nový branný zákon více vžije.

I. díl pojednává o všeobecných ustanoveních. V § 1. (všeobecná povinnost) jest oproti starému brannému zákonu vyznačeno, že všeobecné branné povinnost podléhá každý státní občan osobně, a nově přidáno, že „dle ustanovení tohoto zákona musí býti všeobecná povinnost plněna“; nové v tomto paragrafu též je, že branná povinnost obsahuje povinnost stavěti se k odvodu, povinnost služební a povinnost domobraneckou. § 1. tedy přesněji označuje pojem branné povinnosti, nežli v dřívějším branném zákoně. — V § 2. (roztřídění ozbrojené moci) jest novinkou, že ozbrojená moc dělí se ve „společnou ozbrojenou moc,“ což znamená koncesi Maďarům; dále zde vyznačeno, že k společné ozbrojené moci patří stálé vojsko a válečné loďstvo. — § 3. (společná ozbrojená moc) jest ustanovena k obraně „Rakousko-Uherské“ monarchie, „to jest oblasti všech zemí Jeho c. a k. Apošt. Veličenstvem ovládaných.“ Pojem „Rakousko-Uherské“ (novinka) vstahuje se na Rakousko, Uhersko, Bosnu a Hercegovinu. — Ve 4. paragrafu (zeměbrana) zmizelo slovo „výjimečně“ při textu: „v míru též k udržování pořádku a bezpečnosti uvnitř říše.“ Proto lze nyní zeměbrany užíti k tomuto účelu zrovna tak jako „společné ozbrojené moci.“ Nově pojato do § 4. ustanovení, že „veškeré záležitosti zeměbrany spadají v působnost ministra zeměbrany. Ministr zeměbrany, po případě vrchní velitel zeměbrany — tento prostřednictvím zeměbraneckého ministra zpravují nepřetržitě ministra vojenství o stavu, výzbroji, dislokaci, vojenském výcviku a kázni zeměbrany. Tímto odstavcem určen poměr ministra zeměbrany a vrchního jejího velitele k ministrovi války. Další odstavec (nový) praví: „V případě mobilisace (doplnění na stav válečný) a ve válce podřízena jest zeměbrana, po případě ona její část, které bylo použito, po stránce vojenské velitelům, jež ustanoví jeho Veličenstvo“. Tímto odstavcem má panovník právomoc ustanoviti velitelem zeměbrany (neb její části) též důstojníka (důstojníky) společné ozbrojené moci. — V § 5. (náhradní záloha) jest novinkou, že též náhradní záloha zeměbrany (dosud jen stálého vojska) může v míru býti povolána dle ustanovení §§ 43. a 44. k činné službě. — § 6 (domo-

brana) určuje nově, že domobrana slouží „dle ustanovení obsažených v domobraneckém zákoně“ k podpoře společné ozbrojené moci a zeměbrany. Nové též: „Veškeré záležitosti domobranecké spadají v působnost ministra zeměbrany, jenž ministra vojenství stále zpravuje o stavu a výzbroji domobrany. Svolaná domobrana podřízena jest po stránce vojenské vojenským velitelům, ustanoveným Jeho Veličenstvem. Podrobné předpisy ohledně domobrany obsahuje domobranecký zákon.“ Tímto ustanovením zůstává domobrana v úzkém spojení se společnou ozbrojenou mocí a panovník má právo domobranu podříditi „vojenským“ velitelům po stránce „vojenské.“ Z toho možno souditi, že části domobrany budou v budoucích válkách často použity v boji po boku společné ozbrojené moci a zeměbrany a ne jen k podřadným účelům. — § 7. (jiné služebné úkony k účelům válečným) zní: „Kdož dosáhli věku, ukládající brannou povinnost a nejsou sice způsobilí k válečné službě samotné, přece však hodí se ke služebním ukonům s ní souvisícím, mohou k nim býti povoláni v případu mobilisace (doplnění na stav válečný) a v době války.“ Tímto paragrafem otevřen vojenské správě nový zdroj lidského materialu pro výpomocné služby k úkolům válečným, ku kterým se dosud používalo často zbraně schopných vojáků. Tito jsou nyní volni pro polní formace a tedy pro vlastní boj. — Ve starém branném zákoně obsaženo v § 10. (P. d.)

Nynější stav operativního válečného loďstva Rakousko-uherska a Italie: Anglický a francouzský tisk sleduje s nepokojem novostavby válečných lodí našeho mocnářství a Italie. Jak v Anglii, tak i ve Francii se poukazuje na možnost, že v roce 1914, kdy nynější lodní programy Rakousko-uherska a království italského budou uskutečněny, přešine se námořní převaha anglo-francouzská ve Středozemním moři na stranu Rakousko-uherska a Italie. Anglie, která s ohledem na stále vzrůstající námořní zbrojení Německa sesílila na úkor svého středomořského loďstva (jehož základnou jest Malta) atlantické loďstvo kotvící v Gibraltaru a domácí loďstvo ve vlastní Anglii, počíná se obávati o svoji nejdůležitější obchodní spojku s Indií, vedoucí úžinou gibraltarskou přes ostov Maltu k průplavu suezskému. Zvláště nyní, kdy Italie buduje v Tripolsku na poloostrově Barka v přístavu Tobruku svoji novou námořní opevněnou základnu a která pomýšlí si ponechati obsazený otrov Rhodus, lze v anglické veřejnosti pozorovati jistou nervositu. Italské válečné přístavy Augusta na Sicilii, Tarent, Tobruk a ostrov Rhodus mohly by v případu válečných zápletek trojspolku s Anglií býti oporou spojenému loďstvu Italie a Rakousko-uherska, které by při nynější slabosti anglického středomořského loďstva na Maltě mohlo přerušiti anglickou obchodní cestu Gibraltar-Malta-Port Said. Brindisi a Boka kotorská, jsouce silně opevněny, slouží k uzavření moře adriatického, kam by mohla spojená loďstva Rakousko-uherska a Italie se v případu nezdaru vždy uchýliti, aby ve válečných přístavech Pulji a Benátkách se zase restaurovala pro nový výpad z úžiny otrantské do moře Středozemního. Italie a Rakousko-uhersko mohly by ale též svoje válečné akce přenésti i do západní části Středozemního

moře, kde by v Messině (opevněný přístav), ve válečném přístavu Maddaleně na severním pobřeží Sardinie a v ústředním italském válečném přístavu Spezii nalezly pevné základny pro operace v západní části Středozemního moře. — Kombinací společného postupu Rakousko-uherska a Italie ve Středozemním moři cítí se ale mimo Anglii též ohrožena Francie, obávající se přerušení spojení mezi svým jihofrancouzkým pobřežím v moři Středozemním a Korsikou, Alžírskem a Tunisem. Francouzské válečné přístavy Toulon, Ajaccio na Korsice a Biserta v Tunisu mají chránitti spojení mateřské země s francouzskými severoafrickými koloniemi, sloužíce francouzskému středomořskému válečnému loďstvu za oporu. Toto loďstvo může ale jen tak dlouho chrániti námořní dovoz mezi Francií a severoafrickými koloniemi, odkud bude s to udržeti nadvládu na moři. Tím dnem, kdy francouzské středomořské loďstvo by bylo nepřátelským loďstvem poraženo nebo zatlačeno do defensivy k pobřeží, jest přerušeno spojení Francie s Alžírskem, Tunisem i Makedonskem ve Středozemním moři a francouzský zámořský obchod v moři Středozemním podvázán. — Proto pomýšlejí státníci Anglie i Francie na sesílení středomořských loďstev, která by se vyrovnala spojeným loďstvům Rakouskouherska a Italie; bez značného sesílení zvláště panceřových bitevních lodí a panceřových křižníku ve Středozemním moři se strany Anglie a Francie nebudou moci tyto velmoci udržeti nadále svojí námořní převahy ve Středozemním moři. Anglie, která soustředila s ohledem na úsilovné námořní zbrojení Německa svoje nejmocnější lodě v Severním moři, nemá vůbec ve Středozemním moři žádného dreadnoughtu. Zda-li uskuteční se projekt přeměny dohody anglo-francouzské v pevný spolek, není ještě rozluštěno. Jak se strany Anglie, tak i Francie jeví se k tomu málo chuti. Francie poukazuje, že Anglie mohla by v případu války francouzsko-německé vyloditi k podpoře francouzské armády na nejvýše 150.000 mužů, kdežto Francie požaduje podporu 300.000 anglických vojínů. Anglie zase chce přenechati obranu anglo-francouzských zájmů v moři Středozemním proti Rakousko-uhersku a Italii úplně francouzskému loďstvu, aby mohla se celým svým loďstvem vrhnouti proti loďstvu německému; ochranu francouzského pobřeží v atlantickém oceanu převzalo by prý loďstvo Anglie. Poněvadž ruské baltické loďstvo se znovu buduje a černomořské loďstvo Ruska jest uzavřeno Bosporem i Dardanelly, nepočítá asi Anglie a Francie na podporu ruského loďstva, zvláště když nyní jeví se mezi ruskou a anglofrancouzskou středozemskou a balkánskou politikou jistý rozpor. (P. d.)

Ročník XXIX. Číslo 9.

HLÍDKA.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.)

Bez Glasera se ještě dlouho neobejde arastibika. Glaser první strhl závoj ze záhadné říše katabanské a první pronesl mínění, že starší než říše sabejská jest říše minejská. Důkaz přesný, založený na nápisech, ovšem nepodal, třebas nápisy měl, nepodal ho však proto, že smrt jej odvolala. Glaser byl genialní čtenář odlitých nápisův, a ty vrhají na život Semitů před 9. stoletím před Kristem neobyčejné světlo a tím právě podává Glaser klíč vzácný ku porozumění nejstarších dějin židovstva. Assyriologie nám až do podrobností osvětlila dějiny židovstva v 8. a 9. století před Kristem, ale dějiny starší se nepochopí bez dějin zaniklých starých říší arabských. Glaser vyměřil Arabii místo jí v dějinách náležející; je to zásobárna neobyčejně nadaných a vítězících národů pro celou přední Asii a dokonce i pro Egypt. V V. asi tisíciletí před Kristem odcházejí dle Dr. Webra z Arabie první dějinám známí Semité do Mesopotamie. Zde najdou starou kulturu sumerskou, Semité si Sumery podrobí, obohatí pružného ducha svého vzdělaností sumerskou, z toho vyrůstá nová, obdivuhodná kultura babylonská. A když ta se ve třetím tisíciletí před Kristem vyžila, pak se naskytá už docela jistě na základě písemných památek vyspělé semitství právě vnikající do staré Babylonie a politicky se uplatňující v dynastii Hammurabi. Tato era nese nesmazatelnou pečeť semitství na sobě, jak dokázal Dr. Grimme ve svém rozboru zákoníka Hammurabiho. V téže době se uplatňují Hyksové v Egyptě a Kananejští v Palestině.

Právě toto 3. tisíciletí přináší silné novoty a zvláštnosti, docela odlišné od staré babylonštiny, zachycené a ustálené v zásobě slovní, v pojmech náboženských a v nesčetných vlastních jménech, a neporozumíme tomu všemu bez Arabie a najmě bez říše minejské. To vše tušili předchůdci Glaserovi Halévy a Rakušan Langer, ale pádný, přesvědčující důkaz na základě archeologických památek sestrojil teprve Glaser. Kolem Glasera se přirozeně kupí už celá škola dějepisců, archeologův a biblistů, z mnohých jmenuji jen neobyčejně solidního B. Hommela, Ditlefa Nielsena, Dr. Grimmeho, Mordtmanna a benediktina Dr. Landersdorfra. Protestanté i katolíci těží z prací Glaserových, panbabylonismus, přehnaně vypěstěný Delitzschem a Wincklerem, došel konečně věcné a nevyvratné kritiky; dnes nemůže už nikdo vážně tvrditi, že by židovské náboženství a jeho filosofie byly méně podařeným odvarem Babylonu, naopak Babylon nemá kulturních prvků původních, pramen k nim třeba hledati v daleko starším semitismu arabském. To je dílo Glaserovo! Kéž by brzo se někdo našel, kdo by, šťastnější Glasera, jeho sbírky zpracoval a po jeho cestách dále závoj zvédal ze záhadné, skoro pohádkové Arabie, jakou se nám zdála vždycky dle vypravování knihy Jobovy a dle údajův o královně ze Saby. Hluboká kniha Job se asi teprve pochopí v celém bohatství svých myšlenek a své filosofie na základě propracovaných a úplně známých dějin staroarabských, Mojžíšovi pak a dílu jeho nelze rozuměti také bez archeologie arabské. O tom není sporu. Stačí uvésti publikace „Der alte Orient“ a sice „Arabien vor dem Islam“ r. 1901, „Eduard Glasers Forschungsreisen in Südarabien“ r. 1909 a „Forschungsreisen in Südarabien bis zum Auftreten Eduard Glasers“ r. 1907 — všecky od Dr. O. Webra. Specielně o jednotlivostech jednají Dr. Hommel „Altisraelitische Überlieferungen“ z r. 1897 a pak nesmírně zajímavý spis od Ditlefa Nielsena, protestanta, „Die altarabische Mondreligion und die mosaische Überlieferung“ z r. 1904 a od katolíka Dr. Landersdorfera „Die Bibel und die südarabische Altertumsforschung“. Poslední se hlavně opírá o Dána Nielsena a Hommela a jest nejvýš střízlivý a opatrný ve svých tvrzeních. Všimněme si některých, abychom podali několik důkazův o významu Glaserových prací pro biblistiku.

Hommel rozdělil Semity na východní a západní. Důvod pro toto rozlišení určil ve vlastních jménech. Dokázal totiž, že na př. minejsko-sabejská jména vlastní podobně jako z doby Hammurabiho ráda se skládají ze jmen ilu „Bůh“, abu „otec“, ammu „otcův bratr“, někdy také Aju nebo Ai, což je staroarabské pojmenování měsíce, na př.:

Abi-melek, Ui-ab, Ai-Kalab atd. V hebrejštině se dosti často vyskýtá prvek ammu až jako druhá část slovní, na př. Jerob-ammu. Něco podobného se vyskýtá u prvé babylonské dynastie kolem r. 2000 před Kristem a mimo to ještě u Katabanů. Co z toho plyne? Nejvyšší spřízněnost a dále, že tito národové původně byli národ jeden a měli jedno bydliště. Rozhodně to však nebyl Babylon, poněvadž zde se setkáváme s nimi jako s vítězi nad staršími usedlíky v Mesopotamii, východními to Semity, v našem případě se jedná o Semity západní, usazené v severozápadní Arabii, v zemi, kterou nazývala stará babylonština Magan. Tuto bylo jejich společné a původní sídlo, a odtud část z nich se brala na severovýchod, část zase na jihozápad. Tak vznikly říše Hammurabiho, ale také minejská, sabejská, hadramotská a katabanská. V téže době táhla na severovýchod i rodina Ab-rama, jednoho z nich, uchovavšího však věrněji poklad otcovský než všichni ostatní.[1]) Jest možno shlédnouti a doceniti i tento poklad? Na to odpovídáme kladně a to opět hlavně na základě prací Glaserových, jež rozvedl a pro dané případy upotřebil Hommel. Starosemitská jména jsou celými větami a obsah jejich jest náboženská myšlenka. Hommel sestavil ve svých pracích celou obsáhlou sbírku o tom, na příklad: Jahwi-ilu = Jest Bůh, waddada-ilu = miloval Bůh, çadaqu-ilu = spravedlivý jest Bůh a jiná. Sestavení v nich může býti i obrácené a l = el může státi i na počátku slova na př.: Il-i-jada'a = můj Bůh jest vědoucí, Il-i-padaja = můj Bůh spasil, Il-i-rapa'a = můj Bůh zhojil, Il-i-radsawa = můj Bůh jest milostivý. To je základní rys starosemitských jmen, jak je nalézáme v staroarabských a starobabylonských památkách. Pojem Boha je zde prajednoduchý, nejvýš odtažitý, není nijak stělesněn anebo s něčím zevnějším spojen; z těch jmen nelze uzavírati, že by tento Bůh byl činným jen v určitém souhvězdí nebo na určitém místě anebo dokonce mezi určitým národem. Dále se zde jedná jen o „Bohu“ a nikdy o „bozích“. O tomto Bohu platí výroky, přikládající mu pojmy mravní a osobní. Bůh je dle nich spravedlivá láska, je dobrý, milostivý a žehná, je to osoba božská, poněvadž se rozpomíná, žehná a slyší, je to Bůh spravedlivý, dávající lidem svá přikázání, ale nade vše je to Bůh milující, uzavírající s lidmi úmluvu a udělující jim mír. Nejlépe jest pojem tohoto Boha vystižen slovem: ilu-abí = Bůh jest můj otec.

[1]) »Die Bibel und die südarabische Altertumsforschung.« Dr. P. S. Landersdorfer O. S. B- p. 28 sequ.

Řídčeji se už v starosemitštině vyskytují jména vyjadřující zevnější činnost Boží z různých stránek, na příklad: Ilu-bani = Bůh stvořil, ilu-šariba = Bůh září a j. Kdo by z těchto jmen nevyčetl ihned pojem Boha stvořitele, který vyvolává život pozemský a poněvadž tak činí pomocí nebeských těles, vyjadřuje se úkazy nebeskými tak, že vlastnosti nebeských těles se na Boha přenášejí! Tomuto způsobu Boha pojmenovati se dostalo různého zabarvení zeměpisného a ponebního podle toho, který semitský kmen ho užíval.

Jinou zajímavostí ve jménech starosemitských jest okolnost, že za jména boží se kladou osobní, odtažité pojmy anebo různé příbuzenské vztahy, na příklad: Sa'ada-Wadd = Láska obšťastnila, Dhimri-'aloja = Má ochrana je vznešená, a jiná. Na místě srostitého pojmu Boha je zde odtažité jméno „láska", „ochrana" atd. Bůh je tedy láska sama, spravedlivost sama, která mi poroučí, ale také odměňuje a trestá, a tak je mi postrachem a ochranou zároveň. Bůh vstupuje do vztahu načisto osobního stávaje se Bohem úmluvy. Tak se Bůh chápe jako svatá, spravedlivá láska a pro tuto lásku se velebí jako Bůh úmluvy, ochrany a spásy.

Na místě takových odtažitých pojmů klade starosemitština pojmy příbuzenských vztahů, na příklad: Abi-jathu'a = Můj otec pomohl, 'Ammi-çaduqua = můj strýc je spravedlivý, Dâdi-kariba = Můj strýc požehnal, a jiné. Právě proto, že mne Bůh tak chrání a miluje, stává se mi velmi blízkým, příbuzným.

Až arabské památky důkladněji budou spracovány a staré pomníky arabské prozkoumány, najdeme asi k těmto jmenům hojně dokladů historických.

Proti arabskému, odtažitému pojmu Boha obsahují babylonská jména srostitá, hvězdnatá jména Boží, v nichž hlavní úlohu má šamaš = slunce a sin = měsíc. Ale i tu třeba stále na mysli míti, že ani Babyloňané neosobná nebeská tělesa za bohy neuctívali, nýbrž Bohem jim zůstal osobní, mravní Bůh, jehož zevnějším zářivým zjevením právě hvězdnatá tělesa jsou. A tak starosemitský pojem Boha ani v Babylonu svého práva a pojmu správného nepozbyl, jen jeho obraz se spjal s tělesy nebeskými. Tím se stalo, že učenci lidu nebyli jen hvězdáři nýbrž v prvé řadě bohoslovci, a tehdejší věda nebyla jen hvězdářstvím nýbrž druh hvězdářské theologie, astrální theologie. [1]) Kdo by zde nevzpomněl historii Balaamovy a sv. mudrců z evangelií.

---

[1]) »Die altarabische Mondreligion und die mosaische Überlieferung« von Ditlef Nielsen. Strassburg 1904 p. 18 sequ.

Jinaká byla tato theologie u Babyloňanů, jinaká opět u Arabů. Příčina toho vězí v různém útvaru kraje obývaného a v jiném také povolání. Babyloňané byli ponejvíce národem rolnickým, jimž slunce bylo veledůležitým činitelem při práci. Arabové zase národ kočovný, bloudící pouští a sprostředkující touto pouští spojení mezi světy vzdělanými, více měli od měsíce, který jim svítil na pouti nepodnikané za žáru denního, nýbrž za tiché a chladnější noci. A tak nese babylonské náboženství rys odvislosti na slunci, jako arabské vykazuje opět rys odvislosti na měsíci. Larsa a Sippar byly středisky prvého kultu, Harran a Ur opět středisky druhého.

Pozdější theologie našla mezi jednotlivými nebeskými tělesy různé vztahy, jež v nápisech jak babylonských tak arabských jsou zachyceny. Význam jejich se halí dosud do mystického šera, ale jedno vysvítá, že u obou národů znám byl Bůh trojí i čtverý, jejž vyjadřovaly vztahy mezi otcem, synem a matkou. Mezi nápisy na násypu Maribském nalezl Glaser také tento: rahmân-an wa-masîh-hu wa-rûh [qua] Sis = Milosrdný a jeho Messiáš a svatý Duch. Glaser k tomu dodává, že tyto pojmy tak čisté a tak odtažité zabraly místo za pojmy vzaté z hvězdnatého nebe. [1])

Dnes lze o těchto zjevech jen domněnky pronésti, jež pozdější doba jistě asi důkladněji ozřejmí. Jedno jest však jisto, že se zde jedná o zevnější zjevení Boha v podobě více osob.

Z těch tří osob stál člověk v nejněžnějším poměru k osobě synově. Toto vše jest obsahem jmen Hebreuv, Arameů, jižních Arabův a západních Babyloňanů, jak se nám zachovala z druhého tisíciletí před Kristem. Ony tajemné tři osoby jsou však spojeny s trojím souhvězdím, jež se seskupuje o novoluní.

Jaký byl obsah této theologie tak úzce s měsícem v Arabii spjaté? Na to je dnes odpověď dosud hodně kusá. Jak se jevila na venek tato theologie? Zbytky její se dochovaly nejdéle v městě Harranu. Vzdorovaly vlivům všech dob a všech valících se náboženských proudův, až si vymohly po Mohamedánech postavení docela výlučné, officielně uznané i v koranu. Ale i harranská theologie je dnes prostoupena prvky novoplatonskými, nedošla nás neporušená. Než i tak podává jistě cenné vysvětlivky pro porozumění staroarabských zvyků náboženských a tím osvětluje i zprávy biblické.

---

[1]) Ditlef Nielsen p. 42.

Při tom nemůžeme zatajiti, že Grimme nevidí v těchto památkách starého semitismu tolik jasu vznešeného, kolik ho viděl Nielsen. U Grimmeho vyvinul se takový skepticismus z jeho dosud nedokázaného předpokladu, že totiž arabský kmen semitský není nejstarší, nýbrž že starším ještě jest aethiopský. Proto pochybuje o správném významu odtažitých jmen, jak jsme několikráte z Nielsena a Landersdorfera uvedli; pochybuje dále o správném výkladu různých symbolův a hlavně základního symbolu, měsíce a jeho významu v životě náboženském u Arabu.[2]) Než i kdyby správnými zůstaly vývody Nielsenovy, práce Grimmova bezcennou není, už proto, že opět jiný národ, a to habešský, postavil do světla vědeckého bádání a pronesl zajímavou otázku, nejsou-li Habešané jako kulturní národ starší Arabův a není-li u prvých hledati klíč a základní význam náboženského života u Semitů vůbec. Zodpověděny-li budou tyto otázky kladně, pak ovšem třeba hledati kolébku spekulace semitské nikoli v Arabii nýbrž v Habeši, a Arabie by zůstala jen průchodem pro ni k židovstvu. Ale ani potom se nezmenší význam Glasera, dokázavšího jasně velký význam mnohých zvyků pro Araby. Měsíc na příklad jim byl velkolepým symbolem božství, tak velkým, že se obráží ve veškerém náboženském životě arabském.

Staří Arabové znají sedmidenní týden proti babylonským pětidenním týdnům, a den sedmý byl jim dnem odpočinku. Ale nejen sedmý den došel u nich takového významu, i den desátý se těší zvláštnímu postavení, takže svatými se jim stala obě čísla. Číslo deset skládá se ze sedmi a tří. Všecko to shledáváme také u židů, zrovna takový měli týden, den sedmý jim byl zvláště svatý, číslo deset bylo u nich významné, výklady v synagogách se mohly zahájiti teprv až nejméně deset osob bylo přítomno, a beránka velkonočního smělo jísti nejméně deset osob, a desátý den v sedmém měsíci byl velkým dnem smíření. Desátého dne v měsíci nisan byl beránek velkonoční oddělen. (P. d.)

[2]) »Mohammed« von H. Grimme. München 1904 p. 30 sequ.

Nábožensko-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Jak západnický idealismus, tak západnický realismus stejně negativně se chovaly k ruské skutečnosti. Avšak v letech čtyřicátých vystoupili také spisovatelé, kteří byli proniknuti láskou k rodnému způsobu ruského života i ke zvláštnímu rodnému idealu, vlastnímu životu tomu v politickém, společenském i náboženském ohledu. Také oni viděli slabé stránky ruského národního charakteru a nedokonalosti společenského útvaru, neskláněli se před realními formami ruského života, ale velebili ony vznešené zárodky, které podle jejich mínění byly v pojmech a víře ruského lidu. Majíce stejné idealy se západníky, kteří viděli idealy ty uskutečněny v západoevropské kultuře, slavjanofilové hledali je v napolo neuvědomělých snahách ruského lidu, a poukazovali na stinné stránky západní kultury. Tato národní škola ruská dostala jméno slavjanofilův odtud, že postavila si za úkol nejen probouzeti dřímající sebevědomí mohutného ruského národu, do té doby namnoze nesamostatného v ohledu duševním a kulturním, podřízeného západní civilisaci, dobrovolně se zříkajícího samostatné kultury ruské — nýbrž v program svůj pojala též snahu probuditi cit solidárnosti mezi ostatními větvemi slovanskými, úpícími pod cizími vládami, a vzbuditi u každé větve snahu zachovati rodný jazyk i kulturu a domoci se politické samostatnosti. Kdežto však z počátku čistí slavjanofili hleděli šířiti hlavně myšlenku slovanské jednoty, v pozdější době t. zv. počvenníci učinili heslem svým samobytnost ruskou, až dospěli po rusko-turecké válce k čistě národní zásadě: „Rusko — pro Rusy", upustivše se zřetele ostatní větve slovanské.

Kdežto západníci bojovali proti společenskému zařízení, nebo proti špatným stránkám národního charakteru ruského, slavjanofili vážili si starobylosti ruské, společenských řádů při všech jejich nedokonalostech jako plodu dějin, a národní charakter byl jim drahý. Nedostatky jejich připisovali jen zkažení ruské samobytnosti a proto úloha opravdových Rusů jevila se jim v návratě k rodné půdě, k přísnému zachovávání národních obyčejů. V širším smyslu požadavku všelidské mravnosti ukazovali na vynikající tah v povaze ruského lidu, na němž prý třeba

založiti mravní zdokonalení. Tah ten jest — pokorná nezlobivost Rusův a jejich schopnost ku všeobecnému odpouštění. Tah ten jako motiv vidíme ovšem nejen u spisovatelů slavjanofilské školy, nýbrž i u Dostojevského a L. Tolstého, jíž jen nepřímo se školou tou se stýkají.

Nejurčitějším zástupcem čistého slavjanofilství v ruském romanopisectví byl Sergěj T. Aksakov (1791—1859), jehož „Rodinná kronika“ (1856) náleží k perlám ruského písemnictví bezprostřední uměleckou prostotou, jaké nenalezneme v žádném jiném romaně ruském, osvěžující bezprostředností popisů přírody, jasnými a vypouklými charakteristikami osob, plností překvapujících podrobností ze starobylého života statkářského, který autor popisuje dle vzpomínek svých s příbuzenskou vřelou láskou. Se zvláštní sympathií Aks. kreslí děda Bagrova, který při všech hojných zárodcích lásky a citu pro spravedlivost ve své povaze byl dalek toho, aby vědomě povýšil zásadu lásky na stupeň řídící síly v životě své rodiny i ve svém poměru k nevolnickému lidu, takže pro nedostatek uvědomění chtěje dobro, časem konal přímo zlo. V poněkud slabších vzpomínkách: „Dětská léta Bagrova-vnuka“ (1858) vidíme podobnou neuvědomělou instinktivní lásku Serëžovu k dobrému lidu selskému, který byl vlastně pravou vychovatelskou silou, jež měla blahodárný vliv na Bagrova-vnuka. Vroucnost, s níž spisovatel vypravuje o přednostech i nedostatcích jemu drahého života, značně sesiluje bezprostřední literární dojem a mile působí dobrosrdečností na mysl. Ovšem Aks. nezamýšlel vystavovati svou rodinu jako obyčejný typ statkářského života za nevolnického práva, nýbrž jako ojedinělý zjev starobylého života statkářského, na němž mysl i cit mohou se zastaviti jako na idealní formě tohoto života.

Slavjanofilský nátěr mají na sobě sentimentální povídky ze života lidu od Kochanovské (Naděždy St. Sochanské, 1825—84), v nichž nesmírně horuje pro ruskou starobylost.

K slavjanofilské „mladé redakci Moskvitanina“, která se zastávala „právě ruské povahy“ patriarchalního života ruského, náležel Al. N. Ostrovskij (1823—86), nejnárodnější spisovatel ruský, tvůrce samostatně národního, realně uměleckého dramatu, který umění ruskému otevřel dosud jemu neznámý, nový svět moskevského kupectva s jeho „samodurstvem“. Když r. 1850 vyšla v „Moskvitanině“ jeho první komedie, původně nazvaná „Bankrot“, později přejmenovaná „Jsme svoji lidé — srovnáme se“, kde autor podle slov Turgeněvových projevil nebývalou znalost moskevského kupeckého i lidového života, idealní umění vládnouti svérázným ruským jazykem a reprodukovati

se stejnou uměleckou dokonalostí silné i drobné tahy ruské povahy, kupci moskevští cítili se tak uraženými, že censura kus zakázala na jevišti. Spisovatel již r. 1848 censurní správě napsal list, v němž vysvětluje své spisovatelské povinnosti a podává názor na umění:

„Já sám několikrát předčítal tuto komedii před četnou společností, sestávající výhradně z moskevských kupců,“ kteří mi „projevili svou uznalost, že jsem věrně reprodukoval současné nedostatky a nepravosti jejich stavu a vřele se vyjádřili o nevyhnutelnosti věcného a pravdivého obvinění těchto nepravostí... Podle svých názorů na krásno považuji komedii za nejlepší formu k dosažení mravních cílův a uznávaje v sobě schopnost reprodukovati život především v této formě, musil jsem napsati komedii nebo nepsati ničeho. Jsa pevně přesvědčen, že každý talent je dán Bohem k jisté službě, že každý talent ukládá povinnosti, jež má člověk poctivě a bedlivě plniti, nesměl jsem býti nečinným. Bude hodina, kdy požádá se od každého: ‚Kde je talent tvůj?‘“

Jsa si tedy vědom povinností svého povolání, O. zůstal pravým umělcem, jenž s výše současné vzdělanosti a mravních zásad hleděl proniknouti v nejtajnější koutky složité psychologie moskevského starosvětského kupectva i úřednictva, nestranně pozoroval život jejich a objektivně, klidně jej maloval, neoslavuje „právě ruské“ principy života, zdánlivě zachované v patriarchalním životě kupcův i měšťanův, ani tendenčně nesnižuje a netupě úplatných úředníků.

Nejpůvodnějším zůstal O. v komedii z kupeckého života, v níž předvedl nám ono „království tmy“ s jeho těžkým rodinným despotismem, „samodurstvem“, potlačujícím sebe menší záblesky lidské osobnosti, s jeho krutostí mravních pojmů, náklonností k taškářství v obchodech, při čemž platilo pravidlo: „Neošidíš-li, neprodáš.“ Všude tu panuje jen klam a podvod. Dobré zásady mravnosti tu nemají místa, lidská důstojnost potlačena, svoboda osobní, láska i čest, pravda i zákon — jsou prázdná slova, na poctivou práci se tu nemyslí. Ale jako objektivní umělec O., věren jsa pravdě života, nezapomíná na positivní typy, na lidi, kteří nezahubili v sobě živou duši, „jiskru Boží,“ ani v bahně života, na obrazy, dojímající mravní čistotou a okouzlující svou něžností i vnitřní velebností. Ať kreslil sebe kalnější propasti lidského ducha, nade vším vznáší se jeho světlý, lidumilný světový názor, láska k životu, soustrast s trpícími a ujařmenými, dobrosrdečný humor, — víra v krásu a vznešenost Božího světa, kde člověk může a má býti šťasten. Ostr. ústy ubohého žebráka Korpělova („Pracně vydělaný chléb“) pronáší světlý názor na život:

„A což život je milý jen penězi, což jen v penězích je radost? A zpívá-li ptáček, což má radost z peněz? Ne, z toho se raduje, že je na světě. Sám život je radost, každý i ubohý a hořký je — přece radost.“ Tento jasný světový názor dodává kusům jeho hluboce vychovávací, humanisující význam. Již v prvních dílech O. reprodukuje svůj oblíbený kupecký život, v němž není vzájemné lásky mezi manžely, pravé úcty a lásky dětí k rodičům, nýbrž panuje pokrytectví a hlavně strach před hlavou rodiny, „samodurstvo.“ Co je to samodurstvo?

„Samodurem,“ praví O., „se jmenuje, když tuhle člověk nikoho neposlechne, kdybys mu kůl na hlavě tesal, on však má pořád své. Dupne nohou, řekne: „Kdo jsem já?“ Tu již všichni domácí musejí mu padnouti k nohám, tak také leží, jinak je zle,“ (v kom. „Pyká za jiné.«) „Smí mě kdo uraziti?“ ptá se samodur Tit Tityč ženy své. „Vás, tatíčku,“ odpovídá žena, „nikdo neosmělí se uraziti; vy sám urazíte každého.“

„Než aby mě urazili jiní, raději já urazím je,“ „než aby mě okrádali jiní, raději já je okradu,“ taková je filosofie Bolšova ve „Svých lidech,“ Tita Tityče Bruskova v komedii „Za jiné pyká“ (1856), a v jejím pokračování „Těžké dni“ (1863), v nichž zvláště trefně zachyceno samodurstvo v jeho bezstarostné hnusnosti, Gorděje Karpyče Torcova („Chudoba cti netratí,“ 1854) a podobných lidí bez mravních zásad. Kritik Dobroljubov ve svém proslulém článku „Těmnoje carstvo“ všecku uměleckou tvorbu O. natahuje na úzkou formuli samodurstva, které odvozuje pouze z nevzdělanosti a ukazuje, že dokud samodurné poměry existují v samém základě života, dotud prý nejlepší a nejšlechetnější osobnosti nejsou s to, aby vykonaly něco dobrého, sváděje všecko na okolnosti života. Správně proti tomu poukazuje Orest Miller, že komedie O. dokazují, že „jiskra Boží, může se rozhořeti v člověku na vzdor samodurným poměrům života i dospěti k takové smělosti dobra,“ jakou vidíme na př. v Borodkinovi (V cizí saně nesedej, 1853.) Vzdělání samo není ještě radikálním prostředkem proti samodurství, čehož důkazem je Gorděj Torcov se svými nároky na vzdělanost; tu kromě rozumu a vzdělání třeba ještě námahy vůle k boji se samodurstvem v jiných. Aby samodurstvo přestalo, nestačí také ani sebe lepší zákonodárná opatření sama, nýbrž třeba, by člověk sám dal se do boje, nepoddával se prostředí, jsa si vědom, že musí se zodpovídati za své účastenství v mrzkostech prostředí. V každém prostředí mnoho tu záleží na povaze člověka; i v nejhorších okolnostech člověk dobré

povahy dovede zachovati úsilím vůle lepší vlastnosti své duše. Když Gorděj Torcov nutí dceru svou k sňatku s nemilým vdovcem Koršunovem, přijde jí na pomoc strýc Ljubim Torcov. Ten prohýřil majetek svůj, stal se bosákem, pijanem, ale v nemocnici se vzpamatoval, duševně se obrodil. Neutuchlo v něm svědomí, poznal svou vinu, i snaží se poctivým, pracovitým životem zahladiti hříchy minulosti. Zůstala v něm, i když se spustil v nejnižší vrstvy společnosti, „jiskra Boží,“ láska k pravdě, soustrast s hořem cizím. V nadšené řeči v domě bratra, jenž se k němu nechce znáti, odhalí nepočestnost Koršunova i pohne srdcem bratra, málo přístupného lidumilným citům, tak že se stává z něho aspoň na čas člověk. A tak Ljubim Torcov přese vše svoje nedostatky je velikou mravní silou a stojí nesrovnale výše nad „civilisovaným“ Gordějem Torcovem. Případně o něm dí kritik Grigorjev:

„Ljubin Torcov vzbuzuje hlubokou sympathii nikoli protestem svým, nýbrž mohutností své povahy, spojené se vznešeným poznáním povinnosti, s citem lidské důstojnosti, jež se udržely i v blátě, — hloubkou svého pokání a upřímnou touhou žíti poctivě, po božsku . . .“

V témž prostředí kupeckém odehrává se umělecky slabší „lidové drama“ „Ne tak žij, jak se chce“ (1855), kdež O. představil „vášeň jako zlo, bojující proti zákonité rodinné zásadě,“ kdežto liberální kritikové v zákonité zásadě rodinné viděli zlo, které prý ničí svobodu člověka, jenž se po jejich rozumu volně smí oddávati vášním. Spisovatel nakreslil v Petru Iljičovi otroka vášně, jenž se ženou se spojil potajmu, bez vědomí rodičů, z vášnivé vzájemné lásky, která však způsobila, že i v manželství zůstali vášnivými milenci, zapomínajícími na přirozené povinnosti. Spojilo je pouze vzplanutí vášně a ne hluboká mravní náklonnost, i nebylo mezi nimi pravého manželství a tak nastala brzy roztržka, když vášeň vyhasla. O. chtěl říci svým kusem, že nemá se žíti, jak se chce člověku, nýbrž jak Bůh káže, ne podle svévole vášní, nýbrž pod vlivem mravního zákona, jenž má býti řídícím pravidlem života.

„Známe,“ napomíná slabý bohatý kupec Ilja Ivanovič syna, „podle své vůle žije se lehčeji než podle zákona; ale vlastní vůle vede do propasti. Dobrý má jednu cestu, prostopášný deset. Úzká a bolestná cesta vede v život, široká však a prostranná v záhubu . . . Nežijeme na světě pro veselí. Ne na stará kolena, nýbrž od mládí nutno se zásobiti dobrými skutky.“

Ale Ostr. neobmezil se výhradným pozorováním hrdin a obchodů „království tmy“. Již r. 1852 napsal komedii „Chudá nevěsta“, kdež vstoupil na cestu, sbližující ho s Dostojevským, v smutnou říši „ponížených a uražených“. Tu se setkáváme se sympatickou ženskou postavou, Duňou, jež mocně působí svou mravní silou, sebeobětavou, jménem minulé lásky, ana odpouští opustivšímu ji muži a ještě jej napomíná, „by nezahubil nadarmo cizí život,“ jako již zahubil. „Byl by to hřích.“ A hrdina ten jest úplatný úředník.

Když po válce krymské rozličné stránky rodinného i společenského života začali podrobovati kritice, obviňovati zvláště úřednictvo z úplatnosti, objevili se i mezi mladými úředníky liberální mužové, kteří křičeli na cestách o úplatných úřednících, o novém proudě, později však šli k týmž úplatným, by je prosili za „výnosné místo, by mohli bráti úplatky.“ Takovým úředníkem nového rázu, jenž má sebe pouze za oběť okolností, an jde žádat strýce o protekci na naléhání své hezoučké, ale hloupé ženy Poliny, jest nedůsledný, slabý zástupce nového proudu v úřednictvu, Žadov v komedii „Výnosné místo“ (r. 1856). Radostné naděje, jimiž byli naplněni lepší lidé v očekávání reforem, odrazily se na konci komedie, kde Žadov zvěděv, že strýc, od něhož žádá výnosné místo, jest ve vyšetřování, pociťuje nový vánek, vzdává se Poliny a s čistým svědomím chce v práci, nouzi a nedostatku dále žíti.

Jestiže boj Žadova s úplatkářstvím byl slabý, pak zápas „schovanky“ Nadě se samodurstvem statkářky Ulabenkové („Schovanka“ r. 1859) a Kateřiny se samodurstvem tchyně-kupcové v hluboko promyšleném a nejumělečtěji propracovaném dramatě „Bouře“ (1860) spočívá na vratkém základě. Skromná Naďa zapomíná na stud a oddá se hezoučkému pánovi se slovy: „Třebas jen den, ale můj, myslím si, potom však ať je, co je, nechci ani o ničem věděti!“ Není v ní mravní síly. V Kateřině Dobroljubov uviděl „paprsek světla v království tmy“ — tak nadepsán jeho kritický článek o „Bouři“. Ale Kateřina takovým „paprskem světla“ není, je spíše nejdojímavější obětí samodurstva, království tmy. Byla to dívka od mládí citlivá k cizímu hoři, zbožná, v níž často nesmyslná vypravování poutnic mění se v poetické sny obrazivosti, neděsící, nýbrž jasné a dobré. Rodiče se jí neptali a provdali ji za muže slabého ducha, jenž je pod jařmem své matky i se ženou. Když muž bezohledně, nedbaje její prosby, by ji vzal s sebou, odjede do Moskvy, by si tam zahýřil, v čemž se i ženě cynicky přizná, vrhá se Kateřina při své náruživosti v náručí Borisa, který ji

hned opustil. Její náboženství, které jí nezadrželo od toho, v čem vidí ztrátu vlastní vůle („Nemám vůle,“ praví Borisovi, „kdybych měla svou vůli, nešla bych k tobě!“), nezadrží jí ani od samovraždy, protože to bylo náboženství strachu, podporované obrazem posledního soudu a dojmy bouře, nikoli náboženství lásky, která nám skýtá v každém stavu oporu tím, že nám ukazuje východ v bratrském obcování s velikou rodinou Boží, člověčenstvem. Při všech dobrých vlastnostech K. neměla činné víry, ohřáté láskou k bližnímu, hledá sobecké štěstí, než aby šla pomáhat bližním. Není tedy paprskem světla v říši tmy, není mravní silou, není hlasatelkou osvobození a obrozující pravdy, nýbrž nešťastnou obětí království tmy, na něž smrt její neměla vlivu, které dále stojí na svých odporných základech. To spíše základy, na nichž stojí království tmy, podvrátí mužové rázu Kuliginova v témž dramatě. Kuliginov jest prostý, poctivý samouk-mechanik, měšťan, jenž stále bojuje se samodurstvem Divokých a Kabanovův a pracuje pro „všeobecný prospěch.“ V něm Ostr. podal známky budoucího života, důstojného člověka.

V dílech z let šedesátých nalézáme u Ostr. většinou srážku dvou světů, světa kupeckého a úřednického, intelligentního proletariátu. Spisovatele upoutaly vzájemné vztahy dvou společenských vrstev. Před námi je buď chudobná dívka úřednická, jež se stává předmětem lásky syna kupeckého a vyvolá různici v nadúté jeho rodině, nebo poctivý mladík vysokých ideálův, jejž pohltí „prohlubeň,“ a na druhé straně ženská, jež se chce provdati, jen aby se zaopatřila. Ale i mezi jednajícími osobami těchto „kusů života“ nalezneme sympathické postavy značné mravní síly, jichž nedovede zkaziti prostředí. Taková je Líza v „Prohlubni“ (1866), povaha dobrá, jež už už hotova prodati se bohatému sousedu, ale zachráněna nad prohlubní poctivým člověkem, jenž jí nabídne ruku, prosí ho, by ji naučil takové práci, která by jí dala mnoho peněz, „aby mohla pomáhati chudým dívkám; je jich mnoho v témž postavení, v jakém byla ona.“ V komedii „Na četně navštěvovaném místě“ vidíme dívku mravně stálou i v pravé mravní propasti, kterou žádné prostředí nezkazilo, ani zájezdný hostinec jejího bratra, jenž se živil zrovna loupeží, ženě dovoloval pletky s hostmi, ba i se sestrou chtěl obchodovati. „Vřelé srdce“ (název komedie z r. 1869) má sympatická Paraša, dcera bohatého kupce, věrně milující syna schudlého kupce, pro nějž odhodlána i muka snášeti. (P. d.)

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Prokop Podstatský z Prusinovic, dosavadní pán trnavský, koupil Loštice v listopadu roku 1577.[1]) Byl v těch letech hejtmanem kraje olomuckého.[2]) Jako světlý list ze tříletého panování jeho zachovalo se jen, že hájil před zemským soudem svých poddaných proti Moravičanským. Stalo se totiž roku 1576 v úterý po neděli smrtné, že lidé ze vsi Moravičan dva sousedy loštické, když podle smlouvy z roku 1550 hlídali řeku, aby v ní nebylo lapáno ryb, zbili a zranili, tak že od toho zbití sotva živí zůstali. Jedním ze zbitých byl měšťan z čísla 62 a toho času konšel Samuel Borovička. Jindy zase pobili na svobodné cestě u vsi Moravičan beze vší příčiny souseda Lorence Štětinu, tak že skoro mrtev musel být odvezen na kočím voze.[3]) Od poddaných půjčoval si pán „sirotčí, obecní a jiné peníze všelijaké,“ zejména židé měli za ním 200 zl.[4])

Ostatně pověst, jež předcházela Prokopa do Loštic, osvědčila se pravdivou. Měšťané z návodu fojta Jakuba Glugara stěžovali si do něho zemskému hejtmanovi, mezi jiným zvláště na to, že je nutí robotovat. Prokop maje se ospravedlnit, vyzval počátkem ledna roku 1579 bratra Jindřicha, aby mu vydal svědomí, že lidé Loštičtí jemu při stavbě tvrze žadlovské cihly, písek, vápno, dříví a jiné potřeby vozili a k tomu stavení robotovali. Mimo to pak, že se chovali proti němu nepoddaně a neposlušně a v soudy bezpotřebné se s ním dávali. Podobné svědomí žádal od Vilíma Záviše Bitovského ze Slavikovic a na Malenovicích, i od Jana Cedlara z Hofu a na Pačlavicích. O výsledek sporu měl však nicméně obavy. Nadešel si tudíž měšťany tím, že se jich ujal před zemským právem v záležitosti moravičanské a že rozmnožil počet konšel z dosavadních šesti na deset. Dříve však, nežli se o stížnosti Loštických jednalo soudně, pan Prokop Podstatský umřel

[1]) »Okolo sv. Martina.« Půhon olom. XXX. p. 464.

[2]) *d'Elvert*, Schriften XXIV. p. 676.

[3]) Půhon olom. XXIX. p. 500.

[4]) Arch. zem. brněn. B. S. č. 9001 dlužní zápis dto ve čtvrtek po novém létě r. 1578. Půhon olom. XXX. f. 383., XXXI. f. 106 r. 1586, kdež dědic Prokopův, Jindřich, dovodil, že židé za ten dluh dostali 50 korců rži.

roku 1580. Při času sv. Matouše v září byl už mrtev. Bylo mu tehda něco maličko přes 40 let.[1])

Veškeren statek po nebožtíku Prokopovi, jenž zemřel bez závěti, byl dle platného zřízení zemského[2]) svěřen jedinému dosud žijícímu bratru jeho Jindřichovi Podstatskému z Prusinovic. Zároveň uloženo jemu, by vdovu po nebožtíku, paní Alinu Žalkovskou, vybyl věnem a co jí náleží vydal, dále by sirotkům Janu a Prokopovi až dospějí po jednom tisíci kop a Martě, dceři Prokopově, kdyžby ke vdaní poctivému s vůlí jeho a jiných přátel přišla, 300 kop groší věna vyplatil a konečně aby ty sirotky ve svém opatrování jako vlastní nejbližší a nejstarší strýc náležitě choval a svým nákladem učiti dal. Všechny dluhy a závazky nebožtíkovy měl Jindřich vyrovnat. Za to vešly v jeho vlastnictví mimo všechny a všelijaké svršky, klenoty a nadbytky — zámek Trnávka s městečkem, se vsí Pěčkovem a jinými osadami k panství příslušnými, dům v Olomouci, jakož i městečko Loštice.[3])

A tak Loštice poznov octly se v rukou bývalého majitele Jindřicha Podstatského. Ale tentokrát jen na několik měsíců: v dubnu o sv. Jiří roku 1581 přešly pod panství královského města Uničova.

---

[1]) Půh. olom. XXIX. f. 455. 456. XXX. f. 438.

[2]) »Zřízení zemské ukazuje, když sirotci bez poručenství zůstali, že nejbližší strejc v ně a v statek jejich uvázati se má a panu hejtmanovi statek hodnými rukojměmi ujistiti, aby sirotkům utracen nebyl a když k letóm přijdou, aby se jim počet řádný stal.« Z půh. olom. roku asi 1535.

[3]) Půh. olom. XLV. f. 273. Alina Žalkovská, manželka nebožtíka Prokopa Podstatského, byla dcerou Matiaše Žalkovského ze Žalkovic a na Dobromělicích. Provdala se později znovu za Václava ml. Bitovského ze Slavíkovic a na Bílé Lhotě s věnem 3000 zl. Zemřela r. 1580. Půh. olom. XXX. f. 241. 438. Dům v Olomouci, jenž patřil nebož. Prokopovi, jest nynější číslo 30 ve Ztracené ulici (staré č. 278).

5. Náboženské poměry v Lošticích a v okolí.
(1546—1581.)

Prokop Podstatský příznivec Českých bratří. — Proticírkevní prvky v Lošticích roku 1546. — Duchovní správa loštická se mění v podobojí. — Bratrské sbory v Zábřehu a v Jevíčku. — Kněz Florian moravičanský. — Přijímání podobojí na Vyšehoří. — »Bludné a pokútné víry« v Mohelnici. — Bývalý farář mohelnický Havel ve Šternberku. — Biskup po dobrém a po zlém vrací Mohelnické ku starobylým obřadům. — Zkáza mravů v Mohelnici. — Kněz Vít Městecký a závěť jeho. — Nástupce Jan Turnovský. — Luterismus v Litovli. — Obročí loštickému zcizeny nadační pozemky. — Na Vyšehoří se slouží »česká mše«. — Přijímání podobojí povoleno. — Rozepře o desátek ze Svinova a z Vacetína. — V Lošticích luterský kazatel Pavel Doufej. — Katolický farář v Moravičanech s rodinou. — Pořadí farářů v Mohelnici.

V té době, co Loštice byly pod panstvím rodu Podstatských, na Moravě otázka náboženská stála v popředí veřejného života. Vedle katolického vyznání s přijímáním pod jednou způsobou žili v zemi katolíci s obřadem přijímání z kalicha čili podobojí. Ti však jen slabounkou nitkou souviseli s obecnou církví a zabředali vždy hlouběji do bludů, jež počátkem XVI. století byl rozesel Martin Luther. Učení Lutherovo, nesmějíc na Moravě vystupovati zjevně, skrývalo se rouškou vyznání podobojí. Vedle těchto dvou hlavních směrů náboženských žili tu Novokřtěnci čili Toufarové a přibývalo co den členů jednoty Bratrské. K té se hlásila jmenovitě valná část moravské šlechty. Též Prokop Podstatský, ač z domu snad co do vyznání podobojí, byl příznivcem jednoty Českých bratří, kteří na jeho statku Žeravicích nerušeně se mohli zdržovat a konati tam církevní sněmy.[1]) Svou dceru Alinu provdal za Zdeňka Lhotského ze Ptení a na Křižanově, jenž rovněž se přiznával k Bratřím.[2])

V Lošticích, jako vůbec na celém panství búzovském, udržela se pod vládou Haugviců z Biskupic mezi lidem, aspoň na venek a co do posloupnosti duchovních správců, nepřetržitě víra katolická. Nescházelo však živlů rozkladných. Žiliť ještě pamětníci z dob, kdy se v Lošticích přijímalo podobojí. O sv. Jiří roku 1545 nastoupil písařskou službu v městečku Matiáš Beřkovský ze Skalice, jenž 6. července datuje v knize městské „den mistra Jana Husi“. Jelikož se zápisy veřejně předčítaly, stalo se to s tichým souhlasem zasedajících konšel. Téhož roku jeden z měšťanů, jimž Václav Haugvic rozdělil panský dvůr, sluje Jan Dofar, což ukazuje na Novokřtěnce. Novokřtěnci byli zvláště vý-

---

[1]) *Volný*, Mähren IV. p. 161. Církev. Top. olom. II 168 Synody bratrské byly v Žeravicích roku 1548 a 1559.

[2]) *Volný*, Církev. Top. brněn. III. p. 79. Olom V. p 68.

teční hrnčíři, výrobky jejich se dobře platily jakožto dílo novokřtěnské čili toufarské. V letech 1543 a 1546 byl Jan Dofar i mezi konšely. Bezpochyby následkem vypovídacího patentu z roku 1550 prodal svů dům Mikuláši Kožišníkovi za 300 hř. a jeho jméno nečte se už v knihách městských.

Našel tudíž nový pán městečka roku 1546 pro svuj směr náboženský v Lošticích půdu částečně připravenu. A jistotně nemeškal použit nejbližší příležitosti k dosazení faráře bratrského. Ovšem bylo tu třeba jednat opatrně, ne tak vůči poddaným, jako vůči královské vládě.

Král Ferdinand potlačiv roku 1547 odboj stavů českých, povstalý z různosti náboženského vyznání, mínil v dědičných zemích zavést jednotu víry. Z té příčiny vydal téhož a následujícího léta proti jednotě bratrské v Čechách ostré mandáty, podle nichž bratrské sbory měly být zavřeny a Bratři buď se měli přiznat ke straně pod jednou nebo podobojí, anebo se vyprodat a zem opustit.[1]) Na Moravě, jež se nesúčastnila vzpoury, žili Bratři zatím volně a bezpečně. Ani biskup Jan Doubrava nevystupoval příkře proti nim. Teprv na sněmě zahájeném v Brně při času sv. Jiří roku 1550 dal oznámit král své potlačovací úmysly proti Bratřím, ale narazil na takový odpor shromážděného panstva, že úmysly královy všeobecně zůstaly neprovedeny. Jen na zboží korunním a kněžském se z vůle královy Bratří netrpěli; na zboží panském byli kryti jednak mocí pánovou, jednak úředně titulem „podobojí". Dalo se v jejich prospěch jmenovitě použit znění královského mandátu z roku 1546, dle něhož na starodávné fary podobojí se směli dosazovat jen kněží tohoto vyznání.[2])

Toto znění maje na mysli, pan Prokop Podstatský hned druhý měsíc po sněmě vyhledal z Loštic a z okolí sedm nejstarších lidí, zajel s nimi do Olomouce a dal si tam dne 22. května roku 1550 vystavit od městské rady „svědomí", že v Lošticích od starodávna a ještě na sklonku XV. věku se posluhovalo pod obojí způsobou.[3]) „Svědomím", které bylo vepsáno v olomucké knihy městské, měl bratrský kněz pro možné případy býti chráněn oproti vládě královské. Podle toho zdá se, že již tehdy v Lošticích zastával duchovní správu kněz bratrský, dosazený od pana Prokopa. Památkou z onoho roku jest velký zvon,

---

[1]) Časopis čes. mus. 1898 p. 554. *Procházka*, Život blah. Jana Sarkandra p. 268. 297.

[2]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy moravské III. p. 407². 586.

[3]) *Prasek*, O faru »podoboji« v Lošticích. Čas. musej. spolku olom č. 55 p. 40.

který s povolením jeho Milosti urozeného pána Prokopa Podstatského z Prusinovic a na Bouzově úřad městečka Loštic nákladem vší obce dali udělati ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu od mistra France Ilefelda z Olomouce.

Prameny, toho času Loštic se týkající, vyvěrají proudem tak tenounkým, že dějepisec mimovolně se rozhlíží po okolí, jaké kde jinde byly poměry náboženské. Jest v tom několikerá výhoda. Jedno místo dějinně objasněné vrhá světlo na sousední osadu. Jinde se vykládá, o čem tu se mlčí. Ze dvou — tří známých průběhů dá se aspoň soudit na průběh místně neznámý. Za druhé se zřetelem k okolí jest místní obraz sytější a správněji vystihuje celé ovzduší; neboť jako dnes, tak i dříve lidé působili na sebe osobním stykem i příkladem a příčinné nitky této vzájemné působivosti je dobře zachytit co možná se všech stran, aby místní dějiny nezůstaly kusy a mrtvy. Proto potřebí s pérem v ruce sedět netoliko ve světnici popisovaného místa, nýbrž vystoupit čas od času na kostelní věž a rozhlížet se dokola.

V Zábřehu byl četný sbor bratrský hned v první pol. XVI. stol. Když roku 1547 Bratřím v Čechách zapovězeny služby Boží, jezdívali se křty a k oddavkám na Moravu, zvláště do Zábřeha.[1]) Roku 1552 zemřel a pohřben tam kněz Matouš Tatík, dvě léta potom správce sboru Petr Krumplířův. Někdy před rokem 1560 tam působil bratr Janda. Po tom roce držel v městě Jeronym fikar bratrskou školu, již navštěvovalo jmenovitě mnoho zemanských pacholat. Ze Zábřeha rodem pocházel jeden z předních členů Jednoty Jiří Strejc a první choť Komenského Magdalena Vizovská.[2])

Na Červené Lhotě seděl za let 1550 Petr Bukůvka z Bukůvky, co do vyznání rovněž člen jednoty.[3]) V Jevíčku byl vedle kostela katolického sbor bratrský, k němuž nejpozději kolem roku 1550 náležela větší část obyvatel.[4]) Pod panstvím Prokopa Podstatského se bratrský živel posilnil. Roku 1565 byl tu bratrským správcem kněz

---

[1]) *Winter*, Život církevní v Čechách p. 109.

[2]) *Zoubek*, Místopis jednoty bratrské. — Pam. arch. IX. p. 364. — Zápisy bratra Orlíka, Fontes rerum austr. I. odd. V. p. 238. — *Volný*, Círk. Top. olom. IV. p. 69. 70.

[3]) Bratrský kancionál z roku 1561 obsahuje písně podepsané jménem Bukovka. Byl to snad pán červenolhotský. Zemřel 4. března 1571 a jest pochován v kostele moravičanském. Tamtéž pohřbena choť jeho Jana Zubovna z Myslečovic, zesnulá 23. září roku 1585.

[4]) *Volný*, Círk. Top. olom. II. p. 419.

Bartoloměj, jenž odsud téhož léta odešel do Bystřice nad Pernštýnem. [1]) Katolickým farářem byl v městě do sv. Jiří roku 1567 Stan. Pakalius, [2]) v týchže letech pak kněz Matouš, co do vyznání podezřelý, jelikož ho chválí luterský farář v Mor. Třebové Jan Sopouch. [3])

V německých osadách nabývalo vrchu víc učení Luterovo. V Mor. Třebové roku 1550 po Krištofovi z Boskovic, přízniveci Českých bratří, nastoupil vládu Václav Třebovský téhož rodu, načež odešel hned katolický farář a jeho místo zaujal luterský kazatel. [4]) (P. d.)

---

[1]) *Tenora,* Z pamětí města Bystřice p. 11.

[2]) Arcib. arch. kroměříž. kop. 1568 fol. 158.

[3]) Čas. Mat. morav. 1898 p. 345.

[4]) *Šembera,* Páni z Boskovic p. 53—55.

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Vrcholem nepravdy jest, co tvrdí Hus, že chtěli mistři na radnici[1]) množstvím lidu zdolati ty, jichž Písmem a rozumem nemohli poraziti. Vždyť „jest přece známo nad slunce jasněji, že doktoři nikdy nevyhledávali spolků, ale oni (Viklefisté), zavřevše se v Betlémě a jinde, přísahami a listinami se zavazovali k vespolné obraně, jakož učí denní zkušenost. Neboť když se proti nim káže neb představení chtějí zakročiti, hned se sběhnou na pokřik jednoho[2]) a útočí, aby jej ochránili a vyprostili . . . Proto by měli duchovní i světští, preláti i páni, toto spiknutí a zlořečené spolčení odstraniti. Neboť pro tu ligu bijí, spílají, křičí a činí co chtějí, nedbajíce poslušnosti a uctivosti, kdykoli se něco podnikne proti nim."[3]) A mocní tohoto světa je podporují a chrání!

Původci oné schůze radniční nebyli mistři bohosloví. Šli do ní z rozkazu králova a arcibiskupova, aby tam po právu znovu odsoudili články Viklefovy. Páleč tam předčítal Deut. 17, čímž neupadl v irregularitu, jakž praví Hus, protože nepronášel rozsudku, nýbrž pouze dotvrzoval tou autoritou a jinými povinnost poslušnosti.

Že se neřídili mistři sami oním výrokem Písma, ježto na schůzi universitní nechtěli odpověděti na dotazy žáků, není pravda. Ten výrok netýká se přece mistrů, nýbrž jen papeže. Mistři mohou poučovati, ale ne rozhodovati. Proto neodpověděli na 6—8 potměšilých otázek[4]) Husových žáků, protože „jsouce římské církvi protivní a odbojní, žádali od doktorů, aby tím druhým způsobem rozsoudili o jejich otázkách, nehledajíce poučení nýbrž záminku, aby mohli volněji a zdánlivě s větším právem útočiti na bully papežské, dovolávajíce se autority a rozhodnutí doktorů, kdyby tito něco proti bullám papežským byli definovali. Správně tedy mistři žádosti jejich nevyhověli, ježto k tomu neměli práva. A že takový byl úmysl žáků, lze poznati z ovoce

[1]) Dne 16. července 1412.

[2]) Páleč praví drasticky: sicut scrophe.

[3]) ibid. fol. 124^2ab.

[4]) Těch otázek bohužel neznáme.

t. j. z toho, co následovalo. Neboť potom skutečně Husovi spoluapoštolové, mistři a kazatelé k němu lnoucí, žáci a laikové, nemajíce odpovědi doktorů, útočili na bully papežovy veřejně, nazývali je lživými a nespravedlivými a pomazávali opisy bull na chrámech a skřínky, do nichž měli věřící ukládati podpory, smolou a lejnem na potupu stolice apoštolské a její autority i listů. Účasti na této pošetilé zlobě obávali se doktoři, nikoli listu králova, jejž měli legáti za podporu, když na hloupou žádost rozumně odepřeli bully papežovy souditi a vykládati. Mimo to cítili obezřetní mistři, že mají tou schůzí, již svolali Husovi stranníci a odpůrci svaté církve římské, býti zapleteni v nebezpečnou věc. Tušili zajisté, že jest úmysl odpůrců nejednati uctivě o bulle papežské, nýbrž definovati opak, a tak zaplésti do toho doktory a universitu, aby je tak v to zapletené podloudně svedli k neposlušnosti apoštolské stolice a římské církve a potom laiky snáze k tomu naklonili.“[1])

Vždyť Husovi stoupenci vidouce dobu příhodnou, usilovali o to všemožně, aby mocí, lstným přemlouváním a všelijakými písničkami získali množství lidu, jímž by kryli svou zlobu. A proto, ne ze strachu před králem, odepřeli doktoři odpověď, jakž se na tom byli usnesli v předběžné poradě.

Nepěkné jest, že Hus uvádí výroky, jež byly učiněny v soukromé rozmluvě, a že původce jich výslovně jmenuje. Kolik špatných a pohoršlivých věcí mohli by proti němu uvésti oni, kdyby chtěli použíti této zbraně![2])

Ostatně není, co jim Hus vytýká, totožné s jeho jednáním. Páleč se přiznává sice, že řekl o článcích, že jsou v nich makavé bludy, ježto se jimi rozpíná síť k lovení peněz, ale ty články nebyly v bulle papežské ani se z ní nedaly vyvoditi! Ony zlořády při hlásání odpustků zavrhoval i Páleč a zavrhuje je podnes a jest

---

[1]) ibid. fol. 125²a.

[2]) An ignoras, quod tibi multa gravia et scandalosa vere obici possent, que in collacionibus vespertinis et conviviis publice practicasti, et tunc incaute loquens multos studentes et laicos scandalizasti? Sed absit, quod illa in lucem prodeant, que in societate et amicicia sunt pertractata! Sufficiunt enim tua scripta patula et in magna parte, ut error illorum scriptura et racionibus convincatur. Contra enim talia invehere, que manifestum continent errorem, non malicie est sed caritatis, non odii sed iusticie, ut legentes scripta illa non inficiantur per errores (ibid. fol. 126¹a). V pravdě rytířský způsob boje, jejž Páleč zachovává i v Kostnici!

ochoten spolupůsobiti, aby byly odstraněny. Proto nedovolil také ty články ve svém kostele ohlásiti, ale nebránil ovšem, aby questoři žádali příspěvky od věřících podle bully papežské. A Hus neměl pro ty zlořády štváti lid proti bulle.[1])

Rovněž mistr Brikcí mluvil při stole v kolleji u přítomnosti Pálčově a jiných kollegiátů jen proti článkům questorů, jichž také neohlásil, nikoli však proti bulle papežově.[2])

Opsav v hlavě XXXVI. druhý díl XVI. kapitoly Husovy, odpovídá Páleč v hl. XXXVII. na výtku Husovu, že mistři, žádajíce pro zatvrzelého odbojníka trest smrti, jsou ukrutni. Písmo sv. St. i N. Zákona ukazuje, že v jistých okolnostech je trest smrti dovolen, a církev sama toho trestu nevykonává, nýbrž rámě světské, jemuž jest se starati o pořádek a blaho pozemské.[3]) Hus by ovšem chtěl, aby se vůbec nesoudilo, ani o zjevných chybách, jakž kdysi psal na Mo-

---

[1]) Vnde ergo illum abusum circa illas indulgencias sum execratus et hodie essem paratus ex animo cooperari et consulere, ut mendacia et deordinaciones per questores ecclesiarum et monachos mendicantes de medio tollerentur. Sed propter illum abusum summum pontificem et eius bullas non debuisti blasphemare, sicut fecisti, convocaciones subordinando, ad wlgus predicando et in scolis prohibitis in determinacionibus cum solempnitate contra bullam pape tua auctoritate diffiniendo et tuos discipulos, studentes et laicos, per te et tuos coapostolos ad reclamandum et deridendum bullas pape incitando (ibid. fol. 126[1] ab).

[2]) Mistr Brikcí ze Žatce uveden v Monum. univ. I. 379 jako inceptor na fakultě artistské r. 1404, r. 1411 stal se altaristou u sv. Havla (Libri confirm. VII. 31) a spolu také asi kazatelem. Aspoň Páleč na doklad toho, že Brikcí článků sběratelů neohlásil, dovolává se svědectví faráře u sv. Havla: sicut de hoc plebanus s. Galli cum suis sociis requiratur. Páleč chválí jeho mravnost a horlivost kazatelskou: eius probitas et sollicitudo circa verbum dei, per quod errores impugnat animose et fidem promovet christianam. Kázání jeho jsou zachována v rukopise Oseckém čís. 36. (Krátce o něm píše Schlesinger v Mitth. V. G. D. in Böhm. XXVII ve článku Saatz in der Hussitenzeit, obšírněji o něm pojednám při jiné příležitosti.)

[3]) Obecné přesvědčení své doby tlumočí a platné normy právní uvádí tu Páleč, když dokazuje, že zatvrzelý kacíř má býti upálen. Končí: Ecce ex hiis et aliis scripture locis et persuasionibus patet, quod licet rebellem et pertinacem in heresi tradere igni comburendum brachio seculari. Ubi tamen ille rebellis et obstinatus dignitate clericatus foret gradatus et exemptus a iudicio seculari, degradari deberet prius per brachium spirituale... et sic degradatus committi debito iudicio et debite execucioni brachii secularis, quia in hoc ipso ipsum brachium seculare debet spirituali brachio subservire. Smutný to prospekt pro Husa, o němž Páleč dále dí: Sed quod presens scriptor huic sentencie contradicit, non est mirum, quia sicut freneticus non wlt ligari et lithargicus excitari, sic nec hereticus cremari. (ibid fol. 129[1]b).

ravu,[1]) aby se pak bludy Viklefovy mohly volně hlásati.[2]) Ale důvody, jež pro to uvádí z písma sv. N. Z., jsou liché, což Páleč obratně dokazuje.

Konec XVI. hlavy Husovy, opsaný v hl. XXXVIII., potírá Páleč v kapitole následující, obraceje se hlavně proti pohoršlivé větě Husově, že „věřící mají se stříci, aby nenazývali z pochlebenství falešného Krista nejsvětějším a modlu nejvyšším knězem a pravým nástupcem apoštola Petra.“ Páleč dokazuje tu znovu primát římský a hájí titul „nejsvětější,“ klada tu téměř doslovně, co byl napsal v Antihusovi.

Potom jedná mistr Štěpán o poslušnosti církevní. Textu Husova již neopisuje, vytýká pouze věci chybné. V hlavě XL. rozebrav pojem poslušnosti. přiznává, že nikdo nemá poslouchati představeného proti zákonu Božímu. O tom nikdy žádný katolík nepochyboval. Poddaný není povinen poslechnouti nižšího představeného, nařizuje-li vyšší představený opak. Rovněž není povinností poslouchati ve věcech, v nichž někdo není druhému poddán Nesprávně však píše Hus, že poslušnost se netýká jen poměru poddaného k nadřízenému a věcí přikázaných, nýbrž i věcí raděných, že vyšší musí poslouchati nižšího, ježto i Kristus byl poslušen nižších, a že Kristus poslechl ďábla. Rozváděje nauku o přikázání a radě, ukazuje Páleč, jak nejasnost v této nauce svádí Viklefisty k požadavku, že duchovenstvo nesmí míti majetku. Celá argumentace Pálčova je tu zase z Jakuba Nouvionského.

Odpovídaje na výrok mistrů, že jsou povinni poslouchati stolice apoštolské, dává Hus v hl. XVIII. podivné výměry terminu „stolice apoštolská“ (kap. XLI.). Kdo může souhlasiti s tím, že „stolice apoštolská jest život kněze ostříhajícího zákon Boží?“ Kdo nazve postačitelným výměr Husův, že stolice apoštolská „jest stolice Mojžíšova,“ „jest moc učiti a souditi dle zákona Kristova?“ Stolicí apoštolskou přece, jak o ní mluví celá církev, rozumí se materiálně Řím a formálně nejvyšší a zdrojová plnost moci a autority církevní! A v tom

---

[1]) Tu jest míněn list Husův Štěpánovi Dolanskému (cf. Doc. p. 31. n).

[2]) Sed de omnibus, Judeis, paganis, ydolatris per Hus iudicium denegatur, ut ipse tunc omnino cum suis sequacibus non iudicetur et ut ille heresiarcha Vicleff amplius ab eis salubriter predicetur. Sed absit, ut, semper salvo iudicio dei , . . hereticos, scriptis et factis a sancta romana ecclesia et tota christianitate divisos, aliter quam a salute longissimos, ymmo deputatos ad inferos predicemus (ibid. fol. 130[1]a).

smyslu tvrdili mistři, že jest třeba, aby věřící poslouchali stolice apoštolské! Posměšné poznámky, jimiž Hus zde glossuje církevní kanony, nic nedokazují proti oné nauce.[1])

Na další otázku, v čem jest poslouchati stolice apoštolské, odpovídá Páleč (hl. XLII.) formulí sv. Bernarda, že ve všem, čím se nezapovídá pouhé dobro nebo neporoučí pouhé zlo, nýbrž věc střední. Proto měl Hus poslechnouti zákazu papeže Alexandra V., jenž chtěje zameziti, aby se nešířily v kapli Betlemské bludy Viklefovy, zapověděl kázati v kaplích soukromých. Papež zajisté tak učinil z odůvodněné a povinné starostlivosti o ryzost víry, a to způsobem velmi šetrným. Nejmenoval ani kaple Betlemské, aby se nedotkl těch, kteří tam chodili na kázání, aby jim snad druzí nevytýkali kacířství a aby nebyl dán podnět k rozkolu. „Svatý tedy, spravedlivý a rozumný byl onen zákaz, ježto měl účelem čest Boží, prospěch církve a spásu lidu. Neboť bludu neodporovati znamená jej schvalovati a pravdy nehájiti jest ji utiskovati.“[2])

Marně tudíž omlouvá se Hus, že v důvěře v Pána Ježíše Krista té bulle Alexandrově se postavil na odpor. Jak může důvěrou v Pána Ježíše krýti hrubou svou neposlušnost! Marně se odvolává na Krista, jenž kázal všude a před nanebevstoupením řekl apoštolům: Jdouce do celého světa učte všecky národy. Tomu příkazu Kristovu přece nepříčí se, že v katolické církvi jen ti kněží smějí kázati, kteří k tomu mají církevní poslání, a že toto poslání někomu může býti odňato, ježto takový zákaz kázati nemá rušiti svobody slova Božího, nýbrž ji říditi a slovo Boží chrániti, aby nebylo porušeno bludy lidskými. Jinak by každý kacíř neb suspendovaný mohl se hájiti podobným způsobem proti zákazu církevnímu!

Ani s druhým důvodem, jejž pro sebe uvádí Hus, totiž že ten zákaz byl proti dobru církve svaté, nelze souhlasiti. Vždyť jaká škoda pro církev, zapovídá-li se jednomu neb několika kněžím kázati,

---

[1]) Objasňuje přenesení nejvyšší moci církevní z Antiochie do Říma, dává Páleč příklad z dějin českých: Auctoritas suprema et exercicium illius auctoritatis, quod erat olim in Gurim in causis difficilibus et arduis civilibus — ibi enim olim de Praga et ceteris civitatibus debebant recurrere in illis pro decisione, quia ibi erat prima sedes iuris civilis in Bohemia — sed postea domino imperatore disponente eadem auctoritas et exercicium eiusdem auctoritatis translata est ad Pragam ex causa ad exaltandum illam civitatem, que debuit esse in Bohemia capitalis (ibid. fol. 145[1]a).

[2]) ibid. fol. 148[2]a.

kdyžtě jsou nesčetní jiní, kteříž dále kázati smějí! Naopak, dobro církve často takové zápovědi vyžaduje.

A přímo nerozumná jest třetí omluva Husova, že kdyby byl poslechl, byl by mnoho dobrého zanedbal. Co dobrého vzešlo z jeho kázání? Česká vlast je pro viklefismus všude zostuzena, věřící v Čechách rozeštváni a katoličtí kazatelé vyhnáni! To není „spoutání slova Božího?"[1])

Rovněž neplatná jest omluva čtvrtá, že zápověď byla proti výsadě kaple Betlemské. Stolice apoštolská, jež výsadu dala, mohla ji přece zase odníti, když z Betlema vycházely jen útoky na papeže, posměch na arcibiskupa Zbyňka a preláty, úklady a násilnictví proti duchovenstvu a bludy Viklefovy.[2]) Právem tedy byl dán na kapli Betlemskou interdikt. (P. d.)

---

[1]) Ymmo si cum tuis complicibus... nunquam predicasses, inclitum regnum Bohemie nunquam fuisset infamatum, sed in sua gloria antiqua continue rutilasset. Sed cum predicaciones tue et tuorum coapostolorum, ex germine pestifere doctrine Wicleff ortum habentes, non redolere sed olere ceperunt, regnum Bohemie per omnes provincias circumcirca longe lateque diffusas confunditur et hereticatur... Ex vestris sermonibus ad tantum odium pullulavit, ut pene rara sit domus, que in se non habeat discrepantes... Ymmo socii prius et amici carissimi ex vestris predicacionibus facti sunt inimici et alterutrum alieni... in maximam turbacionem plurimorum, presertim cleri, et excidium veritatis, cum predicatores, catholice verbum dei predicantes, vestris doctrinis contrarios, repulistis et exilium pati ordinastis et sic in rei veritate per vos verbum dei fuit alligatum. (ibid. fol. 150[2]b 151[1]a).

[2]) Ubi eciam pro perniciosissimo heretico Wicleff contra sanctam romanam ecclesiam et sedem apostolicam et contra dyocesanum est advocatum, pro cuius patrocinio sedens et predicans adversus patres tuos ac fratres nepharia loquebaris et adversus communem pastorem matris ecclesie gravissimum seminabas in populis scandalum, eius mandata vilipendes et subsanans; ubi eciam dyocesano tuo reverendo olim domino Sbinkoni, prelatis et toti clero sevissimam tribulacionem tuis publicis sermonibus excitasti, cui eciam usque ad mortem cum contemptu recalcitrans durius rebellasti. Deinde quali tyrannide clerus fuerit quassatus contra libertates ecclesie et patrum canonicas sancciones propter tuas predicaciones, factas in cathedra pestilencie Bethlehem, et propter tua scripta pestifera et occultas suasiones, quis possit enarrare? E quibus quidam captivati et sicut latrones hincinde ducti vinculis sunt mancipati, quidam percussi, alii inhoneste tractati, alii depopulati, alii de propriis ecclesiis expulsi et alii usque hodie exules et vagi sunt et in exilio, quidam iam defuncti et plures de populo interfecti. Hec fecisti...! (ibid. fol. 151[2]ab).

Úprava starých a zřízení nových venkovských far a lokalií na Moravě za Marie Teresie a Josefa II.

Podává Dr. Josef Samsour.

Potřeba regulace čili úpravy starých a zřízení nových far na povznesenou duchovní správy v dědičných zemích rakouských, zvláště však v zemích koruny české, byla odedávna živě pocitována. Než teprve císařovna Marie Teresie (1740—1780) obrátila vážně zřetel k této důležité záležitosti; jí proto také povždy zůstane nehynoucí zásluha prvního podnětu k lepší úpravě duchovní správy v státech rakouských. V posledních letech vlády své (1777—1778) vyzvala zbožná vládkyně biskupy, aby podali svoje návrhy, jak by vhodným rozdělením farností a zřízením nových lokalií věřícím od farního chrámu přílišně vzdáleným plnění jejich náboženských povinností co možná nejvíce mohlo býti usnadněno. Jako pravidlo stanovila při tom, že nikdo nemá míti ku svému farnímu chrámu delší cesty než jedné hodiny, a jmenovala na přání biskupů k vykonání nutných šetření zvláštní místní komisaře.

V některých diecesích, jako na př. v Krkské, byla předepsaná šetření ještě za života císařovny ukončena, v jiných vedla alespoň k poznání a přesvědčení, že v zájmu náboženství změna stávajících farních okršků je nezbytná. Ukázaloť se, že velký počet farníků dvě, tři, ba i čtyři hodiny od farního chrámu a svého duchovního správce vzdálen bydlí, což faráři často úplně znemožňuje zaopatřování, farníkům pak návštěvu chrámu, zejména v drsné době zimní. V jiných farnostech, které nebyly sice příliš rozlehlé, za to však hustě obydlené, ukázalo se, že dosavadní farní duchovenstvo svým počtem nikterak nedostačuje k řádnému a náležitému konání správy duchovní.

Co se Moravy týče, tu o postupu jednání v příčině úpravy a nového zřízení far a lokalií poučuje nás zpráva ze dne 11 dubna 1782 moravským c. k. guberiem do Vídně zaslaná. Uložena je v staré registratuře c. k. místodržitelství v Brně ve fascikulu F. 2. 1. nadepsaném: Pfarr-Regulierung von Jahre 1783.

Z této zprávy vysvítá, že dvorním dekretem ze dne 26. července 1777 bylo moravskému guberniu uloženo, aby farníkům, kteří jsou

více než hodinu cesty od svého farního chrámu a svého duchovního správce vzdáleni, buď přidělením k bližšímu chrámu nebo ustanovením beneficiata dostalo se v této příčině nápravy, a proto aby společně s ordinariaty potřebné operace a návrhy tak byly zařízeny, aby bylo zamýšleného nejvyššího účelu dosaženo, tudíž dosavadní vzdálenost farníků od chrámův a duchovních jejich správců pokud možno odstraněna, tak aby alespoň budoucně nebyli přes hodinu cesty ponecháváni.

Na zprávu v této záležitosti od guberia dne 10. února 1778 podanou císařovna k budoucímu lepšímu zřízení duchovní správy na Moravě, tudíž k většímu rozšíření náboženství a k odvrácení vzniklého bludařství, dvorním dekretem z 9. května 1778[1]) rozhodla, že

---

[1]) Uložen je v archivu Ordinariatu brněnského pod signaturou E. 1. Pro jeho důležitost uvádíme jej v doslovném znění:

Von der Röm. kais. zu Hungarn und Böhmen königl. Apost. Maj. Erzhertzogin zu Österreich etc. Unserer allergnädigsten Frauen wegen dero Landes Gubernij in Ihro Marggrafthum Mähren auf dessen Bericht von 10. Febr. a. c. in gnaden anzuzeigen: Höchsterwehnt dieselbten haben zu künftig besserer Einrichtung der dortländigen Seelsorge, folglich zu mehrerer Verbreitung der Religion und Abwendung der ausgebrochenen Irrlehre gnädigst zu entschlüssen sich bewogen gesehen, daß zu Anstellung mehrerer Localkapläne und Schulmeistern für gemeinnützliche Bildung der Christen in denen ächten Grundsätzen des Glaubens ein eigener Fundus aus nachfolgenden Zugängen creirt werden solle, worzu:

1. Die dortländige Stifter und Klöster nach der Ihme Landes Gubernio bereits zugekommenen Repartition mit 7160 fr.

2. Die gesamte Dechante und Pfarrer mit jährlich 2540 fr., welches Quantum jedoch blos auf jene zu repartiren komme, die über 400 fr., folglich 100 fr. mehr, als die Portionem canonicam nach Abschlag aller Onerum an Einkommen haben, nicht minder.

3. Die dortige Kirchen und Bruderschaften auf eben die art, wie die Dechante und Pfarrer mit jährlich 4862 fr. 48 kr. zu concurriren, und beyzutragen hätten.

4. Habe der dasige Jesuitenfundus für die ersten Jahre jährlich dahin abzugeben 1000 fr.

5. Seye der in Erspahrung gebrachte Gehalt der ehemaligen 3 Missionarien per 780 fr.

6. Die von der Stadt Freybergischen Capital abfallende Interesse per 320 fr.

7. Das Kapital des Pfarrers zu Zauchtel per 100 fr.

8 Die von dem Schulfundo allschon bestimmte 400 fr. dazu zu verwenden.

Gleichwie aber diese Einflüsse zusammen jährlich nur 17.122 fr. 48 kr. betragen, und daher zu ergänzung der von dem verstorbenen Bischöflichen Vicario Generali Freyh. v. Freyenfels berechneten Erfordernus per 19.122 fr. 48 kr. hieran noch 2000 fr. ermangeln, So wollen Ihre Majestät, daß von Ihme Landesgubernio dem H Ollmützer Fürst Erztbischoffen die Nothwendigkeit des vorhabenden Geschäftes, und der daraus für das Seelen Heil entspringende Nutzen in allerhöchsten Nahmen zu Gemüthe geführet, folglich dasselbe zu vermegen getrachtet werden solle, Seines Orths diesen geringen Beytrag der noch abgängigen 2000 fr. wenigstens auf 5 Jahre bey dem dortigen Dommkapitel.

k ustanovení většího počtu lokalních kaplanův a učitelů pro užitečné vzdělání křesťanů v zásadách víry má býti utvořen zvláštní fond, do něhož měli přispívati:

---

um so mehr zu bewürken, als die geneigte Herbeylassung zu besonderer allerhöchsten Zufriedenheit gereichen würde, wobey dem Herrn Fürst Erztbischöfen so wie denen übrigen dazu zu concurrirenden Gemeinden und Personen zu erkennen zu geben wäre, daß nach Maaß des sich durch anheimfallung der Pensionen vermehrenden Jesuitenfundi auch die der Zeit beysteüernde Partheyen mit eben dem Ausmassen, mit welchem Selbe in Anschlag gebracht worden, wiederum Theilweise enthoben und befreuet werden würden.

Die Vertheil und Einhebung dieser Beytragen wollen allerhöchst dieselben dem Ollmützer Erz. und Brünner Bischöflichen Consistorio, jedoch mit beybehaltung der bereits beangnehmingten Repartition auf die Ordenshäuser überlassen, welche Consistoria die eingehobene Geldbeträge der Jesuitenfonds Cassa in Brünn längstens bis Ende Octobris jeden Jahr abzuführen, und hiebey die Individual Repartition einzulegen hätten: die Cassa Direktion selbst aber werde alle 3 Monathe so, wie es mit dem fortificacions Beytrag geschiehet, von der Jesuitenfonds Cassa anhero auszuweisen haben, was hieran von Zeit zu Zeit erleget worden seye. Weiters verordnen Ihre Maj. daß Selbes:

1. Zu der dasigen Stiftungs Commission 2 Comissarios von dem Ollmützer, u. 2 von dem Brünner Consistorio beyziehen.

2. Den Fundum nach dieser vorgeschriebenen Vertheilung, und was zu dessen Administrirung erforderlich, in den behörigen Gang einleiten solle.

3. Wären vor all anderen die mit der Irrlehre befangenen Gegenden mit denen noch nöthigen Seelsorgern zu versehen, und erst sodann nach dem Freyenfelsischen Plan in ansehung der bemerkten Orthschaften fürzugehen, allemahl aber das Augenmerk dahin zu richten, damit nach Maaßgebung der allerhöchsten Willens Meinung von 26. July a. preteriti puncto 6to die Pfarrkinder nicht über eine Stunde von ihrem Seelsorger entfernt bleiben.

4. Solle gleich anfangs auf errichtung jener Local Kaplaneyen, die wegen ihrer entfernung die nothwendigste seyen, der Bedacht genommen werden, uud da es sich in vielen Orthen ergeben dürfte, daß der Pfarrer, oder dechant etc. gehalten ist per Excursionem von Zeit zu Zeit den Gottesdienst versehen zu lassen, folglich deshalben eigene Capläne zu unterhalten; so könne auch ein solcher Pfarrer, Dechant mit einem angemessenen Beytrag, in so weit andurch des aufhabenden Oneris befreyet in Bezug auf den Local Caplan belegt werden.

5. Seye mit diesen Geschäft vorgeschriebenermassen schon von nun an dergestalt fürzugehen, daß in denen nothwendigsten Orthschaften die Obrigkeiten, und Gemeinden zu erbauung der Kirchen, und Wohnungen für die Seelsorger und Schullmeister, so viel möglich bewogen, diese Gebäude zwar am sparsamsten, doch auch dauerhaft, und von Stein aufgeführet, und allenfalls die nicht zu erhaltende Beyträge aus dem nunmehro vestgesetzten objgen Religionsfundo ergänzet werden und nachdehme der Unterhalt einiger in denen Irrgläubigen Gegenden neuerlich angestellten Seelsorgern und Schulmeistern zum theil noch keine ausgewiesene Bedeckung habe, so wird anforderist der Bedacht zu nehmen seyn, damit eheforderist ein so andere Beyträge, besonders von denen Abbteyen und Klöstern eingebracht, und damit die schon laufende Erfordenuß bedecket werde. Endlichen

1. Kláštery dle repartice gubernia již dříve zaslané 7160 zl.

2. Všichni děkani a faráři ročně 2500 zl, kterýžto obnos měl však pouze na ony býti rozdělen, kteří mají příjmů přes 400 zl, tudíž 100 zl více nad kanonickou porci po srážce všech břemen.

3. Kostely a bratrstva týmž způsobem jako děkani a faráři ročně 4863 zl 48 kr.

4. Moravský fond jesuitský pro pět prvních let ročně 1000 zl.

5. Ušetřený plat bývalých tří missionářů, Kořisky, Bureckého a Kulicha, à 260 zl, v celku tedy 780 zl.

6. Úroky z kapitálů 8000 zl. města Příbora 320 zl.

7. Úroky z kapitálu 2500 zl. faráře Suchdolského ročním obnosem 100 zl.

8. Z normálního fondu školního 400 zl.

Poněvadž však tyto příspěvky v celku ročně činily jen 17.122 zl 48 kr, a na doplněnou požadavku od olomouckého generálního vikáře barona Freyenfelsa vypočteného obnosem 19.122 zl 48 kr scházelo ještě 2000 zl, vyslovila v témže dekretu ze dne 9. května 1778 císařovna přání, aby byl jejím jménem od gubernia olomoucký kníže arcibiskup upozorněn na nutnost této celé záležitosti a na užitek pro spásu duší z ní vyplývající a k tomu pohnut, by tento malý příspěvek scházejících ještě 2000 zl aspoň na 5 let u tamní metropolitní kapitoly vymohl, a to tím více, ježto ochotné svolení bude k zvláštní nejvyšší spokojenosti. Při tom mělo býti spolu arcibiskupovi jakož i ostatním přispívajícím obcím a osobám dáno na srozuměnou, že tou měrou, kterou připadnutím pensí fond jesuitský se bude rozmnožovati, strany nyní přispívající opět z části příspěvků zbaveny a zproštěny budou.

Rozdělení a vybírání těchto příspěvků císařovna ponechala olomoucké arcibiskupské a brněnské biskupské konsistoři, s podržením schválené již repartice na domy řeholní [1]). Konsistoře měly pak vybrané

6to habe das Landes Gubernium alle diese Einleitungen zu Stabilirung des fondi ohne Verzug zu treffen, und von 3 zu 3 Monathe über den fortgang, was für Beyträge flüßig gemacht, und welche neue Seelsorger angestellt worden, anhero die Anzeige zu machen.

Und es verbleiben

Wien 9. May 1778.

Thaddeus Freyherr von Reisach. Leopold Graf von Clary.

[1]) Dle výkazu uloženého ve Fascikulu F. 1. Lit. 2. 14. přispívali:

1. Řeholní kanov. v Olomouci z přebytků svých příjmů	4180 zl	obnosem	278 zl	4 kr,
2. Řeholní kanovníci v Šternberku » » »	7459 zl	»	496 zl	6 kr,

příspěvky odvésti do pokladny Jesuitského fondu v Brně, a to nejdéle do konce října každého roku, a při tom předložiti spolu individuální repartici. Ředitelství pokladny mělo pak každý třetí měsíc, tak jak se děje s příspěvkem fortifikačním, vykázati do Vídně, kolik čas od času bylo na příspěvcích odvedeno.

Vedle toho ve zmíněném dvorním dekretu nařizovalo se ještě dále:

1. Aby k projednání záležitosti, kde má býti buď provedeno vyfaření obcí přes jednu hodinu vzdálených, nebo kde má býti ustanoven zvláštní lokalní kaplan, k moravské fundační komissi, které tato věc opětovaně byla svěřena, přibráni byli dva komissaři z konsistoře olomoucké a dva z konsistoře brněnské.

2. Aby fond dle předepsaného rozdělení a po zařízení toho, čeho k jeho správě je třeba, v život byl uveden.

3. Aby především kraje bludem nakažené nutnými ještě duchovními správci byly opatřeny, a teprve pak dle plánu Freyenfelsova v příčině dalších obcí postupováno, vždy však zůstal zřetel k tomu obrácen, aby dle nejvyšší vůle ze dne 26. července 1777 farníci nezůstali vzdáleni přes hodinu od svých duchovních správcův.

4. Aby byl hned od počátku vzat zřetel na zřízení oněch lokalií, které pro svoji vzdálenost jsou nejnutnější, a poněvadž pak v mno-

---

3	Augustiniani v Jevičku	z přebytků	svých	příjmů	225 zl	obnosem	14 zl 40 kr,
4.	Karthusiani v Olomouci	»	»	»	3329 zl	»	221 zl 26 kr,
5.	Praemonstráti v Hradisku	»	»	»	5975 zl	»	398 zl 2 kr,
6.	Dominikánky v Olomouci	»	»	»	3563 zl	»	236 zl 52 kr,
7.	Křižovníci na hoře sv. Hippolyta	»	»	»	1423 zl	»	94 zl 40 kr,
8.	Praemonstráti v Louce u Znojma	»	»	»	19022 zl	»	1266 zl 8 kr,
9.	Pavlíni v Krumlově	»	»	»	400 zl	»	26 zl 20 kr,
10.	Řeholní kanovníci v Nové Říši	»	»	»	302 zl	»	20 zl 4 kr,
11.	Augustiniani cum larga manica u sv. Tomáše v Brně	»	»	»	3362 zl	»	223 zl 22 kr,
12.	Karthusiani u Brna	»	»	»	3956 zl	»	262 zl 40 kr,
13.	Praemonstráti v Zábrdovicích	»	»	»	6971 zl	»	463 zl 20 kr,
14.	Benediktini v Rajhradě	»	»	»	4745 zl	»	315 zl 20 kr,
15.	Cisterciáci ve Žďáře	»	»	»	13615 zl	»	905 zl — kr,
16.	Dominikáni v Brně	»	»	»	2431 zl	»	161 zl 4 kr,
17.	Pavlani na Vranově	»	»	»	1928 zl	»	127 zl 18 kr,
18.	Cisterciačky na St. Brně	»	»	»	4794 zl	»	318 zl 40 kr,
19.	Dominikánky u sv. Anny	»	»	»	6023 zl	»	400 zl 20 kr,
20.	Cisterciáci na Velehradě	»	»	»	11014 zl	»	729 zl 2 kr,
21.	Cisterciačky v Tišňově	»	»	»		»	201 zl 2 kr.

Brno, 20. listopadu 1778.

hých místech se asi ukáže, že farář nebo děkan je nucen dáti bohoslužbu čas od času opatřovat per excursionem, tudíž proto zvláštní kaplany vydržovati má, může takovému faráři nebo děkanovi, pokud tím byl osvobozen od dosavadního břemene, uložen býti přiměřený příspěvek pro lokalního kaplana.

5. Aby bylo s touto záležitostí předepsaným způsobem již nyní postupováno, a to tak, aby v nejnutnějších místech vrchnosti a obce k vystavění kostelův a příbytků pro duchovní správce a učitele, pokud možno, byly pohnuty, tyto budovy sice s největší šetrností, přece však trvale a z kamene byly vystavěny a příspěvky, jež by nebylo lze obdržeti, z náboženského fondu, nyní zřízeného, byly doplněny. Poněvadž pak vydržování některých v bludařských krajích nově ustanovených duchovních správcův a učitelů z části ještě není přiměřeně hrazeno, třeba především k tomu hleděti, aby co nejdříve některé příspěvky, zvláště od opatství a klášterů, byly vymoženy, a tím běžný již požadavek hrazen. — Konečně nařízeno

6. aby gubernium všecka tato opatření k stabilisování fondu bez odkladu učinilo, a každým třetím měsícem o postupu, které příspěvky byly opatřeny, a kteří noví duchovní správcové byli ustanoveni, do Vídně zprávu podalo.

Poněvadž olomoucká kapitola skutečně dala se pohnouti k ročnímu příspěvku 2000 zl. císařovnou požadovanému, činily roční příjmy fondu dekretem ze dne 9. května 1778 zřízeného pro prvních pět let 19.122 zl. 48 kr., odtud pouze 15.722 zl. 48, ježto přestal příspěvek kapitoly a ježto dvorními dekrety z 31. března, 14. dubna 1781 byl zastaven netoliko příspěvek z fondu jesuitského obnosem 1000 zl., nýbrž i příspěvek z normalního fondu školního obnosem 400 zl. (P. d.)

Posudky.

Dr. theol. *Heribert Holzapfel* und Dr. phil. *Otto Keicher* Monistische und christliche Weltanschauung. Lentner. München. 1912 str. 104; cena 1 K 20 h.

Touha po uceleném názoru světovém jeví se stále víc a více u vzdělaných, a tato touha je zaroveň touhou náboženskou. Kdekoliv učenec hlouběji kopá, narazí na tajemství, na otázku světového názoru, které obyčejnými prostředky své vědy rozluštit nemůže (str. 4). Tvrzení, že boj o světový názor jest jen bojem víry a vědy, neodpovídá pravdě. Monismus vynáší se jako jediný vědecký názor, a přece neprávem; neboť názorů monistických je mnoho a odporují si v základních otázkách. „Monismus praví sice mnozí, ale každý si myslí něco jiného" (str. 6). Jednotné definice marně bychom hledali. Princip monistický bývá různými učenci různě pojímán. Naturalistický monism Haeckelův, konkretní Hartmannův, energetický Ostwaldův a jiné mají vlastně jen jméno společné. Hartmannovi vytýkají mnozí dokonce dualism. O Haecklově monismu tvrdí někteří monisté, že nachází ohlasu jen u lidí, jichž myšlení těká jen na povrchu. Psychický monism vede důsledně k solipsismu, o kterém se Schopenhauer vyslovil, že patří do blázince. Schubert-Soldern, přívrženec tohoto systému, praví, že se stanoviska theorie poznání je tento monism nepopíratelným, prakticky však že by byl šílenstvím. Kde je tak patrný rozpor mezi theorií a praxí, tam pravdy není. — Veliké nesnáze působí monismu, jak vyložiti svět psychický s fysickým světem jedním principem. Pokusy odvodit psychické z fysického neb opačně, selhaly.

Dr. theol. et phil. *Nico Cotlarciuc*, Das Problem der immateriellen, geistigen Seelensubstanz. Schöningh. Paderborn 1910, str. 266; cena 7 K 20 hal.

Řešení záhady o duši, jaké podávají přívrženci monismu naturalistického, dle něhož je jen hmota, vážnými učenci bývá vesměs zavrhováno. Avšak i druhý extrém, čirý spiritualismus, který má hmotu za pouhý zjev ducha, a filosofie identity, dle níž jsou duch i hmota ve vyšší bytosti jednou věcí, neluští této otázky k spokojenosti objektivní vědy. Všechny tyto bludné názory a hlavní jejich odstíny se zde důkladně probírají. Pak se probírá názor dualistický, dle něhož tělo a duše jsou bytosti samostatné — navzájem se však doplňující. Tak zvaná theorie aktuality se zavrhuje jako nedostatečná a dovozuje se, že duše je skutečnou substancí duchovou. Správně píše Schell

v dílku „Problem des Geistes“ (str. 7): „Vom Stoff wie von der Wahrheit könnte überhaupt nicht mehr die Rede sein, wenn jenes Innerliche geleugnet wird, das der Erfahrung wie der Vernunftwahrheit inne werden will und kann.“ Bez duchového substratu — bez duchové substance byl by smysl pro pravdu hádankou, a myšlení abstraktní naprostou nemožností.

Dr. J. Vrchovecký.

Ze života náboženského.

Věda starozákonní pohybuje a dlouho asi ještě pohybovati se bude dvojím různým směrem, obdobně jako náboženska bádání vůbec, výstředně naturalistickým a pravověrným, v různých ovšem odstínech. Vykopávky a objevy babylonské popletly, jak u každého sensačního objevu bývá, mnohým badatelům hlavu, avšak velká část jich už z toho „panbabylonismu“ vystřízlivěla vidouc, že závěry jeho jsou ukvapeny. Vztahy mezi dějinami biblickými a sousedních národů, jakož i vzájemné vlivy jsou nepopíratelny a čím dál více ozřejmují, ale přes to vývoj israelský zůstavá svérázným, po hlavní stránce a podstatně samostatným.

Z drobností možno zaznamenati na př. co do umění, že národu israelskému přese všechen duchový rozvoj asi nedostávalo se smyslu pro krásné tvary. Vymyšleno již všelijakých vzorců na př. pro metriku Žalmův, ale žádný se docela neosvědčil; bez velikého násilí nelze docíliti více, nežli že básnictvo hebrejské formálně přestávalo asi, jako lidová tvorba i jinde, na verších přibližně stejné délky, jež přednesem nějak vyrovnávány. Plastika velmi málo pěstována, stavitelství bylo závislé na vzorech okolních. I jinak co do vzdělanosti vůbec uplatnil se tu obecný zákon dějin, vzájemná totiž závislost a popud. Dějepisectví israelské vyniká daleko nad babylonské neb assyrské, řadíc se stejnocenně k řeckému. Duchovní obsah Bible pak ve mnohých částech jest jediný svého druhu. Bohonadšení vůdcové se svými stoupenci měli ovšem pořád co bojovati proti zpětivým choutkám pověrečnosti a modlářství, jež kolkolem bujelo a smyslnému lidu více se zamlouvalo než přísná kázeň zákona božího. Toť až příliš přirozeno, a jenom nevědecká předpojatost může z tohoto antagonismu odvozovati námitky proti Zjevení, jež jím právě se dosvědčuje.

Co do písma vždy více věrojatnosti nabýva domněnka, že vedle obyčejného kursivního od 15. do 17. stol. úředně užíváno babylonského klínového písma, odkudž i mnohý hebrejský výraz i předmět by se vysvětloval.

Velkolepé objevy v Egyptě a v Babylonii odvrátily na čas pozornost od Svaté Země, až zase nyní počínají různé vědecké výpravy anglické, americké a německé věnovati péči prozkoumání země, jež pro studium biblické zůstane vždy nejdůležitější. V letech 1890—1893 angličané pod řízením Flindersa Petrie objevili severně od Gazy staré Lachis (Josue 10, 3), v letech 1898 — 1900 pod vedením Blissa a Macalistera staré filištinské město Gath (Jos. 11, 22) s četnými předměty egyptského původu. V letech 1912 — 195 a 1907 — 1909 Macalister objevil a prozkoumal starý Pezer (Josue 10, 33), jehož nejstarší vrstvy s jeskyněmi a skalními stavbami sahají hluboko do doby praehistorické. Z nálezů nejzajímavější byla tabulka s hospodářským kalendářem pocházejícím asi ze 6. století před Kristem. Náklad na všechny tyto výpravy a vykopávky vede známá anglická společnost na prozkoumání sv. země Palestina Exploration Fund.

Z Němců objevili a prozkoumali r. 1904 Sellin a Schumacher v rovině Esdrelon staré Kananejské město Taanach, kde mezi jinými našli 12 klínových tabulek z doby amarnských Listů. R. 1903—1905 vykopali titéž učenci nedaleho Taanachu staré Megiddo. R. 1908—1909 bylo vykopáno staré Jericho se svojí dvojitou, 3 metry silnou zdí; město bylo zbořeno od Josue a znova zbudováno opět v 8. století. Nálezy potvrzují tuto zprávu Písma sv., že totiž město bylo zbořeno a později znova vystavěno.

Také Američané v r. 1908 dali se pod vedením Lyona a Reisnera do vykopávek v Samarii, dnešní Sebasiji, bývalém hlavním městě severní říše. Výsledky tohoto podniku nejsou ještě zcela uveřejněny. Nejdůležitějším nálezem je 75 střepin popsaných inkoustem písmem starohebrejským a pocházejících z téže doby jako kámen Mešův a nápis v Siloe, totiž z devátého století před Kr.

Třeba že dosavadní nálezy v Palestině nemohou se měřiti ani počtem ani významem s objevy egypskými a babylonskými, přece jen potvrzují biblické zprávy o různých místech i osobách a jsou tak novým dokladem pro historickou věrohodnost Bible.

Spory mezi arabskými věřícími a mezi pány, kteří zaujímají všechna vyšší a výnosnější církevní obroči, trvají v pravoslavné jerusalemské církvi stále. Arabové, podporováni jsouce ve svých aspiracích vládou ruskou, hledí dostati jak jednotlivé svatyně, tak i vyšší hierarchická místa do své moci, řekové pak houževnatě se namáhají udržeti své privilegované postavení. Arabové konečně dosáhli toho, že v církevních věcech má rozhodovati smíšené shromáždění, skládající se ze šesti členů, jež jmenuje patriarcha a z druhých šesti, jež volí věřící (arabové).

Shromáždění se ustavilo, ale spory se tím jen přiostřily. Obě strany, řecká i arabská stojí proti sobě a žádná nejeví ani nejmenší ochoty povoliti druhé. Dle zvyku jde se pak vždy do Cařihradu se žádostí, aby sultán sám rozhodl ve sporu. Právě nedávno přípisem vezirátu ustanoveno osm nových článků, které stanoví a vymezují

práva smíšeného shromáždění. Přes to je předem jisto, že pokoj nenastane a rozřešení otázky řecko-arabské jest ještě v daleké budoucnosti.

Mimo to ještě jedna věc působí hodně nepříjemností pravoslavné jerusalemské církvi. Je to spor s alexandrijským patriarchou Photiem. Photios byl dříve ředitelem theologické školy u Sv. Kříže v Jerusalemě a členem Bratrstva Sv. Hrobu, jež má vrchní správu všech řeckých svatyní ve Sv. Zemi. Když byl jmenován patriarchou alexandrijským, tu mu byl v uznání zásluh proti zvyku ponechán titul hagiotafity t. j. člena bratrství Sv. Hrobu. Poněvadž jerusalemský patriarchát následkem hojných almužen, jež sem plynou z celé Rusi, má neobyčejný význam náboženský a také finančně je sesilován velmi skvěle, tu Photios zasloužil po tomto místě. Poněvadž pak nynější patriarcha Damianos těší se výbornému zdraví a má tudíž naději, že ještě dlouho bude seděti na svém stolci, tu počal Photios proti němu agitovat a použil k tomu cíli hlavně řecko-arabského sporu, jenž před třemi lety propukl. Cílem jeho bylo sesazení Damianovo. To se mu nezdařilo. Damianos se v Cařihradě z obžaloby ospravedlnil, avšak Photios odmítá jakékoliv smíření s ním a jmeno Damianovo je dosud v patriarchátě Photiově vyloučeno z dyptich. Damianos a jerusalemská synoda zase Photia vyloučila z bratrstva Sv. Hrobu. Tak dvě sesterské patriarchátní církve vedou mezi sebou boj.

*

O nezdařeném a později odvolaném vydání Vulgaty za Sixta V. („Bible sixtinská“) zjišťuje známý badatel římských archivů P. M. Baumgarten ve zvláštním spise, že Sixtova uváděcí bulla Aeternus ille 1. března 1590 skutečně promulgována a že papež sám nezamýšlel vydání toho odvolati, nýbrž že zákaz prodeje vydán byl až po jeho smrti.

*

O slavném mučednictví sv. Cecilie domnívá se frýburský prof. Kirsch, že událo se koncem druhého neb začátkem třetího století, Quentin pak, že za Diokleciana. Akta o tom však že pocházejí až ze stol. pátého; jména mučedníků Valeriana, Tiburtia, Maxima a Urbana nemají se sv. Cecilií nic společného a byla s jejím mučednictvím teprve později spojena, Cecilie byla prý buď příslušnicí nebo propuštěnkou rodu Ceciliů. Uctívaná v Římě záhy; a basilika její v Trastevere pochází asi ze 4. století.

*

V nově založené knihovně církevních otců, vydávané nakladatelstvím Köselovým (Kempten a Mnichov) zařazený překlad spisu Dionysia Areopagity počítá již docela přesně s pozdějším původem jejich, jak prokázán zvláště prácemi H. Kocha a Jos. Stiglmayera. Pseudo Dionysius jest neznámý spisovatel 6. století po K. Prameny jeho jsou sice patristické, předlohou však spisy novoplatonika Prokla († 486); dle tohoto je také chod myšlenkový a sloh nabubřelý a těžkopádný, nauka místy fantastická.

*

Würzburský docent Dölger vydal pod názvem Ichthys obsáhlé dílo pojednávající o původu a vzniku starokřesťanského symbolu ryby. Dölger je první katolík, který se pouští ve své vědecké práci na pole, kde dosud srovnávací věda náboženská odvozovala křesťanství s učením a obřady ze soudobých pohanských kultů. Jaký zmatek vládne v tomto vědeckém oboru, kde fantasie a zbožné přání t. zv. učencu zastupuje kritické zkoumání, je známo. Dílo Dölgerovo vyniká nejen pílí, v jakou tu všechny archeologické a historické doklady sebral, nýbrž i střízlivou kritikou. Ryba jakožto symbol Krista nemá dle Dölgera svůj původ v Novém Zákoně, nýbrž Dölger vysvětluje vznik tohoto symbolu opposicí proti současným pohanským názorům. Po celé malé Asii Syrii a zemích balkánských setkáváme se s rybou jakožto symbolem Syrské bohyně Atargatis a rybími obětmi. Proti tomuto uctívání ryby chtěli křesťané ukázati, že pravá ryba, jež jest zdrojem života a jedině zasluhuje úcty, jest sám Kristus. Tedy je tu nejen akkomodace, nýbrž i oposice proti pohanským názorům, proti nimž křesťané užívajíce ryby jakožto symbolu Krista prohlašují, že oni jedině mají pravou posvátnou rybu! Forma je tu pohanská, obsah ale symboliky je nový, ale čistě křesťanský. Potud Dölger.

*

Proslavený biskup Rottenburský Dr. v. Kepler řečnil na katolickém sjezdu v Cáchách (12. srpna) o papežství jako záštitě autority, jako o nejlepším spojenci každé zákonné autority. „Toť jest, co šlechetní konvertité po všem bloudění a zápasení cení za nejvyšší zisk svého návratu: tento cit nejpevnější opory a nejsladšího klidu. Že tu a tam zvláštní poměry německé v sídle vlády církevní nebývají žádoucí měrou prozírány, jest myslitelno a možno. Co tu pak činiti? Slepě se podvolovati? Nikoli, to ne! Ale tím méně hlomoziti a v novinách, dokonce nepřátelských, své zlosti ulevovati. Klidnou krev a klidný úsudek zachovati; především nezapomínati, že jest právem a povinností biskupů v takových případech podávati vysvětlení, obtíže odklízeti a škody zamezovati.“

Ke spisu Dra. oec. publ. Rosta o kulturních poměrech v kraji německém podotýkají St. a M. Laach (1912, 7) v pochvalné jinak zprávě: „Zu bedauern ist aber, daß der Verf. auch Maßnahmen, die lediglich Sache der kirchlichen Behörden sind, wie eine rationelle Pfarreinteilung und eine Verlegung der Feiertage, unter die von der Gesamtheit der Katholiken zu verfolgenden Aufgaben einreiht.“ Což pak, probůh, je to něco zlého, když katoličtí dělníci neb zaměstnavatelé upozorní na nepřístojnosti spojené se zákazem práce o tolika svátcích, nebo když laikové upozorní, že by se ty a ty farnosti mohly vhodněji ohraničiti?! V této poslední příčině ostatně stačí poukázati na článek prof. dra. Samsoura v tomto i příštích číslech.

Acta curiae episcopalis Brunensis kárají Korrespondenzblatt f. d. kath. Klerus za neuctivé články proti představeným v otázce opravy breviáře.

Spisy dominikána Lagrange, člena biblické komise, ředitele biblického ústavu a časopisu v Jerusalemě, zakázány z Říma v seminářích.

*

Velkolepý eucharistický sjezd vídeňský, jehož náboženská stránka rozhodně jest čistě katolickou vniterní záležitostí, budí mezi liberálníky všech odstínuv odpor, ale též různých odstínů. Velké, třebas židovské žurnály píší o něm s netajenou nechutí, ale přece celkem dosti slušně, vídeňské již z hospodářského ohledu, neboť sjezd přinese statisíce do Vídně, ale též asi z ohledu na účast vysokých kruhů, jež by si nerady pohněvaly.

U nás jináče! Květomluva, kterou za této příležitosti vybraná českomoravská novinářská cháska své čtenářstvo obsluhuje, jest věru hodna svých původcův i svých čtenářů.

Příznačno jest, že tito a podobní novináři, kdykoliv jest řeč o sjezdech katolických, zjevně neb obaleně narážejí na příležitostnou prostituci. (Promiň, čtenáři, že se o tom zmiňuji, ale nutno jednou i to říci.) Od sněmu Kostnického, o kterém mnohý čistokrevný husita neví skoro nic jiného, nežli že v Kostnici prý tehdy bylo tolik a tolik ženštin, posměšek ten z pravidla se vrací o poutích, schůzích, sjezdech. Jako „farská kuchařka“ jest nejtěžším kusem zbrojnice protikněžské, tak davy prostitutek jsou těm lidem nejúčinnější zbraní proti shromážděním; mají za to, že tím narazí na nejcitlivější bod, u věrcův i nevěrců. Píší a čtou to se zálibou jen lidé, kteří v takových místnostech jsou jako doma, tělesní i duševní zpustlíci, kteří aspoň takto ulevují svému vzteku, že se něco pro náboženství a mravnost podniká; proto chtějí výčitkou opaku podniky i účastníky jeho sesměšniti, že prohřešili se proti duchu jejich. Bylo by zbytečno proti lžím takovým je hájiti; vždyť pisatelé sami vědí, že lhou, a chtějí lháti, aby protivníky zneuctili a podráždili, čtenářum pak způsobili lacinou pochoutku, že protivníci nejsou lepší než oni. Ale lid nutno někdy upozorniti, jaká individua takové zprávy šíří a že právě oni a jim podobní sjezdy svými takové zjevy vyvolávají. Což kdyby se s naší strany tak někdy úředně zjistila v té příčině data o kursech, schůzích, sjezdech a sletech pokrokových, učitelských, sokolských, a dle toho akce ony charakterisovaly, co by pánové říkali? A bylo by to velmi snadné. Oním stejně hloupým jako sprostým trikem, podezírati protivníky z něčeho, co u pisatelův a jejich nohsledu náleží takořka ke sjezdovému programu — ovšem jako číslo nepsané — zmatou sice již jen málokoho a čím více jej opotřebují, tím méně, ale přece někoho. V každém případě však značí to nevýslovnou nízkost pokrokářské žurnalistiky, která takovými prostředky národ prý umravňuje.

Velkolepé byly též slavnosti hostýnské při korunování obou tamějších soch, P. Marie a Ježíškovy. Korunky požehnány v Římě sv. Otcem, jenž korunování svěřil olomouckému p. kardinálovi. Korunování samo má pro chrám jisté výsady duchovní; slavnosti, ač nepříznivým počasím mnoho trpěly, vydařily se poměrně velice dobře a

přispěly nemálo k utužení náboženského vědomí v národě. Na „ubytování“ přečetných poutníků (v hlavní den 15. srpna asi 70.000) použito vojenských stanů, z nichž jeden kýmsi před uklizením zlomyslně zapálen; je tu snad také pout vinna?

(Poznámka mimochodem. Někteří pánové rádi by s Hostýnem nějak spjali obranu Rukopisu Královédvorského, proti čemuž se však třeba ohraditi. Ať se Rukopis zkoumá vědecky, my budeme první, kdo šťastnému obhájci za účinnou obranu poděkujeme, ale náboženské věci buďte při tom nechány na pokoji; a naopak.)

Homiletický kurs pořádá v Brně 22.—24. října 1912 Jednota katolických duchovních za zřízení Msgra. Dra. Jos. Kupky. Přednášeti mají proff. Jatsch (Praha), Fischer (Weidenau) německy, Jindra (Král. Hradec), Kubíček (Olomouc), Kupka (Brno), Mezírka (Obořiště) česky.

*

Mezi úředními listinami, které z turinského státního archivu ukradeny, jsou také dopisy Viktora Eman. II. poslané státníkům Cavourovi a Nigrovi v začátcích sjednocené Italie a list téhož krále napsaný Piu IX. při obsazení Říma; list tento však papeže nedošel, jelikož se ministrům královským zdál příliš devotním.

*

Otázkou **kněžské kongruy** bylo konečně přece hnuto. Při hlasování o rozpočtovém provisoriu byla přijata resoluce: „C. k. vláda se vyzývá, aby co nejdříve předložila osnovu zákona, jímž by byly upraveny platy katolického a řecko katolického duchovenstva v Rakousku způsobem odpovídajícím časovým poměrům.“ Energii a vytrvalosti poslance Dr. Stojana se podařilo, že návrh podepsalo více než 200 říšských poslanců. Vláda slibuje, že během prázdnin otázku úpravy kongruy vezme v úvahu a na podzim podá příslušný návrh. Kongrua i pense by byly zvýšeny, pětileté přídavky zdvojnásobeny. Klerus sám, jak k tomu vyzývá „Korrespondenzblatt“, měl by peticemi na příslušných místech zmíněnou akci podporovat. Ovšem za nynějších rozháraných a nejistých parlamentárních poměrů těžko předvídat, zda vládní předloha opravdu bude podána, a ještě méně, jaký osud ji v parlamentě potká. Nejnovější výnos ministerstva, aby se sňatky na divoko žijících úplnou bezplatností usnadňovaly (ač to byla často jen výmluva!), tím více káže obrátiti zřetel ku zvýšení existenčního minima kněžského.

*

V Uhrách pod jménem Hungaria založena **katolická akciová banka**. Mezi zakladateli jsou hlavně členové episkopátu a vysoké uherské aristokracie. Základní kapital obnáší 5 milionů korun, ovšem má být později přiměřeně zvýšen. Účelem banky jest výhodněji využiti církevního majetku a zbožných nadací než tomu bylo dosud. V programu banky stojí na prvním místě parcelace církevních velkostatků. Parcely, na něž velkostatky ony budou rozděleny, nemají býti rozprodány, nýbrž pronajaty. Tak by jednak majetek církevní zůstal ve stejném držení, jednak celé řadě lidí poskytla by se výživa a po-

měrná samostatnost. Dále chce banka operovati kapitály zbožných nadací. Zádušní jmění v Uhrách není totiž zvykem ukládat jako u nás v cenných papírech, nýbrž dotyčné kapitály bývají skládány v diecesní pokladně, jež je pod správou biskupovou. Odtud obyčejně se půjčovaly soukromým osobám na hypoteku. Často však se stávalo, že se dostatečného počtu vypůjčujících nenašlo. a ony kapitály musily býti uloženy v záložnách neb bankách, kde nesly 3 až 4 procenta, kdežto výnos měl obnášet 5 až 6 procent. Těmito kapitály právě chce ona nově zřízená banka operovat, aby docílila z nich vyššího obnosu. — Banka sotva založena musí bojovat nejen s konkurencí židovského velkokapitálu, nýbrž i s nepřízní vlády, která se zdráhá poskytnout jí stejných výhod a výsad jako jiným parcelačním podnikům.

*

K socialnodemokratickému sjezdu v saské Kamenici chystanému docházející návrhy stran programmového článku 6. („náboženství jest věcí soukromou“) nežádají sice přímo určitými slovy, ale nepřímo jinými obraty, aby zásada tato v praxi byla zaměněna v heslo: náboženství jest neslučitelno s vědou (to praví ti chudáci teď, kdy vědatoři jeden za druhým volají po náboženství!), a boj proti křesťanské církvi (NB. jen křesťanské, židovské ne!), která představuje a podporuje vládní moc ve státě, by stal se záležitostí strany. Tím způsobem bude pro každého, kdo má oči k vidění a uši k slyšení, konečně beze vší pochyby jasně vysloveno, že frase o náboženství jako věci soukromé už ani tam neplatí. odkud vyšla; při volbách bude ovšem dále konati své dobré služby u naivních hlupáčků — hlavního to kontingentu socialní demokracie — ale jinak prováděn bude pravý její opak: boj proti křesťanské církvi, volná škola, odpad od církve.

V americké Nevadě ostatně nedávno veřejným rozhovorem po dva večery utkali se benediktin Spanke a pastor Gates o otázce, jest-li socialismus křesťanství nepřátelským či ne. Mimo nadání přisoudila veřejnost celkem vítězství benediktinovi, ačkoli při takových příležitostech každá strana se pokládá za vítěznou. Gates nechtěl uvedené výroky socialistických předákův uznati za rozhodné, jelikož prý jsou to jen jejich soukromé názory. O důležité části otázky, o poměru socialismu k manželství, vyzval P. Spanke svého odpůrce ku zvláštní rozprávce.

U nás o věci té není již asi pochybností, neboť jak tisk, tak počínání socialistů mluví zcela zřetelně. Lehkověrné davy jejich ovšem se o tyto důsledky nestarají, smýšlejíce a žijíce nábožensky nebo protinábožensky dle toho, jaké jsou soukromé životní poměry jejich. Čím „pevnějším“ socialistou však kdo jest, tím více se od náboženství odchyluje, toť jisto, a to nejen od náboženské věrouky čili „pověry“, jak se říkává, nýbrž i od náboženské mravnosti; praví-li se pak, že by proti této nebyli a nežili, kdyby jen se náležitě zreformovala, tu možno připustiti, že by nějaké kázeňské předpisy, na něž poukazují, mohly se změniti, ale jest pravděnepodobno, že by se tím spokojili, kdežto jiné žádané reformy zasahují podstatu křesťanské mravnosti,

jíž měniti nelze, jelikož zásady a cíle socialismu, dle nichž by se prý měla změniti, jsou samy v sobě nesprávné a v důsledcích zábubné. Socialismus v zásadě jest podvratný, nikoli positivní, a ve skutečnosti jen podvodným a násilnickým způsobem mezi lehkověrnými se udržuje. A to není cesta pravdy a spásy.

K odpadům pracuje i u nás „Volná Myšlenka", jež doufá, že rok 1915, rok to Husův, přinese hromadný odpad od katolictví — k čemu, to se, pokud víme, nepraví, zdali k protestantismu či k bezkonfessijnosti. Husem tento odpad krýti jest ovšem také hotový švindl, jako tam to „soukromé náboženství", ale na tom konečné nesejde a bylo by zbytečno lidem dokazovati, že to není v duchu Husově, tak asi, jako je zbytečno dokazovati pokrokářským učitelům, že jméno Komenského berou nadarmo; hlavní jest, že se chce provésti vzdorovitý kousek proti církvi, a k tomu bude Hus dobrou záminkou. Dle toho se zařiďme. Nechme Husovi, což jeho jest — mnoho toho nebude, to už svítá čím dál tím víc — a hleďme si nynějších neznabohův, ať už Boha „hledají" či ne.

Odpadlictví k protestantismu beztoho v Rakousku ubývá. Roku 1911 přestoupilo tu od katolictví 4348 osob, celkem 4891 (o 299 méně než 1910). Nejvíce jich odpadlo ve Vídni k augsburským (2042), v Čechách k augsburským 1307, na Moravě a ve Slezsku k augsbur. 496, k helvetům 71. Od r. 1898, kdy spustilo los von Rom, odpadlo v Rakousku k protestantismu celkem 65.635 lidí.

*

Manželských rozvodů přibývá úžasně v Kodani, poslední dobou i 50 případů denně. Odtud ovšem velký úřední nepokoj. Vzhledem k tomu, že Dansko vykazuje z Evropy také největší počet samovrahů, má ten náramný blahobyt, našimi pokrokáři tolik vychvalovaný, též asi své slabiny. Anebo, jest-li on toho příčinou, tím hůř.

*

V „Osvětě" (čís. 7.) přináší J. Šach pojednání o náboženském smýšlení Julia Zeyera. Praví, že obě strany upřílišují, i ti, kdo jej nazývají horoucím vzorným katolíkem, i ti, kdož praví že nebyl nic víc než věčný hledatel pravdy a Boha. Zeyer prý byl v mládí zbožně vychován. Na prahu mužných let upadl jako mnohý intelligent v pochybnosti, jež posléze vedly k úplnému atheismu. Avšak touha po pravdě a pak nevysvětlená dosud rána v jeho mladém životě vyvedla jej z atheismu. Zvolna krok za krokem vrací se k víře svých dětských let. V 28 letech mluví o vstupu do kláštera (1869) a ta myšlenka vždy znova se mu vrací (1872, 1882, 1886). Posledního roku dodává vysvětlení, proč svého dávného úmyslu neprovedl: „víra moje není dosti silná, dosti velká, se lží na rtech přece nemožno překročiti prah klášterní." V letech devadesátých počal už domlouvati se o svém vstupu do kláštera augustiniánského ve Lnářích. Ale hledal potom jiný klášter někde v cizině a v roku 1896 vrátil se opět ke Lnářům, chtěje tam vstoupiti spolu s Bílkem. Ale sešlo i s toho

úmyslu. Upustil docela od toho úmyslu a r. 1899 už jen si povzdechl „nestál-li celý můj život za nic, bylo by krásné aspoň ho krásně končit“. . . V názorech náboženských Zeyer jako mystik a jemnocitný umělec nenáviděl všecko světácké a světské a politické v církvi. Často velmi ostře mluvil o církevních vrchnostech. Jako idealista hledal všude ideal evangelického člověka podle Krista — kol sebe i v sobě, a byl nešťasten, že nemohl ho nalézti.

Ale i v době skepticismu Zeyer zůstával blízek náboženství. Rád a stále čítával Bibli. Aby ji mohl čísti v originale, naučil se v letech sedmdesátých hebrejsky. V týchž letech 70tých přidává se k jakémusi zbožnění člověka; Bůh posílá k osvícení a k pomoci lidstva stejně Buddhu, Sokrata, Krista, Husa, Pannu Orleánskou. Nedůvěřuje svému rozumu ve věcech víry, tvoří si náboženství citu. Počátkem let osmdesátých po smrti matčině († 1881) propadá na nějaký čas spiritismu, ale také jen citem více než intellektem svým. Cesta po Italii r. 1883 sbližuje jej opět s katolicismem, jemuž se koří v italském umění opět celou duší, takže volá: „jsem katolík, ultramontán, papežník, zabil bych ty blázny, kteří ruší kláštery.“ Z Italie vrátil se především jako mystický ctitel Madony, jímž už zůstal až do konce života.

*

S r b s k é m n i š s t v o je v naprostém úpadku. Počet mnichů se stále zmenšuje a není daleko doba již, kdy bude klášterů více nežli mnichů. V roku 1903 měli v srbském království 54 klášterů, 113 mnichů, v roce 1905 pouze 107 a v roku 1910 jenom 74! Srbských mnišek vůbec není; poslední srbská řeholnice, jménem Eugenia, zemřela r. 1860 v klášteře v Ovčiru.

Do kláštera Chilandaru na Hoře Athos, který jediný na Svaté Hoře náleží Srbům, vstupuje čím dále více bulharů a macedoňanů; Chilandar nejen že nemůže dodávati srbským klášterům mnišstva, nýbrž sám trpí naprostým nedostatkem dorostu. A přece srbská vláda činí co může pro Chilandar, neboť Chilandaru samému patří skoro polovice Athosu.

Přes to, že jest jich tak málo, srbští mnichové obracejí na sebe dosti často pozornost veřejnosti a skupština sama často zabývá se jejich věcmi. Kláštery srbské mají poměrně velký majetek; náleží jim 18716 hektarů půdy, které mají cenu asi osm milionů korun. Roční výnos činí ovšem jen 183.000 korun, než příčinou toho je špatná správa klášterních statku, k níž podávají výmluvný doklad rozné sensační procesy z poslední doby. Proto také mnoho se mluví ve vládních kruzích o konfiskaci klášterního jmění. Aby se tomu předešlo a aby byl podán důkaz, že kláštery mohou býti k něčemu užitečny, pokusila se srbská synoda zříditi klášterní školy. Jedna taková škola byla otevřena v klášteře Rakovici u Bělehradu v r. 1906, druhá existuje od r. 1908 v Chilandaru. V obou školách vychovávají chudé dítky a sirotky, než počet jejich jest poměrně nepatrný.

Projekt nového církevního zákona v Srksku podřizuje kláštery církevní autoritě, aby se tak předešlo různým nepořádkům, jež dosud

tak často se vyskytovaly a mnižštvo srbské do tak špatne pověsti přivedly. Mniši a hegumeni jsou podřízeni dozoru biskupa diecesního, který může hegumena sesadit a ustanovit sám od sebe na místo jeho jiného, žádá-li toho dobro kláštera neb veřejný církevní zájem. Také spravování majetku klášterního, jež dosud bylo v rukou jediného představeného, je přesně stanoveno. Přesné účtování je nařízeno a kontrola svěřena biskupovi neb jeho zástupcům. Jak představenému, tak i bratřím je podle příjmů kláštera určen roční plat. — Zdá se však, že sotva se podaří novému zákonu pokleslé mnišstvo srbské zvednouti. Počet 74, tolik totiž je všech srbských mnichů, je příliš výmluvný.

*

Dle kanonického práva východní církve manželství je dovoleno nižšímu kleru a je zakázáno pouze biskupům. Ale kněz neb jáhem, který ztratil první ženu, nemůže uzavříti druhého sňatku. V posledních letech pozorovat v různých autokefalních církvích východních hlasy, jež žádají odstranění tohoto starého zákona. Vyšší klerus, který se bere většinou z mnišstva, okázal se sice málo příznivým tomuto požadavku, ale za to právě mezi ženatým klerem neustávají hlasy požadující dovolení druhého sňatku. Zákaz druhého sňatku byl stanoven na synodě Trulanské, kterou východní církev počítá za právoplatný všeobecný koncil. Dle mínění východní církve může zase jen všeobecný církevní sněm zrušiti zákon, jenž byl všeobecným sněmem stanoven. Ovšem všichni zase musí uznati nemožnost, aby dnes byl svolán všeobecný církevní sněm všech orthodoxních církví. V roce 1910 karlovický patriarcha poslal všem autokefalním pravoslavným církvím, okružní list v otázce druhého sňatku. V roce příštím sám ekumenický patriarcha Joachim III. odpovídaje na list karlovického patriarchy rovněž rozeslal okružní list žádaje všecky církve o jejich dobré zdání v této věci. Charakteristickou jest odpověď Demetria, bělehradského patriarchy, kterou poslal do Cařihradu za souhlasu srbské synody. Prohlašuje tam, že jen všeobecný sněm církevní může otázku tuto rozřešit právoplatně pro celou církev, že však církev srbská je ochotna přizpůsobit se církvi řecké a ruské, když by tyto kněžstvu druhý sňatek dovolily. Vidět v této odpovědi odpor a nelogičnost. Na jedné straně prohlašuje se pouze ekumenický sněm za jedině oprávněný změnit starý církevní zákon, na druhé straně však je srbská církev ochotna jednat proti tomuto zákonu, jen když její starší sestry, církev řecká a ruská, ji budou předcházet svým příkladem. Zdá se, však, že tak brzy ve východních církvích nedojde k povolení druhého sňatku ovdovělým kněžím.

*

Srbští radikáli a umírněnější „Samostalci“ měli v první polovici srpna v Záhřebě poradu, jak se zachovati ke zrušení církevní autonomie srbshé uherskou vládou. Dle dohodnutí v Novém Sadě má se provésti všeobecný bojkot, dle něhož nemá žádný Srb přijímati církevní úřad. Usneseno také vyzvati ostatní srbské strany,

by se připojili k tomuto usnesení a účastnili se za tím účelem společné porady v Pešti.

*

O těžkém postavení křesťanů v Turecku svědčí několik případů z poslední doby. Vláda turecká vydala předně zákon o vojenské službě, podle něhož v řady tureckých vojsk povoláni křesťané od 28 do 45 let. Před třemi lety křesťanské obyvatelstvo s vděken přijalo zákon, dle něhož i křesťané v 21. roce věku byli povoláni k službě vojenské a rádi platili daň krve, vidouce v tom projev konstituční svobody. Ale tehdy křesťané ve věku 28—45 let byli osvobození od povinnosti vojenské, ježto zaplatili daň za vojenskou službu a vykoupili své vojenské povinnosti. Přes to nyní povoláni do zbraně.

Nedávno v Cařihradě policií poštvaný musulmanský lid veřejně napadl automobil Červeného kříže, vezoucí nemocnou ženu do řecké nemocnice, strhl připevněné na automobile kříže, a policie zapověděla šoferovi příště se ukazovati s červeným křížem, jinak že bude automobil zničen.

*

Referent „Cerkovného Vestniku" poznamenává o seminaristech ruských: „Chovanci semináře ještě ve větším stupni než gymnasisté, nabývají vědomostí ne věcí, nýbrž slov, prázdné vědomosti, nezahřáté ani živou myšlenkou, ani ušlechtilými vzněty srdce, i vycházejí ne jako bodří jinoši, mající ještě celý život před sebou, nýbrž jako scvrklí stařečci. Naši reformatoři duchovních ústavů . . . přehlédli, že v duchovní škole má cenu nejen podřasník, nýbrž i živá duše, že duchovní škola má se starati přede vším o to, by vypracovala zdravého člověka, ne tupého svatouška . . ." Proto v „Podoliji" klade se důraz na to, aby se mladé pokolení vychovávalo v duchu právě národním, totiž v duchu pravoslavné víry, jíž žil a žije ruský lid, a vřelé lásky k vlasti, i aby vychování v duchu tom nedálo se pouze ve škole, nýbrž aby základ k němu byl položen v rodině.

Šíření rozkolův a sekt na Rusi velmi často svalují na duchovenstvo farní a missionáře. V příčině takového obvinění duchovenstva píše p. Lukinskij v „Rossiji," že nynější duchovenstvo hmotným postavením svázáno na rukou i nohou ve své pastýřské činnosti, musí bráti plat za funkce, aby se uživilo, a to právě mnohé farníky pohnulo, že se přidali k sektám. Jiná příčina odpadův od pravoslavné církve k sektám je nesrozumitelnost staroslovanského jazyka, v němž se konají bohoslužby, archeologické zbytky, obtěžující pochopení, nedbalé čtení ďjačků. . . Tedy ani staroslovanský jazyk bohoslužebný neujde výtkám, které u nás činí latině!

„Volynskija Eparchialnyja Vědomosti" zle se škaredí na polské kněze, že prý šíří katolictví v západním kraji Ruska mezi pravoslavným obyvatelsvem nepěknými prostředky, nikoliv z bázně o spásu hynoucích duší, nýbrž ze zištných hmotných kombinací. Kněží katoličtí prý bojují lží a lstí, překrucujíce acta z dějin vzá-

jemných styků církve západní a východní, aby dokázali, že církev západní má ve ve všem pravdu a přednost před východní. V době, kdy na Západě i Východě mluví se o spojení církví, nemělo by prý se užívati takového protivědeckého pohlížení na dějiny církví východních a šířiti lži a bludy mezi prostým lidem. A což neuvádějí v blud své čtenáře, any zmíněné noviny tvrdí, že „sluhové papismu“ slibují prý horlivým šiřitelům katolické propagandy „indulgentiam plenoriam, t. j. odpuštění všech hříchů: přítomných, minulých i budoucích,“ a takto tiskem popuzují proti katolické církvi?

*

V Kalifornii v Los-Angelos je sekta „Nové myšlenky,“ jež se právě utvořila a za biskupa si zvolila ženskou — vdovu Marketu La-Grange, jež už za života manželova studovala bohosloví na vysokých školách a obírala se novým náboženstvím.

Věda a umění.

25. srpna a d. měli maďarští lékaři a přírodozpytci sjezd ve Veszprimě. Čestným předsedou zvolen tamní biskup baron Hornig, jenž také pronesl pozdravnou řeč, v níž „jako laik“ dotknul se nevěreckého směru mezi přírodozpytci (Häckel a pod.), zvláště na základě výroků Brancových proti němu. Končil: „Popírám, že přírodozpytec musí býti nevěrcem, ba pravím, že logicky k tomu nemá ani práva.“

Na sjezdě tom ohlásil jakýsi lékař svůj nový lék od rakoviny. Předseda jej vyzval, by jej hned předložil; když se tak nestalo, prohlásil, že nemůže připustiti, aby na takovém vážném sjezdě přednášely se charlatanerie. — Dobře tak; ale kolik šarlatanství jiného druhu, z anthropologie, z filosofie a pod. se jinde na takových schůzích trpí a přijímá!

Vážně však ohlašuje se tento sensanční objev, totiž léčení rakoviny bez operace z Němec. Dr Zeller líčí v „Münchener mediz. Wochenschr.“ své 17leté úsilí zakládající se na starších pokusech, v nichž opakovaly se dávky silicia uvnitř a náčinky arsenikortuťové. Odtud odvodil svoji spojitou methodu léčebni, přikládaje zevně pastu, již nazývá „Zinnober-Arsena,“ užívati pak dávaje „nacasilicium,“ siliciovou sůl

ve vodě. Od konce 1910 až do konce června 1912 z 57 případů podařilo se mu 44 šťastně vyléčiti, výsledek to zajisté velmi příznivý. Podrobný recept nového léku koluje již časopisectvem.

Snahy makrobiotické, jak prodloužiti lidský život, zaměstnávají vědu napořád. Židovský joghurt „slavného professora“ (jak jej u nás někteří ještě pořád nazývají) Mečnikova nezdá se pomáhati, snad že někomu pokazil i žaludek, hledají se prostředky jiné, a dobře tak; v tom záleží věda, jen když se každý domysl nedělá hned neomylným. Dva němečtí badatelé radí požívati více vápenných pokrmů (ledviny, mozek a pod.), jelikož mozek a srdce potřebují více vápenné potravy než v naší obvyklé kuchyni se jim dostává; praví dokonce, že očekávají za nedlouho na jídelním stole vedle slánky nádobku s vápnem (chlorcalcium), aby aspoň 1—1·5 gr. denně ho do těla přišlo. Ani chléb ani zemáky vápna skoro nemají, obyčejně maso též ne. Nejvážnější autority však v tom se shodují, že nynějšímu civilisovanému člověku v těch poměrech, v jakých skutečně žije, jest maso hlavní nezbytnou potravou a že jednostranné vegetarianská jakéhokoli druhu životní zdatnost poškozuje, ani té proslavené japonské rýže nevyjímaje, která nemá mnohem více výživné síly než naše — brambory. Vše, co se o této báji, jest právě také jen — žaponerií, neboť životní poměry japonské nejsou nikterak tak skvělé, jak se za to má; mladistvá síla tam záhy mizí, úmrtnost jest veliká, vojsko japonské vítězí více železnou kázní s otužilostí a pohrdáním smrti, neboť životní silou si ruský voják s ním nic nezadal.

Důvod proti naprostému vegetarianství je ten, že potrava toho druhu má živných látek nepoměrně málo a neživných, nestravitelných příliš mnoho, tak že předně jest jí potřebí mnohem více a organismus má mnohem více zbytečné, bezúčelné práce, aby si svůj podíl z ní přizpůsobil; strava ta pak svou náplní působí sice pocit nasycenosti, ale neuskutečňuje jí, neboť většinu třeba vyměšovati.

Co do délky života došel však Rubner (Kraft und Stoff im Haushalte der Natur) k výsledkům, jež opět radí poslechnouti slov Spasitelových u Matouše (dle správného čtení), že úzkostlivou péčí nelze svému věku přidati ani jednoho „lokte“ délky, či jak my říkáme, ani o píď ho prodloužiti. Rubner shledal u některých zvířat, jež mohl zkoumati (u kočky, králíka, vepře, koně, skotu a j.) že energie, kterou od dosaženého vzrostu až do (přirozené) smrti spotřebují, jest konstantní, stálá, průměrně asi 191.600 kalorií na kilogram tělesné váhy, jako byla stálá energie jíž potřebovala k svému vzrostu, totiž 4000 kalorií na kilogram přírostku. A přece dorůstá mol za den, myš za 21 dní, slon za 24 let, králík za 6 dní zdvojuje svoji váhu, kočka za 9 dní, vepř za 14, skot za 47, kůň za 60 dní, a žije kočka asi 9·5 let, pes 11, skot 30, kůň 35 let, spotřebovavše, jak podotčeno, celkem tutéž energii. Rubner odtud usuzuje, že každá buňka dostává do života od buňky svého původu, tedy oplodněné buňky vaječné, určitou zásobu energetiky, jež se dle rodu rychleji či pomaleji vyčerpává. Fysiologicky je tedy nutnost smrti v době zhruba určité takto

dána a nic jí nemůže oddáliti; ovšem může ji mnoho okolností urychliti, a toť jest namnoze v naší moci, jak dí již E. v. Feuchtersleben: „Celé tajemství, jak prodloužiti život svůj, pozůstává v tom, nezkracovati ho". Ale ovšem, i to jest umění, jehož podrobných prostředků ještě neznáme, a dle množících se rozporných makrobiotik (studená lázeň či teplá, masožravost či vegetarianství, alkoholismus či abstinence, kouřit či nekouřit atd.) asi tak brzy nepoznáme.

Na oko ne příliš čestnou, ale tím záslužnější úlohu přiděluje Dr. A. de Neuville v „Revue" lékařům, pravě a ukazuje, že soudní lékař vlastně může býti nejlepším detektivem. Ovládaje lépe než kdo jiný anatomii, fysiologii, mikroskopii a ostatní potřebné obory zároveň, nabyv pak soudní zkušeností též vědomostí kriminalistických, může v případech tělesného násilí lépe než kdo jiný odhadnouti průběh zločinu a odtud usuzovati o původu jeho; již prvním pohledem na ránu dovede on nejlépe určiti, jak byla způsobena. Práce, jak ze zpráv novinových odevšad známo, měl by zajisté dosť.

*

Radioaktivita sotva objevená zdá se že povede spolu k řešení i nejvyšších otázek kosmologických. Tak A. E. Haas v přednášce ve víd. „Uranii" (16. února 1911) a v Archiv f. system. Philos (1912, 2) dokazuje z ní, že svět časem ani prostorem není nekonečný. Radioaktivita záleží v tom, že atomy radioaktivního prvku s vysokým oteplováním a se silným elektrickým vyzařováním přecházejí v atomy jiného prvku o menší atomové váze, kterýž rozpad na př. u radia polovici jeho asi za 3600 let ničí. Nynější radium tedy není od věčnosti, nýbrž povstalo z jiných prvků s vyšší atomovou váhou, snad z uranu, který však podroben podobnému rozpadu atd. Kdyby tato pralátka jeho byla věčná, mohl by to býti jen prvek nekonečné atomické váhy a rozklad jeho (v x, pak v y... pak v uran a pak v radium) byl by spojen s nekonečným oteplením, kterážto nekonečná teplota dle zákona o zachování síly nemohla se ztratiti, tak že by svět už dlouho měl nekonečnou teplotu, čehož jistě není. A potvrdí-li se domněnka, že i jiné atomy podobně se rozkládají, byla prý by to nová námitka proti věčnosti světa, ne sice nepochybná, pokud zjev radioaktivity není důkladněji prozkoumán, zvláště pokud není dokázána možnost, že by v přírodě nedál se nějaký rozkladu tomu protivný pochod, ale zajisté námitka dosti vážná.

Od objevení radioaktivity (1896), píše jesuita Linsmeier ve Phil. Jahrbuch (1912, 3), atomistikou mnoho nových objevův učiněno, jež by bez ní sotva se byly podařily, a zároveň sama atomistika pokusem i theorií při tom se dále rozvíjela. První jest, co již v. Helmholtz vyslovil, že elektřina pojata atomisticky. Nejnověji ukázáno, že jsou v přírodě částečky ještě o mnoho menší než atom vodíkový, dotud za nejmenší pokládaný. Dále že lučebný atom není nedílný, nýbrž složený. Dále že i lučebný prvek (Helium) je součástkou atomů jiných prvků (Radium, Thorium, Aktinium). Konečně podařilo se i atomy jednotlivě čítati. Někteří fysikové pátrajíce po podstatě hmoty dokonce

vyslovili domněnku, že veškeru hmotu lze konečně uvésti na atomy elektrické (elektrony), tak že by veškera hmota sestávala z elektřiny. Avšak to jest úsudek zatím ukvapený, jelikož u četných prvků radioaktivity není.

*

Tamtéž jedná jesuita Leiber o známém scholastickém názvu synteresis (dle Siebecka asi = sebezachování). Slovo to vyskytuje se v Hieronymově výkladě Ezechielova orla jako čtvrtá stránka duše, jakási scintilla conscientiae, kteréhož významu v řečtině nemá. Scholastikové ho užívali (psali též synderesis) pro schopnostt rozumovou, nejvyšší zásady mravní poznávati a dle nich mravně souditi, tedy asi totéž, co značí svědomí, conscientia, syneidesis; Leiber pak dokazuje, že tak (syneidesis) napsáno asi též Hieronymem, v přepisech však že (kdy a jak?) objevilo se chybné synteresis. Rukopisové Hieronymovi jsou ve velkém nepořádku, tak že výklad tento je zcela pravděpodobný.

*

Nový soudní řád, jenž má dle nového trestního zákona vystřídati řád z r. 1873, bude předložen příští říšské radě. Hlavní změny týkají se účasti laické při soudech a přelíčení s mladými provinilci (od 14. dokonaného roku do 18. dokon. roku). Z porotních soudů v návrhu vyňaty zločiny trestané 5—10 roky vězení a přiděleny oněm smíšeným soudům. Pro přelíčení s mladistvými stanovena zásadně tajnost, ale naproti nynější poněkud rozšířená, tak že by jim obcovali jen rodiče, učitelé, zaměstnavatelé, studijní interessenti a pod. Výsledek však má se dle návrhu z pravidla oznamovati veřejně.

*

O chorální zpěv kostelní zase je půtka. Výtečný Dr. Schnerich, kustos vídeňské university, vydal knihu „Messe und Requiem seit Haydn und Mozart“, kde hájí lidový a národní zpěv i umělou skladbu v duchu jeho proti přemrštěnému choralismu. Sekavský benediktin Horn v „Gregorianische Rundschau“ jeho vývody ostře napadl, proti čemuž ovšem se Schnerich brání, poukazuje na obtíže chorálu, na povznášející stránky skladeb Haydnových atd., když se správně provedou; v Římě samém, odkud chorál často bývá nařizován, se ho pěstuje velice málo, příslušné motuproprio Piem X vyloženo tak, že národní ráz v kostelní hudbě se nezakazuje. Spor se hodně přiostřil — prosím Vás, muzikanti! A spory takové nepřestanou, dokud se budou žádati nemožnosti, dokud nenarostou lidem jiné orgány zpěvní i sluchové, dokud budou lidé ve zpěvě kostelním chtíti zpívati neb slyšeti celé umění hudební a ne pouze „die fade Skalensingerei“, jak prý kdosi v tomto sporu prohodil.

*

Zápas houslí starých a nových proveden v Paříži. „Monde musical“ shromáždil po dva večery vynikající houslisty i znalce, aby posoudili, zda může nějaký nový výrobek závoditi s výrobky Stradivaria, Guarneriů, Grancina, Magginiho atd. 48tery housle zkoušeny potmě a nejvíce hlasů (423) dostaly přece jen housle nové z Brysselu,

422 též nový výrobek z Nantes, nejlepší Stradivarius dostal jen 401 hlas. Tím by konečně byla proražena neomezená převaha starých nástrojův a s ní také nezřízená obchodní spekulace.

*

V II. výroční zprávě knížercibiskupského gymnasia v Kroměříži, jež předloni dostalo právo veřejnosti, podává zat. uč. Dr. Josef Vašica „Několik poznámek k evangeliáři Olomouckému" (z r. 1421) dle rkp. olomoucké studijní knihovny, jenž uveřejněn 1901 III. třídou České Akademie od Fr. Černého, ale s mnohými chybami, jež Dr. Vašica opravuje, chybami v přepise, v poznámkách i ve slovníku. Vzhledem k tomu, že tento Ev. O. pokládán za památku moravsko-dialektickou, zjišťuje Dr. V., že hlavní zvláštnost jeho, -iej místo zúženého í, není moravismem, nýbrž „odchylkou vzniklou [dle zvratné analogie] bezradností písaře k starším tvaům". Moravský ráz Ev. O. jeví se m. j. v nepřehlasovaném ja, ju, ve změně ě v i po s a z v koncovkách ohýbacích, r m. ř (uderi, jediný doklad), v obalovaní (vyvoval m. vyvolal, 2 doklady), jsu, nejsu m. jsem, nejsem. Tím opravuje p. spisovatel domněnky J. Jirečka, Gebauera i Černého o jazykovém významu Ev. O. Dle poznámky na str. 4. chystá p. spis. práci o stč. evangeliářích vubec, jež dle této ukázky bude zajisté důkladná a cenná.

*

V očišťování jazyka od cizích slov pokračuje se v německém časopisectvu i v úředních spisech. Nejnověji saská vláda tento purismus v zákonodárství a předpisech uplatňuje. U nás sice cizomluvecké blázněni kritické školy poněkud již polevilo, ale jinak puristické snahy usnuly, jsouce z Prahy stíhány posměškem „nespisovnosti," tak že poklad mluvy naší, vědecké i novinové, velmi značně prosycen cizími slovy ze všech možných řečí, jen ze slovanských ne; toto by byio „nespisovné." Není pochyby, že i u nás k tomuto čištění dojde, až bude hodně pozdě, a že snahy starších strážcův jazka i po té stránce budou uznány. Až odporně roztabují se cizí výrazy ve mluvě obchodní — to proto, že máme více českých obchodních škol a akademií, a zní na př. mnohem vzdělaněji, když obchodník vydá akcept s nějakým žirantem, nž kdyby vydal směnku s ručitelem.

*

Císařská akademie umění v Petrohradě připravuje skvostné album na památku svého stopadesátiletého trvání, jež připadne na 4. (17.) listopadu. Album bude rozděleno na část historicko-literární a uměleckou, vyjde v 500 výtiscích za 60 tisíc rublů.

Na památku dvoustoletých narozenin ruského učence a básníka M. V. Lomonosova (1711—1765) akademie věd usnesla se věnovati nejbližší konkurs jména M. N. Achmatova r. 1914 M. V. Lomonosovu. Ve fysicko mathematickém oddělení udáno thema: „Lomonosov jako věštec současných proudů v oboru fysicko-chemických věd." V oddělení ruského jazyka i slovesnosti dána themata: „Slovník vědeckého a literárního jazyka Lomonosova" a „Básnická díla Lomonosova".

V Simbirsku 6. (19.) června v den stoletého narození romanopisce Iv. Al. Gončarova (1812—91) položen základ k pomníku jeho a uspořádána výstava, na níž vystaveny předměty domácí potřeby, podobizny, spisy nebožtíkovy.

Gončarov náležel ke špatným kupcům knih. R. 1868 psal Krajevskému, že „nic není v životě hanebnějšího, než platiti za knihu". Ze skouposti brával si bezplatně knihy, zvláště francouzské romany, v knihkupectví M. Volfa, jemuž za to ochotně po přečtení vypravovával obsah. Mimo Gončarova zapřisáhlými nepřáteli kupování knih byli spisovatelé Sergěj Atava i Minajev. Atava říkával, že „je hříšno od spisovatele bráti peníze za knihy" a když divili se návštěvníci jeho, že v bytě jeho není knih, říkával, že přece v bytě řádného obuvníka neválejí se boty, ani v bytě lékárníkově — baňky s léky. Pisemskij prodával v antiquariát i knihy s vlastnoručními podpisy autorů. Za to pečlivě vybranou knihovnu měl Lěskov, Merežkovskij . . .

V ruských literarních kroužcích mnoho hluku nadělala zpráva o plagiátě pověstného pornografického spisovatele Arcybaševa, jehož povídka „Silnější než smrt" ukázala se býti kopií francouzského spisovatele Villiersa de l'Isle-Adama, s jehož povídkou „Tajemství popraviště" zevrubně se srovnává v thematě, jednotlivých výjevech a ukončení.

Slovník zlodějského a žalářnického jazyka, obsahující asi 1500 slov, sestavil poltavský soudní dozorce Popov.

Nedávno přeceňovaný, nyní zneuznávaný spisovatel Leonid Andrejev nabyl napodobovatele v Kiselevovi, jenž vydal sbírku povídek „Miraži", kde pozorovati tytéž způsoby tvorby, tytéž obraty, touž základní notu protestu proti ukrutnosti života, nesmyslnosti náhody a slepým silám živelním.

Říšská duma určila zvláštní jistinu na výdaje k ochraně hrobu ruských učenců, literátů a umělců. Zřízená k tomu městská školní komise obrátila se za tím účelem na literární spolek, jenž uznal za nutno ihned postarati se o upravení hrobu spisovatele V. Garšina na hřbitově Volkovém. — V Novoděvičím klášteře v Moskvě přikročeno k opravě hrobů vrstevníků vlastenecké války r. 1812: M. N. Zagoskina, Iv. Lažečnikova a Děnise Davidova.

Z jaké asi obliby těší se jednotliví současní spoisovatelé ruští, svědčí počet výtisků, v němž se tisknou jejich spisy. Amfitěatrov tiskne se v 8000 výtisků, Kuprin 8000, Merežkovskij a Andrejev 5000, Němirovič-Dančenko 3300, S Maksimov 3000 atd.

*

Dcera F. M. Dostojevského, Ljubov F. Dostojevská, dopisem v „Novoje Vremja" potírá domněnku, uveřejněnou v novinách „Utro Rossiji", jako by otec její v káznici na Sibiři byl býval tělesně trestán. Mimo to popírá, že by F. Dostojevskij byl „raznočinec" (člověk bez osobního titulu šlechtického), řkouc, že otec byl dědičný šlechtic a „vysoko si vážil svého šlechtického stavu."

Člen moskevské městské rady N. Šobin sestavil návrh spolku pro zvěčnění památky velikých mužů ruských, jichž činnost byla vázána s Moskvou. Spolek má za účel stavěti pomníky, slaviti jubilea, zakládati stipendia a pod. V seznam velikých mužů vešli spisovatelé: Griboědov, Dostojevskij, Ostrovskij, Solovjev, Trubeckoj, Granovskij a j.

Dne 20. července (2. srpna) letošího roku uplynulo 25 let od smrti Mich. N. Katkova (1821—87), nejproslulejšího konservativního politického publicisty ruského, jenž měl veliký vliv ve vnitřních záležitostech i vnější politice své vlasti, jakého po něm neměl žádný politický spisovatel ruský. Pro Katkova ruský národ splýval v nerozlučný celek s ruským státem: jednota, moc a rozvoj ruské říše — toť bylo základním měřítkem všech jím hájených opatření politiky vnější i vnitřní, společenské i hospodářské. Jiného způsobu jednoty a moci pro Rus, spojující v sobě různé národnosti, kromě samoděržaví neznal a proto mu věrně sloužil, nedbaje nenávisti liberálních pokrokářů, zasypávajících ho potupami.

*

V Paříži u přítomnosti presidenta Fallièresa, ministrův a členů diplomátického sboru byl za příčinou jubilea dvoustoletých narozenin slavnostně odhalen pomník Janu Jacques Rousseauovi (narozen 28. června 1712, † 1778). V Ženevě otevřena byla výstava na památku J. J. Rousseaua, jeho přátel a jeho doby.

Sláva R., jako jiných jemu podobných, zakládá se hlavně na lidské opposičnosti, sensacechtivosti a plytkosti, u Francouzů zvláště vyvinuté. Věcně obsahují spisy jeho málo cenného, co by před kritikou obstálo: „Contrat social“ jest radikalnonaivní utopie, „Emile“ jest návod, jak by se vychovávalo děcko samo takořka pod glássšturcem, ačkoliv jinak zcela rozumně zdůrazňuje proti tehdejší znemravnělé raffinovanosti návrat k přírodě (jakoby společnost a společenská nutnost nebyla člověku přírodou!); byli zajisté lepší spisovatelé té doby, o kterých není už řeči. Ale R. postaviv spisy své proti schátralé vládě a společenským zlořádům — sám osobně jsa rovněž nemravou, tak jak i u jiných oprávců společnosti bývá — zanítil dávno zaslouženou revoluci, která zvítěžila, a tím zvítězil i on; jinak by byl sdílel osud ostatních zapomenutých. Opposice a revoluce (zednářstvo) umí vždycky ze svých lidí udělati velikány; nyní tu práci obstarávají hlavně židé (zednářstvo) pro své lidi. Náboženské vyznání Rousseauovo dopadá podle toho; ale nemožno se nad tím pozastavovati, neboť co tehda kolem sebe jako náboženství ve Francii viděl, bylo náramně málo povznášející — sám pak žil tak, že by každou správnou větou o náboženství byl sebe odsuzoval, proto také mělo všecko býti „přirozené“. Své vlastní děti dával do nálezince, což ovsem bylo též přirozeně pohodlné.

*

Vídeňský nakladatel žid Stern byl obžalován, že tiskl a rozšiřoval pornografické knihy s oplzlými illustracemi. Obchod jeho

nalézá se v aristokratické čtvrti Vídně, a když policie přišla konfiskovat jeho vydání, nalezla mnoho tisíc knih pornografického obsahu. Při prohlídce obchodních knih se shledalo, že Vídeň je světovým střediskem pornografické literatury, že od Sterna objednávají lidé z celé Evropy, Afriky i Australie. Před porotou žid hájil se tím, že vydával sborníky vojensko-vlastenecké obsahu, a ztrátu na nich kryl důchodem z pornografických spisů.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Účetní závěrka státních drah rakouských za r. 1911 končí výsledkem o 20% lepším proti 1910 a 175% lepším proti 1909, t. j. stát za r. 1911 připlácel na ně 57 milionů K, za r. 1910 95 mil. korun. A z těchto 57 milionů prý ještě 48 milionů vrací se státu jako umořovací dávka a daň, tak že vlastně doplácí Předlitavsko na své dráhy již jen 9 milionů K v r. 1911. Úřední listy mají z tohoto výsledku náramnou radost; připomíná to mimovolně jednoho moravského kavalíra, který kdysi též měl velikou radost, že na své železárny po 31.000 zlatých předešlého roku doplácel roku následujícího již jen 16.000 zlatých. Ve státních drahách rakouských „uloženo“ asi 5·6 miliard (5 6000,000.000) K, zúročení tím 57milionovým schodkem je tedy trochu nízké. Pruské státní dráhy na př. vynášejí státu 6½% ne schodku, nýbrž přebytku, saské též asi 5% přebytku — tedy značný rozdíl. A přes to pořád se křičí, aby dráhy naše ustanovovaly více personálu!

*

Hrací karty dle výkazu min. financí r. 1911 hotoveny u nás v 13 továrnách 421 dělníky, 40 koloristy. Prodávány ve 12.070 prodejnách. Okolkováno 1,812.874 her, z toho 780.759 německých, 170.228 tarokových, 151.802 whistových, 503.530 piketových, celkem za 762.224 K 70 hal. Pět výrobců vyvezlo kromě toho 3,324 814 her za hranice, nekolkovaných.

*

V druhém témdni září bude ve Welsu s lidovou slavností spojena výstava hovězího dobytka, zajímavá tím, že tu, v Rakousku poprvé, vystaven bude také tur hrbatý (zebu) a jeho kříženec se skotem zdejším. Vyznamenává se tím, že netrpí moho změnou podnebí, dává více a mastnějšího mléka než krávy tuzemské. Vilém II. přeje chovu tomu a sám na svém statku Cadinen jej zavedl.

*

Vídeňská městská sprostředkovatelna práce (od roku 1898) opatřila r. 1910 v 149.943 případech práci, bezplatně, nákladem

obecním. Že Čechů v tom asi moc nebylo, lze tušiti. Povolaní činitelé by měli přece zkusiti najít nějaký modus vivendi mezi vídeňskými Čechy a vládnoucími tam Němci. Poměr nynější jest škodlivý pro obě strany, pro Čechy ovšem víc, neboť většina jich se tam nejen odnárodňuje, nýbrž i mravně pustne. Nepomůže nadávati pořád jenom vídeňské radnici; vídeňští Čechové svým socialnědemokratickým jednáním vůči křesťanskosocialní většině věru tuze mnoho příčin jí nezavdali, aby se s nimi mazlila.

*

9. srpna vydal ministr vyučování výklad k živnostenskému řádu o učňovské návštěvě obchodních pokračovacích škol. Byli jí sproštěni učni, kteří se vykázali návštěvou rovnocenné školy neb rovnocennými vědomostmi. Vzešla však pochybnost o soukromých dvoutřídních školách obchodních, a ta nyní rozhodnuta, že vysvědčení z nich samo nestačí k osvobození od návštěvy veřejné pokračovací školy, že však absolventi jejich mají býti bezplatně připouštěni ke zkoušce na pokračovací škole a dle jejího vysledku buď zavázáni do této školy choditi nebo povinnosti té býti sproštěni.

*

Nedávno rozčilovala se veřejnost nad jatkami a uzenárnami americkými, jaké to zboží tam zpracováváno a prodáváno. Drobný příklad podobného hospodářství nalezen tyto dny úřední komisí v socialistickém spotřebním spolku vídeňském a zabaveno značné množství brunšvických uzenic; při jedné dřívější návštěvě ošálena komise tím, že šikovní zřízenci uzenárny zkažené maso honem naložili do zdviže a ji vytahovali nebo spouštěli dle toho, v kterém patře komise právě úřadovala.

Za nynější nevraživosti a politické rozvášněnosti ovšem tato věc, která se konečně může přihoditi „v nejlepší rodině,“ působí veliký poplach proti spotřebním společenstvům. Ale sociálním demokratům taková lekce patří nejdříve, jelikož každé nedopatření vyčítají hned zaměstnavateli, ačkoliv je zaviňují z pravidla lidé jejich, které napořád proti práci a pořádku štvou; zaměstnavatel přece všude býti nemůže.

Podobně má se věc s nehodami (v dolech, povoznictví atd.), jichž letos tolik se událo. Skoro vždycky jsou vinni lidé sami, nedbajíce bezpečnostních opatření, která zaměstnavatel za velké peníze právě pro jejich stížnosti a štvanice musí stále pořizovati, aby jich oni sami pak nepoužívali nebo porušovali.

*

Živnostenští ispektoři dle úřední své zprávy za r. 1911 navštívili 34.582 zavodů (proti 31.811 r. 1910), vykonali 37.495 (35.158) o přehlídek 879.696 dělnících, 387.202 dělnicích; 12.355 z těch závodu něměla hnacích strojů. Ve sporech dožádáni zakročili 157krát, sporův oznámeno jim 645. Na samém Královéhradecku bylo jim zakročiti 97krát. Se stranami jednáno: 5192krát se zaměstnavateli, nejčastěji v Liberci, 5128 s dělnictvem, nejčastěji v Innsbrucku.

*

V Paříži založena (po italské „Pro gentilezza“) liga „Pour la courtoisie“, pro pěstování zdvořilosti ve stycích společenských. Vůdkyní jest paní Andrée d'Albert, místopředsedka ligy míru „La paix par les femmes“. Stanovy mají jen pět článků: příspěvkem členů jest — vlastní zdvořilost, povinností — šířiti zdvořilost slovem i příkladem, podmínkou přijetí — osobní vlídnost a láska k bližnímu, heslem — co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jim, odznakem — viditelný nápis „Pour la c.“, kterýžto zakladatelka pilně prý rozdává, zvláště mezi studenty a — drožkaři, všude prý jsouc vlídně přijímána. Správný-li zákon, že v přírodě potřeba sama zjednává si přiměřenou pomoc, doufejme, že něco podobného co nejdříve najdeme u naší pokrokové inteligence a žurnalistiky, neboť potřeba toho jest tam veliká velmi.

Rovněž citelné potřebě vyhověti má nový londýnský „Klub mlčelivých“, kam se mohou utéci všichni nepřátelé mnohomluvnosti a všelikého hluku pouličního i domácího, jako třískání dveřmi atd.; i služebnictvo „volá“ se značkami světelnými, nikoli zvoněním nebo pod. Velebitel mlčení, Scipio Sighele, měl by z těch hochů snad radost, aspoň theoretickou; kartusiáni nebo trappisté a jiní mlčelivci — ve slavném klášteře Clugny u stola též nemluvilo se leda pokyny a posunky, když si někdo něčeho žádal, ovšem z jiné příčiny, aby totiž (dle benediktinské řehole) bylo rozuměti, co se předčítá, — této trampotě mnohomluvnosti dávno již učili se vyhýbati. A když Angličanům mezi Angličany se zprotivuje, což teprv u nás a na jihu!

Školství.

Učitelský kurs v Brně kromě odborných přednášek realních plaval jak obyčejně opět ve vodě obligátního humanisticko — — — pokrokářského povídání Drtinova na známou notu. Učitelske konference již se odklizejí, úřední takové kursy a extense, výnosnější pro přednášeče než pro posluchače, mohli by zcela směle poslati za nimi, ač sotva zavedeny; je to vědecký zmetek, jehož někteři zneužívají na výdělek, politickou agitaci a balamucení veřejnosti.

Vůdce moravského učitelstva zcela vážně na jakési schůzi (na Budějovsku) litoval, že lihovou daní dělnictvu zdražen jeho „tekutý chléb“.

Vedle různých sjezdů slavnostních i pracovních konány též schůze katolických akademiků. Súčastnili se úředně slavností kroměřížských (tělocvičných jednot „Orla“), hostýnských, vlastní sjezd

měli v Král. Hradci 23. srpna. Zde prof. Bartoš vyslovil se proti zvláštní katolické universitě a pro podržení němčiny při třetí právnické státnici, aby právníci byli nuceni učiti se německy; důvod je správný, neznalost němčiny mstí se na našich lidech, zdali však ten prostředek stačí, nevíme. Důvody proti zřizování katolických škol vedle veřejných, soukromým nákladem a sbírkami, objasnili jsme již častěji: je to cesta nákladná, proto hospodářky katolíkům škodlivá, oni tak platí na školství dvakrát, ve výsledcích pochybná; ale ovšem nutno též uznati, že za nynějších poměrů zatím snad jiné cesty nezbývá. Jediné co nám stát nyní prokazuje, jest, že školy ty trpí a absolventy jejich, vyhoví-li jinak zákonným požadavkům, nevylučuje předem z chleba; kdyby chtěl, může obojí hned zameziti. Tam jsme to v „klerikálním“ Rakousku dopracovali.

Na Hostýně rokováno o založení spolkového domu pro slovansko-katolické studentstvo ve Vídni. Myšlenka velmi dobrá; společné styky prospěly by věci katolické i slovanské.

Pražská liga akademická čile má se k životu, ačkoliv asi trpí většími překážkami než vídeňská „Lípa.“ Ostatně všecky tyto naše spolky jsou teprvé v začátcích, i třeba býti u nich na „dětské nemoci“ připravenu. Jen aby tyto netrvaly příliš dlouho!

Jednoho tu především jest potřebí. Aby totiž naši akademikové pilně studovali a v dobré odborníky se vzdělávali. Na tomto poli se svádějí rozhodné bitvy, zbraněmi ducha; vše ostatní přijde pak samo sebou. Nenásledujeme jiných stran, které vedeny jsou skoro všechny nedostudovanými studenty; pod touto národní kletbou úpí celý náš český život, a má-li se věc zlepšiti, nutna náprava především zde. Bude-li naše studentstvo především svých nejvlastnějších, totiž studijních úkolů pamětlivo, proklestí si tím samo sebou vlivnou dráhu do veřejnosti. A kdyby konečně nic jiného, již samo heslo katolictví, ku kterému se akademikové hlásí, káže jasně a důrazně: konejte svou povinnost!

Hmotná stránka u studentstva jest ovšem předůležitá, ale není jediná. Dobrý student se již neztratí; vždyť možno již říci, že vysokoškolský student jest za své studování vlastně placen, totiž koná-li své povinnosti, dosáhne skoro každý veřejné podpory. Proto nepotřebují se naši chudí akademikové pranic styděti za podpory jim poskytované, ač-li jich zasluhují; vždyť na své útraty studuje vlastně málokdo (proto je také hloupým žvastem, vytýkati za nynější doby bohoslovcům, že jsou kupováni za „dobré bydlo“ v alumnátech). Ale právě proto s druhé strany nutno přihlížeti k tomu, aby se v našich spolcích nepěstovalo příživnictví a cizopasnictví, jež naší věci jest jenom na hanbu a na škodu, ujídajíc jiným, podpory zasluhujícím. Učme se zkušeností.

*

O sjezdě eucharistickém bude 6. září také kurs katechetský s poradami a přednáškami o vyučování náboženství ve školách obecných i středních.

*

Na školský a vůbec kulturní rozpočet státní jsou stálé stesky, jak jest nedostatečný. Stížnosti by se dále mohly obrátiti i proti tomu, jak se peněz používá, totiž na školy a věci nepotřebné, nevhodné, kdežto potřebné se zanedbávají, anoť na ně už nestačí.

České školy zvláště stěžují si na odstrkování. Jisto však také jest, že čeští ředitelé a professoři nepoužívají ani toho z povolených úvěrů, čeho by dosti snadno dosáhli, kdyby se hlásili. Jen tak se stává, že nevyčerpané úvěry upotřebí se pak ve prospěch některých, obyčejně vídeňských ústavů, kdežto jiné, kde neumějí nebo nechtějí se podpor domáhati, vyjdou na prázdno. Z Vídně sice chodí pořád povely: šetřit a šetřit!, ale kdo nešetří, jest Vídeň s centrálními úřady, které se spořivým Čecháčkům, beroucím to tuze do slova, jen vysmějí. Je to tak!

*

Syndikovaní, organisovaní učitelé francouzští usnesli se na na schůzi v Cherbourgu pěstovati ve školách antimilitarismus, spolupůsobiti s anarchistickou Conféderation générale du travail a pod. hezké věci, tak že jim i socialistická vláda důtklivě vzkázala, aby toho nechali a organisaci zrušili. „New-York Herald“ (beznáboženský list) podotýká k tomuto výkvětu desítiletí volné (beznáboženské) školy státní: „Vzbuzována v nich [učitelích] domněnka, že mají přístup do skladišť obecných ideí. Oni však chovali se v sociologii jako divoch ve skladišti optikově. Všechny precisační nástroje vyplenili. Ale nevědouce jak s nimi zacházeti, ověsili jimi jako ozdůbkami krky své a tančí teď cancan. Je to podívaná smutná i směšná zároveň. . . Chtěli jsme ovšem vystaviti jen „moderního učitele,“ toho bouřlivého, osobivého, ctižádostivého člověka, učitele, který dělá do politiky, který svým představeným vzdoruje, který píše do novin, ve společenstvech kuje pikle, učitele, který konečně nutí nás litovati, že „méně vzdělaní“ školští bratří nás opustili.“

Nadaný spisovatel ruský V. Rozanov při pohledu na množící se případy sebevražd žáků na gymnasiích tvrdí, že gymnasium, a vůbec škola žákům ničeho nepodává, často je tak mrzačí, že náprava není možna. Hlavní podmínkou duševního i mravního rozvoje člověka je skromnost, a „náš gymnasista směle píše o thematech, o nichž nemá pojmu,“ nemá znalosti věcí, nýbrž jen slov, vládne mechanickou schopností „vyjadřovati myšlenky,“ kterých ve skutečnosti nemá. Receptů na ozdravění moderní školy (NB moderní, tedy ne středověké) podává se odevšad hojně, a pokusů též se dělá dosti. Po našem soudě — ale nechceme tu podávati nového receptu, Bůh uchovej! — točí se ta celá reforma kolem do kola, zapomínajíc, že ryba páchne od hlavy; reforma shora i zdola jest potřebna: vychovejte lepší učitelstvo na vysokých školách, to vám pak poví nejlépe, čeho třeba na středních a — co hlavní, také to provede. Dokud čekatelé učitelství — jakéhokoli — budou vychováni tak jak dosud, jsou všecky experimenty marné, neboť nikdo nedá, čeho nemá, ani vědy ani mravnosti. Rozumí se samo sebou, že negeneralisujeme!

*

Učitelské Noviny napsaly nepávno: „Českému člověku a zejména českému učiteli připadá stále na mysl, že přece jen ti Němci, a tedy také němečtí učitelé projevují ve veřejném životě a zvlaště v životě spolkovém větší vyspělost, lepší smysl pro obecný prospěch a blaho, za to méně osobního prospěchářství.“ Ze zkušenosti své můžeme dodati: a stavovské slušnosti vůbec, i při různých názorech politických.

Vojenství.

Nynější stav operativního válečného loďstva Rakousko-uherska a Italie: (O.) Příznivá strategická poloha anglo-francouzská v průlivu mezi Sicilií a Tunisem má svoje námořní základny v anglickém válečném přístavu La Valetta na Maltě a ve francouzském válečném přístavu Bisertě na severním pobřeží Tuniska. Spojená loďstva Anglie a Francie mohou z těchto přístavu vykonávati kontrolu mořské cesty ze západní části Středozemního do východního dílu Středozemního moře a sice na nejužší části průlivu sicilsko-tuniského mezi sicilským městem Marsalou a mysem Bonem na severovýchodním výběžku Tuniska; v těchto místech obnáší šířka průlivu asi 120 *km*. Výjezd ze Středozemního moře do atlantického oceanu ovládá v Gibraltaru Anglíe, která má v moci i průplav suezský. — Obsazením tripolského pobřeží a ostrovů sporadským v moři egejském získala ale Italie nové opory pro své válečné loďstvo ve Středozemním moři, takže možno za nynějších poměrů označiti toto moře mezi Sicilií, Tripolskem, poloostrovem Barkou a ostrovem Rhodem za moře italské. Zde může se státi italské loďstvo v středomořské politice důležitým činitelem, zvláště na tak dlouho, dokud může počítati na pomoc loďstva Rakousko-uherska, které tvoří v adriatickém moři zálohu loďstva italského. Aby Anglie svoji strategickou posici ve východní části Středozemního moře zlepšila a paralysovala současně nynější výhodné strategické postavení Italie v této části Středozemního moře, pomyšlí přetvořiti záliv Salum (na severozápadním pobřeží Egypta) ve válečný přístav a spojiti jej dvojkolejnou železnicí s Alexandrií. Též vyskytují se v Anglii hlasy o utvoření nové lodní base na ostrově Cypru, případně o pronajmutí zátoky Suda na severním pobřeží Krety Tureckem Anglií. Anglie se prý za tento turecký ústupek zaváže, že nepřipustí připojení ostrova Krety k Řecku. Anglie a Francie asi též sotva přivolí k anexi Sporad královstvím italským, poněvadž by tak Italie mohla prováděti kontrolu plavby mezi Dardanelly a mořem egejským, což by asi též

sotva bylo vhod Rusku, jehož touhou jest dostati jednou Bosporus a Dardanelly do své moci. — Na každý způsob věnují nyní všechny evropské velmoci zvýšenou pozornost údálostem ve východní části Středozemního moře a válce italsko-turecké, která zvýšený zájem o Středozemní moře vyvolala.

Následkem námořních operací proti Turecku stojí nyní v popředí italské válečné loďstvo. Toto skládá se toho času ze 2 eskader po 2 divisích, 1 školní divise, 1 torpedové flotily, lodního oddělení v rudém moři a z jistého počtu lodí, určených ku střežení tripolského pobřeží. Obě eskadry, školní divise a torpedová flotila jsou z části v maloasijských a evropských vodách turecké části egejského moře, z části kotví v Augustě, Tarentu a Brindisi, jsouce připraveny k operacím proti tureckému pobřeží. — Vrchním velitelem italského loďstva ve Středozemním moři jest místoadmirál Viale velící současně 1 eskadře a její 1 divisi. Tato divise skládá se z panceřových bitevních lodí Vittorio Emanuele, Regina Elena, Roma a Napoli, dále z torpédového křižníku Agordat. K 2. divisi 1. eskadry, jsoucí pod velením kontreadmirála Presbitera, patří panceřové křižníky: Pisa, Amalfi, San Marco a torpedový křižník Partenope. — 2. eskadře velí místoadmirál Amére d'Aste Marcello, jsoucí současně šéfem její 1. divise. 2. divisi teto eskadry velí kontreadmirál Thaon de Revel. Školní divisi velí kontreadmirál Borea Ricci. — Torpedové flotile velí vévoda abruzský. Její vůdčí lodí jest panceřový křižník Vettor Pisani. Dále patří k ní 15 torpedoborců, 23 torpedových člunů pro šiïé moře, 4 torpedové čluny I. třídy, 21 torpedových člunů II. třídy, mateřská loď pro podmořské čluny Lombardia a 5 podmořských člunů. — Brindisi a Tarent tvoří nyní hlavní základnu v Italii, kdežto Tobruk jest dočasnou basí na poloostrově Barce. V Tobruku jsou nahromaděny veliké válečné zásoby, hlavně uhlí; tamtéž kotví dílnová loď Vulcano a uhelné lodě Bronte a Sterope. — Vyzbrojené pomocné křižníky obchodního loďstva: Palermo, Catania, Messina a Siracusa bdí na tím, aby po moři nebyly Turko-Arabům do Tripolska dopravovány žádné válečné zásoby. — V Rudém moři operují pod velením lodního kapitána Cerziny následující válečné lodě: malé křižníky Piemonte, Puglia, Calabria, Elba, Liguria, Volturno, Aretusa, Guvernolo a Stafetta, dále 4 torpedoborci (Artigliere, Bersagliere, Garibaldino a Granatiere). Italskou námořní základnou v Rudém moři jest přístav Massaua v Erytrei. — Jak viděti, jest rozmach italské námořní moci značný. Italský první dreadnought Dante Alighieri vstoupil již též ve svazek operativního loďstva, ostatní 3 dreadnoughty (Conte Cavour, Giulio Cesare a Leonardo da Vinci) vstoupí ve svaz operativního loďstva nejpozději v roce 1913. Plány pro další 4 dreadnoughty o nosnosti po 24000 tunách jsou dávno již dohotoveny a 2 z nich počaly se již stavěti. Mimo to jest z části v projektu, z části již ve stavbě 6 torpedoborců, 30 torpedových a 12 podmořských člunů, které budou znamenati značný přírůstek italského torpedového loďstva. Též počet křižníků má býti rozmnožen a tak jest Italie na nejlepší cestě státi se ve středozemním

moři vážným soupeřem Francie, případně i Anglie, nesesílí-li obě tyto mocnosti svoje středomořská loďstva.

S ohledem na rostoucí námořní moc Italie a Rakouskouherska poukazují francouzské odborné námořní kruhy na to, že nutno sesíliti francouzské středozemní válečné loďstvo v té míře, aby vždy mělo tolik rovnocenných lodních jednotek, jako spojená loďstva Italie a Rakousko-uherska. — Anglická admiralita chce zase rozmnožiti středomořské loďstvo v tom stupni, aby se co do síly vyrovnalo válečnému loďstvu království italského. Při možné součinnosti loďstva Italie a Rakousko-uherska počítá Anglie s podporou námořní ozbrojené moci Francie. Zda-li ale Anglie snese v budoucnosti toto nově sesílené námořní zbrojení, jehož principem jest poměr anglických lodí v severním moři oproti německému jako 2 : 1 a ve středozemním moři oproti italskému jako 1 : 1 jest nejen otázkou finanční, ale i mužstva; nezavede-li Anglie všeobecnou brannou povinnost, sotva sežene potřebné mužstvo k obsazení lodních posádek které při stále větších lodních rozměrech vždy více vzrůstají. Při tom nesmí Anglie spustiti se zřetele, že válečné loďstvo Spojených Států Severoamerických a Japonska vždy více mohutní, že též Rusko buduje nové baltické loďstvo a že politické poměry na naší zeměkouli mohou se též v jiných dílech světa zhoršiti v neprospěch Anglie.

Rakousko-uherské válečné loďstvo, dokud trojspolek trvá, jest vlastně zálohou loďstva italského a váže v možné válce Německa s Anglií společně s loďstvem italským anglicko-středomořské a o Gibraltar se opírající atlantické námořní síly Anglie. Dunajská flotilla, čítající 6 monitorů (Temes, Bodrog, Körös, Seamos, Maros a Leitha po 310—448 tunách, 4—6 dělech a 700—1400 koňských silách) a 8 patrulových člunů (po 15—39 t., 1—2 dělech a 200—600 koň. silách) přišla by jen k činnosti při válečné akci na Dunaji a větších dunajských přítocích. Z lodních novostaveb schválených na podnět admirála hraběte Montecuccoliho delegacemi byly ze 4 povolených dreadnoughtů dosud spuštěny na vodu dva: Viribus unitis a Tegethoff (každý o nosnosti 20 300 t. 49 dělech a 25.000 koňských silách); dreadnought č. VI. jest dosud v loděnici Stalilimento tecnico triestino v Terstě, dreadnought č. VIII. buduje se ve rjecké loděnici Danubius. Viribus unitis vstoupí již letos na podzim ve svazek operativního loďstva, Tegethoff budoucí rok. Naše první dreadnoughtova divise bude nejpozději v roce 1914 připravena k operacím. V roce 1916 má býti počato se stavbou 2. dreadnoughtové divise o 4 jednotkách, která má nahraditi zastaralou panceřovou bitevní divisi typu Monarch. — Ze 3 zlepšených výzvědných křižníků typu Admirál Spaun zhotovuje se křižník G v Monfalcone, křižník H v loděnici Danubius. Oba křižníky mají býti v létě t. r. hotovy. Křižník J počal se po spuštění křižníku H na vodu ihned ve Rjece stavěti. Každý z těchto tří křižníku bude míti nosnost 3.500 t., vyzbrojen bude 11 děly a stroje budou míti 25.000 koňských sil. — Z povolených 12 torpedoborců byly již 3 v Porto Ré spuštěny na vodu; tamtéž staví se ještě 3. Šest torpedo-

borců zadá se ještě do stavby. Též všech 12 torpedových člunů pro širé moře, které delegace povolily, jest již ve stavbě. — Jak viděti, nelení ani Rakouskouhersko, aby si vybudovalo značnější válečné loďstvo, ačkoliv ještě stále zůstává mezi evropskými velmocemi na posledním místě. — Co do námořní moci jest daleko v předu Anglie, které v námořním zbrojení blíží vždy více Německo. Francie, která dříve byla druhou námořní velmocí, musí nyní napnouti síly, aby i ze svého nynějšího třetího místa nebyla vytlačena Italií. Rusko, které ve válce ruskojaponské ztratilo v Port Arthuru a porážkou u Tsu-šimy svoje nejlepší válečné lodě, buduje úsilovně nové moderní loďstvo; mezi námořními velmocemi v Evropě zaujímá nyní Rusko páté místo, jsouc předstiženo Italií. — Poněvadž velmoci budou při stále stoupajícím napjetí a důležitosti mořských cest stupňovati námořní zbrojení, zůstává i Rakouskouhersku sotva uspořeno další sesílení válečného loďstva, které jedině může uvolniti v čas válečného konfliktu vodní cesty našemu zámořskému obchodu z adriatického moře úžinou otranskou do moře středozemního a zameziti též vniknutí nepřátelskému loďstvu k našemu pobřeží. Zda-li budoucí válečné události, které se jednou budou odehrávati v některé části středozemního moře, donutí Rakouskouhersko k činému zákročení, záleží od toho, v jaké míře a kterou velmocí naše životní zájmy budou nově utvořenou politickou situací ve středozemním moři dotčeny. Dokud není rozporu mezi středomořskou a balkánskou politikou Italie a Rakouskouherska, jest součinnost válečných loďstev obou těchto trojspolkových velmocí (případně i válečného loďstva říše německé) proti válečným loďstvům Anglie a Francie pravděpodobna. Kdyby ale se jednou přiostřily politické poměry mezi habsburgskou monarchií a královstvím italským, stála by válečná loďstva Rakouskouherská a Italie zase jako v roce 1866 proti sobě. Aby Rakouskouhersko bylo vždy hledaným spojencem nebo obávaným protivníkem, jest nutno udržovati jak pozemní tak i námořní ozbrojenou moc s ohledem na stupňované zbrojení ostatních velmocí na té výši, která by skytala naší zahraniční politice pevnou oporu při zasáhnutí v běh politických událostí v Evropě.

Válečné přípravy Francie podél belgických hranic. Belgický generální štáb zajímá se nyní o válečné přípravy republiky francouzské podél hranic království belgického, kde Francie sesiluje vojenské posádky a rozšiřuje svá opevnění. Tyto přípravy Francie vrhají podivné světlo na nynější nejistou politickou situaci v Evropě a na stálé ujišťování mírumilovných snah velmocí. Francouzské a belgické časopisy poukazují na značné sesílení německé ozbrojené moci po uplatnění vojenské předlohy, německým říšským sněmem odhlasované. Francie proto teď obává se, že v případu válečného konfliktu s Německem, část německé armády poruší neutralitu Belgie a vnikne z Porýnska přes Lüttich a Namur do severní Francie. S touto možností počítá i Belgie, která proto opevnila poříčí řeky Maasy, přeměnivši města Lüttich a Namur v opevněná ležení. Když se v letě minulého roku politické napjetí mezi Anglií a Německem kriticky přiostřilo,

připravila Belgie tato opevnění na doléhání Francie k obraně, obsadivši je silnými posádkami. Francouzské časopisy tvrdí, že zvláště departementy Ardennes, Aisne, Nord, Pas de-Calais a Somme mohly by býti ohroženy německým vojskem, kdyby toto po porušení neutrality Belgie proniklo do severní Francie. Aby německé vojsko mohlo provésti invasi těchto departementů a postoupiti takto k Paříži, muselo by nejdříve překonati odpor belgických opevnění podél řeky Maasy, poněvadž Belgie sotva dá svolení k průchodu německých vojsk svým územím. Francouzské severní departementy nejsou ale bez obrany. Opevněné ležení Dunkerque, při úžině doverské, jest v dobrém stavu a moderně vyzbrojeno. Projekt, strhnouti hradby a zrušiti tvrze kolem lidnatého města Lille padl a toto město, ač jest v průmyslové a lidnaté krajině, sesílí se novými tvrzemi v mocný opevněný tábor; staré tvrze se též přestavějí. Též opevněné ležení Manbenge na řece Sambre při belgických hranicích se sesílí. Již v prosinci minulého roku začalo se na opevněních lilských a manbengských pracovati. Mezi Lille a Manbenge zřídí se nový opevněný tábor; nejspíše město Valenciennes se za tím účelem značně opevní. Ve všech pevnostech podél belgických hranic zřídí Francie létací stanice pro aeroplány a řiditelné balony. — Do Dunkerque, Lille, Rubaix a Cambrai bylo posláno po jednom jízdeckém pluku, 2 pěší pluky a 1 myslivecký prapor budou následovati. Dělostřelecká posádka v Douai, silná 3 pluky, rozmnoží se o několik baterií. — Francie bude nyní s to, sesíliti podél belgických hranic v krátkém čase po mobilisaci svoje tamní posádky asi na 300.000 mužů. — Poněvadž Belgie jest znepokojena hromaděním francouzského vojska na své hranici, činí též obranné přípravy proti francouzské republice a vojenská belgická správa požaduje od sněmovny nové peněžité prostředky pro stavbu opevnění podél francouzských hranic.

Rakousko-Uhersko. Nový branný zákon z 5. července r. 1912. (Č. d.) § 22. (jednoroční dobrovolníci řadové služby) praví, že jednoroční dobrovolníci řadové služby přeloží se po odbyté činné službě do zálohy. V tomto paragrafu klade se důraz na technickou i praktickou způsobilost k dosažení hodnosti záložního důstojníka, jakož i na přiměřenou konduitu. — Jednoroční dobrovolníci, kteří těmto podmínkám vyhoví, budou jmenováni kadety, praporčíky nebo důstojníky v záloze; ostatní, kteří zkoušku pro záložního důstojníka složili, zůstanou prozatímně záložními kadety-aspiranty. Jinými slovy: kadetů, praporčíkův a důstojníků v záloze bude jen tolik jmenováno, kolik jich jest pro vojenské oddíly zapotřebí. — Jednoroční dobrovolníci řadové služby, kteří během roku jich praesenční služby způsobilosti pro hodnost záložního důstojníka neprokázali, přestoupí do zálohy v šarži přiměřené svým vojenským vědomostem a schopnostem. — Dle tohoto paragrafu není tedy žádný jednoroční dobrovolník nucen skládati zkoušku pro záložního důstojníka a musí býti po odsloužení jednoroční praesenční služby přeložen do zálohy. — Dle ustanovení § 25. branného zakona z r. 1889 museli všichni jednoroční dobrovol-

níci se výše uvedené zkoušce podrobiti a kteří jí nesložili s prospěchem, museli sloužiti v činné službě druhý rok. To nyní všechno odpadlo. Vojenská správa podržela dle branného zákona z r. 1889 v posledních létech jen výjimečně jednoroční dobrovolníky druhý rok v činné službě, hlavně skrze špatnou konduitu a prokázanou indolenci. — § 22. ustanovuje též, že bývalí jednoroční dobrovolníci mohou v prvních dvou létech jich poměru záložního býti výjimečně připuštěni k průkazu způsobilosti pro záložního důstojníka.

§ 23. (jednoroční dobrovolníci medikové a lékaři): Dle ustanovení dřívejšího branného zákona musela tato skupina jednoročních dobrovolníků sloužiti půl roku u pěchoty nebo myslivců v řadové službě. Nyní jen 3 měsíce a sice nejen u výše uvedených zbraní, nýbrž dle potřeby i u válečného loďstva. — Po dosažení hodnosti doktora veškerého lékařství slouží 9 měsíců v činné službě dále a sice 6 měsíců ve vojenských zdravotních ústavech; ostatní 3 měsíce budou konati službu jako jednoroční dobrovolníci lékaři u vojenských oddílů. — Dříve sloužili 6 měsíců ve vojenských zdravotních ústavech. — Řadovou službu jako medik nutno nastoupiti 1. července a odbýti zpravidla v prvním roce lékařských studií, nejpozději však v onom roce, ve kterém dotyčný dovrší 24. rok (dosud 25. rok). — Službu jednoročního dobrovolníka-lékaře nutno nastoupiti nejpozději 1. října t. r., ve kterém dotyčný dovrší 28. rok (jako dosud). — Jednoroční dobrovolníci-lékaři, kteří během činné služby prokážou schopnost pro šarži záložního vojenského lékaře a při přiměřené konduitě, budou ještě v době činné služby dobrovolnické povýšeni na zástupce assistenčního lékaře a po odbyté činné službě — dle potřeby — jmenováni assistenčními lékaři v záloze. Kteří tuto způsobilost neprokáží, přestoupí do zálohy se šarží přiměřenou jich vědomostem a schopnostem a s určením pro lékařskou službu. Průkaz způsobilosti pro šarži záložního lékaře lze v obzvláštních případech podati i po přeložení do zálohy. — Dotyční, kteří se lékařských studií buď vzdají nebo do 28. roku nesloží doktorát, povinni jsou jednoroční činnou službou řadovou, případně u zdravotnictva, při čemž se jim nepočítá již odbytá 3 měsíční činná služba jako mediků.

§ 24. (jednoroční dobrovolníci veterináři): Na jednoroční praesenční službu veterinářů mají nárok ti, kteří konají studia zvěrolékařská. Nyní mohou tuto službu nastoupiti i u horského dělostřelstva (dosud jen u jízdy, polního dělostřelstva a vozotajstva). Služba nastupuje se teprve po nabytí diplomu zvěrolékařského. — Takoví, kteří se zvěrolékařských studií vzdají nebo nedosáhnou nejpozději do 1. října t. r., ve kterém dovrší 26. rok (dosud 24. rok), zvěrolékařského diplomu, jsou povinni k řadové jednoroční službě nebo k pomocné zvěrolékařské. — Pro jmenování vojenským zvěrolékařským praktikantem nebo podzvěrolékařem v záloze platí ve stejném smyslu ustanovení § 22.

§ 25. (jednoroční dobrovolníci-farmaceuti): Nárok na jednoroční praesenční službu farmaceutů mají ti, kteří nejpozději do 1 října t. r., ve kterém byli odvedení, absolvovali 6 tříd gymnasia nebo realky

s úspěchem a složili tirociniální zkoušku nebo jednoroční dobrovolníci, kteří konají studie farmaceutické. Dosud mohlo se přiřknouti dle starého branného zákona právo jednoroční praesenční služby farmaceutů dle § 28. b) též absolventům 4 tříd gymnasijních, kteří byli zapsáni jako posluchači farmacie na universitě. To nyní odpadá. — Službu praesenční nastupují jednoroční dobrovolníci-farmaceuti teprve po obdržení diplomu magistra farmacie a sice u vojenských zdravotních ústavů. Tímto diplomem musí se prokázati nejpozději do 1. října t. r., ve kterém dosáhnou 26 roků. — Kdo tento průkaz předložiti nemůže, odslouží si jednoroční činnou službu v řadové službě, má-li jinak jednoroční právo na základě svého předběžného vzdělání. Ostatní musí se podrobiti doplňovací zkoušce, chtějí-li dosáhnouti práva jednoroční služby praesenční; jinak slouží, majíce 6 realných nebo gymnasijních tříd na základě § 20. branného zákona 2 léta a neuplatní-li ani právo na 2 letou činnou službu, mohou býti přidrženi i k 3leté praesenční službě (u námořnictva k 4leté). — Jinak platí ustanovení ve smyslu § 21. branného zákona.

§ 26. (jednoroční dobrovolníci ve zvláštních služebních odvětvích): Jednoročním dobrovolníkům přejícím si výcvik ve zvláštních služebních odvětvích může dle potřeby se dostati toho výcviku po přiměřeném prvním výcviku. Jinak dlužno dbáti obdobných předpisů §§ 21. a 22.

§ 27. (jednoroční dobrovolníci válečného námořnictva) přiznává výhodu jednoroční praesenční dobrovolné služby ve válečném námořnictvu těm, kdož nejpozději do 1. října t. r., za nějž byli odvedeni, jsou námořníky z povolání a kteří dosáhli jako veřejní žáci nebo privatisté vysvědčení o závěrečné zkoušce na nautické škole v Rakousko-uhersku a kteří strávili jako kadeti aspoň rok na cestách námořních (mimo pobřežní maloplavbu). Dřívější branný zákon požadoval předložení průkazu, že aspiranti na výhodu jednoroční praesenční dobrovolné služby nejpozději 1. března t. r. v kterém byli povinni stavěti se k odvodu, museli náležeti následujícím kategoriím: 1. mezi kapitány nebo lodní poručíky obchodního loďstva s brevetem; 2. že jsou námořníky z povolání, kteří mohou se prokázati vysvědčením o závěrečné zkoušce na tuzemské nebo cizozemské nautické škole a byli nejméně rok naloděni na lodích pro námořskou plavbu nebo pro velkou pobřežní plavbu. — § 27 určuje dále, že těm, kdž podmínce ohledně vysvědčení 1. října odvodního roku ještě nebyli dostali, může — aby ji splnili — povolen býti odklad nastoupení činné služby nejpozději do 1. října onoho roku, ve kterém dovrší 24. rok. — Které cizozemské nautické školy jsou rovnocenné tuzemským, určí ministr zeměbrany ve srozumění s ministrem války a vyučování. — Též u válečného námořnictva nelze přidržeti jednoroční dobrovolníky již k činné službě druhý rok, když jim nebyla přiznána schopnost pro šarži poddůstojníka. Dle starého branného zákona mohli býti jednoroční dobrovolníci v tomto případu přidrženi k činné službě i druhý rok. — Jinak platí ve stejném smyslu ustanovení §§ 21. a 22.

§ 28. (dobrovolná dvouletá činná služba ve válečném námořnictvu) zavádí jeho novinku dobrovolnou dvouletou činnou službu ve válečném námořnictvu pro následující kategorie, které měly dle starého branného zákona nárok na výhodu jednoroční praesenční služby ve válečném námořnictvu: 1. pro řádné posluchače některé vysoké technické školy, prokáží-li se, že alespoň s dobrým prospěchem odbyli obě státní zkoušky ze strojnictví; 2. pro absolventy mechanicko-technického nebo elektrotechnického oddělení vyšší průmyslové školy; 3, pro absolventy kursu pro stavbu lodí při státní průmyslové škole v Terstu. — Jak již výše podotknuto bylo, mohli aspiranti těchto kategorií sloužiti dle starého branného zákona jako jednoroční dobrovolníci ve válečném loďstvu pouze jeden rok. — Nynější branný zákon určuje ale pro ně dobrovolnou dvouroční službu, tedy zostřuje podmínky jich praesenční služby. — Poněvadž aspiranti těchto kategorií mohou v jiných odvětvích vojenské služby sloužiti pouze rok jeho jednoroční dobrovolníci, budou se asi sotva nyní hlásiti k válečnému loďstvu, kde by byli nuceni dle ustanovení nového branného zákona se zavázeti k 2leté dobrovolné praesenční službě. — Posluchačům vysokých technických škol může býti za příčinou složení druhé státní zkoušky povolen odklad činné služby až do 1. října onoho roku, v němž dovrší 26. rok. — Jinak dbáno budiž obdobných ustanovení §§ 21. a 22.

§ 29. (duchovní a kandidáti duchovenského stavu): 1. Kandidáti duchovenského stavu kterékoli zákonem uznané církve a náboženské společnosti buďtež, nalézají-li se v době odvodu v tomto poměru a byli-li odvedeni, po své žádosti určeni pro náhradní zálohu (proto nutno si o tuto výhodu v plnění služební povinnosti zažádati). Aby mohli pokračovati v bohosloveckých studiích, jsou v době míru i za války osvobozeni od jakékoli činné služby, od prvního výcviku (trvajícího nyní místo 3 vždy 10 neděl), od periodických cvičení ve zbrani (službě) a od shromáždění kontrolních.

2. Téže výhody požívají: *a*) ti, kdož před nastoupením činné služby věnují se bohosloveckému studiu, nebo kdož stali se novici duchovního řádu, *b*) ti, kdož po odbyté činné službě věnují se bohosloveckému studiu nebo v něm pokračují a hodlají věnovati se duchovenskému stavu.

3. Po vysvěcení na kněze, po případě po dosazení k duchovní správě nebo k učitelskému úřadu duchovenskému budou přeloženi z náhradní zálohy do evidence náhradní zálohy zeměbranecké.

4. Všichni vysvěcení kněží, po případě všichni, kdož dosazeni byli k duchovní správě neb duchovnímu úřadu učitelskému, budou po dobu služební své povinnosti vedeni v evidenci náhradní zálohy zeměbranecké a lze jich v případě mobilisace (doplnění na stav válečný) a ve válce v mezích služební jejich povinnosti použíti při duchovní správě pro veškeru ozbrojenou moc.

5. Ti, kdož před udělením vyššího vysvěcení, po případě před dosažením způsobilosti pro duchovní úřad duchovního povolání se vzdají, jakož kandidáti duchovenství, kteří v době, již ustanoví ministr

zeměbrany v dohodě s ministrem kultu a vyučování a s ministrem války, úřadu duchovního nedosáhnou nebo kteří buď nepodají nebo bez dostatečné omluvy zavčas nepodají ročního průkazu o tom, že jejich nárok na úlevu trvá, budou — pokud by z jiných důvodů nepřislušelo jim právo na ponechání v náhradní záloze — z této vyloučeni a povinni, odbýti si neprodleně činnou službu zakonitou. Zůstanou-li v náhradní záloze, buďtež ihned podrobeni prvnímu vojenskému výcviku. Náležel-li jim 1. října onoho roku, na který byli odvedeni, nárok na výhodu jednoroční činné služby, zůstane jim nárok tento vyhrazen.

Po vystoupení z činné služby bude s nimi — pokud jde o další výkon služební povinnosti — naloženo dle toho, ke kterému náležejí odvodnímu ročníku.

Obdobně bude naloženo s těmi, kdož po vyšším vysvěcení, po případě dosazení k duchovnímu úřadu vzdají se povolání duchovenského.

(O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 10.

HLÍDKA.

Úprava starých a zřízení nových venkovských far a lokalií na Moravě za Marie Teresie a Josefa II.

Podává Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Fond sám a roční příspěvky jemu přikázané vstoupily skutečně v život počátkem roku 1778. Bezplatná jeho správa uložena byla stavovským pokladníkům. Z fondu tohoto byli vydržováni lokalní kaplani a učitelé, zatím v krajích bludařských ustanovení. Ježto však nemohli býti ihned všude duchovní správci ustanoveni, nebyl fond v prvních letech vyčerpán, a proto peníze ušetřené uloženy byly u moravských stavů na 3½% a spolu od gubernia navrženo, aby jimi hrazeny byly svou dobou značné výlohy oněch nově vystavěnu býti majících kostelův a příbytků pro nově zřízené lokalní kaplany a učitele, jichž vybudovati by nechtěla převzíti ani vrchnost ani obec ani kdokoli jiný, a pro jejichž vybudování nebylo by také žádného zvláštního fondu.

Co se týče ustanovení nových lokalních kaplanův a učitelů, jakož i přifaření míst od mateřského chrámu přes hodinu vzdálených ku chrámům bližším a tudíž určení místa, kde vlastně nutno ustanoviti nové lokalní kaplany, tu gubernium dle předpisu dvorních dekretů z 9. května 1778 a 30. ledna 1779 svěřilo záležitost tuto fundační komissi, která také práce se podjala a všecka potřebná šetření netoliko vykonala, nýbrž též čas od času, jak byla v tom neb onom kraji provedena v příčině obou diecesí moravských, po částech guberniu

svoje elaboráty předkládala. V elaborátech těchto měla fundační komisse hlavně k tomu zřetel, která místa pro svoji vzdálenost nebo jiné obtíže k bližším kostelům mateřským mají býti přifařena, pak ve kterých místech mají býti nově zřízeny lokalní kaplánky, s poznamenáním, kde ustanovení lokalního kaplana je nanejvýše nutno, dále kde je nutno, a konečně kde může jen sloužiti k pohodlí farníkův.

Gubernium však ve své zprávě do Vídně zaslané zřetel mělo pouze na dvojí druh nových lokalií, totiž na ty, jež od fundační komisse za nejvýše nutné označeny byly, spolu pak též na několik ještě míst, která sama žádala bezprostředně u gubernia ustanovení lokalního kněze, a jehož ustanovení arcibiskupská resp. biskupská konsistoř, jakož i dotyčný krajský úřad za nutné uznaly. Míst pohodlných naproti tomu gubernium úplně pominulo, ježto jednak příjmy fondu by pro tento druh nedostačovaly, tím méně pak pro všecky, a s druhé strany nejmilostivější vůlí dle svrchu uvedených dvorních dekretů pouze bylo, aby jen místům přes hodinu cesty od mateřského chrámu vzdáleným, tudíž za nutné uznaným, nemůže-li jim býti pomoženo přifařením k bližším kostelům, ustanovením vlastních lokalních kaplanův odpomoc byla poskytnuta.

Poněvadž k uskutečnění těchto za nutné uznaných lokalních kaplánek ještě bylo třeba vyšetřiti, zda a které vrchnosti, obce, faráři, děkani, dále kolik a čím vlastně chtějí a mohou přispívati z části k ročnímu vydržování kněze nebo učitele a z části k vybudování scházejících kostelův a příbytků pro kněze a učitele, jakož i neméně, jak veliké budou při započítání příspěvkův od nich snad poskytnutých ještě náklady stavební, jež by z jiného fondu, k čemuž zatímní úspory fondu náboženského byly navrženy, musely býti hrazeny, uznalo gubernium za nutno, netoliko dáti věc tuto vyšetřiti úřady krajskými, nýbrž dorozuměti se také s oběma konsistořemi v příčině případných farních příspěvkův a různých jiných, této záležitosti se týkajících okolností.

V příčině všech těch míst, která fundační komissí k přifaření byla navržena, byly dány po té oběma konsistořím od gubernia potřebné rozkazy a spolu dne 17. května 1780 podána do Vídně zpráva, která také dvorním dekretem ze dne 17. června 1780 byla schválena.

Poněvadž císařovna ve svrchu uvedeném dekretu ze dne 9. května 1778 naléhala na brzké provedení této záležitosti, jakož i na brzké podání zpráv, proto byly podány pod různými daty jednotlivé zprávy, po té však podávání zpráv zastaveno, ježto dvorním dekretem

z 11. prosince 1779 bylo nařízeno, aby z jedné zprávy nebyly činěny šesteronásobné zprávy dodatečné, nýbrž všechny předměty při každém kraji najednou byly vyčerpány, tudíž předem při každé lokalní kaplance s farářem resp. s konsistoří, pak s vrchností vše vyjednáno a pak teprve finale k nejvyššímu rozhodnutí najednou předloženo. Při tom bylo spolu guberniu uloženo, aby vzat byl náležitý zřetel na síly fondu s břemeny již mu uloženými a ještě nastávajícími a fondu toho bylo co možná šetřeno, a to tím více, ježto fond tento svých nynějších příspěvků nemá trvale, a ježto musí neméně býti na paměti, že vždy různí přispívatelé neboli konkurrenti, jakož i zadlužené kláštery o zmírnění, ano úplné prominutí na ně připadajícího příspěvku žádali.[1])

Aby všeho toho účelně a tak bylo dosaženo, by všechny okolnosti ve své pravé podobě se ukázaly, byly dány od gubernia všem

---

[1]) Tak na př. opat velehradský, jenž ve svém podání uváděl, že dle odhadu a zemského katastru klášter Velehradský z veškerých svých statků má příjmů:

ze statku Velehradského	17.570 zl. 26 kr.
ze statku Wiesenberského	6.989 zl. 16 kr. 2½ ϑ.
ze statku Nenovického	595 zl. 24 kr. 2 ϑ.
v celku	25.155 zl. 7 kr.

Z toho naproti tomu musel platit:

Velehrad na extraordinariu	4305 zl.
„ „ ordinariu	262 zl.
Wiesenberk na extraordinariu	1666 zl.
Nenovice na extraordinariu	127 zl.
Velehrad na nové dani z nápoje	3343 zl.
Wiesenberk na nové dani z nápoje	1800 zl.
Velehrad na fortifikační dani	433 zl.
„ „ dani z dědictví	438 zl.
„ „ laické obročí (Layenpfründe)	70 zl.
	13 032 zl.

Zůstává tudíž na vydržování 50 a několika kněží doma se nalézajících 12.133 zl., a čítá-li se na každého kněze 250 zl., patrno, že zmíněných 12.133 zl. nedostačuje k nutné výživě, tím méně domnělý přebytek 11.014 zl. ponechává a ospravedlňuje. F. 2. 1. Lit. N. 14.

Velehrad, 27. června 1778.

Opat zábrdovický učinil tak tímto podáním:

Hochlöbl. Landesguberniurn!

Zufolge des untern 18. Octobris abgeruckten 1777 ten Jahres erlassenen a. h. Hofdekreti haben Ihre K. K. Ap. Majestät allergnädigst anzubefehlen geruhet, womit zur Unterhaltung der neu angestellten Local Kapläne und Schulmeister von denen hier ländigen Stiftern und Ordenshäusern eine jährliche auf Selbe repartirte Geldsumme beygetragen werde; In welch a. h. Verordnung zugleich beygesetzet worden: Wenn aber dannoch bey ein oder anderen Ordenshaus in Ansehung des repartirten Geldpuanti ein

krajským úřadům opětované směrodatné instrukce a rozkazy a s podáním zprávy tak dlouho čekáno, až by zprávy ze všech šesti krajův a tudíž totale nebo finale byly pohromadě. Spolu pak zřetel vzat na síly náboženského fondu se stávajícími již a ještě nastávajícími břemeny, tudíž příjmy s vydáními v celku pro celou zemi srovnány.

Když pak konečně po různých urgencích všechny zprávy krajskými úřady, jakož i oběma konsistořemi, úřadem knihovním a jinými úřady zaslané byly pohromadě, podalo gubernium hlavní zprávu do Vídně dne 11. dubna 1782 o všech lokalních kaplánkách a učitelských místech, pro obě diecese, ve všech šesti krajích z části již nově zřízených, z části teprve zřízenu býti majících.

V této zprávě navrhovalo gubernium ustanovení lokalních kaplanů z části na návrh fundační komise, z části na vlastní žádost té neb oné obce v těchto místech:

A. Olomoucká arcidiecese.

Olomoucký kraj:

1. Rudno (Rautenberg), 2. Nový Losín (Neu Ullersdorf), 3. Brníčko (Brünnles), 4. Hynčina Dolní (Unterheinzendorf), 5. Hynčina

---

erhöblicher und gegründeter Anstand obwalten solte, so erlauben Ihre Majestät, daß solcher berichtlich angezeüget und zugleich gutächtlich geäussert werden solle, welchem Ordens-Hauß das dem einen Verminderte Quantum zuzuschreiben seye.

Da nun das mir anvertraute Klosterstift Obrowitz schon ehedessen befliessen ware nach der a. h. in allen Landtägen bekanndt gemachten Willens Meinung zu fortpflanzung und Erweiterung des allein seelig machenden Glaubens das seinige nach allen Kräften beyzutragen, indem solches zum Nutzen der Seelen wegen weiterer Entfernung von ihrer Pfarrkirche, einen neuen Pfarrer in dem Dorf Borkowan 1759, dann einen Local-Kaplan in dem zu fürst. lichtensteinischen Herrschaft Posoritz gehörigen Dorf Babitz im Jahre 1763 samt denen benöthigten Schulmeistern bloss aus den Stiftsmitteln fundiret, beyde Kirchen und Wohnungen sowohl für die Geistliche als Schulmeistern mit grossen Kosten erbauet, nebst deme auch denen übrigen zu diesem Stift gehörigen fünf Schulmeistern den Jährlichen Gehalt lediglich in dieser Absicht verbessert, daß Selbe die Kinder der Mittellosen Eltern und armen Wayßen unentgeltlich zu lehren schuldig und verbunden seyen sollen, und dahero zu Unterhaltung deren neu gestifteten Seelsorgern und Schulmeistern alljährlichen nur am baaren 400 fr beytragen muss;

So gelanget an ein hochl. Gubernium mein Anersuchen, hochdasselbe das weitere gnädig fürzukehren geruhete, womit das mir anvertraute Kloster Stift Obrowitz von dem neuerdings Jährlich an repartirten und zu der hirländigen Religions-Cassa abzuführenden Beytrag per 231 fr. 40 kr. losgezahlet werden möchte.

Michael Abt.

Brunae 3. Juni 1778.

Horní (Oberheinzendorf), 6. Kladky, 7. Červená Lhota, 8. Dlouhomilov (Lomigsdorf), 9. Hoštýn (Hochstein), 10. Ospilov, 11. Dětřichovice (Dittersdorf), 12. Vranovice, 13. Přemyslovice, 14. Hraběšice (Rabenseifen), 15. Partutovice (Bartelsdorf), 16. Raškov (Nikles), 17. Jakubovice (Jokelsdorf), 18. Klášterec (Klösterle), 19. Morava Horní (Ober Mohrau), 20. Vojtíškov (Woitzdorf), 21. Viesenberg nebo Rejhotice (Reutenhau), 22. Písařov (Schreibendorf), 23. Dvůr Mlýnice a Mlýnice (Hof und Dorf Lenz), 24. Herčivald (Herzogwald), 25. Bilčice (Heidenpiltsch), 26. Lomnice (Lobnig), 27. Deštná (Deschna), 28. Počenice.

Přerovský kraj:

1. Hradisko, 2. Slatina (Schlatten), 3. Rudoltice (Rudelzan), 4. Vysoká (Waissak), 5. Velká Hrabova, 6. Dětřichov (Dittersdorf), 7. Slavkov (Schlock), 8. Zábřeh, 9. Kozlovice, 10. Kunčice, 11. Lubná a Pržno, 12. Barnov (Bernhau), 13. Jindřichov (Heinrichswald), 14. Petrovice též Hradečné (Petersdorf), 15. Petrovice (Petersdorf).

Hradišťský kraj:

1. Komna, 2. Boršice, 3. Petrůvka, 4. Pitín, 5. Horní Lhota, 6. Lipov, 7. Stupava, 8. Rudice, 9. Podolí a Popovice, 10. Otrokovice.

Brněnský kraj:

1. Bradleny místo Bohuňova, 2. Lipovec, 3. Bohdalice, 4. Sulikov, 5. Dešná, 6. Vanovice (Wanowitz), 7. Želetice, 8. Bojanovice, 9. Nevojice, 10. Habrovany.

B. **Brněnská diecese.**

Brněnský kraj:

1. Lhota. 2. Pivonice nebo Hrdá Ves, 3. Dalečín, 4. Frišava, 5. Řeznovice, 6. Hunín místo Rašova, 7. Olší, 8. Svratka, 9. Bory, 10. Običtov, 11. Neslovice, 12. Nedvědice.

Jihlavský kraj:

1. Třebetice, 2. Ruda, 3. Uhřinov, 4. Střížov, 5. Přibyslavice, 6. Předín, 7. Růžená, 8. Kostelní Myslová, 9. Radkov, 10. Velká Lhota, 11. Panské Dubenky, 12. Chlum, 13. Benetice, 14. Lhota, 15. Stalkov (Stallek), 16. Beranov, 17. Kostelec (Wolframs) 18. Palupín, 19. Spělov, 20. Maršov.

Znojemský kraj:

1. Lipník, 2. Klučov, 3. Petrůvka, 4. Litohoř, 5. Petrovice, 6. Pavlice, 7. Hrabětice.

V celku tudíž navrhovalo gubernium zřízení 102 nových lokalií.

Co se týče úhrady nákladu na zřízení těchto lokalií, tu gubernium ve své zprávě uvádělo, že k vybudování a k zřízení scházejících 11 kostelů a 55 kaplánek a 50 škol po srážce vrchnostenských obecních a jiných příspěvkův obnosem 29.297 zl. 41 kr. 2 ϑ ještě bude třeba obnosu 102.495 zl. 4 kr. 2 ϑ.

K vydržování již skutečně ustanovených a v duchovní správě se nalézajících, jakož i k ustanovení navržených kaplanův a učitelů po srážce ročních příspěvků 3770 zl. 41 kr. dle výpočtu gubernia bylo by třeba vynaložiti z pokladny pro duchovní správu, a to pro lokalní kaplany 14.632 zl. 7½ kr., pro učitele 5.016 zl. 31½ kr., dohromady 19.648 zl. 39 kr.

V dalším postupu své zprávy ukazovalo gubernium, že náboženský fond až na několik set zlatých stačil by k hrazení kongruy pro ustanovené již a budoucně ustanovenu býti mající lokalní kaplany a učitele, na fond však, z něhož by vystavěny byly scházející kostely a byty, jejichž vybudování nikdo převzíti nechtěl, nikdo při jeho utvoření nepomyslil. Proto že nezbývalo by, než příjmy přítomného fondu nechati tak dlouho vzrůstati, až by z nich scházející kostely a byty mohly býti vystavěny.

Ve třech letech, kdy tento fond byl zřízen, po hrazení kongruy, tu a tam již ustanovených lokalních kaplanů spolu s učiteli a různých jiných vydání až do konce ledna 1782 bylo ušetřeno 47.000 zl., jež jsou uloženy na 3½% u moravských stavů. Z těchto ušetřených peněz stavební náklad mohl by býti sice z části hrazen, zůstalo by však ještě nehrazeno 55.495 zl. 4¾ kr., a kdyby i bylo dále použito peněžních odkazů v celkovém obnosu 6454 zl., přece by ještě bylo třeba 49.041 zl. 4¾ kr., kterýžto obnos však pro různé nepředvídané případy, kterými potřeba buď může vzrůsti nebo klesnouti, nemůže nikdy úplně spolehlivě býti určen, dokud nebylo stavěno a účty složeny.

Čím déle tudíž se zřízením těchto lokalií a s jejich stavbou bude odkládáno, tím více ovšem může býti na příspěvcích a úrocích zmíněného fondu ušetřeno a konečně po mnoha letech tolik opatřeno, kolik třeba k vybudování scházejících kostelův a příbytků. Uváží-li se však, že spáse duší a zamýšlenému účelu více odpovídá, tyto budovy co nejdříve vystavěti, lokalní kněze ustanoviti a obce, tak často o ně žádající, potěšiti, na druhé straně však že je se obávati, že v pozdějších letech, kdy se lidé a okolnosti změní, nebudou všechny nyní slíbené příspěvky, jež tak namáhavě byly opatřeny, buď dodrženy nebo z jiných

příčin na škodu fondu úplně odpadnou, a že by tudíž nová, mnohý čas a námahu vyžadující šetření musela býti konána, vidí se gubernium zavázáno, všecky tyto okolnosti vyložiti a prositi, zda by s vystavěním těchto budov a se zřízením tak nutných lokalií bez dalšího odkladu najednou nemělo býti započato, schodek pak, ať již podle potřeby jakkolivěk vypadne, z aktivních kapitálů zrušených klášterů hrazen, a to tím více, poněvadž beztak jest nejvyšší vůlí Veličenstva, aby toho zabraného jmění použito bylo na takovéto, správy duchovní se týkající věci, a kromě toho se bezpečně dá tušiti, že nicméně přece zde na Moravě pense pro duchovní osoby zrušených klášterů dostatečně hrazeny budou.

Co se týče na 19.648 zl. 39 kr. vypočteného ročního vydržování jak ustanovených již, tak ještě ustanovenu býti majících, jakož i neméně oněch lokalních kaplanův a učitelů, kteří před několika lety od bývalého mikulovského probošta, nynějšího biskupa královéhradeckého Háje, za tehdejšího rozkolu u víře na nejvyšší rozkaz z části byli nově ustanoveni, z části přídavky opatřeni, jež z přítomné pokladny pro duchovní správu se hradí, tu ukazuje pokladní výkaz, že nynější bezpečné příjmy záležejí vlastně v 15.722 zl. 48 kr., tak že odpočítají-li se od nynějšího požadavku 19.548 zl. 39 kr., nedostává se ještě ročně 3925 zl. 51 kr.

Na vydržování lokalních pouze kaplanů, které vyžaduje ročně toliko 14.632 zl. 7½ kr., stačil by svrchu uvedený obnos všem úplně, ano byl by ještě spíše přebytek 1090 zl. 40 kr. 2 ϑ.

Nedostatek této úhrady způsoben je pouze umluveným vydržováním učitelů, vyžadujícím roční úhradu 5016 zl. 31½ kr., kterou sám svrchu uvedený dvorní dekret z 9. května při utvoření fondu zdá se že měl na zřeteli. (P. d.)

Náboženskо-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

V sedmdesátých letech Ostr. soustředil svou pozornost na osvícené společnosti všech vrstev ruských. Tak v jedné z nejpopulárnějších komedií, nadepsané „Les“ (1871), do češtiny přeložené, předvedl klassické postavy komického i tragického herce. V postavě tohoto O. nakreslil nový typ umělce šlechetného srdce, jenž v širokém životě nezahlušil mravního citu, poslední peníze věnuje své příbuzné, by se mohla provdati podle srdce, a samodurce, statkářce Gurmyžské, vyčítá, když ho nazvala komediantem:

„Celý život mluvíte o blahobytu společnosti, o lásce k člověčenstvu. Co však jste vykonali, koho jste nakrmili? Koho potěšili? Těšíte pouze sebe, samy sebe bavíte. Vy jste komedianti, ale ne my.“

Hereckému světu věnovány kusy „Bez viny vinní“ a „Talenty i ctitelé“. V komediích, jež věnoval prosté intelligenci, dělí jednající osoby ve dvě skupiny, jimž případná jména dává výtečná komedie „Vlci a ovce“ (1875). Vzájemným mravním i životním vztahům těchto druhů lidí s vlčí a ovčí psychologií věnována většina kusů z let sedmdesátých. Vlkem je statkářka Murzavecká, despotka s velkou přiměsí bojácnosti. Výjev Merzavecké s Berkutovem je z nejskvělejších co se týče uměleckého splynutí tragického s komickým. Murzavecká hned při první jeho narážce na to, že nezákonitě jedná, začíná se podříkati, přiznává se ve všem a prosí Berkutova, by ji zachránil, že se bojí soudu! Ve veselohře „Pravda je dobro, ale štěstí je lepší“ ústy Platona Zybkina, jenž tuze miluje pravdu a „čemu se naučil, všecko to za pravdu přijal, všemu tomu uvěřil,“ podává nám Ostr. klíč k pojímání těchto zjevů života.

„Každý člověk,“ filosofuje Platon, „jak veliký, tak maličký, to je vše jedno, žije-li podle pravdy, jak se patří, dobře, poctivě, šlechetně, koná-li své dílo sobě i jiným k prospěchu, ten je vlastenec své vlasti. Kdo však prožije pouze hotové, rozumu a vzdělání nechápe, jedná pouze podle své nevzdělanosti, urážeje i posmívaje se člověčenstvu, a jen sobě pro potěšení, ten je mrzák svého života.“

Takových vlastenců své vlasti, jiż nezapomínají, że nejsou sami na světě, hledí prospěti rodině, obci, vlasti, vyvedl Ostr. hojnost, ukazuje, że, je-li v člověku mravný základ, i menší vzdělání přinese hojně prospěchu. Platon mluví nejen zlatá slova, nýbrž pravdě slov odpovídá pravda skutků. Jako kupecký příruči poctivě slouží pánu, jenž mu důvěřuje a svěřuje obchod i kapitály. On jest pravým „paprskem světla v královsví tmy." Čistě mravního vítězství nad samodurstvem dobyla Věra Filippovna v psychologickém dramatě „Srdce není kámen". Starý kupec Potap Potapyč má mladou manželku, která si ho vzala, protože chudá matka ji k tomu měla. Bohatých prostředků svého muže neužívá k vlastní potěše, nýbrž k pomoci bližních. Máť široké srdce, plné soustrasti.

„Já pro sebe ničeho nepotřebuji," praví, „jsem spokojena tím, že mohu pomoci každému chudákovi. Nikoho nemusím odmítati, každý s něčím ode mne odejde . . . Zrovna jako z moře čerpám, ničeho neubývá . . . K němu (nemocnému manželovi) chodí jen poděkovat, kdo mají cit. On pak jen pláče, żehná se a mně děkuje. Nikdy bych se, říká, tak o svou duši nepostaral, jako se ty o ni staráš. I kdybych chtěl chudým lidem pomoci, nedovedl bych to."

Když stařec před smrtí ji žádá, by slíbila, že se po smrti jeho nevdá, nemohouc lháti, přímo řekne, że se vdá. Stařec již již chce ji zabit holí, ale zahleděv se do jejích dobrých očí, zastydí se.

„Za dvacet let lásky, pokoje," vyčítá sobě, „za všecku její horlivost chtěl jsem zabiti. Hle jak jsem hodný, a chystám se k smrti. Ať žije, jak chce. Ať žije jak žije, ať dělá co dělá, neodstoupí od dobra a bude pamatovati na duši mou. Vládni vším, vládni! Já však musím děkovati Bohu, że jsem nalezl člověka, jenž ví, nač jsou bohatým lidem dány peníze, jak jich bohatý člověk má užívati, by beze studu mohl se postaviti před posledním soudem."

V poslední době činnosti své Ostr. soustředil se téměř výhradně na intelligenci, vyčerpav poklady království tmy. Objeví-li se ještě postavy z kupeckého stavu v dílech jeho, bývá to opakování postav už vytvořených nebo slabé odlesky. Kdežto dříve v kusech z toho světa ani se nestaral o zápletku, poněvadž děj se přirozeně rozvíjel sám sebou, vyhledával nyní strojené zápletky a rozuzlení, upadal v melodramatičnost. Není tu okouzlující prostoty a bezprostřednosti.

Lépe se mu v letech šedesátých a sedmdesátých dařily zdramatisované historické kroniky veršem: „Kozma Minin" (1862),

„Vojevoda“ (1865), „Dmitrij Samozvanec i Vasilij Šujskij“ (1867), „Tušino“ (t. r.) i „Vasilisa Melentjeva“ (1868) a konečně „Sněguročka“, jedno z nejumělečtějších děl ruské poesie, založených na ruských pohádkách. Neobyčejně zvučnými verši s přímění humoru podány v „Sněguročce“ povahy starého caře, proniknutého náboženskou láskou k životu i jeho radostem. Všecka starost miláčka prostého lidu Minina nese se k tomu, by vyhledal zcela čisté lidi, kteří by se k dílu svému připravili postem i modlitbou, aby probouzel v jiných umlklé lepší stránky, „usnuvší srdce“ v době společného neštěstí a mravní hniloby. Jeho řeči o nutnosti sloužiti dobru společnému, jimiž působí na okolí, jsou plny lyrického nadšení. Vůbec i v těchto kronikách O. právě tak, jako když usvědčoval kult „zlatého telete“ v království tmy, spojuje se mohutný požadavek mravní síly, bez níž člověk nemůže býti člověkem a v žádném díle nemůže se obejíti.

Široce založený kulturně historický obraz ze života ruských sektařů, rozkolníkův na březích Volhy v letech čtyřicátých před zničením pousteven roku 1853 namaloval v letech 1868—80 Pavel Iv. Melnikov-Pečerskij (1819—1883) v epopejích „V lesech“ a „Na horách“. Výtečně jako ethnograf zachytil vnější stránky života lidu a rozkolníků, držících se tak houževnatě vnějších obřadů staré víry, ale v kresbách ustavičných pitek, hodů, hýření z lidu vyšlých, ale lid odírajících bohatých kupců, není viděti vnitřního života rozkolníků. Spisovatel dobře ukazuje, jak lidé tito, přísně zachovávajíce obřady staré víry, držíce se písmene zákona, proklínají obřady, jež zavedl Nikon, jako „kacířství“, ale při tom taškářství, podvody, nespravedlivý zisk, prostopášnost za hřích nemají. Není v nich ducha účinné lásky, všecko zabralo v oči bijící necitelné písmě. M. předvádí spoustu truchlivých následků tohoto nedostatku živé víry a lásky, a cit náš odpočine si pouze na nemnohých obrazech lidí, v nichž dosud nezhynul duch života, pravý duch víry, lásky a pravdy. Takový jest na příklad bohatý kupec Potap Čapurin, zbožný muž, jenž nepohrdá lidem chudým, a za vše, co jest v něm lidského, křesťanského, děkuje tomu, že se v něm zachovaly základy selského prostředí, z něhož pošel. Jeho sympathická dcera, již zničil hrdina nespravedlivého zisku a nestydaté drzosti, Alexěj Lochmatyj, před smrtí tklivými slovy pozvédá z bahna, do něhož zabředl, Nikifora Zacharyče, jenž za ni i otce jejího pomstí se Lochmatému, k čemuž ovšem Nasťa požehnání nedala. Z nejzajímavějších postav jest rázovitý typ Gerasima Čubanova, „hledatele Boha“, pravé víry a „malého stáda“ Kristova, v němž by žije dosáhl

věčné spásy. Hledaje pravou víru a rozřešení otázek, jež ho mučily, bloudil 15 let,

„v desíti vírách pobyl a v každé víře byl neobyčejným člověkem... Za poučné rozmluvy jmenovali ho zlatoústem hned tehdy, kdy mu sotva vous prorážel... Všecko zvěděl z knih, a všecko svýma očima viděl Gerasim, ale pravé spásonosné víry přece nenalezl. ‚Není patrně pravé víry, všecko zkaženo sváděním nepřítele Božího.' ... I v duševním zoufalství, ve zlosti a nenávisti zanechal putování ... I na lidi, i na sebe sama měl zlost... ...Žil dosud poze rozumem, srdce mu mlčelo... Hledal pravdu, jen aby upokojil zvědavý rozum, nehledal však lásky a dobra pocházejících ze srdce, ba ani nikdy na ně nemyslil." Snaže se, aby upokojil svoji zvědavost, nepřestal zároveň toužiti také po statcích pozemských. ... I vraceje se domů „přivezl tři vozy se statkem... a pevně nacpanou tobolku na krku..."

Neměl v úmyslu bohatstvím svým někomu pomoci, ale najednou v rodné vsi nalezl v nouzi bratrovu rodinu, potřebující jeho pomoci.

„Gerasim pohlédl na polonahé a patrně hladové děti a pocítil v sobě nový, dosud mu neznámý pocit... Tvrdé srdce nevlídného poustevníka, jenž odešel od lidí a od světa, zachvělo se při pohledu na žebrotu a bolestně strnulo soustrastí. V duši, naduté duchovní hrdostí, kmitlo se: ‚Nestrávil-li jsem nadarmo 15 let v putování? Nebylo-li by lépe stráviti ta léta k prospěchu bližních, aniž bych byl utíkal ze světa a proklínal jeho marnost! Hle, kde jest pravda, hle, kde jest pravá víra,' pomyslil si Gerasim, ‚v putování však a odřeknutí se od lidí i od světa je sotva spasení. Hle, jak rozuměti slovům Kristovým: Milosrdenství chci, a ne oběti! ... Milosrdenství, milosrdenství chceš, Pane, a ne černé řasy!'"

I pomáhal rodině bratrově z křesťanské lásky, k níž ho přivedly najednou okolnosti života, již však dávno podává učení církve, aniž třeba zbytečně přecházeti od víry k víře, ruzní-li se tyto jen obřady, třebas tak malichernými, jako je dělání kříže dvěma, nebo třemi ve špetku složenými prsty.

IV.

Lev Nik. Tolstoj (1828—1910) a Nik. Sem. Lěskov (1831—1895).

Podobně jako Gogol a Dostojevskij, také „veliký spisovatel ruské země", L. Tolstoj, podřídil zvláště v poslední době veškeru svou literarní činnost zájmům mravním a náboženským, hledání smyslu života. Kdežto však Gogol i Dostojevskij stojí na půdě zjeveného náboženství, na půdě křesťanství, Tolstoj hlásá náboženství přirozené,

mravouku přirozenou, ač za základ svých nábožensko-mravních názoru položené idey náboženství přirozeného snaží se oblékati v křesťanské formy, mluvě o nich jazyk[illegible]ůjčeným u křesťanů, což však ničeho nemění na podstatě věci a jen větší zmatek vnáší v mysl mnohých lidí.

Vzpomínky na své mládí L. Tolstoj zbásnil ve svých prvních pracích literarních, v trilogii povídek „Dětství“ (1852), „Chlapectví“ (1854) a „Jinošství“ (1855—57), majících silně subjektivno-životopisný charakter. V hrdinovi povídek těchto, Nikolaji Irtěnjevu, zřejmě jsou patrny charakteristické vlastnosti Tolstého. Již v 15. roce T. viděl v Rousseauovi svého učitele, jehož slova o prostotě života, o sblížení s přírodou, životě na venkově, tělesné práci a znemravňujícím vlivu lidského pokroku i civilisace oblékal v umělecká díla. Jeho neláska k vědě a později též k umění má pramen též v učení Rousseauově o zkáze mravů, jež se připisuje obrození věd a umění, i o nerovnosti mezi lidmi. Jeho idealem byl vždy prvotní stav lidstva. A tak velebení přírody, života na vsi, tělesné práce, zavrhování vědy a civilisace v zárodcích nalézáme už v těchto prvních dílech Tolstého. V Nikolińkovi již v mládí projevuje se tah povahy Tolstého, jeho náklonnost k hloubání a rozjímání o proklatých otázkách, jež rozřešiti není dáno rozumu lidskému. Nikolińka jest přesvědčen, že určení člověka je — snažiti se o mravní sebezdokonalování, a toto přesvědčení snaží se také provésti v životě. Již v dětství pojal pochybnost o jsoucnosti Boží, a odpory, jež vidí v životě, zviklají v něm víru v Boží prozřetelnost. Od té doby myšlenka, že prý jest nemožno zachovati víru při pohledu na odpory v životě, proniká všecky umělecké obrazy Tolstého, nevyjimajíc ani princeznu Marii Bolkonskou (ve „Vojně a míru“), jež přes to, že má zdánlivě hlubokou víru, nenalézá v ní upokojení. Už v této trilogii hlásá T. nedostatečnost lidského rozumu, aby zařídil život. „Ubohá, politování hodná pružina,“ praví Nikolińka, „mravní činnosti — jest rozum lidský. Slabý rozum můj nedovedl proniknouti, co jest nepreniknutelné, a v námaze, přesahující síly, ztrácel jsem přesvědčení za přesvědčením.“ Jiným význačným tahem T. již zde jest myšlenka neupřímnosti ethických poměrů v intelligentním prostředí, plném lživých a zhoubných názorů. Jediné světlé osobnosti v díle tomto jsou lidé, blízcí přírodě, jako Natalja Savišna, pomatený Griša, vtělený ideal prostého křesťana, a chudí studenti. A tak již zde vidíme zárodek onoho oproštění, v němž Tolstoj viděl spásu. Také Nikolińku trápil strach před smrtí, problém, který zvláště mocně se odrazil v pozdější tvorbě T. a v jeho nábožensko-filosofických spisech.

Sháňka za vnějším vychováním a obklopující Tolstého prostředí domácí měly naň zhoubný vliv v mládí, který jevil se tím, že jeho dřívější mravní idealy vystřídaly se sháněním za idealem comme il faut, kdy autor snažil se býti „lepším nikoliv před sebou samým nebo před Bohem, ale ... před jinými lidmi ..., slavnějším, váženějším a bohatším, než jiní.“ Teprve po sblížení se s demokratickým kroužkem universitní mládeže a zvláště s Něchljudovem počal pochybovati o správnosti idealu comme il faut. „Samo sebou se rozumí,“ praví v „Chlapectví“, „že vlivem Něchljudova bezděčně jsem si osvojil i jeho směr, jehož podstatou bylo nadšené zbožňování idealu ctnosti a přesvědčení, že úkolem člověka jest, aby se stále zdokonaloval. Napraviti veškero člověčenstvo a vyhubiti všecky neřesti a neštěstí lidské zdálo se dostižitelnou věcí — a velice lehkou a prostou věcí zdálo se napraviti sama sebe, osvojiti si veškery ctnosti a býti šťastným.“ A tento nový směr v životě T. odrazil se též v tvorbě jeho, v povídce „Jitro statkářovo“ (1852), v níž T. popisuje svůj život na vsi, v Jasné Poljaně (1846—47), kdež ujav se hospodářství, hleděl zlepšiti ubohý stav poddaného lidu, jemuž dříve na procházkách se vyhýbal. V „Jitru statk.“ znamenati dvě stránky: vyobrazení lidových typův i podmínek selského života a vyobrazení duševního stavu hrdiny povídky, jenž se odhodlal věnovati se lidu a utrpěl přese všecky snahy své úplné fiasco. Jaká pohnutka vedla Něchljudova k rozhodnutí, aby svou činnost věnoval lidu poddanému, vidíme z dopisu jeho:

„Odcházím z university, abych se věnoval životu na vsi ... Hlavní zlo záleží v přežalostném, zbědovaném postavení sedlákův a to je takové zlo, které možno napraviti pouze námahou a trpělivostí ... zdali to není mou svatou a přímou povinností, bych se staral o štěstí těchto sedmi set lidí, za něž budu povinen odpovídati Bohu? Není-li hříchem zanechávati je blahovůli starostův a správců pro plány rozkoše a ctižádosti? A nač hledati v jiném ovzduší příležitost býti prospěšným a dělati dobro, otvírá-li se taková ušlechtilá, skvělá a nejbližší povinnost.“ (P. d.)

———

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

V Moravičanech už mnohem dřív se ujalo kterési zrnko nekatolické, kdyžtě roku 1544 studoval odtud Havel Malat na luterské universitě ve Witemberku.[1]) Kostelním patronem tamnějšího kostela byl tehdy šternberský pán nejvyšší sudí zemský Václav Berka z Dubé a z Lipého. Jaký je co do vyznání kněz na jeho faře, o to dbal nemnoho.[2]) Obročí moravičanské slibil písemně hned za živobytí faráře Pavla Weigla roku 1552 ještě nevysvěcenému mládenci Florianovi ze svého panství.[3]) Když se Florian stal knězem a fara moravičanská se uprázdnila, obdržel ji skutečně. Po několika letech však nezavděčil se čímsi panu Berkovi a byl vypověděn z obročí. Na stížnost knězovu v Olomouci u duchovní vrchnosti roku 1557, dopsal sice biskup Marek šternberskému pánovi velmi důtklivě, že kněz řádně na faru podaný a ustanovený za živnosti své nemůže z ní vybyt a vystrčen býti, aby tudíž „pro uvarování o to větších nesnází" kněze zanechal s pokojem.[4]) Ale zdá se, že psaní biskupovo zůstalo bez účinku.

Výsledek jistotně nepatrný mělo přičinění biskupovo na Vyšehoří. Tam byl pánem a patronem Jindřich Kobylka z Kobylího, biskupský ředitel statků na Mírově. Biskup postoupil mu roku 1551 koupené od Václava Haugvice zboží, pozůstávající ze vsí Vyšehoře, Podolíčka, dvoru újezdského, pustiny Úvozu a vsi Něm. Podolí, kdež pan Jindřich vystavěl si téhož roku tvrz.[5]) Hlásil se taktéž k učení

[1]) Čas. čes. mus. 1897 p. 255. Později byl farářem v Postřelmově, kde zemřel kolem roku 1598.

[2]) Biskup roku 1557 stěžuje si na něho, že v Újezdě dosadil za faráře kněze podobojí, jenž prý ani nebyl knězem. *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 608.

[3]) Arch. zem. brněn. Všeob. sb. ruk. č. 472. Knížka privil. panství šternbersk. fol. 75. Zajímavý případ, že i na farské obročí udělovaly se exspectativy — v tomto případě zadarmo: »Jakož pak tímto listem ji (t. j. faru moravičanskou) jemu podávám a dávám, avšak na ten způsob, aby toho očekávání měl až po smrti nynějšího faráře kněze Pavla aneb až by týž farář dobrovolně od týž fary popustiti chtěl aneb pustil, tehdy jemu, jestliže by již knězem byl, k tej faře tímto mejm dobrovolným dáním a podáním přistúpiti starobylý pořádek zachovávajíce moci bude bez mej, erbuov mých i potomkův mých pánů šternberských všelijakej překážky.«

[4]) Arcib. arch. kroměříž. kop. 1557 f. 6.

[5]) Arcib. arch. kroměř. kop. M. fol. 132.

Luterovu.[1]) Když roku 1557 mínil vystoupit ze služeb biskupských, ustanovil na Vyšehoří faráře, jenž podával svátost oltářní pod obojí způsobou, ba šla pověst o něm, že ani vysvěcen není. Rozdávat přijímání podobojí bylo sice dovoleno, ale jen tam, kde se dělo tak od starodávna. Zaváděti je nově, bylo proti výslovné vůli královské i církevní a budilo podezření bludné víry. Z té příčiny biskup Marek nechtěl na Vyšehoří trpět takové novoty. Kněz několikráte byv od biskupa volán, dostavil se k němu konečně a slíbil, že nebude podávat pod obojí. Pro jistotu biskup upozornil pana Kobylku na mandát královský, „že fary, kteréž jsou od starodávna pod jednú způsobú podacím farářův při tom zůstaveny býti mají a pod obojí způsobú (kněží) podáváni na ně býti nemají.“ [2]) Ale vyšehorský kněz na poručení pánovo rozdával přijímání z kalicha dál.

Týmže časem i v Mohelnici, dědičném to statku biskupském, bývalý tamější, ale od sv. Jiří roku 1557 propuštěný farář, kněz Havel, v čas velikonoční podával některým osobám pod obojí způsobou „mimo starý obyčej a pořádek svatocírkevní, což v Mohelnici nikdy slýchati nebylo,“ nad to pak i školní mistr tam zpovídal. Tak zjevily se otevřeně „bludné a pokútné víry“ dosud tajené. Mohl to býti buď luterismus, anebo vyznání bratrské, možná že i obojí bylo. Jisto jest, že Mohelnice za těch časů bylo město velmi zámožné. Roku 1552 povolil biskup Jan, že při sobotním trhu týdenním mohou cizí řezníci v městě sekat a prodávat, aby obyvatelé měli maso lacinší. [3]) Už před tím kdysi vystavělo město se souhlasem téhož biskupa při řece Moravě mlýn s pilou, valchou a brusírnou a koupilo před dávnými časy dědičnou rychtu tamější, k níž mimo dva lány pole s lukami patřilo šest jatek, několik krámů ševcovských i pekařských a svobodná lázeň, což všechno jim biskup Marek roku 1554 listinou potvrdil. [4]) K tomu přikoupila obec nedlouho po tom od dosavadních držitelů soukromých mlýny dolní a horní za 1200 a 950 zl. [5]). To všechno svědčí o hmotném blahobytu města. Ale i duševní ruch byl té doby v Mohelnici neobyčejně živý a čilý. Jen tím se dá vysvětlit,

[1]) Soudě dle syna Jana, jenž roku 1616 vyznává o sobě, že »byl vychován ve vyznání augsburském,« a vystavěl luteránské kostely ve Velké Moravě a v Brunseifu roku 1593 a 1602. Notizenblatt 1891 p. 15. 1890 p. 98.

[2]) Kop. k roku 1557 fol. 73. 83. 86.

[3]) Dto na Kroměříži v úterý po sv. Martině 1552. Kop. M. fol. 133.

[4]) Dto v Olom. v pátek den sv. Petra a Pavla. Kop. N. f. 2.

[5]) Roku 1556 a 1562. Arcib. arch. kroměř. O. I. b. $^{3}/_{5}$. $^{4}/_{2}$.

že odtud pocházelo mnoho duchovních. Byli to nejenom kněží katoličtí, z nichž někteří prosluli v dějinách vlasti, nýbrž i správcové bratrští a kněží, klonící se zřejmě k učení Luterovu.[1]) To předpokládá, že v nábožensky vnímavé půdě mohelnické církve klíčily zárodky obojího směru nekatolického.

Kněz Havel katolíkem nebyl. Na rozkaz biskupův byli ti, kteří z jeho ruky přijímali pod obojí i se školním mistrem ujištěni na dostatečné rukojmě, aby neprchli, kněz Havel pak z Mohelnice vypověděn, „poněvadž rok jeho vyšel, aby se odtud vystěhoval a vybral a se opatřil, kdež nejlépe ví.“[2])

Vypověděn z Mohelnice, utvořil si kněz Havel ve Šternberku, tehda většinou českém, církev, do níž bral přivržence hlavně z Olomouce. Zde ve svatopostním čase roku 1559 „dali se všichni téměř napořád, jak z úřadu tak i obecný lid v masa jedení“, v radě nesedělo ani pět osob církvi věrných, z měšťanů v čas velikonoční šlo a jelo přes tisíc osob, houf za houfem do Šternberka.[3]) Tomáš, klášterní probošt šternberský, seděl ty časy v biskupském trestání na Mírově[4]) a kněz Havel tam kázal bludné učení a večeři Páně rozdával proti starobylému pořádku. Marně dopisoval o něho biskup šternberskému pánu Václavu Berkovi z Lipého. Ani zakročení jeho v císařské kanceláři, „poněvadž z té jiskry mohl vzniknouti oheň“, nepomohlo. Král Ferdinand nařídil sice Václavu Berkovi, aby kněz Havel ihned byl místa zbaven a poslán biskupovi na potrestání. Ale nestalo se nic.[5]) Kněz Havel jezdil dále do Mohelnice, odkudž měl manželku.[6]) Svým kázáním způsobil, že tam mnozí otevřeně odpadali od dosavadního náboženství, „dávajíce se v nějaké bludné a pokútné víry.“

Biskup, upozorněn byv od vídeňského biskupa Antonína Brusa, rodáka z Mohelnice, že „za předešlých i těchto nedávných let všichni lidé tu v Mohelnici při svý víře svaté slábi byli“ a kterak v obci „těmito lety na větším díle veliká proměna a výstupnost od pravé svatosvaté

---

[1]) Viz přehled jejich na konci této hlavy.

[2]) Kop. k roku 1557 fol. 28. dto ve čtvrtek po sv. Florianu, t. j. 6. května 1557.

[3]) *Winter*, Život církevní v Čechách p. 125. Ze správců bratrských působili ve Šternberku po řadě od let před 1540 bratr Pavel, Janeš Petrouš a Janda, zemřelý roku 1560. Zápisy bratra Orlíka l. c. p. 232. 235. 242. Živel katolický živořil.

[4]) Kop. II. fol. 6.

[5]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 333[1]. 326[2]. 340.

[6]) V měst. účtech mohel. z roku 1584 ve vydání: »knězi Havlovi na díl manželky jeho, dcery Zemana Kožišníka, 2 bř.«

církevní římské víry se děje“ — použil svého pobytu na zámku Mírově a napomenul měšťany otcovsky, aby „ku paměti a ku příkladu předkův svých při víře svaté církevní římské stálí byli a k jiným bludným vírám výstupnosti žádné nečinili, Pána Boha se bojíce, svátky světíce, posty postíce, do kostela k službám a k slovu Božímu rádi se scházejíce, nýbrž v příště také, když toho čas jest, všichni se z hříchů svých zpovídajíce a potom velebnou Svátost oltářní podle církve nařízení k spasení dušem svým přijímajíce.“ Současně poručil biskup radě mohelnické přísně „pod uvarováním skutečného trestání“, aby do čtyř neděl u přítomnosti faráře tázali se před úřadem každého z městských obyvatel zvlášť, „chce-li či nechce při starobylých pořádcích od svaté církve římské nařízených zůstati anebo z poslušenství zase se k ní, jestliže který vystoupil, navrátiti.“ Jmenný seznam poslušných i těch, kteří by při své víře nechtěli trvati, má se odeslat biskupovi. [1])

Úřad městský se zachoval dle poručení. Biskup dal si ty, kteří trvali u přijímání pod obojí, zavolat na Mírov a domlouval jim laskavě, aby odstoupili od svého předsevzetí a vrátili se k jednotě církevní. Na utvrzenou pak i písemně opakoval jim důvody a pohnutky k tomu. Když nicméně zůstávali na svém a prosili, aby se jim přijímání pod obojí nechalo, jelikož prý jim je dovolil předchůdce nebožtík biskup Jan Doubrava — vzkázal jim biskup prostřednictvím úřadu, že jim toho déle nemůže trpět a že je, pakli se nepodrobí, jako spurné lidi potrestá. [2]).

Leč ani hrozba nepomohla. Jen někteří odstoupili na menším díle [3]), druzí odstoupiti nemínili [4]) a nečekajíce, až hrozby se uskuteční, vypravili hned do Brna k zemskému soudu deputaci se stížností proti biskupovi. [5])

Hlavním původcem všeho byl kněz Havel, jenž ze Šternberka vždy ještě dojížděl do Mohelnice a se svými věrnými tam držíval schůzky. Proto nařídil biskup „kdyby se kolvěk do Mohelnice přitrefil,

---

[1]) Dto Mírov v neděli po Božím Těle, t. j. 28. května 1559. Kop. I. f. 61. 62.

[2]) Dto na Kroměříži v pondělí po hromnicích (5. února) 1560. Kop. II. f. 25. 26.

[3]) »velmi málo« — píše biskup jindy: 25. května 1560.

[4]) Z dopisu bisk. dto ve čtvrtek po neděli invocavit (7. března) 1560.

[5]) Nebyla to z Mohelnice první stížnost toho druhu. Biskup dotazuje se v té příčině úředníka mírovského dopisem dto v Brně v úterý po neděli oculi (19. března): »rádi bychom tomu vyrozuměli, zase-li jest s kolika ten Ambrož zde v Brně byl aneb někteří jiní, neb tak tomu rozumíme, že jsou nějaké suplikací proti nám do soudu podali. Protož poroučíme, abys se na ouřadu i na jiných v Mohelnici dostatečně a s pilností vyptal, kteří jsou zde v Brně byli a kdo tej schůze a suplikací je původ.« Kop. II. f. 56.

aby jej ihned vyzdvihli a na Mírov do trestání dopravili.[1]) A opět stěžoval si naň císaři, jistě však nikoli s velikým výsledkem.[2])

Ale také stížnost Mohelnických u zemského soudu ležela nevyřízena. Použil tedy biskup svého práva jako dědičná vrchnost a nařídil, aby neposlušní po dvanácti osobách denně za trest byli voděni na Mírov a tam aby ze zbořené zdi „kámen a jiné potřeby pěkně skládali a ostatní štěrk bezpotřebný na plac a místa k vyrovnání vozili.“[3]) Za to mohelnickým soukeníkům, že se až na dva členy vzdali přijímání podobojí, povolil biskup dle prosby jejich dva trhy na vlnu v čas jarní stříže.[4])

Smutným následkem roztržek náboženských v Mohelnici byla zkáza mravů. Městský kaplan vedl nepořádný život a dával velké pohoršení obecnému lidu, tak že musel býti vzat do trestání na Mírov.[5]) O Mohelnických samých zvěděl biskup k nemalému zármutku týmže časem, „kterak některé osoby a spoluobyvatelé tak dobře z ouřadu jako i z obce majíc manželky vlastní své s jinými lehkomyslnými zřetelně cizoložiti a lehkomyslné osoby tu v Mohelnici — ouřad skrze prsty na hledíce a sami někteří tím hříchem živi jsouce — pohoršovati měly.“[6])

Též srovnání u víře, jemuž se Mohelničtí na „mnohá předkládání oustní i psané“ se strany biskupovy byli podvolili a zanechati slíbili přijímání pod obojí, bylo jen povrchní a na mnoze neupřímné. Neboť mnozí se nezpovídali, někteří pak hospodáři „zchytralým způsobem“ zůstávajíce doma, posílali „naschvál“ manželky, dítky i služebníky své k přijímání z kalicha na Vyšehoří a jinam — bezpochyby do Loštic. I na to hleděl úřad přísežný k veliké nelibosti biskupově skrze prsty a s tichým souhlasem.[7]) Biskupovi ovšem nešlo zde tak o přijímání podobojí, jež v zásadě se nepříčí učení katolickému: šlo hlavně o „bludné a pokútné víry,“ jež se skrývaly za pláštíkem kalicha a hleděly se domoci rovného práva s vyznáním přesně katolickým.

V Mohelnici byl biskup vrchností dědičnou, proto mělo tam jeho snažení aspoň částečný úspěch v tom směru, že se bludné učení ne-

---

[1]) Dto ve středu po neděli invocavit (6. března) 1560. Kop. II fol. 47.

[2]) Dto v Brně v sobotu před nedělí laetare (23. března) 1560. Kop. II. fol 58.

[3]) Dto v sobotu po Božím nanebevstoupení (25. května) 1550. Kop. II. fol. 101.

[4]) Kop. II. fol. 62. 65. Kop. U. fol. 157.

[5]) Z dop. bisk. dto v neděli před sv. Martinem 1561 Kop. III f. 196.

[6]) Z dop. bisk. dto. před narozením P. Marie 1561. Kop. III. f. 167.

[7]) Dto na Kroměříži v neděli po sv. Marku 1562 Kop IV. f. 54.

šířilo dál — v Lošticích byl úplně bez moci. Loštická fara, jsouc od roku 1550 zjevně pod obojí a pod cizím podacím, nepodléhala jeho pravomoci. Na svém panství a tam, kde faru rozdával sám, činil biskup přijímání pod obojí způsobou všemožné překážky, ale na půdě cizí neodvážil se trestati nebo stíhati kněze pod obojí, poněvadž náleželi do právomoci samostatné, od biskupa nezávislé konsistoře.[1])

Počátkem roku 1562 zemřel na loštické faře bratrský kněz Vít Městecký, nástupce kněze Albrechta, o němž mimo jméno se nic neví, leda že v Lošticích působil a skonal. Kostelu poručil v závěti několik knih. Počátkem března roku 1561 už zastával duchovní správu v Lošticích kněz Vít. Dle jména pocházel z Čech a skládal roku 1557 zkoušky na filosofické fakultě v Praze.[2]) Byl bezpochyby z oněch kněží, kteří v letech 1559 na rozkaz králův museli z Čech odejít „pro nepořádnost jejich, protože byli ženatí".[3]) Ačkoli kněžím bratrským teprv od roku 1561 dovolila jednota vstupovat ve stav manželský, byl ženat už před tím.[4]) Rovněž proti tehdejším zásadám bratrským bral desátky.[5]) Žil v dobré shodě, ba v přátelství s panem Jindřichem Podstatským, od něhož si vyprosil list mocný k poslednímu pořízení, aby „statek svůj veliký dal, poručil, komuž by se jemu líbilo buď za zdravého života nebo na smrtedlné posteli." Bez takového listu mocného bylo by poručenství zůstalo nesplněno a pozůstalost veškera byla by připadla vrchnosti.[6]) (P. d.)

---

[1]) *Kameníček*, Zemské sněmy III p. 410. 434[5].

[2]) Monum. hist. univers. Carolo Ferd. I 2. p. 367. Vitus Novoforensis.

[3]) Kop. I. k roku 1559.

[4]) Už r. 1555 byli mezi Bratřími kněží ženatí. *Bidlo*, Jednota bratrská v prvním vyhnanství I. p. 145.

[5]) *Winter*, Život církׂ. v Čechách p. 61. — *Gindely*, Gesch. der böhm. Brüder I. p. 408. — *Bidlo*, l. c. p. 129. 130

[6]) *Kameníček*, l. c. III. p. 330. 331. V okolí dal podobný list mocný biskup r. 1562 mohelnickému faráři Ondřeji Hauptmanovi. Kop. N. fol. 286. Šternberský pán Václav Berka z Dubé a z Lipého roku 1561 dopřává knězi Martinovi Mohelnickému fary moravičanské na další čtyři léta a »toto jemu také obzláště z milosti přidávám, aby statek svůj všelijakej na té faře jsouc, moc měl dáti, poručiti a odkázati, komužby se jemu koli zdálo a líbilo, však řádnejm poručenstvím za zdravého života aneb na smrtedlné posteli.« Arch. zemský brněn. M. č. 472. Privileg. panství Šternb. fol. 74.

Husovy spisy proti bulle odpustkové.

Dr. Jan Sedlák.

V článku V. „Několika textů z doby husitské“ [1]) vyslovil jsem naději, že pro spor odpustkový bude lze nalézti nové dokumenty. Nyní již mohu upozorniti na některé.

První, jejž jsem objevil v rukopise cís. knih. olomoucké č. 34 na fol. 81ab, má, aspoň na začátku, formu dopisu. Začíná se: *Pro salutacionis affectu crux Christi, que est eiusdem domini vita penalis tota dolorosa, pro salute nostra sit fixa in corde nostro. Mi frater, diligenter de indulgenciis hoc collige.* Následuje pět bodův o odpustkách. První, že nikdo není schopen odpustků než kdo je schopen milostí u Boha. Druhý, že ten přijímá více, kdo jest u Boha schopnější. Třetí, že žádné lidské odpustky neprospívají člověku, leč pokud se připraví u Boha; ježto tedy nyní odpustky obecně se kupují a prodávají, bez nápravy života, Bůh jich neschvaluje. Čtvrtý, že odpustky papežské neb biskupské prospívají potud, pokud udělovatel věřící poučí a pohne je k pokání. Pátý, že kněží nebo biskupové, neznajíce vnitřní disposice věřících, nemají práva dávati odpustky dle míry času. Kdo tak slibuje odpustky, slibuje nerozumně. U svatých není takových odpustků. Proto ať mají věřící na mysli, že jen pýcha a lakota je zavedly. Kněží mají sice právo rozhřešovati od hříchu a viny ve svátosti t. j. ukazovati, že jest někdo od Boha rozhřešen, ale ne tak určovati na dny a léta, leč by jim to bylo zjeveno od Boha. Věřící budou souzeni dle svých skutků.

Zajímavý to doklad, na jak slabých základech theologických spočívá to útočení na odpustkovou praxi církevní. Vždyť nauka katolická jasně hlásá, že se odpouštějí tresty „na místě Božím“ a že přijímající musí býti připraven. Není-li, nedosahuje odpuštění, ale to přece není vinou církve ani udělovatele! A právě to je důkazem, že o kupování a prodávání nemůže býti řeči. Almužna, jež se žádá, přec není cenou, za niž by se bezpodmínečně udělovalo odpuštění trestů! Není tu žádné „do, ut des“. A míra časová jest vzata z praxe poenitentiální první církve. Že by pak církev, slibujíc odpustky, jednala nerozumně, protože nezná disposice věřících, to může tvrditi člověk nemyslící nebo zaslepený. Církev slibuje odpustky tomu, kdo potřebnou

[1]) »Hlídka« 1911 str. 95.

disposici má, co na tom, že papež nebo biskup neví, kdo ji má? Že konečně odpustky byly zavedeny jen z pýchy a lakoty, jest paušální obviňování, pravdě neodpovídající.

Autor tohoto kusu skutečně mnoho nepřemýšlel o odpustkách! Opsal své body skoro doslovně z Viklefova spisu „de ecclesia“, [1]) jen tu a tam přidal nějakou glossu. Dvě delší části vložené mají také viklefovský ráz, ale neurčil jsem posud, odkud jsou.

Nepochybuji, že je tento dokument Husův, a to hned ze začátku sporu o odpustky. Hus studuje o té otázce Viklefa a vypisuje z něho důvody pro některého svého přítele, sám pak se tím připravuje na polemiku proti bulle. V posici „Contra cruciatam“ jsou skutečně tyto vývody zase, ale umístěny zvlášť neobratně. Mluvíť tam Hus o absolvování ve svátosti pokání a v ten kontext nauka o odpustkách, jež jsou přece mimosvátostné odpuštění časných trestů, naprosto se nehodí!

Za traktátem či listem o odpustkách má kodex olomoucký č. 34 na fol. 81b výňatek z instrukce papežské pro sběratele, [2]) jenž budil pohoršení, a po něm kousek nadepsaný Jac., tedy patrně Jakoubkův úsudek o bulle, jenž zní:

Nescio, quod ista ereccio crucis pro defensione pape et sue vocate ecclesie et invasione innocentum sit licita vel probative processerit a domino Jesu Christo. Patet, quia solum opera hominis ex karitate facta a domino approbantur, sed probabile est, quod nec ista plebis occisio nec terrarum in pauperibus depauperacio processit ex karitate domini nostri Jesu Christi.

Tedy: Ježto bulla odporuje lásce, Kristus jí neschvaluje a není platná. Tak soudí Jakoubek.

Potom na fol. 82a jest část ze známé polemiky Husovy „Pax Christi“ [3]) totiž „duodecim inconvenientia“, jež plynou z bully, s nadpisem Improbacio bulle papalis M. Io. de (Hussynecz [4]).

---

[1]) Vyd. Loserth Lond. 1886 str. 583. 585.

[2]) Nadepsán jest: In bulla commissariorum a zní: Juxta vestre declaracionis et deputandorum a vobis arbitrium qualitate pensata in pecuniis aut bonis aliis subsidium erogabunt huiusmodi; remissionis volumus esse participes omnes, qui iuxta premissorum vel alicuius eorum exigenciam ad subvencionem ipsius negocii eciam ad vestre declaracionis vel commissariorum vestrorum arbitrium de bonis suis congrue ministrabunt.

[3]) Uveř. v Opp. I. p. 189b—190a.

[4]) Vynecháno.

81a

[De indulgentiis.]

Pro salutacionis affectu crux Christi, que est eiusdem domini vita penalis tota dolorosa, pro salute nostra sit fixa in corde nostro. Mi frater, diligenter de indulgenciis hoc collige.

Primo [a]) *quod nemo est capax indulgencie, nisi qui fuerit dignus vel capax per graciam, quia nemo dat tales indulgencias nisi solus deus, qui non dat nisi caris suis, quos prius sic habilitat.*

Secundum est: Omnis recipiens tales indulgencias de tanto copiosius recipit, de quanto fuerit habilior [b]) *quoad deum*

Tercium quod nullius indulgencia episcopi prodest homini, nisi de quanto se disposuerit aput deum homo quoad emendacionem vite. Cum ergo, ut cottidiana experiencia docet, iste communiter indulgencie pontificum empte et vendite non efficiunt mutacionem et emendacionem vite in hominibus peccantibus: videtur quod nec sint tante efficacie, quod possunt aliquas penas delere, cum nec deus sine melioracione et mutacione vite potest penam debitam pro peccato homini peccanti dimittere, et iam communiter papales vel alie non dantur vel accipiuntur, nisi emantur vel vendantur simoniace, quod deus non approbat — et ergo ad talium symoniacorum falsam et pretensam dacionem et recepcionem, empcionem vel vendicionem deus non communiter concurrit cum sua vera indulgencia iuxta decretum canonicum b. Ambrosii dicentis: [1]) Quod dedit aurum fuit, quod accepit lepra symoniaca fuit.

Quarto [c]) *dico, quod episcopi indulgencia, pape sive cuiuscunque alterius de tanto recipienti prodest, de quanto talis episcopus in fide ipsum instruxerit et in contricionem et devocionem et amorem divinum ipsum induxerit et accenderit vel quomodocunque ad indulgenciam dei habilem fecerit.*

Quinto dico, quod sacerdotes vel episcopi nescientes occultam in fidelibus capacitatem, disposicionem sive indisposicionem cordium, neque scientes, quando et cui deus wlt dimittere vel quando deus tempus posuit vocandi illum vel illum, *non habent potestatem donandi indulgencias secundum quantitatem temporis, nisi eis specialiter fuerit re-*

[1]) c. 14. I. 1. Cum ordinaretur.

---

a) Cf. Viklef de eccla Los. p. 583. Co je z Viklefa, je tištěno kursivou. — *b*) V textu humilior, in marg. opraveno. — *c*) Vikl. ibid. p. 584.

velatum iuxta illud Judith 8: Posuistis vos tempus liberacionis et in arbitrio vestro diem constituistis ei.[1]

Ille ergo, cui non fit revelacio ad hoc, quod spondet ex sibi dubio aput deum indigno, quod infra tantum tempus eius miserebitur, donando sibi plenam dimissionem, stulte et incerte et incaute spondet et pangit, cum non habeat evidenciam, quod deus illud concessit.

**Nec memini me umquam legisse, quod Gregorius papa vel Augustinus vel Jeronimus, Ambrosius donassent has indulgencias vocatas iam currentes vel quod aliquid de eis scripsissent vel quod eas approbassent, nec in lege dei alicubi sunt fundate, ut videtur. Sed bene legi, quod isti magni sancti docuerunt fideles observare mandata et legem dei, inducebant pro viribus ad contricionem et confessionem et vite emendacionem cum dei adiutorio et cognita et aperta consciencia capaci / contrita et humili declarabant eam indulgenciam veram con- 81
sequi a domino Jesu Christo. Non autem, ut videtur michi, iste modus currens iam indulgenciarum tunc in literis erat aput antiquos sanctos, ideo fideles layci non debent talibus sic incertis et dubiis atque inutilibus intendere, sed prudenter considerare debent, quod superbia et avaricia modernorum prelatorum et sacerdotum talia introduxit in iam currentibus temporibus antichristi.**

Licet[a] *ergo sacerdotes* **cognita et revelata consciencia** *habent potestatem ad absolvendum subditos a pena et a culpa*, **cum post contricionem et confessionem eterna pena eius mutatur penitenti in temporalem,** *non tamen debent absolvere sub hac forma* **sc. certos dies vel annos penarum limitando** *nec fideles subditi debent illud expetere, nisi hoc fuerit specialiter revelatum. Nam sacerdos potest contritum et confessum sacramentaliter ostendere esse absolutum, talis autem penitens potest ad tantum conteri, quod statim decedens sine pena purgatorii ad celum evolaret et sacerdos hoc nonnisi ex revelacione potest ei ostendere. Foret autem nimia presumpcio aliquem Christi vicarium talem absolucionem sic sc. ab omnibus futuris penis sive certorum dierum sive annorum pretendere, nisi deus hoc sibi revelaverit faciendum, neforte incurrat blasfemum mendacium.*

[1]) v. 13.

---

a) Vikl. ibid. p. 385.

Quid ergo valeret fideles subditos importune absolucionem talem expetere, cum certe debent credere, quod correspondenter ad sua merita vel demerita taxabuntur iuxta Apok. b. Johannis dicentis:[1]) Opera enim illorum sequuntur illos.[a])

Licet autem sufficiat aput Christum ubique presentem contricio, tamen sacramentum penitencie est valde necessarium, licet non proderit sine illa.

Quia ergo paciens est dominus, in hoc ipso peniteamus et indulgenciam eius cum lacrimis postulemus (Judith 8[2]).

[1]) Apoc. 14, 13. — [2]) v. 14.

a) Ruk. má tu po str.: ffach mat.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.)

Arabové i židé slavili novoluní. Jak si vysvětliti tuto zvláštnost? Na to dává Nielsen odpověď. Zvláštní význam měsíce je dle něho pro všecko podkladem. Mezi arabskými jmény se vyskytuje jméno hilâl rovnocenným se jménem Božím. Tak zni katabanské jméno krále Šahar—hilâl t. j. měsíc novoluní. Hilâl však znamená v arabštině i slavnostní ples, slavnostní veselí a ukazuje s dostatek, že novoluní zavdávalo k němu podnět jsouc novým zjevením božského symbolu, (později smyslně chápaného božstva), a takové novoluní najdeme i v písemných památkách babylonských. Ale je přec jen rozdíl mezi arabským a babylonským názorem. U Arabů se stalo novoluní základnou chronologie, u Babyloňanů nikoliv. Babyloňané znali ovšem také pojem „měsíce“, ale přizpůsobili jej slunečním zjevům, tak že u nich čítal měsíc 30 dní. U Arabů zůstal měsíc přesně určen dle oběhu měsíce samého a čítal střídavě 30 a 29 dní, a novoluní bylo u nich vždy začátkem měsíce, proti praksi babylonské, změněné dle slunečního oběhu. Ale i do Babylonie byla zanesena chronologie opřená přec jen o oběh měsíční, jak svědčí časové údaje v epu Gilgamešově, a každý sedmý den v celém měsíci měl význam zvláštní, výminečný. Bylo to původní písmo míry časové, jež pronikalo i pozdějším přepisem, třebas babylonské sabattu dosud nikde jako pojmenování tohoto dne nalezeno nabylo. [1]) Jisto je, že šabattu babylonské znamená den smíru, den pokání a dle prakse zachovávané o dnech sedmých v Babyloně mohly docela dobře tyto dny býti zvány šabattu (smíření). Babylonština jmenovala tyto dny jinak nubattu a bubbulum. Tak nazývá kalendář, poznačující práce zakázané o dnech sedmých, den sedmý nubattu, den 19. „dnem hněvu“, den 28. bubbulum. O těchto dnech se konaly určité očistné obřady, mohly však býti konány i o dnech jiných. Šabattu není tedy u Babyloňanů v prvé řadě určitý den, je to spíše obřad a dle přesných předpisů konán býti mající náboženský úkon. Odtud znamená slovo šabattim v jednom ze slovářů babylonských modliti se, obětovati, smířiti, utišiti a podobně.

[1]) Der israelitische Sabbath von Dr. J. Hehn. Biblische Zeitfragen, p. 23.

Nápadné je snad, že i den 19, třebas sedmičkou ve svém měsíci dělitelným není, povahu těchto dnů také na sobě nese. Ale Hehn praví, že je to vlastně od 1. dne předcházejícího měsíce den 49., tedy opět zmocněná sedmička.

Co bylo zakázáno o těchto dnech, totiž o dni 7., 14., 19., 21. a 28.? Kalendář babylonský píše: „Pastýř četných národů nesmí tehdy pojídati maso na uhlí pečené, nesmí jísti chléb podpopelný nesmí vyměniti prádlo na těle, nesmí obléci šaty jasných barev a nesmí vylíti obětní dar. Král nesmí vsednouti na svůj vůz, jako panovníku není mu dovoleno promluviti (jednati), na místech tajemných není dovoleno mágovi pronášeti své propovědi, lékaři není dovoleno vložiti ruku na nemocného, a uskutečniti kletbu o tomto dni je nemožno.“ Tolik kalendář z knihovny Asurbanipalovy. Při tom není rozhodně dovoleno židovskou sobotu stotožniti s těmito dny, poněvadž o těchto dnech práce vůbec zakázána nebyla, nýbrž jen určitá zaměstnání, dodávající pobytu zemskému lesku a lahody. Nařízena je dále jen určitým lidem zdrželivost, zakázána jsou jim roucha barev veselých, není jim dovoleno při hodech obětních si poseděti a teprve jsou jim zakázány libace. Vojenské operace a lovecké zábavy jsou rovněž zakázány. Králi jest nemožno vykonávati svůj úřad, najmě pronášeti rozsudky a zákonitá ustanovení, což se dálo v Babyloně vždy ve jménu bohů. [1]) Zrovna tak nebylo možno ani mágovi zaklínáním zlomiti moc demonův a hlavně zahnati tak nemoci, mág je o tomto čase bezmocným jako lékař. Ale ani klatba se nemohla vysloviti, poněvadž člověk nebyl tehda již miláčkem bohů, ale sám potřeboval míru a pokoje. Z toho jest vidno, že to nebyly starozákonní dnové odpočinku. Obchody a smlouvy se dále i o těchto dnech uzavíraly, ani otroci, ani zvířata nebyla dle těchto zákonů nucena odpočívati, ba ani všichni ostatní lidé se nemusili vzdáti veškeré své činnosti, nýbrž jen určití lidé se musili vzdáti jen jistých prací. Tím jsme pronikli až k základům významu našich dnů: o nich měli rozhněvaní bohové býti smířeni. To je jejich význam. Sedmička je právě číslem smíru a očisty, jak nahoře dokázáno, a dále je sedmým dnem ve staré arabské chronologii ukončena jistá fase měsíční. Jen tak možno na vzpomenuté dny hleděti. Vyrovnání, smír, ukončení a očista, toť jejich obsah.

Každý jiný výklad je nedostatečný. Winckler a Jeremias a dříve také Hommel odvozovali sedmidenní od sedmi oběžnic, dle nichž dnes

---

[1]) Keilschriftbriefe. Staat u. Gesellschaft in der bab. assyr. Briefliteratur. Dr. Ernst Klauber. Der alte Orient.

dnové téhodne se zovou. Ale výklad jejich nemá důvodu, když jesuita Kugler dokázal, že vědecké astronomie znající oběžnice a počítající s nimi před VII. stoletím v Babyloně nebylo. Dr. Hehn shrnuje všecko a prohlašuje: Sedmidenní soustava se nepochybně odnáší na pozorování postavení měsíce.

Staří Sumerové, asi první nejstarší známí příchozí z Arabie, nazývají také měsíc en-zu t. j. ustavitel času. Šeba, sibitti semitské znamená sedum, ale také plnost. Babyloňané jej zvou sin = „určovatel" totiž času.

Měsíc byl tedy kalendářovým písmem na nebi, jež každý mohl čísti. Různá postavení měsíce trvají opravdu $7^3/_8$ dne, a novoluní je prahem k této míře časové; proč by pozorovatel měsíce se neměl také těšiti o novoluní, že jedna část času je ukončena, ale také nová, nesoucí v sobě dosud neznámou a snad lepší budoucnost, nastává. Dřívější lidé nežili tak rychle jako my, jim měsíc už znamenal tolik, co nám skoro rok. Novoluní chovalo v sobě mnoho z toho, co nám dnes skýtá náš nový rok. Změny ve měsíci byly také význačnější a nejlépe je vyznačovaly různé fáse měsíční, a hlavně jejich ukončení; jimi se ukončila celá část míry časové, jednotka časová, a to je základní význam dne sedmého, starozákonní také soboty, je v tom pojem skončení a dokonání.

Uvedeme na to důkazy. Hebrejské šābbath znamená „plnost", „dokonalost", a dle toho, co před tím jsme tvrdili, dokonanou periodu měsíce, a slovesa od toho odvozená na příkl.: šābath, šabātu, znamenají „hotovým, dokonalým býti, přestati." Hned přikázání o sobotě v Exodu nás v tom utvrdí. Stojí tam: Šest dní máš pracovati, sedmého dne máš sabbath slaviti (sabbatizare hebr. tišbōth), aby si odpočal tvůj býk, tvůj osel atd. (Ex. 23, 12. —). Přeložte slovesem „odpočívati" a dostanete bezvýznamnou tautologii, totiž „máš odpočívati, aby si odpočal," toť překlad nemožný, poněvadž nevystihuje smysl a význam celé věty. I vulgata s námi souhlasí: „septimo die cessabis, ut requiescat," zde je smysl plně vystižen. — Stejně se věci mají v Ex. 34, 21. „šest dní popracuješ, sedmého však dne ustaneš orati a síci." I pozdější doba zůstala věrna obsahu našeho slova, tak u Is. 14, 46. čteme: „Ó! jak slaví sobotu násilník, jak slaví sobotu panská pýcha!" Kdyby se místo uvedeného výroku použilo slova „odpočívati", nemá naše věta smyslu. Co by to bylo zvláštního, že násilník odpočívá, a že odpočívá panská pýcha? Přeloží-li se však správně slovem: je u konce, skončena, přestala, pak chápeme

jásot Isaiášův. Mohl věru jásati, poněvadž konec bylo tyranii a panské pýše! Ještě lépe vyniká tento pojem u Is. 33, 8.: „Zpustly ulice, přestali přecházeti poutníci (cestující).“ Přeložte: odpočívali, a věta u Isaiáše nebude vysvědčením o poměrech zbědovaných v židovstvu, nýbrž naopak je to vysvědčení neobvyklého blahobytu. Přeložte však šābath slovem přestali, není jich, počet jejich je skončen a máte ve větě Isaiášově obraz hotové a úplné pouště a ten chtěl také vyvolati. Tento význam slova šabath zastihujeme hned na počátku vypravování o stvoření, kde se nám docela namanuje 7 dnů stvoření čili lépe řečeno pouze šest s potvrzením o úplně skončeném stvoření. V Gen. 2, 2. čteme totiž: „A dokonal pak sedmého dne své dílo, které provedl“ a k tomu souběžně „a byl hotov sedmého dne se vším dílem, které provedl.“ Hebrejština právě na tomto místě podává klassický výklad, dle něhož kālā „skončiti“ se vykládá slovem šābath „býti hotov“. Ještě jasněji vystupuje význam šābath ve v. 3. „a požehnal Bůh den sedmý a posvětil jej, neboť o něm byl hotov s veškerým dílem, které stvořil.“ Odpočívat není důvod pro posvěcený a požehnaný den, ale býti hotov.

Assyrština nám podává pro naše tvrzení zajímavé doklady. Šābath v assyrštině se jinak vyjadřuje slovem šabātu, za něž se klade v jednom z assyrských slovářů slovo gamāru, znamenající „skončiti, splniti, ke konci přivésti.“

Shrněme řečené! Šibitti znamená etymologicky „plnost, dokonalost,“ šabattu a hebr. šabbāth „plným, sytým býti“ šebaá sedum.

V babylonštině je den sedmý den smíření s bohy a den očisty, i v tom je skrytý pojem dokonalosti.

Ptejme se, není-li tomu také tak ve St. Zákoně a v Bibli vůbec? Otázka taková je také tím zajímavou, že nás může přivésti na stopy, proč je číslo „sedum“ číslem svatým, vždyť dokonalost vůle, dokonalost mravní je svatostí. Je-li „sedmička“ výrazem očisty a dokonalosti, pak je i znamením svatosti a číslem posvátným.

Na to odpovídá Dr. Hehn: „Užívání čísla sedum je v Bibli ještě hojnější než v Babyloně. [1]) Sedum dnů bylo předepsáno k očištění (Lev. 14, 8.), ale sedum dnů trval i smutek (I. Sam. 31, 13. Jud. 16, 29.), sedmým dnem byla očista tedy dokonána, úplná, ale také smutek sedmidenní byl dokonalý, úplný, poněvadž nejvyšší. Tak tomu rozumělo židovstvo, je nutno tak uzavírati i z lidového rčení Nového

[1]) Ibidem p. 6.

Zákona. V evangeliu sv. Lukáše 17, 4. čteme: „A kdyby sedumkrát za den zhřešil proti tobě a sedumkrát za den se obrátil k tobě pravě: Bolí mne to, odpusť mi!“ Kristus zde vyžaduje úplné odpuštění i při úplném vyvrcholení hříchu. I v Novém Zákoně důsledně dle rčení starozákonního znamená číslo „sedum“ úplnost, dokonalost. Upotřebeno o vůli také vůli dokonalou — svatou!

Přehojnost a mohutnost vyjadřuje také číslo „sedum“. V knize soudců 16, 7, 13, 19. se mluví o sedmi kadeřích a sedmi provazích a znamená to kadeře hojné a bohaté a provazy silné. U Is. 30, 27. se praví o světle slunečním, že bude sedmeronásobným t. j. nejprudším a nejpronikavějším. Slovo Jahvovo je sedmkráte očištěné t. j. dokonalé. Příkladům vůbec není konce pro naše tvrzení.

V Ex. 25, 31. sequ. se uvádí sedmiramenný zlatý svícen ve svatostánku. Gunkel s jinými viděl v něm vyjádřeno sedum oběžnic, a zatím je to z Jahve se linoucí plnost světelná. [1]) Zajímavo však při tom je, že v chrámě Šalamounově bylo takových svícnů deset. Tím se setkáváme s druhým posvátným číslem „desítkou“. Ve zjevení sv. Jana, jedné z nejpozdnějších knih Nového Zákona, připadáme velmi často na sedmičku. Tak se zjevuje sedum pochodní, jež jsou sedmerými duchy Božími (4, 5.), ve hlavě prvé v. 16. se uvádí sedum hvězd a beránek má (5, 6.) sedum rohů a sedum očí, jež jsou duchy Božími, vyslanými do celého světa. Není to obraz všeobsahující moci a úplného postřehu? Úplnost a vyvrcholení, to jsou pojmy, které stále a stále nám v mysli vyvolává číslo „sedum“.

Trůn Šalomounův má šest stupňů, sedmý je samým sedadlem trůnním. Proč právě sedum? Jiný výklad je nemožný, leda ten, že panství Šalomounovo bylo úplné, nad celým světem. Netřeba v tom spatřovati směšnou nadutost, poněvadž králové babylonští, pánové docela malých říší ještě, se přes to nazývají „králové všehomíra“ a bohové v Babyloně bývali v sedmiposchoďových věžích, na dukaz, že jsou pány a vladaři nebe i země.

Na klínopisné tabulce z dob velkého Asurbanipala najdeme tuto rovnici: VII. = veškerenstvo = Babel, Uruk, Kiš, a Kiš znamená opět veškerenstvo, množství, plnost. Města světová, nad něž už není, obsahují všecku dokonalost, kterou skýtati mohou města vůbec, a proto je jejich symbolem a značkou sedmička.

---

[1]) Ibidem p. 7.

Tedy totéž v Babyloně, co v Zákoně Starém, a v Zákoně Starém hojněji než v Babyloně, poněvadž Babylon přidal k původním názorům mínění nová; původnější názory najdeme u židů! U nich najdeme sedmidenní týden, 14. nisanem začíná velkonoc, sedum týdnů později letnice (slavnost týdnů), o sedmém měsíci jsem se už zmínil, 10tý den v sedmém měsíci byl den smíření, 15. dne v sedmém měsíci začala slavnost stánků, sedmý rok je rokem sobotním, padesátý rok rokem jubilejním; základem všeho toho je sedmička!

Odkud tyto výpočty? Na jedné z hemerologických tabulek, nalezených v bohaté knihovně Asurbanipalově, vyznačující určité dny kající a odpočinku od určitých prací pro určité osoby, které dny jsme nalezli pojmově zpřízněné se dny sobotními ve Starém Zákoně, se právě ukazuje, že jejich počítání bylo závislé od měsíce. O prvém dni totiž uvedeného měsíce jest bližší udání toto: První den, o kterém v měsíci jest měsíc viděti. Novoluní tedy jest východiskem. Novoluní jest nástup nového měsíce, který byl po tři dny neviditelným, to jsou dny měsíční konjunkce, a i tu najdeme vyjádřenou v staré babylonštině a ve staré arabské tradici. (P. d.)

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

V hl. XLIII. ukazuje Páleč obšírně, jak nicotna a plna odporu jest obrana Husova, jíž v kap. XX. hájí svou neposlušnost. Hus tam tvrdí, že mravný a schopný kněz musí kázati, nedbaje předstíraného vyobcování, protože více než lidí sluší poslouchati Boha Krista, jenž při svěcení knězi pod těžkým hříchem přikazuje kázati, an ústy biskupovými dí: „Jdouce do celého světa, učte všechny národy.“ Kdyby to bylo správné, pak by i kněz-kacíř musil kázati. A Husovy klausule, že „mravný a schopný“ kněz musí kázati, byly by zbytečny, neboť i nemravnému a neschopnému knězi byla ona slova řečena při svěcení! A kolik kněží, světských i řeholních, bylo by zavrženo, kteří nikdy nekázali! Těmi slovy Kristovými uděluje se kněžím svěceným obecně moc kázati, ale nenařizuje se výkon oné moci! Teprve biskup určí, kde onu moc smějí vykonávati. Ani výroky sv. otcův, jež uvádí Hus, ani obdoba s almužnou hmotnou, nedokazují bludného jeho tvrzení.

Odtud právě jsou neblahé poměry v Čechách, že Hus a jeho druhové, nedbajíce církevní autority, hlásají bludy Viklefovy a káží stále jen proti duchovenstvu, domnělou zlobu jeho odhalují a věřící proti němu popuzují, kdežto hříchů jiných lidí nekárají, ba omlouvají jejich rouhání proti svatým, neuctivost k ostatkům, neposlušnost proti papeži a prelátům a násilnictví proti duchovenstvu.[1])

Nemístné jest, že Hus stále cituje pro sebe slova, jež pronesli apoštolové, když jim velerada zapovídala kázati: „Poslouchati sluší

[1]) Ipsi enim omnem maliciam cleri, quam suis temporibus non experiebantur, sed ex mendosa narracione receperunt et coram populo inpudenter detexerunt, laicos contra clerum nimium concitantes . . . . ad cleri irreverenciam et inobedienciam populum concitarunt . . . et quod peius est, peccata secularium irreprehensa dimiserunt, eos allicere cupientes, . . . dum de blasphemia in sanctos et eorum reliquias irreverencia et inobediencia in papam, ecclesiam romanam et prelatos ceteros, de vituperio cleri et spoliacione et contra mandata superiorum iusta et licita ferina reclamacione nullam eis formant consciepciam, suorum magistrorum et predicatorum perversorum suffulti laudibus et doctrinis pestiferis et dolosis (ibid. fol 158[1]b [2]a).

Boha více než lidí.“ Tam to byl zákaz nepřátel Kristových a směřoval proti pravé víře a spáse duší, zde je to zákaz náměstka Kristova a má zameziti bludy. Kde je tu jaká podobnost?

Že poslal Hus do Říma své zástupce, jest pravda; ale nepravdivé jest, že se jim nedostalo slyšení. Byli slyšeni několikrát, činili různé návrhy, nabízeli i peníze, ale byli odmítnuti, protože církevní zákony přikazují v tomto případě zodpovídání osobní. [1]) Že appelloval Hus ke Kristu, tím ať se nechlubí! To jest před forem vnějším neplatné a frivolní, protože oddaluje soud až do údolí Josafatského, kde bude Kristus souditi. Appellace k obecnému sněmu zdá se Husovi dlouhou; není tato appellace ještě delší?

Má to Hus divný pojem o poslušnosti (hl. XLIV.), jakž lze viděti i z toho, že napomíná v kap. XVIII. a XIX. věřící, aby každý rozkaz představených zkoumali, je-li ve shodě se zákonem Kristovým neb jeho radou. Jak snadno mohou se tu věřící mýliti, když sám Hus se zmýlil, prohlašuje zákaz Alexandrův za odporný zákonu Kristovu! A sami Viklefisté žádají od svých poddaných poslušnost bez rozsuzování, svým představeným však jí nechtějí prokazovati!

Ba, Hus přikazuje v hl. XIX. věřícím, aby také život svých představených posuzovali. Kam to vede, ukazuje denní zkušenost: jeho stoupenci spílají veřejně papeži a prelátům, pějí o nich potupné písničky po ulicích a hospodách, nechtějí poslouchati kázání kněží katolických, kteří netupí papeže a prelátů, byť mluvili andělsky, ani se jim zpovídati, raději se zpovídají laikové, muži a ženy, sobě navzájem. [2]) To jest ovoce onoho posuzování, jež Hus přikazuje, že jsou

[1]) Quod autem allegat, nullam sibi audienciam fuisse prestitam in curia romana, non est verum; nam procuratores sui et advocati multas fecerunt proposiciones pro eo sed admisse non fuerunt. Personaliter enim citatus in materia fidei et de erroribus apud sedem apostolicam gravissime infamatus per se et non per alium tenetur respondere et se ibi purgare canonice, ubi noscitur infamatus . . Ideo merito (Johannes XXIII.) illam citacionem personalem ad magnas instancias, ymmo et innumeras oblaciones noluit relaxare (ibid. fol. 159'b).

[2]) . . heu istis temporibus multi . . . audent palam dicere: Quid Augustinus quid Jeronimus et quid Ambrosius? Homines fuerunt sicut et nos, erraverunt et errare potuerunt! Quid Gregorius? Mimus sive prlenecz fuit! Quid ille monaehus Thomas de Aquino, qui sedi apostolice et prelatis noluit displicere! Quid papa pseudocristus et ydolum et verus anticristus? Quid cardinales nisi fures et latrones et abhominacio desolacionis in loco sancto sedens? Quid decreta et canones nisi litere private et antiqua coopertoria pape et humane tradiciones! (ibid. fol. 163'b).

kněží všichni bez rozdílu, ať dobří nebo zlí, nepřejí-li bludům Husovým, u lidu v nenávisti a opovržení, kdežto dle zákona Kristova mají věřící i zlým představeným býti poddáni. Nechť tedy neposuzují věřící opovážlivě život duchovních vrchností, nýbrž raději nauku, není-li prosáklá novými bludy! [1])

A nelze pochybovati, že neposlušnost, jíž se Hus dopustil, jest hřích těžký a že tudíž právem byl Hus exkommunikován. Hus sám, věří-li tomu, co káže o zákoně Božím, nemůže toho popírati.

Námitku Husovu, že také král Václav a Sigmund neposlechli, když jim Bonifác rozkázal vzdáti se trůnu, a mistři, když jim poroučel Innocenc, aby dali stolici Maříkovi, odbývá Páleč jako v Antihusovi. Vyvrátiv pak narážku Husovu o nedovolenosti řeholí důvody, vzatými z Jakuba Nouvionského, odmítá Páleč v hl. XLV. argumenty, jimiž Hus v kap. XX. a XXI. potírá thesi mistrův o poslušnosti a začíná znovu obšírně dokazovati, že není dovoleno každému knězi kázati. Zde však kodex krakovský končí, tak že vývody Husovy o trestech církevních zůstávají nám bez odpovědi. (P. d.)

[1]) Páleč k tomu dodává: Non debet autem ex hiis quisquam Wiklefistarum occasionem cavillacionis assumere, facta prelatorum, que sunt digna reprehensione, me velle defensare, sed quod ita opto et hortor filios circa spirituales patres et discipulos erga magistros devotos esse ac sobrios (ibid. fol. 165[2]b).

Anglické divadlo.

Dle přehledu H. Ruyssena podává AL. KOUDELKA.

Pokus o zřízení zkušebního divadla v Londýně ztroskotal se definitivně. Nicméně se zdá, že pokus p. Frohmanův nezůstal zcela bez účinků. Průkopníkům umění dramat., posud většině obecenstva neznámým, začínají se otvírat brány divadel, do nichž proniknouti dosud si netroufali. Jisté zjevy nasvědčují tomu, že angl. obecenstvo začíná oceňovati, čemu se říká div. „idea". Aspoň kus Ber. Shaw-a „Man and Superman" těšil se několikanedělnímu úspěchu v „Little theatre" a potom i na jevišti tak zv. „Criterion th." Pravda, že operety, frašky a melodramata jsou stále ještě v oblibě a že tak zv. „music hall" každého večera přivabují velké davy obecenstva, nicméně i tito posluchači dožadují se nějakého dárku dramatického. By jim bylo vyhověno, vytvořen tak zv. „sketch," t. j. veselohra nebo drama o jednom jednání, a prvotřídní herci jako na př. Hawtrey, Herbert Tree nic se nerozpakují v takových jednoaktovkách vystupovati. Nemálo prospěšnou vzpruhou pro rozvoj je také nové drama irské. Synge jest arci nebožtíkem, ale jsou tu dosud jeho přátelé, Yeats, Lady Gregory a jiní, a mají svou školu. Divadlo irské má do sebe cosi z prostnosti prvotního umění, vše je v něm původní, vše v něm chová pro nás kouzlo a půvab neznámých oblastí.

*

Poslední práce Arthura Pinera do jisté míry zklamaly. První „Preserving Mr. Panmare" (Aby zachráněn byl p. P.) je pouze fraškou. Světák, p. P., ožení se s puritánkou, jež ho drží na uzdě, jež ho nutí každého večera při společné modlitbě vykonati — z patra — krátké kázání. Úkolu toho shošťuje se všelijak, ale jednoho večera rád by, — mají návštěvu — pověděl něco produševnělejšího, ale jenom co? Tu mu přispěje na pomoc slečna Josefa Quarendonova, jež dlí jako vychovatelka jejich dcery u nich na venkově. P. Panmure trochu její roztomilostí pomaten uloupí jí hubičku. Miss Q. pokládá se za zneuctěnou. Se zamlčením jména vinníkova svěří se jedné z paniček pozvaných, jež to zase vyslepičí paní Panmurové a její přítelkyni Duleii. Jedna i druhá má v podezření svého manžela. Slečna Josefa aby zachránila p. P., hledá někoho, jenž by vinu polibku na sebe vzal.

Ale ač na zámku více svobodných mužů, žádný nechce se obětovati. Konečně však přece se obětuje poslanec Stulkely, jemuž — jako bohatšímu — dá sl. Josefa přednost před jeho mladým tajemníkem, jenž také podlehá jejím půvabům.

Druhý kus „The ‚Mind the paint' Girl" (do slova: „Slečna Pozor na malbu" je satyrou na manželství, jež se v poslední době tak často v L. uzavírají mezi mladými lordy a zpěvačkami ano i operetními choristkami. Bohužel ovzduší kusu je příliš konvenční a děj dram., u Pinera něco neobyčejného, téměř žádný.

„The perplexed husband" Alfreda Sutra je pěknou satyrou na theorie ve prospěch ženské emancipace; ježto však už v „Hl." o kusu referováno, přicházím k satyře Somerset Mangham-ově „Loaves and Fisnhes" (Chleby a ryby) na prospěchářské duchovní z církve angl. Bohužel hrdina, kanovník Spratts, je osoba pravděnepodobná vůbec, nerci-li duchovenská; než čeho autor dosíci chtěl, polechtati totiž branici obecenstva, toho hojnou měrou dosáhl komičností scen. „Kismet" Edw. Knoblaucha měl největší úspěch za poslední sezony. Je to historie žebráckého Hadžiho. H. chce se pomstíti muži, jenž mu uloupil ženu a jenž téhož rána pohanil ho, hodiv mu měšec se zlaťáky do klínu, když z modlitebny vycházel. H. koupí si za ty peníze šaty, jež mu zjednají přístup ke dvoru kalifovu. Vezir vezme jej do služeb, ano míní i H. dceru pojati za choť, usmrtí-li kalifa, na něhož vezír žárlí. H. pokusí se o vraždu, ale jest chycen a uvržen do vězení. Tam se shledá s tím, jemuž se chtěl pomstíti. V návalu zlosti rozbije pouta, vrhne se na něho, zardousí jej a prchne. Vezir zatím uvede dceru H. do svého haremu. Zatím však kalif téhož rána v přestrojení zahradníka pozná H. dceru, zamiluje se do ní (ona do něho) a slíbí jí, že ji do večera pojme za choť. Aby vysvobodil dceru svou z rukou ukrutného vezira, vnikne H. do koupele a tam vezira utopí. Dcera jeho se vdá za kalifa, ale H. je ze země vyobcován.

Hlavním kouzlem kusu kromě original. látky a spádu dějového je pitoreskní rámec, v němž se děj rozvíjí. Kostymy, hudba, výprava diváctvo uchvacovaly.

„Passers-by" (Mimochodci) Haddona Chambersa je fraškou a sentim. komedií zároveň. První akt je velice originální svými situacemi a osobami. Petr Vaserton, vrátiv se jednoho večera mimo nadání domů, zastihne svého sluhu hodovat s fiakristou svého přítele. Jsa v dobré toho večera míře, místo aby se na provinilce rozlítil, poručí,

aby svolal první, co na ulici najde, a je pozval k tabuli a jim přisluhoval. Mezi sebranými spatří W. chudobnou dívku, jež se byla před deštěm do průjezdu uchýlila. Dívka ta je mladá učitelka, již byl W. svedl a potom opustil. Doví se od ní, že jest otcem. W. zatím má před sňatkem. Co dělati? Laskavý čtenář as si již domyslí, jak vše dopadlo. Sentimentální scény korunují dílo.

H. A. Jones přes úspěch, kterého se dodělal některými svými dramaty, přece jenom zůstane na poli komiky „silákem." Důkazem toho jeho poslední práce „The Ogre." Vdovec, otec několika již dospělých dětí, oženil se podruhé. Rodina jeho není jen tak ledajaká. Syn jeho má pletky s jistou umělkyní z „kafé-koncert." Míní si ji vzíti: ona bude pracovat, on bude jejím „inpresariem." Jenomže k tomu bude třeba nějakého kapitálu, a otec nechce ho poskytnouti. Starší dcera, napsala několik smělých románů a třeba nemá o životě praktických názorů bratrových, přece jenom je „new woman." Mladší opustí právě pensionát, ale má již hrozně neodvislé názory. A posléze mladá panička vede takový „dům," že p. manžel uzná za dobré udělati tomu konec. Dějí se přípravy k přesídlení na venek, a tu prohlásí hlava rodiny, že vše musí jinaký obrat vzíti. A vezme také, jenomže se takového hrdina nenadál. Všichni od něho utekou, i žena, ale hrdina si z toho nic nedělá, jen když zůstane pánem doma.

Pp. E. P. Hemmerde a Francis Neilson podali dva kusy „The Butterfly on the wheel" (Motýlek na kole) a „The Cruciable" (Zkouška). V onom, motýlkem je mladá žena tak nerozvážná a lehkomyslná, že — při vší poctivosti — tak se kompromituje, že ji muž pokládá za provinilou a domáhá se rozvodu. Kolem rozumí se soudní síň, v níž se projednává proces, katanem — advokát protivné (žalující) strany. Hrdinka zapletá se víc a více v předivo lží a protířečností, až skutečně se jeví všem vinnou. Z toho však vysvobozuje ji výkřik, jenž prohlašuje ji za nevinnou, tak upřímný, že se před ním i advokát žalující strany skloniti musí.

Hrdinou druhého kusu jest jeden z těch milionářů „svojsilanů" (selfmade m.), kteří při drsných způsobech mají zlaté srdce. Zápletku tu činí dluh, do něhož upadá mladá dívka, věřitelem pak je muž, jehož náš milionář pokládá za milence jejího. Bratr její obrátí se na našeho milionáře o půjčku veliké sumy peněz, aby zachránil svou čest. Milionář, aby se přesvědčil, jakého vlastně charakteru dívka jest, svolí k půjčce, stane-li se jeho milenkou. Mladá dívka rozhodně odmítá. Milionář poznává, že se v dívce mýlil — a vše končí se šťastně.

„The War God“ (Bůh války) Israëla Zangwilla předvádí nám zápas dvou duchů, dvou směrů: ducha válečného, jemuž síla je svrchovaným zákonem, a ducha pokoje. Z. je rozhodným pacifistou. Děj odehrává se v mocné říši voj. (míněno asi Německo). Vystupuje tu mladistvý panovník, jenž má vysoké mínění o svém poslání na zemi, a mladičká královna, jež má o tom veliké pochybnosti. Representanty valčících stran je kancléř (jehož originálem asi Bismarck) a apoštol míru, jejž kancléř zničí, ale jehož myšlenky přece jenom po jeho smrti vítězí.

„Suffražetky“ natropily v poslední době tolik hluku, že není divu, že se octly také na jevišti. A uvedl je na scénu známý humorista Jerome K. Jerome čtyraktovkou „The Master of Mrs. Chilvers“. Paní Chilversová stane se soupeřnicí, politickou soupeřnicí manželovou. V boji zapomene, že jest jeho družkou a pomocnicí, ano zajde tak daleko, že ohrožuje budoucnost mužovu, zapomínajíc, že jde i o její štěstí. Ale když dobude vítězství, vidí poslankyně, že bude matkou. Svěří se s tím muži v překrásné scéně a — složí mandat, aby se věnovala výhradně dítěti, jež se má naroditi.

B. Shaw vzal si na mušku kritiky tak zv. „easy play-em“ (Fanny 's First Play) a škaredě je zcuchal a obecenstvo tleskalo autorovi.

„Pietro of Siena“ zove se drama básníka Stephen Phillips-a. Zámek Alojsa z Gonz. oblehne vojsko P. Tornielliho. Rodina tohoto kdysi vládla v Sieně, i přichází teď pomstít matku, již otec Alojsův urazil, a dobýt trůnu svého otce. V podvečer dobudou vojáci T. hradu. Alojs jat a obviněn ze zločinů, jichž nepopírá. Jest odsouzen k smrti. Gemma z G. nadarmo prosí o milost pro bratra. Než vděky její roznítí v srdci Tor. vášeň. Poddá-li se mu, dána bude bratru jejímu milost. Gemma zprvu odepře, ale v noci vyhledá vítěze, by mu byla po vůli.

Šlechetnosť a obětavosť tato vznítí v Pietrovi ušlechtilejší city, zatouží po duši Gemmině, a proto požaduje za volnost bratrovu — ruku její. Gemma odpoví mu — polibkem. Alojs propuštěn na svobodu přes reptání vojáků P. Dověděv se však A., že sestra za propuštění jeho — čest svou obětovala, vrací se do hradu, aby se P. postavil. Tu se objeví Gemma a P. veřejně prohlásí zásnub s ní.

Monolog Alojsa z G. v žaláři patří k nejtklivějším věcem, jež kdy St. Phillips napsal. Tu malá ukázka:

Now J must give up life, now when the bird
Resumes its carol and the old music makes,
Now must J go to silence: never there
The twitter of the brown bird in the leaves,
Nor rustle of foliage there. nor flushing sky —
Now the bright river-fisch leaps to the light,
Now creatures of the field bestir them, and speak
With mellow sound in twilight of the farm,
And shrilly Chenticleer proclaims the day, . .

John Presland napsal 5aktové drama „Mary, Queen of Scots“ jež svým obsahem, velkolepostí děje, jakož i smělostí karakteristiky připomíná poněkud histor. dramata Shakespearova.

Autor činí ze své hrdinky bytost vášně, bez vůle vědomé, neodpovědnou. Vykupuje se poněkud jistou velikostí své duše v pokání.

Děj počíná tím okamžikem, kdy Maria béře si za chotě lorda Darnleyho, přes odpor své družiny, čímž poštvává proti sobě protestanty. Po osmi měsících už jsou manželé — nepřáteli. D. potlouká se hampejzích edinburských, královna — majíc před slehnutím — uzavírá se ve svých komnatách s hraběnkou z Argyllu a Vlachem Rizziem, zpívá a s nimi hoduje. Darnley však s několika lordy, žárliv na Rizziho, zavraždí ho na hostině u královny. Rok potom stává se Marie maitressou Bothwellovou, dobrodruha. Lord D. umře — otráven prý. Veřejné mínění viní z toho Bothwella. M. nedbá však hlasu lidu a béře si ho za manžela. Celé Skotsko se proti ní spikne. Královna přemožena a a vedena k soudu za hrozného spílání lidu. V posledním aktě setkáváme se s královnou stlučenou ve vězení. „Neplač“, — praví Marii Beatonové, své věrné družce — „ztratila jsem vědomí času. Vše to připadá mi vzdáleným, mnohem starším mé paměti, mnohem starším, než abych se nad tím kormoutila. Jsme mrtvy, M., a tohle jest očistec.“

We are dead, Mary, this is Purgatory.
We seat and dream of what we did on earth,
And what we suffered . . . ah, God! . . . what we suffered!
Almost this seems a heaven after earth,
And the cruel faces, glowing eyes, bared teeth,
Like wild beast a hunting: nay, they hunter me.
Is it not true, dear Mary? up and down
The streets of Edinburgh till I died,
And you died with me. This is Purgatory,
Where now we sit and wait God's judgment day.

Velmoži, kteří ji drží v zajetí, nutí ji zřeknouti se trůnu pod pohrůžkou smrti. Ona napřed odporuje, ale konečně je donucena po-

voliti. Tu teprve zdá se býti zničena: „J am grown old in soul and body.“ Po slovech těch padá opona.

„The Apostle“, drama ve třech dějstvích od George Moore-a, jest útokem na božství Kristovo a v předmluvě prohlašuje katolicismus za pověru, jež se jeví zejména u irského kněžstva, které prý nepochopilo jádra učení Ježíšova, lásky totiž. Apoštola Pavla předvádí jako vraha Kristova. Je prý to teprve počátek studie (?) o křesťanství.

„The man in the stalls“ Alfreda Subra jest jednoaktovka dle franc. manýry „l' eternal menage à trois.“ Harolda Chapina „Augustus in Search of a Father“ (A. hledající otce) patří k nejoriginalnějším pracím, jež prý se kdy objevily na repertoaru Glasgovského jeviště. Děj odebrává se v Londýně. Jednoho zimního dne pokuřuje si klidně noční hlídač ve své kuti. Policista vstoupí k němu se ohřát! Žertuje se starochem, jenž však odpovídá vrčivě. Policista se vzdálí. Po chvíli uchýlí se do boudy hlídačovy mladý člověk. Nejedl dva dni. Starý dá mu krajíc chleba a zatím, co mladý jí, rozmlouvají. Staroch se doví, že host jeho přichází z Ameriky, kdež kolik let pobyl. Teď je stíhán policií. Starý poslouchá s živým zájmem, neboť má tam za vodou syna. Syn ten mu nepsal, co Anglii opustil, ale je to pracovitý člověk a tož dozajista poctivě se tam protlouká. Divák pozvolna se dovídá, že Auguste, uprchlík, je synem starého hlídače. Auguste však nedá se poznat. Vyptává se otce na svou rodinu a na své přátele. I dovídá se, že nevěsta jeho dosud na něho čeká. Ptá se na matku. „Mrtva,“ odpovídá stařec. V té vrátí se policista a poznává v mladém tulákovi zločince, jehož hledá. Auguste však mu za pomoci starcovy uteče.

„The Price of Coal“ Harolda Brighouse-a vzato ze života horníků a je to drama přehořkého realismu. Škoda jenom, že psáno v nářečí Lanarkshireském. Úchvatným obrazem ze života dělnického v Anglii je trojaktovka Lady Bell-ové „The Way the Money goes“.

Posudky.

Čítanka svatováclavská. Sestavil *Julius Košnář.* V Praze 1912. Nákl. V. Kotrba. Str. 156.

Horlivý pěstitel památek svatováclavských podává tu v 50 článcích příspěvky různých spisovatelů k životopisu a k dějinám úcty českého knížete světce, jak jevila se v písemnictvu a v umění výtvarném i v lidových zkazkách. Jsou tu vedle článkův historických také slavnostní promluvy kazatelské. Uspořádány zcela vhodně napřed podle pořadí časového, pak podle jednotlivých památek.

Čítanka ozdobena hojnými a pěkně provedenými obrázky; i po té stránce představuje cenný příspěvek k české vlastivědě.

Záměrem p. vydavatelovým bylo asi podati prostým čtenářům názorný obraz života světova a úcty jeho v národě, a záměr se mu podařil: jestiť čítanka opravdu dílem popularním v nejlepším slova smyslu. Nebylo by jí však na škodu bývalo, věnovati několik více slov též obraně svatého knížete, neboť útoky na jeho německou prý politiku („římskou") šíří se ještě pořád i mezi lidem, a jak taková výtka u „vlastenců" působí, víme všichni. (Pisatel o tomto předmětě na str. 16. jmenuje se Dr. Jaroslav Tichý, v obsahu Dr. Jan T.) Také u zprávy o jeho „pobožnůstkářských" skutcích, o nichž legenda, ba i breviář vypravuje, mohlo býti více na objasněnou pověděno, neboť utkvívají nejvíce v paměti a jsou lidem věci neznalým buď na posměch nebo na pochyby zásadní; víme ť, že i znalce, jako jest Kalousek, zarážely! Nápadno jest, že v ničem nepoužito zde nových dějin Novotného, jež i svatováclavskou dobu celkem pěkně vyličují.

O. Zimmermann S. J., Ohne Grenzen und ohne Enden. Gedanken über den unendlichen Gott. Herder, Freiburg i. Br. 1912. 2. a 3. vyd. Str. 208.

Úkolem díla jest vysvětlititi a obhájiti křesťanský pojem Boha. Nejsou to důkazy jsoucnosti boží; jen úryvky z nich jsou tu a tam podány, kde k naznačenému úkolu toho třeba, zvláště naproti námitkám Kantovým, jež tu stručně a jako málokde případně vyvráceny. Myšlenkový chod jest založen více na úvahách o nekonečnu jako předpokladu daného a zkusného konečna. Objasňuje tyto a příslušné pojmy, pokud se jimi objasňuje též pojem Boha, provádí zároveň důkaz, že jen tento pojem jest pravý a možný, vyhýbaje se však obezřele úskalím ontologismu. Ostří důvodův jeho právem namířeno jest proti novodobému monismu, jehož tvary dělí v pluralismus, složitost a immanenci. I v této

části spis vyniká, vyvraceje stručně a přesně poučky monistické, jež povrchnímu myšlení jsou tak vábivé. Překvapující objevy v přírodě a dovednostech omámily naše pokolení samými báječnostmi a nekonečnostmi, tak že nekonečnost světa hravě se přijímá; naivní obrazivost, zaměňující prostorovou a časovou ohromnost s opravdovou, všestrannou nekonečností, t. j. naprostou dokonalostí v každé příčině, spokojuje se tímto monistickým t. z. absolutnem, které však zdravý a střízlivý rozum rozkládá ve množství přímých neb nepřímých tvorů božích, konečných, omezených tvorů nekonečného Absolutna, bez něhož by vůbec býti nemohly. Myšlenková práce tato ovšem není snadná, jelikož tu jen „z části poznáváme“, a každý z části různé, dle schopnosti a píle, nikdo pak dokonale; ale nevšední předměty žádají si také nevšední pozornosti. Spis tento práci tu znamenitě usnadňuje a vyzbrojuje proti běžným námitkám.

* * *

V „Příteli domoviny“ vydal *Luděk Archleb* několik svých povídek pod názvem Z hlubin a mělčin života rozdělených ve dva díly (90 a 114 str.), žertovných i vážných. Čtou se velmi pěkně, i když příběhy neposkytují zvláštní zajímavosti. P. spis. umí plynně i poutavě vypravovati, pro zasmání i pro zamyšlení.

V burleskní, hezky veselé „drobnokresbě z pražského života Dva šťastní dnové“ (svědkem o svatbě a kmotrem u křestu), kořeněné pouličními pražskými vtipy, líčí se farní kancelář k vůli troše té veselosti, myslím trochu nerealisticky, neboť pochybuji, že by ve které pražské kanceláři u „p. děkana“ bylo obecenstvu kdy zříti „mezi kachlovými kameny a zdí viseti v koutě těžké, mokré ponožky na vypříčených třískách . . . a pod nimi veliké flanelem vyložené děkanské boty“ anebo že by „štíhlý, mladičký kaplan“ v Praze jsa volán křtít šel k příslušné místnosti po chodbě kouře „z dlouhé gypsovky“; zdá se mi to tak pravděpodobno, jako že p. spisovatel ve své kanceláři — má-li jakou — podává návštěvníkům 2korunové doutníky. I vtipkování o obřadě křestním (tamtéž na str. 36) chceme připsati více na vrub nemístné bujnosti nežli posměšného úmyslu. Jinak, jak praveno, obrázky p. Archlebovy dobře pobaví.

Adam Chlumecký: Povídky. V Brně 1908. „Knihovna našeho lidu“. Str. 976. Cena 5·30 K. — Z husitských dob. Historická povídka. V Praze 1912. „Ludmila“. Str. 391.

Přijaté jméno Adama Chlumeckého (Fr. Kužela) vyskytuje se v písemnictví našem již po hezkou řadu let při prácích časopiseckých i samostatně vydaných. Svou dobou vzbudil pozornost svými mnohoslibnými kresbami ve formě apokalyptické, později věnoval se historické i lidopisné povídce. V této obíral se hlavně dobou husitskou, zvláště pokud výchvěje velikých událostí jejích zasahovaly severní kraje moravské.

V obsáhlé sbírce prvé (17 povídek) zastoupen obojí druh, historický dvěma prácemi (Pan Mikeš Zúl a Husité na Moravě). Výrazné zvláštnosti této spisovatelské osobnosti lze tu zevrubně studovati. Vážný, ba jaksi chladný a přísný ráz původní vyznačuje skoro všechny, ať líčí nevlídné události dějinné či zvyky a zlozvyky lidové; i při něžných a veselých výjevech převládá nálada nezaujatého pozorovatele a líčitele.

Četba povídek jeho není snadná. Podrobnosti, jinak znamenitý nástroj výraznosti a názornosti, bohatstvím svým často přetěžují obsah i čtenářovu pozornost, ztěžují synthesi, zacláněji celkovému přehledu. Lidopisné kresby ztrácejí tím mnoho ze své poutavosti, pokud stávají se takto sobě účelem, nikoli prostředkem uceleného dojmu uměleckého, soustředěného kolem jisté vůdčí osobnosti nebo myšlenky; schází proto někdy také dramatický vzestup a vyvrcholení čili pointa, zahrocení děje, jakého i po lidopisných obrázcích v belletrii požadujeme. Co jest jinak předností umělcovy dílny, pilné studium detailů, stává se výsledkům jejím závadou. Totéž platí o pěkné jinak a výstižné krajinomalbě, není-li organicky do celku vetkána. Z části možno říci totéž o povídkách historických, kde nejednou nemile neseme nedostatek průzračné disposice; jako čistě zevnější známku toho uvádím, že někdy nutno dobře dáti pozor, která z osob vlastně mluví neb jedná, ačkoli by zcela prostým obratem i zde bylo možno zřetelnosti a plynného vypravování dosíci.

Poznámkami těmito nemá býti zmenšováno uznání, jehož tyto a jiné práce Chlumeckého zaslouží pro jiné nepopíratelné přednosti své. Vytčeny proto, že, jak ze zkušenosti vím, pro nesnadný ten sloh a způsob líčení nedocházejí u obecenstva, zvláště prostšího, té obliby, jaké by jim bylo přáti. Charakteristika dob i osob jest celkem případná; tu a tam toliko zdá se nedosti určitá a důsledná. P. spis. po příkladě Třebízského ne vždy následování hodném rád operuje s visionářstvím a zášeřím místním i duševním, jak vyznačuje doby husitské; ve jmenované povídce sbírky „Ludmila“ živel tento zastupuje především husitský prorok Půta, o němž rozpakuješ se rozhodnouti, jest-li to světec či blázen či taškář. — Mluva p. spis. jest celkem správná, tu a tam moravismy protkaná; rád opakuje, nevím odkud, citoslovce údivu nebo překvapení „jejá“, jež se mi jaksi nepodobá.

K další práci v oboru povídky historické, jež se nyní jaksi málo pěstuje, mnoho zdaru!

Ze života náboženského.

Nejskvělejším projevem katolickým toho, a snad už mnoho roků byl vídeňský XXIII. eucharistický kongres v prostřed září. Středisko katolické bohoslužby, nejsv. Eucharistie, oslavena tu tisíci a tisíci jednak přímo mší sv., sv. přijímáním a eucharistickými pobožnostmi, jednak nepřímo hojnými přednáškami bohovědnými, jež vesměs připínány na bohoctu eucharistickou. Vrcholem slavností byl velebný eucharistický průvod v neděli 15. září, jemuž podobného dosud asi nebylo. Umožněn byl takto ovšem jen městem Vídní a protektorátem panovníkovým. Říká se, že čím více slávy, tím méně pobožnosti, a do jisté míry právem. Opravdový život náboženský nesnesl by samých slavností. Ale jako ma ročně své všední dny a svátky, tak touží občas projeviti se mimořádným, okázalejším způsobem, by i veřejně vydal svědectví věřené pravdě, aby společným osvědčením víry vyhověl družné, společenské touze stoupenců svých, zjednal průchod nadšení jejich a je v něm takto posílil a upevnil. Dokazovati význam projevů takových nejméně potřebí vůči největším protivníkům jejich, kteří právě pro ně proti náboženství tolik soptí, ačkoli sami pro každou ničemnost bouří hned ulici. Neměli by se tedy tolik zlobiti, že příklad jejich táhne; vždyť přece chtějí býti učiteli člověčenstva. Tu již nutno také druhým dovoliti, aby se směli odvážiti na ulici. Vždyť bylo to v tomto případě jen jedenkrát.

Do podrobna popisovati průběh sjezdu nenáleží sem. Jenom některé poznámky mějte tu místo. Počasí bylo celkem deštivé a studené. Mnozí se z toho rmoutili, mnozí byli rádi: jednak pro osobní nepohodlí, jednak pro zdar sjezdu. Novinami koluje výrok panovníkův, jenž, pronesen-li, zaslouží zapsán býti za uši všem hygienikům o zdraví lidu zvláště tehdy přeúzkostlivým, jde-li o výkony náboženské. Pravil prý lékaři, zrazujícímu súčastniti se průvodu v tom nečase: kolikrát jsem byl na honě v horším nečase! Zdravotníci chtějí prý vychovati silnější, otužilejší pokolení; proto doporučují všeliký sport a zábavu, třeba šlo zhusta o život, jsou u vytržení nad těmi „zatr . . kluky sokolskými“, kteří na pražském cvičišti za největšího lijáku zůstali, ale jakmile jde o práci, o povinnost, zvláště náboženskou, tu hned je národní zdraví ohroženo.

Kázeň zástupů byla vzorná. Povážíme-li, že v té směsici povozů všeho druhu nestalo se ani jediného vážnějšího úrazu, ač tu byli většinou lidé ruchu velkoměstskému nezvyklí, nemůžeme odříci obdivu pořadatelstvu ani obecenstvu. Vídeňáci sami přicházeli cizincům co nejvlídněji vstříc, policie i jiní veřejní zřízenci taktéž. Tentokrát, v nouzi o dorozumění, přišlo množství neněmeckých lidí ve Vídni zaměstnaných velice vhod. Příslušníci národů cizích byli vídeňskými sourodáky svými úředně vítáni. Jen české „vedení“ vídeňské, jest-li vůbec jaké, své

rodáky, asi 22.000 osob, ignorovalo — oni však si na štěstí pomohli sami; tato česká „solidarita“ ovšem světu náramně imponuje, jak také z výsledků viděti.

Protivníci chápali se všelijakých prostředků, by sjezd zostudili. Ale snad ani nejbližší vídeňští odpůrci jeho nebyli tak sprostí jako čeští a moravští. Zajímavo jest, že židé buď přímo či nepřímo skrze přihlouplé volnomyšlenkáře zjevněji tu vystupovali než mají ve zvyku. Jestiť známou vlastností židovského plemene, že staví se poddajně a lísavě, dokud se cítí slabším, že však dá přesilu svou krutě cítiti, jakmile si ji uvědomí; v té příčině měly by projevy židovské při této příležitosti Rakušany trochu vyburcovati. Úředně jakýsi hlouček liberalních židů vídenských sice protestoval proti židovskému hanobení sjezdu, radě souvěrcům šetrnost a snášelivost, ale málo to pomohlo. „Neue Fr. Presse“ prý dokonce pozastavovala se nad názvem „Kongres“, že prý tak se nazývají jen sjezdy vědecké a j. pod.

Vydány jakési letáky „Josefsblätter“ s pobožným zevnějškem na oklamání katolických účastníků, kde pod jménem Josefa II. zuřivě na sjezd a církev útočeno; pánové neřekli však při tom, že Josef II. v tolerančním výnosu (2. ledna 1782) výslovně prohlásil, že nechce, aby počet židů ve státech jeho se rozmnožoval, naopak, kde židé nebyli, aby se také již usazovati nesměli, a proviny proti křesťanskému náboženství neb jeho sluhům by se vyobcováním z říše trestaly.

Ještě čipernější kšeftaři vydali také jakýsi slavnostní list „kongresní“ (proti úřednímu), v němž m. j. oznamovali různé „zábavní“ podniky a místnosti; jakýsi agrárnický zhovadilec moravský ještě k tomu podotkl, že kongres patrně zná své Pappenheimské (jakoby totiž byl to list kongresní pro účastníky!). I na takovéto mizernosti dobře lid upozorniti, neboť je to trik odvěký na zostuzení osob a věcí katolických.

O tom, že sjezd vykřikován za demonstraci politickou, stačí se jen zmíniti; záleží na tom, co kdo politikou myslí. Kdo původně náboženské věci do sněmoven a pod. schůzí zatáhli, jistě katolíci nebyli, ba tito na škodu své věci až příliš pozdě poznali, že nutno i na tomto poli se brániti, kam byli vehnáni. Kongres sám však ani v odborech přednáškových ani ve schůzích slavnostních o politiku nezavadil. Hromadné manifestace pak nazývati politickými mohou jen socialističtí vůdcové, kteří právě všecko, drahotu, zvýšení mzdy a cokoli jiného v „politiku“ a v politické demonstrace pro sebe převádějí.

Z pobočných podniků za sjezdu pořádaných nejvíce poutala výstava náboženského umění, na níž i protivníci chválili, že podává něco svérázného a proti úpadku a zrůdnosti v umění občanském cenného, tak že prý se zdá, jakoby na ten čas pravé umění zase hledalo útulek v umění náboženském, u Církve.

Z odborových schůzí dlužno zvláště zaznamenati III. sjezd mezinárodní ligy katolických spolků ženských, na kterém m. j. projednávána též otázka vyššího ženského vzdělání bez nebezpečí víry (ref. miss Streeter z Londýna vybízela k hojné ná

vštěvě vyšších škol), I. mezinárodní sjezd pro křesťanský výchov a mezinárodní sjezd katechetický. Přednášek a debat bylo hojně, snad až příliš hojně zvláště při posledním, kde leckterý podrobný návrh, byť sám sebe lepší, narážel na různé poměry školské různých zemí. Prof. dr. Straczewski z Krakova referoval o poměrech katolického žactva ve školách ruských, kde v kongressovce vyučování náboženství jest závazné, má však býti zrušeno, střední školy jsou jen pravoslavné, v ústavech obcemi vydržovaných může farní duchovenstvo vyučovati náboženství; všude však cítiti těžkou nepřejnou ruku vládní.

Přímo nejsv. Eucharistie týkaly se přednášky v odboru pro dějiny a starovědu eucharistickou. Jako jiné, tak i tyto konány v kostele, což našemu obecenstvu z velké části jest nezvyklé, jako mnohým učené ty vývody, jinak velecenné, byly málo přístupné.

Českým účastníkům sjezdu přikázány kostely na Rennwegu, Maria am Gestade a minoritský v Alserstrasse. I zde konáno několik zdařilých, ovšem též více méně odborných přednášek, na př. prof. Dra Hejčla o Euch. a rodině, prof. Dra Sedláka o Euch. v dějinách českých.

Ve francouzském odboru m. j. usneseno založiti mezinárodní ligu katolických lékařů, kteří by pečovali o včasné zaopatřování nemocných, proti lékařům a ošetřovatelům nevěreckým, kteří ani této poslední útěchy nemocným ubožákům v nemocnicích nedopřejí; bude brzy třeba i u nás!

Ubytovací výbor sjezdu, zvláště přičiněním žen vídeňských, měl zajištěných 48 tisíc jednotlivých bytů, z nichž použito 36 tisíc, po skupinách ubytováno 2100 osob, hromadně (ve školách a j.) umístěno přes 19 tisíc, celkem sama úřadovna sjezdu ubytovala přes 58 tisíc osob, a jelikož mnoho příchozích ubytovalo se u známých a v hotelích, jež byly úplně obsazeny, zjištěno, že Vídeň dosud nezažila takového přílivu návštěvníků. Za jednotlivé noclehy platily se průměrně 3 K, za hromadné stravování 1·50 K denně. Ceny potravin nikterak nestouply, v tom Vídeňáci osvědčili smysl pro pohostinnost a sympathie se sjezdem.

Dolnorakouský spolek cizinecký chce nyní zaříditi stálý kongresní úřad pro Vídeň, aby všecky významnější sjezdy měly na koho se obrátiti.

Předseda slavnostních schůzí vyzval na konec všecky účastníky, aby zavítali též na příští eucharistický sjezd, jenž se bude na rok konati na — Maltě. Výzva s veselostí přijata.

*

Pro kinematografy vydáno nařízení rak. ministerstva vnitra, jež kromě obchodní stránky (nepronajatelná licence, zvláštní povolení každého obrazu nutno) obsahuje tato ustanovení: děti před dokončeným 16. rokem smějí obcovati jen představení pro mládež schválenému a to jen do 8. hodin večer. V neděle a svátky nesmí býti představení konáno v hodinách, jež úřad při udělování licence s ohledem na místní bohoslužby ustanoví. Zakázáno jest ohlašovati ne

povolené obrazy, používati v ohláškách výrazů, jako panské večery, pařížské večery, pikantní filmy. V hledišti jest vyhraditi 2 místa pro úřední dozorce.

*

Čeští „Sokolové“, již nedávno úředně svým předsedou Dr. Schreinerem prohlášeni za protiklerikalní, došli v petrohradském „Kolokolu“ (1911) a v slavomilském „Kievljaninu“ velice nepěkného posouzení. Pisatel článku tohoto, zmíniv se o začátcích jednoty před 50 lety praví: „V Sokolstvu nabývá převahy ruch protikatolický a to pod škraboškou novohusitství. Ale není to víra Husova, oč nynějším vůdcům nového směru jde. Jestiť on výslovně protikřesťanský a v Husovi ctí výhradně jen ducha záporu. Zednáři à la Masaryk jsou vůdci . . . Tento protikřesťanský duch vnikl také do sokolských jednot amerických . . .“

*

Apostolicum (apošt. vyznání víry) stalo se mezi protestanty dělidlem. Z konservativních theologů hlavně greifswaldský prof. J. Kunze do boje zasáhl háje jak slib křestní, tak Apostolicum. Od Apostolica 9. stol. postupuje nazpět až do stol. 2., dokazuje i z gnostických pramenů, že symbolum jest předgnostické, snad již za missií pohanských v Palestině vzniklé. Tím Harnackovo schema o vzniku Církve koncem 2. století na základě přijaté regule fidei, kánonu a účelné organisace vyvráceno, jako se stalo jeho domněnce o kánoně. Kunze proti liberalní škole přesvědčivě dokazuje, že Apostolicum není schválným výplodem staro-římského katolicismu, nýbrž vyznání v pravdě apoštolské, v N. Zákoně zcela odůvodněné.

*

V království pruském r. 1910 přešlo 6126 katolíků k protestantismu a jen 544 protestantů ke katolictví; v celém Německu 8310 a 877. Avšak z protestantismu toho roku vystoupilo 12.296 osob, aniž se přihlásily k jaké jiné církvi. Úsudek jest na snadě.

*

Katolický obrod ve Francii znenáhla sice, ale přece pokračuje. Jak ujišťuje brysselský „Le XX-e Siècle“ začíná tam odpor proti rozumovému a mravnímu anarchismu i do krajností přivedenému individualismu; známky pozorovati i v politice. Radikalismus v poslední době ustupuje mírnějšímu proudu, k němuž náleží většina členů nynější vlády, jež podala návrh zákona o poměrných volbách, slibujícího posílit v parlamentě mírnější živly. V časopise „Opinion“ poukazuje se na zajímavé factum, že inteligentní francouzská mládež, jež dříve byla nadšena učením protiklerikálním, nyní se kloní ke katolicismu. Na universitách aspoň třetina posluchačů hlásí se k „praktickým katolíkům“, t. j. plnícím předpisy katolické církve, a jsou to většinou přírodozpytcové. Přede dvěma roky založen kroužek katolických professorů, by svým příkladem lépe působili na žáky. V Sorbonně studující filosofie opustili sociologické methody a zvolili si za učitele Viktora Delbosa. Katolický vliv začíná se pociťovat i v současné literatuře francouzské, kde nalézáme katolíky, kteří zkušeností vlastního života přišli ke kato-

lictví. Ozývají se stále četněji hlasy po řádových učitelích a ošetřovatelích. S poznáním udělaných chyb dostavily se i pokusy o nápravu. Kard. Amette o eucharistickém sjezdě ve Vídni líčil poměry domácí jako velmi trudné, ale vůčihledě se lepšící.

*

Srovnávací věda náboženská, pěstovaná zvláště v zemích západních (v Hollandsku universitním předmětem od r. 1876, v Collège de France 1880, v Bryselu 1885, sjezdy mezináboženské v Chicagu 1893, v Paříži 1900, Basileji 1904, Oxfordě 1908), národopisně má velikou cenu, nesmí se však přeceňovati filosoficky, tím méně theologicky. Nevěrci, nepřátelé křesťanství, hlavně si jí hledí, by prý rozdíly mezi náboženstvími se vysvětlily a tím vyrovnávati počaly, rozumí se samo sebou, že na základě společného jádra, jež ovšem jest velmi scvrklé. Kdo se touto vědou zabývá, mimovolně časem upadá do zásadní chyby, jíž se mnozí pěstitelé její dopouštějí, vysvětlujíce podobnosti mezi náboženstvími hned vzájemnou závislostí, ačkoli zcela na snadě jest vysvětlení přirozené, že totiž rozum lidský zásadně stejný za podobných okolností podobně usuzoval a že jiskra pravdy v něm ani nejpitomějšími předsudky nikde zcela udušena nebyla. Ale ssedliny této jest příliš málo, aby na životosprávné náboženství vystačila; „ethická kultura“, která se jí chce spokojiti, brzy by nad výdělkem splakala, kdyby positivní náboženství vedle ní života neřídilo.

*

Známý katolický ethnolog W. Schmidt v obsáhle zamýšleném díle Ursprung der Gottesidee, jehož první kritický díl nedávno vyšel, hodlá dokázati jednobožství jako první náboženství lidstva. Přírodomythologická škola, hlavně filologů, kteří se obírali literárními památkami vzdělaných národův, odvozovala náboženství z uctívání přírody. V 19. stol., kdy zájem obracel se k národům t. z. přírodním, jichž počátky ve smyslu darwinském líčeny jako divé a surové, zavládly více domněnky fetišismu (úcta neživých, přírodních i umělých předmětů), manismu (bázeň a úcta zemřelých, H. Spencer), animismu (utvořený pojem duše, monotheismus poslední stadium toho vývoje, Taylor), totemismu (úcta rostlin a zvířat, jichž nedovoleno ničiti, Robertson Smith), panbabylonismu (Winckler, Jeremias), který zastával jakousi astrologickou soustavu, již 3000 př. K. prý hotovou, jako pratvar nábožen-ký, a různých soustav čarodějských (King, Frazer, Vierkandt a j.), jakož i domněnka Comteova a Lubbockova, že původně byl atheismus. Všechny tyto jepice od obecenstva lapány jako osvoboditelky od křesťanského tmářského názoru, že by to bylo člověku až k smíchu, kdyby tisíce a tisíce lidí nebylo tím připraveno bývalo o víru ve Zjevení, o životní spokojenost a snad i věčnou spásu. Jediný dobrý výsledek ony křečovité námahy měly, že ethnologie více pěstována. Jinak ovšem problem není snadný, jelikož Písmo je tu příliš stručné a o rozumovém vývoji skoro nic nepraví. Schmidt sám v zásadě schvaluje domněnku praeanimistického monotheismu Andrew

Langa, jenž arciť při tom popírá Zjevení a i jinak katolictví nepřeje; jak Schm. tuto theorii dále zpracuje, nutno vyčkati.

*

Když r. 1908 na pešťském sněmě ministr Apponyi podal návrh zákona o kněžské kongrue, byla dána do zákona klička, jíž by vládě nepohodlní slovenští a rumunští kněží mohli býti snadno zbaveni chleba. Slovenští poslanci upozorňovali, aby si církev katolická nepletla na sebe biče, že mohou přijíti doby, kdy katolíkům nepříznivá vláda může i maďarské kněze a biskupy na základě téhož zákona zbaviti platu, nebude-li se jí líbiti jejich politika. Návrh stal se přes to zákonem pomocí maďarské lidové strany, která slavila Apponyia jako ochránce katolicismu. Ještě nepřišla pokrokově-zednářská vláda a již za hr. Zichy, ministra kultu, jenž vyhlašuje se za dobrého katolíka, ukazují se následky onoho zákona, jenž se může státi hrobařem katolických škol i svobody duchovenstva. Hr. Zichy odnímá plat nejen kněžím slovenským pro domnělý panslavismus, nýbrž odňal také roční příspěvek semináři v Nitře, poněvadž někteří klerikové při sčítání lidu dali zapsati na lístku mateřskou řeč slovenskou, ne maďarskou, že tedy nejsou dobří vlastenci a v semináři nepanuje duch vlastenecký. A přece seminář v Nitře je nejmaďaronštější, v kraji docela tlovenském, ničemu se nevyučuje slovensky, professoři se předstihují v maďaronském šovinismu, ba na úkor katolického smýšlení oslavují proticírkevní revoluci r. 1848, neboť to bylo maďarské. Kdežto v semináři ostřihomském již nařídil primas, by se kandidáti duchovního stavu, mající působiti mezi Slováky, učili slovenštině, kněží diecese nitranské teprve odvážili se podati žádost k biskupovi, by dovolil, aby klerici aspoň 2 hodiny týdně učili se řeči lidu, mezi nímž mají působiti.

*

Manželských rozvodů přibývá také v Rusku, kdež řešení záležitosti té spadá v obor synodu petrohradského. Publicista „Nového Vremene" V. Rozanov radí, by se otázka o rozvodech rozřešila prostě tak, aby záležitosti rozvodu nebyly soustředěny v sv. synodu, nýbrž decentralisovány, tak aby jednotlivý rozvod zůstal záležitostí farních kněží, byl rozhodnut vlastním zpovědníkem manžela i manželky, jenž „do hloubky zná život jejich . . ., čehož nezná sv. synod". Ale jestliže i nyní, praví referent Církevního Věstníku, kde řízení o rozvodě jsou soustředěna u sv. synodu, jsou možna zneužívání, snadno si představiti, v jakou skandální kroniku by se proměnily rozvody, kdyby se soustředily v mezích farnosti: rozvodů by jistě neubylo, nýbrž naopak.

*

Východní církve jerusalemská, srbská a cařihradská blahosklonně pohlížejí na sblížení pravoslavné církve s anglikánskou církví (viz Hl. č. 8.) „Cerkovnyj Věstník" navrhuje, aby se konaly v sídle oekumenického patriarchy východních církví v Cařihradě a za jeho předsednictví sjezdy theologů obou stran. Na sjezdech těch mají býti prozkoumány všecky dogmatické a kanonické otázky, jež jsou

předmětem neshod mezi církvemi a jeví se překážkou žádoucího spojení mezi církvemi. V dalším rozvoji otázka spojení církví může se státi předmětem rozhodnutí církevního sněmu všech církví pravoslavného východu, duchovních dcer jedné pro všecky matky jejich, pravoslavné katolické církve. Ale při tomto jednání se strany pravoslavné církve, jako jediné a spasitelné církve Kristovy, jediné ochránkyně dědictví Kristova, nemohou býti učiněny žádné ústupky na škodu jejího dogmatického učení . . .," ač jinak pravoslavní biskupové mají býti ochotni a shovívaví k pochybnostem církve anglikánské. Je otázka, jak přijme anglikánská církev takovou povýšenou „shovívavost" k sobě!

Ruská vláda, chtějíc seslabiti církev římsko-katolickou, povolila 12. května mariavitům jako církevnímu celku státní uznání, z čehož má „Naše Doba" netajenou radost, snažíc se dokázati, jakou záslužnou hospodářsko-sociální činnost projevili mariavité proti starým církvím.

Pravoslavné duchovenstvo k volbám do říšské dumy se organisuje. Kdežto dřívějích voleb duchovenstvo se účastnilo jen nepatrně a nesjednoceně, nyní, kdy politika levých stran v dumě ukázala se zjevně proticírkevní a nacházela sympatii u části většiny, chystá se k volbám jako kollektivní massa, by se postavila vuči proticírkevním stranám v dumě. Kníže Jevg. Trubeckoj v „Ruských vědomostech" v energické přípravě duchovestva k volbám vidí jen uskutečnění vůle oberprokuratora sv. synodu a začátek byrokratisace ruské církve. Přese všecky tyto energické přípravy duchovenstva „Utro Rossiji" doufá, že v říšskou dumu mohou se dostati kandidáti, sv. synodu nejméně milí. Na žádost představeného Novospasského kláštera, by do spisů volitelů do říšské dumy byli zapsáni mniši, odpovědělo právnické oddělení moskevské městské rady, že mniši vůbec nemají účastenství v záležitostech světských a tudíž ani ve volbách do dumy, poněvadž prý se zřekli světa tohoto. Jen oni klášterní kněží a jáhnové, kteří mají určité postavení a ve službě mají určitý plat, mají též právo voliti. Laici však, náležející ke kategorii nižších služebných, ani dostávají-li plat, nemají práva volebního.

Vůči církevním školám na Rusi chová se část duchovenstva dosti nedbale, jakoby se chtěla zbaviti nemilého břemene, ale mnohem více nalézáme příkladu sebeobětavé práce lásky a oddanosti u četných duchovních, vážících si vysoce školy. Milujíce církev, duchovní milují též školu, jež jest jim tak mila jako chrám. Vědíť dobře, že církevní škola je bezpečným prostředkem nábožensko-mravního vychování lidu, že beze školy pozbyli by též svého vlivu na farníky ve značné míře. V církevní škole cítí se jako ve svém domě, blízkém srdci, v zemské škole je to jinak. Bohužel, tato náklonnost duchovenstva k církevní škole má značné překážky v tom, že je tu chudoba, nezabezpečenost, že farní duchovenstvo musí hledati prostředky na opravu budov školních i na plat učitelů. Ký div, že chudobné duchovenstvo pod břemenem hmotných nehod církevní školy tu a tam na ni reptá, padá-li na ně břímě vydržování škol těch. Mimo to venkovské duchovenstvo není bráno v porady diecesních školních rad ve školních zá-

ležitostech a proto mnohdy bývá lhostejno k církevním školám v okrese, nemajíc bezprostředního účastenství v záležitostech církevno-školní správy a obtěžováno jsouc formalními oběžníky a předpisy.

Církevní sněm a patriarchát, toť naléhavé denní otázky ruského církevního života. V tisku vyslovuje se pochybnost, zdali by za nynějších okolností prospělo odstraniti hodnost oberprokuratora sv. synodu a obnoviti patriarchát, zrušený za Petra Vel. 1700. Není shodného mínění ani o tom, měl-li by se patriarcha jmenovati či voliti. Vyslovuje se dále obava, že v nynějších poměrech patriarchát neosvobodí a nepovznese církve, nýbrž spíše ji utlačí a poníží, a že církevní sněm, tak jak byl navržen před sněmovním zasedáním, bude sněmem biskupským, který nikoho neuspokojí. O otázkách těchto rozepisuje se prof. N. Zaozerskij v „Bogoslovském Věstniku", přimlouvaje se za svolání círk. sněmu i před ustanovením nebo zvolením patriarchy. Podle mínění biskupa volyňského Antonije z obnovení patriarchátu lze se nadáti nesčetného dobra pro církev a stát a práva patriarchátu určena prý přesně pravidly oekumenických sněmů. Proti tomu však prof. Zaozerskij správně namítá, že sice obnovení patriarchátu nepotřebuje sněmu, ale „práva a rozsah moci východních patriarchů neustanovovala se oekumenickými sněmy, nýbrž postupně cestou zvyku a částečně zákonodárstvím císařským." Proto míní, že v Rusku nutno dříve svolati círk. sněm, který by vymezil úřad patriarchy.

*

Rozhárané poměry panují ve východní církvi v Cařihradě. Petrohradská říšská duma snížila v červenci t. r. důchody východních církví z bezarabských statků na pětinu, což bylo pro ně hromovou ranou. K rozčilení, jež tím vzniklo v Cařihradě, přistoupila nenadálá krise, když patriarcha Ioakim III. vzdal se písemně trůnu cařihradského, což bylo uváděno v souvislost se zmíněným zákonem říšské dumy ruské podle mínění novin „Ameroliptos". Ale vlastní příčina krise byla vnitřní, skrývající se ve vzájemném poměru patriarchy, sv. synodu a smíšené národní rady. Část cařihradské hierarchie lne totiž k patriarchovi, druhá má v čele muže, jenž je zarputilým protivníkem patriarchy, činí překážky jeho podnikům. Ve složení sv. synodu měli protivníci patriarchovi většinu u doufali ve vítězství; ale členové druhého administrativního zřízení při patriarchatu — smíšené rady totiž, podporovali patriarchu v jeho konfliktu s členy sv. synodu. A kdežto metropolité, členové sv. synodu, domáhali se svržení patriarchy, laici. členové rady, jevili tklivou oddanost k patriarchovi. Tito poslali zvláštní deputaci k patriarchovi, by vytrval. Zatím turecká vláda sdělila, že za nynějších poměrů nikterak nedopustí změny v patriarchatu a též ruský velevyslanec v Cařihradě působil k pokojnému rozřešení vnitřního církevního sporu: Ioakim III. odvolal své zřeknutí se trůnu a opět stojí v čele církve k radosti jedněch a nespokojenosti druhých.

*

Z New Yorku postaven protestantský chrám, vlastně soubor chrámův, umístěných v desíti patrech budovy. Celá stavba

vědčí o snaze Američanův, aby obklopili současným ›ohodlím také své styky s nebem. Jsouť v chrámě tam míst- ıosti pro kuřáky, salony, v nichž Američanky mohou upraviti svou oılettu, jsou tam nádherné restaurace, pastoři, kteří mají za zvláštní ›ovinnost uzavírati sňatky a vydávati oddací listy osobám, jež za .ěkolik minut přejí si býti oddány. Bohoslužby trvají pouze 10—15 ıinut, by Američané nebyli zdržováni jimi v obchodech svých. Vůbec ‚dům modlitby, místo svaté, kde člověk má státi se strachem a tře- otem", mění se se zločinnou lhostejností v místo pitek . . .

*

Dlouhověkostí starozákonních praotců znova zabývá se IUDr. Frank článečkem v něm. „Katholik" (1912, 9). Poukázav na .louholetost nynější, největší v Bulharsku, kde jest 1 % lidí stoletých, ›ak v Rumunsku atd. (ve Švycařích vůbec není stoletého člověka, · Dánsku jen dva), dotýká se hlavních příčin úmrtnosti nynější, totiž šelijakých těch bacilů, jimiž naše okolí a pokolení jest otráváno, a :ončí úsudkem, že fysiologicky nebyla ona dlouhověkost některých ədinců nemožná, vezmeme-li v úvahu volný, prostý, klidný onen pusob života v ovzduší ještě nenakaženém. Předpokládá pravěk hodně laleký, což by na př. u Abrahama již nepřipadalo. Odmítá výklad · vegetarianské výživy, jelikož právě ti lidé živili se hlavně z lovu.

Exegese biblická, jak známo, z části již nepočítá s přejatými íslicemi jako doslovně správnými, nýbrž domnívá se, že buď zakládají e na jinakém letopočtu aneb na porušených přepisech. Ať tomu jak- :oliv, otázka ta badatelům není již takovým kamenem úrazu, jak bývala, čkoli vysvětlena není.

Věda a umění.

Jaroslav Vrchlický (Emil Frida) zemřel 9. září v Domažlicích ıar. 1853 v Lounech) zaopatřen po svém přání svátostmi umírajících. Ieрěstujíce zásadně nekrologův, jen výjimkou píšeme několik poznámek slavném nebožtíku, následkem polemik o něm vzniklých. Čech a Vrchlický — mimovolně připomínají se Goethe a Schiller; avšak ani větu ani nám jimi nebyli, ač byli oba nadanými básníky. Čech, kdysi ıksi úřední básník lepšího mladočešstva, češtější, urovnanější, prů- račnější; Vrchlický mnohostrannější, rozháranější, temnější. Který byl lubší? Či jest jakási plýtkost, povrchnost myšlenková kletbou češství? Vrchlickému říkají eklektik. Rozeznávám eklektika pravdy od eklektika ıódy, onoho si vážím pro pravdu, již vyhledává a hlásá, tohoto jen

pro píli a vnímavost; Vrchlický náležel k tomuto druhu. Když Jose Durdík měl svou dobou přednášeti o novém tomto fenomenu, prohodi že by tu vlastně přednášel o Victoru Hugovi. Uznané úsloví prav že Vrchlický otevřel našemu básnictvu okna mezinárodnosti; an i vrata, a dobře udělal; já aspoň cením to, čemu k nám takto přístu zjednal, celkem výše než co nám otevřel ze sebe. Že ani k této tlumo nické činnosti se vždy náležitě nepřipravil, ukázali jsme mu u Dante nebylo divu tenkrát, kdy ještě byl více básníkem než literárním hist rikem, že obtížná a snad i nudná práce, studovati vědecké předpoklad „Božské Komedie“, nebyla mu právě lákavou. Ale on ačkoli se na n rozhněval, uznal chybu a napravil. V jiných věcech napraviti nemoh jelikož mněl se v právu. Až když padla slova o „papírové pyramidě jeho děl, když „kritická škola“ bezohledně jej a dílo jeho drásal uznal, že naše křídlo „moravské kritiky“ bylo přec jen slušnější, o jektivnější a uznalejší. Ale přece se mrzel. Kdysi jsem dopiskou up zornil Č. Akademii, že by nám mohli posílati na recensi ty kte publikace své, o kterých jinak veřejnost ani se nedoví; ve schů výborové (já nevěděl, že se to tam tak úředně projednává) Vrchlick ostře proti „Hlídce literární“ vystoupil, Gebauer ač ji znal jen z d slechu, se jí zastal, a zasílání povoleno. Maličkost, ale snad zajímav Příčin k výtkám dávaly básně Vrchlického dost a dost. Již formaln Jiné úsloví taktéž skoro vůbec uznávané praví, že jest mistrem form že básnickou mluvu naši velice obohatil, ovládnuv ji i v její dosavad nepoddajnosti, napjav její schopnost a rozšířiv její slovník i výrazno Je to pravda, a bez obrovské práce té překlady jeho byly nemožn Ale neméně jest pravda, co jsme mu vytýkali, že — kromě mnohý nesprávností mluvnických — pod jeho suverenní vůlí mluva ta hodně zdivočela, an ne vždy dbal základního uměleckého pravidla, každé slovo v básni má býti na svém místě, žádné zbytečné, žád nevhodné; básnická fraseologie jeho jest přebohatá, ale veliká je něk též jeho frázovitost, bez myšlenky, bez citu, spád slov trhan neplynný, dikce neurovnaná, mnohomluvná, nepřiléhavá; u něho se dlouho snášelo — na konec též už ne — u epigonů stalo se nesne telným. — A konečně jeho náboženství. Po smrti jeho vypukla o nechutná tahanice, která vyvrcholila, právě po česku, až i ve směšn hroznou výčitku, proč „Hlahol“ nad hrobem jeho zpívající zpíval ta liturgické odpovědi! Ano, měli jsme Vrchlickému velice za zlé, v básních svých tak často nepříznivě dotýkal se křesťanských názo Tu a tam i z našich řad nyní ozývá se výtka, že jsme to tak přík „měli nedělati“. Upozorňuji jen — každého slova, jež tehdy v žáru b padlo, hájiti nechtě — na rozdíl doby: v letech osmdesátých nebyli js ještě tak — otrlí, jako jsou dnes!! Nemohl se nám líbiti eklekticism bezzásadný, těkavý, někdy zcela protikřesťanský, jenž nevybíral d věčných pravdivých hodnot, nýbrž i dle nálad nechvalně bohemských, j tehdy v našem písemnictví byly přec jen výjimkami. Časem úrov klesala; naši lidé už se tolik nerozčilují — passi graviora — zdali protivné straně mají z toho poklesu uměleckou neboli esthetickou (neprav

olitickou) radost, nevím; Vrchlický jej též připravoval a k otrlosti přispíval (věci sexuelní i náboženské). Že v takových rozpoloženích do konce nesetrval, jest mu ke cti a budiž připočteno k ostatním nehynoucím zásluhám jeho. — Na universitě přednášel o západních literaturách; byl k tomu znalostí svou zajisté povolán, jako snad nikdo u nás, aspoň tehdy, kdy začal. Nevím, jak přednášel. Z prvotního návalu posluchačů však prý zbyli jen dva, to prosím v Praze, v středisku naší osvěty, mezi tisíci akademiků, literátů a vzdělanců. — Za něho také rozvířena „otázka“ t. z. čítanková. Fr. Bartoš do „Malé Slovesnosti“, první to lepší české školní čítanky pojal m. j. Vrchlického báseň „Tvář Jidášova“, vynechal však verš, jak ženská „celá nahá lehne před tebou“. I proto bylo zle. Mluvívali jsme o tom často s B. Vlastimilové naši — a on byl jistě z nejlepších — poukazovali na to, že intelligence kdysi odnášela si ze škol celou zásobu latinských (i řeckých) a německých průpovědí ze své četby, i litovali, že v řečech našich současných předáků sotva kdy se vyskytne podobný citát český. Není zde kdy rozváděti, že dříve vůbec bylo více memorováno, nebo pokud sentence našich současných básníků za memorování stojí a — nikoli na posledním místě! — jak snadno či nesnadno verše na př. Vrchlického se memorují, jen to jsem chtěl podotknouti, jak Bartoše bolel V. vášnivý útok pro onu prý „kastraci“, v dík za jeho upřímnou snahu, seznámiti žactvo všestranně s českou tvorbou. — Vrchlický byl nějaký čas též alumnem pražského bohosloveckého semináře. Kolik jich tam bylo mezi předními lidmi našimi?! Skoro u každého, jako u Vrchlického, pozorovati nějaké stopy z toho, co tam zažili a se naučili, že však tohoto za tu krátkou dobu nebylo mnoho, a nic důkladnějšího, tím asi lze také vysvětliti leckterý křivý úsudek neb narážku ve věcech náboženských. Ale i když nemůžeme z činnosti veleplodného básníka našeho bez výbrady se radovati, budiž jeho obrovské práci přece jen upřímný dík a čestná památka! V.

*

Sv. Čechovi bude postaven pomník v Obříství, kdež básník po léta žil. Obec zakoupila před 3 lety jeho bývalé bydliště, kde zřízena Lidová knihovna Čechova.

*

V Berlíně vycházející „Výkaz polského tisku“ oznamuje, že letošího roku vychází na celém světě přes 1050 časopisu polských. Z toho je 950 samostatných, ostatní jako přílohy. Deníků celkem 175: Varšava a Lvov mají po 10, Krakov a Poznaň po 7, Chicago 4 atd., rakouská část celkem 51, ruská 44, německá 43, Amerika 37. Týdeníků je 325, čtrnáctideníků 185, 9 dvouměsíčníků, 32 čtvrtletníků, 8 půlročníkův a 25 ročníku. V roce 1912 vzniklo asi 50 nových listů — o 25 méně než v roce minulém, kdy jich přibylo 75.

Z nových časopisů zasluhují zmínky: krakovský literarní a uměl. týdeník „Wisła“, jenž zavedl novinku u Poláků: barevné illustrace. Literarní fysiognomie nejeví se dosud určitě; mezi přispívateli má jména starší i mladší generace: L. Rydel, K. Makuszyński, A. Lange,

W. Wolski, G. Zapolska, Tetmajer, W. Gostomski, Jan Lorentowicz. M. Wierzbiński, Jul. Kleiner a j. V poslední době, zdá se, vydávání poněkud vázne.

Rovněž v Krakově začal vycházeti měsíčník „Rydwan“, věnovaný „záležitostem tvorby a kultury.“ Rozdělen jest na dvě části: „Ideje a koncepce“ přinášejí studie literarní a umělecké, „Přehled“ menší články kulturní. Redaktorem jest kritik Cezary Jellenta. — „Złoty Róg“, vycházející ve Varšavě, jest laciný popularní týdeník, přinášející vedle povídek a poučných článků časové zprávy a obrázky z celého světa. — Ve větším slohu činí to tamtéž nově založený měsíčník „Miesiąc Illustrowany“, jehož vzorem jest asi francouzský časopis „Je sais tout“. — Popularisaci vědy vzal si za úkol čtrnáctideník „Wiedza i postęp“. Přináší i články literarní, psychologické a obecně kulturní, ale největší pozornost věnuje vědám přírodním a technickým vynálezům.

„Swiat Słowiański“ si stěžuje za příležitosti jubilea naší „Světové knihovny“, že jest v ní poměrně málo zastoupena literatura polská: oproti 79 číslům francouzským, 51 ruským, 50 německým, 22 vlašským, 16 norským, 10 španělským — jest pouze 14 čísel polských! Výtka jest jistě oprávněna, ač jinak si nemohou Poláci naříkati, že bychom si nevšímali jejich literatury: ostatní překladové naše sbírky (na př. „Levná illustrovaná knihovna“ Beaufortova) vykazují celou řadu polských prací. A Poláci ostatně nechovají se k nám o mnoho lépe: „Biblioteka Powszechna“, laciná sbírka (po 24 h. číslo) sbírka obdobná naší „Světové knihovně“ má nyní při 900 číslech pouze 2 z české literatury: Hálkovy „Večerní písně“ a Čechovy „Petrklíče“!

Tato „vzájemnost slovanská“ jest patrna na př. i v kavárnách a čítárnách: z polských časopisův objeví se nanejvýš „Tygodnik Illustrowany“, za to dost německých i francouzských humoristických, často vlastně pornografických listův. A v polských kavárnách není ovšem lépe: převládá zase Vídeň a Paříž. Z českých našel jsem v Krakově jen „Zlatou Prahu“ a „Národní Listy.“

Vyšly ve Varšavě 4 svazky nového úplného vydání děl Shakespearových. Obsáhne celkem 12 svazků (cena všech 9 rublů), každý svazek přináší 3—5 dramat. Některé starší překlady jsou opraveny, ostatní pořídili Jan Kasprowicz, Ed. Porębowicz a St. Krzemiński. U nás podjal se této veliké práce J. V. Sládek sám.

Oslava 300-letého jubilea slavného kazatele polského jezuity Petra Skargy konala se koncem září ve všech větších městech polských. Ve spojení s jubilejními slavnostmi byl pořádán v Krakově katolický sjezd ve dnech 25—27 září. Přednášeli mezi jinými: Stan. J. hr. Badeni, posl. dr. Vl. Kozłowski, dr. Vl. Chotkowski, dr. Leop. Caro, dr. Kaz. Zimmermann. Proti všeobecným oslavám ozval se v zimě prof. Dr. Ign. Chrzanowski (vytýkal Skargovi fanatismus a náboženskou nesnášelivost) — nyní však sám byl členem krakovského jubilejního výboru s ostatními universitními professory.

Nejlepším praktickým výsledkem těchto oslav, „živým pomníkem Skargovým“ budou dva ústavy, věnované péči o mládež, jejíž blaho leželo vždy i Skargovi nejvíce na srdci: ve Lvově založen velký konvikt pro studující mládež škol středních a průmyslových, v Krakově pak dům pro mládež řemeslnickou, z něhož jedna část má obsahovati laciné byty pro mladé dělníky, druhá různé spolkové místnosti: sály, knihovnu, čítárnu, pracovny pro nezaměstnané atd. V čele akce stojí čilý kníže-biskup Sapieha.

*

V Lipsku spolek knihkupců chystá německou knihovnu, jež by obsahovala všechny německé tiskoviny od roku 1913. Saská vláda chce na stavbu dáti 3 mil. m. vedle 85 tisíc m. ročního příspěvku, město ročně 150 tisíc m. U nás snaží se Zíbrt učiniti knihovnu musejní takovouto českou knihovnou.

*

Novým králem básníků francouzských zvolen Paul Faure. Žertovný název tento poprvé dán byl P. Verlaineovi, po něm St. Mallarmé-ovi, pak za hranicemi Francie nadobro neznámému a nedávno zesnulému L. Dierxovi a nyní P. Faureovi, jemuž není dosud čtyřicet let. V 18 roce věku založil „umělecké divadlo“, v němž bojoval proti panujícímu naturalismu. Proslavil se „francouzskými balladami“, jichž vyšlo 14 svazkův. Mnohé z nich jistě znárodní.

*

V Kristianii chystají selské divadlo norské, kde se bude hráti výhradně selským nářečím.

*

Záplava erotiky v zábavném písemnictví zaráží už na všech stranách, nejen kritiky, nýbrž i sociology a lidumily; erotiky totiž nízké, pudové, zvířecké. Zajímavo jest, že někteří tu dávají vinu — křesťanství, tomu křesťanství, jež přece u nich jest ponuré, asketické, zdravé smyslnosti nepřátelské. Víme, že někteří i z askese právě dovedou vyeskamotovati erotomanii, jako v chorobných případech jest i každá jiná perverse možná, ale z toho, že křesťanství postavilo duši ženskou na roveň s mužskou (Stegemann) a pěstilo úctu marianskou, odvozovati nynější erotiku, jest přece silné. Rozumí se samo sebou, že erotika jest a zůstane základní silou životní, ale nemůže zdravého života vyplniti. V životě mužově, praví sám jmenovaný Herbert Stegemann (März 1912, 6), který vinu přemrštěného erotismu dává hlavně spisovatelkám, láska nikterak není hlavní věcí, nýbrž práce; zvláště pak v naší době, době tolikerých a tolikých záhad, převratů, zápasů ... Že erotika obrazivost nejvíce poutá a dráždí, jest příčinou jejího úspěchu, a tohoto lakadla chopil se obchod i umělecká impotence mu sloužící. Tento úpadek belletrie nevyléčí se ovšem ani předhůzkami ani nářky, nýbrž lepším zbožím. Ale smutné jest, když i theoretikové pornografii à la Casanova shledávají vzdělavatelnou.

*

Začátkem září konán ve Vídni 31. sjezd německých právníků, na němž projednány důležité otázky dnešních poměrů právních, jako dědičné právo stavební (z otázkou bytovou), o povinném ručení při podnicích elektrických a vzduchoplaveckých, o vězeních a robotárnách, o vzdělání právníků dle potřeb časových, o trestu smrti atd. O tomto hlasováno: 280 pro, 224 proti. Pořád byl sjezd výkvětem právnické učenosti, ale jakmile neodhlasováno o trestu smrti po vůli židův a zednářů, kleslo oněch 270 učenců na bezcenné, nepovolané nully. Tak se to dělá. Rozumí se samo sebou, že trest smrti není pranic nějakým požadavkem klerikálním; vždyť berlínští a jiní právníci, kteří jej zastávali, nejsou snad klerikálové. Právě naopak odpor proti němu stal se podezřelým proto, že jej vedou židé a jim rovní pobuřovači proti veškeré autoritě. Důvod jejich, že trest smrti nepůsobí odstrašivě, jelikož prý zločinů jím trestaných neubývá, nedokazuje nic, neboť pak by bylo také odůvodněno, zločiny vubec netrestati, jelikož zločinnosti také neubývá. A který pak statistik může dokázati, že by jich nebylo pak ještě více? V debattě samé jeden obhájce jeho právě uváděl rozmluvu dvou zločinců, kteří si přiznávali, že jedině tento trest je od větších zločinů zdržel. Ani poukazem na státy, kde trest smrti zrušen, nelze nic dokázati, neboť číslice takových zločinů tam kolísají tak, že z nich nic jistého nevysvítá, nejméně pak úbytek zločinů: jednou jich ubude, podruhé přibude. Ještě vždy podržuje platnost výrok kteréhosi státníka: ať vrahové sami začnou, totiž ať přestanou vražditi!

Zajímavý byl návrh prof. Gleispacha z Prahy na změnu stanov. K přijaté změně, aby nejen právníci v užším smyslu, nýbrž též jiní interessenti měli na schůze přístup, jako lékaři, národohospodáři a pod., navrhoval Gl., aby přidáno bylo: německé národnosti. Dodatek tento sice zamítnut (jelikož prý ředitelstvo sjezdů má beztoho právo o připustných účastnících rozhodovati), ale zajímavý je přece, zvláště že vyšel od professora pražského. — Co do účasti neprávníků při soudech, rozhodnuto, že rozšíření její není žádoucno.

*

V benediktinském arciopatství Beuron založili si ústav palimpsestový, totiž na vyvolávání rukopisů zatřených, nad nimiž jiné napsány. Benediktin P. Rafael Kogel z Wessobrunnu v Bavorsku vynalezl totiž fotografický postup, jímž — beze všech lučebných reagentií a bez poškození rukopisu — objevuje se buďto spodní rukopis sám aneb obojí, spodní však již ne tak jasný. Zatím vydá se codex Sangallensis 193 asi na 150 stranách (za 60—80 m, jednotlivé strany za 2·50—4 m.)

*

O dohodu s obyvateli Marsu prostřednictvím bezdrátové telegrafie hodlá se pokusiti americký profesor David Todd s fysikem Leonem Steffensem, jak si dává z New Yorku sdělovati německý list, „Information“. Chtějí proto vystoupiti balonem do výše aspoň deseti mil, až bude Mars zemi nejblíže a odtud, předpokládajíce arci, že i na Marsu jsou lidé znalí bezdrátové telegrafie, chtějí vysílati telegrafické

značky k Marsu. Oba učenci jsou prý toho názoru, že obyvatelé jeho již několikráte se pokoušeli různými značkami o dohodu s námi, ale značkám těmto prý nikdo neporozuměl. Pokusy obou učenců jsou arci nesnadné již vzhledem k výši, do které bude jim vystoupiti, aby pravděpodobně značky bezdrátové Marsu dosáhly. Proto podnikají prý již nyní různé vzestupy létadlem, aby si zvykli na atmosféru ve výškách. Otázkou je také, znají-li Marsovci bezdrátovou telegrafii vůbec a znají-li ji, jakého používají systému, neboť lze důvodně pochybovati, že by nebylo jiných soustav, než jaké jsou nám až dosud známy, a bylo by také zvláštní a ovšem že šťastnou náhodou, kdyby soustava Marsovců reagovala na systém Marconiho, kterého nepochybně oba experimentátoři použijí. Celý pokus je více než prodlematický, neproveditelný a je dobře, že zpráva přichází z Ameriky.

Že Mars jest obydlen lidmi, a to pokročilejšími než my, dokazoval nedávno zase vídeňský hvězdář Palisa v „Uranii“ známými důvody (průplavy atd.) Ale jiní učenci zvučného jména domněnku tu vytrvale odmítají. Konečně jest ona zcela neškodná, a prospěje-li nějak vynalezavosti lidské, tím lépe.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Průmyslově či zemědělsky? — Ve znamení této otázky jsou nyní všecky hospodářské snahy naší říše. Obě strany, průmysl i zemědělsví, domáhají se rozhodného vlivu na domácí i pohraniční hospodaření státu. Výsledky zápasu toho sice kolísají, jako celá naše politika odjakživa, ale divnou náhodou — poražený soupeř obyčejně nepadá dolů, nýbrž nahoru. Zemědělství se hájí jak může před cizí soutěží, samo však málo neb aspoň ne šikovně podniká, by životní podmínky sobě a jiným zlevnilo, naopak, ať těží mnoho či málo, drahoty neubývá, spíše naopak; ale nebohatne odtud ono samo, nýbrž ti, již umějí lépe než ono kupovati a prodávati. Průmysl taktéž, a podle své vlivné síly ovšem o mnoho důrazněji domáhá se veřejné ochrany proti cizí soutěži a jsa lepším obchodníkem také více vydělává. Státní dodávky zvláště nyní znamenitě mu pomáhají, zvláště železářství. Papíry jeho na burse závratně stoupají. Alpinky za krátko stouply o 200 K, akcie závodů „Bedřichových“ (Rak. horní a kutní společnosti) o 300 K, Pražské železářské o 1000 K, tak že jistina Alpinek místo 72 mil. K má dnes cenu 389 mil. K, jistina druhých závodů 33 mil. proti dnešním 115 mil. a Pražské železářské 36 mil. proti 266 mil. A není to všecko výsledkem píle nebo průmyslové dovednosti, nýbrž hlavně zdražování,

skoro lichvářského zdražování. A ani státu, který tomuto průmyslu dává tolik vydělati, nechce on jak se patří ze svého ohromného výtěžku popřáti, neboť bilance jeho jsou tak nevinné, že div by nežádal o subvence...

Vydělávají tedy obě strany, ale že v té druhé straně je méně súčastněných, vydělávají tito více. Vydělávají však obojí na účet ostatního obecenstva, které proto také více potřebuje a nemá odkud bráti. Zdražování bez mezí a konců, přítoky však žádné, tedy převalování s jednoho na druhého. Jak pak ten kolotoč asi skončí?

Stát chce — a musí — hověti oběma stranám, neboť obě jsou podstatnou složkou národohospodářství. Ale jde o to, jak! Jak totiž podporovati zájmy obojí, aby také zájmy celku z toho měly prospěch, totiž aby stát a jeho ostatní příslušníci z toho blahobytu něco měli?! Zatím mohou se pouze těšiti, že k němu přispívají.

Nedávno měla vláda příležitost ukázati průmyslovým kartelům trochu zuby, již proto, by zemědělci měli také nějakou radost, neboť oni kromě drahé výroby (socialistické agitace) též kartelům dávají vinu zdražování. Ale kartelníci (zvláště nevyhnutelný Kestranek) dokázali vládě, jak oni se pro stát a veřejnost vlastně obětují. Za to chystají se agrárníci na ně v říšské radě.

Také jeden z d r a ž o v a c í č i n i t e l, kterého si dlouho nevšímáno, protřepává se nyní v novinách, a po zásluze: je to v y d l u ž o v a t e l! Tedy par „nobile“ fratrum: spotřeba nad majetkové poměry, a to na dluh. Jestiť přirozeno, že obchodník nebo živnostník, jenž nucen pořad „svěřovati“, dávati na dluh, sám svými dodavateli jsa doháněn k přesnému dodržování platebních lhůt (a tato „úprava úvěrnictví“ se i mezi křesťanskými a českými obchodníky začíná bohudíky znenáhla pořádněji prováděti), jest nucen obchodovati též na drahý úvěr a tím se mu zboží zdražuje, an má vydělávati na ně i na úroky. Kdyby zákazníci lépe platili, mohl by prodávati laciněji.

Našim pak bojovníkům za „s v é p o m o c“ budiž připomenuto, že toto ř á d n é s p l á c e n í b y l o b y n e j ú č i n n ě j š í s v é p o m o c n o u z b r a n í. Český živnostník, z pravidla malou neb žádnou jistinou vládnoucí, nezakrvácel by se tak snadno, kdyby se mu řádně platilo. Nepravím, že by to byla jediná příčina našich hanebných úpadků, neboť bývá jí často také neschopnost a rozmařilost, ale jedna z příčin je to.

Řezníci dolnorakouští při nedávné poradě d r a h o t u m a s a kromě zdražené výroby (mzdy atd.) odvozují též odtud, že dobytek zde v říši poražený málo masa vydá. Srbský krmený vůl na př. mívá prý kolem 200 kg. masa, zdejší též o nemnoho více, kdežto co lepšího (přes 300 kg), vyveze se za hranice.

V rakouské delegaci vytýkáno ministerstvu, že pro námořnictvo odbíráno m a s o z A r g e n t i n y, p e t r o l e j z R u m u n s k a, u h l í z A n g l i e. Odpověděno, že doprava tohoto zboží po souši z našeho vnitrozemí jest mnohem dražší než po moři, masa pak koupeno něco na zkoušku, když přístavní města při náhlých soustředěních mužstva

nemohla tolik masa dodati aneb je příliš zdražila. Vůbec pak nutno míti v záloze nějaké cizí dodavatele pro případy nebezpečí.

Móda úzkých sukní poškodila značně průmysl. Na štěstí jiná odvětví mnoho získala: širokými klobouky a nyní novou módou, míti hodně — knoflíků na šatech.

*

Jako v Králové Hradci založena česká obchodní komora (proti německé liberecké), tak nyní zřizuje se v Olomouci česká „Ústředna pro průmysl, živnosti a obchod na Moravě a ve Slezsku“ na podíly.

Konsulární obchodní akademii vídeňské přiděleni z jara tři, nyní zase tři obchodní úředníci, kteří jsou určeni jako obchodní zpravodajové a prostředníci pro konsuláty v Cařihradě, Bělehradě, Berlíně, Bukarešti, Moskvě a Paříži. Pozdě tedy, ale přece naznáno, že konsuláty naše nemají býti jenom na parádu neb na (špatnou) politiku, nýbrž také na pěstování zájmův obchodních a hospodářských.

Nový způsob společností (místo společenstev) s omezeným ručením rychle se vžívá. Za čtyry leta trvání zřízeno jich přes tisíc 1. ledna 1912 — 1473 s 15.212 členy a 372 mil. K jistiny. Letos asi bude dovršen druhý tisíc; asi čtvrtina jich však již dříve v jiném útvaru byla.

Západnosibiřské družstevnictvo zemědělské velmi čile obchoduje s Anglií skrze Anglo-sibiřský syndikát nedávno vzniklý s 500 tisíci rublů. Hlavní předměty jsou máslo, vejce, zvěřina a drůbež i šunky. Ohromné skladiště s lednicemi zřízeno na Sibíři pro tyto dodávky do Anglie, hlavně ovšem do Londýna.

*

Topení naftou na lodích usneslo se zavésti ruské námořní ministerstvo. Bylo by tím docíleno značné úspory ubývajícího uhlí a zužitkovalo by se ohromné bohatství mineralního oleje, jehožto spotřeby jinak značně ubývá. Též v Anglii na zkoužku začali několik lodí petrolejem vytápěti.

*

Šampaňského vína prodáno r. 1900 přes 28 mil. láhví, 1909 přes 39 mil. a 1911 přes 35 mil., z toho průměrně asi 22 mil. do ciziny; vývoz tento je skoro stálý, kdežto ve Francii spotřeba kolísá, na př. v 1900 přes 7 mil., 1910 přes 15 mil. láhví. Do prodeje toho nečítány ještě láhve, posílané z tovaren do zasílacích skladišť v Champagni samé, což činí opět asi o 7 — 11 mil. láhví více. Že to není všecko víno ze Champagne, rozumí se samo sebou. Lacinší vína z ciziny se tam dovážejí a na šampaňské zpracují. Na Moravě vyrábí se t. zv. šampaňské v panských sklepích bzeneckých.

*

Ve Stuttgartě žaloval jakýsi socialistický vůdce pro urážku na cti, že se mu vytýkalo zadržování spolkových peněz. Dle „Deutsche Metallarbeiterztg“ 1912 str. 243 vypovídal za žalovaného spolkový funkcionář: „Die Unterschlagung von Geldern werde im Metallarbeiterverband gar nicht so schlimm aufgefaßt, der Verband

habe sogar Formulare, aus denen hervorgeht, daß unterschlagene Gelder in Raten abgezahlt werden können". Zajímavo!

Alkoholismus jest vydatným pomocníkem socialní demokracie, jak Kautský dobře postřehl. On zbidačuje hmotně i mravně, a tím působí nespokojenost a rvavost, předpoklad socialistické revoluční nálady. Výrobu alkoholu pak dovedli vůdcové socialističtí zužitkovati, vymohše si na pivovarech a vinopalnách podporu na své spolkovny. Letoší sjezd v Kamenici sice ustanovil theoreticky boycottovati alkohol dále, ale nepřijal návrhu, aby alkoholové inseráty z novin a místností soudružských byly vymýceny.

Dle téhož sjezdu má strana v Německu 970.112 (o 134 tisíc více než vloni) členů, 130.375 (o 23 tisíc více) členek; 103 vyloučeni, 62 důtek uděleno. Strana má 86 denníků, berlínský „Vorwärts" 165 tisíc odběratelů, 307.000 m. ročního čistého výtěžku. Příjmy strany byly ročně 1,971.214 m., výdaje 1,753.656 m.

*

12. 14. září 1912 datováry výnosy rak. ministerstva obchodů o pracovním a nedělním odpočinku, jež mají platiti od 1. října 1913. S nezbytnými výjimkami stanoví se pro pomocné dělnictvo hodinná přestávka pro oběd, celkem nesmí přestávky denně býti sníženy pod 1½ hodiny, leč při 8hodinných směnách, kde se snižují celkem na ½ hodiny (¼ z toho na oběd). Nedělní práce jednak se rozšiřují, jednak súžují, dle nastalých potřeb; dosavadní nedělní 18hodinná přestávka zvyšuje se na 24hod.

*

Ku konci května t. r. bylo na celém světě asi 2816 stanic pro bezdrátovou telegrafii, z nichž 2381 bylo umístěno na lodích a 435 na pobřežích a uvnitř pevniny. Nejvíce jest jich zařízeno dle systému Marconiova (992), pak dle soustavy německé společnosti pro bezdrátovou telegrafii (Telefunken), asi 862, dle různých soustav je 965 stanic, v čemž nejsilněji asi zastoupen bude systém De Forestův. Válečné lodi měly 1233, obchodní 1148 stanic; 1446 stanic sloužilo provozu všeobecnému, 1197 provozu služebnímu 173 stanic provozu obmezenému. Nejvíce stanic (686) měla Velká Britanie, pak Spoj. Státy americké (642); Německo s koloniemi měto 324, Francie s koloniemi 228, Italie 149, Rakousko-Uhersko 48 stanic, zdejší vesměs dle systému německé společnosti. Tolıko po dvou stanicích mají Egypt, Bulharsko, Nový Zéland atd.

Nákladem asi čtyř milionů korun hodlá zříditi stanici pro bezdrátovou telegrafii na pozemcích Pretorie vláda jihoafrické Unie, čímž by jižní Africe byla umožněna telegrafická korespondence se soustavou vůkolních bezdrátových stanic, jež jsou majetkem vlády anglické. Také ve sv. Isabele, hlavním městě ostrova Fernando Po, byla před nedávnem otevřena stanice pro radiografii. Stanice tato je majetkem Španělska a bude vyměnovati telegramy jak se stanicemi lodními tak i se stanicí v Duale (kolonie německá), prostřednictvím kteréž bude jí umožněn styk se všemi stanicemi světové sítě telegrafní.

Krátce po katastrofě „Titaniku“ byl podán ve Spoj. státech severoamerických návrh zákona, dle něhož jsou americké lodi povinny — mají-li na palubě více než padesát osob, zříditi si bezdrátové stanice, působící na vzdálenost aspoň 50 mořských mil. Zákon byl nyní presidentem schválen. Určuje se tu lodím, aby postaraly se zároveň o reservní zdroj proudový, jímž bude lze zařízení vysílací udržeti v činnosti nepřetržitě po dobu čtyř hodin, aniž bude třeba použíti při tom proudu, jehož se obvykle k pohonu stanic užívá. K obsluze přístrojů je třeba míti dva až tři zkušené telegrafisty, kteří se budou ve službě střídati, tak aby stanice telegrafní byly stále pohotově. Zákon vejde v platnost dne 1. dubna, eventuelně 1. července r. 1913.

Pomýšlí se také zaříditi na oceanech jistý druh služby inspekční, k jejímuž udržování by byly povinny přispívati všecky státy. Služba tato měla by za účel dohlédati, aby lodi nevybočovaly ze svých drah; lodi, které by ji vykonávaly, uvědomovaly by zaroveň parníky o hrozícím nebezpečí buď bouří nebo pohybem ledovců atd. Je samozřejmo, že příslušelo by jim předvším přispěti k pomoci lodím nehodou stiženým, pro kterýž případ byly by vyzbrojeny nejen silnými stanicemi pro bezdr. telegrafii, nýbrž i vším jiným zařízením, jakého ke službě ochranné na moři je nezbytně třeba.

Dne 1. ledna 1912 bylo na celém světě asi 12,453.000 telefonických stanic, na nichž vykonalo se za rok přibližně dvaadvacettisíc milionů rozhovorů. Nejvíce stanic má Sev. Amerika (8,729.000), jí následuje Evropa s 3,239.000 stanicemi, pak Asie se 166.000, jižní Amerika se 120.000 stanicemi atd. Hrubý příjem z provozu telefonového na celém světě obnášel r. 1609 asi 1624 milionů K; z toho připadlo na Spojené státy americké 67·4%, na Evropu 27·8%, na Kanadu 2%, na ostatní díly světa pak 2·8%. Kapitál vložený do telefonového zařízení všech dílů světa obnáší asi 8541 milionů korun, z čehož opět připadá: na Spojené státy americké 61·2%, na Evropu Evropu 33·2%, zbytek pak na ostatní země. Na jednu stanici je třeba podle toho průměrně asi 680 K investice. Nejdražší je telefon v Bosně, kde jedna stanice representuje 1620 K, nejlaciněji staví se ve Finsku nákladem prum. asi 366 K za stanici. Dle počtu obyvatel připadne z této investice ve Spoj. státech amer. 50·73 K, tedy nejvíce, nejméně v Řecku 3·95 K, v Rakousku asi 4·50 K na jednoho obyvatele. Na hrubém příjmu zúčastněna jest Belgie 250 K, tedy nejvíce; Rakousko, Francie, Italie a Portugalsko přijalo asi po 204 K ročně za jednu stanici. Nejmenší hrubý příjem jest ve Finsku (asi 79 K).

Úhrnného příjmu ze styku telegrafního a telefonního za rok 1909 bylo docíleno asi hrubých 762,477.000 K; za telefon 59%, za telegraf 41%.

Nejčilejší frekvenci telefonovou z úhrnného styku telegrafického, telefonového a dopisového vykazuje Švédsko, kde z jednoho sta sdělení připadá 72·8 telefonem, 26·5 dopisy a 0·7 telegrafem. Telegrafu používala nejvíce Francie 3·4%, dopisy 82·8% a 13·8% sdělení telefonem. Rakousko mělo největší procento sdělení dopisových (85·9%), 12·9% telefonových a 1·2% telegrafických.

Nejméně používaly telegrafu Spojené státy americké (asi 0·4%), dopisových sdělení bylo 40·9% a telefonových 58·7%. Střední Evropa má poměr následující: 74·4% dopisů, 23·9% rozhovorův a 1·7% telegramů. Od r. 1900 až k r. 1910 vzrostla telefonická doprava o 277%, telegrafická o 36%; telefonických vedení přibylo 448%, telegrafních 57%. Německo má více než třetinu, Velká Britanie více než pětinu všech telefonových stanic v Evropě; přes 200.000 stanic má v Evropě jediná Francie; Švédsko, Rusko a Rakousko mají každá přes 100.000 stanic. Nejvíce stanic má New-York (více než Belgie, Norsko, Dánsko, Uhry, Italie a Nizozemsko dohromady), Boston má více stanic než celé Předlitavsko. Na sto obyvatel připadlo dne 1. ledna 1911 v Rusku 0·1, ve Španělsku 0·15, v Uhrách 0·2, v Italii 0·2, v Rakousku 0·4, v Belgii 0·6, ve Francii 06, v Nizozemí 1·2, ve Velké Britanii 1·4, v Německu 1·6, ve Švédsku 3·4, ve Spojených státech amerických 8·1 stanic.

V Evropě jsou tři veliká města, která dosud telefonu nemají, a to Cařihrad, Adrianopol a Saloniki; 47 měst má po jedné stanici, 38 po 2 stanicích, 22 po 3, 8 po 4, 5 po 5, 4 po 6, 2 po 7 a jediné po 20 stanicích na 100 obyvatel.

V Království Českém bylo počátkem července t. r. asi 29.320 telefonových stanic a asi 510 veřejných hovoren, úhrnem tedy 29.830 stanic. Obvod pražské sítě vykazuje té doby asi 9200 stanic a 59 hovoren.

Více než jeden tisíc stanic i s hovornou měla následující města: Karlovy Vary (1440), Liberec (1488), Plzeň (1085) a Teplice-Šanov (1322).

V poměru k počtu obyvatelstva připadá na jednu telefonickou stanici obyvatel v Karl. Varech 12, v Liberci 24, v Ústí n. L. 44, v Jablonné nad Nisou 53, v Králové Hradci 61, v Mělníku 65, v Králové Dvoře 68, v Pardubicích 71, v Plzni 74, v Praze s předměstími a okolím asi 76, v Náchodě 83, v Mladé Boleslavi 88, v Č. Budějovicích 92, v Klatovech 96, v Litoměřicích 98, v Jaroměři 104, v Čáslavi 107, v Turnově 113, v Kladně 120, v Hořicích 125, v Táboře 125, v Příbrami 128, v Chrudími 147, v Písku 148, v Domažlicích 151, v Brandýse n. L. 157, v Hoře Kutné 173, v Jičíně 182, v Č. Krumlově 189, v Lounech 191, v Jindř. Hradci 210, ve Vys. Mýtě 222, v Nymburce 242 atd.

V celém království připadla by jedna stanice asi na 220 obyvatel. Ústředen bylo v celých Čechách 335, počet měst, míst a osad, spojených telefonem, obnášel 1397.

V telefonické síti v Čechách umístěny jsou převážnou většinou přístroje na provoz magnetoinduktorový; systému o ústřední baterii používá se toliko v Karlových Varech, kromě toho jsou v každém téměř městě užívany stanice společenské, kterých je v Praze více než 1430 v činnosti.

*

Zapomenutého a neuznaného vynálezce telefonu, jménem Antonia Meucciho z Livorna v Italii, ujímá se vlašský

list „Italia", založený Danteovou společností. Meucci byl prý před padesáti lety nestorem italské kolonie v New Yorku a ukrýval r. 1859 ve svém domku Garibaldiho, když tento by na útěku z vlasti. Zde prý také Meucci vynalezl přístroj, který pojmenoval telefonem. Předložil svůj vynález Grant ovi, tehda presidentu okresní telegrafní společnosti a prosil, aby aparát jeho byl vyzkoušen odborníky, kteří se měli vysloviti o použití jeho v praksi. Grand prý přislíbil vykonati vše, oč Meucci žádal a když ani po dvou letech, v bídě strávených, nedostalo se Meuccimu žádaného vyrozumění, obrátil se Meucci na patentní úřad ve Washingtonu, kam r. 1871 předložil všecky doklady, aby přístroj mohl býti patentován; příjem jejich byl mu také od zástupce patentního úřadu písemně potvrzen. Když za pět let potom dostal professor Graham Bell patent patent na vynalezení telefonu, protestoval Meucci veřejně proti postupu patentního úřadu, ovšem že marně, třeba že se i veřejný tisk americký jeho věci vřele ujal. Meucci nedocílil ničeho, ačkoli té doby bylo zjištěno, že úředníci patentního uřadu prodávali modely a nákresy, týkající se předmětů předložených k patentování. Teprve případ, kdy vláda Spojených států vystoupila pro jisté nesrovnalosti proti Bellově společnosti, rehabilitoval Meucciho. Vláda vytýkala společnosti, že prý lstivým způsobem zmocnila se vynálezu Meucciova. Spor vlekl se až do r. 1892, kdy nejvyšší soud rozhodl, že Bellův telefon měl by se nazývati správně telefonem Meucciovým, protože si Bellova společnost pomohla k patentu nepoctivým a podvodným způsobem.

*

Ma Moravě boj socialistu proti křesť. knihtiskařům, po pět let už vedený socialistickými sprostotami v novinách, propukl nedávno v násilnosti, když do arcibiskupské knihtiskárny v Olomouci dostal se jeden strojník, jenž jest členem spolku křesť. knihtiskařů. Původ sporu jest, jak v jiných spolcích bývá: založí se odborný spolek, šplhavci se časem zmocní jeho vedení, zneužívají ho ke svým stranickým choutkám a jsou pak náramně zlí, že druzí se konečně ozvou. Vzorná kdysi organisace knihtiskařů stala se i na Moravě dle vedení zcela socialistickou, zrudla. Nehledě k vynucované oslavě 1. května, i jinak měl spolek podporovati socialistický volební fond, denníkový fond „Rovnosti", ba přistoupil i k „Freie Schule"! Odpor našich lidí v benediktinské knihtiskárně v Brně ovšem nic nepomohl, spíše ty lidi k horším kouskům dráždil. Když křesťanskosociální Všeodborové sdružení začalo v Brně čileji pracovati, někteří ze sazečů benediktinské knihtiskárny k němu o své ujmě přistoupili a byli mu ovšem dobrou oporou jakožto intelligentnější část dělnictva. Ačkoli členy odborného spolku býti nepřestávali a povinnostem svým k němu i dále vyhovovali, socialisté nemohli toho snésti, aby členové jejich spolku hlásili se též ke sdružení křesťanskosociálnímu. Štvali co možná proti nim, štvali u gremia i u veřejnosti proti závodu a usnesli se dokonce 18. srpna 1907 vyzvati ony členy, aby ze Všeodborového sdružení vystoupili, čímž tito donuceni, buď se podrobiti anebo vy-

stoupiti ze spolku. 4. září 1907 usnesli se vystoupiti ze spolku a založiti „Spolek křesťanských knihtiskařů“, když jim ředitelstvo benediktinské knihtiskárny úředně zaručilo další zaměstnání. Vystouplých bylo 33. 2 starší dělníci zůstali u původního spolku, jelikož vystoupení mělo za následek ztrátu všech nároků hmotných za všechny příspěvky u původního spolku kdy složené. Několik ze závodu odešlo.

Proti spolku novému i proti benediktinské knihtiskárně nastal nyní boycott a surové štvaní, jež obstarávali hlavně někteří typografové z Moravské akciové knihtiskárny. Boj byl dosti těžký, jak pro spolek, tak pro závod, neboť oba měli nyní na starosti nejen členy, nýbrž i jejich rodiny a následkem postrachu socialisty šířeného bylo se obávati, že spolku i závodu nebude lidí přibývati, nýbrž ubývati. Ale konečně každý boj má své mrtvé a vyžaduje obětí, jež by se byly lehčeji nesly, kdyby závodu pro nedostatek personálu nebyly vznikly nesnáze nové. Se strany, odkud to nejméně bylo očekávati, začalo se štváti proti závodu, že jest nedostatečný, že nedovede zdolati návalu práce, pošilháváno závistivě na nový jeho dům (ovšem vystavěný na dluh!) Nic nepomáhalo dokazovati krátkozrakým těm našim „obratem“, že 35 lidí ovšem nemůže zdolati práce, kterou před tím konávalo 40—45, aby měli strpení atd. — nic platno: všechno mělo býti „station“ a když nebylo, „v benediktince je strašný nepořádek“, tak a podobně to šlo dále. Chvíle nezapomenutelné, jež byly s to zmařiti celé dílo; kéž nemají pro své původce horších následků! S pomocí boží podařilo se nesnáze z velké části překonati: z benediktinské knihtiskárny, ač sama měla a má dosud nedostatek personálu, část jeho odešla ze spolkové ochoty do tří jiných tiskáren (Třebíč, Strážnice a Brno), nyní pak i do Olomouce, kde hlavně ředitel Sojka nové organisaci byl na závadu. Spolek má jmění 17.200 K, podpor, hlavně nemocenských za těch 5 let vyplatil na 13.000 K. Dobrodinců našel dosud bohužel velmi málo; poukazováno jenom na „bohatý klášter“: no dobrá, ten ve svém závodě zajisté učiní, jak dosud, co bude možno, avšak spolkově organisační zájem strany by vyžadoval i zde více mravní a hmotné podpory!

Školství.

Ústřední spolek jednot učitelských na Moravě ve schůzi 20. července v Boskovicích při zprávě odboru kulturního „trpce si stěžoval, že učitelstvo nechápe kulturního úkolu a nešíří lidových kalendářů „Havlíček“ a „Palacký“, jak by mělo.“ 21. července o valné hromadě žádá definitivní úpravu platu, 35letou dobu služební, vyslovuje

se „z příčin paedagogických, národnostních i politických“ (té hlavní nejmenují, čtveráci!) „rozhodně proti zamýšlené definitivě okresních inspektorů“; neustanou prý „se dovolávati akademického vzdělání“ a stěžují si, že „učitelům činí se obtíže, chtějí-li vlastními prostředky“ dopracovati se vyššího vzdělání (ale?), žádají „vysoký zemský sněm, aby povolil potřebný náklad, aby se mohly konati a řádně upraviti pravidelné okresní učitelské konference, jak to říšský školní zákon předpisuje, neboť dnešní stav rozvoj škol značně poškozuje“ (no, no!), konečně žádají sněm o subvenci na vydání spisů J. A. Komenského, dle Palackého to největšího Moravana; k tomuto kdesi podotčeno, že stavovská čest učitelstva přece žádá, aby si náklad odbíráním uhradilo samo, když má dosti peněz na ledajaké machařiny. Ale ovšem Komenský není tak „výborným chirurgem pro léčení národních našich nemocí“, jako Machar (J. Chý-a v hloupoučkém článku k r. 1915 v „Českém Učiteli“ 1912, str. 4.)

*

Na Moravě jest prý přes 70 středoškolských učitelů bez místa. Při tom se podněcují projevy pro moravskou universitu. Co pak ti lidé budou dělati? „Zřídí se nové střední školy.“ Ano, a jejich odchovanci zase půjdou na universitu — a tak dokola. Jen jak potom ta česká věda tohohle beztoho již nevalného studujícího materiálu bude vypadat! A kdo to má všecko platit? Dle počtu obyvatelstva a dle významu Moravy nám druhá universita zajisté patří. Avšak ty výsledky!?

*

V Jičíně sáhl si na život čekatel učitelství pro neúspěch při zkoušce. Noviny české vypravují, že sam vrah náležel ke společnosti, která s professorem v čele „obracela noc v den“, ale ne nad knihami, nýbrž u žbánků, tak že se chodívalo z hospody do školy. I na moravských středních školách stávají se prý takové případy.

Rokycanský oktaván Král vydal (svým nákladem) své „básně“ pod názvem „Jarní verše“. Byly tak volně dle Machara napsány, že úřad je zabavil. Věnovány byly prof. A. Bělskému prý na důkaz vděčnosti. Kdo je při tom ubožejší, professor či žák?

*

Ve dnech 18.—20. července v městě Grandmeru konal se sjezd francouzské „Ligy vzdělání“, mohutné organisace, jež má za účel hájiti světskou školu ve Francii a beznáboženské vzdělání. Generální sekretář ligy Leon Robelaine v referátě svém podal truchlivý obraz beznáboženské lidové školy. V mnohých departementech veřejné školy ztratily již 496 žáků z 1000; mnohé školy jsou docela prázdny. Mnoho míst učitelských je bez učitelu nebo jest obsazeno dočasnými učiteli, nemajícími ani zkušenosti ani autority . . . V západních departementech pro nedostatek žáků veřejné školy přímo se zavírají, zanechávajíce místo pro školy klerikální. Počet kandidátův učitelství ustavičně se zmenšuje. Protivníci světské školy, naříká si sekretář, naopak pozdvihli hlavu. Katolická církev zvětšuje počet svých učitelských seminářů. „Katolický spolek pro vychovávání a vyučování“ za

předsednictví pařížského kardinála se usnesl, že duchovenstvo i věřící na žádný způsob neopustí školu a bude-li třeba vybírati, že biskupi raději svolí zavříti kostely než školy! Na jiném sjezdě katolíci, tvořící většinu občanů, žádali svobodu vyučování a poměrné rozdělení škol. A toto zákonité a přirozené úsilí katolíkův o rozšíření škol katolických proti bezbožeckým školám státním, sekretář ligy prohlásil za drzé nároky a vyzýval členy ligy k ochraně veřejné školy a k větší horlivosti. Ministr osvěty v řeči své vybízel členy ligy, by podporovali uvedení školských zákonů v život a světské školy „obklopili půvabem a mravní i hmotnou elegancí.“

Co do platů učitelských, je dnes Francie na dvacátém třetím místě v Evropě. Dvacetiletý člověk-učitel dostává měsíčně 87 franků. Dostane později 1200 fr. a maximum 2000 až 2400 fr. Není pochyby, že právě ve Francii se dá nejtíže žíti. Francie je dnes takřka jediný stát, kde veřejné školství nemá rázu konfesijního, ale co do platů, co do odborné přípravy, co do školství pro odrostlé je takřka na posledním místě.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Nový branný zákon z 5. července r. 1912. (Č. d.) § 30. (majitelé zděděného hospodářství). Majitelé zděděného hospodářství mají nárok na přesazení do náhradní zálohy, když na svých hospodářstvích sami hospodaří a stačí-li výnos jich hospodářství dle místních poměrů ku samostatnému vydržování pětičlenné rodiny, aniž by překročoval čtvernásobnou míru takového výnosu. Nové ustanovení tohoto paragrafu jest, že výhoda dle něho může za stejných podmínek přiznána býti majiteli statku střední velikosti ve smyslu říšského zákona č. 52 z 1. dubna 1889 a dotyčných zákonů zemských. — Pojem držitelství statku jako statku zděděného vztahuje se pouze na posledního jeho držitele, o úlevu se ucházejícího. — Za zděděné budiž pokládáno také hospodářství, převzaté cestou postupu, jestliže jeho dřívější majitel zatím zemřel a hospodářství dle zákona o dědické posloupnosti bylo by beztoho připadlo nynějšímu držiteli. — Zdědí-li branec po jednom ze zemřelých rodičů pouze polovinu hospodářství, druhou jeho polovinu pak převezme od onoho z rodičů, který zůstal na živě, sluší i tento způsob nabytí statku klásti na roveň nabytí statku právem dědickým. — Bylo li hospodářství svobodnou dohodou dědiců dle zákona povolaných přikázáno jednomu z nich s podmínkou výplaty ostatních zájemníků, sluší výsledek dohody takové na roveň klásti zákonné po-

sloupnosti dědické. — Rozdělil-li zůstavitel svoje hospodářství ještě za svého života ve dvě nebo více usedlostí, nebo provedou-li toto rozdělení teprve dědicové — ať již na základě posledního pořízení zůstavitelova, či svobodnou dohodou — může každý z nich ucházeti se o úlevu pouze tehda, obstarává-li — předpokládaje splnění všech ostatních podmínek — správu zděděného hospodářství na místě a z povolání sám. — Není tedy přípustné dle § 30, aby branec zděděné hospodářství snad pronajal a sám osobně ho neobdělával. V tomto případě nemůže uplatniti nárok na výhodu v plnění služební povinnosti dle § 30. — Trval-li nárok na úlevu již před nastoupením činné služby, ale nebyl li až do nastoupení činné služby uplatněn bez dostatečného ospravedlnění, nastane nárok na přeložení do náhradní zálohy teprve při příští, všeobecné výměně mužstva. Na příklad: Branec, který uplatnil právo na výhodu dle § 30. teprve po svém nastoupení k činné službě v roce 1913, přeloží se do náhradní zálohy — když mu výhoda tato byla přiznána — teprve v roce 1914 při výměně mužstva na podzim. Musí tedy stráviti v činné službě celý rok za to, že za včas do nastoupení činné služby neuplatnil bez dostatečného ospravedlnění nárok dle § 30. — Pozbude-li vojín, který na základě ustanovení tohoto paragrafu nalézá se v náhradní záloze, nároku na úlevu, nebo nepodá-li roční průkaz o další platnosti tohoto nároku vůbec, nebo nepodá li jej zavčas bez dostatečného ospravedlnění, jest povinen — pokud by nebyl ponechán v náhradní záloze z jiného duvodu, oprávňujícího nárok na úlevu — odbýti si neprodleně činnou službu po případě ještě zbývající. Pokud jde o výkon další služební povinnosti, budiž s ním naloženo dle toho, ke kterému odvodnímu ročníku náleží. Na příklad: Brancovi, odvedenému v roce 1912, byla v tomto roce přiznána výhoda dle § 30. a on do náhradní zálohy zařaděn. V roce 1913 nepodal ale do konce června průkaz, že má ještě nárok na výhodu dle § 30. V tom případě povolá se ihned k činné službě a slouží tak dlouho, jako ostatní vojíni odvodního ročníku 1912. — Výhoda v plnění služební povinnosti znamená značnou úlevu pro stav rolnický a směřuje k tomu, aby byla zachována rodná půda v rukou dědice a rolnické usedlosti nepřecházely do cizích rukou nebo do nájmu cizích lidí.

§ 31. (živitelé rodin). Vzhledem na rodinné poměry buďtež tyto kategorie brancův určeny pro náhradní zálohu, po případě do ní přeloženi:

a) jediný syn otce neschopného k výdělku, nebo ovdovělé matky, nebo jediný zeť, když trvaly poměry, jež jeho nárok odůvodňují, již v době, kdy se oženil; (tím má se zameziti ženitba ze spekulace, aby branci následkem oženění s dcerou výdělku neschopného budoucího tchána nebo ovdovělé tchyně nechtěli se vyhnouti 2, 3, 4leté praesenční službě);

b) po smrti otcově jediný vnuk děda neschopného výdělku nebo ovdovělé babičky, nemají-li syna, způsobilého výdělku;

c) jediný bratr nebo nevlastní bratr osiřelých sourozenců, nemajících otce. Lze však reklamovati pouze onoho manželského a vlastního syna, vnuka, bratra nevlastního bratra, po případě onoho jediného zetě, na jehož úlevě závisí výživa jeho rodičů, děda a báby, nebo sourozenců, po případě tchána a tchyně, plní-li také skutečně tento závazek, jinak povolá se ihned k činné službě, prokáže-li se, že výše uvedené členy rodiny nepodporuje nebo podporovati nemíní. Tato úleva budiž přiznána jedinému vnuku, živícímu děda nebo bábu ze strany matčiny také tehda, žije-li jeho otec, jehož manželství však jest zrušeno. — Nemanželskému synu přísluší táž úleva, závisí-li na ní výživa vlastní jeho matky, jeho děda se strany matčiny, nezpůsobilého k výdělku (nové), nebo jeho ovdovělé báby se strany matčiny (též nové), nebo jeho zcela osiřelých sourozenců a plní-li také skutečně tento závazek. — Za nezpůsobilé k výdělku lze také pokládati: otce, děda, po případě tchána, jenž překročil již 65. rok (dle starého branného zákona 70. rok). — Za podmínek výše uvedených bude jako s jediným synem, vnukem, nebo bratrem, po případě zetěm naloženo také s tím, jehož jediný bratr, ostatní bratří nebo nevlastní bratří, po případě švagrové a) konají činnou vojenskou službu pravidelnou nebo z trestu prodlouženou, nebo jsou-li výjimečně činné službě přidrženi ve smyslu § 43., bodu 2. a § 44., bodu 2. branného zákona; b) v činné službě pokračují jako poddůstojníci (nové); c) jsou mladší 19 roku (dříve 18 roků); d) jsou k jakémukoli výdělku nezpůsobilí pro nezhojitelnou duševní nebo tělesnou vadu. — Ti, kdo vstoupí dobrovolně, nabudou nároku na úlevu tímto paragrafem stanovenou teprve tehda, vzešly-li poměry, o něž nárok svůj opírá, teprve po jeho odvodě (nové ustanovení). — Trval-li nárok na úlevu již před nastoupením činné služby, ale nebyl-li uplatněn až do nastoupení činné služby bez dostatečného ospravedlnění, nastane nárok na přeložení do náhradní zálohy teprvé při příští všeobecné výměně mužstva (nové ustanovení). Pozbude-li vojín, nalézající se v náhradní záloze na základě předpisů tohoto paragrafu, nárok na úlevu, a nebo nebyl-li roční průkaz o trvání tohoto nároku podán vůbec, nebo nebyl-li bez dostatečného ospravedlnění podán včas, je dotyčný vojín, není-li jej dlužno ponechati v náhradní záloze z jiného důvodu úlevu ospravedlňujícího, povinen neprodleně si odbýti činnou službu, jež mu po případě ještě zbývá. Pokud jde o výkon další služební povinnosti, budiž s ním naloženo dle toho, ke kterému odvodnímu ročníku náleží. — Úleva tímto paragrafem stanovená nebude přiznána, dá-li se již předem zjistiti, že poměry, o něž opírán jest nárok na úlevu, pominou v době od zařadění až do 1. října onoho roku, v němž branec dovrší 23. rok. V tomto případě budiž reklamovanému povolen odklad nastoupení činné služby až do 1. října onoho roku, ve kterém změní se zmíněné poměry (nové ustanovení).

Velké změny přináší § 8 (služební povinnost, domobranecká povinnost). První odstavec označuje, že „služební povinnost znamená povinnou vojenskou službu ve vojště společném, v námořnictvu a v zeměbraně.“ Dříve tohoto odstavce nebylo. Nové jest též slovo „pravidelná

služební povinnost trvá"; dříve bylo v branném zákoně: „Služební povinnost trvá." — „1. ve společném vojsku: a) celkem 2 roky v činné službě a 10 let v záloze; b) u jízdy a jízdného dělostřelectva, dále c) u formací s dvouletou dobou služební pro počet mužstva, přiměřený počtu poddůstojníků, určenému rozpočtem, do kteréhožto počtu čítati nutno poddůstojníky, kteří v činné službě u těchto formací dobrovolně setrvají, jakož i ty, kteří dle § 19 dobrovolně do nich vstoupí se závazkem tříleté činné služby — 3 roky v činné službě a 7 let v záloze; pro ty, kdož zařaděni byli do náhradní zálohy, 12 roků. — 2. u válečného loďstva: 4 roky v činné službě, 5 let v záloze a 3 roky v námořní obraně." Novinkou v tomto paragrafu též jest, že možno použíti posledního ročníku (dvanáctého) a i mladšího společné armády k doplnění válečného stavu zeměbrany. Vojíni, kteří sloužili v pravidelné činné službě 3 léta, slouží o 2 léta méně v domobraně; kteří strávili v činné službě 4 léta ve válečném loďstvu, slouží v domobraně o 5 let méně. — Tento paragraf zavádí pro většinu ozbrojené moci 2letou činnou službu; 3letá činná služba u jízdy a jízdného dělostřelectva odůvodňuje se složitějším výcvikem u těchto druhů zbraní; taktéž 4letá činná služba u válečného loďstva. Za to zkrácena příslušníkům jízdy, jízdného dělostřelectva a vůbec všem, kteří musí 3 léta v činné službě stráviti, jakož i mužstvu válečného loďstva služební povinnost v zeměbraně a v domobraně. — Ustanovením, že při formacích s 2letou činnou služební povinností možno ponechati část mužstva potřebného pro poddůstojníky 3. rok v činné službě, dotčena jest inteligentní část branců, hlavně ony kruhy, kteří dosud na podkladě tak zvané intelligentní zkoušky mohly dosáhnouti práva jednoroční dobrovolnické služby. Tak se stane, že méně vzdělaný vojín půjde po 2 letech do zálohy, kdežto jeho intelligentní a ve vojenské službě se osvědčivší soudruh bude museti jako poddůstojník nebo poddůstojnický dorost sloužiti v činné službě 3. rok. Toto ustanovení zákona působí již nyní zlou krev. — Mužstvo, zařaděné do společného vojska na 2 nebo 3 léta k činné službě, odslouží si v tomto 12, případně 10 let; dosud bylo po 10 letech přeloženo na 2 léta do zeměbrany. Ustanovení, že možno posledního a případně i mladšího ročníku společného vojska k doplnění válečných stavů zeměbrany, připojuje tuto těsněji k společnému vojsku. Vždyť vlastně zeměbrana jest úplně rovnocennou se společným vojskem a rozdílné jsou jen jejich názvy. — Náhradní záložníci zůstanou celých 12 let u společného vojska; dosud patřili 10 let k stálému vojsku a 2 léta k zeměbraně. — § 9 (zvláštní povinnost činné služby), dřívější § 21, určuje služební povinnost všech, kteří na státní útráty se připravují pro vojenskou službu z povolání (hlavně jsou to chovanci různých vojenských vzdělávacích ústavů); poslední odstavec tohoto paragrafu určuje, za kterých podmínek jest možna činná služební povinnost těch, kteří studují ve vojenských a námořních akademiích na vlastní útraty. — § 10 (služební povinnost pro ty, kdož domohou se rakouského státního občanství) upravuje služební povinnost dřívějších státních uherských a zemských bosensko-

hercegovských, jakož i dřívějších příslušníků cizích států, kteří byli přijati ve svazek rakouské státní příslušnosti.

II. díl (doplňování a výhody). § 11 (doplňování společné branné moci). V tomto paragrafu (dřívějším § 16) není již obsaženo ustanovení, stavěti se k odvodu mimo životní třídu a pořad losu. Za to podotýká tento paragraf v posledním odstavci, že mohou dobrovolně se hlásící gažisté důstojničtí a vojensko-úředničtí aspiranti, dále při zvláštní potřebě též dobrovolně se hlásící muži zeměbrany býti přeloženi do aktivního stavu společného stálého vojska nebo společného námořnictva. — § 12 (doplňování zeměbrany), dřívější § 12; zde odpadá ustanovení stavěti se k odvodu mimo životní třídu a pořad losu, dále ohledně přeložení jednoročních dobrovolníků a výjimečného předčasného přeložení důstojnických aspirantů společného stálého vojska do aktivního stavu zeměbrany. — K doplnění mužstva státních hřebčinců přeloží se nováčkové jízdy společného vojska, takže státní hřebčince budou míti od nynějška zeměbranecké mužstvo. „Výjimečně" mohou býti k zeměbraně přeloženi dobrovolně se hlásící gažisté, dustojničtí a vojensko-úředničtí aspiranti a při zvláštní potřebě též dobrovolně se hlásící mužstvo společného stálého vojska a námořnictva do aktivního stavu zeměbrany — § 13. (branecký kontingent), dřívější § 14., k udržování společné ozbrojené moci byl pro rakouskou i pro uherskou polovici říše zvýšen. Bosna a Hercegovina dodává zvláštní branecký kontingent. Pro Rakousko (mimo Tiroly a Vorarlbersko) a pro Uhry s Chorvatsko-Slavonskem obnáší branecký kontingent v roce 1912 celkem 136.000 mužů (dosud 103.100 mužů), v roce 1913 — 154.000 m., v roce 1914 a v následujících 9 letech — 159.000 m. — Jak viděti, jest určen branecký kontingent na 12 let. Tento rozdělí se na Rakousko a na Uhry dle počtu obyvatelstva dle sčítání z 31. prosince 1910. — Rakouská zeměbrana obdrží v r. 1912 — (mimo kontingent z Tirol a z Vorarlberku) 20.715 m., v r. 1913 — 22.316 m., v r. 1914 — 23.717 m., v r. 1915 — 25.018 m., v r. 1916 a v následujících 6 letech — 26.996 m.

Odvedenci, jichž není zapotřebí k doplnění mírového stavu společného stálého vojska, válečného loďstva a zeměbrany, přeloží se jako „přespočetní" dle § 37. bran. zákona do náhradní zálohy. — Přes mírový stav přebývající mužstvo starších ročníků propustí se, jakmile to služební poměry dovolí, na trvalou dovolenou. Jedním slovem: čím více se zařadí nováčků, tím více mužstva starších ročníků bude propuštěno na trvalou dovolenou. Při této bude se bráti ohled na rodinné poměry, zemědělce, občanské povolání a výdělkové poměry. — § 14. (všeobecné podmínky pro vstup do společného vojska nebo do námořnictva): Výška těla 155 cm. odpadla a není žádná předepsána v tomto paragrafu. Mimo rakouské nebo uherské příslušenství jest uvedena též příslušnost bosensko-hercegovská. — § 15. (všeobecné podmínky pro vstup do zeměbrany): Výška těla není už předepsána (dříve nejméně 153 cm.). — § 16. (povinnost stavěti se, hlášení k záznamu, součinnost obecních představených a matrikářů) má následující usta-

novení, kterého v dřívějším branném zákoně nebylo: „Nedá-li se vada (totiž při odvodu) dostatečně zjistiti na místě odvodním, lze dodati brance do vojenské nemocnice; uzná-li se, že vada je zhojitelna nejdéle do čtyř měsícův a bez chirurgické operace, může branec býti dán do nemocnice občanské.“ (P. d.)

*

Činí se kněžstvem pokusy obnoviti poněkud nábožensko-mravný život našeho vojska. Konají se exercicie rekrutům, důstojnictvu i mužstvu dává se možnost účastniti se stavovských náboženských přednášek; od velitelstev se aspoň umožňuje poněkud návštěva nedělní bohoslužby. Vojenská služba jest pro mladíka dobou kritickou v každém směru, i nyní ještě, kdy trvá zcela krátce. Jeden se na vojně polepší, naučí pořádku, sesílí, druhý se pokazí, zlenoší, tělesně zničí. Ani to ani ono nemůže býti lidumilu lhostejno, i není nikterak vlasteneckým hrdinstvím, lidem život vojenský jen otravovati. Je to přece důležitá část národu, jsou to naši lidé, jejichž budoucnost a v ní budoucnost velké části národu se tu rozhoduje.

Pro nábožensko mravný život byly ve vojště našem do nedávna poměry krajně nepříznivé, tak že svědomití rodičové právem jen s hrůzou syny na vojnu posílali. Pokusy ony shora naznačené mají jednotlivcům aspoň umožniti, aby ani na vojně nezapomněli, že jsou katolíky. Bude-li toto umožňování aspoň též usnadňováním, možno býti spokojenu; komandování by bylo jenom na škodu.

Liberálníci křičí už: aha, zase šavle a kropáč! Je to pochopitelno. Vedle byrokracie bylo vojsko hlavním představitelem neznabožství, officielně a namnoze i soukromě. Vojáka viděti v kostele, neřku-li důstojníka, bylo sensací. Jen komando je někdy hnalo aspoň ke kostelu „na parádu“, a známy jsou smutnosměšné příhody z těchto parád. „Když povelím: zum Gebet! pokleknete a budete počítati do 30.“ Před několika lety v Brně o Božím Těle důstojník maje o pozdvihování veleti k salvě táže se mezi mší panáčka náhodou mimojdoucího: „bude pozdvihování v kostele či venku?“ Za takové a podobné nevšímavosti, ba pohrdavosti, mnohdy i na odiv stavěné není divu, že i nejlepší lidé aspoň zvlažnějí, ne li více, zvláště na vojně, kde jiných protináboženských popudů jest více než jinde; církevní přikázání na př. jsou na vojně bezmála suspendována, i jest pak těžko v civilním životě k nim se vrátiti, o jiných věcech ani nemluvíc. Proto by vojenská správa i v zájmu vojska dobře učinila, kdyby pokusům nápravným aspoň nepřekážela, než bude příliš pozdě. Že již nyní je dosti pozdě, vidno z pokřiku, jaký liberálníci strhli proto, že i důstojnictvo za příkladem nejvyššího velitele svého súčastnilo se vídeňského eucharistického sjezdu. V „Danzers Armeezeitung“ však odpověděno m. j.: „Es hat eine Zeit gegeben, da galt es für beschränkt oder als Symptom berechnenden Servilismus, sich zu seiner Religion zu bekennen. Wenn aber Sozialdemokraten und verwandte Geister immer wieder glauben, empfindliche Saiten in uns zu berühren, wenn sie in ihrem wohlverständlichen Streben, das Individuum zu isolieren und es dadurch

ihren verhetzenden Tendenzen dienstbar zu machen, die „wallfahrenden Offiziere“ höhnen oder bemitleiden, so verrät diese Gesellschaft nur, dass sie uns nicht kennt . . . Wir gehen unsern Weg, stolz und frei, und das Belfern der Hunde vermag uns nicht zu beirren“. Dosti zřetelno!

Balkan. Schyluje se k válce mezi 4 drobnými státy a Tureckem. Poměr válečných sil jest nejistý; počtem síly oněch čtyř mocí jsou větší, výcvikem a pohotovostí nikoli, zvláště ne řecká. Rusko na svých západních hranicích mobilisuje, zajisté ve prospěch států balkanských. Ale proti komu? Proti našemu zakročení, či proti klidnému Rumunsku, či dokonce proti Turecku? Katoličtí Malissorové přes protektorát náš — soc. Ellenbogen v delegacích jej odsoudil — krutě trpí v bojích, že žádají od Turků splnění slibů.

Ročník XXIX. Číslo 11.

HLÍDKA.

Husovy spisy proti bulle odpustkové.

Dr Jan Sedlák.

Druhý dokument jest v kod. univ. pražské III G 16 (Truhl. 541) na fol. 79b. Písař kodexu sebral téměř samé staré věci, jež jsou uveřejněny od Höflera, Palackého a Losertha. Zmíněný dokument není uveřejněn, protože se zdálo, že jest až z doby krále Jiřího. Sám Truhlář v katalogu (I. str. 219) nadpisuje jej: Replica (partim Johannis Hus partim aliorum) contra indulgencias paparum et cruciatas (spectans ad tempus Georgii regis). Ale tomu není tak! Písař, jenž psal za krále Jiřího, pouze sedmý bod spisku doplnil událostí obdobnou, jež za jeho času zaměstnávala mysli všech. Ten passus, jenž budil pochybnosti, jest interpolace pouhá, jakž patrno i z poznámky po straně: Hoc modo factum est.

Jinak jest celý ten spis Husův. Písař sám, jenž, jak z rukopisu lze viděti, dobře jest informován, přičítá jej Husovi. Nadpisuje sice jen „Replica quedam inpugnans eandem“, ale nad quedam napsáno menším písmem Mgri Hus, ať už písařem samým nebo současníkem dle subskripta. Potom uvedena událost, jíž se spis týká: Anno domini MCCCCXII errecta est cruciata per Johannem papam XXIII. contra Ladislaum regem Napulie et Pragam eodem anno allata. Subskript písařův pak nenechává o autorovi pochybnosti: Iste sunt raciones Mgri Johannis Hus cum sibi adherentibus; opposuit se et predicavit tunc temporis contra talem cruciatam sangwinolentam. Et alie

raciones seu magis scripta divine legis ponuntur superius E 3° [1]) Toto svědectví rukopisné jest jistě úplně nepodezřelé.

A vnitřní důvody je potvrzují. Neboť

1. Forma — 10 bodů — jest u Husa velmi oblíbena a má velikou podobnost s „duodecim inconvenientia". Fraseologie je zcela Husova s nátěrem viklefovským a výv ody, zde obsažené, opakují se většinou v pozdějších spisech Husových.

2. Důvody, jež se zde podávají proti bulle, hodí se dokonale na bullu Janovu proti Ladislavovi, ale ne na nějakou bullu pozdější.

3. Zvláště upozorňuji na návrh, jejž dává autor v bodu 10., aby svolána byla universita a aby se radila, zda je to „ad laudem dei, ad profectum fidei catholice et ad profectum regni huius an non." To je doslova v thematě Husovy disputace proti bulle! Již podle toho, bez jiných svědectví, bylo by nutno souditi, že dokument jest Husův.

Zbývá ovšem ještě otázka, není-li replika interpolována na více místech. Než i to dlužno popříti. Nikde jinde není stopy jiného původce nebo docela jiných původců.

Hus potírá zde bullu papežskou 1. proto, že jest proti zákonu Božímu, jenž je zákon lásky; [2]) 2. že vzniknou nepokoje; 3. že budou věřící oklamáni, ježto dávati budou peníze a odpustků nedosáhnou; 4. že jsou ustanoveny taxy; 5. že hrozí Čechám různá nepřátelství, bude-li se tu bulle odporovati. Mimo to 6. papež, pokoře jednoho krále, může tak podrobiti jiné a 7. peněz, jichž nabývá tímto způsobem, používá ke zvýšení lesku a pýchy svého dvora. 8. V Čechách, kde jsou lidé poučeni o nedovolenosti takového jednání, jest se obávati rozkolu a 9. nelze vůbec kurii římské věřiti. Vina za všecky ty následky padne na krále, nezamezí-li hlásání bully. Učinil by dobře, kdyby svolal universitu, aby se uradila, má-li býti bulla připuštěna. Jistě že rozhodne proti připuštění, jak se stalo jinde.

---

[1]) To jest Husovo »Pax Christi« na fol. 39b. 40a. Jinou rukou jest k tomuto subskriptu přidáno: Idcirco Mgro Johanni Hus in concilio Constanciensi est in malum adductum, quod contra ecclesiam romanam et eius auctoritatem et obedienciam docuisset, predicasset et homines ad hoc induxisset etc. Solvere ergo et benefacere ei pro talibus volentes (ps. volentibus) voragini ignis ipsum tradiderunt et suam maliciam consumaverunt, sed quia ipse pro veritate et ewangelio se opposuit usque mortem, palmam martirii est adeptus.

[2]) Cf. kritiku Jakoubkovu v předešlém čísle »Hlídky«.

Replika, jak patrno, velmi útočná, jest cenná zvláště posledním bodem. Z toho vysvítá, že ji Hus psal, nežli odpustky byly hlásány, ba snad než kommissaři přišli do Prahy, a že chtěl jí dosíci, aby král Václav hlasání bully a odpustků zapověděl nebo aspoň svolal universitu, jež by se vyslovila proti tomu. Ale tentokráte Hus u krále nepochodil. Václav zabíral sice na radu Husovu a jeho druhů statky církevní, nutil i násilím duchovní, aby přestupovali církevní interdikt — to se dalo vždy nějak vymluviti — ale přímo proti papeži se postaviti nechtěl. Hus tedy, nedosáhnuv zákazu bully shora, hleděl její hlásání zameziti zdola a vykonal, k čemu králi radil, sám bez autority královy a proti zápovědi fakulty theologické. A nepokoje, jež prorokoval, se dostavily.

[Replica Mgri Hus contra bullam de cruciata.]

De bulla scripta de dubiosis et fallacibus indulgenciis moderni pape: Nichil continetur in ea deificum.

Primo quia expresse contra legem dei Mat. 5, ubi dicitur[1]): *Diligite inimicos vestros et benefacite eis;* iste vero iniuste et pro sua malicia contra ordinacionem dei, quia contra dileccionem proximi, concitat populum christianum ad effusionem sangwinis proximorum cum suis mendosis indulgenciis et contra illud preceptum domini[2]): *Non malum pro malo nec maledictum pro maledicto* etc.

Secundo: Si admitterentur tales indulgencie, timendum est, quod fierent multe discordie et rumores.

Tercio: Fierent multe et maxime decepciones, quia decepcio animarum, cum crederent dubitative, quod essent absolute a peccatis, et hoc, quod darent pro tali taxa absolucionis, gratis darent et nichil acciperent nisi decepcionem et delusionem animarum suarum.

Quarto: Est contra illud b. Gregorii[3]): *Ille solus se privat absolucione, qui alio modo ea utitur, quam Christus mandavit vid. Gratis accepistis, gratis date* vid. remissionem peccati. In bulla autem ponitur taxa, qui plus daret et qui minus etc. Ideo secundum

---

[1]) v. 44.

[2]) 1. Pet. 3, 9.

[3]) V C. J. Can. tohoto výroku Řehořova nenalézám. V c 117. I. 1. sice Řehoř ona slova Kristova uvádí, ale tam jest řeč o svěcení kněžstva.

decreta sanctorum nullus absolvit, qui pecuniam optat. Et ergo nullus fidelis debet consentire eorum absolucioni dubiose, cum fiat ex questu et avaricia per taxarum etc.

Quinto: Quia eo modo regnum Boemie eis resistendo pateretur plurimas angarias et infestaciones.

Sexto: Quia sic destruendo sua astucia unum regem, dum nollet ei suffragari et auxilium ferre, destrueret secundum et post tercium et sic deinceps et per consequens omnes concitaret, ut alium aut alios annichilarent, sicut quondam Bonifacius voluit deponere regem Vngarie propter Ladislaum.

Septimo: Apostolicus capiens multam pecuniam ab hominibus, nichil boni per hoc disponit, sed ad suam pompam et superbiam expendit et inter cardinales dividit, qui sunt sui stipendiarii, et sic contra ewangelium facit, ubi dicitur [1]): *Reges gencium dominantur eorum, vos autem non sic.* Et taliter fecit Bonifacius, constituens annum jubileum, multas collegit pecunias et regem Vngarie voluit privare regno. [2])

Octavo: Timendum est hic de magna divisione et scismate, quia multi homines fideles bene sunt informati ex scripturis, quod heresis est peccare et taxare absolucionem et remissionem peccati etc.

Nono: Quia indulgencie mendose; sicut et in aliis alicui regno papa cum cardinalibus proscribunt se, bullas super hoc dantes, et postea revocant et homines absolvunt, ut contra faciant, ymmo verius et cercius esset paganis credendum, quia quod promittunt, fidelius et amplius tenent.

Decimo: Dominus deus haberet pro malo et communitas domino regi, intelligentes, quia hoc non vadit ex amore, sed ex avaricia et individia seu mala voluntate, quod modo humano postponentes concordiam bonam ulcisci volunt per sangwinis effusionem. Sed bonum esset, si dominus rex super isto convocaret magistros,

---

[1]) Luc. 22, 25. n.

[2]) Zde přidal písař: Sic Pius papa aut magis impius regem Boemie Georgium deposuit et voluit privare regno, cruciatam levans in eum multos cruciferos misit, qui regnum Boemie vastaverunt, combusserunt, et rex Vngarie Mathiass horum fuit executor, sed finaliter tamen nichil obtinuerunt. Po straně jest poznámka: Hoc modo factum est.

predicatores et universitatem studii pragensis et consulerent, si talis processus habeat fundamentum legis divine an non, an sit ad laudem dei, an ad profectum fidei catholice et ad profectum regni huius vel non. Sed oppositum horum patere potest. Nam nec in Anglia nec in Francia nec in Wienna et aliis regionibus cruciatam istam approbaverunt et per consequens nec indulgencias in ea positas. Ergo et in regno isto admitti non debet propter causas predictas.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.)

Dle Jensena měli Babyloňané pro měsíční konjunkci technické výrazy dva: ud-na, bubbulum. Ud-na jest rovnocenné se ša-ba-tum, tedy zvláštní den, bubbulum značí pak „odchod“, „odvedení“. Dle babylonských názorův odešel v této době měsíc a odpočíval. Delitzsch vidí v této době čas pokání a smutku a tak by vystihoval význam babylonského šabattum vysvětlený na uvedené tabulce větou: „den upokojení srdce“. Dny, o kterých nebylo měsíc viděti, byly tedy dny smutku a smíření s bohy, novoluní však znamená ples. Jak se 3 dny bezměsíčné slavily, nevíme, ale máme starou arabskou tradici, dle níž Abraham tři dny každého měsíce se postil, a Harraniové dle údajů mohamedánského autora se postili první tři dny v měsíci.[1]) Glaser pak našel jihoarabský nápis chrámový, v němž jest pravděpodobně řeč o slavnosti novoluní a z té jest možno uzavírati, že obcovati se ženami bylo dovoleno až třetího dne po slavnosti. Ale při měsíčním témdni je dnů 7 a $^3/_8$ dne, čili za dva měsíce dostaneme přebytečné 3 dny a tu jsme přišli na další posvátné číslo, trojku. Sedmička s trojkou dává deset. Tedy dva měsíce musí býti sloučeny, aby přestupné 3 dny se mohly začítati, a tak počítají ještě dnes Arabové měsíce. Severoarabská soustava kalendářová má místo šesti zimních měsíců jen měsíce 3, ale dvojaté. Çafar znamená totiž prvé dva měsíce z této doby, rabiᶜ další dva měsíce a gumâdâ poslední dva měsíce. Chce li Arab každý měsíc pro sebe označiti, pak mluví o 1. anebo 2. çafaru, o 1. nebo 2. rabiᶜ atd. V Harranu najdeme něco podobného. U En Nedima (Fibrist) jest poznámka: „V měsíci jsou čtyry doby (awquât) novoluní, první čtvrt, 17. a 28. den.“ Je samozřejmé, že se zde jedná o měsíc počítaný do měsíčního oběhu a o týdny dle měsíčních fází. Nápadný je však den právě 17., ale snadno se vysvětlí přestupnými 3 dny přidanými ku dni 14.

Bylo ovšem volno tyto tři dni buď přidati na počátku měsíce nebo je připojiti až ku konci, a dle toho měl pak měsíc buď 28 nebo 31 den. Tím si možno vysvětliti, proč i den desátý v měsíci byl posvátným a proč i desítka byla číslem svatým. U dnešních Arabů na-

---

[1]) Nielsen p. 73.

lézáme ještě docela zřejmé toho doklady. Jižní Arabové ještě dnes dle Glasera počítají dny v měsíci dle postavení měsíce, tedy jistě úplně tak jak za dob jihoarabských nápisů tomu bylo.

Toto vše musil Mojžíš věděti, poněvadž se dlouhou dobu zdržoval v Arabii. Ale Mojžíš s těmi výpočty sloučil myšlenky hluboko náboženské, k nimž prvky snad už v šedém dávnověku dány byly. Ale Mojžíš je zdokonalil ve světle své inspirace, a aby tyto slavnosti náboženské nebyly vydány na pospas lidské vrtkavosti, spojil je s pravidelnými zjevy na nebi hvězdnatém. V tom třeba hledati význam židovské soboty, základu to vší hemerologie a heortologie židovské, nejvyšší to zároveň míry všehomíra. Nemá tedy Delitzsch pravdu, pravil-li ve Spandavě ve svých přednáškách o sobotě: „S radostí budiž uznáno, že celý svět děkuje národu židovskému za ustanovený den den v témdni k odpočinku, třebas že za absolutně původní výtvor duše židovské prohlašován býti nemůže. Sobota vyrostla z bahna pověry.“ [1]) Delitzsch tak mluviti mohl ze svého stanoviska, vycházeje od klamného předpokladu, že oběžnice určovaly jednotlivé dny a sobota právě byla dnem černého a zlověstného Saturna. Ale už naše vývody dokazují opak, i kdyby jesuita Kugler nebyl ze zbytků knihovny Asurbanipalovy nalezl doklady, že před 7. stoletím vědecky o planetách se v Babyloně nejednalo. To třeba přenechati době pozdější, době alexandrijské spekulace. Netajíme se také tím, že vývody naše se nekryjí úplně s míněním Nielsenovým o sobotě. Nielsen hledá kořen šabattu v arabském slově thabat, infinitivním to rozvoji slova wathaba, znamenajícím „seděti“. Nielsen mluví ovšem podmínečně, je-li tomu tak; tedy sám není přesvědčen o naprosté správnosti svého mínění, a tušení ho nezklamalo. Zrovna tak „odvážnou“ nazývá svou domněnku, že arabské nagy je stejné se šabat a že neznamená nic více než měsíční konjugační slavnost. Ale v tom souhlasíme s ním, že význam soboty lze vystihnouti jen ze staroarabských známostí a mínění o měsíci. Tím zasazuje smrtelné rány domněnce Wellhausenově, která právě v sobotě se domnívala míti doklad pro to, že sobota židovská jest odvar babylonského šabbatu a že jí nebylo před zajetím babylonským, poněvadž pro ni v židovství prý nebylo obsahu! Za doklad má sloužiti prorok Ezechiel, který zvláště bojoval za zachování soboty a prosadil rituelní zákon v celém rozsahu. Ale prorok Ezechiel žil v jiných poměrech než proroci před vyhnanstvím. Tito viděli chrám Šalamounův v celé jeho

[1]) Ernste I. Fragen Eine Erwiderung von Friedrich Delitzsch 1912 p. 19.

slávě a lesku a v něm o význačných svátcích židovských neobyčejně nádherný kult a to vše ve stínu theokracie. Z toho lesku nezbylo Židům nic v zajetí mimo sobotu; proto námaha Ezechielova vystihnouti celý hluboký význam soboty; proto však nezavedl sobotu teprve on. Sobota jest nepoměrně starší, je to základní zákon řádu světového, dle Dr. Hehna. Po tom, co jsme napsali dosud, do jinakého světla se staví i celé šestidenní Mojžíšovo. Velmi starý jest význam soboty a čísla „sedum", tak starý asi jako člověk sledující běh měsíce; Mojžíš do této přirozené představy vsadil nadpřirozené pojmy a účely, zcela dle zásady „milost neničí přirozenosti, ale pozvédá ji!" Možná dosti, že co Mojžíš učinil, bylo pouhé vyvolávání starých vzpomínek, kterých už jednou lidská mysl byla plna. Právě že však lidé začali o dni sedmém také odpočívati a tím si zjednali příležitost jej i světiti, ukázali, že ve své práci se chtěli zorientovati a vyznati dle určitých zjevů na nebi a oddílů jejich. To jest význam dne sedmého, který nacházíme u starých Babyloňanův a starých Arabů. Starobabylonská kultura obsahuje přehojné důkazy o své spřízněnosti s kulturou staroarabskou. Nástupce třebas Hamurabiův nese docela arabské a ještě lépe staroarabské jméno: Annu i saduga t. j. můj strýc je spravedlivý.[1])

Než nezdržujme se už u měsíce, jeho začátku a rozdělení, nýbrž všimněme si roku celého. A tu skoro u všech starých semitských národů lze najíti rok rozdělený na dvě polovice a počátek roku se brzo kladl do jara, brzo do podzimku[2]) a obě největší slavnosti roční byly také o jaře a podzimu. Jarní slavnost se nazývala slavností zrození, podzimní slavností žní. První jarní měsíc se jmenuje ragab t. j. svatý měsíc, al-šahar, al-haram. Wellhausen popisuje obyčeje zachovávané o tomto měsíci; byl to měsíc míru Božího, kdy každý bez obavy se mohl dáti na cesty, a jako duvod k této zvyklosti udává velkou slavnost, která o měsíci Ragabu byla na všech posvátných místech slavena. Dle staroarabských filologů je ʿatair obětí velbloudův a ovec při slavnosti ragab. Tento svatý čas započal novoluním.[3]) Slavnost o podzimu byla zároveň slavností žní a slavila se o prvém měsíci zimního pololetí v çafaru I., který se právě pro tuto slavnost nazýval muḫarram.

Byly-li oběti, prvotiny, přinášeny v měsíci ragabu, pak úplně právem se domýšlíme, že také oběti žňové byly přinášeny o slavnosti

[1]) Grimme, Mohammed p. 34.

[2]) Nielsen p. 92.

[3]) Wellhausen, Reste arabischen Heidentums p. 998.

druhé. V nápisech nalezených v Jemenu najdeme velmi zhusta rčení: ăššara wa farra'a, „dal prvotiny a desátky“ a dle souvislosti třeba říci, že to byly obětní obyčeje. Prvotiny se dle všeho vztahovaly pouze na novorozená zvířata a mohly se přinášeti o slavnosti jarní, desátky se asi pravděpodobně vztahovaly na slavnost podzimní. Glaser aspoň nalezl nápis, z něhož vyčetl, že desátky se obětovaly ze žní. Zase se setkáváme s číslem „deset“ a je to lhostejné, obětovala-li se desetina ze žní nebo přinášela li se tato oběť desátého dne měsíce, můžeme z toho jen zase souditi, jak hluboký vliv měl měsíc, kde původ posvátnosti čísla „deset“ třeba hledati.

I o slavnostech ročních u Arabů najdeme prvky, jež bez porozumění měsíci a jeho oběhu si nevyložíme a tyto velké slavnosti uvedl také Mojžíš do kultu židovského.

Jiný společný bod mezi židovstvem a staroarabským náboženstvím jsou posvátná místa. U Arabů zvlášť posvátnými byly hory; byly nebi, sídlu to nadpozemských božstev, blíže. O „výšinách“ mluví co nejčastěji také písmo svaté Starého Zákona, na nich se vykonávala modloslužba; ale i pravověrné židovstvo mělo svůj posvátný vrch, Sion, a theofanie národu židovskému se stala na hoře Sinai. Ale ještě větší podobnost se naskýtá při samých pojmenováních božích a při předmětech, kterým se vzdávala úcta božská. Zvláštní je, že největší úlohu při tom má skála, hora. Znám jest „vrch bohů“ u Babyloňanův a jako babylonský Bel tak jest i assyrský Asur „velkým vrchem“;[1]) u západních Semitů se vyskytá dokonce vlastní jméno Çûrî'-el t. j. „můj vrch (skála) jest Bůh“ (Num. 3, 31). Z toho lze uzavírati, že arabská theologie si Boha představovala jako skálu anebo horu. O severních Arabech totéž tvrdí i Grimme [2]) Dodává pak ještě: „Dokud Bůh byl uctíván v samorostlém kamenném balvanu, byl tento i modlou i oltářem“. Totéž praví i Nielsen a dovolává se Wellhausenovy práce o zbytcích arabského pohanství, kde zvláště jsou uvedeny takové balvany v Petri a Hadramotu. Tyto balvany byly středy celé bohoslužby a bývaly potírány krví ze zabitých zvířat. Ohraničeno bylo takové místo zdí z neotesaných, hrubých balvanův a stalo se tím posvátným, nepřístupným nezasvěcencům. Z toho uzavírá Nielsen, že staroarabský chrám nebyl budovou uměle ustavenou, jak už naše představy o chrámích jsou, nýbrž byla to docela přirozená místa, vrch, skála, obehnána však byla okruhem z kamenů. To jest arabský ḥaram.

[1]) Nielsen p. 97.

[2]) Grimme, Mohammed p. 40

Tento způsob představovati si boha a tak jej uctívati, jest charakteristickou známkou semitství. Babyloňané znali troj- až sedmiposchoďové „zikkuraty“, věže, nápodobeniny posvátných vrchů, jak lze z jejich podoby, zabarvení a čísel uzavírati. Chrám měsíce v Harranu byla na př. obrovská rotunda, vystavěná na vrchu mimo město, tak píše Chwolsohn v díle „Ssabier“.

V jihoarabských nápisech se činí zhusta zmínky o obrovských stavbách chrámových. Popisy jejich zřícenin nám dosud podány nebyly. Glaser navštívil jednu z nejpamátnějších v Maribu, stavěla prý ji Belkis, biblická královna ze Saby. Ale bohužel nic přesnějšího sám o tom nevydal, jen některé zajímavosti sdělil Nielsenovi, který je uvádí. Grimme jich také použil. Z jeho popisu, dosti krátkého, vysvítá, že i v jižní říši sabejské stejně zařízené chrámy byly jako v Arabii severní. Bylo to rozsáhlé, nekryté místo, jehož středem byla skála, oltář, místo pak celé ohrazeno bylo zdí z hrubých balvanů, průchod jí tvořily sloupy prosté bez hlavic a všelijakých ozdob.

Zbytky a doklady pro naše tvrzení najdeme dnes ještě v Kaabě, v Mekce, a i písmo sv. Starého i Nového Zákona nás v našem mínění utvrzuje. Klassický příklad máme hned v ž. 17, 2. 3. dle hebrejského znění: Srdečně tě chci milovati, Pane, má sílo. Hospodine, má skálo: a můj hrade a můj osvoboditeli, můj Bože! V ž. 26, 6. stojí opět: Na skálu vysoko postavil mne. Z obojích míst lze zcela jasně uzavírati, že se zde jedná o místo nedostupné a nedobytné, jsou to vlastnosti, jež patří jen Bohu. „Zvédám oči své k vrchům, odkud mi pomoc přijde“ (ž. 120, 1). Je to verš z posvátného zpěvu poutníků beroucích se k Jerusalemu, ale i v tomto zpěvu je základním akkordem věta: Na vrchu je pomoc, poněvadž hora je symbol Boha, ano Bůh je skála sám v nejvyšším slova smyslu. Mohutnost, nerozbornost, nejtajemnější mlčení a nerušený klid, toť to, co nám hlásá skála. A nemysleme, že by to byl jen obraz běžný a známý starověku, sv. Pavel jej zachytil též vzpomínaje putování Israele právě pouští Arabskou. Píše v I. ke Korinťanům 10, 4: „Skála však byl Kristus.“ K tomu dodává Cornely: Apoštol užil této metafory a to velmi případně, poněvadž u židů přezhusta Jahve skálou zván byl.[1]) Na doklad uvádí četné příklady na př. Deut. 24, 4., kde v hebrejském textu se čte: Skály dokonána jsou díla; sv. Jeronym však přeložil ve Vulgatě způsobem srozumitelným

[1]) Commentarius ad S. Pauli Apostoli epistolas auctore P. Cornely, Prior epistola ad Corinthios p. 376. R. 1890.

nám: Boží díla dokonána jsou. Takových dokladů jest právě v knihách Mojžíšových, tedy u muže, který dlouho v Arabii přebýval, počet hojný. Pojmenování takové nelze si vysvělovati snad chuďoučkým obsahem myšlenkovým, jejž tito lidé svým zvali, soudili bychom tak podle našich místopisných poměrů, které však v Arabii jsou docela jiné. Skály a horstvo Arabie je divoké, hrůzně rozeklané, strmé, příkrými, zrovna kolmými svahy od sebe odervané, a tyto divé, nebetyčné balvany jsou ztopeny do bohatého světla slunečního, při nádherném sousedství hýřícím nejsytějšími barvami nejbujnější zeleně a květu a zvédají se u stříbrných vln vodních, spějících po kamenech omytých do běla hned vedle zlatěžluté pouště písečné. Zde nejsou skály a balvany zádumčivé a zachmuřené jako u nás, ale okraje jejich hoří za dne bodající červení, aby na večer ustoupila mírnějšímu fialovému a z rána zase prosvítaly mdlým zarůžovělým opálem. Kdo chce se přesvědčiti o správnosti našich slov, tomu odporučujeme nádherný popis Petry, jak jej podává Bedřich Mielert v Aaru.[1]) Tyto skály arabské nejsou jen výrazem nekonečných věků, nezdolné pevnosti a síly a nezměrné váhy, jsou i výrazem zvláštní a neobyčejné krásy, jsou tajemnými přehradami, za nimiž je skryt nejbohatší život. Jahve nemohl míti pěknějšího obrazu zde na zemi. Ve dne jsou tak zajímavé a jak teprve v noci! Jsou zrovna strašidelné jejich hluboce černé stíny na stříbrném pozadí luny. Malou analogii skýtají naše Dolomity. (P. d.)

[1]) Der Aar 1912 p. 179 sequ. Vigouroux II. 415 sequ.

Z dějin města Loštic.

VÁCLAV KUBÍČEK. (Č. d.)

Jsa těžce nemocen učinil dne 9. ledna roku 1562 v přítomnosti obou purkmistrův a pěti radních poručenství o svém statečku. Odkázal z něho Zuzaně, manželce své, „všechny šaty ložní i plátěný se vším předivem, neb o tom věrně pracovala,“ dále odívací kožich veliký a ferštatku, veškeren dlužný desátek z Loštic i z přifařených obcí Veselí, Pavlova, Hrádnice, Bezděkova, Zadlovic, Lhotky a Svinova, konečně „knihy všecky latinské a psané české, aby sprodadouc je sobě do vůle Boží měla se nač živiti a pakli by kterému pobožnému mládenci mohla co uděliti, ježto by se rád učiti chtěl a církvi Kristové prospívati, to aby vykonala.“ — Lžičku stříbrnou a čtyry knihy písní: jednu novou nevázanou, jež ho stála 2 zl. bez 5 groší,[1]) druhou pražského vydání s notami, třetí starou bratrskou a čtvrtou pomenší odkázal do kostela, „aby se z nich čest a chvála Pánu Bohu dála.“ Kostelu též připadla almarije nahoře ve světnici, „aby se v ní knihy chovaly ty, který jsou od nebožtíka kněze Albrechta poručeny.“ Na faře pro jeho nástupce měly zůstati dva stoly a třetí štok dubový, „těmi aby hýbáno nebylo, ale aby jich užívali budoucí farářové.“ Panu Jindřichovi Podstatskému z Prusinovic poručil „na památku“ velikou mísu cínovou, cínové umývadlo visaté a bibli českou, bratru svému Janovi almárku za stolem, „šaty chodicí, kožich ferštatem podšitý,[2]) kaftan, kabáty, poctivice, vobuv všelikou, tesák, ručnici a čepici vysokou kuní.“ S chotí odkazatelovou měl se Jan podělit „rovně a právě“ o všecko nádobí domácí, měděné, cínové, mosazné a železné jakož i o zbylé truhlice. Schovanku, děvče Annu, aby Zuzana manželka „opatrovala podle náležitosti jakž jest přijata — dal-li by jí Pán Bůh k letům přijíti z toho aby ji vybyla jakž by dobře mohla.“ Stran hotových peněz vyznal kněz Vít, že „nikdy jakživ žádných shromažďovaných“ neměl a nemá [3])

---

[1]) Byl to bezpochyby bratrský kancionál sestavený Blahoslavem a vytištěný v Polsku na zámku Šamotulském.

[2]) Ferštat = vlašské tkanivo květované. *Brandl*, Gloss. p. 47.

[3]) Závěť dochovala se ve dvojím opise; jeden velmi chybný je otištěn *Houdek*, Loštice p. 39. Správnější opis uložen ve farním arch. lošt.

Duchovní správu přejal po knězi Vítovi farář Jan Turnovský, podle jména původem z Turnova, starého to sídla církve bratrské, tudíž zase český Bratr. „Léta 1562 v outerý před sv. Alžbětou požádal jest pana purkmistra a pánuov starších, aby jemu to zapsati dali, kterak Regina dcera Jana Zpěváčka z Svojanova jemu syna svého Cypriana za vlastního oddala tak, aby kněz Jan téhož Cypriana po všecky časy života jeho jako svého vlastního opatroval a k němu plnou moc i právo měl.“ [1])

Biskupem olomuckým byl od roku 1565 Vilím Prusinovský. Ačkoli hned při svém nastoupení vymohl na císaři mandát, že nesmí se trpěti žádné odchylky od víry katolické mimo staré podobojí, a snažil se obdržeti právomoc nad kněžstvem kališnickým, [2]) zůstalo nicméně všecko při starém, zvláště když císař roku 1566 i jednotu bratrskou mlčky uznal za oprávněnu. V Lošticích byl toho léta „bratr Jakub“ majitel domku č. 132 i v městské radě. [3])

Ostatně však učení bratrské v Lošticích nezapustilo kořenů. Prokop Podstatský, příznivec jednoty jak se zdá srdcem a činem, nevládl tu tak dlouho, aby své přesvědčení mohl vštípit i svým poddaným. Nástupce jeho Jindřich vyrostl ve dvojím různorodém ovzduší: pod vlivem bratrského otce a katolické matky. Nebyly tudíž náboženské city jeho dosti živé a silné, pročež mu na víře poddaných ani nezáleželo. Duchovní správcové pak chtíce se udržet a nedostat o sv. Jiří aneb o sv. Havle nechtěnou výpověď, hleděli se přizpůsobit nahoru lhostejnosti a vlažnosti pánově, dolů víře většiny v jádru katolické.

Mnohem určitěji vyhranily se poměry náboženské v sousední Litovli, kterouž od roku 1547 držel Jan Dětřich z Boskovic. Na vyzvání Artleba, kdysi otce jeho, byl svého času přeložen Luterův spis o Antikristovi a věnován panu Artlebovi. Soudě takto dle otce, byl i syn vychován v učení evandělickém, jež patrně hned za jeho doby se ujalo v Litovli. Když tedy za dva měsíce po jeho smrti dědic a nástupce Albrecht Černohorský z Boskovic získal od abatyše Králové kláštera na Starém Brně, Kateřiny Haugvicovny z Biskupic, kostelní podací v městě, dosadil na faru za nedlouho kazatele protestantského vzdor tomu, že král Ferdinand potvrdil smlouvu stran po-

---

[1]) Kniby měst. XXXI. f. 131. Jan Turnovský snad totožný s Janem Šejnochem Turnovským, jenž r. 1581 farářoval v Jedovnici. *Volný*, círk. Top brněn. II. p. 317.

[2]) *Procházka*, Život bl. Jana Sark. p. 359. 378. *Kameníček* l. c. III. p. 416.

[3]) Slovo »bratr« není zde příjmením, neboť to se v knihách měst. psává důsledně za křestním jménem.

dací s dodatkem, aby na faru litovelskou byli podáváni jedině kněží katoličtí.[1]) Roku 1566 byl tam už jistotně kazatel Jiří vyznání augšpurského.[2]) K učení tomu přilnulo záhy veškeré téměř obyvatelstvo města.[3])

Jediný pro budoucno důležitější výsledek náboženského převratu v Lošticích bylo zcizení obročních pozemků. K obročí farskému náležely tehdy dva celé lány pole s lukami v úhrnné výměře 96 staromoravských měřic. Za časů, kdy pán osady byl více než biskup i ve věcech náboženských a neobmezeným skoro vládcem i jmění kostelního, začalo přicházet do zvyku, že majitel kostelního podací libovolně nakládal s farskými důchody a statky. Ve Vranové Lhotě třeba přivlastnil si obroční les a pozemky značně rozsáhlé pán.[4]) Byl to snad Dětřich Lhotský ze Ptení, na něhož roku 1568 stěžuje si před zemským právem majitel statku vranovského Valerian Hepnar z Frankenberka, že „léta 1563 okolo sv. Jiří připověděl jest, že v lhotským kostele kazatele, kterýž slovem Božím a jinejmi svátostmi každý tři neděle lidem poddaným mým vranovským kázati a posluhovati má, na svůj náklad chovati chce a již podle takového podvolení svého tomu dostiučiniti nedbá.“[5]) V Bludově byly farní pozemky rozděleny mezi osadníky hned roku 1542.[6]) V Mohelnici drželi „drahně rolí kněžských“ měšťané pod platem a již již osobovali si je. Jen včasné zakročení biskupovo způsobilo, že si jich nepřisvojili dědičně[7]). V Lošticích rozdělil pan Jindřich Podstatský listinou ze dne 31. srpna roku 1568 sedm čtvrtlánů pole obročního mezi několik sousedů se závazkem, aby z něho ročně odváděli faráři určitý malý plat. Z celé původní nadace farské zbyla jedině louka u Žadlovic.[8])

---

[1]) Jan Jetřich z Boskovic zemřel 18. srpna 1562. Smlouva o podací litovelské v neděli po sv. Havle 1562. *Šembera*, Páni z Boskovic p. 103, 104, 109.

[2]) *Pinkava*, Okres litovelský ve Vlastivědě p. 112. Ve výsadní listině z r. 1582 píše Jan Šembera, že »vyznání pravé víry křesťanské a čistotné učení slova Božího podle confessí augspurské za předků mých v témž městě Lithovli svůj počátek vzalo«.

[3]) *Kux*, Gesch. der Stadt Littau p. 95.

[4]) »Polnosti mnohé a velmi mnoho luk a les« píše se o tom ve zprávě z r. 1671. *Moheln. matr. decan.* f. 216.

[5]) Půh. olom. XXIV. fol. 438.

[6]) *Volný*, círk Top. olom. IV. p. 151.

[7]) Kop. XXII. fol. 195 k r. 1585

[8]) Zpráva o tomto zcizení zachovala se v děkan. matr. moh. z r. 1671 p. 182, kdež stojí: »Agri antiquitus parochiales septem quadrantum nuncupati a parochia abstracti et incolis oppidi Loštic a haeretico domino Podstatský domino in Bouzov sub censum admissi, ut litterae cum ipsius insigni in membrana monstrant, ex quibus parochus

Na Vyšehoří odňal Jindřich Kobylka, pán na Něm. Podolí hned roku 1563 farnímu obročí tamějšímu pastvisko, louku farní pak prodala již před tím o své ujmě obec újezdská — patrně se souhlasem vrchnosti. [1]) Duchovním správcem na Vyšehoří byl od sv. Jiří roku 1567 bývalý farář jevičský, pravověrný kněz Stanislav Pacalius. [2]) Ale už o velikonoci roku 1569 poslal ho biskup do Kojetína. [3]) Na vyšehorské faře usedl po něm „kněz nepořádný", vyběhlý mnich z kláštera Louky u Znojma, jménem Wolfgang. Ten sloužil „českou mši" a úřadu biskupskému „žádného poslušenství činiti" nechtěl. Též podolský pán maje ho propustit nebo biskupovi představit, zdráhal se vyhovět. Aby prý biskup přijel se naň podívat, chce-li.

Nicméně biskup Vilím Prusinovský vysvětloval panu Kobylkovi laskavým slohem, že „ten kostel není fundován aby tam mše česká slúžena bejti měla, než tak, jakž od starodávna vždycky předešle bejvala. A kdybyste i vy těm které kněz svatá slova říká nerozuměli, na tom nemáte žádné ujmy, můžete vy dobře zatím i jiní českým jazykem pateře a modlitby svaté říkati... Náboženství pravé křesťanské ne na rozumění záleží, ale na víře, lásce a naději: lípe málo písmu i všemu jinému rozuměti a dobře činiti, než mnoho rozuměti a nic dobrého a málo činiti... Protož vždy k vám naděje jsme, že k tomu přijíti nedáte, abychom my i vy o to více zaneprázdněni byli, nýbrž že ode dneška v týmdni téhož faráře před námi na Kroměříži postavite. Nestalo-li by se toho, znáti můžete, že pro zlehčení ouřadu důstojenství biskupského nemohli bychom pominúti

annuatim loco census accipit 10 fl. morav.« Listina o tom česky psaná ze dne před sv. Jiljím 1568 s podpisem a pečetí Jindřicha Podstatského se chovala ještě r. 1693 ve farním archivě lošt Pozemky zvaly se »kněžský«. R. 1610 byly tyto čtvrtlány a části jejich při domech č. 13 s platem 28 gr., při č. 15 s platem 2 zl. mor , při č. 20 a 71 tolikéž, při č. 56 s platem 16 gr., při č. 74 s platem 20 gr., při č. 116 s platem 24 gr. a při č. 126 s platem 14 gr- — úhrnem 9 zl. mor 12 gr Knihy měst. XXXVI. fol. 258 velice málo tudíž vzhledem k 10 čtvrtím panského pole puštěného sousedům r. 1576: z těch se platilo vrchnosti ročně 60 zl. Plat z pozemků kněžských odváděl se ročně o sv. Duše.

[1]) *Volný*, círk. Top. olom. IV. p. 17.

[2]) Biskup píše ve čtvrtek před nedělí květnou 1568 úředníkovi mírovskému: »Na ponížený prosbu kněze Stanislava faráře vyšehorského k tomu povolujeme, aby se mu ten dluh, kterýž za obilí nám povinovat jest, do druhého počtu sečkání učinilo a něco obilí k zasetí do nového zapůjčilo.« — Dětřich st. Podstatský s bratřími dlužil mu za službu v Jevíčku 5 zl. a 15 zl. odkazu po neb. Václavovi Podstatském. Kop. k r. 1568 fol. 58. 158.

[3]) Kop. IX. fol. 54.

toho, čím jsme sobě povinni. Nesmejšlíme o vás, abyste nyní v sešlosti věku svého v takové veliké odpory s námi dávati se měli. Neb i to můžete znáti, že slušnější jest, aby ten farář před námi se stavíc za námi jezdil neb chodil, nežli my za ním.“ [1])

Leč rozklad biskupův stran české mše padl na půdu neúrodnou. Ani císařské psaní a poručení panu Kobylkovi, aby kněze postavil na zámek kroměřížský, nehnulo podolským pánem. [2]) I prosil biskup Vilím císaře poznov, „abyste milostivě téhož Jindřicha Kobylku před osobu Vaší císařské Milosti k spravení se té věci obeslati ráčili; ačkoli na letech sešlý, však člověk pracovitý jest. Naději se, nežli by před osobú Vaší císařské Milosti se stavěl, že by raději toho faráře přede mnú postavil.“ [3]) Ale ještě roku 1574 byla záležitost nevyřízena a zůstala snad do smrti Jindřicha Kobylky. [4])

V Mohelnici se uklidnily nepokoje náboženské, když přijímání podobojí bylo roku 1564 pro Čechy a Moravu papežem povoleno v širším rozsahu než dosud. I v Mohelnici tudíž, ačkoli tam od starodávna nebývalo, mohlo se nyní bez překážky podávat a skutečně se podávalo těm, kteří si žádali pod obojí způsobou, jako všude jinde na Moravě. Hlavní záslubu, že přijímání z kalicha se prosadilo, měl tehdejší arcibiskup pražský Antonín Brus z Mohelnice, který jménem císaře Ferdinanda jednal v tom směru na sněmu tridentském. Též na blahu a rozkvětu rodného města záleželo mu velmi. Když tam v prvních dnech měsíce ledna roku 1567 umřel dosavadní farář, olomucký kanovník Ondřej Hauptmann, prosil Brus biskupa olomuckého zvláštním

---

[1]) Dto na předhradí olomuckém ve středu den Všech Svatých 1570. Kop. X. fol. 229.

[2]) Biskup odesílá mu císařský dopis v sobotu po sv. Antonínu 20. ledna 1571. Kop. XI. fol. 23.

[3]) Dto v neděli po Hromnicích (4. února) 1571. Z listu vysvítá, že »Jindřich Kobylka všechno jakořka kde co má i tolikéž tenž statek a podací fary dostal« od předchůdců biskupa Vilíma. Kop. XI. fol. 33.

[4]) *Volný*, círk. Top. olom. IV. p. 17. Zemřel pravděpodobně r. 1579. V kostele vyšehorském je náhrobek s nápisem 1579, ostatek na něm krom toho letopočtu všechno vyšlapáno. Po Jindřichovi zdědil statek podolský syn jeho Václav Kop. XIX. fol. 4. k r. 1582. Farářem na Vyšehoří byl za něho kněz Václav, jemuž olomucká kapitola roku 1580 zastavila desátek ze vsi Újezdu, a Václav st. Záviše Bitovský z městečka Lišnic. Desátku z Újezda bral vyšehorský farář 18 korců a dva věrtele rži a ovsa tolikéž. Z poddanských usedlostí v Lišnici odvádělo se desátku 18 korců a dva věrtele rži a ovsa tolikéž, z dvorské roli pak 3 rýn. (Půh. olom. XXX. fol. 69). Kněz Václav patrně nebyl pravověrný. Nedočkav se vyřízení půhonu, odešel z fary, jež potom dvě léta téměř zůstala neobsazena. (Kop. XX. fol. 64).

listem, aby do Mohelnice ustanovil hodného kněze.[1]) Počátkem února dlel Antonín v Mohelnici osobně a napsal zde přímluvný list k císaři Maximilianovi, aby Mohelničtí směli vybírat mýto z moravního mostu, kterýž udržovali svým nákladem. Jeho přímluvu si vyprosili Mohelničtí, poněvadž dostali zprávu, že císař na své cestě z Olomouce do Opavy bude 14. února v městě noclehovati.[2])

Farní obročí mohelnické obdržel koncem března téhož roku Jiří Šimberger, před tím probošt fulnecký.[3]) Byl si právě odbyl dlouhé vězení, k němuž od biskupa byl odsouzen pro zadlužení kláštera, špatnou v něm kázeň i vlastní své nechování.[4]) Též v Mohelnici nepůsobil asi valně, když mě měšťané hned roku 1568 sami žádali o jiného.

(P. d.)

[1]) Kop. VIII. fol. 5. *Borový*, Ant. Brus z Mohelnice p. 82. Dopis dto 31. ledna 1567.

[2]) Kop. VIII. fol. 40.

[3]) Z dopisu biskupova vysvítá, že ještě tehda byl mohelnický farář kollatorem fary zvolské. Kop. VIII. fol. 79.

[4]) *Breitenbach*, Spor bisk. Pavlovského. Čas. Mat. mor. 1906 p. 365. — *Winter*, Život círk. v Čechách p. 815. — *Kameníček*, Zemské sněmy III. p. 311. II. p. 815.

Náboženska-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Ale Něchljudov miloval pouze svůj sen, své „já“, svou vymyšlenou úlohu dobrodince sedláků, a proto, když skutečnost neodpovídala jeho mladistvému snu, pocítil se nešťastným. Není celou bytostí proniknut snahou sloužiti ubohému lidu, svatým plamenem lásky k bližnímu, nýbrž ze sobecké pohnutky, by se těšil z konání dobra, z nevysoké ethické pohnutky chce činiti dobrodiní lidu, i trpí nezdarem svých lidumilných snah. Duševní stav T. byl tehdy podoben duševnímu stavu Něchljudova v „Zápiskách markérových“ (1856), jenž vzdav se vyšších snah, končí sebevraždou. Zklamán ve své činnosti ku prospěchu sedláků, T. oddal se rozkoším vznešené společnosti sídelních měst a bouřlivému veselí v Jasné Poljaně, až po velké prohře v karty ujel r. 1851. na Kavkaz do vojenské služby. Své dojmy ze života na Kavkaze T. zobrazil ve svéživotopisné, vysoce umělecké povídce „Kozáci“, psané v letech 1852—62. V základě charakteru hrdiny Olenina leží tytéž tahy, jež jsme viděli u Irtěnjeva i Něchljudova, a jež jsou vlastní Tolstému, na př. snaha po sebezdokonalování, neobyčejně rozvitá skeptická samoanalyse, zvláštní theorie štěstí („žíti pro druhé“). V „Kozácích“ T. po prvé staví proti sobě dva světy: samobytný lidový a v osobě Olenina i Běleckého aristokratický svět v první polovici devatenáctého století.

Jakýmsi starořeckým pohanstvím, bezprostřední věrou v sílu a krásu, v užívání života dýše Tolstému sympathický typ kulturního zástupce aristokratické společnosti Olenin v „Kozácích“, v nichž Tolstoj zřejmě vystupuje jako protivník kultury a civilisace lidské a ctitel prostého života lidu.

„O osmnácti letech byl Olenin tak volný, jak jen bývali volni ruští bohatí mladíci čtyřicátých let, již od mládí zůstali bez rodičů. Proň nebylo žádných hmotných tělesných ani mravních pout, mohl všecko podniknouti a ničeho nebylo mu třeba, a nic ho nevázalo. Neměl ani rodiny, ani vlasti, ani víry, ani potřeby. V nic nevěřil a ničeho neuznával... Příliš silně poznával v sobě přítomnost tohoto všemohoucího

boha, tuto schopnost změniti se v jedno přání, v jednu myšlenku, schopnost zatoužiti a vykonati — vrhnouti se hlavou dolů v bezednou propast, aniž člověk ví, zač a proč. Nosil v sobě toto vědomí, byl jím hrd a sám toho nevěda, byl jím šťasten. Miloval dosud pouze sebe sama a nemohl nemilovati, protože očekával pouze od sebe dobra a nezklamal se dosud v sobě samém".

Sobectví, samolibost kulturní společnosti, k níž Tolstoj-Olenin náležel, prázdnota i zahálčivost velkosvětského života ho neuspokojovaly. Na Kavkaze uprostřed velebné přírody a prostého lidu, dýšícího stejným životem s přírodou, přišel T.-Olenin k úsudku, že všechen jeho dřívější život byl klam a lež, pravý život však začal na Kavkaze ve zdravém užívání krásy přírodní. Příroda, k níž T. tuto zve, léčí všechny neduhy; její blahodárný vliv maluje T. v růžovém světle.

„Každého dne", praví Tolstoj, „Olenin cítil se zde (na Kavkaze) svobodnějším a více člověkem... Lidé žijí, jak žije příroda. Umírají, rodí se, perou se, pijí, jedí, radují se a zase umírají, a žádných podmínek tu není kromě oněch nezměnitelných, jež příroda položila slunci, trávě, zvířeti, stromu. Jiných zákonů není ... A odtud lidé ti připadali mu tak krásní, silní, svobodní a při pohledu na ně pojímal ho stud a zármutek nad sebou ..."

S tohoto stanoviska prostoty života, blízkého přírodě, Tolstoj zavrhoval život kulturní společnosti, v němž viděl pouze faleš a stinné stránky. Olenin tedy zatoužil žíti normálním štěstím blízkosti k přírodě; aby však splynul s prostým životem horalů, tomu vadily staré zvyky, názory a pojmy z aristokratického světa, jež vssál v sebe s mlékem mateřským a jichž se nedovedl zbaviti. Nemoha se obroditi duchově, Ol. opouští Kavkaz. Typem Olenina Tolstoj odsuzuje kulturní život, jeho odtržení se od přírody a prostoty, ztrátu prvobytné svěžesti a energie, nedostatek neporušenosti povahy. Od této doby myšlenka na sblížení se s přírodou a nevyhnutelnost učiti se u ní životu, jest oblíbenou myšlenkou Tolstého.

Nejvypouklejším zástupcem prostoty života, Tolstým velebené, i bezprostřednosti, k níž T. zve, jest v „Kozácích" strýc Jeroška, pijan a zloděj, jehož náboženské názory, zavrhující posty, jakož i jiná, církví prý vymyšlená zřízení, kterých neuznává zvířectvo, jsou zárodek učení samého Tolstého, jeho přirozeného náboženství, nepřátelského dogmatům a zřízením církve křesťanské. Jeroška je typ člověka samorostlého, oddaného přírodě, náruživě milujícího svobodu a volnost. „Všecko Bůh stvořil člověku k radosti," praví Jeroška. „V ničem není hříchu.

Vezmi si třebas příklad ze zvířete. Žije i v tatarském rákosí i v našem. Kam přijde, tam má domov. Co Bůh dal, to i žere. Ale naši praví, že za to budeme lízati žhavý pekáč. Já myslím tak, že vše to je lež... Zcepeníš, tráva vyroste na hrobě, a konec!“ Tu již viděti podrývání základu učení křesťanského — popírání života posmrtného. Podobnou blízkostí k přírodě, lhostejné k dobru i zlu, dýší v téže povídce méně umělecké typy kozácké, Lukaška i jeho nevěsta Marianka. Tyto lidové typy jsou do jisté míry „novým slovem“ v ruské umělecké literatuře, půvabné, ale bez romantického nádechu.

Chvalozpěvy na prostý lid pro jeho „prostotu“ a na mlčelivý heroismus ruského vojáka z lidu nalézáme v „Sevastopolských povídkách“, dojmech z války krymské, jíž se byl súčastnil. Tolstoj v typech prostých vojínů z lidu ukázal, jakou mravní sílu má v sobě prostý lid, pochopující nejdůležitější otázky života přirozeně, intuitivně, duší, nezkaženou klamem kultury. Obrazy prostých vojínů z lidu T. znova potvrzuje svou myšlenku o slabosti a nedostatečnosti rozumu lidského jako řídící síly, zařizující život, znova mluví o důležitosti vrozených prvků dobra, jež leží hluboko v přirozenosti lidské, řídíce život prostého člověka a vysvětlujíce mu všecky mučivé otázky životní zcela prostě, kdežto kulturní člověk se svým rozumem a vědou se jen zaplétá v hledání pravdy, jež je skutečným hrdinou těchto povídek. Kromě kontrastu prostého lidu a intelligence vystupuje v těchto povídkách negativní názor na vojnu, myšlenka o hrozném kontrastě vojny a mravního vědomí člověka. T. se diví, kterak jest možno, aby lidé, aby křesťané, vyznávajíce zákon lásky, mohli se navzájem vražditi. „A tito lidé, křesťané, vyznávající jediný veliký zákon lásky a sebeobětování, dívajíce se na to, co způsobili, zda v lítosti nepadnou na kolena před Tím, jenž dav jim život, vložil v duši každého spolu se strachem před smrtí lásku k dobru a krásnu, a zda se slzami radosti a štěstí neobejmou se jako bratři?“ A tak u Sevastopolu, kde se T. setkal tváří v tvář s krvavým přízrakem vojny, zrodila se v duši jeho jiskra pochybnosti o oprávněnosti války se stanoviska mravního, o oprávněnosti bratrovražedného nepřátelství národů. Svůj nábožensko-mravní názor tehdejší jasně vyjadřuje v denníku dne 5. března 1855:

„Rozhovor o božství a víře přivedl mne na velikou a ohromnou myšlenku, jejímuž provedení se cítím způsobilý zasvětiti svůj život. Myšlenka tato jest založení nového náboženství, vyhovujícího vývoji člověčenstva, náboženství Kristova, ale očištěného od pověry a tajnůstkářství, náboženství praktického, neslibujícího

blaženosti budoucí, ale poskytujícího blaženosti na zemi. ... Vědomě působiti k sjednocení všech lidí náboženstvím, toť základ myšlenky, která, jak doufám, zaujme mne úplně". Ještě určitěji psal 1859 své tetě hr. Alexandře Tolsté o otázkách náboženských, o své víře v době té: „Poznal jsem, že jest nesmrtelnost, jest láska a že třeba žíti pro jiné, má-li býti člověk šťastný věčně".

Tak již v letech těch byl hotov základ jeho nábožensko mravních názorů, které se měnily, ač princip zůstal nezměněn.

Po pádu Sevastopole, jenž ukázal bankrot ruského absolutismu za Mikuláše I. a těžce ranil ruskou samolibost, T. odebral se do Petrohradu, kdež se oddal nevázaným radovánkám světským a všudy jevil zvláštní sklon k opposici proti všemu, co bylo všeobecným míněním. Skeptickým rozumem svým záhy prohlédl zmatenost reformního hnutí, pozbyl víry ve velebený pokrok a v rozvoj civilisace, jíž nenapravily ani cesty jeho na západ 1857 a 1860. Jeho denník a dopisy z doby té svědčí o zmatenosti jeho náboženských pojmů. Jednou uznává potřebu náboženství a víry, bez nichž „nemůže býti člověk ani dobrý, ani šťastný...," že bez nich „srdce jeho schne každým rokem," ale přece tvrdí zase o sobě: „náboženství nemám a nevěřím. Kromě toho u mne náboženství vytváří se životem, nikoli život náboženstvím. Když žiji krásně, jsem blíže u něho, zdá se mi, že jsem zcela hotov vejíti v onen šťastný svět; když však špatně žiji, zdá se mi, že náboženství není potřebí..." Jen přírodu měl za průvodkyni náboženství, ji velebil a zbožňoval, jak viděti z povídky „Trojí smrt" (1859), v níž velebí mužíka, jenž klidně umírá, protože „jeho náboženství jest příroda, se kterou žil..." Ještě „pokorněji, čestněji a krásněji umírá strom. Krásněji proto, že nelže, nepitvoří se, nebojí se, nemá lítosti... Nemáchejte rukou, babuško," píše Al. Tolsté, vysvětluje tuto povídku, „ve mně je křesťanský cit, ale i onen (t. j. náboženství přírody) jest a to jest mi velice milé."

Touha po tichém štěstí nepřestávala se v něm ozývati i vtělil tuto touhu svou v povídku „Rodinné štěstí" (1859), kdež hrdinka ve styku se vznešenou společností, po níž toužila, zlehkomyslněla, ale ohrožena ve své cti manželské, poznala cenu domácího života rodinného a smíří se z manželem, jemuž se odcizila. Touha T. po tichém štěstí manželském se splnila, když r. 1862. se oženil se Sofií Bersovou i zapomenuv na čas na hledání všeobecného smyslu života, žil pro rodinu. Nastalo období duševní rovnováhy, zvláště příznivé umělecké tvorbě, kdy T.

kromě uměleckého arcidíla „Cholstoměr“ napsal nejproslulejší své romány: „Vojna a mír“ (1865—69) a „Annu Kareninu“ (1875—77).

Tolstoj soustředil smysl veškeré své umělecké činnosti v osobě Levina, hrdiny románu „Anna Karenina“, jejž učinil nositelem svých názorů. Levin miluje lid, svůj prospěch spojuje s prospěchem lidu, lne k venkovu, k prostému, bezprostřednímu životu na lůně přírody, kdežto jiné typy v románě tom žijí kulturním životem sídelního města, životem prázdným, kde bezprostřední, zdravé je zaměněno množstvím maličkostí, zaviňujících abnormálnost. Levin volně dýchal na venkově uprostřed přírody, práce a lidu. Jeho ústy Tolstoj pronáší mínění, že t. zv. pokrok není lidu potřebný, že naše vzdělání podává mu něco jiného, než čeho potřebuje, že vědy ničeho nevykonají pro zlepšení jeho postavení. Za hlavní pohnutku jednání L. uznává osobní štěstí, egoismus, jenž v bezprostředním člověku jeví se základem života. Filosofie Levinova o smrti nejde dále prostých pocitův a přirozeného strachu; mluvě o smrti, Levin nikde nepodřekl se o křesťanském názoru na smrt. U něho vidíme čistě přirozenou bázeň, čistě zvířecí strach. Skeptický názor svůj na rozum jako řídící sílu T. jasně vyjádřil ke konci románu. Náboženské názory Levinovy neuznávají osobního Boha, nýbrž projevy božské moci ve snahách člověka po dobru, pravdě a kráse.

„Nepochybný projev Božstva“, praví Tolstoj Levin, „jsou zákony dobra jež zjeveny světu zjevením a jež v sobě cítím, a v jejichž uznání ne že bych se spojoval, nýbrž volky nevolky jsem spojen s jinými lidmi v jednu společnost věřících, jež slove církví“.

Takto podle zvláštního názoru Tolstého církev není společností lidí, spojených jednou věrou v Krista a ve svátosti, nýbrž církev jsou všichni lidé, v nichž neuvědoměle se projevují idey pravdy, dobra i krásy. Tolstoj tedy vypůjčil si pojmy o Bohu a církvi z křesťanství, ale dal těmto formám svůj vlastní obsah, ne Bohem zjevený, ne křesťanský, nýbrž přirozený, pohanský. A Bůh, v nějž Levin uvěřil, zaslechnuv ku konci románu mužíka, vyjadřujícího prostě svou oddanost Bohu, podle slov K. Golovina „není vlastně Bůh křesťanský . . . nýbrž Bůh Nirvany a buddhismu.“ Vniterně Tolstoj-Levin se nezměnil, neobrodil prostou věrou lidu, nýbrž jménem svých osobních, subjektivních závěrkův odvrátil se od pravoslaví lidu právě tak rozhodně, jako od pravoslaví vzdělaných tříd. Co se týče mravního podkladu románu, T. zavrhuje hříšnou lásku Anny a Vronského, porušující vyšší povinnost

věrnosti manželské. Epigrafem „Má jest pomsta, i odplata,“ chtěl T. ukázati, že nad životem panuje vyšší zákon mravní, jehož přestoupení vede k záhubě; ale soudcem, jenž rozhoduje nad vinou a trestem, není člověk, nýbrž Bůh.

Základní thema tvorby Tolstého, kontrast mezi pozlátkovým životem města i vyšších kruhů a prostou pravdou života, neodtrženého od přírody, mezi hrdým individualismem a pokorným podrobením se vyšší moci, jejíž konkretním zástupcem jest lid, jest v „Anně Karenině“ vyjádřeno nejjasnějšími konkretními obrazy. Zvláštnost konstrukce románu záleží v tom, že kontrast ten obsažen v duši každé z jednajících osob, v nitru Levina, i Vronského, i Karenina i jeho manželky Anny. Všecky tyto postavy jsou výtečně nakreslené typy. Méně zdařila se Tolstému bledá postava manželky Levinovy, Kitti, v níž chtěl předvésti ideal ruské ženy. (P. d.)

Úprava starých a zřízení nových venkovských far a lokalií na Moravě za Marie Teresie a Josefa II.

Podává Dr. Josef Samsour. (Č. d.)

Bylo by ovšem žádoucno, kdyby zmíněných 5016 zl. $31^1/_2$ kr. jiným fondem mohlo býti hrazeno. Poněvadž však tento druh lidí je důležitým činitelem pro obecenstvo, pro všeobecné blaho, zvláště však pro obecné vzdělání mládeže v prvních zásadách, a zároveň s místním správcem duchovním v příčině ruzné výpomoci, hlavně ve službě kostelní, podstatně souvisí, a poněvadž kromě toho v dohodě s konsistořemi byla stanovena zásada, že všude, kde je místní duchovní správce, je nutno spolu ustanoviti zdatného učitele, zdá se samo sebou z toho plynouti, aby při nynějších poměrech nebylo od toho upuštěno, nýbrž aby obojí obnos na zaopatření aspoň potud, pokud pro učitele jiný dostatečný fond nebude určen a opatřen, z pokladny pro duchovní správce byl hrazen.

Než i tento spojený obnos byl by býval až na malý nedostatek 525 zl. 51 kr. dostatečně hrazen příjmy pokladny pro duchovní správce s počátku na 19.122 zl. 48 kr. stanovenými, kdyby po té příspěvek z fondu exjesuitského ročně 1000 zlatých činící, pak roční příspěvek z normalního fondu školního 400 zl. nebyl opět úplně zastaven, jakož i neméně kdyby příspěvek olomoucké kapitoly kathedrální na 5 let určený byl stálý a neměl již po roce přestati, čímž fondu v celku 3400 zl. ubude.

Za těchto okolností zemskému guberniu nezbývá než navrhnouti, aby k dokončení celé této záležitosti a na úhradu ročního požadavku na vydržování budoucích lokalních kněží a učitelův i těchto ročně ještě se nedostávajících 3925 zl. 51 kr. z důchodů zrušených klášterů bylo milostivě povoleno a poukázáno.

Kromě toho považuje gubernium za vhodno připomenouti, že jakmile bude v této příčině učiněno nejvyšší rozhodnutí a schválení, při každém místě, kde jde o zřízení lokalní kaplánky, vyhotoveny budou formální listiny a v nich uvedeny všecky příspěvky a jiné závazky, jež ta neb ona strana nabídla, k jejich neodvolatelnému zajištění, a tyto listiny v příslušném počtu exemplářů napsány.

Poněvadž mezi lokálními kaplánkami, nově zřízenu býti majícími, vyskytají se také některá místa, kde scházející příbytky z části z vlastních prostředků, z části z prostředků vrchností mají býti zřízeny, jak je tomu z největší části na panstvích knížete Lichtensteina, tak že tudíž jen jde o některý příspěvek na doplněnou kaplanské kongruy nebo platu pro učitele, má gubernium v příčině těchto míst za to, že by povolení dotyčných příspěvků z pokladny pro duchovní správce ihned beze všeho dalšího uděleno býti mohlo, aby tyto obce tím dříve dostaly duchovního správce, o nějž žádaly.

Na konci zprávy své gubernium připomíná ještě, že fundační komise při svém elaborátu k tomu hleděla, aby, poněvadž kongrua pro lokální kaplany stanovená ročními 187 zl. 30 kr. musí býti sama o sobě považována za malý důchod, ze kterého lokální kněz sotva může žíti, a poněvadž lokální kaplani od bývalého mikulovského probošta Háje ustanovení vesměs roční kongruu 300 zl. obdrželi, také lokálním kněžím budoucně ustanovenu býti majícím stejné kongruy se dostalo.

Ježto však i jen při nepatrném vyměření kaplanské kongruy ročními 182 zl. 30 kr. opatření fondu činí obtíže, gubernium vzhledem na přítomný stav fondu neodvažuje se, aspoň pro dobu tuto, navrhnouti takovéto rozmnožení a připojiti se k radě fundační komise, jakkoli zasluhuje ohledu a souhlasu, nýbrž předkládá tuto okolnost císaři k spravedlivému uvážení, zda by, až by se časem fond tento rozmnožil, nemohl býti vzat na to milostivý zřetel, a tudíž tato kongrua capellanatica v budoucnosti na 300 zl. určena.

Co se konečně týče povahy této přítomné pokladny pro duchovní správce, její dočasné správy, manipulace a zpusobu účtování, jakož i jejích příjmů, zda a pokud jedno a druhé v budoucnosti ještě dále a s kterým účinkem trvati by mělo, ponechává gubernium jako tento předmět tak i celou tuto záležitost nejvyššímu uznání a rozhodnutí a jen tolik připomíná, že zmíněný fond je od zemských stavovských pokladníků bezplatně a bez všeliké remunerace spravován a opatřován.

Než zpráva tato, moravským guberniem, jak již zmíněno, do Vídně dne 11. dubna 1872 zaslaná, nebyla uznána za vhodný poklad dalšího úředního jednání. Neboť zatím ujal se již otěží vlády po smrti své matky Josef II. (1780-90), pro něhož nové zřízení duchovní správy v brzku stalo se polem, na kterém hleděl v plném rozsahu uskutečniti myšlenky státní církve. Církev měla býti dle státních hledisek organisována a scentralisována a posléze vůbec postátněna: přetvořením kleru na státních ústavech dle státně církevních

zásad vzdělaného a od státu placeného ve stav úřednictva, jakož i státními předpisy vydanými pro bohoslužbu v příčině zevnější její formy a vnitřního obsahu. Klášterům měla býti při tom vytknuta nová úloha a přebytkům bohatých mezi nimi nový úkol určen. Zde mohla se také jeho territoriální ohraničovací tendence co nejvydatněji uplatniti, tím, že hranice obvodů farních v souhlas byly uvedeny s hranicemi zemskými. Neposlední místo zaujímalo také přání, aby duchovní správa lidu venkovského byla povznesena a podporována. Od uskutečnění přání tohoto nedal se Josef II. odvrátiti zákony církevními o zřizování a rozdělení farních obvodů skrze biskupy; hranice dosavadních farních obvodů měly býti tudíž rovněž tak málo překážkou jako hranice dekanátův a diecesí.

Svůj názor o významu duchovní správy vyslovil císař v kabinetním listě zaslaném státnímu radovi Kreslovi ze dne 17. ledna 1783. slovy: Hlavním úkolem státu je duchovní správu tak pěstovati, jako pěstuje svoji válečnou moc, svoji justici a svůj správní apparát V duchovní správě a ve vyučování mládeže této příslušící vidí císař základ zachovávání božských, přirozených a státních zákonů. Tato povinnost nebyla od zeměpánův od počátku, a zvláště ve zmatených stoletích po té následujících plněna; proto je dnes duchovní správa od pouhých případností závislá. „Pouhé náhodě je bohoslužba, vyučování náboženské, vzdělání a vedení mládeže svěřeno; kde je mnoho fundací, tam je nadbytek, na jiných místech nedostatek. Celku monarchie nevšímá si žádný člověk, zkrátka: o správě této hlavní záležitosti nemá nikdo přehledu a správa tato nemá žádného základu.“

Jako cesty k odpomoci označuje císař dvě: „Buď stát převezme všechny duchovní důchody a určí každému duchovnímu správci dostatečný plat, nebo stát doplní nuceně přebytkem na jednom místě se naskytajícím nedostatek na místě druhém a hradí pak ze svých vlastních příjmů skutečný případný nedostatek“.[1])

Tyto názory ukazují nám zajisté zřetelně ideal zřízení farního a duchovní správy, jak císaři na mysli tane. Vizme, jak jej hleděl specielně na Moravě uskutečniti.

Již dekretem ze dne 12. září 1782 bylo moravskému guberniu uloženo, aby celá záležitost zřízení nových far byla ještě jednou vyšetře-

---

[1]) Gesetzliche Bestimmungen über die Errichtung des Religionsfonds. Wien 1871 str. 18 n.

na. Za tím účelem byla vydána zvláštní direktivní pravidla,[1] dle nichž mělo se postupovati, a která stanovila:

1. Zřízení fary nebo lokalie je nutno, kde farníci buď pro vodu, nebo vysoké hory, nebo sníh v zimě a špatné cesty mohou do svého farního chrámu těžce přijíti, nebo kde docela od něho byli odloučeni.

2. Kde vzdálenost činí přes hodinu cesty.

3. Kde obec čítá přes 700 osob; v krajích, kde katolíci bydlí spolu s jinověrci, dostačí i menší počet, a to 500, ano i méně osob, poněvadž v takovémto místě vyučování ve víře a péče v duchovní správě pro nebezpečenství odpadu ještě nutnější jest.

4. Ohledu zasluhují ona místa, která jsou opatřena kostelem, a která listinami mohou dokázati, že v starších dobách měla již faráře nebo vlastního duchovního správce, a kde již existuje nějaký fundus pro vydržování duchovního.

5. Jiné přidělení a rozdělení farnosti je nutno, kde farář, aby vůči svým farníkům povinnosti duchovní správy plniti mohl, cizí farností jíti musí, nebo kde by farář v místě duchovním správcem beztak opatřeném měl farníky, kde tudíž v jednom a témže místě byly by farnosti smíšeny, nebo konečně kde farníci měli by do jiného chrámu

---

[1]) Ordinariatní archiv pod značkou C. 22. Doslovně stanoví takto:

1. Die Einrichtung einer Pfarr oder Lokal Kaplaney ist nothwendig, wo die Pfarrkinder entweder durch Wasser, oder hohes Gebürg, oder durch Schnee im Winter und üble Weege zu ihrer Pfarrkirche schwer kommen können, oder wohl gar von derselben getrennet worden.

2. Wo die Entfernung über eine Stunde Weeges betraget.

3. Wo die Gemeinde über 700 Personen stark ist, es wären denn solche Gegenden, wo die katholischen mit den anderen Religions Verwandten wohnen, in welchem Falle auch eine mindere Anzahl und zwar von 500 auch allenfalls weniger Personen hinlänglich wäre, weil in desem Orte der Unterricht im Glauben, und die Pflege in der Seelsorge wegen der Gefahr des Abfalls noch nothwendiger ist.

4. Verdienen jene Ortchaften eine Rücksicht, die mit einer Kirche versehen sind, und die mit Dokumenten erweisen können, daß sie in älteren Zeiten schon einen Pfarrer oder eigenen Seelsorger gehabt haben, und wo schon einiger Fundus zu Unterhaltung eines geistlichen vorhanden ist.

5. Eine andere Zu und Eintheilung der Pfarren ist nothwendig, wo der Pfarrer, um seinen Pfarrkindern die seelsorgliche Pflichten zu leisten, durch eine fremde Pfarr gehen muß, oder wo ein Pfarrer in einem mit einem Selsorger ohnehin versehenen Ort Pfarrkinder hätte, folglich eine Vermischung mehrerer Pfarreyen in dem nemlichen Orte obwaltete, oder endlich, wo die Pfarrkinder in eine andere Kirche beträchtlich näher — in ihre eigene aber viel weiter oder einen beschwerlichen Weeg hätten.

značně blíže, do svého vlastního mnohem dále, nebo kde by měli obtížnou cestu.

Při tom spolu bylo guberniu nařízeno, aby co možná spolehlivě v každém jednotlivém kraji místní poměry byly vyšetřeny, a proto aby ihned každý krajský hejtman dle předepsaných direktivních pravidel v kraji sobě svěřeném do šesti neděl co nejpřesněji potřebná šetření vykonal, žádosti dominií a obcí o vlastní duchovní správce dle zmíněných právě direktivních pravidel prozkoumal a vyšetřil a ihned svoje dobré zdání o tom v době stanovené zemské vládě předložil. Zemská vláda měla se po té v příčině zpráv od krajských hejtmanů předložených dohodnouti s ordinariáty a s přiloženým dobrým zdáním ordinariátů, pokud totiž ordinariát dle uvedených pravidel direktivních ustanovení faráře nebo lokálního kaplana od místa k místu za nutné uznává nebo ne, svoji hlavní zprávu rovněž ve lhůtě šesti neděl do Vídně ke dvoru zaslati.

Vedle toho nařizoval zmíněný dekret ze dne 12. září 1782, aby při tomto novém systemu na trvající rozdělení farní nebylo bráno nižádného zřetele, nýbrž aby zřízení bylo provedeno pouze dle požadavků populace, dle místní polohy a jiných okolností, jakož i aby místo excurrujících kaplanův učiněn byl návrh na ustanovení vlastních farářů nebo lokálních kaplanů.

K tomuto dvornímu dekretu zároveň přiložena byla tabulka, dle níž vyznačeny býti měly: panství, místo, příčina ustanovenu býti majícího duchovního správce, počet duší, vzdálenost od mateřského chrámu, existence nebo nedostatek kostelu, kaplí, duchovních příbytkův a škol, naskytající se fundus k vydržování faráře nebo kaplana, záležející v realitách, kapitálech a dobrovolných příspěvcích, a co by jinak na objasněnou věci mohlo býti poznamenáno.

Zřetel majíc na tento dvorní dekret dalo moravské gubernium již 23. září 1783 krajským úřadům nutná nařízení a doručilo jim spolu jak direktivní pravidla, tak i předepsané formuláře.

Téhož dne bylo také s připojením pravidel direktivních oznámeno všem třem Ordinariatům, totiž olomouckému, brněnskému a vratislavskému, toto nejvyšší rozhodnutí zároveň s ujištěním, že jim budou elaboráty krajských úřadů bez odkladu k vyjádření zaslány, kteréžto ujištění po té také bylo splněno.

Aby pak byla celá záležitost nového šetření v příčině far urychlena a náležitě provedena, bylo spolu od gubernia dne 23. září 1782 císaři

navrženo, aby byli od biskupů pro každý kraj jmenováni duchovní komisaři, kteří by hned s úřady krajskými potřebné společné jednání vedli.

Návrh tento schválil císař dekretem ze dne 20. října r. 1782 a nařídil kromě toho guberniu, uložiti ordinariatům, by se své strany poukázaly venkovské děkany, aby s krajskými hejtmany při vyšetřování místa a při zkoumaní nutnosti duchovního správce nově ustanovenu býti majícího postupovali společně dle základních pravidel a svoje buď souhlasné nebo tu a tam odchylné mínění rovněž v protokolu uvedli. O protokolech a zprávách od krajských úřadů po té předložených a jak návrh krajského hejtmana, tak také duchovního komisaře obsahujících, měl se gubernium dohodnouti s ordinariem a pak všestranně provedené šetření se svým dobrým zdáním do Vídně předložiti.

Také toto nové rozhodnutí bylo dne 28. října od zemské vlády všem krajským úřadům k přesnému zachovávání a rychlému provedení oznámeno a zároveň též ordinarium intimováno, aby učinili potřebná opatření a zejména náležitě poučili o něm venkovské děkany.

Když všechny hlavní zprávy, tabulky a protokoly od krajských úřadů byly zaslány a o nich vyžádaná dobrá zdání od ordinariů, vypracovalo gubernium hlavní elaboráty se svým dobrým zdáním.

(P. d.)

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

Dr. Jan Sedlák. (Č. d.)

Význam spisu Pálčova.

Z obsahu Pálčova spisu lze poznati, jak velikou má cenu.

Události dějinné, jež se tu připomínají, jsou sice skoro tytéž jako v Antihusovi, ale některé drobnosti jsou přece nové. Děje se zmínka o odsouzení článků Viklefových r. 1403 a 1408, s nímž i Hus souhlasil, a obšírně se předvádějí události roku 1412 a co po nich následovalo. Cenný je zvláště vhled do zákulisí hnutí, ba leckdy i do nitra jednajících osob, jehož nám poskytuje Pálčův traktát. Dovídáme se, že mistři bohosloví měli poradu, než šli do schůze universitní, kde se mělo jednati o bulle odpustkové, a že se usnesli nepřipustiti kritiky bully papežské. Na schůzi jim předložili někteří posluchači 6—8 otázek bully se týkajících, jež patrně obsahovaly kritiku bully, a mistři dle usnesení odmítli na ně odpověděti. Páleč udává také důvod. Otázky byly úskočné, nastrojené Husem a jeho druhy, aby odpovědi mistrů byly jim zbraní proti odpustkům. Ale zamítajíce útoky Husovy na bullu papežskou, nesouhlasili mistři bohosloví se zlořády, jichž se dopouštěli při hlásání odpustků kommissaři. Články jejich sám Páleč kritisoval ostře a nedovolil jich ve svém chrámě ohlásiti a rovněž kazatel mistr Brikcí je odsuzoval a neohlásil jich. Nemohli však schvalovati štvavého vystupování proti odpustkům v kázáních a lidového boje proti nim, výkřiky ve chrámech, pouličními potupnými písněmi a jiným neslušným způsobem vedeného. Přísně odsuzuje proto Páleč Husa a jeho stoupence, že tři mladíky, potrestané proto, že neposlechli zákazu králova, uctívali jako svaté mučedníky.

Páleč zmiňuje se, škoda že jen všeobecně, že Hus ve večerních promluvách a v hovorech při stole mluvil často neopatrně a pohoršlivě. Uvádí potupné výroky stoupenců Husových o úctě obrazův a ostatků, na př.: Závoj P. Marie jest jako každá jiná plachta, jakož i o úctě svatých, na př. výrok, jenž se vytýká i Husovi: Svatý Řehoř byl prlenec t. j. kejklíř.[1]) Připomíná vzdor, s jakým byla odmítána citace

---

[1]) Hus hledí nevhodnost tohoto výroku svého zmírniti výkladem, že prlenec jest veršovec. Ale není tomu tak.

Husova do Říma, že totiž přátelé Husovi říkali: I kdyby přišla fůra bull, nedonutí nás jíti do Říma. Ukazuje stoupence Husovy, jak po způsobu tajných spiklenců v kapli Betlemské i jinde přísahou se zavazovali státi při sobě a při pravdě Boží, jak rázně, kdykoli měl některého z nich stihnouti trest církevní, ve prospěch jeho zakročovali, a jak Hus jednotlivce z družiny své vysílal po Čechách, aby si zabezpečil souhlas ve všech vrstvách národa.

Důležitý je soud Štěpána z Pálče jakožto současníka o vzniku hnutí husitského. Páleč přiznává, že v církvi jsou nepořádky, jež volají po opravě, a je dalek toho, aby odsuzoval vytýkání a kárání těchto nepořádků, ba sám je kárá důrazně. Vytýká přílišný lesk papežského dvora, v němž jest málo Kristovy pokory,[1]) odmítá provise beneficií,[2]) připomíná povinnost papeže a biskupův, aby reformovali tento způsob obsazování obročí duchovních,[3]) by neustanovovali osob neschopných,[4])

---

[1]) . . b. Bernhardus reprehendit pompam pape sicut est merito arguenda, ex ornatu et superfluitate vestium, equorum, militum et ministrorum ipsum stipancium . . (ibid fol. 67[1]a). Papa . . scribit se servum servorum dei. Sed utinam illam humilitatem in opere exhiberet, quam scriptura veridica insinuat in verbo! Officium enim suum ecclesiasticum, sicut est supremum et dignissimum, sic deberet esse maxime servile et humillimum . . (ibid fol. 103[1]a) Srv. také pozn. na str. 512.

[2]) Linconiensis . . · in hiis provisionibus, in quibus heu pape plus querunt commodum proprium quam animarum procurare salutem, noluit obedire . . (ibid fol. 147[1]a)

[3]) Quapropter supremus pater sanctissimus isto eum timore artante deberet homines maturos, ydoneos, doctos et probatos ad dignitates curatas presentare, sicut ad episcopatus, prepondituras, decanatus et archidiaconatus, nec quempiam ad illas prelaciones de quibus ignorat, qui et quales sunt, promovere. De aliis autem curatis inferioribus, sicut plebanis, concessione facta graciali deberet cum diligencia committere diocesanis, ut si sunt ydonei et habiles, admittantur. Circa quam commissionem episcopi examinata persona et de vita eius, ubi fuerit conversatus, sciscitata, suum officium tenerentur fideliter exercere, attendentes, si qui Christum in ovibus suis non paverunt . . . in ignem eternum ibunt: Quanto graviori pena sunt digni, qui ipsum in membris suis occiderunt quantisque coartabuntur angustiis cum eius conspectui in tremendo iudicio presentabuntur (ibid. fol. 112[1]a).

[4]) Quia talia exercere officia ac in talibus sedibus prelacionis presidere non est puerorum nec effeminatorum nec ydiotarum vel inexpertorum, providere deberent prelati maiores, ne ecclesias et prelaciones conferant talibus, qui sunt inhabiles ad talia officia exercenda, sed in partem sollicitudinis assumant viros industrios et sapientes . . . Utinam hoc pape et episcopi attenderent! Nunquam ydiotas et ignaros et inhabiles ministerio preficerent prelacionis, plus animas precioso Christi sanguine redemptas quam pecunias, quas aliquando a simoniaciis ementibus prelaciones recipiunt, ponderando. (ibid. fol. 146[1]b) Srv. také pozn. na str. 374.

a kárá, že duchovní neplní svých povinností,[1]) ježto představení nepečují o vzdělání a mravnost kleru a duchovní správci o poučování a vedení věřících slovem i příkladem.[2]) Důtklivě povzbuzuje český klerus k reformě.[3]) Ale Hus chybuje, že nepořádky tyto bičuje stále v kázáních před věřícím lidem, v němž pak mizí úcta k církevní autoritě a roste neposlušnost a odbojnost. Také mravní chyby kněžstva stíhá Hus tímto neopatrným a nelaskavým způsobem, tak že se stalo kněžstvo obecně předmětem pohrdání a posměchu.[4])

Avšak v těchto opravných snahách, jež třebas formou chybovaly, ve věci jsou dobré, není kořen roztržek a svárův a celého hnutí poslední doby, ačkoli to Hus stále tvrdí. Ten jest v naukách Viklefových. Hus je přijal za své, hlásal je s kazatelny v Betlemě, nesouhlasil s jich odsouzením, rozhlašoval, že chce Viklefových článků všech hájiti,[5]) a některých skutečně hájil na universitě, on a a jeho družina stíhá všecky, kdo zavrhují Viklefa. Právem se tedy nazývá jeho strana stranou Viklefovou, a sněm Kostnický, jenž jistě odsoudí Viklefa, odsoudí i Husa a jeho stoupence. Že nejde o mravní dobrotu neb špatnost kněží, lze zajisté viděti i z toho, že dle přiznání Husa samého jsou i v jeho straně mnozí špatní, a Hus jich neodmítá, kdežto zase mezi protivníky jsou mnozí zcela bezúhonní, a Hus na ně přece útočí.

Příčiny, proč strana Husova roste a mohutní, jsou dle Pálče různé: Některé přitahuje vliv osobnosti Husovy, jež jest na venek čista a neposkvrněna hříchy těla, lakotou a pýchou, jiné vede k němu bázeň před zostuzením a nenávistí, v níž je duchovenstvo strany druhé, jiné konečně ohled na moc světskou, jež Husovi přeje, a naděje na povýšení a příjmy, jimiž nyní disponuje strana Husova.[6]) Zvláště má Páleč Husovi za zlé, že se

---

[1]) Ideo necessarium est valde prelatis supremis. mediis et infimis pensare ex animo, ut fideliter impleant, quod debent. Inferiores et medii deberent suum onus explere diligenter, ut in vinea domini boni operarii invenirentur. Sed heu pastores presentis temporis quid agunt, videamus! Mercedem consecuntur et tamen operarii nequaquam sunt; fructus quippe sancte predicacionis et stipendia cottidiana suscipiunt, sed tamen minime in predicando vel cura laborant pastorali! (ibid. fol. 146[2]b)

[2]) Srv. pozn. na str. 371, a pozn. 2. na str. 573.

[3]) Srv. pozn. 3. na str. 572.

[4]) Srv. pozn. na str. 711.

[5]) Srv. pozn. 1. na str. 572.

[6]) Srv. pozn. na str. 372.

opírá o moc světskou. Když byly k vůli němu staveny v Praze služby Boží, pohnul rámě světské, aby proti zákonům a svobodám církevním nutilo kněze sloužiti a věřící službám Božím obcovati, a způsobil tak duchovenstvu veliké pronásledování.[1]) To není jednání důstojné evangelického kněze! Apoštolové zajisté nikdy se neopírali o moc světskou a nepůsobili vzbouření lidu, raději trpělivě snášeli křivdu. Hus však, aby ušel soužení zasloužennému a spravedlivému, na pomoc zavolal rámě světské a pobouřil obecný lid proti těm kněžím, kteří nechtěli přestoupiti církevního zákona, mnozí z nich byli týráni a vypuzeni a jejich obročí zabrali stoupenci Husovi!

Osobou Husovou neobírá se Páleč v tomto spise blíže. Vytýká jen příležitostně Husovi duchovní pýchu, pokrytectví, nelaskavost v kárání chyb a nešetrnost k bývalým přátelům, kterým přičítá skutky, jichž se nedopustili, a sofističnost v argumentaci. V tom ohledu podává Pálčův Antihus více.

Za to však kreslí zde Páleč několika rysy povahu stoupenců Husových, s patrným úmyslem karakterisovati Husa samého. Třebas, praví, někteří z nich vynikají věděním a skvějí se zevně některými ctnostmi, jako čistotou, chudobou atd., ježto snad nemají souložnic, nehoní se za lakotou, zhrdají světským přepychem v oděvu, však jest obava, že jsou většinou v tenatech pýchy a marné slávy. Ovocem zajisté pýchy a marné slávy jest dle sv. Řehoře zatvrzelost, neposlušnost, opovážlivost, pokrytectví, sváry a násilnictví. Vše to shledává Páleč u strany Husovy. Zatvrzele odmítají autoritu církevní a přes zákaz káží a slouží mši sv. Neposlouchají papeže, neuznávajíce ho hlavou církve a nazývajíce jej antikristem, modlou a odpadlíkem.[2]) Nauky Viklefovy mají za evangelium a veřejně je hlásají, ač je obecná církev zavrhuje — jaké opovážlivé novotářství! Na odiv nosí vnější svatost, ale za nic nepokládají, že rozeštvali vše a že mocí světskou

---

[1]) Quos monitis et falsis persuasionibus ad violandum interdicti sentenciam non potuisti inducere, minis ac terroribus flectere, captivitate plurimorum sacerdotum per seculares hincinde per Boemiam compellere suggessisti, ita quod tua suggestione plurimi plebani et altariste beneficiis, bonis temporalibus et censibus spoliati exulare sunt coacti . . . Propter secularis potestatis violenciam et tyrannidem sedes cum divitibus in occultis, quia simul et specie sanctitatis fraudulenta et terrena potestate uteris . . . Tua enim predicacio ab auditoribus facile despici poterat et tue sanctitatis simulacio, si non eam adiunctus terror secularium exaltasset. (ibid. fol. 167[1]b Pod. fol. 142 [1]b [2]a).

[2]) Apostaticus místo apostolicus.

znásilňují své odpůrce. Ať nezapomínají, že duchovní hříchy jsou těžší než tělesné.

Jasně pronáší Páleč mínění své a svých druhův o processu Husově. Ježto země česká byla zostuzena ve veřejnosti katolické pro bludy Viklefovy a kaple Betlemská byla hlavním zdrojem, odkud se šířily ty bludy [1]), byl dán zcela rozumně zákaz, aby se nekázalo v kaplích soukromých. Hus byl povinen podrobiti se zákazu, zvláště když byl dán tak diskretně, že ani kaple Betlemská nebyla jmenována, a když jinde kázati Husovi nebylo bráněno. Přestoupiv zákaz byl právem stíhán tresty církevními. Marné jsou všecky jeho výmluvy, že musil kázati dále. Jako podezřelý z kacířství byl předvolán do Říma, by se zodpovídal, a chybil neučiniv tak. Omluvy jeho mu tu zase nepomáhají. Jeho zástupcové v Římě, kteříž měli vymoci, aby byl oproštěn od osobního se dostavení, byli slyšeni, ale návrhy jejich nebyly přijaty, protože zákon žádá zodpovídání osobní. Konečně bude Hus přece nucen hlavě veškerého křesťanstva složiti účty ze své víry a vzhledem k dlouholeté neposlušnosti a naukám hlásaným jest se mu obávati, neobrátí-li se, trestu ohně. (P. d.)

[1]) »Cathedra pestilentiae« nazývá ji Páleč.

Posudky.

Dr. Philipp Kneib, Handbuch der Apologetik als der wissenschaftlichen Begründung einer gläubigen Weltanschauung. Paderborn. Schöningh. 1912. Str. 850. Cena váz. 12 K 40 hal.

Dílo toto jest na výši doby, všímajíc si všech otázek, pokud s názorem křesťanským nějak se stýkají, a žádnému problemu se nevyhýbajíc. Vůči moderní filosofii dokazuje jsoucnost osobního Boha a duchovou podstatu a nesmrtelnost duše; vůči deistům (racionalistům) možnost a skutečnost Zjevení, zázrakův a proroctví; vůči novějším odpůrcům křesťanství, popírajícím Krista jako historickou osobu, uvádí důležité doklady z dějin a obhajuje skvěle jeho božství; vůči takovým, kteří považují náboženství za věc čistě osobní a zamítají každou autoritu v náboženství, zdůrazňuje pádně nezbytnost církevní autority, má-li vůbec společnost náboženská obstáti a chce-li se ubránit rozkladu, k němuž náboženský subjektivism docela přirozeně spěje.

O pojem Boha ve Starém Zákoně vede se tuhý spor; namítá se, že prý nijak neodpovídá pravému idealu o Bohu, ano že se v některých bodech neliší od pohanských bohů. Naproti upozorňuje Kneib na veliký rozdíl, na propast zrovna nepřeklenutelnou, která zeje mezi Bohem židův a pohanskými bohy. Marnou je snaha některých učenců zařadit Boha St. Z. do téže kategorie jako božstva pohanská. Orientalista Gunkel, který nestojí na stanovisku náboženství zjeveného a jinak patří k nadšeným obdivovatelům babylonské kultury, píše: „Náboženství babylonských mythů jest polytheistickým a nemá s mravností nic společného; bohové hřeší a kážou hřešit, hádají se spolu, zlobí se smavou divokostí, jsou bezuzdné smyslnosti oddáni... biblické pradějiny mluví o jednom Bohu, který dobro chce a hřích rozhorleně tresce, ze zbožných má radost a nad hříšníkem se smiluje. Bozi babylonští povstali časem a jsou s mocnostmi přírodními úplně spjati. Bůh Bible jest jeden a působí na svět... všemohoucím slovem. Jedním slovem: náboženství hebrejské jest monotheistickým a je s mravností nejúžeji spojeno“ (str. 267).

Ponechat v náboženství každému úplnou volnost, znamená dát sankci subjektivismu, který ničí objektivní pravdu a staví nad ní subjektivní nápady. Ani nejvzdělanější člověk neubrání se jednostrannostem a chybám často velmi osudným. Příkladem odstrašujícím, jak rozkladně působí v náboženství subjektivism zamítající veškeru autoritu náboženskou, jest moderní protestantism, v němž vynikající mužové volají po patřičné autoritě. Není ovšem nesnadným poukázat na některé temné body v dějinách církevní autority; tím se ještě nedokáže oprávněnost naprostého subjektivismu. Způsobem takovým mohlo by se proti každé sebe potřebnější instituci bojovat. Ale subjektivism je přece

principem pokroku, namítá se. Proti tomu praví Foerster: „Je to skutečně princip pokroku, když se každému jednotlivci dodává odvaha, bez předpokladů vše znovu začínat, co nejhlubší duše v převážném souhlasu dávno již konstatovaly? Není to opravdu princip klidu (ztrnulosti) ano zpátečnictví? Není moderní literatura v základních otázkách životních a kulturních ve své daleko větší části opravdu smutným úpadkem do starých bludův a omezeností? A jaký užitek má lidstvo z těchto bludných cest? Jak mnoho mohlo být dále budováno, zdokonalováno a prohloubeno snahou, veliké, dávno již dané pravdy uctivě v sebe pojat, promyslit a životem uskutečnit . . .“ (686 str.)

K nejzdařilejším částem díla patří pojednání o církvi a mravnosti, jímž se námitky moderních ethiků vyvracejí, na chaos nezávislé mravouky upozorňuje a účinnost křesťanských zásad a ideálů zdůrazňuje. — Důležitou je stať o vědě a církvi. Zásluh o vědu neupře církvi ani nejzaujatější kritik historický. Mluví li se o vědě a víře, pak dlužno rozeznávat mezi skutečným učením církve a pouhým míněním theologickým. Bohužel nečiní často v té příčině ani nejvážnější protivníci žadného rozdílu — k veliké škodě věci. — Některé části díla jsou poněkud obšírnější, na př. o nesmrtelnosti duše, o duševním stavu Kristově, o mravouce církevní — což ovšem není na škodu věci. V těchto pojednáních užil autor vydatně svých dřívějších spisů, v nichž o těchto, za nynější doby tak často přetřásaných otázkách, zvláště pojednával.

Dílo nástupce Schellova zasluhuje vřelého doporučení.

Dr. J. Vrchovecký.

František Jirák, O zemi. Bibl. poučná a zábavná, vyd. Dědictvím svatého Cyrilla a Methoda, č. 64. V Brně 1912. Str. 209. S 31 illustracemi.

Druhý tento díl páně spisovatelovy „Přírodopisné čítanky“ jedná hlavně o věcech geogonických a geologických (povrch země, moře, vzduch, dějiny země atd.), vesměs velice stručně, ale na lidový spis dosť úplně a zajímavě. P. spis. dobře jest obeznámen s výsledky novějších bádání, ovládá svou látku a dovedl vybrati z ní co nejdůležitějšího. (Citáty z časopisu „Ave Maria“ v takové práci nebudou odborníkům asi tuze imponovati!)

Na příslušných místech připojeny poznámky obranné, zvlášť u hexaemera; výslovně snad mohlo tu býti zmíněno o pramenech světelných a o současnosti rostlin i zvířat, již nyní věda přijímá. Jinak povšechné poučení p. spis. o tomto předmětě je zcela případné, nezabíhajíc příliš do nemístného concordismu. Při střelbě proti kroupám mohla býti též poznámka o „zvonění na mračna,“ jež také zavdávalo podnět k úsměškům.

Podrobné údaje, pokud srovnány, jsou správné. Přepsáním asi klade se (str. 11.) Ferro východně od Afriky. Píše se správně pteradoktylos.

Józef Tretiak, Piotr Skarga w dziejach i literaturze unii Brzeskiej. Kraków 1912. Nakładem Akademii umiejętności.

K nedávnému jubileu velkého polského kněze-vlastence Piotra Skargy vydala Krakovská akademie tento spis. Józef Tretiak vypisuje v předmluvě literární pokusy o vylíčení díla Skargova, při čemž obrací se proti „anegdotyczno-obyczajowej“ stránce pojednání prof. Brücknera. První oddíl jest věnován stavu ruské církve před Břežskou unií (1594—96). Vyličuje ustavičné kolísání ruské mezi Cařihradem, k němuž poutá historická tradice, a mezi Římem, pro nějž mluví vědomí jednoty církve a ustanovení Kristova. Vyličuje pokusy na základě unie Florentské, jejich překážky i nezdar. Podnět k účinnější akci zavdává zavlečení „reformace“ německé do Polských území a povolání řádu Tov. Ježíšova na Litvu. Pěkně vybrané příklady illustrují myšlenkové proudy narážející na Polsku i Malorus. Rozebírá činnost kalvinců v, unitářů-sociniánů, líčí hluboké kořeny, jaké zapustila touha po energickém boji proti destruktivní činnosti bludařství i neschopnost církve řecké vázané Turčínem i velkoknížaty velkoruskými. Tu padne kniha Skargova „O jednotnosti církve Boži“: „Jest jedním z nejlepších děl Skargových, ano i jedním z nejlepších v literatuře polské. V polské literatuře polemicko-náboženské nic se s ní rovnat nemůže.“ Rozebírá způsob argumentace, vědeckou hloubku, znalost hlavních spisovatelů latinských i řeckých, až prorocky nadšenou výmluvnost. Líčí účinek díla i další práci Skargovu: kazatelskou, agitační, polemickou i školskou. V zakončení skizzuje další osudy unie po smrti jejího křisitele Skargy a obraňuje unii proti výtce, že byla příčinou neštěstí a úpadku Polsky. „Nikoliv unie zahubila Polsko, ne války a půtky náboženské, ne Jesuiti, na které marno je svrhovat zodpovědnost za to, co bylo hříchem všech vrstev, tvořících národ, a především velmožů, těch bohů zemských, které káral Skarga a kterým pýcha i závist vysušila srdce i bělmo kladla na oči: nikoliv, příčinou úpadku Polsky byla ona slepota, ona ztráta politického smyslu . . . . Unie musila nésti úděl říše, z katastrofy vycházela zraněna a zkrvavena a po celý věk až do dneška citila i cítí na sobě následky té katastrofy. Ale zhynout nemohla . . . . Odpovídala potřebě národů slovanských, kteří přijali polibek křtu z Byzance a polibkem tím odděleni zůstali od společné kultury národů evropských, z katolicismu vyrostlé, jediné kultury životní i životodárné, vždyť přece i národy protestantské, ač vypověděly poslušnost Římu, od něho kulturu svou přijaly. Co horšího, v tom polibku vštípen byl národům slovanským jed nenávisti k té kultuře, extrakt antagonismu mezi Východem a Západem i jejich církvemi, mezi mrtvou, bezplodnou, císařům a později sultánům i carům nevolnou sestrou východní a svobodnou, energie plnou, rozdávající život i povznesenou nad trůny, někdy i pyšnou i hříšnou, ale ihned z úpadku se zvedající sestrou západní. Úkolem unie bylo od věkův — i jest — vyrvat národy z mrtvosti a povolat je, ničíc jejich obřadnosti, s kterou srostly a která přirozeně stala se jim drahou, do velké rodiny národů evropských, do jednoty náboženské se Západem a tím do společného života kulturního. Nenáleží historikovi věstit o budoucích osudech Unie; ale jedno má právo pověděti o minulosti: že v dlouhé, přes věky se táhnoucí

historii vtělení této ideje bude se skvíti postava Skargy vždy nevyrovnaným leskem, jaký dává v pravdě velkým národům nezkalená čistota intencí, bezohledná oddanost k úkolu a nadšená moc slova.“

Buček.

* * *

6. svazeček XIV. ročníku „Ludmily“ (red. Jan Pauly, nakl. V. Kotrba v Praze) podává roztomilý „obrázek z let třicátých minulého století“ od *Vlasty Pittnerové:* Andulko mé dítě..., obrázek ze života panského úřednictva na zámku žďárském. Hlavním příběhem jest „nerovná“ láska mezi direktorovou Netynkou, později Andulkou, a výtečným regenschorim. Lidumilná, hudbymilovná hraběcí rodina nerovnost poněkud překlene, jmenujíc regenschoriho ředitelem nové školy. Pí. spisovateka i tentokrát z oblíbeného svého kraje nakreslila nám selanku velmi pěknou, zvláštní také tím, že poměr mezi lidem a vrchností vylíčen příznivěji, než obyčejně se děje. — Na dvou místech zdá se, že nějaké řádky v tisku vypadly.

Alois Dostál v „Hlasech Katol. spolku tiskového“ (r. 43, č. 4.) uveřejňuje řadu drobných, anekdotových obrázků, „povídek“, pod názvem Na paběrce. Povídky (str. 84). Jsou to kratičké příběhy, jaké čítáváme v novinách pod názvem „různé zprávy“, prostě vypravované, všední, ne vždy však bezvýznamné ani ne neumělecky vykreslené. Obsah jest většinou vážný, mravoučně zpracovaný. Na tomto poli socialní povídky — lze-li zde tentokrát o povídkách mluviti, jsme kdysi Dostála velmi rádi viděli, škoda že jí vydatněji nepěstoval!

V drobnokresbě na str. 37. napadne čtenáři asi příliš veliká zaměstnanost „mladého pána“ (hošíka), jejž vede služka „za ruku; i hul měl v ruce, za sebou tahal jakousi hračku“. Na str. 69. pohoršuje se nad společností dvou mladých pánův a tří slečen, kteří ve výstavce národních krojův o těchto žertují a k napomínce, by se jich nedotýkali, odpovídají cosi jako o „starém haraburdí“: „Měl jsem sto chutí jíti k výstavnímu výboru a hodně poprositi, aby dal tuto jizbu uzavříti, aby nikdo již neházel slinou pohany po tom, co by mělo býti každému nejvýše milé a svaté.“ Snad ne?!

Ze života náboženského.

Acta Apostolicae Sedis uveřejňují v 16. čísle ze dne 31. srpna apoštolský list datovaný z 15. července t. r., kterým rusínští katolíci východního obřadu bydlící v Kanadě se podřizují pravomoci zvláštního rusínského biskupa, který podléhá apoštolskému

delegátu. Nový rusínský biskup bude sídliti ve Winipegu a má jurisdikci nade všemi Rusíny v Kanadě. — Ustanovení toto stalo se nutným následkem četné rusínské emigrace do Kanady, kde jsou poměry církevní namnoze podobné jako ve Spojených Státech. Zřízení nového biskupství rusínského v Kanadě má zabrániti tomu, by emigranti rusínští nestali se kořistí různých protestantských sekt, nebo neupadli do schismatu.

Z téhož čísla se dovídáme, že kongregace ritu rozhodla, aby směl býti zahájen beatifikační proces s celou řadou mučeníků křesťanských právě z nejnovějších dob. Jedná se o mučenickou smrt 22 černošských mladíků, kteří v letech 1885—87 v království Uganda na dvoře krále Mivangy položili svůj život za víru.

V listě 17. týchž Akta A. S. zajímavým jest list arcibiskupovi v Bourges o římské výslovnosti latiny, což kurie schvaluje proto, poněvadž tím se stane snadnějším a správnějším zpěv chorálních melodií a potom tím se upevní a utvrdí liturgická jednota. — Jedná-li se o historicky správnou výslovnost latiny, tu jest jisto, že výslovnost italská má nejlépe zachovánu historickou kontinuitu s výslovností starořímskou. Stejně však jest jisto, že ani vlašská výslovnost úplně neodpovídá staré výslovnosti, poněvadž dle přirozeného zákona vývoje jazykův i výslovnost každé řeči časem nutně jest podrobena změnám. Jak vlastně staří Římané latinu vyslovovali, s jistotou nikdo říci nemůže. Kdo však slyšel, jak latina v ústech francouzských zní, toho mimoděk pojme obava, aby při této nové výslovnosti Francouzi ještě hůře než dosavad nekomolili krásný latinský jazyk. Některé italské hlásky na př. c i Francouz vůbec nevysloví a přízvuku — jinak správnému — výslovnosti italské nenaučí se nikdy.

Důležité ustanovení týkající se svatého přijímání katolíků v různých ritech přináší apoštolská konstituce Tradita ab antiquis v 18. čísle Acta S. S. V krajích, kde žili katolíci různých ritů, byla dosud prováděna praxe, že každý vyjma případ potřeby má přijímati nejsvětější Svátost dle onoho ritu, jemuž náleží. Tak propaganda dekretem z 18. srpna 1893 stanovila, že věřící jak latinského tak východního obřadu smějí přijímati dle obřadu místa, kde bydlí, předpokládajíc ovšem, že tam není chrámu a kněze ritu vlastního. Leo XIII. rozšířil toto dovolení i na ten případ, kdy návštěva chrámu vlastního obřadu je spojena s obtížemi pro velkou vzdálenost. Zakázal však současně, aby v konviktech latinských, kde jsou také chovanci východního obřadu, tito přijímali dle ritu latinského: aspoň v neděli a ve svátky měli přijímati dle obřadu vlastního. Nová praxe, jak ji stanoví zmíněná konstituce, jest jednak důsledkem dekretů o denním svatém přijímání, jednak jest zase přiblížením se praxi starokřesťanské. Neboť tehdy, jak dí konstituce, „clericis et laicis, qui formatas, quae dicebantur, litteras habebant, patens erat aditus ad eucharisticum ministerium et epulum in templis alieni ritus; et episcopi, presbyteri ac diaconi latinicum graecis hic Romae, graeci cum latinis in Oriente divina concelebrabant mysteria: quod usque adeo evasit solemne, ut si secus factum esset, res posset argumento esse discissae vel unitatis fidei vel concordiae animorum“. Konstituce stanoví:

1. Kněží jednotliví nesmějí sloužiti mši svatou v různém ritu: proto každý musí dle ritu své církve sloužiti mši svatou a rozdělovat sv. přijímání.

2. Kde je toho potřeba a kde není kněze druhého obřadu, smí kněz obřadu východního, jenž používá chleba kvašeného, udělovat sv. přijímání v chlebě nekvašeném, a podobně kněz latinský neb východní, užívající chleba nekvašeného, smí udělovat sv. přijímání v chlebě kvašeném: každý však při tom zachová svůj obřad.

3. Všichni věřící, jakéhokoliv ritu, mají dovoleno ze zbožnosti přijímati nejsv. Svátost konsekrovanou dle kteréhokoliv obřadu.

4. Příkazu velkonočního přijímání vyhoví věřící, když dle svého obřadu a od vlastního faráře nejsv. Svátost přijme.

5. Při zaopatřování umírající musí přijati nejsv. Svátost dle svého obřadu z rukou vlastního faráře: v případě potřeby smí ji však přijati od kteréhokoliv kněze, který mu ji udělí dle svého obřadu.

6. Každý zůstane ve vlastním obřadu, i kdyby dlouho měl ve zvyku přijímat dle ritu druhého. Také nikomu nemá býti dáno dovolení změniti obřad bez zákonitých příčin, o nichž rozhodne oddělení Propagandy prý Východní věci. Mezi takové příčiny nesmí býti počítán zvyk jakkoliv dlouhý přijímati dle ritu druhého.

*

Brněnská jednota duchovenstva uspořádala v Brně od 22. do 24. října homiletický kurs. Obavy, jež byly s různých stran pronášeny, se nesplnily, naopak kurs se velmi vydařil. Přednášky obsahu theoretického i praktického měli rozděleny professoři pastorálky bohosloveckých fakult a ústavů na Moravě a v Čechách. Účastníků bylo přes dvě stě, tedy počet nad očekávání veliký. Nejvíce aktuelním předmětem projednávaným při kursu byla t. zv. desítiminutová kázaní, jež se v Americe již dobře osvědčila a která i pro naše kraje Dr. Kupka ve své přednášce vřele doporučil. Krátké tyto promluvy při každé nedělní a sváteční mši svaté a to hned po evangeliu, poskytly by náboženského poučení tem lidem, kteří sice ještě kostel navštěvují, na kázaní však, ať z vlažnosti neb jiného důvodu, již chodit nechtějí.

V „Našinci" kdosi ke zprávě o kursu tomto přidává dotaz, kdy asi dočkáme se úředního správného vydání perikop pro kazatele.

*

O kosmogonii dle Bible a vědy opět jedná Dr. Aloys Müller v „Der Aar" (1912, 1). Neuznává vysvětlování idealistických ani konkordistických, jelikož prý všechny takové vyrovnávací pokusy tříští se o zřejmě vyslovený geocentrický názor Písma; odvolávati se na populární sloh jeho prý nejde, jelikož tehdejší doba rozdílu mezi populárním a vědeckým neznala. Jedině správný jest prý výklad inspirace jakožto spolupůsobení milosti boží s vyvoleným nástrojem dle povahy tohoto (jako při každém jiném skutku), tedy i přes přirozené nedostatky vědomostí jeho, pokud se nepříčily Zjevení, totiž božskému oznámení věcí božských; takto se vysvětluje, že hebrejští svatopisci co do kosmogonie a biogonie v ničem nepředešli poznatků své-

doby. Tím, domnívá se Müller, odpadají všechny námitky přírodovědy proti inspiraci Písma: zjevena jest pouze božská část jeho, inspirováno jest celé, jsouc takto celé božské a celé lidské, i s nedokonalostmi a nesprávnostmi své doby a svého národu.

*

Jak známo ze správ z bojiště balkanského, Malissorové, katoličtí to Albánci, připojili se k Černohorcům v boji proti Turkům. Protektorem katolických Albánců, a to protektorem uznaným úředně samou Portou, bylo Rakousko. Toto svým nákladem vydržovalo katolické školy a samo zapravovalo všecky výlohy spojené s vydržováním katolického kultu v Albanii. Duchovní správu mezi katolíky v Albanii vedou jednak Františkáni, jednak světští kněží vycházející z katolického semináře, který ve Skutari řídí kněží z tovaryšstva Ježíšova. Celkem jsou v Albanii tři katolická arcibiskupství, tři biskupství a jedno opatství s s biskupskou jurisdikcí. Arcibiskupství jsou v městech Skutari, Durazzo a Skoplje, biskupství v Alessio, Sappa, Pulati, opatství ve Sv. Alexandru. Celkový počet katolických Albánců jest 121.197 duší. Za posledního povstání, kdy turecké vojsko loupilo a vraždilo v Albánském území, byla to jediná Černá Hora, která se Albanských katolíků účinně ujala a jim namnoze ve svém území poskytla pohostinství, kdežto Rakousko se spokojilo bezúčinnými protesty a zakročováním u turecké vlády. Tím se stalo, že Albánští katolíci své sympatie odvrátily od Rakouska a věnovali je sousední Černé Hoře, jíž i v nynějším boji bratrsky stojí po boku. Německé listy trpce naříkají nad touto ztrátou rakouského vlivu v Albanii, který vyžadoval již tolik materielního nákladu, ne bez příčiny obviňují konsulátní zástupce v Albanii, že nedovedli správně situaci posoudit, ani užít vhodných prostředků k zachování historického vlivu Rakouska u albánských katolíků. Nyní teprve uznává i vídeňský křesť. soc. tisk, že za hr. Aerenthala protektorát rakouský v Albanii zanedbáván, že státník tento stranil Turecku, které přejnost naši dávalo si dobře platiti nejen hotovými (za Bosnu!) nýbrž i ničením našeho obchodu na Balkáně. Věru, politika našeho zahraničního úřadu jest pořád tak „vysoká“, že jí už nikdo nerozumí.

*

O náboženství divochů vydal důležité pro vědu dílo Msgr. Le Roy, generální představený francouzských missionářů, známých pod názvem Otců sv. Ducha. Dnešní srovnávací náboženská věda odvolává se při svých tvrzeních a důkazech na divoké národy, o nichž předpokládá, že se nalézají na témž stavu jako prvotní lidstvo a tedy jsou představiteli onoho původního náboženského stavu a náboženských názorů, z nichž se pozvolna lidstvo dle zákonů přirozeného vývoje povzneslo k názorům dnešním. Všechny různé theorie o přirozeném vzniku náboženství opírají se dnes většinou o t. zv. animismus, který vznik náboženství vykládá asi takto:

Člověk, pozoruje spánek a bdění, extasi, smrt a na druhé straně sny a vidění, záhy si utvořil představu, že v něm existuje něco jiného ještě než tělo, totiž duše. Viděl, že v těle jest nějaký oživující princip,

jenž při smrti tělo opouští, viděl, že — při snech a viděních — princip tento může býti činným neodvisle od těla. Z toho vznikla víra v trvání duše po smrti a ve stěhování duší. Podobný oživující princip, duši, člověk přikládal i jiným bytostem, jimiž byl obklopen, nejen lidem, nýbrž i zvířatům a rostlinám.

Uctívání duší zemřelých vytvořilo ideu o čistém duchu, který sám těla nemá, ale dle libosti může se zmocniti a zvoliti si za sídlo jiné tělo neb jiný předmět. Tak vznikla představa o duších, které působí nemoc a smrt tím, že se zmocní těla člověkova, dále představa o posedlosti, uctívání předmětů, jež jsou sídlem ducha, neboli fetišů a posléze vlastní modloslužba. Dle toho, kterou část přírody si člověk myslil duchy oživenou, uctíval buď tělesa nebeská, moře a řeky, zvířata atd. Z polytheismu konečně se vytvořil monotheismus.

Theorii tuto, jež patrně nese na sobě pečeť nauky vývojové, hleděli její zastanci dokazovat doklady ze života divokých národů, u nichž hledali všechny ony stupně náboženského vývoje od animismu, fetišismu až k polytheismu.

Bludnost theorie této dokazuje Le Roy ve svém obsáhlém díle, korunovaném i francouzskou akademií a dokazuje to ne filosofickými úvahami, nýbrž fakty. Po dvacet let byl missionářem v Africe, kde v každodenním styku a obcování s domorodci poznal nejen jejich řeč, nýbrž i náboženské ideje a názory, jichžto hned od počátku bedlivě si všímal. Studoval hlavně africké kmeny Bantu, kteří obývají větší část střední Afriky, a pak též Negrilly čili trpaslíky, kteří představují nejnižší stupeň lidské kultury. Výsledky, k nimž Le Roy dospěl a jež v díle svém předkládá, jsou v mnohé příčině překvapující.

Při studiu náboženských názorů každého národa třeba dobře rozlišovat vlastní náboženství od mythologie a magie. Náboženství definuje Le Roy: souhrn názorů, povinností a úkonů, v nichž člověk uznává nadpřirozený svět, v nichž své povinnosti k němu plní a jej o pomoc vzývá. Mythologie patří do oboru spekulace a je to naivní pokus člověka, osvětlit si různé záhadné zjevy, jako původ světa, člověka, přírodní zjevy atd. Magie naproti tomu má praktický ráz: je to pokus, podrobiti své službě buď síly přírodní neb vyšší neviditelné moci. Tyto tři obory třeba dobře rozlišovati. Mají sice afričtí černoši různé mythologické bajky, užívaji magických prostředků, aby se ubránili vlivu zlých duchů nebo si je naklonili, v oboru vlastního náboženství však mají o Bohu velmi čistý a vysoký názor. Všichni přiznávají existenci jediného Boha t. j. bytosti, která je nade vše ostatní povznesená, která převyšuje všechny ostatní duchy a má své zvláštní jméno. Magie nemá na Boha žádného vlivu, jako u ostatních duchů. Nikde v Africe si Boha nepředstavují v tělesné podobě, ani nevěří, že sídlí na určitém místě. Bůh nemá žádného fetiše, v němž by sídlel nebo byl uctíván. Idololatrie ve vlastním slova smyslu t. j. uctívání Boha v nějaké tělesné podobě vůbec u černochů neexistuje. Bůh bydlí všude. „Všude, kam jdeš, je Bůh.“ „Viz, když se hádáš, Bůh Tě vidí.“ Bůh vidí vše, dělá, co

chce. Je původcem života i smrti. Bůh dává déšť i vzrůst, vše od něho závisí. Pojem o této nejvyšší bytosti je, dí Le Roy a dokazuje to četnými příklady, tak hluboce vtisknut do mravní a duševní přirozenosti černochů, že každý atheistický systém jim připadá absurdním a pošetilým.

Když opravdu připustíme, že černoši a negrillové jsou na nejnižším a nejprvnějším stupni kultury, viděti z toho, že prvotním a člověku jedině přirozeným náboženstvím byl a jest monotheismus a že polytheismus je pouze poblouzením lidské přirozenosti a zatemněním zdravého rozumu.

*

Jako v letech 1905—1906 ruský literární kruh se hemžil brožurami o socialismu, kommunismu i anarchismu, tak nyní překvapuje záplava přeložené i původní literatury theosofické, jež vešla v modu. Spisův o theosofii, v poslední době na Rusi vydaných, nelze snadno spočítati. Poptávka po knihách theosofických je tím větší, ježto mnozí pravoslavní byli svedeni tvrzením některých stoupenců nového hnutí, že theosofie je prý učení čistě křesťanské, kdežto v pravdě vedle zednářsví a atheismu stojí nejpříkřeji proti církvi křesťanské. Zakladateli theosofické společnosti v New Yorku 1875 byli Jelena Blavatska i H. Olcott, a společnost rozšířena nyní ve všech dílech světa. Také v Praze máme spolek theosofů. Theosofie vlastně prý není náboženství, ale neodporuje náboženstvím, vysvětluje je, odlučujíc v nich pravdu ode lži, věčné od pomíjejícího, a spojujíc rozumné prvky v jeden harmonický celek. Všecka historicky známá náboženství theosofie má za „vysvětlení jedné a téže pravdy s různých stanovisk". Křesťanství jako náboženství i jako světový názor podle theosofů nestojí nad ostatními náboženstvími a mravními systémy a je hluboko pod theosofií, hlásající „tři veliké pravdy" o Bohu, o člověku a o „božském zákonu absolutní spravedlnosti" Osobního Boha theosofie neuznává, učíc pantheisticky, že „Bůh a svět jsou totožní svou podstatou", jedno a totéž. Božstvo podle jejich názoru je vlastně hmotné, ne duchovní. Mezi takovou materialistickou představou božstva a osobním Bohem křesťanským není ovšem nic společného. Neuznávajíce osobního Boha, theosofové neuznávají ani druhé božské osoby, Ježíše Krista, kterého mají za jednoho z velikých učitelů lidstva, jací časem tu a tam se objevovali. Ježíš ničím prý nevynikal nad Budhu a podobné muže, a tudíž křesťanství není prý učením dokonalým, věčným. Jestliže podle křesťanských názorů člověk nemůže býti spasen bez zásluh Ježíše Krista, bez svátostí, podle učení theosofů zdokonalení každého z nás závisí výhradně na nás, na žádném jiném. Svátosti křesťanské jsou prý jen pověry, vhodné pro lidi na prvních stupních uvědomělého života. Křesťanský výklad pravdy prý zastaral, theosofie jsouc nad všeliké náboženství je „nové a nejlepší vyložení pravdy". — O člověku theosofie neuznává, že by pocházel přímo od Boha, konstatujíc nekonečnou „evoluci" člověka v minulosti i budoucnosti. „Duše člověka je podle nich hmotna. Rozdíl mezi ní a tělem je pouze v míře hrubosti hmotné

látky, z níž tělo i duše se skládají . . Smrt není konec života, nýbrž jen přechod z jednoho jeho stupně na druhý". Zde vystupuje na jeviště theosofické učení o převtělování ve spojení s třetí pravdou theosofie, se zásadou, že „světem vládne božský zákon absolutní spravedlnosti", tak že „každý z nás jeví se svým vlastním soudcem, tvůrcem vlastního života, nadělujícím sebe světlem nebo tmou, odměnou neb trestem" „Velikánská evoluce" člověka děje se v mezích tří světů: fysického, hvězdného a myšlenkového, v nichž postupně žije člověk oblečen v nové tělo. Lidská bytost, shazujíc „své fysické tělo" t. j. umírajíc, zůstává touž, jakouž byla, jen podstata ta fysickou smrtí se zjemní, přijímá tvar hvězdového světla, v nějž vchází. V novém světě člověk musí projíti několik oborů, hrubších nebo jemnějších a podle toho, jak se choval ve fysickém světě, projde jimi rychleji neb pomaleji. Mravný člověk nezůstane dlouho v hrubých oborech, neodpovídajících jeho náladě, nemravný tam zůstane dlouho. A poněvadž v hvězdovém světě dřívější tužby a vášně zůstanou, ale nemohou býti ukojeny, proto neukojené vášně „mučí a hryžou člověka" a to je pravé „peklo" pro hříšníka. Ale peklo není věčné, vášně v člověku uhasnou . . a člověk z hvězdného světla opět vrací se do fysického, ale už bez vášní. Peklo a ráj není tedy vně člověka, nýbrž dělá si je člověk sám svým chováním . . . Tu však „čas očišťování člověka skončí mravním zdokonalením, nižší část jeho přirozenosti zajde a v něm zbudou jen vyšší myšlenky a snahy", a hvězdové tělo spadá s člověka, jenž zůstane v jemnějším obale z vyšší látky, obléká se v „myšlenkové tělo", potlačí v sobě všecky tužby a myšlenky na předměty nebe i země, octne se v prázdnotě, Nirvaně — posledním a nejvyšším ovzduší. Ale nepamatuje-li se člověk převtělující se podle theosofů na nic ze svých předešlých životů, pak převtělení, hlásané theosofy, pozbývá smyslu. A theosofie, hlásajíc fantastické bajky o přechodu člověka ze světa fysického v hvězdový a myšlenkový — jest naukou, jejíž these oni chtějí dokazovati osobní zkušeností každého člověka a bádáním. K. D. Kudrjavcev, jenž tři léta byl členem theosofického spolku, přesvědčil se, že to není spolek vědecký, že theosofie nepřivede lidi k sjednocení, bratrstvu, nýbrž k boji jedněch proti druhým. Přesvědčivě tvrdí K., že náležeti k theosofickému spolku nelze s čistým svědomím. Trefně ukazuje týž spisovatel, jak theosofie se stýká se zednářstvím v hlásání lhostejnosti k víře i národnosti, v popírání božství Kristova; poslední předsedka spolku theosofického Anny Besantová je zároveň svobodnou zednářkou . . .

Mnoho se v Rusku mluví o reformě duchovních seminářů, jejichž chovancům se zvláště vytýká téměř úplná neznalost spisů sv. otců, bez níž duchovní nemůže s úspěchem působiti mezi lidem, i nedostatek praktických vědomostí pro život. R. 1911. pracovala při synodu v Petrohradě zvláštní komisse o reformě střední a nižší školy duchovní ale reforma dosud nebyla provedena. Komisse hleděla si dvojího úkolu: aby příští škola duchovní dávala dobré pastýře, a aby pravoslavné duchovenstvo mělo možnost pohodlněji vychovávati

děti své. I navrhla změnu čtyrtřídních škol v šestitřídní, odpovídající klassickým gymnasiím, a šestitřídních seminářů v čtyrtřídní specielně pastýřské školy. Dětem duchovních ponecháno výsadné používání duchovních škol, do nichž však smějí vstupovati též děti z jiných stavů. Po ukončení duchovních škol směli by žáci voliti si seminář nebo přestoupiti v přiměřené třídy světské školy. Seminář nemá býti jako dříve jen pro děti duchovních, nýbrž pro děti všech stavů, i ze škol světských, jen mají li skutečnou náklonnost k duchovnímu stavu. Dosud do semináře chodili většinou synové duchovních z přinucení, nyní smějí vstupovati do seminářů děti všech stavů — zcela svobodně, chtějící se věnovati službě církve . . . Děti duchovních v poslední době ze seminářů často přestupují do světských škol a věnují se jinému povolání, jež jim zajišťuje lepší hmotné zaopatření.

Návrh zákona na hmotné zlepšení duchovenstva určitým platem právě učiněn u sv. synodu, kdež navrženo pro kněze 1.200, pro jáhna 800 a pro psalomščika-400 rublů ročního platu.

Ruské duchovenstvo zvláště v městech naříká si na množství kancelářských prací a jiných povinností, jež je odtrhují od přímé duchovní správy, čímž se zase zaviňuje šíření se sektářství na ujmu pravoslaví. Duchovenstvo, přetíženo vedlejšími prácemi, působností ve spolcích, úvěrních ústavech a pod., málo se může věnovati přímé službě Boží a ztrácí půdu u lidu.

*

Japonsko, které asi 40 let se evropisuje, co do náboženských věcí jest ve škole úředně zcela beznáboženské. Zákonem r. 1899 zakázáno všem školám a učitelům seznamovati mládež s poznatky neb obyčeji náboženskými. Podobně jako ve Francii zavedeno místo toho cosi jako mravouka, dle níž by se svědomí mládeže vyvíjelo a mládež ve přirozených ctnostech cvičila. Dle prohlášky mikadovy z 13. října 1890, jež častěji veřejně předčítávána, postavena do středu ideálů japonské mládeže „myšlenka japonská“: láska k vlasti, středu světa a dějin, úcta k nehynoucímu císařskému rodu. Je to trochu hubený ideál, ale nějaký čas dobře působil; nyní už prohláška nerozněcuje, ba budí i posměch. Vážnější lidé viděli, že tak to dále nepůjde, i sahali zase k náboženství, zvláště k sousednímu konfucianismu, ale nebylo jim to dovoleno Nastalý rozvrat názorův i mravů přiměl konečně ministerstvo vnitra nějak zakročiti, jelikož jak viceministr Tokonami prohlásil, národní morálka není k ničemu, nepůsobí-li náboženství a výchov spolu. Svolalo tedy poradu 53 budhistů, 13 šintoistů a 7 křesťanů, mezi nimiž nesměl býti žádný cizozemec ani katolík, aby se domluvili o obnově styků mezi státem a náboženstvím, hlavně však aby nějaké státní náboženství sestavili. Arciť prohlásilo ministerstvo vyučování, že ministerstvo vnitra mu do škol nemá co mluviti a také že žádného náboženství do školy nepřipustí. Výsledky porad oněch ještě uveřejněny nejsou.

*

V Časop. Mat. Mor. (1912, str. 379 dd.) Alois Ličman líčí náboženské poměry ve Slavkově (u Brna), od poč. XVI. stol.

dati od té chvíle, kdy panství slavkovské právem zástavním přešlo na rod Kounický“, r. 1509. Od r. 1531 až do r. 1623 není tu paměti o katolické duchovní správě, za to Kounici podporováni od r. 1509. Bratři (Boleslavští, jak se jim říkalo), kteří se čím dál více klonili ke kalvinismu, též Novokřtěnci (od r. 1528), kteří byli Němci, a Lutheráni, Češi i Němci. Teprve r. 1623 obnovena katolická duchovní správa kard. Dietrichsteinem. Podobnými doklady zajisté i jinde se ukáže, jak vlastně se ta náboženská „svoboda“ v krajích našich šířila, totiž panskou libovůlí, cuius regio, illius religio; pro Slavkov a hrabata Kounice jsou údaje článku Ličmanova významnými, zvláště ta náboženská míchanice ve stol. 16.

*

Tamtéž (str. 474 a j.) ref. Karel Rieger celkem souhlasí s Dr. Mil. Hýskem v příkrém odsuzování literární činnosti moravského kněžstva, jíž prý „cílem není umění ani věda“. Na cíli tuším nezáleží, ale na provedení. Tím, že na př. Matěj Procházka napsal dle pramenů tehdy mu přístupných vzdělavací životopis bl. Jana Sarkandra nebo četné obranné články proti darwinismu, tím samým nepozbývají práce jeho ceny vědecké, nýbrž jen tím, co v nich nevědeckého. A tak jest i s uměním. Purlartismus není žádnou kritickou instancí, zvláště když se ho tak dle libovůle používá; tak lze odsouditi neb obhájiti všecko. Není pochyby, že pokrokářskými úsudky takovými, čím častěji se opakují, nepříznivý názor na činnost kněžských buditelů našich se v literární historii stabilisuje, ale proto nestává se pravdivějším; jako všude, nutno i zde šetřiti daného prostředí, v němž díla vyrůstala. Chtějí-li však pokrokáři přikládati zde měřítko absolutní, pak ovšem byla literární činnost tehdejšího kněžstva moravského až na skrovné výjimky bezcenná, ale pak s ní zmizí dřívější moravská literatura vůbec! Jen že se na pokrokářské straně s tímto přísným měřítkem tak trochu fixluje: u osobností příjemnějších se podstrkuje jiné, blahovolnější. Chce-li p. Rieger věděti, kde není „cílem umění ani věda“ ani kritická pravda, tedy má „školní příklad“ docela na blízku, v pokrokářské komedii s Helceletem, který sice skoro nic nepsal, veřejně pramálo pracoval, ale že byl protiklerikálem, jest pánům najednou velikánem. O Mat. Procházkovi, jenž pérem i činem byl z prvních našich sociologů, jenž nám zůstavil tolikou řadu vědeckých rozprav, mluviti tak pohrdlivě dovedou jen lidé věci neznalí nebo stranničtí: v našem případě lze tušiti obojí. — Některých úsudků Hýskových K. Rieger neuznává.

*

Ve Vídni oslavovali 1. října šedesáté narozeniny známého katolického spisovatele Dr. Richarda Kralika. Kralik pochází vlastně z Čech a sice ze Šumavy. Zásluhy jeho o probuzení a povznesení katolické německé literatury v Rakousku jsou nepopíratelny. Ušlechtilý idealismus a nadšení pro katolické ideály provívá všechny jeho spisy. Jeho spisovatelská činnost je náramně obsáhlá a všestranná. Není literárního druhu od lyriky a epiky až do dramatu nebo filosofických a literárních studií, v němž by Kralik nebyl zkusil svého péra. Zvláště vzbudily živý zájem

tři svazky jeho Kulturních studií. Že při takové obdivuhodné plodnosti Kralik není nikde příliš hlubokým, jest pochopitelno. Kralik je jedním z hlavních zakladatelů a činitelů vídeňské „Leogeselschaft“. Za jeho initiativu, hlavně kterou se zdarem uplatňuje v ktolické literatuře, mohou mu právem němečtí katolíci býti vděčnými. Nejnověji pracuje prý o dějinách rakouských. Z poznámek, jež o tom uveřejnil, prosvítá bohužel příliš jednostranné hledisko německých horlivců. Na př. vůči Rusku Kralik popírá oprávněnost ustálené výtky o nevděku Rakouska vzhledem k r. 1849, kdy jedině zakročením Ruska Uhry pro Rakonsko zachráněny. Kralik praví, že Rusko nemělo a nemá proto nároků na dík Rakouska, jelikož prý ve vlastním zájmu (proč ?) a v zájmu evropské rovnováhy bylo nuceno zasáhnouti; viděti tu zas ideového předpojatého konstruktéra, jakým se Kr. i jinde jeví. Dějepisec i politik musí více než Kralikovi věřiti arcivévodům Karlu Ludvíkovi a Albrechtovi, kteří události ty na nejvyšším stanovisku prožili, a státníkovi Richardu hr. Belcrediovi, který ve svých pamětech (viz „Kultur“, již právě Kralik redigoval) docele zřejmě naši bezhlavou politiku nevděku proti Rusku ostrými slovy odsoudil; proti takovému svědku marny všecky theoremy. Že Mikuláš I. později, následkem toho nevděku, nazval sebe (i Sobieského) pro poskytnutou onu pomoc durakem, hlupákem, to výtky nemění, spíše ji potvrzuje. Ani ruské pokusy ve prospěch křesťanů balkanských, ať z jakýchkoliv úmyslů podniknuty, nemají býti podceňovány. Proč pak jich nepodnikly jiné mocnosti, na př. naše, když byly tak výnosné?

Proslulý redaktor „Kölnische Volkszeitung“ Dr. Cardauns vyda vzpomínky své pod názvem „Aus dem Leben eines deutschen Redakteurs“, které každému novináři vřele doporučujeme. Šetře závazných tajemství seznamuje nás přece s pozadím velevážných událostí několika desítiletí. Snad nejčestnější byl jeho boj proti švindlu Taxilovu, jemuž i v Římě sedli na lep a pro jehož potírání i my byli u nás kaceřováni. Netřeba se všemi názory C. souhlasiti, ale za úvahu stojí. K dějinám Centra a Kolínského směru podávají vzpomínky jeho velmi cenné příspěvky.

Uherskoněmecký povídkář Adam Müller-Guttenbrunn vydal v Lipsku román Es war einmal ein Bischof, eine Lebens-und Liebesgeschichte, právní úředník z Vídně do Lince přišlý vedle svého poměru se ženskou líčí církevno-politickou episodu processu a odsouzení biskupa Rudigera. Duch románu jest liberální (hlavní milostný příběh jest volná láska, tu a tam proti „zpátečnictví“ hájená), i odpor biskupův proti rakouským církevno-politickým zákonům líčen v jeho neprospěch, ale přes to upozorňujeme na dílo toto (v němž asi poprvé srážky toho druhu vylíčeny), jelikož právě v této části jest vysoce pravdivé i umělecké ; tuto druhou stránku nutno zajisté i u protivníka uznati, z oné pak možno i od protivníka se učiti pravdě, třebas nemilé. Mladý právník, jehož nebožtík otec s dvorním kaplanem Rudigierem býval za dobře, napomenut prozíravou matkou vykoná po delším otálení návštěvu u do protireformace. „Náboženství katolické počalo upa-

biskupa, jenž návštěvníka, aniž ho zná, hned requiruje pro náboženskou věc a stranu a protekcí svou jej ujišťuje; známý to úkaz, jak pouhá zdvořilost přijímá se často za projev souhlasného smýšlení a proto, zvláště při rodinných stycích všemožná protekce se vykonává. („Dr. Böheim [otec] war ein gut katholischer Mann, und es freut mich, dass auch seine Kinder zu uns gehören!"). Ví se sice a říká, že zdání klame, ale zapomíná se na to: forma často nahrazuje všechno. Sám onen návštěvník podotýká o sobě na začátku jsa v rozpacích, ku které straně se přidati: „es zieht mich mehr zu den Intellektuellen, und die schwimmen (!) mit dem liberalen Bürgertum"; jak obyčejně.

Porotní proces biskupův, první to po 18 letech v Linci — jehož obhájce byl prý ramenář, jak často bývá — vylíčen znamenitě. I tu spis. dobře charakterisuje tehdejší (a i nynější) neznalost skutečných poměrův u mnohých hodnostářův. Očekávalo se bůhví co při zprávě, že katolický biskup, důvěrník a miláček císařův, v katolické zemi, má býti postaven před porotu svých vlastních oveček! Když ne revoluce, tedy aspoň slavné osvobození a triumfální zadostučinění! Byl sice veliký ruch na obou stranách, ale katastrofálního se nestalo nic: biskup odsouzen (z devíti otázek 6 zodpověděno vinen), opět byl povyk a pláč, ba i processí z postními a marianskými písněmi, ale bez omilostnění panovníkova byl by Rudigier nastoupil přisouzenou 14denní vazbu. Spis ovšem s radostí konstatuje, že takto stát ukázal a ukázati musel svoji svrchovanost; souditi možno o tom všelijak, ale popříti toho už nelze — toť zase poučka pro nás. Biskupa samého charakterisuje spis. čestně a uznale, čemuž u liberálů nejsme zvyklí. Dvojí rys povahy jeho: v úřadě nezlomnou přísnost — v soukromí (v růžové zahradě jeho na př., překrásný to výjev!) citup'nou laskavost velmi pěkně vyličuje a historicky správně dodává: Alle hätten sie ihn lieber, venn sie ihn einmal bei seinen Rosen sehen könnten. Když měšťáci chtěli den „ústavy" oslaviti slavnou bohoslužbou (!), biskup vida v tom správně demonstraci, zakázal ji konati a pokynul pánům, že mši svatých jest jinak dost a kostely celý den otevřeny, aby každý soukromě Bohu za ústavu poděkovati mohl. Spis. dodává: „Keiner ging zur Messe. Sie wollten ein Hochamt haben, sie, die nie ein solches besuchten . . . Beim Bankett waren sie alle". „Er hat sie wohl durchschaut. Ich halte ihn in dieser Frage für ehrlicher als die anderen." I při návštěvě na rozloučenou praví mu biskup: „Bleiben (!) sie an unserer Seite . . .", neznaje ho pořád ještě a jsa přesvědčen, že liberalismus, zruší-li po tomto vrcholném skutku své moci ještě konkordát, vysílen se shroutí. Důvěřivě očekával obrat, zapomínaje, že ty miliony katolíků nepozůstávají ze samých Rudigierů. „In zehn Jahren hat die Welt ein anderes Gesicht," ujišťuje nevěřícího návštěvníka, jenžto, znaje lépe svět, zvláště úřednický a t. z. intelligentní, nedůvěřivě mu svou pochybnost vyslovuje. Jak praveno, duch díla není církevní, právě naopak, ale vzdělanému našinci, jenž umí rozsuzovati, právě partie o kulturním boji poskytnou mnoho požitku i užitku, hodíce se i na dnešek. Raffinované spětí příběhu s hanebným poměrem milostným dílo hyzdí.

Věda a umění.

V rozpravě „Co víme o literární činnosti slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methoda“ Dr. Josef Vajs (Čas. katol. duch. 1912) dochází k domněnce, že sv. Method na sklonku života jal se překládati písmo sv. St. Zákona, veden jsa potřebou liturgickou podle obřadu západního. Zachovával se v breviářích charvatsko-hlaholských starý cyrillo-methodějský překlad těchto starozákonních knih, byť jen částečně: Genese, Exodu, Ruth, Isaiáše, Jeremiáše a všech 12 Menších proroků, Žaltáře, Přísloví, Siracha a Joba, dle Nachtigala částečně i knih Královských. Není tedy již oprávněna domněnka některých slavistů na západě, jakoby sv. bratří byli přeložili toliko parimejník nebo tu onu důležitější knihu písma sv., ani druhá krajní domněnka filologů ruských o překladě úplném.

V „Osvětě“ (1912, 9 d.) M. Pojmon podávává Příspěvky k dějinám politického hnutí českých katolíků. Je to vlastně jen prastručný přehled hlavních údajů, v němžto jmenovitě starší práce moravská v letech padesátých a šedesátých příliš málo oceněna. Škoda, že p. pisatel příležitosti této nepoužil k důkladnějším informacím, sebe i jiných. Mezi předáky katolického hnutí (na str. 697) jmenuje na př. také Jiřího Pustovku, který však byl pouze tak zv. redaktorem „na zavření“, jsa jinak evangelík (byl tehdy účetním knihtiskárny) a k celému hnutí nepřispěl ani za mák. Za to měl býti jmenován (kromě jiných ještě) Dr. Fr. Mathon ředitel obecní reálky, bratr známého benediktina, který do „Obecných novin“ a „Dělníka“, za skutečné redakce B. Popelky i později, nejlepší články psával.

*

Nejvýznačnější událostí v činohře brněnského Národního divadla bylo provedení „Anežky“ manželů Mrštíkových (10. října). Rozruch způsobila ani ne tak hra sama, jako spíše okolnosti, které předcházely její premieru v Praze. Prvotní odmítnutí její bylo uváděno v souvislost s tragickou smrtí Mrštíkovou. Po pražské premieře veřejností jaksi mravně vynucené většina listů odsoudila „Anežku“ a viděla v ní důkaz uměleckého úpadku autorova . . . Přes to že z některých pražských kritik bylo až příliš patrno stranictví i osobní nechuť k Mrštíkovi, nutno doznati, že nové drama účinností a dramatickou silou nevyrovná se „Maryši“. Už v celé jeho stavbě je příliš zřejmá práce dvou autorů, z nichž každý viděl dramatický konflikt v jiném bodu. Dílem Vilémovým jest asi 3 jednání, kde se vybil prudký jeho a polemický temperament v líčení bolestného zápasu umělce, toužícího po nejvyšší metě a cítícího slábnouti své tvůrčí síly. Řekl tu Mrštík leckterou pěknou myšlenku, vyjádřil své umělecké credo — ale na jevišti stává se toto jednání svou mnohomluvností kamenem úrazu, zvláště pro naše průměrné obecenstvo, jehož nedojme již ani hodně sentimentální

jednání páté. Nemyslím, že se udrží dlouho na jevišti — ač by toho v záplavě lehkého zboží francouzského a německého zasloužilo pro svou ušlechtilou ideu čisté, nejvýš obětavé lásky, jež je zosobněna v ryze slovanské, měkké, passivní postavě Anežčině.

Ostatní repertoir přinesl dosud několik starších her: u příležitosti smrti Vrchlického jeho „Rabínskou moudrost“, Molièrova „Lakomce“, Stroupežnického „Václava Hrobčického z Hrobčic“. Svobodova hra „Přes tři vrchy“ zmizela příliš časně s repertoiru. Činoherní představení vyznamenávají se skoro vesměs malou návštěvou obecenstva. Ve „Václavu Hrobčickém“ vystoupil jako host Šmaha a divadlo bylo snad více než ze dvou třetin prázdné!

*

Jedním z nejostřejších odpůrců Vrchlického byl Fr. X. Šalda. V „Novině“ nyní uveřejnil několik poznámek o celkovém díle básníkově a připojil k nim také úvahu o svém osobním poměru k němu. Přiznává, že ve svém mládí nemiloval nikoho vášnivěji než jeho. „Odvrátil-li jsem se od něho později, byl to akt sebezáchrany, akt vnitřní nutnosti a nestalo se to nikterak s lehkým srdcem, bez bolesti nebo lehkomyslně: utušil jsem Vrchlického jako své nebezpečí a nebezpečí tím větší, čím byl jako básník i člověk kouzelnější a svůdnější. V dovadesátých letech neznal jsem zhoubnější cesty v české poesii než hladké vyježděné koleje jeho efektních, ale dutých rýmů, jeho lesklé, ale studené retoriky, která kladla již jen vedle sebe celá veršová clichė, hotové a ztuhlé útvary lepencových frází...“ Mladá generace devadesátých let byla reakcí proti „parnassismu“ Vrchlického, ale zabředla brzy v extremy nové. A ostatně literární kritika ukáže, kolik i ona vděčí Vrchlickému, který nebyl nepřístupný i moderním směrům, přicházejícím k nám v těch letech z Francie. Šalda sám vyznává, že „později vybředl ze svého retorického schematismu a obrodil se právě v posledních knihách a dobral se právě zde místy teplé intuitivné noty intimně lyrické...“

Skupina spisovatelů, sdružených kolem „Noviny“, vedená Fr. X. Šaldou, opustila své dosavadní forum a založila si nový čtrnáctideník s názvem „Česká kultura.“ Jak praví v provolání, chtějí pracovati týmže směrem, „nezávislí na jakékoli vnější a uzavřené straně, na jakémkoli útvaru politickém.“ Mladorealistický „Přehled“ podává k tomu bližší vysvětlení ze zákulisí: realisté chtěli míti vliv na redakci „Noviny“, pp. Herben a Vodák měli nad ní bdíti, aby se neprohřešila proti straně... Vykonán tedy exodus. Redaktory „České kultury“ jsou vedle Fr. X. Šaldy prof. Zdeněk Nejedlý a Růžena Svobodová.

*

Dr. K. Starosta uveřejnil v „Přehledu“ delší článek s názvem: „K řešení slovanské otázky ve vědě“, kde podává k diskussi tento návrh: Poněvadž učenec píšící v jazyku slovanském nenachází dosti čtenářův a práce jeho zůstává neznáma evropskému foru, ať Rusko (z iniciativy na př. akademie petrohradské) přijme officielně pro vědecká

díla druhou abecedu — latinku. Tak uplatnil by se ruský jazyk ve vědě a ostatní Slované by mohli a měli uznati jej za společný, všeslovanský, jaksi mezinárodní v oboru vědecké práce . . . Autor toho článku ovšem asi neví, že i jiní měli již tuto myšlenku a pokoušeli se ji i zastávati ve „Velegradskim Věstniku" Ale všechny pokusy v té věci budou marny a neužitečny, dokud návrhu nepřijme samo Rusko. A k tomu jest dosud — daleko. Škoda „středověké" latiny!

*

Jako kdysi náš Klostermann („Ve světlech a stínech Babelu"), vydal nyní také polský románopisec Václav Gąsiorowski knihu o Paříži s názvem „Babilon" (Varšava 1912). Kdežto však Klostermann více novelistickým způsobem podává vzpomínky na svůj krátký pobyt v Paříži, polský autor opírá se o čísla a přesné informace, týkající se stavu osvěty i umění, průmyslu, obchodní oekonomie, blahobytu, dobročinnosti, zdravotnictví, mravnosti i politiky. Kniha jeho jest částečně obhajobou národa francouzského proti četným teď tvrzením, že Francie prožívá poslední svoje dny, že podléhá mravnímu rozkladu. Gąsiorowski, přebývaje stále v Paříži již více než 10 let a pozoruje bedlivě i zkoumaje do podrobností život i psychologii lidu francouzského, dospěl k jinému úsudku. Nezakrývá zřejmých vad, ale chválí u Francouze lásku k práci a smysl pro realnost: „Dnešnímu Babylonu souzeno jest ještě dlouhé panování. Souzeno jest proto, že ostnem jeho jest národ stále přičinlivý, stále spořivý i obětavý. Francie může směle hleděti do budoucnosti, nestyděti se ani za porážky, neboť stát, jehož občan přemýšlí o svém jitru a práci pokládá za obsah životní, takový stát a takový národ nezhyne."

Novou zásluhu Petra Skargy objevil kněz Stan. Okoniewski. S mravenčí skutečně pílí sebral ze spisů Skargových všechny citáty Písma sv. sestavil je systematicky a vydal nyní v objemné knize („Pismo sv. v dílech P. Petra Skargy", Poznaň 1912). Ukázalo se, že obsahují překlad skoro celého Písma sv. Starého i Nového Zákona. Má to veliký literární vyznam, neboť Skarga, polský „Chrysostom i Cicero", byl mistrem jazyka; jeho „Kázání sněmovní" jsou vydávána znovu a znovu jako literární arcidílo. Sebrané nyní biblické texty jeho stanou se jak praví Okoniewski — základem k budoucímu novému překladu Bible.

Na povážlivý zjev ukazuje v literárním týdenníku krakovském „Wisła" kritik Josef Kotarbiński: celá řada nejmladších spisovatelek polských věnuje svá péra apotheose a obraně volné lásky, vlastně nízké smyslnosti, a činí to způsobem buď tak pohoršlivým, že vážná kritika je povinna kamenovati jejich plody mlčením jako každou pornografii. „V řadě románů, napsaných novými nadanými péry ženskými, nalézáme přímo nestydatou erotomanii, ba poetický pathos v líčení nejnižších orgií smyslných! A jsou to bohužel netolik literátky, vědomě honící se za sensací, propagatorky mravní hniloby, ale talenty nové, plné nezdravého kvasu. Na jednom z nedávných konkursů románových mladé autorky dospěly zrovna k orgiím smyslnosti, naplňujíce své nedozrálé plody stokou scen drastických a neslušných . . ." Uvádí

příklad Orzeszkové, která byla v každém ohledu ženou a současně jednou z nejhlubších a nejkrásnějších povah v literatuře světové. Také se dotýkala themat choulostivých, také kreslila povahy eroticky zkažené („Cham“), ale beze stínu pohoršlivého zabarvení, majíc vždy před očima ušlechtilý cíl: povznesení duchovní energie národa . . . Na nejmladší polskou literaturu působí v tomto směru nejzhoubněji blízká literatura ruská. Ostatně i některé naše mladé spisovatelky jsou již hodně „smělé“ a „silné“, aby dohonily svých mužských kollegů.

Nové divadlo zařízeno počátkem zimní saisony ve Lvově pod názvem „Teatr premier“. Založila je společnost, která disponuje značným kapitálem a chce při tom sledovati jedině kulturní cíle. Divadlo bude hráti pouze novinky současného repertoiru, především polské drama a komedii, a to ve Lvově a v 10 větších městech haličských. Každému z těch měst zajišťuje společnost měsíčně dvě premiery. Divadelní saisona je rozpočtena na 8 měsíců, v létě pak bude hráti v Zakopaném. Režisérkou jest Gabriela Zapolská; do stálé umělecké komise zvoleni lvovští literáti Adam Krechowiecki, Jan Kasprowicz, Kornel Makuszyński, Adam Zagórski, St. Wasilewski a Jan Pietrzycki, jenž jest také ředitelem nového divadla.

Nová saisona v polských divadlech začíná řadou premier původních her. Pozornost budí především historická trilogie Lucyana Rydla: „Zikmund August“ (Jedináček, Zlaté okovy, Poslední), jež jest ohlášena v Krakově, Lvově, Varšavě i Lodži; pak drama St. Przybyszewského „Město“, Leop. Staffa „Vavřín“, Ad. Nowaczynského „Řadový ďábel“, Štěp. Krzywoszewského „Ďábel a krčmářka“, St. Kiedrzyňského „Hra srdcí“.

„Tygodnik Illustrowany“ oznamuje, že v budoucím ročníku začne otiskovati nejnovější velký román H. Sienkiewicze: „Pod Dąbrowskim. Vzpomínky legionisty“. Přinese také některé neznámé dosud práce Bol. Prusa. nalezené v jeho pozůstalosti.

Spolek automobilistů království polského ohlásil zajímavý konkurs. Na místě dosud užívaných francouzských výrazů: automobil, chauffeur, garaž — mají býti vytvořeny výrazy čistě polské. Na každý za nejlepší uznaný výraz polský vypsána odměna 50 rublů. Nyní ovšem tato cizí jména tak zobecněla, že nové domácí názvy těžko asi se ujmou — ač i tu mají Poláci některé dobré zkušenosti. Tak na př. místo „vegetarianismus“, užívá se nyní skoro všeobecně polského výrazu „jarstvo“, místo „vegetarian“ „jarnik“ nebo „jarosz“.

Největší polskou knihovnou po Jagellonské jest tak zv. Ossolineum ve Lvově. Obsahuje všechno, co se po polsku tiskne. Podle poslední zprávy dosáhlo počtu 133.400 děl. Knihovny použilo v minulém roce přes 12.000 osob, jimž vydáno 37.000 děl. Kromě knih uchovává bohatou a stále se rozmnožující sbírku rukopisů. Duchody má z výtěžku školních knih, z úroků kapitálu, odkazův a ze subvence sněmovní. Ročně činí to obnos 100.000 korun. V posledním roce Ossolineum rozšířilo tiskárnu a založilo knihařství.

*

Dne 12. listopadu nabude platnosti smlouva uzavřená mezi Ruskem a Francií na ochranu děl literárních a uměleckých. Nebude již dovoleno překládati knihy francouzské bez předchozího dovolení autorova nebo vydavatelova a zaplacení za ně. Výlučné právo autorovo na překlad trvá však pouze po 10 let od chvíle, kdy bylo původní dílo vydáno, s podmínkou, že si vyhradil to právo na titulním listě nebo v předmluvě. Výlučné právo překladu přestává, nepoužil-li ho autor během pěti let od vydání původního díla, to jest, nevydal-li nebo nezískal vydání překladu svého útvoru. U děl vědeckých, technických a školních snižuje se tato pětiletá doba na dobu tří let.

„Nova Gazeta" se těší, že tímto zákonem zmenší se snad i v polské literatuře počet druhořadných překladu z jazyka francouzského a výbor jich omezí se na věci nejlepší. Překlady tvořily v minulých letech značné procento polské literatury románové. Tak roku 1904 vyšlo 248 románů a z toho přeložených 82. Roku 1911 bylo vydáno celkem 2430 knih, v tom je překladů 293 — z francouzštiny 80. Zajímavy jsou další číslice, jakého obsahu knih vyšlo nejvíce. Největší počet — 534 prací — vykazuje belletrie, v níž ovšem převahu mají překlady. Po ní nejvyšší číslice — 243 — dosáhla paedagogika, školství, knihy pro mládež i pak díla obsahu náboženského; těch vydáno 214, o 100 více než rolnických a hospodářských; historie, heraldika a numismatika daly číslici 167, v tom 9 překladů; právo, vědy společenské, oekonomie, statistika 142, překlady 3; mathematika, vědy přírodní 134, překladů 19; lékařství, hygiena 126, překladů 16; literární historie a theorie 109, překlad 1; filosofie, psychologie, esthetika, ethika 99, překladů 40; zeměpis, cestopisy 75, překlady 4; publicistika 84; umění plastická 42, překladů 7; technika 35, překlady 2; průmysl a obchod 23, překlad 1 atd.

*

V Londýně konal se sjezd eugenický, jak Francis Galton nazval vědu, směřující k tělesnému ušlechtění lidstva účelnými sňatky, potíráním zhoubných a dědičných chorob atd. Navrhuje se, jak známo, i sterilisace blbců, opilců, neduživců, která prý kdesi v Americe se již i provádí.

Lidumil nemůže než pochvalovati všechny snahy o zlepšení blahobytu lidského. Jen že ocítá se na velikých rozpacích, pozoruje na jedné straně tolik zlepšovacích pokusů, na druhé pak soustavné podrývání mravních základů všeho blahobytu, jež se písemnictvím a uměním i obchodem beztrestně provádí.

V časopise „Der Aar" (1912, 1) P. Meier pojednává o nahotě v umění. Vzhledem k nejcennějším výtvorům, z nichž mnohé jsou nahé, snaží se M. stanoviti jakési věčné měřítko, kdy nahota je dovolena a kdy ne; hlavně klade důraz na oduševnění těla, jež dává nahoty zapomněti. Myslím, že tu všechna vysvětlovací snaha jest marná, jelikož nemožno divákům dáti jiné oči a jinou smyslnost, než mají; praví-li se, že umělci dívají se na živé tělo jen estheticky, je to lež,

neboť zhýralost mnohých je známa. Spíše jest pravidlem, že převládající obliba uměleckých nahot vždy byla a jest příznakem mravní nevázanosti: bylo tak v antice, bylo tak v renaissanci, je tak dnes. Proto čím méně, tím lépe — umění tím neztratí pranic.

*

Šestý mezinárodní lékařský sjezd pro elektrologii a radiologii konal se letos začátkem října v Praze. Řadu přednášek zahájil Dr. Stoklasa pojednáním o divech radiologie. Byl to první Henri Becquerel, jenž v r. 1896 učinil překvapující objev, že některé látky bez zevnější příčiny a bez vnějšího přivádění energie spontanně a stále vysílají neviditelné paprsky. Jsou to tak zvané dle svého objevitele paprsky Becquerelovy. Látky, jež je vysílají, byly nazvány radioaktivními. Po objevení radioaktivnosti u uranu a thoria následovala celá řada jiných radioaktivních látek. Již před padesáti lety v r. 1863 tvrdil vynálezce uranových barev v Jáchymově J. Patera a též Arnošt Výsoký, že v rudě uranové jsou skryty tajemné jakési prvky. Tušení jejich se ukázalo pravdivým.

Pokusy, které Pierre Curie a jeho manželka konali s radioaktivními látkami, přivedlo je v r. 1898 k objevení obou silně aktivních prvků polonia a radia. Z dvanácti gramů radia, které dosud bylo vyrobeno, čtyři gramy vydobila z jachymovské uranové rudy paní Curieová, ostatních osm Dr. Ulrich v Jachymově.

Při studiu radioaktivity došlo se nyní k přesvědčení, že radioaktivní atom není stálý, nýbrž že se rozpadává a přeměňuje v atom jiného druhu a s jinými vlastnostmi. Při této přeměně pak vyzařuje v podobě paprsků velké množství energie do prostoru. Z urania vzniká radium, z radia jonium, z tohoto radium A až radium F, pak aktinium, mesothorium, helium a polonium, z toho posledního pak pravdépodobně olovo. Co po olovu následuje, známo není, zdá se však, že řada přeměn tím skončena není. Starý sen alchimistův o přeměně prvků, jednoho v druhý, zdá se býti nikoliv snem, ale skutečností.

Co se týká fysiologických účinků radia, tu bylo pokusy Dr. Stoklasy samého zjištěno, že radioaktivní vody jáchymovské obsahujíc 300 až 600 Machových jednotek vzrůst rostlin a organismů neobyčejně podporují. V tom záleží právě léčivý účinek radioaktivních vod. Naproti tomu silné radioaktivní paprsky, podobně jako paprsky Röntgenovy, ničí organismus rostlinný i zvířecí, jak se rovněž ukázalo pokusy na bakteriích, houbách a klíčících semenech. —

Sjezd byl lékařským, i není tedy divu, že lékařská věda se při něm hlavně uplatňovala, ačkoli problem jest podstatně chemický, tedy „čistě“ vědecký. Mimovolně tu napadá, proč asi někteří vědcové pořád tolik zdůrazňují, že věda jest sama sobě účelem, když to není pravda neb aspoň jen s velikou výhradou!

Rozhled hospodářsko-socialní.

Dne 1. července t. r. zřídila si Vídeň lékařskou telefonovou ústřednu, která přijímá rozkazy jednotlivých stran, pokud se lékařské pomoci telefonem dovolávají, a zaznamenává je v případě, že volaný lékař není právě pohotově nebo mešká li mimo dům, anebo spojuje volajícího s lékařem, který je té chvíle k disposici. Vídeňští lékaři, pokud jsou členy tohoto ústavu, mají ve veřejném katalogu telefonovém případnou poznámku, aby volající účastník zavolal za jejich nepřítomnosti lékařskou centrálu, která mu sdělí pobyt lékařův anebo jej spojí s jiným kolegou. Ústav, jsa ve spojení s automobilovými podniky, může se kromě toho postarati o nejrychlejší pomoc lékařskou, poněvadž vyšle pro lékaře po ruce jsoucí vůz, který jej neprodleně k místu neštěstí doveze.

*

Americká Bellova společnost telefonová měla 31. prosince r. 1911 za 1875,855.490 K akcií; cena jejích telefonových zařízení obnášela 3293,304.067 K. Hrubý příjem činil za týž rok 886,621.310·12 K, čistý 254,836.307·18 K. Dividendy vyplatila téhož roku 128,276.367·44 K. Společnost tato ovládá skoro veškerý telefonový provoz v Severní Americe, zvláště ve Spojených Státech. Průmysl telefonový v Americe překonává ohledné investovaného kapitálu i průmysl bavlnářský. Dle statistiky americké telegrafní a telefonní společnosti připadá na jednoho obyvatele Spoj. Státu následující vydání: pro průmysl ocelářský a železářský 79 K, pro dřevařský 64 K, pro plynárenský, osvětlovací a otápěcí 49 K, pro telefonový 47 K a pro bavlnářský 44 K. Počet zaměstnaných obnášel v jednotlivých odborech 303.000 (železo), 736.000 (dřevo), 507.000 (plynárny atd.), 228.000 (telefon) a 379.000 (bavlna). Amerika je kolébkou a vlastí telefonu a všechny vynálezy v tomto odboru, až na nepatrné výjimky, jsou ovocem snažení amerických techniků. A smutným úkazem při tom zůstává, že novinky průmyslu telefonového, původně zaoceánské, přicházejí u nás do provozu teprve, když již byly v Americe daleko dokonalejšími úpravami předstihnuty.

Vinny jsou tu arci ponejvíce správy, v jichž režii se evropský telefon provozuje. Výjimku činí snad Německo a Švédsko, kde nelekají se zařizovati nejnovější soustavy, nečekajíce, až jak se jinde osvědčí. Celému tomuto dopravnímu odvětví a zvlášť jeho zdokonalení v ohledu technickém nevěnuje se povinná péče ani z dotyčných učilišť, následkem čehož přicházejí do prakse lidé někdy i úplně neznalí tohoto odboru. „Zaučování“ děje se také jenom dle stávajících již úprav, neposkytne tedy ani vychvalovaná prakse tolik základu, aby z ní inteligent mohl pro svůj vývoj těžiti. Na nedostatek příležitosti k osvojení si potřeb-

ných vědomostí ve vyšší míře, než poskytují u nás ku př. odborné přednášky, pořádané u jednotlivých c. k. pošt. a telegrafních ústředí, trpících samozřejmě byrokratickou strnulostí, naříkají si v Německu. Žádají, aby vysoké školy věnovaly elektrotechnice slabých proudů tutéž péči, jaké se těší ku př. strojnictví a jiné. Proto je nutno, aby při studiu slabých proudů elektrických přihlíželo se zvlášť také k navrhování, ke konstrukci, k tovární výrobě, k montáži a instalaci, k provozu a ke zkoušení dotyčných komplexů a aparátů, aby tedy technický dorost vycházel z ústavu úplně vyzbrojen a schopen další samostatné práce.

U nás v Rakousku hnulo se touto věcí teprve před několika lety, kdy také v Praze byla povolena soukromá docentura na české technice pro nauku o telegrafech a telefonech. A že telefon, zejména v zemích koruny svatováclavské potřebuje zvelebení a zdokonalení, toho dokladem mohla by býti statistika telefonových poruch v jediné Praze, jichž by se u 9200 stanic pražské sítě dalo napočítati aspoň třiatřicet tisíc za rok. Je to úžasné procento, uváží-li se ku př., že síť v Haagu, která má asi 8380 účastníků, měla za rok 12·800 závad.

Pozoruhodným je též, že haagská síť telefonová není pod dozorem inženýrů, neboť výroční zpráva za r. 1911 tak praví, kdežto udržování pražské sítě přísluší třem až čtyřem inženýrům, jimž jest k ruce více než padesát telefonních dozorců, asi dvacet mechaniků, vedle asi třiceti úředníků, kteří obstarávají práce kancelářské. Připočte-li se k tomuto personálu, který má pouze technickou stránku telefonu obstarávati, ještě personál potřebný k provozu služby vůbec, tedy asi dvě stě úřednic, s příslušným personálem mužského pohlaví, je ihned zřejma těžkopádnost této služby, jejíž důsledkem jest arci značná režie a tudíž i nepříznivá výnosnost telefonu, pokud je ve správě státní. Že tím i majitelé telefonních stanic trpí, jest ovšem samozřejmo! Denní tisk poukazuje občas na tyto nepříjemnosti, utvořil se i spolek účastníků telefonových, který tuto otazku zamýšlel probírati, ale prozatím se ještě nedocílilo zlepšení.

*

Za nedlouho dojde k přímému telefonickému spojení Berlína s Milánem v Italii. Vedení bude z části kabelové (simplonským tunelem) z části pak z měděného drátu 4·5 mm. silného. Za každými deseti kilometry zapnuta bude do linie cívka Pupinova, aby se rušivá kapacita vedení paralysovala. Konají se také zkoušky na nově otevřené linii mezi Berlínem a Stokholmem a to s telefonickými aparáty na silnější proudy než až dosud. Užívá se tu mikrofonu švédského původu, který jest opatřen úpravou k samočinnému chlazení, aby se kontakty jeho nespálily. Pokusy prý se daří výborně a není dalekou doba, kdy bude tímto způsobem spojen Berlín také s Londýnem.

Některé listy uveřejnily před nedávnem zprávu, že se podařilo jistému elektrotechnikovi v Thüringu zhotoviti přístroje k bezdrátovému přenášení silných elektrických proudů. Když novinka tato pro nesnadnou řešitelnost problemu potkala se v povo-

laných kruzích s nedůvěrou, prohlásil vynálezce jménem František Döring, článkem v „Saalezeitung“, že lze jeho úpravy v praksi dobře použiti. Jde prý tu o vlnivé přenášení silných proudů, podobně jako při bezdrátové telegrafii. Pokusy, vykonané s jeho přístroji v Curychu a v Mohuči zdařily prý se dokonale, neboť se jimi podařilo přivésti k záření elektrické lampy a uvésti do pohybu elektrické stroje. Dojde prý také k pokusům mezi jednotlivými centrálami, které elektrickou energii rozvádějí do dalekých okruhů k účelům zemědělským a průmyslovým.

Bezdrátového vysílání proudu k účelům železničním a to k samočinnému zabrzdění lokomotivy nebo celého vlaku ze stanovišť, mimo vlak upravených, použil v červnu t. r. Angličan Kramer z Birminghamu. Zkoušce s těmito přístroji, které Kramer nazývá „Railofony“, na trati Birminghan—Stratford on Avon, byl přítomen známý učenec, professor Silvanus Thompson, který též přístroje k činnosti přiváděl. Pokus konán nejdříve s lokomotivou, jedoucí nejvyšší rychlostí; po vyslání proudu do prostoru jaly se brzdy ihned účinkovati a zastavily stroj, aniž byl personál železniční při tom spolupůsobil. Dále podniknuta zkouška s nákladním vlakem, za kterým v několika minutách vyslán rychlík. Vysláním elektrických vln zastaveny oba vlaky ve chvíli, kdy srážka zdála se být již nevyhnutelnou. Kramer se vyslovil, že nechce, aby přístroje tyto nahražovaly stávající již bezpečnostní zařízení na drahách, ale přál by si, aby je doplňovaly; je mu patrně známo, že nejmodernější ochranná opatření zpravidla selhávají, když je jich nejvíce třeba.

*

Výsledky pokusův o vlivu elektřiny na vzrůst rostlin a na vývin plodů jsou pozoruhodny. Na Dlouhém Islandě ve Spoj. Státech nabil jistý Davidoff vzduch ve skleníku statickou elektřinou a docílil tím, že květiny o čtyři neděle dříve rozkvetly a měly čtyrnásobný počet květů než obyčejně. Také jejich barva a vůně byly intensivnější. V Anglii zabývali se pokusy podobnými Newman, Lodge a Bornfod, kteří rozprostřeli nad polem, osázeným jablky a jahodami vodivou síť, od země isolovanou; k síti pak připojili + pol a k zemi — pol silného proudového zdroje. Rostliny rostly prý rychleji a vyhnaly do větší výšky. Také z Francie došly příznivé zprávy od Bastyho, který experimentoval s elektřinou atmosferickou. Napíchal za tím účelem kovové tyčinky do půdy a sice tak hluboko, kam sahaly kořeny rostlin; půdu přečnívaly délkou 1 m. při luštěninách a asi 0·8 m. při okurkách a jahodách. Tyčinky tyto nassávaly elektřinu ze vzduchu a sdělovaly ji zahradní půdě, čímž Basty docílil nejen rychlejšího vzklíčení semene, ale i hojnější úrody. Podobné osvěžování půdy či „hnojení“ elektřinou má arci tu nevýhodu, že jest dosti drahé a obtížné. Nejlacinější byla by snad methoda Basty-ova.

Že se dá elektrického proudu použiti nejen ke všem již známým účelům, jak tedy průmyslovým, zemědělským, dopravnickým atd., nýbrž i k výrobě předmětů, jichž známými strojovými, tedy technickými

úpravami zhotoviti nelze, o tom podává zprávu elektrická revue francouzská, popisujíc výrobu velejemných skleněných trubiček o zevnějším průměru jedné tisíciny milimetru. Světlost tohoto skleněného vlásku měří 0·0008 mm., tloušťka stěny 0·0001 mm. Rourek těchto užívá se k zavěšení cívek pro zvlášť citlivé galvanometry; jsou v tahu dosti pevné, neboť unesou až 5 gramů. Lze je učiniti také vodivými proud elektrický a sice tím způsobem, že se buď lehce postříbří nebo naplní rtutí.

V soutěži, vypsané loňského roku vládou anglickou na zhotovení bezpečnostní elektrické lampy pro horníky, kteréž soutěže mohli se súčastniti odborníci všech národností a národů, získal první cenu asi 13.000 K dortmundský vrchní inženýr F. Förber za svou lampu, která všem podmínkám vyhovovala, tedy svou jednoduchostí, lácí, solidní úpravou a bezpečností k účelům hornickým se hodila. Lampa váží asi 2·2 kg., její svítivost rovná se 1·5 normal. svíčky a spotřebuje během jedné šichty asi za 5 hal. proudu. Konkurovalo asi 200 vynálezců z různých zemí, z nichž osmi byla přiřknuta čestná cena po 1000·— K.

*

V třicáté valné hromadě odborníků pro plynová, elektrická a vodovodní zařízení, která se konala v království saském, bylo poukázáno na nebezpečnost dlouhých elektrických vedení, kterými se elektrická energie o vysokém napjetí převádí z ústředen do různých vzdálených míst. Dotyk s podobným vodičem stává se osudným nejen ptactvu, které usedává na elektrické dráty, aby si odpočinulo, ale i vzduchoplavcům a jejich strojům. Dotkne-li se totiž velké vlečné lano létadla drátu, kterým probíhá silný proud, může velmi snadno povstati silný výboj proudový, jehož účinky rovnají se výboji blesku, kterýž výboj arci nejen lidi ve vzducholodi, nýbrž i vzducholoď samu ohroziti může; neštěstí podobné přihodilo se před nedávnem při cvičení s vojenským letadlem ve Strasburku. Svaz německých vzduchoplavců vyslovuje proto ústy štábního lékaře dra Fleminga náhled, že nehodám podobným lze zabrániti jedině tehdy, budou-li se vedení pro silné proudy elektrické umísťovati pod zemí, tedy přeloží-li se i stávající již tratě do kabelových vedení podzemních. Jest ovšem otázkou, vyhoví-li súčastněné elektrárny přání vzduchoplaveckého svazu.

*

V Německu přikročeno také k organisaci výstražné a návěstní služby pro vzduchoplavce zřízením druhé středny pro pozorování změn v povětří. Německo má nyní dvě centrály tohoto druhu a sice starší u Lindenberku při aeronautické a novější nyní otevřenou ve Frankfurtě n. M., kteráž je spojena se stanicí povětrnostní fysikálního spolku tamějšího. Obě ústředny dostávají kromě obvyklých zpráv, dle nichž upravují potom předpověď počasí, každého rána sdělení o síle a směru větru z patnácti povětrnostních stanic říšských a z několika cizích. Přes šest set telegrafních úřadů může jim

z různých končin říše hlásiti vypuknutí bouře ve svém kraji, takže mohou za každé doby podati telegraficky výstrahu vzduchoplavcům a sice prostřednictvím povětrnostních stanic, v jichž obvodu hodlají se vydati na cestu. Různá letiště, přístavy vzducholodí, společnosti a spolky vzduchoplavecké mohou se opět těchto stanic otázati, jaké je počasí v kraji, kam vůdcové lodí letěti zamýšlejí; má tedy organisace této služby význam pro vzduchoplavbu na delší vzdálenost.

*

Bursa, jedovatý to dle Bismarcka strom, za poplašných zpráv válečných ukázala se hotovou otravou, zvláště vídeňská, kde ani přísežní sensálové proti nepěkným praktikám se neosvědčili. V prvních dnech poplachu národové rakouští na burse okradeni aspoň o 360 mil. K. Divným způsobem nejhorší zprávy pocházely z pařížského „Matin" a z Petrohradu; naše c. k. korresp. kancelář je donášela též a tím k poplachu spolupůsobila. Později se bursa poněkud zotavila, ale mnoho nebožtíků — doslovně i obrazně — již nevstalo.

Jinak válka ovšem působí zhoubně i na náš průmysl, nikoliv jenom na místní. Pražské továrny na prádlo odeslané již do Turecka zboží dostaly k disposici, dovoz tkanin na Balkan zastaven. Fezárny nuceny výrobu omeziti; na štěstí již dříve, za boycottu tureckého, věnována tam z části pozornost výrobě houní místo fezů, kterážto přeměna dobře se osvědčila. Chystané zřízení nové fezárny v Horažďovicích proto též odloženo.

Srbskočeský cukrovar v Čupriji pracuje utěšeně dále; od počátku kampaně až do 16. října zpracoval 162 tisíc metráků řepy. Škoda, že v Čechách za to cukrovary svou nešikovností ztrácíme. Na Moravě získáváme dva: sokolnický nájmem od hr. Mitrovského, drahanovský koupí. Jen aby tyto společnosti lépe hospodařily než jiné!

Německá spolková rada dovolila dovoz cizího čerstvého i mraženého masa od 1. října t. r. obcím, za sníženého cla, splatného do 3 měsíců; obce bez zisku je mají prodávati spotřebníkům U nás prý je na trzích nadbytek dobytka, nekupuje se, a maso je pořád stejně drahé! Pevnější ruky shůry by bylo třeba! V Německu také nechtěli řezníci prodávati cizího masa, ale byli donuceni. U nás možná je budou prodávati, kdyby došlo — ale stejně draho.

Přístav terstský nešťastně sice a mnohými takořka vyhozenými náklady vybudovaný přece se pomalu uplatňuje novými přípojkami železničními, kdežto Rjeka přese vše maďarské úsilí vázne. Terst od té doby, co zřízena jižní dráha, uškodil sice Praze (trh kávy a jižního ovoce tam přenesen), nyní však spojen dráhou s jižním Německem soutěží poněkud i s přístavy severoněmeckými. Teď zbývá již jenom, aby též Předlitavsko druhou železniční přípojkou něco z těch výhod mělo, nikoliv jen jižní Německo!

*

O polských židech již ode dávna bylo rozšířeno mínění, že podléhají více nežli křesťané chorobám plicním. Příčina toho hledána v těsných, přeplněných příbytcích, kde žili židé

často s drůbeží, málo se starajíce o čistotu i o pořádnou výživu. Tak psal před léty o tom polský lékař dr. J. Theiner: Žid zaměstnaný po celý den „šachrováním“ a obchodem, nic nejí, spokojuje se bídnou kávou, z rána, později kousek chleba, sklenku piva nebo kalíšek vodky; o obědě pravidelně požívaném není u židů vůbec ani řeči; teprve večer, kdy tělo potřebuje odpočinku, pomýšlejí na jídlo a nejčastěji v nevhodné míře. Jenom v sobotu žid jí do sytosti a možno říci do žravosti“. Těchto zvyků sice židé dosud neodložili, ale přece zdravotní poměry se zlepšily, jak statisticky dokazuje lékař dr. Alfred Sokołowski ve spisku: „Zda židé častěji než křesťané podléhají u nás chorobám plicním?“ (Varšava 1912). Z dat jím tu sestavených jest především patrno, že jak u křesťanů, tak i u židů většina těchto nemocí připadá na stranu mužův. Ale přes bídné hygienické poměry procento úmrtní na souchotiny jest u židů menší než u křesťanů. Z 5000 křesťanů, které léčil dr. Sokołowski, bylo souchotinami nakaženo 35·48%. Většinu těch nemocných, jak křesťanů, tak židů, tvořili přistěhovalí z venkova. Pozorováno to již ode dávna, že příchozí z venkova, zvláště z hor, velice snadno a rychle podléhají tuberkulose. Tím vysvětluje, že Židé od věků již přebývající v městech a při tom slučující se jen se sebou, dovedou více odporovati nákaze. — Za to sestavuje číslice nemocných katarhem krčním, vykazuje dr. S. velikou převahu židů: mezi 2343 nemocnými bylo 40% křesťanů a 60% židů. Vysvětluje to nadměrnou nervositou rasy židovské.

*

Mezi Slovany nejhlouběji snad zakořenilo se abstinentní hnutí u Poláků. Letní sjezd zástupců polského ruchu abstinentního ze všech tří zemí konal se letos ve Lvově. Ruch ten začal právě před 10 lety v Haliči zakládáním spolků „Eleuterya“, jehož název změněn nyní „Wyzwolenie“: Skoro současně povstal v Poznaňsku polský „Svaz kněží abstinentů“, jenž založen později i v Haliči. V Poznaňsku také jest nyní nejsilnější organisace abstinentská, čítající na 5000 členů. Působí kromě toho velice účinně mezi polskými dělníky ve Vestfálsku a Porýně. Celkem vykazují polské organisace asi 13.000 členů, z nichž na rakouskou část připadá více než polovice: asi 7000. — Na sjezdu lvovském byly schváleny mimo jiné tyto požadavky: vykonati revisi čítanek pro školy obecné, zavésti přiměřené poučování v seminářích a školách středních. Zavírati nálevny ve svátky. Zříditi sanatoria a ochranné stanice pro alkoholiky v Krakově a ve Lvově. Na universitách zříditi stolice pro alkohologii, knihovny universitní opatřiti příslušnými díly. Zakládati kroužky abstinentní mezi mládeží řemeslnickou a dělnickou. Domáhati se, aby stát podporoval akci protialkoholistickou atd.

*

Říšský ministr financí ryt. Biliňski skončil svou delegační řeč o bosenských dráhách: „... nedopustím, aby (tyto návrhy) v kancelářích byly utlučeny, a to ne od ministrů nebo vlád. Vlády nejsou

všemohoucí, neboť jsou v kancelářích často osoby mocnější než ministři. Proti tomu budu se brániti."

Smutné dosť, ale náramně poučné, i pro nás!

Onehdy kterýsi sekundář zemské nemocnice v Brně rozhodl se odejíti na Balkan i přišel to prostě oznámit referentu Dru šl. Koudelovi, kterýž ovšem nemohl než upozorniti mladého pána, že to tak brevi manu nejde, že třeba přece zažádati o propuštěnou. Za to pokrokáři Dru Koudelovi nadávají vrahů Jihoslovanstva. Tak se u nás rozumí úřední kázni a slušnosti.

Školství.

Z katechetických odvětví nejchuději na učebné pomůcky opatřeny byly dosud církevní dějiny. Kdežto biblických nástěnných obrazův existuje již několik zcela pěkných sbírek, pro církevní dějiny musili katecheté vyhledávati různé obrazy po časopisech, sbírati ne vždy podařené pohlednice a pro postavy světcův utíkati se k nevkusným barvotiskům německým. Tomuto nedostatku chce odpomoci nyní Dr. Alois Hudal z Animy v Římě. Oznamuje ve vídeňských „Christlich-pädag. Blätter", že společně se známým katechetickým pracovníkem Drem Karlem Grafem vydá počátkem roku 1913 první část sbírky „Obrazy k vyučování církevním dějinám". Přípravné práce jsou již skončeny a vydání svěřeno Köselovu nakladatelství v Kempten. Slibuje, že obrazy budou prodchnuty duchem náboženským a při tom umělecky cenné, některé podle klassických maleb, část jich v barvách, velikosti 40 × 55, nepočítaje okraj. První část (až po reformaci) obsahuje 40 obrazů, mezi nimi hojně kulturně historických. Jako příloha mají býti vydány obrazy světců, stavitelských památek atd., jež mají význam jen pro jednotlivé země Německa a Rakouska. Snad by se mohly naše katechetické spolky dohodnouti v té věci s vydavatelstvem, neboť na samostatnou sbírku u nás sotva zatím lze pomýšleti.

*

Učitelské ústavy v Bavorsku, dosud pětitřídní, budou rozšířeny na šestitřídní. Šestá třída bude zavedena počátkem školního roku 1914/15 povinně pro ty chovance, kteří letošího roku vstoupili do 4. třídy. Náboženskému vyučování věnovány jsou v každé třídě 3 hodiny. Pro 6. třídu předepsána jest apologetika, methodika náboženského vyučování a biblických dějin s katechetickými cvičeními.

*

Statistika vyšších škol v Rakousku, vedena zvláštní komissí od r. 1881, ukazuje, že Slované mají v nich převahu nad Němci. Tak dle posledního výkazu za rok 1907/8 bylo na universitách rakouských z počtu 24.597 posluchačů Čechů 17·5%, Poláků 23·4%, Rusínů 4·8%, jižních Slovanu 5·1% — celkem tedy 50 8%, kdežto Němců jen 42% (ostatní byli Vlaši, Rumuni a jiné národnosti). Na polytechnikách bylo 10.018 posluchačů, z toho Čechů 30·1%, Poláků 16·8%, Rusínů 1·0%, jižních Slovanů 3·1% — celkem tedy Slovanů 51%, Němců 43·8%. V rolnické akademii ve Vídni bylo 772 posluchačů, z nich Čechů 18·6%, Poláků 17·6%, Rusínů 3·4% jižních Slovanů 7·5% — celkem tedy Slovanů 47%, Němců 46·5%. Ve zvěrolékařské akademii ve Vídni a ve Lvově bylo 499 posluchačů, z nich Čechů 23·8%. Poláků 15·1%, Rusínů 3·9%, jižních Slovanů 14·0% — celkem Slovanů 56·8%, Němců 39·4. Konečně v hornických akademiích ze 450 posluchačů bylo Čechů 18·0%, Poláků 19 6%, Rusínů 13%, jižních Slovanů 27% — celkem Slovanů 41·6% a Němců 45·1%.

Bylo tedy v těchto vyšších ústavech 36.329 posluchačů, z toho Slovanů 18.450 (50·78%), Němců15·484 čili 42·62%. Mezi Slovany bylo 7658 (41·5%) Čechů, 7749 (42%) Poláků, 1344 (7·28%) Rusínů, 1699 (9·2%) jižních Slovanů. Na universitách mají početní převahu Poláci, na technikách Češi. Jen na hornických školách jest větší počet Němců — proto asi, že doly jsou v německých rukou.

*

I v Prusku cítí se potřeba lepšího vzdělání vychovatelského pro budoucí učitele. Rozpakují se však, mají li zaříditi paedagogický seminář (v Halle) či stolice paedagogiky při každé universitě; proti tomuto namítá se, že není tak snadno najíti osobnosti, jež by čekatele uváděly nejen do vychovatelských theorií, což jest konečně snadno, nýbrž do vychovatelské praxe, dle různých osnov toho neb onoho druhu škol.

Ve Vídni pokoušejí se o jakousi učitelskou akademii. Doc. Dr. W. Fritsch přednáší o školském zákonoznalství, doc. Dr. O. Maresch úvod do národohospodářství. Školské zákonodárství jest již odborem dosti spletitým a obtížným; školská správa by jej velice usnadnila, kdyby tolik zbytečných „vynesení“ nedávala.

*

Z učitelských syndikátů ve Francii jen část poslechla vlády a rozešla se. Vláda hrozí stíháním soudním, které však čelní právníci pokládají za neúčinné (dle § 9 z r. 1884 pro politický projev — 25 fr. pokuty.) Ministr Briand kdysi psal učitelstvu: Vyhoďte křesťanství za dvéře. Jako jsme je vyhnali z vojska, z nemocnic, ze sirotčincův a ze soudnic, tak nutno je nyní ještě vyhnati ze škol a z celé říše. A páni učitelé tehdy namnoze poslechli — nyní však poslechnouti nechtějí. Kdo bude vyhozen naposledy?

Vojenství.

Ozbrojená moc balkanských států. Na balkanském poloostrově počala válka Bulharska, Černé Hory, Řecka a Srbska proti Turecku, dle manifestu bulharského krále Ferdinanda boj kříže proti půlměsíci. Balkanské státy, s Tureckem sousedící, nemohly déle přihlížeti, jak hubí se jich soukmenovci v Makedonii, v Albanii, ve Starém Srbsku a v Trácii. Dřívější řevnivost křesťanských království na poloostrově balkanském ustoupila sjednocenosti a nyní vidí svět, že čtyři balkanské státy vystoupily rázně s mečem v ruce proti utiskovatelům jich křesťanských soukmenovcův a svému odvěkému nepříteli, Turkům. Jen království rumunské zůstává dosud neutralním, uváděje ale znenáhla svoji ozbrojenou moc na míru válečnou, poněvadž sotva bude nečinně přihlížeti k řešení balkanského problemu ve smyslu dorozumění ostatních křesťanských balkanských států. — Vypuknutí balkanské války je smutným vysvědčením pro diplomacii evropských velmocí, které ve své řevnivosti nikdy se vážně nepokusily o opravdové zavedení reforem v evropské části turecké říše, sledujíce v Turecku jen svoje strannické zájmy Bulharsko, Černá Hora, Řecko a Srbsko jsouce syty neupřímných přípovědí velmocí a nemohouce dále klidně přihlížeti k utiskování svých soukmenovců v Turecku, nechaly každý ohled na velmoci stranou a vyhlásily osmanské říši válku. Vzplanutí války na Balkaně přišlo velice vhod Italii, která nemohouc se v Tripolsku dodělati větších válečných úspěchů, využila nynější nepříznivé politické situace Turecka a docílila při uzavření míru v Ouchy anexi Tripolska alespoň na papíře. Zda li arabské kmeny v Tripolsku se bezpodmínečně podrobí italskému panství, ukáže budoucnost. Italie ale může býti vděčnou válčícím křesťanským státům na Balkaně, že vlastně ony jí k uzavření míru s Tureckem nepřímo dopomohly. Bez prohlášení války křesťanskými státy na poloostrově Balkanském Turecku by toto sotva bylo s Italií již nyní mír uzavřelo. — Zda Italie nebo jiná velmoc (Rusko, Anglie) povzbudila balkanské státy k válce proti Turecku, jest dosud zahaleno rouškou tajemství. Černohorský král Mikuláš ještě několik dní před prohlášením války poznamenal, že Černá Hora bez svolení Ruska nesúčastní se útoku proti Turecku a několik dní později vypovědělo království černohorské jako první balkanský stát Turecku válku. Zde jest rozpor mezi slovy a skutkem patrný. Italie a Rusko byly asi poučeny o úmyslech Černé Hory, poněvadž těsné příbuzenské svazky vážou královskou rodinu Njegušů s rodinou savojskou i s Romanovci. — Též srbský král a srbská vláda neučiní vážných usnesení bez dřívější úrady s ruským vyslancem, jehož vliv jako zástupce spřáteleného Ruska jest v Bělehradě patrný. — Řecká královská rodina jest spřízněna jak s anglickým královským rodem, tak i s carskou rodinou

ruskou a proto možno míti za to, že Velká Britanie i Rusko asi byly informovány o úmyslech Řecka. — V Bulharsku veřejné mínění již dávno žádalo za vypovězení války Turecku. Zvláště po řeži v Kocaně, kde bylo povražděno a zraněno mohamedány množství makedonských Bulharů, dostoupilo rozechvění obyvatelstva v Bulharsku nejvyššího stupně. Stálé přestřelky pohraničních stráží na bulharskoturecké hranici válečnou náladu stupňovaly, diplomatické poměry mezi Bulharskem a Tureckem byly vždy napjatějšími a na hromadění tureckého vojska kolem Drinopole a Kirkilisse odpovědělo Balharsko mobilisací celé ozbrojené moci. Při vší mírumilovnosti nemohl ani král Ferdinand ani bulharská vláda se postaviti proti vůli národa, který žádal stále důrazněji válku s Tureckem. Bulharský král má zaslouženou pověst obratného diplomata a organisatora. Jeho hlavní zásluhou se asi stalo uskutečnění spolku Bulharska, Černé Hory, Řecka a Srbska proti Turecku a jak diplomatické tak i vojenské nitky akce balkanských států proti Turecku sbíhají se dle všeho ve Srědci, nevedou-li dále do Petrohradu.

Oficielní diplomacie ruské veleříše chce udržeti evropský mír a obmeziti bojiště jen na poloostrov balkanský. Ruský ministr Sazonov hledí docíliti úplné dohody o zemích balkanských s naším ministrem zahraničních záležitostí hrabětem Berchtoldem. — Ani Rakousko-Uherské nejvyšší kruhy, ani ruský car — jehož jediný syn a následník nebezpečně onemocněl — nepřejí si války a hledí udržeti mír v Evropě. — Ruský národ a značná část obyvatelstva naší monarchie jsou se svými city na straně bojujících států křesťanských. Dokud shoda Rakouskouherska s Ruskem potrvá, jest možnost obmezení války na poloostrov balkanský dána. Nastane-li v dohodě mezi těmito velmocemi trhlina, může se balkánská válka proměniti ve válku všeevropskou, z které by těžila jenom Velká Britanie, poněvadž její mocné válečné loďstvo by mohlo ji ušetřiti před válečnými hrůzami, udržujíc britskému zámořskému obchodu volnost pohybu ve světových mořích.

Turecko živoří jen z milosti velmocí. Zvítězí-li v nynějším boji Turecko, bude ještě nějakou dobu v Evropě pod kontrolou řevnivých velmocí existovati dále, až budoucí srážka velmocí mezi sebou rozhodne o konečném osudu Turecka. Zvítězí-li křesťanské státy balkanské, sotva dobrovolně opustí provincie Turecka, kterých krví dobyli a sotva která z velmocí převezme nevděčnou úlohu je ze zabraného území násilím vypuditi. Rusko se k tomu nikdy nepropůjčí vzhledem na veřejné mínění v Rusku a s ohledem na tradicionelní svoji politiku jako ochránce křesťanů na Balkáně. — Italie si nepopudí proti sobě nenávist balkánských království, kterých by jednou mohla při svém konečném vyrovnání s Rakousko-Uherskem jako spojence potřebovati; jsouc nyní zaneprázdněna anexí Tripolska, potřebuje jinde klidu. — Německo přímého přístupu na poloostrov balkanský nemá. — Francie se k válečnému zasáhnutí na Balkaně nikdy nebude míti, poněvadž jest angažovaná v Maroku a jelikož by francouzský lid ihned odstranil vládu, která by vážně pomýšlela válečně zakročiti proti některému křesťanskému státu na Balkaně. — Velká Britanie, kdyby i s ohledem

na značný počet svých mohamedánských poddaných ve prospěch Turecka něco podniknouti chtěla, mohla by se omeziti jen na akci námořní, poněvadž má pozemního vojska málo. Touto by bylo hlavně dotčeno Řecko, poněvadž Černá Hora má malé pobřeží a přístup Dardanely a Bosporem k bulharskému pobřeží jest pro válečné lodě uzavřen mezinárodní smlouvou.

Velikou politickou chybou, které by se naše diplomacie dopustila, by bylo, kdyby snad Rakousko-Uhersko převzalo úlohu zakročení proti válčícím křesťanským státům balkánským ve prospěch udržení tureckého panství v Evropě, ať již samostatně, jako mandatár velmocí, nebo ve spojení s jinými státy. Kdyby Bulharsko, Černá Hora, Řecko a Srbsko nechtěly se dobrovolně podrobiti nátlaku naší monarchie, nezbývalo by nic jiného, než válečné zakročení proti nim. V tom případě musela by se mobilisovati v Rakousko-Uhersku velmi značná část ozbrojené moci pozemní i námořní a naše říše mohla by se připraviti na delší krvavé tažení, jež stálo by tisíce životů a stamiliony korun. Politický výsledek celé rakousko-uherské akce na Balkáně by byl: nenávist křesťanských států na poloostrově balkánském a bojkot našich výrobků v těchto královstvích, ztráta set milionů, vyčerpání částí válečných zásob monarchie, možný konflikt s některou velmocí, jitření mezi Jihoslovany naší říše a následkem válečné kampaně oslabení našeho velmocenského postavení, nemluvě o zbytečném zničení tisíců lidských životů.

Když již naše monarchie k vůli udržení svého vlivu a zahraničního vývozu na poloostrově balkánském nějaký krok podniknouti chce, ať hledí si získati náklonnost křesťanských států na Balkáně.

Rozšířením území černohorského v sandžaku novobazarském a v severní Albanii, připojením části novobazarského sandžaku a Starého Srbska ku království srbskému, přiznáním území tureckého při moři egejském a Drinopole bulharskému království, připojením Krety a Epiru k Řecku nebyly by dotčeny životní zájmy Rakouska-Uherska. Za podporování snah těchto křesťanských států mohlo by Rakousko-Uhersko požadovati uzavření nevypověditelné celní smlouvy, která by spojila Rakousko-Uhersko, Bulharsko, Černou Horu, Řecko, Srbsko a případně i Rumunsko, samostatnou Albanii a samostatnou Makedonii v jedno celní území. Současně musela by požadovati od těchto států naše monarchie též uzavření vojenské smlouvy na výboj i obranu s ustanovením, že ve válečné době císař rakouský jest vrchním velitelem celé ozbrojené moci spojených států balkanských. Tyto smlouvy by znamenaly udržení balkanského trhu pro naše výrobky a otevření Rakousko-Uherska pro plodiny států balkanských. Současně by byla dána ve válečné době k disposici naší říši celá pozemní i námořní moc balkanských států a naše monarchie by nabyla tak převahy ve východní části Středozemního moře, přiblížíc se k malé Asii a k severovýchodní Africe. Tento postup naší politiky by skřižoval plány Ruska i Italie na Balkaně, s jichž mužným odporem by se muselo počítati. Uznaly-li by křesťanské státy na poloostrově balkanském, že uzavření těchto smluv a spojenectví rakousko-uherské jest ve prospěch jejich existence,

nemohla by žádná velmoc přerušiti přirozený vývoj spojenectví, které by nijak neohrozilo samostatnost státu balkanských, dadouc jim mocnou záštitu v naší monarchii. Současně by muselo ale Rakousko-Uhersko přestati vládnouti v duchu německo-maďarském, poněvadž jen ku všem národům stejně spravedlivé Rakousko-Uhersko jevilo by přitažlivost na státy balkanské.

Rakousko-Uhersko. Nový branný zákon z 5. července r. 1912. (Č. d.) § 17. (odvod, odvodní komise) určuje, že každý branec má se stavěti k odvodu z pravidla v onom odvodním okresu, do kterého domovským právem přísluší. Výjimky určí se cestou nařizovací. Hlavní odvody konají se z pravidla ročně mezi 1. březnem a 30 zářím. 4. bod tohoto paragrafu praví: „Tam, kde branců značnější počet k odvodu se nedostaví, nebo kde při odvodu zjištěny budou vážné zlořády, může ministr zeměbrany cestou nařízení učiniti mimořádná opatření k nápravě a odůvodní je při příštím zasedání říšské rady. — Jinak upraven je nařízením dozor nad tím, aby branci překročením říšských hranic branné povinnosti neunikli.“ — Toto nařízení čelí různým protivojenským projevům a demonstracím, případně nedostavení se branců před odvodní komisi, možným podvodným manipulacím a má též zabrániti útěku branců za hranice. — § 18. (odvod těch, kteří nabyli vzdělání, předepsaného pro stav důstojnický) ustanovuje, kdy se akademici a chovanci vojenských a zeměbraneckých vzdělavacích ústavů (též námořní akademie) mají podrobiti odvodu.

§ 19. (dobrovolný vstup, vstup cizozemců do společného vojska, do námořnictva nebo do zeměbrany), dřívější § 22., usanovuje, že počet dobrovolníků, kteří před splněním odvodní povinnosti smějí býti přijímáni k zeměbraně, smí obnášeti 5% kontingentu zeměbraneckých nováčků; tento počet může ale v případě potřeby býti zmenšen ministrem zeměbrany za souhlasu ministra vojenství. — Dosud směli dobrovolně k zeměbraně vstoupiti před splněním odvodní povinnosti výhradně jen příslušníci dřívějšího kraje kotorského a z pevniny (z ostrovů ne) dřívějšího kraje dubrovnického. — Dobrovolníci jsou zavázáni k 3leté činné službě u společného stálého vojska nebo u zeměbrany, u námořnictva k 4leté činné službě. Jen ti dobrovolníci, kteří mají v § 20. předepsané předběžné vzdělání, mohou u zbraní s 2letou činnou povinností služební vstoupiti k těmto na 3 léta do činné služby. — Cizozemci potřebují k dobrovolnému vstupu svolení Jeho Veličenstva a povolení jich tamější vlády. —

§ 20. (povinnost dvouleté činné služby ve společném vojště nebo v zeměbraně) určuje, že branci kteří nejpozději do 1. října t. r., ve kterém dosáhli 21 roků svého věku, absolvovali 6 tříd realných nebo gymnasijních (rovnocenných ústavů), státní nebo právem veřejnosti nadanou nestátní školu, která prostředkuje uzavřené vzdělání pro průmyslové, umělecké, technické, obchodnické, zemědělské nebo lesnické, hornické nebo hutnické povolání, nemohou byti přidržováni ku třetímu roku činné služby. — Nárok na tuto výhodu musí býti hlášen nejpozději při dobrovolném odvodu nebo při dotyčném hlášení (též doda-

tečném) odvodu; kdo tuto přihlášku opomine a toho opomenutí neospravedlní, pozbude nároku na tuto výhodu.

§ 21. (jednoroční činná služba; povšechné předpisy). Výhodu jako jednoroční dobrovolník s jednoletou činnou a 11letou záložní služební povinností má každý, kdo nejpozději do 1. října toho roku, ve kterém jest odveden (dosud do 1. března), se prokáže, že absolvoval střední ústav nebo složil na něm maturitu.

Nynější tak zvaná inteligentní zkouška odpadla. Místo ní vstoupila v platnost doplňovací zkouška, pro kterou se ale nyní předpisuje předběžné vzdělání 6 tříd střední školy nebo 2 třídy učitelského ústavu. Jak viděti, jsou podmínky pro skládání této zkoušky značně zostřeny a tímto ustanovením jest hlavně dotčen dorost průmyslového, obchodního, živnostenského a zemědělského odvětví. Kdo jest již ve studiích tak daleko, jak toho ustanovení pro skládání doplňovací zkoušky jako předběžné vzdělání požaduje, bude absolvovati již celý střední nebo učitelský ústav. Doplňovací zkouška bude se skládati před čistě vojenskou zkušební komissí na kadetních školách (dosud před vojenskocivilní). Proti tomuto zostření dřívější inteligentní zkoušky ozývají se již nyní hlasy v novinách a konaji se schůze různých korporací. Zákon ale nabyl 5. t. m. platnosti a jen zase nové zákonité ustanovení mohlo by toto zostření zmírniti; dosud se nežádalo žádného zákonitého předběžného vzdělání pro složení dřívější inteligentní zkoušky; jen když ji aspirant složil. Jako předběžné vzdělání by, dle nabytých zkušeností, pro doplňovací zkoušku úplně dostačilo absolvování nižšího středního ústavu nebo 4 třídní měšťanské školy; ostatní jest věcí pilné přípravy aspirantovy.

Branci, kteří mohli dosud na podkladě složené inteligentní zkoušky dosáhnouti dobrovolnického jednoročního práva, budou tvořiti nyní onu reservu branců, z kterých vojenská správa bude si vybírati odvedence s lepším vzděláním, pro nucenou 3letou službou při formacích, pro které jest předepsána 2letá služební povinnost. Tímto způsobem má býti získán předepsaný počet poddůstojníků. Méně inteligentní a ve vojenské službě se méně osvědčivší muž půjde u těchto formací zpravidla po 2 letech na trvalou dovolenou, kdežto inteligent, dosáhnuvší poddůstojnické šarže, může býti podržen v činné službě ještě třetí rok. Bod 2. tohoto paragrafu ustanovuje, že učitelé a absolventi učitelských ústavů musí sloužiti nyní též jako jednoroční dobrovolníci a sice dle bodu 5. v zeměbraně. V přechodné 7leté době mohou ale učitelé zažádati ještě o zařadění do náhradní zálohy, kde jsou povinni k 10nedělnímu prvnímu výcviku.

Brancům, kteří zvlášť vynikli na poli vědy, literatury, techniky, umění nebo uměleckého průmyslu, může býti právo na jednoroční službu přiznáno též výjimečně tehda, nemohou-li se i vykázati jinak formálním dokladem své vědecké způsobilosti pro jednoroční činnou dobrovolnou službu (na př. absolvovanou realkou). — Dříve se mohli o tuto výhodu ucházeti bez předběžného formálního průkazu vzdělanosti jen branci, kteří obzvláště vynikli v umění nebo ve vědě. — Pošinutí

činné služby může býti jednoročním dobrovolníkům ve zvlášť ohleduplných případech povoleno až do 1. října toho roku, ve kterém dosáhnou stáří 24 roků. — Zpravidla slouží jednoroční dobrovolníci na státní útraty a jen na zvláštní prosbu mohou sloužiti na vlastní. Jen u jízdy, jízdného dělostřelectva a u vozotajstva konají jednoroční dobrovolníci, k řadové službě přidělení, svoji jednoroční činnou službu v zásadě na vlastní útraty. — Správnějším by bylo zavésti u všech druhů zbraní jednoroční činnou službu na státní útraty. Musí-li vojín, který nemá nároku na výhodu jednoroční činné služby, sloužiti 2, 3 nebo 4 léta praesenčně jen na státní útraty, kdyby byl třeba milionářem, bylo by logické, zavésti též pro jednoroční dobrovolníky činnou službu jen výhradně na státní útraty. Takto ale se může vyvinouti kastovnictví, poněvadž k jízdě, k jízdnému dělostřelectvu a k vozotajstvu půjdou sloužiti jen zámožní branci. Nezámožným je to nemožno u těchto druhů zbraní. U ostatních zbraní zřídka kdo bude žádati na vlastní útraty, když jest mu dána možnost odsloužiti jednoroční úkol v činné službě na útraty státu.

Státu by nevzešla nižádná škoda, kdyby se byla u všech zbraní zavedla jednoroční dobrovolnická služba na státní útraty, protože jednoroční dobrovolníci nejsou přespočetně vedeni v mírovém stavu, nýbrž patří ku kontingentu nováčků. Čím více slouží jednoročních dobrovolníků, tím méně zařadí se branců na 2, 3 nebo 4 léta k činné službě. Instituce jednoročních dobrovolníků na vlastní útraty znamená koncesi exklusivním kruhům a boháčům, kterým jednoroční služba na vlastní útraty jest většinou příjemnou změnou v jich živobytí. (O. p.)

Ročník XXIX. Číslo 12.

HLÍDKA.

Náboženско-mravní otázky v krásném písemnictví ruském.

Referuje A. Vrzal. (Č. d.)

Hlavní idea románu „Vojna a mír“, obrazu Ruska v době Napoleonských válek, je idea nábožensko-filosofická, spočívající v uznání úplného podřízení vůle lidské vyššímu řídícímu principu, osudu, daleko nepodobnému křesťanské Prozřetelnosti. Nade vší směsí lidských vztahů životních, jednotlivých episod románu cítiti přítomnost neviditelné ruky, vedoucí lidi jim neznámými cestami k předurčenému cíli. Blaženost člověka záleží v uvědomělém nebo neuvědomělém podřízení se tomuto vyššímu řídícímu principu, v odřeknutí se své vlastní vůle, v pokoře před nevyzpytatelnými cestami prozřetelnosti. Jen tak člověk dosáhne vniterního klidu, jasného názoru na život a lidi. K takovému úsudku právě dospívá na konci románu Pierre Bezuchov, nositel ideí Tolstého, když si osvojí světlý optimistický fatalismus prostého vojína z lidu, Platona Karatajeva, zřekne se mučivého hledání smyslu života, jež přivádělo ho jen k pochybnostem, a upevňuje se ve víře v božstvo, řídící osudy lidí a vedoucí je k blahu. V románu tomto všecko se uznává podmíněným před factem a ideou smrti; zde hlásá se blízkost k přírodě, i zde jakási osudná síla jeví se povýšenou nad osobní talenty a úsilí člověčenstva. Princezna Marie Bolkonská jako typ, nejbližší světovému názoru křesťanskému, na rozličné otázky nalézá odpovědi Boha ve vlastním srdci, a tím Tolstoj znova projevuje myšlenku, že přirozený mravní zákon

žije v samé přirozenosti člověka. Víra v předurčení naplňuje mnohé stránky románu, ale tato víra v předurčení nejeví se přesvědčením o rozumnosti řídící síly božstva, nýbrž čistě passivním přijetím fatalismu v duchu východních národů. Osobní vůle člověka nemá žádného významu a jen neuvědomělá činnost přináší užitek. Odtud negativní názor Tolstého na úlohu osoby v dějinách i na vliv velikých lidí, na př. Napoleona, na běh dějinných událostí. Ale učení Tolstého o determinismu, obsažené v jeho uměleckých spisech, zvláště ve Vojně a míru, nesnese přísné kritiky. Vůle člověka je svobodna a člověk je odpověden za své skutky. Hlavní důkaz, že vůle naše je svobodna, spočívá v našem sebevědomí. Při každém svobodném skutku svém poznáváme jasně, že sami sebe k němu určujeme. Člověk dovede přemáhati motivy jednání, souditi o nich, rozeznávati své svobodné jednání od nesvobodného. A toto přesvědčení člověka o svobodě jednání je základem všech mravních činů jeho, všech právních a socialních poměrů, na něm spočívá odpovědnost člověka za vlastní jednání, jím vysvětluje se cit lítosti; na pojmu svobody vůle spočívá cit úcty ke ctnosti a zlost na nepravost; bez svobody vůle není možný rozdíl mezi dobrem i zlem. Člověk, který by byl přesvědčen, že svoboda jeho je illuse, ztratil by všecku mravní energii, snahu po mravním sebezdokonalení a s klidným svědomím stal by se hračkou smyslných vášní, nepovažuje sebe odpovědným za své činy. Zároveň zmizela by úcta k zákonům, k veřejnému mínění, k předpisům náboženským, založeným na uznání svobodné vůle. Temperament, zvyk, vášně, podnebí, způsob života, zvyky, společenská zařízení, okolí mají sice značný vliv na charakter duchovního života, na směr vůle, ale zkušenosti odporuje mínění, že by vliv ten byl absolutní a vylučoval možnost svobodného jednání. Člověk svou vůlí může měniti poměry životní, rozvíjeti v sobě vychováním jedny náklonnosti a potlačovati jiné. Nejen prostředí utváří lidskou osobnost, nýbrž také lidská osobnost přetváří okolí. V témž prostředí vedle sebe mohou žíti ctnostní i zločinci, ale liší se svými činy. Zatím Tolstoj ovládán myšlenkou, že osud vládne nad člověkem, nad soukromým životem člověka i nad historickým životem, že člověk není odpověden za své jednání, zároveň popírá jakoukoliv aktivní úlohu jednotlivých, byť i vynikajících lidí, a činy historických osob jeví se mu nedobrovolnými, podřízenými síle, jež stojí mimo ně, a dříve předurčenými. Zavrhuje svobodu vůle v člověku, T. přišel nezbytně k úplnému fatalismu, majícímu nábožensko mravní zbarvení. Uznav nevyhnutelnost osudu, vládnoucího i nejmenšími zjevy v životě jednotlivce

i národů, T. v III. části „Vojny a míru“ zvláště ohnivě mluví o fatalismu v životě lidském i v dějinách, opět pronáší myšlenku o nedostatečnosti rozumu a vědy před čímsi mohutným, řídícím život. Z té příčiny Tolstoj proti nenáviděnému Napoleonovi, jenž nade všecko klade sebe, svou osobnost a chce všecko podříditi své osobní vůli, staví tu sympathického — ale ne historického — Kutuzova, jenž naopak nepřikládá žádného významu osobní vůli, v čemž T. vidí nejrázovitější zvláštnost ducha ruského lidu. Zavrhnuv subjektivní vůli, T. v nepříznivém světle kreslí i jiné postavy silné, toužící po samostatnosti a snažící se aktivně působiti na svůj nebo cizí život, jako jsou: kníže Andrej Bolkonskij a jeho starý otec, Dolochov, všichni Kuraginovi a hrdinka románu Nataša Rostova. Proti nim růžovým světlem obklopuje zamilované osobnosti, jež pokorně se oddávají osudu, jako jsou: zbožná křesťanka Marie Bolkonská, hrabě Rostov-otec, Pierre Bozuchov a zvláště prostý mužík Platon Karatajev. Tolstoj zvláště u těchto dvou posledních oblíbených hrdin za ideal vydává úplné ponížení člověka na úroveň rostliny a jejich úplné zřeknutí se svobodné vůle představuje jako nejvyšší štěstí člověka. O témže zřeknutí se vlastní vůle a pokoře před nevyzpytatelnými cestami prozřetelnosti mluví též poslední stránky knihy, kde T. zavrhuje možnost svobodné vůle, přichází k poznání nevyhnutelnosti „zříci se neexistující svobody a uznati závislost, jíž necítíme.“ Celý román založen zase na kontrastu mezi dvěma principy — hrdým individualismem a pokorným podrobením se vyšší moci, jejíž konkretní představitelkou je massa lidu, na kontrastu mezi pozlátkovým, strojeným, falešným životem vyšších vrstev a prostým životem lidu, neodtrženého od přírody, a na nedůvěře v osobní vůli, jež vlastními silami nedosáhne ničeho vážného.

V letech sedmdesátých nábožensko-mravní otázky o smyslu života lidského začaly na Tolstého zvláště doléhati. V zimě 1878—79 začal psáti svou „Zpověď“, zkoumal víru pravoslavné církve, jíž nejsa spokojen, obrátil se k víře lidu, ale shledal, že ani v jeho věrouce není všecko pravdivé; začal tedy studovati evangelium, čistý pramen učení Kristova, z něhož si však vybral jen 5 přikázání i sestrojil si své náboženství, své učení o smyslu života, v němž nezbylo z křesťanství nic než holá slova. Své náboženství založil na vrozené člověku idei Boha. Vzal v náboženství pouze jednu stranu přirozenou duši člověka, jež případně nazvána přirozeně křesťanskou, a osvětluje přirozené vlastnosti duše, schopné snažiti se po pravdě, dobru a kráse, ale zanešvařené nepravou kulturou, přišel k své přirozené víře.

Ale již sama představa o Bohu v uměleckých dílech Tolstého nedává pojmu o Něm, jakožto o bytosti živé, osobní, jež dovede člověku rozuměti ve všech jeho snahách, nýbrž mění se ve zbožňování všeho v přírodě neorganické, i bytostí organických. Mluví-li druhdy Tolstoj o osobním Bohu křesťanském, vkládá slova svá pouze v ústa oněch hrdin, již je pronášejí bez zvláštního nadšení, pouze ze zvyku nebo vychování v onom prostředí, jež vyznává křesťanství. Často božstvo jeví se tu v podobě starořeckého osudu, východního fatalismu. Ač se tedy v dílech uměleckých u Tolstého nemluví přímo o Bohu osobním, přece přítomnost Jeho v duši lidské, v samé přírodě její jest nepochybna, a odhalení přirozené zbožnosti v člověku bylo hlavním úkolem jeho. Nejsa spokojen okolním, obklopujícím ho životem t. zv. civilisované společnosti, soustřeďující všecku pozornost člověka na vnějším životě a jeho úkolech, Tolstoj pohroužel se ve vlastní přirozenost a rozumem svým vyhledával v ní částečky dobra a na základě jich hlásal zásady života. Tolstoj přiměl též ruskou intelligenci svými uměleckými díly, by se obírala otázkami naboženství a mravouky, probudil spící duši ruského intelligenta, postaviv v uměleckých obrazech před něj otázku: „Proč žiješ? Co třeba dělati, bys dobře žil a dobře zemřel? Jaký smysl má život tvůj?“ A právě v tomto sloužení Tolstého ideám přirozeného náboženství a mravouky je význam jeho pro současnou ruskou společnost, ale též slabost jeho positivních zásad života. Umělecká díla Tolstého, usvědčujíce obvyklý směr života, zjevně dokazují, jak jednostranna je současná kultura se svou slepou věrou ve vnější okolnosti života a s hledáním vší pravdy života pouze cestou positivní vědy. Ani před vědomím člověka, jenž stojí pouze na půdě přirozeného náboženství a mravouky, lidská vzdělanost se všemi plody civilisace a se svým neurčitým, málo obsažným učením o pokroku nesnese kritiky a jeví se nejen nedostatečnou, nýbrž znetvořující nejvyšší potřeby člověka.

Odtud je též patrno, že Tolstoj také se stanoviska přirozeného náboženství zavrhoval současnou kulturu a vybízel k oproštění, k východu na zdravou cestu života. Vida přirozenost lidskou unavenou v současném zmatku života, zval ji, by žila prostěji, blíže přírodě, by naslouchala zvukům svého srdce a mravně očistila život svůj. Za šedesátých a sedmdesátých let, kdy ruská společnost věřila pouze v kouzelnou moc společenských zařízení, Tolstoj obrátil pozornost k vyšším, duchovním právům a potřebám, obrátil pozornost obecenstva od povrchu života na vniterní duchovní svět člověka, poukázav, že zlo v životě

pochází nejen z nedostatku dobrých zařízení, nýbrž i z nedostatku dobrých lidí a mravní pravdy v životě. Obrátiv pozornost společnosti, vězící v materialismu, positivismu, nevěře, indifferentismu a v předsudcích proti náboženství, k mravnímu a duchovnímu obrození osobnosti, poukázal zároveň na pramen, kde třeba čerpati duchovní obrození, na evangelium. Probudiv takto v intelligenci zájem náboženský, přiměl společnost, aby se obírala otázkami mravně náboženskými, což mělo pro mnohé, kteří se nespokojili učením Tolstého, význam přechodu k positivnímu studiu křesťanského názoru, k návratu ke křesťanství. Velmi mnozí, kteří se na čas přidrželi učení Tolstého, stali se později horlivými vyznavači křesťanství. „Zavrhuje sám božství Kristovo, L. Tolstoj přece přiváděl mnohé k církvi tím, že lidi materialistické povahy, nezpůsobilé jíti přímou cestou, nezpůsobilé (do času) přijati křesťanské učení ve vší jeho neobsáhlé velebnosti, vedl k otázkám vysoce mravním, k otázkám ducha.“

A jako není v uměleckých tvorbách Lva Tolstého přímé a jasné řeči o osobním Bohu, tak ani není positivního učení o nesmrtelnosti duše, bez něhož Dostojevskij neviděl smyslu v životě. Velebné factum smrti rozčilovalo i trápilo mysl Tolstého, překvapovalo ho tajemností svou i vznešeností, ale kromě vtělení muk při myšlence na smrt T. ničeho nepodává v uměleckých obrazech. V lásce, bohatství, vědách a umění — všude T. vidí „marnost nad marnost“ i vybízí k prostotě života, kde jest méně muk, a ke sblížení s přírodou. Kdežto však Dostojevskij nesmrtelnost klade za základní kámen lidského života, Tolstoj nikdy nezastává se myšlenky o nesmrtelnosti duše.

Oba spisovatelé, Dostojevskij i Tolstoj, uznávají pouhý rozum lidský za neschopný, by zařídil šťastný život lidský; věda podle jejich mínění nezvětší blahobytu lidstva. Kdežto však Dostojevskij ústy Šatova uznává vědu za nezpůsobilou, aby zařídila osud člověka, protože především třeba rozvíjeti čistě mravní schopnosti, rozum však teprve potom jako síla poznávací může vnésti svůj díl v stavbu společenského blahobytu, Tolstoj zavrhuje na dobro všeliký význam rozumu, protože nad ním panuje osud, síla člověku neznámá, která všecko mate napříč všem formulím lidského rozumu. Proto také kulturu jako plod rozumu T. úplně zavrhl. Tolstoj dále hlásal úplnou neschopnost rozumu a jeho plodu, vědy, jež nejen není s to, by změnila, napravila a zařídila život, nýbrž ani aby mu porozuměla. Pravá věda může býti jen taková, v jejímž základě bude položeno učení nábožensko-mravní o duši člověka, o Bohu a mravnosti. Tu však si Tolstoj

zjevně odporoval: prohlašuje rozum lidský za nezpůsobilý, by zařídil život lidský, prohlásil plod svého rozumu, své nábožensko-filosofické nazory, jimiž chtěl život zlepšiti, za neomylné. Zavrhnuv autoritu církve ve výkladu písma svatého, zaměnil ji autoritou svojí. Smysl života T. vidí v prostém lidu, jenž žije přirozeně v práci a ukojování svých přirozených potřeb. Kdežto však Dostojevskij u téhož lidu velebí čistě křesťanské vlastnosti lásky, obětavosti, sebezapírání a trpělivosti, Tolstoj klade lid za vzor pro jeho přirozené, pohanské vlastnosti, prostotu života, hrubou upřímnost, svalovou práci; Tolstoj dále hrubě se posmívá — zvláště v pozdějších spisech nábožensko-filosofických — prosté víře ruského lidu a jeho náklonnosti k pravoslavné církvi, již nazval později „vynálezem ďábla“, a jejíhož osvětného vlivu na život ruský neuznává, jako by neviděl, že také církev bičuje neřesti, jež on zavrhuje, pijáctví, krádeže, loupeže, prostopášnost, hněv, a také snaží se pozvednouti lid z bahna nepravosti a osobně jej zdokonaliti.

Tendenčnost mravních názorů Tolstého vystupuje ještě vypoukleji v posledních uměleckých dílech jeho, z nichž nejvýznačnější jsou „Smrt Ivana Iljiče“, „Plody osvěty“, „Kreutzerova sonata“ „Vláda tmy“, „Vzkříšení“ a „Povídky pro lid“. V umělecky nejcennější z nich „Smrti Ivana Iljiče“ Tolstoj jasně ukazuje, v jakém pochmurném světle jeví se před tváří smrti život obyčejného muže, dosti vzdělaného a pořádného v obvyklém, společenském smyslu toho slova. Kritik Ars. Vveděnskij správně dí, že celá povídka jest jasným zavržením života, jaký vedl Ivan Iljič a jemu podobní, již se považují za vzdělané, rozumně žijící, za výkvět společnosti lidské. Pravdivostí a srdce rozrývající silou této povídky Tolstoj zbavuje slávy obvyklé vychování a vzdělání jako způsob rozšiřování vzdělanosti mezi lidem. Před hlasem života, který je slyšeti v povídce Tolstého, naivními připadají naděje, často kladené mnohými pokrokáři ve vzdělání.

„Povídka tato,“ praví zmíněný kritik, „přesvědčuje pouze o jedné věci, že Ivan Iljič jakož i všichni, kdož jej obklopují — nejsou lidé nejlepší — ničí illusi, jakoby každé vzdělání dělalo člověka mravnějším. Obraz Ivana Iljiče s překvapující vypouklostí dokazuje, že formálně osvícený člověk nemusí míti elementární představy o smyslu a cílech své vlastní činnosti, a vnáší ve vztahy k lidem ono sobectví, onu chladnost srdce, jež umrtvují každý život a činí ho nesnesitelným pro člověka se srdcem i rozumem.“ (P. d.)

Z dějin města Loštic.

Václav Kubíček. (Č. d.)

Biskup za oněch let podal městu několik důkazů svojí přízně. Tak vysadil roku 1566 Mohelnici ku dvěma dosavadním trhům výročním třetí na pondělek po devítníku s dodatkem, „aby na těch jarmarcích jedenkaždý domácí neb přespolní člověk — koně, dobytky malé i velké i všechny jiné věci plnou svobodu měli kupovati i prodávati.“ Současně povolil, aby fojtové a krčmaři dědin Libiny, Květiny, Řepova, Pobuče a Henčiny byli povinni jako dosud, bráti piva z Mohelnice pod propadením pokuty jedné kopy groší z každého sudu vzatého jinde. Mohelničtí mají však vařiti „dobrá a příhodná piva.“ [1]) V červenci roku 1567 koupil biskup na účet města od pana Jindřicha Podstatského z Prusinovic a na Žadlovicích statek střítežský, [2]) v němž ponechal biskupství pouze hony a lovy. Na druhý rok potom vysadil v Mohelnici cech krejčovský a potvrdil články jeho [3]) Nedlouho pak po té udělil purkmistru a starším města výsadu, pečetit červeným voskem. [4])

I v záležitosti osobní změny v duchovní správě vyhověl biskup měšťanům a poslal jim od sv. Jiří roku 1569 nového faráře [5]) Byl to kanovník olomucký mistr Daniel z Bílovce, jenž počátkem května se přistěhoval z Olomouce. [6]) Co do víry byl nový farář úplně spolehlivý a zajisté že v tom směru i působil, v městě však bujelo dál i za něho bludné učení, jež povolením a užíváním kalicha nebylo nikterak vykořeněno. Když se roku 1571 měl obnovovat úřad, nařizuje biskup řediteli mírovského panství, aby k obnově přibral s sebou magistra Daniele a vladyku Jakuba, bratra pražského arcibiskupa Antonína Brusa a do úřadu aby nesázel osob, „kteří by zmatenci a zpletenci u víře

---

[1]) Kop. P. fol. 13, 20.

[2]) Dto na Kroměříži v pátek před sv. Marketou (11. července) 1567. Kop. P. fol. 57.

[3]) Dto na Kroměříži v sobotu po Božím Těle 1568. Kop. P. fol. 128.

[4]) Dto na Kroměříži v pátek před neděli reminiscere 17. února 1570. Kop. P. fol. 193.

[5]) Jiří Šimberger od sv. Jiří 1569 ve Slavoníně. *Volný*, círk. top olom. I. p. 321.

[6]) V účtech města r. 1569: »za přestěhování nového faráře z Olomouce« 3. května vydáno 1 zl. 27 gr.

byli, než dobré, pobožné a křesťanské lidi pravé víry římské.“ [1]) Poznati z toho, že ani přijímání z kalicha nezmohlo již sjednotiti lid ve starobylou víru. O sto let dříve bylo by ten úkol vykonalo, nyní už bylo pozdě.

Na Búzově byl toho času farářem kněz Baltazar. Už ze jména samého je zřejmo, že nebyl katolíkem, i kdyby jinak nebylo známo, že majitel dolní strany městečka Búzova, Jan Záviše Bitovský ze Slavíkovic, roku 1569 zbraňoval svým poddaným odvádět mu desátek. [2])

Kdo tehdy vedl duchovní správu v Lošticích, paměti nepraví, jenom že na jaře roku 1571 měl farář loštický rozepři s městem Mohelnicí o desátek ze Svinova. Svinov byl částí statku střítežského, kterýž před čtyřmi lety byl koupil biskup Vilím Prusinovský od Jindřicha Podstatského a hned postoupil městu Mohelnici. Vacetín rovněž k tomu statku náležející patřil před kupem k obvodu fary vyšehorské, Svinov do Loštic. Jakožto poddaní města počali osadníci obou vsí — neznámo na čí popud — odvádět platy a desátek faráři mohelnickému, ovšem proti právu. Desátek vacetínský vymáhal hned v prosinci roku 1567 pro svého faráře patron vyšehorský Jindřich Kobylka z Kobylího, [3]) poznovu pak roku 1571 Wolfgang, držitel obročí vyšehorského současně s loštickým farářem neznámého jména, jenž usiloval o navrácení Svinova k původnímu obvodu. [4]) Půhon o to měl se projednávat o soudě svatojanském téhož roku v Olomouci. Projednal-li se skutečně a s jakým výsledkem, není známo. Ale Svinov s Vacetínem patřil z počátku následujícího věku k Vyšehoří. [5]) V podzim na to koupil Loštice pan Vilím Bitovský ze Slavikovic, jenž vyznání svého — jak se zdá katolického — za roční vlády svojí v městečku neuplatnil.

V červnu roku 1572 zemřel výtečný biskup Vilím Prusinovský. Po něm v šesti následujících letech vystřídali se na prestolu sv. Methoděje

---

[1]) Dto na Kroměříži v sobotu po sv. Antonínu 20. ledna 1571· Kop. XI. fol. 24.

[2]) Půh. olom. XXVII. fol. 87.

[3]) Kop. VIII. fol. 258.

[4]) Zpráva o tom z dopisu biskupova dto. na Kroměříži v úterý první postní (6. března) 1571. Kop. XI. fol. 72.

[5]) Bezpochyby od roku 1609, kdy ze dvou luteranských kompetentů o Vyšehoří jeden, jménem Jakub Seidl učinil dne 7. května se Svinovem a Vacetínem smlouvu o zmenšení desátku: Svinov, jenž dřív odváděl obilí, měl dávat ročně 7 zl., Vacetín místo dřívějších 16 korců rži a tolikéž ovsa pouze po 6 korcích obojího. Dekan. matr. moheln. z r. 1671 p. 214. 215.

neméně než tři biskupové. Všichni tři odešli dříve na věčnost, než se mohli vpravit do stávajících poměrů náboženských a rázněji do nich zasáhnout. Loštice držel za těchto let Jan Cedlar z Hofu pravděpodobně luterán. [1]) Na faru loštickou dosazen od něho kněz Pavel Doufej, rodem, jak se zdá, z Mor. Třebové a vyznáním učeník Lutherův. [2]) Jindřich Podstatský z Prusinovic a na Bouzově dal mu roku 1576 při času sv. Martina bezpochyby pod záminkou náboženství od svých poddaných lidí ze vsí Pavlova, Lhotky a Hrádnice pobrat a do dvora svého lechovského odvésti desátek jarý i ozimý. Desátku bylo 26 korcův a sedm čtvrcí rži a tolikéž ovsa. Pro ten pych pohnal ho kněz Pavel Doufej před zemský soud. [3])

Faru moravičanskou držel ty časy kněz Martin Mohelnický. Byl tam hned asi od let 1557, neboť roku 1561 v pátek před sv. Janem Křtitelem Božím, patron jeho, šternberský pán Václav Berka z Dubé a z Lipého, vystavuje mu list, „že jest přede mne předstoupil ctihodnej kněz Martin Mohelnickej farář můj moravičanský, se vší ponížeností mne prosíc, abych jemu fary mej moravičanskej dýl do vůle své popříl. I jsouc k němu náchylen a zvláště, že jest se tyto všecky časy ke mně na té faře jsouc povolně a poslušně choval, témuž knězi Martinovi faru svou moravičanskou do čtyr let pořád zběhlejch od sv. Jiří nejprv příštího po datum listu tohoto tímto listem podávám, tak a na ten způsob na té faře jsouc, aby se ke mně a k osadám k té faře náležejícím ve vší slušnosti jak dobrému a pobožnému knězi náleží choval. Však sobě toto vymiňuji a pozůstavuji: jestliže by se dotčený kněz Martin ke mně a sice jak dobrému a pobožnému knězi náleží nechoval, abych vůli toho a moc jměl, jej když by mi se koli zdálo a líbilo, s té fary ssaditi a odbyti.“ [4])

Fojtovi moravičanskému Jakubu Krchnivému dlužil kněz Martin sedm zlatých. [5]) O tom, jak složil „nějaké písně“ o loštickém

---

[1]) R. 1593 potvrdil ve Zlíně řád luteránského bratrstva literátů. *Volný*, Mähren IV. p. 540. círk. top. olom. III. p. 400.

[2]) Mezi sousedy Mor. Třebové se připomíná r. 1610 Matěj Doufej a v letech 1656 Jan Doufej v městské radě. O vyznání Pavla Doufeje možno souditi z té okolnosti, že byl r. 1582 farářem v Pasekách na panství Sovineckém, jež patřilo luteranským Boskovicům. *Volný*, círk. top. olom. I. p. 440.

[3]) Půh. olom. XXX. fol. 462.

[4]) Zem. arch. brněn. M. 472. Privilegia panství šternbersk. fol. 74. V podobná slova dopřává fary moravičanské témuž knězi Martinovi Karel kníže Minstrberský dto. na Šternberce ve čtvrtek den sv. Jiří 1573. l. c. fol. 77.

[5]) *Prasek*, Selský archiv V. p. 37.

pánu Jindřichovi Podstatském a jak si pán zajel na něho do farní budovy moravičanské, až věci přišly k zemskému právu — byla již dříve řeč. Brzy potom měl soud s hejtmanem úsovským Bočkem.[1]) Jelikož biskup nepovolil, aby si koupil grunt v Mohelnici,[2]) koupil roku 1574 v Lošticích za 400 hř. a 100 rýn. dům rinkovní č. 62 pro sebe, manželku a dítky své. Že ačkoli ženat mohl nerušeně zůstati na faře, jejíž osadníci patřili pod panství řádu kartuzianského, bylo znamením doby. Za jedno neměl řád kartuzianský na osobnost moravičanského faráře vlivu nikterak, jelikož podací kostela náleželo šternberskému pánu, a tím byl tehdy po smrti Václava Berky z Dubé roku 1565 luterán kníže Karel z Minstrberka. Za druhé nedostatek hodných kněží byl příčinou, že biskup přehlédal nejednu chybu na mravní podstatě duchovních, jen když uznávali biskupskou svrchovanost a hlásili se k víře katolické.[3])

Když roku 1576 kněz Martin zranil Martina Žďárského, faráře v Bludově a „nemálo o zdraví jej připravil," nařídil mu biskup, „že se proti němu všelijak až do té pře mezi vámi srovnání pokojně chovati budeš a jemu nápravu co barvíři od bojení dal a sám utratil v nemoci neprodlévajíc napravíš. Nicméně před Námi sám osobně neobávajíc se ničeho se postav." Bylo to již druhé předvolání v této věci, muselo však přijíti třetí a čtvrté, než kněz Martin moravičanský poslechl.[4])

V Mohelnici po mistru Danielovi, jenž se připomíná ještě počátkem roku 1572,[5]) byl farářem Jiři Speer a v letech 1573—1575 Jakub Aler.[6]) Od roku 1576 nastoupil tam duchovní správu mohel-

---

[1]) Kop. k r. 1568 fol. 108.

[2]) Píšeť biskup Mohelnickým v lednu . 1568: »Co se faráře moravičanského, kterýž sobě grunt u vás koupil, dotejče, nikterak k tomu povoliti aby on na gruntech našich sobě domy kupovati směl, poněvadž s námi o tom nic nejednal, nechceme — protož jemu o tom oznámiti můžete a takového trhu nedopouštěti«. Kop. z r. 1568 fol. 11.

[3]) *Kameníček*, Zemské sněmy a sjezdy mor. III. p. 228. 335.

[4]) Tři listy biskupovy faráři moravičanskému ze dne 17. června, 1. července a I. srpna 1576 kop. XIV. fol. 14. 21. 37. Že kněží tehda nosívali zbraň, dosvědčuje »tesák« v pozůstalosti kněze Víta. Ještě r. 1639 klade se v řádech mečířského cechu v Uničově za mistrovský kus mladému mistru mimo meč rytířský a kupecký také »meč kněžský« (*Houdek*, Loštice p. 67). Víc o tom *Winter*, Život církevní v Čechách p. 655, kdež na stránce 600 též uvedeno, kterak dlužno pohlížet na kněžské chyby v onom věku: »Kněží byli vždy synové své doby a nemohli nepodléhati chybám, jimž podléhalo všechno obecenstvo kolem nich: každou dobu jest měřiti jejím loktem a všechny lidi stejně«.

[5]) Kop. XII. fol. 18.

[6]) Ještě ve čtvrtek po sv. Lucii 1575. Knihy měst. moheln. III. p. 40.

nický rodák, kanovník brněnský kněz Martin Medek,[1]) jenž následujícího léta se stal proboštem v Hradišti nad Znojmem, později pak velmistrem řádu křižovnického a pražským arcibiskupem Od sv. Michala téhož roku 1577 převzal faru mohelnickou Ondřej Roznaur,[2]) opět rodem z Mohelnice, kdež Oldřich, otec jeho, měl dům u „fortny.“[3])

Jiný rodák mohelnický, tehdejší arcibiskup pražský, Antonín Brus položil toho léta první kámen k budoucímu kostelu sv. Stanislava na nově zřizovaném hřbitově.[4]) Jako hned roku 1572 po smrti Jana Mezouna z Telče, měl se Antonín Brus roku 1578 opět státi biskupem olomuckým, ale nedošlo k tomu. Koupiv pro svého bratra vladyku Jakuba z Mohelnice od Valeryho Hepnara z Frankenberka statek svánovský se Studeno Loučk u.[5]) prodal roku 1579 toto zboží pozůstávající ze vsí Studené Loučky, Svánova, Nového Svánova a Křivce ve prospěch Anny, zůstalé dcery po nebožtíku Jakubovi za 6000 zl. Václavu staršímu Záviši Bitovskému ze Slavikovic a na Doubravici.[6]) Jinak až do nastolení biskupa Pavlovského roku 1579 prameny o Mohelnici vysychají. Známoť jen, že kněz Ondřej Roznaur asi roku 1581 byl od městské rady obžalován, s obročí sesazen a na Mírově uvězněn.[7])

Kněží rodáci z Mohelnice Roku 1571 umřel v Polště bratr Jiří Filipinský, zřízený na kněžství roku 1555 v Kožmínku, rodem Moravan z Mohelnice, člen úzké rady, člověk pobožný, pracovitý, užitečný. Vlastní bratr jeho Jakub Mohelnický, zřízený na kněžství roku 1562 ve Slezanech, ujel téže doby z Malenovic, kdež

---

[1]) Poprvé v knih. měst. moh. I. p. 65 v sobotu po sv. Jakubě. Kněz Jan uvedený k tomu roku *Volným*, círk. top. olom IV. p. 10, vznikl omylem biskupského písaře, jenž v kopiáři XVI. fol. 112 ve středu po sv. Martině 1576 nadepsal dopis faráři mohelnickému »Ctihodný kněže Jane« kdežto v dopise dto. v pátek po ochtábu sv. tří králů 1577 píše správně: »knězi Martinovi mohelnickému«. Kop. XV. fol. 14. — Oba dopisy jsou v záležitosti faráře zvolského, jenž byl »pod poslušenstvím« mohelnického faráře jakožto kollatora.

[2]) Biskup zpravuje o tom Mohelnické dopisem dto. na Kroměříži ve čtvrtek po narození P Marie 1577. Kop. XV. fol 98.

[3]) Kn. měst. moheln III. p. 96.

[4]) Že toho roku položen základní kámen, jde na jevo z nedatovaného dopisu městské rady mohelnické r. 1661 k biskupu arciknížeti Leopoldu Vilémovi. Arcib. arch. kroměříž sub »Müglitz«.

[5]) Vladyka Jakub se píše po Svánově v pondělí velikonoční 1575. Kn. měst. moheln. III. p. 28.

[6]) Kupní smlouva na zámku Mírově v pátek po narození P. Marie 1579. Kop. XVII. fol. 47. 48. Srv. *Volný*, Mähren V. p 781. 811. 869.

[7]) *Breitenbach*, Spor bisk. Pavlovského Čas. Mat. mor. 1906 p. 366.

byl správcem církevním, někam mezi přátele do Mohelnice, lakomý a na peníze velmi laskavý člověk. Napravil se však potom a dokonal život svůj v Tovačově u bratra Joachima roku 1585.[1]) — V Moravičanech byl farářem od let asi 1557 kněz Martin Mohelnický, později ženatý. — Roku 1569 slaví v Mohelnici prvotiny novokněz Adam, jinak neznámý. — Na filosofické fakultě pražské byl roku 1570 zapsán Martin Marcotius, Mohelničan, jenž roku 1572 přišed z Kouřimě, stal se rektorem v Kutné Hoře.[2]) — Ve Zvoli byl roku 1574 farářem Martin, syn Urbana Smutného z Mohelnice. Roku 1577 zavřel ho biskup na Mírově, propustil ho však brzy s nadějí, že obdrží jinou faru.[3]) Polepšil se však sotva, neboť roku 1587 jsa farářem v Č. Třebové, měl ženu a několik dětí. Faru dostal, stavě se upřímným knězem katolickým, ale potom se zjevně klonil k bludařům a nedbal zákonů církevních. Chtěje se zalíbit protestantům sloužil mši sv. českým jazykem, ke křtu sv. pak neužíval ani sv. olejův ani svěcené vody, nýbrž vody obyčejné se solí smíšené.[4])

Jiný Mohelničan Ondřej Roznaur, syn Oldřicha, majitele domu v ceně 250 hř. u fortny, byl v letech 1577—1581 farářem ve svém rodišti. — V letech 1586—1587 byl v Hulíně farářem Jan Strnisko, syn konšela mohelnického Jana. Před tím byl u sv. Blažeje v Olomouci a v Nov. Jičíně.[5]) V Novém Jičíně vedl roku 1583. 1584 duchovní správu kněz Václav Alexander z Mohelnice, jemuž luterská rada městská vypověděla službu.[6]) Ve Slavoníně působil r. 1574 mohelnický rodák Hans Bleistock, jenž r. 1585 byl farářem v Langendorfě.[7]) Lorenz Palma syn mohelnického zámečníka Linharta odešed roku 1586 ze Svitav byl do roku 1592 farářem v Hněvotíně, potom v Maletíně, odkudž k roku 1595 připomíná se na faře ve Vendolí, k roku 1597 v Kamenné Horce, kdež zemřel asi roku 1611.[8]) V Jevíčku koupil r. 1603 za 300 hř. kněz Jiřík Mohelnický

---

[1]) Zápisy bratra Orlíka. Fontes rerum austr. I. odd. V. p. 254.

[2]) Monum hist. univers. Carolo Ferd. I. 2. p. 400. — *Nováček*, Listář k dějinám školství kutnohorsk. Histor. arch. č. 5. p. 11.

[3]) *Volný*, Círk. top. olom. IV. p. 86. Kn. měst. moh. III. p. 19. 237.

[4]) *Borový*, Martin Medek p. 40. 49. 54.

[5]) Kn. měst. moheln. IV, p. 28. -- XXXII. p. 74. *Procházka*, Život Jana Sark. p. 502.

[6]) *Procházka* l. c p. 500. 501.

[7]) Kn. měst. moh. III. p. 24. 189.

[8]) Kn. měst. moh. XXXII. p. 74. — IV. p. 197. 239. 530. *Volný*, Círk. top. olom. IV. p. 31.

rinkovní dům, kterýž roku 1607 prodává vdova po něm Anna.[1]) V Maletíně držel roku 1611 obročí Martin Heller. — V Líbavě byl téhož času katolickým farářem Václav Jan Beyer, později v Litovli, oba z Mohelnice.[2])

V církevních dějinách proslul Antonín Brus, narozený v Mohelnici roku 1518, velmistr řádu křižovnického, arcibiskup vídeňský a od roku 1561 do smrti 1580 arcibiskup pražský. Martin Medek byl v letech 1576 a 1577 jako kanovník brněnský farářem v Mohelnici odkudž jmenován proboštem v Hradišti nad Znojmem. Po smrti Brusově zvolen byv velmistrem řádu křižovnického stal se arcibiskupem pražským. Zemřel roku 1590. Bratr jeho Petr Medek byl po Martinovi proboštem v Hradišti, kdež zemřel 30. května 1580[3]) Syn po bratru jeho Kašparovi Václav Medek byl ačkoli roku 1586 ještě nezletilý čtyři léta potom už olomuckým kanovníkem. Roku 1596 prodává v Mohelnici za 160 rýn. půl čtvrti pole, kterouž mu byl koupil nebožtík strýc pražský arcibiskup Martin.[4]) (P. d.)

[1]) Měst. arch. jevíčsk. Urkundenbuch I. p. 358.

[2]) *Volný,* Círk. top. olom. I. p. 361.

[3]) *Peřinka,* Znojemský okres ve Vlastivědě p. 221. 236.

[4]) *Paprocký,* Zrcadlo p. 241. — Kn. měst. moheln. IV. p. 224.

Mojžíš a stará Arabie.

Dr. Augustin Štancl. (Č. d.)

Později lze ovšem znamenati i pokrok ve stavbě chrámové. Ve chrámích arabských najdeme místo tajemné, věštírnu, jež obklíčena byla dvorem chrámovým, nekrytým a v něm oltář zápalný. Tím zachycujeme novou zvláštnost v bohoslužbě arabské, prorokování a věštění.[1]) Jinou bohatou složku v arabské bohoslužbě tvořily sliby; zvláště význačný byl slib „ḥagg“ zvaný, byl to vlastně slib tkvící ve vzájemné smlouvě mezi člověkem a bohem. Nouze vynucovala po většině „ḥagg“, jak lze vyčísti z nápisu nalezeného od Halévy-ho. Do podrobnosti však nelze udati, v čem „ḥagg“ vlastně záležel, jen nejpodstatnější obřad jeho, obíhání anebo obcházení kolem chrámu, jest nám znám.[2])

Arabové dosti často na místo obětních zvířat přinášeli jejich obrazy a sošky, zhotovené ze zlata a stříbra, ano nalezly se na posvátných místech arabských i sošky lidí. Dle Grimme byly to náhrady za lidi určené k obětem.

Jiný symbol odnášející se k měsíci byla barva zvláštní mezi těmi, jaké přisouzeny bývaly oběžnicím; barva bílá patřila měsíci. V Harraně byl chrám boha měsíce s jeho modlou ze stříbra. Kněží v něm byli oděni do bílých rouch, třímali stříbrné kaditelnice a ze stříbrných nádob obětovali. Z Wellhausena se dovídáme, že staří Arabové obětovali bělobarvého velbłouda. V astrální theologii jest bůh ohněm a světlem, září v různých barvách a zjevuje se také v různých podobách. Měsíc, slunce a Venuše jeví se lidskému oku jako kotouč, Saturn se svými kruhy jako kříž. Kotouč jako symbol se velmi zhusta vyskytá na semitských pomnících, ano kotouč okřídlený je dokonce velmi častý obraz na egyptských a assyrských pomnících. Had bývá také často na pomnících semitských vyobrazen a představuje kruhovitou dráhu měsíční. Novoluní bývalo označováno rohy, a hlava býčí s rohy byla nejvýstižnějším symbolem měsíce. Glaser přivezl hojně takových vyobrazení. V úplňku měsíčním spatřovali lidský obličej, u Arabů ještě dnes znamená badr „úplněk“ tolik, kolik plný obličej. Kolikráte se pak volá i v písmě sv., aby Bůh neodvrátil od nás tváře své anebo aby

[1]) Grimme p. 31.

[2]) Ibidem p. 33.

na nás se usmála v plném lesku! Rohy, jimiž opatřeny byly oltáře v chrámě židovském, dojdou svého vysvětlení v měsíci, byly to rohy znázoňující sílu, a měsíc rostoucí vyvíjel sílu svou na hladinu mořskou za přílivu a odlivu. Znamená li rohy opatřená hlava býčí nový měsíc, plná tvář však úplněk, pak si snadno představíme buď přibývající nebo ubývající měsíc jako „býko-člověka". O něm se zmiňuje také Gilgamešova epopeje a nazývá jej eabani. Bůh měsíční jest mimo to okřídlený. Když všecky tyto znaky shrneme, pak se nám objeví ony obrovské postavy zpola býci, zpola muži okřídlení, tiarami odění a postavení ku chrámům a palácům babylonským jako symboly měsíce. Býk má znázorniti moc a sílu; tyto pojmy lze vyjádřiti také obrazem lvím, a tak jsou i jihoarabští lvi symbolem měsíčním. Lvi s obličejem lidským jsou známi jinde jako egyptské sfingy. Zvláštní je, že sfingy dosti často podvojmo se vyskytují, poněvadž dva měsíce se doplňují, jak jsme dříve už ukázali. Jihoarabské památky náboženské nezachovaly nám žádný obraz boží proti babylonskému náboženství, které si vyobrazilo boha měsíce jako starce s dlouhým vousem. Něco takového nenajdeme v staroarabském naboženství. Staroarabské náboženství se zrovna model štítilo. Grimme vidí důvod pro to v naprostém tajnůstkářství, do něhož halili kněží arabští své vědomosti o bohu. Možná, že má pravdu, ale tím není popřena zvláštní, zrovna úsilovná snaha uchovati náboženství co nejčistší a nejneporušenější

Mezi náboženstvím staroarabským a židovským jsou mnohé společné body, z nichž uzavírati lze, že obojí náboženství tkví ve velmi starých společných názorech světových nejstaršího semitismu. Nejnápadnější jsou: velký význam proroctví a věštby, dosti stejné oběti, zvláštní kněžská kasta, maanská Liva, pak I. a II. přikázání Boží, jenž jsou skoro v témže rozsahu u židův i Arabův. U jižních Arabů je aspoň zvykem jméno Boží opsati a tedy zpříma ho nevysloviti a zároveň jest u nich pozorovati snahu nezabývati se modlami, nápisy také, a jest jich dnes už 2000 nalezených, nečiní o nich zmínky. Kult židovský a arabský má společný podklad a kalendář, a cílem židův i Arabů bylo jedno a totéž: státi se „sluhou Jahvovým".

Pokud Mojžíš staroarabské zkazky zpracoval a do vznešenějšího světla postavil, to jest úkolem další práce.

Vigouroux několika řádky zrovna odbývá pobyt Mojžíšův v zemi Madian u kněze Jethra, Raguela. Je viděti, jak málo byly za jeho doby ještě známy památky arabské, dnes dlouhá a tak úrodná doba čtyřiceti let, kterou Mojžíš ztrávil v zemi Madianské, jest poněkud už osvětlena

a skýtá dnes i ono mlčení knih svatých dosti příležitosti, aspoň něčím vyplniti tuto dlouhou dobu a lépe pochopiti pak jednotlivosti, kterých výslovně vzpomíná písmo sv.

Země Madian se vyskytuje nejprve v dějinách Josefa egyptského a sice jsou v nich vzpomenuti kupci madianští. Země Madian slynula tedy výnosným obchodem, aspoň to, co prodávali kupci madianští za doby Josefovy, byly drahé voňavky, jež ještě dnes jsou hlavním předmětem v obchodu východu s Egyptem.[1]) Madian jest pruh severozápadní Arabie na jihu od Edomu podél zálivu Akabského a Moře Rudého. Jedná se nám o dobu 1400 roků před Kristem a tu máme právo souditi, že v této době kultura jihoarabská také do země Madianské vnikla, a tak i to, co jsme vyčetli z pomníků jihoarabských, platí i o zemi Madianské. Kultura minejská, vyvírající ze středu Jemenu táhla se podél cesty karavanní až do Madian, a zde právě z nápisův odkrytých od Glasera se dovídáme, že Arabové vypěstili velmi čilý a výnosný obchod a že právě v severozápadní Arabii založila říše minejská svou kolonii, zvanou Muçr. Možná, že Muçr a Madian je totožné, aspoň dochovaná jména míst a hlavně dnešní stanice karavan Macân u Petry svědčí o panství Minejských v těchto končinách. Prof. Euting na své výzkumné cestě těmito kraji našel u El-ʿUlâ právě mezi Petrou a Medinou množství malých a kusých nápisů minejských. Z nich lze vyčísti celý obraz náboženského života vířícího v těchto krajích ku konci 2. tisíciletí před Kristem.[2]) Jistý jest nejužší styk mezi kulturou v zemi Madian a v jižní Arabii, a jižní Arabie zná docela přesně středy kultury severoarabské, náboženské pak názory měly skoro tytéž. Jména vlastní, svědčící o neobyčejně hluboké a živé víře v osobního, nadpřirozeného a mravního Boha jsou hojná i v našem území. Bůh, nejvyšší, spravedlivý a láskyplná všemohoucnost jest obsahem jmen nalezených i v kraji země Madian. Wadd, ona arabsky vyjádřená „svatá, mravní láska“, byla také zde známá a vzývána, a poněvadž na jihu Arabie si zvolili měsíc jako její zjevení smyslům přístupné, zovouce jej Sahrân, můžeme směle říci, že úcta a náboženský význam měsíce byl znám i v zemi Madian. Sem tedy přišel Mojžíš.

Země tato nebyla úplně cizí a neznáma Židům ani v Egyptě. Z Vigouroux zvídáme, že dosti pravděpodobně i mnozí Židé byli posli mezi Egyptem a krajinami v západní Asii[3]) a zase naopak, kupci pak

---

[1]) Vigouroux: Bible a nejnovější objevy v Palestině, Egyptě a Assyrii II. p. 17 sequ.

[2]) Nielsen p. 126.

[3]) Vigouroux II. p. 379 et sequ.

z těchto krajin zavítali i do Egypta i do krajiny obývané od Židů, jistě však přicházeli do města Faraonova, kde na školách studoval Mojžíš a později asi zastával některý úřad vznešený, ale také zodpovědný. Exodus vypravuje, že Mojžíš v Madian přišel ke studni, kam přihnaly dcery kněze Jethra svá stáda. Můžeme docela dobře přisvědčiti Nielsenovi, že stáda ta byla asi stáda z obětních zvířat, a studna vzpomenutá že patřila ku chrámu. Bez studně si totiž nelze pomysliti arabský ḥaram. Zarážeti nás pak nesmí boj u studně o vodu, který tak energicky rozhodl Mojžíš. To, co věčně se děje na světě, událo se i zde; vyšší zájmy a ohledy náboženské měly ustoupiti před sobectvím.

Než jsou daleko zajímavější jednotlivosti v domě Jethrově. Kněz tento nese hned jména dvě; jednou (v Ex. 2, 18.) sluje Reᶜu-el a jinde (v Ex. 3, 1.) nazývá se opět Jitro. Dvojí toto pojmenování může míti svou příčinu ve zvláštním obyčeji Minejských. Zvláštností jejich je totiž proti ostatním Arabům ba všem Semitům, že Minejští králové a kněží Waddovi nesou jména dvě. Známe minejského krále, který se zove hned Waquah-el Jathiᶜ a hned opět Jathaᶜel Rijâm, a tak mohl i onen kněz Exodu se zváti i Jetro i Reᶜu-el.

Do rodiny tohoto kněze se vženil Mojžíš vyvoliv si Çipporu za manželku. Už tento fakt vrhá ostré světlo na náboženské smýšlení Jethrovo. Mojžíšovou hodností bylo jeho židovství, odtud jeho pohrdání cizinou a jejími zvyky, ale Mojžíš miloval vroucně právě to, čím národ jeho rostl, jeho vyvolení zvláštní, tkvící v synovském poměru ku pravému Bohu. „Raději chtěl snášeti ponížení s národem Božím, než by se těšil časnému pohodlí z hříchu“ (Žid. 11, 25.), toť heslo Mojžíšovo. A tento Mojžíš si bere za ženu Çipporu, Mojžíš, v němž zhuštěny byly všecky tradice jeho národa měrou nejsilnější a který více než jiný prohlédal jejich cenu i význam! Jemu už tehdy nebyl utajen význam manželství a nejhlubší podklad jeho, vězící v harmonii duší snoubících se. A tento Mojžíš by si vzal za ženu dceru Jethrovu, kdyby nebyl býval přesvědčen, že jeho ideje jsou ideami domu Jethrova? Nedivno proto když Mojžíš i po svém vyvolení za vůdce lidu a tvurce národa židovského jako prorok Boha živého si ještě zvolil Jethra za svého důvěrníka a přítele nejmilejšího. Sám Diviš Kartuzián, jeden z nejpilnějších a nejbedlivějších exegetů středověkých, se nad tímto faktem zamyslil a doznává: „Mohlo by se zdáti podivným, že Jethro, muž takového významu ve své zemi, dal dceru svou muži psanci a v oné zemi docela chudému za ženu. A na to se dá odpověděti, že měl zřetel k jeho zjevu milému, opatrnosti a k ostatním ctnostem Mojžíšovým. A možná,

že také slyšel od něho nebo od jiných, kým byl v Egyptě a proč odešel.“ [1]) Ze Çippory splodil Mojžíš dva syny a dal jim jména obyčejná v arabském životě, jednoho nazval Eli-ᶜezerem (můj Bůh pomáhá) a druhého Ger-ᶜsumem (Jeho jmeno je při nás). Syn Jethrův se nazývá dle Num 10, Ḥobab. Jméno utvořené z Ḥobab-el, „Bůh je (bytost) milující.“

Mojžíš konal v rodině Jethrově úřad dosti podřízený, byl pastýřem stáda zasvěceného bohu. Nielsen myslí, že jako takový se pohyboval pouze v okruhu zasvěceném některému chrámu nebo bohu, neboť tu byl úplně jist, [2]) domnívá se však, že vlastního „posvěcení“ na kněze dosud se mu nedostalo, nedostávalo se mu onoho tajemného, vnitřního povolání. Za těchto okolností vypravuje Ex. 3, 1., že Mojžíš přišel se stádem svým k hoře Boží Horeb. Tou „horou Boží“ rozumí Nielsen [3]) svatyni a sice dle pojmů jihoarabských, jež jsme dříve už rozvedli. Praví dále: „Bůh zde bydlící, jejž hora představovala, jmenoval se Horeb, podobně jako skála v Hadramauntu se nazývá Al Galsad. Místo kultu se zove dle Boha, jehož bydlištěm nebo znakem jest. Horeb však znamená „vysušovatel“. Parallelou dle Hommela je sabejské jméno boží „Haubas“, totiž bůh, který pomocí měsíce vlny mořské stahuje a dno mořské obnažuje a vysušuje. Jméno toto znamená tedy boha měsíce a místo jeho úcty nebylo od moře vzdálené.“ Tolik Nielsen. [4]) Všecky tyto kombinace se úplně hodí na zemi Madian a na záliv Akabský, jakož i na samo Moře Rudé. Příliv a odliv jeho je značný, hladina mořská stoupá mnohdy o více než celý metr [5]) a musí každého naplniti úžasem.

Jak Nielsen však líčí theofanii v hořícím kři a ji vysvětluje, neodpovídá ani tomu, co dříve pravil o Mojžíšově poměru k Jethrovi ani neodpovídá způsobu, jak se vyjadřuje písmo sv. Zde vybočil Nielsen z dráhy učeného exegety písma sv. na zcestí racionalismu. Dle Nielsena by byl Mojžíš spatřil na oltáři hořeti haluze kassie vydechující vonný dým, nebyl by však věděl, že místo oběti jest posvátným. Tento výklad jest příliš smělý a docela nepřirozený. Mojžíš byl dle všeho úplně zasvěcen do spekulace

---

[1]) D. Dionysii Cartusiani opera omnia I. 490 B. Monstrolii 1896.

[2]) Nielsen p. 132.

[3]) Ibidem.

[4]) Ibidem p. 133.

[5]) Vigouroux II. p. 362 a p. Zvláště zajímavý popis z péra Dr. G. Schweinfurtha p. 390.

arabské theologie a shledal ji asi čistší než obyčejné smýšlení náboženské u zotročených židů v Egyptě. Co vše bylo jen obsaženo ve jménech, která Mojžíš v ústech měl a na něž ustavičně myslil! Jaká hloubka hledí na nás z jediného jen arabského pojmenování Boha — Wadd? Ale genialně založený duch Mojžíšův nenabyl v tom uspokojení, naopak to byly pobídky, ženoucí jej odloupnouti mnohou směšnou skořápku lidské mdloby a pozemského klamu a proniknouti až ku jádru všeho. Byla to úporná práce ducha i srdce takové síly, jakou bychom marně hledali u největších umělcův a učenců, něco spřízněného můžeme nejvýš najíti jen v životech velkých světců. Vise a inspirace, nové netušené propasti světla a krásy, jsou společným jejich údělem. Totéž hledejte i u Mojžíše! Hleďte tak na zjevení na Horebu a není třeba si naivně mysliti, že Mojžíš zabloudil až k nepřístupnému oltáři svatyně, na němž plály vonící haluze kassie a že omámen upadl do bezvědomí, v němž slyšel jen mohutný hlas, aby svlékl obuv, neboť místo to posvátné je. Netřeba tak dětských výkladů. Duch Mojžíšův byl opravdu oslněn mnohými naukami arabské theologie a propracuje a ztravuje je, byl tak jimi rozrušen a v celé své bytosti jimi proniknut, že začal tušiti a chápati ony čisté původní prameny a jejich vznik. Tak byl připraven, aby viděl víc než ostatní lidé viděti mohou a slyšel slova, jež jiným zůstanou nesrozumitelná. Kdo by tu nevzpomněl vytržení sv. Pavla! Sv. Pavel směl shlédnouti konce theologie Mojžíšovy a to zase v zemi arabské, kde Mojžíš viděl odhaleny její začátky ve zjevené bytnosti Boží. Při tom nám nepodá vysvětlení žádná vědecká exegese sebe důkladnější a opatrnější. Zde má slovo jen víra se všemi složkami svými, ovšem opřena o základy našich přirozených sil. (P. d.)

Husův »Páteř dobrých a zlých lidí.«

DR. JAN SEDLÁK.

Mezi Husovými drobnými spisy českými nejisté posud místo mají dva kusy, jež Jungmann,[1]) dovolávaje se Bočka, nadepsal „Páteř dobrých lidí“ a „Páteř zlých lidí“. Boček je našel v rukopise stud. knihovny olomoucké č. 34[2]) a určiv je jako spisky Husovy, opsal je. Opisy jeho jsou v zemském archivu moravském č. 596.[3]). Ale Erben jich do vydání českých spisův Husových nepojal, a Jireček[4]) je zařadil mezi „Spisy nepravě Husovi připisované“. V. Tille, jenž znovu prostudoval české věci v olom. stud. knih., činí[5]) při těchto traktátcích u jména Husova otázku, a Flajšhans[6]) je klade mezi spisy nejisté. Lze je připisovati Husovi?

Především upozorňuji, že jen druhý spisek má v rukopise nadpis „Paterz zlych lydy“, první jest bez nadpisu. Boček, mysle, že druhý kus s předcházejícím souvisí, dal i prvému nadpis. Ale takové souvislosti mezi oběma traktátky není! Proto jest nutno otázku o autorství Husově klásti u každého kusu zvláště.

Druhý spisek „Páteř zlých lidí“ jest Husův. Za takový jej měl sám písař nebo jeho současník, jenž na konci Páteře v rukopise olom. napsal in marg. M. H. Mám však pro to ještě jiné rukopisné svědectví, že byl v XV. stol. spisek znám jako Husův. V kapit. knih. pražské v kod. C 103 jest na fol. 109b[7]) poznámka: „Nota, quando aliquis iacet in peccatis mortalibus et dicit oracionem dominicam, minimum(!) exauditur“, a za ní jest celý tento kus latinsky. Pak v druhé poznámce proveden parallelismus sedmi proseb otčenáše se ctnostmi božskými a základními mravními, a pod tím udán autor: „Hec Mgr. Joh. Hus.“ Mohla by arci býti pochybnost, míní-li písař obě poznámky či pouze druhou; ale vzhledem k tomu, že obě píše

---

[1]) Přídavek č. 38.

[2]) Fol. 58ab.

[3]) Stará sign. R. III 13/23 Cf. Č. M. M. XIX str. 166.

[4]) Rukověť k dějinám lit. české, Praha 1875, str. 281.

[5]) Věstn. Ak. IV (1895).

[6]) Lit. čin. str. 62.

[7]) Omylem v katalogu str. 405: fol. 96b.

v souvislosti, a vzhledem k marginální poznámce olomoucké lze právem to „hec“ vztahovati na obojí.

„Páteř zlých lidí“ je tedy dílko Husovo. Ale který text jest původní: latinský kapit. praž. či český olomoucký? Myslím, že český, ježto latinský v šesté prosbě vkládá malou glossu. Ostatně jest pravděpodobno, že obojí text byl znám a rozšířen již za života Husova a že jest od něho obojí.

Český text je také v praž. univ. kod. I E 5 fol. 362a—363a s úvodem: „Slušie znamenati, že kto chce v modlitbě uslyšán bajti, ten musí všeliký hřiech smrtedlný s úmysla vyvrci. Neb bude-li mieti hřiech v libosti, pán buoh jeho modlitby neuslyší, ale když dieme Otče náš, otpovie hospodin . . .“ Zde však je text někde zkrácen, někde značně rozšířen, a sedmá prosba jest vynechána.

Tendenci tohoto spisku Husova udávají pražské rukopisy správně. Chce zdůrazniti důležitost stavu milosti posvěcující pro modlitbu. Ale trpí hyperbolismem, jenž i jinak u Husa mnohdy nás zaráží, a je dogmaticky nepřesný a protože od modlitby může hříšníka odpuditi, jest pohoršlivý. Hus zapomíná tu na rozdíl zásluhy „de condigno“ a „de congruo“ a nedbá nauky dogmatické o obrácení hříšníkově. Kdo jest ve stavu těžkého hříchu, nemůže ovšem činiti nic záslužného pro život věčný, ale jsa podepřen milostí pomáhající, již Bůh uděluje i hříšníkovi, může dobrými skutky, tedy i modlitbou, dosíci daru ospravedlnění a dober přirozených, ne z práva, nýbrž ze štědrosti Boží. Není tedy modlitba jeho bezcenná, naopak je důležitým krokem k obrácení, a Bůh se k ní nemá tak odmítavě, jak praví fikce Husova. A v praktické pastoraci musí duchovní vůdce hříšníky povzbuzovati k dobrým skutkům, třebas neměly ceny nadpřirozené, zvláště pak k modlitbě, a ne od ní takovým nepravdivým nadsazováním odpuzovati. Povšimnutí zasluhuje, že blud o církvi vyrostl z podobného kořene.

První kus, jak již bylo řečeno, nelze nadpisovati „Páteř dobrých lidí“. Muselo by tam býti, jak Bůh odpovídá dobrým lidem, že je vyslyší, a toho tam není. Je to vlastně „krátký výklad na páteř“. Jest Husův? Rukopisného svědectví pro to není, ale okolnost, že písař v kod. olom. vložil jej mezi „Devět kusův zlatých“ a „Páteř zlých lidí“, činí to pravděpodobným. Obsahově pak jeví se značná podobnost s „Výkladem menším na páteř,“[1]) zvláště při třetí, čtvrté a sedmé prosbě. Lze tedy i tento Výklad míti za Husův.

---

[1]) Erben I. 357 n.

Ale není původní. V rukopise Vyšnobrodském č. 83 nalezl jsem na poslední stránce (fol. 46b) latinský výklad otčenáše s nadpisem „Exposicio super Pater noster brevis“, a s tímto textem shoduje se výklad Husův většinou úplně, jen při první prosbě jest výklad jiný a při druhé a čtvrté vykládá Hus druhou část prosby zvláště. Zde, zdá se, aspoň u druhé prosby, vzat jest výklad Husův z nějaké písně. Že latinský text jest originál a český jen jeho zpracování, nutno souditi z toho, že latinský každou prosbu vykládá prostě trojdílně, kdežto český právě na uvedených místech od této formy se odchýlil. Nicméně jest i tento spisek Husův dokladem, jak pilně Hus sbíral a zpracovával látku k poučení věřících. Čí jest originál, nebylo mi lze určiti.

Podávám všecky čtyry texty ze zmíněných rukopisův.

1.

Páteř zlých lidí.

Otče náš odpovieda bóh: Nejsem já otec váš, neb ste vy z otcě ďábla, neb skutky jeho činíte a obyčějóv jeho následujete, točíšto pýchy, smilstva a v jiných hřiešiech trvalivě přěbýváte.

Jenž si v nebesiech točíšto v nás, odpovieda bóh: Nejsem v vás, neb vy nejste nebe, ale peklo jste.

Osvěť sě jmě tvé odpovieda bóh: Ne skrzě vás ani v vás, nebo vy nejste svatí, ale zlořečení.

Přiď królevstvie tvé odpovieda bóh: Nepřideť k vám, alébrž odiato bude od vás a dáno bude lidu, jenž činí ovoce jeho.

Buď vóle tvá jako v nebi tak i v zemi odpovieda bóh: Tak jest vóle má v vás, aby kdež ďábel jest, aby i vy tudiež byli, a tak jest vóle má v nebi, aby kde sem já, aby i vy tam nikdy nepřišli.

Chléb náš vezdajší daj nám dnes odpovieda bóh: Nedám vám chleba, ale věčný hlad a žiezen.

A odpust nám viny našě, jako i my odpúštieme našim vinníkóm odpovieda bóh: Neodpustím, neb vy neodpúštiete vinníkóm vašim.

A neuvoď nás v pokušenie odpovieda bóh: Neuvedu vás, ale přiepustím, abyste byli uvedeni.

Ale zbav nás od zlého odpovieda bóh: Nezbavím vás, ale dám vás ďáblu a všěm jeho tovařišóm na věky, aby vás mučili bez skonánie. Nestojte, nestojte, nestojte. Melius illi erat, si natus non fuisset.

2.

[Pater noster malorum.]

Nota, quando aliquis iacet in peccatis mortalibus et dicit oracionem dominicam, minime[a] exauditur. Quia orans dicit:

Pater noster, respondet deus: Non sum pater vester, vos enim ex patre dyabolo estis, quia opera eius facitis et mores eius imitamini sc. in superbia et avaricia, gula etc.

Qui es in celis i. e. in nobis, respondet deus: Non sum in vobis quia vos non estis celum, sed infernus estis.

Sanctificetur nomen tuum respondet deus: Non per vos nec in vobis, quia vos non estis sancti, sed maledicti.

Adveniat regnum tuum respondet deus: Non ad vos veniet, sed pocius auferetur a vobis [et dabitur genti facienti fructus eius.

Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra respondet deus: Sic est voluntas mea in vobis, ut[b]] ubi est dyabolus, ibi et vos sitis, et sic est voluntas mea in celo, ut ubi ego sum, ibi vos nunquam perveniatis.[c]

Panem nostrum cottidianum da nobis hodie respondet deus: Non dabo vobis panem, sed sempiternam esuriem et sitim.

Et dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris respondet deus: Non dimittam, quia vos non dimittitis debitoribus vestris.

Et ne nos inducas in tentacionem respondet deus: Non vos inducam, quia dicit Jacobus:[1] „Nemo cum temptatur, dicat quod a deo temptetur, quia deus intemptator malorum est.“ Vnde vos non inducam, sed induci permittam.

Sed libera nos a malo sc. dyabolo, respondet deus: Non liberabo vos, sed tradam vos dyabolo et sociis omnibus eius in perpetuum cruciandos.

3.

Exposicio super Pater noster brevis.

Pater noster, excelsus in creacione, suavis im amacione, dives in hereditate.

[1]) 1, 13.

---

a) ps. minimum. — b) Písař [ ] vynechal. — c) Kod. perwenietis.

Qui es in celis speculum eternitatis, corona iocunditatis, thezaurus felicitatis.

Sanctificetur nomen tuum, ut sit mel in ore, cithara in aure, devocio in corde.

Adveniat regnum tuum, iocundum sine permixtione, securum [a] sine ammissione, tranquillum sine tribulacione.

Fiat voluntas tua sicut in celo et in terra, ut eciam que odis odiamus et que diligis diligamus et que placita tibi sunt inpleamus.

Panem nostrum cottidianum da nobis hodie: doctrinalem, penitencialem et virtualem i. e. sacramentalem.

Et dimitte nobis debita nostra, que contra te commisimus aut contra proximos aut contra nosmet ipsos; *sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, qui nos offenderunt iniuria verborum aut molestia verberum aut ablacione rerum.

Et ne nos inducas in tentacionem: mundi, carnis et diaboli inimici.

Sed libera nos a malo: preterito, presenti et futuro; pene, culpe et miserie.

Amen concedat deus, qui sine fine vivit et regnat.

4.

[Krátký výklad na Páteř.]

Otče náš, velmi veliký v stvoření, sladký v milosti, bohatý v dědictví.

Jenž si v nebesiech koruna veselé, poklad štěstie, studnice všie dobroty.

Osvět se jmě tvé totižto svato buď v nás, jenž jest dáno křesťanóm od tebe, Kriste, myslí svatým, jenž nevonie skutkem marným.

Přiď královstvie tvé, veselé bez proměny, pokojné bez zámutku, bezpečné bez ztracenie.

Buď vóle tvá, aby což ty nenávidíš, i my nenáviděli a co miluješ, i my abychom milovali a což přikazuješ, abychom naplnili.

Jako v nebi i v zemi svatých si potvrdil na zemi, kteréž stvořil, spas děti Adamovy.

[a]) ps. securus.

Chléb náš vezdajší, obecný, nadčitedlný,[a] posvátný; *daj nám dnes*, abychom na cěstě nezahynuli, ale v naději radujíce sě tě nade vše milovali.

A odpust nám dluhy naše, kteréž my učinili proti tobě, milý bože, proti nám samým, proti bližním našim; *jako i my odpúštiemy viníkóm našim*, že nás urazili křivotú svú, odjetím zbožie, zámutkem slov.

A neuvoď nás v pokušenie světa tohoto, starého ukrutného nepřítele[b] ďábla, našeho křehkého těla.

Ale zbav nás od zlého: minutého, nynějšieho i budúcieho Amen.

---

a) Ps. naczytedlny. — *b*) Ps. neprzytale.

Pálčův spis proti Husovu traktátu »de ecclesia«.

DR. JAN SEDLÁK. (O.)

Větší ještě cenu má spis Pálčův po stránce dogmatické, jež v otázce Husově jest rozhodující.

Od sporu odpustkového vyhraňuje se zápas stran v Čechách víc a více jako zápolení o věroučný článek o církvi. Kořeny arci sahají hlouběji; již odpor proti spálení knih Viklefových, dovolávání se ramene světského ke zdolání církevní autority a polemiky „de antichristo“ a „de credere“ pohybují se na tom poli. Ba, již roku 1408 v potyčce Jakuba z Nouviona s Husity, byly proneseny se strany těchto věty: „Církev netrvá nutně v prelátech a duchovenstvu, nýbrž v prostých věřících,“ „Pravá církev skládá se z věřících, trvajících v lásce“ a „Církev nynější jest církev satanova.“ Ale teprve, když fakulta theologická na obranu odpustků vyslovila požadavek poslušnosti k církvi římské, točí se celý boj kolem pojmu církve a jejího zřízení.

Zde se zápas octl na poli theology do té doby málo zpracovaném. Lombardovy Sentence, jež jsou příručkou celého středověku, nemají nauky o církvi, a vykladatelé Lombardovi jí pak ovšem také pomíjejí. Ani monumentální Summa sv. Tomáše Aquinského nemá této partie. Samo sebou se rozumí, že ani Stanislav ze Znojma, ani Páleč, ani Hus v Lektuře neprobírali článku o církvi. Ale mýlil by se, kdo by z toho důvodu upíral nauce o církvi pro tu dobu dogmatický ráz. Dogma žije v praxi církevní, jest vysloveno v slavnostních vyznáních víry a obšírněji předloženo v kanonickém právu.

O věroučné hodnotě kanonického práva může arci býti pochybnost. Dekret Gratianův jest sbírka soukromá a nedává citátům v ní obsaženým vyšší hodnoty, než mají ve svém původu. Dekretalky Řehořovy a sbírky následující jsou podepřeny autoritou hlavy církve a mají tudíž ráz přesně zákonný. V zákonníku tom však jsou obsaženy věci úplně dogmatické, na př. nauka o svátostech a uvedeny pro ně autority svatých otcův a rozhodnutí církevní. Tak se stává Corpus iuris canonici pro středověkého theologa nejpřístupnějším pramenem náboženským: v něm naléza církevní podání i definice papežův a sněmů církevních a středověké traktáty theologické oplývají citáty z kanonického práva.

Také nauka o církvi, především o jejím zřízení a pravomoci, jest uložena v tomto prameni a bývá zpracována kanonisty. Theologové obírají se jí jen ve vyšším kursu, vykládajíce symbolum apoštolské (Marienwerder) neb lateránské (Soltau) nebo jednajíce o jednotlivých otázkách (De potestate ligandi et solvendi a j.).

Proto vůdcové katolické strany sáhli hned r. 1412 ke kanonickému právu. Páleč, objasniv spiskem „De aequivocatione nominis ecclesia“, v jak různém smyslu se používá slova „církev“, aby bylo jasno, co oni rozumějí církví obecnou a římskou, připojuje k němu nejdůležitější doklady z práva. Stanislav pak, vykládaje v traktátu „De romana ecclesia“, co jest římská církev a jaká jest její pravomoc, dotvrzuje své vývody rovněž snůškou citátů právních. Kanonisté Jiří z Boru a Šimon byli jim tu asi pomocníky a rádci.

Hus, chtěje proti nim theoreticky odůvodniti svůj odboj proti církvi římské svou naukou o církvi a nemaje ani prázdně ani sil sestavovati vlastní theorii, sáhl po svém obvyklém zdroji Viklefovi a předložil v první části traktátu „de ecclesia“ úryvky ze stejnojmenného traktátu Viklefova a z jeho spisu „De potestate papae“, na mnoze doslovně opsané, nezpracované a nesečlánkované. Zdánlivě spočívá jeho traktát na písmě sv., na sv. otcích, především na Augustinovi, a používá i kanonického práva, ale všechen ten material je z Viklefa. A toto viklefské dogma o církvi, z rozkazu Husova v kapli betlemské u přítomnosti asi 80 osob přečteno a nejspíše jimi opsáno byvši, rozšířilo se v množství opisů po Čechách a stalo se vyznáním víry husitské o církvi.

Stanislav a Páleč, poznávajíce nebezpečnost této nauky, hledí jí v replikách čeliti dříve ještě, než měli spis v rukou. Když pak se Pálčovi, an právě pracoval o traktátu „Antihus“, dostalo exempláře toho spisu, upozorňuje Páleč hned v „Antihusovi“ na jeho podvratnost a všímá si ho ve svých vývodech. Ale na tom nepřestal. Proti soustavnému spisu Husovu zdálo se mu nutným, postaviti soustavný spis katolický. Proto přerušil na chvíli práci o Antihusovi a napsal první positivní díl „de ecclesia“, jehož se již v posledních kapitolách Antihusa dovolává. Dokončiv pak Antihusa, jal se potírati druhou, polemickou část Husova spisu v druhém díle svého „de ecclesia“, kde zase již cituje Antihusa.

Práce Pálčova jest první toho druhu v katolické literatuře theologické. Prameny, jichž používá, jsou: Písmo sv., spisy Augustinovy a Řehořovy (Moralia in Job) a kanonické právo. Starší práce své,

zvláště Antihusa, přejímá, někdy doslovně, Stanislavovy výklady o římské církvi přijímá úplně za své a v některých speciálních otázkách opisuje zrovna cenné spisy souvěkovců, na př. o antikristu traktát Stanislavův, o majetku duchovenstva spis Jakuba z Nouviona, a snad také o úctě obrazů nějaký spis, jinak nám neznámý. V disposici a celkovém postupu práce jest mu vzorem traktát Husův, jejž chce opravovati a vyvraceti, ovšem pouze jako obecná kostra. A s těmito nepatrnými pomůckami napsal Páleč dílo, jež má v rukopise krakovském 176 foliových listů, psaných ve 2 sloupcích, a ještě není úplné! Tu a tam se některé věci sice opakují, hlavně ve druhém díle, což zaviněno tím, že se taková opakování vyskytují u Husa, ale i tak je rozsah Pálčova spisu toliký, že se mu těžko může který spis té doby postaviti po bok.

Obsahově pak zasluhuje spis Pálčův, jak patrno z toho, co bylo uvedeno nahoře, upřímného obdivu. Některé věci nejsou sice úplně správné, zvláště kde v nauce o církvi předzřízených příliš povoluje Husovi, a Stanislavův pojem církve římské, jakožto duchovního komposita, jest poněkud umělkovaný, a pokud ve správě církve příliš zdůrazňuje kardinály a zanedbává biskupy, jest i nepřesný, nicméně nauka o církvi věřících, o hlavě církve, její pravomoci a otázkách s tím souvisících, jest propracována dokonale. Pěkně dokázána jest viditelnost církve, theoreticky i prakticky, a velmi obratně vyvrácen donatistický pojem církve jako shromáždění svatých a praedestinatiánský pojem církve Viklefův.[1]) Zvláště šťastně používá tu Páleč proti nim sv.

---

[1]) Nazývá-li se augustinským, lze se dovolávati jen jednoho místa u sv. Augustina, totiž De baptismo contra Donatistas l. 5. c. 27. n. 38: Quod in Cantico canticorum ecclesia sic describitur: »Hortus conclusus, soror mea sponsa, fons signatus, puteus aquae vivae, paradisus cum fructu pomorum,« hoc intelligere non audeo nisi in sanctis et iustis, non in avaris et fraudatoribus et ebriosis et invidis... in quibus (iustis) est *numerus* certus sanctorum *predestinatus* ante mundi constitucionem. Ale sv. Augustin, jenž přece právě proti Donatistům tak důrazně dokazuje, že církev zde na zemi má v sobě dobré i zlé, nemůže tím mysliti církev pozemskou, nýbrž nebeskou. A jeho »civitas dei«, jež obsahuje všecky spravedlivé od Abela až do posledního spravedlivého na světě, jest »duchovní církev«, ne tělesná. V tom jest právě chyba Viklefova a Husova, že nechtějí připustiti jiné církve Kristovy, než církev předzřízených, ježto prý jen ta se může jmenovati svatou. A to není názor Augustinův, jenž z pravidla mluví o církvi věřících, ve které jsou dobří i zlí, i pokrytci, ba i kacíři, a kteráž přes to nepřestává býti svatou, majíc prostředky, jimiž jednotlivce posvěcuje a majíc cílem ryzí »communio sanctorum«. Tento názor Augustinův jest katolický a zmíněná

Augustina, jehož se stále dovolávají, a dle něho dokazuje, že i církev věřících, třebas jsou v ní také zlí, může býti nazývána svatou. Přesvědčivě ukazuje, do jakých rozporů se zaplétá Hus, popíraje, že by předzvědění byli v církvi. Důkaz primátu z Písma, tradice a praktické nutnosti, lze nazvati přímo klassickým. Ani moderní bádání nemůže tu říci mnoho nového.[1]) Při tom poukazuje Páleč stále, hned v prvém díle, na bludy Husovy a vyvrací je, ve druhé části pak jde za Husem krok za krokem, rozebírá jeho argumentaci větu za větou a odmítá ji. Příležitostně zmiňuje se i o jiných věroučných deviacích Viklefistův a dává tak pro studium dogmatického vývoje husitství cenné pokyny.

Zkrátka: Pálčův spis proti Husovu traktátu „de ecclesia" jest klenot české práce theologické na počátku XV. století a prvotřídní pramen pro dogmatické nazírání na Husa a jeho dobu.

A pomysleme: Autor tohoto spisu stál jako svědek v Kostnici proti Husovi, z tohoto traktátu hlavně, jejž tak důkladně prostudoval a břitce analysoval, vybral věty jeho bludné, mluvil před komissí a sněmem o poblouzeních Husových tak, jak zde píše, on, odborník, učenec — v očích katolických soudců byl Hus, neodvolal-li, nutně odsouzen.

Augustinova církev duchovní (sanctorum) a nebeská (praedestinatorum) není s ním v odporu a má i v katolické dogmatice své místo. Srv. Harnack, Dogmengeschichte. Freib. und Leipz. 1893 str. 245—249; Dorner, Augustinus. Berlin 1873 str. 233. 289 nn.

[1]) Srv. Specht, Die Lehre von der Kirche nach dem hl. Augustin. Paderborn 1892.

Posudky.

Vlastimil Kybal, Arnošt Denis a Bílá Hora. Praha 1912. Str. 120.

Dílo Denisovo (Konec samostatnosti české) přijatého svou dobou, před dvaceti lety, s neobvyklým nadšením, ač již tehdy měla a mohla kritická oprava aspoň z části na něm býti provedena. Ale jednak to, že je napsal cizinec a to v duchu lahodícím našim mučennickým a k „ubohému" protestantismu tak náramně soucitným náladám, jednak skvělá forma oslnila i ty, kteří chauvinismu nehoví a kteří pro veliké přednosti díla ostýchali se na slabiny jeho poukazovati. Věci katolické u nás dosť uškodilo, i nelze říci, že by historikové našeho smýšlení byli proti němu svou povinnost vykonali, jež ovšem nebyla snadná, ale nikoli nemožná. Ke cti protestanta Denisa ostatně budiž ihned dodáno, že psal o katolictví ještě slušněji než naši pokrokáři.

These neb idea dramatu Denisem vypracovaného, Husem začínajícího a Bílou Horou končícího, jest, že katastrofa bělohorská byla obecným rozvratem dána, za toho úpadku nemohouc býti zamezena. Nyní se již bez výhrady tak nesoudí aniž se všecka vina svaluje na české stavy, ačkoli tu a tam také proráží známý český zlozvyk, vinu každého neúspěchu svalovati na jiné. Kybal myslí, že včasné smíření utraquistických Čech s „reformovanou a kulturně vyspělou i bohatou církví katolickou" by bylo národu našemu nejlépe šlo k duhu. Toť byl a jest i náš názor, jehož ovšem přijmouti nemůže, kdo v husitství spatřuje ohromné štěstí pro náš národ (a takto musí smýšleti každý náš pravověrný historik, nechce-li propadnouti národní klatbě). Je to věc osobního názoru, namnoze i — gusta, nikoli však historie, jak by nám rádi namluvili, neboť ta není vševědoucí. Nám p. Kybal svou domněnkou nepraví nic nového, i nepotřeboval se v předmluvě ohražovati: „Vyslovuji na jednom místě své knížky názor, že bylo tragikou vlády krále Jiřího z Poděbrad a celých českých dějin až po Bílou Horu, že se ještě před Lutherem nezdařil čestný smír utraquistických Čech s Římem, vyslovují zároveň své přesvědčení, že bylo v zájmu českého státu a národa spojení a usmíření utraquistických Čech s církví římskou. K tomu poznamenávám výslovně, že tento názor vyslovuji jako vědeckou hypothesu, a předem ohražuji se proti tomu, aby této hypothesy zneužívala za jakýmkoliv cílem žurnalistika kterékoliv strany politické, jmenovitě strany klerikální a antiklerikální." Opakuji: proti nám se ohražovati nepotřeboval, hypothesa jeho je dávným přesvědčením katolickým. Ale na druhé straně, když ji jako svůj nález uveřejňuje, nemá práva někomu zabraňovati, aby se na ni odvolával, uzná-li za dobré; my to jistě nebudeme, neboť máme pro to své přesvědčení dost jiných dů-

vodův, autorita pak spisu p. Kybalova by nás nezachránila. Nádherně vybavená tragedie Denisova nejen v zájmu náboženském nýbrž i historickém volá již dosti dlouho a pořád ještě po kritice. P. Kybal se o ni pokusil, pokus se ve všem nezdařil, ale jest pozoruhoden. Kdo četl Denisa, i jej s užitkem přečte. Knížka jeho zahajuje novou sbírku p. Pelclovu „Kritické studie.“

Josef Zukal, Die Liechtensteinsche Inquisition in den Fürstentümern Troppau und Jägerndorf aus Anlaß des Mansfeldschen Einfalls 1626—1627. Opava 1912. Nákl. vl. V komissi Otto Gollmanna K 3·—.

Miniaturní obrázek z veliké války. Nejlepší současný znatel slezských dějin, professor německé reálky opavské ve výsl. nyní v Kroměříži, neúnavně sbírá materiál k slezským dějinám. Podává děje Opavska a Těšínska v pohnuté době. Líčí osudnou situaci slezských pánů súčastnivších se povstání po drážďanském akkordu 28. února 1621, jímž slezským stavům dána milost, jen markrabě Jan Jiří, vévoda krňovský trestán. Opavští a krňovští stavové by byli rádi účastni výhod akkordu, ale jak do nedávna se bránili připojení k Slezsku, tak nyní byli by rádi výhod Slezska použili. Působením kard. Dietrichštejna se i jim milosti dostalo. Ale nezůstali dlouho věrni. Sotva že po úmluvě v Haagu (v prosinci 1625) hrabě Arnošt Mansfeld 19. srpna 1626 Opavy se bez boje zmocnil, nastalo opět nejužší přátelství opavských a krňovských stavů s důstojníky nepřátelskými. Ale na jaře stanul před Krňovem a Opavou Waldštýn a Dány vyhnal. Knížeti Liechtenšteinovi nastával úkol rebelly potrestat. Prof. Zukal uveřejňuje řadu protokolův obsahujících odpověď svědkův a obviněných na 25 otázek, týkajících se pomáhání Mansfeldovcům.

Do vylíčení poměrů, příprav a bojů vsunuje autor množství důležitých poznámek o poměrech kulturních i náboženských. Dovídáme se, jak před dánským vpádem zacházeno s protestanty od císařských celkem smírně, že tresty spočívaly v tom, že jim odňaty kostely a místa v radě, ač v Krňově ponechána celá protestanská rada, jež dostala jen katolického komissaře. I v Opavě jen někteří protestanté místa zbaveni. Čteme však o násilnickém panování Dánů, kteří dávali neposlušným katolíkům i 30 vojáků na byt a stravu, o torturách farářů venkovských a pod.

O potrestání vinníků po dobytí Opavska podotýká autor asi toto: Z 96 obviněných z obou knížectví bylo 5 bez trestu propuštěno, 6 jiných, ač ze stanoviska právního zdáli se nevinnými, muselo složiti nějaké obnosy peněžité. Tresty odsouzených kolísaly mezi 50—9000 tolary. (9000 tol. potrestán Bernard Lichnovský, jenž dánským důstojníkům strojíval hostiny, maje v domě 6 fraucimorů.) Suma trestů peněžitých dostoupila výše 62 000 tolarů. Kromě toho konfiskovány některé statky, na př. Bílovec.

Jak potrestáno občanstvo, nevíme, ale kníže Maxmilián Liechtenštein vynasnažil se, aby dostali milost, když se stali katolíky. Na přímluvu kard. Dietrichšteina a zpovědníka císařova P. Lamormaina se jim milosti dostalo. *Buček.*

Dr. Julius Goldstein. Wandlungen in der Philosophie der Gegenwart. Leipzig, Klinkhardt 1911; str. 171. Cena 5 K 30 hal.

Autor, přívrženec novějších směrů v moderní filosofii — hlavně Jamesova pragmatismu zavrhuje zásadně jak naturalismus také i racionalismus. Žádná z těchto soustav nesplnila toho, co slibovala. Dle názoru naturalistického je život věcí, nemající vlastně žádného hlubšího významu; následkem jeho byla suchoparnost a prázdnota životní. Byli to proto nejšlechetnějši duchové, kteří proti naturalismu zahájili boj a od racionalismu očekávali spásu. Avšak i z tohoto opojení se svět učený ponenáhlu probouzí, praví Goldstein, neboť i tento směr filosofický úplně zklamal. Byla doba, kdy se naprostá vláda vědy ve všem považovala za něco, co mělo lidstvo vybavit ze starých předsudků. Vládou vědy měla být nová éra lidstva inaugurována. Lidstvo dožilo se nového zklamání „Na celé čáře je protiva mezi duševním životem a vědou; čeho si život jako cenného pro existenci váží, nemá žádného významu pro vědu . . . Věda nám nemůže žádného smyslu života určit“ (str. 5.). Mnozí učenci otevřeně hlásali, že se náboženství ničím nedá nahradit. „Vše, co idealními silami dusnou tíži osudu lidského chtělo ulehčit, vypůjčilo si svůj lesk a okrasu (Verklärung) od víry v metafysický význam života“ (str. 6.). Z knihy Renanovy, sepsané roku 1849. „L'avenir de la science“ mluví pyšná, jisté vítězství očekávající víra ve vědu, pevná důvěra, že jenom věda bude lidstvu v budoucnosti jedinou spásou; tím se prý náboženství stane naprosto zbytečným. „S intellektualní horoucností objímá Renan vědu, avšak přece nemůže vůči ní potlačit tichého stesku a bolu“ (str. 8.). Snad jej rozvrat ve filosofii poučil, že věda nemůže splnit jeho tužeb. Teprv několik desítiletí na to osmělil se Renan vydat své dílo a to s jinou předmluvou, z níž poznáváme, jak jej věda zklamala. Přiznává, že věda záhad světových nerozluštila, smyslu života lidstvu nepodává a náboženství zbytečným nedělá. I racionalism prohlásil nicotnost života a tímto dokázal, že jeho filosofie nemůže býti pravou. Lidstvo nemělo žádné orientace a přece jí potřebuje. I autonomie byla vlastně modernímu myšlení na škodu. „Každý se domníval, že svojí soustavou pochopil plnou a poslední pravdu“ (str. 81.). Rozum každého jednotlivce měl právo rozhodovat, což vedlo k hroznému chaosu. Někteří překrucovali skutečnost tak, aby se hodila k jejich předpokladům sebe nesprávnějším. Mnoho škod způsobil racionalism v ethice. „Mnohost potírajících se ideálů, jež každým velikým ethikem se ještě množí, vznik nových problémů bytí, o kterých v ethických směrech minulosti nebylo rozhodnuto . . . . všechno to stále víc a více otřáslo racionalistickou věrou v system platných absolutních norem“ (str. 53.). A přece neděsí se

autor tohoto chaosu; ano, je mu milejší, než jednotný, ucelený názor. „Lieber noch das Chaos als den Reichtum und die quellende Leidenschaft des Lebens in die alles verengende Ordnung eines Systems zwängen“ (str. 53.). — Dle autora má prý věda ráz úplně relativní. Dle různých předpokladů dospívá se k různým výsledkům, jež prý mají platnost pro určitou dobu, pak se však vystřídají jinými, třeba i opačnými názory. Na str. 74. vytýká se racionalismu theorie dvojí pravdy. Na další stránce se praví, že snad mimo mathemathiku jsou prý všechny vědy dnes jen „vlastně tak zvaným věděním.“ Nové dráhy ukazují prý lidstvu systemy moderních filosofů-pragmatistů, jež autor doporučuje, Jamesa a Bergsona; i Euckena autor chválí, ačkoliv mezi jeho systemem a systemy pragmatistů (pojem pravdy) je veliký rozdíl. Doufá snad Goldstein, že se tímto novým směrem ve filosofii podaří dospět k ucelenému, vědeckému názoru na svět? Praví (str. 171.), že filosofie musí opět a opět se zabývat světovým problemem. Má se stále pracovat — bezvýsledně. „Eine rationale, endgültige Lösung des Weltproblems ist nich mehr zu erhoffen“ (str. 71.). *Dr. J. Vrchovecký.*

Památník na oslavu stých narozenin spisovatele Ant. Norberta Vlasáka, faráře na Hrádku, Uspořádal JUDr. *Michal Navrátil*, mag. sekretář král. hl. m. Prahy. V Praze 1912 nákladem vlastním. Str. 104. C. 4 K.

A. N. Vlasák, „Hrádecký pán“ (* 11. ledna 1812, člověk se hodně v knížce nahledá, než to datum najde, a ještě proti tomu na str. 60 udáno na pomníku 10. ledna! † 7. pros. 1901) kromě četných článkův (od r. 1852) v Mikovcově Lumíru, Památkách archaeol. a j. hlavně Bibliothekou místních dějepisů pro školu a dům (od r. 1872), v níž popsáno dvanáct okresů (3 připraveny k tisku), prokázal místopisu českému i dějepisu platné služby. Třebas jej vlastenecký zápal někdy unášel dále, než kritické měřítko dovoluje, a zpracování ne vždy odpovídá vědeckým požadavkům, zásluha neunavného bádání v původních pramenech mu přiznávána odevšad. P. spis. na základě svéživotopisu jeho a jinak sebraných zpráv nastínil stručně běh života jeho, zasvěceného pilné a svědomité práci, po níž rád okřával v útulném hostinci v kroužku známých; tito také podali panu spis. zajímavé osobní vzpomínky na milého společníka s jeho vzácnými přednostmi a ovšem i slabůstkami, jenžto skoro 30 posledních let prožil v slepotě a přece klidnou, veselou mysl i chuť ke zpěvu si zachoval. Zajímavy jsou připojené dopisy jeho příbuzného, arcibiskupa Lvovského Fr. Pištěka, v nichž mladému knězi (1837—1842) dává duchovní pokyny. — Na str. 43. jest obraz a popis „vzácné starožitnosti“, „husitského kalicha“, o němž však p. spis bez poznámky přidává výrok Dra Podlahy: „Barokní práce asi z prvé pol. 18. stol.“

* *
*

Jan Patrný, Červený princ. Pohádkové drama o 4 dějstvích. Nakl. Dr. Ant. Hajn v Praze 1913. Str. 112, c. 2 K.

Následník trůnu, dlouho v cizině nezvěstný, vrací se po smrti otcově ujmout se vlády. Jsa od maličkosti svobody milovný, samorostlé letory — proto právě utekl do světa — chce teď i řády země své dle svých ideálů předělati. Chce stýkati se osobně s lidem, nechce zasnoubiti se s princeznou stejnorodou nýbrž s Aljanou, kdysi veřejnou kráskou, již sobě z ciziny dováží, při korunovaci sám dle osvědčeného vzoru staví si korunu na hlavu, k proslovům blahopřejným kněžstva — tento pobožnůstkářskými floskulemi schválně hodně zkarrikován a sesměšněn — ministrův a konečně zástupce lidu velice demokraticky odpovídá:

Neblahý závoj toužím strhnouti,
jenž dělil dosud vládce od lidu,
otevřít brány ve chrám svobody,
pokleknout krásy čisté před oltář,
zalíti sluncem každý vlasti kout.

Zástupce lidu ve své promluvě byl veřejně pravil, že

to pravda není, co tví zrádcové
a církve mluvčí s tváří pokrytskou
dnes před trůnem tvým lhali veřejně,

jakoby totiž na řádech náboženských a na kázni politické i vojenské spočívalo dobro společnosti státní, a princovi tím trefil do noty. Ujišťujeť sám svou Aljanu, která z tohoto náhlého povýšení spíš ustrašena než potěšena, že

vše, i žal a hněv i morálka
před vznětem vítězným a pravdou poznání
se k zasloužené shroutí míře trpasličí,
jsouc příliš slabé srdci pro bolest
a příliš malé pro tvé pohrdání.

Aljana, do které zatím i velitel vojsk se zamiloval, podána ostatně velmi sympathicky, na minulost svou až neuvěřitelně. Právě tato minulost však sesílí opposiční hnutí v národě, jež brojilo proti překotným změnám, ale bez té hany nebylo by se tak rozmohlo, aby zanítilo revoluci, z níž král sotva životem vyvázne; dostane se v bezpečí na zámek svůj, zde však zastihne Aljanu raněnou a umírající. Král pravil před tím svému sluhovi:

Ba, život v pravdě s lidmi divně hrá si . . .
Teď — nazpět-li se dívám — teprv zřím,
v jak krutém obraze mně zjevil se.
Jak směšný škvár a bezcený!
Co platny byly krásné zákony,
když takto skončit musel rozlet toužený?
Za bídnou grešli nestojí shon lidský,
ni po výšinách marné bažení!
Sám člověk práva na ně nemá špetky
a nezaslouží lepších osudův!

Jak strašlivé to procitnutí.
— — — — — — — — — — —
Ale přijde den —
— o jak v něj věřím horoucně —
jenž kouzlem stvoří řady vítězné,
rod lidstva nový, světlý, statečný,
a životu jej přece přiblíží.

A toto poslání svěřuje mu též umírající Aljana, blažena,

že smrtí svou s tvých beder sejmout smím
kletbu a hřích . . . Jak tížily mou duši!

„Červený“ princ — nomen omen — v díle jeví se jako nezkušený, přepjatý snílek, neprozrazující, že by měl také dosti nezbytné prozíravosti, by ideály své v tomto prostředí provedl, a ještě méně, že by fantomy své, již pouze povšechnými, až do nejasnosti květnatými průpověďmi naznačuje, provedl také s ohledem na skutečné blaho svého lidu, anať blahodárnost jejich není právě nesporná.

Je to drama revoluční, převratné, v němžto živly praromantické (přístup lidu ke králi na př., nebo patriarchalní, úplně absolutistický názor na úkoly královy, co on všecko lidu svému dá i udělá) smíšeny s moderní politikou, s tendencí tak skoro volnomyšlenkářskou.

Mluva jest velice květnatá, až příliš, tak že na jevišti bude místy snad nesrozumitelná; též jest málo dle osob výrazná. Chybných veršů iambických jest velmi mnoho, na začátcích jejich není ani vždycky daktyl (na př. verš „Kdyby proudy nové“ má být iambický!) Na str. 14. začíná verš: V vzpomínkách..., jinde psáno „z nějž“, „jejž nebyla jsem hodna“; je možno takhle česky mluviti?

Prášky předpisuje dr. hum. *A. B. Šťastný.* Nakl. Zmatlík a Palička v Praze. Str. 117, c. 1 K.

Jmenovaná firma vydává po korunových sešitech „Sanatorium humoru“, jehož sešit IV. nám k oznámení poslán. Milerádi pak dosvědčujeme, že tato sbírka 11 humoresek zaslouží býti doporučena. Obrázky jsou z městského nebo předměstského života, jsou plynně a vtipně líčeny; křeče od smíchu z nich sice člověk nedostane, ba někdy si třebas i zabručí: no, no!, ale celkem se jimi dobře pobaví. Obsah jest vesměs slušný, mluva správná. Co do nadpisu, nezdá se v nich (sanatorium, dr. hum. atd.) vtip trochu nuceným?

— — —

Ze života náboženského.

Psychiatrie a pathologie, slídíce po zjevech chorobných, stávají se u některých zástupců již samy obětmi bláznovství, jmenovitě jakmile octnou se v oblasti ethiky a náboženství. Čest vědy žádala by důrazného odporu proti sháňce po sensaci, dříve než se takové pavědecké pověry rozšíří. Co na př. pověstný Lombroso všecko sbájil, aniž byl vědou vážně zakřiknut, popletlo mozky tak, že bude třeba celého pokolení, aby se předsudky ty o zločinných typech a pod. vyplenily. Pratajemná záhada dědičnosti, zatíženosti a pod. u dilettantův — i s naší strany — stala se zrovna hračkou, jež jest vykladům pořád po ruce, jako zachlazení pro rýmu. Nevýstižné tajemství osobnosti Kristovy (a Pavlovy) dráždí ovšem nemálo naturalisty, již nadpřirozeného výkladu uznati nechtějí, přirozeného pak nemají. Jedněm jest chorobným ekstatikem, jiným zas paranoikem (de Loosten), jiným dokonce, jako Pavel, epileptikem (Rassmussen). Psychiatři H. Schaefer v Berlině a Ad. Seeligmüller v Halle monografiemi nedávno vydanými (Jesus in psychiatrischer Beleuchtung; War Paulus Epileptiker?) vystupují na základě dosavadních zkušeností klinických rozhodně proti takovým lehkomyslným nápadům, jež by rozumným způsobem ani od nevěrců vyslovovány býti neměly vzhledem k nevyrovnatelné intelligenci a síle citu i povahy obou osobností, jíž osoba chorobná jest pravým opakem. V každém případě octla se radikalní kritika Písma ve slepé uličce. Nechtíc uznati bohočlověckého rázu osoby Kristovy, vyzývá tím více k odporu ty, kteří takového člověka mají uznati, člověka, který za nejslavnostnějších příležitostí osvědčuje i prohlašuje se Bohem; proto ona vytáčka chorobného sebevědomí a pod., která zase odporuje veleklidné i rázné jinak povaze Kristově. Proto zas utíkají se k vytáčce, že ona svědectví o božství Kristově, původně jinak míněná, teprve v dalších pokoleních vykládána ve smyslu božském. Avšak obec křesťanská vznikla hned po smrti a nanebevstoupení Páně, do jediného desítiletí po něm byla již úplně ustavena a její víra písemně takořka protokollována: kdož pak chce ještě věřiti a tvrditi ten historický a psychologický nesmysl, že za 5—10 let heroové se stávají současníkům bohy?

Přesvědčení o nastávajícím konci světa zdá se, jak píše H. Lesêtre v Revue pratique d'apologétique, vyjádřeno v N. Z. pouze u evang. Jana. Kristu bylo často opravovati eschatologické názory židovské, jež i učeníci sdíleli. Později často se domněnky o nastávajícím konci světa, i u Řehoře V., vyskytují; kolikrát nebylo divu. Sněm Lateránský V. zapověděl v tom smyslu kázati.

*

Prof. petrohradské duchovní akademie A. Bronzov ohnivě vystoupil proti knize O. D. Durnova „Tak govoril (mluvil) Christos"

(1912), jenž hodlal dokázati z písma sv., že prý „jádrem učení Spasitelova nebyla láska k bližnímu“, odvolávaje se na vyhnání prodávajících Spasitelem z chrámu, na výroky, že „nepřinesl pokoj na zemi, nýbrž meč a rozdělení“, že Pánu k vůli „nutno opustiti otce, i matku, i ženu, i příbuzné.“ Bronzov ukazuje, jak Durnov vytrhuje z kontextu písma sv. výroky a vykládá je proti smyslu, jaký plyne ze souvislosti a ze spojení s duchem všeho učení Kristova, poukazuje na slova sv. Pavla, že „celý zákon obsažen v jednom slově: miluj bližního svého, jako sebe sama“ a „milující druhého naplnil zákon,“ i na výklad sv. Otců, z něhož plyne, že právě láska k bližnímu byla jádrem učení Spasitelova.

*

O inspiraci píše paderbornský prof. Bern. Bartmann ve své dogmatice: Jelikož celé písmo svaté jest inspirováno, proto je také neomylné. Ale i zde nutno rozlišovati. Věčné nadpřirozené pravdy jsou jinak pravdivy než náhodné přirozené výroky... U druhotných pravd (t. j. takových, jež se opírají jen o lidskou autoritu) stupeň inspirace závisí od účelu spisu. Jelikož tento jest náboženský, mohl Bůh dopustiti, aby spisovatelé psali dle časových a osobních názorů... Co do historických částí Písma smí podrobný výklad operovati s volnými citacemi a s pojmem „nevlastního dějepisu“, jsou-li proto bezpečné důvody. Dle těchto zásad praví B. též o žalmech a formulích proklínacích, že nepochodí od Boha; jsou inspirovány, pokud jest pravda, že v nich lidská horlivost pro Boha a jeho věc velmi silným, mravně nedokonalým způsobem se vyjadřuje.

*

Ve 20. čísle „Acta Apostolicae Sedis“ uveřejněna jest papežská encyklika Singulari quadam, kterou svatá Stolice autoritou svou zasahuje do sporu mezi oběma směry, na něž se dělily spolky a organisace dělnické německých katolíků. Různost mínění mezi obhájci obou směrů vedla ke sporům, jež nabývaly rázu až povážlivého a dobré věci velmi byly na škodu. Jeden směr žádal výlučně katolické dělnické spolky (Katholische Arbeitervereine), druhý se zastával smíšených křesťanských (Christliche Geverkschaften), v nichž by se katoličtí i protestantští dělníci, stojící na křesťanském základě, sjednotili za účelem účinnějšího hájení svých zájmů. Svatá Stolice, vyslechnuvši mínění i návrhy německého episkopátu, vydala zmíněnou encykliku, kterou, jak lze doufat, onen spor bude definitivně rozřešen. Encyklika je adresována na kardinála Koppa a ostatní německý episkopát.

Především prohlašuje encyklika za povinnost každého katolíka, aby jak v soukromém, tak veřejném životě pevně se přidržoval zásad a nauk, hlásaných vrchním učitelským úřadem církve, hlavně těch, jež Leo XIII. v encyklice Rerum novarum vyložil. Encyklika schvaluje a doporučuje čistě katolické organisace dělnické a vyslovuje naději, že se budou stále více šířiti a vzmáhati. Tím nemá býti ovšem popíráno, že katolíci smějí, používajíce příslušné opatrnosti, společně s nekatolíky pracovati pro své společné zájmy. K tomu cíli však do-

poručuje se raději sdružení spolků katolických a nekatolických pomocí kartelu.

Se zřetelem na žádost některých biskupů a na zvláštní poměry v Německu prohlašuje encyklika, že může býti trpěno a dovoleno katolíkům, býti členy smíšených křesťanských spolků. Při tom ovšem třeba přiměřených opatření, by pro katolíka odtud nevzniklo nějaké nebezpečí. Předně jest dbáti toho, by členové smíšených spolků byli členy i čistě katolických dělnických sdružení. Dále musí ony smíšené spolky býti takového rázu, by nijak neodporovaly učení a příkazům církve a církevních představených.

Posléze nařizuje svatý Stolec, aby katolíci od dalšího sporu o této věci ustali a rozhodnutí svého nejvyššího Pastýře se podrobili.

Encyklika, třeba že dává přednost organisacím čistě katolickým, přece prohlašuje za dovoleno, by katolický dělník byl členem smíšeného křesťanského spolku a proto též odsuzuje a zakazuje další podezřívání a kaceřování, které mezi obojím směrem „kolínským“ a „berlínským“ velmi kvetlo a které svůj původ mělo více v osobních nežli v zásadních duvodech. Klidná a rozumná slova sv. Otce sjednotí opět, jak lze doufati, německé katolické dělnictvo k další jednotné práci.

*

Pro rok 1913 chystá se v Italii a především v Římě řada oslav na památku 1600letého výročí dekretu, kterým císař Konstantin udělil křesťanům v říši římské plnou svobodu vyznání. Slavnosti byly zahájeny v prastarém paláci lateránském 28. října tohoto roku, tedy ve výroční den Konstantinova vítězství nad Maxentiem u milvijského mostu u Říma. Den tento opravdu značí pro dějiny křesťanství chvíli, od níž počíná nová epocha vnitřního i vnějšího rozvoje náboženství, proti němuž římský stát dotud všemi prostředky zakročoval. Při pronásledování Diokletiánově a Galeriově boj tento dosáhl vrcholu. Jako však tehdy stát užíval těch nejrafinovanějších prostředků k potlačení křesťanství, tak bylo na druhé straně již jasno, že křesťanství chová v sobě vniterní nepřemožitelnou sílu a že tudíž boj proti němu musí býti marnym. A to právě jasně poznal Konstantin a dle toho zařídil svou politiku, jež byla od počátku křesťanství příznivou a jež pak po vítězství nad Maxentiem položila křesťanství za nový základ římské velmoci. Jedni historici vidí v počínání Konstantinově jen politickou prozíravost, jiní jej považují za nástroj v rukou Božích, jímž křesťanství přivedeno k triumfu: obojí dá se spolu dobře sloučiti; providentielního významu Konstantinova pro křesťanství popírat nelze.

Vytýkají se Konstantinovi různé věci z jeho veřejného i soukromého života. Tak na př., že dal násilně utratit svého tchána Maximiana, sveho švakra Licinia s jeho synem a to proti dané přísaze; že svého ušlechtilého syna Krispa, očerněného manželkou Faustou, dal popravit a Faustu samu pak v lázni zardousil, když se přesvědčil o nevině Krispově; konečně, že třebas křesťanství přál a je podporoval, přece sám se dal pokřtíti až na smrtelné posteli. Nebylo by jistě místno, chtít Konstantina úplně omlouvat, jak to někteří činí, politickou nut-

nosti, hněvem uraženého otce a manžela. Jsou to stíny při postavě Konstantinově, ale stíny ty nemohou zcela zatemniti světlých stránek, ani jeho zásluh o křesťanství; byly to právě zbytky nemravů pohanských. Mezi stíny ty patří i to, že již Konstantin počal si osobovat přílišná práva ve věcech čistě církevních a tím zahájil církevní politiku byzantských císařů, která církvi způsobila tolik zla a zasadila tolik hlubokých ran.

V historických úvahách, jež o Konstantinovi v různých časopisech jsou uveřejňovány, znova se přetřásá otáka vidění Konstantinova. Dva nejstarší spisovatelé, kteří nám o této věci vyprávějí, jsou Lactantius a Eusebius. Obojí svědectví však se poněkud liší, tak že vzniká otázka, který z nich líčí událost tak, jak se skutečně sběhla. Lactantius v knize De mortibus persecutorum sepsané okolo roku 314, tedy nedlouho po události samé, píše: „Konstantin byl ve snu poučen, aby označil štíty nebeským znamením Boha a tak se dal do boje. Učinil, jak mu bylo nařízeno; dal totiž štíty označit znamením Krista tím způsobem, že písmeno X položil na příč a hořejší konec její zahnul. Eusebius naproti tomu v „Životě Konstantinově“ vypravuje, že císař uzřel k večeru, když se den chýlil ke konci, na obloze ohnivý kříž, jenž se vznášel nad sluncem a na němž byl upevněn nápis: V tomto vítěz! Vidění toto naplnilo úžasem císaře i vojsko, jež jej doprovázelo a jež rovněž zjev onen vidělo. Příštího dne dal císař shotoviti labarrum s odznakem Kristovým, jež Eusebius podrobně popisuje. Zprávu o onom vidění tvrdí Eusebius že má od samého císaře, který mu o celé události vypravoval a přísahou mu ji potvrdil.

Zpráva Lactantiova, která mluví pouze o snu, je starší a jednodušší, pročež jí mnozí dávají přednost před líčením Eusebia. Eusebius na druhé straně, třeba že psal později, je znám jako svědomitý historik a v tomto případě odvolává se na samého císaře, z jehož vlastních úst celou zprávu má. Otázka, který historik má pravdu a který podává legendu, rozhodnuta není. Že však Bůh tehdy mimořádným způsobem do běhu událostí zasáhl a Konstantinovi k vítězství dopomohl, bylo tehdy přesvědčením všeobecným, jak je mezi jiným patrno i z triumfálního oblouku, který senát Konstantinovi věnoval a na němž stojí psáno, že Konstantin „instinctu divinitatis“ zvítězil nad tyranem.

*

V uměleckém čtrnáctideníku mnichovském „Kunstwart“, psaném více v duchu protestantském, referuje romanopisec Adam Müller-Guttenbrunn o výstavě církevního umění ve Vídni za příležitosti Eucharistického kongressu. Konstatuje, že katolické kruhy již po delší dobu usilují postaviti hráz zjevnému úpadku a hroznému dilettantismu v novějším církevním umění, jak svědčí výstavy v Drážďanech a Düsseldorfě. Vypisovaly se ceny, k nimž zváni zástupci všech směrův, i nejmodernějších. Mnohé pokusy zůstaly bez výsledku, neboť umění se církvi příliš odcizilo. Umělci domnívali se většinou, že musí napodobiti staré vzory. A kteří nenapodobovali, chybovali často v cíli, nedovedli vytvořiti něco vznešeného, co by povzbuzovalo diváka ke zbožnosti. Ale opětované pokusy i osobní styky vedly ke

sblížení a malým ústupkům s obou stran. Zjevným výsledkem těchto snah jest vídeňská výstava. „Radostným při výstavě“ — píše — „jest již sám fakt, že odcizení mezi uměním a církví, jež trvalo příliš dlouho, zdá se býti odstraněno, neboť díla toho účastnily se všechny umělecké skupiny v Rakousku, všem směrům byly přikázány pevné objednávky. A právě ty, jež stojí secessi nejblíže, vykonaly svou věc nejlépe. Je tu postavami bohatý oltářní obraz pro gotický marianský dóm v Linci, jenž nemuže býti myšlen stilověji, a přece pohlížejí na nás tito lidé očima dvacátého století . . . Církev žádá oduševnění, žádá důstojnosti, ve způsobu „jak“ ponechává umělci volnost, neklade jeho osobnosti žádných hranic, jakmile jen se přesvědčí o něm, že má pravý cit pro svou úlohu a onu lásku, jež jest podstatou všeho uměleckého tvoření!“ K náboženskému dílu jest ovšem třeba také náboženského citu a života!

Pěkně se vyslovil o této souvislosti života umělcova s náboženstvím veliký malíř polský Jacek Malczewski v promluvě, kterou měl jako rektor Akademie krásných umění v Krakově ku svým žákům na počátku školního roku: „Tři jsou cesty ke zdokonalení ducha a přiblížení jeho k trůnu Božímu: cesta modlitby (askese), cesta lásky a cesta vědy (čili poznání pravdy). Na cestě lásky je stezka umění. Tou stezkou jdouce blížíme se ku poznání všemoci Tvůrcovy, s vůlí Jeho se spojujeme lehčeji. Neboť zpíváme, my umělci, „Magnificat“ při pohledu na díla, stvořená Bohem na zemi a ve vesmíru. Velebíme Ducha nejvyššího, podivujíce se oblaku nebo květu i nejdrobnějšímu krystalu. A nadšeni divy, jimiž nás obklopil, žádáme si nesmělí podobati se Jemu: by Ho lépe chápali a milovali. Proto se odvažujeme zobrazovati tvory Jeho rukou . . . Pokorni při té práci, zpíváme v duchu hymnus chvály, hymnus lásky k nejlepšímu Otci za tolik divů, milostí a dobrodiní. V té chvíli spojujeme dvě cesty, po kterých vznáší se duch lidský k dokonalosti: cestu modlitby s cestou lásky.“

Srovnává dále umění s modlitbou: obojí má spojovoti člověka s Bohem. Jen tehdy zůstanou pravými umělci, budou-li chtít žíti modlitbou umění, klečíce před trůnem lásky Boží. Pak teprve „na křídlech milosti uneseni, chápajíce harmonii celé přírody, odvahou Boží obdařeni, dovedou stvořiti harmonii celku z citů svých vlastních, na způsob harmonie vesmíru, a počnou tvořiti — arcidíla. Tehdy poznáte, že jsou harmonie věčné, v Bohu mající počátek, jež nejednou bývají utajeny lidstvu, pokud je přikováno k této zemi. Jen ve chvílích milosti viditelné, pravou modlitbou umění vyvolané, stávají se nesmrtelnými a ukazateli cesty lidstvu . . . K tomu přesvědčení jsem dospěl vlastními zkušenostmi . . .“

Mluvil-li zde Malczewski o umění vůbec, tím více musí to platiti o umění náboženském.

O náboženském podkladu umění píše také F. X. Šalda v posledním čísle „České kultury“, kde uveřejnil studii Boh. Kubišty o „duchovém podkladu moderní doby“. Ve svých poznámkách k ní praví: „Správné jest poznání p. Kubištovo, že styl není libovolný produkt atelierův a kaváren, literárních snobův a exotiků, nýbrž že

jest výraz nutnosti a logiky dobové, ale nemyslím, že logikou dnešní doby jest atheism a že vnitřní methoda umění musí býti atheistická... Stavím zde zatím stručně proti credu p. Kubištovu credo svoje a to jest vysloveně theistické. Nedovedu si prostě představiti velkého umění atheistického. Každého člověka, a umělce nebo básníka dvakráte, měřím podle jeho schopnosti, poslouchati vyšších nadosobních kladných hodnot; čím oddaněji a učelivěji je sleduje, tím jest větší. Vzor dokonalosti jest mimo lidské já, v Bohu, v největším a nejryzejším a konec konců jediném věčném projektu; dojíti lásky k němu po stupních lásky k menším objektům, lidským, prostřednictvím jich, toť úkol velkého člověka a především velkého básníka nebo jiného tvůrce. Umělec a každý tvůrce je tím větší, čím více síly a lásky dovedl v sobě sloučiti; síly, jež jest láskou, lásky, jež je silou. A nejúplnější sloučeninou obojího jest právě Bůh. To pochopil a uskutečňoval Dostojevskij, v tom jest jeho velikost básnická. Příroda jest jen síla bez lásky; proto nestačí její studium, nemůže býti básníku vůdkyní a vzorem."

*

L'Annuaire Pontifical uveřejnil statistické zprávy o mužských katolických řádech mnišských, podle nichž se napočítalo: benediktinů 4450 — a 2007 bratrů-laiků — v 156 klášterech a 142 kollejích, kartuzianu 1000 v 25 klášterech, dominikánů 4470 v 367 domech, františkánů 16.968 v 1487 klášterech, kapucínů 10.057 v 574 klášterech, karmelitů 1900 v 163 klášterech, jesuitu 16.294, lazaristů 3000, členů kongregace sv. Ducha 1680 v 203 domech, redemptoristů 4000 v 215 domech, maristů 1000 a bratří křesťanských škol 14.680 v 1700 domech.

*

Nový předseda Spojených Států Wilson, jenž od 4. března p. roku na 4 leta v Bílém domě bude rozhodovati, snad více než rozhodují monarchové v říších svých, jest vyznáním protestant, ale ke katolictví naprosto nepředpojatý a nestranný. Mimochodem řečeno, není také přítelem výstředně ochranných cel, tak že zdravou soutěží i američtí trustaři budou snad donuceni slevovati.

*

Hodinářský závod Omega ohlašuje svoje hodinkové počítadlo též jako dobře zavedený „Beichtzähler" (pro počet vyzpovídaných).

*

Protikatolický směr pěstují na Slovensku Prúdy, revue mladého Slovenska, již rediguje „výbor mládeže". Je to odvar pražského pokrokářství. V č. 1. r. IV. píše o eucharistickém kongrese jako jiní pokrokáři; mír naivní nevinné duše (v náboženství a eucharistii dosahovaný) jest prý „draho kúpený: za cenu človeka k obrazu božiemu, k ľudskosti vedúcich etických hodnôt kresťanstva, a tak za cenu ľudskosti, obrazu božieho..." Je to známé pražské žvanění. — O dvojdětnosti píše, že prý se proti ní brání nejvíc militarismus a „verný jeho druh klerikarismus počíta takto: čím viec detí, tým menej pečlivá výchova a tým viacej obmedzených ludí, ochotných slepo

verit a konat, čo sa im predpisuje.“ To pisatel pochází asi z velice četné rodiny, že je tak „obmedzený“!

Jakýsi professor práv v Prešově M. Réz před nedávnem napadl v novinách košického biskupa, že v šaryšské župě na Slovensku nepomáhá pomaďařeným zemanům, kteří pro lumpáctví přicházejí na žebrotu a že překáží maďarisaci Slováků. Kdyby v obvinění tom byl mák pravdy, bylo by třeba za to děkovati Bohu, že se v Uhrách ještě nalezl biskup, který se nesklání před modlou maďarského šovinismu, ale v duchu chudobného, spravedlivého Krista, jenž nedbal na osobu lidskou, spravuje své stádo, káže též evangelium chudým. Ale, bohužel, kněžstvo se zastalo svého biskupa, dokazujíc, že „biskup není proti maďarisaci Slováků, ba podporuje ji.“ Smutnějšího svědectví nemohlo dáti svému biskupovi, který přece není povolán maďarisovat lidi, nýbrž učiti lid jazykem mu srozumitelným. Bohužel biskup nynější v Košici pokračuje prý ve směru, který začal za nebohého biskupa Bubiče, v čistě slovenském kraji v kostelích zavádí pouze maďarský zpěv, posílá do slovenských obcí kněze, kteří neznají řeči lidu, nebo slovensky mluví jako nějaký kočí, katechismu vyučují maďarsky. Missionáři v Africe neb Asii učí se řeči lidu, jemuž káží, uvádějí řeč lidu do kostelů, v Uhrách kněží neznají řeči lidu a řeč lidu vypuzují z kostelů. Tu a tam sice trochu svítá, místy alumnům se již nebrání vzdělávati se v mateřštině, ale starý zlořád přec jen převládá. Nastane nyní snad aspoň v Ostřihomě, kde churavý a slabý kard. Vaszary se úřadu vzdal a po něm jmenován arcibiskupem-primasem Slovák Csernoch, nějaký obrat?

*

Ruské časopisy duchovenské a konservativní teď, v době, kdy právě svolána 4. říšská duma, začaly soustavně upozorňovati vládní kruhy na nebezpečenství jejich politiky od manifestu 17. října 1905, kdy car slíbil „svobodu svědomí“ všem poddaným, předpisuje náboženskou snášelivost k většímu povznesení pravoslavné víry, ale vláda začala uskutečňovati rozluku církve od státu, ne aby církvi dala svobodu, nýbrž silněji podrobila ji státu. Výsledkem špatně pochopeného manifestu není „svoboda svědomí“, nýbrž odtržení státu od jeho náboženského základu a prohlášení státu za jediného soudce ve věcech náboženských. Revoluční — jinak „osvobozenské“ — hnutí let 1905—1906 převrátilo pojem „svobody“ v prostou nevázanost. Pravá svoboda občanská nemá v sobě ničeho politicky ani společensky ničivého, nebouří proti Bohu, v němž nalézá nejlepší oporu, nepředpokládá zavržení mravní a vůbec duchovní zdrželivosti v jednání lidském, nýbrž mírní pouze vnější donucovací opatření státu, rozvíjejíc vnitřní zdrželivost, samostatné sebeovládání osobnosti. Tato pravá svoboda jest ideál osobnosti a plod křesťanství, tato vniterní kázeň lidí zabezpečuje jistěji pořádek i právo, než donucovací prostředky vládní. Ale revoluce nevystoupila jménem této svobody, nýbrž jménem nenávisti ke každé kázni, vnitřní i vnější, státní. A tato nevázanost osobnosti, jež vystoupila za revoluce s padělkem svobody, přivedla

boj proti Bohu, jako prameni vnitřní kázně, nenávist proti křesťanství, i proti caru a státu. Stát hleděl zachrániti jen sebe, princip státní, kdežto méně důležitý — podle jeho mínění — božský, náboženský princip obětoval. A přece jen božský, náboženský princip je s to, aby vypracoval onu sebeovládající osobnost, na níž spočívá každá svoboda, právo i pořádek, existence společnosti a státu. Bohužel vláda reformovaného státu ruského dále odtrhuje princip náboženský od státního, a chtějíc zachovati od náporu revoluce princip státní, jedná jako člověk, jenž chtěje zachovati dům, snaží se zachovati pouze zdi, které se mu zdají důležitější, než základ, který obětuje, nepozoruje, že zničením základu samy sebou padnou zdi. Takový omyl dělá vláda, chtějíc zachovati princip státní, pro který obětuje princip náboženský, jenž přece je základem principu státního. Stát — zvláště ruský — založen na nejužším svazku s náboženským principem, i nebude možno zachrániti stát, obětuje-li se dále princip náboženský, jak to pozorovati zvláště v návrzích zákonův od r. 1906. Revoluční, anarchistické hnutí projevilo nenávist k Bohu, nenávidíc vubec každou kázeň, „hledělo nejprve Boha svrhnouti,“ na to předmětem nenávisti jeho jevil se car, jako zástupce státní kázně, již třeba svrhnouti s Bohem. Chce-li tedy stát ruský se zachovati, nesmí oslabovati náboženský princip, nýbrž posilovati proti revoluční nevázanosti, jež ničí obecenstvo i stát. „Jen náboženský princip je s to, by se dal státu onen mravní základ, bez něhož stát nedovede se udržeti,“ míní „Moskovskija Vědomosti“, „Cerkovnyj Věstnik“ a j. časopisy konservativního směru.

*

Dne 4. listopadu v Londýně v Sion-College konala se schůze Spolku spojení anglikánské a východně-pravoslavné církve (viz Hlídky č. 8 a 9). Předseda shromáždění arcijáhen Gotter z ostrova Cypru dokazoval, že rozvoj sympathií a přátelské vzájemné pomoci mezi oběma církvemi zasluhují úcty Angličanů v době, kdy vyšší zájmy duchovní obětují se materialistickým prospěchum. Na to Rev. F. Puller vypravoval o své cestě na Rus, kde na konferenci s ruskými bohoslovci se přesvědčil, že anglikánské „Filioque“ se shoduje s učením pravoslavné církve o vycházení Ducha sv. z Otce i Syna.

*

Málo komu jest známo, že mezi katolickým obyvatelstvem Belgie existuje sekta, označovaná názvem stevenismus. Sekta ostatně je bez významu a patří spíše mezi zvláštnosti církevní historie nové doby. Když totiž roku 1801 uzavřel Pius VII. konkordát s Napoleonem, tu někteří z biskupů zdráhali se konkordát uznat a utvořili se svými nečetnými přívrženci sektu, která nejvíce byla rozšířena v diecesích Lyonu a Poitiers. Sekta byla nazývána dle své hlavy Blancharda, „blanchardismus“ nebo „malá církev“ francouzská. Že tito blanchardisté ještě existují, je patrno z toho, že r. 1910 lyonský biskup obrátil se jménem Pia X. k členům „malé církve“, by je přiměl k návratu do katolické církve.

Něco podobného odehrálo se i v Belgii. Konkordát z r. 1801 platil i pro Belgii, kde rovně vzniklo hnutí proti konkordátu. Třeba, že celý episkopát belgický konkordát uznal, přece někteří kněží v diecesích Namur, Brabant a Flandry setrvali při svém odporu. Zvláštní náhodou hnutí toto, z něhož vznikla pak zvláštní sekta, dostalo název od muže, který sice práva církve proti francouzské vládě hájil, jinak však nikdy se nestal neposlušným sv. Stolci. Mužem tím byl Kornelius Stevens, v oné době generální vikář namurský, který v četných spisech potíral známé „organické artikuly" a ovšem leckdy vytýkal i novým biskupům přílišnou povolnost oproti francouzské vládě. Jména Stevensova zneužili faráři, kteří se nové úpravě farností dle článku IX. konkordátu podrobit nechtěli, a jeho jménem označili sektu, kterou se svými stoupenci utvořili.

Tito stevenisté existují až do dnešního dne. Střediskem jejich je poutní místo Hall u Bruselu; mimo to mají ještě několik kostelů. Poněvadž po vymření zakladatelů sekty kněžského dorostu neměli, jsou nyní bez kněží. Řízení farní obce vede některý člen, kterého si volí a jejž nazývají farářem. Proto, že nemají kněží, neudělují mimo křest jiných svátostí. Katolickou církev neuznávají za pravou církev Kristovu, poněvadž přijala konkordát. — Pokusů, smířit stevenisty s církví bylo dosti, ale bez výsledku. Jinak jest jich málo a v dohledné době vymřou úplně. Jsou nyní pouze zajímavým dokladem, jakého stupně může tvrdošijnost a nerozum v náboženských věcech dostoupit.

Věda a umění.

V některých listech nedávno zmíněno, jak odchovanci prof. Jaroslava Vlčka (protestanta?) na české filosofické fakultě píšíce o věcech moravských nápadně snižují zásluhy kněží buditelů našich, a že katolické revue si toho dosud nevšímaly. („Hlídka", jak známo, píše o tom co chvíle, a tu by poslední poznámka spíše prokazovala, že ty „katolické revue" nejsou čteny!!) Nevíme, kolik viny prof. Vlček v té věci má; to by mohli zjistiti pražští páni, jsoucí u pramene.[1]) Ale revisní drobnopráci tu podniknouti bylo nutno; no

---

[1]) Jen mimochodem zmiňuji, co se mi před časem s jednou takovou prací přihodilo. Přítel p. assessor Jan Vychodil poslal mi dopis s přiloženým cizím dopisem adressovaným: »Veledůstojný Pán p Dr. Pavel Vychodil — Cholina, Morava;« v dopise kandidát professury, také asi z těch dospívajících protikněžských modloborců, žádá mne jako spisovatele životopisu Sušilova o nějaká data, jichž potřebuje ke své uložené práci z literatury moravské. Neznal asi ten pán ani velehradské literatury (Jan Vychodil) ani »Hlídky«, ačkoli zvlášť ona s thematem jeho dosti souvisela. Taková neznalost celkových poměrů moravských svádí monografa sama sebou ke křivým úsudkům o významu jednotlivých zjevů buditelských: přistoupí-li k ní rabies anticlericalis, je takový pokrokářský zmetek literární historie hotov. Podotýkám to jen proto, že by práce takové na fakultě mohly se bráti trochu gruntovněji, ne jenom na »rezání« moravských panáčků.

a když jí nepodnikli naši lidé, kteří jinak bůhví jaké trety shánějí na svou střechu zapomínajíce, podnikli ji druzí, a že jsou to náhodou pokrokáři, proto tak dopadá. Nářkem se tu nic nespraví: je v tom ... system, je to jen část boje „protiklerikalního“. A lidé, kteří dovedou vznešenému charakteru, jako byl Sušil ctihodné paměti, podložiti nekalé pohnutky při nejhoroucnější snaze životní, totiž o rozkvět idey cyrillo-methodějské, lidé, kteří dovedou z Antonína Dvořáka udělati hudlaře, proto že nebyl neznabohem, ti dovedou tím snáze zlehčiti muže menšího významu, žádá-li toho program. A program žádá, hanobiti snahy buditelů těch, jelikož byly nábožensko-národní, a sesměšňovati činnost jejich literární, jíž většinu vážnější z nich sami pokládali za pomocnou, až na některé výjimky za druhořádnou, mající sloužiti k rozkvětu náboženství a jazyka i národnosti. S touto protiklerikalní tendencí, jíž někteří i mimoděk podléhají, nutno již bez rozčilování počítati: její křivé úsudky o činnosti našich lidí budou v dějepisu české literatury, jejž nyní ovládá, stabilisovány — na jak dlouho, kdož ví. Po dřívějším přeceňování — ač více příležitostném, jak v dějinách všude ze začátku se vyskytuje — následuje opovržlivé podceňování. Mělo se nám často za zlé, že jsme při různých příležitostech nevpadali také do chvalozpěvných sborův a prováděli střízlivou kritiku i na dílech našeho směru; nyní však pod stálými útoky pokrokářskými zdá se zavládati jakási zahanbená malomyslnost, ku které věru není příčiny: na osvětnou činnost svých Sušilů, Procházků, Kuldů, Šmídkův atd. můžeme býti pořád a vždycky pyšni, ať ji snižují, jak chtějí. Ale k poznání a ocenění jejímu třeba našincům ještě mnoho pracovati. Těžiště její není v absolutní hodnotě literární, ačkoli ani ta není tak nízká, jak ji nepřátelé činí, ale ve snahách nábožensko-národních, vzdělavatelských vůbec.

„Jako staří kněží rýmovali zbožné věci a myslili, že píší básně, tak i mladá generace kněžská chválila obsah, ať byla forma jakákoli“, počítala jen, kolikrát bůh psáno malým b — tak a podobně píše Dr. Miloslav Hýsek v článku Vrchlický a Morava (Lidové Noviny 1912, 249). Tou mladou generací míněni jsme my kolem někdejší „Hlídky literární“. Kdo tuto četl a chce mluviti pravdu, uzná také, že ona výtka o nás tak paušalně pronesená pravdou není; ale tomu jsme již u pokrokářů zvykli. Dále praví p. Dr. Hýsek: „Prof. Dlouhý [nedávno zesnulý učitel přírodopisu na učitelském ústavě v Brně, tehdy vydavatel „Literárních Listů“] usvědčil Vychodila z falšování básní Vrchlického a upřel mu právo kritiky.“ Prof. Dlouhý skutečně někdy proti „Hlídce lit.“ psal, jednou proti mému posudku kterési sbírky Vrchlického, jindy zvlášť ostře proti neúmyslné poznámce o neuvádění pramene, až se později ukázalo, že písmenka H. l. v některých výtiscích (jako v mém) nebyla, v některých byla, což ostalo nevysvětleno, ač to jinak nestálo za tolik řeči. Ale o tom „usvědčení“ a „upření“ opravdu nevím, a hledati se mi s tím nechce. Upřel li mně prof. Dlouhý skutečně právo kritiky, pak stalo se to asi stejným právem a kompetencí, jako kdybych já panu Dru Hýskovi upřel schopnost psáti o ve-

likých t. zv. eroticích. Co by pak znamenalo moje „falšování básní Vrchlického", opravdu nevím: takto je to buď nesmysl anebo insinuace, o níž rozhodovati by vlastně měli c. k. kritikové trestního soudu na Cejlu, kdyby mně na takovém úsudku p. Dra Hýska co záleželo.

Jinak v onom článku „Vrchlický a Morava" pozorovati známý pokrokářský fortel. V posmrtných vzpomínkách na Vrchlického s pietou vyzdvihovány zásluhy, tu a tam šetrně dotčeno i vad jeho obrovské práce. (V témže čísle „Lidových Novin" prof. Albert Pražák uveřejnil velmi cenné osobní vzpomínky, jež nejednu podrobnost činnosti V. osvětlují.) Nápadno bylo toliko, že najednou všichni chtěli býti k slavnému nebožtikovi tak tuze „hodní"; i na naší straně někteří pošilhávali odmítavě po těch, kteří k němu tak hodnými nebývali. Pan Dr. Hýsek pak také vida, že by se nepěkně neslo připomínati ty roztomilosti, jimiž kromě jiných pokrokářův i Dlouhého „Literární Listy" Vrchlického později častovaly, přesmekl se velice hladko, s neobvyklou stydlavostí přes období to, hoje se tím více na nás, jimž právě ona pokrokářská campagne vynutila u samého Vrchlického zadostučinění, ovšem až bylo pozdě. My věru nemáme co odvolávati: až na některý příkrý výraz, jímž odbyty jistě také ne jemné útoky Vrchlického, usudek náš je týž, jaký byl: velkolepé dílo Vrchlického vedle mnoho světla má mnoho dýmu, jak dí básník náš.

Avšak panu Dru Hýskovi náramně nepříjemno jest, že do té prožluklé „Hlídky literární" (a ne do „Literárních Listů") přispívali též laikové, jako Fr. Bartoš, který vlastně boj náš proti Vrchlického extravagancím jak obsahovým tak slohovým animoval, Fr. Bílý, Leander Čech, Lev Šolc — kterým přece — z různých příčin — nemůže tak beze všeho nadati. Ano, byla to krásná doba, rád na ni vzpomínám, jak mně mužové ti a jim podobní povzbuzováním, radou a hlavně příspěvky pomáhali zarážeti pevný orgán vyšší nestranné kritiky. Pro nepřízeň „poměrů" nepodařilo se povznésti ho až tam, kam jsem chtěl, zanikl před cílem, ale snaha oněch spolupracovníků nevyšla na marno. I pan Dr. Hýsek ji, ač tak trochu nákysle, uznává. Za to však svezl se na jiných laických spolupracovnících, Dru Janu Korcovi a řed. Pavlu Krippnerovi; škoda, že nejsou zemskými inspektory v Čechách, snad by pak i práce jejich v „Hlídce literární" byly lépe dopadly. A mohl ještě napadnout i jiné tehdejší spolupracovníky moje, na př. řed. Fischera, prof. Kabelíka atd. Dovolává se i Jana Ev. Kosiny, jak prý na rozdíl od nás uznával Vrchlického. Ano, jako my mladší, byl i on zprva nadšen bujarým vzletem pěvcovým do nevídaných oblastí, ale nebyl slepým obdivovatelem, chládl v nadšení, až na konec chystal rozbor básnické činnosti Vrchlického pro — „Hlídku literární"; nedokončil ho, ale vím, že by byl hodně nepříznivě dopadl.

Avšak, nechtěl jsem psáti o Vrchlickém, nýbrž podati jen ukázku pokrokářské historiografiky, a tu je.

*

V časopise „Das literarische Echo (XIV., 22) Arne Novák hodnotí Němcům poesii Macharovu poslední doby, řka, že Machar

sveden úspěchem knih „V záři hellenského slunce“ a „Jed z Judey“, předsevzal si, že celý dějinný vývoj zveršuje: „Ale požitek četby“ jeho knih: Barbaři, Pohanské plameny a Apoštolové, praví Arne Novák, „jest nepatrný. Celkové zobrazení jest mechanické a suché, zpracování verše a rýmu jest nedbalé, nečisté, místy až hudlařské... Celkem Machar, který zde zjevně chtěl závoditi s Vrchlickým a s jeho ‚Zlomky epopeje‘ pobloudil; kritika také tyto knihy odmítla...“

*

Dějiny zločince ve světové literatuře sleduje básník a kritik Karel H. Strobl v „Literar. Echo“ a konstatuje, že učinil skvělou karrieru. S počátku ovšem, pokud dobré a zlé stály ještě ostře odloučeny proti sobě, měl špatné časy. Všechny antipathie autorovy byly naň seskupeny. Ještě Schiller jest pathetickým moralistou, jeho ethika vysloveně dualistickou. Má zločince ze zoufalství, zločince ze ctižádosti atd., samé šlechetné lidi, kteří okolnostmi byli přivedeni na křivé cesty, ale ušlechtilé jádro zůstává zlým nedotčeno. — Devatenácté století přineslo obrat. Počíná se zajímati i o takové zločinné povahy, na něž Schiller díval se ještě jako na nevysvětlitelné mravní zjevy. V čele na této cestě šel Goethe, jenž ve svém „Faustu“ jasně vyjádřil obě možné náklonnosti člověka, k Bohu i k ďáblu. Pro romantismus, onu tak velice zjemnělou a psychologicky zajímavou dobu, byl problem zločince neobyčejně duležitý. Goetheovská methoda zevnější dvojdílnosti stala se oblíbenou (Hoffmannuv „Ďáblův elixír“ a Poeova mistrovská novella „William Wilson“). Než projev psychologického nucení musil býti teprve popularisován. Tím směrem jde práce Lombrosova a z velkých uměleckých děl Dostojevského „Raskolnikov“. Nietzsche podivuje se silným zločinným povahám renaissance a touží po člověku budoucnosti, jenž by stejně tak vesele užíval práva osobnosti. Tak přijímá se koncem devatenáctého století názor, že zločinec za jistých okolností může býti omluven.

Ale ani to nestačilo. Průměrný čtenář chce i při svém zotavování četbou baviti se oním horečným napětím, jež jej zotročuje v práci po celý den. Tak důsledně vzniká detektivní povídka. Také zde stal se Poe klassickým autorem. Jeho „Vražda v ulici Morgue“ byla vzorem nesčetných příběhů detektivních. Příklad Poeův ukazuje zároveň, že napínavost děje sama v sobě nemusí býti prvkem neuměleckým a neliterárním. Raffinovaně využil napínavosti ovšem teprve autor posledního desítiletí — Conan Doyle. Od svého mistra Poea má duvtipnou kombinaci událostí, obratné zauzlení, ale usnadňuje si práci tím, že se omezuje výlučně na zevnější effekt srážky mezi zástupcem společnosti a zástupcem asocialního zločinného instinktu.

Až po Sherlocka Holmesa končila tato srážka podlehnutím zločince a vítězstvím socialního pořádku. Nyní však dokonává se před našima očima poslední významná změna. Jeviště naší doby jest naplplněno triumfy zločince (viz třebas i Hauptmannův „Bobří kožich“). Spíše stával se hrdina zločincem, nyní zločinec stává se hrdinou.

*

Ve Varšavě slavila triumfy po dlouhé době nová původní opera polská „Meduza". Autorem jest mladý skladatel Ludomir Różycki, jenž upozornil na sebe již dříve několika svéráznými symfonickými básněmi („Anhelli", „Král Kofetua", „Mona Liza" a j.). Libretto napsal podle svého dramatu kritik a básník Cezary Jellenta. Obsahem opery jest historie či legenda o lásce Leonarda da Vinci ke krásné a chladné šlechtičně Gaspary. Nemoha vzbuditi v její duši pravého citu, vymyslí si Leonardo mstu, jež jest pro něho vysvobozením z tísnících pout pozemské lásky: tvoří obraz Medusy s podobou Gaspary. Ta při pohledu na obraz omdlévá a umírá. Opera, vypravena s oslnivou dekorací renaissance, měla nebývalý úspěch u obecenstva i kritiky. Listy uznávají souhlasně, že jest dílem velkého talentu, a očekávají, že otevrou se jí i sceny zahraniční.

Spisovatel Václav Gąsiorowski oznamuje z Paříže, že v nejbližší době vyjdou tam dvě nové opery, založené na thematech sienkiewiczovských. První z nich bude „Lilian Moris", bohatýrka obrázku „Step", s hudbou Gastona Paulina; druhá — „Ohněm a mečem", již komponuje Jan Lambert. Poetická libretta obou oper napsal Lodiel de Mondiou s Bronislavem Kozakiewiczem.

U příležitosti premiery nové hry St. Kiedrzyńského „Hra srdcí", v níž až příliš jsou patrny vlivy Gorkého a Čechova, upozorňují znovu kritici na tento neblahý zjev v polské literatuře. Tak píše přední kritik varšavský Vlad. Rabski: „V literárních kruzích mluví se již od delší doby se vzrůstajícím nepokojem o vlivech ruské literatury na ducha polského. I ve tvorbě několika výborných našich talentův ozývá se duše ruská. Celá jejich konstrukce mozková vzdělána jest podle vzoru východního myšlení. Jejich styl, jejich typy, jejich názory filosofické, socialní, jejich anarchistický pessimismus, jejich láska i nenávist — všechno to má známku cizího ducha... Jest již čas a potřeba promluvit důrazně o rusifikování tvorby polské, byť i bylo nutno dotknouti se takových umělců, jako jest Żeromski."

Z polských básníků největší pozornosti u Rusů dosud se těší Mickiewicz. Nyní právě vydal o něm dvousvazkové dílo známý polonofil, prof. A. L. Pogodin. Ruský učenec jest nadšeným velebitelem polského věštce. Jeho „Dziady" společně s „Faustem" staví v čelo světové literatury po r. 1830. „Pana Tadeáše" pokládá za jedno z největších děl světového eposu. Popis bitvy Rusů s Poláky chválí jako obraz přímo homerského štětce, při čemž Mickiewicz má tu přednost před Homerem, ze vládne skvostným humorem. Konečně srovnává jej Pogodin s Tolstojem, neboť „oba kráčeli v čele národa a oba povznesli se až na výši lásky k nepřátelům."

Nadšeného ctitele a překladatele v Rusku měl však Mickiewicz již před 50ti lety; a co zvláštního: byl jím ruský gubernátor Nikolaj Petrovič Siemionov, jeden z nejčilejších státníků z doby císaře Alexandra II. „Tygodnik Illustrowany" věnoval mu nedávno delší zajímavou vzpomínku. Na Mickiewicze upozornila jej nepatrná příhoda s mladým vězněm — Polákem, odsouzeným na smrt pro

účastenství v povstání r. 1863. Před smrtí žádal od prokurátora jedné milosti: svazek básní M., aby ještě jednou mohl si je přečísti.... Enthusiasmus odsouzence sdělil se prokurátorovi. Počal se učiti polsky, Poláka zachránil před smrtí a sám stal se velebitelem M. Kult tvůrce „Dziadů“ dostupoval u něho až fanatismu. Naučil se nazpamět mnohým dílům M., neustále citoval jeho verše a se zápalem překládal na jazyk ruský. S počátku ukrýval své překlady, poněvadž to mohlo býti podezřelým a uškoditi mu v karieře. Teprve r. 1869 otiskl v časopisech překlady „Sonetů krymských“ a zpěvy „Konrada Wallenroda“. Roku 1885 vydal knižně své překlady — k vůli ruské censuře neúplné. Pravil tehdy nakladateli: „Když ne my, tož naši nástupci dožijí se chvíle, kdy i u nás bude možno čísti celého Mickiewicze.“ Zemřel r. 1904 ve věku 81 let. Až do poslední chvíle zachoval si fanatickou lásku k velikému polskému pěvci. — Nové ruské vydání děl Mickiewiczových vyjde prý za nedlouho, a to ve výpravě tak nádherné, jaké se snad dosud nedočkalo žádné z vydání polských.

Ojedinělým asi způsobem oslavil stoleté jubileum svého trvání lvovský deník „Gazeta Lwowska“. Zásluhou hlavně spisovatele Adama Krechowieckého a prof. dra Viléma Bruchnalského vydala jeho redakce mohutné dvousvazkové dílo („Stulecie Gazety Lwowskiej 1811—1911“), jež do podrobností vyličuje rozvoj a dějiny časopisu i všech jeho příloh. Přílohám jest věnován druhý svazek, jenž právě vyšel ve velikých rozměrech prací prof. Bruchnalského, Frant. Jaworského a prof. dra Julia Kleinera. S neobyčejnou pílí sebraný tu material stane se prvořádným pramenem pro literární i kulturní pracovníky polské. Jsou tu neznámé již často, ale zajímavé dokumety k lit. dějinám minulého století, jsou tu sestaveny a zanalysovány vlivy cizích literatur na písemnictví haličské, rozřešeny spousty pseudonymu atd. Třetí svazek přinese ještě úplnou bibliografii „Gazety Lwowské“ a spojených s ní časopisů.

Vyšel také nový XXIV. díl všeobecné „Bibliografie Polské“. Když zemřel zakladatel tohoto monumentálního díla, K. Estreicher, povstaly obavy, nezanikne-li jeho smrtí i nekonečná, síly jednotlivcovy přesahující práce. Ujal se jí však s nemenší pílí a svědomitostí syn zemřelého, prof. univ. jagel. dr. Stanislav Estreicher. Uspořádal material shromážděný otcem, s velkým kriticismem stvrdil jeho věrohodnost a shledal nový material z celé řady nepřístupných dosud knihoven. Výsledkem jeho práce jest nedávno vydaný svazek „Bibliografie“, obsahující písmena P—ch.

Ve Varšavě počne vycházeti za nedlouho „Literárně-umělecká knihovna spisovatelů polských i cizích.“ Redaktorem jejím je známý kritik Jan Lorentowicz. Řadu původních děl začnou „Sebrané spisy Petra Skargy“, upravené k vydání básníkem Viktorem Gomulickým, jenž již k nedávnému jubileu Skargovu sepsal jeho životopis.

*

Značnou pozornost ve světové literatuře vzbuzuje Denník ruské studentky Alžběty Diakonové. Německý překlad jeho

počíná uveřejňovati ve stuttgartském měsíčníku „Der Türner“ sám vydavatel svob. pán von Grotthuss. V úvodě srovnává jej s denníkem Marie Baškircevové, jenž stal se již světoznámým (ač prý padělaným; česky ve „Světové Knihovně“), dává však přednost Diakonové. „Jest to historie osamělého umírání, umírání duše, která je krásná jako porcelán, ale právě tak křehká... Srovnejte tento denník s denníkem lehkomyslné Marie Baškircevové — jak mnoho jest tu duše a duševní síly, jak mnoho látky ku přemýšlení! Jak nádherné stránky věnovány jsou náboženství, jaké myšlenky o smrti! Kolik péče o lid, o děti, o rodinu! Přinášejí-li negativy Marie B. často theatrální pósy, jest Alžběta D. až nezměrně pravdivá. Pravdivost, jíž každá sensace jest cizí, tvoří velikost těchto vyznání duševního genia, činí tyto denníky sensací.“ Diakonová začala je psáti jako Baškircevová v útlém mládí, v 11 letech. Absolvovala ženské kursy na universitě petrohradské a pak v Paříži na Sorbonně studovala práva. Tam v letech 1900—1902 píše svou poslední knihu, zmíněný „Denník ruské studentky“. Dojemným způsobem líčí zde svou první lásku k pařížskému lékaři. „Není to již denník — praví kritik — jest to báseň v prose, naplněná hlubokou melancholií. Jest to ruská intelligentní žena, která se zrcadlí v kráse, v bělostné čistotě této básně.“ Poetickou, něžnou knihu lásky psala s jakýmsi mučivým, zimničním spěchem, jakoby cítila chladnou blízkost smrti. A skutečně, jakmile dopsala poslední stránky — stránky utrpení — stránky hluboké tragiky, za málo dní později nalezla smrt v tyrolských horách, kam si vyšla bez průvodce. „Jest něco svatého, co ovane člověka po tomto přece tak čistě lidském osudu ženy, něco, co nutí sepiati ruce: O, Pane, přijmi do svého náručí tuto ubohou duši!“

*

Nejprve v Petrohradě a potom v Moskvě uspořádal tiskový státní úřad výstavu všech spisů, jež byly vydány r. 1911 v hranicích říše ruské — celkem 32.361 knih a 2.543 periodických časopisů. Ohromnou převahu ovšem mají publikace ruské: tvoří 78·9% (25.526) vydaných knih a 76% (1932) časopisů. Oproti nim uboze se představuje literatura polská v Rusku: vyšlo 1664 knih. Poměrně silný jest oddíl židovský (965); pak jde německý (921), lotevský (608), estoňský (519), tatarský (372), ukrajinský (242), gruzinský (169) a litevský (78). U ruských publikací převahu mají spisy informační a úřední, jež tvoří třetinu celkového počtu, pak spisy vědecké; u jinojazyčných největšího počtu dosáhla theologie, jež převyšuje značně (1294) ruské publikace (999) v tom oboru. Vedle theologie rozvíjí se nejvíce belletrie — 1275 čísel na 1935 v jazyku ruském.

*

Jistý milovník starožitností v Petrohradě zaplatil za „Dějiny Napoleona“ od L. d'Ardèche 3.500 rublů. Hodnota této knihy nespočívá v illustracích, podobiznách i rytinách jejích, nýbrž v rukopisech, do ní vložených. Neznámý Napoleonofil sebral původní dopisy, rozkazy a zápisky činitelů napoleonských válek a vlepil je na ono

místo v knize, kde o osobách těch nebo činech jejich je řeč. Takto vzniklo knihové unicum, cenné, originalní album autografů.

Velice cenná jest historická studie velkoknížete Nikolaje Michajloviče, věnovaná „blahoslavenému Alexandru I.“, ruskému Janusovi s dvojí tváří. „Dvojtvářnost“, píše autor, „byla základním tahem povahy Alexandra I.“, dávajíc mu možnost, že současně pracoval s lidmi zcela jiných směrů, se Speranským i Golicynem, že podléhal radám Metternichovým a Kapo d' Istriovým, že současně s lehkým srdcem podpisoval nejukrutnější rozsudky Arakčejevovy a byl nejdobrotivějším vůči bližním, že zbožně čítal písmo sv., každé chvíle odvolával se na slovo Kristovo a zároveň bez důvodu pronásledoval nevinné, že byl umíněný a zároveň snadno podléhal vlivům milců... Kniha je výtečným pokusem rozřešiti a vysvětliti tuto osobnost s dvěma tvářemi — a v pravém světle ukázati cara, jehož ruské podání obklopilo svatozáří.

Výbor lidových universit v Petrohradě odhodlal se veřejnými přednáškami seznámiti lid s nejlepšími poklady v oboru literatury, při čemž vytkl šest knih, jež cenností převršují miliony jiných knih; jsou to: Starý Zákon, básně Homerovy, Danteova Božská Komedie, Spisy Goetheovy, Shakespeareovy a Puškinovy.

*

Ve sporech o písmo zřídka kdy u nás stane se zmínka o latince a švabachu, jelikož nás se věc netýká; máme svou latinku, ačkoli tisk ozdobný (rozličné oznámenky) rád přibírá i písmo gotické, skoro frakturní (srv. též na př. Alešovy illustrace). V Německu trvá ještě pořád spor, kterému písmu dávati přednost. Vědecké literatury tiskne se mnoho latinkou (antiquou s různými odstíny), belletrie méně, noviny skoro žádné. Vědecký i optický důvod pro švabach neboli frakturu (knihtisk sice obojí písmo rozeznává, ale jinak se klade za stejné) jest prý ten, že se lehčeji čte, jelikož písmenky jeho mají více rázovitých rozdílů, což při t. z. nepřímém vidění, v četbě převládajícím, velice padá na váhu (tak Kirschmann, Ruprecht a j. proti Soenneckenovi). Nám, zvyklým více na písmo latinské, zdají se naopak latinské písmenky různějšími, na př. n a u jsou jimi jistě; učenci oni však odvolávají se na optické experimenty, jimiž ovšem těžko odporovati.

*

Souborného velkolepého díla o dějinách člověka vydavaného nákladem „Allg. Verlagsgesellschaft“ od společnosti odborníků, mezi nimiž je také známý anthropolog missionář Schmidt, ukončen I. díl „Der Mensch der Vorzeit“, sepsaný od Dra Hugona Obermaiera, kněze vídeňského, nyní professora při anthropologickém ústavě v Paříži, založeném knížetem Monackým. Odborná zdatnost spisovatelova se vůbec uznává; tím více překvapily některé výroky jeho, na př. že paleolithikum datuje na 50.000 let, nález heidelberský nových 50.000, tedy stáří lidské na 100.000 let (3000 pokolení), ba ještě dodává, že osobně jest přesvědčen o stáří ještě vyšším; aneb že z důvodů jeho nutně vyplývá, že tělo lidské prodělalo dlouhý vývoj a kořeny jeho hledati

třeba ve zvířectvu. Nemýlím-li se, měli bychom tu poprvé kněžským pravověrným odborníkem vysloven zřejmý souhlas s nejkrajnější domněnkou vývojovou. Překvapuje to nemálo, jelikož domněnka jak o stotisíciletém stáří člověka, tak o rodové souvislosti jeho s ostatními živočichy i mezi nekatolickými odborníky má ještě dosť odpůrců, kteří, jak na př. Ranke, po dlouhých bádáních i v nejnovějších vydáních děl svých ji zavrhují. Neschvalujeme ani my žádného tutlání, které vždycky více škodilo než prospělo, avšak v tomto případě myslíme přece, že oba úsudky v díle pro širší veřejnost určeném bez dostatečného důvodu ukvapeny.

*

O vzniku planet silami elektrickými přednášel v norské akademii věd K. Birkeland, profesor fysiky z university kristianské. Jeho theorie o vzniku těles nebeských liší se od dosavadních nauk tím, že předpokládá vedle gravitační síly určitou universální a řídící sílu původu elektromagnetického, jejímž působením vysvětluje si Birkeland jak vznik planet okolo slunce, tak i vznik měsíců a kruhů kolem planet. Birkeland dospěl prý četnými pokusy k poznání, že všechna slunce mají v poměru ku světovému prostoru obrovské elektrické napjetí záporného rázu, ale různé arci síly pro různé hvězdy. Napjetí toto měřilo by u hvězd velikosti našeho slunce asi jednu miliardu Voltů. K pokusům svým použil prý Birkeland zmagnetisované koule, kteréž užil jako katody, umístiv ji ve vzduchoprázdné skleněné nádobě; poznal při tom, že v rovině magnetického rovníku koule vyzařuje katodové paprsky, se kterými zároveň i hmotné částice koule, nabité elektřinou zápornou, jsou do okolí metány. Tato kontinuita elektrického sálání tvoří plochý a světélkující prstenec okolo koule. Kromě tohoto ustavičného vybíjení vznikají ještě na rozličných místech povrchu koulového výboje povahy výbušné, jejichž ústředí tvoří rovnoběžné řady po obou stranách rovníku a vysílají do prostoru mocné paprsky katodové, tvoříce kolem skvrn výbojů světelné víry. Jsou tedy paprsky katodové, vycházející ze skvrn slunečních původci severní záře a tím také i četných magnetických poruch na zemi. Výši napjetí, kterým byly do prostoru vrženy, odhaduje Birkeland na šest až sedm milionů Voltů. Pokračuje-li toto vybíjení kolem koule, tu tvar jeho přizpůsobuje se znenáhla tvaru prstenců, které jsou podobny kruhům kolem Saturnu. Měsíce Saturna a Jupitera povstaly tedy, dle teorie Birkelandovy, z látky, která byla vržena do prostoru účinkem řídící elektromagnetické síly z planet v jejich rovníkových rovinách.

Souvislost výbojů může se však díti též ve tvaru dvou spirál, pak-li působí na výboje tyto vyšší tlak okolních vzdušnin. Spirály tyto vycházejí symetricky z protilehlých diametrálních bodů koule a jsou prý podobny křivkám mlh kolem hvězd, jejichž vznik byl až dosud záhadou; Birkeland soudí, že právě záporným elektrickým napjetím kolem těchto mlh dá se existence jejich odůvodniti a vy-

světliti. — Nová kosmická teorie Birkelandova setkala prý se s obdivem četných učenců.

*

Podle úředního sčítání lidu z r. 1910 maďarisace v Uhrách stoupá, a to zláště v městech. R. 1900 napočteno všech Maďarů 8,681.520, či 51·4% všeho obyvatelstva (16,721.574), r. 1910 napočteno jich 9,944.627, či 54·4% veškerého obyvatelstva (18,265.533); co se týká ostatních národností, nejvíce přibylo Rumunů, jichž 1900 bylo 2,798 559, 1910 již jich bylo 2,948.186; Slováků ubylo, r. 1900 bylo 2,002.165, 1910 1,946.357; Němců 1900 bylo 1,999.060, 1910 1,903.357; Rusínů 1900 424.774, 1910 464.270; Srbů 437.737, 1910 461.516; Chorvatů 1900 191.432, 1910 194 808 atd. Náčelník statistického úřadu Varga poukázal na velký přírustek Maďarů hlavně v městech; tak mezi Srby a Rumuny Maďaři ze 4·690 vzrostli na 13·1%, v krajích německo-slováckých z 5·1% na 21·7%, v čistě slováckých krajích z 9·5% na 32·3%, v čistě německých krajích z 18·3% na 40·5%. Z toho viděti, proč maďarské strany jsou pro takovou volební opravu, která by dala volební právo hlavně jen obyvatelstvu měst.

Rozhled hospodářsko-socialní.

Stíny války doléhají na hospodářství čím dál více. Průmyslové spojení naše s Balkanem dnes jest úplně přerušeno, jelikož není jistoty a peněz, byť i spotřeba byla. Tkalcovny naše omezují výrobu. Nejnověji mobilisace ruská podtíná i spojení s Ruskem. Nedostatek peněz v Rakousku stává se citelným; v Rumunsku hrozí katastrofou, jelikož ohromné zásoby potravin, hlavně mouky, k vývozu určené, nuceny zůstati doma na nádražích. Ze Sarajeva přichází stesk na rakouské obchodníky, že ze strachu neprozíravě bez rozdílu zažalovali mnoho pohledávek, čímž mohli snadno přivoditi zbytečné insolvence. (Ve státech válčících zavedeno, jak známo, moratorium, za kterého se žaloby věřitelské ani nepřímají ani nevyřizují; v Bulharsku ani směnky se neprotestují ani povolené dříve exekuce neprovádějí, kdežto na př. v Rakousku povolená exekuce může i za moratoria býti provedena). Úpadků již dlouho tolik nebylo, co nyní, zvláště za Litavou a ve Vídni. Vídenští bursiani nemohouce na burse tolik řáditi, obchodují po kavárnách na základě poplašných zpráv; šířice pak ujednané ceny na venek znepokojují obecenstvo a ovšem vydělávají. Ničeho není teď více třeba než chladnokrevnosti a — nedůvěry k bursovním manevrům.

Přese vše nářky na letoší povodně a jiné pohromy živelní ukazuje se celková sklizeň polní nadprostředně dobrou, třebas i jakost místy vaskotou trpěla; víno v střední Evropě sice pochybilo, ale to konečně není potravina, leda nepřímo pro pěstitele. Za to podzimní setí setkávalo se pro mokro místy s překážkami.

*

Počínají se v různých listech objevovati zprávy o výměře odměny a mzdy za práci dle toho, jeli zaměstnanec svobodný či ženatý, u ženatých přihlíží se také, jak má četnou rodinu. Jeví se tu tedy péče o rodiny a o jejich hospodářskou mohoucnost též se strany veřejnosti. Postup tento je konečně správný a spravedlivý, zejména za nynější drahoty, kdy dělník nebo menší úředník s četnou rodinou musí všecku svou mzdu věnovati na výživu své rodiny a na drahý byt — a platí tedy nuceně, ač nepřímo, více daní nežli svobodný, který těchto povinností nemá. Hodnota práce a její význam a důležitost pro veškerenstvo měly by se vůbec odměňovati se zřením k povinnostem, jaké ten který dělník má vůči veřejnosti. Ohled na četnější rodiny nesmí však býti na úkor odměně za práci těm, kterým je povinnostmi jejich stavu zabráněno, aby uzavřeli sňatek manželský.

Se zřetelem k počtu dětí v rodinách vyplaceny byly nedávno drahotní přídavky poštovním úředníkům v Uhrách a v Bosně a Hercegovině. Také Francie stará se o ženaté úředníky s četnějšími rodinami tím, že jim umožňuje snadnější postup do vyšších platebních tříd. U nás se touto věcí dosud nehnulo, plat se škatulkuje dle dietních tříd a ani v návrhu nové pragmatiky není o této účelné reformě zmínky. Spíše se našimi liberálními přednosty činí výtky, je-li manželství podřízených úředníků požehnáno dětmi a radí se jim buď k volné lásce nebo k omezení plodnosti. Tak se krise v rodinách našich středních vrstev arci nezažehná a ani zažehnávati nemá, nechce-li se, aby se manželství a život rodinný snižovaly na nemravný poměr milenců.

*

Lázeňská místa švýcarská vystoupila letos energicky proti automobilům a snaží se je odstraniti z dopravy ve svých obvodech. Tak na př. ve všech prospektech Engadinu na prvním místě bylo oznamováno jako přednost, že jest „automobilfrei". A tato reklama táhla více nežli vše ostatní. Nikdy prý ještě Engadin neměl tak dobré saisony, jako když všechny své cesty zakázal motorovým dopravovacím prostředkům bez rozdílu. Nyní chystá se k podobnému zákazu i Tyrolsko. V zemích, navštěvovaných hojně cizinci, ze zkušenosti poznávají, že užitek automobilů pro ně jest nepatrný, škody však veliké. Místa ležící u silně frekventovaných silnic ztrácejí své nejvěrnější stálé letní hosty. Spousty prachu odhánějí pěší turisty. Hostince, v nichž dříve sestupovali cestující povozem, stojí prázdné, neboť automobilem za krátkou dobu projede se kus světa. A vždy vzácnější jsou povozy s cestujícími, čím větší jest dnes na horských cestách nebezpečenství srážky s nějakým bezohledně hnaným automobilem. Vzpomínám, jak nepřirozeně a odpudivě zrovna působil na mě tento moderní stroj

v nebesky tichých lesích a hlubokých údolích tatranských na cestě k „Mořskému oku". Však i tamní horalé hledí naň jako na svého nepřítele, jenž ubírá jim výdělku.

*

O nadvládě židovstva na uherském Slovensku zajímavé doklady přináší „Swiat Słowiański". Tak na př. Ružomberk, jedno z největších měst na Slovensku, má (bez předměstí) 8200 obyv., z toho židů jest jen hrstka, 693. A přes to jsou oni pány; menšina židovská vládne celým slováckým a katolickým Ružomberkem. Před 50 lety byli tam pouze tři židé; musili se vykoupiti, aby jich nevyhodili. A dnes? Židovský továrník Mauthner, jež zaměstnává ve své továrně 6000 slováckých dělníků, jest osvobozen od obecních přirážek na 25 let a město musí platiti ročně 36.000 K na policii, neboť jinak by nikdy nemohl bezpečně projíti kolem továrny; město musí platiti dva písaře, kteří vystavují pro jeho dělníky pracovní knížky. Ružomberská městská spořitelna platí ročně katolické náboženské obci jen 5 K 60 h, ale obci židovské ročně 1000 K. Židům je toho málo. Domáhají se, aby jim město vydržovalo židovského hrobaře, sluhu v synagoze, zpěváky i rabína. Dosáhli, že byl uzavřen dosavadní katolický hřbitov, neboť ležel blízko jejich příbytků. Ružomberk platí 3800 K ročně na gymnasium, do něhož chodí většinou židé; nákladem 10.000 K vydržuje měšťanskou školu dívčí, ve které ze 120 žákyní je 70 židovek. Všechno to jest jim málo, a zasazují se o to, aby měli svého purkmistra, jímž je dosud katolík.

Dle jenského lékaře Theilhabera německých židův ubývá a — zdá se — západoevropských židů vůbec; počet porodů prý jest ještě menší než u Francouzů. Příčiny prý jsou tytéž jako zde: „kultura", kapitalismus a s ním souvislé choroby, nechuť k manželství a k rození, přestupy.

*

Obrovské záplavě tištěného slova novinami počíná se v Americe čeliti zařízením tak zvaných telefonových novin, kterými lze všecko, co jinak listy tiskem rozšiřují, také odposlechnouti telefonem. Podniky telefonových novin mají svůj čas rozdělený na určitá období, ve kterých se předčítají buď zprávy politické, nebo bursovní, feuilletony, denní zprávy a vůbec všecko, čeho se lze dočísti v novinách. Abonent telefonových novin ví ku př., že v určitou, i jemu známou dobu počne se předčítati v ústředně novinářské ona rubrika, kterou si přeje slyšeti; dá se tedy svým telefonem spojiti s novinami a naslouchá zprávám, pokud ho zajímají.

Jak vidno zříká se Američan známého dolce far niente, za kterého člověk naší pohodlné Evropy nejraději uléhá na pohovku, aby se s novinami v ruce dal uspati. Jako psací stroje odnaučují zvenáhla člověka písmu pérem a jako telefon v četných případech vymýtil ze společenského styku jak obchodního tak i soukromého dopisování vůbec, tak hrozí nyní telefonové noviny potříti přebytečný tisk, berouce takto v ochranu zrak člověkův, vysílený četbou a psaním. Mluvené

slovo podařilo se tedy nejen převáděti do vzdálenosti tisíci kilometrových v jeho přirozené a osobní barvě a síle, ale podařilo se také učiniti jej slyšitelným nesčetnému množství v těchto dálkách současně naslouchajících, a sice tou měrou, že není daleká doba, kdy mu i tisk podlehne. Telefonových novin užívá se prozatím hojně jen v Americe, snad také proto, že je tam shovívavější censura.

*

Na svém zámku blízko Poitieru ve Francii hrabě Beauchamp použil bleskosvodu tvaru hřebenového k ochraně zámeckých budov proti blesku. Několik podobných bleskosvodů postavil prý také na svých polnostech, čímž ochránil je v délce asi čtyřiceti kilometrů od krupobití a ode všech prudkých živelních pohrom. Přihlížejíc k úspěchům těmto, hodlá prý Francie umístiti podobná ochranná opatření v celé zemi. — Přístroje tyto, pozůstávající asi z osmi hrotů z mědi, spojených vodivě se zemí, nejsou ostatně žádnou novinkou, neboť již r. 1756 usiloval mnich Diviš o jejich zavedení, když byl zhotovil svůj hromosvod s četnými hroty, které měly atmosferickou elektřinu z ovzduší ssáti a sváděti ji znenáhla k zemi. Podobné zařízení navrhoval také roku 1891 seminární učitel R. Klimpert v Brémách. Také professor Vilém Ostwald užil před osmi lety takto upraveného hromosvodu na ochranu pozemků; dal si zhotoviti komolé kužely kovové, jež opatřil špicemi, které spojil se zemí. I toto zařízení prý se osvědčilo a proto dal si je Ostwald zákonem chrániti.

*

Bezdrátový telegraf počíná již vážně soupeřiti se společnostmi, jež jsou majitelkami podmořských kabelů, kterých se až donedávna výlučně užívalo k telegrafování mezi jednotlivými díly světa. Doklad toho uvádí velký deník americký „New-York Times“, který již ke své telegrafické korrespondenci s Anglií, Francií a s Německem nepoužívá podmořských kabelů, za to však veškeru službu zpravodajskou obstarává si bezdrátovou telegrafií mezi stanicemi v Glace-Bay na Novém Fundlandě a Clifdenem na západním pobřeží Irska, které stanice jsou oboustranně spojeny s obyčejnými stanicemi vnitrozemskými. „New-York Times“ tvrdí, že zpravodajství touto cestou je rychlejší, správnější a také snadnější, nehledě k tomu, že též lacinější, přes to, že kabelové společnosti povolují značnou slevu z poplatků za telegramy novinářské. Tento bezdrátový styk Evropy s Amerikou byl až dosud v rukou společnosti Marconiovy; teprve v poslední době zamýšlí německá společnost pro bezdrátovou telegrafii zříditi u Nového Yorku silnou stanici, která bude přímo korrespondovati se stanicemi v Norddeichu a v Nauenu u Berlína. Německá správa pošt zamýšlí vůbec bezdrátovou telegrafii ve své říši zmonopolisovati, při čemž má být učiněn počátek se stanicemi na obchodních lodích. O oprávnění k monopolisaci bezdr. telegrafie ze strany jednotlivých států vůbec měl se vyjádřiti radiografický kongres, odbývaný letos v Londýně.

*

V severoamerickém státě Wisconsin novým předsedou je Čech, Jan C. Karel, jenž česky mluví i píše i smýšlí Je to první případ v dějinách Unie. Místopředsedu jsme již tam měli známého konsula K. Jonáše, který později bohužel se otrávil. Zdali pak ta snášelivost aspoň v Americe potrvá?

Školství.

Kroužek českých germanistů v Praze 21. list. vyzývá vládu, by z důvodů kulturních, socialních a národnostních byla němčina na středních školách zavedena závazně, a žádá, by za učitele jejího nebyli ustanovováni lidé nekvalifikovaní. S obojí výzvou nutno souhlasiti v zájmu studujících, byť i z ní vyznívala také trocha sobectví, totiž, aby germanisté dostali místa. Jen k té kvalifikaci třeba podotknouti, že bohužel ta úřední, universitní nestačí, neboť ji mají i lidé, kteří by se sotva německy domluvili. Hubujeme na německé úředníky, že dostávají snadno vysvědčení z češtiny a zaujímají neprávem místa určená znalcům obojího jazyka, kdežto čeští uchazeči musejí němčinu ve stejných případech dobře ovládati. Ale ještě větší je škoda národní, když celé školy mají neschopné učitele a němčině se řádně nenaučí.

V hornorakouské obranné „Ostmark" (Linec) přijat návrh štyrského vyslance Dra Engla, ab třem středoškolským žákům byla dána odměna (Ehrengabe) po 100 K, udělají-li zkoušku z druhého zemského jazyka!

*

Ministerstvo vyučování zásadně povolilo zaváděti za nepovinný předmět nauky hospodyňské v nejvyšších obecných a měšťanských třídách, když místní činitelé uhradu opatří. Z učitelstva ovšem ozývá se reptání, že to má zaplatiti vláda neb zemský výbor, jako prý tam a tam kdesi v Anglii a bůhví kde ještě; ale proti zrušení školního platu pokrokáři protestovali. Rozumný jest návrh, že by industrialní učitelky tímto vyučováním mohly býti pověřeny a jim proto služné zlepšeno.

*

Paedagogické Rozhledy ukončily letos 25. ročník, prodělavše, jak se samo sebou rozumí, četné změny. Směr jejich jest katolicismu nepřátelský; hlavním redaktorem jest prof. Dr. Fr. Drtina, protestant (odpadlík), v odborné redakční komisi zastupuje „náboženskou a mravní výchovu" Em. Havelka, odborný učitel v Kloboucích u Brna, místopředseda moravské učitelské organisace, rovněž protestant. Jinak podávají svému obecenstvu široký rozhled po práci vychovatelské, jednak samostatnými úvahami jednak bohatými zprávami. Odběratelův

jest 7400, na naše poměry tedy velmi slušný počet. Dle slov letopisce jejich L. J. Živného nerozřešen zůstává poměr středoškolského učitelstva a učitelstva v Čechách k „Rozhledům“.

*

O řed. Jos. Úlehlovi, známém předáku pokrok. učitelstva, píše velebitel Em. Havelka v příloze „Komenského“ (str. 128): „Kořeny jeho názoru životního tkví hned u jeho kolébky. Úlehlův otec [mlynář] byl materialistou a atheistou a tento názor přešel na syna jako dědictví rodové a rodinné ... Byl pantheista takový, jak se myslí pod jménem atheista, bez pověry vůbec. Jemu jsem a jenom jemu povinen za to, že jsem nepropadl katolickému jesovitismu, jako sta lidí jiných.“ O hlubokosti náboženské spekulace Úlehlovy svědčí toto (str. 118): „Čtu evangelia, čtu o cestách apoštolů, o cestách apoštola Pavla, beru do ruky centimetrovou míru a měřím na mapě, přepočítávám a vzniká ve mně domněnka, že to, co čtu, není historická pravda, nýbrž báseň a legenda.“ A takové koniny se předkládají jako veliká volnomyšlenková moudrost.

O † prof. Fr. Dlouhém píše „Komenský (str. 94): „Smýšlením byl muž pokrokový... Klerikálové házeli mu klacky pod nohy a byl preterován.“ Radíme pánům, aby nechali nebožtíka odpočívati a nemalovali čerta na stěnu. A tomu pokrokářskému kverulantství věru těžko rozuměti. Ať je to Úlehla, ať je to Dlouhý, ať je to kdokoli z nich, každému klerikálové křivdí, když ti lidé nepostupují; není také jiných příčin? A mají snad klerikálové svým protivníkům ještě pomáhati k výnosným a vlivným místům a nechati na sobě od nich dříví štípat? Pokrokáři, pravda, to tak dělají, že kde mohou pomáhají klerikálům, co?!

*

V Čechách prý je 914 zkoušených středoškolských uchazečů bez místa. Proto jen hodně studovati na středních školách a universitách!

*

Svaz slovanského učitelstva, obsahující teď 13 organisací, měl 25. listop. ve Vídni schůzi, v níž jednáno o platech a vyšším vzdělání učitelstva, o menšinovém školství, o slevách jízdného atd. O prvé záležitosti zakročeno u vlády společně se svazem německým, u poslanců zakročeno ve prospěch českých škol ve Vídni.

*

Bývalá policejní assistentka v Berlíně, Jindřiška Arendtová, vydala knihu o moderním otroctví dětí („Kleine weisse Sklawen“), věnovanou všem, pro něž heslo „století dítěte“ není pouhým heslem mody. Ze svých policejních berlínských zkušeností podává tu hrozné doklady, jakým způsobem rodičové se zbavují obtížných jim dětí. Poukazuje zejména na rozsáhlý, širší veřejnosti méně známý obchod s dětmi, jenž je provozován ve všech zemích. Jedné straně se jedná o okamžitý penězitý výtěžek, druhé o zužitkování mladistvé pracovní síly. Jest dosti rodičů neb matek, které přenechávají své děti bez výběru prvnímu

lepšímu kupci a nestarají se již o další osud maličkých. Otec jeden, který chtěl přenechati autorce své malé, šestileté děvčátko za 5000 marek, psal jí: „Můžete dělati s dítětem, co chcete, a nechcete-li vy naše děvče, najdeme pro ně vždycky jiné milovníky.“ Takové děti bývají buď brutálně mučeny nebo vykořisťovány k neřestným účelům nebo i uměle zmrzačeny a prodávány žebrákům z řemesla.

Ve velkoměstech německých jsou kanceláře, které pod pláštíkem milosrdenství provozují obchod s dětmi. Často sprostředkují jej také porodní báby. Tak bylo dokázáno jedné, že dodává berlínské děti v ceně 300—10.000 marek k nejrůznějším účelům do cizozemska. Ani policie, ani poručenské a státní úřady nečinily jí v tom podle jejího udání nejmenších obtíží. Děti přicházejí většinou do Paříže do nalezinců. Také mnohé svobodné matky odcházejí k porodu do Francie a dodávají své děti do Paříže k „enfants abandonnés“. — Autorka si stěžuje, že stát nečiní dosud ničeho na ochranu takových dětí, ba odepřel jí i mravní pomoc při studiu této otázky. Sama umístila již asi 1200 dětí, které neodvolatelně byly by propadly tělesné nebo mravní zkáze, v sirotčincích nebo dobrých rodinách.

*

Rakousko velice pečlivě stará se o školství — německé. Kuriosní doklad toho podává „Swiat Słowiański“ ve zprávě z Gorice. Ač obyvatelstvo v zemi je slovinské a vlašské, udržuje tam stát dvě německé školy střední, gymnasium a reálku — oboje naplněné mládeží slovinskou a vlašskou. Když lid po léta již domahal se škol s mateřským jazykem vyučovacím, zřídil konečně stát paralelky vlašské a slovinské — ale předem již stanovil maximum žáků, jež možno do nich přijmouti, neboť jinak přešli by do nich všichni a třídy „hlavní“, německé, zely by prázdnotou. V letošním školním roce bylo zapsáno do paralelek slovinských 142 žáků, do vlašských 132, více nebylo přijato; zůstalo tedy v hlavních třídách 54 žáků, z nichž však jest 30 národnosti vlašské, 17 slovinské a Němců sotva 7. A tak pro sedm německých žáků vydržuje se německá střední škola! Němci tvoří v gorickém gymnasiu sotva 5% a jest jich méně než — professorů německých!

*

V Anglii počíná se jeviti v nejnovější době silná reakce proti „moderním“ směrům v paedagogice, jež také u nás se propagují pod krásnými hesly: dejte dětem ve škole úplnou volnost, nechte je rozvíjeti se zcela svobodně podle individuelních náklonností atd. V praksi provedená theorie vypadá však takto: děti dělají si, co chtějí, učitel stává se otrokem jejich rozmarův a z dětí vyrůstají rozhýčkaní mravní slaboši. To poznávají již v Anglii, v zemi, jejíž škola klade se nám často za vzor. Vzniká tam právě hnutí, jež pracuje k sesílení kázně a výchovu povahy v rodině i ve škole. Vůdcové jeho označují se jako „Duty and Discipline Movement“. Působí dosud hlavně tiskem. Vydali čtyři svazky menších článkuv od různých autorův, a hned vyslovila svůj souhlas s hnutím velká řada mužův i žen, mezi nimi mnoho nejvážnějších osob Anglie, tak na př. nedávno

zemřelý zakladatel Armády spásy, politici Chamberlain, Balfour a lord Rosebery, básník R. Kipling, vysocí hodnostáři církevní a j. Autoři spisů — jsou mezi nimi také Němci Bedřich Paulsen a Fr. W. Foerster — poukazují nejvíce na to, že nynější nekázeň mládeže jest vážným socialním nebezpečenstvím; nepravá sentimentalita a nekrocená honba za zábavou vedou k tomu, že seslabují mravní jádro mládeže a hrozí degenerací dnešního lidstva. „Ve snaze, abychom opatřili dětem radostné mládí — píše Karel of Meath — seslabujeme jejich mravní sílu a vychováváme generaci, která většinou je spokojena, může-li se vyhnouti těžké práci a tak jíti životem, aby nemusila nikdy plně užívati svých sil. V dobrosrdečné snaze, abychom jim věci usnadnili a abychom všeho nucení se uvarovali, dospěli jsme tam, že jsme jim často odňali podnět ku práci.“

*

O použití elektřiny k úspěšnému osvěžení duševních sil podává zprávu švédský fysik Svante Arrhenius; zvolil k pokusům svým obecnou školu se stem žáků, které rozdělil na dvě skupiny po padesáti, postarav se při tom, aby do obou skupin přišli žáci přiměřeně stejných vloh jakož i stejné váhy a velikosti. Obě skupiny umístil ve třídách stejných rozměrů, jednu třídu však proměnil v jakousi klec, ve které dobře isolovanými a žákům i učitelům neviditelnými dráty probíhal silný elektrický proud, jehož atmosféře byli všichni po dobu vyučování nevědomky vystaveni. Po šesti měsících pak porovnal vzrůst žáků elektrisovaných se vzrůstem žáků, kteří nebyli vyučováni za účinku proudu elektrického. Průměrný přírustek na výši tělesné činil u žáků prvé skupiny, prodlévavší v elektrické atmosféře 51 $^m/_m$, kdežto přírustek ve třídě obyčejné obnášel toliko 32 $^m/_m$. Pozoruhodným byl také pokrok v učení ve třídě elektrické, kde patnáct žáků docílilo nejlepších známek, kdežto ve třídě obyčejné bylo lze toliko devíti žákům dáti nejlepší známky. Také učitelům prý zařízení elektrické ve třídě neobyčejně posloužilo, neboť nepocítili prý únavy při vyučování.

Vojenství.

Rakousko-Uhersko. Nový branný zákon z 5. července r. 1912. (O.) Jednoroční dobrovolníci na vlastní útraty, mají právo voliti si pluk (divisi), kde si přejí sloužiti. Jednoročním dobrovolníkům na státní útraty nesmí býti odepřeno přijmutí u některého vojskového sboru (pluku, divise, praporu), když tento sbor nemá ještě plného počtu předepsaných jednoročních dobrovolníků. — Jinými slovy: pro jednoroční dobrovolníky na vlastní útraty místo bude u vojskových sborů většinou vždy, protože mají přednost volby, kdežto jednoroční dobrovolníci na státní útraty mohou býti přijati tam, kde by si přáli sloužiti, jen když bude ještě nějaké volné místo; jinak budou musiti sloužiti tam, kam budou zařaděni. — Následkem tohoto ustanovení budou pluky, prapory a divise v lepších garnisonách obsazeny po většině jednoročními dobrovolníky na vlastní útraty, kdežto jednoroční dobrovolníci na státní útraty asi přijdou následkem toho do horších garnison. — — Jednoroční dobrovolníci nesmějí, platí-li si vlastní byt — ubytováni býti v kasárnách, pokud nevyžadují výjimky zvláštní důvody vojenské služby, výcviku nebo kázně. Poněvadž si vlastní byt může jen najmouti zámožný jednoroční dobrovolník, bude míti vždy větší pohodlí než jednoroční dobrovolník na státní útraty, bydlící v kasárnách. — Dobrovolníkům, mající vlastní byty, může býti v čas míru, když jich pluk (prapor, divise) mění posádku, dovoleno pokračovati v činné službě v dosavadní posádce, je-li tam pluk (prapor, divise) téhož druhu zbraně. Jednoroční dobrovolník, který bydlí v kasárnách, je z této výhody tedy vyloučen a musí se svým oddílem do nové garnisony. Tímto ustanovením jsou zase dotčeni ménězámožní jednoroční dobrovolníci, jichž prostředky jim nedovolují platiti si vlastního bytu. Ustanovení ohledně bytu vlastního a změny posádky bylo již v dřívějším branném zákoně. — Nový branný zákon nenutí jednoroční dobrovolníky skládati zkoušku pro záložního důstojníka; to jim zůstaveno na vůli. Když jednoroční dobrovolník tuto zkoušku nesloží, nemůže, jako dosud, býti přidržen k činné službě 2. r. k.

§ 32. (Kdy přiznána bude úleva živitelům rodiny a hospodářům, nemají-li plného zákonného nároku?). Tento paragraf, který nahražuje v rozšířeném smyslu předposlední odstavec § 34. branného zákona z roku 1889, skytá brancům výhodu v plnění služební povinnosti, nemají-li plného nároku na úlevu dle § 30. a 31. branného zákona z roku 1912. — Počet branců, kterým může býti výhoda dle § 32. přiznána, jest stanovena 4% odvedenců, připadajících na kontingent nováčků pro dotyčný rok. Má-li tedy na příklad některý odvodní okres dodati letos 500 nováčků, může býti úleva přiřknuta dle § 32. celkem 20 nováčkům. — Jinak jsou ohledně podací lhůty, poměrův,

o které jest nárok na úlevu opřen a pominutí úlevy, směrodatna ve stejném smyslu ustanovení § 30. a § 31. — § 33. (Odklad činné služby.) Nováčkům, kteří se připravují pro určité životní povolání nebo se učí některému umění nebo řemeslu a kteří by přerušením utrpěli značnou ujmu, nebo kteří prokážou jinak poměry, zasluhujícího zvláštního zřetele, může se — s výhradou povolání jich v případě mobilisace (doplnění na stav válečný) — povoliti odklad nastoupení činné služby až do 1. října onoho roku, ve kterém dovrší 24. rok. — § 34. (Kdo povolán jest přiznávati úlevy?) O přiznání úlev a výhod dle §§ 20, 21. až 28., 29., 30., 31., 32., 33, a 82. (přechodní ustanovení ohledně zařadění učitelův a kandidátův učitelství do náhradní zálohy) rozhoduje odvodní komise při odvodu; mimo odvodní dobu příslušné okresní doplňovací velitelství, kterému učiní politický úřad 1. instance příslušný návrh. Odvolati lze se k zemskému politickému úřadu, případně v poslední instanci k ministerstvu zeměbrany. O přiznání 2leté služby činné ve válečném námořnictvu dle § 28. bran. zákona rozhoduje ministerstvo zeměbrany v dohodě s ministerstvem vojenství. O úlevě, po případě o odkladu nastoupení činná služby dle § 32. rozhoduje ministerstvo zeměbrany, které postoupí ministerstvu vojenstvi výkaz o rozhodnutích, jež bylo učinilo v případech, týkajících se příslušníků společné branné moci. O přiznání úlevy, záležející v odkladu služby činné dle § 33. rozhodují z pravidla vojenská (zeměbranecká pro zeměbrance) teritoriální velitelství, z jejichž rozhodnutí lze se odvolati k ministerstvu vojenství, po případě k ministerstvu zeměbrany.

§ 35. (Přezkoušení, přezkoušecí komise.) Přezkoušení buďtež podrobeni: a) branci, o jejichž nezpůsobilosti vznikly při odvodu rozpory; b) až do 31. prosince onoho roku, ve kterém dotyční branci dovrší 36. rok; oni za nezpůsobilé prohlášení, proti nimž je důvodné podezření, že toho nálezu dosáhli spácháním přečinu v tomto zákoně označeného; c) vojíni — vyjma náhradní záložníky — kteří byli uznáni za nezpůsobilé v době tří měsíců od nastoupení činné služby, pokud vada již před touto lhůtou trvala; d) oni mužští příbuzní brancovi, s nimiž nutno počítati při nároku na úlevu dle § 31. a 32. (živitelé rodin) a kteréž bylo nařízeno předvésti přezkoušecí komisi (aby se konstatovalo, zda-li jsou schopni výdělku nebo ne). — Přezkoušení děje se smíšenou komisí, proti jejímuž usnesení není opravného prostředku.

§ 36 (rozvržení odvedenců). Rozvržení branců, cestou odvodu odvedených pro společnou brannou moc a pro zeměbranu, děje se v zásadě dle pořadí, v jakém jsou zaznamenáni v odvodních výkazech pro každou třídu stáří (1., 2., 3. třídu) zvlášť a střídavě dle poměru obou kontingentů nováčků (na příklad dle následujícího klíče: č. 1., 2. a 3. pro společnou brannou moc, č. 4. pro zeměbranu, č. 5., 6. a 7. pro společnou brannou moc, č. 8. pro zeměbranu, č. 9., 10., 11. a 12. pro společnou brannou moc, č. 13. pro zeměbranu atd.) — Dříve byli branci 1. třídy stáří zařaděni do společné branné moci a též část 2. třídy stáří, ostatní branci 2. třídy stáří přišli k zeměbraně a do náhradní zálohy stálého vojska, branci 3. třídy stáří byli — když 1. a

2. třída dostačila k uhražení kontingentu nováčků — zařaděni jako přespočetní do náhradní zálohy zeměbrany. — Nyní tedy nerozhoduje, jak vysoké číslo losu branec má, na jeho zařadění do náhradní zálohy, nýbrž jaké jsou jeho ohleduplné, rodinné, výdělkové, studijní, zemědělské, existenční atd. poměry. — Vyjmuti jsou: jednoroční dobrovolníci, označení v 21. paragrafu bod 2., učitelé a absolventi učitelských ústavů, dále ti, kdož býti mají přikázáni dle následujícího 2. bodu § 36. výhradně k válečnému loďstvu, ti, kdož byli odvedeni v doplňovacích okresích válečného námořnictva a ti, kdož odvedeni byli v bývalém kraji kotorském a na pevnině bývalého kraje dubrovnického. — Bod 2. § 36. určuje, že námořníci z povolání, jakož i ti, kdož při provozování své živnosti moři přivykli, jsou-li tělesně způsobilí, přidělí se výhradně k válečnému námořnictvu. K úhradě zbylé pak ještě potřeby nováčků budiž použito jiných odvedenců, kteří svým řemeslem nebo povoláním hodí se ke službě ve válečném námořnictvu. — Pobřežní obyvatelé a ostrované zařadí se vůbec k válečnému námořnictvu. — Nováčkové a náhradní záložníci společného vojska rozvrhnou se na vojskové oddíly království a zemí na říšské radě zastoupených a to dle možnosti na ona, z kterých se doplňují jich domovské vojskové oddíly. Na příklad: K 2. armádnímu sboru náleží oblast jižní Moravy a Dolní Rakousy. Z této oblasti odvedení zařadí se dle možnosti k vojskovým oddílům 2. armádního sboru (mimo k oddílům, které se doplňují z uherské části naší monarchie, jsoucí posádkou v oblasti 2. armádního sboru). — Z tohoto ustanovení jsou vyjmuty ony druhy zbraně, které se doplňují buď z celé monarchie (na příklad železniční pluk, telegrafní pluk, vzduchoplavecké oddělení atd.) nebo z oblastí několika sborů armádních. — Vojskovým oddílům a ústavům společného vojska a zeměbrany buďtež přikázáni ti, kdož pro ně se nejlépe hodí, při čemž budiž pokud možno dbáno přání odvedených.

§ 37. (súčtování kontingentu nováčků). Súčtování nováčků rozvržených na společnou brannou moc a zeměbranu se provede každoročně. Při tomto súčtování zjistí se potřeba nováčků tím, že se připočtou ku kontingentu nováčků pro společnou brannou moc a zeměbranu veškeré náhradní úděly, přikázané od súčtování v roce předchozím — čítaje v to i náhrady, přikázané po hlavním odvodu za brance, jimiž přiznána byla výhoda dle § 32. — dále případné zůstatky z předchozího roku, za to však odečtou se pohledávky, zaznamenané od súčtování předchozího roku. Nepřipočítají se: ti, kdož byli odvedeni dle § 21. bod 2. učitelé a absolventi učitelských ústavů, ti, kdož při odvodu byli bezprostředně zařaděni do náhradní zálohy, dále ti, kdož vstoupili dobrovolně se tříletou služební povinností u válečného námořnictva se 4letou služební povinností činné služby, jakož i ti, kdo sami sebe zmrzačili a byli uznáni za způsobilé jen ke služebním výkonům podřízeného řádu. — Důležito jest ustanovení bodu 3. § 37., které praví, že nováčkové, zbylí po úhradě ročního kontingentu nováčků, zařadí se v době míru do náhradní zálohy jako „přespočetní". Výběr

„přespočetných“ děje se dle toho, v jaké míře zasluhují zřetele — především budiž dbáno těch, kdož živí rodinu, obstarávají hospodářství nebo jinak sobě vydělávají, jakož těch, kdož chtějí dosíci vzdělání, potřebného k občanskému povolání. Nyní nemá tedy výše čísla losu (tedy náhoda) žádného vlivu na zařadění „přespočetných“ do náhradní zálohy, jako tomu bylo ve starém branném zákoně. — Smíšená komise, složená z důstojníků a politických úředníků rozhodne dle ohleduplných důvodů žadatelových o jeho přeložení do náhradní zálohy jako „přespočetného“. — § 38. (náhradní úděly a pohledávky na účet kontingentu nováčků). Za každého muže, o něž se zmenší kontingent nováčků z příčiny, vzešlé ještě před tím, než tento muž činnou službu nastoupil, dlužno poskytnouti úhrady. Mimo to nutno nahraditi vojíny, kteří již činnou službu sobě odbývají, vzešel-li nárok na úlevu dle § § 30., 31. a 32. br. zák. teprve po nastoupení činné služby. — Tato opatření směřují k udržení předepsaného mírového stanu ozbrojené moci.

§ 39. (výlohy, spojené s cestou k odvodu a k přezkoušce brancovy způsobilosti). Výlohy spojené s cestou k odvodu, hradí si každý k odvodu povinný ze svého. Za ty, kdož nemají potřebných prostředků, zapraví výlohy ony obec. Obec hradí též náklady, spojené s cestou obecního představeného a úředního průvodce branců. Cestovní výlohy těch, kdož mají býti podrobeni přezkoušce, i průvodce jimi přikázaného, hradí stát. Veškeré ostatní útraty hrazeny buďtež dle zásad, platných po zřízení při dotyčném úřadě. Kdož protizákonným předvedením nebo odvodem bez vlastní viny byl poškozen, má právo domáhati se náhrady na tom, kdož poškození to byl zavinil. — § 40. (ženitba těch, kdož nedostali ještě odvodní povinnosti). Před dosažením stáří, stanoveného pro odvodní povinnost a pokud odvodní povinnost trvá, není brancům dovoleno se ženiti. Za okolností, které zasluhují zřetele, může ženitbu povoliti ministr zeměbrany (dosud mohlo dle starého branného zákona toto povolení v přenesené působnosti dáti místodržitelství, případně zemské presidium), který také jest zmocněn, omeziti nařízením zákaz ženitby, vyžadují-li toho zvláštní poměry. Ženitba však rozhodně nemůže tvořiti předpoklad pro nárok na úlevu při výkonu branné povinnosti.

Ozbrojená moc balkanských států. (O.) Pro válečné tažení v Evropě mělo Turecko 23 nizamských pěších vojskových divisí se 620 pěšími a střeleckými prapory, 250 strojovými puškami, 163 škadronami a a setninami jízdné pěchoty a 186 bateriemi (450.000 m., 21.000 jezdců, 1.048 děl). — Redifové 1. a 2. třídy, mustafiz a nepravidelné turecké oddíly v evropském Turecku a z nejbližších asijských provincií čítaly celkem asi 240 000—330 000 m. V posledním roce byly učiněny přípravy k utvoření sboru záložních důstojníků. — V březnu t. r. bylo na hranicích bulharských v Rumelii zřízeno 6 četnických praporů k ochraně hranic. — Turecká vláda učinila letos značné objednávky ručních střelních zbraní, strojových pušek, děl, střeliva, řiditelných balonů, aeroplánů, železničního a telegrafního materiálu, technických

pomůcek, obvazků a zdravotních. — Pěchota nizamu (s ichtiatem) jest vyzbrojena 7·55 mm Mauserovu opakovačkou s bodákem, vzoru 1890, do které se nabije 5 patron. — Pěchota redifů (zeměbrany) jest z části již vyzbrojena tou samou opakovačkou jako nizam, z části (zvláště formace v Asii) ještě 9·5 mm opakovačkou soustavy Mauserovy vzoru 1887. — Turecká vojenská správa má nyní k disposici asi 1,400.000 ručnic (750.000 ručnic Mauserových vzoru 1890, 220.000 Mauserovek vzoru 1887 a 510.000 zadovek soustavy Henry-Martini o ráži 11.4 mm) s 300 milionů patron (pro ručnici asi 380 ran). — Jízda jest vyzbrojena opakovacími karabinami soustavy Mauserovy, vzoru 1890 a 1887 a jízdeckou šavlí. Kurdská miliční jízda má mimo to kopí, dyku a pistole. — Dělostřelectvo v evropském Turecku a z části v Asii jest vyzbrojeno rychlopalnými děly soustavy Kruppovy o ráži 7·5 cm vzoru 1903, ostatní baterie mají 8·7 cm Kruppova děla a jízdné dělostřelectvo ještě z části 7·85 cm Kruppova děla vzoru 1885. Horské dělostřelectvo jest vyzbrojeno 7·5 cm horskými děly Kruppovými vzoru 1873, houfnicové polní baterie mají 12 cm Kruppovy houfnice. — Turecké válečné loďstvo čítá 2 pancéřové bitevní lodě po 10.000 tunách (zakoupené od Německa a spuštěné na vodu v r. 1891), 2 staré pancéřové lodě bitevní z r. 1868 a 1874 (byly modernisovány), 4 zastaralé pobřežní pancéřové lodě, 14 dělových člunů, 12 moderních torpedoborců, 15 moderních a 12 starých torpedových člunů; podmořských člunů Turecko dosud nemá. — Vzhledem na poměrně slabý počet obyvatelstva (asi 19 milionů mohamedánů) má Turecko silnou ozbrojenou pozemní moc. Loďstvo se může měřiti co do síly s loďstvem království řeckého; Řekové jsou lepšími námořníky. Turecké loďstvo bylo již od propuknutí války italsko-turecké stále ve válečném stavu a proto mělo dosti příležitosti svůj válečný výcvik více zdokonaliti než-li řecké válečné loďstvo, které totiž dosud jen z části bylo aktivováno a teprve po prohlášení mobilisace bylo celé uvedeno na válečný stav. Turecké vojsko jest následkem stálých povstání a nepokojů válce zvyklé, v mravném i ve vojenském ohledu jest mužstvo zdatné, důstojnictvo utrpělo na svém duchu i disciplině velice stranickými politickými boji, které se přenesly do armády k její škodě. Mobilisaci ztěžila špatná civilní správa a nedostatek dobrých kommunikací. Podporována byla mobilisace obětavostí mohamedánského obyvatelstva, jeho hlubokou nábožností a disciplinou, množstvím koňstva a soumarů. Ve válce muselo Turecko zříditi mnoho oddílů zeměbrany, pro které jsou v míru jen stálé kádry, a improvisací, pro které se musí při prohlášení mobilisace kádry zříditi.

Bulharské království, které bylo 5. října 1908 prohlášeno neodvislým, čítá asi 4 miliony obyvatelů. Vojenský normální rozpočet obnáší 140 milionů (asi 23% všech výdajů). V Bulharsku je zavedena všeobecná branná povinnost od 20—46 roků. Ročníky 20.—40. patří k polní a záložní armádě, ročníky 41.—46. k domobraně. Ve válce mohou býti mladíci mezi 17.—20. rokem povoláni též k vojenské služební povinnosti. Jak viděti, jest branná síla bulharského obyvatelstva

značně využita a právem se nazývá Bulharsko — s ohledem na jeho obranné zřízení — Pruskem na Balkáně. Mohamedánům je dovoleno se od branné povinnosti vykoupiti. V roce 1912 obnášel kontingent nováčků asi 30.000 mužů. Mírový stav v roce 1912 3585 důstojníků, 413 vojenských úředníků, 4882 poddůstojníků a 52.387 mužů. — V míru podléhá pozemní vojsko 3 armádním inspektorátům, které přemění se ve válce ve 3 armádní velitelství. Král Ferdinand a jeho nynější zástupce v hlavním armádním velitelství, generál Savov, jsou hlavními zakladateli zdatnosti bulharské ozbrojené moci, jejíž houževnatost a vojenský duch se osvědčily již dříve u Slivnice a Pirotu. — Pěchota jest vyzbrojená 8 mm. opakovačkou soustavy Manlicherovy vzoru 1888 a 1895 (jako Rakousko-Uherská armáda). Každý muž má při sobě 150 patron, praporní soumaři nesou pro každého muže dalších 50 patron a v polních skladištích střeliva jest pro muže uloženo dalších 100 patron. — Jízda jest vyzbrojena 8 mm. opakovací karabinou soustavy Manlicherovy vzoru 1895 (jako Rakousko-Uherská jízda) a šavlí ruského vzoru; gardová jízda má též kopí. Polní dělostřelectvo jest vyzbrojeno 7·5 cm. rychlopalnými děly soustavy Schneider-Canetovy vzoru 1903 (500 střel pro dělo, šrapnelů a brisantních granátů). Vyzkoušejí se 7·5 cm. rychlopalná děla soustavy Kruppovy. Záložní dělostřelectvo jest vyzbrojeno 8·7 cm. děly Kruppovy soustavy, horské dělostřelectvo 7·5 cm. Kruppovými děly. V bulharské armádě jsou též zavedeny 12 cm. moderní polní houfnice soustavy Schneider-Canetovy. — Bulharsko vždy počítalo s ofensivou a proto nestavělo, kromě pohraničních strážních tvrzí, na turecké hranici žádných rozsáhlých opevnění. Bulharskou ofensivu podporovala rychlá mobilisace, teritorialní doplňování a dislokace vojska, poměrně dosti kommunikací, svědomitá práce důstojnictva a poddůstojníků, národní duch vojska, výborný výcvik a disciplina, účelná organisace a příprava mobilisační, obětavost obyvatelstva. Proto docílilo bulharské vojsko dosud velkých úspěchů. Ovšem napjalo již také všechny síly, a boje u Čataldže vyčerpávají je nemálo; tamější turecké oddíly jsou z nejzdatnějších. — Válečné loďstvo Bulharska je slabé a skládá se ze 2 yacht, 1 školní lodě a 6 torpedových člunů. Nyní je soustředěno v opevněném přístavu Varně.

Černá Hora, která byla 28. srpna 1910 prohlášena královstvím, čítá asi 250.000 obyvatelstva národnosti srbské a náboženství řecko-východního; jen asi 5% obyvatelstva přiznává se k náboženství římsko-katolickému a 5% obyvatelstva jsou mohamedáni. Nynější výměr Černé Hory 9080 km² bude po ukončení války balkanské nejméně zdvojnásoben připojením západní části Novopazarska a Albanie severně Drinu a západně Bílého Drinu. Následkem připojení části Albanie přijde pod černohorskou svrchovanost část albanských kmenův a Turků (když se tito nevystěhují), bydlících ve Skadaru, Djakově, Ipeku, Plavě, Gusinji a v dědinách i samotách mezi Drinem, Bílým Drinem a dosavadní černohorsko-tureckou hranicí. Kdežto v Novopazarsku převládá živel srbský a náboženství řecko-východní nad živlem albanským a vyznáním mohamedánským, jest obyvatelstvo severní Albanie většinou náboženství

islamského a menšinou vyznává náboženství římsko-katolické; srbských obyvatelů vyznání řecko východního jest v severní Albanii poměrně málo. Dosud bylo obyvatelstvo Černé Hory skoro výlučně národnosti srbsko-charvatské, po uzavření míru s Tureckem a připojení výše naznačených oblastí k černohorskému království, bude jeho obyvatelstvo asi z jedné třetiny náležeti k albánské národnosti. — Černá Hora, která první z balkanských křesťanských států tureckou válku vypověděla, narazila na dosti tuhý odpor tureckého vojska a mohamedánských kmenů v Albanii; též katolické albanské kmeny nejsou úplně spolehlivými spojenci Černé Hory. U Rogaje, Šipčaniku, Tuzi, Vranje a Nanhelmu bojovali katoličtí Malisoři (zvště kmeny Hoti, Klementi a Kastrati) po boku Černohorců, přispěvše platně k dobytí těchto tureckých opevnění. Nyní ale jeví prý se roztržka mezi Malisory a vládou černohorskou, poněvadž Malisoři požadují autonomii pro své území severovýchodně skadarského jezera. Též katoličtí Miridité, sídlící mezi Drinem, Černým Drinem a řekou Mati (Matja), nechtí prý podporovati plány Černé Hory, dovolávajíce se pro Albanii samostatnosti. Tak narazil postup černohorského vojska v severní Albanii nejen na odpor tureckého vojska, nýbrž staví se mu v cestu politické aspirace albanských kmenů, kteří by mohli v zádech Černohorců vážně ohrožovati jich okupaci albanského pobřeží mezi Skadrem, ústím řeky Bojany, městy Alessií a Dračem, případně stížiti Černohorcům dobytí Skadaru.

Mobilisace černohorské armády zjednodušena oblastním doplňováním a účelnou organisací vojska dle kmenů. Ve 4—5 dnech může míti černohorské království shromážděnou celou ozbrojenou moc na oné části hranice, která jest nepřítelem ohrožena. Poněvadž má mužstvo výstroj střelnou i sečnou zbraň již v míru při sobě, potřeba jen mužstvu vydati válečné střelivo, aby bylo k boji připraveno. Každý Černohorec má již v míru 20 ostrých patron při sobě, při mobilisaci doplní se toto střelivo z praporních a setninových skladišť na 300 patron. Střelivo pro děla, houfnice a moždíře jest deponováno ve skladištích. Děla, houfnice a moždíře byly většinou darovány Ruskem a Italií. — Všechna důležitější místa černohorského království jsou spojena mezi sebou telegraficky. V Baru jest stanice pro bezdrátovou telegrafii, která udržuje spojení s italskou stanicí pro bezdrátovou telegrafii v městě Bari (Apulie). Mimo železnici z Baru do Virpazaru, jsoucí ve správě italské společnosti, nemá Černá Hora žádných drah. Na skadarském jezeře, podél 45 km dlouhého černohorského adriatického pobřeží a na řece Bojaně udržuje se doprava parníky. Silnic jest málo, což stěžuje dovoz za armádou, vozotajstvo schází a musí býti ve válce improvisováno, zdravotní služba jest nedokonalá a proto Černá Hora přijala s povděkem nabídky Červeného kříže různých států a korporací.

Všeobecná branná povinnost spočívá na miličním podkladu. Mohamedáni jsou osvobozeni od válečné služby proti Turecku, za což platí v míru roční taxu asi 14 K. Slabý mírový kádr vojínů z povolání obstarává vojenskou správu, výcvik mužstva a dohled na

skladiště. Služební povinnost trvá 45 roků, od 18.—62. roku a dělí se následovně: 2 roky (18.—19. r.) třída nováčků, polní armáda 33 ročníků (20.—52. r.), záloha 10 ročníků (53.—62. r.). — Polní armáda má brance 2 tříd: tělesně úplně pro válku schopné a méně způsobilé. Úplně schopní branci bojují a méně způsobilí obstarávají podřadné služby u polních ústavů v zádech armády. Záloha obstarává posádkovou službu v zemi a použije se jí též k pracím ve stabilních vojenských skladištích. Černohorský branný zákon jest velice přísný, úleva ve vykonávání služební povinnosti jest řídkou výjimkou; když některému branci úleva přece přiznána byla, platí ročně značnou vojenskou taxu (až 1.000 K).

Vojensky jest černohorské království rozděleno v divisijní, brigádní a praporní okresy. Při mobilisaci postaví Černá Hora 56 polních pěších praporů po 4—8 setninách (400—800 mužích), 5 pěších praporů pro službu v zádech armády (méně schopní branci) a 11 záložních pěších praporů (pro službu vnitřní a posádkovou). Polní prapory jsou vyzbrojeny 7·62 mm. ruskými opakovačkami, handžáry, dýkami a revolvery; prapory pro službu v zádech armády a záložní prapory mají za výzbroj 10·6 mm. ruské zadovky Berdan II. a handžáry, dýky, revolvery, pistole. Výstroj si mužstvo musí poříditi samo. Z části jest mužstvo opatřeno stejnokrojem dle ruského vzoru, jinak bojuje ve svém národním kroji. Odznaky šarží jsou připevněny na čepici. — Černá Hora má k disposici asi 40.000 opakovaček, 40.000 zadovek soustavy Berdanovy, 20.000 Werndlovek a asi 20.000 starých ručnic. — Každá z 11 brigád má po 1 oddělení strojních pušek, většinou soustavy Maximovy z Německa. — Jízda čítá asi 500 jezdců a jest vyzbrojena jako pěchota. Jízdy používá se jen v malých odděleních pro vyzvědačství, spojovací a ohlašovací službu.

Černohorské dělostřelectvo čítá 11 horských baterií po 4 dělech (Kruppových, italských a ruských), 6 polních baterií po 4 dělech (soustavy Kruppovy a italských) a asi 40 těžkých děl, houfnic a hmoždířů (většinou italského původu). — Technické vojsko skládá se z 11 zákopnických setnin a 11 telegrafních čet. — Vozotajstvo jest sestaveno většinou ze soumarů. Povozy jsou výjimkou. Na silnicích používá se též automobilů české firmy Laurin a Klement, které v čas míru sprostředkovaly dopravu mezi Kotorem, Cetyní a Podgoricí. Též ženy donášejí zásoby, hlavně jídlo a nápoje, za vojskem.

Na Černé Hoře jest málo lékařů, nemocnic, obvazků, lékáren, léků. Proto obstarává skoro celou zdravotní službu nyní červený kříž různých států a zemí. — Černohorská armáda jest seskupena ve 4 divise po 2—3 brigádách. Celkem jest 11 brigád po 4—8 pěších praporech, 1 oddělení strojních pušek, 1 jízdním výzvědném oddělení, 1 horské baterie, 1 zákopnické setnině, 1 telegrafní četě, 1 zdravotním oddělení. K disposici divisijního velitelství jsou pěší prapory pro službu v zádech armády, baterie polního dělostřelectva (1—2 pro jednu divisi), polní nemocnice, kolony se střelivem a zásobovací skladiště. Těžké dělostřelectvo přiděluje občasně vrchní armádní velitelství jednotlivým

divisím, když tyto mají překonati odpor tureckých opevnění. Nyní je skoro celé černohorské těžké dělostřelectvo soustředěno před Skadrem, zvláště mezi řekou Bojanou a jezerem skaderským proti tureckým opevněním na 570 m. vysoké hoře Tarabošem. — Černohorská polní armáda čítá celkem asi 30.000—50 000 mužů, 500 jezdců, 44 horských děl, 24 polních děl, 40 těžkých děl (houfnic a moždířů), 22—44 strojních pušek. Poněvadž ukořistili ve srážkách s tureckým vojskem ručnice, strojní pušky, děla atd., je tento válečný material vítaným přírustkem pro další vedení války. — Stálá černohorská polní armáda nemá lehkého postavení, poněvadž musí bojovati v hornaté nebo močálovité krajině proti Turkům i mohamedánským Albancům. Při tom nutno stále se míti na pozoru před katolickými albanskými kmeny, které nejsou dle posledních zpráv spolehlivými spojenci Černohorců. Nedostatek obléhacího materialu stěžuje dobytí Turky rázně hájeného Skadru, před kterým nedávno lstivostí a úskočností Albancův utrpěli Černohorci u dědiny Bardanjeltu (na návrších mezi říčkou Kizi a řekou Drinem), asi 4 km. východně od Skadru, těžké ztráty, ačkoliv ku konci skoro všechny útočníky pobili.

Duch černohorského vojska jest výborný, též jeho kázeň; udatnost a otužilost Černohorců jsou chvalně známy. Jak zprávy z bojiště sdělují, šlo pohrdání smrtí u Černohorců tak daleko, že někdy i v sevřených hloučcích utočili na větší vzdálenosti proti tureckým posicím, nerespektujíce nepřátelské střelby. Tím lze si vysvětliti poměrně veliké ztráty černohorského vojska v boji. Sám černohorský král musil následkem toho vydati rozkaz, aby se vojsko nevystavovalo zbytečným ztrátám, poněvadž Černá Hora nemá nadbytek lidského materialu k doplnění řad.

Řecko. Řecká armáda byla v posledních letech nově vycvičena francouzskou vojenskou komisí. Svoji zdatnost dokázala nyní na bojišti makedonském i v Epiru. — Branný zákon z r. 1882 byl doplněn v roce 1904 a v r. 1912. V Řecku jest zavedena všeobecná branná povinnost. Vojenské služební povinnosti podléhá každý řecký státní občan po dobu 30 roků (od 21.—51. roku stáří) a sice 2 léta v činné službě, 10 roků v záloze, 8 roků v národní gardě (naší zeměbraně), 10 let v záloze národní gardy (domobraně). Ministr války má právo propustiti každého roku od 1. července až do 1. října čtvrtinu mírového stavu mužstva na dovolenou, což se děje z úsporných důvodů. Proto trvá vlastně činná služba u pěchoty jen $1\frac{1}{2}$ roku; následkem propuštění mužstva na dovolenou uspoří se ročně asi 5 milionů drachem. — Kontingent nováčků má obnášeti ročně 25.000 mužů. Ve skutečnosti zařaďuje se ročně asi 12.000—14 000 nováčků do činné služby. Mírový stav řecké armády čítá 1890 důstojníků, 3780 poddůstojníků a 25.900 mužů, 4200 koní a 500 mezků. — Vzhledem na propouštění mužstva na dovolenou a jeho časté transferování k četnictvu, jest mírový stav ještě nižší. — Válečný stav řecké polní armády obnášel dosud asi 75.000—80.000 mužů. Vyzbroj, střelivo, výstroj a oděv jsou pro armádu připraveny v dostatečném množství.

Na základě nového branného zákona o doplňování a organisaci řecké armády, který vstoupil letošího roku v platnost, má býti válečný stav stálého vojska zvýšen na 146.000 mužů, zeměbrany na 83.000 mužů a domobrany na 69 000 mužů (celkem na 298.000 mužů); samozřejmo, že dosud tento válečný stav dosažen není. Sněmovna zákon schválila, finanční stav království ale nedovoluje náhlého sesílení mírového stavu, od kterého jest zase podmíněn stav válečný. Též není dostatek schopného mužstva, protože mnoho státních řeckých příslušníků dlí za výdělkem mimo království, hlavně v Turecku, v Egyptě a v Americe. — Francouská vojenská komise prosadila v roce 1912 povolání přespočetných nováčků (asi 12.000 mužů) k 3 měsíčnímu výcviku a doplnění střeliva i jiných vojenských zásob, což přišlo nyní, při vypuknutí války řecko turecké, vládě velice vhod.

Řecká polní armáda má dle branného zákona z r. 1912 čítati 4 pěší vojskové divise. Dosud ale má Řecko jen 3 pěší divise, ale již po 3 pěších brigádách, kdežto dříve měla každá pěší divise jen 2 pěší brigády. Mimo to jest podřízen velitelství divisijnímu 1 pluk jízdy, 1 pluk polního a 1 pluk horského dělostřelectva, 1 prapor zákopníků, technické oddíly, zdravotní a vozotajské oddíly a polní četnictvo Pěší brigáda čítá 2 pěší pluky o 3 praporech (1 z nich jest v míru v kádru) a 1 prapor evzonů (myslivců); každý prapor má 4 setniny. Pluk jízdy má 6 škadron (3 z nich jsou v míru v kádru). Pluk polního dělostřelectva čítá 4 oddíly, celkem s 8 plnými a 4 kádrovými bateriemi (tyto se při mobilisaci přemění v plné baterie). Pluk horského dělostřelectva má 3 oddíly po 3 horských bateriích (celkem 9 baterií). Ke 2. pěší vojskové divisi náleží též 1 oddělení těžkého dělostřelectva o 5 bateriích (které jsou v míru v kádru).

Pěchota jest vyzbrojena 6·5 mm opakovačkou soustavy Mänlicher-Schönauer vzoru 1903, jízda 6·5 mm opakovací karabinou téže soustavy a vzoru, kopím a jízdeckou šavlí, dělostřelectvo 7·5 cm. rychlopalnými děly Kruppovými, 8·7 cm. a 7·5 cm. staršími Kruppovými děly (formace národní gardy a její záloha), horské dělostřelectvo 7·5 cm. Kruppovými děly. — V r. 1911 obnáší válečný stav řecké polní armády asi 110.000 mužů, 3000 jezdců, 378 děl (mezi nimi 168 rychlopalných) a 72 strojních pušek, který jest vzhledem na okolnost, že řecké království čítá jen 2½ milionu obyvatelů, dosti značný. — Na sjednocenost důstojnického sboru nepříznivě působí, že v Řecku mají důstojníci jak passivní tak i aktivní volební právo, následkem čehož se vnášejí strannické boje do armády. — Při nynější válce balkanského spolku proti Turecku, měla řecká armáda poměrně dosud nejlehčí podmínky k postupu na tureckém území, poněvadž Turecko proti Řecku postavilo slabé vojenské síly, hledajíc hlavní rozhodnutí proti Bulharsku a Srbsku.

Řecké válečné loďstvo skládá se z 1 moderního panceřového křižníku (Averov o 10.000 tunách) z roku 1910, ze 3 starých panceřových pobřežních lodí po 5000 tunách, 12 torpedoborců (z nichž 4 jsou nejmodernější soustavy a byly teprve letos před válkou v Anglii

dohotoveny), 6 torpedových člunu a 1 podmořského člunu. V Anglii byl Řeckem ještě před vypuknutím války zakoupen menší panceřový křižák, který se tam stavěl na účet republiky čínské.

Poněvadž bylo prohlášeno připojení Krety ke království řeckému, má toto nyní též k disposici kretskou milici, která bojuje již po boku řecké armády v Makedonii proti tureckému vojsku. — Kretská milice byla r. 1907 organisována řeckými důstojníky. Na ostrově Kretě jest zavedena všeobecná branná povinnost od 21.—51. roku. Ročně odvádí se asi 3000 branců, z nichž po ukončení prvního vojenského výcviku zůstane asi 1000 mužů v aktivní službě. — Služební povinnost trvá 1 rok v aktivní milici, 11 roků v záloze, 8 roků v zeměbraně a 10 roků v záloze zeměbrany (dohromady 30 let). První výcvik trvá 3 měsíce.

Záložníci povolávají se ročně ku cvičení ve zbrani (na nejvýše na 40 dní když jsou manevry, jinak na 15 dí). Zeměbrana a její záloha povolává se k činné službě jen v pádu velikého nebezpečí.

Krétská milice byla až do prohlášení připojení Kréty podřízena velitelství kretského četnictva, které mělo jako pomocné orgány k ruce 3 departementy: odvodní, administrativní a zdravotní. Nyní podléhá řeckému ministerstvu války. — V míru tvoří kretská milice 2 pěší prapory po 4 setninách (41 důstojníků, 114 poddůstojníků, 1000 mužů); ve válce sestaví se tolik pěších praporů, pro kolik mužstvo stačí. — Pěchota jest vyzbrojena 6·5 mm. opakovačkou soustavy Manlicher-Schönauer vzoru 1903 (jako řecká armáda). — Jízdy a dělostřelectva dosud Kreta nemá.

Dle zákona z roku 1907 bylo na Kretě též zařízeno četnictvo, ku kterému se najímají křesťané mezi 23.—30. rokem na 5 let. K výcviku četnictva v Kanei slouží 3 měsíční četnický kurs. — Četnictvo skládá se ze 6 setnin. Každá setnina má několik mužů na kole a na koni. — Celkový stav kretského četnictva obnáší 14 důstojníků, 257 poddůstojníků (z nich 8 na koni) 1278 mužů (z nich 50 na koni), 20 elevů a 1 tlumočníka. Četnictvo jest vyzbrojeno 6·5 mm. opakovačkou soustavy Manlicher-Schönauer vzor 1903, poddůstojnictvo a mužstvo na koni opakovací karabinou téže soustavy a vzoru; důstojníci mají šavle a automatické pistole soustavy Browning, mužstvo na koni má též šavle.

Většina mobilisované kretské milice a část kretského četnictva byla v říjnu t. r. dopravena do Řecka a připojena řecké polní armádě.

* * *

Ve válce nynější nejsnadnější byly poměrně úspěchy srbské a řecké. Turecký protivník politikou zdemoralisovaný, potravou a i střelivem špatně zásobovaný, buď ustupoval nebo se dal zajímati. Turecko bylo nejenom nepřipraveno, nýbrž i podvody v intendancích poškozeno a již napřed k tuhé válce zneschopněno. Vítězí tedy ve válce této nejen vojsko, nýbrž i diplomacie, která vyhlédla si k útoku pravý okamžik. Psalo se také, že hlavní příčinou porážek byli vojáci

křesťanští, které mladoturecká vláda začala odváděti, kdežto dříve byli povinni se vykupovati. Něco pravdy v tom je, totiž že pyšný moslim jen s odporem snášel ďaury vedle sebe na vojně, a že *křesťanské oddíly posílány první do ohně*. S jedné strany tedy pohrdání, jež ovšem i skutkem dáváno na jevo, s druhé strany honění takořka na jatky — nad to ještě proti souvěrcům ve prospěch tyranského moslemismu — tu ovšem není divu, že tito bojovníci, jiným trampotám neméně vydáni než ostatní, příliš nadšeně nebojovali; ale zrada jim vyčítána býti nemůže.

Dle posledních zpráv Řecko nesouhlasí s příměřím, jež ostatní tři svazu balkanského smlouvají, jelikož by přišlo o velkou část své dobyté státy državy. Nějaký čas bylo podezření, že Řecko chce — opustíc slovanské spojence — s Portou výhodně se domluviti, nyní naopak ono stojí na větších požadavcích. Zdá se už jisto, že Turci tentokrát ještě z Evropy nepůjdou, neboť nejlepší zápasníci — Bulharsko a Černá Hora — jsou už unaveni: vykonali velmi mnoho, ale také příliš mnoho obětovali, tak že s celý úkol sotva již budou. Škoda!

